MATTHIOLI
SENENSIS
MEDICI

VOL.
II.

utere · sorte · tua ·
CHARLES · L · EASTLAKE

At end
Apologia 1559

part of 4141

PETRI ANDREAE MATTHIOLI MEDICI Senensis Commentarii;

IN LIB. TERTIVM PEDACII DIOSCORIDIS ANAZARBEI, DE MEDICA MATERIA.

SVperioribus, chariſsime Aree, commentarijs, tradidimus de aromatibus, unguentis, oleis, arboribus, earum fructibus, & lacrymis: item de animalibus, cerealibus, oleraceis, & herbis acrimonia præditis. In hoc autem tertio radices, ſuccos, ſemina, herbas, & quæ uernacula, & inter ſe cognata cenſentur, quæq; pluribus ſcatent remedijs, proſequemur.

Ἀγαρικόν. AGARICVM. CAP. I.

AGaricum radix fertur laſerpitij ſimilis[a], ſed facie ſumma ſolutior, & rariore, fungoſoque tota contextu. Duo eius genera: fœmina, quæ præfertur, rectis intus uenarum diſcurſibus conſtat: mas rotundus eſt, & undique compactior. Vtrique guſtus in initio dulcis, mox ex diſtributione in amaritudinem tranſit. [Gignitur in Sarmatiæ regione, quæ Agaria dicitur. Sunt qui radicem eſſe plantæ affirment: alij ut fungos naſci in arborum caudicibus, quadam putredine.] Gignitur in Galatia Aſiæ, & Cilicia[b] in cedris, ſed friabile, & infirmum. Adſtringendi, calfaciendique naturam habet. efficax eſt contra tormina, cruditates, & rupta: prodeſt itidem contuſis, & ab alto deuolutis. Datur duobus obolis in uino mulſo febrim non ſentientibus: febriculoſis uerò in aqua mulſa: arquatis quoque, ſuſpirioſis, iocineris, renumque uitio laborantibus, dyſentericis. Item ſi urina ægrè reddatur, ſi uuluæ ſtrangulatus urgeat, ſi pallor membra decoloret, drachma una dari ſolet: ſi tabes infeſtat, ex paſſo: ſi lien negotium exhibet, ex aceto mulſo: ſi diſſolutio ſtomachi eſt, ita ut cibi tenax non ſit, manditur, & ſine ulla humoris ſorbitione deuoratur: ſimili modo acida ructantibus propinatur. ſanguinis reiectiones ſiſtit, tribus obolis ex aqua ſumptum. Facit ad coxendicum, & articulorum dolores, & comitiales morbos, ſi cum aceto mulſo, pari pondere aſſumatur: menſes ciet: fœminis, quas inflatio uuluæ uexat, utiliter æquali modo datur: horrores ſoluit, datum ante febrium acceſſiones: aluum purgat, drachma una, aut altera, ſi cum aqua mulſa bibatur: uenenorum antidotum eſt denarij inſtar, cum[c] diluta potione ſumptum: ſi ſerpentes ictum uibrarunt, morſumque ſubfixerunt, tribus obolis ex uino potum,[d] mirè auxiliatur. In ſumma, internis omnibus uitijs conuenit, pro uiribus, & ætate datum, nunc ex aqua, nunc ex uino: ijs ex aceto mulſo, alijs ex aqua mulſa.

a Meũ. οὐ πυκνὸ τὴν ἐπιφάνειαν ὥσπερ τὸ σίλφιον, ἀραιὰ δὲ ἐστὶ ὅλη. i. non ita denſa ſuperficie, ſicuti ſilphium, nã tota rara eſt. Concluſa non legit Orib.

b Meũ & Cat. ἐπὶ δένδρων. i. ſuper arborib. Idem leg. Oribaſius.

c Meum. μετὰ κραμμάτος. i. cum diluta uini potione.

d Meum, non legit, mirè.

AGaricum fungus eſt in arboribus naſcens. Plura de eo diximus libro primo in laricis arboris hiſtoria. Præſtantiſſimum habetur in Tridentinis montibus, ubi ſæpiſſimè proprijs manibus illud diuulſimus, adacta ſecuricula. Cæterùm tametſi Plinius lib. XVI. cap. VIII. omnes glandiferas arbores Agaricum ferre tradat; in Tridentinis tamen ſyluis, ac etiam in reliquis Italiæ locis, quod equidem uiderim, ſoli tantùm larici innaſcitur. In cedro Agaricum gigni, tum in Aſiæ Galatia, tum in Cilicia ſcribit Dioſcorides, nulla eius mentione facta, quòd in larice ipſa, ac glandiferis (ut Plinius inquit) arboribus prouenit. Fuſchſius medicus ætate noſtra celebris in libro de compoſitione medicamentorum, quem nuper auctum excudit, Agaricũ ex Sarmatia per Illyriã Venetias afferri tradit, & ex Galatia & Cilicia Alexãdriam, & ab Alexandria Venetias. eo fortaſſe argumento ductus, quòd Dioſcorides auctor ſit agaricũ naſci in Sarmatiæ regione, in Galatia Aſiæ, & Cilicia. Verùm iampridem deſijt ex illis locis importari, ut teſtantur mercatores & pharmacopæi. Equidem compertum habeo, omne ferè agaricum, quod Venetijs uenditur, partim deferri ex Tridentinis montibus, in quibus ſunt ſyluæ laricibus refertæ, partim ex Vulturenæ agro, & alijs finitimis locis, partim ex Norico tractu. Neque certè unquam, dum ego Venetijs agerem, intelligere potui, quòd agaricum aliunde conueheretur. Quare adducor, ut putem, Fuchſium uirum alioquin eruditiſſimum, in hoc planè deceptum eſſe. Agarici meminit Galenus ſub quodam radicis genere lib. VI. de ſimplicium medicamentorum facultate, ubi ſic inquit. Agarici radix, hoc eſt, quæ trunco innaſcitur, primo quidem guſtu dulcis, ſed paulò pòſt ſubamara apparet: & acrimoniæ quandam ſpeciem temporis ſpatio inducit, læuiculaq; adſtrictionis. eſt & conſiſtentia laxa. Ex quibus omnibus manifeſtum eſt, ſi quidem quæ ſuperioribus commentarijs dicta ſunt, meminerimus, quòd

Agarici conſideratio.

Fuch. lapſus.

Agarici uires ex Gal.

AGARICVM.

Ex Mesue.

medicamentum hoc compositum est ex substantia aerea, & terrea à caliditate extenuata: porrò minimum habet substantiæ aqueæ. Hac ratione, & digerendi, & calfaciendi uim habet, & crassitudinem incidendi, tum infarctus uiscerum expurgandi. Proinde regio morbo laborantes sanat, eos utique, qui sic ab infarctu iecoris laborant. Iuuat & morbo comitiali obnoxios eadem facultate, tum rigores per circuitum recurrẽtes ex craßis, aut uiscosis humoribus natos sanat. Iuuat & morsos à bestijs frigore lædentibus, aut compunctos, tum foris in affecta parte impositum, tum intrò in corpus sumptum pondere drachmæ unius cum uino diluto. Est & purgatorium. Et lib. primo de antidotis idem Galenus inquit. Agaricum fraudem nullam admittit. optimum est læuissimum: densum uerò, & graue, & lignosum deterrimum. Quod autem inter hæc medium est, quantum signis, tantùm & uiribus ab utrisque distabit. hactenus Galenus. De uiribus Agarici Mesues quoque scripsit, sic inquiens. Agaricum deijcit utranque bilem, ac etiam pituitam ipsam: crassos, lentos, putrescentesq́; humores expellit. Eius propria facultas est cerebrum, omniumq́; sensuum organa, ac musculos expurgare: excrementa, quæ spinali medullæ pariter & neruis inhæserint, educere: pulmonem, ac pectus à lentis, ac putrescentibus humoribus detergere: ac deinde uentriculum, iecur, lienem, renes, & in mulieribus uterum mundare. Præter hæc soluit Agari-

cum

cum compaginum omnium contumacem materiam. Quapropter non mirum uidetur, uocaſſe Democritum agaricum familiarem medicinam, cùm ad omnes corporis partes conformitatem habeat. Nam non imbecilles poßidet uires ad pleroſque tum capitis, tum cerebri, tum eiuſdem membranarum morbos: nempe diuturnum dolorem, comitialem morbum, apoplexiam, uertigines, maniam, atram bilem, & cerebri inflammationes. Eſt etiam morborum omnium, quorum cauſa fuit obſtructio, medicina admodum ſingularis. quo fit, ut regio morbo affectis, aqua intercute laborantibus, ac liene uexatis leuamentum præſtet. Vrinam quoque pellit, ac menſes commodè ciet. Coloris nitorem Agarici uſus toti corpori commendat. Ventris tineas tum necat, tum deijcit. Coxendicum doloribus conuenit, & diuturnas febres diſcutit. Non deſunt quoque, qui Agarico pro ſapone utantur, dum caput lauant, eum conferre putantes ad frigidos capitis morbos. Quod Græci ἀγαρικὸν, Latini quoque Agaricum dicunt: Mauritani, Garichum, ſeu Garicum: Itali, Agarico: Germani, Dannen ſchuuam: Hiſpani, Agarico: Galli, Agaric: Boemi AgaryKa: Poloni Modrzeuuiouua. Nomina.

RHABARBARVM.

Ῥᾶ, ῥῆον. RHAPONTICVM. CAP. II.

RHa,aliqui rheum, Latini rhaponticum uocant,prouenit in ijs,quæ ſupra Boſphorum ſunt, regionibus,ex quibus affertur. Radix nigra, centaurio magno ſimilis,ſed minor[a], & rufior, fungoſa, aliquantum læuis,ſine odore.Optimum habetur,quod teredines non ſenſit,ſi guſtatu[b] cum remiſſa adſtrictione lenteſcat,manducatumque colorem reddat pallidum,aut ad crocum inclinantem.Id epotum facit ad inflationes,ſtomachi imbecilitatem,& omne genus dolores,ad conuulſa, rupta, lienoſos, hepaticos,tor[…]ina,& renum,ueſicæ,& pectoris uitia,aduerſus intenta præcordia,& uuluæ mala, coxendicum dolores,ſanguinis excreationes,ſuſpiria,ſingultus,dyſenterias,& cœliacorum affectus, contra febrium circuitus, & uenenatorum morſus. Datur in ſingulis ualetudinibus eodem, quo agaricum pondere,& cum eiſdem liquoribus: ſi febri careant in mulſo: ſin aliter ex aqua mulſa: ſi tabem experiuntur,ex paſſo: ſi lienis exercet,in aceto mulſo: ſi diſſolutio eſt ſtomachi,id eſt, cum cibi tenax non eſt, manditur, & ſine ſorbitione ulla deuoratur.Liuentia,lichenasq; tollit,cum aceto illitum.Inflammationes omnes ueteres ex aqua oblitum diſſipat. Summa eius uis adſtringens,cum aliquanto calore.

a Μεῦ. ἐρυθρότερα. i. rubicundior. Sed Cat. ἐπυρῥοθεστέρα. i. rutilantior.
b Orib. habet μάλιστα. i. maximè.

Rhapontici conſid.

RHaponticum officinæ Rheuponticum uocant. Quod nomen ſibi aſciuiſſe uidetur à Rha fluuio regionem quandam Ponto conterminam præterluente,in cuius fluminis ripis numeroſum naſcitur. Cuius rei teſtis eſt Ammianus Marcellinus lib.XII. ſuarum hiſtoriarum,ubi ſic ſcribit.Tanais,qui inter Caucaſias oriens rupes per ſinuoſos labitur circunflexus,Aſiamq; ab Europa diſterminans,in ſtagnis Mæoticis deliteſcit. Huic Rha uicinus eſt amnis,in cuius ſupercilijs uegetabilis quædam eiuſdem nominis gignitur radix, ad multiplices medelarum uſus proficiens. hæc Ammianus. Legitimum paucis abhinc annis ad nos aduehi cœpit. Nam multo antea tempore Rhapontici uice maioris centaurij radix in medicinæ uſum irrepſerat. Qua etiam noſtra ætate non deſunt, qui Rhapontici loco utantur, recentiorum inuenta reſpuentes, cùm hactenus legitimum Rhaponticum neque nouerint,neque uiderint: tanta eſt quorundam pertinacia. Credidere ad hæc peritiſſimorum medicorum quidam,præterito nuper æuo, Rhabarbarum à Rhapontico Dioſcoridis nullo diſcrimine differre. Quippe quoniam eorum temporis curriculo legitimum Rhaponticum Italia non uiderat. Quod cùm paucos poſt annos ad nos eſſet allatum,non defuere qui priorum reuocauerint ſententiam. Id quod maximè palàm facit Manardus Ferrarienſis in ſuis epiſtolis. Quandoquidem is libro. VI. epiſtola II. firma hac, & ſtabili ducebatur opinione, uulgare noſtri uſus Rhabarbarum, & Dioſcoridis Rhaponticum & idem eſſe, & nihil inter ſe cognatione differre. Veruntamen cùm poſtea legitimum conſpexiſſet Rhaponticum è Moſchouia allatum, quod Dioſcoridis hiſtoriam notis omnibus referret, nouam ſtatim induit opinionem, & priorem, quam habuit, reuocauit, ultima quinti libri epiſtola ad Leonicenum ſcribens. Rhaponticum primùm uidi ego Venetijs in officina ad medici inſignium è Conſtantinopoli allatum, ac deinde alijs pluribus in locis etiam ex Alexandria conuectum. quod nullis reclamantibus notis, uerum antiquorum Rhaponticum refert. Inuehitur Auerroes lib. V. ſuarum collectanearum tum in Galenum, tum in reliquos, qui dixerunt Rhabarbarum facultate tantùm adſtringenti pollere, quòd purgatoriam, quæ illi ineſt, facultatem minimè compererint: cùm tamen Auerroes ipſe ſit maximopere carpendus, quòd neque Galenus, neque cæteri ſeniores Rhabarbari noſtri uſus uſquam meminerint, nec quicquam de eo poſteritatis memoriæ prodiderint, tametſi de Rhapontico à Dioſcoride deſcripto plura tradiderint, inter cuius facultates nulla penitus, quæ purgando ſit, inueniri poteſt. Rhapontici meminere, ſub Rhabarbari tamen titulo, niſi interpretis (ut ferè ſuſpicor) ſit lapſus, cùm Serapio, tum etiam Auicenna. quandoquidem non plures ſuo Rhabarbaro aßignauere facultates, quàm qui eos præceſſerunt, Rhapontico aſſignauerint. Quippe quòd eorum neuter ſcripſerit, ſuum Rhabarbarum deiectoria facultate pollere. Id quod uerum indicium præbet, ſcripſiſſe hos de Rhapontico, non autem de Rhabarbaro. Quo fit, ut non ab re putandum ſit, id eueniſſe interpretum ignorantia Rhaponticum in Rhabarbarum permutantium. Cognouit tamen legitimum (ni fallor) ætatis noſtræ Rhabarbarum Paulus Aegineta, cùm ipſius meminerit libro VII. cap. XI. in quibuſdam medicamentis aduerſus podagras, quorum cognomina ſunt diacorallion, compoſitio Agapeti, & compoſitio atactos. Verùm non propterea credidit ipſe, Rhaponticum à Rhabarbaro differre. Cuius rei auctor is fidem manifeſtam facit libro primo cap. XLIII. ubi ſcribit, quòd deuorata terebinthina reſina oliuæ quantitate dormituris aluum leniter mollit, & quòd id præſtatur efficacius, ſi Rheipontici momentum admiſceatur. Ex quibus palàm fit, per Rhaponticum Paulo Rhabarbarum deſignari, quòd fortaſſe inter hæc exiſtimauerit nullam intercedere cognationis differentiam. quemadmodum credidere recentiorum quidam, de quibus paulò antè diximus. Paulo enim ſi Rheipontici, & Rheibarbari aliqua interceſſiſſet differentia, ubi peculiariter de ſimplicibus medicamentis agit, de utrorumq; facultate ſpeciatim ſcripſiſſet. Sed cùm ibi tantùm Pontici meminerit, indicium haud dubium eſt, illi Barbari, & Pontici nullam fuiſſe differentiam. Cæterùm Ruellius eos acriter reprehendit, qui inter Rhaponticum, & Rhabarbarum noſtrum diſcrimen faciunt, cùm ſua ferat opinio, alterum ab altero minimè diſſidere: atque ſi qua differentia reperiatur, eam non aliunde prouenire, quàm regionum, ubi gignitur, diuerſitate, clementia, uel inclementia cæli. Neque alia ratione aſſerit, Ponticum nullo odore commendari, quàm aquilonarium regionum, in quibus oritur, immani frigiditate: cùm tamen Pontica regio non uſque adeò ſit frigida, ut Ruellij ſententia admitti debeat, ſed ut potius tanquam inanis reprobanda uideatur. Quandoquidem ſequeretur, quòd cætera ſtirpiũ genera, quæ tam in oriente, quàm in meridie odoris fragrantia commendantur, in aquilonari plaga, & in ipſa Ponti regione penitus inodoræ reperirentur. Quod tamen falſum eſſe ſemper crediderim: nam quanuis ſtirpes omnes, quæ in aquilonaribus regionibus oriuntur (de his, quæ natura odoratiores habentur, intelligo) ex climatum, & aeris algore, ſint odore, ac cæteris qualitatibus imbecilliores; non ob id tamen harum qualitatum adeò expertes deprehenduntur, ut diſcerni nequeant: quin & in quemlibet uſum, ubi ſcilicet conferant, non recipiantur ſuis

Quorundam error.

Vana Auerrois calumnia contra Gal.

Rhapontici, & rhabarbari diſcrimen.

in regionibus. Quippe si ob frigoris, ac regionum inclementiam suas innatas qualitates penitus exuerent, adeò ut sola tantùm forma remaneret, propriam omnino peruerterent speciem. Quod tamen nulla ratione, nec auctoritate probatur. Siquidem compertum iampridem apud nos est, quòd quanquam Celtica nardus, quæ à quibusdam Carinthiæ, & Stiriæ alpibus nobis affertur, à quibus penè quatuor, uel quinque totius anni mensibus, nix colliquata labitur; itemque acori radix, quæ nostro æuo ex Sarmatia Europæ, glacie, & niuibus maiore anni parte semper obducta, aduehitur in calami odorati usum, odore tam ualido, naresq; feriente fragrare non deprehenduntur, quemadmodum Celtica illa nardus, quæ ex Liguria, & Istria defertur, & acorum, quod ex Ponto, Syria, & Aegypto petitur; non tamen ob hoc euenit unquam, quin suis proprijs ac naturalibus fragrent odoribus. Quo fit, ut infirma admodum, quantum equidem coniicio, sit Ruellij sententia. Quare hinc nobis concludere liceat, Rhaponticum odoris expers non esse, aeris, soli, & regionis algore, sed quòd alia à Rhabarbarico uel Indico sit planta. Declarant præter hæc, Rhabarbarum à Rhapontico plurimùm distare purgatoria uis, quam natura ipsa Rhabarbaro largita est, odor nares feriens, compacta simul substantia, aureus color, ariditas, amaritudo, quæ gustu percipitur, & ponderis grauitas. Quodoquidem Rhaponticum nullo odore commendatur, minimè deiectionem molitur, cùm potius adstringat; non est amarum, sed subacre; non aridum, sed lentum; non compactum, sed rarum, non ponderosum, sed admodum leue. Quibus rationibus fretus non temerè asserendum putauerim, Ruellium hac in re magnopere hallucinatum fuisse, præsertimq; cùm dicat, nullo alio discrimine Rhabarbarum à Rhapontico differre, quàm odore tantùm.

Ruellij, & aliquorũ error.

Vanum quippe uidetur argumentari, Rhabarbarum, & Rhaponticum unam & eandem esse radicem, quòd forma, colore, ac specie nihil inter se distare oculorum sensibus appareant, cùm tam in facultatibus, quàm qualitatibus, maximè inter se differant. In simili errore uersantur etiam ij (sunt enim qui ita sentiant) qui sibi falsò persuadent, abietis lacrymam à larigna nihil dissidere, ac unam & eandem lacrymam esse, eo quòd in colore, in substantia, ac in cæteris notis, in quibus perpendendis oculi tantùm iudices sunt, adeò persimiles uideantur, ut nisi bili facultate altera ab altera discerni non possit. Verùm si quis rem cæteris sensibus experiri aggrediatur, discriminis certior fiet: nanque olfactu odoris fragrantiam haud insuauem, gustu uerò amarorem in abietis lacryma comperiet, quibus larigna caret. Et quisnam iuniperi resinam à lentiscina secerneret, nisi rei ipsius incorruptus iudex fuerit gustus? Quis à strobilina resina, & à quibusdam gummi globulis thus ipsum agnosceret, nisi adulterium tum igne, tum gustu deprehenderetur? Tanta præterea intercedit similitudo inter pistacium, & unguentariam glandem, ut nisi hæc amaritudinem gustui relinqueret; illud uerò dulcedinem, difficillimum sanè fuerit alterum ab altera distinguere. Quid porrò inter se similius reperitur, quàm cassia, & cinnamomum, etsi hæc omnino specie non conueniant? Hinc facilè adductus sum, ut nullius momenti eorum argumenta semper existimauerim, qui res secundum quasdam tantùm qualitates dijudicant, quibus etiam sæpe decipiuntur, ut ij, qui hac leui ratione ducti, Rhabarbarum, & Rhaponticum idem esse contendunt. Meminit Rhapontici Galenus lib. VIII. simplicium medicamentorum, ubi de eius uiribus ita scriptum reliquit.

Rhapontici uires ex Gal.

Rheum, quidam ipsum Rha nuncupant, mistam habet tum temperaturam, tum facultatem. Habet enim quiddam terrestre frigidum, ceu indicio est adstrictio, & adiuncta est quædam illi caliditas: siquidem si pluſculum mandatur, subacre conspicitur. Quinetiam aereæ cuiusdam substantiæ subtilis est particeps, quod indicat tum laxitas, tum leuitas: uerùm non minimè & opera. Ob id enim licèt adstringens, tamen non tantùm conuulsis, sed & ruptis, & orthopnœæ prodest. Sic quoque liuentia, & lichenas sanat cum aceto illitum. Porrò quod adstrictionis opera haud instrenua sunt, hinc discere liceat, quòd sanguinem expuentibus, cœliacis, & dysentericis conferat: nec enim reluctatur terrestri frigido tenue aereum, imò eo quòd deducat, & in altum perducat ualentioris effectus causa existit. Et in libro de antidotis primo: In Rheo, inquit, quoque fraus committitur: nam quibus in locis nascitur, simul atque euulsum est, ipsum elixant, quò succum remittant, ac tam succum, ut syncerum, & aqueæ impermistum, quàm Rheum exiccatum, ut non elixum ad nos postea mittunt. Idcirco scire oportet adulteratum dignoscere. quod facillimè ab his deprehenditur, qui Rheum sua sponte nascens uiderunt. hactenus Galenus. Cæterùm adulteriũ, quod in Rheo fieri prodidit Galenus, id (ut paulò post dicturi sumus) de Rhabarbaro tradidit Mesues. Cui tria Rhei constituuntur genera, nempe Turcicum, Barbarum, & Indicum, quod & Sceniticum uocat, omnia à regionibus, à quibus conuehuntur, cognominata, uel in quibus proueniunt.

Rhei Turcici nomenclatio.

Quippe Turcicum nil aliud illi designatur, quàm Ponticum, uel quòd è Ponto ad Turcas uicinos deferatur, uel quòd ab ijs saltuosis conuallibus, in quibus ultra Tanain fluuium priores Turcæ, Pomponij Melæ, & Plinij testimonio, uenationibus ferè uixere tantùm, iampridem in Pontum fuerit delatum. Siquidem ab his non longè distat Rha fluuius, circa quem Rha, quod Ponticum posteri uocauere, probatissimorum auctorum testimonio, oriri certò scimus, fluminis illius nomine pariter appellatum. Quo fit, ut hac in re non dubitauerim errasse etiam Mesuem. quippe qui inter Rhei genera aluum ducentia Ponticum admiscuerit, à cæteris tum specie, tum facultate diuersum, quanuis fortasse rectius id Turcicum appellauerit, quàm Ponticum.

Rhei Indici nominatio.

Porrò Indicum ab India dictum, ubi frequentissimum prouenit, nemo est qui ambigat. Sed quánam ratione Sceniticum, & Indicum idem esse dixerit Mesues, hactenus compertum non habeo: nisi fortasse Scinicum rectius legendum fuerit, quòd à Sinis extremæ Indiæ populis (ut arbitror) deferatur, cùm plura quoque aromatum genera ea regio mittat. Id quod manifestè idem declarat Mesues: quippe qui Scenicum, uel Sceniticum Indum esse affirmat. Scenitæ enim (ut infrà dicemus) Indiæ populi non sunt, sed potius Sini, à quibus Sinicum, non Scenicum, ut uulgata habet lectio, mea quidem sententia, uocari debet. Sunt tamen qui uelint Scenicum, nec Indicum esse, nec à Sinarum regione oriundum, quòd à Mauritanis non Scinicum, sed Scenicum dicatur. Quamobrem eorum quidam, ut Adamus Lonicerus, in Arabia hoc nasci censet, & à Scenitis illius regionis populis Scenicum, siue Sceniticum uocari putat. Fuchsius uerò Mesuis opinionem secutus, nullam inter Indicum, & Scenicum facit differentiam. quippe qui scripserit libro primo de compositione medicamentorum, Rheum Indicum esse uocatum, quòd ex India, aut locis Indiæ proximis, nempe à Scenitis populis, ut auctor est Stephanus de urbibus Persidis, deferatur. Verùm cùm Scenitæ desertæ Arabiæ populi omni aromatum genere sint destituti, cùmq; asserat Mesues Sceniticum rheum, & Indicum idem esse, cadit, peritque Loniceri opinio. Velim tamen si possem Fuchsij sententiam probare. Verùm cùm Scenitæ

Rhei Barbarici nomenclatura.

etiam Straboni populi sint è Parthorum collegio Arlæ, et Martyanæ montes incolentes, distentque ab Indiæ finibus millia
ribus plusquàm mille & quingentis, nescio profectò, quónam modo Indicum rheum à Scenitis Parthorum populis Sceniti-
cum dici poßit. quo fit, ut etiam Fuchsij opinionem longius sustinere nequeam. Ad hæc de Barbarici nomenclatura uaria
admodum est recentiorum medicorum sententia. Quandoquidem sunt qui uelint sic dictum à Barbaria Aphricæ prouin-
cia, sic uulgariter appellata, ubi olim Carthago clarissima habuit sedem. Horum opinionem sequitur Fuchsius, quòd scri-
pserit libro primo de compositione medicamentorum, id uerum fuisse Rhabarbaricum, quod superioribus annis secum ad-
duxere milites, qui cum Carolo Imperatore Tunetum expugnauere. Alij Barbaricum uocari credunt, quòd à Barbari In-
diæ ciuitate, quæ intra Indi fluuij fauces est sita, deuehi censent, rati Indicum, & Barbaricum idem esse. Alij autem à Bar-
baria Erythræi pelagi insula, sic appellatum existimant, quòd Indiæ naues, ac liburnicæ aromata deferentes magnum suæ
mercis, ibi iampridem habuerint emporium, à quo per Arabicum sinum, traiecto prius angusto mari de Mecha, aroma-
tum omne genus in Aegyptum per alias deferebatur nationes. Sed aliter se habet opinio nostra: quippe quòd semper
existimauerim, Rhabarbarum ex Troglodytica Aethiopiæ regione ad nos deferri, & ibi etiam oriri, quòd ea regio Bar-
barica antiquis fuerit appellata. Siquidem inuenio Galenum scripsisse tum lib. VI. de simplicium medicamentorum facul-
tate, tum lib. IIII. cap. VI. de tuenda sanitate, gingiber ex Barbaria ad nos conuehi: quod tamen Dioscorides superiore li-
bro, & Plinius lib. XII. cap. VII. à Troglodytis deferri, & in eorum regione nasci tradunt. Quinetiam reperio, glandem
unguentariam, quam Galenus ex Barbarica regione adferri scribit, Dioscoridem libro sequenti in Aethiopia, ubi est Tro-
glodytica regio, & Plinium libro XII. cap. XXI. Troglodytis nasci posteritatis memoriæ prodidisse. Ex quibus sanè liqui-
dò constare puto, Troglodyticam regionem, & Barbaricam antiquis unam & eandem fuisse. Huc præterea accedit alia Pli-
nij auctoritas, qui libro iam bis citato, cap. XIX. ubi raritatis cinnamomi causam reddit, id accidisse scribit, incensis syl-
uis Barbarorum ira. Nam cùm ipso inibi teste, oriatur cinnamonum in Aethiopia Troglodytis connubio permista, non
alias utique gentes Barbaras appellasse credimus, quàm Troglodytas. Quamobrem & myrrham Trogloditicam appella-
uit Barbaram cap. XVI. eiusdem uoluminis. Nec ab re quidem Galeno, & Plinio Troglodytæ Barbari speciatim dicun-
tur, cùm scripserit Pomponius Mela grauissimus auctor libro primo de situ orbis, eos magis stridere, quàm loqui, specus
tantùm subire, & ali serpentium carnibus. Quæ sanè omnia ita in mea me firmant opinione, ut certò credam, Rheum illud
uerè esse Barbaricum, quod ex Troglodytica afferatur regione. Sententiam nostram magis adhuc confirmare uidetur Stra
bo, quòd lib. XV. suæ Geographiæ apertè testetur, eo omnia in aromatum, & plantarum genere oriri in Arabia, & Aethio
pia, quæ in India australi proueniunt, quòd hæ regiones sole persimiles sint. Non placet igitur, ut dicam liberè quod sen-
tio, Fuchsij opinio ob prædictas tum rationes, tum auctoritates, tum etiam quoniam apud nullum usquam legerim ex ea
Aphricæ parte, quæ uulgò dicitur Barbaria, Rha aliquod afferri, quod ibi prouenerit. Quin nec aliorum sententias com-
probauerim, quoniam nec illud, quod à Barbari Indiæ ciuitate, nec illud, quod à Barbaria Erythræi pelagi insula aduehitur,
rectè Barbarum dici potest, cùm ex India utrunque petatur, & quòd nullus extet auctor, qui à Barbari ciuitate Rhabar-
barum scribat suam duxisse originem. Quare illud legitimum esse Rhabarbarum mea demum firma sententia est, quod ex
Troglodytica Aethiopiæ regione fuerit aduectum. Quod facilè fortasse Veneti, qui quotannis in Alexandriam nauigant,
seligere possent ab Indico: quod certò sciam, multa aromatum genera præter Indica eò ex Aethiopia, ex felici Arabia per
carouanas (ut uocant) comportari. Porrò non solùm in præscriptis locis Rhabarbaricum prouenit, sed etiam copiosissimum
habetur in locis quibusdam, magno Regi Chan, Cataij Domino, subiectis. Regionis (ut illi uocant) Succuir, si Persis nego-
ciatoribus, qui illuc uadunt, est adhibenda fides. Dicunt enim prouinciam hanc adeò Rhabarbaro abundare, ut inde per
uniuersum deferatur orbem. Optimum nasci aiunt nō longè ab huiusce Regionis Metropoli, quæ SVCCVIR, quemadmodum
plaga tota appellatur, quibusdam in montibus, ipsisq; eminētibus ac saxosis, ubi plurimi scaturiunt fontes, & syluæ habentur
diuersarum arborum generibus refertæ. Terram aiunt ibi esse rubram, lutosamq;, tū propter pluuias multas, tū etiā propter
fontiū riuulos, qui locū irrigant, et madefaciunt. In his itaq; montibus Rhabarbarū prouenit (ut illi narrant) caule ab radice
haud spithama longiore, è quo folia copiosa proueniunt, binûm dodrantum longitudine, ex angusta origine in latum desinen
tia, et deorsum spectantia, ut ex appicta hîc imagine apparet. Serrata illi folia non sunt, sed lanugine quadam pilosa circūqua
que obducta. Hæc dū adolescunt, uiridia sunt, atqui consenescentia lutea fiunt, & in humum concidunt, è medio foliorum stipa
tu cauliculus siue germē ex crassiori caule prodit, in cuius summitate flores exeunt, purpureis uiolis haud ualde dissimiles, co
lore cæruleo subalbicante, odore acuto simul & graui, adeò, ut olfactu displiceat. Radices bipalmarē longitudinem superant,
colore exterius ex rufo nigricāte, uerùm non omnibus æqualis habetur crassitudo. Nam aliæ crassiores, aliæ tenuiores, ut in
cæteris etiam plantis plerunque fit. Veruntamen, quæ ad summam craßitudinem adoleuerunt, humani cruris molem æqua
re solent. fibris ubique radix referta est, quibus in humum defixis, alimentum capeßit. Interna pulpa aureo colore ni-
tet, rubris quamplurimis intercursantibus uenis. Succo madet copioso tum croceo, tum purpureo, qui suo lentore facilè ma
nus implicat, & colore inficit, dum radices repurgantur, & secantur in partes. Nam simulac fuerint effossæ, rizotomi
eas repurgant, & secant. Cæterùm haud statim à sectione traiectas filo suspendunt, ne succus guttatim stillans deperda-
tur. Qua re seriatim particulas super asseribus collocant, uertuntq;, ac inuertunt, quotidie pluries. Hoc enim modo in-
crassatus succus non deperditur, sed in sua seruatur radice. Quatriduo deinde transacto, particulas funiculo traijciunt,
& suspendunt in umbra, locis apertis, quò tamen solis radij accedere nequeant. Siccantur enim hoc modo uentorum flati-
bus, in libero aere, duorum mensium spatio, & deinde negotiatoribus uenduntur. Effodiuntur radices ineunte uere, in ipsa
prima foliorum germinatione. Vbi autem Aestate radices erutæ fuerint, foliosa existente planta, tanquam euanidæ cro-
ceo illo succo carent, quo fit ut uiribus infirmiores habeantur. Recentes ueneunt uili admodum pretio. Siquidem plenus
currus tribus, aut quatuor argenti drachmis emitur. Quamobrem, nisi plurimi accederent negotiatores, qui Rhabar-
barum peterent, illud haud unquam Incolæ effoderent in proprium medicamentorum usum. Sunt qui putent nusquam,
præterquam in hac regione, nasci Rhabarbarum, quòd Indi, & qui Chinam inhabitant Regionem, eò illud emptum acce-
dant.

dant. Sed an id uerum ſit, cur comprobem non habeo, præſertim cum Rhabarbarum, quod Alexandriam Aegypti comportatur, non ſolum ex India, ſed ex Aethiopia, & alia fortaſſe Africæ plaga deferatur. Cæterùm ijs in locis, qui circa Cataium ſunt, haud unquam Rhabarbarum in medicamentis utuntur, ſed tantùm ad ſua ſuffienda Idola, ſuis thymiamatis admiſcent. Recens adeò amarum eſſe aiunt, ut uix deguſtari poſſit.

Opinio falſa.

Cæterùm, antequàm de Rhabarbari uiribus agamus, illud in primis ignorandum non eſt, quòd falſa, ac uana ſit uulgarium, & aliorum quorumlibet opinio, qui ſibi firmiter perſuadent, Rhabarbarum uiolentum admodum eſſe medicamentum, & quòd propterea à medicis non exhibeatur, niſi in deploratis ferè morborum affectibus. Siquidem (ut inferius clariſsimè patebit) illud haud dubiè tutò & pueris, & utero gerentibus mulieribus omni tempore, & ætate exhiberi poteſt. Atqui in eiuſmodi hominum mentibus inualuit hæc inanis opinio: quoniam elapſis temporibus tanta Barbaricæ huius radicis extitit penuria (æquali enim cum auro pondere uendebatur) ut ad pretij magnitudinem euitandam, eam tunc non dediſſent medici, niſi ubi morbos uel mortis periculo, uel diuturnis languoribus non uacare, certis ſignis conieciſſent. Quo factum fuit, ut paſſim hac reprobanda opinione ducerentur homines ad credendum, quòd in morbis curandis ualentiſſimum, imò uiolentiſſimum omnium medicamentorum eſſet Rhabarbarum. Huius uires cæteris diligentius, latiusq; deſcripſit Meſues, ſic inquiens.

Rhabarbari uires ex Meſ.

Rhabarbarum innocens, clemens, & excellens eſt medicamentum, multas dotes medicamento purgante maximè expetitas complexum. Præcellit in omni genere Indicum, quod recens ſit, colore ſubnigro rufeſcente, ponderoſum, quanuis ſua ſubſtantia rarum, & quod cùm frangitur, rufo, & glauco colore alternante ſpectatur: item quod manſum croceo inficit colore. Adulteratur autem, quod omnino te animaduertere cautius oportet, hoc modo. Accipiunt impoſtores Rhabarbari multum, totumq; aqua macerant quinque diebus, exemptum deinde ſiccant, ſubtractaque ui, & quaſi anima uendunt. Aquam uerò, qua maduit, igne, uel ſole ſimiliter ſiccant, & in paſtillos conformant ad regales uſus. Fraus cognoſcitur, quòd ſyncerum non uehementer adſtringat, ſubſtantia rarius ſit, & colore croceo inficiat. Adulteratum uerò contrà ſe habet. Nam coloris interni uarietatem amiſit, & ſubnigricat. Calefacit, ac ſiccat ſecundo ordine, etſi nonnulli primo tantùm dicant. Conſtat tum aqueis, tum terreis qualitatibus, quæ adſtringentem ei facultatem tribuunt, & eius ſubſtantiam conſeruant. Eſt & aereis raritatem ſubſtantiæ conferentibus particeps. Nec igneis quidem expers eſt, à quibus amaritudinem, concurrentibus etiam terreis qualitatibus, acquirit. Ac ipſa terreſtris qualitas in imo deliteſcit: ignea uerò in ſublime fertur. quo fit, ut eius diuidantur qualitates cùm aqua, aut uino perfunditur. Operatur autem in obſtructionum affectibus igneis tantùm facultatibus: terreis uerò, ubi adſtrictione ſit opus. Omni penitus noxa uacat, daturq; omni tempore, & ætate, adeò ut pueris ætate tenellis, & prægnantibus facilè exhiberi poſſit. Auget Rhabarbari uires caprinum ſerum, uel ſi maceretur intubi, uel apij, aut plantaginis decocto. Nulli memoria excidat, quin ſemper Indicæ nardi tantillum ipſi commiſceatur, cùm maximopere conferat. Addendum etiam ſemper erit uini albi odorati modicum, præſertimq; ubi ad obſtructiones reſerandas paratur. illud præterea memoriæ retinendum eſt, quòd ſcilicet in adulterato nulla deiectoria reperitur facultas. Synceri macerati expreſſio probè conuenit, ubi tantùm abſterſione, deiectione, ac infarctus liberatione ſit opus. Quòd ſi poſt haſce functiones, uiſcera adſtrictione roborante egerint, ipſum quidē in puluerem contritum exhibendum fuerit. At illud, quod igne torreſcit, uehemēter operatur, ac uehementius quod comburitur. Purum, ſelectum, ac ſubſtantia compactum, abſq; iactura in tenuem puluerem conteri poteſt. Rarum uerò, ac laxum minimè, quoniam ex uehementi, ac longiori contritione facilè euaneſcit, ac deperditur. Reſoluitur item eius uis, cùm aqua, uel uino decoquitur. Deijcit Rhabarbarum non modò bilem, ſed etiam pituitam ipſam. Eique propria facultas ineſt cùm abſtergendi, tum etiam roborandi tam uentriculum, quàm iecur, & eorum compunctiones amouendi. Clarificat Rhabarbarum ſanguinem, obſtructiones aperit, ac omnes pariter affectus ſanat, quos generant obſtructiones: nempe aquam intercutem, regium morbum, lienis craſſitiem, ac diuturnas febres. Sanguinem reijcientibus, ac eius à qualibet parte manationibus qualitate, ac facultate ſubſtantiæ prodeſt. Datur etiam ab alto deuolutis, ruptis, & tam internè, quàm externè fractis maximo iuuamento, præſertimque ſi uino auſtero drachmæ pondere commiſceatur, addito ſyncera mumiæ momento, ac etiam erythrodani radicis tantundem. Singultientibus opitulatur, dyſenteriam cohibet, præſertim quod igne ſit torrefactum, addito tamen adſtringente uino, & plantaginis ſucco. Vindicatur à carie, & teredine annis tribus, uel quatuor. Verùm ſi cera oblinatur, uel in melle reponatur, uel pſyllij ſemine, uel milio ſepeliatur, diutius integrum, & ſyncerum ſeruari poterit. Eſt & aliud Rhabarbarum, immò potius pſeudo Rhabarbarum, quod quidam Monachorum Rhabarbarum uocant. Verùm huic genuini Rhabarbari uires non ſunt. Eſt enim (ut mea fert opinio) genuinum Dioſcoridis Hippolapathum, ut ſuperius ſuo loco latius explicauimus. Non deſunt tamen qui huius decoctum, aut dilutum ad exoluendam aluum propinent, ſed quo id fiat ſucceſſu ipſi dicant. Præſtat tamen radix contrita ex uino albo meraco pota ad expediendos obſtruſos renes, & ad calculum pellendum: quin etiam diebus quadraginta pota contra canis rabidi morſum ac etiam ſimul uulneri illita.

Nomina.

Radix, quæ ῥᾶ, & ῥῆον, Græcis, Raponticum Latinis appellatur: Arabibus, Raued, ſeu Rauend: Italis, Rhapontico.

Γεντιανή. GENTIANA. CAP. III.

GEntianæ inuentio prima aſſignatur Gentio Illyriorum regi, à quo cognomentum habuit. Folijs partim proximè radicem, iuglandi, plantaginive ſimilibus, ſubrubris: partim à medio caule, & præſertim iuxta cacumen, paulum diſſectis. caule cauo, & læui, digiti craſſitudine, geniculato, & ex interuallis maioribus foliato, binûm cubitorum altitudine. ſemine in calycibus lato, leui, glumoſo, latis ad ſphondilij ſemen accedente. radice longæ ariſtolochiæ, longa, craſſa, amara. Naſcitur in ſublimibus montium iugis, umbroſis locis, aquoſisque. Vis radicis excalfactoria, & adſtringens: contra morſus ſerpentium, duabus drachmis, cum pipere, ruta, & uino pota auxiliatur. Extracti ſucci drachma, laterum doloribus, & ex ſublimi deturbatis, ruptis, & conuulſis prodeſt. hepaticis, & ſtomachicis,

GENTIANA MAIOR.

pota cum aqua ſubuenit. Radix collyrij modo ſubdita, partus eijcit: impoſita, ut lycium, uulneraria eſt, & ulcerum cuniculatim depaſcentium medela. Succus præcipuè eodem effectu prodeſt: oculis in flammatione laborantibus illinitur: pro meconio collyrijs acribus immiſcetur. Radix uitiliginem abſterget. Succi extrahendi ratio hæc eſt. Contuſa radix quinque diebus aqua maceratur: poſtea in eadem tantiſper decoquitur, dum extent radices: & ubi refrixit aqua, linteo excolatur: mox diſcoquitur, dum mellis craſſitudo fiat, fictilique reconditur.

Gentianæ conſideratio.

GEntiana planta eſt uulgaris notitiæ. Frequentiſſima excelſis Tridentinis montibus prouenit, præſertimq; in Ananijs, in quorum cacuminibus ſæpius eius effodiq radices brachiali craſſitudine, & bicubitali longitudine. Hanc à Gentio Illyriorum rege inuentam, unde illi nomen, non modò Dioſcorides; ſed aliorum etiam ueterum monumenta teſtantur.

Plinio

GENTIANA MINOR.

Plinio lib. XXV.*cap.* VII.*ea eſt omnium præſtantiſſima,quæ in Illyrico naſcitur,ubi fortaſſe primùm inuenta eſt. Gentianæ uires paucis admodum perſtrinxit Galenus lib.* VI.*ſimplicium medicamentorum,ſic inquiens. Herbæ Gentianæ radix ualde efficax eſt,ubi extenuatione,purgatione,abſterſione,obſtructionis liberatione opus ſit.Nec mirum,ſi hæc poßit,cum impensè ſit amara. Hæc(ut Auicenna ait)excalfacit ordine tertio,ſiccatq́; ſecundo. Vrinam, & menſes ciet, & aduerſus ſcorpionum ictus cæteris antidotis præſtat.Eius aqua,præſertim quæ uaſe duplici balnei uapore uitreis organis elicitur,febres(ut ego ſæpius expertus ſum)ab infarctu tum uiſcerum,tum uaſorum excitatas mirificè pellit. Alui tineas necat,maculasq́; in facie qualeſcunque detergit,ſi ea frequentius maculæ abluantur. Eſt præterea quædam uulgaris etiam planta,aliquibus* CRVCIATA *dicta,quæ non paruam cum Gentiana cognationem habere uidetur: quandoquidem & notis,& facultatibus illi plurimùm reſpondeat. Vnde eos,non longè aberrare crediderim, qui hanc Gentianam minorem appellauerint. Hæc in incultis præcipuè locis naſcitur, caule rotundo, dodrantali, ac etiam maiore,in cacumine ruféſcente, paribus ferè*

Gentianæ uires.

Cruciatæ conſideratio.

GENTIANA MINIMA.

Cruciatæ uires.

Mett'in borſa.

interuallis ab imo ad ſummum geniculis interſecto: è quorum ſingulis alis bina prodeunt folia ſubpinguia, longa, uulgaris dictæ Saponariæ æmula, & Gentianæ foliolis in ſummitate erumpentibus ſimilia. Flores, qui purpureo colore nitent, in ſummo circum caulem in orbem exeunt. Radix illi alba, longa, amariſſimo guſtu locis pluribus ab utroque latere crucis inſtar perforata: unde illi Cruciatæ nomen indiderunt. Sunt etiam in hoc genere duæ aliæ plantæ: ſed minor radicibus numeroſis, tenuibus, albicantibus caulibus lentis, humi plerunque accubantibus, floribus ex cæruleo purpuraſcentibus, cruciatæ maioribus & prædictæ radices recentioribus magnis laudibus efferuntur contra peſtilentiã, & uenenoſorum animalium ictus. Cæterùm ego quidem illud experientia compertum habeo, quòd radice tuſa, & uentri emplaſtri modo impoſita, uermes, qui in inteſtinis fuerint, procul dubio necantur: & ulceratæ ſtrumæ ſanantur, ſi ijs eodem modo contuſa, quæ nuper effoſſa ſit, uel ſicca, & in puluerem contrita adhibeatur. In ſumma non deſunt, qui aſſerant, has ex omnia præſtare poſſe, quæ Gentiana, quod ex prædictis facilè probari poteſt. Ananienſia rura hoc genus ultimum uulgò uocant PETTIMBORSA. Ex

quo

quo quis coniiciat, ſi lubet, hanc illis indigenis, corrupta Italica uoce Metti in borſa, ideo Pettimborſa nominari, quòd tot uiribus commendetur, ut perinde ac gemma, crumenis aſſeruari mereatur: aut quòd tantùm uiribus excellat, ut medici ea utentes ingentem argenti, & auri copiam crumenis ſint repoſituri. Γεντιανὴ planta ſic Græcis, Gentiana ſimiliter Latinis uocatur: Mauritanis, Gentiana, Genthiana baſilica, ſeu Baſateca: Italis, Gentiana: Germanis, Entzian, uurtz, ſiue Creutz uurtz: Hiſpanis, Gentiana: Gallis, Gentianne: Boemis horec: Polonis Gonyczka. Nomina.

Ἀριστολοχία. ARISTOLOCHIA. CAP. IIII.

ARiſtolochia nomen ex eo ſibi adoptauit, quòd exiſtimetur optimè puerperis opitulari. Tria eius genera traduntur. Rotunda, quæ fœmina uocatur, folijs hederaceis, præſtanti odore cum acri-

ARISTOLOCHIA ROTVNDA.

monia,

monia, mollibus, ſubrotundis, multis ab una radice germinibus, prælongisque palmitibus: floribus candidis, pilei ſimilitudine, in quibus quod rubrum eſt, grauiter olet. Longa maſcula appellatur, non nullis dactylitis: longiore quàm rotunda folio: tenuibus ramulis, dodrantalibus: flore purpureo, grauiter olente, qui marceſcens in pyri ſimilitudinem turbinatur. Radix rotundæ in orbem conglobata, rapi modo: longæ uerò digiti craſſitudinem, & dodrantis longitudinem implet, nonnunquam paulò maiorem[a]. Ambæ colore intus buxeo, guſtu amaro, & graui. Eſt etiámnum tertia longa, quæ clematitis uocatur, ramulos habens tenues, refertos folijs ſubrotundis, minori ſemperuiuo ſimilibus: flores rutæ: radices[b] longiores, tenues, craſſo cortice, odoratoque ueſtitas, priuatim unguentorum ſpiſſamentis conuenientes. Rotunda cæteris uenenis reſiſtit. Longa uerò aduerſus angues, & uenena, drachmæ pondere ex uino bibitur, & illinitur. Pota cum pipere, & myrrha menſes partus, & omnia uuluarum

a Cat. & Meũ ἀμφότερα δὲ τὰ πολλὰ πυξοειδῆς ἔνδοθεν. i. ambæ au ttm plerunque buxeo intus ſunt colore.
b Oribaſius. μακρότατας. i. longiſſimas.

ARISTOLOCHIA LONGA.

onera

onera eijcit: eadem efficit subdita in pesso. Rotunda ad eadem pollet: insuper singultibus, suspirijs, horroribus, lieni, conuulsis, laterum doloribus, pota cum aqua, singulariter auxiliatur. Aculeos, & spicula extrahit: ossium squamas illitu adimit: ulcera putrida exest, & sordida expurgat: caua cum iri, & melle explet: gingiuas, & dentes extergit. Clematitis ad eadem pollere creditur: uiribus tamen inferior est.

Aristolochiæ consid.

ARistolochiæ, quam officinæ Aristologiam uocant, tria statuuntur genera, nempe rotunda, longa, & clematitis. Hæc rara admodum, & paucis nota: illæ uerò omnibus ferè rei herbariæ studiosis notissimæ. Quæ rotunda uocatur, etsi non ubique in Italia proueniat; in agro tamen Goritiensi plurima, pulcherrimaque nascitur, præstanti odore. Vtraque flores edit in toto ferè caule, oblongos, & ex paruo capitulo in auriculæ modum desinentes, subluteo colore, & internè quadantenus ex atro purpurascentes, è quibus oriuntur fructus: qui in longa pyri imaginem referunt, suntque iuglandibus longè maiores: in rotunda uerò rotundiores, pauloque minores spectantur. Qua in re non potui non maximè Plinium admirari, quòd lib. XXV. cap. VIII. utranque ferre bacculas paruas ueluti cappares tradiderit. nisi quis illud dixerit, quòd Plinio contigerit, Aristolochiæ utriusque fructus uidisse, priusquàm ad summum adoleuissent. Sed certè is eodem in loco excusari, meo iudicio, non potest, quin manifestè hallucinatus, & Græci sermonis non admodum peritus deprehendatur, cùm Aristolochiæ nomen dedisse grauidas tradat. Quandoquidem non ab utero gerentibus mulieribus, sed à puerperis Aristolochia (ut Dioscorides scribit) id nominis sibi comparauit. Cuius rei non modò indicium præbet nomen ipsum ἀριστολοχία, quod nil aliud denotat, quàm optima puerperis, non (ut Plinius inquit) grauidis; sed etiam ipsius facultas, quæ ad remorantes à partu secundas, mensesque ciendos magnopere commendatur. Quapropter fuerit hæc prægnantibus procul dubio exitiale potius, quàm salubre medicamentum, cùm ea sanè omnia, quæ secundas, & menses educunt, fœtum etiam trahant, & quandoque interficiant, præsertim cùm fuerint amara Aristolochiæ modo.

Plinij, & Leoniceni lapsus.

Nec minus præterea Leonicenum uirum alioqui nostræ ætatis doctissimum, satis admirari possum, quòd dum nimio fortasse aliorum errata corrigendi studio, uel auiditate ductus, de cyclamino, & Aristolochijs Plinium accusat, in eandem, in qua Plinius, foueam ceciderit, asserens cum Plinio Aristolochiam à prægnantibus sibi nomen adinuenisse. Quod ne sine auctore pronunciasse uideretur, Dioscoridem quidem adducit, sed eius historiam, quantum equidem sentio, corrumpit, ac peruertit.

Opinio quorũdã reprobata.

Sunt è recentioribus Cordus, Adamus Lonicerus, & monachi illi, qui in Mesuem commentaria edidere, qui sibi certò persuadent, eam esse Dioscoridi Aristolochiam clematitim, quæ officinis omnibus passim longa cognominatur: argumento quòd hæc radices proferat admodum longas, & sarmentorum modo prætenues. Quin & ut suam tueantur, ac magis roborent sententiam, hoc in loco Dioscoridis codicem omnino deprauatum esse contendunt: & ubi uulgata lectio habet, κλωνία ἔχουσα λεπτὰ, φύλλοις ὑποστρογγύλοις, ἀειζώῳ μικρῷ ἐοικόσι, hoc est ad uerbum, ramulos habens tenues, folijs subrotundis, semperuiuo paruo similibus, non ἀειζώου μικροῦ, sed ἀσάρου μικροῦ, quòd asaro paruo similia sint folia, legendum esse censent. Horum sanè sententiam nunquam probare potui, neque probandam arbitror, pluribus cùm rationibus, tum auctoritatibus adductus. quandoquidem Oribasij lectio aliter non habet, quàm communis hæc Dioscoridis, nec aliter legunt Serapio, & Auicenna. Id quod manifestè ostendit, hoc in loco Dioscoridi nullam subesse mendam. Adde, quòd cùm unum tantùm Dioscoridi sit asarum, nec minoris asari is usquam, quod legatur, meminerit, absurdum sanè uideretur, quòd minori asaro Aristolochiam clematitim comparasset. Accedit & alia ratio, quòd cùm uulgaris Aristolochia longa rutæ flores non edat, & folia Asari longè maiora clematitis esse non potest. Præterea si Dioscoridis lectionem accuratius perpendamus, nil aliud esse uidetur longa officinarum, quàm longa Dioscoridis: aut fortassis eius species, cuius nulla, quod extet, ab antiquis facta sit mentio. Quippe quòd proferat hæc folia longiora, latioraq; quàm rotunda: ramulos dodrantales: florem grauiter olentem, qui fructum edat pyri modo turbinatum. Nam quòd fructum ferat clematitis, non scribit Dioscorides: nec folia longa, lataq; ut uulgaris habet Aristolochia, sed subrotunda, & minori semperuiuo similia. At si contrà dixerit quispiam, longam uulgarem Dioscoridis longam non esse, quoniam flos illi purpureus non sit, sed melinus, & radix non palmaris, nec digiti crassitudine, sed longior admodum, & longè tenuior. Huic facilè responderi poterit, id locorum regionumq; uarietate euenire posse, & quòd natura cum florum coloribus in quàm plurimis ludat: quòdq; uidimus etiam nos Aristolochiæ longæ plantam à Calabris allatam, radice (ut in theriacis scribit Nicander) cubitali longitudine, pollicari crassitudine: cui folia erant, quæ à nostrate longa nullo discrimine differebant. At hæc Clematitidis radix Dioscoridi, & Plinio crasso contegitur cortice: quod tamen in longa officinarum, nostrateq; non uisitur, cùm tenui cortice perpetuò uestiatur, odore potius graui, quàm odorato. Quamobrem inclinare nunquam potuit animus, ut crederem, Aristolochiam longam, cuius hîc effigiem appinximus, esse clematitim.

Pistolochia.

Sed potius eò deductus sum, ut suspicarer hanc fortasse esse Pistolochiam sic Plinio uocatam, quòd & ipsa puerperis commendetur. Nam præterquàm quòd hæc illi quarto Aristolochiæ generi assignetur, tenuior est, quàm clematitis densis radicis capillamentis, iunci plenioris crassitudine. Illud mihi suspicionem auxit, quòd uiderim etiam præter hanc aliam, quæ radice palmari, & crassitudine digitali constabat: sed in omnibus alijs partibus alteri adeò persimilis, ut nullam inter eas intercedere differentiam compererim.

Alia opinio refutata.

Sunt præterea recentiorum quidam rei herbariæ & studiosi, & periti, quibus persuasum est, non tamen sine aliqua ratione, quòd Aristolochiæ longæ præter clematitim duo habeantur genera: quarum altera sit radice (ut Dioscorides inquit) digiti craßitudine, & dodrantis longitudine: altera uerò tenui ac longiore, quæ (ut aiunt) ab Andromacho & Gal. lib. I. de antidotis ἀριστολοχία λεπτή, hoc est Aristolochia tenuis appellatur. quin et hanc affirmant eam longam esse, cuius hîc imaginem exhibuimus, cuiusq; paßim est usus. Quo fit, ut pro certo existment hanc esse eam Aristolochiam, quæ in Andromachi theriacam addi debeat, Andromachi iunioris, et Damocratis testimonio innixi, quòd ij in theriaces compositione huiusce tenuis tantùm meminerint. Id quod (ut dicunt) præ se ferre uidetur, alterum etiamnum ipsius Aristolochiæ longæ genus esse præter clematitim, radice constans tenuiore ac longiore. Hoc autem comprobatum fuisse putant à Galeno lib. ante citato, ubi docens quomodo nonnulla, quæ ab

Andromacho seniori obscurè tradita sunt, explicari debeant, ita scribit. Si quid adhuc aliud superest, quod minus dilucidè sit ab Andromacho seniori elegiacis uersibus dictum, planum fiet theriacam legentibus ab eius folio soluta oratione descriptam. Quod enim ille Cecropium mel obscuriùs appellat, id Atticum apertè nominat. Centaurium ille nulla adhibita distinctione in carmine pronunciat, hic uerò in prosa tenue apponit, eo quòd aliud quoque centaurium extet crassum appellatum. Idem & in aristolochia fecit, cùm præter tenuem aristolochiam, alia quoque reperiatur, quæ crassam radicem habeat, & rursus tertia, quæ rotundam. hactenus Galenus. Quibus nimirum uerbis illi credunt suam satis firmasse sententiam. Sed ego quidem aliter sentio, ut qui putem, Aristolochiam tenuem non aliud Andromacho & Galeno fuisse, quàm clematitim cognominatam. Etenim ut omittam, quòd Dioscorides & Galenus non plura, quantum inuenerim, quàm tria Aristolochiæ genera commemorant, nempe rotundam, longam, & clematitim; clematitis priuatim à Dioscoride Aristolochiæ longæ subscribitur, & quodammodo eius species constituitur, ramulis tenuibus, radicibus etiam tenuibus ac longioribus. Vt hinc facilè nobis liceat conijcere, Andromachum & Galenum non aliud supradicto loco per tenuem Aristolochiam intellexisse, quàm clematitim. Adde quòd si ad omnium qualitates, & facultates spectes, sanè clematitis dignior est, quæ in theriacam recipiatur. Hæc enim radicem habet, Dioscoride teste, cortice odorato uestitam, unguentorum spissamentis conuenientem. Plinius deinde lib. XXV. cap. VIII. clematitim cæteris prætulit ijs uerbis. Tertium longissimæ tenuitatis, uitis nouellæ, cui sit præcipua uis, quæ clematitis uocatur, ab alijs Cretica. Et paulò pòst idem ait. Odor omnium medicatus, sed oblonga radice tenuiorique gratior. hæc ille. Quibus utique adstipulari uidetur etiam Galenus lib. VI. simplicium medicamentorum, ubi de Aristolochiarum uiribus disseruit, ut infrà patebit in earum commentatione. Quare non est, meo quidem iudicio, asserendum, quod Aristolochia λεπτὴ Andromacho & Galeno sit aliquod quartum Aristolochiæ genus ita uocatum. quandoquidem λεπτὴ hîc nullum facit per se genus: neque solùm tenuem indicat, sed etiam minorem. atque certè in longarum genere huiusmodi est clematitis. Cæterùm si Aristolochia Græcis λεπτὴ nominata esset aliud genus per se, necessariò statuendum foret esse tertium quoque centaurij genus præter magnum & minus, quod peculiariter Græcis λεπτὸν uocatur. Sed hoc dupliciter falsum esse conuincitur. Primò quòd apud Dioscoridem, Galenum, aliosque antiquiores, qui de plantarum historia ac uiribus scripserunt, nusquam plura, quod equidem legerim, quàm duo centaurij genera scripta reperiantur, scilicet maius & minus. Secundò quòd constet, Plinio lib. XXV. cap. VI. centaurium cognomine lepton nullum per se genus esse, sed ea appellatione illud tantùm centaurium describi, quod à Dioscoride & Galeno minus appellatur. quinetiam idem de huius centaurij uiribus ea omnia tradidit, quæ illi centaurio minori reddiderunt. Sed quid tot uerbis opus erat, quibus nostram tueremur, & aliorum refelleremus sententiam? cùm huic difficultati satis ferè facere possint uerba ipsius Dioscoridis, quibus Aristolochiæ clematitidis radices expreßit in hunc modum. ῥίζας μακροτέρας (μακροτάτας, quod est, longißimas legit Oribasius) λεπτάς. id est, radices longiores, tenues. Vt uel ex his intelligi poßit, haud absurdum esse, quòd aliquis Aristolochiam clematitim etiam tenuem nominet, quemadmodum ab Andromacho seniori, & iuniori uocatam fuisse existimamus. Ex his itaque omnibus colligendum esse arbitror, quòd Aristolochia tenuis dicta ab Andromacho, non sit genus distinctum ab alijs, sed eadem cum clematitide: & quòd sub Aristolochiæ tenuis nomine clematitim intellexerint Andromachus, & Galenus. Erit igitur, mea quidem sententia, Aristolochia clematitis, utpote tenuior, odoratior, & præstantior, in theriacæ compositionem addenda: non autem illa longa, quam hîc depictam dedimus. Quæ tamen à nobis, fortè rectius, Plinij Pistolochia censetur, ut suprà dictum est: aut certè aliud Aristolochiæ genus

Fuch. opinio reiecta. ueteribus incognitum. Veruntamen Fuchsius medicus clarissimus, suis de plantarum historia commentarijs, aliam plantam Pistolochiam putat: quæ tamen (eius pace dixerim) à Plinij Pistolochia prorsus abhorret. Est enim Pistolochia Fuchsio mollis in uniuersum planta, quæ uere primo unà cum Chelidonio exoritur, & maio, uel ad summum iunio contabescit. Crescit hæc tenellis, subalbidisq; folijs, coriandro, uel ranunculo primi generis proximis: radice tuberosa, inferiori parte sessili, superiori uerò monticuli instar elata, intus ubique concaua, nigro exterius cortice, buxea interius pulpa, odore aristolochiæ, & gustu amara. Quapropter Germanis hæc, quòd uera Aristolochia rotunda sint destituti, eius uicem infeliciter explet. Non tamen ob id censendum est hanc esse Pistolochiam, quæ à Plinio describitur. Siquidem hæc illi tuberosa, & inani radice non constat: sed clematitide tenuior est, densis (ut dictum est) radicis capillamentis, iunci plenioris craßitudine. Sed rectius, ueriusq; quantum equidem sentio, dici posset, hanc plantam esse Plinio fumariæ alterum genus, quod ab eo lib. XXV. c. XII. ijs depingitur uerbis. Alia est Capnos fruticosa, prætenera, folijs coriandri, cineracei coloris, flore purpureo. Nascitur

† hordeaceis. vide etiam Aegin. l.3. cap.46. in hortis, & segetibus†. De hac etiam Aetiũ locutum fuisse existimauerim lib. X. c. 2. in curatione obstructi iecinoris, ubi chelidonij Capni meminit, eo quòd (ut diximus) unà cum chelidonio primùm erũpat hirundinum aduentu, ut libro quarto latius differemus, ubi consultò fumariæ historia tractabitur. Porrò quòd huius plantæ radix Aristolochiæ rotundæ uicem supplere possit, atque in huius penuria illa uti liceat, adnotatum reliquit Fuchsius in libro de componendis medicamentis, quem nuper locupletatum edidit, in theriaca dia tessaron. Attamen si Galenum sequi uolumus, pro Aristolochia rotunda longam substituemus.

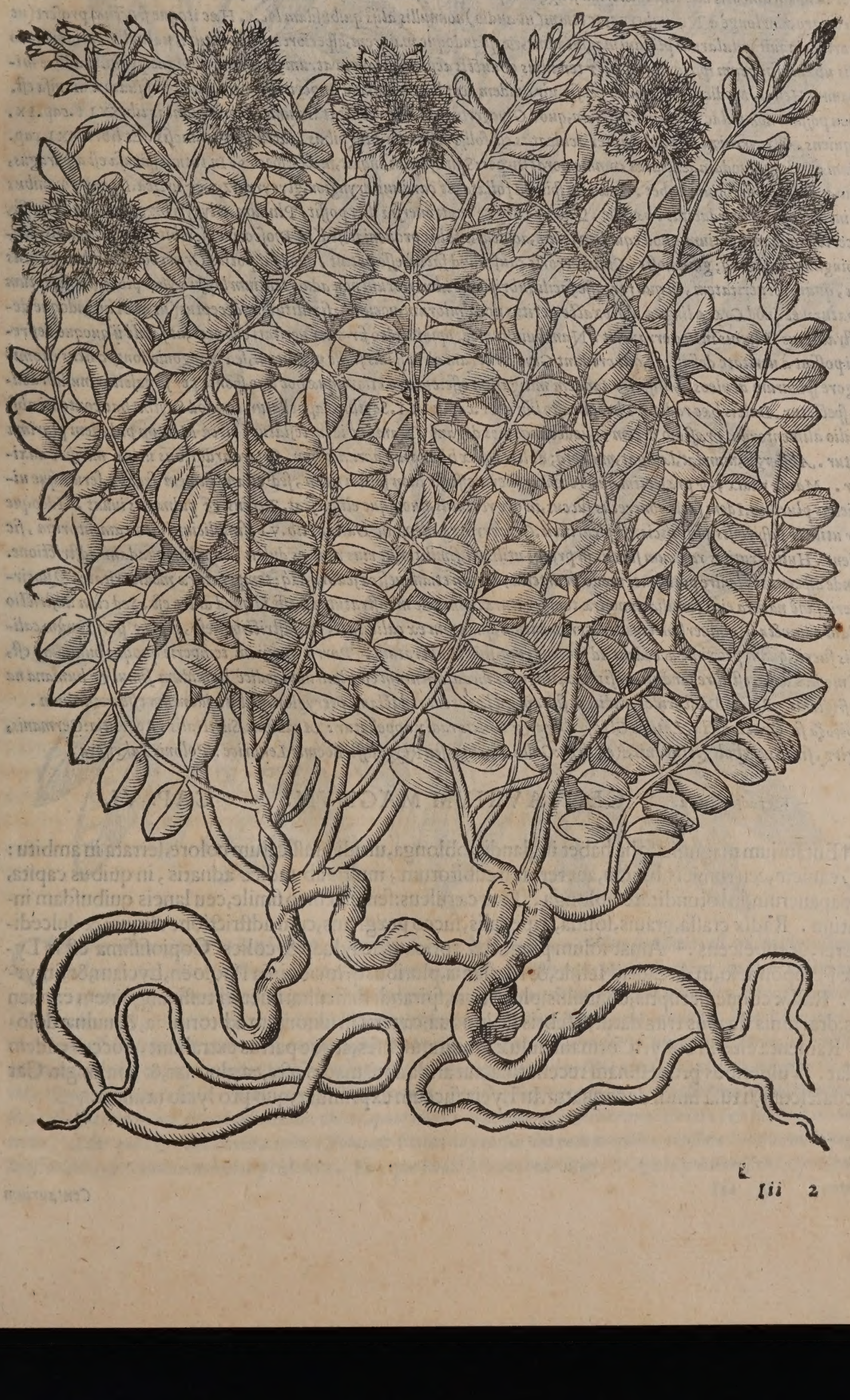
Aristolochiæ uires ex Gal. & Mesue. Aristolochiæ genera memoriæ prodidit Galenus libro VI. simplicium medicamentorum, ubi eorum uires explicauit ijs uerbis. Aristolochiæ radix ad medicationes utilissima est, amara & subacris. Sed ex illis omnium subtilissima est rotunda, ad omnia efficacior. Aliarum uerò duarum, quæ Clematitis appellatur, fragrantior est. Itaque ea ad unguenta utuntur unguentarij: sed ad sanationes infirmior. At longa minus quidem tenuitatis obtinet, quàm rotunda, sed nec ipsa inefficax est: uerùm abstergendi, atque excalfaciendi potentiam poßidet, minus quidem quàm rotunda abstergit, ac digerit, sed non minus calefacit, imò forsan plus quoque. Itaque in quibus usus est modicæ abstersionis, commodior est longa, puta in carnium exulcerationibus, & fomentationibus uteri. At in quibus crassum humorem ualidius extenuare oportet, illic usus est rotundæ. Proinde dolores ab infarctu, aut crassitie crudorum flatuum natos magis curat rotunda, & spicula extrahit, & putredines sanat, & sordida ulcera repurgat, ac dentes, gingiuasque candidas efficit. Auxilio est & asthmaticis, singultientibus, comitialibus, podagricis, si cum aqua bibatur: tum ruptis, & conuulsis, ut si quod aliud medicamentum, idonea est. hactenus Galenus. Aristolochiæ uim purgatoriam inesse (quod tamen silentio prætererierunt Dioscorides, & Galenus) author

thor eſt Meſues, qui ita ſcribit. Ariſtolochiæ radix pituitoſos per inferna ducit humores, atque etiam, ut nonnulli aſſerunt, bilioſos. Pulmonem, ac pectoris particulas ab humorũ lentore, ac putredine efficaciter mundat. cuius rei indicium eſt, quòd aſthmaticis maximum adferat iuuamentum. Quæ Græcè ἀριστολοχία, Ariſtolochia quoque Latinè dicitur: Arabicè, Zaraund, Maſmocra, ſeu Zaraued: Italicè, Ariſtologia: Germanicè, Oſterlutey: Hiſpanicè, Aſtronomia: Gallicè, Foterlle, aut de la Saraſine: Boemicè Podrazec: Polonicè Kokornak dl'úgij. Nomina.

γλυκύῤῥιζα. DVLCIS RADIX. CAP. V.

DVlcis radix plurima gignitur in Cappadocia, & Ponto. Fruticoſa eſt, ramis binûm cubitorum altitudine aſſurgentibus: folijs lentiſci, denſis, pinguibus, tactuque gummoſis: flore hyacinthi: fru-

DVLCIS RADIX, SIVE GLYCYRRHIZA.

a Meum. πύῤῥους μακροὺς. i. fuluas, longas.
b Cat. πυῤῥοειδῆς. i. fuluo colore.
c Meum. addit μεσὸν δὲ θερμοῦ καὶ ψυχροῦ. i. mediũ autem inter caliditatem.

ctu pilularum platani magnitudinis, aſperiore, qui ſiliquas lentium modo habet [a] rufas, & paruas: radicibus longis, ut gentianæ[b], coloris buxei, ſubacerbis, & dulcibus: quæ denſantur in ſuccum, lycij exemplo. Is in arteriæ ſcabritia efficax habetur: uerùm oportet, ut linguæ ſubditus eliqueſcat[c]: æſtuanti ſtomaco, thoraci, ac iocineri conuenit: ſanat ueſicæ ſcabiem, & renum dolores, cum paſſo potus: idem eliquatus ſitim ſedat: uulneribus illitus accommodatur: commanducatus, ſtomacho prodeſt. Recentis radicis decoctum ad eadem conuenit. Eiuſdem farina pterygijs commodiſſimè inſpargitur.

Dulcis radicis conſideratio.

DVlcis radix, quam Græci Glycyrrhizam, & officinæ Græcum nomen corrumpentes, uel potius Barbaros ſecutæ, Liquiritiam uocant, & Hetruſci uulgò Regolitia, planta eſt paucis non cognita. Sed re uera duûm eſt generum. Nanque altera frugifera eſt, altera ſterilis. Abundat hac Apulia, præſertim Gargano monte, unde quotannis ſuccus in paſtillos condenſatus ad nos conuehitur, & radicum quàm plurimum. Viſitur etiamnum in uiridarijs pluribus locis in Italia, non modò ad ſpectaculum ſata; ſed & ad medicamentorum uſum. Siquidem radix recenter effoſſa, ſicca longè magis præſtat & ori gratior in medicamentis habetur. Cæterùm frugifera, quam hîc deſcribit Dioſcorides, copioſa in Germania naſcitur in Bambergicò agro, non longè a Norimberga, ac etiam (ut audio) nonnullis alijs quibuſdam locis. Hæc itaque fructum profert (ut Dioſcorides inquit) pilularum platani magnitudine, & quandoque maiorem, aſperioremq́; hirſutum, uaſculis lentium modo puſillis ubique ſtipatum ipſisq́; hirſutis, & tenuibus obductis aculeis, colore in atrum flaueſcente. Hanc primùm ad me miſit Ioannes Heſſus, Medicus Norimbergenſis, uir quidem rei plantariæ haud imperitus. Nam antea nuſquam à me uiſa eſt.

Plinij lapſus.

Sed non poſſum non ualde admirari Plinium, quòd Glycyrrhizam inter aculeatas numerauerit plantas lib. XXII. cap. IX. ſic inquiens. Glycyrrhiza ſine dubio inter aculeatas eſt, folijs echinatis, pinguibus, tactuque gummoſis. Et libro. XXI. cap. XV. dum catalogo quodam aculeatas commemorat ſtirpes: Spinoſarum, inquit, multæ ſpecies. In totum ſpinoſa eſt aſparagus, ſcorpio, nullum enim folium habet. Quædam ſpinoſa foliata, ut carduus, eryngion, glycyrrhiza, & urtica. Iis enim omnibus folijs ineſt aculeata mordacitas. hæc ille. Quo fit, ut ſine controuerſia dici poſſit, Plinium Glycyrrhizam minimè nouiſſe, cùm certè nuſquam gentium, quod equidem ſciam, aculeatis folijs proueniat, ſed (ut Dioſcorides ſcribit) lentiſci æmulis, denſis, pinguibus, tactuq́; gummoſis. Cuius erroris cauſa illud facilè eſſe potuit, quòd ſui potius Græci codicis fidem ſecutus fuerit, quàm rei ueritatem, in quo fortaſſe facili, lubricoque librariorum non aduertentium lapſu ἐχίνῳ pro χίνῳ ſcriptum legebatur: uel quòd Græcæ linguæ non exactè peritus uocabulorum, uocumq́; ſimilitudine deceptus (ut alibi quandoque demonſtrauimus) Plinius in hoc errauerit. Nam huiuſcemodi opinio adeò firmiter ueritati cohæret, ut facilè ij quoque deprehendi poſſint à ueritate deſciſcere, qui credunt Glycyrrhizam olim ſpinis fuiſſe præditam, ſed mangonio longi cultus edomito rigore ſpinarum aculeos amiſiſſe, & tandem mitigatam eſſe: cùm ea etiam, quæ hoc æuo ſponte per ſe naſcitur, nullibi aculeata ſpectetur. Dulcis hæc radix à Theophraſto libro XI. cap. XIII. Scythica appellatur, eo quòd Scythæ hac contenti abſque alio alimentorum præſidio decem, duodecimq́; dies degant. Nam (ut idem teſtatur) circa Meotim paludem plurima naſcitur. Abſtergit, mundat, læuigat, mulcetq́; dulcis radix humorum acrimoniam. Quare ardoribus urinæ mirificè auxiliatur. Manſa radix, & præſertim quæ recenter fuerit effoſſa, non ſolùm ſitim, ſed etiam famem ſedat, ſeruatque uires diebus pluribus. Idem facit concretus ſuccus, in ore retentus, quouſque eliqueſcat. Pectus & pulmones iuuat. Ideòque datur utiliter ſuſpirioſis, phthiſicis, & pleuriticis.

Glycyrrhizæ uires ex Gal.

Glycyrrhizæ meminit Galenus lib. VI. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Huius fruticis radicum ſuccus in primis utilis eſt, ſimiliter ut eius radices dulcis, cum leui quadam adſtrictione. Proinde aſperitates lenire poteſt, nec modò in arteria; uerùm etiam ueſica ſcabra, idq́; temperaturæ mediocritate. Quocirca fuerit ſanè natura eius familiaris noſtræ temperaturæ: nam tale monſtratum eſt eſſe id quod dulce eſt. Sed cùm adſtrictio quædam adiuncta ſit, uniuerſum eius temperamentum, quantum ex caliditate, & adſtrictione eſt, tepidæ potiſſimùm caliditatis fuerit, quàm proximè accedens ad ſymmetrum, ſiue temperatum. Porrò quoniam temperie quoque humidum eſt, quod modicè dulce eſt, iure ſanè etiam ſitim extinguens medicamentum eſt nimirum modicè humidum ſimul & humana natura frigidius Refert Dioſcorides, radicem ſiccam ad læuorem redactam, pterygiorum illitu idoneum eſſe remedium.

Nomina.

Γλυκύῤῥιζα ſic Græcis dicta, Latinis Glycyrrhiza, & Dulcis radix appellatur: Arabibus, Sus: Italis, Regolitia: Germanis, Leckritz, ſiue Sueſzboltz: Hiſpanis, Regaliza: Gallis, Recliſſe, ſeu Reygaliſſe: Boemis Lekorice: Polonis Lakrijcya.

Κενταύριον μέγα. **CENTAVRIVM MAGNVM.** CAP. VI.

CEntaurium magnum folia habet iuglandis, oblonga, uiridi braſſicarum colore, ſerrata in ambitu: caulem, ceu rumicis, binûm, aut ternûm cubitorum, multis ab radice adnatis, in quibus capita, ceu papauerum, in rotunditate oblonga. Flos cæruleus: ſemen cnico ſimile, ceu laneis quibuſdam inuolutum. Radix craſſa, grauis, ſolida, tripedalis, ſucco prægnans, cum adſtrictione aliqua, & dulcedine acris, & rubeſcens.[a] Amat ſolum pingue, & apricum, ac ſyluas, & colles. Copioſiſſima eſt in Lycia, & Peloponneſo, in Arcadia, Helide, & Meſſenia, pluribusq́; locis circa Pholoën, Lyciam, & Smyrnam. Radix conuenit ruptis, conuulſis, pleuriticis, ſpirandi difficultati, ueteri tuſſi: ſanguinem expuentibus, drachmis duabus trita datur, ſi febris ſit, in aqua; cæteris in uino: item ad tormina, & uuluæ dolores. Ramenta eius in collyrij formam uuluæ ſubdita, menſes, atque partus extrahunt. Succus eadem præſtat. Vulneribus prodeſt: nam recens tuſa, aut arida antè madefacta, ea glutinat, & coniungit. Carnes coaleſcunt, ſi tuſa ſimul decoquatur. In Lycia ſuccum exprimunt, quo pro lycio utuntur.

a Addit Cat. ὁμοίως δὲ καὶ ὁ χυλὸς ἐρυθρός. i. ſimiliter autẽ & ſuccus rubens. Et idem habet Meum.

CENTAVRIVM MAGNVM.

CEntaurium magnum (ut in Rhapontico ſuperius diximus) nil aliud, mea quidem ſententia, eſt, quàm illa inſignis admodum radix, quam præterita nuper ætas Rhaponticum eſſe credidit: quamq́ue etiam hoc tempore eodem nomine quidam appellant, qui cum imperitis ſuperioris ætatis errare malunt, quàm cum peritis recentioribus uera cognoſcere ſimplicia medicamenta. Cæterùm contendat licèt Muſa Ferrarienſis medicus clariſsimus, radicem, qua Rhapontici loco plerunque officinæ utuntur, Centaurij magni radicem non eſſe; is tamen hac in re decipi (pace eius dixerim) manifeſtè deprehenditur, cùm ea radix, quæ uulgaribus Rhapontici uicem explet, omnibus ſanè notis Centaurium magnum repræſentet. Quippe quòd craſſa ſit, grauis, compacta, tripedalis, & rubeo ſucco prægnans, qui guſtui non modò quadantenus ſit acris; ſed etiam cum aliqua adſtrictione dulcis, quinetiam (ut nos quoque obſeruauimus) ſtriata, & funiculi modo contorta. Addc quòd & folia, caulis, capitula, flores, & ſemina illi prorſus ſint eadem, quibus conſtare Centaurium magnum Dioſcorides, & Galenus memoriæ prodidere. Ea, quæ hodie ad nos conuehitur, Gargano præclariſſimo Apuliæ monte Centaurij magni conſid. Braſauoli lapſus.

numerosa nascitur: quin & in alijs Italiæ locis, nempe in Veronensi agro Baldo monte, quem Benaci alluit unda, sed infirma radice, si ad Apulam compares.

Quorundam hallucinatio.

Non desunt præterea hac tempestate rei herbariæ ignari nebulones, qui bonis quibusdam seplasiarijs persuadere conentur, eam plantam esse Centaurium magnum, quæ in aquosis prouenit, caule quadrato, bicubitali: folijs salicis modo longis: flore rubenti, spicato, quam quidam pro lysimachia accipiunt. Neque alio, quod sciam, argumento nituntur, quàm quòd hæc planta flore sit rubro, & caule quadrangulari, quemadmodum & Centaurium minus. Sed quantum isti hallucinentur, quantaque in erroris caligine uersentur, ij quidem iudicent, qui in stirpium historia multum studij, & temporis consumpserunt.

Arabū lapsus.

Porrò utriusque Centaurij uno tantùm capite mentionem facit Mesues: sed adeò alterum cum altero miscet, ac confundit, ut mirandum non sit, si à nonnullis ætatis nostræ diligentissimis rei herbariæ inquisitoribus acriter fuerit accusatus, & si nouus quidam Mesuis ipsius commentator friuolis satis argumentis, horum doctissimorum uirorum censuris refragari nitatur, in tam aperto illius errore. Quin etiam Auicenna, qui cum illo pariter errat, & cum utrisque Serapio. Siquidem is scripsit ex auctoritate Aben Mesuai, Centaurij magni radicem lentam trahere pituitam, simul & bilem, & coxendicum doloribus opitulari. Quæ tamen facultates Centaurij maioris non sunt, sed minoris, ut sequenti capite explicabimus.

Plinij error.

Cæterùm neque Plinius ab errore uindicari potest, qui tametsi in Centaurij magni historia libro. XXV. *cap.* VI. *in omnibus ferè Dioscoridi subscribat; in facultatibus tamen errasse uidetur, quòd Centaurio maiori amaritudinem cum quadam dulcedine tribuerit: cùm amaritudo non in maiori, sed in minori tantùm deprehendatur. Datur Centaurij magni radix Hydropicis, Ictericis, & Iocinorosis, tum uino macerata, tum in puluerem pota. Radicis recentis succus unciæ pondere haustus, ac etiam uulneri illitus, auxiliatur à serpente demorsis.*

Centaurij magni uires ex Gal.

Centaurij magni meminit Galenus lib. VII. *simplicium medicamentorum, de eius uiribus ijs differens uerbis. Centaurij magni radix sicut gustu contrarias qualitates, ita in usu contrarios effectus demonstrat. Gustu itaque acris simul adstringensque apparet cum leuicula quadam dulcedine. At in actionibus acrimonia quidem caliditatis opera ostentat, menses prouocans, & fœtum mortuum euellens, uiuumque corrumpens, atque eijciens. Adstrictio uerò, opera crassæ, terrenæque frigiditatis, cùm uulnera glutinet, & sanguinem reijcientibus prosit. Exhibentur autem eius drachmæ duæ, febrientibus quidem cum aqua, febri uerò liberis cum uino. Porrò secundum omnium simul qualitatum actionem, ruptis, conuulsis, dyspnœæ, siue spirandi difficultati, tum inueteratæ tussi conuenit. Nec enim in talibus euacuare solùm quod præter naturam est, oportet; sed partem quoque euacuatam roborare, ac confirmare. Vacuationi itaque accommoda est acrimonia, utique cùm non sola sit, ac pura, sed aut dulcedini iuncta, aut certè non prorsum amaritudini: siquidem uehementiam tunc, atque uiolentiam, mista illi temperata quadam substantia, cuiusmodi est dulcis, non obtinebit. Porrò ad ea, quæ euacuata sunt, roboranda, contrahendaque, adstrictione est opus. Eadem quæ radix, & succus ipsius efficit: utunturque eo medicamento quidam uice lycij.*

Nomina.

Græci κεντaύριον μέγα *id uocant, quod Latini Centaurium magnum: Mauritani, Chanturion kibir, Sacurion habre, seu Canthurium: Itali, Centaurea maggiore: Germani, non sine errore, Reupontic: ut etiam Hispani, Ruipontico: & Galli, Rhepontico.*

Κενταύριον μικρὸν. CENTAVRIVM MINVS. CAP. VII.

Conclusa non legit Meum.

CEntaurium minus, limnesion aliqui uocauere, [quoniam rigua amet loca.] Herba origano, aut hyperico similis, caule anguloso, palmum excedente: flore lychnidis, è puniceo in purpuram uergente folijs rutæ, prælongis, & paruis: fructu tritico simili: radice pusilla, læui, & superuacua, quæ gustanti amaritudinem adfert. Herba recens tusa suo illitu uulnera conglutinat: uetera ulcera purgat, & cicatrice obducit. Bilem, crassosq; humores per aluum exigit,[a] si decocta deuoretur. Ius decocti ischiadicis conuenientissimè infunditur: trahit enim sanguinem, & dolorem leuat. Succus oculorum medicamentis perquàm utilis: siquidem cum melle caliginem oculorum expurgat. in uellere appositus, menses, & partus extrahit: epotus peculiariter neruorum uitijs succurrit. Succi extrahendi ratio. Legitur herba semine prægnans. & diebus quinque madefacta, decoquitur, donec superemineat aquæ: mox ubi refrixit, linteolo exprimitur, & eiecta herba, iterum decoquitur, usque dum mellis crassitudinem habeat. Nonnulli eā recentem, grauidamque contundunt, atque succum fictili non picato exprimunt, & in sole, lignea rude assiduè mouentes, inspissant, quod si quid concretum faucibus uasis adhærescat, deradunt, reliquoque humori permiscent, noctu diligenter operiunt: nanque ros nocturnus liquores coalescere non sinit. Quæ autem siccis radicibus, aut herbis, liquamenta exprimuntur, decocta (ut in gentianæ mentione retulimus) præparantur. Sed quæ ex corticibus humidis, aut contusis herbis factitantur, in sole, uti antè dictum est, coguntur. Sic è thapsia, sic è mandragora, reliquisque similibus succus:[b] [sic ex acerbis uuis melligo elicitur.] Lycium tamen, & absinthium, hypocistis, & consimilia, decocta, eo quo diximus modo, coguntur.

a Meum, & Cat. ἀφεψηθεῖσα δὲ καὶ πινομένη. i. decocta uerò, & pota.

b Cat. non habet conclusa. Meum autē habet tantum ὀμφάκη.

Centaurij minoris consid.

CEntaurium minus nullis ferè non cognitum, in Hetruria uulgò Biondella nuncupatur: quoniam abstergendis, dealbandisq; mulierum capillis ex lixiuio plurimùm præstat. Quod paßim in officinis habetur, uerum, & legitimum Centaurium minus esse, omnibus, ut arbitror, exploratius est, quàm ut à nobis ostendi debeat. Quippe quòd nullis in uniuersum notis Centaurij minoris historiæ refragetur. Amara admodum est, non radice solùm, sed etiam tota sui ipsius planta, adeò ut quidam fel terræ eam appellauerint. Galenus ob ingentes, mirasq; eius facultates, de ipsius uiribus integrum librum conscripsit, Papiæq; dicauit. Detrahit hoc bilem, & pituitam, qua sanè facultate Centaurium maius planè carere deprehenditur. Datur eius decoctum utiliter potandum tertianarijs, quòd bilem per inferna deijciat, quo factum est, ut quidam hanc febrifugam uocauerint. Idem, ac pariter succus, iocinoris, ac lienis obstructiones, & durities tollit. Alui tineas pellit, ex melle

drachmæ

CENTAVRIVM PARVVM.

drachmæ pondere potus, tum umbilico illitus. Herba comaq; decoctum, Lentigines, uaros, alphos, & cæteras cutis infectiones exterit, infectis particulis adhibitum. Instillatur succus uermiculosis auribus, quinetiam illinitur contra papulas, & manantia capitis ulcera. Quo fit, ut non parum aberrauerint inter Mauritanos Mesues, Auicenna, & Serapio, quòd Centaurij minoris uires cum maiori turpiter confuderint. Galenus præter ea, quæ de Centaurio minori ad Papiam scripsit, eius quoque meminit libro VII. *simplicium medicam. sic inquiens. Centaurij minoris radix prorsus inefficax est. Sed ramuli eius, & potissimùm folia, quæ illi inhærent, & flores, utilissima sunt. Vincit in eis qualitas amara, paulum habens & adstrictionis, atque ob eiusmodi temperamentum admodum exiccatorium est medicamen, expers mordacitatis. Porrò quòd omnia talia utiliora sint, suprà commonui, & nunc nihilo secius tamen nos repetere tempestiuum est, omnes eius particulatim actiones memorantes. Vulnera itaque magna herbæ ipsius recentis illitu glutinantur: & uetusta, quæque ægrè ad cicatricem perduci queunt ulcera, cicatrice eodem modo utentibus obducuntur. Arefacta uerò glutinatorijs, & desiccato-* (Centaurij minoris uires ex Galeno.)

rijs miſcetur facultatibus,ijs uidelicet,quæ ſinus,& fiſtulas ſanare ſunt natæ,ueteresq; duritias emollire,tum ulcerum maligna,quæ cacoethe uocantur,ſanare. Miſcetur etiam ijs, quæ rheumaticis affectibus medentur: in quibus ea medicamenta optima ſunt,quæ uehementer deſiccantia,cum quadam adſtrictione nullam habent mordacitatem. Decoctum herbæ quidam iſchiadicis infundunt,ceu bilioſa,& craſſa ducens:nã & talia purgat.quanquam cùm adeò uehementer operabitur,ut cruenta euacuet,tunc plus proderit. Succus porrò eius,cùm adſimilis ſit facultatis,hoc eſt,exiccatoriæ,& abſterſoriæ,& cætera iam dicta pulchrè efficere poteſt:& cum melle oculis illinitur,menſeſque, & fœtum appoſitus euocat. Sunt qui ipſum præbeant & ijs,quibus nerui affecti ſunt,ut qui euacuet,& deſiccet innoxiè quæ impleta ſunt. Quippe cùm iecinoris quoque obſtructiones optimè expediat, bonumque ſit lieni indurato remedium,foris impoſitum,nec ſecius, ſi quis bibere ſuſtineat.

Nomina. *Κενταύριον μικρὸν ſic Græcè,Latinè uerò Centaurium minus dicitur: Arabicè,Chanturion ſege,& ſegir,ſeu Katarion ſages: Italicè,Centaurea minore:Germanicè,Tauſent gulden Kraut,Fieber Kraut,Erdtgall,ſeu Biber Kraut:Hiſpanicè, Fel de tierra:Gallicè,Centauree,aut Fiel de terre: Boemicè Zemezluc menſſy:Polonicè Centurzya:Ruthenicè,Nerycynik.*

CHAMÆLEON ALBVS.

...ntarij, ut Gabaliensis, hor jucundiss. vescuntur, ...q in delicijs rapunt huius florem, abjectis oē. spinis ...pilis. Raditur ut rhaphanus, & coquitur ... carnis ~~bulyro~~ aut butyro. estur cū pipere ... Cynara.

Χαμαιλέων.

Χαμαιλέων λευκός.

CHAMAELEON ALBVS. CAP. VIII.

CHamæleon albus, ixia ideo aliquibus uocatur, quòd quibuſdam in locis uiſcum circa radices eius inueniatur: quo pro maſtiche utuntur mulieres. Folia habet ſilybo, aut ſcolymo ſimilia, aſperiora, acutiora, nigroque chamæleone ualidiora. Caulem non promit, uerùm ex medio ſpinas, echini marini, aut cinaræ modo, erigit. Flores purpureos, ueluti papporum lanugines emittit: ſemen cnico ſimile: radicem in lætis collibus craſſam, in montoſis uerò graciliorem, in profundo albam, aliquátenus aromaticam, graui odore, dulcem. Quæ pota acetabuli menſura, latas interaneorum tineas pellit: bibitur autem in uino auſtero cum origani feruefacti ſucco. Hydropicis commodiſsimè drachma in uino datur: etenim eos extenuat. Contra difficultatem urinæ decoctum propinatur. Hauſta in uino, ſerpentium uenenis reſiſtit: occîdit canes, & ſues: mures item necat, ſubacta cum polenta, aut aqua, & oleo madefacta.

CHAMAELEON NIGER.

Χαμαιλέων μέλας.

Χαμαιλέων μέλας. CHAMAELEON NIGER. CAP. IX.

a Orib. ἔνιοι οὐλοφὸν ἢ ἰξίαν ἢ κυνόμαχον, ἢ κείμονδες ἐκάλεσαν. i. quem aliqui ulophon, siue Ixiam, siue cynomachum appellant.

b Orib. addit. ἢ πυῤῥά. i. siue fulua.

CHamæleon niger [a] folijs ſcolymo ſimilis eſſet, niſi minora, tenuioraque, ac rubro diſtincta uiderentur. Caulem emittit dodrantalem, craſſitudine digitali, ſubrubrum: & in umbella flores ſpinoſos, tenues, hyacinti æmulos, uerſicolores: radice craſſa, nigra, denſa, interdum exeſa, quæ diſſecta flaueſcit, & commanducata mordet. prouenit in campeſtribus, ſiccis, & cliuoſis tractibus, & maritimis. Radix trita, addito atramenti ſutorij exiguo, cedrino oleo, & axungia, ſcabiem abigit: eadem, cùm ſibi ſulphur, & bitumen aſciuit, & cocta in aceto illinitur, impetigines abſterget. Decoctum collutione, dentium dolorem mitigat: Cum pari pipere, & cera oblita radix, dolenti denti auxiliatur. Radice conciſa, & in aceto decocta, dentes fouentur: eos quoque frangit, ſi ſcriptorio ſtylo feruens admoueatur: uitia cutis in facie, uitiliginesque cum ſulphure emendat. erodentibus medicamentis admiſcetur: phagedænas, tetraque ulcera illitu ſanat. Quare chamæleon uocetur, à uarietate foliorum euenit: mutant enim cum terra colorem: hîc uiridia, [b] illic albicantia, alicubi cœrulea, nonnuſquam rubra inueniuntur.

Chamæleōtis utriuſque conſideratio.

CHamæleon albus tam ab Hetruſcis, quàm cæteris ferè Italiæ incolis uulgò Carlina uocatur. quòd credat uulgus (ut facilè ſolet) herbam hanc magno olim Carolo regi ad fugandam ſui exercitus peſtem ab angelo demonſtratam fuiſſe, tanquam antidotum omnium præſtantiſſimum. Quo argumento freti uulgares quàm plurimi, ad arcendam peſtilentiam huiuſce plantæ radices miris, magniſq; laudibus commendant. Nec quidem ab re: quando enim pota radix (ut Dioſcorides, & Galenus teſtantur) latas interaneorum tineas interimat, & ſerpentium uenenis reſiſtat, mirum utique non fuerit, quòd eadem in peſtilentia opem ferre ualeat.

Quorundam error.

Falluntur nimirum, qui putant, ſtirpem illam pternici non abſimilem (noſtri eam Carciofo uulgò appellant) aculeis horrentem, cuius flore coaguli uice Hetruria utitur, album eſſe Chamæleonem. Nam eorum error ex eo maximè diluitur, quòd hæc contra Chamæleontis albi deſcriptionẽ, in longo admodum caule echinatos ſuos proferat fructus. Porrò Chamæleonem album nunquam Fuchſium (pace uiri alioqui eruditiſſimi dixerim) uidiſſe exiſtimauerim: quòd libro ſuo de plantarum hiſtoria primùm ſcribat, nullum hunc edere caulem, ſubinde huius fortè oblitus, eodem in loco eundem procero ſatis caule depingat. Quin nec nigrum idem nouiſſe uidetur, cùm depictus ab eo, quem tamen planè non probat, nullis notis legitimo, meo quidem iudicio, reſpondeat.

Monachorum opi. exploſa.

Qua in re hallucinantur monachi reuerendi, qui Meſuem commentati ſunt, cùm certò ſibi perſuadeant, Carlinam (ut eorum utar diſtinctione) caulem proferentem, eiuſdem eſſe ſpinam albam, quam Græci ἄκανθαν λευκὴν *dicunt, Mauritani uerò Bedeguar: item Carlinam alteram caule uiduam eſſe ſpinam Arabicam ab Aphris Suchaa uocatam. Quippe cùm ſpina alba (ut Dioſcorides eſt author) bicubitali ſit caule, ipſoq; albicante, unde fortaſſe nomen traxit, & inani, flore uerò purpureo niteſcat; Carlina uerò hæc caule ſit dodrante paulò maiore; pleno, non inani; ſubrubro, non albicante, floribus hyacinthi æmulis, nulla ratione dici poſſe putauerim, Carlinam hanc eſſe ſpinam albam, ſed potius rufam. Cùm nec ſimiliter monachi unquam prabare poſſint, Carlinam alteram caule uacantem Arabicam eſſe ſpinam: quòd nuſquam Dioſcoridem ſcripſiſſe inuenerim, ſpinam Arabicam caule uacare, ſed ſpinæ albæ potius eſſe perſimilem. Ex quo rectè (ut arbitror) concludi poteſt, quòd cùm ſpina alba procul dubio caulem edat, eundem quoque Arabica promat.*

Quorundam opinio reprobata.

Sunt etiam qui uelint, Carlinam caulem gerentem nihil differre ab altera, quæ caulem non fert, niſi ſexu, nempe quòd altera mas, altera uerò fœmina fortaſſe fuerit: negantq; omnino has plantas eſſe Chamæleones, illamq; præſertim nigrum Chamæleonem eſſe nolunt, quæ caulem rufum gerit. Hocq; argumento nituntur, quòd ſcripſerit Galenus lib. VIII. ſimplicium medicamentorum, Chamæleontis nigri radicem lethale quiddam obtinere: eamq; ob cauſam in extrinſecis tantùm uenire medicamentis. Sed cùm raphani uice à compluribus copioſè cum acetarijs edatur nullo penitus incommodo, nec eſſe hanc nigrum Chamæleonem, nec eius ſpeciem probant. Quibus facile reſponderi poteſt, quòd in Græcia, fortaſſe in Ponto, alijsq; conterminis regionibus Chamæleontis nigri radix ſit uenenoſa, & in Italia ſalubris, exuta ob cæli huius clementiam lethali facultate, quemadmodum & Perſea, quæ tametſi Perſis ſemper fuerit lethifera; Aegyptijs tamen innocua facta eſt, ſoli & cæli bonitate. Arum præterea Cyrenis adeò mitis eſt, ut rapi modo in ciborum uſum ueniat; cùm tamen in Græcia, & Italia adeò acerrimum ſit, ut nec coctum, nec crudum edi poſſit. Quin & ſcorpiones in compluribus terrarum orbis partibus ictos interficiunt; in aliquibus uerò, ut in Tridentino tractu, nullum ictu uenenum relinquunt: quo etiã in loco nigrum ueratrum nulla deiectoria ui pollet. Id quod in Colchico Ephemero quoque uidemus, quòd eò pro Hermodactylo innocuè (quanquam temerè) utantur Medici. Cæterùm illud præter dicta me maximè ad credendum inducit, Carlinam caulẽ fundentem eſſe Chamæleonẽ nigrum, quòd hæc plãta omnibus in uniuerſum notis nigrum Chamæleonem referat. Quandoquidẽ folijs cõſtat ſcolymo minoribus, tenuioribusq;, ſubrubra per mediũ excurrẽte coſta: caule itẽ dodrantali: craſſitudine digitali, ſubrubro, floribus in umbella ſpinoſis, uerſicoloribus: radice craſſa, exterius nigra, denſa, & aliquãdo corroſa, quæ fracta intus flaueſcit, & cõmanducata mordet, fateor tamen hanc umbellã non ferre, (ut Dioſcorides inquit) ſed Echinatum capitulum, perinde ac album chamæleonem. Verùm hoc non me omnino à mea dimouet opinione, quòd Dioſcoridem uideã in quàmplurimis locis improprijs uti uocabulis. Addidimus tamen aliam CHAMAELEONIS NIGRI *imaginem, quæ mihi à Doctiſſimo Viro Bartholomeo Maranta, Neapoli tranſmiſſa eſt: quæ tametſi umbellas Hyacinthinis floribus ſcatentes proferat, cùm tamen folia rubris maculis uaria non ſint, in caule nulla prorſus rubedo ſpectetur, manſa Radix acredinis tantillum haud reſipiat, exeſa non ſit, non flaueſcat, nec caules digitali craſſitudine uideantur, cur legitimum Chamæleonem nigrum hanc plantam eſſe affirmem non habeo. Sed de his diffuſius libro quarto noſtrarum Epiſtolarum diſſeruimus, ad Marantam reſpondentes. Dixi ſententiam meam, quam ijs cenſendam relinquo, qui rei plantariæ maiorem, quàm ego, peritiam habent. Cæterùm hîc non reſpondebo ſycophantæ cuiuſdam calumnijs, in Chamæleonte aduerſum me promulgatis, cùm libro ſexto id mihi faciendum propoſuerim, ubi de Ixia inter uenena ſcribit Dioſcorides. Ibi enim huiuſce ſophiſtæ, &*

CHAMAELEON NIGER ALTER.

rei plantariæ, pſeudoindagatoris malitiam, uecordiam, & apertam temeritatem fuſius aperiam. Explodendi ſunt Arabicæ factionis ſcriptores, ut qui non ſine deteſtando errore, Græcorum uocabulorum uicinitate decepti, Chamæleam, quam ſua lingua Mezerion appellant, cum Chamæleone confundant. Nam Auicenna de Mezerio differens libro & tractatu 2.c.464. circa finem, ſuum errorem prodidit ijs uerbis. Mezerion bibitur cum uino ad morſum uermium uenenoſorum, & eſt propriè nigrum, uenenum mortiferum. Et quando miſcetur cum ſauic, & coniungitur cum aqua, & oleo, interficit mures, & canes, & porcos. hæc ille. In quibus duplici notatur errore: primò quòd Mezerio eas tribuerit uires, quas albo Chamæleoni reddidit Dioſcorides: deinde quòd nigrum, non utique album ea præſtare crediderit contra Dioſcoridis ſententiam. Meminit utriuſque Chamæleonis Theophraſtus lib. IX. cap. XIII. de plantarum hiſtoria, ubi ſic habet. Chamæleonum, unus candidus, alter niger. Vires autem radicum inter ſe diſtant, & ipſæ etiam radices ſpecie differunt. Candidi enim candida eſt, & dulcis, & craſſa, & grauiter olens. Vtilis traditur ad fluxiones, cum confecta orbiculatim modo raphani decoctum eſt, iunco

Arabum tu pis error.

Chamæleorũ hiſt. ex Theophraſto.

transfixa

transfixa in feriem. Valet & ad interaneorum animalia lata, cùm passa uua comesa acetabuli mensura è uino bibitur austero. Occîdit & canes, & sues: canes in farina hordeacea subacta cum aqua, & oleo: sues cum brassica. Etsi hominem ægrescentem experiri uolueris, an uiuere possit, lauãdum ea radice triduo iubent. Hoc enim si tolerauerit, moriturum nequaquam existimant. Nascitur æquè omnibus locis folio, scolymo simili, uerùm ampliori, & terræ proximo: capite magno, acano simili: unde quidam acanum eum uocarunt. Niger folio constat adsimili, præterquàm quòd minori, leuioriq;. Tota autem herba umbraculi speciem repræsentat: radice crassa, & nigra extrinsecus, subflaua intrinsecus nititur. Loca gelida, humidaq; amat. Lepram, & uitiliginem abolet trita cum aceto, & ramentis illita: necnon & canes occîdere potest. hactenus Theophrastus. illud insuper non ignorandum est, uiscum scilicet, quod Ixiam appellant, in Chamæleonis albi radice nascens, uenenum esse mortiferum, cùm tamen modica tantùm quantitate sumptum somnolentos uigilantes reddat. Quamobrem Cretenses mulieres suarum lucubrationum gratia, ne somnum ineant in opere, ex eo tantillum, aut modicum à cœna nullo incõmodo assumunt. Huius plerisq; locis meminit Plinius, & de eo nusquam non intellexit, ubi contra sumptum uiscum aliquod remedium protulit. Χαμαιλέων λευκὸς sic Græcè, Latinè uerò Chamæleon albus appellatur: Mauritanis, Chemeleon leute, seu Chamalium: Italis, Carlina, & Chameleone bianco: Hispanis, Cardo pinto: Gallis, Carline: Boemis pupauua bijla. At planta, quæ χαμαιλέων μέλας Græcis, Chamæleon niger Latinis uocatur: Arabibus, Chemeleon melamos: Italis, Chameleone nero: Germanis Eber uurtz: Hispanis, Cardo pinto: Gallis, Chardonette: Boemis pupauua cerna.

Nomina.

Κροκοδείλιον. CROCODILIVM. CAP. X.

a πλυνομένη. ita Meum. i. lota. at Cat. πινομένη. i. pota.

CRocodilion chamæleontis nigri figuram habet. Nascitur in syluosis, radice longa, leui, aliquantulum lata, odore, ut nasturtij, acuto. Feruefacta in aqua, & [a] pota radix, sanguinem copiosum per nares pellit. datur lienosis, eos euidenter adiuuans. Semen ei rotundum inest. duplex uti scutum: quod suapte ui urinam ciet.

Crocodilij cõsideratio. Opinio explosa.

SVnt qui uelint, Carlinam uulgò uocatam, eam inquam, quæ caulem profert, legitimum esse Crocodilium. Sed eorum opinio mihi quidem nullo modo satisfacere potest. Siquidem (ut præcedenti capite retulimus) Carlina, quæ caulem emittit, adeò omnibus in uniuersum notis chamæleontem nigrum repræsentat, ut uix unquam persuaderi possim, eam esse Crocodilium: præsertim cùm facto periculo ijs sanè uiribus careat, quibus Crocodilium præstare scribunt. nempe quòd radicis decoctum potum sanguinem per nares copiosum trahat. Adde quòd Crocodilio radix sit longa, leuis, aliquantulum lata, & odore, ut nasturtij, acuto. Illi uerò Carlinæ generi crassa, nigra, densa, exesaq;: non autem lata, nec leuis, nec nasturtij odorem spirans. Non desunt alij, qui Eryngium marinum Crocodilium existiment. Verùm cùm illud in litoribus maris nascatur, chamæleoni nigro sit absimile, nec sanguinem è naribus eliciat; Crocodilium uerò proueniat in syluosis, compluribus alijs reclamantibus notis, ijs etiam haudquaquam adstipulari possum. O quàm magnifacerent medici Crocodilium, si in Italia nasceretur, ubi tamen hactenus ipsum uidere non licuit, cùm eius radicis decoctum tanta sit facultate præditum, ut potu tantùm sanginem copiosum per nares pellat. Crocodilij meminit Plinius lib. XXVII. ca. VIII. non tamen plura tradidit, quàm Dioscorides, à quo illa omnia accepisse uidetur: quanquam in hoc ab eo dissentit, quòd Crocodilium in sabuletis nasci prodiderit, cùm tamen in syluosis nasci scribat Dioscorides. Huius facultates lib. VII. simplicium medicamentorum memoriæ prodidit Galenus, sic inquiens. Crocodilij semen acre est, atque odoratum, urinam, mensesque ciens. Itaque facultatem habuerit calidam, digerentem, & exiccantem. Succus tum caulis, tum seminis, ut quæ similis sint facultatis, nephriticos adiuuant. Radix pectoris excreationibus ualenter conducit, minus quidem quàm semen acris, non tamen minus amara. Trahit uerò etiam per nares sanguinem. Quod κροκοδείλιον Græci, Latini quoque Crocodilium dicunt: Itali, Crocodilio.

Alia opinio reprobata.

Crocodilij uires ex Gal.

Nomina.

Δίψακος. DIPSACVS, SIVE LABRVM VENERIS. CAP. XI.

a Meum. ἐοικῆα ἐχίνῳ ὑπομήκης ἀκανθώδης. i. similia erinaceo sublõga spinosa.

DIpsacus aculeatarũ generis est. Caulem habet altum, spinis horridum: folijs lactucæ, spinosis, binis, genicula singula complectentibus, prælongis, ceu quasdam bullas intus, & extra aculeatas, in dorsi medio habentibus, concauo alarum sinu, in quo imber, aut ros asseruetur: unde dipsaci, quasi sitientis, nomen traxit. In cacumine caulis, singula surculis capitula insunt, oblonga[a], echinata spinis: quæ arefacta, candida spectantur, dissectaque medulla tenus, uermiculos ostendunt. Sanat rimas sedis, fistulasque, si tusa, & decocta in uino radix, usque dum sit crassitudo ceræ, immittatur. Medicamentum ærea pyxide recondendum. Aiunt formicationibus, uerrucisque pensilibus remedio esse. Vermiculi capitulorum in folliculo alligati collo, aut brachio appensi, prodũtur quartanis febribus remedio esse.

Dipsaci consideratio.

DIpsacus, quem Latini Labrum Veneris uocant, in Italia uulgaris est planta, ijs præcipuè locis, ubi lanificia exercentur. Siquidem echinato eius capitulo mangones rudem adhuc pannum pectunt, expoliunt, detractisque floccis concinnant. In Hetruria Dipsacum uulgò appellant Cardo da cardare, Foroiulienses uerò Garzo. Seritur is hodie in compluribus Italiæ locis, præsertimq; in agro Bononiensi, singulari à cultoribus adhibita diligentia. Sed & syluestris quoque sponte in

LABRVM VENERIS, SIVE DIPSACVS.

te in campeſtribus, in agrorum, & ſcrobium aggeribus, in uijs iuxta ſepes frequentiſſimus naſcitur, nullis prorſus repugnantibus notis quas illi reddidit Dioſcorides. Inuenitur autumni tempore (ut experientia quenque docere poteſt) in eius capitulo iam exarefacto, medullitusq́; diſſecto uermiculus ille, quem collo adalligatum quartanis febribus remedio eſſe produnt, piſcatoribus hamo affigendus maximè expetitus: etſi Marcellus Dioſcoridis interpres, & commentator, uermiculum hunc nunquam ſibi compertum fuiſſe ſcribat. Dipſacus officinis, & herbariorum uulgo Virga paſtoris maior nominatur. Quippe minorem etiam illius æmulam oſtendunt: quanquam non adeò ſtriato caule, ac ſpinis horrido conſtet, folijs item infirmioribus ſit, & capitibus multò minoribus, ut quæ oliuæ magnitudinem non excedant. Sunt autem huius capitula tenuibus capillis referta, ita ut ſericis uiridi colore infectis floccis ſimilia uideantur. Cæterùm animaduertendum eſt, neutrum Dipſaci genus, quod tum Serapioni, tum Auicennæ deſcribitur, eſſe Virgam paſtoris. Quãdoquidem ijs, quantum ex eorum ſcriptis colligere potui, Paſtoris uirgam nil aliud eſſe putauerim, quàm polygonum, cuius tam fœminæ, quàm maris hiſtoriam lib. quar

Virga paſtoris duplex.

 to tra-

LABRVM VENERIS ALTERVM.

to tradidit Dioſcorides. Quapropter illud mihi ſemper perſuaſum uelim, quòd non à Mauritanis Dipſaco Virgæ paſtoris nomen inditum ſit, ſed à ſeplaſiarijs ijs, qui ſuis potius pandectis, quàm cæteris caſtigatiſſimis, & probatiſſimis ſcriptorum monumentis, fidem præſtare conſueuerunt. Nanque Matthæus ille Syluaticus pandectarum auctor, Dipſacum Virgam paſtoris appellat: qui deinde in grauiorem errorem lapſus, Dipſacum ipſum cum polygono turpiter confundit, utpote qui illud aſſequi non potuerit, quòd Arabum Paſtoris uirga, eſſet Dioſcoridis polygonum, non autem Dipſacus: qui quidem tantùm à polygono differt, quantum lepores ab urſis. Dipſaci meminit Galenus lib. VI. ſimpl. medic. his paucis. Dipſaci ſpinæ radix ſecundo ordine exiccatoria eſt, habetq; nonnihil abſterſorium. Planta, quæ Græcis δίψακος, Latinis Labrum Veneris nominatur: Mauritanis, Dibſacos: Italis, Cardo, & Diſſaco: Germanis, Kartendiſtel, Garden Kraut, Buobenſtrel, & Vueber Karten: Hiſpanis, Cardencha, Cardo penteador: Gallis, Cardon à carder, & Verge à bergier: Boemis Stietka Polonis: Sſczotki.

Syluatici hallucinatio.

Dipſaci uires ex Galeno.

Nomina.

VIRGA

VIRGA PASTORIS.

Ἄκανθα λευκή. SPINA ALBA. CAP. XII.

SPina alba naſcitur in montibus,& ſyluoſis. Folia fert albi chamæleonis,anguſtiora,candidiora,aliquantum hiſpida,& aculeata: caulem ſupra bina cubita altum,pollicari, aut ampliore craſſitudine, albicantem,intus cauum: in cacumine capitulum ineſt ſpinoſum, echini marini æmulum,ſed minus,& oblongum: flores purpurei,in quibus ſemen,ceu cnicum, ſed rotundius. Huius radix pota, cœliacis, ſtomachicis,& ijs,qui cruenta extuſſiunt, efficax eſt: urinam cit: tumoribus illinitur. Decocto eius dentes in dolore collui prodeſt. Epotum ſemen conuulſis infantibus,& à ſerpente demorſis auxiliatur. Geſtatum pro amuleto ſerpentes abigere traditur.

SPINA ALBA.

Spinæ albæ consid.

SPinam albã seplasiarij Arabas (ut plerunque solent) imitati, Bedeguar appellant. Sed non parua inter hos, & medicos oritur contentio, quænam in aculeatarum genere, quas plurimas genuit natura, Spina alba legitimè, notis omnibus adstipulantibus, appellari possit. Verùm etsi tantam litem transigere nequeant; interim tamen pro Spina alba alij alias herbas ostentant, & quisque suam ueram existimat. Quandoquidem sunt eorum complures, qui sibi certò persuadent, Spinam albam eam aculeatam herbam esse, quam aliqui Carduum benedictum uocant, alij uerò uulgò herba Turca. Sunt alij, qui Carlinam uocatam, id est album chamæleontem, Spinam albam esse contendant. Inter quos inuenio monachos, qui in Mesuem scripserunt, quorum sententiam, superius in chamæleontis utriusque mentione, ut falsam reprobauimus. Sunt præterea, qui Spinam albam esse uelint echinatum Carduũ illum, & Spinis rigentem qui Htruscis in lacte cogendo coaguli uicem explet. Non desunt insuper qui unam, uel alteram syluestrem, ac spinis horrentem plantam, pro Spina alba nullo discrimine accipiant. Quo fit, ut omnes ij nullo ueritatis lumine ducti, in huiusmodi tenebris oberrent. Errat, meo quidem iudicio, hac in re

SPINA ALBA ALTERA.

Leonardus Fuchſius ætatis noſtræ medicus alioqui clariſſimus : quippe qui ultimo ſuorum paradoxorum capite, Spinam albam eam aculeatam herbam appellat, quæ omnium in uniuerſum aculeatarum plantarum generum ampliſsimis conſtat foliis, latè humi ſe ſpargentibus, ac crebris, albisq; ſeu lacteis tota conſperſa maculis. Vnde apud quoſdam Lactariæ herbæ nomen adinuenit, etſi à quàm plurimis, præſertim mulierculis, Carduus diuæ Mariæ dicatur. Hallucinatur inquam, pace eius dixerim, eo quòd non animaduerterit, hanc folijs albi chamæleonis triplo, quadruploq; maioribus in campeſtri planitie naſci, ut noſtra teſtatur Hetruria, ubi paſſim ferè frequens naſcitur, non autem in montibus, ac ſyluis, ubi Spina alba Dioſcoridis teſtimonio prouenit. Legitimam Spinam albam, cuius hîc primo loco imaginem expreſſimus, miſit ad me Patauio Iacobus Antonius Cortuſus, rei plantariæ admodum ſtudioſus, quæ notis omnibus genuinam repræſentat. Siquidem folijs eſt albo chamæleoni ſimilibus, anguſtioribus tamen, ac candidioribus, ſubhirſutis, ſpinis rigentibus : caule uerò bicubitali, pollicari, uel ampliore craſſitudine, ſubalbo, & inani: in cuius cacumine echinus ſubalbidus inſidet, ſed minor, & oblongior, pupureis in- Fuch. lapſus.

 tus flo-

tus floribus, & semine cnico simili. Huic planè descriptioni, quæ etiam Dioscoridis est, adstipulantur frequentissimæ plantæ, quæ suis echinis, ac spinis rigentes, in excelsioribus Ananiæ uallis montibus lariceis, abiegnis, & piceis syluis refertis Iulio mense uisuntur. Quapropter, ut quæ ad eos pertinent, rectè agant seplasiarij, uideant, sciantq́; non in planitie, & conuallibus Spinam albam prouenire, sed in montibus: quorum si quandoque tum cacumina, tum syluas adire non grauabuntur, procul dubio non magno etiam labore ipsam nanciscentur. Hæc enim non modò seplasiarijs maximè conducet, ut legitimam Spinam albam suis compositis medicamentis immisceant; uerùm & eorum errorem deprehendent (in hoc etiam Ruellius uersatur) qui sibi persuadent, Spinam albam illud esse cardui genus, quod à Tuscis, eo quòd (ut paulò antè diximus) coaguli uicem præstet, uulgò uocatur Presura, quodq́; nos scolimum esse putamus. Est & ALTERA ACVLEATA planta, cuius hîc quoque imago secundo loco uisitur, quam quidam Spinam albam esse censent, sed plura in hac desiderantur. Error autem ijs facilè deprehendetur, si illud adnotare uoluerint, quòd aculeata hæc planta in hortis passim feratur, folijs albo chamæleonti longè maioribus: & capitula ferat, quæ marinum echinum non parum excedant. Commiscuit Mesues spinam albam, ac etiam Arabicam, quarum alterã suo idiomate Bedeguar, alteram uerò Succhaa appellauit, syrupo de eupatorio uocato, quem miris laudibus extulit ad diuturnas febres finiendas, ad eas præsertim, quibus naturalia uiscera, nempe uentriculus, & iecur imbecillia sint reddita; & ubi à sua naturali temperie recesserint. Cuius tamen sententiæ non parum refragatur Musa Ferrariensis: quippe qui longo sermone contendat, nec Arabicam, nec albam spinam huic syrupo admiscendam esse, quòd utraq; adstrictoria ui polleat, quæ (ut ipse ait) syrupi huius intentionibus admodum repugnat, cùm ad diuturnas obstructiones tantùm referandas, semper huius apud medicos fuerit usus. Qua in re non solùm ostendit Musa auctoris mentem non percepisse, sed nec etiam in hoc (pace uiri alioqui clarissimi dixerim) exactam curandorum morborum rationem calluisse. Nam cùm Mesues syrupum hunc composuisset ad illas curandas febres, quibus naturalia uiscera imbecillia sunt reddita, optima componendi methodo tam Spinam albam, quàm Arabicam illi inseruit, utpote quæ adstrictoria ui, qua pollent, languida illa, ac infirma membra, plurimùm roborarent. quibus incommodis solent periti, ac docti medici ijs medicamentis occurrere, quæ odore fragrantia adstrictoria facultate commendantur. Hinc itaque facilè intelligi posse crediderim, quàm absurda, explodendaq́; sit hæc Musæ sententia. Quin nec illud consilium eius seplasiarijs accipiendum putauerim, quòd spinæ albæ, & Arabicæ loco, filiculæ radicem, ac sabinæ folia huic syrupo substituere possint, & debeant, ut magis atque magis tum uasa, tum uiscera laxet. Quippe quòd si tantùm laxandi, ac referandi facultate hoc medicamentum debuisset esse præditum, non modò harum spinarum radicibus carere debebat; sed etiam rosis, lentiscina resina, Indica nardo, & malabathro expoliari: cùm tamen hæc omnia maturè, diligenterq́; examinata, non sine methodo, ut quæ robur his uisceribus allatura sint, ab ipso Mesue huic syrupo fuerint admista, ne scilicet natura diuturna febre imbecillis facta, & à relaxantibus, ac admodum referantibus medicamentis uexata, totam humorum molem alui profluuio ob contentricis facultatis amissum robur, tanquam uiribus omnibus destituta ad mortem usque demitteret. Meminit Spinæ albæ Galenus lib. VI. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Spinæ albæ radix desiccatoria est, & modicè adstringens. Quamobrem & cœliacos, & stomachicos iuuat, & sanguinis reiectiones cohibet, & œdemata illita contrahit, ac dentibus dolentibus prodest, si decocto eius colluantur. Semen tenuis essentiæ & calidæ facultatis est. Itaque potum ijs, qui conuelluntur, conuenit. Quæ planta ἄκανθα λευκὴ Græcè, Spina alba Latinè dicitur: Arabicè, Bedeguard: Italicè, Spina bianca.

Quorundam error.

Brasauoli calũnia contra Mesuem.

Spinæ albæ uires ex Gal.

Nomina.

Ἄκανθα ἀραβική. SPINA ARABICA. CAP. XIII.

ARabicam spinam natura albæ spinæ similem esse constat. Ipsa siquidem stringit. Ad sanguinis reiectiones[a], mensium abundantiam, cæterasque fluxiones radix etiámnum ualet. Prouenit in asperis.

a πρὸς ῥοῦν γυναικεῖον.

ERrasse eos nimirum crediderim, qui sibi persuaserunt, Arabicam spinam, cuius hîc meminit Dioscorides, eam aculeatam Arabiæ esse arborem, quam Acaciam uocant. Cuius erroris illud in primis indicium est, quòd nusquam consueuerit Dioscorides alicuius stirpis historiam diuersis capitibus repetere, nec etiam arbores herbis commiscere. Nam cùm longa historia Acaciam arborem, quæ etiam Aegyptia spina uocatur, primo libro inter arbores descripserit, absurdum quidem uideretur, si eandem præter morem hîc inter aculeatas herbas repeteret. Ad hoc indicium & illa ratio accedit, quòd si seorsum harum plantarum historiam tradidit Dioscorides, diuersas quoque plantas esse necesse est. Quamobrem non parum Ruellius hallucinatus deprehẽditur, quòd non animaduerterit, in sua huiusce Arabicæ spinæ mentione, Dioscoridem hoc loco aculeatam quandam Arabicam herbam albæ spinæ in uniuersum æmulam intellexisse, non autem (ut ipse putat) acaciam nuncupatam. Qua in re non satis uirum hunc admirari possum. quippe qui non modò & Græcis, & Latinis literis sit habitus peritissimus, ac inter eos, qui hac nostra ætate de stirpium historia scripsere, facilè princeps; sed qui etiam Plinij historiæ fuerit studiosissimus: quem tamen si accuratius perlegisset, ac sequi uoluisset, nunquam arbitror in eum errorem incidisset. Quandoquidem Plinius lib. XXIIII. cap. XII. alteram ab altera separauit. Et primò huius, de qua agimus, mentionem faciens, sic inquit. Spinæ Arabicæ laudes in odorum loco diximus: & ipsa spissat, stringitq́; distillationes omnes, & sanguinis excreationes, mensiumq́; abundantiam, etiámnum radice ualentior. Quæ à Dioscoride uerbótenus transtulisse perspicuum est. Mox meminit Arabicæ alterius spinæ, quæ in arborem assurgit, his uerbis. Est & Acaciæ spina. Fit in Aegypto alba, nigraq́; arbore, item uiridi, sed longè melior est prioribus. Eiusdem meminit etiam lib. XIII. cap. IX. postquàm Perseæ arboris materiem miris laudibus commendauit, ubi hæc habet. Nec minus Aegyptia spina celebratur in eadem gente, duntaxat nigra, quoniam incorrupta etiam in aquis durat: candida uerò facilè putrescit. Quibus ex locis palàm est, non credidisse Plinium, unam tantùm Arabicam, uel Aegyptiam esse spinam, quanuis Ruellius non ita rem acceperit. Qui item Galeni sententiam hac in re non animaduertisse uidetur: siquidem Galenus lib. VI. simplicium medicamentorum ita scribit. Spinæ Arabicæ radix

Spinæ Arabicæ confid.

Ruellij hallucinatio.

Spinæ Arabicę uires ex Gal.

dix profluuium muliebre iuuat, & alia quæcunque, quibus auxilio eſt quæ apud nos naſcitur ſpina: ſed efficacius tamen omnia iuuant tum radix, tum fructus ipſius. Hic uerò & columellæ prodeſt, & ijs, quæ in ſede inflata ſunt: tum ulcera ad cicatricem ducit, mediocrem habens, & non moleſtam adſtrictionem. hæc Galenus. Qui ut has plãtas diuerſas habuit; ita etiam ſeorſum de earum uiribus diſſeruit. planta ἄκανθα ἀραβικὴ Græcis dicta, Spina Arabica Latinis pariter & Italis appellatur: Mauritanis, Suchaba. Nomina.

Σκόλιμος.

CARDVVS. CAP. XIIII.

CArduus, Græci ſcolymon uocant †, folia chamæleonis habet, & albæ ſpinæ, nigriora, & craſſiora: caulem[a] longum edit, folioſum, capite ſpinoſo: radice[b] nigra, & craſſa. Quæ illita graueolentiam alarum, totiuſque corporis emendat: item ſi decocta in uino bibatur: copioſam autem urinam, fœtidamque expellit. Herba cùm recens tenereſcit, in olera, aſparagi modo, tranſit.

† Orib. μεταξὺ χαμαιλέοντος καὶ τῆς λευκῆς ἀκάνθης. i. inter chamæleonem, & albam ſpinam.

a Cat. μικρὸν. i. paruum, ſed mendosè ut puto.

b Cat. λευκὴ. i. alba.

CARDVVS, SIVE CINARA ACVLEATA.

CARDVVS, SIVE CINARA NON ACVLEATA.

Carduorum cõsideratio, & genera.

ETsi unius tantùm Cardui breuiter etiam hoc loco meminerit Dioſcorides; Theophraſto tamen, Plinio, ac alijs probatis auctoribus, plura Cardui genera traduntur. Verùm ut primùm de his, qui natura cultrice ſponte proueniunt, ſermo fiat, ſcire ſanè conuenit, quòd eorum diuerſa ſunt genera: quorum tamen nomina propria, quod ſciam, non habentur. Atqui Plinio lib. XX. cap. XXIII. duo tantùm eorum genera produntur: unum fruticoſius ſtatim à terra: alterum uerò unicaule, & craſſius. Satiuorum autem, qui tum in hortis, tum in agris ſeruntur, multiplex eſt genus. Horum principem locum tenent, qui Hetruſcis uulgò uocãtur Cardoni. Nanque ij diligenti cultura adeò teneri, fragiles, albiq; euadunt, ut magno quidem apparatu, ſecundis cœnis pro bellarijs cum ſale, & pipere expetantur. Quo argumento ductus, equidem putauerim de his uerba feciſſe Theophraſtum lib. VI. cap. IIII. de plantarum hiſtoria, cùm ita ſcribit. Quæ autem Cactus nuncupata eſt, in Sicilia tantùm naſcitur, Græciæ nuſquam habetur. Sui generis planta: hæc enim ſtatim ab radice caules repentes in terram mittit, folio lato, atque ſpinoſo. Caules hos cactos appellant. deſquamati cibo idonei ſunt, paulò amaricantes: & reſeruare hos aqua ſalſa condîtos conſueuerunt. hæc Theophraſtus. Noſtrates, quibus ubique nunc Hetruria ſcatet, eò ex Neapoli allati fuerunt, Neapolim uerò (ut audio) ex Sicilia. Quapropter noſtri cum hoc Theophraſti genere maximè con-

CARDVVS VVLGARIS.

uenire uidentur, quòd ſcripſerit, Cactum Siciliæ peculiarem eſſe plantam. Continentur præterea in Carduorum genere etiam ij, quos in Italia Hetruſcum uulgus appellat Carcioffi, alijs uerò inibi Archichiocchi dicuntur. quorum item meminit Theophraſtus eodem loco, cùm ſubdit. alium uerò caulem erectum producit, quem pternicem uocant. Is quoque cibis aptus excreſcit, ſed reſeruari non patitur. Fructus, in quo ſemen, echinata ſpecie eſt. Verùm exemptis lanuginoſis ſeminibus, is quoque ueſcendus relinquitur, & cerebro palmæ ſimilis eſt. hactenus Theophraſtus. Qui pro palmæ cerebro illud, quantum equidem reor, intelligit, quod Galenus encephalon pluribus in locis appellari tradidit, & quod nunc corrupta uoce Neapolitanis, & Siculis uulgò uocatur Ceſaglione, de quo lib. primo in Bdellij mentione abundè diſſeruimus. Carduorum autem, quos uulgò Carcioffi uocari diximus, nobis plura ſunt genera, uaria capitis forma diſtincta. Siquidem proferũt omnes echinata capitula, ſed aliqui ſpinis ſurſum reſpicientibus conſtant, alij uerò ad terram uerſis, nonnulli etiam tam in folijs, quàm in fructu aculeis uacant, ob idq; cæteris in cibis præſtant. Sunt præterea in hoc poſtremo genere, quibus echini in longum faſtigientur, quibus uerò in globum extuberent, dehiſcentibus in altero ſquamatim ſpicis, in altero ijſdem ſquamis, ueluti corticoſis un-

Cardui carcioffi.

guibus

guibus in unum compactis, & coagmentatis, nucis pineæ instar. Spinis carebunt, ut hortorum cultores testantur, Carduorum capitula, si priusquàm seratur semen, acuminata eius latera retundantur. Sine aculeis etiam nascentur, si delibratis lactucæ radicibus, & dissectis semina integra condantur. Vnde illud facilè potuit factum esse, ut ij, qui aculeis non rigent, humano cultu mitiores euaserint, cùm natura Carduorum omne genus spinis uacare nequeat. Radicum decoctum potum hydropicos, & ictericos sanat. Echini nondum florescentis pulpa, è carnium iure decocta, pro bellarijs utimur, unà cum sale & pipere, & qui ueneri indulgent, galangam quoque addunt. Itali raro decoquunt, sed echinata capita cruda cum sale uorant.

Cardui uires ex Gal.

Cardui meminit Galenus lib. VIII. *simplicium medicamentorum: nec tamen plura de eius uiribus tradidit, quàm fecerit Dioscorides. Sed de temperamento differens, ei caliditatis secundum ordinem completum, aut tertium incipientem; siccitatis uerò secundum assignauit. Et lib.* II. *de alimentorum facultatibus, Carduum Cinaram appellauit, ac alimentum, quod corpori præbet, meritò damnauit, quòd melancholicum succum generet.*

Nomina.

Σκόλυμος ea planta est Græcis, quæ Latinis Carduus, Cinara, & Strobilus nominatur: Arabibus, Raxos, Harxos, siue Sacolomas: Italis, Cardo, & Carcioffo: Germanis, Strobildorn: Hispanis, Cardo de comer, seu Cardos: Gallis, Artichault, & Charchiophe.

POTERIVM.

Ποτήριον. POTERIVM. CAP. XV.

POterium, Iones neurada uocant[a], largè fruticat, cortice obductum tenui, ſpinis horridum, lanugine ſpiſſa, ramulis longis, mollibus, lentis, tenuibus, tragacanthæ proximis: folijs paruis, rotundis: flore exiguo, candidi coloris: ſemine nullius uſus, ſed guſtu acuto, & odorato. Naſcitur in [b] aquoſis, & collibus. Radices demittit binûm, ternûmve cubitorum, neruoſas, & firmas: quæ proximè terram reciſæ, dant ſuccum gummi ſimilem. Tuſæ, præciſis neruis, & uulneribus glutinandis illinuntur. Decoctum quoque eius neruorum affectibus prodeſt.

a Meum. θαμνίσκος ἐςὶ μέγας. ita habet meū. Sed Cat. θάμνος μέγας. b Orib. ἀμμώδεσι. i. arenoſis.

POterium adeò Tragacanthæ proximum habetur, ut illi omnibus ſuis notis congener eſſe uideatur. Peculiariter autem ſupremos ramos habet in uertice extuberantes, & tenui lanugine obductos, quod in Tragacantha non uiſitur. Plantam itaque quam hîc pro Poterio appinximus, miſit ad me Conſtantinopoli Clariſſimus Augerius de Busbeke Cæſaris Ferdinandi Orator ápud Solimanum Turcarum Imperatorem. Sed hîc nobis admodum mirari ſubit Ianum Cornarium,

Poterij conſideratio.

Cornarij opinio falſa.

ACANTHIVM.

uirum

uirum alioqui ætatis nostræ insignem, quòd prunum syluestrem Poterium esse crediderit. Quæ certè sententia, ut est meo iudicio absurda; ita non immeritò à Fuchsio medico clarissimo refellitur. De Poterio scripsit Galenus lib. octauo de sim. medic. facult. his uerbis. Neuras, quidam Poterium uocant. Desiccandi absque morsu facultatem poßidet, adeò ut & neruos incisos glutinare credatur. Radices eius potißimum sunt eiusmodi: quin & decoctum earum quidam exhibent ijs, quibus affecti sunt nerui. Id Græci ποτήριον, quod item Poterium Latini uocant: Itali Poterio.

Poterij uires ex Gal.

Nomina.

Ἀκάνθιον. ACANTHIVM. CAP. XVI.

ACanthium albæ spinæ simile, folijs aculeatis per extremitates,† & lanugine araneosa obductis. ex qua collecta, & neta, uestes bombicinis similes texunt. Folia, uel radices ad remedia opistho-toni bibuntur.

Acanthij consideratio.

Quorundam error.

SI Planta in Italia nascitur, quæ legitimum Acanthium repræsentet, hæc profectò, cuius hîc imaginem expreßimus, Acanthium mihi rectè repræsentare uidetur. Siquidē folijs est & albæ spinæ per extremitates aculeatis, & araneosa lanugine obductis. Id quod non nobis tantùm opinionem auxit, sed alijs quoque rei plantariæ studiosis. Versantur magno in errore qui pro Acanthio quandam Cardui montani speciem, echino lanugine quadam obducto, demonstrant. Nam præterquàm quòd hæc folia habeat nulla lanugine uelata, nullo pacto quæ echinatum capitulum circumuestit, depecti, uel neri potest, utpote quæ tenuißima sit, sine uillis, fragilis, ac omnis lentoris expers. Quod Græci ἀκάνθιον, Latini similiter Acanthium, & Itali Acanthio dicunt.

Nomina.

† *Verba illa de lanugine non leguntur in uulgatis Græcis Dioscoridis exemplaribus: quæ tamen hîc desiderari ostendit abruptus auctoris sermo. Vnde ea non temerè ex Plinio adiecerunt interpretes, eius tantùm, ut puto, auctoritate freti. Nos uerò eò audacius illa addenda putamus, quòd ea legantur in Oribasij codice manu scripto, in quo ex probatißimo Dioscoridis libro ita transcripta inueniuntur. καθ' ἃ ἀραχνοειδὴς ἐςὶ χνοῦς. quæ ad uerbum sonant. Circa quæ araneosa est lanugo. Id quod meum quoque exemplar manu scriptum habet. ut ex apposita in margine patet.*

† Orib. ἢ μελάμφυλλος, ἢ παίδερος. i. uel melāphyllos, uel pæderos.

a Meum. λιπαρὰ λεῖα. i. pinguia læuia, sed Cat. λιπαρὰ λίαν. i. pinguia ualde.

b Meum, & Catac. οἱονεὶ κιτ̓̓αρίοις ὑπομήκεσιν ὑακινθώδεσιν ἐξ ὧν τὸ ἄνθος. i. uelut pileolis oblongis, hyacinthinis, ex quibus flos.

Ἄκανθος. ACANTHVS. CAP. XVII.

ACanthus†, Romani pæderotam uocant, nascitur in hortis, petrosis, & riguis. Folia habet multò lactucaceis latiora, & longiora, erucæ diuisura, nigricantia[a], pinguia, læuia: caulem binûm cubitorum, digitali crassitudine, læuem, prope uerticem ex interuallis circundatum foliolis[b], ceu nucamenta quædam oblonga referentibus, spinosis, è quibus flos prodit albus: semen oblongum, luteum: caput thyrsi specie: radicibus nititur longis, mucosis, rubris, & glutinosis. Quæ ustis igni, & luxatis artubus illitæ subueniunt: potæ urinam ciunt, sed aluum cohibent: ruptis, conuulsis, tabem sentientibus, mirè prosunt. Nascitur & syluestris Acanthus, scolymo similis, aculeatus, breuior quàm satiuus, & is qui in hortis prouenit. Cuius radix ad eadem ad quæ superior efficax.

Acanthi cõsid.

CRedunt omnes ferè huiusce temporis rei herbariæ studiosi, Acanthum eam esse plantam, quæ nobis uulgò uocatur Branca orsina. Quorum sententiæ nec prorsus refragari, nec planè adstipulari poßum. Nam etsi in eorum opinionem multis adducar rationibus, non solùm quòd ij magnæ sint apud me auctoritatis; sed etiā quòd ipse uiderim hanc, quæ Branca ursina dicitur, folijs lactuca latioribus, longioribusq́;, erucæ modò laciniatis, nigricantibus, ac molli quodam læuore pinguibus: caule item læui, bicubitali, pollicari craßitudine, per interualla sub ipsum usque uerticem foliolis quibusdam oblongis, ueluti nucamentis, circundato: è quibus flos prodit candidus, & inde semen oblongum, luteumq́;: atque etiam radice eadem constet, qua Acanthus; aliqua tamen relinquitur dubitatio, an Branca ursina legitimus sit Acanthus, cùm foliola, quæ nucamenti instar illius caulem cingunt, nullis spinis horrida conspiciantur, plantaq́; ipsa uideatur topiarijs operibus inepta: ad quæ Acanthus olim (ut Plinius libro & cap. XXII. auctor est) conueniens habebatur: ac etiam ea hodie ab omnibus ferè negligatur, & ueluti ignobilis planta, in perpaucis tum hortis, tum uiridarijs seratur, cùm apud antiquos Acanthus celebris, & in magno honore habitus sit, ac plurimis laudibus fuerit decantatus. Neque illud suspicionem nostram diluit, quòd dixerint aliqui Acanthina folia, quæ in quibusdam Italiæ locis marmoreis columnis, præsertimq́; Corinthias imitantibus, insculpta reperiuntur, nulla prorsus linea à Brancæ ursinæ folijs differre. Siquidem contrà ijs quispiam facilè respondere posset, quòd etsi utraque eandem retineant formam; non ob id tamen necessariò unam & eandem speciem repræsentant. Quare quemadmodum dubium est asserere, Brancam ursinam ab Acantho non differre; ita idem negare uitium esse uidetur. Cæterùm ad hanc tollendam dubitationem illud non parum, meo iudicio, facit, quòd ijsdem facultatibus Branca ursina prædita sit quibus pollere Acanthum Dioscorides, & Galenus memoriæ prodiderunt. illud insuper addiderim, quod etsi dicat Dioscorides, oriri Acanthum caule foliolis spinosis, ceu nucamentis, prope uerticem usque ex interuallis circumuestito; potest tamen intelligi, quòd non re uera foliola illa aculeis horreant; sed quòd adeò acuminata erumpant, ut sanè spinis persimilia uideantur. Quinetiam cùm Plinius duo Acanthi genera faciat, lib. & capite uigesimosecundo, alterū crispum, aculeatumq́;, alterum læue, quod aliqui pæderotam uocant, alij melamphyllum, mirum esse non debet, si acanthus, quæ in nostris habetur uiridarijs, nullis rigeat aculeis. Id quod facilè credi potest, cùm cæteris omnibus notis Branca Vrsina Acantho à Dioscoride repræsentato adamußim respondeat. Neque impedit, quòd loco citato asserat Plinius, Acanthum in hortis crepidines marginum, assurgentiumque puluinorum toros uestire. Quanuis enim necti haud facilè ex se ualeat; tamen tum caulis, tum folia ob eorum mollitiem, lentoremq́; adeò flecti queunt, ut uimineo aliquo nexu topiario operi etiam non incommodè aptari poßint.

ACANTHVS.

poſſint. His itaque rationibus innixus, eos equidem non aberraſſe exiſtimo, qui Acanthum, & Brancam urſinam, unam & eandem plantam eſſe ſcriptis tradiderunt. Reperitur & ſylueſtris Acanthus carduo (ut Dioſcorides inquit) ſimilis, ſpinoſus, folijs tamen domeſtico anguſtioribus. Quocirca non ab re Plinius quoque duo Acanthi genera conſtituit. Acanthi meminit Galenus lib. VI. *ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Acanthos, alij quidem Melamphyllum nominant, alij uerò Pæderota. Folia quidem mediocriter digerentem facultatem obtinent. At radix exiccatoria eſt, et leuiter inciſoria, & tenuium partium. Planta, quæ Græcè ἄκανθος, Latinè ſimiliter Acanthus nominatur: Italicè, Acantho, & Branca orſina: Germanicè, Beren klauu: Hiſpanicè, Yerua giguante, & Branqua urſina: Gallicè, Branize orſine. Quæ uerò Græcis ἄκανθα ἀγρία, Latinis Acanthus ſylueſtris uocatur: Italis, Acantho ſaluatico.*

Acanthi facultas ex Gal.

Nomina.

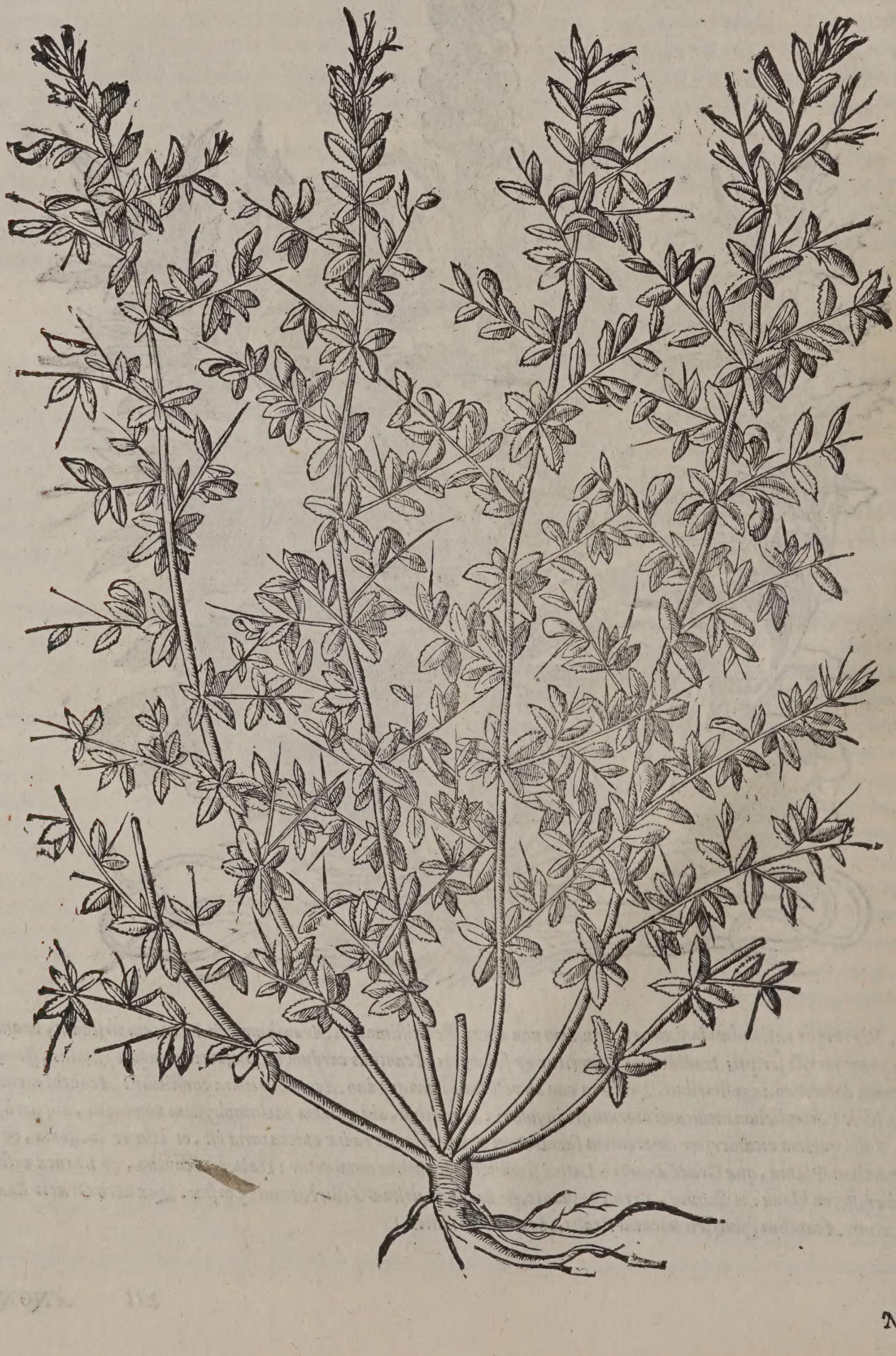
Ἀνωνὶς, ἢ ὀνωνὶς.

ANONIS, SIVE ONONIS. CAP. VIII.

† Lenticulæ non leg. Orib.
a ὑποώδη Catac. i. subolentibus.
† Orib. ἀηδῆ. i. iniucundis.
† Orib. addit. στερεάν. i. solidam.
b Meum. non habet neque Cat.
c Meum. non habet neque Catacuzeni.

ANonis, quam aliqui ononida appellant, ramos habet fruticosos, dodrantales, aut maiores, frequentibus geniculis cinctos, cauis alarum multis, capitibus rotundis: folijs† lenticulæ, tenuibus, pusillis, ad rutæ, aut pratensis loti folia accedentibus, subhirsutis[a], odoratis, non † iniucundè olentibus. Muria conditur, antequàm spinosa fiat, cibis gratissima. Rami acutioribus spinis, & ueluti spiculis firmioribus horrent. Radicem mittit † candidam. Quæ excalfacit [b], & extenuat. huius cortex ex uino potus urinam ciet, calculos comminuit, margines ulcerum erodit. Radix cùm decoquitur in posca, dolorem dentium collutione mitigat. [c] Decoctum eius potu hæmorrhoidas sanare creditur.

ONONIS.

Nascitur

NAſcitur Anonis in pratis, cultis, atque etiam incultis locis, arido præſertim ſolo: folijs tenuibus lentis modo, puſillis, quæ ad rutæ, uel pratenſis loti effigiem proximè accedunt, ac cæteras omnes notas refert, quibus à Dioſcoride depingitur. Ruſticis ob id notiſſima eſt, quòd non modò ſuo ramorum, ac radicum implexu, aratra inuitis bubulcis in medijs agrorum ſulcis ſæpius remoretur, unde Reſta bouis compluribus nominatur; ſed quòd etiam meſſoribus, & fœniſecis ſpinis ſuis acutis admodum ſit infeſta. Nam etſi prædura, calloſaq; ſit eorum cutis; eam tamen ſuis perforat aculeis, quibus quaſi ſpiculis, cùm maturuerit, horrida conſpicitur. Inſubres hanc uulgò Bonaga uocant. Cæterùm quanuis floris eius nihil meminerit Dioſcorides; conſtat tamen flore plerunque purpureo ſubalbicante, interdum tamen aureo. Sed hæc quibuſdam in locis aculeis uacat. Eandem floribus albis uidimus nos parumper extra Pragam, uia qua itur ad Diuam Margaritam. Meminit Anonidis, ononidis nomine, Theophraſtus libro VI. cap. V. de plantarum hiſtoria, ſic ſcribens. Ononis ramis aculeigera eſt, anno tantùm perdurans, folio rutæ ſimilis, ſed per totum caulem appoſito, ut ueluti coronam ex interuallis tota ſpecies repræſentet. Florem minutulum, & in ſiliqua non undique ſeptum edit. Naſcitur glutinoſo lætoq; ſolo, & præcipuè in ſegetibus, atque cultis: qua de cauſa agricolis inimica exit. Viuax admodum eſt. Cùm enim altam nacta tellurem fuerit, protinus ſua infima pellit: & ſingulis annis, ſurculis in latus emiſſis, rurſus poſtero anno deorſum uerſus pellere ſolita eſt. Ideoq; effodienda tota, extirpandaq; penitus eſt. Incipit germinare æſtate, perficiturq; autumno. hactenus Theophraſtus. Huius quoque mentionem fecit Plinius lib. XXVII. cap. IIII. ubi ſic inquit. Anonim, quidam ononida malunt uocare, ramoſam, ſimilem fœno Græco, niſi fruticoſior, hirſutiorq; eſſet, odore iucundo: poſt uer ſpinoſa. hæc Plinius. Qui tamen hac in re erraſſe deprehenditur: ſiquidem non poſt uer Anonis ſpinoſa redditur, ſed (ut Theophraſtus author eſt) in autumno. Id quod etiam experimento comprobatur. Anonidis radix uim maximam præſtat ad renum calculos comminuendos, expellendosq;, obſtructis præſertim urinæ meatibus. quod multorum teſtimonio compertum eſt qui calculo affecti, ubi tantùm radicis corticum puluerem ex uino diutius bibiſſent, priſtinam ſanitatem recuperarunt. Noui ego quendam, qui huiuſce radicis puluere duntaxat pluribus menſibus ſumpto, carnoſum ramicem abſumpſit & ſanatus eſt: licet à medicis nullo alio medicamento, quàm ſola ſectione, uſtioneq; hunc curari poſſe antea ſtatutum eſſet. Eroduntur radicis puluere calloſi, ac indurati ulcerum margines. Decoquitur eadem ex poſca utiliter ad dentium dolores; mulcet enim hos, ubi iure os colluatur. et præſertim ubi pituita redundet. Sunt qui putent ſanari hæmorrhoidas epoto tantùm radicum decocto. Cæterùm id, ut mihi compertum eſt, præſtat potum ſummopere ad Iocinoris, & uaſorum infarctus. Fit e radicibus aqua, quæ pota non ſolùm calculoſos expedit renes, & urinam prouocat, ſed etiam ueſicam, & eius ceruicem glutinoſis excrementis obſeſſam expedit. Sumuntur Corticum recentium radicum libræ quatuor. Hæ minutim conciſæ in uini Cretici libris octo macerantur. Deinde uitreo alembico in aqua calentis balnei collocato elicitur aqua, quæ in præſcriptis affectibus plurimum præſtat, pota ſemilibræ pondere. Anonidis uires deſcripſit Galenus lib. VIII. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Ononis radicem habet tertio quadantenus ordine excalfacientem. Cortex eius maximè eſt utilis, habens quippiam & abſterſorium, & inciſorium. Proinde non tantùm urinas prouocat; ſed & lapides confringit. Eadem facultate & cruſtas cito detrahit. Vtuntur porrò ea quoque & ad dentium dolores, in oxycrato decoquentes, & collui decocto iubentes.

Anonidis conſideratio.

Anonidis hiſt. ex Theoph.

Anonidis uires ex Gal.

Huic plantæ nomen Græcum eſt, ἀνωνὶς, & ὀνωνὶς,: Latinum item, Anonis, & Ononis: Italicum, Anonide: Germanicum, Hauubechel, & Stallkraut: Hiſpanicum, Gatilhos, & Gathinos: Gallicum, Bugraues, & Burgrundes: Boemicum Gebhice: Polonicum Tglica, ſiue liſi ogon.

Nomina.

Λευκάκανθα. LEVCACANTHA. CAP. XIX.

LEucacantha, prædita eſt radice cyperi [a], ualida, & amara. Quæ manducata dolorem dentium ſedat: ueteri laterum dolori, atque iſchiadicis prodeſt, decocto cyathis tribus ex uino poto. Eadem ruptis, & conuulſis medetur. Radicis epotus ſuccus eoſdem præbet effectus.

a Meum. πικρὰν ἰσχυρῶς. i. amarã ualdè.

IN manifeſto errore uerſantur, qui ſentiunt, Leucacantham, hoc eſt, albam ſpinam, de cuius hiſtoria, & uiribus hoc capite tractatur, ab Acantha leuce, id eſt, ſpina alba, de qua paulò ſuperius diſſeruimus, nullo pacto differre. Qua in ſententia, uel potius errore, fuere nõnulli ex recentioribus, alioqui rei herbariæ periti. In quorũ etiã numero Ruellius fuiſſe ex eo maximè deprehenditur, quòd cùm debuiſſet, more ſuo, poſt Anonidis tractationẽ: cuius titulo ſpinã albã quoq; adiunxerat, quã tamẽ albã nominaſſe rectius fortè erat, eiuſdem albæ ſpinæ hiſtoriã referre, ex induſtria eã ſilentio præterijt. Nam cùm exiſtimaſſet, alterã ab altera non diſtingui, non opus eſſe iudicauit, earũ hiſtoriã in Alba ſpina repetere, quam antea in Spinæ albæ mẽtione tradiderat. Quo tamen in loco ab errore uindicari non poteſt: quippe quoniã poſt quàm ſpinæ albæ, quam Mauritani Bedeguar appellant, meminerit, alteram eius nominis ſpinam ſubdidit, quæ cùm in arbuſtum undique aculeis armatum aſſurgat, ſepibus extruendis ruſticis noſtratibus maximè expetitur. Non tamen ob id declarat ipſe hanc eſſe Leucacantham: ſed lubrico quodam lapſu, quaſi ſui ipſius, & cuius ſpinæ albæ mentionem faceret, oblitus, in capitis calce aculeatæ illius arbuſculæ radicibus, quæ (ni fallor) candida eſt Dioſcoridis rhamnus, omnes tribuit facultates, quibus legitima ſpina alba à Dioſcoride commendatur. Qui quidem Ruellij error omnibus euidentior eſt, quàm ut pluribus refelli poſtulet. Quòd autem differant inter ſe Acantha leuce, & Leucacantha, non modò Dioſcorides inter cæteros ſimplicium medicamentorum ſcriptores facilè princeps oſtendit; ſed Galenus etiam, & Paulus, qui præterquàm quòd alteram ab altera diuerſis capitibus diſtinxerunt, earum ſingulam differentibus facultatibus præditam eſſe tradiderunt. Quorum ſententiæ ſubſcribit Plinius: nam de Acantha leuce differens lib. XXIIII. cap. XII. ſic inquit. Spinæ albæ ſemen contra ſcorpiones auxiliatur. Corona ex ea impoſita capitis dolores minuit. Sed uires longè alias ab his Leucacanthæ idem retulit lib. XXII. cap. XVI. ubi ſic habet. Leucacantham alij phyllon, alij iſchiada, alij polygonaton appellant, radice cyperi, quæ commanducata dentium dolorem ſedat. Item laterum, & lumborum (ut Hiceſius tradit) ſemine poto drachmis octo, aut ſucco. Eadem ruptis, conuulſiſque

Leucacanthæ conſideratio.

Ruel. lapſus.

CARDVVS LACTEVS.

ſisque medetur. hæc Plinius. Quæ quidem uidiſſe debuerat Ruellius, alioqui Plinianæ hiſtoriæ ſtudioſiſsimus: aut certè Hermolao doctiſſimo uiro credidiſſe, à quo (etſi nunquam illum citet) integra quandoq; capita, imò (pace eius dixerim) integrum ferè ſurripuit opus, ita ut is omnibus illud ſuum feciſſe uideatur. Siquidem Hermolaus, cùm in Leucacantha, tum aliàs ſæpenumero commonuit in ſuo Corollario, hanc ab acantha leuce differre. Porrò illud etiam nobis ſilentio non diſſimulandum, ut ingenuè quod ſentimus de ſimplicibus dicamus, quòd Leucacantha herba eſt, non autem arbuſcula ſepibus conficiendis idonea, ut falsò, mea quidem ſententia, Muſa Braſauolus ſuo de ſyrupis libello in eupatorij ſyrupo exiſtimat. Nam hoc loco de herbis tantùm, & non de arbuſculis ſcribit Dioſcorides: qui nimirum in ſtirpium hiſtoria peritiſſimus, arbuſculam illam ſuprà libro primo inter Rhamni genera deſcripſit, & ſub candido, ut puto, complexus eſt. Cæterùm cùm nec Dioſcorides, nec Plinius tradant, quibus folijs, quo caule, flore, ac ſemine Leucacantha proueniat, difficilè quidem fuerit inter tot aculeatarum ſtirpium genera, unam ſecernere, quæ uerè Leucacantham repræſentet. tametſi damnandus uſquequaque non eſſet,

Braſauoli error.

qui

qui dixerit Leucacantham eſſe fortaſſe aculeatum illum Carduum, de quo in Acantha leuce diximus, cuius folia albis quibuſdam maculis depinguntur, unde illi nomen apud Italos eſt lacteus carduus, & apud alias nationes Mariæ carduus. Nam præterquàm quòd coniectura quadam dici poſſet, eam à maculis illis albicantibus ſibi Leucacanthæ nomen adinueniſſe, radicis etiam ipſius tum durities, tum amaritudo, etſi forma cyperinas non æmuletur, conſentire uidentur. Sed hoc potius diſputandi, quàm aſſerendi gratia proponimus: cùm adhuc haud ulla nobis comperta ſit Planta, quæ legitimam Leucacantham repræſentet. Cæterùm cum hæc CARDVVM, quem quidam Diuæ Mariæ, alij Lactarium ab albis maculis uocant, in mentem reuocauerint, non ab re ſanè eſſe iudicauimus, ſi eius hiſtoriam, & uires hîc explicabimus. Eſt itaque Carduus hic, quem ego potius Aſininum uocarem, quòd eius pabulo Aſini delectentur, planta folia fundens magna, pinguia, per ambitum laciniata, & acutis, tenuibusq; aculeis circunquaque ſtipata, quin etiam lacteis plurimis reſperſa maculis. Caulem profert bicubitalem, tricubitalemq;, rotundum, ſpinis herentem, brachiatumq;, echinatis in ſummitate capitulis; quæ Aeſtate me dia florent cinaræ modo, floribus purpureis ac capillaceis, ſemine cardui ſimili papposa lanugine ſcatente. Radice nititur ualida alte deſcendente, amaro ſapore. Naſcitur in campeſtribus, incultis locis, & à quibuſdam quoque in hortis ſeritur. Radix excalfacit, abſtergit, aperit, & attenuat. Radicis decoctum datur utiliter potandum ad Iocinoris, & uaſorum obſtructiones & remorantes urinas: Quare confert hydropicis, Ictericis, ac nephriticis. Idem ducit menſes, tam potum, quàm in deſeſſionibus adhibitum. Sunt qui radicis puluerem addito fœniculi ſemine, & longi piperis momento, ex ptiſſana propinent nutricibus, lacti augendo. Stillatitia foliorum aqua utuntur nonnulli ad lateris dolores, cui alij ut ualentius agat, ſeminis ſemidrachmam adijciunt. Leucacanthæ uires paucis perſtrinxit Galenus lib. VII. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Leucacanthon, quidam autem polygonaton, alij iſchiada nuncupant. Huius amara radix eſt, ac proinde incidit, & exiccat in tertio ordine: in calfaciendo autem ex primo eſt ordine. Λευκάκανθα quæ Græcis, alba ſpina Latinis appellatur: Italis, Bianca ſpina. Carduus uero Mariæ Italis appellatur Scardaccio del latte, & Scardaccio bianco: Germanis Marien diſtel: Boemis, Oſtropes: Polonis, Oſtiropeſt.

Leucachantæ uires ex Gal.

Nomina.

Τραγάκανθα. TRAGACANTHA. CAP. XX.

TRagacanthæ radix lata, & lignoſo ſummo ceſpite nititur: unde ſurculos humiles †, robuſtos, latiſſime fundit: in quibus minuta folia, multa, nonnunquam tenuia exoriuntur: quæ ſub ſe ſpinas albas, rectas, & firmas occulunt. Eſt etiámnum tragacantha lacryma, quæ uulnerata radice manans, con creuit. Præſtat pellucens, gracilis [a], læuis, ſyncera, & ſubdulcis. Cutis ſpiracula, ut gummi, obſtruit. Huius increbuit uſus ad oculorũ medicamenta, ad tuſſim, exaſperatas fauces, retuſas uoces, cæteraſque deſtillationes, cum melle in delinctu: ſubdita quoque linguæ liqueſcit. In paſſo madefacta, drachmæ pondere bibitur, contra renum dolorem, & ueſicæ roſiones, miſto cornu cerui uſto, & eloto, aut ſciſſi aluminis momento.

† Orib. addit. πυκνοὶ. i. frequentes.

a Cat. λευκή. i. alba.

TRagacanthæ plantam, à qua effigiem, quàm hîc exhibemus, deprompſimus, iampridem ad nos miſit quidam rei herbariæ ſtudioſus, qui illam attulerat ex Apulia Gargano monte. Ea certè eſt, quæ nullis prorſus notis à Dioſcoridis hiſtoria diſſentiat, ut ex eius pictura omnibus liquidò conſtare poteſt. Cæterùm lacryma è uulnerata radice manans, quam ſeplaſiarij uulgò uocant Gomma draganti, paſſim in officinis concreta uiſitur, è Creta, Aſia, & Græcia aduecta. At non modò hæc (ut Dioſcorides inquit) è uulnerata prius radice manat; ſed etiam ſponte (ut Theophraſtus eſt author) ab ea ſciſſo in latere cortice diſtillat. Sed hanc, qua utimur, Monachi illi reuerendi, qui in Meſuem commentarios ediderunt, ueram eſſe Tragacanthæ lacrymam negant, quòd legitima linguæ ſubdita facilè, Dioſcoridis teſtimonio, colliqueſcat: hæc uerò nunquam, cum linguæ ſuppoſita adeò lenta, tenaxq; euadat, admiſta ſaliua, ut nullo ferè temporis tractu diſſolui liquariq; poſſit. Qua quidem in re ij (pace eorum dixerim) toto cœlo aberrant, ut qui Dioſcoridis ſententiam perperàm acceperint. Siquidem Dioſcorides non de ſola lacryma linguæ ſubdita, ſed in eclegmate cum melle conformata, illud fieri ſcribit, cùm inquit. Vſus eius ad oculorum medicamenta, ad tuſſes, exaſperatas fauces, retuſas uoces, cæteraſq; deſtillationes, cum melle in delinctu: liqueſcitq; ſubiecta linguæ. hæc Dioſcorides. Ex quibus palàm eſt uoluiſſe Dioſcoridem Tragacanthæ lacrymam non ſolam, & per ſe tantùm, ſed in eclegmate cum melle paratam linguæ eſſe ſubijciendam, ut clariſſimorum medicorum inſtitutione fieri adſolet cum bechicis catapotijs, & diatragacanthæ trochiſcis, quibus ipſa commiſcetur. Quippe cùm oporteat medicamenta, quibus aſpera arteria, pulmo, ac pectus uniuerſum expurgari debent, quadam temporis diuturnitate ore retenta, uel linguæ ſubdita ſenſim, leniterq; liqueſcere, ut commodè in tracheam percolentur arteriam, uoluit hîc Dioſcorides eclegmatis uſum recta methodo deſcribere. Nam ſi huiuſmodi medicamenta deuorarentur, nihil prorſus proficerent, cùm ita non in pectus & pulmones deferantur, ſed in uentriculum. Huic & alia accedit ratio, quòd ſi intellexiſſet Dioſcorides lacrymam per ſe tantùm linguæ ſubmittendam, ſubiunxiſſet quidem, ut ſui moris eſt, quibus in morbis id factitandum eſſet. quandoquidem planè abſurdum uideretur ſcribere, quòd aliquod gummi linguæ ſubijciatur, paulatimq; liqueſcere cogatur, ac deinde ſilentio inuoluere, quibus in morbis id faciendũ. His itaque rationibus non modò rectè, meo quidem iudicio, intelligi poteſt uoluiſſe Dioſcoridem, eclegma, quod Tragacanthæ lacrymam exceperit, linguæ ſubijciendum eſſe, non ipſam tantùm lacrymam; ſed etiam Monachos in hoc, ut aliàs ſæpe, deceptos eſſe. In collyrijs oculorum addita Tragacanthæ lachryma non ſolùm humorum acrimoniam in oculos defluentium retundit, ſed oculos quoque roborat, & longè magis adſtringit, quàm ſar cocolla. Quinetiam lacte macerata, & illita, oculorum ungues, & palpebrarum puſtulas pruritum, & ſcabiem ſanat. Valet ad pulmonum, pectoris, & tracheæ arteriæ morbos, & medetur eorum ulceribus. In ſumma præſtat Tragacanthæ lachryma ad defluxiones omnes, in fauces, guttur, & pectus permeantes, & tuſſim excitantes, & præſertim in confectionibus addita, quæ linguæ ſubijciuntur. Datur utiliter exulceratis renibus. Auxiliatur quoque dyſentericis, quæ toſta fuerit, tum ex

Tragacanthæ conſideratio.

Monachorum erratum.

TRAGACANTHA.

Tragacanthæ uires ex Gal.

ex uino cydoniorum pota, tum clyſmate infuſa. In ſumma ubi leuigare, obtundere, & reprimere opus eſt, præſtantiſſimum ſemper fuerit medicamentum. Tragacanthæ uires ſcriptas reliquit Galenus lib. VIII. ſimplicium medicamentorum, his paucis uerbis. Tragacantha ſimilem gummi uim obtinet, emplaſticam quandam, & acrimoniam hebetiorem (legunt aliqui, quæ acrimoniam obtundit.) Et ſanè ſimiliter illi deſiccat. Τραγάκανθα *ſic Græcè, ut etiam Latinè, & Italicè, Tragacantha uocatur: Arabicè, Chitira, Itica, Chateth, Alcuted, ſeu Alchathad: Germanicè, Dragant: Hiſpanicè, Alquetira.*

Nomina.

Ἠρύγγιον. ERYNGIVM. CAP. XXI.

ERyngion aculeatarum generis. cuius folia in principio, ſale condita, in cibos recipiuntur. Lata autem ſunt, & extremo ambitu aſpera, guſtu aromatica: ſed ubi adoleuerunt, circa complures caulium eminentias in ſpinas aculeantur. in quorum ſummitatibus globoſa capitula, durarum, acutiſſimarumque ſpinarum ambitu [a] ſtellatim cricumuallantur, quorum colos aliàs uiridis, aliàs albus, interdum cœruleus inuenitur [b]. Radix oblonga, lata. foris nigra, internè candida, pollicis craſſitudine, odorata. Naſcitur in aſperis, & campeſtribus. Vim habet calfactoriam. Pota menſes, & urinas pellit: tormina, inflationesque,

a ὥσπερ ἀστήρ. i. inſtar ſtellæ ita meum, ſed Cat. addit. σφόδρα. i. ualde.
b Meum, & Catac. ἀώδης

flationesq́ue,diſcutit: contra iocinerum uitia,ſerpentium,morſus,& hauſta uenena,cum uino prodeſt: bibitur aduerſus plurima,cum ſeminis paſtinacæ drachma una. appenſa, illitáve, tubercula diſcutere proditur. Pota cum hydromelite radix,opiſthotonicis,& comitialibus medetur.

καὶ ἀρωματίζουσα.i. odorata, & aromatica.

Longè quidem aberrant ſeplaſiarij Senenſes in Eryngij cognitione,ut pote qui pro Eryngij radicibus aſſumant aculeatæ cuiuſdam ſtirpis radices,quam Cacatreppola uulgò uocant. Hinc error omnibus facilè deprehenditur,quòd nulla penitus illius plantæ nota eryngio reſpondeat. Legitimum Eryngium,quod,meo iudicio,Dioſcoridis deſcriptioni nihil refragetur, & cuius hîc imaginẽ appinximus,frequens inuenitur in compluribus Italiæ locis, nullis reclamantibus notis. Eſt & Eryngium marinum,quo Veneta litóra undique referta ſpectantur. Aſſurgit hoc folijs altero latioribus, circinato ambitu ſpinoſis: radicibus longioribus,mollioribusq́;,ſaccharo aſſeruandis longè magis idoneis,quàm alterius. Huius tametſi non meminerit Dioſcorides; Plinius tamen lib.XXII.cap.VII. utriuſque hiſtoriam tradidit. Quo fit, ut eorum ſententiam minimè probauerim, qui Eryngium marinum Crocodilium eſſe exiſtimant, ut in crocodilij mentione ſuperius diximus. Sunt & qui

Eryngij conſideratio.

Quorundam errores.

ERYNGIVM MONTANVM.

ERYNGIVM MARINVM.

credant, Eringium Mauritanis à Secacul non differre. Veruntamen ij quoque hallucinantur: nam cum Serapio in capite de Secacul, neque Dioſcoridem, neque Galenum citet, quos maximè in ſimplicium hiſtoria ſequitur, quorumq; dicta bona fide refert, ſed tantùm ſuæ gentis auctoribus nitatur, clariſſimum præbet indicium, Secacul diuerſum fuiſſe, & plantam Græcis incognitam. Siquidem ſi pro eryngio Secacul ſcripſiſſet Serapio, ei ſanè non fuiſſet opus, paulò inferius de eryngio tractare ex Dioſcoridis, & Galeni ſententia, magno uirium & notarum diſcrimine. Re autem uera Secacul radix eſt Indica. Hoc enim teſtatur Auicenna lib. quinto, ubi ſic habet: Secacul ſunt radices Zingiberi ſimiles, quæ conuehuntur ex India, & fit ex eis, cùm ſunt recentes, conditum in loco ſuo. apud nos autem humectantur in primis in aqua calida. Quæ etiam ad unguem Serapioni, de eo pariter ſcribuntur, ubi de pluribus ſaccharo, & melle aſſeruandis egit. Quamobrem non parum falluntur, qui Secacul ab eryngio ſecernere neſcientes, Eryngij radices tum ſaccharo, tum melle aſſeruatas uenereis infeliciter commiſcent auxilijs, ut qui ederint, fortiores, ſalacioresq; reddantur. Quippe hac facultate Eryngium præſtare nuſquam hactenus apud Dioſcoridem, & Galenum mihi reperire licuit, qua tamen pollere Secacul memoriæ prodiderunt Arabes. Cæterùm animaduertendum eſt Serapionem Aſtera Atticum, ſiue Bubonium cum eryngio confudiſſe, ſtellarum ſimilitudine deceptum, qua cæruleo

ERYNGIVM PLANVM.

colore se inuicem æmulantur:etsi quæ Bubonio insunt,nullis aculeis horreant.Eryngij radicum decoctum expedit Iecinoris,& lienis infarctus. Ideoque ictericos, & hydropicos iuuat. Epota radix ualet aduersus rubetas,toxica,& aconita, ex ranarũ comestibilium iure pota; uel ex anserino, ubi ranæ non sint ad manus. eadem datur utiliter potanda contra cordis affectus; ex buglossi,aut melissophylli decocto. Præstat quoque ad stranguriam,obstrusos renes, & uuluarum præclusiones. Illita ex melle infixa corpori extrahit: Quinetiam strumas,parotidas,& panos discutit.Præsumpta crapulam arcet,& aluum sistit. Fit è teneris Eryngij folijs stillatitia aqua,ijs quàm maximè utilis,qui morbo gallico affecti ulceribus affliguntur, si quotidie ea utantur in potu.Nam mirificè Iecur iuuat.ualet eadem ad expugnandas quotidianas, & quartanas febres. Meminit Eryngij Galenus lib.VI.simplicium medicamentorum,sic inquiens.Eryngium caliditate quidem aut parum, aut nihil, quæ temperata sunt,superat.Siccitatem uerò in tenui essentia consistentem non paruam obtinet. Eius nomen Græcum ἠρύγγιον: Latinum item,Eryngium:Italicum,Eringio,& Iringo: Germanicum, Brachendistel,Manstreuu: Hispanicum,Cardo corredor: Gallicum,Panicault: Boemicum Mancha,aut Muzska Vuijra: Polonicum,Mikolarek.

Eryngij uires ex Gal.

Nomina.

Ἀλόη. ALOE. CAP. XXII.

ALoes folium ſcillæ ſimilitudinẽ habet,craſſum, pingue modicè latum, rotundum, retrorſus pandum: folia gerit curta [a], quæ utrinque ex obliquo longioribus interuallis ſtriantur,& in ſpinulas deſinũt.Caulis emittitur nõ diſſimilis antherico:flos albus:fructus haſtulæ regiæ cognatus: graui tota eſt odore,& guſtu amariſſima:radice una,ceu palo,in terrã depacta.Plurima, præpinguisq; ĩ India gignitur, ex qua coactus ſuccus adfertur. Naſcitur etiã in Aſia,& Arabia[b] in locis quibuſdã maritimis:& in inſulis (ut in Andro)nõ ualde ſucco extrahẽdo idonea,ſed ad glutinãda uulnera ſanè quàm utilis, ſi detrita illinatur. Duo ſucci genera:quoddã arenoſum,quod ſedimentum [c] puriſſimæ eſſe uidetur:alterum ad iecinoris imaginem uergit. Eligi debet [d] boni odoris, [e] ſyncera,quæ nihil doli ſenſit,nitida,calculorum expers,rufi coloris,friabilis,ac iecinoris modo coacta,facilè liqueſcens, eximiæ amaritudinis. Improbatur nigra,& [f] fractu contumax.Gummi eam adulterant: quod deprehenditur guſtu,amaritudine,& ualido odore: eoque argumento,quòd digitis friata non ad minima uſque fruſta reſoluitur. Nec deſunt, qui acaciam immiſceant. Natura eius eſt ſpiſſare,exiccare [g], ſomnum allicere, & corpora denſare, aluum reſoluere.Stomachum repurgat binũm cochlearium menſura,in aqua frigida,aut egelida pota:ſanguinis reiectiones ſiſtit: regium morbum purgat,tribus obolis ex aqua, aut drachmæ pondere in potu: deuorata cũ reſina,aut cũ aqua,uel melle cocto ſumpta,aluum ſoluit:purgationis perfectæ cauſa tribus drachmis ſumitur.alijs purgatorijs medicaminibus admiſta,præſtat, ut minus ſtomachũ infeſtent: ſicca glutinãdis uulneribus inſpargitur:ulcera ad cicatricem perducit,cohibetque.Eadem peculiariter exulceratis genitalibus medetur,& diſrupta puerorum præputia iungit: condylomata,rimaſque ſedis [h] ex paſſo ſanat. hæmorrhoidum abundantiam,& ſanguinis eruptiones ſiſtit: pterygia ad cicatricem ducit: liuores,& [i] inſignita ex melle tollit. Priuatim ſcabras lippitudines, pruriginesque angulorũ permulcet: dolorem capitis ſedat,temporibus & fronti illita,ex aceto & roſaceo: capillum fluentem continet cum uino: tonſillis,gingiuis,& omnibus oris ulceribus,cum melle & uino proficit. Oculorum medicamentis [k] torretur in munda,& candenti teſta,pennaq; ſubinde uerſatur,ut poſſit æqualiter torreri. Lauatur, ut quod ſit arenoſiſſimum,tanquam inutile ſubſidat,& læue,ac pinguiſſimum aſſumatur.

a Meum, & Cat. παρ᾽ ἑκάτερα δὲ τὰ μέρη ἔχει ἐκ πλαγίων ἀκάνθια ἀραιῶς ἐξέχοντα κολοβά. i. ab utraq; parte habet ex obliquo ſpinas rarius emicãtes, mutilas.
b Meum, & Cat. interponunt. καὶ.
c Meum. καθαρωτέρας. i. purioris.
d Deeſt ĩ meo & Catacuz.
e Cat. addit. λιπαρὰ. i. pinguis.
f Cat. δυσκάθεκτον. i. retentu difficilis.
g Deeſt ĩ Cat.
h Meum. σὺν γλυκεῖ οἴνῳ. i. cũ dulci uino.
i Meum. ὑπώπια. i. ſuggillata.
k Meum. μίγνυται. i. miſcetur.

Aloes conſid.

NOn dubium eſt,quin ea legitima ſit Aloe,qua paßim officinæ utuntur.Nam electißima,ac purißima(adulterata enim quandoque etiam inuenitur)omnes præſtat tum notas,tum uires,quæ ſynceriſſimæ à Dioſcoride aßignantur. Aloe ætate noſtra in quàm plurimis Italiæ locis uireſcere conſpicitur,præſertim Romæ,& Neapoli,ubi ſuper ædium feneſtris,ac atrijs in fictilibus uaſis terra plenis alitur,ac fouetur ad ſpectaculum potius,quàm ad medicum uſum. Floribus non modò albicantibus,ut Dioſcorides inquit,ſed etiam purpuraſcentibus. Inuehuntur acerrimè in Meſuẽ Manardus Ferrarienſis,& Fuchſius ipſum ſecutus,quòd affirmauerit ille,Aloen per os ſumptam uenarum oſcula adeò reſerare, ut inde poſtea ſanguis facilè exiliat,cùm id(ut ipſi aiunt)tum Dioſcoridis,tum Galeni placitis maximè repugnet. Verùm quàm longè ij, quorum pace dictum ſit,à ueritate deſciuerint,non multo quidem labore demonſtrare poſſem,ni præter inſtitutum noſtrum id eſſe cenſerem, niq; compertum haberem,illis prius rectè,meo iudicio,reſponſum fuiſſe à Iacobo Syluio clarißimo ætatis noſtræ medico in Meſuem ſcribentem,et à Gratianopolitano quodam,qui tam probatiſſimis rationibus Meſuem tuentur, ut non amplius Manardo,ac Fuchſio hic eum lacerandi locum relictum eſſe putem.

Meſues à calũnia uindicatus.

Aloes uires ex Gal.

Aloes meminit Galenus lib. VI. ſimp. med. ubi ſic habet. Hæc herba non admodum apud nos prouenit: & quæ naſcitur in magna Syria,aquoſior eſt, & facultatis imbecillioris: attamen uſque adeò deſiccare poteſt,ut uulnera conglutinet. At in regionibus calidioribus,qualis eſt Cæleſyria,& Arabia,multò eſt melior.Optima autem Indica,cuius liquor eſt,id quod ad nos importatur,medicamentũ Aloe cognominatũ,ad plurimas res, propter ſiccitatem mordicationis expertem,utile. Eſt autem non ſimplicis naturæ,ſed ut indicio eſt guſtus, adſtringit ſimul, & amara eſt: adſtringit quidẽ mediocriter,ſed uehementer amara eſt. Subducit & uentrem,utputa ex numero medicamentorum,quæ Græci ab excernendo ſtercore uocãt ἐκκοπρωτικά.Itaq; ex dictis patet(ſi quidem memoria tenemus,quæ in quarto lib. ſunt demoſtrata)quòd tertij ſit ordinis exiccantium, calfacientium autem aut primi intenſi, aut ſecundi exoluti. Sed & ipſius facultatis miſturam atteſtantur particularia eius opera: nam & utile ſtomacho medicamen eſt,ut ſi quid aliud: & ſinus glutinat. Sanat & ulcera,quæ ægrè ad cicatricem duci poſſunt, & maximè, quæ in ano ſunt, & pudendo. Iuuat & eorum inflãmationes aqua ſubacta,& uulnera eundem ad modum glutinat. Congruit ſimiliter utenti & ad inflãmationes in ore,ac naribus,& oculis. In ſumma, repellere,& digerere ſimul poteſt,cum hoc, ut paulùm extergat, quantum uidelicet ulceribus puris non ſit moleſtum. Præterea idem Galenus lib. VIII. de compoſitione medicamentorum loc. in hieræ mentione, de Aloe ita ſcriptum reliquit. Atqui ipſam aloen Andromachus quidem lotam, ex alijs autem aliqui etiam ſic,aliqui uerò illotam adijciunt. Verùm iam noſſe operæpretium eſt,ad uentris ſubductionem illotam aloen aptiorem eſſe, multum uerò de medicamentaria ui deponere lotam,quam etiam febricitantibus dare aliquis audeat,ſi non uehemens, ſed ualde debilis ſit febris. Quidam uerò etiam ex illota aloe pharmacum multis ſic febricitantibus exhibuerunt, deinde cùm nihil manifeſtè læſiſſent,in alijs rurſus maximum experti ſunt nocumentum. Infeſtiſſima eſt enim aloe, etiam lota, his qui citra uitiatos humores ex intemperie calida & ſicca affliguntur. Proximam ab his læſionem percipiunt, qui ſiccam intemperiem habent,etiam cum frigiditate conunctam. & in uniuerſum qui ex ſola qualitate particulam aliquam læſam habent. Etenim in humoribus intemperaturæ, pharmacis ipſas euacuantibus egent. quæ uerò abſque his conſiſtunt, penitus in tabem deueniunt ex pharmaci huius ex aloe conſtantis uſu. Itaque ubi humiditas uitiata tunicas uentris porrigat, ex aloe picra utilis eſt, expurgans humiditatem. Omnino autem ſic affectis acceſſio nauſeæ plus aut minus adeſt. Euacuatio igitur

affligentis

ALOE SINE FLORIBVS.

affligentis humoris per ſolam aloen contingit, quæ purgatoriam uim non fortem habet; ſed ut ea, quæ circa aluum ſunt, quæ etiam contingit, purgare poſſit. Et ſi aliquando ampliori pondere exhibeatur, uſque ad locos circa hepar conſcendit. non tamen totius corporis purgatoria aloe exiſtit. Cæterùm ex his quæ ei admiſcentur, maſtiche ut ſtomacho commoda & odora, & quæ medicamentariam aloes uim frangere queat, admiſcetur. Cinnamomum uerò eadem gratia, & præterea quòd tenuiſſimarum partium eſt, ut aperire uentris meatus poſſit, extergereq́; ac attenuare, ſi quid uiſcoſum aut craſſum in humoribus feratur. Craſſos enim humores ob purgatoriæ facultatis imbecillitatem, aloe trahere non poteſt. Quapropter bilioſarum uentris affectionum optimum pharmacum eſt, adeò ut in uno die ſæpe multos ſtomachicos creditos perſanet. Iuuat autem & hos, & alios omnes affectus ex uitiatis humoribus ortos, cinnamomum admiſtum: utpote quòd alterantem habet facultatem uitioſarum qualitatum in id quod ſecundum naturam habet. Hactenus de aloe ex Galeno locis citatis. Deijcit Aloe (ut Meſues auctor eſt) non modò bilem: ſed & pituitam ipſam. Caput, uentriculumq́ue mundat, quorum Ex Meſue.

etiam

ALOE CVM FLORIBVS.

etiam cruciatibus maximè ſuccurrit. Inflammato, æſtuantiq; bilis redundantia uentriculo auxilio eſt. Quotidianus eius uſus à mortiferis morbis tuetur. Vindicat à putredine, addita myrrha, non modò uiuentium; ſed etiam defunctorum corpora. Cum draconis ſanguine, & myrrha ulcera contumacia ſanat, quòd ſine morſu aliquo exiccare poſſit. Senſus omnes, intellectumq; acuit, iecur ab infarctu purgat, & regio morbo medetur. Hæmorrhoidibus tamen, ac cæteris ſedis inflammationibus nocet: quamobrem ijs ab eius aſſumptione abſtinendum eſt, qui aliquam in illis partibus noxam patiuntur. hæc Meſues. Cæterùm necat Aloe uentris tineas ex lacte, uel melle ſumpta: aut umbilicotenus appoſita, bubalo felle, & aceto ſubacta. Nomina. *Planta, quæ Græcis ἀλόη, Latinis etiam Aloe uocatur: Mauritanis, Saber, Paber, ſiue Sabar: Italis, Aloe: Germanis, Alepatic, & Bitter aloes: Hiſpanis, Hierua baboſa: Gallis, Aloes, ſeu Perroquet: Boemis, Aloe.*

Ἀψίνθιον. ABSINTHIVM. CAP. XXIII.

ABſinthium,aliqui bathypicron,herba uulgò cognita. Præſtantius in Ponto [a], & Cappadocia, in monte Tauro naſcitur. Vim habet calfaciendi,& adſtringendi. Bilem expurgat, quæ & ſtomacho, & uentri inhæſit: urinam cit,& crapulam præſumptum arcet. ad inflationes uentris, & ſtomachi dolores prodeſt,cum ſeſeli, [b] & nardo Gallico potum: faſtidia diſcutit,& arquatos ſanat madefacti dilutum,aut decocti ius,quotidie tribus cyathis hauſtum: menſes cit potum, aut cum melle appoſitum. Contra fungorum ſtrangulationes conuenienter ex aceto bibitur: aduerſatur ixiæ uenenis cum uino: item cicutæ,& muris aranei morſibus,& draconi marino. Anginæ eo cum melle,& nitro perunguntur, & epinyctides ex aqua. Ad ſugillata, & oculorum caligines, ex melle illinitur: item auribus,ſi manat

a Cat. addit. καὶ γαλατίᾳ.

b ἢ, ita Meũ, & Cat.

ABSINTHIVM

ſanies. Dentium, auriumque dolores decoctum uaporis ſuffitu compeſcit. Decoctum in paſſo dolentibus oculis oblinitur: item præcordijs, & iecinori, tritum cum cerato cyprino: ſtomacho quoque longa ualetudine laboranti cum roſaceo: cum ficis autem, aceto, & loliacea farina, aquæ inter cutem, lienoſisque ſubuenit. Vinum ex eo fit, quod abſinthiten uocant, præſertim in Propontide, & Thracia, quo ad antè dicta utuntur, cum febri carent: alioquin in æſtate propinant, & acceptam huic uino incolumitatem referunt. Inſparſum arcis abſinthium, ueſtes ab erodentium iniuria uindicat: culices ex oleo perunctum abigit, & à corpore arcet: atramentum librarium diluto eius temperatum, literas à murium eroſione tuetur. Exiſtimatur liquamentum eoſdem præſtare effectus: attamen potionibus improbatur, quoniam ſtomachum malè habet, & capitis ciet dolorem. Sunt qui cocta amurca, liquamentum adulterant.

ABSINTHIVM PONTICVM.

Α'ψίνθιον θαλάσσιον.

ABSINTHIVM MARINVM. CAP. XXIIII.

†[ABſinthium marinum,quod aliqui Seriphium uocant,] copioſiſſimum in Tauro monte, iuxta Cappadociam, & in Taphoriſi Aegypti gignitur: quo Iſiaci pro oliuæ ramo utuntur. Herba eſt tenuis,abrotoni parui ſimilitudine,referta minutulis ſeminibus,ſubamara, ſtomacho inimica. Ea grauiter olet,& cum quadam calfactione adſtringit. Per ſeſe,aut cum oryza cocta,interaneorum [a] animalia,teretesque tineas,adiecto melle enecat.aluum [b] læuigat: cum edulio autem,uel lenticula decocta,eadem præſtare poteſt. Pecora maximè pingueſcunt hoc pabulo [c]. Tertium genus abſinthio aſſignatur:quo Gallia alpibus finitima ſcatet. Id patrio nomine Santonicum uocant, regionis,in qua naſcitur,cognomento,abſinthio non diſſimile: uerùm ſubamarum eſt,non adeò ſeminis fœcundum. Eadem quæ ſeriphium poteſt.

† Orib.legit tantum. Σερίφως.
a Meū. ἀσκαρίδας καὶ ἕλμινθας στρογγύλας.i.aſcaridas & lūbricos rotundos.
b Meū. addit. κούφως.i.leuiter.
c Cat. addit. ἐν καππαδοκίᾳ.

ABSINTHIVM MARINVM.

Abſinthiorum conſideratio.

ABſinthij genera tria hîc à Dioſcoride traduntur, nempe [1] uulgare noſtrum, [2] marinum (quod Seriphium uocant) & [3] Santonicum, quo Gallia alpibus finitima abundat. Vulgare caule exit ramoſo, folijs incanis, multipliciter ſectis, Artemiſiæ modo, floribus aureis, paruis, ſemine rotundo, racematim cohærente. Radicem habet diuulſam, ſed firmam, & lignoſam. Atqui Abſinthium, quod in Ponto naſcitur, cæteris præſtare ad iecinoris, & uentriculi inflammationes, libro undecimo, capite decimoſexto Methodi medendi prodidit Galenus, ſic ſcribens. » Cùm autem duplex in omni Abſinthio facultas, & » qualitas ſit, ueluti in libris de medicamentis eſt traditum, utique in Pontico adſtringendi qualitas non parua eſt. In reliquis » omnibus amara quidem qualitas eſt uehementiſſima, adſtrictio uerò (quam ſaltem guſtu agnoſcas) aut planè obſcura, aut » prorſus nulla ſentitur. Proinde Ponticum ad iecinoris, & uentris phlegmonas eligi præſtat. Porrò id eſt tum folio, tum » flore longè quàm cætera abſinthia minore. Odor quoque huic non modò non inſuauis; uerùm etiam aromatum quid præſe» rens: reliquis omnibus eſt fœdus. Quare hæc fugere conueniet, & Pontico ſemper uti. hæc Galenus.

Quorundam errores.

Abſinthium autem huiuſmodi, quod cæteris præſtantius ſit, non ſolùm in Ponto naſcitur; uerùm etiam in Hungaria, Tranſyluania, & Bohemia. Huic omnibus planè notis cum eo conuenit, quod Galenus deliniauit. Etenim id folio, caule, flore, ac ſemine conſtat longè, quàm commune noſtrum Abſinthium, minoribus. Saporem habet amariuſculum, cui non parua adſtringendi uis coniuncta eſt. Odorem etiam ſpirat (ut Galenus teſtatur) non inſuauem, ita ut odorati non parum reſipiat. Meſues, ut Syluius doctiſſimè adnotauit, neſcio tamen qua ratione ductus, Ponticum, Romanum appellat. Monachi uerò, qui in Meſuem commentarios ſcripſerunt, putant magno quidem errore, id Meſui Romanum abſinthium eſſe, quod non modò in agro Romano, ſed etiam in uniuerſa Italia prouenit. Plinius lib. XXVII. cap. VII. Ponticum ſcribit multò Italico amarius eſſe. in quo ſanè Galeni ſententiæ & refragatur, & errat.

Pontici abſ. vis aduerſus hydr.

Conf.a abſinthij pont.

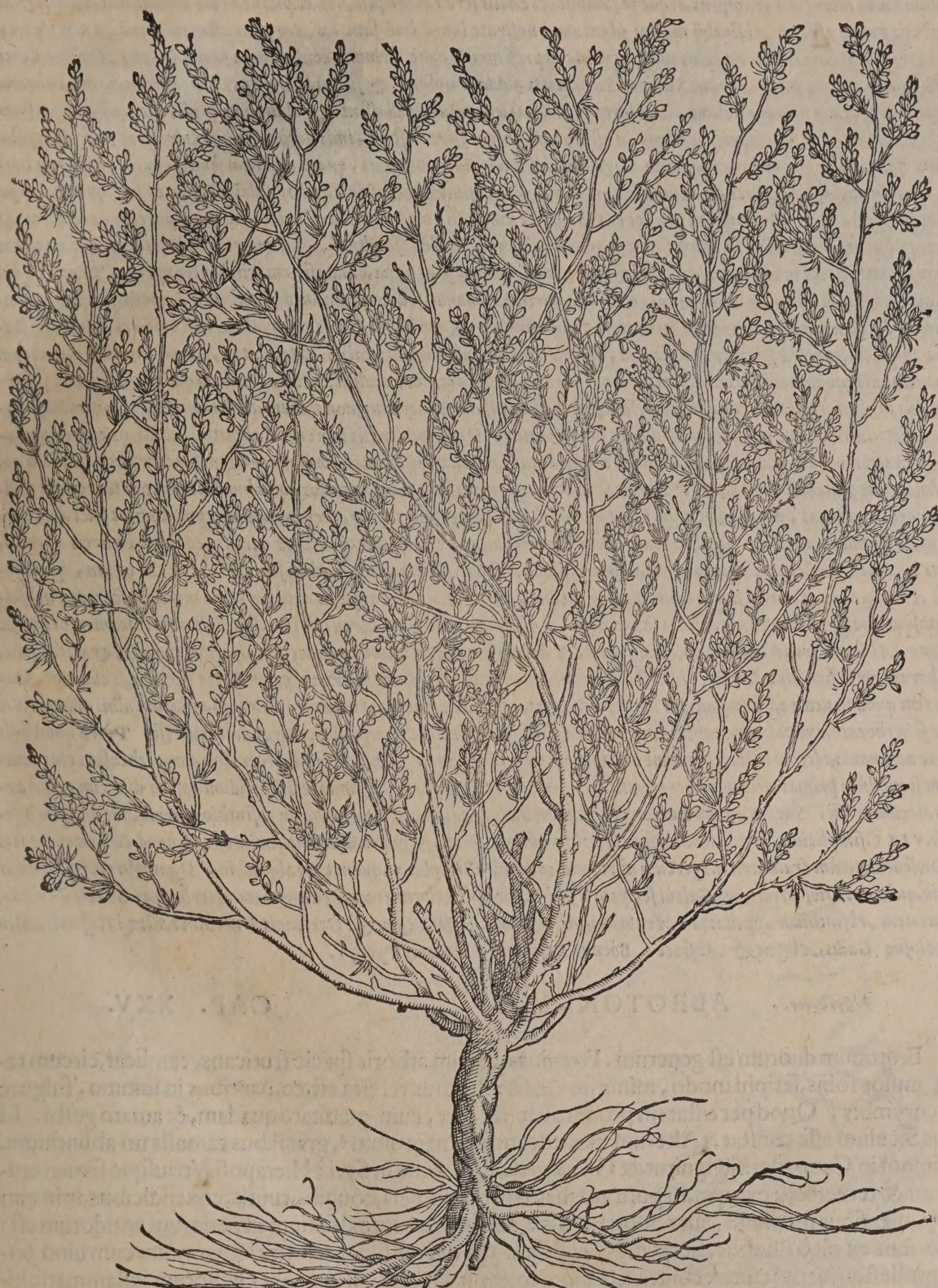
Ponticum abſinthium efficacem uim obtinet ad aquam intercutem, ut mihi iam ſæpius experimento compertum eſt. Equidem quoſdam noui hydropicos quaſi deploratos, qui ex longo eſu comarum eius, quæ ſaccharo adſeruatæ fuerant, ſanitati reſtituti ſunt. Parandi ratio hæc eſt: Sumito floreſcentium iam comarum recentium abſinthij Pontici libram unam: ſacchari albiſſimi libras tres. Comas illas demptis caulibus, & pediculis tundito in mortario lapideo: deinde ijs optimè tuſis ſaccharum in puluerem tritum adijcito. rurſus omnia ſimul tantiſper tundito, donec in unum corpus redigantur: mox ad uſum recondito. Ex abſinthio ita parato, affecto prius purgato, datur quotidie ſemuncia tribus horis ante cibum. Sunt porrò qui putent ſemen illud, quod officinæ Sanctum cognominant, quodq; ſaccharo circundatum contectumq; necandis interaneorum uermibus præbent, Abſinthij marini eſſe ſemen. ſed ij planè decipiuntur.

ABSINTHIVM SERIPHIVM, SIVE SERIPH. AEGYPT.

Siquidem

SEMEN SANCTVM, SIVE SEMENZINA.

Siquidem legitimam ſeminis huiuſce plantam integram miſit ad me Patauio Iacobus Antonius Cortuſus, quæ à marino abſinthio longè diſtat, ut ex eius imagine patet. Cæterùm procul dubio hallucinari deprehenduntur qui Canabel Serapionis, ſemen ſanctum interpretantur, cùm longè admodum hæc inter ſe differant. Quippe Serapioni nil aliud eſſe Canabel conſtat, quàm terra tenuiſſimo ſabulo perſimilis: quæ (ut ipſe ait) unà cũ pluuia è cælo decidit, cuius non modò apud Arabes ad interaneorum tineas necandas; uerùm & ad fictilia fracta conglutinanda increbuit uſus. Abſinthium marinum, ſiue Seriphium, in quàm plurimis tam Tyrrheni, quàm Adriatici pelagi litoribus prouenit, præſertimque Aquileienſibus, & Tergeſtinis. Sed Fuchſium ſuſpicor illud non cognouiſſe: ſiquidem quod in ſuis clariſſimis commentarijs magno uolumini appictum ſpectatur, abſinthium marinum non eſt. Quod cùm fortaſſe & ipſe animaduertiſſet, in paruo ſimplicium libello ſententiam mutauit. Veruntamen non prius ab hoc errore ſeſe uindicauit, quàm in alium inciderit: quippe quòd eandem plantam pro ſylueſtri naſturtio perperàm, meo iudicio, depinxerit. Marinum itaque abſinthium cùm primùm è terra erumpit, folio eſt

absinthio simili, craßiore tamen. Sed postquàm adoleuerit, & caules ediderit, mutatis in longum foliolis, ijsq; præsertim quæ ubique caulem ambiunt, abrotonum æmulatur, non tamen folijs est adeò paruis. Semen profert exiguum, copiosumq;, abrotoni modo inter folia erumpens, atque in summitate caulis ferè racemosum, ut hæc pictura eius demonstrat, amari, & ad stringentis gustus. Aliam Absinthij marini plantam à nostrate longè diuersam ex Aegypto allatam (quã AEGYPTIVM SERIPHIVM uocari libuit & cuius imaginem hîc expreßimus) nunc primum consequutus sum à Iacobo Antonio Cortuso præscripto. è qua colligi quoque SEMEN SANCTVM quidam uolunt, & si quid certi de re hac affirmem non habeam. Quidam abrotanum mas esse uolunt. Sed fortasse melius fœminam appellassent.

Monachorum opinio falsa.

Volunt patres illi reuerendi, qui Mesuem commentati sunt, tantùm superficie tenus Absinthium uulgare amarescere, imis uerò partibus dulcescere, ob idq; gustui gratum esse. Vnde etiam aquam, quæ ab eo ignium ui distillat, dulcem potius, quàm amaram sentiri contendunt. Qua in re ij parum rem naturalem callere deprehenduntur. nam quòd Absinthij stillatitia aqua sit dulcis, non ex eo fit (quantum equidem sentio) quòd Absinthium ipsum constet extima parte amarum, medullitus uerò dulce; sed quoniam cùm exteriores illæ partes, quibus amaror inest, admodum sint tenues, ac in uaporem facilè resolubiles, ignis calore tenuiores factæ, non magno quidem labore resoluuntur: euenitq; ob hoc, ut stillatitia, quæ inde fluit aqua, omnis sit amaritudinis expers. Præterea dulcedo, quæ in ipsa inuenitur, non ab intimis Absinthij partibus emanat, sed eam tantùm à plumbeis instrumentis, quibus conficitur (ut diuturna docet experientia) prouenire comperimus. Nam ipsius dulcedinis qualitas non modò in Absinthij stillatitia aqua sentitur, sed etiam in quáuis alia, quæ ex herbis temperamento calidis extrahatur. Siquidem cùm plumbeum instrumentum huiuscemodi herbarum uaporibus tum actu, tum potentia excalfacientibus, terrena quadam substãtia superficie tenus inficiatur, quæ actutum in dulcißimam ueluti cerussam conuertitur, non mirum quidem uidetur, si aquæ inde manantes ascititia dulcedine imbutæ, gustu dulces percipiantur. Quod quidem ijs non euenit absinthij stillatitijs aquis, quæ duplici uase uitreis organis, calentis aquæ balneo conficiuntur. nam hæ sufficienter amarescere cognoscuntur, nec tantillum quidem dulcedinis gustantibus præbent. Euenit sanè hoc, quoniam balneum suæ ipsius aquæ humiditate, partes tenuiores illas retinet, conseruat, ac cohibet. Quo fit, ut non adeò in uaporem uertantur, quemadmodum cum illis fieri solet, quæ carbonum, & lignorum uiolento igne in auram euanescere coguntur. Dulcedine præterea carent, eo quòd à uitreis organis, quibus eliciuntur, nullam ascititiam qualitatem recipiant. Quare satius, mea quidem sententia, esset, ut otium, quod superest, consumerent monachi in re christiana, & medici in re medica, & singuli de arte sua bene mereri discerent: uel saltem quisque quam rectè instituit, uitam sequeretur.

Absinthij uires ex Gal.

Absinthij meminit Galenus lib. VI. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Absinthium adstrictoriam, & amaram, & acrem simul qualitatem possidet, excalfaciens pariter, & extergens, & roborans & desiccans. Proinde biliosos uentris humores per egestionem infernam propellit, ac per urinas euacuat. Magis autem quod in uenis est biliosum, per urinas expurgat. Ob hæc contentam in uentre pituitam, oblatum nihil adiuuat. Sic neque si in thorace, aut pulmone contineatur: nam adstringens in eo facultas, quàm amara, ualentior est. Porrò quòd insit quoque acrimonia, idcirco maiori portione calidum est, quàm frigidum. At si opus est generatim comprehensam eius temperiem secundùm primas circumscribere facultates (etsi anomœomeres & dissimilare sit) calidum ipsum dixerim primi excessus, siccum tertij. Succus autem eius longè quàm herba ipsa, calidior est. Sed cùm de absinthio marino, siue Seripho ageret lib. VIII. simplicium medicamentorum: Seriphum, inquit, specie, & gustu absinthio simile est. Id quod de Santonico scripsit Dioscorides, cùm tradiderit magis cum abrotono conuenire Seriphium, quàm cum absinthio. Quamobrem relinquitur suspicio, quòd aut Dioscoridis, aut Galeni scriptura sit hoc loco librariorum incuria deprauata.

Nomina.

Herba, quæ Græcis ἀψίνθιον, Latinis item Absinthium appellatur: Arabibus, Affinthium: Italis, Assenzo: Germanis, Vuermuot, Eltz: Hispanis, Asentios, Alosna: Gallis, Aluyne, & Absince: Boemis Pelymenk: Polonis Pyolijn.

Ἀβρότονον. ABROTONVM. CAP. XXV.

ABrotonum duorum est generum. Fœmina quadam arboris specie fruticans, candicat, circum ramulos folijs, seriphi modo, minutim incisis: floribus referta est, comantibus in summo, fulgore auri, corymbis. Quod per æstatem prodijt, suauiter olet, cum grauitate quadam, & amaro gustu. Id genus Siculum esse constat. Alterum mas uocatur, sarmentosum [a], gracilibus ramulis uti absinthium. Plurimum in Cappadocia gignitur, & Galatia Asiatica, atque in Syriæ Hierapoli. Vtriusque semen crudũ tritũ, & feruefactũ ex aqua, in potu auxiliatur orthopnoicis, cõuulsis, ruptis, coxendicibus, urinæ angustijs, mensibus suppressis, aut remorantibus. In uino potum exitialium uenenorum antidotum est: horroribus ex oleo illinitur. Serpentes & substratu, & nidore fugat: contra ictus eorum cum uino potum prodest, priuatim efficax contra scorpionum, & phalangiorum uenena. Oculorum inflammationibus commodè illinitur cum cotoneo cocto, aut pane. tritum cum farina hordeacea, decoctumque tubercula discutit. Irini compositionibus admiscetur.

[a] Meũ & Cat. λεπτόκαρπον. i. gracili semine. sed Orib. λεπτόφυλλον. legit. i. tenuibus folijs.

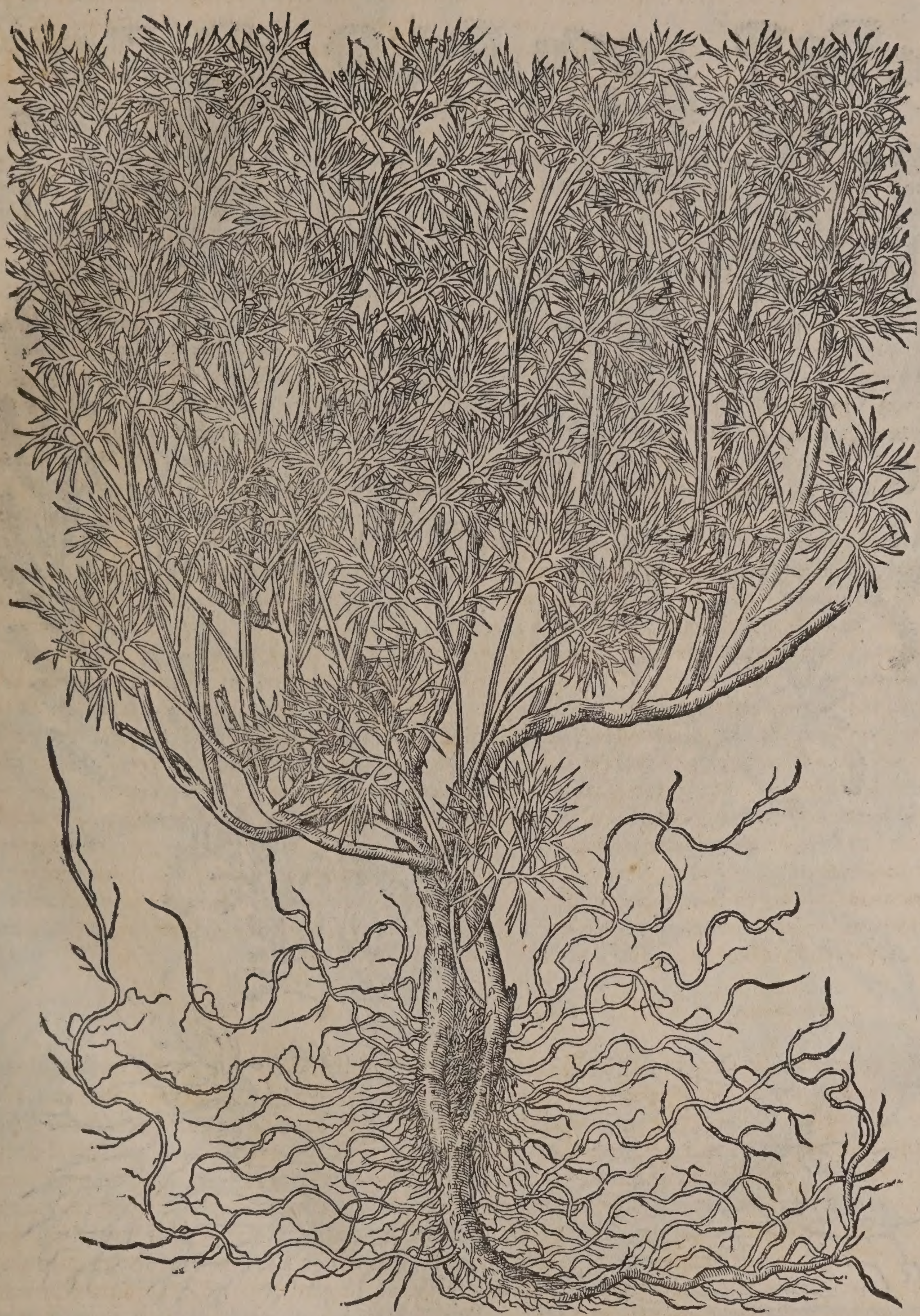
Abroton i consideratio.

ABrotonum mas planta est uulgaris notitiæ. Cuius duo obseruauimus genera, hortense, & per se in campestribus nascens, tenuioribus folijs, & minutiore semine. Quod uerò fœmineo generi adscribitur, non omnibus notum est: non ideò, quòd & ipsum frequentissimum non seratur in hortis; sed quòd à paucis pro Abrotono fœmina cognoscatur. Quandoquidem id alij Cypressum, alij Santolinam uulgò appellant, alij uerò marinum esse absinthium existimant. Sed ij profectò falluntur:

Quorundam error.

quippe Santolina uulgò uocata, nil sanè aliud est, quàm Abrotonum fœmina. Quòd primùm (ut Dioscorides inquit) arboris speciem quandam repræsentet, unde & à quàm plurimis Cypressus uulgò dicta est. Deinde quòd candicantibus constet folijs, circum ramulos minutim incisis, floribus aureis, orbiculatis, caulem summum, æstatis & autumni tempore, corymborum modo comantibus. Postremò quòd in uniuersum suauiter oleat cum grauitate quadam, & amaro gustu. Ex hac equidem delineatione

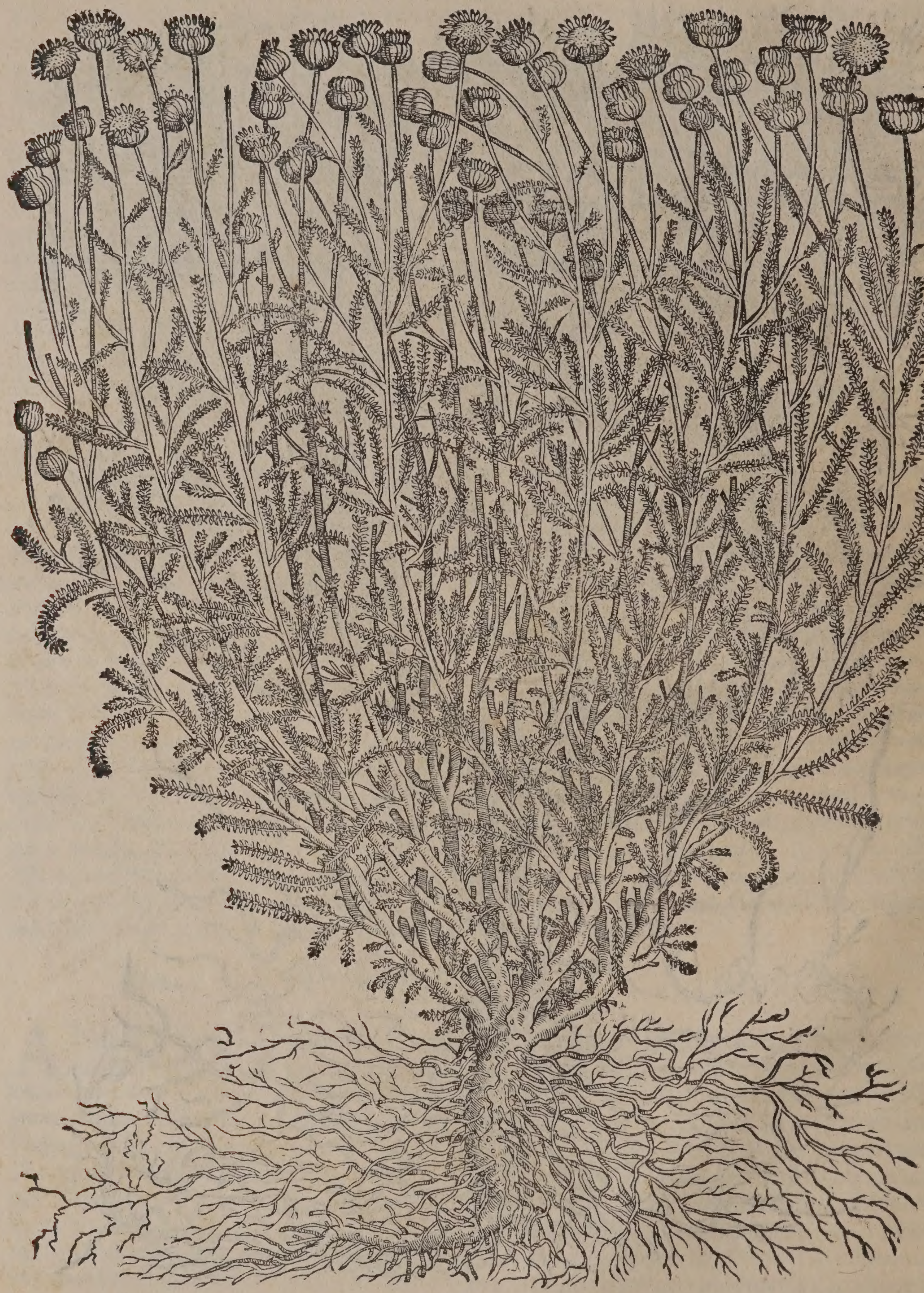
ABROTANVM MAS.

lineatione adducor, ut decernere non dubitem, hanc plantam, quam uulgus Cypreſſum, ſiue Santolinam appellat, eſſe Abrotonum fœminam. Hinc itaque Fuchſium (alioqui rei herbariæ gnarum) erraſſe crediderim, quòd pro fœminei generis Abrotono, plantam ſubiecerit ab eo longè diuerſam. Qui etſi Santolinam ſeorſum poſtea depinxit; non tamen eam Abrotoni fœminæ nomine agnouit, ſed herbariorum (ut arbritror) uulgum ſecutus, eam Chamæ cypariſſum, hoc eſt, pumilam cupreſſum nuncupauit, eiusq; nullam à Græcis factam fuiſſe mentionem falsò credidit. Cæterùm guòd Goritienſes Abrotonum marem Veronicam appellent, ea ſanè planta mihi in mentem uenit, quæ recentiorum quibuſdam VERONICA *uocatur, magnis (ut aiunt) inſignita uiribus. Hæc duûm eſt generum. Mas, quæ humi repit, caule eſt dodrante maiori, rubeſcente, lanuginoſoq;: folijs oblongis, nigricantibus, hirſutis, & in ambitu ſerratis. Flores edit purpureos circa ſummum caulem emicantes, & ſemen in ſiliquis, loculi formam referentibus. Radice nititur tenui, quæ in plures diuaricatur partes. Fœmina caule exit lanuginoſo, folijs rotundioribus, minimè laciniatis, ſubpinguibus. Flores profert in luteo purpuraſcentes: ſemen in uaſculis*

Veronicæ conſideratio.

ABROTANVM FOEMINA.

rotundis inclusum: radicem uerò maris æmulam. Nascitur in locis asperis, & incultis. floret Iunio mense. Gustu quidem adstringens, & amara est: unde conijcere licet, eam esse tum excalfaciendi, tum siccandi ui præditam. VERONICA MAS ad omnia efficacior est. Medetur cruentis uulneribus, ac etiam diuturnis ulceribus. Sunt, qui dicunt quendam Francorum regem elephantiasi laborantem à uenatore suo hac tantùm herba fuisse sanatum. Tumores præterea in uniuersum discutit, præcipuè qui in ceruice emergunt. Nec desunt, qui illam summis laudibus efferant ad pestiferas febres & ad pestilentia affectos, quibus propinari præcipiunt siccæ puluerem, drachmarum duarum pondere; Vnà cum theriacæ drachma, ex uino meraco, cum hoc tamen, ut illico sudent affecti. Eadem datur potanda ex sua ipsius stillatitia aqua utiliter contra tussim, & uitia omnia tum pectoris, tum pulmonis, nam & tabidos, & suppuratos iuuat. Aperit quoque Iocinoris, & lienis oppilationes, uterum, renes & uesicam expurgat. Sed ut nostrum sequamur institutum, iam Abrotono medicinæ reddendæ sunt ex

Abrotoni uires ex Gal.

Galeno, qui lib. VI. simplicium medicamẽtorum, ita de eius uiribus posteritatis memoriæ scriptum reliquit. Abrotonum calidum,

VERONICA MAS.

lidum, & ſiccum facultate, in tertio ordine ſeu receſſu poſt media ſitum eſt. Inueniemus autem eius temperamentum non minimè quidem & ex guſtu ducta coniectura, ut pote cùm ſit admodum amarum. Porrò ſaporem eiuſmodi, cùm terrenæ ſit eſſentiæ, à largo calore extenuatum oſtendimus. Itaque non inſtrenuè & excalfacit, & deſiccat. Nam ſiue comam cum floribus (reliqua enim eius palea inutilis eſt) contuſam ulceri puro illinas, mordax, & irritans uidebitur: ſiue eo in oleo macerato, caput, aut uẽtrem perfundere uoles, admodum calefacere reperies. Quin & ſi qui per circuitum rigoribus capiuntur, eos ante inuaſionem rigorum hoc uoles confricare, minus utique rigore concutientur. imò & ſenſus quidem protinus ubi admotum fuerit, ipſum calfacere percipit. Porrò quòd lumbricos interimat, par eſt, nimirùm cùm ſit amarum. Scies autem protinus, quòd & digerendi, & incidendi quandam uim habeat: ſed & quòd magis quàm Abſinthio id ipſi neceſſariò inſit, in promptu erit colligere. Primùm quidem ex guſtu: pauciſſimæ ſiquidem acerbitatis particeps Abrotonum eſt, non paucæ uerò Abſinthium. Deinde ex eo quòd inimicum ſit ſtomacho Abrotonum, uelut etiam Seriphium: gratum uerò & amicum Abſinthium. Siquidem de iſtis ſuprà oſtenſum eſt, quòd amarum ipſum per ſe omnifariam infenſum ſit ſtomacho: auſterum uerò, aut acerbum, aut in ſumma adſtringens ſtomacho utile & amicum. Porrò ubi qualitates hæ inuicem permiſtæ fuerint,

VERONICA FOEMINA.

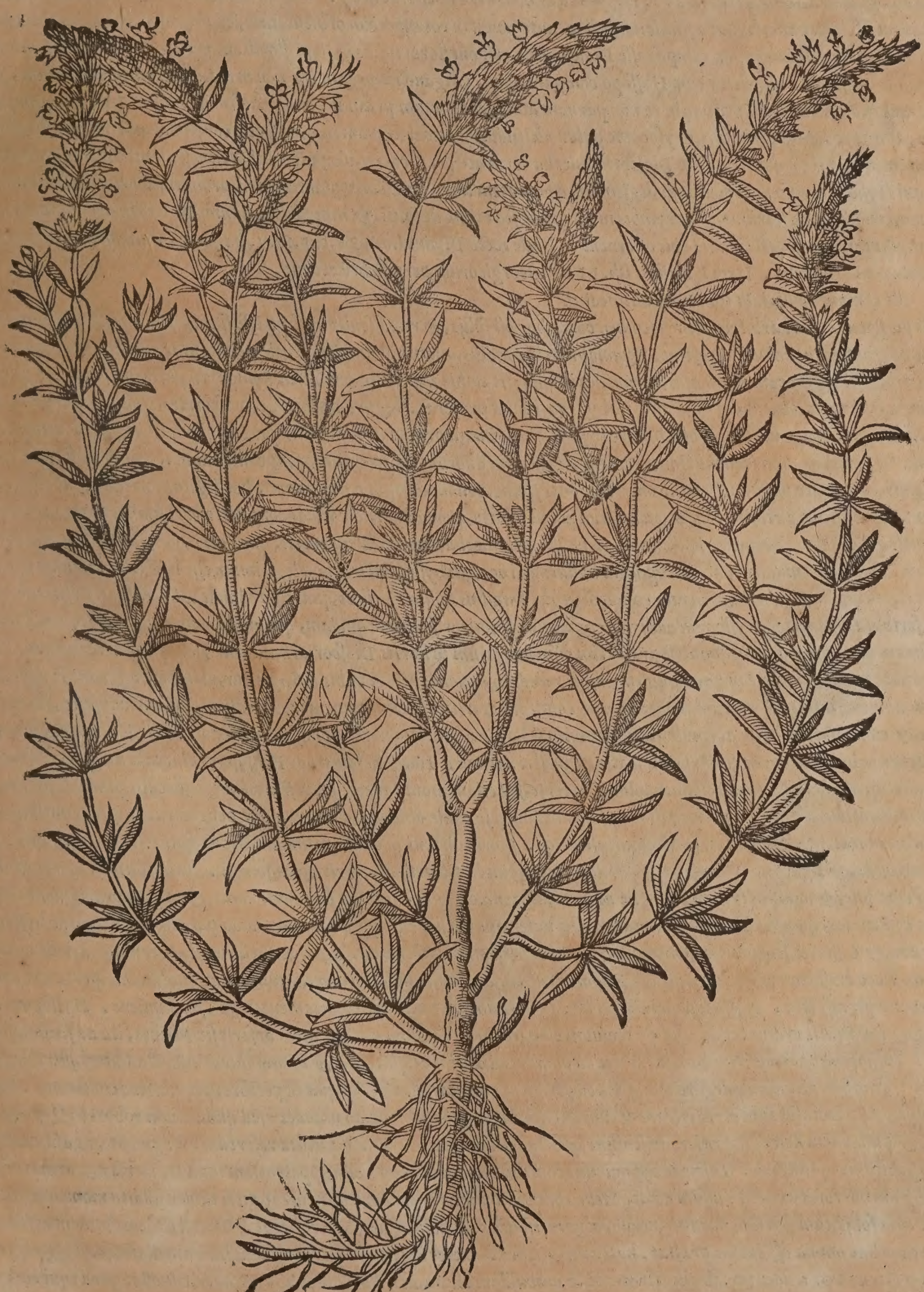
fuerint,quæ uehementior fuerit,ea utique uicerit. Cæterùm Abrotonum uſtum calidum,& ſiccum facultate eſt,magis adhuc quàm cucurbita ſicca uſta, & anethi radix. Illa enim ulceribus humidis ſimul & citra phlegmonem callo induratis conueniunt: ac proinde maximè ulceribus,quæ in pudendorum præputijs ſunt,competere uidentur. At cinis Abrotoni ulceribus omnibus mordax eſt: ac idcirco cum oleo tenuium partium,cicino ſcilicet,aut rhaphanino, aut ſicyonio, aut ueteri, & maximè Sabino,ad alopecias accommodatur. Barbam quoque ſegnius tardiusq; enaſcentem cum aliquo dictorum oleorum elicit: ſed nec minus illis,lentiſcino maceratum. Quippe pro eo quòd tenuium eſt partium,rarefaciendi uim obtinet, & mordax eſt,& calidum. quas utique maximè eius facultates nouiſſe oportet,nec quicquam præterea particulare in hoc tractatu requirere. Id Græci ἀβρότονον dicunt,quod etiam Latini Abrotonum: Mauritani,Catſum,Keſum,ſeu Gaiſſum:Itali,Abrotono: Germani,Stabuuertz,Scheſzuuertz,& Gertuuertz: Hiſpani,Abrotono, & Hierua,lombriguera: Galli, Auron,Auronne, & Garderobbe: Boemi Brotan: Poloni Bozedrzeuuko. Cæterùm abrotanum fœminã uocant Itali Santolina:Germani Cypreſſen:Boemi Cipreſſen:Poloni Cyprijs: Galli Cypres de iardin.

Nomina.

Ὕσσωπος. HYSSOPVM. CAP. XXVI.

HYſſopum, herba nulli non cognita, duûm generum eſt, montanum, & hortenſe. Optimum eſt Cilicium. Vim habet extenuandi, & calfaciendi. Decoctum cum ficis, aqua, melle & ruta, potumq́ue peripneumonicis, diuturnæ tuſſi, ſuſpirioſis, deſtillationibus, & orthopnoicis auxiliatur: tineas enecat. Idem facit, ſi cum melle delingatur. craſſum humorem per aluum extrahit, decoctum ex acetó mulſo epotum. Ad ſubducendam aluum cum ficis uiridibus detritis manditur: Vehementiusque addita iri, cardamomo, aut irione, deijcit: colorem in corpore fouet. Lieni, & aquæ inter cutem, cum fico nitroque, inflammationibus quoque ex uino illinitur: cum feruente aqua impoſitum, ſugillata diſcutit. cum

HYSSOPVS.

decocto ficorum, optimè anginis gargarizatur. Decoctum cum aceto dentium dolorem in collutione sedat: inflationes auricularum uaporis suffitu discutit.

Hyssopi consideratio. Opinio reprobata.

Non modò sunt, qui dubitent, an uulgare Hyssopum legitimum appellari possit; sed & qui certò credant, id ipsum cum Dioscoridis Hyssopo nullam habere cognationem. Horum opinionem sequuntur Monachi illi, qui in Mesuem commentarios ediderunt, argumento quòd scripserit Dioscorides (ut Marcellus interpretatur) origanum Heracleoticum folio esse hyssopi, non tamen habere umbellam hyssopi modo rotæ figura in orbem circumactam, sed multifidam, & ueluti diuisam. Quæ quidem nota non uisitur in nostrate Hyssopo, ut quod flores spicatos proferat, non autem digestos in umbellam rotæ modo circumactam. Quo fit, ut non ab re illi dubitauerint, an uulgare Hyssopum legitimum sit; hi uerò crediderint, eo omnino nos esse destitutos. Cæterùm mihi iam compertum esse puto, hos omnes in dubio, & errore uersari peruersa Marcelli interpretatione deceptos. quandoquidem se aliter habet uulgata Dioscoridis lectio (cui etiam Oribasius, & uetusti quidam Græci codices adstipulantur) quàm uerterit Marcellus: ita enim Græcè legitur. Ὀρίγανος ἡρακλεωτική, οἱ δὲ κονίλην καλοῦσιν, φύλλον ἔχει ἐμφερὲς ὑσσώπῳ. σκιάδιον δὲ οὐ τροχοειδὲς, ἀλλ' ὥσπερ διῃρημένον. id est. Origanum Heracleoticum, quod alij Cunilam uocant, folium habet hyssopo simile: umbellam autem non in rotæ speciem orbiculatam, sed ueluti multifidam. hæc Dioscorides. Ex quib. palàm est, non comparasse Dioscoridem origani flores ipsius hyssopi florib. ut perperam Marcellus uertit, cùm absolutè dixerit, nulla facta cum Hyssopo comparatione, Origano umbellam esse non in rotæ modum orbiculatam, sed ueluti multifidam. Illud insuper hac in re non paruam ambigendi ansam præbuit, quòd Dioscorides libro IIII. in Chrysocomes capite prodidit, cùm inquit. Crysocome palmi altitudine fruticat, comam habens specie corymborum, hyssopo similem. Veruntamen si quis præstanti iudicio Dioscoridis uerba accuratè perpenderit, illa sanè nihil eorum sententiæ refragari comperiet, qui Hyssopum, quo passim utimur, legitimum esse contendunt. Siquidem in plantis coma, probatissimorum auctorum testimonio, non solùm de floribus, & corymbis intelligitur; sed etiam de folijs, & ramusculis, dummodo hæc hilari quadam uenustate plantam totam, uel summa eius exornent. Vnde rectè Plinius lib. XII. cap. XXV. balsamo folium proximum rutæ, perpetua coma reddidit. Item Virgilius lib. IIII. Georgicorum perpulchrè cecinit.

Ille comam mollis iam tum tondebat acanthi.

Ex his perspicuum fieri arbitror, Chrysocomen coma, hoc est folijs, & ramusculis hyssopo esse similem, non autem ipsis corymbis, quibus fortasse in uniuersum scatet. Quamobrem hîc nullus, quantum equidem sentio, relinquitur amplius dubitandi locus. Sed quòd Hyssopū communis usus, uerum, legitimūq; sit, nobis manifestè demōstrat Symphytū petræum à me (ut spero) proximis annis repertum, quòd folia uulgari hyssopo similia proferat. Nam cùm scribat Dioscorides, Symphytum petræum folio esse origani, Origanum uerò folia habere hyssopi, clarissimum præbet argumentū, quòd hyssopum, quo passim utimur, sit uerum. Quinetiam cùm idem auctor tradiderit, Hyssopum duorum esse generum, nempe montanum, & hortense, & utrunque genus in nostrate passim habeatur omnibus notis simile, non modò opinionem auget, hoc legitimum esse Hyssopum; sed omnem quoque litem dirimit. Huc præterea alia accedit ratio, quòd cùm Dioscorides congeneres, uel similes plantas seriatim coniunctéq; describere consueuerit, statimq; post hyssopum stœchadem repræsentauerit, quæ folio, & spicato flore hyssopum nostrum admodum æmulatur, ostendit quidem hallucinari eos, qui hyssopum hoc non legitimum esse hactenus iuerunt inficias. Adde etiam quòd idem (ut experientia comprobat) ijs omnibus polleat uiribus, quas illi reddidit Dioscorides. Postremò cum idem scribat Dioscorides, Hyssopum nulli non cognitum esse, miror sanè, cur quidam, qui uulgare nostrum illegitimum faciūt, legitimum non afferant in medium, & præsertim cùm non solùm in hortis Dioscoridi habeatur, sed etiam in montibus. Dixi sententiam meam, à qua ne minimo quidem ungue recedam; quousque, qui nobis refragantur, utrunque afferant Hyssopum, quibus umbellæ insint. Hyssopum montanum in comitatu Goritiensi Saluatino monte frequentissimum nascitur, facie, floribus, & coma hortensi non absimile, rudiore tamen folio, & gustu amariore, nec usque adeò acri. Mitescit tamen, si transplantetur in hortis, fitq; hortensi simile, exuta syluestri natura. Itaq; dicimus nos Hyssopum plantam uulgaris esse notitiæ, haberiq; ubique fere ad manus, non solum hortense, sed etiam montanum. Item fruticem esse surculis pluribus ab una radice prodeuntibus, lignosis, sesquipedalibus; folijs in uniuerso caule oblongis, circunquaque per interualla prodeuntibus, duriusculis, odoratis, & gustatu feruidis, amariusculisq;. Flores illi sunt in caulium summitatibus, spicatis, cærulei coloris. Radix multifida, & lignosa. Tenuium est partium, ideoq; incidit, attenuat, aperit, & abstergit. Aduersatur serpentium ictibus, si cum sale, & cumino tritum ex melle uulneri illinatur. ex oleo inunctum pediculos necat, & capitis pruriginem tollit. Iuuat comitiales, quoquo modo ijs præbeatur, sed ualentius id efficit, in catapotijs hoc modo paratis. Sumuntur hyssopi, marrubij, & Castorei, singulorum semidrachma, radicis Pæoniæ drachmæ duæ, assæ fœtidæ scrupulus; teruntur deinde omnia, & cum succo eiusdem hyssopi formantur catapotia septem, è quorum numero una tantùm datur quolibet uesperi, cùm se dormitum recipit affectus.

Hyssopi uires ex Galeno, & Mesue.

Hyssopi paucis meminit Galenus lib. VIII. simpl. medicamentorum, sic inquiens. Hyssopum desiccat, & excalfacit ordine tertio: sed & tenuium est partium. Hyssopi quoque uires descripsit Mesues, ita ad sensum scribens. Hyssopum hortense pituitam facilè deijcit, quanuis dixerint aliqui, quòd & atram bilem educit addito fossili sale, aut Indo. At ipsum pituitam purgare manifesto experimento constat, præsertim quæ in pectore, ac pulmone continetur. Facit hyssopum ad pituitosos tum cerebri, tum neruorum affectus: quòd non modò mundet; sed quòd etiam roboret. Quin & pectus, & pulmonem detergit, præsertim senibus, quorum pectus lenta, crassaq; pituita refertum est: quo fit, ut asthmaticis, & tussientibus opituletur. Discutit hyssopi usus contumaces inflationes, cibi appetentiam inuitat, menses & urinam ciet, & febrium horrores excutit: uisum acuit. Melle commistum interaneorum tineas necat, nitri tamen addito momento. Oleū, quod tum folijs, tum floribus paratur, neruos algore affectos inunctum sanat, & roborat. Potest eadem & montanum, atque etiam hæc omnia efficacius præstat. hactenus Mesues.

Gratiolæ hist. & uires.

Cæterùm nonnulli crediderunt herbam illam, quæ uulgò ab aliquibus GRATIOLA uocatur, ab alijs Gratiadei, à quibusdam etiam, ut à Foroiuliensibus, Stanca cauallo, quòd equi eius pabulo mirè defatigentur, esse Hyssopum illud montanum, de quo Mesues in suis scriptis mentionem fecit. Sed ij, omnium ferè iudicio,

GRATIOLA.

iudicio, euidentibus hallucinati ſunt, quàm ut pluribus demonſtrare ſit opus. Quoniam uerò in Gratiolæ herbæ ſic dictæ ſermonem incidimus, hic locus poſtulat, ut de ea aliquid dicamus. Naſcitur hæc in locis humidis, præcipuè in pratis uliginoſis, prouenit etiam in paluſtribus. Herba eſt, quæ dodrantalem altitudinem excedit, caule quadrangulari, folijs hyſſopi latioribus, & longioribus. florem fert in purpura albicantem, inter folia erumpentem quæ caulem ambiunt. Guſtu herba hæc amariſsima eſt, quo etiam quadántenus adſtringens ſentitur. Aluum uehementer purgat, tam recens quàm ſicca ſumpta. bilem, pituitamq́; trahit. Vulneribus celeriter medetur, trita & ſuperpoſita. Herba ὕσσωπος Græcis dicta, Latinis Hyſſopum appellatur: Arabibus, Cyſe, Iuſa, ſeu Iabes: Italis, Hyſſopo: Germanis, Firch hyſſop, & Hoſter Hyſſop: Hiſpanis, Hiſſopo hierua, & Hiſſopilho hierua: Gallis, Hiſſope: Boemis Hyſſopo: Polonis Izop. Nomina.

a Meῦ. ποσῶς ὑπόπικρος. i. quodam modo ſubamara.
b Concluſa in meo exemplari,& Catacuzeni deſunt.

Στοιχάς. STOECHAS. CAP. XXVII.

STœchas, iuxta Galliam in inſulis eiuſdem nominis è regione Maſſiliæ gignitur: unde cognomentum accepit. Herba tenuibus ſurculis,coma thymi,longiore folio,ſubamara guſtu,& [a] aliquantùm acris. Cuius decoctum,hyſſopi modo, ad pectoris uitia efficax eſt. Antidotis utiliter miſcetur [b]. [Viſcera omnia,& uniuerſum animātis habitū extenuat,confirmat,& ab obſtructionibus & farctu liberat.]

Stœchadis conſideratio.

STœchadem officinarum uulgus Sticados appellat. Naſcitur hæc non modò in Gallia (ut Dioſcorides ſcribit) ex aduerſo Maßiliæ in inſulis,quas Stœchadas uocant; ſed & in Arabia,unde cum alijs mercimonijs, quæ ex Alexandria aduebuntur,Venetias comportatur. Quapropter tam à medicis,quàm à ſeplaſiarijs,indito ab Arabia cognomento,hodie Arabica nuncupatur: etſi Maſſilienſis pelagi ſtœchas plerunque Arabicæ uicem expleat. Prouenit præterea in nonnullis Italiæ locis,uerùm ea cæteris in Italia præſtat, quæ ex Gargano Apuliæ monte aduehitur. quanquam omnium probatiſſima eſt peregrina.quæ ex Arabia defertur, hanc deinde ſequitur,quæ in Stœchadibus inſulis naſcitur, à quibus primùm nomen adinuenit. Eſt itaque ſtœchas Lauendulæ non abſimilis,folijs oblongis,craſſis,incaniſq;,caulibus pluribus ab una radice prodeuntibus,lignoſis. Flores edit Thymi modo ſubceruleis in ſpicatis oblongiſq; capitulis,in quibus ſemen oritur meliſſophyl

STOECAS.

li non

li non abſimile. Radix eſt illi lignoſa. De Stœchade uires ſcripſit Galenus libro VIII. *ſimplicium medicamentorum, ubi ſic inquit. Stœchadis guſtu quidem qualitas amara eſt, & mediocriter ſubadſtringens. Cæterùm temperies compoſita, nempe ex terrena eſſentia frigida exigua, unde ſanè adſtringit: & ex attenuata altera terrena copioſiore, à qua utique amara eſt. Ob utrorunque uerò conuenientiam & coitum, obſtructione liberare, extenuare, extergere, roborareq́; tum uiſcera omnia, tum totius corporis habitum eſt nata. Suprà nanque oſtenſum eſt, quòd quæ ex eiuſmodi eſſentijs conſtant medicamina, dictos effectus reddere poſſint. Huius quoque meminit Meſues, ita de eius uiribus diſſerens. Sthœchas deijcit tũ pituitã, tũ atrã bilem: cerebrũ, neruos, ac ſenſuum omniũ organa mundat, ac roborat. Prodeſt contra frigidos morbos qualeſcunque ſint, ideoq́; comitialibus conueniens remedium habetur, addita ſcilla, aut eius aceto. Balnea, fomenta, ac laconica, quæ ex ipſius tum decocto, tum uapore fiunt, occluſos narium meatus aperiunt: neruorum, & compaginum cruciatus mitigant: ac interna uiſcera frigido humore affecta roborant. Abſtinendum tamen ab ea biliosis eſt, præſertim ſi eorum uentriculus ſit bile refertus: nam eos maximè turbat, nauſeam commouet, ſitim accendit, & calore quodam moleſtiſſimo uniuerſum afficit corpus.* Stœchadis uires ex Gal.

Quæ planta Græcè στοιχὰς, *Latinè item Stœchas nominatur: Arabicè, Aſtochodos, Aſtuborados, ſiue Aſtuchudes: Italicè, Stechade: Germanicè, Stichas Kraut: Hiſpanicè, Cantueſſo: Gallicè, Stechados: Boemicè Stechas.* Nomina.

ORIGANVM HERACLEOTICVM.

Ὀρίγανος. ORIGANVM. CAP. XXVIII.

a Cat. περιχαν-δής.

ORiganum Heracleoticum, quod & cunilam uocant, folium habet hyſſopo non diſſimile: [a] umbellam autem non in rotæ ſpeciem orbiculatam, ſed ueluti multifidam: ſemine in ſummis uirgis haud quaquam denſo. Excalfacit: unde decoctum cum uino potum demorſis à ſerpente conuenit. qui autem cicutam, aut meconion hauſerunt, ijs ex paſſo: ſi uerò gypſum, aut ephemeron, ex aceto mulſo propinatur. ruptis, conuulſis, hydropicis cum fico eſui datur. Aridum acetabuli menſura potum in aqua mulſa, atros humores per aluum extrahit: menſes ciet, & tuſſi cum melle linctum medetur. Ad pruriginem, pſoras, regiumque morbum, decocti ius in balneis prodeſt. Succus uirentis, tonſillas, uuã, & oris ulcera ſanat, & per nares ex oleo irino infuſum trahit. aurium dolores cum lacte mulcet. Conficitur ex eo, & cepis, & rhoe, quo ad obſonia utuntur, uomitorium medicamentum, his omnibus in cu-

ORIGANVM ONITIS.

preco uaſe per dies bis uicenos inſolatis, dum caniculæ ſydus flagrat. Herbæ autem ſubſtratu ſerpentes fugantur. Quæ onitis appellatur, candidiore eſt folio, & hyſſopo ſimilior. Semen ueluti coniunctos corymbos habet. Vis ei origani Heracleotici, ſed multò inefficacior. Syluestre origanum, aliqui panaces Heraclion, alij cunilam uocant, ex quibus eſt Nicander Colophonius. Folijs eſt origani: ramulis tenuibus [b], drodantem altis: in quibus [c] [umbellæ anethi inſunt] flores candidi: radix tenuis, superuacua. Peculiariter percuſſis à ſerpente, folia, & flores ex uino poti auxiliantur.

b Cat. θαμνώδεσι. i. fruticantibus.
c Deeſt i meo & Cat.

Τραγορίγανος. TRAGORIGANVM. CAP. XXIX.

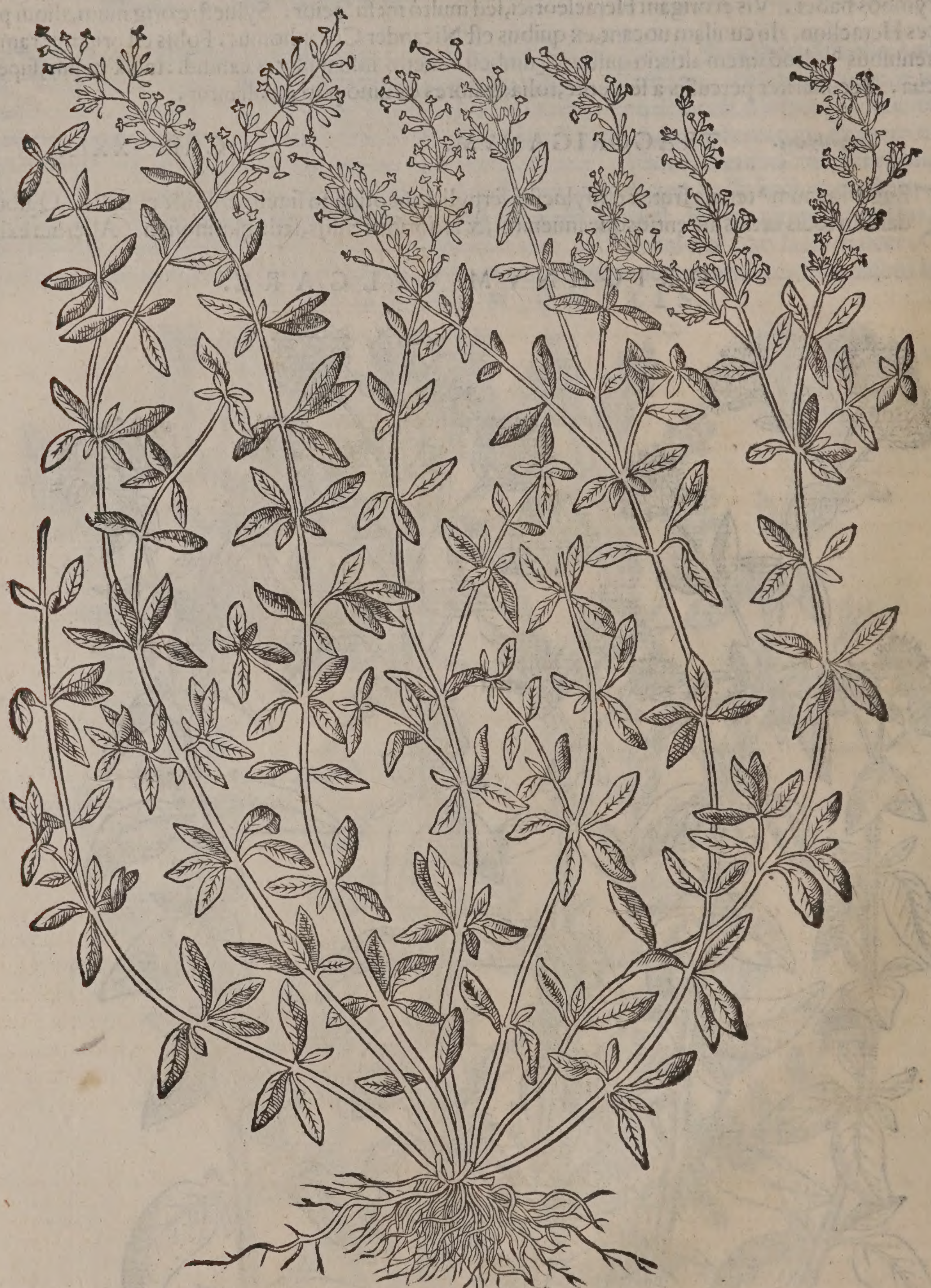
TRagoriganum [a] tenuis frutex eſt, ſyluestri ſerpyllo, aut origano ſimilis, folio, & ramulis. Quibuſdam in locis lætius, uirentiusque inuenitur, & latioribus folijs, ſatis glutinoſum. Alterum exili-

a Meum θαμνίσκος. i. exiguus frutex. ſed Cat. habet θάμνος ſimiliter.

ORIGANVM VVLGARE.

TRAGORIGANVM.

bus ſurculis,ac tenuibus folijs, quod aliqui praſium uocauere. Optimum eſt Cilicium,& Creteníe, & Smyrneum,& in Chio, Cooque proueniens. Omnia excalfaciunt,urinam cient, aluo accommodantur. Decocto poto bilem deijciunt: lienoſis ex aceto bibere prodeſt:contra pota ixiæ uenena in uino bibuntur: menſes trahunt: peripneumonicis,tuſſientibus, ex melle in eclegmate dantur. Grata, ac mitis eorum potio eſt:quare cibum faſtidientibus,& ſtomacho acida ructanti,imbecilloque præbetur: item ſi à maritima iactatione nauſea,& æſtus præcordiorum excitetur. Tumores uerò cum polenta illita diſcutiunt.✣

* ποιεῖ δὲ τὰ αὐτὰ ἅπερ καὶ ἡ ὀρίγανος, καὶ ταύτης γὰρ αἱ ῥίζαι πινόμεναι καὶ εἰς ἐγκάθισμα κατεψόμεναι ποιοῦσι πρὸς χρονίαν ἐμμηνίων κατοχὴν καὶ πρὸς θηριοδήκτους, καὶ πρὸς δηλητήριον, καὶ πρὸς βῆχα χρονίαν, καὶ κνησμὸν καὶ ψώραν. i. faciunt hæc eadem quæ et Origanus. Nam radices ipſius decoctæ pro potu, aut in ſeſſionibus faciunt ad diuturnum ſoporem,& ad morſus uiperarum & uenena,& ad tuſſim antiquam,& pruritum & ſcabiem.

VAria, ac confusa est apud antiquos rei herbariæ authores Origani historia. Quandoquidem Theophrastus lib. VI. cap. II. de plantarum historia duo tantùm constituit Origani genera, nigrum sterile, & candidum fructuosum. Plinius uerò lib. XX. ca. XVII. post Onitidis origani, & Tragorigani mentionem, Heraclium origanum subiunxit, quod tria habere genera prodidit. Vnum nigrius, latioribus folijs, glutinosum. Alterum exilioribus, mollibusque, sampsucho non dissimile, quod aliqui prasion uocauere. Tertium inter hæc medium, minus quàm cætera efficax. In quibus uerbis Plinius deprehenditur non sine errore Tragoriganum cum Origani generibus confudisse, quòd Heraclij nomine, quod constat Origani genus esse, duas illas Tragorigani species, quæ à Dioscoride redduntur, huius ferè imitatione expresserit: licèt tertium quoque addiderit ex alio fortè authore. nisi dixerimus, quòd & hanc pro aliquo Origani genere sumpserit, & simul confuderit. Sed dimissis aliorum placitis, & Dioscoridem, quem nobis ducem, & auctorem proposuimus, duntaxat secuti, dicimus tam Heracleoticum, quàm Onitim appellatum Origanum aut in Italia non oriri, aut inibi hactenus, quod sciam, à nemine fuisse repertum. Etsi Brasauolus Ferrariensis medicus nostræ ætatis clarissimus asserere uideatur, Heracleoticum illud herbæ genus esse, quod in Italia passim nascitur, quodq; perperàm Origanum uulgò ab omnibus uocitatur. Verùm huic (pace eius dixerim) nunquam assentiri potui: quin potius eam plantam syluestris Origani genus esse semper existimaui, quòd sua sponte in campestribus, asperis, cliuosisq; locis, & montibus proueniat, purpurascenti admodum umbella. Nam quanuis à Dioscoride una tantùm syluestris Origani species describatur, floribus candidis; nil tamen obstat, quin in alijs quoque à Græcia regionibus una, uel altera eius species floribus differens gigni possit. Atqui siqui tam pertinaces sint, ut nolint illud syluestre appellare, poterunt, si uelint, idem pseudoriganum nuncupare. Siccum origanum, quod Venetias è Creta aduehunt, flore est albo, acerrimo gustu, fragrantiq; odore. Quo fit, ut hoc esse putem syluestre Dioscoridis origanum (quanquam apud plerosque Heracleotici, uel alterius nomen sibi falsò uendicet) non solùm quòd floribus sit candicantibus; sed etiam quòd gustatu linguam admodum uellicet. Siquidem hinc facilè conijci potest, syluestre origanum cæteris (ut Galenus testatur) esse ualentius. Heracleoticum origanum, itemq; Onitim misit ad me primùm clarissimus medicus Lucas Ghinus (quæ mihi sunt eius non solùm præstantis doctrinæ; sed etiam ingenui, ac liberalis animi certa ac firma indicia) utrunque è Creta (ut ad me scripsit) allatum. Quæ duo Origani genera quòd satis Dioscoridis historiæ respondeant, hîc pictura exprimenda duximus. Tragoriganum uerò (ita hanc plantam mihi appellandam proposui) cuius etiam plantam pictam exhibemus, frequens nascitur in Foroiuliensi agro, folijs serpylli æmulis, sed gustu pulegij. Vnde non ab re statim post ipsum pulegij meminit Dioscorides. De omni tam Origani, quàm Tragorigani genere differens Galenus lib. VIII. simplicium medicamentorum, sic inquit. Origanus, Heracleotica quidem efficacior est onitide: sed agrestis, quàm quidam panaces Heraclium, alij conylem cognominant, ualentior utraque est. Omnes uerò incidendi, extenuandi, calfaciendiq; facultatem possident: hæcq; tertio excessu obtinent. Porrò ea, quam Tragoriganum appellitant, assumpsit etiam adstrictionis quippiam. hæc Galenus. Ex cuius doctrina patet, rectè cum ijs agi, qui syluestre ex Creta petitum suis medicamentis inferunt. Planta Græcis ὀρίγανος, Latinis pariter Origanum uocatur: Mauritanis, Fandenigi, Fudenegi, seu Faudenegi: Italis, Origano: Germanis, Vuolgemuot, Rottdosten, & Costentz: Hispanis, Oreganos: Gallis, Origan, aut Mariolaine bastarde: Boemis Dobramisl: Polonis Czyruuona l'ebeotka.

Origani historia uaria.

Plinij lapsus.

Brasauoli opinio reiecta.

Origani uires ex Galeno.

Nomina.

Γλήχων. PVLEGIVM. CAP. XXX.

PVlegium herba uulgaris notitiæ. Extenuat, calfacit, decoquit: potum menstrua, secundas, ac partus eijcit. Pulmonis uitia ex melle, & aloe potum extrahit, & conuulsis auxiliatur. nauseas, stomachiq; erosiones ex posca permulcet. atram bilem per aluum exigit. Bibitur in uino utilissimè contra serpentium morsus: defectos animo recreat, cum aceto naribus obiectum: gingiuas arefacti cinere corroborat. Illitum cum polenta inflammationes omnes sedat: podagris per se subuenit, impositum usque dum rubescat locus: cum cerato uaros extinguit: lienosis cum sale utiliter illinitur. Decoctum eius ablutas prurigines mitigat: conuersas uuluas corrigit: contra inflationes, duritiasque uuluæ in desessiones conuenienter adijcitur. Vocant aliqui blechona, quoniam dum floret gustatum à pecoribus, balatum concitat.[a]

[a] χλωρὰ δὲ τριβομένη πόα, καὶ μετ' ὄξους καταπλαττομένη, θερμαίνει καὶ ἐρυθραίνει, καὶ τὰ ἕλκη ῥυπαρὰ ἀνακαθαίρει, καὶ μὴν πέσσει. ἡ αὐτὴ τὰ ὑπώπια ἐξαλείφει, ὅτι αἷμα ἀνακαλεῖται. Ὀσφραίνεται ἀντὶ τὰς ἐκλύσεις καὶ λιποθυμίας· τὴν ἐφήλιν αἴρει, κόψας καὶ ἐντετριμμένη. πραΰνει ὀδόντων ἄλγημα, μετὰ οἴνου, καὶ μέλιτος, καὶ ἁλῶν πεφωγμένη, ἢ μετὰ οἴνου, καὶ μέλιτος μόνου, ἢ μετὰ οἴνου καὶ ἁλῶν ἴσων ἐν κεραμείῳ ἀγγείῳ θερμαινομένη. πίνεται κατὰ πρὸς τὸν λαγωὸν θαλάσσιον, καὶ ἄλλα δηλητήρια. λέπραν ἀποσμήχει πινομένη καὶ προστριβομένη. Κονιορτὸς τῆς ξηρῆς ἐπιπάσσεται μετὰ τὸ βαλανεῖον πρὸς ψυχρὰ τῶν ἄρθρων ἄλγεα, χρὴ δὲ σένυς ἀπάργανε συσέλλειν, ἐφ' ὧ τῇ δέρμῃ σύμφυται, ὅτι οὐ μόνον τὰ ἄλγεα πραΰνει, ἀλλὰ καὶ ψυχρὸν μέρος θερμαίνει: Id est uiridis autem contrita herba, & ex aceto imposita, & calefacit, & ruborem excitat, & tetra expurgat ulcera, quinetiam & concoquit. Eadem suggillata emaculat, quòd sanguinem ad cutim trahat. Datur olfacienda contra animi dissolutiones, & lipotomias: maculas quoque a sole contractas delet contrita & illita. Præstat eadem ad dentium dolores ex uino melle, & sale decocta, siue ex uino, & melle solo, siue ex uino, & pari sale in fictili feruefacta. Præbetur utiliter quoque potanda & aduersus marinum leporem, & ad alia quoque uenena. Lepras tum pota, tum affricta exterit. Siccæ farina inspergitur à balneo ad frigidos articulorum cruciatus; sed arcta fascia liganda est, ut cuti perbellè hæreat. Siquidem hoc modo non solùm dolores sedat, sed etiam refrigeratam particulam excalfacit. Hæc omnia addit Catecuzeni exemplar.

PVlegium herba est humi repens, serpylli modo, caulibus dodrantalibus, gracilibus: folijs amaraci æmulis, paulò tamen maioribus. Flores in toto caule per interualla, propè foliorum exortum enascuntur colore in purpuram languescente. Radix illi gracilis, & capillosa, quæq; humi serpat. Nascitur humecto, & uliginoso solo. Tota planta odorata est, & gustu acris. non sine quadam amaritudine. Verùm etsi dubitauerint recentiorum quidam, an uulgare Pulegium legitimum sit, quòd ob eius uulgarem notitiam, nullis foliorum, florumq; notis eius faciem descripserit Dioscorides; non desunt tamen rei herbariæ periti, qui uelint Pulegium uulgaris usus Dioscoridis, aliorumq; antiquorum esse pulegium. Hocq; argumento nituntur, quòd non modò experientia compertum sit, uulgare Pulegium omnibus ijs uiribus esse præditum, quas suo tribuit

Pulegij consideratio.

PVLEGIVM.

Dioſcorides; ſed quòd etiam Plinianæ hiſtoriæ maximè reſpondeat. Plinio ſiquidem lib.XX.cap.XIIII. duo Pulegij produntur genera: fœmina, cui purpureus flos: mas, cui albus. Horum utrunque fert ſolum Italicum, utrunque in Hetruria præſtantiſſimum gignitur. Quapropter eos apertè hallucinari crediderim, qui Pulegium communis uſus unam, uel alteram calaminthæ ſpeciem eſſe contendunt. Quippe quòd certò putem (ut infrà ſuo loco dicetur) omnia calaminthæ genera, quorum meminit Dioſcorides, à nobis iandiu fuiſſe reperta. Quin & illud Pulegium noſtrum legitimum eſſe oſtendit, quòd folio ſit Cretēſi dictamno ſimile, cui folia pulegio ſimilia reddidit Theophraſtus, item Dioſcorides, qui tamen illa maiora fecit. Germanicæ mulieres Pulegium in hortis ſerunt, ac etiam in figulinis uaſis fouent diligenti admodum cultura, ſuis affectibus eo conſulentes. Vbi lætius tota coma conſpicitur, & ſecundo calaminthæ generi (hanc enim illi aſſimilauit Dioſcorides) folio ſimile, acerrimo guſtu, quadantenus amaro. Quamobrem rectè quidem Galenus lib.VI. ſimplicium medicamentorum, de Pulegio diſſerens, ità ſcriptum reliquit. Pulegium cum acre, & ſubamarum ſit, ualde tum excalfacit, tum extenuat. Por

Quorundam error.

Pulegij uires ex Gal.

rò quòd

rò quòd excalfaciat, abunde magnum eſt ſignum, quòd illitum rubrificat, & quòd ſi quis diutius toleret, exulcerat quoque. Quòd uerò extenuet ſatis indicat, cùm humida, craſſa, & lenta ex thorace, & pulmone excreatu facilia faciat, menſeſque moueat. Hæc Galenus. quibus addimus nos, pulegij decoctum urinas ciere, fœtum & ſecundas trahere, ictericos, hydropicosq; iuuare, omnibus capitis & neruorum affectibus, à frigiditate prognatis ſuccurrere, uiſum acuere. Γλήχων *herba ſic Græcis, Pulegium Latinis dicitur: Mauritanis, Alnam, Alnegem, ſeu Aluegen: Italis, Pulegio: Germanis, Poley, & Hertz poley: Hiſpanis, Poleo: Gallis, Pulege, & Pouliot: Boemis Poleg: Polonis Poleij.* Nomina.

Δίκταμνος. DICTAMNVM. CAP. XXXI.

DIctamnum, aliquibus ſylueſtre pulegium uocatur. Cretenſis herba eſt, acris, [a] læuis, pulegio ſimilis, ſed maioribus folijs, quæ tomento quodam, ſpiſſaq; lanugine pubeſcunt. Florem nullum,

[a] Catacuz. addit. δηκτική. i. mordax.

DICTAMNVM CRETENSE.

aut semen profert. Præstat omnia, quæ satiuum pulegium, sed efficacius multò: nam non potum modò, sed appositum quoque, aut suffitum, defunctos partus eijcit. Produnt in Creta capras sagittis percussas, huius herbæ pastu eas excutere. Purgandi uim habet succus illitus, aut cum polenta tritus. Herba impactos, pedibus, reliquove corpori aculeos, illitu refigit. ad lienis dolorem efficax habetur: siquidem ipsum imminuit. Metunt æstate, & autumno. Radix eius gustu calfacit: partus accelerat. Succus cum uino potus, contra serpentium morsus præsidio est. Tanta herbæ facultas est, ut olfacta abigat bestias, quæ uenenato ictu sæuiant, appensaque contactu exanimet. Vulneribus ferro illatis, & uenenatis morsibus infusus succus, præsentaneo est remedio, si etiam ab instillatione statim in potu assumatur.

ψευδοδίκταμνος.

PSEVDODICTAMNVM. CAP. XXXII.

QVod Pseudodictamnum uocant, multis in terris nascitur, antè dicto simile: sed minus, quàm illud acre. Eosdem effectus præbet, sed inefficacius multò.

DICTAMNVM ALBVM.

Δίκταμνος

Δίκταμνος ἕτερος. DICTAMNVM ALTERVM. CAP. XXXIII.

DE fertur à Creta alterum dictamni genus, folijs ſiſymbrij, ramis maioribus: in quibus flores ſyluestris [a] origani, nigri, molles. Odor foliorum inter ſiſymbrium, & ſaluiam, iucundiſſimus. Efficax ad eadem, ſed minus nares ferit. Miſcetur emplaſtris, & medicaminibus, quæ aduerſus ſerpentium iniurias confinguntur, theriaca uocant.

a Cata. ὁρμίνῳ ἀγρίῳ. i. ſyluestri Hormino.

DIctamnum legitimum, ac probatiſſimum in Creta inſula tantùm gignitur: neque tamen inibi paſſim, ſed in anguſto loco duntaxat prouenit, ut author eſt Theophraſtus. qui lib. IX. cap. XXVI. de plantarum hiſtoria Dictamnum poſteritatis memoriæ prodidit, his uerbis. Dictamnum Cretæ inſulæ proprium eſt, ui mirabile, & ad plura perutile, ſed ad partum mulierum potiſſimùm pollet. Folio pulegio ſimile conſtat, nec ſapore abſimile eſt: ramulis tenuioribus conditur. Vſus foliorum, non ramorum, nec fructus eſt: ualent enim ad multa, & præcipuè ad difficiles partus mulierum, ut dictum eſt: aut enim facilè poſſe parere faciunt, aut certè dolores penitus ſedant. Dantur bibenda ex aqua. Rara hæc herba: locus enim,

Dictamni conſideratio.

PSEVDODICTAMNVM.

qui

qui fert, exiguus admodum est, eumq; capræ depascunt capessendæ causa uoluptatis. Quod etiam de telis fertur, uerum esse affirmãt: capras enim sagitta transfixas dictamno deuorato telũ eijcere. Dictamnũ tale est, uiresq; eiusmodi possidet. Falsum dictamnum folio quidem simile constat, sed ramulis minus, & uiribus longè inferius. quanquam enim eisdem in rebus prosit; tamen multò deterius, atque debilius. Vis dictamni in ore percipi continuò potest: excalfacit enim paulo uehementer. Manipulos in ferula, aut canna intercludere solent, ne expiret: est enim imbecillius, cùm expirauerit. Non desunt, qui naturam Dictamni, & falsi Dictamni eandem esse existiment. Sed quod locis lætioribus exeat, degenerare, falsumq; cognominari, sicuti etiam alijs pluribus euenit, ut uiribus deterioribus ex loco reddantur. Dictamnum enim asperum solum uehementer amare inquiunt. Est etiam aliud Dictamnum ueluti æquiuocè appellatum: nec enim speciem, nec uim habet eandem. quippe quod folio simili sisymbrio constet, & ramis condatur maioribus. Vsus item, & uis non eisdem conueniunt. Hoc igitur (ut dictum est) mirum, simulq; proprium Cretæ insulæ dicitur. hæc Theophrastus. Cæterùm ut ætati quoque nostræ Dictamni rationem aliquam reddamus, ut in omnibus ferè plantis facere consueuimus, non diu quidem est, quod ex Creta insula Venetias legitimum Dictamnum adferri cœptum est. Siquidem Manardus Ferrariensis, uir non solùm ingenio

Dictamnum fert flores.

& doctrina celebris; sed etiam simplicium medicamentorum acerrimus indagator, lib. VI. epist. III. inquit. Dictamno, nisi eam rursus Venus ab Ida sylua deportet, omnino deficimus. Sed certè (ut ingenuè fatear) nescio, qua auctoritate, uel ratione scripserit Dioscorides, Cretense Dictamnum nec florem, nec semen proferre, cùm id, quod è Creta ad nos aduehitur, unà cum floribus deferatur, nullis præterea deficientibus notis, quæ in legitimo requiruntur. nisi dicamus hunc locum deprauatum esse, ut fermè suspicor. Quòd autem fructum ferat Cretense Dictamnum, & ex consequenti etiam florem, uidetur suprà declarasse Theophrastus, cùm dixit. Vsus est foliorum, non ramorum, nec fructus. Atqui id ipsum non obscurè à Damocrate explicatum est, ut in Galeno legitur lib. V. de compositione medicamentorum per genera, cap. X. in emplastro ex dictamno, quod acceptum refert Damocrati. Hic nimirum dictamno Cretico florem assignauit in illis Græcis uersibus, quos solutis uerbis sic uertimus. His quoque omnibus addito dictamni herbæ læuis siccæ florem habentis drachmas uiginti. Hoc idem etiam credimus Virgilium carminibus expressisse lib. XII. suæ Aeneidis, ubi ita cecinit.

Hîc Venus indigno nati concussa dolore,
Dictamnum genitrix Cretæa carpit ab Ida,
Puberibus caulem folijs, & flore comantem
Purpureo: non illa feris incognita capris
Gramina, cùm tergo uolucres hæsere sagittæ.

Pseudodictamnum.

Plinio Dictamnum nonmodò flore, & fructu caret; sed etiam caule. quod tamen experientia, & antè dictorum testimonio planè falsum esse deprehenditur. Pseudodictamnum porrò hodie paucis (ut arbitror) notum, Pisis hoc tempore ad me misit clarissimus medicus Lucas Ghinus, caule dodrantali, lanuginoso, albicanteq;: cui folia è caulibus erumpunt ex interuallis bina, dictamni tomento pubescentia: è quorum omnium exortu flores purpurei prodeunt, marrubij, uel melyssophylli modo, sapore pulegij, minus tamen acri.

Vulgare dictãnum. *de quo sup. pag. 134. in fraxino.*

Vulgare autẽ Dictamnũ, album uulgò cognominatum nullã cum Cretensi cognationẽ habet. Siquidẽ planta est insignis, & gratissimo sanè aspectu spectatæq; pulchritudinis, folijs fraxino adeò similibus, ut à quibusdam χαμαιμελία idest infima fraxinus, sit appellata. Caulem gerit bicubitalem, rotundum, in cuius cacumine flores sunt Citrei mali non absimiles, odore quadam cum graueolentia iucundo, ex purpura albicantes, ut in malua. Radice nititur diuaricata, & quandoque singulari, albicante, crassa pulpæ substantia, & tenui intus matrice, amara, & dum recens est, hircũ olente, minimi digiti crassitudine. Flores in quinquetras siliquas abeunt, scabro exterius cortice, in quibus semen. Nascitur in collibus cliuosis, & saxosis, excalfacit, & siccat. Radix, cuius est usus, attenuat, aperit, prouocat, & abstergit. Additur utiliter in antidotis, quæ aduersus uenena, & uenenosorum animalium ictus parantur. Necat interaneorum uermes, drachmæ pondere hausta. Datur contra frigidos uteri morbos. Nam & menses, & secundas, & emortuum fœtum educit, tum supposita, aut cum pulegio suffita, tum ex uino meraco pota duarum drachmarum pondere. Valet quoque ad alui torsiones, & ad eijciendos renum calculos, eodem pondere. Additur utiliter in potionibus internorum uulnerum. Quidam ea usi sunt etiam ad Gallicum morbum, drachmam quotidie præbentes ex Guaici ligni decocto, non sine magno ægrotantium commodo: Datur quoque comitialibus, & in alijs frigidis cerebri affectibus. Præstat contra pestilentiæ contagia, quocunque modo sumatur. In summa ad multa utilis est radix. Siliquæ & flores tactu pruritum faciunt, & in calidioribus regionibus cutem exulcerant.

Dictamni uires ex Gal.

Dictamni, ac falsi Dictamni uires tradidit Galenus lib. VI. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Dictamnum tenuiore essentia constat, quàm pulegium: cætera illi simile. At quod uocant pseudodictamnum, ad omnia imbecillius dictamno est. Quæ herba Græcè δίκταμνος, Latinè quoque Dictamnum appellatur: Arabicè, Mescatremsir, Anegem araba, siue Bari: Italicè, Dittamo: Germanicè, Vuilden poley: Hispanicè, Ditamo, & Ditamo real: Boemicè Diptã anebo Treuudauua.

Nomina.

Quod uerò Græci ψευδοδίκταμνον, Latini item Pseudodictamnum, & falsum Dictamnum dicunt: Itali, Falso Dittamo. Cæterùm uulgare dictamnum appellãt Itali Dittamo bianco: Germani Gemeiner Diptam: Galli Diptam bastard: Boemi Treuudauua falessna: Poloni Dyptam trzomdanla.

† Hic locus illi prorsus est similis, qui in uulgatis Dioscoridis exemplaribus legitur libro primo in capite Nardi montani. Idcirco in hoc similiter, atque in illo adnotauimus, mendum subesse arbitramur. Ergo communis quoque erit utriusque loci ratio, qua uterque suæ, ut spero, integritati restituatur. Et quoniam superuacuum esset ea referre, quæ alibi à nobis dicta sunt, nunc dicam tantùm quomodò hîc legendum censeam. Vulgata & ea quidem deprauata lectio, quam secuti sunt interpretes, habet. οὔτε δὲ ἄνθος, οὔτε καρπὸν φέρει. At illa, quam nos ueram putamus, erit. οὔτε δὲ ἄνθος, οὔτε καρπὸς συμφέρει, quæ herba ita Latinè reddemus. Neque uerò flos semen confert. Ex hac castigationes illud facilè fiet, quòd Dioscorides auctor grauissimus non solùm erroris suspicione non condemnabitur, sed etiam maximè commendabitur, quòd ea scriptis tradiderit, quæ cum alijs ueteribus conueniunt.

Ἐλελίσφακον. SALVIA. CAP. XXXIIII.

SAluia,ſiue eleliſphacon,frutex eſt ramoſus,longus,uirgas habens quadrangulas,& canas folia mali cotonei effigie, [a] ſed longiora,aſperiora,craſſiora, & quæ ſenſim attritarũ quaſi ueſtium ſcabritiem referant, hirſuta,ſubalbida, [b] perquàm iucundo odore, ſed graui: ſemen ſummis in caulibus ſylueſtri hormino ſimile gerit.In aſperis naſcitur.Menſes cit,& urinas decoctum foliorum,ramorumq; potum, & partus extrahit,& paſtinacæ marinæ ictibus auxiliatur. Capillos denigrat, [c] uulnerum ſanguinem cohibet,tetra ulcera purgat. Teſtium pruritus ſedant rami foliaque, ſi eorum decocto cum uino foueantur.

a Meum. ἐπιμηκέστερα δὲ καὶ σμικρότερα καὶ τραχέα λεληθότως ὥσπερ τὰ ἀνατρίμματα τῶν ἱματίων. i. longiora autem,& minora,& aſpera, tactum fallentia, ueluti ueſtium (ut ita dicam) attritiones.

b Cat. διώδη ὕμβραμα τῇ γεύσει.

c Cat. τραυματικὴ καὶ ἴσχαιμος. Id eſt uulneribus conducit,& ſanguinẽ ſiſtit.

SALVIA MAIOR.

SALVIA MINOR, SIVE SPHACELVS.

Saluiæ consideratio.

ADeò est uulgaris notitiæ Saluia hortensis, ut nulli prorsus reperiantur horti, in quibus hodie frequens passim non spectetur. Est etiam præter hanc Saluia syluestris, quæ in campestribus, asperis, incultis, & montibus prouenit folijs domesticæ similibus, candidioribus tamen, & hirsutioribus. Quo fit, ut longè aberrent, qui pro syluestre Saluia, agrestem Sclaream sic uocatam usurpant, quam seplasiarij Centrum galli, & Gallitricum etiam appellant. Verùm animaduertendum est, quòd illa, quam syluestrem appello, ea sanè non est, quæ in Hispaniæ campestribus, & asperis locis, ac in Maßiliensi agro unà cum nostrate nardo, & lauendula frequentißima nascitur. Quandoquidem hæc non syluestris Saluia est, sed ea ipsa, quam domesticam uocant: nam quæ in hortis habetur alia non est, quàm campestris in hortos translata. Ideoq; non scribit Dioscorides, Saluiam in hortis nasci, sed in asperis tantùm locis. Cæterùm Theophrasto duæ Saluiæ produntur genera lib. VI. cap.

II. de

I I.de plant.hiſtor.ubi ſic inquit. Sphacelus,& ſaluia inter ſeſe diſtant,quaſi alterum urbanum,alterum genus ſyluestre di xeris. Sphacelo folium læuius,contractius,minusq́; ſqualens: ſaluiæ ſcabrius. hæc ille. Porrò genera hæc Saluiæ, quæ à Theophraſto redduntur,in Italia quoque in hortis quàm plurimis inueniuntur:in eaq́; ſum ſententia, ut exiſtimem ſphacelũ marem eſſe,ſaluiam uerò fœminam. Sphacelo id peculiare quoque natura dedit,ut auriculatis, poſtrema parte, conſtaret folijs,id,quod nuſquam in Saluia mihi uidere licuit. In Creta,ac etiam in quibuſdam Apuliæ,& Calabriæ locis Saluia in cacumine gignit tubercula quædam,gallarum inſtar,ſubalbida: quorum aliâs mihi copiam fecit Ioannes Baptiſta Rhamnuſius Illuſt.Senatus Veneti ſecretarius,uir moribus,ac doctrina præclarus: is enim(quæ ſua eſt humanitas)cum ea ex Creta ſibi allata eſſent,mihi uidenda tradidit. Saluiam Græci elelìſphacon uocant. Vnde factum eſſe puto, ut Plinius lib.XXI.c.XXV. uocabulorum cognatione deceptus,quòd Græcis lens phacos appelletur,crediderit magno errore elelìſphacon lentis ſpeciem eſſe. Præſtat Saluia mirum in modum ad omnes capitis affectus frigidis,ac pituitoſis,& omnibus articulorum doloribus,tã in potionibus,quàm in fomentis. Quamobrem Comitiales, ueternoſos, ſtupidos reſolutosq́; iuuat. quinetiam ualet ad pituitoſas defluxiones;& ad pectoris uitia.Suffita arida ſaluiæ folia uteri profluuia ſiſtunt. Commodè ab utero gerentibus deuoratur Saluia,quæ abortiri ex leui cauſa ſolent. Conceptum enim continet, et uiuificat. Valent ad omnia prædicta ſaluiæ flores ſaccharo aſſeruati.In ſumma ubi excalfacere,ſiccare,& adſtringere opus ſit, fuerit ſemper Saluia commodum admodum medicamentum. Saluia,Galeno lib.VI.ſimp.medic.teſte,temperamento eſt euidenter excalfaciente,ac leuiter adſtringente. De eius uiribus copioſius diſſeruit Aetius,ſic ſcribens. Saluia manifeſtè calefacit,& leniter adſtringit. Tradunt quidam,ſuffitam ſaluiam mẽſes immoderatè fluentes, & omnino muliebre profluuium compeſcere.Agrippa ſacram herbam uocauit,quam prægnantes mulieres,ſi fluidæ,laxæq́; fuerint,utiliſſimè comedere prodidit: continet enim conceptum, uitalemq; reddit. Ac ſi ſucci huius heminam cũ modico ſale,quarto à ſecubitu die,mulier potauerit,deinde uiro miſceatur,procul dubio concipiet. Aiunt in Copto Aegypti poſt ſæuas peſtilentias, ab his qui ſuperfuerunt,ad eum ſuccum bibendum mulieres coactas fuiſſe,plurimosq́; inde productos fœtus. Dato, inquit Orpheus, ſanguinem expuentibus ſucci ſaluiæ cyathos duos,ieiunis cum melle bibendos, & ſanguis illico cohibebitur. Tabidis pilulæ in hunc modum parantur. Sumito ſpicæ nardi,gingiberis,ſing.drachmas duas: ſeminis ſaluiæ aſſati,triti,& cribrati drach.octo: piperis longi drach.duodecim, & cum ſucco ſaluiæ pilulas conficito,& mane ieiunis drachmam unam exhibeto, eodemq́; modo in ueſpere,ac poſtea aquæ puræ quippiam propinato. Saluia Latinis dicta,Græcis Ἐλελίσφακος nominatur: Mauritanis, Aelisfacos, ſeu Eliſacos: Italis, Saluia: Germanis,Salbey: Hiſpanis,Saluia, & Salua: Gallis,Saulgs: Boemis Sſaluuieg: Polonis Szal'uuea.

Plinij lapſus.

Saluiæ uires ex Galeno, & Aetio.

Nomina.

Ἡδύοσμος. MENTHA. CAP. XXXV.

MEntha cognita herba eſt. Calfaciendi, adſtringendi,atque exiccandi uim habet. Siſtit ſanguinem, poto ex aceto ſucco: tineas in uentre teretes enecat: uenerem ſtimulat. Singultus, uomitiones,cholerasque ſedant terni ramuli cum acidi granati ſucco poti. Suppurationes diſcutit, ſi cũ polenta illinatur. Impoſita fronti capitis dolores mulcet: mammas ſi tendantur, aut lacte turgeant, compeſcit: cum ſale canum morſibus illinitur: aurium doloribus cum aqua mulſa ſubuenit: uuluæ ante coitum admota conceptioni reſiſtit: linguæ ſcabritiem confricta læuigat. Lac coire, denſarique in caſeum non patitur,ſi [a] folia potionibus lactis immergantur. In ſumma ſtomacho utilis eſt,& in condimentis peculiarem gratiam habet. Syluestris mentha, Latini menthaſtrum uocant,hirſutiore eſt folio,& prorſus maiore,quàm ſiſymbrij, grauiori odore. quare minus ad ſanorum uſus expetitur.

a Menm.κλωνίρια. i. ramuli.

MEntha cùm hortenſis,tum etiam ſylueſtris, quam Hetruſci noſtri Latinum nomen retinentes uulgò Menthaſtro appellant,adeò omnibus uulgaris,notaq́; eſt,ut ſine uitio eius delineationem ſilentio prætermitti poſſe putauerim. Et quanuis plures,quàm hîc ſcribat Dioſcorides,in hortis ſint Menthæ ſpecies(una enim breuioribus,& criſpioribus conſtat folijs,alia rubenti caule,& flore,alia uerò albicante)huiuſmodi tamen ſpecierum differentiæ non ſunt,meo iudicio, plurimi faciendæ. Viuax Mentha admodum eſt: nam in hortis ſemel tantùm ſata, tam reſtibili fertilitate durat, ut uix in poſterum extirpari poſſit,quin renaſcatur.puerperarum mammis illita recens,lactis concretionem inhibet:animum olfactu excitat.cũ amylo & aqua pota,cœliacos iuuat.ulcera manantia infantium capitibus mirè ſanat. Singultus & uomitiones ſiſtit, è mali punici uino pota. Illinitur temporibus, in frigido capitis dolore. Impetigines illita prohibet. Aqua ſtillatitia è tota menthæ planta uitreo alembico in feruentis aquæ balneo parata; ſi unciarum quatuor pondere ebibatur, ſiſtit ſanguinem (quod mirum fortaſſe multis uidebitur) è naribus profluentem. Venereis uoluptatibus Mentha commendata eſt: etſi Plinius nõ ſine errore lib.XX.cap.XIIII.planè contrarium ſcriptis tradiderit. Huius menthæ facultatis cauſam ſcitè reddidit Galenus libro VI.ſimplicium medicamentorum,ubi de ea ijs diſſerit uerbis. Hedioſmos,alij uerò minthen odoratam nuncupant. Eſt enim & alia quædam minthe non odorata, quam calaminthen uocant. Vtraq́; guſtu acris, & facultate calida eſt,ex tertio ordine excalfacientium. Infirmior tamen eſt mentha odorata, quàm calamintha,& minus excalfacit. Vt enim in uniuerſum dicam,hæc ceu ſylueſtris quædam eſt,illa ceu domeſtica. Quamobrem ſanè ob eam, quæ ex cultu accedit,humiditatem,mediocriter item ad uenerem excitat. Id quod omnibus commune eſt,quæ humiditatem ſemicoctam, & flatuoſam continent. Ob talem ipſius herbæ temperaturam in abſceſſibus ea quidam cum polenta miſta utuntur. Id quod in Calamintha facere nequeas,propterea quòd ualentius cum excalfaciat,tum deſiccet,quàm id genus poſcant. Habet uerò etiam quiddam amarum in ſe,& acerbum:& amaro quidem lumbricos interficit;acerbitate uerò ſi cum oxycrato bibatur, recen-

Menthæ conſideratio.

Menthæ uires ex Gal.

MENTHA I.

tes ſanguinis reiectiones reprimit. Subſtantia eſt, ut ſi qua alia herba, tenuium partium. hæc Galenus. Verùm animaduertendum eſt, hoc loco Galenum per ſylueſtrem Mentham non intellexiſſe legitimam Calamintham, quòd is de odorata Calamintha (ut ſequenti capite dicturi ſumus) initio ſeptimi libri de ſimplicium medicamentorum facultatibus copioſè tractauerit. Ex quo facilè conijcere licet, Galenum in hoc non ſuam, & ueram appellationem retuliſſe, ſed aliorum, & fortè Græci uulgi, qui ſylueſtrem mentham calaminthæ nomine appellare conſueuerit: id quod etiam Galeni locutio confirmare uidetur. Cæterùm menthaſtrum, ſuas quoque peculiares uires obtinet. Siquidem potum fœminas à partu purgat. Datur eius decoctum utiliter potandum anhelosis, & agrè ſpirantibus, quinetiam mulcendis torminibus. Subſtratum, uel accenſum ſerpentes fugat. Inſtillatur ſuccus uerminoſis auribus. Idem potus & teſtibus illitus, nocturnas pollutiones prohibet: auxiliatur potus morbo regio affectis. Struموſos illitu iuuat, uentris tineas pellit ex aceto potus. Folia tam pota, quàm illita,

præſtant

MENTHA ALTERA.

præſtant aduerſus uenenoſorum animalium ictum. Cæterùm eſt & herba paſſim in hortis creſcens, folio ſaluiæ longiore, latioreq́; betonicæ æmulo circunquaque ſerrato in uiridi albicante: caulibus cubitalibus, & aliquando maioribus: in quorum cacumine flores exeunt corymbacei, colore melino, tanaceti modo. Planta in uniuerſum amara eſt, ſubadſtringens, & grauiter odorata. Goritienſibus hæc uulgò uocatur MENTHA *græca: in Hetruria uerò Saluia romana, quòd potius folijs ſaluiã referat, quàm mentham: quin & herbam diuæ Mariæ nominant. Sunt etiam, qui Laſſulatam appellent: ſed unde apud hos id ſibi nomen aſciuerit, neſcio, ipſi dicant. Porrò Valerius Cordus in ſuo diſpenſatorio, in unguẽto Marciati magno, duas profert Menthas, nempe criſpam, & Saracenicam: pro Saracenica autem mentha hanc, de qua præſens mentio, imponendam eſſe cenſet. Sed quoniam id nulla comprobat authoritate, uel ratione, eius quidem ſententiæ adſtipulari non tutum eſſe arbitror: præſertim cùm Nicolaus nuper à Fuchſio Latinus factus, nullam huiuſce Saracenicæ menthæ mentionem faciat, ſed*

Menthæ græcæ mentio.

MENTHASTRVM.

rubeæ, & agrestis tantùm. Id quod facilè nobis indicat, ut liberè dicamus Cordi dispensatorium quàm plurimis scatere mendis. quippe quòd non omnes medicamentorum descriptiones ex bonorum authorum fonte hauserit. Plantam hanc (ut ipse scribit) Germani uocant Vnser frauuen muntz, id est, mentham sanctæ Mariæ. Verùm Fuchsius aliam eodem nomine ab hac longè diuersam ostendit. Qui uerò horum errauerit, in hoc Germanicæ linguæ peritiores iudices erunt. quanquam si Hetruscis Germanica, uel Germanicis Hetrusca nomina respondent, Cordo potius (quantum ad uocabulum spectat) quàm Fuchsio accesserim, quòd, ut modò diximus, herbã diuæ Mariæ eam uocent in Hetruria. Tota planta excalfacit, siccat, aperit, attenuat, roborat, abstergit & prouocat, auxiliatur uterinis affectibus. Medetur hydropicis, & præsertim anasarca laborantibus. Siquidem frigefactum iecur excalfacit, & uasorum obstructiones aperit. Illinitur ex oleo Irino lienosis, & ex uino feruefacto urinam ægrè reddentibus. Lentigines, alphos, & alia cutis uitia emaculat, illitus noctibus succus. Fo-

MENTHA GRAECA.

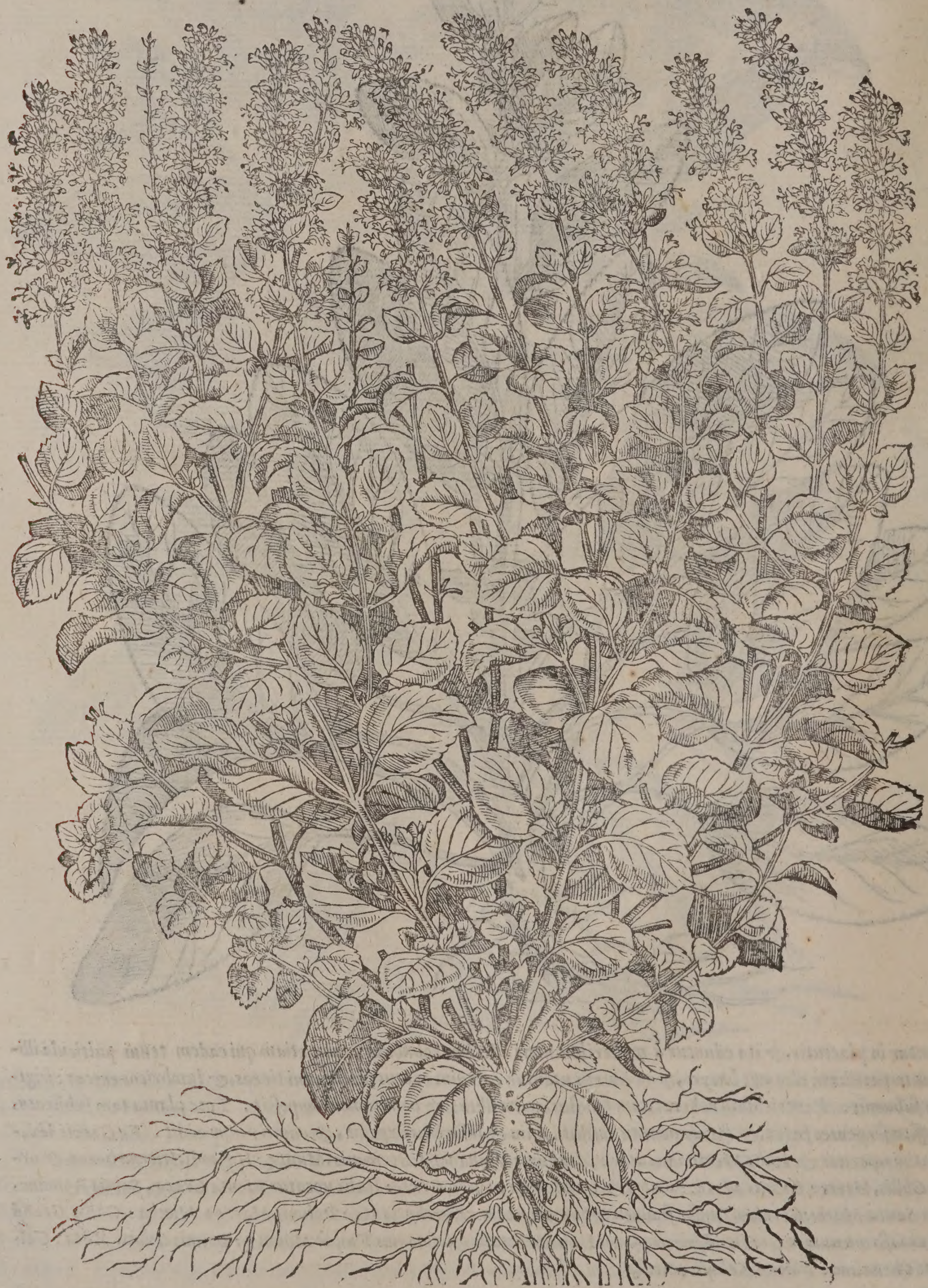

lia adduntur in placentis, & ita eduntur à mulieribus, uteri affectibus obnoxijs. Sunt etiam qui eadem tenui pulticula illita frigant in patellis in oleo aut butyro, & in cibis ijs utantur. Huius epotus succus alui tineas, & lumbricos enecat: frigido utero subuenit. Ventriculum roborat, tam haustus, quàm illitus, & uomitiones compescit. Tota planta tam substratu, quàm suffitu serpentes fugat, & eorum uenenis resistit. quin & infarctus expedit, & capiti robur addit. Ea Græcis ἡδύοσμος, Latinis, pariter & Italis Mentha uocatur: Arabibus, Nabanaba: Germanis, Muntz: Hispanis, Hierua buena, & ortelana: Gallis, Mente: Boemis Muta: Polonis & ka Mentha ui uerò Græca: Italis uocatur Menta Græca, Saluia Romana, & herba Santa Maria: Germanis unser frauuen Mountz: Boemis Kzecka Mata: Polonis Marzea Mietka: Gallis Grand Nomina. *Coq. Mentastrum autem Græcis ἡδύοσμος ἄγριος: Italis Mentastro: Germanis Vuilde Mountz: Boemis Planà Máta: Gallis Mente Cheualine: Polonis Kobijla Mietka.*

Καλαμίνθη. CALAMINTHA. CAP. XXXVI.

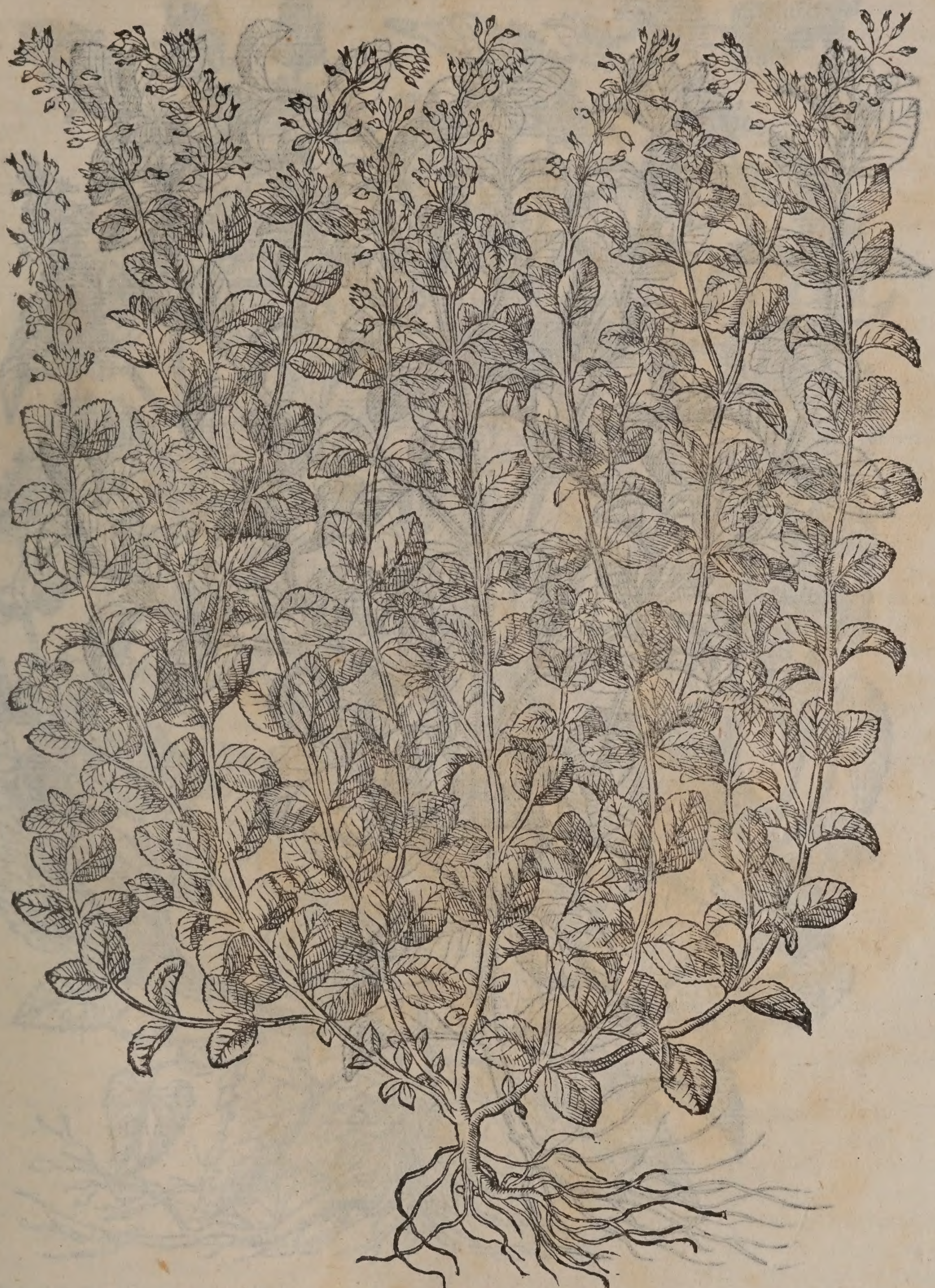
EX Calaminthæ generibus quædam montibus familiaris, folia ocimi habens, incana: ſurculos, & caules anguloſos, purpureum florem. Altera pulegio ſimilis eſt, ſed maior: quam ſylueſtre pulegiũ ideo appellarunt, quòd odore ipſum æmuletur. nepetã Latini uocitant. Tertia menthaſtro cognata eſt, folijs oblõgioribus, caule & ramis maioribus, quàm ſuperiora, ſed uiribus inefficacior. Omnium folia guſtu impenſè feruentia, & acria: radix ſuperuacua. Naſcitur in campeſtribus, aſperis, & aquoſis. Potu, aut illitu demorſis à ſerpente opitulatur. Decoctum potu menſes, & urinas expellit: ruptis, conuulſis, orthopnœæ, torminibus, choleris, horroribusque auxiliatur: regium morbum expurgat. Præſumpta in uino uenenis reſiſtit: tineas, cæteraq; interaneorum animalia cum ſale, & melle pota, enecat: nec ſecus cocta, crudáve, ſi teratur. Elephanticos eſitata adiuuat, ſi poſtea ſerum lactis ebibatur. Folia detrita, ſi in uellere ſubijciantur, menſes extrahunt, & partus enecant: accenſa, aut ſubſtrata, ſer-

CALAMINTHA.

pentes

CALAMINTHA MONTANA.

pentes fugant: nigris cicatricibus candorem reddunt, in uino cocta, & illita: ſugillata tollunt. Calamintha iſchiadicis imponitur, ut ex alto humores euocet, ſummam cutem exurens. Vermes necat ſuccus auribus inſtillatus.

Calamintha officinis Calamentum dicitur, cuius tres numerantur ſpecies. Sed eius frequentior eſt uſus, quæ Latinis Nepeta uocitatur, ſecundo loco hîc à Dioſcoride tradita. Nomen hæc apud Hetruſcos in hunc uſque diem retinet: ſiquidem noſtrates eam, corrupto tamen nomine, uulgò appellant Nipotella. Naſcitur hæc in inculto ſolo ſecus itinera, & ſepes, quinetiam in collibus, folijs ſubrotundis, hirſutiuſculis, et per ambitum laciniatis; caulibus cubitalibus, anguloſis, & hirſutis. Flores edit paruos, purpuraſcentes, qui à medio caule uſque ad ſummum uerticillatim erumpunt, ut in pulegio. at in cacumine copioſiores habentur: Radices tenues, & numeroſas. Cæterùm hac in re Braſauolus (pace eius dixerim) apertè hallucinari deprehenditur, quòd pro certo exiſtimet Calaminthā ſecundo loco à Dioſcoride deſcriptam illam herbam eſſe,

Calaminthæ conſid.

Braſauoli error.

quam,

CALAMINTHA AQVATICA.

quam, èo quòd catti magna eius capiantur uoluptate, Gattariam quidam uulgò nominant. Error hinc manifestè proditur, quòd GATTARIA, *cuius hîc imaginem damus, ſit herba folijs urticæ, aut apiaſtro ſimilibus, quæ quãtum à pulegij folijs diſſideat, non modò cæteris notis; uerùm etiam odore, in quo Braſauolus nititur, ij dijudicent, qui has differẽtias rectius norunt. Sunt tamen è uulgaribus, qui Gattariam etiam Nepetam appellent, quorum nomẽclaturam magis fortaſſe ſecutus Braſauolus, quàm plantæ ipſius notas, hallucinatus deprehenditur. Nepeta itaque Dioſcoridi nil aliud unquam, mea opinione, fuerit, quàm uulgaris calamintha, qua officinæ utuntur, quamq; nos uulgò uocamus Nipotella. quandoquidem uulgaris uſus Calamintha, non modò folijs pulegium æmulatur; ſed etiam ſapore, & odoris fragrantia. Quo fit, ut mirum non ſit, ſi Dioſcoridis teſtimonio, à quibuſdam ſylueſtre pulegium uocata fuerit: non enim odore tantùm (ut Braſauolus uelle uidetur) Nepeta pulegium imitatur; ſed & folijs, & caule. Quamobrem dicamus licèt, nullo pacto exiſtimandum eſſe, Gattariam herbam eſſe Nepetam ſecundam Calaminthæ ſpeciem. Neque etiam putandum, eandem tertiam eſſe, quemadmodum falsò credidit Ruellius.* Ruellij erratũ. *Quippe quoniam fecerit hanc Dioſcorides menthaſtro ſimilem, non autem meliſſophyllo, aut urticæ, quas (ut*

paulò

HERBA GATTARIA.

paulò antè diximus) Gattaria repræsentat. Quapropter non modò ea de causa eius sententiam explodendam putauerim; sed etiam quòd sæpius ipse in locis aquosis repererim tertiam Calaminthæ speciem, menthastri æmulam, subalbidioribus tamen folijs, ac gustu acriori. Non secus & montana mihi frequens olim occurrebat in excelsis uallis Ananiæ montibus, folijs albicantibus, ocimo similibus, caule quadrangulo, & flore in purpura rufescente. Quanquam in hoc errore, mea quidem sententia, uersantur Monachi illi reuerendi, qui in Mesuem commentarios ediderunt, ut asserere non dubitent, montanam hanc Calamintham legitimam esse Nepetam. Sed ad GATTARIAM *uenio. Ea enim planta est uulgaris notitiæ. Folia fert melissophylli, aut urticæ, sed minora, & subcandicantia. Caulem edit bicubitalem, quadratum, numerosis ramis, quadrangulis, & incanis. Flores edit albos, orbiculatim emergentes. Sed qui in summis caulibus habentur, spicæ figuram referunt. Radices habet multifidas, & fibrosas. Odor illi acutus, caput feriens, quinetiam feruidus sapor cum amaritudine haud obscura. Nascitur in agrorum aggeribus, secus uias, & uliginoso solo. Excalfacit, & siccat, calaminthæ modo, adeò, ut ea uti possint medici calaminthæ uice, ubi illa non sit ad manus. Peculiariter autem ualet Gattaria ad omnes capitis, pectoris, uentriculi,*

Monachorum lapsus.

triculi,

triculi, & uteri morbos, à pituitosis excrementis, aut flatu genitos. Ideò auxiliatur diuturno capitis dolore affectis, uertiginosis, ueternosis, stupidis, resolutis, conuulsis, comitialibusq́; quinetiam anhelosis, asthmaticis, & suspiriosis. Medetur item uentriculi torsionibus, à flatu prouenientibus. Tota planta menses elicit, tam pota, quàm in desessionibus addita. Herbæ usus steriles prolificas facit, ubi sterilitas à frigida, humidaq́; causa proueniat, nanque ualenter uterum calefacit. Succus naribus infusus pituitam ualenter eijcit, & uisum acuit. In summa ubi ualenter excalfacere opus sit, Gattaria plurimum præstat.

Calaminthæ uires ex Gal.

Calaminthæ meminit Galenus lib. VII. simplicium medicamentorum, sic de eius uiribus differens. Calamintha essentia est tenui, & calida, siccaq́; temperie, ex tertio quodammodo ordine utraq; qualitate. Horum manifesta sunt indicia, partim gustu apparentia, partim experientia cognita. Gustu siquidem acris, & palàm calida est, ac paulum omnino subamari habet. Periclitantibus autem, & corpori admouentibus extrinsecus imposita, primùm quidem ualde excalfacit, & mordicat, cutemq́; laniat, postremò etiam ulcus efficit. In corpus autem intrò assumpta, tum ipsa per sese sicca, tũ etiam cum melicrato, perspicuò calfacit, & sudores ciet, omneque corpus tum digerit, tum exiccat. Ea ratione ducti quidam ipsam contra rigores per circuitum repetentes adhibuerunt; foris quidem oleo incoctam toti corpori inungentes cum frictione non segni, intro uerò assumentes, sicuti est dictum. Quinetiam & coxendicibus eam quidam in ægritudinibus ischiadicis, tanquam strenuum remedium illinunt. Trahit enim quæ in profundo hærent ad superficiem externam, totumq́; adeò articulum excalfacit, cutemq́; non obscurè adurit, mensesq́; tum epota, tum apposita admodum efficaciter prouocat. Bonum etiam elephanticorum remedium, non eò tantùm, quòd strenuè tenues humores digerat; uerùm etiam quia extenuet, & incidat ualenter crassos, quales sunt qui hunc morbum procreant. Sic & cicatricibus atris candorem reddit, & sugillata digerit. Sed in talibus in uino coctam cataplasmatis modo imponere uiridem magis, quàm siccam præstat. Quippe arefacta uehementior redditur, & ad urendum promptior. Porrò talis cùm sit ad uenenatarum bestiarum morsus assumitur, uelut etiam cauteria, & quæcunque medicamenta calida sunt, & acria, tenuiumq́; partium, quæq́; facilè ex alto ad sese circumiacentem omnem qualitatem possunt attrahere. Cæterùm quæ illi inest amaritas, planè exigua est: uerùm ad quædam ita efficaciter agit, ut quæ ualentissima est, nimirum cùm coniuncta sit uehementi calori cum tenui essentia. Quare & ascaridas, & lumbricos succus eius aut infusus, aut epotus enecat. Eadem ratione aurium uermes, aut si alicubi in corporis parte sinuosa, aut implicata, quæ putredine tentetur, talis prouenerit affectus. Sic & conceptum seu pota, seu admota interimit, & eijcit. Igitur incidendi quidem ei uis adest, propter calorem eius, tenuitatem, & amaritudinem: abstergendi uerò propter unicam amaritudinem. Itaque asthmaticis ob omnia antè dicta prodest: ictericis uerò, siue regio morbo laborantibus potissimum ob amaritudinem, sicut alia ferè omnia amara, utpote abstergentia, & expurgantia in iecinore prouenientes obstructiones. Ad omnia iam dicta efficacior est montana.

Nomina.

Καλαμίνθη herba sic Græcè, ut etiam Calamintha Latinè dicitur: Arabicè, Calamentum: Italicè, Calamintha, & Calamento: Germanicè, Vuilden poley: Hispanicè, la Neuada: Gallicè, Poulliot sauuage: Boemicè Marulka Polnij. Quæ uerò Gattaria uocant: Italis herba Gatta: Germanis Katzennept: Boemis Kocurnijk: Gallicè herbe da Chat.

Θύμος. THYMVM. CAP. XXXVII.

a Meum addit μάλιστα. i. maximè.

THymum ab omnibus cognoſcitur, ſurculoſus frutex, exilibus folijs, multis, & anguſtis circundatus: capitulis in cacumine, flore purpuraſcente refertis. Gracili ſolo, & petroſo [a] prouenit. Vim habet hanc, ut cum ſale, & aceto potum, pituitam per aluum detrahat. Decocti ius prodeſt orthopnoicis, & anhelatoribus: tineas uentris exigit: menſes, partus, & ſecundas pellit: urinas ciet. Cum melle in eclegmate faciles facit excreationes: recentes tumores diſcutit, cum aceto illitum: concretum ſanguinem diſſoluit. uerrucas thymi colorem reddentes, penſilesque tollit. Iſchiadicis cum uino, & polenta impoſitum ſubuenit: hebetibus oculis in cibo prodeſt. Perquàm utile pro condimento, duntaxat ad uſus eorum, qui recte ualent.

Thymi hiſtoria.

THymum duorum generum esse testatum reliquit Theophrastus lib. VI. cap. II. de plantarum historia, ubi de eo differuit his uerbis. Quin & thymum candidum, nigrumq́; reddunt. Serò id admodum floret: nam circa æstiuum solstitium incipit. Mel apes hinc capiunt, & hoc augurio apiarij constare affirmant, an probè melletur, nec ne. Etenim si aliter defloruerit, mellatio minus probè succedit. Destruitur, peritq́; flos, si imber incesserit. Semen fœcundum satureiæ, atque etiam magis origani manifestò sentitur: thymi uerò nullum ostendi potest, sed floribus quodam permiscetur modo. Flores etenim ferunt, itaque oritur thymum. hactenus Theophrastus. Cæterùm nunc thymum in Italia notissimum est. Præstat autem quod ex Apulia fertur: quanquam laudatissimum est, quod è Creta insula, alijsq́; nonnullis Græciæ locis aduehitur. Vnius tantum thymi, minoris uidelicet, meminit hîc Dioscorides. Verùm cùm is libro quarto in epithymi historia, Epithymum florem esse scribat è thymo duriore, satureiæ simili, haud dubiè ostendit se non secus ac Theophrastum, duo Thymi genera obseruasse. Vnum, quod mittit surculos complures exilibus folijs, angustis, & numerosis circundatos: in quorum cacumine sunt capitula flore purpureo referta. Alterum uerò lignosius, fruticosius, ac durius, satureiæ simile. Thymo hoc duriore paßim ferè scatet Goritiensis ager, eius præcipuè colles: in eoq́; (ut libro quarto suo loco dicetur) legitimum epithymum oritur. Manat ex eo oleum aurei coloris, quod unà cum aqua elicitur, dum per calentis aquæ balneum herba recens, uiridisq́; distillatur. Hoc Citreum malum resipit, & gustu acutissimum est, & ad ea omnia utile, quæ uehementer excalfieri postulant.

Thymi uires ex Galeno, & Aetio.

Thymi meminit Galenus lib. VI. simplicium medicamentorum, ubi de eius uiribus ita scribit. Thymum incidit, & calfacit manifestè: ob id & urinam & menses ciet, fœtum euellit, & uiscera potum expurgat: educendis ex thorace, & pulmone confert. Itaque in excalfaciendo, & exiccando in tertio ordine statuendum est. Præter has autem à Galeno descriptas, alias quoque Thymo uires reddidit Aetius sermone primo, sic inquiens. Hæc uerò experimentis de Thymo comperta,

THYMVM.

perta ſunt. Dato ieiunis articulari morbo laborantibus, Thymi aridi minutiſsimi drachmas quatuor cum oxymelitis cyatho. Bilem enim, reliquosq; humores, atque acrem ſaniem euacuat: facit & ad ueſicæ affectus. Ventre autem inflato, ubi ſcilicet intumeſcere cœperit, drachmam unam dato ieiunis cum cochleari aquæ mulſæ. Ad lumborum coxendicumque dolorem, laterisq; & thoracis, ac hypochondriorum ſuſpenſiones ac inflationes, pondere trium drachmarum cũ oxymelite temperato menſura cochlearij ieiuno exhibeto. Similiter etiam & melancholicis, & mente turbatis, timoreq; detentis drachmas tres cum oxymelitis temperati cochleari præbeto. Dato item ieiunis, & ante cœnam aduerſus lippitudinem, & uehementem oculorum dolorem. Præterea contra podagram, etiam quæ motum omnino interceperit, cum uino utiliſſimè propinatur. Poſtremò ad tumefactos teſtes ieiunis trium drachmarum pondere exhibeatur. Verùm ab atro thymo abſtinere oportet: corrumpit enim temperamentum, bilemq; gignit. Eligendum quod purpureo flore eſt, præſtantius tamen quod album illum habet. Planta, quæ Græcis θύμος, Latinis item thymus, & thymum appellatur: Mauritanis, Haſce: Italis, Thymo: Germanis, Romiſcher quendel, & Vuelſcher quendel: Hiſpanis, Tomilho ſalſero: Gallis, Thym, ſeu Mariolaine d'Angleterre: Boemis Thym: Polonis Dziecielina. Nomina.

θύμβρα.

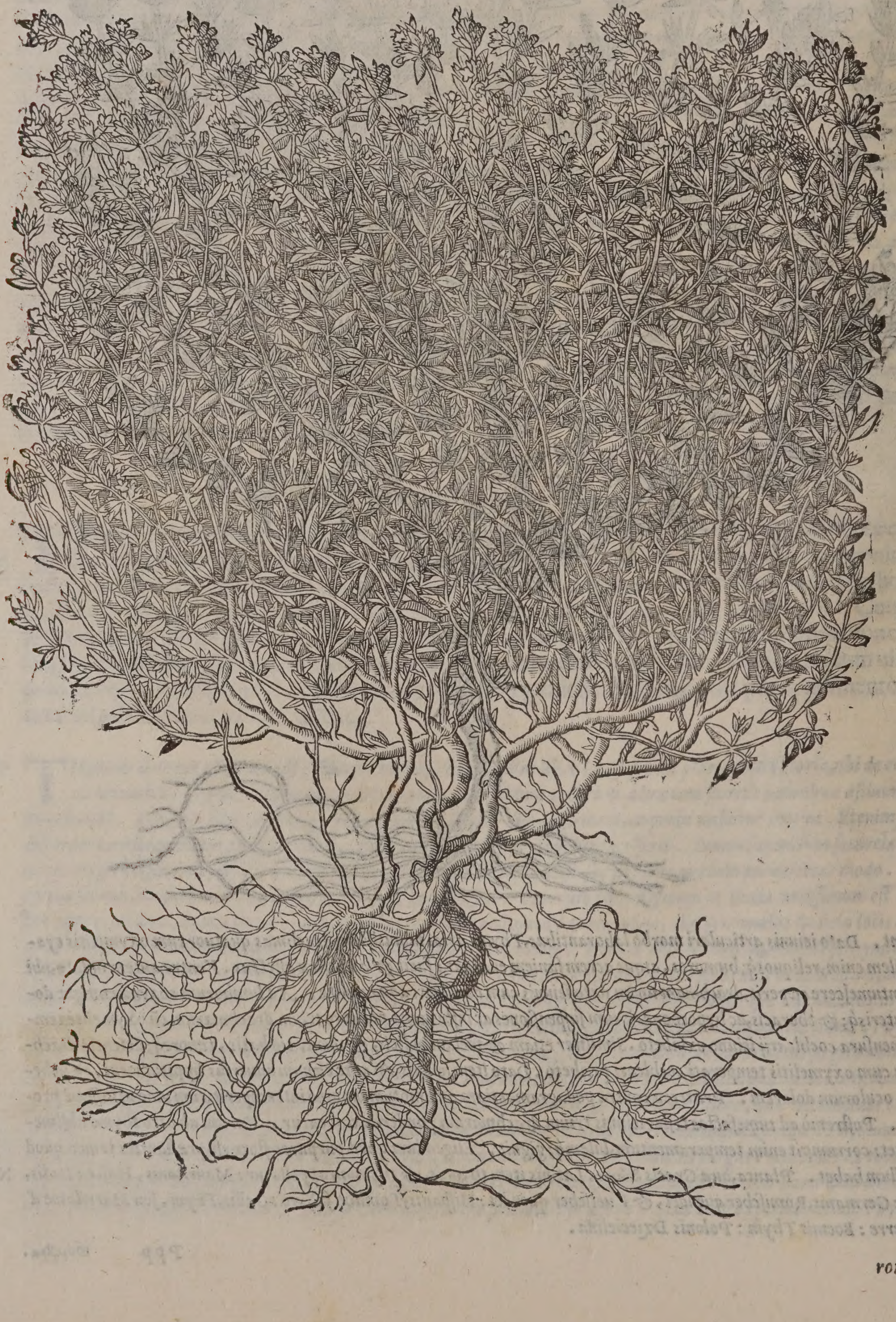
SATVREIA. CAP. XXXVIII.

SAtureia triuialis notitiæ eſt. Gignitur in aſperis locis,& tenui ſolo,thymo ſimilis,minor tamen,& tenerior: defert ſpicam florum plenam,coloris herbacei.Eadem poteſt,quæ thymum,ſi modo conſimili ſumptitetur. Aptus ſanis uſus. Eſt etiámnum quædam ſatiua,ſylueſtri prorſus minor. quæ propter mitiorem acrimoniam commodius in cibos recepta eſt.

Thymbræ conſideratio.

THymbra duûm eſt generum. Ea autem,quæ à Dioſcoride deſcribitur, thymo ſimilis eſt, minor tamen, & tenerior. Spicam defert florum plenam,coloris herbacei. Gignitur in aſperis locis, & tenui ſolo. His notis maximè ea aſtipulatur,cuius hîc imaginem appinximus. Siquidem hæc folijs, ac cauliculis thymum adeò repræſentat, ut non deſint, qui eam pro thymo recipiant. Præterea thymo gracilior,longeq; tenuior eſt,uerùm capitula thymi modo non profert. Siquidem cauliculi in ſpicatos proceſſus deſinunt,in quibus flores emicant parui, ſubpurpureo colore. Quinetiam(ut Dioſcorides inquit)non ſolùm ſponte naſcens habetur,ſed etiã domeſtica,ſatiuaq;. Altera(ſi THYMBRA *tamen, aut Satureia rectè appellari poſſit)maior,fruticoſiorq; prouenit,& in hortis frequentior,ramis multis in orbem circũquaque ſe diffundentibus,*

SATVREIA DIOSCORIDIS.

rotundis,

rotundis, atque lignoſis. Folia profert Thymo maiora, ſubaſpera, durioraq́;, quæ circà ſurculos plura ſimul per interualla erumpunt, è quorum exortu ſpicati quidam proceſſus, foliolis quibuſdam cæteris longè minoribus ſtipatos prodeunt. in quibus flores naſcuntur parui, ex purpura albicantes. Radice nititur lignoſa, multiplicíq́;. Hæc non ſolùm ſeritur in hortis, ſed etiam, ut altera ſponte prouenit, fruticoſior tamen, durior ac aſperior. Hanc eam ego eſſe cenſeo, cuius poſt Thymbram meminit Columella libro nono cap. quarto de re Ruſtica, de apibus agens his uerbis. Eadem regio fæcunda ſit fruticis exigui, & maximè thymi, aut origani, tum etiam Thymbræ, uel noſtratis cunilæ, quam ſatureiam ruſtici uocant. Siquidem nos in Hetruria corrupta à Cunila appellatione eandem appellamus Coniella. In alijs tamen pleriſque Italiæ locis, quòd à Satureia uocem corrumpere maluerint, appellatur uulgò Sauoreggia. Non deſunt etiam inibi, qui ab acrimonia, quam piperis ferè modo guſtui repræſentat, eam uulgò Peuerella, quaſi Piperellam nominent. Cæterùm quòd in ſimplicium cenſu uſquã Thymbræ meminerit Galenus, nondum compertum habeo. Paulus uerò eius mentionem fecit libro VII. *ubi de utraque ſpecie ijs paucis diſſerit. Thymbra ſyluestris eadem quæ thymum præſtat. Hortenſis autem altera quidem imbecillior eſt, ſed ad ciborum uſum gratior, & accommodatior. Quæ hærba θύμβρα Græcè, Thymbra, Cunila, & Satureia Latinè uoca-*

Thymbræ uires ex Gal.

SATVREIA ALTERA.

tur : Arabicè, Sabater, seu Sabatar : Italicè, Thimbra, Coniella, Sauoreggia, & Peuerella : Germanicè, Kunel, Zuuibel hy-
sop, & Saturey : Hispanicè, Segurelha : Gallicè : Sauoreie, Sarriette, & Satrea : Boemicè Saturege : Polonice Cgmbr.

Nomina.

Ἕρπυλλος. SERPYLLVM. CAP. XXXIX.

SErpyllum duorum generum est. Hortense odore sampsuchum imitatur, atque in coronas addi so-
let. cui à serpendo nomen inditum est: quoniam si qua eius particula terram attingat, inibi radices
demittet. Folia, & ramulos origani habet, sed candidiores. in macerijs multò procerius assurgit. Syl-
uestre, zigis appellatum, [non serpit, sed in altitudinem increscit,] ramulos edens tenues, surculosos, fo
lijs refertos longioribus, quàm rutæ, & durioribus, [a] angustis. Flores iucundè olent, gustanti acres [b].
Radicis nullus usus. Nascitur in petris, satiuo efficacius, atq; magis excalfaciens, & ad medendi usum
aptius. Menses trahit, & urinam potu ciet: torminibus, ruptis, uulsis, & iecinoris inflammationibus
auxiliatur: & aduersus serpentes potu, illitúve prodest. capitis dolores mulcet coctum, adiecto rosa-
ceo, & madefactum in aceto: maximè uerò phreniticis, & lethargicis conuenit. Cruentos uomitus
sedat succus, drachmis quatuor ex aceto potus.

Conclusa non legit Orib.
a Meű, & Cat. ὑποστενά. i. subangusta.
b Cat. addit. δηκνον. i. mordacem.

SERPYLLVM.

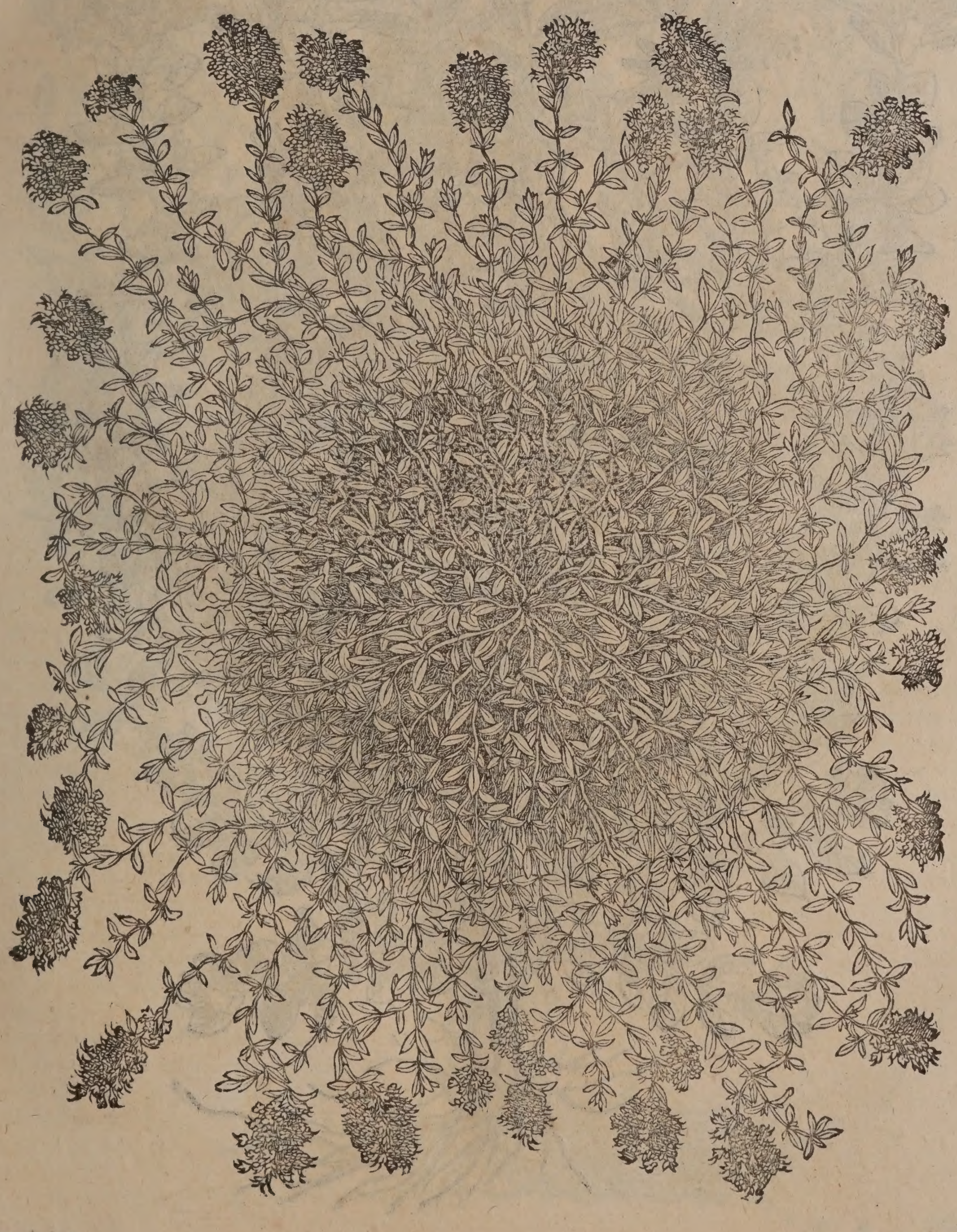

Serpyllum

Serpylli conſideratio.

SErpyllum hortenſe in Hetruria haud negligitur, ſed in hortis ſeritur, & magna admodum diligentia colitur, quod etiam inibi (ut Dioſcorides inquit) in coronamenta additur. Syluestre duorum eſt generum: unum flore candido, odore citrei mali: alterum uerò flore purpureo, guſtu perquàm acri, ſatureiæ ſimili. Vtrunque copioſiſſimè naſcitur apud Goritienſes Saluatino monte, quo mihi hactenus lætius nuſquam uidere contigit, nec item odoratius. Serpillum à Theophraſto, cui hortenſe nil aliud eſſe cenſeo, quàm ſylueſtre in hortis ſatum, deſcribitur lib. VI. cap. VII. de plantarum hiſtoria, ubi de eo diſſerit ijs uerbis. SERPYLLI *ſylueſtre etiam genus eſt, quod deferentes ex montibus ferunt, ut apud Sycionem fieri ſolet, atque etiam Athenis ex monte Hymetto: apud alios uerò, ut in Thracia, montes, & plana omnia Serpyllo ſcatent. Peculiaris huic auctio germinum: quippe cùm in quantumuis longitudinis procedere ualeat, nactum ſcilicet adminiculum, aut iuxta ſepes aliquas ſatum. Genera urbana reddere non eſt, ut retulimus: ferocia eſſe affirmant. Hoc enim in montibus, tum ſatureiatum quoddam, atque uehementiſſimum: tum gratum odore, molliusq; comperiri. Tempus ſerendi plurimum autumnus: hoc enim primum ſerere nimirum properant. hactenus Theophraſtus. Ex cuius etiam uerbis ſatis perſpicuè colligi poteſt, duo eſſe ſylueſtris Serpylli genera. Quare etſi palàm unius tantùm generis mentionem fecerit Dioſcorides; duorum*

SERPYLLVM ALTERVM.

tamen obscurè meminisse potuit, cùm inquit. Syluestre, zigis appellatum, non serpit, sed in altitudinem assurgit. Nam si
unum tantùm syluestris Serpylli genus Dioscoridi notum fuisset, ei sanè necessarium non erat addere zigis cognomen differen
tiæ causa. Satiuum radicibus quidem serpit, sed ramulis attollitur, amaraci modo, quemadmodum syluestris altera species,
quæ malum citreum olet. Proinde scite Plinius lib. XX. cap. XXII. ita de eo memoriæ prodidit. Serpyllum à serpendo pu-
Serpylli uires ex Gal. tant dictum. quod in syluestri euenit, in petris maximè. Satiuum non serpit, sed ad palmi altitudinem increscit. Serpylli
uires paucis perstrinxit Galenus lib. VI. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Serpyllum usqueadeò excalfacit, ut &
Nomina mensen, & urinas moueat. est autem & gustu admodum acre. Eius nomen Græcum, ἕρπυλος: Latinum, Serpyllum: Arabi-
cum, Hemen: Italicum, Serpillo: Germanicum, Quendel, & Huener Koel: Hispanicum, Serpollio, & Serpam: Gallicum, Ser-
poulet: Boemis Materij danska.

AMARACVS.

Σάμψυχον. SAMPSVCHVM. CAP. XL.

SAmpſuchum in Cypro,& Cyziceno laudatiſſimum. Secundum ſibi locum uendicauit Aegyptium. Amaracum gens Sicula,& Cyzicena appellat. Herba eſt ramoſa,per terram repens: folijs eius calaminthæ,quæ tenui folio conſtat,hirſutis,& rotundis. ſuauiſſimum odorem ſpirat: ideò coronis inſeritur. Vis eius excalfaciens. Succus decocti potus, conuenit incipientibus hydropicis,& ijs quos urinæ difficultas, aut tormina excruciant. Illita ex melle arida folia ſugillata tollunt: menſes ſubdita in peſſo trahunt: contra ſcorpionis ictum ex aceto,& ſale illinuntur: luxatis,tumoribusq́ue cerato ex-

AMARACVS, SIVE MAIORANA TENVIFOLIA.

cepta, imponuntur: aduersus oculorum inflammationes, cum polline polentæ illini prodest. Acopis, malagmatisque calfaciendi gratia commiscetur.

Sampsuchi cõsideratio.

CVm superius libro primo in Sampsuchini unguenti commentatione, Sampsuchum, & Amaracum idem esse latius ostenderim, etsi Galenus, & Paulus diuersis capitibus Sampsuchi, & Amaraci meminerint, eadem hic repetere super uacaneum duxi: quòd ea huc facilè transferre possint ij, qui rem hanc se aliter fortasse habere existimant. Sampsuchum in Italia Hetruscis uulgò appellatur Persa, quòd fortè illis è Persia fuerit allatum: cæteris uerò inibi maiorana, nomine à Latinis mutuato. Herba hæc tantam cum mulieribus iniuit gratiam sui odoris iucunditate, ut nullæ ferè reperiantur, quæ suis in hortis, aut fictilibus uasis Amaracum non serant, uel plantas non transferant, ac diligenti admodum cultura foueant. Quo fit, ut putauerim ego, ex eo Maioranæ sibi nomen adinuenisse, quòd maiori cura, ac diligentia seratur, colaturq́; quàm cæteræ plantæ. Neque id ea solùm ratione, quòd, ut paulò antè diximus, odore perquàm iucundo commendetur; sed quòd etiã perpetua uireat coma. Est itaq; herba AMARACVS *ramosa, surculis tenuibus, obsequiosis, folijs oblongis, incanis, pilosisq́; quæ cauliculos circumquaque ambiunt. Flores edit in summis caulibus numerosos, spicatos herbaceo colore, compactili squamarum congerie oblongos, Origani æmulos, è quibus paruum oritur semen. Radicem habet lignosam multiplicem, & superuacuam. Seritur semine surculo, ac etiam uiuiradice. Planta est odorata tota, & in medicamentis admodum utilis. Digerit, attenuat, aperit, & roborat. Præstat ad omnes frigidos capitis, & neruorum affectus, tam illita quàm pota. quinetiam ad aurium dolores, grauedines, & sonitus, ubi herbæ succus fuerit instillatus. Idem naribus infusus pituitam à capite trahit, & cerebrum abstergit, & roborat. colluitur ex eo utiliter os in linguæ resolutione, addito pyrethri, & longi piperis decocto, aut acori, aut origani. Valet herba aut eius decoctum ad omnia pectoris uitia, quæ anhelandi difficultatem impediunt. Stomacho utilis est tam exterius illita, quàm interius sumpta. Eadem Iocinorosos, & lienosos iuuat. Namq; non solùm eorum infarctus expedit, sed etiam uiscera ipsa roborat, ac firmat. Confert ad uteri affectus omnes, & ad flatus. Habetur aliud quoque* AMARACI GENVS TENVI FOLIVM, *quod nos uulgò uocamus Persa gentile. Id enim folijs, floribus, cauliculisq́; altero longè tenuius est, & odore præstantius. Hoc non desunt, qui putent legitimum esse marum.*

Sampsuchi uires ex Gal.

Sampsuchi meminit Galenus libro VIII. *simplicium medicamentorum, sic inquiens. Sampsuchum tenuium partium, & digerentis est facultatis: desiccat enim, & excalfacit ordine tertio. id Græcis* σάμψυχον, & ἀμάρακον, *Latinis quoque Sampsuchum, Amaracus, & maiorana uocatur:*

Nomina.

Arabibus, Merzenius, seu Morsangius: Italis, Maiorana, & Persa: Germanis, Meyeron, Maiorana, & Meyram: Hispanis, Moiorana: Gallis, Marone, & Mariolaine: Boemis Maiorana: Polonis Mdieram.

Μελίλωτος. MELILOTVS, SIVE SERTVLA CAMPANA. CAP. XLI.

SErtula campana laudatissima in Attica, & Cyzico, & Chalcedone nata: cuius color uicinus est croco, boni odoris. Nascitur & in Campania circa Nolam [a], colore in luteum languescente, odore infirmo. Vim habet adstrictoriam. Inflammationem omnem emollit, præsertim quæ in oculis, uulua, sede, aut testibus erumpat, si ex passo cocta illinatur: interdum autem addito oui luteo assato, aut fœni græci farina, lini semine, aut polline, aut capitulis papaueris, intybóve. Recentes melicerides per se cum aqua, & ulcera manantia in capite illita cum creta Chia, uino, aut galla sanat: stomachi dolores, & cruda, & cocta cum aliquo ex antè dictis leuat: doloribus aurium mitigandis cruda ex passo instillatur: in aceto, aut rosaceo madefacta, capitis dolorem lenit.

a Meũ, habet. τηλίζων. Sed Cat. μηλίζων.

Meliloti consideratio.

PRobatissima, legitimaq; Melilotus non modò in pluribus Campaniæ locis; sed etiam Gargano Apuliæ monte prouenit. Cuius semen in tenuibus corniculis inclusum nuper Venetias afferri cœpit. Quo factum est, ut iam cognouerint medici uulgaris usus Melilotum illegitimam esse. Meliloti meminit Plinius li. XXI. *ca.* IX. *ubi ita scriptum reliquit. Ergo in coronamenta folio uenere apiastrum, meliloton, quod Sertulam campanam uocamus. Est enim in Campania Italiæ laudatissima, Græcis in Sunio, mox Chalcidica, & Cretica, ubicunque uerò asperis, & syluestribus nata. Coronas ex hac antiquitus factitatas, indicio est nomen Sertulæ, quod occupauit. Odor eius croco uicinus est, & flos. Ipsa cana placet, maximè folijs breuissimis, atque pinguissimis. Est itaq; legitima Melilotus planta cubitali altitudine, statim à radice fruticosa, ramis exilibus, folijs trifolio proximis, ex angusta origine in latum se diffundentibus & longo appensis pediculo, floribus melinis, paruis, siliquis repandis, numerosis, pluribus ex uno ramusculo dependentibus, in quibus semen concluditur minutum, subrufum, odoris non ingrati, cuius est usus. Radix illi inutilis, & superuacua:*

Meliloti uires ex Gal.

Excalfacit ordine primo, adeò ut parum absit à temperamento. Ideoq; leniter resoluit, digerit, atque mollit, & dolores quoscunque sedat. Melilotum, ut Galenus memoriæ prodidit libro VI. *simplicium medicamentorum, mistæ facultatis est: habet enim quiddam adstringens, sed & digerit, & concoquit: copiosior enim in eo est substantia ca lida, quàm frigida. hactenus Galenus. Cæterùm neminem inuenio è Græcis auctoribus, qui explicauerit, quæ meliloti pars in usum medicinæ recipiatur, an folia, aut radices, aut caulis, an flores, aut cornicula, aut semen. Quod tamen docuerunt Mauritani, præsertim Serapio, qui ex auctoritate Isaac Eben amaram de Meliloto scribit in hunc sensum. Melilotus herba est, quæ folia fert rotunda, & uiridia: ramulos emittit admodum exiles, in quibus folia rara. Semen gerit in siliquis tenuibus, ac rotundis: quæ grana includunt pauca, glauci coloris, rotunda, infra sinapis magnitudinem. Porrò in meliloto usum sibi uendicarunt siliquæ, & semina, quæ in eis continentur. Quibus facilè quispiam conijciet, haud esse mirum, si emplastrum quod de meliloto appellant, sæpe medicos fallat; cum in id legitimi meliloti seminis farina nunquam ueniat.*

Nomina.

Μελίλωτος *ita Græcè dicitur, ut Latinè Melilotus, & Sertula campana: Arabicè, Alchilelmelib: Italicè, Meliloto: Hispanicè, Corona de rei.*

MELILOTVS,

MELILOTVS, SIVE SERTVLA CAMPANA.

Μάρον. MARVM. CAP. XLII.

MArum herba cognita uulgò, ſurculoſa, flore origani, folijs multò candidioribus, flore[a] odoratiore. Vim habet ſiſymbrio conſimilem: ſubſtringit enim, & modicè calfacit. Qua de cauſa illitu ſerpentia ulcera ſiſtit, & in calidas illitiones additur. Iuxta Magneſiam, & Tralleis copioſiſſima gignitur.

a Orib. Εὐώδες. odorato.

ETſi Galenus inter ſimplicia medicamenta nuſquam, quod equidem inuenerim, Mari meminerit; libro tamen primo de antidotis in Hedychroi compoſitione eius mentionem fecit, cùm ita ſcribit. Aliæ hedychroi deſcriptiones reperiuntur, quæ neque Amaracum, neque Marum prorſus habent: quædam alterutrum tantùm continent. Neque enim duo hæc omnes noſcunt unguentarij, eo quòd herbas ſolùm è Creta aduectas emant unà cum ſeminibus, atque ſuccis. Ego uerò & eaſdem herbas ſcio in Aſia naſci, ac in alijs quidem regionibus raras eſſe, in Cyzico autem frequentes. In Italia quoque ut & alias quaſdam herbas, ita & Amaracum uidi, quæ odore multum à Maro ſuperatur. Marum enim ualdè redolet, putaretq; aliquis ſola nominis appellatione ductus, unguentum amaracinum, quod in Cyzico faciunt, amaraci plurimum capere, ſicq; forſitan ab antiquis unguentum conficiebatur, ſed nunc ſolùm marum imponunt. Hanc herbam aliquoties cùm ipſe degu-

Mari mentio ex Galeno.

ſtaſſem,

MARVM.

ſtaſſem, ac eam amaram quidem plurimùm, acrem uerò parum deprehendiſſem, hortatus ſum quendam eorum, qui Amaracinum conficere ſolent, ut amaraci tantum compoſitioni immitterent, quantum & mari. Ac mihi uiſum eſt id unguentum minus quidem odoratum, nihil autem uiribus inferius. hæc Galeni uerba. Ex quibus palàm eſt, Marum ab amaraco uiribus, & facie parum admodum diſſidere, etſi tum amarius ſit Marum, tum etiam odore fragrantius. Quapropter non planè eorum ſententiam explodendam putarem, qui Marum amaracum illam eſſe arbitrantur, quæ maiorem ſpirat odorem, maioremq́; amaritudinem guſtu præfert: quæq́; folijs uiret minuſculis, candidioribus, & tenuioribus: unde non immeritò à noſtris in Hetruria uulgò cognominatur Perſa gentile. Sampſuchum enim, ſiue Amaracum, inibi Perſa uulgò uocari ſuperius indicauimus. Cuius illud genus, quod folijs conſtat pinguioribus, latioribus, uiridioribus, guſtuq́; acrioribus, minus tamen amaris, legitima omnibus Amaracus eſſe cenſetur. Illorum inquam ſententiæ fermè adſtipularer, niſi eidem aduerſari Galenus inueniretur: quippe qui loco citato teſtatus ſit, ſe in Italia amaracum uidiſſe, nulla quòd inibi Marum uiderit, facta mentione, ſed tantùm quòd hoc in alijs ab Aſia regionibus rarum oriatur. Hinc itaque facilè adducor, ut exiſtimem Marum non naſci in Italia. Auget nobis opinionem Plinius, qui quaſi Galeno ſubſcriberet, Marum duxit eſſe rarũ inuentu, & Italiæ peregrinum. quare ipſum collocauit lib. XXII. cap. XXIIII. inter ea duntaxat odoramentorum genera, quæ ab

Marum Italiæ peregrinum.

externis

externis regionibus in Italiam conuehebantur, ſic inquiens. In Aegypto naſcitur & Maron peius quàm Lydium, maioribus folijs, ac uarijs: illa breuia, ac minuta, & odorata. hæc Plinius. Cæterùm non ob id eos errare crediderim, qui graciliorem amaracum Mari loco ſubſtituunt. Quandoquidem teſtatur Galenus, quòd unguentum illud, in quo Amaracum pro Maro admiſceri iußit, etſi minus quidem odoratum uideretur; non tamen uiribus inefficacius erat. Cæterùm plantam, quam hic excudi curauimus, miſit ad me Patauio Iacobus Antonius Cortuſus, uir quidem rei plantariæ admodum ſtudioſus, & iudicio, & animi integritate præditus. Nam cum legitimum marum ea mihi repræſentare omnibus ſanè notis uideatur, Marum ipſam mihi propoſui appellandam; ſiquidem folijs eſt origano candidioribus, odoratis, et guſtu acutis amariuſculisq́;, ramis tenuibus, lignoſis, & floribus ſubpurpureis, odore eximio fragrantibus. Planta eſt peregrina, quæ in Italia non prouenit, niſi aliunde translata. Quod Græci μάρον, Latini pariter Marum nominant: Itali Maro. Nomina.

Ἄκινος. ACINVS. CAP. XLIII.

ACinos, aut aconos à Græcis dicitur, tenui, ſiccoque ramulo herba, ocimo ſimilis, odorata, ſed hirſutior: qua coronæ factitantur. à nonnullis olitoribus colitur. Menſes, & aluum pota ſiſtit. Illita panos, ignemq́ue ſacrum ſanat.

ACINVS.

Quanquam

De acino opinio quorundã explosa.

QVanquam sunt aliqui, qui Acinum eam ocimi speciem esse existimant, quæ angustioribus cõstat folijs, quæque iucundũ efflat odorem, cuius gratia, atq; etiã umbræ gratæ uirentis æstiuo tempore passim in figulinis uasis fouetur extra se nestras ædium, & in atrijs, quam nos ob eius gracilitatem uulgò uocamus Basilico gentile; horum tamen opinioni apertissimè refragatur Plinius lib. XXI. cap. XV. ubi Acinum scribit nunquam florere. Id quod minori ocimo non euenit: siquidem hoc æstate, & autumno floret, floribusq; ornatur albis, ac odoratis. Illud præterea illis etiam reclamat, quod idem Plinius scriptum reliquit lib. XXI. cap. XXVII. cùm ait. Acinon & coronarum causa, & ciborum Aegypti serunt, eademq; erat, quæ ocimum, nisi hirsutior ramis, ac folijs esset, & admodum odorata. Ex his Plinij uerbis abundè palàm fieri potest, Acinum non esse ocimum tenuifolium, cùm hoc nec folia, nec caulem hirsuta proferat. Cæterùm Manardus Ferrariensis uir acri ingenio, & præstanti doctrina, nil aliud Acinum putauit esse, quàm herbam quandam, quæ incultis prouenit locis, sed præcipuè in agrorum, & uiarum aggeribus, ocimo hirsutior, ac satis suauiter olens. quæ quòd ocimum admodum æmuletur, à quibusdam syluestre Ocimum appellatur. Quibus sanè notis aliàs adductus sum, ut Manardo prorsus assentiendum putauerim. Sed cùm postea animaduerterim, herbam hanc flores emittere contra Plinij auctoritatem, nunc cogor mutare sententiam. Nec me pœnitet, quòd nostra, aut aliorum diligentia futurum sperem, ut de hac, & de alijs rebus dubijs quandoque certiora proferantur. Atqui obstantibus his, uolui tamen plantam quam Manardus Acinum esse existimauit, hîc etiam appingi, ut aliorum possit esse iudicium. Herba quæ Græcis ἄκινος, Latinis item Acinus appellatur.

Manardi opinio non accepta.

Nomina.

Βάκχαρις. BACCHARIS. CAP. XLIIII.

BAccharis herba fruticosa, quæ in coronas additur. cuius folia aspera sunt, media uiolæ, & uerbasci magnitudine: caulis angulosus, cubiti altitudinem petens, aliquantulum asper, non sine appendicibus, adnatis: flore purpureo, subalbicante, odorato [a]: radicibus ueratro nigro similibus, quibus odor inest cinnamomo proximus. Asperum [b], squalidumque solum amat. Radix in aqua decocta ruptis, uulsis, ex alto præcipitatis, spirandi difficultati, salutaris: item diuturnæ tussi, & urinæ diffiicili, menses pellit: contra serpentium morsus utilissimè datur in uino. Recens radix apposita partum extrahit. Puerperis eius decoctum in desessionibus prodest. In diapasmata utiliter inseritur iucundi odoris gratia. Folia, utpote quæ adstringant, capitis doloribus illitu prosunt: oculorum inflammationibus, mammis tumentibus à partu, ægilopijs incipientibus ignibusque sacris auxiliantur. Odor somnum gignit.

a Cat. addit. λιπαρᾷ. i. pingui. b Meum, & Cat. ἔνικμα. i. humectum.

Baccharis consideratio.

DVm eam de Bacchari sententiam, quam superioribus annis lingua Italica expresseram, nunc demum his nostris Latinis commentarijs repetitam, excudendam tradidissem, confessus ingenuè me nusquam hactenus ueram Baccharim reperisse, aut ab alijs repertam uidisse; accidit interea temporis, ut eam ad me Roma miserit Andreas Lacuna Secobiensis, medicus hac nostra ætate clarißimus. Cuius literas hîc referre libet, quòd eæ sint, quæ mihi maximum faciant argumentum humanitatis & beneuolentiæ suæ, atque etiam rei fidem addant. Literæ autem eius sunt ita ad me scriptæ. Etsi nos eidem, cui tu, negotio illustrandi, locupletandiq; Dioscoridem nauemus assiduam operam, ob idq; nobis ex usu hanc ad rem extorquere facultates alienas potius, quàm dissipare nostras; uolumus tamen tibi & amico, & de materia medica quàm optimè merito communicare ueram Dioscoridis Baccharim, quam haud ita pridem in hisce Romanis agris reperimus, quò poßis illam ad uiuam formam expressam, in usum humanæ salutis inserere tuis luculentissimis commentarijs, quos iam (ut fama est) primùm Latinè scriptos edere instituis. Eam itaque chartæ alligatam ad te mitto, adeò per omnia respondentem descriptioni Dioscoridis, ut in ipsa nulla nota possit desiderari. Quippe folia eius sunt aspera, media uiolæ & uerbasci magnitudine: caulis angulosus, cubiti altitudinẽ petens, aliquantulum asper: radices nigro ueratro similes, quæ odore, & sapore imitantur exquisitissimũ cinnamomum. Porrò flores, quos per inclementiam tẽporis nunc mittere ad te non licet, in nonnullis locis purpurei, in alijs lutei uisuntur: ita ut huius stirpis esse duæ species uideantur, uel si meminerit unius tantùm Dioscorides. Postremò huius plantæ uires, & facultates sunt omnino eædem, quas suæ Bacchari diuus tribuit Dioscorides. Hîc amicus literis suis finem imposuit. Sed certè illud mihi permirum accessit, quod eadem die, & ferè hora, qua Baccharim Roma accepi, eandem Arimino ad me misit Iulius Moderatus diligentissimus pharmacopola, herbarumq; studiosus: id quod apertè testatur hortus eius apud herbarios Italiæ non uulgaris, ut qui sit uarijs ac nobilibus plantis refertus. Hanc sanè comperi nullis prorsus reclamantibus notis, Dioscoridis Baccharim repræsentare. Nam præterquàm quòd constaret, ut illa, folijs asperis, magnitudinem inter uiolam & uerbascum referentibus: caule anguloso, cubitali altitudine, aliquantulum aspero; habebat etiam in caule sua adnata folia, non coliculos. Hinc obiter suspicor legendum esse παραφυλλάδας, nõ παραφυάδας, ut uulgati Græci codices habent: quandoquidem illi lectioni adstipulatur etiam Oribasij manu scriptus codex. Præterea flores, quibus illa carebat, huic in purpura candicabant, odorati. Eius denique radices erant ueratro nigro similes & odore cinnamomo proximæ. Huius igitur plantæ delineatione, quæ adamussim historiæ Dioscoridis respondet, ut eius quoque effigies, quam pictam damus, affabrè demonstrat, facilè adducor, ut affirmare non dubitem, hanc esse ueram, & legitimam Baccharim. Cæterùm Leonicenus, & Brasauolus ipsum secutus, eam plantam magno errore putarunt Baccharim esse, quam quidam Sclaream, nonnulli uerò Matrisaluiam appellant. Sed cùm huius radices non sint ueratro nigro similes, neque minimum quidem odore cinnamomum imitentur, planè eorum sententia improbanda uidetur: præsertim quòd ueram Baccharim eam esse censeamus, de qua superius disseruimus. Sed non desunt recentiores, qui contendunt Baccharim Dioscoridi accreuisse, caputq; hoc adulterinum esse, ut noui aliquid afferre uideantur. Siquidem inter hos Anguillarius non paucis contendit argumentis, Baccharis caput haud esse Dioscoridis legitimum, sed ea omnia quæ de Bacchari in eo authore scripta sunt, ex capite de Asaro esse deprompta. Quod ut in primis probare uideatur, Baccharem, inquit,

And. Lacunæ literæ.

Leoniceni, & quorũdam opinio reprobata.

BACCHARIS.

inquit, Græcùm non eſſe nomen, ſed latinum, cùm nemo extet inter Græcos Autores, qui uel ante Dioſcoridem, uel eius tempore uel paulo poſt claruerunt, qui Baccharis uſquam meminerit, ut uidere eſt apud Galenum, & Aetium. Nec his deinde obſtare inquit, quòd Athenæus inter unguenta Baccharis mentionem fecerit, quippe quod illi Baccharis unguentum deſignet, non plantam. ſed quàm magno ducatur errore Anguillarius, quàmq; diligenter legerit autores, aut rectè eorum ſcripta intellexerit, ille iam audiet. Siquidem non deſunt Græci Autores, ipſiq; antiquiſſimi, qui ante Dioſcoridem Baccharis meminere. Plinius enim teſtis eſt libro XXI. *ca.* VI. *de Bacchari ſcripſiſſe Ariſtophanem priſcæ Comediæ autorem, ob idq; falsò quibuſdam Baccharim Barbaricam appellari, quòd à Græcis ſibi nomen inuenerit. Deinde negligenter ſatis Anguillarium legiſſe Athenæum, ex hoc clariſſimè patet, quòd is non ſolùm Baccharis unguenti, ſed Baccharis quoq; plantæ uel eius radicis meminerit his uerbis. Eſt unguentum quod Baccharis à comicis nominatur. Ac nonnunquam Baccharis non eſt unguentum, Aeſchylus .n. in Amymone ſeparatè, & diſtinctè. Ego, inquit, Bacchares tuas, & unguenta: & Sy-*

monides unguentis unctus sum, ac Bacchari. Aristophanes in Cerealia celebrantibus, O Iuppiter (inquit) uenerande, quo pacto nepharium scrinium continuo lotum, unguenti ac Baccharis odorem emisit? Quibus palam est, non solùm eo unguento ad odoramenta usos esse antiquos Græcos, sed etiam ipsa quoque Baccare, & eius radicibus. Sed concedamus Anguillario nusquam de Baccari herba locutum esse Athenæum, ne tam cito erubescat. Vnde tandem dicet denominatum unguentum illud? An negabit à Baccare, cuius radices exceperat? Neget uel affirmet, comprehensus est. Etenim ubi negârit, Plinius eius retundet arrogantiam, quippe qui Aristophanis testimonio scribit ex Baccaris radicibus unguenta fieri solita apud antiquos. Si uero affirmârit, iam suam ipsius fassus fuerit ignorantiam. Baccaris unguentum à Baccare antiquis denominari testatur Fauorinus his uerbis. Βάκκαρις μύρον ποιὸν ἀπὸ Βοτάνης ὁμώνυμον. ἔστι δὲ καὶ ξηρὸν διάπασμα τὸ ἀπὸ τῆς ῥίζης. *Quibus non modò palam est Baccarim antiquis unguentum designare, sed etiam puluerem ex Baccharis radicibus paratum corpori inspergendum, de quo apud Athenæum scripsere Aeschylus, Symonides & Aristophanes: usa est enim antiquitas Diapasmatibus, idest, puluerum siccis asperginibus, non solùm ad odoramenta, sed etiam corporibus fouendis, siccandis, laxandis, adstringendis, molliendis, ac durandis uarijs è plantis paratis pro utentium ratione. Præterea ad ea, quæ dicit, ut autorum testimonia effugiat, quæ illi mentem interturbant, quòd in Oribasij & Pauli libris Baccaris caput sit additum à quibusdam, eo argumento, quòd Paulus tantùm scribat de ijs simplicibus medicamentis, de quibus scribit Galenus, qui nusquam de Baccare meminit: & idem fecerit Oribasius: illi respondendum est, quòd negligenter satis legerit de plantis apud Paulum. Quippe quòd is non solùm ex Galeno, sed ex Dioscoride transcribat. Agalloci enim Narcaphthi, Cancami, Fraxini, Othonnæ, Acanthij, Botrys, Geranij, Aethiopidis, Epypactidis, Apios, Alypi, Cynocrambe, Heliotropij, & aliorum quorundam non meminit usquam Galenus, quorum tamen omnium ex Dioscoride meminit Paulus, quemadmodum & Baccharis: quo fit ut infirmum admodum sit Anguillarij argumentũ tam de Paulo quàm de Oribasio: qui plantarũ historias non ex Gal. sed ex Dioscoride transcribant. Adhæc quantum ualeat in censendis Asaro & Baccare Anguillarij iudicium conijciet facilè quispiam, qui eius annotauerit uerba, dum ultimo loco, ut probet Baccaris caput ab Asaro esse resciſſum, dicit, id facilè deprehendi posse, ubi quispiam Baccaris & Asari caput simul contulerit. Sed faciamus periculum. Asarum folio est hederæ minore, læuioreque: Baccaris uero inter Violam & Verbascum medio, & tactu aspero. Flores Asaro sunt Cytini aut Hyoscyami figura, ac purpurei: Baccari in purpura albicantes. Cauliculos habet Asarum plures, ásperos, ac lentos, quibus singulis folia appensa sunt: Baccaris uerò unum tantùm caulem edit, cubitalem, angulosum, aliquantulum asperum, non sine adnatis multis. Item radices Asaro insunt geniculatæ, tenues, obliquæ, gramini non dissimiles, longè tamen graciliores odoratæ, & ut Plinius inquit, & experientia comprobat, Nardum redolentes: Baccari autem radices insunt nigro Veratro similes, quibus odor inest gratissimus, Cinnamomo proximus. Postremò Asarum in umbrosis montibus prouenit: Baccaris in asperis & siccis. Quibus palam est nil minus hasce plantas sibi repugnare, quàm sibi ipsi repugnet Anguillarius, dum illud Crateuæ fragmentum in medium affert, quo probare contendit Baccharis caput in Dioscoride ex Asari capite esse resciſſum. Siquidem cùm in eo legatur,* Βοτάνη εὐώδης, στεφανωματική, καυλία γωνιοειδῆ. φύλλα δασέα. ἄνθη δὲ πορφυρᾶ, εὐώδης ῥίζα. ὁμοία τῇ τοῦ ἐλλεβόρου, ἐοικοῖα τῇ ὀσμῇ κινναμώμῳ: *idest: Herba odorata, cauliculi geniculis intercepti, flores autem purpurei, odorata radix, similis radici Ellebori nigri, odore Cinnamomo accedens. Tyresia cæcior fuerit, qui non uiderit fragmentum esse Baccaris, non Asari, ut sibi persuadet Anguillarius. Quippe quòd Asarum Plinij testimonio, ita uocatum est, quòd in coronis non ueniat, quodque eius cauliculi geniculati non sint, sed tantùm radices, quæ graminis sunt non Ellebori, nec Cinnamomi odore refertæ sed Nardi, & ideo Nardum rusticum nonnullis appellatum; quòdque non in siccis & asperis nascatur locis, sed in umbrosis ac opacis montibus. Hæc si diligentius perpendisset Anguillarius, non ita fortasse inconsideratè contra sui ipsius sententiam fragmentum illud Crateuæ attulisset in medium, ut potius fortasse uideretur tam preciosa habere fragmenta, quàm quòd curæ illi fuerit, solidè de Medica materia disserere. Probatur præterea, Baccaris caput Asari non esse membrum, non solùm ex Oribasio, qui perquàm fideliter ex Dioscoride transcribit, sed etiam ex Serapione. Siquidem ij in Asaro ne uerbum quidem habent, quod in Baccaris capite reperiri poßit, sed id tantũ, quod paßim legitur, in Ruellij ac Cornarij Dioscoride, qui cùm hæc animaduertiſſent, quæ in Asari capite adulterina inuenerunt, non sine ratione amputarunt. Quibus patet non modò Asari caput integrum haberi, sed quòd hæc uerba* πόα εὐώδης στεφανωματική *Dioscoridi sint adulterina, quemadmodum alia quamplura, quæ in capitum fere omnium principio olim habebantur. Postremò dicimus eandem plantam esse Baccarem apud Græcos, quam apud Latinos. Nam si quispiam conferat uires, quas fragmentum Crateuæ illud, & ipse Dioscorides Baccari tribuerunt, cum ijs quarum de sua Baccari meminit Plinius, is sanè illicò deprehendet, quàm apertè cæcutiat Anguillarius. Baccarem similem Combreto idem reddidit Plinius, ubi inquit, Simillimum ei Combretum appellatum foliorum exilitate usque in fila attenuata, & procerius quàm Baccar. Quæ uerba haud rectè intellexerunt, qui pro Combreto quandam ostendunt plantam, folijs stamineis, ueluti filamenta quædam duûm, triumúe spithamarum longitudine protensa. Siquidem Plinij uerba einsmodi foliorum faciem haudquaquam describunt, sed quòd sua substantia Combreti folia adeo sint exilia, id est tenuia, ut texturæ filamenta omnino appareant. Nam exilia plenis opponit Plinius in Epistolis, & Cicero secundo de diuinatione: quo fit ut nil aliud in ea comparatione sibi uelit Plinius, quàm quòd Baccaris folia sint Combreto solidiora, pleniora ac robustiora: illa uerò, ut diximus, non quidem in stamineis filis protensa, sed Baccaris modo lata: quamuis adeò tenuia ut omnis ferè earum appareat textura.*

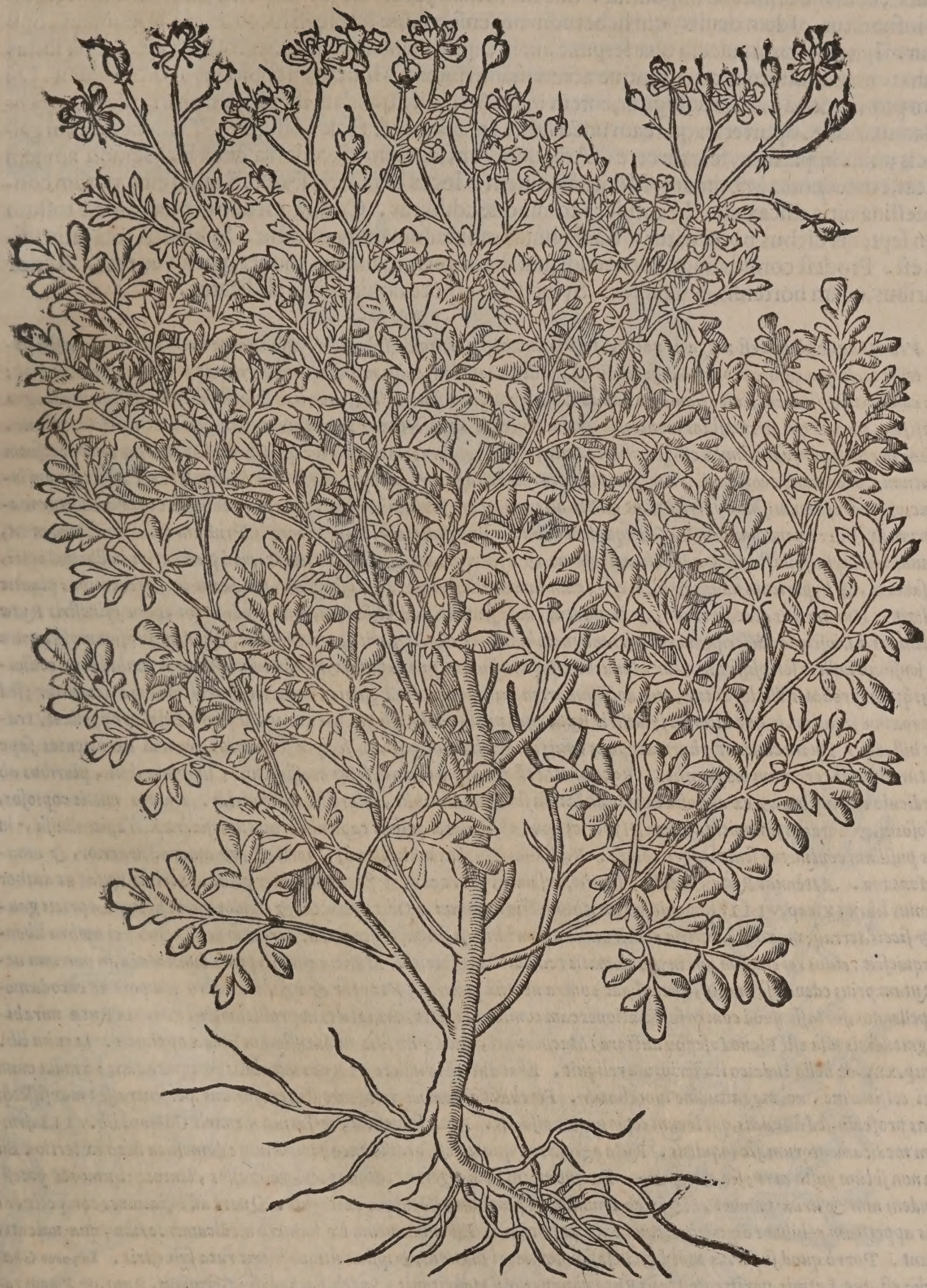
Πήγανον. RVTA. CAP. XLV.

Conclusa non legit Orib.

† Orib. non habet.

RVta montana, [syluestrisque, satiua,] & hortensi acrior est, & in cibis damnata: satiua uerò, quæ sub ficu arbore enascitur, magis in cibos admittitur. Vtraque urit, calfacit, exulcerat, urinam ciet, menstrua pellit, †[aluum sistit] potu, ciboue. Lethalium medicamentorum antidotum est, si semen ex uino acetabuli mensura ebibatur. Folia per se præsumpta, aut cum nucibus iuglandibus, aridisque ficis,

RVTA.

ficis, inefficaces uenenorum uires reddunt: contra ſerpentes ſimili modo ſumere conuenit. Genituram cibo, potúue extinguit: cum anetho ſicco decocta, tormina ſedat. Facit ad pectoris, laterumque dolores, difficultatem ſpirandi, tuſſes, pulmonis inflammationem, coxendicum, articulorumque cruciatus, & horrores febrim circuitu repetentes, pota, ut antè dictum eſt. Item ad inflationes coli, uuluæ, rectique inteſtini cum oleo decocta, & infuſa. † [Fœminas uuluæ ſtrangulatu liberat, ſi à genitali ſedétenus cum melle ſubijciatur.] Feruefacta ex oleo, & pota, uentris tineas excutit: articularijs doloribus ex melle, aquæ inter cutem cum ficis illinitur: eiſdem in potu auxiliatur, decocta in uino ad dimidias partes, & oblita. Cruda, conditaque cibo, uiſus aciem excitat: dolores oculorum illita cum polenta lenit: doloribus capitis cum roſaceo, & aceto illita, auxiliatur: profluentem naribus ſanguinem ſi ſtit trita, & indita. Teſtium inflammationibus cum laureis folijs impoſita, & eruptionibus papularum

† Orib. non legit.

a Meum. σὺν μυρσίνῃ κηρωτῇ. i. cum Myrteo cerato.

b Oribasius. ὄφεων πλείστων. i. pluribus serpentibus.

cum [a] myrto, & cerato prodest: cum pipere autem, uino, & nitro affricta: albæ uitiligini medetur: cum eisdem illita formicationes tollit, & uerrucas, quæ thymi florem repræsentant. contra impetigines cũ alumine, & melle utilissimè imponitur. Succus in mali punici calyce calfactus, aurium dolori efficaciter infunditur. Idem oculis, qui hebetudinem sensere, cum fœniculi succo, ac melle inunctus, opitulatur. Ignem sacrum, ulcera quæ serpunt, aut in capite manant, cum aceto, rosaceo, & cerussa illitus persanat. mansa alliorum, ceparumque acrimoniam domat. Montana si copiosius estur, interficit. Dũ florem promit, & ad murias colligitur, cutem inflat, & rubore quodam inficit, cum pruritu ac uehementi inflammatione. oportet itaque eam unctis antea manibus, & facie colligere. Tradunt succum gallinaceis pullis insparsum, feles arcere. Adijciunt eam, quæ in Macedonia circa Haliacmon amnem prodeat, comedentes interimere. Montosus autem is locus, [b] uiperis scatet. Semen eius potum contra intestina uitia efficax est. In antidota commodè addditur. Contra incontinentiam urinæ tostum semen septenis diebus potui datur. Radix huius montanum moly uocatur. Syluestris ruta satiuæ similis est. Prodest comitialibus, & coxendicum doloribus: menstrua mouet, partus enecat. Acrior est uiribus, quàm hortensis, & ualidior. Syluestris, utpote noxia, cibis abdicatur.

Rutæ consideratio.

Monachorum hallucinatio.

Ruta utraque planta est uulgaris notitiæ, tam satiua inquam, quàm syluestris. Non tamen uelim de illa syluestri intelligas, de qua capite proximo differendũ est, sed de ea tantùm, cuius meminit Dioscorides in præsenti capite, quàmq; in eius calce satiuæ similem fecit: siquidem hæc ab illa plurimum differt. Nascitur hæc syluestris Ruta in Goritiensi agro copiosissima, adeò ut qui circumstant montes, ea ubique scateant; præsertimq; Saluatinus mons, qui eadem fermè uestitur. Facie hæc hortensi perquàm similis est, graciliori tamen folio, & gustu acriori, amarioriq;. Id quod Monachorum in Mesuem scribentium (pace tamen eorum dixerim) ineptijs prorsus refragatur. quippe qui asserant nullam ferè esse differentiam inter hanc, & androsæmum, siue hypericum, ut quæ in alterius locum substitui possint. Qua in re manifestè deprehenditur magna eorum inscitia: quandoquidem hîc (ut equidem arbitror) in triplici uersantur errore. Primùm quòd existimauerint, turpi nimirum lapsu, syluestrem Rutam ab androsæmo, & hyperico non dissidere. Deinde quòd putauerint hallucinati etiã, androsæmum, & hypericum unum & idem esse, cùm tamen Dioscorides de his seorsum, tanquam de differentibus plantis tradiderit. Huc tertius accedit error, & is quidem, mea sententia, detestandus, quòd prodiderint, hanc syluestris Rutæ historiam bis à Dioscoride descriptam reperiri, magnamq; habere cum hyperico cognationem. Quod potius somniasse, quàm libero sensuum iudicio scripsisse uidentur Monachi, cùm non huius Rutæ caput sit illud, in cuius fronte in quibusdam codicibus, ijsq; non probatis, illa legantur, quæ doctissimorum testimonio hîc ascititia, hyperici autem propria censentur; sed quod proximè sequitur, in quo alterius syluestris Rutæ, quam alij Moly, alij HARMALAM, *alij uerò Besasan appellant, tractatur historia. Quare caueant pharmacopolæ, qui fortasse horum patrum scripta sequuntur, ne unà cæcutientes sæpe ducantur in uarios errorum labyrinthos. Ruta planta est perpetuò uirens, folijs crassiusculis, subpinguibus, pluribus ab uno pediculo exeuntibus, & ex angusto exortu, in latum se diffundentibus, colore saturatè uiridi. Ramos mittit copiosos, surculososq;, & flores in summitate luteos, Hyperici haud absimiles, è quibus capitula oriuntur, quadruplici apice diuisa, in quibus pusillum continetur semen nigro colore. Radix illi lignosa, multiplexq;, acris est, & amara, sed acrior, & amarior Montana. Attenuat Ruta, incidit, digerit, resoluit, prouocat, & flatus potenter pellit. Seritur Ruta (ut author est Plinius lib.* XIX. *cap.* VIII.*) fauonio, & ab æquinoctio autumni. Odit hyemem, & humorem, ac fimum. Apricis gaudet, & siccis, terraq; maximè lateritia: cinere uult nutriri, hic & semini miscetur, ut careat erucis. Sub fici umbra libentius acquiescit. cuius rei causam suis in problematis reddidit Aristoteles. Mustela cum serpente dimicatura, in murium uenatu Rutam prius edendo se munit, gnara hanc contra uenena pollere. Vtuntur & ipsa hoc nostro tempore ad cacodæmones depellendos, fortasse quòd contra fascinationes eam commendauerit Aristoteles in problematis. Planta Rutæ mirabilis magnitudinis uisa est (Flauo Iosepho auctore) Macherunti, quod olim fuit munitissimum Iudææ oppidum. Is enim lib.* VII. *cap.* XXV. *de bello Iudaico ita scriptum reliquit. Erat autem in ipsa regia Ruta mirabilis magnitudinis: à nulla enim ficu uel celsitudine, uel magnitudine uincebatur. Ferebant autem eam ex Herodis temporibus perseuerasse: mansissetq; ulterius profectò, sed à Iudæis, qui locum cęperunt, excisa est.*

Rutæ uires ex Gal.

Rutæ syluestris, & satiuæ meminit Galenus lib. VIII. *simplicium medicamentorum, sic inquiens. Ruta agrestis ex quarto est ordine excalfacientium: domestica uerò ex tertio. Est autem non solùm gustu acri; sed & amaro. Ex quo etiam sanè digerere, atque incidere crassos, lentosq; humores potest. Ob eandem uim & urinas mouet. Quin & tenuium est partium, flatusque extinguit. Quare ad inflationes competit, ac ueneris appetitum cohibet: digeritq;, atque exiccat strenuè. Est enim eorum ex numero medicamentorum, quæ ualenter desiccant.*

Nomina

Porrò quod superius Moly, & Besasan nominari diximus, & ipsum utique fuerit ruta syluestris. Πήγανον *Græcis herba est, quæ Latinis, pariter & Italis Ruta nominatur: Mauritanis, Sadeb, seu Sedab: Germanis, Raut, & Vuein raut: Hispanis, Arruda: Gallis, Rue: Boemis Rauta: Polonis Ruta.*

Πήγανον ἄγριον. RVTA SYLVESTRIS. CAP. XLVI.

† Orib. addit. γενομένον. i. nascitur.

a Cat. addit. ἱκανῶς. i. potenter.

VOcãt etiámnum syluestrem Rutam, quod † in Cappadocia, & Galatia Asiæ finitima moly dicitur. Frutex est, qui ab una radice multos emittit cauliculos: folijs multò, quàm alterius rutæ longioribus, tenerioribusque, odore graui: flore candido: capitulis in cacumine paulò maioribus, quàm satiuæ rutæ, quæ tribus maximè partibus constant: in quibus triangulum semen, subrufum, gustu [a] amarũ recluditur. cuius est usus. Semen autumno maturescit. quod cum melle, uino, croco, & fœniculi succo, ac gallinaceo felle, teritur contra retusam oculorum aciem. Sunt qui eam harmalam uocent, Syri besasan: qui Cappadociam incolunt, moly, quoniam quandam cum moly seruet similitudinem: radice nigra, flore candido. In collibus, & læto solo prouenit.

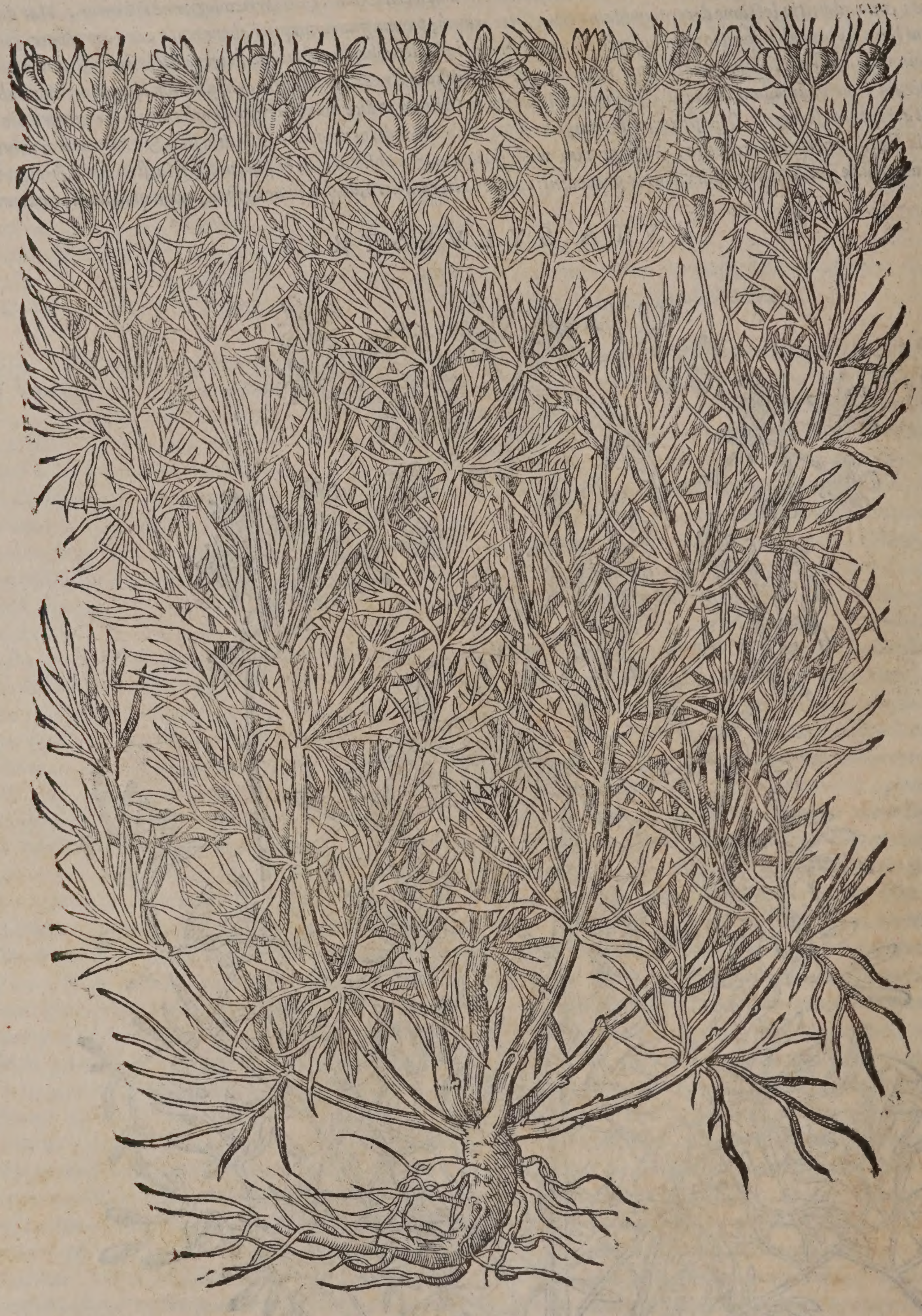
INueniuntur ex Græcis codicibus Dioſcoridis, item ex Latinis illorum fidem ad unguem ſecutis, qui uel maximo librariorum lapſu, uel potius eorum temeritate, qui nimis ſcioli uideri uolunt, plura de hac altera ſylueſtri Ruta in capitis fronte ſcripta oſtendunt, quæ doctiſſimorum quorunque conſenſu adiectitia ſunt, & hyperico legitimè debentur. Hac deprauata, imò addititia lectione decepti quidam rerum, literarumq́; parum gnari, turpiter aberrarunt, certò credentes ſylueſtrem hanc Rutam ab hyperico nihil differre. Quorum error ſimul deprehenſus eſt, atque Dioſcoridis lectio reſtituta à peritiſsimis uiris, qui rei diſcrimen exactiſſimè nouerunt, & uetuſtiſſima Græca exemplaria conſuluerunt, in quibus nihil tale offenderunt. quemadmodum neque id ſeſe offert lectitandum in Oribaſij codice manu ſcripto, herbarum deſcriptiones Dioſcoridi acceptas referente. Quo fit, ut nullus amplius ſuperſit ambigendi locus, quin ea aſcititia ſint, & ex hyperico, cuius propria ſunt, hîc perperàm repetita. Sed hæc iam miſſa faciamus, & conſtituamus duplicem eſſe ſylueſtris Rutæ ſpeciem: unam domeſticæ ſimilem, de qua diximus in præcedenti capite: alteram uerò, de qua nunc agimus, quam quidam Harmalam

Rutæ ſylueſtris alterius conſid.

RVTA SYLVESTRIS.

RVTA SYLVESTRIS ARMOLA.

Seplaſiariorũ grauis error.

uocant. Hanc (ut ingenuè fatear) in Italia ſponte natam non uidi. Verùm eius imaginem, quam hîc appingi curauimus, miſit ad me Conſtantinopoli Gulielmus Quacelbenus Cæſaris Ferdinandi Oratoris medicus. Eſt itaque ARMOLA *frutex, qui ab radice plures emittit caules, folijs multò quàm alterius Rutæ longioribus, tenuioribuſque, odore graui, floribus candidis, è quibus capitula in caulium ſummitate oriuntur ſatiuæ rutæ maiora, tenuibus quibuſdam foliolis, & acutis cricunquaque ſtipata, in quibus triangulum occluditur ſemen, ſubrufo colore, & amaro guſtu, cuius eſt uſus. Aphri corrupta à Græcis appellatione Harmel pro Harmala dicunt. Verùm enimuero grauiſſimo errore ducuntur ſeplaſiarij, qui Luminis apothecariorum ſcripta ſecuti, huius Rutæ, ſiue Harmel loco, fœtidis, & aggregatiuis dictis catapotijs, aliјsq; compoſitis medicamentis cicutæ ſemen admiſcent. Quod non ſolùm ſuis tum qualitatibus, tum facultatibus Harmalæ omnino repugnat; ſed etiam uenenum lethale exiſtit. Errandi cauſam præbuit Quiricus Auguſtus Tortonenſis: quandoquidem is, ubi in conficiendis fœtidis catapotijs, quid ſit Harmel explanare contendit, ait Syluatici Pandectarum auctoris teſtimonio, quòd quotieſ-*

cunque

GALEGA, SIVE RVTA CAPRARIA.

cunque reperitur Harmel cum aſpiratione nil aliud apud Arabes deſignat, quàm ſemen cicutæ: ſine uerò afflatu, Rutæ ſylueſtris ſemen. Quod euidens, ac execrandum eſt mendacium: ſiquidem Harmel tam afflatum, quàm nudè ſcriptum Mauritanis perpetuò agreſtem Rutam ſignificat, ut Serapionis, & Auicennæ auctoritate facilè probari poteſt ſuis in libris, in quibus ſimplicium hiſtorias, & facultates poſteritatis memoriæ prodiderunt. Nam quæ illi de Harmel ſcripſerunt, Dioſcoridi, & Galeno Rutam hanc deſcribentibus prorſus adſtipulantur. Cæterùm Auicenna ipſius Harmel etiam meminit lib. quarto ſui Canonis, ubi uiperarum morſus curationem tradens, ſic inquit. Ruta ſylueſtris (& non eſt albarmel, ſecundum quòd exiſtimauerunt quidam, imò eſt ſpecies rutæ ipſius) confert morſibus uiperarum. hæc ille. Sed ne fortè quis Auicennam non rectè intelligens, in his uerbis decipiatur, ut ſuis in Parodoxis Fuchſium, uirum alioqui expertiſſimum, in Auicennam acriter agentem, deceptum fuiſſe deprehendimus, ut qui illum, ut puto, minus intellexerit, ſciendum profectò eſt (quemadmodum etiam antea aliquoties retulimus, & nunc, quoniam ad rem faciat, idipſum repetere non alienum erit) quòd non

Fuchſij lapſus, & Auicennæ defenſio.

eiusdem utique generis est syluestris Ruta, de qua unà cum domestica superius tradidit Dioscorides, & hæc, quam Græcorum quidam Harmalam, Mauritani uerò Harmel, siue Albarmel appellant. Ex hac omnibus perspicua Rutæ syluestris distinctione, quantum equidem reor, liquidò patebit, Auicennam haudquaquam errasse, ut errorem immeritò illi iniungit Fuchsius. Quippe cùm inquit Auicenna, Ruta syluestris (& non est albarmel, secundum quòd existimauerunt quidam, imò est species rutæ ipsius) confert morsibus uiperarum, ijs uerbis declarat se illam hîc syluestrem Rutam intelligere, quæ domesticam æmulatur: non autem illam, de qua hoc loco differit Dioscorides, quamq; suæ Arabicæ familiæ auctores Harmel, siue Albarmel uocant. Eius tamen loco citato, paulò antè meminerat, sic inquiens. Et albarmel est de medicinis liberantibus. Vbi per Albarmel eam sanè Rutam syluestrem intelligit, de qua præsens sermo est. ob cuius differentiam, postea alterius Rutæ syluestris mentionem faciens, subiungit illa uerba, quæ iam bis citauimus. Vt hinc palàm faceret, se non modò de alio syluestris Rutæ genere intellexisse; sed etiam occurrisse, ne quis, si sine distinctione locutus esset, se idem frustrà repetijsse calumnietur.

Quorundam error, & locus Auerrois restitutus.

Porrò non desunt qui sustinere contendant, Harmel esse Cicutam, Auerroem in medium adducentes, quem lib. V. suarum collectanearum ita scriptum reliquisse uolunt. Harmel, id est Cicuta, calida est, & sicca in tertio gradu, incîdit crassos humores, & prouocat urinam, & menses, & ualet dolori scapularum, & purgat phlegma. Hac isti nituntur auctoritate. Quibus ita facilè responderi potest, quòd cùm Cicutæ hoc loco eas Auerroes tribuat facultates, quas etiã Harmalæ, nomine tamen Moly, reddidit Galenus, manifestè deprehenditur Auerroris codex librariorum incuria fuisse deprauatus. Neque difficilis lapsus fuit, quòd ij uocum similitudine decepti Cicutam pro Ruta legerint, ac scripserint. Adde etiam illud (hoc enim medicorum neminem latet) quòd tantum abest, ut Cicuta tertium caliditatis gradum obtineat, cui illam assignat deprauata Auerrois lectio, ut ne primum quidem attingat, cum Dioscoridis, & Galeni testimonio, in quarto frigiditatis ordine collocetur: ob idq; eam lethale uenenum esse affirment. Quaproter quàm peßimè agatur ab ijs, qui Cicutæ formidandum semen ijs compositis medicamentis addunt, quorum usus est ad deijciendos, incidendos, extenuandosq; lentos humores, ij dijudicent, qui ueritatis studio dediti huiusmodi cauillationes, quæ sepæ hominibus perniciem pariunt, tolerare non possunt: Rutæ huiusce semen datur ad purgandum bilem atram magno auxilio. paraturq; potandum hoc modo. Conijciuntur in mortarium seminis grana XV. prius clarißima aqua ablutis, & deinde ligneo pistillo teruntur, affunduntur; aquæ fontanæ unciæ quatuor, eodemque pistillo aliquantisper miscentur. Demum linteolo percolatur cremor. cui adduntur mellis optimi unciæ tres, & olei Sesamini, aut amygdalini unciæ duæ. & id omne propinatur Melancholicis. Facit enim copiosas uomitiones. Nec est hoc medicamento aliud ualentius ad Comitiales. Scribunt Arabes huius Rutæ semine inebriari homines, adeo ut subinde diutius dormiant. Id quod maximè confert in eo Melancholiæ genere, quod ij heros appellant.

Rutę syluestris alterius uires ex Gal.

Rutam hanc syluestrem appellat Galenus Moly, libro. VII. simplicium medicamentorum, ubi de ea disserit his uerbis. Moly, hoc quidam uocant peganon agrion, hoc est, Rutam syluestrem, nonnulli harmolam. Syri besasan, sicut Cappadoces moly, quia radicem habeat nigram, & florem lacteum. Vis eius tenuium est partium, & calida tertio abscessu: unde crassos humores secat, ac digerit, & urinam mouet. Hæc Galenus de altero Rutæ syluestris genere. Cui constat & primum syluestris Rutæ genus perpulchrè respondere. Ex quo crediderim, quòd sine ullo errore seplasiarij alteram alterius loco subijcere possint, quoties Arabum harmel in suis compositis medicamentis admiscendum reperiunt.

Rutę caprarię mentio, & uires.

Est & alia Rutæ species, quæ recentioribus quibusdam CAPRARIA cognominatur, quibusdam uerò Galega dicitur, nostrates eam uulgò appellant Lauanese. Passim hæc in scrobium aggeribus, humentibusq; locis prouenit caule sesquicubitali, & aliquando maiore, ramosa, in quo folia utrinque emergunt ab uno pediculo dena aut undena, oblonga, ac pinguia. Flores in summitate profert ex candido purpurascentes, è quibus siliquæ oriuntur, semen continentes. Vis illi maxima contra pestilentiam, nanque plurimos huiusce plantæ usu præseruatos scimus. Quidam ad hoc quotidie crudam in acetarijs uorant, alij olerum modo coctam ex carnium iure sumunt, non nulli succum extrahunt, & ex uino hauriunt. Quin etiam ualet non solùm aduersus lethalia medicamenta; uerùm etiam contra ferarum omnium, quæ dentibus, aut aculeo uenenum emittunt, tum morsus, tum ictus: in quem usum herbam uel eius succum bibendum præbent, ac etiam emplastri modo uulneratis partibus imponunt. Laudant aliqui succum sesquiunciæ pondere haustum pueris comitiali morbo uexatis. Epotus recentis herbæ succus datur utiliter cochlearis mensura ad necandos intestinorum uermes. Idem præstat herba ipsa in patella calefacta ex oleo amygdalarum amararum, aut è lini semine, uentri adalligata. Eiusdem succus datur in principio pestilentia affectis, aut eius decoctum ex aceto factum addita Theriaca & Armenio bolo. Verùm subinde sudare affectum oportet. Idem præstat ad pestilentes febres, in quibus exanthemata, siue maculæ quas pestechias uacant, emerserint, & præsertim epoto herbæ decocto ex aqua unà cum Tormentillæ radice, Cardui benedicti folijs, & Armenio bolo. Quas quidem facultates illi inesse censeo, sua ipsius speciali dote. Cæterùm apertissimè falluntur, qui putant Rutam hanc caprariam dictam Polemoniam esse, ut latius libro quarto suo loco dicemus.

Nomina.

Quæ planta πήγανον ἄγριον Græcè, Ruta syluestris Latinè dicitur: Arabicè, Harmel: Italicè, Ruta saluatica.

Μῶλυ. MOLY. CAP. XLVII.

MOly folia habet graminis, latiora, humi sparsa: florem albæ uiolæ similem, sed minorem, magnitudine uiolæ purpureæ æmulum, lactei coloris: caulem candidum, quaternûm cubitorum: in cuius cacumine inest aliquid, quod allij speciem referat. Radix parua, bulbosa. quæ mirum in modum ualet ad uuluæ apertiones, si trita cum irino unguento, in pesso subijciatur.

Moly hist. ex Theoph. & Plinio.

MOly, ut scriptum reliquit Theophrastus libro IX. cap. XV. de plantarum historia, apud Pheneum exit, atque apud Cyllenam esse (quemadmodum Homerus dixit) affirmant: radice rotunda, non absimili cepæ, folio scillæ. Vsum eius contra ueneficia summa: non tamen effodi difficulter, ut ait Homerus. Moly quoque meminit Plinius lib. XXV. ca. IIII.

ita ſcribens. Laudatiſsima herbarum eſt, Homero teſte, quam uocari à dijs putant Moly. Aſt inuentionem eius Mercurio aſſignat, contraq; ſumma ueneficia demonſtrat. Naſci eam hodiè circa Pheneum, & in Cilene Arcadiæ tradunt, ſpecie illa Homerica, radice rotunda, nigraq;, magnitudine cepæ, folio ſcillæ: effodi autem difficulter. Græci authores folium eius luteum pinxere, cùm Homerus candidum ſcripſerit. Inueni è peritis herbarum medicis, qui & in Italia naſci eam dicerent, afferriq; Campania mihi aliquot diebus effoſſam inter difficultates ſaxeas, radicis triginta pedes longæ, ac ne ſic quidem ſolidæ, ſed abruptæ. hæc Plinius. Ex cuius ſanè uerbis facilè cognoſci poteſt, Moly ab eo ſecundo loco redditum, quod in Campania effoſſum, & ſibi allatum ſcribit, ab illo plurimùm diſſidere, quod Homerus, & Dioſcorides notis non planè conſentientibus repræſentarunt. Moly cui Dioſcoridis delineatio reſpondeat, hactenus in Italia reperire non potui, neque ab alijs inibi repertum, aut aliunde aduectum ſcio; & ſi non deſint qui Moly genuinum ſe habere iactitent. Sunt etiam mihi plantæ, quæ pro Moly ad me miſſæ ſunt ab amicis, ſed nullam mihi hactenus probandam duxi. Cæterùm herbam Moly Dioſcoridi appellatam, eandem nimirum eſſe putauerim cum illa, quæ Galeno lib. VII. ſimpl. medic. Myle uocatur, cùm inquit. Myles radix paruo bulbo ſimilis eſt, facultatis contrahentis. nam cum farina ærina, (hoc eſt lolij) appoſita apertam uuluam ſanare ſcribit Dioſcorides. His uerbis Galenus non ſolùm quidem Mylen ſuam Dioſcoridis Moly acceptam refert; ſed etiam nos commonet mendi cuiuſdam, quod hucuſque latuit in codicibus Græcis Dioſcoridis. Quippe quòd ubi in huius capitis calce legitur μετὰ ἰρίνου μύρου, quod eſt, cum irino unguento, Galeni teſtimonio, legendum ſit μετὰ αἰρίνου ἀλεύρου, id eſt, cum farina loliacea. Et certè in id uitium facilè librarij quadam ſcripturarum uicinitate labi potuerunt. Sed addamus rationem, qua uulgaris lectio deprauata manifeſtè deprehendetur. Nam ſi unguentum irinum efficaciter aperit, non uideo quid Moly radix cum eo præſtare poſſit πρὸς ὑστέρας ἀνασομώσεις, hoc eſt, ad uuluæ apertiones. Sic enim ex Græco rectius reddendum puto, quàm ad aperiendas uuluas, ut uerterunt Marcellus & Ruellius. qui tamen ſecus facere non poterant, ſi unguenti irini rationem habere uolebant. Id μῶλυ Græci dicunt, quod Latini item Moly.

Moly uires ex Galeno.

Dioſcoridis locus caſtigatus.

Nomina.

Πάνακες ἡράκλειον. PANACES HERACLEVM. CAP. XLVIII.

PAnaces nonnullis Heracleum dicitur: ex quo opopanax colligi ſolet. Plurimum in Bœotia, & in [a] Phocide Arcadiæ naſcitur: ibique compendij, & quæſtus, qui ex eo liquore factitatur, gratia, ſtudioſè colitur. Folijs eſt aſperis, in terra iacentibus, herbacei coloris, multùm ad ficulnea accedentibus, in ambitu quinquepartitò diuiſis: caule, ut ferulæ, altiſſimo, qui lanugine quadam [b] incaneſcit, folijs etiam minutioribus obſitus: muſcarijs, ceu anethi, in cacumine: flore luteo, & ſemine odorato, feruenteque. Radices habet multas ab origine una, candidas, graueolentes, craſſi corticis, & ſubamari guſtus. Naſcitur in Cyrene Libyæ, & Macedonia. Excipitur ſuccus inciſa radice, recenti caulium pullulatu. Ea candidum ſuccum emittit, qui ſiccatus in ſumma cute croceum colorem contrahit. Effluentem autem ſuccum excipiunt, folijs excauato ſolo ſtratis, quæ ſiccata tolluntur. Simili modo caule meſſibus inciſo, profluentem ſuccum eximunt. Meliores ex radicibus, albæ, rigentes, diſtentæque, ſiccæ, quæ cariem non ſentiant, aromaticæ, feruentes guſtu. Fructus ex media ferula cibo idoneus eſt: ſed ex agnatis ſtolonibus, ab uſu cibario abhorret. Maximè in hoc ſucci genere probatur [c], quàm amariſſimus, internè albus, aut ſubfuluus, foris ad croci colorem inclinans, læuis, pinguis, friabilis, tener, ſtatim in aqua eliqueſcens, graui odore. Niger improbatur, ac mollis. Adulteratur ammoniaco, aut cera. Sed ſynceri experimentum eſt, ſi digitis in aqua friatus reſoluatur, & lacteſcat. Excalfacit, mollit, extenuat: horroribus febrium, circuitibuſque, uulſis, ruptis, laterum dolori, torminibus, ſtillicidio urinæ conuenit. Contra ueſicæ ſcabiem ex aqua mulſa, aut uino bibitur: menſes trahit, fœtum enecat. Inflationes, quæ uuluam malè habent, duritiaſque, ex melle dilutus, diſcutit: iſchiadicis illinitur. acopis, & capitis medicaminibus admiſcetur: carbunculos rumpit. Podagricis, cum uua paſſa illitus ſubuenit: dolore dentium liberat, cauis inditus: oculorum aciem illitu excitat. Ex eo, & pice optimum fit emplaſtrum contra beſtiarum morſus, quæ in rabiem efferantur. Radix in ramenta conſciſſa, uuluæ admota, partus extrahit: ad uetera ulcera efficax eſt. nudata oſſa corpore operit, ſi trita cum melle illinatur. Semen cum abſinthio ſumptum, menſes pellit: cum ariſtolochia, prodeſt aduerſus animalia, quæ uenenum eiaculantur: & contra uuluæ ſtrangulatus in uino bibitur.

a Meũ, & Cat. ἐν ψωφῖδι. i. & in Pſophide.

b Meũ. λεπτὸν i. tenui. Idē legit Oribaſius.

c Orib. πικρότερος. i. amarior.

Πάνακες ἀσκλήπιον. PANACES ASCLEPIVM. CAP. XLIX.

PAnaces † Aſclepij caulem à ſolo emittit tenuem, cubitalem, geniculatum: circa quem folia funduntur fœniculo ſimilia, maiora tamen, & hirſutiora †, odorata: in cacumine umbella, ubi flores emicant aurei, acris guſtus, & odorati. radix [a] parua eſt, & tenuis. Auxiliarem uim habent [b] flores, & ſemina, contra ulcera, phagedænas, & tubercula, ſi trita cum melle imponantur. aduerſus ſerpentes ex uino bibuntur, & cum oleo illinuntur. Aliqui panaces ſylueſtre origanum uocant, alij cunilam, de qua in origani mentione diximus.

† Orib. Ἀσκλήπιον, καὶ χειρώνειον. i. Aſclepium & Chironium.

† Orib. δυσώδη. i. malè olentia.

a Meũ. πικρά. i. amara.

b Meum. ἔνθετον τὸ ἄνωθεν. i. auxiliarē deſuper.

Πάνακες χειρώνιον. PANACES CHIRONIVM. CAP. L.

PAnaces [a] Chironium in Pelio monte maximè prouenit. folium eius amaraco ſimile: flos aureus radix [b] parua, quæ non altè demittitur, guſtu acris. Pota radix ſerpentium ueneno reſiſtit. Illita coma, eadem præſtat.

a Cat. λεπτὸν οἱ δὲ χειρώνιον. i. exile, quod & Chironium.

b Meũ. & Cat. λεπτὴν. i. tenuis.

PANACES HERACLEVM.

Panaceis consideratio.

PAnaces Heracleum in Apulia frequens naſcitur, quemadmodum in Apennini iugis, & in Argentario promontorio in noſtris maritimis Senenſibus. Habetur & in quàm plurimis Italiæ uiridarijs, ubi ſumma diligentia colitur ab his, qui ſimplicium medicamentorum ſtudioſi, ad ſuum aliorumq; commodum innumera plantarum genera ſuis in hortis, ac uiridarijs ſerunt, ac colunt. Verùm non ob id affirmauerim, eius lacrymam, quam officinæ Opoponacum *uocant, excipi in Italia. Nam quæ Venetijs uenalis reperitur, ex Alexandria Aegypti conuehitur. Legitima non deſit, etſi adulteratæ frequentior ſit uſus apud eos, qui ex quáuis herba manipulos colligunt. In Panacis hiſtoria apertiſſimè aberrauit Meſues: quippe qui initio capitis omnia eius genera confundat. Quod omnibus iam notius eſt, quàm ut à nobis oſtendi debeat. Panaces Aſclepium nuper uidimus, eiusq; effigiem hîc appinximus. Sed* CHIRONIVM *non prouenit, quod ſciam, in Italia. Quanquam non deſunt, qui pro Chironio panace oſtendant plantam, quæ folium habet oblongum, hyſſopi fere modo: florem pentaphylli, ſed maiorem, aureo tamen colore: ſurculos numeroſos, tenues, lignoſosq;: radicem item lignoſam,*

Meſ. lapſus.

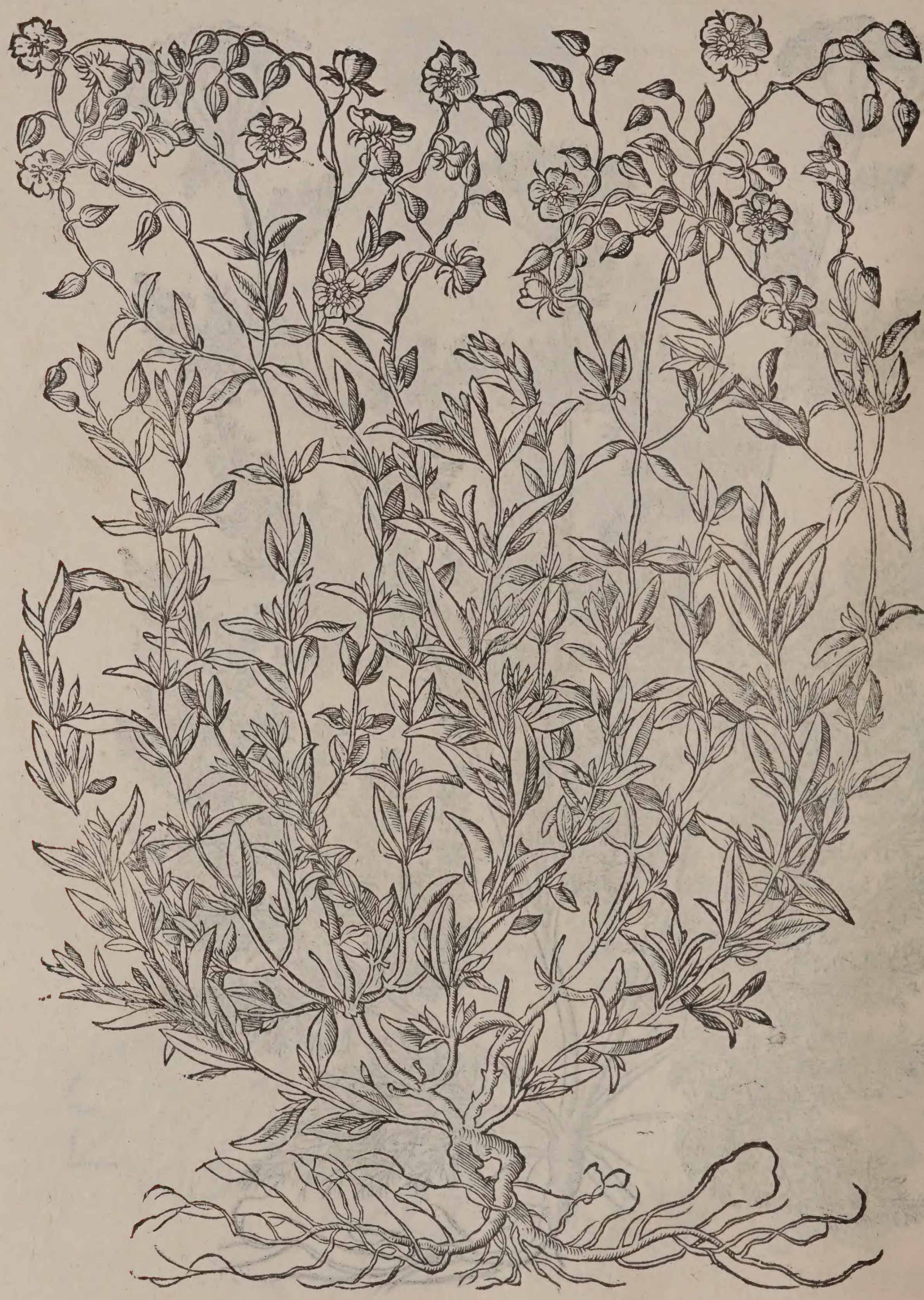
PANACES ASCLEPIVM.

ſam, rufeſcentem, guſtu adſtringentem. Verùm quòd Dioſcorides panaci Chironio tribuerit folia amaraco ſimilia, & radicem guſtu acrem, non uideo quomodo ingenuè poſſim eorum ſententiæ ſubſcribere. FLOS ITAQVE *ſolis mihi quidem omnino è ſymphitorum genere eſſe uidetur, quum facilè uulnera glutinet, & ſanguinem manantem ſiſtat. Verùm non hæc ſolùm præſtat, ſed oris & pudendorum ulcera ſanat, ubi in uino decoquatur, & eo ſubinde ulcera abluantur. Datur quoque potandus ad cruenta ſputa, & ad dyſenteriam unà cum radicibus contritus; quinetiam ad menſium abundantiam. In ſumma ubi agglutinare, cohibere, & roborare opus ſit, ea omnia perinde præſtat, ac cætera ſymphytorum genera. Panacis genera ab inuentoribus cognominari tradunt, nempe Aſclepium ab Aeſculapio, Chironium à Chirone, & Heracleum ab Hercule: quare & Herculeum à plerisq; eſt appellatum; cuius tantùm lacryma hoc tempore officinæ utuntur. Semen enim, ac radix, etſi in pluribus ualeant affectibus; ad nos tamen, quod uiderim, non adferuntur. In quorum defectu optimi chirurgi, cùm denudata oſſa carne explere uolunt, radicum ſegmenta, quæ lacrymæ compacta reperiuntur, quæque illa ſint,*

non

FLOS SOLIS, SEV PANACES CHIRONIVM.

Panacis uires ex Galeno, & Mesue.

non paruo labore seligunt, & ad hunc usum in puluerem redigunt. Panacis uires descripsit Galenus libro VIII. *simplicium medicamentorum, his uerbis. Panaces Heraclium, inquit, ex hoc fit uocatus Opopanax, radicibus eius, & caulibus excisis. Porrò opopanax ipse longè est ad plurimos usus aptissimus, ut pote excalfaciens, emolliens, & digerens: ponatq; ipsum quispiam in calfaciendo tertij ordinis, in desiccando uerò secundi. Cortex radicis exiccatorium simul, & excalfactorium est medicamentum: sed minus quàm succus. quin & nonnullam habet abstergendi facultatem. Quare eo quoque utimur & ad ossa denudata, & ad ulcera maligna, & contumacia. Sufficienter enim talia carnem procreant, scilicet abstergendo simul, & desiccando, nec ita magnopere calfaciendo: quæ omnia ad carnem generandam necessaria sunt, uelut in libris de curandi ratione ostendimus. Fructus calidus & ipse est, ac mensibus mouendis medicamen accommodum. Cæterùm nescio, quo pacto nunc ferè omnes ex more non panaces, sed panaca herbam hanc uocitent. Panaces autem Asclepium minus est calidum supradicto panace: quamobrem eo, & floribus eius, & semine melli mistis ad ulcera, phymata, &*

phagedanas

phagedænas utuntur. Panaces uerò Chironium & ipſum ſimilem prædicto facultatem poſſidet. hæc Galenus. Porrò deijcit Panacis lacryma (ut author eſt Meſues) à remotis corporis partibus, præſertimq; ab articulorum compaginibus, lentam, craſſam, contumacemq; pituitam. Cerebrum, & neruos expurgat, præcipuè cùm frigidis torquentur morbis. πάνακες ἡράκλειον *ſic Græcis, ut etiam Latinis Panaces Heracleum, nominatur: Arabibus, Steuſir, Ieuſir, ſiue Giauſir: Italis, Panace Heracleo. Huius gummi Græcis* ὀποπάναξ *dicitur: Latinis item Opopanax: Italis, Opopanaco: Hiſpanis, Opoponaque.* πάνακες *uerò* ἀσκληπιεῖον *ſic Græcè uocatur, ut Latinè ſimiliter Panaces Aſclepium: Arabicè, Panax Aſchilibet: Italicè, Panace Aſclepio.* πάνακες *denique* χειρώνιον *ita Græcis, Latinis pariter Panaces Chironium appellatur: Mauritanis, Panax caromon: Italis, Panace Chironio.* Nomina.

Λιγυστικόν. LIGVSTICVM. CAP. LI.

LIguſticum, [quod alij panaceam, alij panaces uocant,] plurimum in Liguria naſcitur, [in monte Apennino Alpibus contermino: unde nomen traxit.] Panaces incolæ non ab re appellant, quoniam & radice, & caule Heracleotico panaci ſimile ſit, & uiribus eiſdem præditum. Gignitur in altiſſi- Concluſa non legit Orib.

LIGVSTICVM.

a Meum. παρὰ τοῖς διώρυξι. i. circa scrobes.

b Cat. εὔστομαχον. i. gratum stomacho.

c Orib. πικρότατον. i. amarissimum.

mis, asperisque montibus, ac umbrosis, maximè [a] iuxta fluenta. Cauliculum fert anethi, geniculatum, tenuem, & in circuitu folia ferulæ Campanæ, molliora, odorata, prope uerticem graciliora, & longè magis diuisa: in cacumine muscarium, in quo semen dependet nigrum, solidum, & oblongum, fœniculo proximum, gustanti acre, & aroma olens: radix candida, Heracleotici panacis similis, odorata. Radicis seminisque uis excalfactoria, concoquens. Prodest ad intestinos dolores, tumores, concoctiones: item ad inflationes, præsertim quibus stomachus turgeat: & contra serpentium ictus: urinas, & menses potu trahit. Eosdem præstat effectus apposita radix. Semen cum radice oxyporis, & medicamentis decoquentibus admiscetur. [b] ori perquàm utile: quare pro pipere utuntur eo indigenæ ad obsonia. Adulteratur semine quodam simili: quod facile gustu discernitur: [c] amarum enim est. Alij semen fœniculi, aut seselis admiscentes, ligusticum dolo uitiant.

LIGVSTICVM ALTERVM.

Falluntur

FAlluntur apertè, ut mea quidem fert opinio, qui herbam uulgò hodie Leuiſticum nominatam, quam legitimum hippoſelinum cenſemus, putant eſſe Liguſticum hîc à Dioſcoride repræſentatum, quod Galenus unius literæ mutatione Libyſticum appellauit. Siquidem hoc caule aſſurgit tenui, & folijs ſertulæ Campanæ ſimilibus. Illud uerò caulem profert altum, craſſum, concauum, & geniculatum: folia apij paluſtris æmula, maiora tamen, ac etiam craſſiora. Cæterùm quanuis legitimum, ac uerum Liguſticum in Liguria, cuius Genua metropolis eſt, unde etiam nomen inuenit, frequentiſſimum prouemat, ſitq; inibi adeò uulgaris notitiæ, ut eius ſemine paſſim utantur incolæ in ciborum condimentis; non ob id tamen per cætera Italiæ loca hactenus, quod ſciam, deferri cœpit. Plantas autem has duas, quarum hîc imagines appingi curauimus, mi ſerunt ad me amici qui rem herbariã profitentur. Verùm prior liguſticum, magis quàm poſtrema referre uidetur; ſed uelim, ut ſit quoque aliorum iudicium, quamobrem ambas excudi curaui. Galenus de Libyſtico diſſerens lib. VII. ſimplicium medicamentorum, ſic breuiter inquit. Libyſtici radix, & ſemen ex genere excalfacientium ſunt, adeò ut menſes cieant, & urinas prouocent, flatusq; diſcutiant. Quod Græci λιγυστικόν, Latini ſimiliter Liguſticum, & Libyſticũ dicunt: Itali, Liguſtico.

In Liguſtico quorundam error.

Libyſtici uires ex Gal.

Nomina.

PASTINACA DOMESTICA.

PASTINACA. CAP. LII.

Σταφυλῖνος.

PAstinaca ſylueſtris folia gingidij habet,latiora,ſubamara : caulem rectum,ſcabrum : umbellam ſimilem anethi : in qua flores inſunt candidi,& in medio purpureum quiddam,ferme croceum . radix digiti craſſitudine,dodrantalis,odorata,quæ cocta manditur . Semen potum,uel impoſitum,menſtrua mouet . Iis conuenit in potione,quos urinæ difficultas torquet,aut lateralis dolor excruciat,aut ſi aqua cutem ſubijt: ſerpentium morſibus,ictibusque prodeſt. præſumentes id,nulla affici iniuria à ſerpentibus traduntur : conceptus adiuuat . Radix urinam pellit,uenerem ſtimulat,partus appoſita eiicit. Folia trita,& cum melle impoſita,phagedænas ulcerum purgant . Satiua ad eadem pollet , inefficacior tamen,& cibo aptior .

Paſtinacæ conſideratio.

VVlgares admodum ſunt in Italia tam ſatiuæ,quàm ſylueſtris Paſtinacæ radices, ut quæ paſſim quadrageſimalis ieiunij tempore non ingratè in ciborum uſum recipiantur . Cæterùm quoniam fortaſſis in Gallia non ſeruntur in hortis,

PASTINACA SYLVESTRIS.

Ruellius manifeſto errore putauit, Carotas nobis uulgò uocatas, quas coctas, ſale, oleo, & aceto additis, hyeme uſurpamus in acetarijs, ſatiuas eſſe Paſtinacas. Vt hinc maximè admirari ſubeat Ruellium, uirum alioqui doctiſſimum. Siquidem hactenus neminem inueni è rei herbariæ ſcriptoribus tam Græcæ, quàm Arabicæ familiæ, qui memoriæ prodiderit, Paſtinacam ſatiuam radice uiti adeò rufa, ut ſanguineo ſucco madeat, qualis Carotæ dictæ ineſſe deprehenditur. Satiua in Italia frequentiſſima ſeritur in hortis. Erratica uerò nonnunquam in campis ac incultis ſua ſponte naſcitur. Vtraque albicantibus conſtat radicibus, quæ in locis quàm plurimis coctæ manduntur. nanque eæ in quadrageſimo præſertim ieiunio cum farina, & oleo friguntur, & ita ſæpe, ubi deſunt piſces, eorum uicem ſupplent: licèt pro ieiunantium inſtituto, eſſent potius eorum cibis abdicandæ: Venerem enim non obſcurè ſtimulant. Falluntur præterea, qui Dauci loco, agreſtis Paſtinacæ ſemen accipiunt, illius ſcilicet, in cuius florentis umbellæ medio exiguum quid purpurei emicat. Aliud enim eſt à Paſtinaca erratica Daucus, ut paulò inferius ſuo loco dicetur, ubi eius tres ſpecies à Dioſcoride redduntur. Nam quanuis tam ex illius, quàm Galeni ſententia libris tum de ſimplicium medicamentorum, tum de alimentorum facultatibus, Daucus à ſylueſtri Paſtinaca parum, uel potius nihil uiribus differat, ob idq; alterum alterius uice in medicinæ uſu capi poſſit; non tamen rectè dici poteſt, Dau-

Ruellij erratū.

Quorundam error.

CAROTAE.

Pastinacę uires ex Gal.

cum erraticam esse Pastinacam. Pastinacæ meminit Galenus libro VIII*. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Pastinaca satiua imbecillior: agrestis ad omnia potentior est. Vrinas mouet, & menses prouocat cùm herba quidem tota, tum maximè semen, ac radix. Habet porrò etiam abstersorium in se quippiam. quamobrem ulcera phagedænica quidam folijs eius uiridibus cum melle, quò pura reddant, illinunt. Planta quæ Græcè σταφυλῖνος, Latinè, pariter & Italicè Pastinaca uocatur: Arabicè, Iezar, Gezar, seu Giezar: Germanicè, Pasteney, & Pastinachen: Hispanicè, Canaoria blanqua: Gallicè, Pastenades: Boemicè PasstrnáK, & ita quoque Polonicè.*

Nomina.

Σέσελι. SESELI. CAP. LIII.

† Statim, non legit Catecuz.

SEseli Massiliense folia fœniculi habet, crassiora: caulem uegetiorem: umbellam anethi, in qua semen oblongum, angulosum, degustanti † statim acre: radix longa est, iucundi odoris. Semen, & radix excalfaciendi uim habent. Potu stranguriæ, & orthopnœæ medentur: suffocationibus mulierum, comitialibusque prosunt: menses, & partus trahunt: ad omnia interna mala pollent: tussim ueterem sanāt. Semen cum uino potum, concoquit, & tormina discutit: epialis febribus utile. contra per-

SESELI MASSILIENSE.

frictiones

frictiones in itineribus, cum pipere, & uino bibitur. Capris, cæterisque pecudibus datur in potu, quò facilius ſuos fœtus enitantur. Aethiopicum ſeſeli, folia habet hederæ, minora, & ad periclymeni modum oblonga. frutex [a] nigricat, palmitibus in bina cubita extenſis: ramis [b] ſeſquipedalibus: capitulo anethi: ſemine in tritici morem denſo, nigro, amaro, Maſſilienſi odoratiore, & acriore, multum ſuaui. Peloponnenſe folia habet cicutæ, latiora, & craſſiora: caulem ſupra Maſſilienſis magnitudinem, ferulaceum: & latam in cacumine umbellam, in qua ſemen latius, odoratum, & carnoſius pendet. Eiſdem uiribus præditum eſt. Naſcitur in aſperis, riguis, & collibus [c] inuenitur etiámnum in inſulis.

a Meũ, & Cat. θάμνος δὲ μέγας. i. frutex uerò magnus eſt.
b Meum. σπιθαμιαῖοι. i. ſpithamę longitudine.
c Meum, φύεται καὶ ἐν τῇ ἴδῃ. i. Naſcitur in Ida.

Τορδύλιον. CRETICVM SESELI. CAP. LIIII.

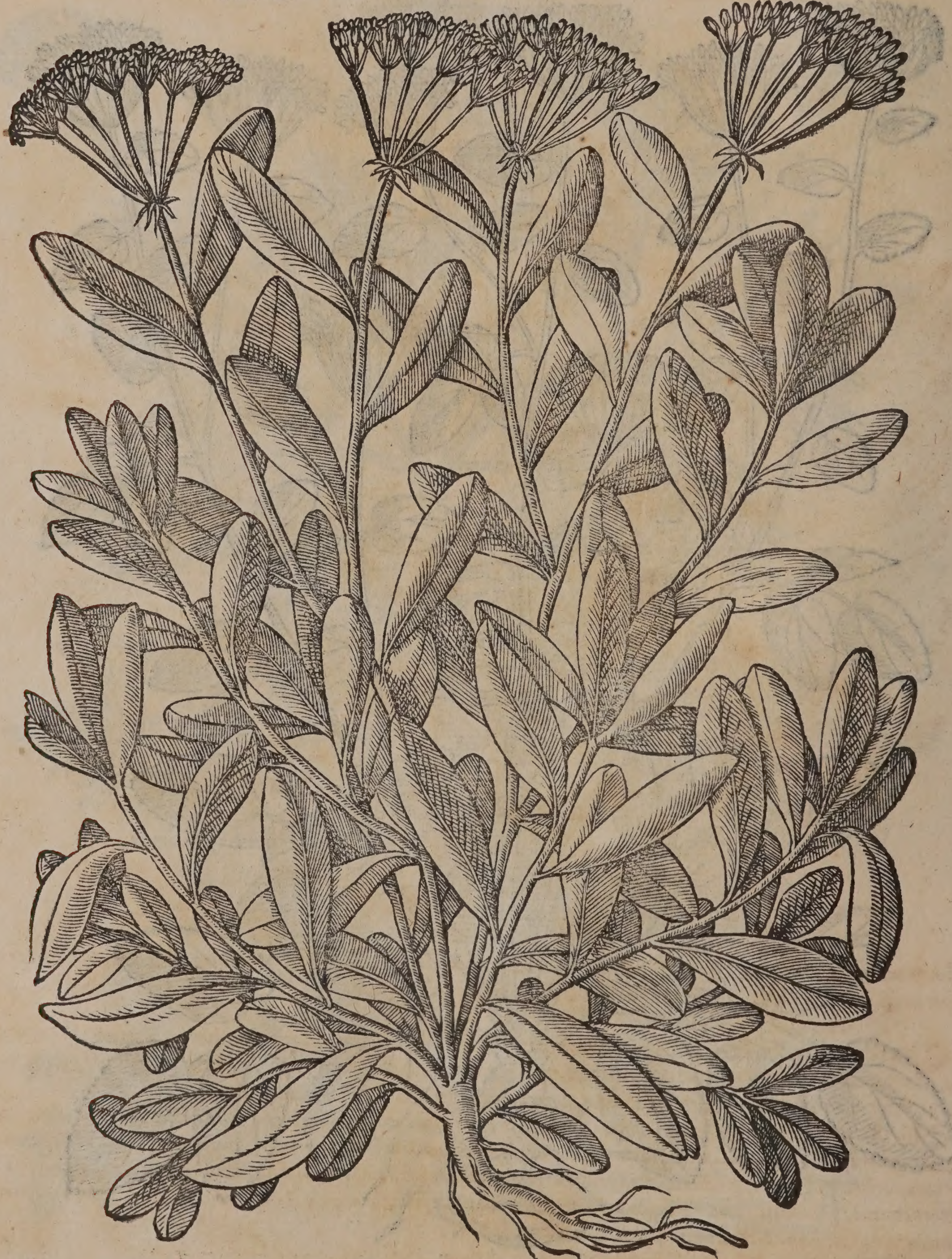
TOrdylium, quod aliqui Creticum ſeſeli uocant, iuxta Ciliciam in Amano monte naſcitur, herbula ſurculoſa, ſemine duplici, rotundo, ſcutulorum effigie, odorato, ſubacri. Contra urinæ difficultatem bibitur: potu cit menſes. Succo ſeminis, caulisque uirentis, ternis obolis ex paſſo decem diebus hauſto, renes ſanantur. Efficax eſt radix ad ciendas pectoris excreationes, in delinctum cum melle.

SESELI AETHIOPICVM.

Legitimum Seseli Massiliense in omnibus
Sefelis consid. *SEseli Arabibus Sisileos dicitur. Officinæ uerò id Siler montanum appellant.*
ferè Tridentinis montibus legitur. Sed maximè animaduertendum est, quòd quanquam in quibusdam Italiæ pharma-
copolijs, uerum sit reperire Seseli; in quàm plurimis tamen quoddam semen Seselis uicem explens uenditur, quod nulli pror-
sus Seseli à Dioscoride descripto respondet: quippe quod amaritudine tantùm sit præditum, & olfactui cimicum fœtorem re-
præsentet. Porrò Seseli Aethiopici duas hîc imagines damus: utraq; enim uerum repræsentare uidetur. quemadmodum
& Peloponnense legitimum refert. Cæterùm aliquando credidimus, Tordylum, siue Creticum Seseli in quodam nostro
hortulo natum esse, quòd eius semen (ita enim aiebant) è Patauino simplicium uiridario allatum, terræ commisissem. Verùm
cùm postea accuratius eius faciem contemplatus essem, itemq; saporem examinassem, id à legitimo longè admodum dissidere
cognoui. Seselis monstratio prima assignatur ceruis fœminis. Siquidem tradit Aristoteles lib. IX. cap. V. de historia ani-
malium, ceruas statim à partu Seselim herbam petere, & cùm eam ederint, ad prolem redire. Seseli omne genus in uniuer-
Seselis uires ex Gal. *sum memoriæ prodidit Galenus lib. VIII. simplicium medicamentorum, ubi ita scribit. Seseli & radix, atque etiam semen*
usque adeò excalfacit, ut admodum urinam mouere queat. Sed & medicamentum est tenuium partium, ut & comitiali mor

SESELI AETHIOPICVM ALTERVM.

SESELI PELOPONNENSE.

bo, & orthopnææ competat. Quæ herba Græcis σέσελι, Latinis, ut etiam Italis Seſeli nuncupatur: Arabibus, Siſalios: Barbaris, Siſileos: Germanis, Steinbrech: Gallis, Ser montain: Polonis oleſſnek. Nomina.

Σίσων. SISON. CAP. LV.

SIſon exiguum ſemen eſt, in Syria natum, apio ſimile, oblongum, nigrum, feruentis naturæ. Contra lienis uitia bibitur: urinæ difficultatem potu emendat, remoratos menſes citat. Eo in condimentis, cum cucurbita, & aceto indigenæ utuntur. In cacumine granula multa gerit.

SIſon, ut hîc Dioſcorides teſtatum reliquit, ſemen eſt in Syria proueniens, nobisq́; incognitum: quandoquidem plantam, quæ illud profert, apud ullum authorem ſuis notis deſcriptam non inuenio: nec ſemen ipſum, quod equidem ſciam, ad nos è Syria defertur. Quapropter illius patriæ gentibus relinquendam duximus, ubi eius notitia, & ſeminis uſus. Nam præterquàm quòd difficile ſit, etiam periculoſum iudico, de rebus peregrinis, quarum delineationes latent, aliquam proferre ſententiam. Id σίσων Græcè dicitur, quod Latinè quoque Siſon. Siſon ſemen incognitum. Nomina.

Gal. 2. ad Glauc. 6. de tumore flatulento, meminit cujuſdam ſeis vocati σίνωνος: leg. puto σίσωνος.

Ἄνισον.

Ἄνισον. ANISVM. CAP. LVI.

a Meum. εὔπνους. i. facilè spirationem reddens.

ANisum in summa excalfacit, exiccat. [a] oris halitum iucundiorem facit, doloris leuamentum præstat. Vrinam ciet, discutiendi uim habet, hydropicis potum sitim extinguit. Animalium uenenis aduersatur: ualet ad inflationes: aluum, & alba fœminarum profluuia sistit: lac ad mammas elicit: uenerem stimulat. dolores capitis leuat, suffitum naribus. cum rosaceo tritum, instillatumque fractis auribus medetur. Melius semper recens, plenum, non furfurosum, odore præstans. Inter prima laudatum est Creticum, proximo loco Aegyptium.

Anisi consideratio, & uires ex Galeno.

ANisum uulgaris omnibus ferè notitiæ planta est, folijs ferè Apij, minus tamen diuisis, præter ea quæ in caulium summitatibus habentur. Caulem edit rotundum, cubitalem, multis brachiatum ramis: umbellam candidam, mellis odore: semen oblongum, iucundi odoris, sapore sanè misto ex dulci, acrique, ac etiam amariusculo, ad multa utile. Siquidem, aperit, concoquit, digerit, incidit, prouocat, & flatus pellit. Oris anhelitum commendat. Inspergitur panibus odoris saporisque gratia. Datur tostum cum mentha ad cæliacos affectus. Singultum sedat tam haustum, quàm olfactum. Somnum

ANISVM.

conciliat,

conciliat,& calculos pellit. Cæterùm ut noſtrum ſequamur inſtitutum, non ſunt à nobis ſilentio prætereunda, quæ de eius uiribus ſcriptis tradidit Galenus lib. VI. *ſimplicium medicamentorum, ubi ſic inquit. Aniſi ſemen maximè utile eſt, acre, ſubamarum, ut propè adurentium accedat caliditatem. Eſt autem & in ſiccando tertij ordinis, ſicut & in calefaciendo. Proinde & urinam ciet, & digerit, atque etiam uentris inflationes ſedat. Planta, quæ Græcis ἄνισον, Latinis item Aniſum appellatur: Mauritanis, Aneiſum, ſeu Anexiſſum: Italis, Aniſo: Germanis, Aniſz, & Eniſz: Hiſpanis, Matahalua, & Yerua dulce: Gallis, Anis.* Nomina.

Κάρος.

CARVM. CAP. LVII.

CArum, ſemen eſt uulgaris notitiæ. Excalfacit: urinam concitat, ſtomacho utile, os commendat, concoctionem adiuuat. Vtiliter miſcetur antidotis, & oxyporis. aniſi uicem præbet. Radix cocta, paſtinacæ modo, manditur.

CArum officinis uulgò Carui dicitur. ſemen omnibus notiſſimum. Planta naſcitur in pratis, & collibus, Paſtinacæ ſylueſtris non abſimilis, caulibus ab una radice pluribus, quadrangulis, cubitalibus: umbella floribus candidis referta Cari conſid.

CARVM.

ſemine

ſemine aniſo longiore,anguloſo,ſubnigricante. Radice longa,ſapore amariuſculo ſimul,& acri. Semen præcipuum habet in medicina uſum. Id enim aperit,prouocat,diſſoluit,& incidit. Auxiliatur frigidis uteri affectibus,confert ad omnes frigidos capitis morbos,uiſum acuit. Herba pro olere comeditur. Eſtur radix cocta perinde ac Paſtinaca. Seminis farina admiſcetur cataplaſmatis, quæ ad ſugillata parantur,magno iuuamento. Integrum ſemen paſſim Germani pani ſuo ſubigunt, ciborumq; condimentis indunt,quemadmodum nos aniſum, & fœniculum. Sed maximè,meo quidem iudicio, re-

Monachorum error. *darguendi ſunt Monachi illi,qui in Meſuem commentarios ediderunt: quippe qui non ſine magno,& aperto errore crediderint,Carum ſemen eſſe rubentis illius radicis,quæ uulgò Carota uocatur. Quandoquidem Carotarum ſemini nulla Cari qualitas ineſt: id enim adeò acre non eſt,ut tertio calfacientium,ac exiccantium ordini adſcribi poſſit. Quod tamen de Caro te-*

Cari uires ex Galeno. *ſtatur Galenus lib. VII. ſimplicium medicamentorum,ſic ſcribens. Cari ſemen calfacit,& exiccat tertio quodammodo ordine,moderatè acrem qualitatem poſſidens. Itaque & flatus extinguit, & urinas ciet, non ſemen tantùm; ſed & planta.*

Nomina. *Cuius nomen Græcum eſt κάρος: Latinum,Carum: Arabicum,Caruia,Karauia, ſeu Karui: Italicum, Caro: Germanicum, Mattkumich,& Kim: Hiſpanicum, Alcarauea: Gallicum Carui.*

ANETHVM.

Ἄνηθον. ANETHVM. CAP. LVIII.

ARidi Anethi comæ, ſeminiſque decoctum, potu lac euocat: inflationes, & tormina ſedat: aluum, uomitioneſque ſiſtit: urinas ciet, ſingultus lenit. oculorum aciem hebetat, genituram reſtinguit, aſſiduè potum. Decoctum eius fœminis uuluæ malo opportunis, ad deſeſſiones utile. Condylomata illitus ſeminis cremati cinis tollit.

"§ sperma datur vulgo ad vitandam vomitionem.

ANethum hortis omnibus frequentiſſimum, omni adeò ex parte fœniculum æmulatur, ut ſæpius colligentes fallat, niſi guſtum conſulant. conſurgit enim caulibus ſeſquicubitalibus, ramoſis folijs capillorum ſpeciem referentibus, floribus luteis, ſemine, & umbella fœniculi, radice neque adeò longa, neque multis ſubnixa fibris. ſeritur in hortis in condimentorum uſum. Cæterùm Anethum, ut author eſt Galenus lib. VI. de ſimplicium medicamentorum facultatibus, adeò excalfacit, ut habendum ſit aut ſecundi ordinis intenſi, aut tertij remiſſi. Exiccantium uerò ordinis eſt ſecundi incipientis, aut primi finientis. Itaque meritò, in oleo decoctum digerit, dolorem ſedat, ſomnum conciliat, & crudos, & incoctos humores concoquit. Fit enim ex eo oleum, cuius propinqua ſit temperies pus mouentibus, & concoquentibus uocatis medicamentis: niſi quatenus paulò illis tum calidius, tum tenuiorum partium eſt, ac proinde digerendi facultate præditum. Vſtum autem tertij ordinis tum excalfacientium, tum deſiccantium fit: & propterea ulceribus nimis humidis, mollibusq́; prodeſt, potiſſimùm ijs, quæ in pudendis conſiſtunt. At quæ in præputio ſunt inueterata, ea probè cicatrice includit. Cæterùm uiride humidius eſt, & minus calidum: itaque magis quàm ſiccum concoquit, & ſomnum conciliat, ſed minus digerit. Idcirco mihi uidentur ueteres in conuiuijs uſi eſſe coronis ex eo concinnatis. Planta, quæ Græcis ἄνηθον, Latinis item Anethum appellatur: Mauritanis, Xebet, Iebet, ſiue Sebet: Italis, Anetho: Germanis, Dyllen, & Hochkraut: Hiſpanis, Eneldo: Gallis, Anet.

Anethi conſideratio, & uires ex Gal.

Nomina

Κύμινον ἥμερον. CVMINVM SATIVVM. CAP. LIX.

CVminum ſatiuum † ori gratum eſt, ſed multò magis Aethiopicum, quod Hippocrates regium appellauit. Secundum locum tenet Aegyptium. reliqua ſequuntur. Prouenit in Galatia, in Aſia, Cilicia, & Terentia, & pleriſque alijs tractibus. Excalfacit, adſtringit, exiccat. ad tormina, inflationesq́; conuenit, coctum, & cum oleo inditum, aut [a] cum hordeacea farina illitum. orthopnoicis datur in poſca: demorſis à ſerpente, in uino. teſtium collectionibus auxiliatur, impoſitum cum uua paſſa, aut lolij farina, ceratóue; menſium abundantiam inhibet. Contritum autem in aceto, & naribus obiectum, ſanguinis profluuia ſiſtit. Colorem bibentium, aut perunctorum mutat in pallorem.

† Orib. εὐςόμαχον. i. ſtomacho utile.

a Meum. σὺν ἀμηλύσει. i. cũ cruda hordeacea farina.

Κύμινον ἄγριον. CVMINVM SYLVESTRE. CAP. LX.

SYlueſtre Cuminum, plurimum, efficaciuſque in Lycia, & Galatia Aſiæ, atque Carthagine Hiſpaniæ gignitur: frutice paruo, dodrantali caule, ac tenui: quaternis, aut quinis folijs, tenuibus, ueluti ſerratis, & gingidij diuiſura. In cacumine capitula quina, aut ſena habet, mollia, rotunda: in quibus eſt ſemen acroſum, guſtu ſatiuo acriore. naſcitur in collibus. Bibitur ſemen ex aqua, aduerſus tormina, inflationesque: item contra uenenatas beſtias ex uino. Singultus ex aceto ſedat: ſtomacho utile, quem humor uexat. Sugillata tollit, ſi manducatum cum melle, & uua paſſa illinatur: teſtium inflammationibus, adiectis eiſdem, illitum medetur. Eſt & aliud ſylueſtris Cumini genus, ſatiuo non diſſimile, quod à ſingulis floribus elata promit cornicula, in quibus ſemen eſt melanthio ſimile. Quod potum omnium ſerpentium morſibus præſidio eſt. Calculoſis, & ijs, qui urinæ ſtillicidio uexantur, aut concretum ſanguinem cum lotio reddunt, auxiliatur. ſed apij ſemen feruefactum poſtea bibendum eſt.

SAtiuum Cuminum omnibus notum eſt. Quamobrem longiori ſermone eius hiſtoriam proſequi non operæpretium duximus. SYLVESTRE uero quod primo generi à Dioſcoride aſſignatur, etſi antehac me illud nuſquam uidiſſe ſcripſerim, factum eſt tamen opera, & liberalitate Iacobi Antonij Cortuſi, rei herbariæ indagatoris acerrimi, ut in noſtro hoc hortulo id nunc primum uireſcat & floreat, in ſtudioſorum omnium uſum, quorum iuuandorum gratia hos labores inſumpſimus. Nihil enim in hac planta deſiderari poteſt, quod Dioſcoridis deſcriptioni non reſpondeat. Quod uerò ſecundo aſcribitur generi, ſi in Italia gignitur, id equidem cum Ruellio, & Geſnero, uiris doctiſſimis, eam plantam eſſe putauerim, quam Germani uulgò Ritterſporn, hoc eſt, Equitis calcar, & Conſolidam regalem uocant. Quandoquidem planta hæc naſcitur in ſegetibus. Caulem profert ſimplicem, ramulis multis, tenuibus, longis, diuiſis, ſylueſtris nigellæ modo. Flores edit purpureos, nigræ uiolæ æmulos: ex altera quorum parte prodeunt cornicula ſurſum ſpectantia, quæ ueterum calcaris formam exprimere uidentur: unde & illi nomen à Germanis inditum. Semen fert melanthio ſimile, in paruis corniculis concluſum.

Cumini conſideratio.

CVMINVM SATIVVM.

Monachorum error.

Vt ex hac descriptione existimem, uix aliam reperiri posse plantam, quæ magis, quàm hæc, postremum Cumini genus referat. Cæterùm Monachi illi reuerendi, qui in Mesuem scripsere, flaui coloris Melanthium, quod officinæ Nigellam citrinam uocant, primum syluestris Cumini genus esse contendunt. Sed ij, mea quidem sententia, in magno & aperto errore uersantur. Nam, ut unusquisque sanæ mentis per se cognoscere potest, Nigella citrina sic seplasiarijs uocata, nil aliud unquam fuerit, quàm flaui coloris Melanthium: cùm omnibus palàm sit, non in alio Nigellam hanc, & Melanthium inter se specie differre, quàm in seminis colore: cætera nanque in forma, magnitudine, sapore, ac omni denique facultate illis maximè consentiunt. Sed quid multa? nónne hoc idem in papauerum semine quotidie comperimus? in quibus tamen uarius seminis color non prohibet, quin omnia sint papauera. Id quod etiam perspicuum est, in hyoscyamo, lactuca, & alijs pluribus plantis: quarum semina etsi alba & nigra inueniantur, non tamen aliud ab illis plantæ genus constituunt. Hinc fit, ut in

huiusce

CVMINVM SYLVESTRE I.

huiuſce ſylueſtris Cumini hiſtoria patres illi, & qui eos ſequuntur, planè hallucinari deprehendantur. Quippe primi generis ſylueſtris Cumini ſemen in capitulis mollibus, ac rotundis aceroſum gignitur, fortaſſe (ut opinor) uulgaris pimpinellæ modo, non autem in capitulis melanthij inſtar, durum, ſolidum, fractuq; contumax, quod in pimpinella uulgò uocata non uiſitur. Satiuum folijs ferè fœniculum repræſentat unico, aut altero exit caule pluribus adnatis ramuſculis: floret in umbella, uelu ti fœniculum, in qua copioſum profert ſemen: radix ei albicans eſt, ſummo ceſpite repens. Tractu gaudet calido, & putreſcibili: quamobrem frequentiſſimum in maritimis naſcitur. Cumino frequenter utuntur in cibis, & eo ſæpe ſuffiuntur, qui facies ſuas exterminant ut ſanctitatem, & corporis maccrationem admentiantur. Præſtat tamen ad fœminarum conceptum, ſi uuluis indatur. Auxiliatur oculorum epiphoris, per ſe recens admotum, & eorundem tumoribus cum melle. Datur quoque ictericis utiliter illico à balneo, & ex dulci uino urinæ ardoribus laborantibus. Cymini uires ſcriptas reliquit

CVMINVM SYLVESTRE II.

Cumini uires ex Galeno.

Galenus lib. VII. *simplic. medic. sic inquiens. Cymini semine potißimùm utimur, quemadmodum anisi, ligustici, cari, & petroselini. Est autem & facultatis excalfacientis, sicut illorum unumquodque, tum urinam mouentis, & flatum discutientis: ex tertio ordine excalfacientium.* Κύμινον ἥμερον *quod Græcis, Ciminum & Cuminum satiuum Latinis dicitur: Italis, Cumino domestico; Arabibus, Camum, seu Kemum: Germanis, Kimmel: Hispanis, Comino: Gallis, Comin. Quod uerò*

Nomina.

Græci κύμινον ἄγριον, *Latini Cuminum syluestre nominant: Itali, Cimino saluatico.*

Ἄμμι.

Ἄμμι. **AMMI.** **CAP. LXI.**

AMmi [a] Aethiopicum cuminum appellant. Plerique hoc natura diuerſum eſſe ab illo exiſtimant. Vulgò notum eſt, ſemen exile, multò minus cumino, origanum reſipiens. Eligendum eſt purum, minimè furfuroſum. Vis ei excalfactoria, feruens, & exiccans. Facit ad tormina, urinæ difficultatem, ſerpentium ictus, cum uino potum: menſtrua ciet. Miſcetur derodentibus cantharidum medicamentis, quæ ecdoria uocant, ut inde exortis urinæ difficultatibus reſiſtat. Sugillata cum melle tollit. colorem potu, aut illitu mutat in pallorem. Suffitum cum uua paſſa, aut reſina, uuluas purgat.

a Meũ, & Cat. ἔνιοι καὶ τοῦτο αἰθιοπικὸν, οἱ δὲ βασιλικὸν καλοῦσι, ἔνιοι δὲ ἑτέρας φύσεως τὸ αἰθιοπικὸν ἔφασαν εἶναι καὶ ἑτέρας τὸ ἄμμι. i. quidã Aethiopicum, quidam Regium uocãt. alij alterius naturæ Aethiopicum eſſe dixerũt, & alterius Ammi.

A M M I.

Ammios consideratio.

Quanquam uaria, ac diuersa semina uiderim, quæ legitimum Ammi mentiuntur; nullum tamen ex ijs hactenus mihi sese obtulit, quod animum ad credendum alliceret, uerum Ammi ex Alexandria Aegypti ad nos deferri. Quod Ameos nomine in officinis passim habetur, cùm probatissimum, Plinio teste, cumino sit candidius, id nigricat, adeoq; uulgaris petroselini semen æmulatur, ut uisu ab eo dignosci minimè possit, sed in hoc gustum consulere oportet. Nam cùm haud leuiter sit acre, facultatis discrimen gustu facilè deprehenditur. Præterea cùm hoc nullum origani saporem gustui repræsentet, quem tamen referre uerum Ammi Dioscorides est auctor, adhuc clarius fit, id non esse legitimum. Veruntamen contrarium sensisse uidetur Ruellius: quippe qui minus fortasse accuratè ea examinauerit, quæ de Ammi, Hippocratis testimonio, scriptis tradidit Plinius, ei alioqui familiarissimus, lib. XX. cap. XV. cùm inquit. Est Cumino simillimum quod Græci uocant Ammi. Quidam uerò Aethiopicum Cuminum id esse existimant. Hippocrates regium appellat, uidelicet quia efficacius in Aegypto iudicauit. Plerique alterius naturæ in totum putant, quoniam sit exilius, & candidius. Similis autem & huic usus: nam & panibus Alexandrinis subigitur, & cum alimentis interponitur. hæc Plinius. Cæterùm non equidem negauerim, Ammi in Italia nasci, etsi in officinis hactenus uerum non reperiatur. Siquidem Aloisius Anguillarius Romanus in herbarum cognitione diu uersatus, ex Patauio, ubi horti publici curam gerit, nuper ad me misit legitimum Ammi, nulla prorsus reclamante nota. Verùm enimuero huic sanè illud non adstipulari certum est, quo magno, ut arbitror, errore ducti Monachi illi, qui in Mesuem commentarios ediderunt, se usos fuisse asseuerant. nam præter rationes, error satis ex suis scriptis exploditur, utpote qui suum Ammi nullo origani sapore commendari fateantur. Herbæ, quam uocant Ammi, semen, ut Galenus testatum reliquit lib. VI. simplicium medicamentorum, maximè est utile. Facultatis est excalfactoriæ, & desiccatoriæ, tenuiumq; partium: sed & gustu subamarum est, & acre. Et clarum est, quòd & digerat, & urinam moueat. Fuerit autem in calfaciendo, desiccandoq; ex ordine tertio intenso. Planta, quæ Græcè ἄμμι, Latinè item Ammi uocatur: Arabicè, Nanochach, Anazue, Nanachua, seu Nanachue: Italicè, Ammi, ut etiam Hispanicè: Germanicè, Amey.

Ruel. lapsus.

Monachorum error.

Ammios uires ex Gal.

Nomina.

Κόριον, ἢ κορίαννον. CORIANDRVM. CAP. LXII.

Coriandrum, aut coriannum uulgaris est notitiæ: uim refrigeratoriam habens. Quare illitum cum pane, aut polenta, ignibus sacris, & ulceribus, quæ serpunt, medetur. Epinyctidas cum melle, uel uua passa, testium inflammationes, carbunculosque sanat: cum faba fresa, strumas, & tubercula discutit. Tineas interaneorum expellit semen, cum passo modicè potum, & genituram adauget: largiùs tamen sumptum, mentem non sine periculo mouet. quare continuo, & copiosiore usu abstinendum. Succus cum cerussa, spumáue argenti, necnon aceto, & rosaceo illitus, ardentes summæ cutis inflammationes emendat.

Coriandri facultas ex Gal.

Coriandrum omnibus notissimum exili prouenit caule, sesquicubitali longitudine, ramis numerosis; folijs infernè Adianto proximis, sed quæ in caulibus habentur, & tenuiora sunt, & magis diuisa: flores in caulium summitatibus albicant, è quibus racematim semen oritur rotundum ac striatum. Tota planta grauiter spirat, cimicum odore, at semen siccum, exuta graueolentia, odoratum euadit, & ad multa utile. Cæterùm in Coriandri facultate indaganda adeò Galenus productus est, ut longum sermonem faceret contra Dioscoridis sententiam lib. VII. simplicium medicamentorum, ubi ita scribit. Coriannon, siue Corion, aut utcunque uocare lubet. Vetustiores Græci Coriannon nominant: at recentiores medici omnes Corion appellitant, sicut & Dioscorides, refrigeratoriam esse herbam dictitans, sed perperàm. Siquidem ex contrarijs facultatibus componitur, plurimum habens essentiæ amaræ, quam ostendimus esse tenuium partium, & terrenam. Nec parum etiam aqueæ humiditatis obtinet, quæ tepentis est facultatis. Habet autem & adstrictionis pauxillum. Ex quibus omnibus uariè quidem agit ea quæ scribit Dioscorides, & non tantùm ex refrigeratione. Cæterùm ego cuiusque particulatim actionis causam enarrabo, tametsi propositum fuerat, mei unius duntaxat hoc in libro sententiam expromere. Sed fortè nihil obstabit: imò, si uerum fatendum est, proderit nonnihil, superiores methodos, quæ ad hunc modum in paucis medicamentis sunt dictæ, hic repetere. Primùm ergo non Dioscorides tantùm, sed & alij complures medicorum indeterminatè de morbis pronunciant, sicut sanè hac quoque tempestate non paucos inuenias medicos uel insignes, præter alia, hac in re maximè hallucinantes. Interdum enim atra, liuida, frigidaq; reddita parte, quæ erysipelas habuit, nec amplius refrigerantia poscente medicamenta, ceu antea, sed ea quæ infixum parti præter naturam humorem euacuent, ij tamen refrigerare perseuerant. Aliquando autem ad digerentia quidem transeunt: cæterùm erysipelas sanare dicunt. Et sanè scribunt, incipientibus etiámnum, & crescentibus erysipelatis, alia esse medicamenta, alia uerò iam declinantibus, ac flaccescentibus. Sed ita res non habet. Neque enim erysipelas etiam uocari debet, postea quàm inflammatio eius, & feruor, ac biliosum illud abierint: neque quæ facultate sunt frigida, neque quæ huiusmodi affectus sanant, remedio esse putandum est: sed uelut si uel in initio protinus aut percussis, aut alia de causa quáuis tumor in parte quapiam aut liuidus, aut niger extiterit, eum esse frigidum affectum existimabis, & quæ digerant excalfaciantq; medicamenta poscere. Ad eundem modum, si calida affectio in frigidam reciderit, negligenda quidem prior est, sed secunda alio appellanda nomine: aut si displicet nominis mutatio, saltem sicut quidam alia scribunt principij, alia declinationis remedia, haud frigida esse autumantes declinationis remedia, concedendum sanè est, si cui ita placet, ut talis affectio etiam erysipelas uocetur: sed eam etiam calidam dicere, ubi iam refrigerata est, id uerò neutiquam concedendum. Itaque ne quod tunc ei auxilio est, refrigeratorium esse credamus, sicut Dioscorides Coriandrum, quod ut ipse inquit, cum pane, aut polenta illitum, erysipelas curet. Nam quod exquisitum est erysipelas, quod utique inflammatum est, & flauum, haud unquam sanare poterit cum pane Coriandrum, sed illud quod iam refrigeratum est. Proinde nos superioribus uoluminibus, cùm determinata, ac definita experientia, cuiusque medicamenti facultatem explorandum censuimus, quàm maximè fieri posset, simplicissimum eligi affectum consuluimus. At plerique medici neque quòd uel

CORIANDRVM.

plurimi morborum protinus ab initio compoſiti inuadant, norunt: neque quòd alius affectus ſit eryſipelas exactum, alius uerò is, qui uocatur ab omnibus nobis uſitatè, ut à ueteribus quoque, phlegmone: alij autem inter hos medij plurimi, partim, ut ſic dicam, eryſipelata phlegmonode, partim phlegmonæ eryſipelatodes. Ac inuenias nonnunquam ubi neutrum uincat, ſed ad unguem paria ſint. Quinetiam nonnunquam œdematodes eſſe eryſipelas conſpicitur, ſicut aliud ſcirrhodes, ut compoſitorum morborum non paruus aceruetur numerus. De quibus copioſius, cùm alibi diſſeruimus, tum in libris de curandi ratione. Dicetur autem & nunc quoad ſaltem eorum meminiſſe neceſſe eſt, quòd exactum eryſipelas haud unquam ab antè dicto cataplaſmate curari poſſit. Voco autem exactum, cùm à bilioſa fluxione pars impleta fuerit. Porrò quòd longè à refrigeratione abſit Coriandrum, uel ex ijs, quæ ipſe ſcribit Dioſcorides, diſcere licet. Nam ſtrumas, inquit, cum lomento diſſoluit. Quod uerò nullum refrigerantium medicamentorum idoneum ſit diſſoluendis ſtrumis, uel ipſum Dioſcoridem non dubitaturum arbitror: quippe qui ſexcenta ſcripſerit medicamenta ſtrumas ſanare potentia, quæ omnia tum tem-

Coriandri facultas ex Auicenna.

perie calida, tum actionibus digerentia esse confessus est. Hactenus Galenus à Dioscoride in Coriandri facultate dissentiens. Porrò uerò hac in re Galeno maximè refragatur Auicenna, qui in ipsum apertè inuehitur li. II. cap. CXLIIII. sic inquiens. Scripsit Galenus Coriandrum esse compositum ex diuersis facultatibus, etsi terrea facultas in eo cæteris excellat, simul cum aquea quadam tepida, & adstrictoria pauca. Verùm, ut ego conijcio, aqueitas, quæ in ipso reperitur, absque dubio frigida, non quidem tepida existit: nisi ei forsan admisceatur aliquid excalfacientis substantiæ, quæ sui tenuitate uelociter in auram euanescat. Quapropter dixit Hunaym, remouet Galenus frigiditatem à Coriandro, & Dioscoridi repugnat. At ego quidem aliter sentio, cùm frigidæ eius substantiæ meminerint Archigenes, Rufus, & aliorum posteriorum nonnulli. Frigidum igitur est Coriandrum natura in fine primi, & usque ad principium secundi, & siccum in secundo. quanquam, sententia mea, & siccum est, & ad caliditatem aliquo modo uergit. Sed Galenus ipse sentit, Coriandrum esse ex omni parte calidum. Id quod fortasse euenisse putandum ex ea caliditatis particula, quæ dum bibitur, aut comeditur, ab ipso disperditur. Aliter nec necessarium foret, si homines sua frigiditate interficeret, ut in multa exhiberetur quantitate. Illud præterea subdidit Galenus, si Coriandrum strumas dissoluit, quónam igitur pacto frigidum erit? Cui facilè responderi potest, id agere Coriandrum sua quadam occulta facultate, ac forma: aut quòd reperiatur in eo aliqua tenuis facultas, quæ in profundum penetrare possit frigida substantia exterius relicta. Sed cùm bibitur caliditas illa resoluitur. quo fit, ut sola frigida remaneat, & in corporibus agat. Hæc Auicenna in Coriandro Galeni dicta refellens. Quæ etsi aliquid in se rationis, ac ueritatis habere uideantur; tamen cùm omnibus compertum putem, Galeno neminem adhuc parem extitisse, qui diligentius stirpium tum naturas, tum facultates inuestigauerit partim saporis gustu, partim odoris olfactu, partim substantia, & coloribus, partim denique ex longa experientia profundissimæ philosophiæ coniuncta, operæpretium est eius potius acquiescere sententiæ, quàm reliquorum omnium.

Brasauoli error.

Veruntamen Brasauolus in hoc maluit fortasse cum Auicenna errare, quàm cum Galeno rectè sentire. Qui præterea cùm nesciuerit, Coriandrum in Hetruria passim in pratis, & campestribus sua sponte nasci, asserit in suo simplicium uolumine, satiuum tantùm reperiri Coriandrum.

Coriandri seminis usus.

Cæterùm quòd in hoc capite Dioscorides auctor sit, Coriandrum sumptum mentem non sine periculo commouere, quòdq; alij tum ex Græcis, tum ex Mauritanis memoriæ prodiderint, eiusdem succum potum interimere; ideo factum est, ut multi, quorum ego sententiam antehac secutus sum, coriandri usum prorsus damnauerint. Sed id nunc certè mihi uidetur iniustè factum. Siquidem Coriandrum mentem non commouet, nisi largius & immoderatè sumatur. Quid quæso mirum erit de coriandro copiosius sumpto, si uinum etiam, cuius tamen est usus quotidianus, liberalius epotum, dolores, morbos graues, strangulatus, & mortem denique inferat? quod si moderatè bibatur, præter alias utilitates, quas humano corpori præbet, uentriculum roborat, concoctiones adiuuat, excrementosa pellit, cor exhilarat, intellectum acuit, spiritus claros reddit & uiuificat. Quare non equidem uideo, quid obstet, quò minus simili ratione credamus, tantum abesse, ut Coriandri semen noceat, ut etiam maximè prosit, si tamen parcè & modicè sumatur. Quippe ab eius usu moderato non abhorruisse Galenum puto: nam lib. VIII. cap. IIII. de compositione medicamentorum secundum locos ex Archigene refert, ructu acido affectis coriandrum cochlearij mensura exhibendum esse. Galeno autem apertissimè adstipulatur è recentioribus Græcis Symeon Sethi, utpote qui in coriandri mentione scribat, id stomacho bonum esse, & eundem corroborare: cibum in uentriculo retinere, donec probè concoquatur. Quæ auctorem hunc de temperato coriandri usu tradidisse, nulli dubium est. Ex his igitur facilè colligamus licet, quòd non sit admittenda, sed potius explodenda illorum recentiorum opinio, qui coriandri usum omnino fugiendum esse censent. nos enim iam non omnem eius usum, sed immoderatum tantùm, ut nocuum, uitandum esse existimamus. Semen tritum & recentibus carnibus aspersum prohibet ne putrescant tam cito, quàm solent, æstatis tempore. Ex aqua autem potum cœliacos iuuat, & alui fluxiones cohibet. Attamen semen in ciborum, aut medicamentorum usum nunquam admitti debet, nisi prius triduo aceto fuerit maceratum.

Nomina.

Id Græcis κόριον, & κορίαννον, appellatur: latinis, Coriandrum: Mauritanis, Rusbor, Rasbera, Kuzbara, seu Kuzibara: Italis, Coriandro: Germanis, Coriander, & Coleander: Hispanis, Culantro, & Ciliandro.

Ἱεράκιον HIERACIVM. CAP. LXIII.

a Meum. ὑπόκενον. i. subcauum.

HIeracium magnum caulem emittit asperum, subrubrum, spinosum, [a] cauum: folia ex interuallis rariusculè diuisa, similia soncho per ambitum: luteos flores, in oblongis capitulis. Vim refrigerandi habet, & modicè substringendi: unde illitum, stomacho æstuanti, inflammationibusque prodest. Succus erosionem stomachi sorbitione mitigat. Herba cum radice illita, uibratis à scorpione ictibus auxiliatur. Hieracium paruum, folia ex interuallis habet, diuisa in ambitu: cauliculos teneros, uirentes: in quibus lutei flores orbem circinantes, emicant. Vim suam ad eadem, ad quæ superior impendit.

Hieracij consideratio, & uires ex Plin.

HIeracium maius, frequentissimum ubique in Italia nascitur, soncho aut syluestri Lactucæ non admodum dissimile. Minus autem cichorium ferè refert. Sed asperiora ei folia sunt. Flores utrique aurei, qui tandem papposi effecti in auram euolant. Maius radice nititur unica, recta, lactucæ, aut sonchi modo. Minus uerò multiplici: utrique succus lacteus sapore amaro acriq;, cum caulescunt. Horum autem non reperio Galenum mentionem fecisse, nec etiam Paulum, in libris de simplicium medicamentorum facultatibus. Meminit tamen eorum Plinius lib. XX. cap. VII. inter lactucarum agrestium genera, sic inquiens. Sunt, qui herbam Hieraciam uocent, quoniam accipitres scalpendo eam, succoq; oculos tingendo, obscuritatem cùm sensere, discutiant. Succus omnibus candidus, uiribus quoque papaueri similis. Carpitur per messes inciso caule. Conditur in fictili nouo ad multa præclarus. Sanat omnia oculorum uitia cum lacte mulierum. Arcet nubeculas, cicatrices, adustionesq; omnes, præcipuè caligines. Imponitur etiam oculis cum lana contra epiphoras. Idem succus aluum purgat, in posca potus ad duos obolos. Serpentium ictibus medetur in uino potus. Et folia tosta, thyrsique triti ex aceto bibuntur. Vulneri illinuntur maximè contra scorpionum ictus. Verùm contra phalangia commisto uino ex aceto. Alij

HIERACIVM MAIVS.

quoque uenenis reſiſtunt, exceptis quæ ſtrangulando necant, aut ijs quæ ueſicæ nocent, item pſimmythio excepto. Imponuntur & uentri ex melle, atque aceto ad detrahenda uitia alui. Vrinæ difficultates ſuccus emendat. Crateuas eum & hydropicis obolis duobus in aceto, & cyatho uini dare iubet. Peculiares earum uires partim iam dictæ ſunt, ſomnum faciendi, uenereḿq; inhibendi, æſtum refrigerandi, ſtomachum purgandi, ſanguinem augendi. Nunc non paucæ reſtant, quoniam inflationes diſcutiunt, ructus lenes faciunt, concoctiones adiuuant: cruditatem ipſæ nequaquam faciunt. Nec ulla res in cibis auiditatem incitat, inhibetq́; : eadem in cauſa alterutrinque modus eſt. Sic & aluum copioſiores ſoluunt, modicæ ſiſtunt, lentitiam pituitæ digerunt, atque, ut aliqui tradiderunt, ſenſus purgant. Stomachi diſſoluti utiliſſimè adiuuantur, in eo uſu, & oxypori obolis aſperitatem addito dulci ad intinctum aceti temperantes. Si craſſior pituita ſit, ſcillite, aut uino abſinthite: ſi & tuſſis ſentiatur, hyſſopite admiſto. Dantur cœliacis cum intubo erratico, & ad duritiam præcordiorum. Dantur & melancholicis candidæ copioſiores, & ad ueſicæ uitia. Praxagoras & dyſentericis dedit. Ambuſtis

quoque

HIERACIVM MINVS.

quoque prosunt recentibus, priusquàm pustulæ fiant cum sale illitæ. Vlcera etiam, quæ serpunt, coercent, initio cum aphronitro. mox in uino tritæ igni sacro illinuntur. Conuulsa, & luxata caulibus tritis, cum polenta ex aqua frigida leniunt: eruptiones papularum ex uino, & polenta. In cholera quoque coctas patellis dederunt: ad quod utilissimæ, quàm maximè caule, sed amaræ. Quidam lacte infundunt. Deferuefacti ij caules & stomacho utilissimi traduntur. Has omnes Nomina. *Plinius tam Hieracijs, quàm syluestribus Lactucis uires contribuit. Quod Græci* ἱεράκιον, *Latini similiter Hieracium uocant: Itali, Hieracio.*

Σέλινον. APIVM. CAP. LXIIII.

HOrtensis apij herba ad eadem, ad quæ coriandrum conuenit. Inflammationibus oculorum cum pane, aut [a] polenta illinitur: æstuantem stomachum mulcet: mammarum [b] duritiam ex lacte concreto contractam, reprimit. Vrinam ciet, siue crudum, siue coctum edatur. Decoctum eius, radicisque potum, uenenorum noxæ resistit, cùm uomitiones excitet: aluum cohibet. Semen uehementius urinam pellit: contra serpentium uenena, aut epotam argenti spumam auxiliatur: inflationes discutit. Admiscetur medicamentis, quæ dolorum leuamenta præstant, theriacis quoque, ac tussis remedijs. Eleoselinum in [c] humidis nascitur, satiuo [d] grandius, & ad eadem efficax. Oreoselinum caule est do-

a Meum. παιπάλης ἀλφίτου. i. cum polentæ polline.
b Meum. μαστοὺς χονδριῶντας. i. mammas grumescentes.
c ἐφύδροις. i. aquosis.
d Orib. addit. ὀλίγῳ. i. pauld.

APIVM HORTENSE.

APIVM PALVSTRE.

drantem alto, ab radice tenui exeunte: per cuius ambitum rami, & capitula cicutæ, multò tamen tenuiora: ſemine cumini oblongo, acri, & odorato, tenui. Naſcitur in petroſis, & montibus. Vrinam ciet, ſeminé, ac radice in uino potis: menſes trahit. antidotis, necnon medicamentis urinam cientibus, & excalfactorijs, inſeritur. Nec hallucinari nos oportet, exiſtimantes oreoſelinum eſſe, quod in ſaxis prouenit: aliud enim eſt petroſelinum. Petroſelinum in Macedonia prouenit, in præruptis locis, ſemine ammij, odoratiore, ſapore acri, aroma olente. Vrinam cit, ac menſtrua: contra ſtomachi, & coli inflationes, & tormina prodeſt. Laterum, renum, & ueſicæ doloribus, in potu ſubuenit. Admiſcetur antidotis urinam cientibus. Hippoſelinum Latini oluſatrum appellant, aliqui ſmyrnion, quanuis aliud ſit, quod propriè ſmyrnion dicitur, ut paulò pòſt referemus. Eſt autem maius, & ſatiuo apio candidius: caule alto, cauo, molli, habente ueluti lineas: folijs latioribus, in puniceum uergentibus: coma

rorismarini,

PETROSELINVM MACEDONICVM.

roriſmarini, florum plena: dependentibus in cacumine corymbis antequàm defloreſcat. Ea ſemine turget nigro, oblongo, acri, ſolido, aromatico. Radix dimittitur tenuis, odorata, candida, [e] quæ os commendat. In umbroſis, & paluſtribus enaſcitur. olerum generis, ut apium. Radix cruda, coctáue eſtur. Folia cum caulibus, decocta manduntur, & per ſe aut cum piſcibus præparantur, crudaq́; muria condiuntur. Vim hanc habet, ut poto ſemine ex mulſo uino menſes cieat: algentes calfacit potu, aut illitu: urinæ ſtillicidio auxiliantur. Radix eoſdem præſtat effectus.

e Cat. εὐςόμαχος. i. ſtomacho grata.

Apij hortenſis conſid.

PVtant dubio procul omnes ferè ætatis noſtræ medici, ijq́; præſertim, qui diu uerſati ſunt in ſimplicium medicamentorum inquiſitione, quiq́; multum laboris ac ſtudij impenderunt, ut hanc medicinæ partem penè abolitam reſtituerent, nil aliud apud antiquos ſatiuum fuiſſe Apium, quàm uulgare noſtrum Petroſelinum, hodie hortis omnibus frequentiſſimũ.

LEVISTICVM VVLGARE.

Quorum equidem ſententiam nunquam auſim improbare: cùm noſtrum hoc notis omnibus ſit præditum, quibus conſtare Apium ueteres tradidere. Plinius ſiquidem libro XX.*cap.* XI.*naturalis hiſtoriæ ita ſcribit. Apio gratia uulgò eſt: namque rami largis portionibus per iura innatant, & in condimentis peculiarem gratiam habent. Hoc etiámnum confirmare uidetur Galenus lib.* II.*de alimentorum facultatibus, cùm inquit. Apium inter cætera familiariſſimum eſt, & ori, ſtomachoque gratiſſimum. Quæ ſanè omnia in uulgari noſtro Petroſelino cernuntur: quippe quod nobis omnium olerum familiariſſimum in ciborum condimentis perpetuò habeatur. Cæterùm quanuis id uarios noſtrarum menſarum cibos frequentiſsimè commendet; ſcripſere tamen tum Chryſippus, tum etiam Dionyſius (ut Plinius author eſt) Apium ad cibos non admittendum, imo omnino nefas: nam id defunctorum epulis feralibus dicatum. Ipſius quoque uiſus claritati inimicum. Caule fœminæ uermiculos gigni. Ideoq; eos, qui ederint, ſterileſcere mares, fœminasq;. In puerperijs uerò ab eo cibo comitiales fieri, qui ubera hauriunt. Innocentiorem tamen eſſe marem. Eaq; cauſa eſt, ne inter nefaſtos frutices damnetur.*

hæc

Eleoſelini conſideratio.

hæc Plinius. Quare mirum non fuerit, ſi recentiores quoque Apio comitialibus interdixerunt. Cùm igitur his tum rationibus, tum auctoritatibus, notis præterea ſuffragantibus, conſtet uulgare Petroſelinum legitimum eſſe Apium, putandum quidem fuerit, quin potius affirmandum, id quod officinis omnibus ſatiui Apij uicem explet, nil aliud eſſe, quàm Paludapium, ſiue Apium paluſtre, Eleoſelinum Dioſcoridi uocatum. Quandoquidem hoc in humentibus, & paluſtribus locis naſcitur, caule, & folijs ſatiuo maioribus, rarioribusq́;. Eaque propter Theophraſtus lib. VII. *cap.* VI. *de plantarum hiſtoria, de eo diſſerit his uerbis. Paludapium, quod apud aquæ ductus, & in paludibus prouenit, folio raro, nec hirſuto conſiſtit; ſed ſimile quodammodo Apio eſt, odore, ſapore, figuraq́;.* Hoc Columellæ libro XI. cap. III. de Re ruſtica non aqua- *ticum apium, ſed Apium ſimpliciter appellatur: ubi ſic legitur. Apium quoque plantis ſerere, nec minus ſemine, ſed præcipuè aqua lætatur, & ideò ſecundum fontem commodiſſimè ponitur, quod ſi quis id uelit latifolij facere, quantum ſeminis poſſint tres digiti comprehendere, raro linteolo inliget, & ita in arcolas diſpoſitum religet. uel ſi criſpæ frondis, ſemen eius inditum pilæ, & ſaligno palo pinſitum expoliatumq́; ſimiliter in linteolis ligatum obruet. Poteſt etiam circa hanc operam fieri criſpum, ſi cum eſt natum incrementum eius ſuperuoluto cylindro coerceatur. Hæc ille. A quo nonnulli hortorum cultores edocti, aquaticum apium criſpum hoc quoque tempore faciunt. habentq́; ſpectaculi gratia in hortis. Cæterùm Ruellio haud mihi ſubſcribendum eſt: quippe qui plantam nobis Italis Macerone uulgò appellatam, Paludapium eſſe putat.*

Ruellij opinio non accepta.

Quippe (ut paulò pòſt, atque etiam in proxima Smyrnij commẽtatione dicetur) non parua ſanè inter uocatum Maceronem, Eleoſelinum, & Hipposelinum intercedit differentia. Apij porrò in montibus naſcentis, quod ideo Græcis Oreoſelinum dicitur, nulla à Dioſcoride redditur foliorum delineatio, niſi in eo ſcriptura fuerit deprauata, ut fermè ſuſpicor. Verùm Theophraſtus, & Plinius Oreoſelinum deſcripſerunt folijs cicutæ, radice tenui, & ſemine unus, alter uerò caule anethi, minutiore tamen. Vnde factum eſt, ut nonnulli crediderint Theophraſtum hoc in loco deprauatum eſſe, & quòd ubi in Græcis codicibus legitur, καὶ τὰ φύλλα ἔχει κωνείῳ ἐμφερῆ, id eſt, folia habet cicutæ ſimilia, legendum ſit, κεφάλια ἔχει μηκωνείῳ ἐμφερῆ, hoc eſt, capitula habet papaueri ſimilia. In quam opinionem hos facilè potuit adduxiſſe uulgata Græca Dioſcoridis lectio, in qua nimirum capitulorum papaueris, non autem foliorum cicutæ mentio eſt. Veruntamen ego potius (ut modò dixi) Dioſcoridis lectionem uitiatam putauerim, quàm Theophraſti, licet contrà ſenſerit Hermolaus. Nam præterquàm quòd Theophraſto ſubſcribat Plinius, eſt Oribaſij codex, in quo non μηκωνίῳ, ſed κωνείῳ legitur. Præterea ipſe ſæpenumero uidi Apium in montibus naſcens, quod à Theophraſti, & Plinij pictura nullis prorſus notis diſſidet. Prouenit enim folijs cicutæ, radice tenui, & ſemine in umbella anethi modo: quæ omnia Apij generi maximè adſtipulantur. Illud inſuper addiderim, quòd Apij longè magis proprium eſt folijs conſurgere cicutæ modo per ambitum laciniatis, ſemine in umbella anethi inſtar, quàm capitulis papaueri ſimilibus incluſo.

Oreoſelini cõſideratio.

Petroſelinum.

Hippoſelini conſid.

MACEDONICVM AVTEM PETROSELINVM, *etſi antehac in Italia haud cognitũ fuit, factum eſt tamen quorundam diligentia, ut petito è Macedonia ſemine, iam quibuſdam noſtris habeatur in hortis. Huius copiam primùm mihi fecit Iacobus Antonius Cortuſus Patritius Patauinus. cuius liberalitate complures cum peregrinas, tum raras ſum conſequutus plantas. Exit itaque Macedonicum petroſelinum, folijs uulgari, ſiue aquatico apio ſimilibus, ſed minoribus, caule craſſo, ramoſo, frequentibus alarum cauitatibus, floribus albis, ſemine hortenſi petroſelino haud abſimile, odorato, & amareſcente. Quamobrem aberrant toto cælo, qui uulgare noſtrum petroſelinum, nihil à Macedonico differre contendunt, ſua tantum authoritate ne dicam temeritate nixi. Quod uerò Hippoſelinum uocatur, ſi quod* LEVISTICVM *uulgo uocant, non eſt, plantã ſanè non habeo, quæ legitimum referat. Si enim foliorum, cau ium ramorum cæterarumq́; partiũ magnitudinem, proceritatemq́; reſpicimus, etſi Dioſcoridi Hippoſelinum legitimũ non ſit, quòd coma, & ſemine illi non reſpondeat, cùm tamen cæteris ſelinis grandius ſit, & tota facie ſimile, nemo nobis ſuccenſere debet, ſi hanc plantam Hippoſelinum appellauimus; uerùm ne mordicus opinionem hanc retinere uidear, libenter in eorum concedam ſententiam, qui aliter cenſent. ea exceptione tamen, ut interim hæc planta mihi tantùm Hippoſelini uicem præſtet. Sunt qui hanc Laſerpitium, quiq́; fructiferam Theophraſti libanotidem eſſe contendant, ſed plures ſunt notæ (quantum uideo) quæ horum opinionibus refragantur. Braſauolus Ferrarienſis herbam Maceronem uulgò uocatam falsò Hippoſelinum exiſtimat, à peruerſa fortaſſe Marcelli interpretatione deceptus, qui præter Dioſcoridis ſententiam, Hippoſelino radicem intus candidam, foris uerò nigram reddidit, cùm tamen in Græcis Dioſcoridis exemplaribus nulla nigredinis fiat mentio. Quo quidem argumento Maceronem Hippoſelinum non eſſe, ſatis ſuperq́; comprobatur, præſertim cùm hæc coloris radicum oppoſita qualitate inter ſe diſcrepent.*

Marcelli, & Braſa. lapſus.

Huius Marcelli lapſus illud cauſam fuiſſe arbitror, quòd legerit apud Theophraſtum, naſci Hippoſelinum folijs paludapio proximis: caule magno, ac hirſuto: radice raphani modo craſſa, ſed nigra: nigroq́; etiam ſemine, magnitudine eruo ampliore. Qua fortaſſe authoritate fretus Marcellus, nigram Hippoſelino radicem ineſſe addidit in Dioſcoride. Sed *animaduertendum eſt Theophraſtum eo loco non deſcripſiſſe Dioſcoridis Hippoſelinum, cùm alterum ab altero pluribus differat notis, ſed Smyrnium potius. Id quod ex eo conijci poteſt, quòd Dioſcorides, itemq́; Galenus aſſerant, nonnullos inueniri qui Hippoſelinum à Smyrnio non ſeparent. Quibus uerbis nil mirum inter eos, qui ita ſentirent, Theophraſtum quoque ab illis comprehenſum fuiſſe. Cæterùm hac in re etiam Fuchſius, cuius tamen pace dixerim, apertè hallucinatur: quippe qui legitimum Hippoſelinum Leuiſticum uulgò uocatum, ſmyrnij loco in ſuis clariſſimis de ſtirpium hiſtoria commentarijs depinxerit.*

Fuch. error.

Idem præterea erraſſe deprehenditur in libro de compoſitione medicamentorum, quem nuper auctum edidit. Nam etſi primùm rectè ſcribat, illud quo officinæ hodie pro apio hortenſi utuntur, non eſſe niſi eleoſelinum, id eſt apium paluſtre; tamen poſtea perperàm (meo quidem iudicio) ſcriptis tradidit, petroſelini ſemen ſeplaſijs apij ſemen uocari, atque in eius locum uſurpari. Etenim eleoſelini ſemine, non petroſelini, apij ſeminis loco utuntur omnes ferè pharmacopæi, idq́; etiam apij ſemen nuncupant. Apij meminit Galenus lib. VIII. *ſimpl. medic. ſic inquiens. Apium uſque adeò calidum eſt, ut & urinas, & menſes cieat. Flatus quoque diſcutit, & magis ſemen, quàm herba ipſa.* Sed *& oreoſelini, & hippoſelini ſimilis uis eſt: uerùm hippoſelinon imbecillius eſt, oreoſelinum ualentius. Eodem quoque lib. ſuperius tamen, de Petroſelino diſſeruit his uerbis. Petroſelini ſemen maximè uſui eſt, cùm tota etiam herba unà cum radice ſimilem, ſed imbecilliorem, facultatem ſortiatur. Eſt autem ut guſtu acre cum amaritudine, ſic & in operibus calidum,*

Apij generum uires ex Gal.

unà cum incidendi effectu. Hinc menses,& urinas largè prouocat. Flatus quoque discutit. Fuerit itaque & ipsum tertij ordinis tum excalfacientium, tum desiccantium. Sed de Petroselino Macedonico fusius differens libro primo de antidotis, ita scribit. Quod ad Petroselinum attinet, laudatissimum Macedonicum est omnibus cognitum: quod Estreaticum etiam quidam appellant, à loco in quo nascitur, nomen imponentes. Verùm exiguum est prorsus quod ibi prouenit, cùm & præruptus,& angustus is locus sit. Estreaticum itaque Macedonicum hoc, quod à Macedonibus in omnes gentes affertur, paucum & ipsum in Macedonum terra gignitur. Sed idem in petroselino Macedonico accidit, quod in Attico melle,& uino Falerno contingit. Mercatores siquidem in omnem ferme orbis terram, ut mel Atticum, uinum Falernum, sic petroselinum Macedonicum aduehunt, cùm tamen in Macedonia petroselini tantum non oriatur, quantum gentibus omnibus satis esse queat. Verùm in Epiro petroselinum plurimum gignitur, quemadmodum in Cycladibus insulis mel: atque ut mel ex insulis Athenas affertur; sic petroselinum ex Epiro prius in Macedoniam comportatur, plurimumq́; & propè totum in Thessalonicam: inde uerò tanquam Macedonicum exportatur. Idem in uino Falerno contingit. nam cùm in exiguo quodam Italiæ agro Falernum prouenia t, complura alia uina in Falerni speciem à uini magistris concinnantur, quæ perinde atque Falernina, in omnes prouincias Romano imperio subiectas importantur. Tibi uerò si petroselinum Estreaticum quandoque deerit, ne peiorem existimes theriacam futuram, si alium imposueris. Non enim si mortiferis uenenis, si uenenatorum morsibus aliud ab Estreatico petroselinum minus congruit, propterea reliquis etiam morbis, ut torminibus uentriculo debili, aquæ inter cutem,& id genus alijs, segnius opitulatur, quos in primis sanare theriaca non promittit. Ad hæc Estreaticum petroselinum theriacam planè amariorem facit, præsertim cùm recens adhuc imponitur. differt enim ab alijs petroselinis, quòd ut acerrimum, ita quoque amarissimum est.

Nomina.

Σέλινον κηπαῖον id Græci, quod Latini Apium hortense, nominant: Mauritani, Charfs, Charsi, seu Chares: Itali, Apio domestico,& Petrosello: Germani, Petersilien, & Peterlin: Hispani, Perexil: Galli, Persil de iardin. Id uerò ἐλεοσέλινον Græci dicunt, quod Latini, Apium palustre, & Paludapium: Mauritani, Assilis: Itali, Apio palustre: Germani, Epffich,& Eppich: Hispani, Perexil dagoa, & Apio: Galli, Persil de leau. Quod autem ὀρεοσέλινον Græci, Apium montanum Latini uocant: Mauritani, Acraselinum: Itali, Apio montano: Hispani, Perexil montesino: Galli, Persil des montaignes. Πετροσέλινον deinde id Græcis dicitur, quod item Latinis Petroselinum, & Italis, Petroselino. Postremò ἱπποσέλινον id Græcè uocatur, quod etiam Latinè Hipposelinum: Arabicè, Salis: Italicè Hipposelino: Germanicè, Liebstockel: Gallicè, Ache, & Ache large.

Σμύρνιον. SMYRNIVM. CAP. LXV.

a Drag. εὐώδη σὺν δριμότητι φαρμακώδη τὲ καὶ ὑπομηλίζοντα. i. odorata cum acrimonia, medicataque. & colore submelino.
b Meum. πολύχυλα. i. multi succi.
c Meum, & Drag. καὶ ἐνίκμοις καὶ γωνίαις χερσώδεσι. i. humectis & angulis incultis.

SMyrnion, quod in Cilicia petroselinum uocant, plurimum in Amano monte gignitur. Caulem habet apij,& stolones multos: folia latiora, suppinguia, ad terram infracta, robusta, [a] odore medicato, cum quadam acrimonia iucunda, colore in luteum languescente: capitibus caulium orbiculatis, ut anethi: semine brassicæ, rotundo, nigro, acri myrrhæ sapore, ita ut alterum alterius loco cedat. Radix quoque odorata, gustu acri, fauces mordet [b], succosa, mollis. Cortex eius foris niger, intus uiridis, aut subalbidus. Nascitur in saxosis,& collibus [c], atque squalidis,& limitibus terrenis. Vis radicis, herbæ,& seminis excalfacere. Folijs muria maceratis ad obsonia utuntur: aluum sistunt. Radicem contra serpentium ictus bibere conuenit: tusses,& orthopnœas mitigat: urinæ difficultati medetur. Illita recentes tumores, collectiones, duritiasque discutit, uulnera ad cicatricem perducit. partus abortu uitiat, si feruefacta subijciatur. Semen lienis, renum,& uesicæ uitijs prodest: menses,& secundas pellit. commodè datur ischiadicis in uino: inflationes stomachi lenit: sudores ciet,& ructus. Peculiariter datur hydropicis in potu,& contra febrium circuitus.

Smyrnij consideratio.

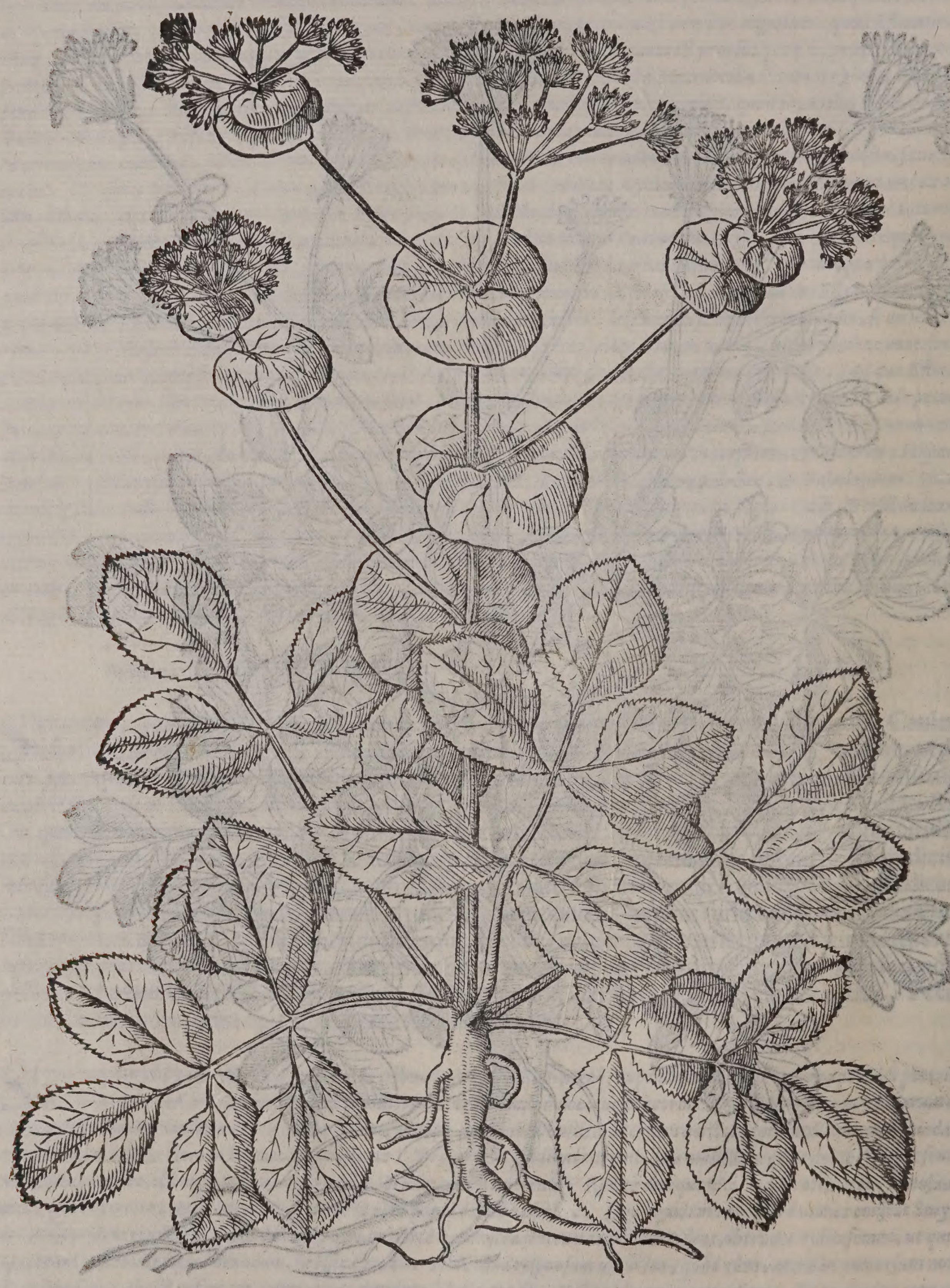
SI Smyrnij singulæ notæ, quæ illi à Dioscoride tribuuntur rectè, diligenterq́; expendantur, facilè quidem perspici poterit, Smyrnium ei herbæ simillimum esse quæ à nostris in Hetruria uulgò uocatur Macerone. Siquidem hanc nasci clarum est caule apij, stolonibus multis referto: folijs latioribus, suppinguibus, robustis, ad terram uersis, odore medicato, cum quadam acrimonia iucundis, colore in luteum languescente. Præterea in caulium cacuminibus umbellam gerit anethi modo: semine braßicæ maiore, oblongo tamen, nigro, acri, odore myrrham referente. Radice denique nititur odorata, acri, succosa, ac molli, quæ exteriore cortice nigricat, interiore uerò parte ex albo uirescit. Quas quidem notas ferè omnes constat Smyrnio Dioscoridem reddidisse. Verùm quispiam, cui fortè hæc nostra sententia minus arrideat, obtrudet nobis semen, ut quod Maceroni nostro non insit rotundum, braßicæ modo. Huic illud responsum uolumus, quòd cùm cæteræ in uniuersum notæ illi respondeant, facilè in sem nis delineatione mendum subesse potest. Vel quòd non in rotunditate, sed in alio uni cum altero semine intercedat similitudo. Porrò quanuis memoriæ non prodiderit Dioscorides, quòd Smyrnium feratur in hortis, in quibus hodie nostrum illud seritur, sed quòd sponte in Amano Ciliciæ monte gignatur, tum etiam in collibus, incultis, ac saxosis locis; Plinij tamen ætate paßim in hortis serebatur. Id quod ipse Plinius manifestè demonstrat lib. XIX. cap. ultimo, ubi smyrnium inter hortensia referens, inquit. Et Smyrnium olus ijsdem locis seritur, myrrhamq́; radice resipit. Idem quoque testatur Galenus, quòd ipsum inter olera connumeret libro II. de aliment. facultatibus, & de eo scribat in hunc modum. Smyrnium non est insuaue. Ideoq́; Romæ plurimum uenit. Multò autem acrius est,& calidius, quàm apium: quin & odorati quidpiam habet. Quapropter efficacius urinam ciet, quàm apium, hipposelinum, & sion: & n. ulceribus menses mouet. Veris tempore caulem producit, qui crudus edendo est haud aliter quàm folia, quæ sola per hyemem inerant plantæ, nondum caulem habenti, sicut neque tum apium habet. Postea uerò caule accedente, tota planta iucundior redditur, siue quis crudam ipsam, siue coctam mandat, siue ex oleo,& garo, siue uinum, siue acetum uelit adijcere. Nonnulli cum aceto,& garo tantùm edunt, ueluti apium: alij uerò paululum olei ijs adijciunt. hæc Galenus. Ex cuius sanè uerbis liquiòd apparet,

SMYRNIVM.

dò apparet, Smyrnium ueteribus etiam inter olera fuiſſe receptum. Galeno nimirum adſtipulantur ea, quæ de Smyrnio mihi retulerunt Siculi. nanque ij affirmant, plantam Maceronem appellatam paßim coli in ſuis hortis, atque eam ueris tempore (ut etiam Galenus perhibet) caulem tenerrimum emittere: qui non ſolùm edendo ſit, ſed gratiam quoque ineat cum ore, præſertim ſi cum ſale & pipere cinaræ modo comedatur. His itaque fortaſſe, uel etiam ualidioribus rationibus adductus Manardus Ferrarienſis, uir quidem ingenioq; & doctrina celebris, Smyrnium eſſe noſtrum dictum Maceronem conſtanter aſſeruit. Quo fit, ut minus dubitem Ruellij opinionem improbandam eſſe, quòd ſuſpicetur (ut proxima commentatione diximus) Maceronem eſſe Paludapium. Smyrnium uerò eam eſſe ſtirpem certò putet, quam in Gallijs uocant uulgò Leuecchia. Ruellij opin. improbanda. eſt & alia planta, quam in CRETA SMYRNIVM uocari dicunt. Fert hæc folia noſtrate Smyrnio craßiora, quina ab uno pediculo dependentia, & per ambitum ſerrata, quinetiam in altera parte ab exortu mutila. Longè autem diuerſa ſpectantur, quæ in caule ſunt. Ea enim rotunda ſpectantur, & à caule, & ramis in quibus naſcuntur, perfoliatæ uocatæ modo trāſfiguntur, nullis in ambitu denticulis. Caulem edit firmum, ſtriatum, & ſubter folia geniculatum, è quo in latere, ubi folia perfo-

SMYRNIVM CRETICVM.

rantur, ramuli exeunt è ſingulo foliorum ſinu, ſtrijs in longum protenſis. Vmbellam in caulium ramorumq́; ſummitatibus gerit racematim diſſectã floribus albicantibus, ſemine haud braſſicæ ſimili, ſed rotundo, anguloſo, & in acutum deſinente. Colore ex flauo nigricante, ſapore acuto & amariuſculo, pediculis longis ſtriatisq́;. Radicem recentem uidere non licuit, ſed qui plantam miſerunt, eam Smyrnio noſtro ferè ſimilem faciunt, non modò facie, ſed etiam ſapore, odore, ac uiribus. Verùm enimuero (quantum ego iudicare poſſum) Smyrniũ noſtrum magis admodum ad Smyrnij hiſtoriam accedit, quæ à Dioſcoride deſcribitur. Smyrnij tum hiſtoriam, tum facultates deſcripſit Galenus lib. VIII. *ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens.*

Smyrnij uires ex Galeno.

Smyrnium quidam Hippoſelinum agreſte cognominant. Ex eodem genere & ipſum cum apio eſt, & petroſel no: fueritq́; apio quidem ualidius, petroſelino autem imbecillius. Menſes itaque, & urinas mouet, calidum, ſiccumq́; tertio ordine. Cilices petroſelinum nominant, quod in Amano monte naſcitur. Eſt quidem & ipſum Smyrnium, minus uerò petroſelino, & Smyrnio acre. Proinde & ulceribus imponi poteſt, quia uidelicet ſine moleſtia deſiccet. Sed & digerere, quæ indurata ſunt, ualet. Reliqua uis eius apio, & petroſelino ſimilis eſt. Quocirca & ſemine eius utimur ad menſes, urinas, & aſthmata,

IMPERATORIA.

& asthmata, siue anhelationes. hactenus Galenus. Cæterùm non desunt ex recentioribus, qui contendant, plantam Imperatoriam uulgò uocatam legitimum esse Smyrnium, argumento quòd eius radices exterius nigricent, interius uerò uirescant. Verùm ij ex eo apertè decepti deprehenduntur, quòd non animaduerterint an hæ plantæ cæteris inter se notis cõueniant. Sed posteaquàm de Imperatoria herba incidit mentio, ob sui nominis maiestatem, uiriumq; præstantiam, prætereundum sanè non duximus, quin hîc eius tum historiam, tum facultates edisseramus. Præstantissima igitur IMPERATORIA in Ananiensibus montibus supra Tridentum frequentissima nascitur, folijs sphondylio minoribus, solo accubantibus, robustis, hirsutis, ac asperis: caule bicubitali, purpurascente, rotundo, hirsutoq;: in cuius cacumine umbella floribus candidis ornatur: è quibus postea semen prodit seselis modo acutum, pariterq; odoratum. Radix inest ei non longa, mediocriter crassa, rugosa, dura, lignosaq;, quæ forìs nigra est, intus uerò subuiridis. Ea gustu admodum acris deprehenditur, ac mordax, subamara, & odorata. Ex quo non temerè aliquis conijcere potest, Imperatoriæ radicem excalfacere tertio excessu completo, uel quarto inchoante: siccare uerò secundo. Discutit hæc mirificè tum uentriculi, tum intestinorum, tum etiam uteri flatus. Quapropter

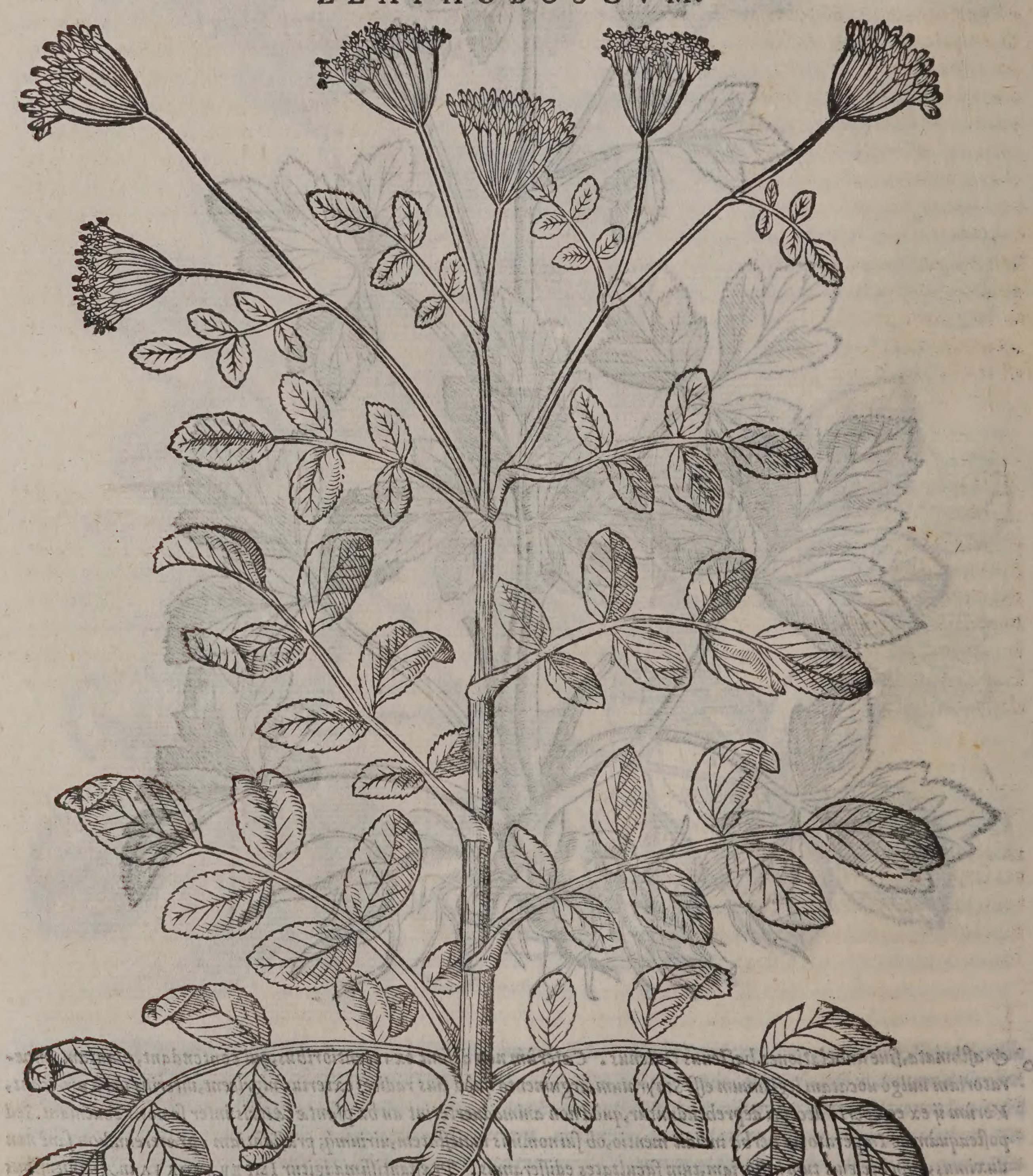
Quorundam hallucinatio.

Imperatoriæ plantæ descriptio, & uires.

coli cruciatibus, ac uentriculi torminibus, maximè utilis est. Cit item menses, atque urinam. Fouentur eius decocto utiliter in dolore dentes, præsertim si in uino austero radix decoquatur. Eadem ex uino pota uteri strangulationibus prodest. conceptum adiuuat, quem frigiditas intercipit: concoctionem roborat. Commansa est ueluti præstātissimus apophlegmatismus, ut quæ efficaciter cerebri pituitam expurget. In puluerem contrita, uinoq; subinde pota, frigidis occurrit morbis. Quamobrem resolutis, comitialibus, conuulsis, auxilio est. Aiunt nonnulli quartana eos sanari, qui pulueris cochlearij dimidium hora una ante accessionem, ex mero biberint. Oris halitum commendat, & omnes roborat sensus. Epidemijs morbis uenenis ferè omnibus, ac uenenosorum animalium tum morsibus, tum ictibus opem præstat. Asthmaticos, seu anhelosos iuuat, obstructiones aperit, aqua intercute laborantes sanat, itemq; liene affectos. In summa excalfacit uniuersas corporis partes, quas frigus occuparit. Vt hinc palàm fiat, herbam hanc non immeritò sibi Imperatoriæ nomen asciuisse, cùm tot tantisq; uiribus prædita sit.

Nomina. *Σμύρνιον id Græci, quod Latini item Smyrnium, & Olusatrum, nominant: Mauritani, Seniruion: Itali, Smirnio, & Macerone: Hispani, Apio Macedonico.*

ELAPHOBOSCVM.

Ἐλαφόβοσκον.

Ἐλαφόβοσκον. ELAPHOBOSCVM. CAP. LXVI.

ELaphoboſco fœniculaceus caulis eſt,aut rorimarino ſimilis, geniculatus, folijs duûm digitorum latitudine,ut terebinthi,prælongis,aliquantum aſperis,circumfractis. Adnata multa habet,ferentia umbellas anethi ſimiles,& ſemina eiuſdem:florem ſubluteum: radice ternûm digitorum longitudinis, & [a] craſſitudinis unius,candida,dulci, eſui apta. Caulis tener pro olere manditur. Contra ſerpentium ictus, datur ſemen in uino. Fama autem eſt,hoc pabulo ceruas ſerpentium morſibus reſiſtere.

[a] Meum. πλάχος δὲ ἢ πλάτος. i. craſsitudine uerò ſeu latitudine.

Elaphoboſci conſid.

QVanquam aliqui profitentur,ſe Elaphoboſcum in Italia inueniſſe,atque etiam quibuſdam in hortis oſtendere; herba tamen,quam pro eo demonſtrat,folia profert inciſuris multis diuiſa,læuiaq;. Adeò ut hinc perſpicuè intelligi poſſit,eam à legitimo Elaphoboſco plurimùm diſſidere,ſi Dioſcoridi magis,quàm Plinio fides eſt adhibenda. Plinius ſiquidem libro,& cap. XXII. *Elaphoboſcum folijs ſmyrnij,& ſemine corymbaceo depinxit his uerbis. Elaphoboſcum ferulaceum eſt,geniculatum, digiti craſſitudine: ſemine corymbis dependentibus, ſimili effigie, ſed non amaris: folijs oluſatri. & hoc laudatum in cibis. hæc Plinius. In quibus uerbis,quòd ea planè à Dioſcoride diſſentiant,Manardus Ferrarienſis Plinij codicem deprauatum eſſe exiſtimat. Cæterùm Ruellius tradit Elaphoboſcum legitimum paucis hodie cognoſci, etſi frequens ubique reperiatur, illudq; eſſe cenſet,quod uulgò officinis ſimul & herbarijs Gratia dei nominatur, è qua ſui nominis unguentum conficiunt. Sed hanc Ruellij ſententiam non admittendam, quin potius explodendam putauerim, ſi per Gratiam dei eam plantam intelligit,de qua nos ſuperius diſſeruimus in hyſſopi commentatione,& qua officinæ utuntur. Quippe quòd hæc caule,& folijs hyſſopo ſit perſimilis,non autem fœniculo, ac terebintho. Quamobrem aut aliam in Gallia plantam eſſe eodem nomine appellatam, aut Ruellium omnino deceptum exiſtimauerim. Ipſe equidem herbam quandam ſæpius uidi, tum in Tridentino,tum in Goritienſi agro, cuius etiam hîc picturam damus,quæ ita notis omnibus Elaphoboſco reſpondet, ut non potuerit animus non inclinari ad credendum,hanc aut legitimum eſſe Elaphoboſcum,aut plantam illi ſimilem. Paucis admodum Elaphoboſci facultates perſtrinxit Galenus libro* VI. *ſimplicium medicamentorum,ſic inquiens. Elaphoboſcus facultatis eſt calidæ, & tenuium partium,ac proinde exiccatoriæ ſecundo maximè exceſſuum ordine. Eius nomen Græcum eſt* ἐλαφόβοσκον *Latinum ſimiliter Elaphoboſcum,& Cerui ocellum: Italicum,Elaphoboſco.*

Ruellij opin. ſuſpecta.

Elaphoboſci facult. ex Gal.

Nomina.

Μάραθρον. FOENICVLVM. CAP. LXVII.

FOeniculum,ſi herba edatur, aut ſemen cum ptiſana bibatur,mammas lacte replet. Comæ decoctum in renum doloribus ſubditum proficit, quippe quod urinam excitet. contra ſerpentium ictus in uino conuenienter bibitur: menſes ciet. in febribus nauſeam,& ſtomachi feruorem ex aqua frigida potum ſedat. Contritæ radices,& cum melle illitæ, morſibus canum medentur. Succus caule, & folijs exprimitur,& in ſole ſiccatus,in medicamenta adijcitur,quæ ad excitandam oculorum aciem commodè temperantur. Extrahitur ſuccus ad eadem ualens,etiam ſemine uiridi [a], ramuliſque,& radicibus prima germinatione inciſis. In Iberia,quæ ad occidentem ſpectat, ſuccum reddit gummi ſimilem. Caulem medium,dum herba floret,ruſtici demetunt, igniqúe admouent, quò facilius ui caloris exudans,gummi remittat: quod efficacius ſucco eſt,ad medicamenta oculorum.

[a] Meũ,& Cat. καὶ φύλλοις. i. & folijs.

Ἱππομάραθρον. FOENICVLVM ERRATICVM. CAP. LXVIII.

ESt & ſylueſtre fœniculum,magnum: fert autem ſemen cachryi ſimile. Cuius radix iucundè olet, potaque ſtranguriæ medetur: menſes impoſita ciet. Ventrem ſiſtit,radice,aut ſemine poto: contra ſerpentium morſus auxiliatur, calculos comminuit, regium morbum expurgat. Lactis abundantiam facit, decoctum foliorum hauſtum fœminas à partu purgat. Traditur aliud hippomarathri genus,longo, exili,& anguſto folio: ſemine coriandri,rotundo, acri, odorato. Excalfaciendi naturam habet,& uiribus fœniculo reſpondet,ſed ad omnia infirmius.

FOeniculum tam erraticum, quàm ſatiuum omnibus in Hetruria notum eſt. Seritur domeſticum Februario menſe uere ineunte,locis apricis,& modicè ſaxoſis. quippe quod non minus in ciborum condimentis guſtui acuta quadam dulcedine placeat,quàm utile ſit in medicamentis. Fœniculi meminit Plinius lib. XX.*cap.* XXIII. *ſic inquiens. Fœniculum nobilitauere ſerpentes,guſtatu ſenectam exuendo, oculorumq; aciem ſucco eius reficiendo. Vnde intellectum eſt,hominum quoque caliginem præcipuè eo releuari. Colligitur hoc caule turgeſcente. In ſole ſiccatur, inungiturq; ex melle. Vbique hoc eſt: laudatiſſimum tamen in Iberia è lacrymis fit,& ex ſemine recenti. Fit etiam è radicibus prima germinatione inciſis. Eſt & in hoc genere ſylueſtre, quod alij Hippomarathron, alij Myrſineum uocant, folijs maioribus,guſtu acriore, procerius, brachiali craßitudine, radice candida. naſcitur in calidis,ſed ſaxoſis. Diocles & aliud Hippomarathri genus tradit,longo,& anguſto folio,ſemine coriandri. Hæc Plinius, qui ea ferè omnia à Dioſcoride mutuatus eſſe uidetur. Porrò alterum ſylueſtris Fœniculi genus,cuius ſemen coriandri effigiem refert,à nemine hactenus(quod ſciam) in Italia cognoſcitur,& oſtenditur. Fœniculum(ut memoriæ prodidit Galenus libro* VII. *ſimplicium medicamentorum)tam ualenter excalfacit,ut ex tertio ordine excalfacientium cenſeri poſſit. Deſiccat uerò non æquè,ſed ipſum quiſpiam in hoc primi eſſe ordinis poſuerit: proinde lac procreat. quod ſi admodum deſiccaret, non ſanè generaret. Suffuſis eadem ratione auxiliatur.*

Fœniculi conſideratio.

Fœniculi uires ex Gal.

FOENICVLVM.

tur. Vrinas, mensesq; ciet. Est & alterum Fœniculum syluestre, quod præ magnitudine hippomarathrum nuncupant, cuius radix ac semen amplius quàm domestici, desiccandi uim obtinet. quocirca uentrem quoque eo nomine sistere uidetur. Nec sanè manifesta illis inest adstrictio. Huius non radix modò; sed & multò magis semen cachryi adsimile est: potestq; & calculos frangere, & auriginosos sanare, mensesq; mouere, & urinam excitare: non tamen lac congerere, sicut illud superius. Alind est Hippomarathrum, cuius semen rotundum est, & acre, simile semini coriandri, facultate quidem hippomarathro simile, sed debilius. Planta Græcis μάραθρον, *Latinis Fœniculum appellatur: Arabibus, Raienigi: Italis, Finocchio: Germanis, Fenchel: Hispanis, Hinoio, & Funcho: Gallis, Fenoil.*

Nomina.

Δαῦκος. DAVCVM. CAP. LXIX.

DAucum aliqui daucium uocant. Creticum, folijs fœniculo ſimile, minoribus, & tenuioribus: caule dodrantali, umbella coriandri, flore albo: ſemine acri, candido, hirſuto [a], ſuauiſſimi odoris in mandendo. Radix digitali craſſitudine, & dodrantis longitudine adoleſcit. In ſaxoſis naſcitur, & locis ſole illuſtratis. Aliud eius genus, ſylueſtri apio ſimile, acre, odoratum, aroma olens, feruentis guſtus. Probatiſſimum Creticum. Tertium aſſignatur genus folijs coriandri, floribus albis [b], capite, & ſemine anethi, muſcario paſtinacæ: ſemine oblongo, ceu cumini, acri. Omnium ſemen excalfacit. potum urinam, menſes, & partus extrahit: torminibus liberat: ueterem tuſſim mitigat. phalangiorum morſibus potum in uino, auxiliatur: tumores illitu diſcutit. Seminis duntaxat in alijs generibus inualuit uſus: in Cretico etiam radicis, quæ maximè contra uenenatorum iniuriam in uino bibitur.

a Meū. ἐν τῷ διαμασᾶσθαι, καὶ εὐώδης. i. in manducando, odoratum at Cat. δριμὺ ἐν τὸ διαμασᾶσθαι καὶ εὐώδης. i. acre in manducando, & odoratum.

b Meum. σπέρμα καὶ κεφάλιον ὁμοίαν ἀνήθου ἢ σκιάδιον. i. ſemẽ, & caput anetho ſimile, in quo ſit umbella.

DAVCVM I.

Dauci consideratio.

Quorundam error.

TAmetsi nonnulli inueniantur plantarum exploratores, qui Daucum ab erratica pastinaca nihil prorsus differre contendant, affirmantes, hoc idem sensisse Galenum, & post ipsum Paulum; ij tamen, quantum equidem sentio, manifestè falli deprehenduntur. Nam etsi rectè dici possit, Daucum esse syluestris pastinacæ genus; non ob id tamen illa, meo iudicio, fuerit unquam syluestris pastinaca, cuius paulò superius meminit Dioscorides. Quandoquidem si unam, & eandem plantam esse Daucum, & agrestem pastinacam credidisset Dioscorides, de ijs sanè seorsum non disseruisset, neque alterũ ab altera proprijs capitibus disiunxisset. Cæterùm cùm non desint, quibus uideatur Galenus inter has plantas nullam facere differentiam, uidendum est, an ita se res habeat. Mihi quidem inter eas discrimen fieri uoluisse Galenum, illud maximum argumentum est, quòd Dioscoridem secutus, & ipse uarias utrisq; tribuerit uires, easq; diuersis locis descripserit. Dauci siquidem libro VI. *Pastinacæ uerò lib.* VIII. *mentionem fecit in simplicium censu. Hinc itaque fit ut apertè coniiciam, Galenum inter illa discrimen nouisse: atque eos decipi, qui in hoc Marcellum, & Ruellium secuti, contrarium asserunt. Quorum præ-*

DAVCVM II.

terea sententiam, ipsius Galeni testimonio, facilè explodi posse putauerim, nec solùm quòd diuersis capitibus utriusque uires speciatim tractauerit; sed quia libro VI. simplicium medicamentorum, Daucum non esse pastinacam clarißimè ostendit, cùm inquit. Daucus, quem quidam staphylinum nominant, agrestis quidem domestico minus est esui idoneus. In quibus sanè uerbis Galenus perspicuè satis declarare uidetur, Daucum non sibi, sed alijs pastinacam agrestem appellari. Quamobrem cum Dioscoride non modò dixerim; sed etiam affirmauerim tria Dauci genera inueniri. quorum illud Italis frequentius est, quod syluestrem pastinacam æmulatur. Hoc enim in Senensi agro, præsertim in maritimis, frequentissimum nascitur. Creticum autem legitimum ex Creta tantùm afferri existimauerim. Porrò Daucus, qui coriandri folijs prouenit, & semine cumino simili, in quàm plurimis etiam Italiæ locis sed etiam Germaniæ Boemiæq; reperitur. Huius plantæ in herbario nostro Germanico chalcographorum negligentia, dum ego Praga, grassante Pestilentia abessem, secundum Peucedani genus repræsentat. quod omnino præter meam sententiam accidit. Dauci uires tradidit Galenus lib. VI. simplicium medicamentorum suprà citato, ubi ita scribit. Daucus, quem quidam staphylinum nuncupant, agrestis quidem domestico minus est esui idoneus, cæterùm in omnibus uehementior. At domesticus comestibilis quidē, sed imbecillior. Acre, & calefaciendi facultatem obtinet, ac proinde etiam extenuandi. Certè radix præter iam comprehensa flatuosum quiddam obtinet, ac uenereum. Semen autem domestici quidem & ipsum quandam ad uenerem stimulandi potentiam possidet. Agrestis uerò planè flatu caret, quod ἄφυσον uocant: ac proinde urinam, mensesq; ciet. Atque hactenus de facultatibus dauci Galenus. Qui subinde de semine eiusdem scripsit, eiq; seorsum uires suas reddidit his uerbis. Dauci herbæ semen excalfaciendi uehementer facultatem habet, ut inter prima efficax sit tum urinæ mouendæ medicamen, tum mensibus prouocandis. Multum etiam digerere per halitum potest, forìs impositum. Ipsa uerò herba similem quidem uim obtinet, tamen semine infirmiorem, nimirum ob aqueæ humiditatis misturam. quanquam utique & ipsa calida sit temperie. Δαῦκος ita Græcis ut etiam Daucus Latinis appellatur: Mauritanis, Ducu, Gezar, seu Ciezar: Italis, Dauco: Germanis, Beruurtz: Hispanis, Dauco Cretico: Gallis, Carote sauuages.

Dauci uires ex Gal.

Nomina.

Δελφίνιον. DELPHINIVM. CAP. LXX.

DElphinium surculos emittit à radice una sesquipedales, aut maiores: à quibus folia exeunt parua, tenuia, diuisa, prælonga, quæ delphinorum effigiem repræsentant: unde tractum nomen est. Flos uiolæ albæ non dissimilis, purpureus: & semen in filiquis, milio proximum: quo non aliud utilius bibi potest, ab scorpione percussis. Aiunt enim obiecta herba, scorpiones resolui, atque [a] ignauos torpescere: semota uerò ea, sese recolligere. Prouenit in asperis, & apricis. Alterum est delphinium, quod Romani buccinum uocant, superiori simile, sed folijs, & ramis longè gracilius. Viribus eisdem pollet, sed non ita efficacibus.

a Meū. ἀπρακτοὺς δὲ καὶ ναρκώδεις γίνεσθαι .i. inefficaces, & stupidos fieri.

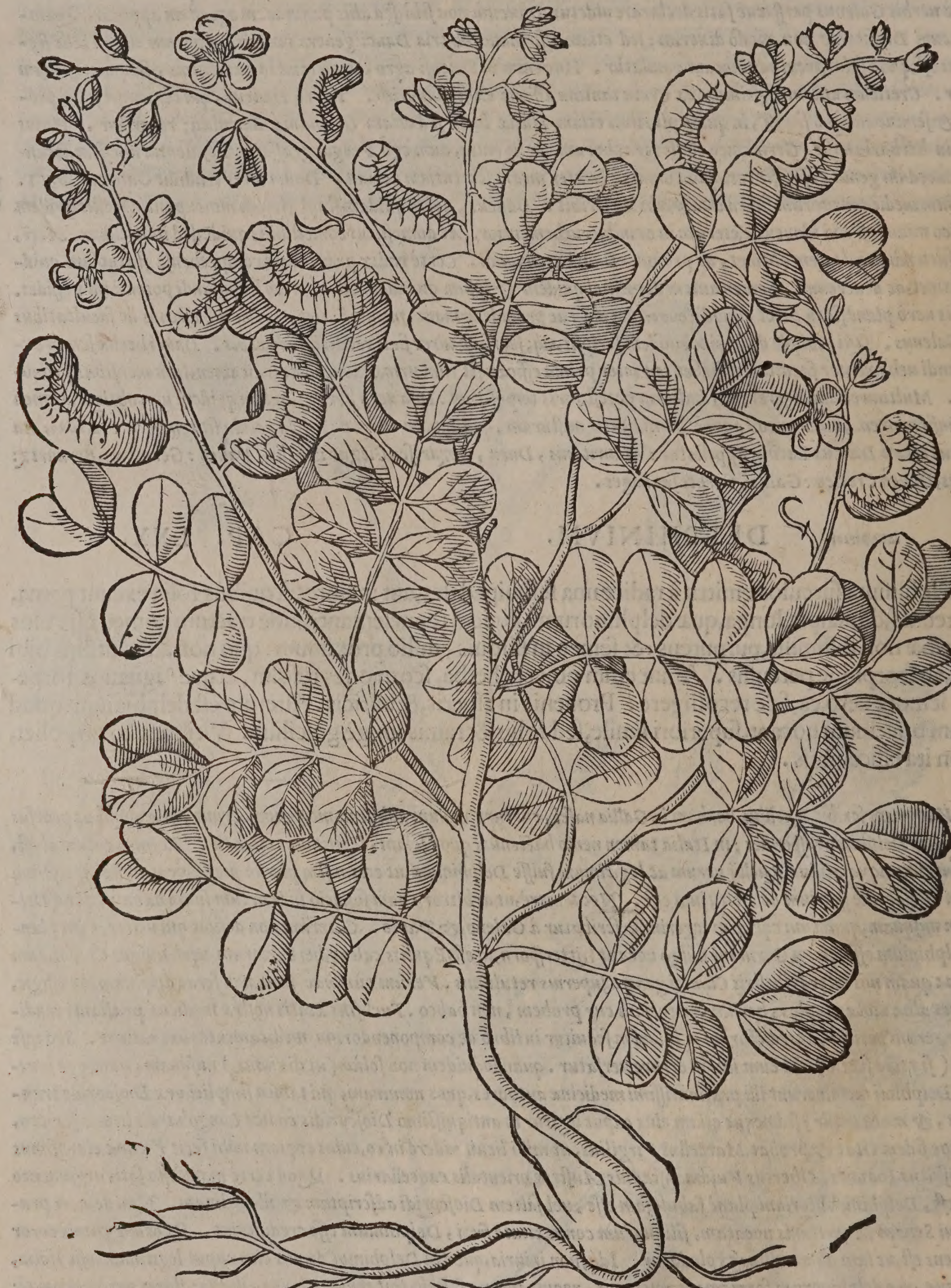
QVanquam scribit Ruellius, herbam in Gallia nasci, cui rura nullum adhuc nomen imposuerunt, quæ omnibus prorsus notis Delphinio respondet; in Italia tamen nemo hactenus, quod sciam, legitimum ostendit. Ex quo tantum abest, ut putauerim unquam, illud Ruellij uerum ac legitimum fuisse Delphinium, ut etiam sim plerunque suspicatus, hoc Delphinij caput in Dioscoride spurium ac ascititium esse. Nec temerè, ut arbitror: nam suspicio inde ortum suum habuit, quòd Delphinium nusquam, quantum equidem legerim, describatur à Galeno, & Paulo. Cæterùm non desunt qui uelint, eam plantam Delphinium esse, quam Germani uulgò uocant Ritterspорn, id est, Equitis calcar, herbariorum uerò uulgus Consolidam regalem: quam nos inter syluestris Cummi genera superius retulimus. Verùm cùm hæc folia non ferat delphinorum effigie, nec flores albæ uiolæ æmulos, horum sententiam cur probem, non habeo. Fuchsius ætatis nostræ medicus præstanti eruditione & rerum peritia, antedictorum opinionem sequitur in libro de componendorum medicamentorum ratione. Sed ipse quoque (si rectè sentio) unà cum illis in errore uersatur. quandoquidem non solùm (ut diximus) nusquam, quod ego inuenerim, Delphinij meminerunt illi præstantissimi medicinæ authores, quos nominaui, qui tamen simplicia ex Dioscoride transcribunt, & mutuantur; sed neque etiam eius caput legitur in antiquißimo Dioscoridis codice Longobardis literis scripto, cuius sæpe fidem citat & probat Marcellus Virgilius, ut mihi licuit uidere in eo, cuius copiam mihi fecit Viennæ clarissimus iurisconsultus Ioannes Albertus Vuidmanstadius Austriæ orientalis cancellarius. Quod certè manifesto satis argumento esse potest, Delphinij historiam planè fabulosam esse, uel saltem Dioscoridi adscriptam & illegitimam. Non defuere præterea, qui Senam Mauritanis uocatam, siliquarum conuexitate freti, Delphinium esse crediderint. Quorum grauis error ita euidens est, ut iam ab omnibus explodatur. Idq; non iniuria, quòd in Delphinio (demus eius caput legitimum esse) folia, non siliquæ, quæ delphinorum formam repræsentent, requirantur: foliaq; sint tenuia, longa, diuisa: flores uerò purpurei: & tota denique Delphinij facies ea depingatur, quæ cum Sena quàm maximè pugnet, ut mox patebit. Nam quoniam Delphinij occasione in Senæ sermonem incidimus, cùm huius nusquam, quod inuenerim, meminerint Dioscorides, Galenus, Paulus, & ueterum Græcorum alij, sitque in repurgandis humoribus non modò innoxium, sed etiam summè utile medicamentū, hunc locum non transeundum duximus, quin de Sena differamus, eiusq; historiam, & uires cùm ex alijs, tum ex eo quod nobis compertum est, describamus. Constat itaq; SENA, Mauritano nomine dicta, folijs glycyrrhizæ crassis, suppinguibus, fabarum sapore: caule cubitali, à quo ramuli exeunt in lori modum flexiles. Flores ei emicant aurei, ueluti brassicæ, purpureis intercursantibus uenulis: quibus succedunt folliculi falcati, adeoq; natura compressi, ut superior membrana inferiori cohæreat: in quibus semen continetur in nigro subuirescens, uuarum uinaceis usqueadeò simile, ut non facilè primo oculorū intuitu alterum ab altero discernatur. Folliculi è ramusculis prominent, tenui pediculo appensi. quo fit, ut maturescentes, paruo uentorum flatu facilè discutiantur. Planta est frigoris impatiens, ob idq; seri uult maio, nec ultra autumnum perdurat. Siquidem (ut pluries expertus sum) prius sata, facilè frigore deperditur, serius uerò hyemem similiter non tolerat.

Delphinij consideratio.

Quorundam opiniones reprobatæ.

Senæ delineatio.

SENA.

Ruellij hallucinatio.

rat. Meminit Senæ Serapio in suo de simplicium medicamentorum uolumine, ubi sic habet ex auctoritate Abohanifa. Sena asseruatur sicca, siliquas lunatas, & oblongas profert: in quibus semina in ordinem digesta clauduntur. Siliquæ tenui pediculo pendent: ob idq; facilè uentorum impetu deturbantur. Caducas opiliones colligunt. hæc Serapio. Cuius postremis uerbis fortasse deceptus Ruellius, Senam eam esse arborem existimauit, quam Theophrastus lib. III. cap. XVII. de plantarum historia Coluteam appellat. quandoquidem hæc antiquis pastoribus fuit saginandis ouibus expetita. Vnde facilè Ruellius, qui nunquam forsitan in Hetruria fuerat, ubi paßim legitima Sena seritur, præsertim in Florentino agro, magno errore putauit, Senam non herbam esse, sed arborem Coluteam uocatam, ratus easdem plantas esse. Sed eius error hinc præterea apertissimè diluitur, quòd Colutea siliquas proferat colore in purpuram primùm uergentes, mox albicantes, flatu turgentes, quæ si premantur, crepitum magnum edunt: semine intus paruo, rotundo, lentis effigie. Sena uerò siliquatur folliculis lunatis, qui nullo spiritu tumido distenduntur, quibus semen includitur uinacearum instar. Adde etiam, quòd Co-

lutea

COLVTEA.

lutea arbor ſit multis perdurans annis, Sena uerò non niſi paucis menſibus uiuat. Quo fit, ut iam omnibus palàm ſit, Ruellium hac in re manifeſtè cæcutiuiſſe, & inter Senam, & Coluteam non paruam intercedere differentiam. Et quanuis aſſerat Fuchſius in ſuis de plantarum hiſtoria commentarijs, has plantas facultate inter ſe minimè differre; eum tamen in errore uerſari putauerim, quòd certò ſciam Coluteæ ſemen non minus, quàm geniſtæ uomitiones ciere. COLVTEA, *ut de ea quoque hîc aliquid dicamus, Theophraſto auctore loco paulò antè citato, Liparæ propria traditur. arbos magnitudine præſtans, fructum in ſiliqua ferens, magnitudine lentis, quo oues mirum in modum pingueſcunt. Naſcitur ſemine, & fimo præcipuè ouillo. Tempus ſerendi cùm Arcturus occidit. Serendum ſemine præmadefacto, cùm iam in aqua pullulare inceperit. Folium habet non abſimile fœno græco. Germinat primo unicaul s, triennio maximè: ſpargitur deinde in ramos, quartoq; anno arboreſcit. hæc Theophraſtus. Ex quibus ſanè uerbis liquidò apparet, quàm maximè à Colutea differat Sena. Fuchſius & medicinæ, & Græci ſermonis peritiſſimus, plantam hanc non Colyteam, ſed Coluteam à ſuo ſe errore uindicans,* Coluteæ, & colyteæ mentio.

 appellandam

appellandam censuit. Et rectè quidem, meo iudicio. nam Colytea longè alia est ab illa, Theophrasto teste loco modò citato; ubi eam ijs depingit uerbis. Arbor circa Idam proueniens, quam COLYTEAM *uocant, genus aliud est. Est autem fruticosa, ramosa, alosa, inuentu rara, non crebra: folio laurino, lauri latifoliæ, sed rotundiori, ampliorique, ut uel ulmeo simile appareat, oblongius tamen, colore parte altera herbido, tergo autem albido, neruosoque: cortice non læui, sed quasi uitigineo: radicibus per summa gracilibus, & solutis, uerùm uibratis, & admodum flauis. Fructu, floreque carere putatur. Ex his Theophrasti uerbis perspicuum est, Colyteam à Colutea plurimùm differre. Quæ tamen etsi Theophrasti æuo Liparæ peculiaris fuerit; hoc tamen tempore pluribus in locis sponte natam uidimus, præsertimque in Tridentino agro apud Ananios,*

Mesuis, & Brasauoli lapsus.

ubi ego primùm eam quàm plurimis ostendi. Sed ut eò unde digressa est, iam nostra redeat oratio, credidit Mesues Senæ folliculos in deijcienda aluo folijs longè præstantiores esse. Huic uerò reclamat non solùm Manardus Ferrariensis uir doctissimus; sed etiam diuturna medicorum experientia: etsi Brasauolus, qui Mesuem tueri uidetur, contrarium putet. Cæterùm ne quis ex altercationibus confundatur, dicam ingenuè quid hac in re sentio, nec quicquam ab eo recedam, quod experimento pluries comprobaui. Sciendum igitur est, Senæ folliculos, qui siccati asseruantur, duûm esse generum: alterum per se caducum, & in planta arefactum, à quo semen eximunt, nigrum, & prorsus euanidum: alterum uerò, quod ante maturitatem demetitur, crassum, ponderosum, succo prægnans, & tegetibus expansum in umbra siccatur, sed hoc uenundatu rarum. Cui sanè, ut iam millies periculum fecimus, non minor deiectoria uis inest, quàm folijs. Primum uerò genus, quo Venetijs omnes ferè officinæ scatent, non modò minorem huiusmodi uim habet; sed propè nullam. Vt hinc planè colligere liceat, Mesuem hîc non esse sine limitatione damnandum: quandoquidem is, ut arbitror, de folliculis decerptis intelligat, non autem de caducis, quibus tantùm utuntur ij, qui Mesui falsò reclamant. In quorum numero ego quoque quandoque fui. uerùm cùm postea integrum Senæ campum seuissem, ut folliculos decerptos uirentes, & succo prægnantes, mox siccatos experirer, rem aliter facto periculo se habere facilè comperi. Quare nostro exemplo, qui folliculis uti uoluerint, Senam serant, ut folliculos optimos habeant, uel saltem probatissimos emant, si tamen eiusmodi reperiri poterunt: sin minus folijs tutius, & efficacius utantur. Obest Sena (ut idem Mesues inquit) nonnihil uentriculo. quamobrem ut hæc tollatur noxa, & eius roboretur facultas, gingiber addendum præcipit: quin & ea, quæ cor, & uentriculum corroborant. Veruntamen non desunt, qui hanc reprobent sententiam: quòd degustatis Senæ folijs, aliquid adstrictionis, nonnihil siccitatis, atque etiam tantillum amaritudinis perceperint. quæ omnia potius Senam roborare uentriculum indicant, quàm ipsum perturbare, ac imbecillum reddere. In quorum sententiam ego quoque pedibus eo; nam etsi quibusdam, præsertimque mulieribus; quandoque contingat, ut epoto Senæ diluto, eorũ intestina torminibus uexentur, id nunquam ex Senæ facultate prouenire existimaui, sed ex crassis, pituitosisque excrementis, ab hoc pharmaco eò impulsis, quæ sua crassitie intestinorum meatus adeò replent, ut in eis non paruam extensionem faciant, dum uiam ad exitum quærunt. Neque tamen me unquam aliquem inuenisse memini, qui diceret se epota Sena, uentriculi dolore laborasse. Proinde Actuarius, qui solus, quantum extat, inter Græcos Senæ uires descripsit, Senam citra noxam bilem, & pituitam deijcere memoriæ mandauit. Id quod non sine erubescentia silere coegit quendam Philippum de Set medicum, qui (ni fallor) ut suam potius tueretur sententiam, quàm ueritatem, pharmacum quoddam improbauerat ex Senæ diluto, rhabarbaro, atque agarico conflatum, quod cuidam Illustriß. ac Reuerendiß. Cardinalis, ac Principis Tridentini nepoti in quadam quotidiana febre dederat clarissimus medicus Andreas Gallus Tridentinus. Is autem pharmacum illud damnandum esse censebat, quoniam Senæ dilutum, agaricumque excipiebat, argumento quod hæc duo (ut ipse asserebat) maximè uentriculum læderent, immemor, ne dicam ignarus, quantum præstantiæ, ac uirium agarico tribuerint in febribus diuturnis finiendis, à pituitæ præsertim infarctu exortis, Dioscorides, Galenus, & Mesues, quantisque laudibus Senam extulerit Actuarius.

Senæ, & eius diluti uires.

Cæterùm è Sena, ea magis præstat, quæ ex Alexandria Aegypti, uel ex Syria affertur, quanuis è nostrate adhuc in agro uirente, & rosarum diluto ego quotannis Syrupum parare consueuerim. qui tutò, largeque omnes purgat humores. Daturque commodè prægnantibus, & pueris, & cuiuscunque ætatis hominibus. Dilutum tamen magis præstat, quàm decoctum, quòd nulla ex parte exhalet: cuius unciæ quinque, uel sex aluum modestissimè, & sine molestia soluunt. Quòd tutò dari possit prægnantibus, & pueris, experientia docuit, cui subscribit Actuarius, qui Senam citra noxam purgare tradidit. Redditur medicamentum hoc in deijcienda aluo præstantius, atque ualentius, si cassiæ nigræ, aut mannæ, aut rhabarbaro, aut rosarum diluto, aut rhodopharmaco, quod officinæ Syrupum rosatum solutiuũ uocant, commisceatur, aut si maceretur Sena caprino sero.

Diluti præparatio.

Præstantissimum dilutum hoc modo paratur. Sumuntur foliorum electissimæ Senæ drachmæ sex, gingiberis, aut cinnamomi contriti drachma una, florum buglossi drachmæ duæ: miscenturque omnia, & fictili uitro circumlito, siue stanneo uase angusti orificij excipiuntur, & affusis feruentis aquæ, aut seri caprini uncijs decem, uasis osculum adeò occluditur, ut nullus penitus spirandi pateat exitus. His peractis puluinari plumis anserinis farcto, ignique calefacto uas inuoluitur, reponiturque in arca, ubi pernoctare sinitur. Sic enim conseruato calore dilutum omnem facultatem in se recipit.

Senæ uires ex Mes. & Scrap.

Sunt præterea, qui uindemiæ tempore Senæ folia in mustum conijciant, uinum inde conficientes, quod alui deiectoriam uim obtinet ad multa utile. Est enim domesticum ualde medicamentum. Educit Sena per inferna (ut Mesues testatur) bilem tum atram, tum flauam, & (ut Actuarius ait) non bilem tantùm, sed etiam pituitam: quod sanè experientia comprobatur. Mundat Sena cerebrum, cor, iecur, lienem, pulmonem, & omnes corporis sensus, consertque omnibus eorum incommodis. Viscerum obstructiones aperit, auget iuuentutem, seniumque retardat, & animi hilaritatem affert. Folia in capitis perfusionibus utiliter decoquuntur, præsertim addita anthemide. Roborat enim hoc modo cerebrum, neruos, oculorum aciem, & auditoriam facultatem. Optima demum in uniuersum est medicina morbis omnibus diuturnis, & melancholicis. Quamobrem Serapio, Sena, inquit, mirificè prodest delirio, amentiæ, scissuris totius corporis, resolutioni neruorum, phthiriasi, cephalalgiæ, scabiei, pustulis, pruritui, & epilepsiæ. Cor etiam roborat, si tamen ijs potissimùm commisceatur medicamentis, quæ ipsum maximè confirmant, ueluti uiola.

Nomina.

Planta, quæ Græcis δελφίνιον, Latinis quoque Delphinium appellatur: Italis, Delphinio. Quæ uerò posterioribus Græcis σένα, Latinis item Sena uocatur: Arabibus, Sene: Italis, Sena: Germanis, Senet: Hispanis, Sen de Alexandria.

Πυρέθρον.

Πυρέθρον. PYRETHRVM. CAP. LXXI.

PYrethrum Romani ſaliuarem uocant. Folia, caulemq́ue emittit, ut daucum ſylueſtre, & fœniculum: umbellamq́; anethi, circinatæ rotunditatis. radix longa eſt, pollicis craſſitudine, guſtu feruidiſſimo. Pituitam elicit: ideo in dolore dentium, decocta in aceto, colluto inde ore, auxiliatur: manſa pituitam extrahit. Sudores ciet, peruncto ex oleo corpore: diuturnis horroribus efficax. contra perfrictiones membrorum, reſolutionesq́ue eximiè conducit.

PYrethri radix officinis omnibus nota, in frequentiq́; uſu habetur, præſertim in dentium cruciatibus. Eius autem planta non omnibus nota eſt, quòd rara fortaſſe apud nos proueniat. Nos plantam cuius hîc imaginem expreßimus, non ſine labore conſequuti ſumus. Atqui aliud etiam eſt Pyrethrum, uulgaris notitiæ planta, quod umbellas non gerit, ſed flores Anthemidis maiores: folia fœniculo craßiora: & radicem acutam, alterius ferè Pyrethri modo; adeò ut iam mihi perſuaſum habeam, plura Pyrethri genera haberi. non deſunt etiam rei herbariæ indagatores, qui nouum quoddam Pyrethrum Pyrethri conſideratio.

PYRETHRVM VERVM.

PYRETHRVM ALTERVM.

oſtendant, paſsim ferè in pratis, ac incultis naſcens, folijs hortenſi paſtinacæ proximis. Cuius radix etſi primo ſtatim guſtu acris non ſentiatur; poſtea tamen cùm diutius manditur, tum linguam, tum fauces ſua ferventi acrimonia mordet, ac quodammodo incendit. Sed tamen huius acrimonia non eſt (niſi fallatur guſtus) cum legitimi Pyrethri ſapore comparanda: quippe qui & amarior, & multò acrior, & feruentior percipiatur. Quod autem ſecundo loco appinximus, primùm uidimus in Bauſano Tyrolenſium Emporio, in hortulo quodã Blaſij sbaicher Medici, et rei herbariæ ſtudioſiſsimi. Cæterùm copioſiſſimum deinde in Bocmia reperimus, ubi non ſolùm in hortis paſſim ſeritur, ſed ſpontè quoque in montibus prouenit.

Pyrethri uires ex Gal.

Pyrethri meminit Galenus lib. VIII. ſimplicium med. ubi eius uires ijs deſcripſit uerbis. Pyrethri radice potiſſimè utimur, cauſticam, urentemúe facultatem obtinente: qua utique etiam dentium refrigeratorum dolores lenit: & ad rigores ante periodum cum oleo confricatur. Ad hæc ſtupidos quoque, quos ναρκώδεις uocant, & reſolutos adiuuat.

Nomina.

πυρέθρον ſic Græcè, Latinè uerò Pyrethrum, & Saliuaris herba uocatur: Arabicè, Macharcaraba, ſeu Hacharcharba: Italicè, Piretbro: Germanicè, Bertram: Hiſpanicè, Pelitre: Gallicè, Pyrethre.

Λιβανωτίς. **ROSMARINVM.** CAP. LXXII.

DVo roſmarini genera. Vnum fœcundum, frugiferumque, cuius ſemen [a] cachrys uocatur. Folia fœniculi habet, craſſiora, & latiora, in rotæ ſpeciem, humi ſparſa, iucundè olentia: caulem cubitali altitudine, aut maiorem, multis concauum alis: in cacumine umbellam, in qua ſemen copioſum, candidum, ſphondylio ſimile, rotundum, anguloſum, acre, reſinaceum, quod in mandendo linguam exurit. radix thus redolet, candida, prægrandis. Eſt & alterum omnino conſimile, ſemen ferens latum, nigrum, uti ſphondylion, odoratum, minime exurens: radice foris, nigra, intus ſi frangatur, alba. Verùm id quod ſterile dicitur, illorum planè ſimilitudinem refert: ſed neque caulem, neque florem, neque ſemen promit. Naſcitur in ſaxoſis, & aſperis. Trita omnium herba communiter hæmorrhoidum profluuia ſiſtit: ſedis inflammationes, & condylomata mitigat: concoquit ſtrumas, & abſceſſus, qui ad ma-

[a] Meum. κάχρυς. i. cáchrys.

LIBANOTIS, SEV ROSMARINVM.

a Meum. καὶ θηριοδήκτοις ἁρμόζει σὺν οἴνῳ πινομένη. i. & commorsis a bestijs uenenatis prosunt cũ uino potæ.

turationem ægrè perducuntur. Siccæ radices cum melle ulcera purgant: torminibus medentur cum uino potæ [b], & contra serpentium morsus conueniunt: menses, & urinas cient: ueteres tumores illitu discutiunt. Tam radicis, quàm herbæ succus, adiecto melle, illitus oculorum aciem exacuit. Potum semen ad eadem pollet: si comitiale malum sentiatur, aut uetus pectoris uitium, auxilio est. regio morbo laborantibus cum uino, & pipere datur: sudores mouet, cum oleo perunctum: ruptis, & conuulsis prodest. podagris, cum loliacea farina, & aceto tritum, illinitur: purgat uitiligines, addito aceto quàm acerrimo. Semine in potionibus utendum, eius quidem quod cachryn non ferat: quippe illud sua acrimonia arteriam exasperat. Rosmarinum cum erica nasci, folijs lactucæ syluestris amaræ asperioribus, candidioribusque, radice breui, Theophrastus author est: potuque idipsum alterutra parte purgare. Cachrys uim habet excalfaciendi, & uehementer exiccandi. Quare abstergentibus medicamentis inseritur. contra oculorum fluxiones capiti illinitur, ita ut tertio die soluatur.

ROSMARINVM CORONARIVM.

Λιβανωτὶς στεφανωματική. ROSMARINVM CORONARIVM. CAP. LXXIII.

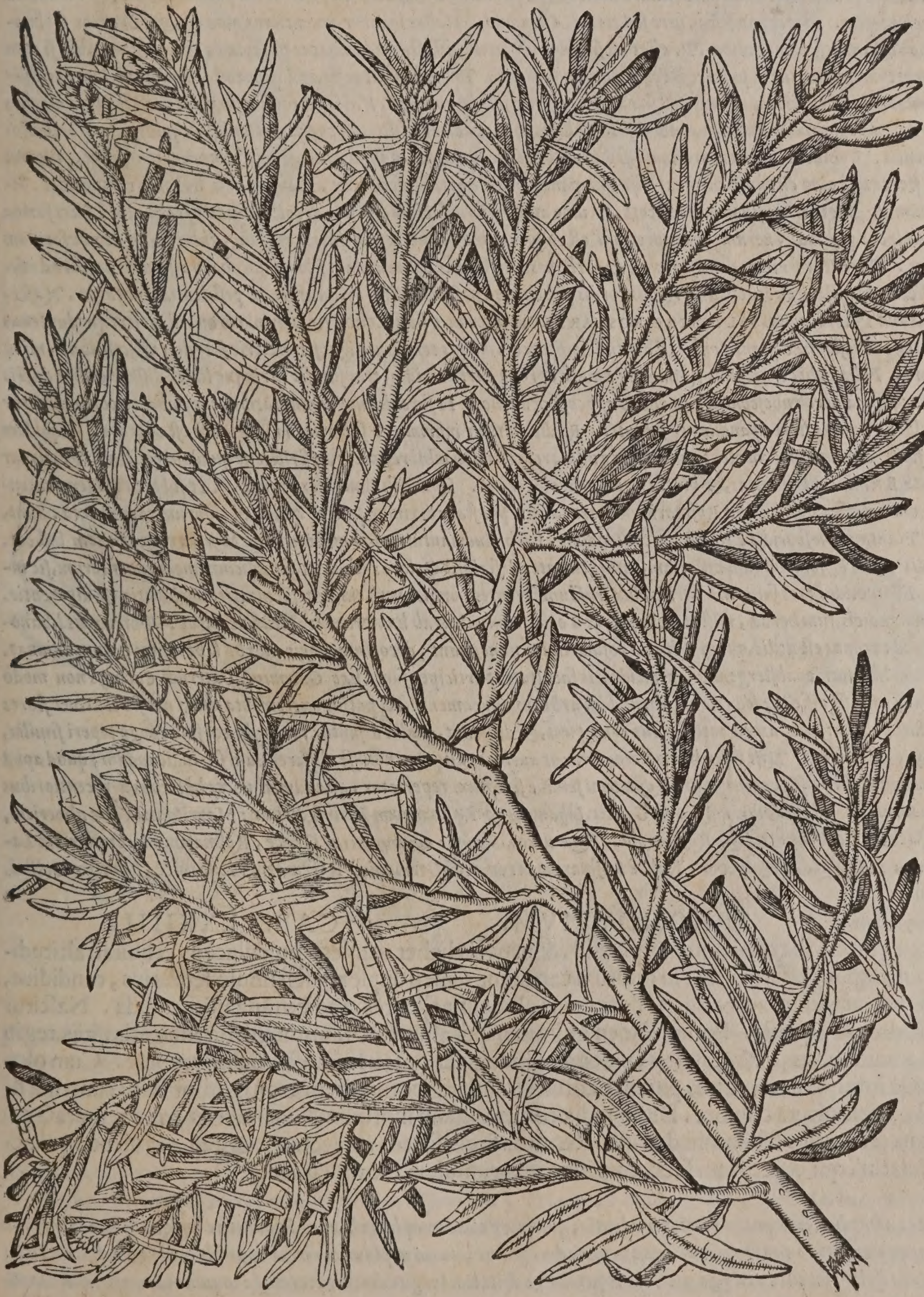
ROſmarinum, quo coronarij utuntur, ramos mittit tenues, & circa eos folia [a] [minuta, denſa] longa, exilia, ſubter incana, ſupernè uirentia, grauiter odorata. Excalfactoria ui præditum eſt. Regium ſanat morbum, ſi decoctum in aqua, ante exercitationes bibatur: & ubi laborans exercitationi ſe crediderit, in balnea deſcendat, & merum potet. Acopis, gleucinoque unguento admiſceri ſolet.

a Meum. λεπτὰ. i. tenuia. Orib. autem non legit, minuta denſa.

Roſmarinorũ conſid.

PRimum, ac ſummum Libanotidis, ſiue Roſmarini genus, quod mas appellant, ſub duplici differentia à Dioſcoride repræſentatum, aliquoties uidi Venetijs in horto amœniſſimo Maphei medici excellentiſſimi, nullis ſanè deficientibus notis, quas illi Dioſcorides aſſignauit. Idem quoque frequens ſatis naſcitur in agro Goritienſi ſupra Salicanum in monte Gargaro, in uia qua ad ædem diuæ Virgini ſacram aſcenditur. Verùm alterum genus, quod fœminam dicunt, hactenus in Italia nuſquam mihi uidere licuit, tametſi id mihi naſci non negauerim. Sed certè Cordum in ſuo diſpenſatorio hallucinatum crediderim: quippe qui exiſtimauerit ſyluestrem Angelicam eſſe Libanotim. Cæterùm uariat, mea quidem ſententia, in

ROSMARINVM SYLVESTRE.

Rorismarini

Roriſmarini deſcriptione Theophraſtus,qui libro IX.cap.XII. de plantarum hiſtoria, de Roſmarinis hæc poſteritatis memoriæ prodidit. Roſmarini genera,inquit, duo, alterum ſterile, alterum fertile: & alterum tam fructu,quàm folio utile, alterum tantùm radice. Fructus cachrys uocatur. Fertile folium habet paluſtri apio ſimile, ſed multò maius: caulem ad magnitudinem cubiti,aut maiorem: radicem magnam, craſſam,candidam, & ueluti thus redolentem: fructum candidum, ſcabrum,oblongum. Naſcitur potiſſimùm ſolo ſqualido, atque ſaxoſo. Radix medicamento ulcerum utilis, & menſibus pota in uino nigro auſtero. Fructus ad urinæ ſtillicidia,& aures,& argemam,& ad oculorum morbum lippitudinem nuncupatum,& lactis ubertatem mulieribus facit. Sterile illud folio lactucæ amaræ conſtat,ſed ſcabriori, candidioriq́;: radice breui. Naſcitur id quoque prædicto ſolo(aliâs,ut Hermolaus legendum cenſet, & hîc à Dioſcoride commonemur, ubi erica)lætiſſimum. Radix partim ſuperius, partim inferius purgat. Quod enim germen uerſus conſiſtit, ſuperius purgat: quod terram uerſus,inferius. Prohibet & ueſtibus interpoſita uermiculos noxios. Colligitur per meſſem tritici.hæc Theophraſtus. Porrò Coronarium Roſmarinum,noſtrum nimirum uulgare eſt,quod in hortis,& uineis paſſim habetur. Id in frequentiori uſu eſt. Siquidem non ſolùm in medicamentis eſt utile,ſed etiam in culinis ad ciborum condimenta concinnanda. In Prouincia Narbonenſis Galliæ,adeò copioſum ſponte prouenit, ut illud perinde,ac alia ligna urant. Tantæ enim craſſitudinis caudice prouenit,ut ex eo cum citharæ,tum menſæ parentur. Apud Italos hortorum parietes ornat, & eorundem areas circumueſtit. Floret non ſolùm uere ſed etiam Autumno. Hallucinantur recentiores quidam, qui Cneoron Roſmarinum Coronarium eſſe contendunt. Præſtat ad frigidos uentriculi affectus,ad cœliacas paſſiones, & uomitum cibi, ſi cum pane deuoretur,aut bibatur in puluerem contritum ex meraco. Prodeſt & lienoſis,& iocinoroſis, nam non ſolùm excalfacit,extenuat,& obſtructiones reſerat,ſed ſua adſtringenti ui,etiam roborat. Valet ad capitis fluxiones, & frigidos morbos omnes nempe ad comitiales,ſtupidos,ueternoſos,reſolutosq́;. Additur utiliter in capitis lotionibus, quinetiam in articulorum fomentis. Cohibet alba uteri profluuia,ſi diutius quotidie ſumatur. Viſum acuit,ſi toto tempore, quo floret,quiſpiam ieiunus, flores unà cum circumſtantibus folijs cum pane,& ſale quotidie uorauerit. Manſum oris halitum commendat. Siſtit dentium,& gingiuarum fluxiones in aceto, & uino auſtero ferueſactum,ubi hoc decocto calido os colluatur. Sicci farina recentia uulnera glutinat, uerum operæpretium eſt ea prius uino in quo ipſum fuerit coctum, abluere, & deinde farinam inſpergere. Parantur è uirgis dentiſcalpia, & carbones ad picturas delineandas. Flores ſaccharo aſſeruati ualent ad omnia prædicta, peculiariter autem ad frigidos cordis affectus,ad pectoris uitia, & ad arcenda peſtilentiæ contagia. Naſcitur in Boemia Planta,quam SYLVESTRE ROSMARINVM appellare libuit.quod Roſmarini coronarij faciem quadantenus repræſentet. Creſcit hæc planta cubitali altitudine,fruticoſa,uirgis tenuibus,lignoſis,materie fragili, rufeſcentibus, minij ferè colore. Folia in his erumpunt Roſmarini æmula, proua parte uiridia, tranſuerſis utrinque lineis diſpari ordine ductis obſignata; ſupina uerò rubeſcentia, & rubro appenſa pediculo. In ſurculorum ſummitatibus corymbacea coma mittitur rubro colore,è quibus flores panduntur ſublutei. Radice nititur infirma, & ſuperuacua. Planta eſt odorata. Siquidem folia,& flores citreum malum olent,quinetiam guſtu aromatis non nihil reſipiunt,adſtrictione quadam relicta. Præfertur hæc planta Boemis contra tineas,& blattas,quæ ueſtes lacerant. Quare ijs eam interponunt. Atqui mea quidem ſententia ad ea omnia efficax eſt ad quæ Roſmarinum Coronarium præſtare diximus,præter quàm ad ciborum condimenta. Sunt, qui hanc Plantam Dioſcoridis Ericam eſſe contendunt, ſed hallucinantur, cùm nullam cum Myrica cognationem habeat. libanotidis, ſiue Roſmarini tum hiſtoriam,tum facultates deſcripſit Galenus lib.VII.ſimplicium medicamentorum,ſic in-

Roſmarini uires ex Gal.

quiens. Libanotides tres ſunt,una ſterilis,duæ fructum ferentes: omnes uerò eiuſdem facultatis,emollientis,& digerentis. Succus tum radicis,tum herbæ, miſtus melli obtuſam oculorum aciem ab humorum craſſitudine curat. Porrò eius libanotidis,quæ ad coronas eſt utilis,quam Romani roſmarinum nuncupant, decoctum, regio morbo laborantes potum adiuuat.

Cachrys quid.

Omnes enim libanotides abſtergentis, & incidentis facultatis participes ſunt. hæc Galenus. Cæterùm Cachrys non modò Roſmarini ſemen,ſignificat; ſed etiam quarundam arborum nucamenta,uel potius excrementa,quòd nec fructus,nec flores propriè dici poſſint: quæ tamen ante fructus erumpunt,& decidunt,qualia uiſuntur in corylo,cui ſunt longo piperi ſimilia, item in nuce,ac quercu. Niſi inter hæc ueteres Græcos auctores aliquam nouiſſe differentiam ſit iudicandum, quòd apud pleroſque non cachrys,ſed canchrys,pro Roſmarini ſemine ſcriptum reperiatur. quæ tamen uoces hactenus à recentioribus confundi inuenio. Planta,quæ λιβανωτὶς Græcis,Libanotis & Roſmarinum Latinis dicitur: Mauritanis,Xaier almeriem, Alpinalfach,& Cachola: Italis, Roſmarino. Quæ uerò λιβανωτὶς ςεφανωματικὴ Græcè, Roſmarinum coronarium La-

Nomina.

tinè uocatur: Arabicè,Elkialgeber: Italicè Roſmarino coronario: Germanicè Roſzmarin: Hiſpanicè, Romero: Gallicè, Roſmarin.

Σφονδύλιον.

SPHONDYLIVM. CAP. LXXIIII.

SPhondylium folia quadántenus platani, & panacis habet: caules fœniculaceos, cubitali altitudine,aut amplius aſſurgentes: in quorum cacumine ſemen duplex,ſeſeli ſimile,ſed latius, candidius, & magis paleaceum,grauis odoris: flores eius albi,aut pallentes: radice raphani, candida. Naſcitur

a Meũ. φλεγματῶδες.i. pituitã educens.

in paluſtribus,& aquoſis. Potum ſemen [a] pituitam per aluum extrahit. medetur iocineris uitijs,regio morbo comitialibus, orthopnoicis, uuluarum ſtrangulationi: ueternoſos ſuffitu reuocat. Cum oleo commodè infunditur capitibus phreneticorum,& lethargicorum,item capitis doloribus: cum ruta illitum,ſerpentia ulcera cohibet. Datur radix contra regium morbum,& iocineris uitia: circumraſa eadem,& iniecta callos fiſtularum derodit. Recentis floris ſuccus exulceratis auribus,purulentisq́ue accommodatur. qui cæterorum ſuccorum more exprimi,dein recondi ſolet.

Sphondylij cõſideratio.

RAra admodum ſunt prata,uligine madentia, quæ inter alias complures herbas,innumeras quoque Sphondylij plantas non habeant: eaq́; præcipuè, quæ in montibus potius, quàm in planitie uirent. In his ſanè Sphondylium copioſum naſcitur,folio platani, aut panacis: caule fœniculi,cubitalem longitudinem excedente: in cuius cacumine umbella inſidet,

SPHONDYLIVM.

ſidet,albis floribus referta : è quibus ſemen prodit,ſeſeli non abſimile,latius tamen,ac ſquamoſum,ſapore iniucundo,ut quod cimices fermè reſipiat. Radicem profert albam,raphani æmulam, guſtu non ingrato. Huius ſemine utuntur quidam ſeſelis uice,quòd alterum alterius effectus præſtare exiſtiment. Succus incidit,digerit,& aperit.idem capiti inunctus,criſpos capillos facit. Porrò Fuchſius non uidetur ſatis Sphondylium nouiſſe, quòd ipſum unà cum Acantho depingat, uocetq; Fuch.error. *Acanthum Germanicam. Cui facilè impoſuerunt officinæ Germaniæ,quæ foliorum ſimilitudine deceptæ, pro Branca urſina Sphondylium uſurpant. Sphondylij facultates memoriæ prodidit Galenus libro* VIII*.ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Sphondylij fructus acris,& ſecantis eſt facultatis. Itaque ad aſthma,& comitialem morbum aptum eſt medicamentum : prodeſt & regio morbo. Et radix nimirum adſimilis facultatis, ad eadem accommodatur. Sed & inſuper fiſtularum callos tollit : cæterùm imponere eam oportet circumraſam. Porrò floris etiam ſuccus ad diuturniora aurium ulcera conueniens reponitur. Quod Græci* σφονδύλιον, *Latini ſimiliter Sphondylium uocant : Itali, Sphondilio.*

Sphondylij uires ex Gal.

Nomina.

Νάρθηξ.

Νάρθηξ. **FERVLA.** **CAP. LXXV.**

E Viridi Ferula medulla pota utilis est ad cruentas excreationes, cœliacosq́ue: contra uiperarum morsus in uino datur: erumpentem naribus sanguinem indita sistit. Semen potum torminosis auxiliatur: sudores ciet, uncto ex oleo corpore. Caules si edantur, capitis dolores faciunt: muria condiuntur. Ferula itaque caulem profert ternûm sæpe cubitorum: folia fœniculi, longè asperiora, & latiora. qua ab imo caule uulnerata sagapenum efficitur.

FERVLA.

Ferulæ historia.

Ferula æstuosis nascitur locis: ideoq; nil mirum, quòd Apulia Ferularum sit maximè ferax. Quinetiam frequens prouenit in Romano agro Tyrrheni maris contermino, præsertim apud Centumcellas, & in uniuersis Hetruriæ maritimis. E quibus prima tantùm germinatione corculum quoddam pastores eximunt oui luteum induratum referens, quod sub cineribus

neribus aſſatum, prius tamen charta, aut linteo madefactis conuolutum, mox pipere, & ſale conſperſum, non modò guſtui gratiſſimus eſt cibus; ſed etiam ad excitandam uenerem ualentiſſimus. De Ferulis latius diſſeruit Theophraſtus libro VI. cap. II. de plantarum hiſtoria, ubi ita ſcribit. Ferulaceum genus in plures ſpargitur ſpecies. Sed primùm de eo, quod commune omnium conſtat, dicendum eſt, ſcilicet de Ferula, atque Ferulagine: ſeu idem genus ambabus, differens magnitudine tantùm: ſeu etiam alterum ſit, ut nonnulli putarunt. Ergo natura earum, quæ conſpici poſſit, conſimilis certè ſentitur, præterquàm ratione magnitudinis. Ferula enim grandis admodum ſurgit, Ferulago autem humilis. ſed unicaules ambæ, & geniculatæ ſunt. Folia, & cauliculi quidam, geniculis erumpunt, ac alternatim exeunt folia: alternatim inquam, quòd non ex eadem parte geniculorum, ſed permutatim, caulem magna ex parte amplexa, ſicuti arundinea proueniunt: niſi quòd deflexa hæc magis, mollitiæ, magnitudinisq; cauſa. Folium enim grande, molle, multifidum; ut capillamenti modo ferè inſpectetur: maxima, quæ terræ proxima ſunt, & reliqua ſubinde ad portionem. Flos melinus: ſemen obſcurum, anetho ſimile, ſed maius. Finditur cacumine, & in ſtipites quoſdam haud magnos diſpergitur: quibus flos, ſemenq; inſidet. nec flore, fructúue laterales caules carent, ſed anethi modo ferunt. Annuo caule conſtat, & germinatio in uere primùm foliorum, tum caulis, ut etiam in cæteris fieri ſolet. Radice altè deſcendit, eademq; ſingulari innititur. Talis Ferula eſt. hæc Theophraſtus. Porrò Ferulæ (ut Plinius eſt author lib. XXIIII. cap. primo) aſinis gratiſſimæ ſunt in pabulo, cæteris uerò iumentis præſentaneo ueneno. qua de cauſa id animal Libero patri aſſignatur, cui & ferula. Natura Ferularum (ut idem Plinius libro XX. cap. XXIII. teſtatur) murænis infeſtiſſima eſt: tactæ ſiquidem ea moriuntur. In inſula quadam ex fortunatis nomine Morion, ferulas in arborum amplitudinem grandeſcere, ſcripſere quidam. Apuli lignorum uice, quibus maximè carent, ferulis ad ignem utuntur. Ferulæ meminit Galenus libro VIII. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Ferulæ ſemen excalfacit, & attenuat. At interna eius pars recentis adhuc, quod medullam uocant, adſtringentem qualitatem participat. Cuius nomine ſanguinem ſpuentibus, & cœliacis conuenit. Νάρθηξ Græcis ea planta uocatur, quæ Latinis Ferula: Italis, Ferola: Hiſpanis, Cananheia.

Ferulæ uires ex Galeno.

Nomina.

Πευκέδανος. PEVCEDANVM. CAP. LXXVII.

PEucedanum caulem emittit tenuem, gracilentum, fœniculo ſimilem: comam habet ſtatim ab terra copioſam, ſpiſſamque: flore luteo: radice nigra, craſſa, graui odore, ſuccoſa. gignitur in montibus opacis. Tenera radix cultello conciditur, profluensque è plaga ſuccus umbræ mandatur: in ſole ſiquidem confeſtim euaneſcit. Colligitur capite prius, & naribus roſaceo perfuſis, ne capitis dolor premat, & uertigo ſentiatur †. Aſſatione radix inutilis fit [a]. Tam lac, quàm ſuccus radice, & caulibus extrahi ſolet, ſicuti è mandragora: uerùm inefficacior ſucco lacryma habetur, & uelocius expirat. Interdum etiam concreta inuenitur lacryma, thuris ſimilitudine, caulibus, radicibusque adhærens. Præfertur ſuccus è Sardinia, & Samothrace, colore [b] rufo, odore graui, feruens guſtu. Ex aceto, & roſaceo illitum Peucedanum prodeſt lethargicis, phreneticis, uertiginoſis, comitialibus, & longis capitis doloribus, reſolutis, iſchiadicis, conuulſis. omnibus, in uniuerſum, uitijs neruorum, ex oleo, & aceto illitum, prodeſt. Eius olfactu reſpirant uuluæ ſtrangulatus, & ueternoſi reuocantur. Incenſum ſerpentes abigit. Aurium doloribus conuenienter ex roſaceo inſtillatur: cauernis dentium inditum, mitigat dolorem. contra tuſſim efficaciſſimè ex ouo aſſumitur: ſuſpirijs, torminibus, & inflationibus ſubuenit. Ventrem leniter emollit, lienem abſumit, difficiles partus mirè adiuuat. Facit ad ueſicæ cruciatus, & renum diſtentiones potum: uuluam aperit. Radix ad eadem utilis eſt, ſed inefficacior: eius decoctum bibitur. Farina eius, ſordida ulcera purgat, & uetera cicatrice obducit: ſquamas oſſium extrahit. In cerata, & calfacientia malagmata additur. Radix eligi debet recens, quæ cariem non ſenſerit, firma, odoris plena. Succus ad potiones amaris amygdalis, aut ruta, aut pane calido, aut anetho reſoluitur.

† Orib. ὀπισθεῖσα. i. ſuccatione (ut ita dicam.)

a Meum. ὀπίζονται δὲ οἱ καυλὶ καὶ χυλίζεται ἡ ῥίζα ὡς μανδράγοραι ἧττον δὲ ἐνεργεῖ τοῦ χυλοῦ ὁ ὀπὸς καὶ τάχιον ἐκπνεῖ. i. colligitur item ſuccus, & liquor è caulibus, & radice, ſicut ex mandragora expreſſus, & hoc expreſſo ſucco minus efficax eſt ille, qui ex inciſa radice manat, & citius expirat.

b Meum. ἐγκίῤῥος. i. fuluus.

QVoniam nullis prorſus foliorum, ac ſeminis, & paucis admodum floris notis Peucedanum repræſentauit Dioſcorides, utpote plantam, quæ omnibus fortaſſe ſuo tempore notior erat, quàm ut longiorem deſcriptionem poſtularet; idcirco nobis quidem perdifficile eſſe iudico, decernere quódnam genus herbæ hodie in medium afferri poſſit, quæ legitimum Peucedanum referat: præſertim cùm Theophraſtus, Plinius, Apuleius, ac antiquorum alij, qui ſimplicium hiſtorias deſcripſerunt, plura, quod legerim, de Peucedano memoriæ non prodiderint. Verùtamen cùm ſcribat Dioſcorides, Peucedanum naſci coma ſtatim à terra copioſa, ac ſpiſſa, hinc planè coniectandum uidetur, Dioſcoridem ipſum innuere, quòd Peucedanum conſtet multis folijs, capillaribus, tenuibus, ac longis, fœniculi, aut anethi effigie. Huic coniecturæ illud etiam accedit, quòd cùm Peucedanum, Dioſcoridis teſtimonio, florem proferat melinum, ſiue luteum, non temerè credendum arbitror, hunc non in alio, quàm in umbella ſuſtineri, cùm omnes ferulaceæ ſtirpes, & quæ fœniculo, & anetho ſimiles habentur, cuiuſmodi ſunt, quæ hoc in loco à Dioſcoride recenſentur, umbellas in caulium cacuminibus gignere conſpiciantur, è quibus ſemen prodit fœniculi modo. Quòd ſi ita ſe res habet (ut equidem exiſtimo) aſſerere non dubitauerim, me ſæpenumero Peucedanum uidiſſe in Ananienſibus montibus, ubi huiuſmodi plantæ frequentiſſimæ proueniunt, quæ non ſolùm prædictis notis Peucedano adſtipulantur; ſed etiam radice, quam habent nigram, craſſam, ſucci plenam, grauiterq; olentem. In hac itaque ſententia perſiſtam, ut hanc herbam, quam etiam pictam damus, uerum Peucedanum putem, donec aliam nactus ero, quæ certioribus notis illud exprimat. Cæterùm radices, quibus pro Peucedani radicibus uulgò officinæ utuntur, legitimas ementiuntur. nam præter id quòd exteriore parte non nigricent, nulla graueolentia, nullaq; acri facultate ſunt præditæ. Cuius uero plantæ hæ ſint radices, ego quidem proferre non poſſum: eas ſiquidem hactenus non niſi ſiccas, & ſine caule, ac folijs mihi uidere licuit. Prætulit Dioſcorides Sardonium peucedanum, quod non magno quidem negotio ad nos aduehi poſſet, cùm frequens,

Peucedani conſideratio.

PEVCEDANVM.

nec longa ſit mercatoribus in Sardiniam nauigatio. Vnde ſeplaſiarijs, ſi rerum legitimarum ſtudio caperentur, facilè Peucedani radices conueherentur. Peucedani meminit Galenus lib. VIII. ſimplicium medicamentorum, ubi de eius uiribus diſſerit in hunc modum. Peucedani radice quidem maximè, ſed tamen etiam ſucco, & liquore utimur. Sunt autem hæc omnia eiuſdem ſpecie facultatis: ſed ualentior ſuccus, admodum excalfaciens, & digerens. Quare affectibus omnibus circa neruos conſiſtentibus conuenire creditur, tum morbis in pulmone, & thorace ex craſſitudine, & uiſcoſitate humorum prouenientibus. Atque intrò quidem in corpus ſumptus, ſed tamen etiam olfactu prodeſt. Porrò quòd incidat, & extenuet, ſæpe etiam dentium perforatorum dolores cauitati impoſitus protinus ſedauit, quia uidelicet tenuium eſt partium, & excalfactorius. Quinetiam lienes induratos iuuat, nempe incidendo, digerendo, atque extenuando craſſos humores. Sed et radice ad hæc uti licebit: quæ & ſquamas celerrimè ab oſſibus detrabit, quia uidelicet ualidè deſiccat, minus tamen quàm ſuccus excalfaciens. Et ulceribus malignis remedium eſt optimum arida illita: ipſa enim expurgat, carnem gignit, & ad cicatricem perducit. Excalfacit quidem ordine ſecundo iam completo: deſiccat uerò tertio iam incipiente. Planta, quæ πευκέδανος Græcè, Peucedanum Latinè dicitur: Arabicè, Harbatum: Italicè, Peucedano.

Peucedani uires ex Gal.

Nomina.

Μελάνθιον.

Μελάνθιον.

GITH, SEV MELANTHIVM. CAP. LXXVIII.

GIth [a] exilibus ſurculis fruticat, ſæpe binos dodrantes excedens: folijs, ut ſenecionis minutis, ſed multò tenuioribus: capitulo in cacumine tenui, paruo, ceu papaueris, oblongo, intercurſantibus intus membranis: quibus ſemen includitur nigrum, acre, odoratum, quod panibus inſpargitur. Capitis doloribus illitum fronti, ſubuenit. diſcutit recentes oculorum ſuffuſiones, tritum ex irino, & infuſum naribus: tollit lepras, lentigines, duritias, tumoresque uetuſtos, cum aceto illitum: circumſcarificatos clauos excutit, cum uetere [b] urina impoſitum. Dentium doloribus, cum aceto, & teda decoctum, & collutum prodeſt. teretes uentris tineas expellit, perunctο ex aqua umbilico. deſtillatione laborantes adiuuat, tritum in linteo, & olfactum. Vrinam, & menſtrua ciet, multis diebus ſumptum, & lac extrahit: difficultatem ſpirandi cum uino potum, leuat: phalangiorum morſibus ex aqua, drachmæ pondere, hauſtum auxiliatur. Incenſo ſerpentes fugantur. Tradunt largiùs epotum enecare.

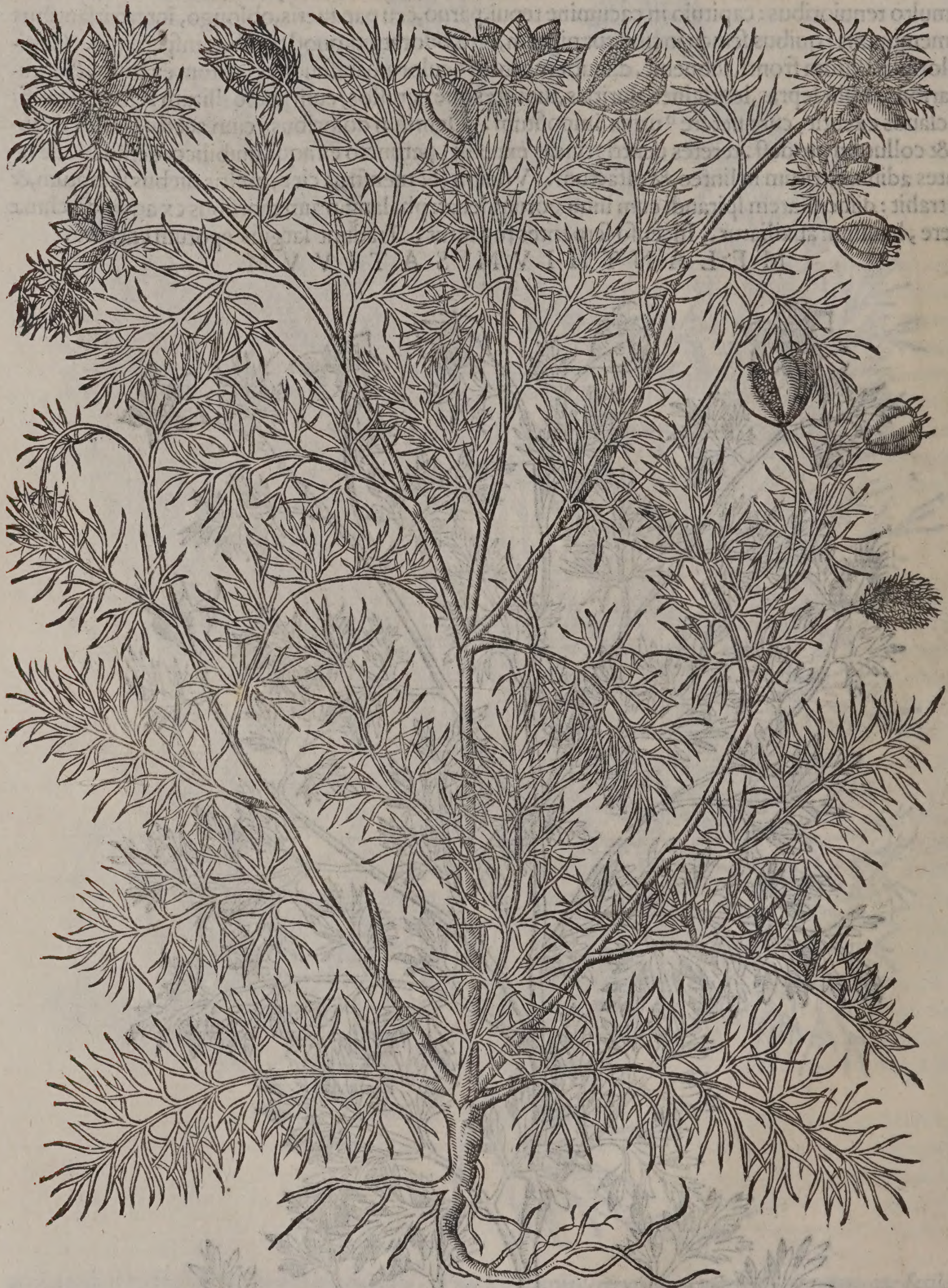
a Meum. θαμνίσκος ἐστὶ, λεπτόκαρφος διπιθαμιαῖος ἢ καὶ μείζων. i. frutex paruus eſt, exilibus ramulis, duorum palmorum altitudinis. aut etiam maior.

b Meum οἴνῳ. i. cum uino.

MELANTHIVM SATIVVM.

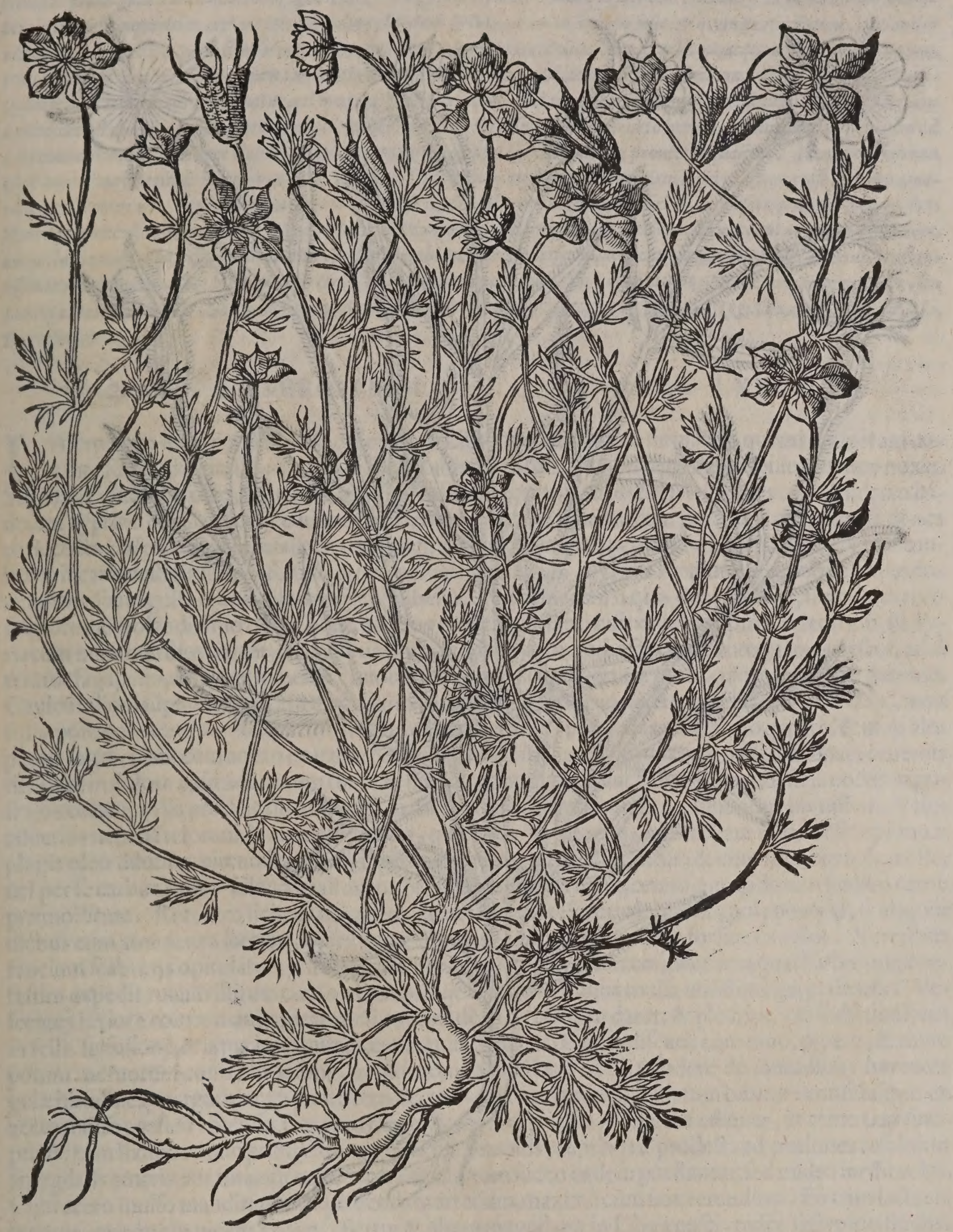
MELANTHIVM SYLVESTRE.

Melanthij conſideratio.

GIth, quod Græci Melanthium appellant, officinis Nigella uocatur. Duûm Melanthium eſt generum, ſatiuum, & ſponte naſcens. Satiuum exilibus ſurculis exit, cubitalibus, folio ſenecionis æmulo, magis tamen diuiſo, floribus in cacumine cæruleis, & in ſtellæ modum radiantibus, è quibus capitula oriuntur parua, oblonga, pluribus coronata apicibus, internam capitis partem reſpicientibus, intercurſantibus intus membranis. Semen in his continetur paruum, nigrum, & quandoque ſubflauum. odore eximio; ac amariuſculo ſapore, ſimul & acuto. Seritur in hortis. SYLVESTRE duûm eſt generum, utrunq; folijs ſatiuo tenuioribus, multifidis, & capillaceis, quinetiam caulibus ferè ſimilibus, quemadmodum & floribus. Verùm capitulis differunt. Siquidem alterum capitula gerit ſatiuo maiora & facie haud longè diſsimilia, alterum uero longiora in quinque, ſex úe diuaricata cornibus. Itaque errant toto cælo, qui inter Melanthij ſylueſtris genera. Gittonem uulgo uocatum annumerant. Quod cùm ante nos probè animaduertiſſent Hermolaus, & Ruellius, aſſeruerunt omnino hallucinari eos, qui putant eam ſtirpem legitimum Melanthium eſſe, quæ inter ſegetes in aruis paſsim naſcitur, folijs ferè por

MELANTHIVM SYLVESTRE ALTERVM.

ri: caule prælongo, hirſutoq́;: flore purpureo, roſæ paruæ effigie. **Et rectè,** *mea quidem ſententia, iudicarunt: ſiquidem herba illa cum Dioſcoridis hiſtoria quàm maximè pugnat, utpote quæ folijs, caule, ac floribus, nulla ex parte Melanthium referat, ſicuti neque etiam ſemine. quod etſi nigrum Melanthij modo gignatur; non tamen guſtui aliud repræſentat, quàm amaritudinem ſimul & aſperitatem. Hinc itaque perſpicuum eſſe poteſt, Braſauolum, alioqui medicum clariſſimum, in ſuo ſimplicium uolumine Romæ excuſo manifeſtè cæcutiuiſſe. quippe qui affirmare non dubitauerit, illud uerum, legitimumq́; eſſe Melanthium, quod in ſegetibus paſſim ſua ſponte naſci ſuperius diximus, quodque uulgò Gittone à Ferrarienſibus appellari ſcribit. Cuius error non ſolùm prædictis rationibus, ſed ea quoque herbæ appellatione facilè deprehenditur, quòd etiam ij, qui ita eam appellant, illegitimum eſſe Melanthium exiſtiment. Quandoquidem nil aliud Italis hoc nomen Gittone denotare uideatur, quàm ſpurium Gith, quod ideò Githago, & pſeudomelanthium uocari poteſt. quemadmodum & id, quod rura Tridentina appellant formentone, nil aliud ſignificat, quàm ſpuri am trii ici ſpeciem. Quod cùm poſtea ipſe Braſauo-*

Braſauoli erratum.

PSEVDOMELANTHIVM.

lus animaduerteret, noſtris fortaſſe, aut aliorum commentarijs admonitus, ſuam reuocauit ſententiam. Quare poſthac Braſauoli quoque ſententia, ij damnandi erunt, qui in hac perſiſtent opinione. Iam igitur conſtituamus licet domeſticum uerumq; Gith in hortis, & uiridarijs ſatum prouenire, in quibus frequentiſſimum ſeritur in Germania. Sylueſtre uero in campeſtribus incultis locis. Ex quo quidem planè colligere poſſumus, PSEVDOMELANTHIVM ſponte inter ſegetes naſcens, quod uocant uulgò Gittone, cuius hîc effigiem damus, nullo modo ſylueſtre Melanthium eſſe. Non deſunt quoque, qui uelint hanc, plantam ſylueſtrem lychnidem coronariam eſſe, quibus, cùm ego utranque nouerim, ſubſcribere nequeo. Sed longè minus id fuerit Lolium, ut apertiſſimè hallucinatus credidit Fuchſius, medicus alioqui peritiſſimus: cuius error à nobis exploſus eſt libro ſecundo in lolij mentione. Porrò & illud ſemen odoratum, ſubrubrumq;, quod aliqui pro minori Cardamomo perperàm uſurpant. ſeplaſiarijs Nigella citrina uocatum, Melanthij genus eſt. quippe ipſa ſeminis forma, odor, ac ſapor nihil prorſus à Melanthio diſcrepant. Verùm ſi modò in aliquo diſſident, color eſt, qui in altero niger, in altero uerò ſubflauus conſpicitur.

Melanthium ſylueſtre.

Pſeudomelanthium.

conſpicitur. Quo fit (quod etiam ſuperius de Cumino differentes diximus) ut magno in errore uerſentur Monachi illi, qui in Meſuem commentarios edidere, quòd præter rationem aſſerere ſint auſi, Nigellam ſubflauam, nil aliud eſſe, quàm Cuminum ſylueſtre primo generi à Dioſcoride aſſignatum. Porrò Pſeudomelanthij ſemen in farinam tritum, & ex melle illitum, maculas cutis quaſcunque delet, & uentris animalia pellit, tam potum, quàm ex bubulo felle, & aceto uentri illitum. Melanthij meminit Galenus libro VII. ſimplicium medicamentorum, his uerbis. Melanthium excalfacit, atque deſiccat tertio ordine. Videtur etiam tenuium eſſe partium: unde etiam deſtillationes ſanat, calidum in linteo admotum, atque aſſiduò olfactum. Quinetiam ſi intrò in corpus ſumatur, uel maximè flatus extinguit. Hinc conſtat eſſentiæ ipſum eſſe ſubtilis, & ad unguem à caliditate elaboratæ. Propterea ſanè etiam amarum eſt. Oſtenſum uerò in quarto horum uoluminum eſt, quòd cùm ad extremam tenuitatem, atque elaborationem terrena pertingit ſubſtantia, amara proueniat qualitas. Itaque mirum non eſt, ſi lumbricos interimat non eſum modò, ſed etiam foris uentri impoſitum. Siquidem & id præſtare poſſe ſaporem amarum monſtratum eſt. Neque ſanè etiam mirandum, ſi lepras, clauos, myrmecias eijciat, ei præſertim, qui in ſuperioribus libris comprehenſorum haud eſt immemor. Sic uerò etiam orthopnœam iuuat, & menſes prouocat, qui utique ob craſſitiem, aut uiſcoſitatem humorum retenti fuerint. In ſumma, ubi inciſione, extenſione, deſiccatione, excalfactione eſt opus, præſtantiſſimum id remedium eſt. Μελάνθιον ſic Græci, Melanthium quoque & Gith Latini dicunt: Mauritani, Xamin, Sunis, ſeu Sunizi: Itali, Melanthio: Germani, ſchuuartz roemiſch, & Schuuartz coriander: Hiſpani, Neguillia, & Alipiure: Galli, Pourelle, & Nielle.

Melãthij uires ex Gal.

Nomina.

Σίλφιον. LASERPITIVM. CAP. LXXVIII.

LAſerpitium in Syria, Armenia, Media, & Libya naſcitur: caule ferulaceo, quem† maſpetum uocant: folijs apio ſimilibus lato ſemine.†Radix excalfacit, in cibis ægrè concoquitur, ueſicæ noxia. Sugillatis illita cum oleo, & ſtrumis, ac tuberculis cum cerato, medetur: iſchiadicis conuenit cum irino, aut cyprino cerato: excreſcentibus circa ſedem tollendis illinitur, cum putamine mali punici, & aceto decocta. Venenis pota reſiſtit: os commendat[a], cibis, aut ſali permiſta. Laſer è radice, atque caule ſcarificatis colligitur. Præfertur autem[b] rufum, translucens, myrrhæ æmulum, non porraceum, odore ualens, ſuaui guſtu, quod dilutum facilè albeſcit. Cyrenaicum ſi quis deguſtauerit, humorem toto corpore ciet: blandiſſimo odore, adeò ut ne os quidem guſtanti niſi paululum ſpiret. Medicum, & Syriacum minus uiribus ualent, & magis uiroſum reddunt odorem. Laſer omne antequàm ſicceſcat, adulteratur ſagapeno, aut fabæ lomento: quod maleficium deprehenditur guſtu, odore, uiſu, & dilutione. Caulem aliqui ſilphion, radicem magudarin, & folia maſpeton uocauere. Efficaciſſimum laſer, mox folia, poſtremò caulis. Acrem uim habet, inflationes facit: perunctas cum aceto, pipere, & uino alopecias ſanat. oculorum aciem exacuit: & incipientes ſuffuſiones, illitum cum melle, diſſipat: cauernis dentium in dolore inditur, aut cum thure in linteo circumligatur, aut cum hyſſopo, & ficis coctis in poſca, os colluitur. ijs prodeſt, quos[c] beſtia in rabiem efferata momorderit, uulneribus immiſſum. Valet aduerſus uenena telorum, & animalia omnia, quæ uirus eiaculantur, potum, aut illitum: ſcorpionum plagis oleo dilutum circumlinitur. gangrænis[d] præcoercitis immittitur: & cum ruta, nitro, & melle, uel per ſe carbunculis. Clauos, calloſque prius circumraſos uellit, cerato, aut aridorum ficuum carne præmollitum. Recentes lichenas ex aceto ſanat: &[e] excreſcentia in carne, polypoſque, ſi aliquot diebus cum atramento ſutorio, aut ærugine illinatur[f]. extuberantia cum forfice extrahit. Veteribus faucium ſcabritijs opitulatur: grauem, ſubitoq; irrauceſcentem uocem, dilutum aqua, ſorbitione confeſtim expedit: uuam illitum cum melle reprimit: anginis ex aqua mulſa utiliſſimè gargarizatur. Veſcentes lætiore colore mangonizat: tuſſi commodè in ſorbili ouo datur, & pleuriticis in ſorbitionibus: in fellis ſuffuſione, & aqua inter cutem, cum aridis ficis. Horrores diſcutit cum uino, pipere, & thure potum. neruorum contractionibus, opiſthotonicisque datur oboli pondere deuorandum. hærentes gulæ hirudines, gargarizatum cum aceto decutit. Ad lac intus coagulatum bibitur: comitialibus ex aceto mulſo proficit: menſes ciet, cum pipere, & myrrha potum: cœliacos adiuuat, in acino uuæ ſumptum: cum lixiuio autem potui datum, repentè conuulſis, ruptiſque prodeſt. ad potiones reſoluitur amygdalis amaris, aut ruta, aut calido pane.[g]Foliorum ſucco eadem præſtantur, ſed multò inefficacius. Cum aceto mulſo manditur, ad expediendam arteriam, maximè cùm uox retunditur. Eo cum lactucis utuntur, exitque in uicem erucæ. Fertur & altera magudaris in Libya naſci, radix laſerpitio ſimilis, ſed minus craſſa, acris, & fungoſa, ex qua non profluit ſuccus. Eiuſdem cum laſerpitio facultatis.

† Orib. μασιέρον.
† Orib. addit. φυλλώδες· ὃ καλεῖται μαγυδάρις. i. folioſo quod magydaris uocatur.
a Meum. βάμματα. i. intinctus.
b Meum. ὑπέρυθρος. i. ſubrufum.
c Meum, & Drag. λυσσοδήκτου δὲ ὠφελεῖ ἐπιτιθέμενος τοῖς τραύμασι. i. in rabidi canis morſu iuuat, uulneribus impoſitus.
d Meum. προκαταχεθέντων. i. prius ſcarificatis.
e Meum. σαρκώματα. i. excreſcentẽ carnem.
f Meũ addit. ἐπὶ ἡμέρας τινάς. i. per aliquot dies.
g ἢ μέλιτι ἢ ὕδατι. i. aut melle, aut aqua.

CRedidimus iandudum Laſerpitij lacrymam nihil aliud eſſe, quàm illud iucundi ac ſuauis odoris gummi, quod pharmacopœis atque unguentarijs Belzoinum nominatur. Neque certè hactenus præter rationem in ea perſtitimus opinione. nam cùm id mihi deprehenderetur odoratum, rufum foris, intus candidum, translucens, & quod dilutum albeſceret, non poteram non adduci, ut crederem hoc eſſe legitimum Laſer. Huc illud quoque accedebat, quòd complures erant uiri docti & rei medicæ ſtudioſi, qui idem mecum ſentiebant. Verùm cùm poſtea cœpiſſem Laſerpitij ac Laſeris hiſtoriam diligentius examinare, atque plura ex Strabone, Theophraſto, Dioſcoride, Galeno, & Plinio collegiſſem, quæ priori noſtræ opinioni apertè aduerſari uidebantur, facilè in aliam deductus ſum ſententiam. etenim ſic animum induxi meum, ut malim ueritati cedere, quàm pertinaciter (quod multi faciunt) falſa tueri. Strabo itaque libro ultimo Geographiæ teſtatur, Silphium ſuo uſque tempore Cyrenis defeciſſe, his uerbis. Cyrenis finitima eſt regio, quæ Silphium gignit, & Cyrenaicum ſuccum, quem

Laſerpitij ſeu Laſeris conſid.

Silphium.

Silphium posterius effert. Id propemodum defecit, cùm aliquando barbari odio quodam ingruissent, ac radices eius penè omnes eruissent. Fuerunt hi Nomades uiri. hæc ille. At Plinius Cyrenaici succi defectum non in barbaros ut Strabo, sed in publicanos quosdam refert libro.XIX.cap.III. ubi de eo ita scribit. Ab his proximum dicetur auctoritate clarissimum Laserpitium, quod Græci silphion uocant, in Cyrenaica prouincia repertum: cuius succum uocant Laser, magnificum in usu, medicamentisq́; , & ad pondus argentei denarij pensum. Multis iam annis in ea terra non inuenitur, quoniam publicani, qui pascua conducunt, maius ita lucrum sentientes depopulantur pecorum pabulo. Vnus autem caulis nostra repertus memoria, Neroni principi missus est. hactenus Plinius. Huic uerò cum Theophrasto fermè conuenit, quòd hic scribat pecus silphio purgari, pinguescereq́; uehementer, & carnes mirabilem in modum suaues reddi. Cùm igitur Strabonis & Plinij testimonio constet, Silphium Cyrenis eorum usque ætate defecisse, neque inibi inueniri, nil mirum uideri debet, si nostra etiam tempestate defecerit, atque nullum iam ad nos aduehatur, quod legitimum dici possit. Quare id gummi, quod seplasiæ Belzoinum dicunt, meo quidem iudicio, uerum silphij liquorem mentietur potius quàm sit. Sed his illud quoque addamus, quòd Strabo auctor est, Silphium adeò Cyrenensibus olim custodibus fuisse asseruatum, ut inde aliò deferri non potuisset, nisi clam à mercatoribus, qui uinum asportabant. Plinius item Silphium ad pondus argenti pendi solitum tradit. quin & tanti factum fuisse à Cæsare, ut illud inter aurum argentumq́; protulerit ex ærario. Ex quibus omnibus haud infirmum argumentum sumi potest, quòd Belzoinum nostrum non sit Silphij liquor. quandoquidem id quotidie copiosum importatur non solùm in Italiam, sed in uniuersam ferè Europam. Ad hæc cùm Dioscorides Cyrenaico succo uim acrem tribuat, atque Galenus eundem & calidissimum, & maximè tenuium partium faciat, non equidem uideo, quomodo uulgare Belzoinum possit legitimum Laser exprimere: quoniam illud nullam prorsus gustantibus acrimoniam relinquit. Præterea ualidi cortices, qui plerunque Belzoino implicati reperiuntur, arguunt id arboris magnæ potius, quàm ferulaceæ plantæ lacrymam esse. Quod etiam nuper retulit mihi quidam medicus Cyprius, qui Belzoinum nostrum in Cypro ex arbore satis procera manare affirmauit: ubi tamen Silphium nasci qui memoriæ prodiderit, hactenus inueni neminem. quemadmodum neque in Ionia, neque in Peloponneso id gigni, sed prope Cyrenas tantùm, literis mandauit Hippocrates. Atqui illud nobis obijciet aliquis, quòd Laserpitium non modò in Cyrenensium agro quondam prouenerit; sed etiam (ut scribunt Theophrastus, Dioscorides, & Plinius) in Perside, Media, Syria, & Parnaso monte: & quod ob id ad nos aduehi posit. Nos huic ita facilè respondebimus, quòd Silphij illius liquor ad nos adferatur quidem, sed qui fœtidus sit, uirosiq́; odoris: atque eum esse dixerim, quem officinæ medicorum assam fœtidam uocant. Namque Laser (ut Dioscorides testatur) Medicum, & Syriacum minus uiribus ualet, & magis uirosum reddit odorem. quinetiam, eodem teste, Laser omne antequàm siccescat, adulteratur sagapeno, aut fabæ lomento. id quod post ipsum scriptis tradidit Plinius libro superius citato. Quocirca mihi quidem uidetur non temerè colligendum esse, quòd præstantissimum Laser, quale Cyrenaicum habebatur, à nobis omnino desideretur.

Asa foetida.

Opinio quorũdam explosa.

Cæterùm quid ueteribus fuerit gummi illud elegantissimum, quod Belzoinum appellant, mihi hactenus incompertum est. In qua certè re non possum eorum opinioni subscribere, qui id putant esse probatissimam myrrham. Hæc siquidem, quæ optima sit (ut Dioscorides inquit) præter alias notas esse debet undique concolor, quæ confracta uenas unguium modo candidas & læues ostendat, minutis glebis, amara, & acris. quas tamen notas in Belzoino haudquaquam reperies. Nam etsi undique maculis conspergatur, tamen fractas amygdalas repræsentat magis, quàm unguium quorũuis imaginem. Quin & maculæ illæ tam interiores, quàm exteriores partes obsident, adeò ut Belzoini glebæ nihil aliud referat, quàm delibratarum amygdalarum aceruum, copioso melle exceptum. Adde insuper, quòd nusquam, quantum equidem inuenerim, memoriæ proditũ est, myrrham in Cipro & Syria suis è plantis emanasse, sed in Arabia duntaxat (ut perhibent Theophrastus, Dioscorides, & Plinius) ijs in syluis, in quibus thus etiam prouenit. quanquam Plinius myrrham quandam ex India adferri tradit, quæ omnibus myrrhæ generibus deterior est.

Laserpitij historia ex Theophrasto.

Sed quoniam non iniucundam, quanuis longam, de Laserpitio historiam tradidit Theophrastus lib.VI.cap.III. de plantarum historia; ideo eius uerba hîc subijciam. De Laserpitio, inquit, nunc indicandum est. Laserpitio radix multa, crassaq́; : caulis quantus ferulæ, & crassitudine ferè proximus: folium, quod maspetum uocant, apio simile est: semen latum, foliaceum, quale quod folium appellatur: caulis annuus, sicut ferulæ. Ergo uere ineunte maspetum hoc exit, & pecus eo purgatur, pinguescitq́; uehementer, & carnes mirabilem in modum suaues redduntur. Posthac caulem edit hominum cibo idoneum omnibus modis, elixum, assumq́; . corpora eo quoque purgari ferunt, quadraginta diebus. Succus capitur duplex, alter ex caule, alter ex radice: qua de causa alterum scaparium, alterum radicarium uocant. Radix nigro cortice tegitur, eumq́; detrahere solent. Sunt ueluti certæ mensuræ cædendæ radicis, quibus quantum conferre putetur ad futuram cæsuram reseruantes, reliquum abscindunt. Nec enim deuiè, neque plus constituto cædere licet: corrumpitur enim, putrescitq́; , si diu mansit. Præparant id, conficiuntq́; in Pyræeum portum aduectum hoc modo. Cùm in uasis coniecerint, farinamq́; admiscuerint, quatiunt longo spatio temporis: hinc etiam colorem capessit, & conditum iam incorruptum perdurat. Præparatio, cæsuraq́; ita se habet. Locum Aphricæ amplum occupat, ampliorem, quàm quatuor stadiorum millia in hortis Hesperidum ferunt. Sed maiorem partem colligi apud Syrtes. Peculiare huius culta fugere loca proditur. quamobrem, si colatur mitescatq́; solum, deuiat, atque omnino degenerat: utpote natura culturæ aspernans, ferocitatisq́; constans uernaculum. Cyrenenses annis septem prius, quàm ipsi urbem habitarent, Laserpitium extitisse affirmant. Habitant uerò annos maximè trecentos usque ad Simonidæ Athenis magistratum. Illi sic referunt. Alij radicem Laserpitij cubitalem fieri tradunt, aut paulò maiorem. Hanc in medio extuberare in caput, quod sublime penitus extat, ut ferè super terram esse appareat. Vnde primùm quod lac appellant, erumpit: dein caulis assurgit, ex quo magydaris, & quod folium dicitur, exeunt. Folium id semen est, quod cùm auster ingenuè post caniculam flauerit, discutitur: atque ita Laserpitium nascitur, eodemq́; anno radix consummatur, & caulis. Sed hoc haud quicquam peculiare notetur: nam alijs quoque idem tribuitur. ni dixeris, quòd discussum id protinus nasci potest, ortum peculiarem sortiri, supradictisq́; propterea diuersum accipi posse. Ad hæc circumfodiendum id annuum censent. Nam si relinquatur semen omne, caulemq́; totum proferri, & deteriora tam hæc, quàm radicem reddi existimant: defossa autem fieri meliora,

scilicet

ſcilicet ſolo ſubacto, beneque gluto. Sed huius contrarium illi uolunt, qui culta recuſare id inquiunt. Mandi quoque radices in aceto recens deciſas referunt. Folium colore aurum æmulatur. Contrarium etiam, quòd pecora folio eſitato purgari minimè indicant. Nam & uere, & hyeme, pecus ad montem dimitti affirmant: cibus non ſolùm hoc; ſed etiam altero quodam abrotono ſimili adminiſtratur. Vim ambo calefactoriam ſortiri planè uidentur, & purgare quidem nequaquam ualere: exiccare autem, & concoquere unicè poſſe. Quòd ſi qua pecus ægreſcens, aut aliàs minus bene ſe habens ingreſſa ſit, mox eam ſanari, aut emori aiunt, ſed magna ex parte poſſe ſeruari. Hæc igitur utro tandem ſint modo, quærendum. Quod uerò Magydarim uocant, nimirum à Laſerpitio differt: tenerius enim, minusque uehemens, & ſine Laſere eſt, necnon & aſpectu manifeſta experto homini conſtat. Naſcitur in Syria: nam apud Cyrenam, & monte Parnaſo largè prouenire eandem affirmant. Sed quidam Laſerpitium id appellant. An culta id quoque, modo Laſerpitij fugiat, quærendum. Quin & ſi quid ſimile, aut proximum habeat, ad folij, caulisque rationem, & ſi quam ullo pacto emittat lacrymam, id inueſtigandum. Ergo naturam ferulaceam, hiſce contemplari oportet. hæc Theophraſtus. Meminit Galenus Laſerpitij libro VIII. *ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Laſerpitij ſuccus calidiſſimus eſt. Verùm enimuero & folia, & caulis, & radix ſat ſtrenuè excalfaciunt. Sed omnia flatulentæ magis eſſentiæ ſunt, ac proinde concoctu difficilia. Foris tamen impoſita corpori efficaciora, & omnium potiſſimùm ſuccus, admodum trahentem facultatem poſſidens. Attamen & excreſcentias amoliendi, & liquandi uim quandam propter prædictam eius temperiem obtinet. Laſeris quoque mentionem fecit, idem Galenus libro citato, ſed antea ſeorſum, & ſub abſoluto ὀποῦ, hoc eſt, ſucci titulo, ita ſcribens. Opus, ſiue ſuccus Cyrenaicus quidem omnium & calidiſſimus, & maximè tenuium partium eſt: ac proinde omnium maximè diſcutit. quanquam ſanè & reliqui admodum calidi ſunt, & ſpirituoſi: ſiquidem plurima eorum pars eſſentiæ aeriæ eſt, & igneæ. Porrò complures habentur ſucci: quauis nanque radice inciſa, aut caule, quod ex ſectione craſſum, ac lentum effluit, ſuccus eſt. Cæterùm ſpecialius, & uelut per excellentiam quandam Cyrenaicum ita nuncupant, & Medicum, & Syriacum. Planta, quæ Græcis σίλφιον, Latinis Laſerpitium appellatur: Mauritanis, Silfion: Italis, Laſerpitio. Eius caulis μάσπετον Græcis dicitur: Arabibus, Maſcaſtes. Folia uerò quandoque μάσπετα Græcè dicuntur: Arabicè, Anuiden, & Maſcaſten. Liquor ſeu lacryma Græcis λάσερος, Latinis Laſer nominatur. Radix μαγυδάρις Græcis uocatur.*

Laſerpitij uires ex Gal.

Nomina.

Σαγάπηνον. SAGAPENVM. CAP. LXXIX.

SAgapenum ferulaceæ herbæ ſuccus eſt, quæ in Media naſcitur. Optimum eſt translucens, fuluo forinſecus colore, & intus albo, neſcio quid inter laſer, & galbanum redolens. guſtu acri. Prodeſt laterum, & pectoris doloribus, tuſſibus uetuſtis, conuulſis, & ruptis. [a] craſſam pulmonis pituitam expurgat. Datur comitialibus, opiſthotonicis, lienoſis: item contra neruorum reſolutionem, per frictiones, & febrium circuitus in potu. In unguenta probè admittitur. menſes pellit, ſed fœtum exanimat, cum hydromelite potum. Prodeſt ex uino hauſtum, ſerpentium ictibus. olfactum ex aceto uuluarum ſtrangulatus excitat: oculorum cicatrices, offuſam caliginem, hebetudines, ſuffuſionesque detergit. Reſoluitur ut laſer, ruta, aqua, & amaris amygdalis, aut melle, aut calido pane.

a παχὺ τὰ ἐν πνεύμονι. i. craſſa in pulmone hærentia.

SAgapenum officinæ interpolato uocabulo Serapinum appellant. Cæterùm etſi eius adulterati frequentior, & communis ferè ſit uſus: tamen Venetijs præſtantiſſimum quoque uenditur, idque illi præcipuè comparant ſeplaſiarij, qui honorem diuitijs anteponunt. Ferulaceas plantas, è quibus Sagapeni lacryma emanat, etiam in Apulia naſci auctor eſt Muſa Ferrarienſis. Id quod equidem hactenus compertum non habeo. Ex orientalibus ſiquidem regionibus allatum, ut conſtat, cæteris præſtat. Arabicæ familiæ auctores inter deiectoria medicamenta Sagapenum referunt: quanquam ea Sagapeni facultas, quantum extat, à Græcis ſilentio prætermiſſa eſt. Sagapenum itaque (ut Meſues tradit) craſſos, lentosque humores deijcit, craſſamque pituitam, & aquam intercutem educit. Porrò facultate quidem propria cerebrum mundificat, ac neruos, craſſaque ab his excrementa detrahit. Confert item eorum morbis frigidis, nempe doloribus capitis diuturnis, hemicranijs, comitialibus, uertigini, paralyſi, orisque diſtentioni. Pectus ualentiſſimè expurgat, eiusque ac etiam lateris dolores tollit, præſertim ſi bibatur ex helenij, aut rutæ decocto. Foris emplaſtri modo impoſitum, aut intus aſſumptum tuſſi diuturna uexatis, ac difficulter ſpirantibus, opem maximam fert. Aqua intercute laborantibus ſingulare remedium eſt, ſi tamen flauis myrobalanis duplicato pondere additis exhibeatur. Diſcutit compaginum duritiam emplaſtri modo impoſitum, addito aceto, & capparum ſucco. Rutæ ſucco, & auium rapacium felle diutius maceratum, & in collyrijs additum, oculorum caligines diſijcit, aquamque in eos defluentem cohibet. Palpebrarum item hordeolos uocatos ſanat, ſi cum aceto ſuperponatur. Articulorum compaginibus quomodolibet admotum, dolores eorum mirificè ſedat: quippe quoniam ualentiſſimè humorum lentores in his cruciatus excitantes radicitus euellit, etiam ſi in coxendicum aliarumq; partium remotis, profundisq; locis ij deliteſcant. Potum, aut clyſteribus inditum coli doloribus à frigiditate, ac flatibus prouenientibus maximè auxiliatur. Menſes cit, ſed fœtum interficit, tam hauſtum, quàm ſuppoſitum: contra uteri dolores, ſtrangulatusq; prodeſt. Ventriculo tamen officit: uerùm noxa corrigitur lentiſcina reſina, & Indica nardo. Sagapeni meminit Galenus lib. VIII. *ſimplicium medicamentorum, ubi de eius uiribus diſſerit ijs uerbis. Sagapenum liquor eſt calidus, & tenuium partium, ſicut & alij liquores. Sed & abſterſionem quandam poſſidet, qua oculorum cicatrices expurgat, atque extenuat. Quin & ſuffuſionibus, & hebetudinibus oculorum, quæ ob humorum prouenıunt craſſitiem, non malum eſt medicamentum. Porrò planta ipſa, ex qua prouenit, ferulæ aſſimilis, imbecilla, & inutilis eſt. Sanè ipſa primùm Sagapenum appellatur. At liquor eius abuſiuè hoc nomen obtinet, ceu alia quoque multa ex nominis defectu per abuſum nuncupamus. Perfectius nanque foret ipſum cognominare non Sagapenum, ſed Sagapeni ſuccum.*

Sagapeni conſideratio.

Sagapeni uires ex Meſue.

Sagapeni uires ex Gal.

ſuccum. Sagapeni plantam,etſi uiderim appictam, & quodam in libro impreſſam non libuit tamen eam hîc excudere,quòd neſciam an Mercator ille Perſa, cui acceptam illam referunt,uera,uel fabuloſa narrauerit. Id σαγάπηνον Græcis dicitur,quod Latinis etiam Sagapenum: Arabibus, Sachabenigi,ſiue Sechbinegi: Seplaſiarijs, pariter & Hiſpanis, Serapino: Italis, Sagapeno.

Nomina.

Εὐφόρβιον. EVPHORBIVM. CAP. LXXX.

EVphorbium Libyca arbor eſt, ferulæ ſpeciem habens, quæ in Tmolo iuxta Mauritaniam inuenitur. Ea acerrimo ſucco turget. Cuius eximium feruorem expaueſcentes incolæ, ouillos uentres elutos,arbori circumligant,& eminus caulem contis incidunt,confeſtimque è plaga,perinde atque ua ſe quodam,in uentriculos copioſus lactis humor effluit,præter id quod humi ſparſum, uulnus eiaculatur. Duo ſucci genera: unum orobi magnitudine, ſarcocollæ modo emicat: alterum in uentriculis concreſcit, atque uitreum ſpectatur. Eligendum eſt tranſlucens, & acre. Euphorbium adulteratur ſarcocollæ,& glutini miſtione. Sed difficile quidem experimentum: quippe cùm leui guſtu, os accenſum diu detineat,adeò ut quicquid ori obijciatur,planè euphorbium reſipiat. Eius inuentio tempore Iubæ regis Libyæ cognita extitit. Succus illitu ſuffuſiones diſcutit. potus tota die exurit: quare melli,collyrijsque pro acrimoniæ ratione admiſceri debet. Coxarum doloribus prodeſt in odorifera potione hauſtus. ſquamas oſſium eadem die eximit: uerùm eo utentes,neceſſe eſt linamentis,aut ceratis communire corpus, quo oſſa conueſtiuntur. Aliqui memoriæ prodiderunt, percuſſos à ſerpente nihil moleſti paſſuros,ſi inciſa oſſe tenus capitis cute,intritus ſuccus infundatur,uulnusque poſtea cõſuatur.

Euphorbij conſideratio.

NOn equidem dubitandum cenſeo, quin illud legitimum ſit Euphorbium,quo paſſim officinæ utuntur, cùm tam guſtu, quàm olfactu acerrimum deprehendatur: ob cuius uiolentiſſimam acrimoniam nunquam,niſi inuito animo, à ſeplaſiarijs tunditur. Quandoquidem tametſi ſibi nares, & os omni prorſus ingenio goſſipio, & linteis aqua roſarum madefactis muniant; tanta tamen eſt acrimoniæ uis tenuiſſima,ut omnibus unà cum aere penetratis munimentis, in eorum tandem perueniat nares,ubi moleſtiſſimum excitat ardorem,qui non facilè tollitur: quanquam etiam medicamentis admodum refrigerantibus ſuccurratur. Quo fit, ut ſolertiſſimi pharmacopolæ baiulis, ac alijs uictum quærentibus hominibus id muneris obeundum tradant: interim tamen certò ſciunt, non abſque conuitijs, & maledictis opus hoc ab illis peragi poſſe. Quamobrem mirum ſanè non fuerit, ſi qui ab arbore recentem colligunt, eximium acrimoniæ feruorem expaueſcentes, è longinquo corticem feriant. Hanc plantam(ut Plinius quoque teſtis eſt)adinuenit primùm Iuba Lybiæ rex in monte Atlante ultra Herculis columnas, appellauitq; Euphorbium medici ſui nomine, & fratris Muſæ, à quo diuus Auguſtus fuit conſeruatus. Euphorbij Plantam nunquam mihi uidere licuit. Sunt tamen qui illam pingant, & à Saraceno acceptam ſcribant. Cui crederem fortaſſe ſi plantam uiuam oſtenderet, in qua Euphorbij nonnihil ineſſet.

Euphorbij uires ex Aetio, & Actuario.

Euphorbio deiectoria ineſt facultas. cuius nuſquam, quod equidem inuenerim, meminere Dioſcorides, & Galenus: tametſi eam minimè ſilentio inuoluerint Aetius, & Actuarius, qui concordes de eo his uerbis diſſeruerunt. Euphorbium non modò pituitam trahit; ſed etiam aquam, hancq; ualidius educit. Eſt autem acerrimum omnium, quæ ego nouerim, ardentiſſimumq;: propterea colicis, & uentrem frigidiorem habentibus datur. cæteros uehementer conturbat: ſitim maximè ciet. Nonnihil ex odoratis ſeminibus ei eſt commiſcendum. Modus triobolaris,ex aqua mulſa. Præſtat tamen cum melle cocto ipſum in catapotia redigere. Id quod etiam Paulus annotauit libro ſeptimo, ubi inter ea Euphorbium recenſuit, quæ aquam, & pituitam deijciunt.

Euphorbij uires ex Meſue.

Verùm in ſimplicium cenſu Dioſcoridem, Galenumq; ſecutus, de hac deiectoria facultate ipſe quoque nihil memoriæ prodidit. Cæterùm inter Arabes Meſues fuſius Euphorbij uires tradidit in ſoluentium medicinarum mentione; ubi ita, ad ſenſum ſaltem ſcribit. Euphorbium gummi eſt, quod uſqueadeò excalfacit, extenuatq;, ut in hoc cætera gummi genera præcellat. Excalfacit enim ordine quarto: quo fit,ut exulceret, ruborem, inflammationemque inferat,penetret,& uiolenter abſtergat. Euphorbium noxium admodum eſt medicamentum,ita ut non ſine labore, animi defectu,ac ſudore frigido aluum deijciat. Ioc = ori ob id,uentriculoque ſua ingenti acrimonia magnam infert noxiam. Quapropter exhiberi minimè debet, niſi prius ijs commiſceatur medicamentis, quæ acerrimam eius uim retundere ualeant. Extrahit potum à profundis corporis partibus tum craſſam,tum lentam pituitam,mundatque compaginum cauitates à craſſis contumacibúſue excrementis,qua in re omnium ualentiſſimum eſt medicamentum. Neruos expurgat ab infarctis iandiu humoribus. Proficit ad hæc reſolutis,conuulſis,ſtupidis,tremulis,oriſque diſtentionibus, & cæteris neruorum morbis à frigore obortis, ſi ex leucoij oleo læuigatum exterius inungatur. Iocineri, lieniq; inunctum; mirificè eorum dolores tollit à frigore, & flatu prouenientes. Sternutamenta ualentiſſimè cit. Occipiti autem confricatum, ueternoſos, obliuioſosq; iuuat. Aquam intercutem facillimè extrahit duorum obolorum pondere potum. Sed drachmarum trium pondere hauſtum,(ut Serapio, & Auicenna ſcriptum reliquerunt)potantem interficit, trium dierum ſpatio eroſis ab eo inteſtinis, & uentriculo. Euphorbium,teſte Meſue, quatuor edurat annis: neque eo prius utendum eſt,quàm annum integrum conſenuerit. nanque recens ob ingentem acrimoniam reprobatur. Seruatur commodè milio,aut fabis,aut lentibus ſepultum.

Ex Galeno.

Euphorbij facultates paucis perſtrinxit Galenus lib. VII. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Euphorbium cauſticæ,ſiue urentis, & tenuium partium facultatis eſt,alijs ſuccis ſimiliter. Et libro. II. de compoſitione medic. localium, cap. III. tradens curam hemicraniæ, idem de Euphorbio ita ſcribit. Porrò de euphorbij facultate iam mihi relatum eſt, quòd citò exoluatur. quare in eiuſmodi pharmaca non uetus conijcere oportet. Dictum etiam recens albidius eſſe: quod uerò inueteratum eſt, flauioris aut pallidioris coloris reddi.

Nomina.

Planta,quæ Græcis εὐφόρβιον,Latinis item Euphorbium nominatur,quemadmodum ſuccus eius: Mauritanis, Euforbion, ſeu Farbium: Italis, Euphorbio: Hiſpanis, Alforuiam, Alforfion, & Euforuio: Gallis, Euphorbe.

Χαλβάνη. GALBANVM. CAP. LXXXI.

GAlbanum fuccus eft nafcentis in Syria ferulæ, quod nonnulli metopium uocant. Maximè laudatur cartilaginofum, merum, thuris effigiem præbens, pingue, minimè lignofum, retinens nonnihil adiecti feminis, & ferulæ, graui odore, neque ualde humidum, neque nimis aridum. Adulteratur faba frefa, refina, & ammoniaco. Galbanum excalfacit, urit, extrahit, difcutit: menfes, ac partus trahit appofitu, uel fuffitu. Lentigines aceto, & nitro perunctas tollit. Deuoratur ad tuffim ueterem, difficultatem fpirandi, fufpiria, rupta, conuulfa. Aduerfatur toxicis, potum cum uino, & myrrha: fimili modo fumptum mortuos partus extrahit. Imponitur lateris doloribus, & furunculis: comitiales, & uuluæ ftrangulatus, & uertiginofos olfactu fufcitat. Si uratur, fugat nidore ferpentes, & perunctos feriri non patitur[a]. Serpentes cum oleo, & fphondylio circumpofitum necat: dentium dolorem oblitum, aut cauernis inditum, mitigat. urinæ difficili prodeffe exiftimatur. Refoluitur ad potiones amaris amygdalis, aqua, aut ruta, aut calido pane, mulsáve: aliâs meconio, ære ufto, aut felle liquido. Si purgare Galbanum uoles, in feruentem aquam demittito. nanque cùm liquefactum fuerit, eius fordes fluitabunt: quas hoc modo facilè feparabis. Mundo linteo, raroque alligatum in fictili, aut ærea pyxide ita pendeat, ut imum uafis ne tangat: opertoque uafe in feruidam aquam demittito: fic enim fyncerum, ueluti per colum eliquefcet, & lignofum in linteo remanebit.

a Meum. τὰ ἑρπετά. i. ferpentia.

QVamuis legitimum, optimumque Galbanum in pluribus Italiæ locis, præfertimque Venetijs uenale reperiatur; id tamen, quo paffim officinæ utuntur, nihil, uel fanè parum Galbanum refert, quod in laudatiffimi genere à Diofcoride repræfentatur. Siquidem illud non modò ab impoftoribus adulteratum eft; fed etiam lignorum ferularumque ramentis, lapidibus, ac alijs compluribus recrementis uitiatum. Quærant itaque probi feplafiarij, quod optimum eft: alij uerò, qui parfimoniæ, ne dicam auaritiæ ftudent magis, quàm honori, ut qui probatiffimum uix nunquam affequi poffint, id faltem, quod impurum eft, purgare deberent à Diofcoride edocti. quippe quòd ea ratione, facilè ab aduentitijs fordibus expurgari poffit. Galbani uires tradidit Galenus libro VIII. fimplicium medicamentorum, fic inquiens. Galbanum fuccus eft plantæ ferulaceæ, molliendi, & digerendi ui. Fueritq; fanè ex tertio ordine excalfacientium incipiente, aut fecundo completo: in deficcando uerò ex fecundo incipiente. Id Græcè χάλβανη, Latinè Chalbanum, & Galbanum appellatur: Arabicè, Chene, & Bezard: Italicè, pariter & Hifpanicè, Galbano.

Galbani confideratio.

Galbani uires ex Gal.

Nomina.

Α'μμωνιακόν. AMMONIACVM. CAP. LXXXII.

AMmoniacum ferulæ fuccus eft, quam iuxta Cyrenen Aphrica gignit: cuius fruticem cum radice agafyllim uocant. Probatur bene coloratum, ligni & calculorum expers[a], thuris fimilitudine, minutis glebis, denfum, fyncerum, nulla forde fpurcatum, caftoreum odore imitans, guftu amarum. Hoc genus thraufam, id eft, friaturam appellant, quod uerò terram, & calculos collegit[b], phryama. Gignitur in Aphrica iuxta Ammonis oraculum, fuccum ftillante ferulacea arbore. Mollit, extrahit, calfacit: tubercula, duritiasque difcutit. potum aluum foluit, partus extrahit: lienem confumit, drachmæ pondere hauftum: articulorum, coxendicumque doloribus liberat. Auxilio eft anhelatoribus, orthopnoicis, comitialibus: item quibus humor in pectore coit, fi cum melle delingatur, aut cum ptifanæ fuccu forbeatur. Cruentam urinam pellit, albugines oculorum abfterget, genarum fcabritiam abfumit: tritum autem cum aceto, & impofitum, iocineris, lienisque duritias fedat. difcutit tophos, qui in artubus concalluerunt, cum melle, aut cum pice illitum. Laffitudines, & coxendicum dolores eo perungi utile eft, cum nitro, & cyprino oleo, uice acopi.

a Meum. λιβανοτίζον τοῖς χόνδροις καὶ ἄλιθες. i. granũ thuris referens non lapidosũ.
b Meum. φύραμα. i. mixturã.

AMmoniaci lacrymam officinæ, mutata una litera, Armoniacum uocant. Cuius tamen fynceriffimæ parum ad nos conuehunt, qui ex Alexandria Aegypti cum mercimonijs Venetias redeunt. Quandoquidem rariſsimum Ammoniacum uifitur, quod fuis minutis glebis thus referat. Nam omne ferè, quo officinæ utuntur, piceæ refinæ modo in maffam compactum cernitur, impurum, ac quàm plurimis impoftorum adulterijs uitiatum. Vt hinc facilè dici poffe putauerim, hoc uel illegitimum, uel faltem deterius effe, idq; fortaffe, quod Diofcoridi phryama nuncupatur. Cuius etiam meminit Plinius lib. XII. cap. XXIII. ubi de Ammoniaco ita fcribit. Ergo Aethiopiæ fubiecta Aphrica Ammoniaci lacrymam ftillat in arenis fuis. Inde etiam nomen ab Ammonis oraculo, iuxta quod gignitur arbor, quam Metopion uocant, refinæ modo, aut gummi. Genera eius duo, thrauſton mafculi thuris fimilitudine, quod maximè probatur: alterum pingue, & refinofum, quod phryama appellant. hæc Plinius. Cæterùm Ammoniaco ufi funt antiqui (ut Paulus eft author) in facrificiorum odoramentis, ac fuffimentis. In quem fanè ufum illud ab ijs receptum fuiffe conijciendum eft, quod electiffimum, & thuri perfimile extitit. Huius rei illud maximo eft argumento, quòd ab ipfo Paulo, itemq; Aetio in fuis medicamentis Ammoniacum thymiama, hoc eft, fuffimentum cognominatur, quafi Ammoniacum præftantiſsimum ita intelligere uoluerint. Ammoniaci meminit Galenus lib. VI. fimplicium medicamentorum, fic inquiens. Ammoniacum liquor eft ferulæ cuiufdam. Hoc habet emolliendi facultatem intenfam, adeò ut & articulorum tophos diffoluat, & lienes induratos fanet, & chæradas difcutiat. Quod Græci ἀμμωνιακόν, Latini item Ammoniacum dicunt: Mauritani, Raxach, fiue Affach: Itali, Ammoniaco, & Armoniaco: Hifpani, Aguaxaque, & Armoniaque.

Ammoniaci confid.

Ammoniaci uires ex Gal.

Nomina.

Σαρκο-

Σαρκοκόλλα. SARCOCOLLA. CAP. LXXXIII.

a λιβανωτῷ μικρῷ.i.thuri paruo.
b Meum.ὑπόκιῤῥον.i.ſubrufa.

SArcocolla lacryma eſt arboris in Perſide naſcentis [a],pollini thuris ſimilis [b], rufa,guſtu amara. Vulnera glutinat, oculorum fluxiones inhibet. emplaſtris inſeritur. Adulteratur admiſto gummi.

Sarcocollæ conſideratio.

*LAcrymam hanc Sarcocollam dixere Græci,quoniam ſicuti glutinum lignum,ita hæc ſauciatam, exulceratamúe corporis carnem agglutinet. Quæ autem ad nos aduehitur, non omnis legitima eſt: quippe quòd ea plerunque (ut de alijs quoque pluribus lacrymis,reſinis,& liquoribus fieri ſuperius diximus) gummi, & alterius generis lacrymis adulterata deferatur, & talis in officinis inueniatur. Verùm fraus guſtu facilè deprehenditur. quandoquidem quæ amara non eſt, adulterium ſenſit. Plinius lib.*XIII.*cap.*XI.*albam cæteris prætulit,ſic inquiens. Fit & ex Sarcocolla (ita uocatur arbor) gummi utiliſſimum pictoribus,ac medicis,ſimile pollini thuris: & ideo candidum, quàm rufum melius. Et libro* XXIIII.*cap.*XIIII.*idem ita ſcribit. Sunt qui & Sarcocollam ſpinæ lacrymam putent,pollini thuris ſimilem,cum quadam acrimonia dulcem. Cum uino tuſa ſiſtit fluxiones: illinitur infantibus. Vetuſtate & hæc maximè nigreſcit. melior quo candidior. hæc Plinius. Qui tamen in Sarcocollæ hiſtoria à Dioſcoride, & Galeno maximè diſſentit,cùm hi Sarcocollam guſtantibus amaritudinem relinquere aſſerant, ille uerò contrà dulcedinem. Vidi Sarcocollæ arboris imaginem ab Andrea Marino Medico inſigni appictam in eo Meſuis libello, qui de aluum ducentibus medicamentis inſcribitur. Eam cur probem,aut improbem ſanè non habeo, cùm mihi non abs re ſit ambigendum an Mercator ille Perſa hiſtoriam aut fabulam attulerit.*

Sarcocollæ uires ex Arabibus.

Sarcocolla Mauritanis pituitoſas cruditates, ac craſſos, & glutinoſos deijcit humores, præſertim qui in compaginum, & coxendicum cauitatibus deliteſcunt. Cerebrum mundat,item neruos,& pulmones: proinde tuſſientibus, & difficulter ſpirantibus auxiliatur. Eſt etiam ex medicamentis, quæ ſenes iuuant, præcipuè pituitoſos. Calueſcunt tamen, qui frequentius ea utuntur. Præſtat mirum in modum ad oculorum albugines, nubeculas, cicatrices, & id genus impedimenta,ſi in cratere uitreo aſinino lacte maceretur quinque diebus: interea tamen nouum lac quotidie eſt infundendum, priore effuſo. Vulneraria præterea penicilla hydromelite prius madefacta, ac inde Sarcocollæ puluere circumlita auribus exulceratis utiliter imponuntur. Cruentis uulneribus, ac diuturnis ulceribus mirificè medetur: quippe quæ proprio ſuo munere ea à ſordibus mundet, carne repleat, cicatriceque obducat. Aluum tardè deijcit, perturbatque eos, quorum uentriculus bile redundat: quare cauendum eſt, ne ijs exhibeatur. Roboratur eius deiectoria facultas, gingibere, & cardamomo additis. Hæc ex Arabibus deprompſimus. quæ ſanè tam antiquis, quàm recentioribus incognita fuerunt, utpote qui ea nuſquam, quod equidem legerim,ſcriptis tradiderunt.

Ex Galeno.

*Sarcocollæ uires retulit Galenus lib.*VIII.*ſimplicium medicamentorum, ubi ita ſcriptum reliquit. Sarcocolla lacryma eſt arboris Perſicæ. miſtam uim habet ex emplaſtica quadam ſubſtantia, & paucula amar. Itaque citra morſum deſiccat, ac proinde glutinare uulnera ualet.*

Nomina.

Lacryma, quæ σαρκοκόλλα Græcis, Sarcocolla item Latinis, & Italis appellatur: Arabibus, Anſarot, Anazaron, ſeu Auzurut: Hiſpanis, Lancarotes: Gallis, Sarcocolle.

Γλαύκιον. GLAVCIVM. CAP. LXXXIIII.

GLaucium ſuccus eſt herbæ, quæ ad Hierapolim Syriæ naſcitur, folijs ferè corniculati papaueris, pinguioribus tamen,in terram ſparſis, odoris tetri,guſtus amari. tota croceo ſucco madet. Folia in olla fictili ſemifrigidis clibanis calfaciunt indigenæ, uſque dum flacceſcant: deinde contuſis ſuccum exprimunt. Cuius eſt uſus ad oculorum medicamenta, utpote cùm inter initia refrigeret.

Glaucij conſideratio.

GLaucium medicorum, & officinarum uulgò (qui barbarorum,& Arabum nomina uſurpare ſolet, Serapionis, & Auicennæ modo) Memithe dicitur. Id autem, quo paſſim ſeplaſiarij utuntur (meo quidem iudicio) uerum ſyncerumque Glaucium eſt. Quippe quod omnibus ferè notis, & facultatibus legitimo reſpondeat. Præter id enim, quòd facto periculo, oculorum uitijs opitulatur; forinſecus rufeſcit, intus uerò croceo colore ſpectatur, & guſtu amaro ſentitur cum quadam graueolentia. tametſi pharmacopolas nonnullos quandoque deprehenderim, qui è maioris chelidonij ſucco Glaucium conficiunt. Sed animaduertendum eſt,quòd in Serapionis codice, præter proprium Memithæ caput, quod Dioſcoridis eſt Glaucium,legitur etiam in capite de Curcuma (niſi fortaſſe interpretis fuerit lapſus) Chelidonium minus uocari Memithe. Quòd in Serapione uel interpretis, uel alterius culpa, mendum ſubſit, inde mihi quidem orta eſt ſuſpicio maxima, quòd Dioſcorides (cuius uerba ad unguem refert Serapio) Glaucij non meminerit in Chelidonijs. Quo factum eſt, ut illi ſeplaſiarij deprauata Serapionis lectione decepti, in hunc & alterum errorem inciderint: quòd non ſolùm ex chelidonijs ſuum Glaucium eliciant; ſed etiam maius chelidonium minoris loco ſumant, quandoquidem illud ſuccum croceum mittat Glaucio ſimilem.

Glaucij uires ex Gal.

Glaucij facultates memoriæ prodidit Galenus libro VI.*ſimplicium medicamentorum,ſic inquiens. Glaucium adſtringit cum quodam faſtidio. Tum adeò manifeſtè refrigerat,ut ſolum ſæpe eryſipelata,utique ſi ualentia non fuerint, curare poſſit. Miſtura eius compoſita eſt ex aquea terreaq; ſubſtantia, utraque ſanè frigida, uerùm non ſummè, ſed ceu aqua fontana.*

Nomina.

Γλαύκιον ſic Græcè,ut etiam Glaucium Latinè dicitur: Arabicè, Memithe.

Κόλλα. GLVTINVM. CAP. LXXXV.

GLutinum,quod xylocollam,alij taurocollam uocãt,præſtantiſſimum Rhodiacum,quod ex bubulis corijs conficitur. Id candidum eſt, & tranſlucens. Nigrum uerò minus probatur. Reſolu-

tum

tum in aceto, impetigines, leprasq́ue cutis delet: ambuſtis igni ex aqua calida dilutum, illutumq́ue puſtulas erumpere non patitur. Vulneribus prodeſt melle, aut aceto madefactum.

Ἰχθυόκολλα. PISCIVM GLVTINVM. CAP LXXXVI.

PIſcium gluten, uenter eſt piſcis cetacei. Præſtat candicans, natione Ponticum, ſubaſperum, minimè ſcabrum, & quod celerrimè liqueſcit. Vtile emplaſtris capitis, & leprarum medicaminibus, & tetanothris, quæ cutem faciei erugant, & extendunt.

NEmo eſt, qui taurinum, & piſcium Glutinum non cognoſcat: quare hac in re non pluribus uerbis opus eſt. Verùm ſciendum, quòd Glutinum taurinum hac ætate non modò è taurinis corijs conficitur; ſed ex omnium quadrupedum pellibus. Huius, neque alterius non reperio meminiſſe Galenum in ſimplicium cenſu. quanquam inibi libro VII. illius glutinis librarij mentionem fecerit, quod ex polline farinæ, & muria paratur, ſic ſcribens. Gluten, quod ad libros præparant ex ſimilagine, & garo, emplaſticæ, concoctoriæque facultatis eſt, quibuſcunque ipſum partibus illinas. Cæterùm illud gluten, quod è piſcibus fit, inter cætera ſimplicia Paulus quidem retulit, ſed ea tantùm ferè de eo ſcribit, quæ Dioſcoridi accepta referri poſſunt. Id Græcis κόλλα, ξυλοκόλλα, & ταυροκόλλα uocatur, quod Latinis Gluten & Glutinum: Italis, Colla di carniccio: Hiſpanis, Colla, & Grudel. Quæ uerò Græcè ἰχθυόκολλα, Piſcium glutinum Latinè dicitur: Italicè, quemadmodum & Hiſpanicè, Colla di peſce. Arabicè utrunque gluten Zire, ſeu Gara nominatur: Germanicè, Leim: Gallicè, Colla.

Glutini conſideratio.

Nomina.

Ἰξός. VISCVM. CAP. LXXXVII.

VIſcum optimum eſt recens, intus porraceum, extrà [a] fuluum, quod aſperi nihil, aut furfuroſi conceperit. Fit † acinis in quercu naſcentibus, buxeo fruticis folio. Contuſum acinum lauant, & poſtea in aqua decoquunt. Sunt qui commanducando ipſum efficiant. Gignitur quoque in malo, pyro, & pleriſque alijs arboribus. quinetiam inuenitur in quorundam fruticum radicibus. Emollit, diſcutit, extrahit. parotidas, tubercula, cæteraſq́ue collectiones ad maturitatem perducit, cum reſina & pari cera miſtum: epinyctidas in ſplenio ſanat: uetera ulcera, abſceſſuſq́ue, quos cacoethes uocant, ex thure mollit. Lienem cum calce, gagate, aut Aſio lapide coctum, & impoſitum abſumit: cum ſandaracha, aut auripigmento illitum, ungues extrahit. miſtum cum calce, & uini fæce [b], ſuam uim intendit.

a Meum. ὑπόξανθος. i. ſubflauum.

b Meum. ἐπιτίνει τὴν δύναμιν αὐτῶν. i. uires ipſorum intẽdit. Idem habet.

VIſcum fit pluribus, ac diuerſis modis. Verùm omnium præſtantiſſimum eſt, quod è granis in quercu naſcentibus conficitur. Huius præter id, quod inualidum in pyris, maliſq; naſcitur, ingens in Hetruria prouentus. Siquidem inibi non modo in quercu laudatiſſimum prouenit, ſed etiam in cerro, ilice, & caſtanea, in noſtris præſertim maritimis Senenſibus, ubi uaſtiſſimè aſſurgunt ſyluæ, quæ non paruo pretio ijs locantur, qui uiſcum efficiunt. Scandunt autem illi arbores immenſas, non ſine magno uitæ ſuo periculo, ſæpiuſq; funibus adalligati id muneris in aere pendentes obeunt. Grana, quæ legerunt, in aqua decoquunt, donec diſrumpantur: poſtea contundunt, & tandiu lauant in aqua, quouſque furfuracea excrementa eximant. Refert Plinius, naſci Viſcum in quercu tantùm, robore, ilice, ſylueſtri pruno, terebintho, pinu, & abiete. At in Hetruria gignitur etiam in caſtanea, quod optimum eſt, malo, ac pyro, non tantùm ſylueſtri, ſed etiam domeſtico, quanuis penitus inutile. Viſci maxima Hetruſcis utilitas eſt: nam præter eius uſum in aucupijs, quibus mirum in modum delectantur ob ingentem turdorum copiam, qui autumni tempore, in ſyluis quibuſdam ex iuniperis arte conſtructis, eo capiuntur, id etiam in primis utile eſt uitibus muniendis, ne prima germinatione ab erucis, quibus omnia ſcatent, gemmæ deuorentur. Siquidem agricolæ Viſco uites omnes circundant, quo poſtea erodentes uermiculi, qui tam præſtantiſſimo latici inſidiantur, è terra ſurſum petentes, meritò implicantur. Quòd cùm perſpexiſſet natura omnium rerum parens, uiſci multum Hetruriæ largita eſt, ne hanc ob peſtem uino deſtitueretur. Viſci fructu ueſcuntur turdi, præcipuè magni, quos noſtri uulgò turdellas appellant. Quorum ſtercore uiſci ſemine pleno inficiuntur & feruntur arbores, in quibus pernoctant, & uictitant: è quo tandem ſemine naſcitur planta, quæ uiſcum creat. Vnde ſcitè à Plauto dictum eſt. Turdus exitium ſibi cacat. Cæterùm Viſcum per ſe non eſt arbor, ſed in arboribus uiuit, fronde plerunque perpetua. Id quod etiam teſtatur Virgilius lib. VI. Æneidis, cùm inquit.

Quale ſolet ſyluis brumali frigore Viſcum
Fronde uirere noua, quod non ſua ſeminat arbos.

Proinde Plinius lib. XVI. cap. ultimo ita ſcriptum reliquit. Quædam enim in terra gigni non poſſunt, & in arboribus naſcuntur. Nanque cùm ſuam ſedem non habeant, in aliena uiuunt, ſicut Viſcum. Omnino enim ſatum nullo modo naſcitur, nec niſi per aluum auium redditum, maximè palumbis, & turdis. Hæc eſt natura, ut niſi maturatum in uentre auium non proueniat. hæc Plinius. Quæ antè ipſum memoriæ prodidit Theophraſtus libro II. cap. XXIII. de plantarum cauſis, unde illa mutuatus eſt Plinius. Porrò id, quod in pinu, & abiete naſcitur, quod (ut Plinius inquit) ſtelin Eubœa dicit, hiphear Arcadia, frequentiſſimum in Tridentino agro in uallis Ananiæ ſyluis conſpicitur, ubi ingens turdellarum copia uictitat. Sed hoc ad aucupia prorſus inutile eſt: decoctum enim, & deinde elotum omnem amittit lentorem. Quod autem in pinu, abiete, amygdalo, malo, pyroq; prouenit, perpetua fronde uiret. Id uerò contrà, quod quercui, robori, & caſtaneæ innaſcitur, utpote cui appetente hyeme omnia folia decidant. Huius rei cauſam reddere tentauit Theophraſtus loco paulò antè citato, cùm ita ſcribit. Viſcum aliud folio eſſe perpetuo, aliud deciduo, haudquaquam abſurdum eſt. Siquidem aliud uirentibus ſemper arboribus, aliud frondem amittentibus inſidet. fit enim, ut in his careat alimento, in illis habeat, quantum abunde ſit. Cauſa enim perpetuæ, deciduæue frondis hæc eſt, quemadmodum diximus. hactenus Theophraſtus. Verùm enimuero hæc Theophraſti ſententia non omni ex parte probanda uidetur. quippe quoniam uniuerſum Viſcum, quod in amygdalo, pyro, maloq; in Italia prouenit, tam æſtate, quàm hyeme fronde perpetua uiret, cùm tamen hæ arbores hyeme frondibus deſtituantur. Quo fit, ut aliunde huius rei cauſam petendam exſtimem. Fit præterea Viſcum auiculis tantum

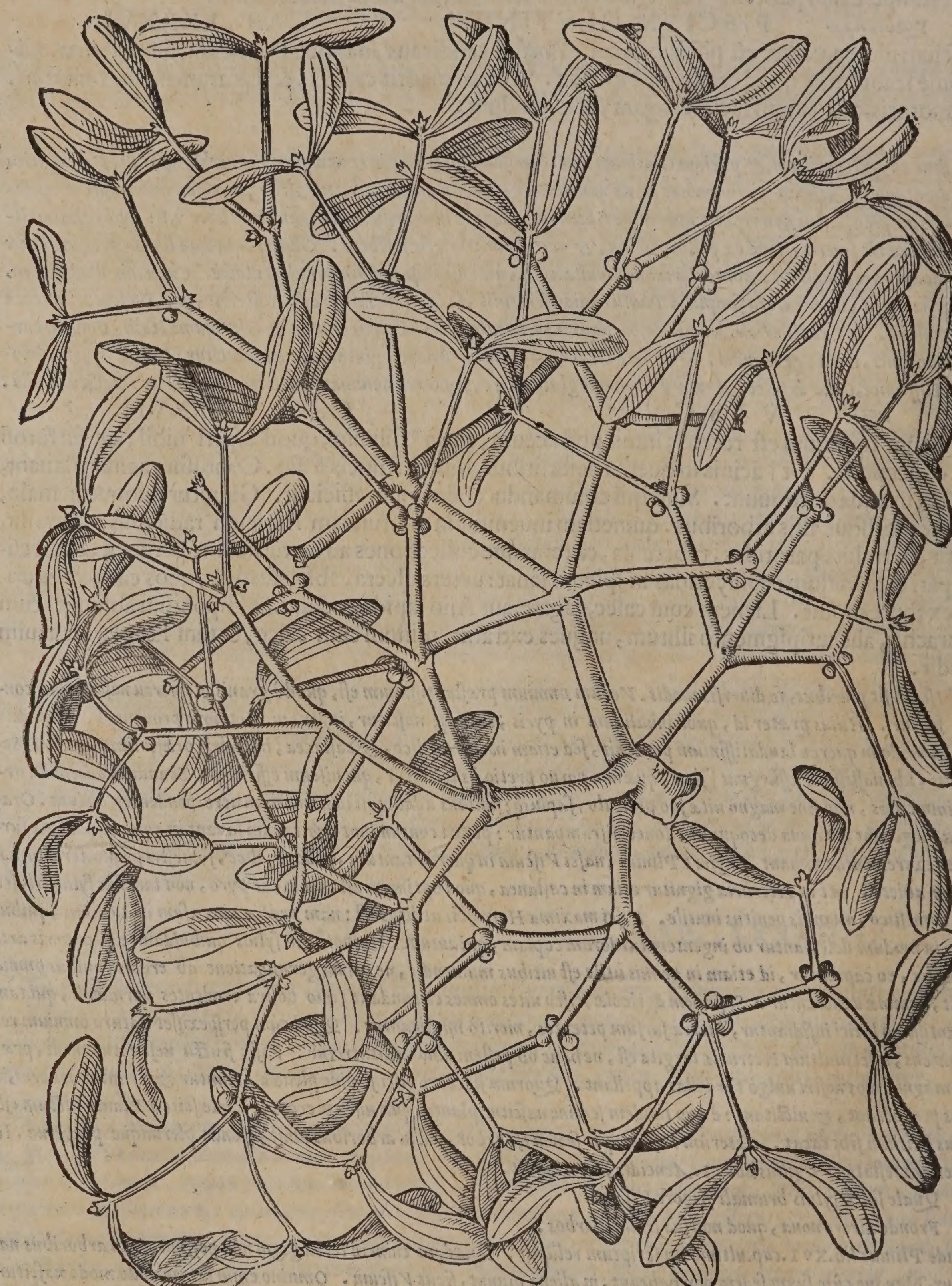
Viſci conſid.

Viſci utilitas in Hetruria.

Theophraſti ſententia non accepta.

Yyy

VISCVM.

tùm capiendis commendatum, in Syria ex myxis, quæ Aphris Sebeſtena dicuntur, ut libro primo in prunorum mentione de ijs differentes retulimus. Vtuntur hoc Inſubres ſuis in aucupijs, quòd arboreo uiſco careant, illudq́; è Venetijs deferunt, quo primùm ex Damaſco Syriæ aduehitur: unde Damaſcenum uocatur. Sed id querno bonitate cedit. Fit quoque Viſcum è quarundam arborum radicibus, agrifolij præſertim, & uiburni, quarum etiam arborum hiſtoriam libro primo paliuri, & rhois commentarijs inſeruimus. Qui autem ex huiuſmodi arboribus uiſcum conficiunt, cortices radicum ſumunt, effoſſaq́; ſcrobe inter ſuarum arborum frondes humido ſolo ſepeliunt, ibiq́; tanto tempore dimittunt, quoad computreſcant: mox eximunt, & tandiu in pila contundunt, donec lentorem concipiant: deinde aqua calida lauant, & manibus commiſcent. Hac etiam ratione quibuſdam in locis fit ex ibiſci radicibus. Sunt qui querni uiſci lignum in tenuißimum puluerem redigant, & comitialibus hauriendum præbeant. quo tantùm medicamento multos fuiſſe ſanatos pro certo affirmant. Atqui operæpretium eſt, ut eo ita utantur comitiales quotidie in quadrageſimum diem uſque, & caueant ne lignum ab arbore reſciſſum terram contingat. Idem collo, aut brachio pro amuleto ſuſpenſum, cum ſuo cortice grauidarum conceptum adiuuat. Sed noui ego complures, morbi, & medicamenti prorſus ignaros, qui ligni loco Viſcum ipſum in catapotijs

deuorandum

deuorandum dederunt. Viſcum quod in Pyro ſylueſtri naſcitur contractione membrorum laborantibus maximo eſſe auxilio ſcimus. Contunditur id unà cum folijs, & ramis & cum pinguedine capi recenti. Viſci meminit Galenus lib. VI. *ſimplicium medicamentorum, ubi de eius uiribus diſſerit ijs uerbis. Viſcum ex plurima aerea, & aquea calida, pauciſsima terrena ſubſtantia conſtat. Nam acrimonia in eo amaritudinem excellit. Itaque etiam affectus ſubſtantiæ reſpondent. Siquidem ualenter ex alto humores extrahit, nec eos tantùm tenues, ſed & craßiores, eosque diffundit, ac digerit. Eſt autem ex eorum genere, quæ non protinus poſt primam appoſitionem excalfaciunt, ſed quæ tempus requirunt, uelut thapſia. Sed & ſuprà commonuimus, ineſſe calidis facultate medicamentis, ubi largum continent humorem recrementitium.* Visci uires ex Gal.

Nomen illi Græcum, ἰξὸς: *Latinum, Viſcum: Arabicum, Dabach, ſeu Dibach: Italicum, Viſchio, & Pania: Germanicum, Vogel licim: Hiſpanicum, Viſco.* Nomina.

† *Nulla hîc in Græcis codicibus fit acinorum mentio, ſed hæc tantùm leguntur.* γίνεται ἔκ τινος καρποῦ περιφεροῦς. *hoc eſt. Fit ex quodam fructu rotundo. Cui etiam lectioni adſtipulatur Serapio. Sed interpres uidetur ſecutus Plinium, qui lib.* XVI. *cap. ultimo ſic inquit. Viſcum fit ex acinis, qui colliguntur meſſium tempore immaturi.*

APARINE.

Ἀπαρίνη. APARINE. CAP. LXXXVIII.

a ἐκ μέσου ὡς ὀμφαλός. i. è medio uelut umbilicus. ita Meum.
b Meum. μετ᾽ οἴνου.i. cum uino.

APParine ramis multis, & paruis fruticat, aſperis, quadrangulis, per interualla orbiculato foliorum ambitu, ut in rubia: flos albus: ſemen durum, rotundum, concauum [a], album, umbilici figura, aſperitate ueſtium tenaci. Ea paſtores coli uice utuntur ad eximendos è lacte pilos. Seminis, caulium, ac foliorum ſuccus, potu [b] contra uiperarum, phalangiorumque morſus auxiliatur: infuſu aurium dolori medetur. Herba cum axungia trita, ſtrumas diſcutit.

Aparines conſideratio.

APArine nuſquam non prouenit, ſed præſertim (ut Theophraſtus inquit) inter lentes. Itali hanc uulgò uocant Speronella, quòd folia circa caulem ad calcarium ſtimuli modum, aſteriſci inſtar proferat. Tactu hæc aſperrima eſt, quapropter cùm adoleuerit, attingentium ueſtibus pertinaciter hæret. Huius ſuccum magnifaciunt quidam ad recentia uulnera glutinanda, & ad papillarum rimas. Stillatitia eius aqua datur utiliter potanda dyſentericis. Siccæ farina uulnera glutinat, & ulcera ſanat. Aparines uires ex Gal. *Aparines meminit Galenus lib. VI. ſimp. medic. ubi ſic breuiter inquit. Aparine, quidam philanthropon, alij omphacocarpum cognominant, modicè extergit, & deſiccat: habetq́; nonnihil ſubtilium partium.* Nomina. *Herba hæc Græcis ἀπαρίνη uocatur: Latinis ſimiliter Aparine: Italis, Aparine & Speronella: Germanis, Klebkraut: Hiſpanis, Preſera: Gallis, Grateron.*

Ἄλυσσον. ALYSSVM. CAP. LXXXIX.

ALyſſon exiguus frutex eſt, unicaulis, ſubaſper, rotundis folijs: fructu duplicium ſcutorum effigie, in quo eſt ſemen quadantenus latum. In montibus, & aſperis locis emicat. Eius decoctum ſingultus ſine febri, potu diſcutit: idem efficit, ſi quis eam aut teneat, aut odoretur. cum melle trita uitia cutis in facie, & lentigines emendat. Contuſa in edulio rabiei canis mederi putatur. domibus appenſa ſalutaris eſſe creditur, & ominibus, atque brutis faſcini amuletum. Purpureo linteo circumligata, pecorum morbos abigit.

Alyſſi conſideratio.

ALyſſi uaria eſt apud authores hiſtoria. Nam ſi Plinio eſt adhibenda fides, Alyſſum eá planè fuerit herba, quam Rubiam minorem uocamus; quæ quidem, præterquàm quòd folia ferat longè minora, prorſus Rubiæ ſimilis conſtat. Quòd autem Plinio hæc Alyſſon ſit, eius uerba declarant lib. XXIIII. cap. XI. ubi de erythrodano ita ſcribit. Erythrodanus, quam aliqui ereuthodanum uocant, nos Rubiam, qua tinguntur lanæ, pelleſq́; perficiuntur, in medicina urinam ciet. Morbum regium ſanat ex aqua mulſa: & lichenas, ex aceto illita: & iſchiadicos, & paralyticos, ita ut bibentes lauentur quotidie. Radix, ſemenq́; trahunt menſes, aluum ſiſtunt, & collectiones diſcutiunt. Contra ſerpentes rami cum folijs imponuntur. Folia & capillum tingunt. Inuenio apud quoſdam morbum regium ſanari hoc frutice, etiam ſi adalligatus ſpectetur tantùm. Diſtat ab eo, qui Alyſſon uocatur, folijs tantùm, & ramis minoribus. Quippe nomen accepit, quòd à cane emorſos rabiem ſentire non patitur, potus ex aceto, adalligatuſq́;. hactenus Plinius. Quem facilè quis ſuſpicari poſſet, Dioſcoridis Alyſſum reddidiſſe, eo ductus argumento, quòd is ſtatim poſt aparinem, quam rubiæ ſimilem, fecit, Alyſſum deſcripſerit: niſi omnibus ferè notis hoc à rubia minore differre perſpicuum eſſet. Siquidem Dioſcoridi Alyſſum folijs eſt rotundis, fructu duplicium ſcutorum effigie, in quo ſemen quadantenus latum. in montibus, & aſperis locis naſcitur. Quæ ſanè omnia in minori Rubia deſiderantur. Quòd præterea Dioſcoridi, ut Plinio, Rubia minor non ſit Alyſſum, ex eo apertè cognoſcitur, quòd is infrà de maiori, & minori Rubia, eodem capite tractauerit. Id quod minimè quidem feciſſet, ſi nullam indicaſſet inter minorem rubiam, & Alyſſum intercedere differentiam. Quare uel Plinium hac in re hallucinatum, uel diuerſum à Dioſcoride Alyſſum accepiſſe crediderim. Porrò magis adhuc Alyſſi Varia de Alyſſo ſententia. *hiſtoriam ea confundere mihi uidentur, quæ de eo poſteritatis memoriæ prodidit Aetius, cùm inquit. Alyſſum eam herbam eſſe aiunt, quam Heracleam ſideritim uocant, quæ propter uias ubique naſcitur, purpureo flore, folijs craſſioribus. Nomen traxit, quòd à cane rabido emorſis mirum in modum opituletur. His uerbis Aetius non ſolùm non referre Dioſcoridis Alyſſum deprehenditur; ſed neque etiam ſatis exprimere, quam ſideritim pro Alyſſo intelligat. Nam cùm tres ſint ſiderites à Dioſcoride monſtratæ, quarum duæ, prima ſcilicet, & ultima, heracleæ uocantur, non equidem ſcire poſſum, an primam, uel ultimam in ſuum Alyſſum receperit Aetius. Huic poſtremò, ut alijs quoque, non conſentiunt quæ de Alyſſo retulit Galenus lib. II. de antidotis, ubi nonnulla Aſclepiadis medicamenta ad rabidi canis morſus commemorat. Alyſſum, inquit, herba eſt marrubio adſimilis, aſperior tamen & magis aculeata circa orbiculos; florem ad cæruleum uergentem profert. Hanc ſub caniculæ æſtu colligere oportet: exiccata contundi, cribrari, & ſeruari debet, ne diffletur. Ex his Galeni uerbis palàm eſt, Alyſſum ab eo ex Aſclepiade deſcriptum, potius primam, quàm ultimam ſideritim referre. Cùm igitur uaria admodum ſit de Alyſſo authorum ſententia, cùmq́; eius hiſtoria tam uaria, incertaq́; habeatur, difficile quidem fuerit aſſerere, quænam planta Alyſſum legitimè uocari poſſit. Non deſunt ſanè nobis aliquot plantæ quæ pro Alyſſo ad nos à rei herbariæ peritis tranſmiſſæ ſunt, uerùm cùm earum nulla legitimum mihi Alyſſum referat, eas potius ſupprimendas, quàm hîc appingendas exiſtimaui. Ruellius tamen eam plantam, quam herbarij (ut ipſe ait) ſylueſtrem* Ruellij error. *cannabim uocant, putat eſſe Dioſcoridis Alyſſum, uel ad ipſum propius accedere. Quod, ne ſemper aliorum errata corrigere uidear, ijs dijudicandum relinquo, qui in ſimplicium hiſtoria etiam mediocriter uerſati, hæc & maiora dijudicare poſſunt. Cæterùm Alyſſum à Galeno ex Aſclepiade repræſentatum, in Italia prouenire non equidem inficiar, neque illud ſimiliter*

militer, cuius meminit Aetius. Sed quod horum in uſu medico probandum, uel reprobandum ſit, non facilè decernere auſim. quanquam à Galeno nunquam diſcedendum putauerim. Qui præterea Alyſſi facultates tradidit lib. VI. *ſimplicium medicamentorum, his uerbis. Nuncupata eſt hæc herba Alyſſon, quòd mirificè iuuet demorſos à cane rabido. Sed & rabienti quoque data, ſæpe in totum ſanauit: atque hoc ex totius ſubſtantiæ ſimilitudine efficit. Dictumq; prius eſt talem facultatem ex ſola percipi experientia, & planè nulla conſtare methodo. Quòd ſi quis ad multa experiatur, cognoſcet facultatem habere mediocriter ſiccificam, & digerentem, cum hoc ut abſterſorium nonnihil etiam obtineat. Hac ratione & uitiliginem, & maculas faciei à ſole prognatas expurgat. Herba, quæ* ἄλυσσον, *Græcè, Alyſſum quoque Latinè dicitur: Italicè, Alyſſo.*

Alyſſi uires ex Galeno.

Nomina.

Ἀσκληπιάς. ASCLEPIAS. CAP. XC.

ASclepias, ramos emittit longos: folia hederæ[a], longa: radices numeroſas, tenues, odoratas: floris uirus: graue ſemen ſecuridacæ. naſcitur in mōtibus. Radices ex uino potæ torminibus auxiliātur, & cōtra ſerpētium ictus. Folia aduerſus uuluæ, mammarumq; ulcera, quæ cacoethe uocant, illinuntur.

a Longa, Oribaſius non legit.

VINCETOXICVM.

Asclepiadis cō ſideratio.
Quorundam lapſus.
Fuch. error.

*FAlluntur, mea quidem ſententia, qui Aſclepiades uice, quam in montibus naſci tradidit Dioſcorides, necnon etiam
Plinius, eam herbam accipiunt, quam uulgares quidam chirurgici Hederam terreſtrem nominant: quæ plerunque
ſecus uias naſcitur, & perpetuò humi ſerpit folijs rotundis, aſperis, per ambitum quadantenus ſerratis, longo tenuiq; fu-
niculo appenſis: floribus exiguis, in purpura albicantibus: radicibus tenuiſſimis. Siquidem præterquam quòd Dioſcorides
ſcriptum non reliquit Aſclepiada in uijs publicis naſci, nuſquam etiam, quod legerim, prodidit eandem tam longo repere
tractu & folia rotunda proferre. Nec minus etiam, ut equidem arbitror, hallucinantur ij (pace tamen Fuchsij eruditiſſi-
mi dixerim, quem conſtat ex ſuis commentarijs hanc habuiſſe ſententiam) qui putant Aſclepiada eam eſſe plantam, quam
uulgus herbariorum Vincetoxicum uocat. Quandoquidem huius cum folia, tum radices nullo odore commendantur:
flores uirus aliquod non redolent: ſemen non eſt ſecuridacæ ſimile. Adde etiam, quòd ex Oribaſij lectione Aſclepias
non profert folia longa. cui ſubſcripſit Marcellus interpres, fretus fortaſſe, ut ſolet, probatiſſimis exemplaribus.* 1
Præterea antiquiſſimus codex manu ſcriptus de radicibus non legit πολλὰς, *hoc eſt, multas, ſed tantùm* λεπτὰς, ὀζώ-
δεις, *id eſt tenues odoratas. Cæterùm* VINCETOSSICVM *prouenit folijs laurinis, ſed in cacumine acutioribus,
firmis ac læuibus, caulibus, pluribus, lentis, uiridibusque, circa quos folia per interualla utrinq; bina ſpectantur.
Flores edit tenues ex pallido albeſcentes, è quibus acutæ tenuesque proueniunt ſiliquæ candida intus lanugine, & ſemine.
Radicibus nititur numeroſis, in girum ſe circumquaque fundentibus tenuibus, longis albicantibus, haud odoratis, &
manſu ſubdulcibus, quadam cum leuicula acredine, quarum eſt uſus. Naſcitur in montibus, collibus, & ſaxoſis, & ari-
dis locis. Radices excalfaciunt, & ſiccant ordine primo, digerunt, aperiunt, & reſoluunt. Vis eis magna aduerſus om-
nia uenena, unde illi nomen. Quare dantur magno auxilio potandæ ad uenenoſorum animalium ictus. Demorſis quoque
à cane rabido utiliter præbentur diebus quadraginta continuis ſeſquidrachmæ pondere, ex Cardui benedicti decocto. Bibun
tur quoque quotidie ex uino, aduerſus peſtilentiæ contagia. Dantur eædem utiliter ex oxalidis, aut bugloßi aqua ad om-* 2
*nes cordis affectus drachmæ pondere unà cum citrei mali ſemine. Eædem ex uino meraco potæ, tormina mulcent. Earun-
dem ex uino albo decoctum ſelibræ pondere potum diebus pluribus hydropicos iuuat. Verùm ſtatim à potu ſudor prouocan-
dus eſt. Auxiliatur idem ictericis, nanque cutis nitorem præſtat, urinam prouocat, & tuſſi, & pectoris uitijs opitulatur.
Dantur tritæ radices unà cum Pæoniæ ſemine comitialibus, & melancholicis cum ocimi ſemine, aut cum citri cortice, aut
cum margaritis. Præſtant potæ additis dictami albi radicibus ad interaneorum uermes. Adduntur utiliter in deſeſſioni
bus, quæ fiunt ad mulcendos uteri dolores, & ad menſes ciendos. Non deſunt, qui Vincetoſſici radices laudibus efferant ad
fractos. Et ab alto deuolutos, ubi dentur potandæ ex uino aut Symphiti maioris decocto. Cæterùm non deſunt, qui
illam humi repentem herbam, de qua antea diximus, pluribus celebrent facultatibus, præſertim ad thoracis, & inteſti-
norum uulnera. quamobrem potiones ex ea magna opinione factitant, & ſuccum eius in unguentis admiſcent: nanque uul-
neraria eſt, & glutinatoria. Aſclepiadis meminit quidem Galenus libro VI. ſimplicium medicamentorum, ſed nihil de* 3
eius uiribus differens, ſic tantùm inquit. In tertio Dioſcorides de hac herba conſcripſit. at nos eius nondum periculum

Nomina.

fecimus. Ea Græcè ἀσκληπιὰς, *ut etiam Latinè Aſclepias nominatur: Italicè, Aſclepiade.*

Ἀτρακτυλίς. ATRACTYLIS. CAP. XCI.

† Orib. addit. ἢ κνίκον ἄγριον. i. uel cnicus ſylueſtris.
a Orib. μικρότερα. i. minora.
Concluſa meū non habet exē plar.
b Orib. κόμην i. coma.

ATractylis †, ſpina eſt cnico ſimilis, folia multò [a] longiora ferens in ſummis uirgis, magna parte
nuda, [aſperaque] qua fœminæ pro fuſis utuntur [b] capitula in cacumine ſpinis horrent: flos luteus,
quibuſdam in locis purpureus inuenitur: radix tenuis, ſuperuacua. Coma, ſemen, & folia cum pipere,
& uino teruntur utiliſſimè contra ſcorpionum ictus. Percuſſos tradunt, quandiu ea teneatur herba,
nullum experiri dolorem, ipſumque depoſita ſtatim recrudeſcere. 4

Atractylidis conſideratio.
Ruel. & Hermolai error.

*ERrant haud dubiè, ut mea quidem fert opinio, Ruellius, & Hermolaus: quippe qui exiſtimauerint Atractylida eſſe
Cnicum ſylueſtrem, cuius primo loco meminit Theophraſtus lib. VI. cap. IIII. de plantarum hiſtoria. Siquidem ma
gnam ego inter ſylueſtrem Cnicum, & Atractylida inuenio apud Theophraſtum eſſe differentiam. Quod ut omnibus per-
ſpicuum eſſe poſſit, ijs præſertim, qui aliter ſentiunt, hîc Theophraſti uerba de Cnico, Acarna, & Atractylide ſubijciam.
Cnicum, inquit, ſylueſtri, urbanoque diſcernitur. Sylueſtris genera duo notantur: alterum urbano admodum ſimile, recti-
caulius tamen: quamobrem eo mulierum priſcarum nonnullæ pro colu utebantur. fructum nigrum, maiuſculum, amarumq;
parit. Alterum genus denſum conſtat, caulesque ſoncheos profert, quodammodo humicaule fit: nam propter foliorum
mollitiam declinatur, procumbitque ad arua. fructum amarum, frequentem, barbæque modo hirſutum gignit. Sunt ambo
ſeminoſa, uerùm ſylueſtre copioſius fert. Eius peculiare præ alijs ſylueſtribus eſt, quòd illa duriora, ſpinoſioraque urbanis* 5
*proueniunt: hoc autem mollius, ac læuius conſtat. Acarna quoad ſimplici ratione exprimi licet, aſpectu cnico urbano ſi-
milis eſt, colore flauicans, ſucco pinguis. Fuſus agreſtis (ſic enim Atractylida Latini nominarunt) his candidior eſt: ha-
betq; peculiare, quod in folijs euenit. decerpta enim, carnique allata, ſuccum ſanguineum effundunt: qua de cauſa* φόνος,
*id eſt cruor à quibuſdam ſpina hæc eſt nominata. grauis etiam odore, cruoremq; repræſentans. Serò perficit fructum, au-
tumno enim, & quidem in totum (ut ſummatim proponam) uniuerſa ſpinaceorum natura fructus ſerotina exiſtit. hæc Theo
phraſtus. Ex quibus uerbis facilè cognoſci poteſt, in Atractylidis hiſtoria apertè aberraſſe Ruellium, cùm in tertio ſuo de
natura ſtirpium libro aſſerit, Fuſum agreſtem, hoc eſt Atractylida, nil aliud eſſe Theophraſto, quàm primum Cnici ſylueſtris
genus. utpote qui non animaduerterit, quòd Atractylis Theophraſto alia eſt, à Cnico ſylueſtri planta: quanquam illi for-
taſſe non abſimilis: & cui ea tantùm inſit proprietas, ut è folijs ſuccum ſanguineum fundat: id quod nullo Cnici generi tribui
tur. Errandi ei occaſionem, meo quidem iudicio, præbuit Plinius, quòd lib. XXI. cap. XV. ſylueſtrem Cnicum à quibuſ-* 6
dam Atractylida uocari tradiderit. Vbi poſtquàm commemoraſſet nonnullas ſpinoſas plantas, quibus Aegyptij in cibis

utuntur,

ATRACTYLIS.

utuntur, de Cnico tandem in hunc modum diſſeruit. Multas præterea, inquit, ignobiles habent plantas. Sed maximè celebrant Cnicon Italiæ ignotam, ipſis autem oleo, non cibo gratam. Hoc faciunt ex ſemine eius. Differentia prima ſylueſtris, & ſatiuæ. Sylueſtrium duæ ſpecies, una mitior eſt, ſimili caule, tamen rigido, exilis. Itaque & pro colu antiquæ mulieres utebantur. quam quidam atractylida uocant. Semen eius candidum, & grande, amarum. Altera hirſutior, toroſiore caule, & qui penè humi ſerpat, minuto ſemine. hæc Plinij uerba. Quæ etſi quidem certam fidem faciant, primum ſylueſtris Cnici genus à quibuſdam Atractylida fuiſſe uocatum; non tamen propterea affirmant, Atractylim eſſe Cnicum ſylueſtrem. Atractylidis deinceps ſpeciatim meminit ipſe Plinius cap. XVI. *eiuſdem libri, cùm inquit. Acarna colore tantùm rufo (à ſcolymo ſcilicet) diſtinguitur, & pinguiore ſucco. Idem erat Atractylis quoque, niſi candidior eſſet, & niſi ſanguineum ſuccum funderet. qua de cauſa phonos uocatur à quibuſdam. Odore etiam grauis, ſerò matureſcente ſemine, nec ante autumnum. quanquam id de omnibus ſpinoſis dici poßit. hactenus Plinius. Ex ijs igitur omnibus meritò colli-*

gendum esse putauerim, legitimam Atractylidem nullum esse syluestris Cnici genus, sed aliam per se plantam, nempe illam, qua pro fusis priscæ utebantur mulieres. Quod sane animaduertens Theodorus sui Græci idiomatis peritissimus in Theophrasti uersione, Atractylida fusum agrestem interpretatur, non autem colum, ut primum agrestis Cnici genus uertendo, ex antiquo ad colos usu, id Colum agrestem rectè cognominari posse monstrauit. Qua in re is planè declarasse uidetur, priscas mulieres agresti Cnico coli uice fuisse usas, fusorum uerò loco ipsa tantùm Atractyli. Cæterùm sunt, qui plantam cuius hîc nos imaginem expressimus, atractylem esse existiment. quorum ego probarem opinionem, si folia sanguineum succum funderent, & caules rectiores essent. sit itaque de ea aliorum quoque iudicium. Credidit Ruellius alteram Cnici syluestris speciem eam nimirum esse stirpem, quam herbariorum uulgus Carduum benedictum, uel sanctum appellat. Quam profecto opinionem haudquaquam improbandam puto. quandoquidem Carduus benedictus uocatus solo procumbit densa foliorum coma, & quodammodo humicaulis cernitur. quinetiam fructum gignit amarum, barbæq; modo hirsutum: &

CARDVVS BENEDICTVS.

caules

caules profert ſonchi modo rubentes. Vt ex iјs notis accuratius expenſis, quibus prorſus conuenit Carduo benedicto cum altero Cnici ſyluestris genere, nil mirum ſi cogor mutare ſententiam, & hoc quod aliâs negaueram, nunc planè aſſerere non dubitem. Sed certè Ruellium mirari ſubit, quòd tam facilè aſſeruerit Carduum benedictum uocatum ſanguinem ex ſe fundere. Nam etſi ego millies periculum fecerim; nunquam tamen euulſo folio, uel ramulo ſanguinem è uulnere profluere comperi. Præterea ſi concedamus, quòd Ruellius uera referat, id maximè ipſius repugnabit ſententiæ, cùm tam Theophraſto, quàm Plinio nullum Cnici genus ſanguinem fundat: quoniam id Atractilidis eſt proprium. Hinc itaque palàm fieri arbitror, Ruellium, alioqui doctiſſimum, turpiter confudiſſe Atractylidis hiſtoriam. Quippe ſi, ut ſuam tueretur ſententiam, aſſerere uoluiſſet Atractylida eſſe primum ſylueſtris Cnici genus, illud quidem ſuccum fundere ſanguinis inſtar ſcribere debuiſſet, non autem hoc, quod Carduum benedictum eſſe cenſemus. Neque etiam mihi, ut liberè liceat quod quiſque ſentit dicere, placet Fuchsij opinio. qui libro primo de compoſitione medicamentorum, & in ſuis de plantarum hiſtoria commentarijs, Carduum benedictum uulgò nominatum Atractylidem hirſutiorem eſſe exiſtimat. hirſutiorem dixi, quoniam is duas eſſe conſtituit Atractylidis ſpecies, nempe mitiorem alteram, alteram hirſutiorem: tametſi tum Dioſcoridi, tum Theophraſto Atractylis unum duntaxat ſit genus. quod, quantum reor, Carduus benedictus non eſt. Siquidem hic nec ſanguineum ſuccum fundit, nec in imis uirgis unquam uiſitur nudus: quinimò uirgas non profert, ſed caules lentos, quibus humi ferè reptat, uel potius ſolo procumbit. Sed poſtquàm in hac noſtra Atractylidis, & Cnicorum ſylueſtrium diſquiſitione, ſermo incidit de Carduo benedicto, non ab re hîc de miris eius atque excellentibus dotibus nobis diſſerendum eſt. Eſt igitur CARDVVS *benedictus ita uulgò nuncupatus, planta nullis hoc tempore non cognita. Caulibus eſt rotundis flexilibus, lentis, piloſis, humi accubantibus, folijs longis utrinque laciniatis, hirſutis, & cum adoleuerint aculeatis. Capitula habet in caulium ſummis partibus longis, ac pungentibus aculeis rigentia, & folijs circunquaque ſtipata. E quibus melinus flos emicat, papposo intus ſemine cinaræ ſimili & albicante. Radice nititur alba multifidaque. Tota planta uehementer amara eſt, ſed ad multa utilis. Seritur paſſim in hortis, ſapore admodum amaro, quòd terreis conſtet partibus calore quodam attenuatis. Magni nominis, magnæque exiſtimationis planta eſt non modò apud Italos; ſed etiam apud exteras nationes, præſertim contra peſtilentiam: item aduerſus uenena lethalia, tam interius ſumpta, quàm uenenoſorum animalium ictibus, aut morſibus impoſita. Sanantur hac herba quartana laborantes, aut alijs febribus detenti, quarum acceſſiones cum frigore adueniunt. Id enim præſtatur hauſto eius decocto, aut ſtillatitia aqua, aut pulueris drachma pota. Præſtant eadem comitialibus infantibus eodem modo bibita. Herbæ decoctum ex uino ſumptum ilium, & renum dolores mulcet, & cætera uentris tormina ſedat: ſudorem cit, alui tineas necat, & uteri uitijs auxiliatur. Herba ipſa tam recens, quàm ſicca & pota, & exterius admota, contumacia ulcera, & quæ cacoethe uocantur, ſanat, cuteq; obducit. Quamobrem decoctis miſcetur, quæ è ligno Guaiaco ex uino, & aqua iјs parantur, quos lues Gallica corripuit. Planta, quæ Græcis ἀτρακτυλὶς, Latinis item Atractylis, & Fuſus agreſtis appellatur: Italis, Atrattile.*

Ruel. lapſus.

Fuchsij opin. reprobata.

Cardui benedicti uires.

Nomina.

Πολύκνημον. POLYCNEMVM. CAP. XCII.

POlycnemon, frutex eſt ſurculoſus, folijs origani [a]: caule, ut pulegij, geniculis multis intercepto, ſine umbella, tenui tamen in cacumine corymbo, boni odoris, & acris. Vulneribus agglutinandis recens, aut aridum, cum aqua efficaciter illinitur: ſed quinto die ſolui debet. ad urinæ ſtillicidia, ruptaque cum uino bibitur.

a Orib. καρπὸν. i. ſemine.

POlycnemum hactenus, quòd ego quidem ipſum cognouerim, non reperi, neque uidi in Italia. Cæterùm etſi inibi nonnullæ inueniantur, atque etiam à quibuſdam pro eo oſtendantur plantæ, quæ aliquibus notis Polycnemum quadantenus referre uidentur; cùm tamen plura etiam iјs deſint, quæ in Polycnemo requiruntur, quàm ut pro uero probari poſſint, non equidem quicquam in hoc certi ſtatuere auſim. Vnde ſatius ipſum inter alias ignotas plantas collocandum eſſe duxerim, donec aliud certius compertum fuerit. Sed ſi quis interim Polycnemi uires ex Galeno quoque ſcire deſiderat, is lib. VIII. *ſimp. med. illas ita paucis retulit. Polycnemon deſiccat, & excalfacit ſecundo exceſſu. Itaque & ob id uulnera glutinat. Huic plantæ nomen Græcum, πολύκνημον: Latinum ſimiliter Polycnemum: Italicum, Polycnemo.*

Polycnemi cõſideratio.

Vires ex Galeno.

Nomina.

Κλινοπόδιον. CLINOPODIVM. CAP. XCIII.

CLinopodion frutex eſt folijs ſerpyllo ſimilis, ſurculoſus duûm dodrantum altitudine. Naſcitur in [a] petroſis. Flores, marrubij modo, ex interuallis diſtincti ſpeciem lecti pedum præbent. Bibitur herba, & ſucci eius decoctum, ad conuulſa, rupta, ſtrangurias, ſerpentium ictus: menſes, & partus pellit: & penſiles uerrucas, quas acrochordonas uocant, eijcit, aliquot diebus potum. Aluum ſiſtit decoctum ad tertias, potumque, ſi febrim ſentiunt, ex aqua, alioquin, ex uino.

a Meum. ἐν πέτραις. i. in petroſis.

DVæ ſunt plantæ, quæ à quibuſdam rei herbariæ indagatoribus, pro clinopodio oſtenduntur. Prima folijs exit ſerpyllo haud abſimilibus, latioribus tamen, caulibus quadrangulis, tenuibus, & hirſutis: floribus purpureis: caules

Clinopodij conſid.

uerticillatim

CLINOPODIVM VVLGARE.

Clinopodij facultas ex Galeno.

uerticillatim ambientes. Alterà folijs est oblongis, in cacumine mucronatis, & in ambitu ferratis, floribus inter folia subpurpureis, balaustij effigie. At illa longè magis, quàm hæc (quantum mea fert opinio) Clinopodium refert, tum quòd folia magis serpyllum referant, tum quòd flores, qui in summis caulibus sunt lecticæ pedis basim quadantenus referre uideantur. Id quod maximè me adduxit ad credendum hanc plantam legitimum esse clinopodium, uerùm degustata tractu temporis herba, non quidem ab re mihi à sententia recedendum fuit. Siquidem cum à Galeno scriptum esse animaduerterim Clinopodium adeò tenuium esse partium, ut ex tertio calfacientium, siccantiumque ordine habeatur; ac operæprecium esse haud me lateat, ut quæ in huius censu sunt plantæ, aut gustu acres, aut admodum amaræ percipiuntur, cumque neutra qualitas in hac, aut illa planta reperiatur, non ausim primam, nec alteram legitimum facere clinopodium. Nec tamen ob id prætermittere uolui, quin in studiosorum gratiam ea hîc excuderentur. Huius meminit Galenus libro VII. simplicium medica-

PSEVDOCLINOPODIVM.

medicamentorum, ſic inquiens. Clinopodium excàlfaciendi uim obtinet, ſed nondum adurendi: eſt uerò etiam eſſentia tenuium partium: ponatq́ue ipſum quiſpiam in tertio ordine tum excalfacientium, tum reſiccantium. Κλινοπόδιον *ſic Græcè, ut Latinè pariter Clinopodium uocatur: Italicè, Clinopodio.* Nomina.

Λεοντοπέταλον. **LEONTOPETALVM. CAP. XCIIII.**

LEontopetalon, caulem emittit dodrantalem, aut altiorem, plurimis alis concauum, & in cacumine ſemina parua duo, aut tria, in ſiliquis, ciceris modo: flores anemonæ ſimiles, punícei coloris: folia braſſicæ, ſed papaueris diuiſura: radicibus nigris [a], rapæ ſimilibus [b], ſtrumoſis. Naſcitur in aruis, & ſegetibus. Radix auxiliatur ſerpentium ictibus, ex uino pota: nec alia res celerius dolorem finit. miſcetur iſchiadicorum clyſteribus.

a Cat. non habet.
b Meum. καθάπερ κονδύλους τινάς. i. uelut nodos quoſdam.

Leontopetalum,

LEONTOPETALVM.

Leontopetali consid.

LEontopetalum, eiusque nigram, extuberantemque radicem, rapi instar magnitudine, non modò Venetijs, & Patauij in quibusdam hortis uidimus; uerùm etiam in Hetruriæ aruis, alijsq; Italiæ locis. Nascitur frequens in Apulia. Leontopetali meminit Plinius libro XXVII. *ca.* XI. *ubi ipsum ijs depingit uerbis. Leontopetalon, alij rhapeion uocant, folio brassicæ, caule semipedali, alæ multæ, semen in cacumine in siliquis ciceris modo. radix rapæ similis, grandis, nigra. nascitur in aruis.* 1

Leontopetali uires ex Gal.

Leontopetali facultates paucis perstrinxit Galenus libro VII. *simplicium medicamentorum, ubi sic inquit. Leontopetali radice maximè utimur. Digerendi facultatem, & exiccandi, excalfaciendiq; in tertio ordine possidet.*

Nomina.

Λεοντοπέταλον quod Græci, Leontopetalum quoque Latini dicunt: Leontopetalo, Itali.

Τεύκριον. TEVCRIVM. CAP. XCV.

a Orib. λυκία. i. Lycia.

TEucrion, siue, ut alijs placet, teucris, herba est uirgæ referens effigiem, trissaginis similitudine tenuifolio, non multùm à cicere alieno. Hæc in [a] Cilicia iuxta Gentiadem, Cissademque ubertim prouenit. Recens cum posca, aut aridæ feruefactæ ius potu lienem potenter absumit. Lienosis cum aceto, & ficis illinitur: item serpentium morsibus ex aceto solo sine ficis.

Herba

TEVCRIVM.

Teucrij conſideratio.

HErba quædam naſcitur pluribus in locis, folijs quidem ciceris, ſed caule, & facie triſſagini adeò ſimilis, ut ſæpe ex tempore uiſa oculos decipiat. Hanc eſſe uerum Teucrium mecum ſemper exiſtimaui, (ſi teucrium noſtris in regionibus naſcitur) quòd ea mihi planè notis reſpondere uideatur, quas Dioſcorides Teucrio reddidit. Qui tametſi ſcribat ubertim naſci Teucrium in Cilicia iuxta Gentiidem, & Ciſſadem; id tamen nihil impedit, quin etiam alibi prouenire queat. Siquidem folijs exit ciceri non abſimilibus, tenuibus. & caulibus & facie Triſſaginis ſpectatur. Plinio duo Teucrij produntur genera libro XXV.*cap.*V.*ubi ita ſcriptum reliquit. Inuenit & Teucer eadem ætate Teucrion, quam quidam hermion uocant, ſpargentem iuncos tenues, folia parua aſperis naſcentem, auſtero ſapore, nunquam florentem, neque ſemen gignit. Medetur lienibus. Conſtatq́; ſic inuentam. Cùm exta ſuper eam proiecta eſſent, fertur adhæſiſſe lieni, eumq́; exinaniſſe. ob id à quibuſdam ſplenion uocatur. Narrant ſues, qui radicem eius edunt, ſine ſplene inueniri. Quidam ramis hyſſopi plantam, ſurculoſam, folio fabæ, eodem nomine appellant. Et colligi florentem adhuc iubent, adeò florere non dubitant, maximeq́; ex Cilicijs, & Piſidiæ montibus laudant. hæc Plinius. Cæterùm non deſunt, qui putent alterum Plinio Teucrium eam eſſe plantam, quæ Italis uulgari ſermone uocatur Faua graſſa. quanquam hanc alij falsò, ut opinor,*

Teucrij uires ex Gal. Nomina.

Telephium esse contendunt. Teucrij uires descripsit Galenus libro VIII. *simplicium medicamentorum, sic inquiens. Teucrium incidentis, & tenuium partium facultatis est: quare lienes sanat. Ponatq; ipsum quispiam in tertio exiccantium, secundo uerò excalfacientium ordine. Hanc herbam Græci τεύκριον, Latini item Teucrium nominant: Itali, Teucrio.*

Χαμαίδρυς. TRISSAGO. CAP. XCVI.

a Orib. ὑποπυῤῥὸν. i. subrufus.
b Meú addit. σπάσμασι. i. cōuulsionibus.

CHamædris Græcis, alijs chamædrops, Latinis trissago dicitur. Sunt qui eam teucrion appellauere, propter eam quam cum teucrio seruat similitudinem. Nascitur in petrosis, & asperis. Frutex est dodrantalis, folia habens exigua, amara, effigie & diuisura quercus: flore paruo [a], penè purpureo. Carpitur semine prægnans. Recens in aqua decocta, potu tussibus [b], indurato lieni, urinæ

TRISSAGO, SIVE CHAMAEDRYS.

difficultati,

difficultati, incipientibus hydropicis, auxiliatur: cit menses, partus extrahit: lienem ex aceto pota consumit: aduersus serpentium uenena ex uino, potu, illituque efficacissima. Trita digeritur in pastillos, ad supradicta: purgat uetera ulcera, cum melle: cum oleo illita, caliginem oculorum discutit. natura eius est calfacere.

Chamaedrys herba est uulgaris notitiae. In Hetruria, Senensibus praesertim, uulgò appellatur Querciuola. Quo nomine Graecos imitati uidentur, quibus nil aliud per Chamaedryn significatur, quàm humilis, & terrestris quercus. Insubribus uulgò Calamandrina uocatur. Alijs herba febrium, uel Febrifuga dicitur, eo quòd epoto eius decocto diebus aliquot tertianas fuget & finiat. Magnifaciunt Chamaedryn Hetrusci, quòd (ut affirmant ij, qui rem hanc experimento comprobarunt) ieiunis acetarij modo sumpta, pestilentiam arceat, non minus quàm scordium planta ei cognata. Praestat Chamaedryos consideratio.

CHAMAEDRYS ALTERA.

quoque Chamædrys ad frigidos omnes cerebri morbos, nempe ad diuturnos capitis dolores, ad comitiales, ueternosos, melancholicos, stupidos, conuulsos ac resolutos, Semen drachmæ pondere potum bilem per urinas ducit. Ideoque conuenienter datur potandum ictericis instillatur foliorum succus ad uermiculosas aures. Datur idem aduersus intestinorum uermes; Id quod etiam uinum præstat bibitum, in quo florescens herba die, & nocte fuerit macerata. Cæterùm quanuis Dioscorides, alijq; ueteres unius tantùm, quòd extet, Chamædryos meminerint; tamen Fuchsius quatuor eius genera depinxit. De Camædry, siue Trissagine disseruit Theophrastus libro IX.*cap.*x.*de plantarum historia, ubi ita scriptum reliquit. Trissaginis folia ad rupta, & uulnera, in oleo trita ualent, & ad depascentia ulcera. Semen bilem extrahit, & oculis quoque beneficum est. Folium ad albugines tritum, in oleo prodest. Habet hæc herba folia quercus: & statura uix palmum excedit: & odorata, atque suauis est. Sed partes quidem omnes herbæ eiusdem minimè ad idem utiles fore, haudquicquam absurdum fortasse appareat. Radicis uerò eiusdem partem unam superius, alteram inferius purgare mirabilius fit, ut thapsiæ, & ischiadis, quam alij Apion appellant. hæc Theophrastus. Quibus mirum nulli esse debet, quòd Chamædrys tertiana correptos liberet: siquidem ea, Theophrasto authore, bilem deijcit. Est & altera* CHAMAEDRYS, *folijs quernis, sed magis quàm in præscripta laciniatis tenuibusq;, subnigricantibus, numerosioribus, & densioribus. Caules edit quadrangulos, tenues, lignosos, sesquidodrantales, ramis, surculosisq; plurimis refertos, in quibus flosculi purpurei per interualla, inter folia rutilant. & caules ipsos ambiunt, alterius Chamædrys modo; Radicem habet multifidam albicantemq;. Est autem planta aspectu iucundo & eleganti: Amara tamen, est sed odore non iniucundo, resinam olente. Quo factum esse puto, ut Tragus Dioscoridis Chamæpitym hanc plantam esse existimauerit, sed an rectè senserit notabunt rei plantariæ periti. Mihi autem Chamædrys altera perpetuò fuerit cum folia quercus, non pini gerat. & cum altera chamedry cognationem habeat, non solum folijs, caulibus, & floribus, sed sapore quoque, & facultatibus. Trissaginis uires memoriæ prodidit Galenus libro* VIII.*simplicium medicamentorum, sic inquiens. Chamædrys uincentem habet qualitatem, amaram, & est quodammodo acris. Quocirca meritò lienem colliquat, & urinas, ac menses prouocat, crassitudinem humorum incidit, & uiscerum obstructiones expurgat. Ponatq; eam quispiam in tertio ordine excalfacientium, & desiccantium: plus tamen desiccat, quàm calfacit. Hæc planta* χαμαίδρυς *Græcè uocatur: Latinè, Chamædrys, & Trissago: Arabicè, Damederios, Chamadrius, seu Kemadrius: Italicè, Chamedrio, & Querciuola: Germanicè, Gamanderle, & Bathengel: Hispanicè, Chamedreos: Gallicè, Germandree.*

Chamædryos uires ex Gal.

Nomina.

Λευκάς. LEVCAS. CAP. XCVII.

LEucas montana, latioribus, quàm urbana folijs, semine acriore, amariore, ori ingrato. efficacior, tamen quàm satiua habetur. Vtraque ex uino contra animalium uenena, præcipuè marinorum, opitulatur.

Leucadis consideratio.

TAmetsi Hermolaus, & Ruellius contendant scriptis testatum relinquere, herbam quandam in uinetis nascentem mercuriali congenerem, esse Leucada; ego tamen eam mercuriali consimilem facere profectò non ausim, cum nullum hactenus ex rei herbariæ authoribus inuenerim, qui eius faciem repræsentet, pluraq; de eius notis tradat, quàm fecerit Dioscorides: qui certè, quantum extat, nullis prorsus notis ipsam descripsit. Cæterùm rectè, meo quidem iudicio, putat Marcellus Florentinus huic Leucadis capiti decurtatum esse principium. Id quod nobis indicare uidetur ipsius Dioscoridis sermo: nam cùm statim ab ipso capitis initio montanam Leucada urbanæ comparauerit, nimirum ostendit à se prius urbanam fuisse descriptam. Neque hac de causa tantùm adducor, ut Marcello adstipuler; sed quia etiam se habuisse testatur Latinum Dioscoridis codicem uetustissimum, in quo initium huius capitis ita legebatur. Leucæ duo sunt genera, una est montana, & altera hortiua. Montana latiore quàm satiua folio est &c. Quæ omnia maximo sunt argumento, quod hoc in loco Dioscoridis codices sint deprauati, quòdq; in ijs plura adhuc desiderentur, quæ faciunt ad perfectam huius plantæ historiam. Λευκάς, *herba sic Græcis, Leucas item Latinis appellatur.*

Nomina.

Λυχνὶς LYCHNIS. CAP. XCVIII.

LYchnis coronaria, flore est albæ uiolæ simili, sed purpureo. quo corollæ factitantur [a]. [Contra scorpionum ictus semen in uino potum auxiliatur.] Lychnis syluestris, omnia urbanæ similis. Bilem per aluum detrahit, semine duabus drachmis poto. ictus à scorpione subuenit. Aiunt huius herba appositu scorpionis torpescere, & inertes prorsus reddi.

a Cõclusa meũ non habet.

Lychnidis consideratio.

QVanquam non facilè est hac ætate plantas in Italia ostendere, quæ legitimè referant utranque Lychnidem, hortensem scilicet, & syluestrem, cùm earum folia, & caules tam à Dioscoride, quàm ab alijs rei herbariæ scriptoribus, quod inuenerim, nullis prorsus repræsententur notis, utpote plantarum, quæ fortasse olim omnibus erant notissimæ ob frequentem earum usum tum ad lucernarum lumina, tum etiam ad coronas contexendas; attamen in Tridentino, & Goritiensi agro planta quædam in hortis, ac fictilibus seritur, coronis nectendis accommodata, quam equidem non dubitauerim pro legitima Lychnide in medium afferre. Siquidem flore exit purpureo, albæ uiolæ simili: folijs longis, tomentosis, albicantibusq;: caule lanuginoso, cubito maiore, in cuius cacumine flos emicat, ut dixi, purpureus, inodorus tamen. Quòd præterea planta hæc uera sit Lychnis coronaria, illud mihi fidem auget, facitq;, ut in hoc nihil ferè addubitem, quòd alteram eiusdem generis frequentissimam apud Ananienses syluestrem repererim, illi satiuæ adeò per omnia similem, ut cùm natalis duntaxat discrimen intercedat, hæc meritò Lychnis syluestris appellari queat. His accedunt tomentosa earum folia,

quæ

LYCHNIS.

quæ ad lucernarum uſum pro ellychnio commodè uſurpari poſſunt. Vnde apud ueteres Lychnidis ſibi nomen aſciuit. quippe lucerna Græcis λύχνον dicitur, quemadmodum & ἐλλύχνιον funiculus, qui è goſſipio nobis hoc æuo paratur, lucernisq; inſeritur ad lumen edendum, flammamq; nutriendam. Quare cùm goſſipio, ut puto, carerent antiqui, tomentoſis herbarum quarundam folijs ad hoc munus obeundum utebantur, nempe lychnidis, uerbaſci, aliarumq; nonnullis. Illud denique addiderim, ut noſtra melius firmetur opinio, quòd flos plantarum, quas Lychnides eſſe opinor, mirum in modum ruralibus, urbanisq; uirginibus expetitur ad coronas factitandas: qua in re priſcam imitantur ætatem. Cæterùm Plinius lib.XXI. cap.IIII. Lychnidem inter roſas retulit, ſic inquiens. Eſt & roſa, quæ Græca appellatur à noſtris, à Græcis uerò Lychnis, non niſi in humidis locis proueniens, nec unquam excedens quinque folia, uiolæ magnitudine, odore nullo. Lychnidis coronariæ ſemen, ut Galenus eſt author lib.VII. ſimplicium medicamentorum, calidum eſt ſecundo quodammodo ordine, aut iam etiam tertio: ſiccum ſanè eodem quoque modo. Quæ herba Græcis λυχνὶς, Lychnis quoque Latinis dicitur: Italis, Lychnide.

Lychnidis facultas ex Gal.

Nomina.

Κρίνον. LILIVM. CAP. XCIX.

Lilia coronamentis ſe dedunt, Liria à quibuſdam uocata. E' quibus unguentum temperatur, quod aliqui lirinum, alij ſuſinum appellant, neruos, & priuatim uuluæ duritias emolliens. Folia herbæ illita, contra ſerpentium ictus auxiliantur: feruefacta ambuſtis proficiunt: aceto condita uulneribus opitulantur. Succus adiecto melle, aut aceto in æreo uaſe coquitur [a] conuenienti medicamento uetuſtati ulcerum, & ad recentia uulnera. Inaſſata radix, & ex roſaceo trita, igni ambuſta ſanat, uuluam emollit, menſes ciet, ulcera cicatrice obducit. Cum melle detrita neruis præciſis, luxatisque medetur: uitiligines, furfures, & lepras emendat: ulceraque in capite manantia expurgat: abſtergit

[a] ὑγρὸν γίνεται φάρμακον. i. liquidum fit medicamentū, ita meum.

LILIVM.

faciem, & erugat. teritur in aceto cum hyoſcyami folijs, & farina tritici mulcendis teſtium inflammationibus. Semen potum morſibus ſerpentium aduerſatur. Ignibus ſacris ſemen, & folia cum uino illinuntur. Tradunt & purpurea eſſe lilia. In Syria autem, & Piſidia Pamphiliæ efficaciſſima unguentis naſcuntur.

Ilium omnibus notum, folia fert longa, nunquam non uirentia, læuia, pinguia, Pancratio ſimilia. Caulem profert bicubitalem, rotundum, rectum, læuem, pinguem, firmum; folijs ab imo ad ſummum circumueſtitum. è cuius cacumine terni, quaterniúe ramuli exeunt, è quibus oblonga prodeunt capitula, herbaceo colore, quæ tractu temporis lilia fiunt eximij candoris, calathi figura, extrinſecus ſtriata, reſupinis per ambitum labris. Luteis aliquot, ex calathi fundo ſurſum ſpectantibus apicibus, puluerulentis, & linguæ effigiem imitantibus, alterius quàm flos odoris, è quorum me- Liliorum conſideratio.

MARTAGON.

dio longus producitur apex, rotundo in cacumine capitulo; herbacei coloris. Radice nititur bulbosa, albicante, compactili squammarum serie sursum spectantium. Huius squammatiles bulbi crassiusculi sunt, & lento succo prægnantes. Seruntur lilia dissectis bulbis Martio mense. Florent æstate circa solstitia. Alba lilia ut purpurea fiant docuit Plinius lib. XXV. cap. V. his uerbis. Lilium, rosæ nobilitate proximum est, & quadam cognatione unguenti, oleiq́;, quod lirinon appellatur. Et impositum etiam maximè rosas decet, medio prouentu earum incipiens. Nec ulli florum excelsitas maior, interdum cubitorum trium, languido semper collo, & non sufficiente capitis oneri. Candor eius eximius, folijs foris striatis, & ab angustijs in latitudinem paulatim sese laxantibus, effigie calathi, resupinis per ambitum labris, tenuiq́; filo, & semine stantibus in medio crocis. Ita odor, colorq́; duplex, ut alius calycis, alius staminis: differentia angusta. In unguenti uerò, oleiq́; usu folia non spernuntur. Est flos non dissimilis illi in herba, quam conuoluulum uocant, nascens per fruteta, nullo odore, nec crocis intus, candorem tantùm referens, ac ueluti naturæ rudimentum lilia facere condiscentis. Alba lilia ijsdem omnibus modis seruntur, quibus rosa: & hoc amplius lacryma sua, ut hipposelinum. nihilq́; est fœcundius, una radice quinquagenos sæpe emittente bulbos. Est & rubens lilium, quod Græci crinon uocant. Alij florem eius cynorrhodon. Laudatissimum in Antiochia, & Laodicea Syriæ, mox in Phaselide, quartum locum obtinet in Italia nascens. Sunt & purpurea lilia aliquando gemino caule, carnosiore tantùm radice, maiorisq́; bulbi, sed unius. Narcissum uocant. Huius alterum genus, flore candido, calyce purpureo. Differentia à lilijs est & hæc, quòd narcissis folia in radice sunt, probatissimis in Lyciæ montibus. Tertio generi cætera eadem. Calyx herbaceus. omnes serotini: post arcturum enim florent, ac per æquinoctium autumnum. Inuenta est & in his ratio inserendi, monstrificis hominum ingenijs. Colliguntur nanque mense Iulio scapi arescentes, liliaq́; suspenduntur in fumo. Dein mundantibus se nodulis, in fæce nigri uini uel Græci mense martio macerantur, ut colorem accipiant, atqui ita in scrobiculis seruntur, heminis fæcis circumfusis. Sic fiunt purpurea lilia, mirumq́; ita tingi aliquid, ut nascatur infectum. hæc Plinius. Lilia (ut Anatolius testatum reliquit) totum annum uiridia durabunt, si cùm occlusa silent, necdum patentia dehiscunt, decerpta, nouis fictilibus non picatis indito diligenter operculo recondantur. sic enim clausa perpetuum annum uegeta manebunt. Sed ut intermedio tempore ad usum promuntur, statim ad solem producta, cùm senserint eius calorem, aperta panduntur. Porrò ut uicissim, & uarijs temporibus flores pariant lilia, bulbi ita seruntur, ut aliqui duodecim digitorum altitudine obruantur, alij octo tantùm, alij quatuor duntaxat profunditate mergantur. sic diuersis diebus dabunt lilia: quod & in alijs floribus fieri pollicetur.

Martagon, & eius delineatio.

Cæterùm & illud inter lilia meritò annumerari potest, quod MARTAGON chymistæ appellant. Hoc enim radice, etsi croceo colore infecta sit, à lilio candido non dissidet, sicuti nec caule. Folijs uulgarem saponariam imitatur, quæ in stellæ, uel rosæ modum intercedente spatio caulem ambiunt: in cuius cacumine tenui pediculo appensi flores emicant liliorum effigie, minores tamen: quorum folia etiam reflexa cernuntur, colore purpureo, punctis quibusdam rubentibus respersa, & ipsi odorati sunt, aspectuq́; iucũdi. Lilij genus hoc in suis de stirpium historia commentarijs Fuchsius asphodelum, fœminam putauerat esse, pro eoq́; depinxerat. Sed quia sui erroris conscius factus, hanc ipse suam mutauit sententiam, non est cur iam nos eam pluribus refellamus. Cæterùm, ut de liliorum facultatibus nos quoque disseramus, hæc quæ sequuntur, habeto. Elixa radix uetere axungia excepta, & illita, pedum clauos euellit, sed ante triduum remoueri non debet. Eadem ex adipe, & oleo adhibita, defluxos pilos replicat, cum mulso autem pota sanguinem extra uasa concretum per aluũ eijcit, suppurationes molitur, & concoquit, & duritias quascunq; emollit. Stillatitia florum aqua datur utiliter potanda ægrè parturientibus, & ad pellendas secundas, additis croco, & casia odorata. Oleũ quod è floribus paratur, ualet ad omnes frigidos neruorum morbos, nẽpe ad conuulsiones, & resolutiones. Præstat item ad emollienda articulorum impedimenta; & scirrhosos quoscunque tumores. Illinitur quoque maximo iuuamento puerperis uteri dolore languentibus, addito oleo è lini semine, & præsertim ubi succida lana ijs calidis imbuta; uentri superponatur. Additur in clysmatibus, ubi induratas fæces emollire sit opus. Lilia quæ diu in oleo macerata fuerint, illita, prius calefacta, calida apostemata citra dolorem maturant, ac digerunt, &

Liliorum uires ex Gal.

peculiariter ea, quæ in articulis fiunt. Liliorum facultates posteritatis memoriæ prodidit Galenus lib. VII. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Lilij flos temperaturam mistam obtinet, partim ex tenui, partim ex terrena essentia, ex qua utique in gustu amaritudinem habet, partim ex aquea, eaq́; temperata. Itaque etiam quod ex eo conficitur oleum, & unguentum, citra morsum digerendi, simulq́; emolliendi facultatem obtinet. unde fit, ut uteri duritiebus sit aptissimum. Porrò radix, foliaq́; per se trita desiccant, & abstergunt, & digerunt moderatè. Proinde quoque ambustis competunt: siquidem hæc quoque moderatè desiccantem, extergentemq́; facultatem postulant. Radicem ergo tostam, ac deinde cum rosaceo contritam ambustis, quoad obducatur cicatrix, imponunt. quippe cùm alioqui & aliorum ulcerum omnium bonum sit inducendæ cicatrici remedium. Quinetiam uteros emollit, mensesq́; prouocat. Folia uerò præcoquentes, & ipsa ad obductam usque cicatricem imponunt, non in ambustionibus duntaxat; sed alijs quoque uulneribus. Sed sunt etiam, qui aceto ea condientes ad uulnera suo tempore utantur. Plus tamen inest abstergentis facultatis in radice, quàm in folijs: quanquam tamen nec in ea ipsa multum insit, sicut prædiximus. nam primi ordinis abstergentium est medicaminum. Itaque cùm aut uitiligines, aut psoram, aut lepram, aut achoras, aut aliquid id genus extergere uolumus, commiscemus illi aliquid aliorum medicamentorum ualidiùs extergentium, cuiusmodi est mel. Cæterùm si id moderatè illi, ac conuenienter admisceatur, & ad neruorum diuisiones competit, & ad alia uniuersa, quæ ualenter exiccari postulant absque morsu. Imposuimus uerò etiam quandoque & foliorum succum cum aceto, & melle coctum. Quintuplus autem erat succus ad utrunque: atque insigne medicamen fuit ad omnia ea, quæ exiccari postulant absque morsu, ceu uulnera omnia ingentia, & maximè quæ in capitibus musculorum eueniunt, & quæcunque ulcera humida flaccidaue, & diuturna sunt, quæq́; ægrè ad cicatricem perducuntur. Sed hæc iam ad medicamentorum componendorum institutum attinent, à quo quantum licet abstinere in præsentia adnitor. cæterùm rerum ipsarum natura sæpenumero ut attingam adigit, celeriter uerò relinquenda

Nomina.

sunt, atque ad propositum reuertendum. Planta, quam Græci κρίνον, & λείριον dicunt, Lilium Latinis nominatur: Mauritanis, Susen: Italis, Giglio: Germanis, Lilgen, & Gilgen: Hispanis, Azucena, & Lirio blanco: Gallis, Lis.

Βαλλωτὴ. BALLOTE. CAP. C.

BAlloten, nomine alio nigrum marrubium uocant. Caules edit quadrangulos, nigros, ſubhirſutos, complures ex una radice [a]: folijs maioribus, quàm marrubij, hiſpidis, per interualla in caule diſpoſitis, ſubrotundis, † graueolentibus, apiaſtro proximis: unde aliqui apiaſtrum eam uocauerunt. candidi flores uniuerſi uerticillato ambitu caulem coronant. Vis eius efficax aduerſus canis morſus, folijs ex ſale illitis. Feruenti cinere flacceſcunt folia, ut condylomata reprimant: purgant & ſordida ulcera cum melle.

a Meum. φύλλα δὲ πρασίῳ ὅμοια μείζονα δὲ καὶ στρογγυλότερα. i. folia marrubio ſimilia, ſed maiora, & rotundiora.

BALLOTE.

Ballotes consideratio.

Ballote, siue Marrubium nigrum, quod etiam ob odoris grauitatem à quibusdam Marrubium fœtidum cognominatur, frequens in agrorum marginibus nascitur, & passim secus uias. Est autem hoc apiastro adeò simile, quod facilè legentes falleret, nisi nares consulerentur: ita enim sua graueolentia citò innotescit. In Italia nullis non cognitum est, appellaturq; ab aliquibus Marrubiastrum, ab alijs Marrubium spurium. Huius meminit Paulus (etsi uires eius silentio præterierit Galenus) lib. VII. *sic inquiens. Ballote, quod alij marrubium nigrum dicunt, acris est, & abstersoriæ facultatis. Illitum cum sale canum morsibus medetur. Huic plantæ nomen Græcum,* βαλλωτὴ, & μέλαν πράσιον: *Latinum, Marrubium nigrum, & Marrubiastrum. Italicum, Marrobiastro, & Marrobio bastardo: Germanicum, Schuuartz andorn: Hispanicum, Marroio negro: Gallicum, Marrubion noir.*

Nomina.

† *In Oribasij codice manu scripto hîc interiectum legitur uerbum* μέλανα, *quod folia quoque Ballote nigra reddit. Nec temerè fortassis illud quis adijciendum putabit, quòd pulchrè alteri eius nomini conueniat; quòdq; ipsius meminerit Plinius lib.* XXVII. *cap.* VIII. *cùm inquit. Ballote folijs est marrubij maioribus, & nigrioribus.*

APIASTRVM, SIVE MELISSA.

Μελισσόφυλλον. APIASTRVM. CAP. CI.

MElissophyllon, ſiue melittæna, id eſt, apiaſtrum, id ſibi nomen uſurpauit, quoniam apes ipſa herba delectantur. Cauliculi, & folia ballotæ, de qua paulò antè diximus, ſimilia eſſent, niſi maiora, tenuioraq́; , nec ita hirſuta ſpectarentur: citreum mâlum olent. Folia cum uino pota, aut illita proſunt, contra ictus phalangiorum, ſcorpionumque: item aduerſus canis morſum. Decocto eorundem gratia, foueri prodeſt: deſeſſionibus fœminarum ad ciundos menſes conuenit: dentes eodem in dolore colluuntur. dyſentericis infunditur. Fungorum ſtrangulationibus folia, addito nitro, potu auxiliantur: torminibus, & orthopnoicis delinctu. Illita cum ſale ſtrumas diſcutiunt, ulcera purgant: articularios dolores illita ſedant.

MElissophyllon, quod Latinis Apiaſtrum, & Citrago dicitur, Hetruſci ab odore citri uulgò uocant Cedronella, itemq́; Meliſſa, ſicut etiam Inſubres. Herba eſt uulgaris æquè notitiæ, atque odorata. Duo eius habentur genera, unum ſatiuum, alterum ſylueſtre. Fuchſius tamen medicus clariſſimus, Meliſſophyllum in tria genera digeſſit lib. illo de compoſitione medicamentorum, quem nuper auctum excudit. Sed cur is duo prima genera, quæ (ut ſcribit) grauiter odorata ſunt, & cimices uerius quàm citrum redolent, inter meliſſophylli genera connumerauerit, ego neſcio, ipſe dicat. Mihi quidem (ut dicam ingenuè quod ſentio) planè abſurdum uidetur, quod meliſſophyllum odore ſuo aliud referat, quàm citreum mâlum, cuius tantùm odorem ſpirare Dioſcorides memoriæ prodidit. Meliſſophyllum, ad cuius facultates iam noſtra progreditur oratio, in cordis affectibus Mauritani miris laudibus efferunt. tametſi id Græci, quod extet, ſilentio præterierunt. Proinde hæc Serapio retulit. Meliſſophylli, inquit, proprium eſt animum hilarem reddere: humenti, ac frigido uentriculo auxiliari, concoctionem adiuuare, cerebri obſtructiones reſerare, deficientem animum reuocare, cordis imbecillitatem roborare, eamq́; præſertim, qua ſomnus frequentius nocte intercipi ſolet, quin & eius pulſum reprimere, animi ſolicitudines fugare, ac ſolicitas imaginationes tollere, quæ tum ab atra bile, tum ab exuſta pituita gignuntur. His præterea facultatibus pollere Meliſſophyllon, comprobatur Auicennæ quoque teſtimonio, qui libro medicinis, quæ cordi conueniunt, dicato, ita de eo ſcribit. Meliſſophyllum excalfacit, ſiccatq́; ordine ſecundo. Cor exhilarat, uitalesq́; facultates roborat, odoris fragrantia, ſaporis auſteritate, partiumq́; tenuitate. Quibus facultatibus cæteris etiam uiſceribus competit. Vires deiectorias poſſidet, nec adeò imbecilles, quin atrabiliarios uapores à ſpiritibus, & à ſanguine, qui cordi, & arterijs ineſt, educere queat: quod in cæteris corporis partibus, ac etiam in toto corpore efficere nequit. Cæterùm ſuperioribus annis plantam conſpeximus Pragæ, in horto Inuictiſſimi Cæſaris Ferdinandi, è Conſtantinopoli allatam, quam Meliſſophyllum Conſtantinopolitanum appellare libuit, quòd folia Meliſſophyllo ſimilia proferat: uerùm haud quaquam citreum pomum olentia. Eſt etiam amara tota; & magnæ (ut aiunt) facultatis aduerſus uenena, & ad cordis affectus. Meliſſophylli meminit Galenus libro VII. ſimplicium medicamentorum, his uerbis. Meliſſophyllum marrubio ſimile eſt facultate, ſed plurimum ab eo uincitur: quamobrem nec utitur eo quiſpiam. Superuacaneum ſiquidem foret præſente marrubio, cuius tantus eſt ubiq; terrarum prouentus, uelle uti meliſſophyllo. Cæterùm ſi cui fortè ad manum quandoque marrubium non fuerit, illo uti licebit ad eadem, modò quantò ab hoc exuperetur, cognitum habuerit. hæc Galenus. Apiaſtrum, Plinio libro XX. cap. XI. authore, in confeſſa damnatione eſt uenenatum in Sardinia. Sed uereor, ne Plinius hic, ut in alijs nonnullis, deceptus ſit, & ne Sardoniam herbam, quam quidam apium riſus uocant, pro Apiaſtro acceperit. Ea planta Græcis μελισσόφυλλον dicitur, quæ Latinis Meliſſophyllum, & Apiaſtrum: Arabibus, Bederangie, Bedarungi, Bederenzegum, Turungen, ſeu Trungian, & Marmacor: Italis, Meliſſa, & Cedronella: Germanis, Meliſſen, & Binenkraut: Hiſpanis, Torongil, & Hierua cidrera: Gallis, Meliſſe, & Pom cirade.

Apiaſtri conſideratio.

Apiaſtri uires ex Arabibus.

Ex Galeno.

Nomina.

Πράσιον. MARRVBIVM. CAP. CII.

MArrubium, frutex eſt ab [a] radice ramoſus, candicans, ſubhirſutus, quadrangularibus ramis: folium pollicem æquat, ſubrotundum, hiſpidum, rugoſum, guſtu amaro: ſemen in caulibus, & ex interuallis: flores uerticillato ambitu: aſperi. Naſcitur propter ædificia, ruinas, & rudera [b]. Huius folia ſicca cum ſemine decocta in aqua, aut uiridium ſuccus datur cum melle ſuſpirioſis, tuſſientibus, & ad tabitudinem redactis. Craſſam è pectore pituitam cum ſicca Iri eijcit. mulieribus à partu non purgatis datur, ut menſtrua, & ſecundas extrahat: item in difficili partu, & his qui uenena hauſerunt, aut à ſerpentibus demorſi ſunt. ueſicam, renesque lædit. Folia cum melle illinuntur ſordidis ulceribus purgandis: pterygia, nomasq́; ſiſtunt. laterum dolores mitigant. Succus folijs contuſis expreſſus, & ſole coactus, ad eadem pollet: cum uino, & melle illitus oculorum claritatem adiuuat: naribus regium morbum expurgat. aurium doloribus conuenienter inſtillatur per ſe, aut cum roſaceo.

a Meum. ἀπὸ μιᾶς ῥίζης. i. ab una radice.
b Meum. φύεται περὶ τὰ οἰκόπεδα καὶ ἐρείπια. i. Naſcitur circa areas domorum, & rudera.

MArrubium uulgaris eſt planta, notiorq́; omnibus, quàm ut pluribus indicanda ſit. Eius duo genera conſtituit Theophraſtus lib. VI. cap. II. de plantarum hiſtoria, ubi ita ſcribit. Sunt & Marrubij duo genera. Aliud enim folio herbido, ſerratiori, inciſuriſq́; profundioribus, & proinde conſpectioribus diſcreto conſtat, quo unguentarij uti ad nonnulla conſueuere. Alterum rotundius, ſqualensq́; uehementer, ſicut ſphaceli, inciſuras habens obſcuriores, minusq́; ſerratum. hæc Theophraſtus. Ex quibus utique conſtare poteſt, Theophraſto alterum marrubium non aliud eſſe, quàm Dioſcoridi Balloten. Marrubij decoctum datur commodè Iocinoroſis, & aqua intercute laborantibus: eo quoque, aut foliorum puluere, necantur interaneorum uermes. Recentia folia cum ueteri axungia trita & illita, canum morſus perſanant, & mammarum tumores reſoluunt. Lichenas purgant, ſanantq́; ex aceto illita. Decoquuntur Marrubij binæ unciæ, unà cum

Marrubij conſideratio.

MARRVBIVM.

cum buglossi, helenij, & eupatorij, radicum sesquidrachma, Rhabarbari drachma, & agallochi pari pondere, ex uini albi generosi libris tribus, ad tertias usq;, sitq; hoc modo medicamentum præstantissimum ad icteritiam, à uasorum obstructione prouenientem, ubi diebus decem continuis huiusce medicamenti binas uncias in diluculo potauerint affecti, admisto in tantillo sacchari, quod dulcorem addat: uerùm si febris adsit, ea omnia aqua incoquenda sunt. Marrubrij uires tradidit

Marrubij uires ex Gal.

Galenus lib. VIII. *simplicium medicamentorum, sic inquiens. Marrubium ut gustu amarum est, ita si quis utatur, consentientem huic sapori actionem possidet, iecur, ac lienem obstructione liberans, & thoracem, pulmonemque expurgans, ac menses promouens. Sed & illitum detergit, ac digerit. Ponatq; ipsum quispiam in caliditate quidem secundi ordinis iam completi: in siccitate uerò tertij medij, aut completi. Succo eius cum melle ad uisus acumen utuntur. Quinetiam & per nares morbum regium purgant, & ad aurium dolores inueteratos adhibent, in quibus sanè obstructiones disijcere, meatumq; ipsum, & ramos membranarum expurgare est usus. Id Græci* πράσιον, *quod Latini Marrubium nominant:*

Nomina.

Mauritani, Farasio siue Frasium: Itali, Marrobio: Germani, Andorn, & Lungen Kraut: Hispani, Marruio: Galli, Marrubin.

Στάχυς.

STACHYS. CAP. CIII.

STachys, frutex eſt marrubio ſimilis, ſed longior, folia ferens numeroſa, hirſuta, rara, prædura, cana, odoris iucundi: & complures uirgas ab una radice exeuntes, marrubio candidiores. Naſcitur in montibus, & aſperis. Vim habet excalfactoriam, & acrem [a]. Foliorum decoctum potu pellit menſtrua, & ſecundas.

a Meum interſerit hìc ὅθεν. i. unde.

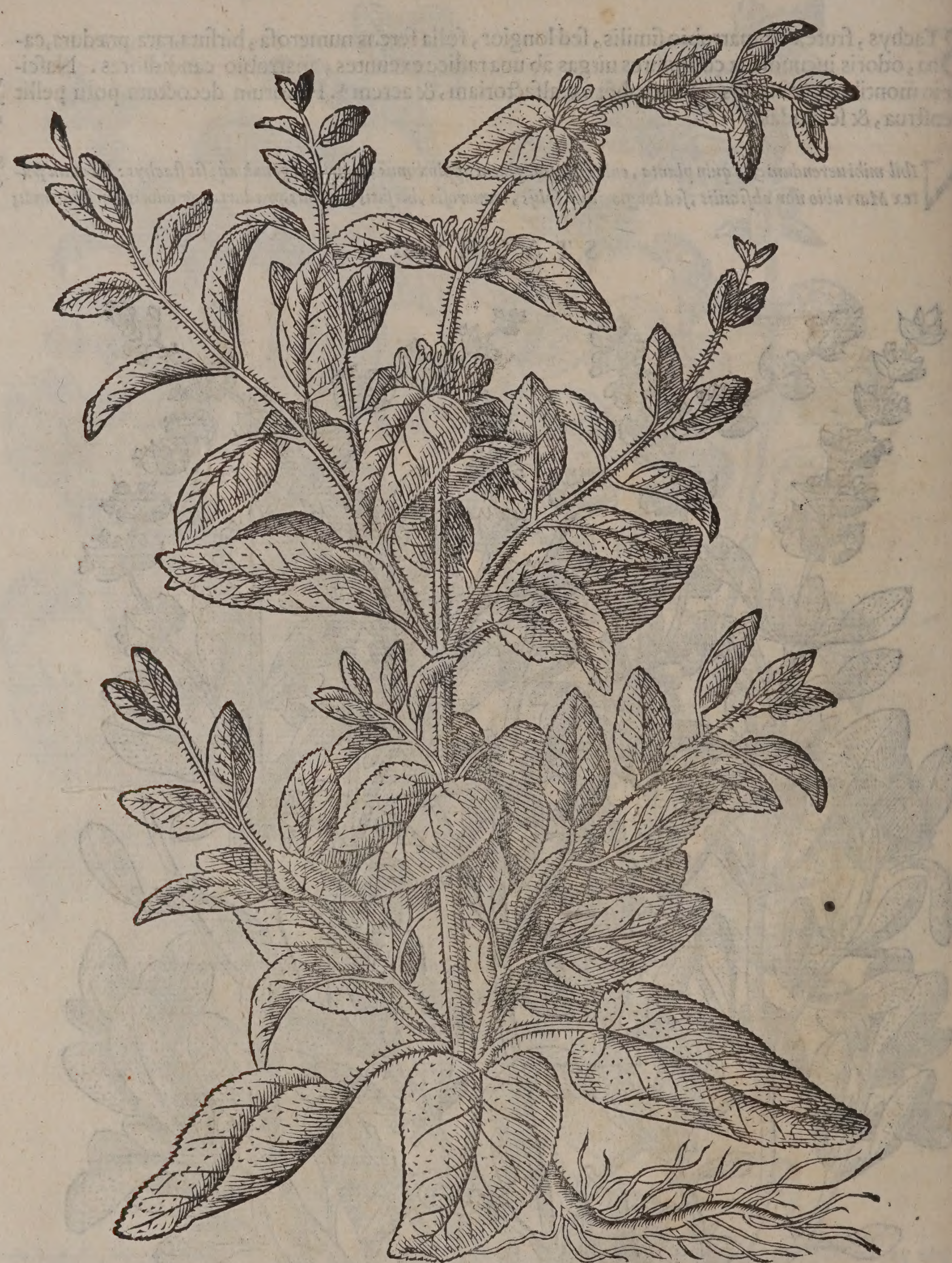
Stachyos conſideratio.

NIhil mihi uerendum eſt, quin planta, cuius hîc imaginem appinximus, legitima, genuinaq; ſit ſtachys: Eſt enim frutex Marrubio non abſimilis, ſed longioribus folijs, numeroſis, hirſutis, incanis, præduris, & odoris non iniucundi;

STACHYS.

PSEVDOSTACHYS.

Quinetiam complures ex una radice caules profert, quo factum est, ut plantam, quam antea Stachym legitimam esse pu- I
tabam, Pseudostachym nunc appellauerim. Siquidem non uideo, quomodo Sphacelus esse poßit, ut quidam somniauit impudens Archirizotomus. Nam (ut Theophrastus est author) sphacelus, quam ego minorem saluiam appello, folium gerit urbana saluia contractius, minusque squalens. sed contrario modo se habent Pseudostachyos folia, cum saluiæ sint duplo, triploúe latiora, ac etiam longior; quinetiam multo squallidiora. Plinij lapsus. *Plinius lib.* XXIIII. *cap.* XV. *Stachyn porri similitudinem habere tradidit, Græcarum uocum affinitate deceptus, prason pro prasion legens. Siquidem* πράσον *porrum significat,* πράσιον *uerò marrubium, cui Stachys est similis.* Stachyos uires ex Gal. *Stachyos meminit Gal. lib.* VIII. *simpl. med. sic inquiens. Stachys frutex est marrubio similis, gustu acri, & amaro: tertij est ordinis excalfacientium. Quamobrem rationabiliter non solùm menses mouet; sed & abortum affert, & secundas eijcit.* Nomina. Στάχυς *ut Græcè, ita etiam Stachys Latinè uocatur: Italicè, Stachi.*

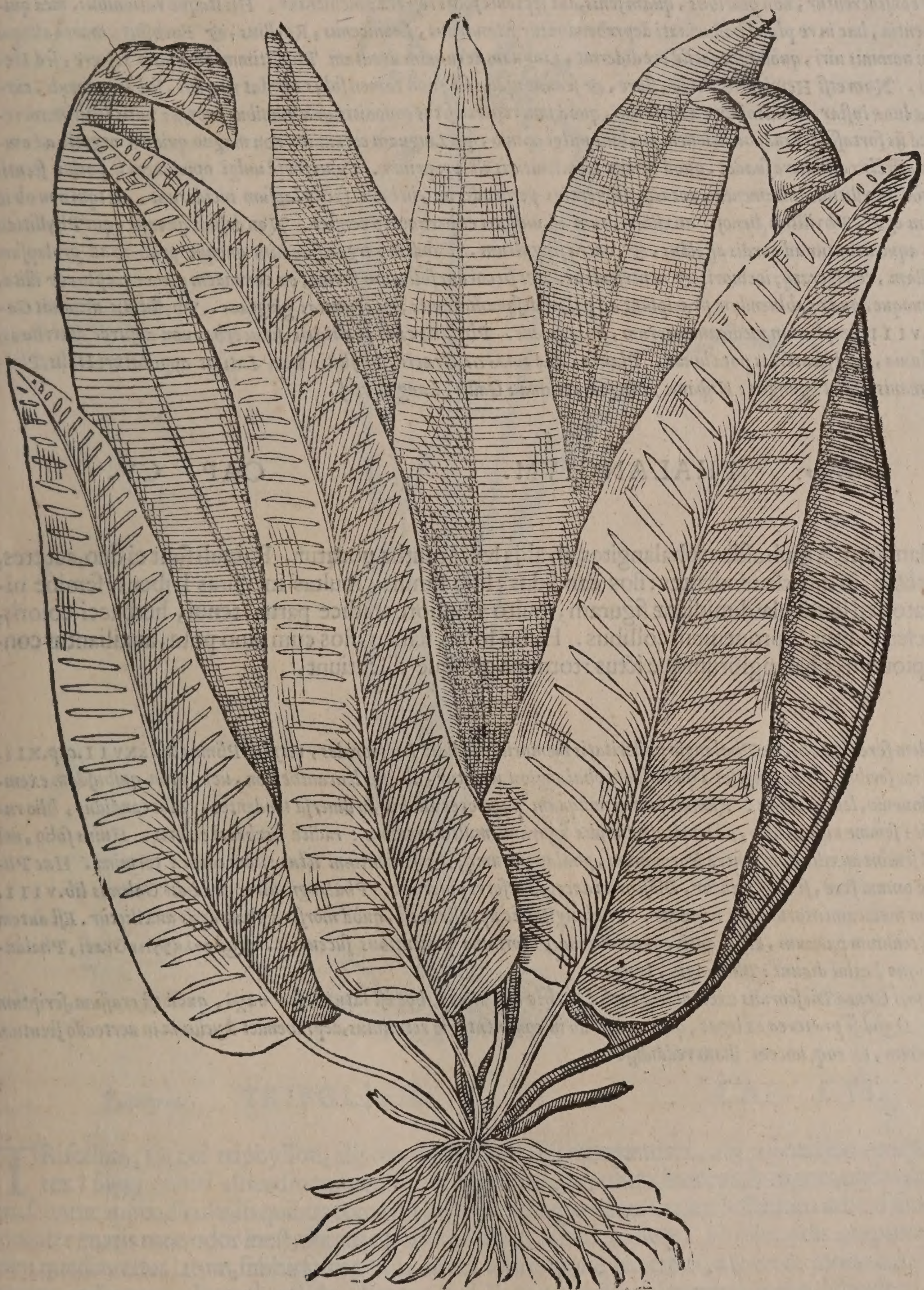
φυλλῖτις.

Φυλλῖτις. **PHYLLITIS.** CAP. CIIII.

PHyllitis folia promit rumici similia, longiora, & uiridiora, sena, aut septena, recta, quæ parte † anteriore læuia cernuntur, à tergo autem pensiles quasi uermiculos tenues ostendunt[a]. In umbrosis, & opacis hortorum locis emicat. gustu acerbo. Neque caulem, neque florem, neque semen profert. Folia in uino pota serpentium morsibus aduersantur. quadrupedibus per os infusa auxilio sunt: & si dysenteria, aut resoluta aluus exercet, potui datur.

† Oribasius legit. ἔντος. i. interiore.
a Meum. φύεται ἐν παλισκίαις καὶ παραδείσοις. i. nascitur ĩ umbrosis locis & hortis.

PHYLLITIS.

Phyllitidis cõſideratio.

QVi notas omnes, quæ Phyllitidi à Dioſcoride tribuuntur, diligentiſſimè expendere uoluerit, haud difficilè quidem fateri cogetur, Phyllitim eſſe eam herbam, quam aliqui Linguam ceruinam, nonnulli uerò Scolopendriam perperàm appellant: Perperàm dico, quòd legitimum Scolopendrium (ut infrà ſuo loco dicetur) illa nimirum ſit herba, quæ Græcis Aſplenos, Mauritanis uerò ceterach dicitur. Quòd autem ita ſe res habeat, hinc in primis ad credendum impellor, quòd umbroſis, opacis, humentibusq; locis proueniat: quòdq; folijs ſit rumice maioribus, longioribus, ac uiridioribus, rectis, anteriore parte læuibus, à tergo autem eminentijs quibuſdam tranſuerſim per interualla ſignatis, ſubrubentibus, quæ (ut Dioſcorides inquit) penſiles uermiculos referunt. Opinionem deinde auget acerbus ſapor, qui guſtu percipitur. Huc poſtremò accedit, quòd caule, flore, & ſemine uacet: tametſi non deſint, qui credant, eius ſemen è penſilibus illis uermiculis prodire. Neque illud ſententiæ noſtræ quicquam obſtare crediderim, quòd huius herbæ complures reperiantur plantæ, quæ præter Dioſcoridis auctoritatem uel quinquaginta emittant folia. Quippe (ut experientia compertum habeo) effodientibus nobis è terra hanc herbam nunquam ab una tantùm radice tot folia erumpere uiſa ſunt, ſed à quàm plurimis ſe ſimul tangentibus, ita tamen ut una ab altera ſeparari poſſet. Vnde facilè cognoui, quòd ſi ſingulæ radices abinuicem diſtinctæ conſiderentur, non pluribus, quàm ſenis, aut ſeptenis folijs refertæ inuenientur. His itaque rationibus, mea quidem ſententia, hac in re planè hallucinati deprehenduntur Manardus, Leonicenus, Ruellius, & Fuchſius, omnes alioqui clariſſimi nominis uiri, quòd tam facilè crediderint, Linguam ceruinam uocatam Phyllitim nequaquam referre, ſed Hemionitim. Nam etſi Hemionitis caule, flore, & ſemine uidua ſit; non tamen folijs conſtat rumicis, ſed dracunculi, curuis, nouæ lunæ inſtar. Illud inſuper addiderim, quòd iam reperta ſit Hemionitis, quæ omnibus prorſus notis legitimam refert. Sed ijs fortaſſe errandi occaſionem præbuit uulgi opinio, qui Linguam ceruinam non magno quidem negotio ad omnes lienis affectus aſſumere ſuadet. quod tamen Hemionitidis eſt proprium. Cuius fortè uulgi opinionem ij potius ſecuti, quàm quòd Phyllitidis lineamenta, notaſq; diligentius perpenderint, in hunc facilè lapſum inciderunt. Atqui non ob id negauerim ego, Phyllitim lienoſis auxiliari, cum id uulgari experimento conſtet. Non deſunt quoque, qui Phyllitidis ſtillatitia aqua utantur ad cordis affectus, & contra ſingultum. Eandem gargariſſandam quoque præbent ad prolapſam columnellam, refrigeratq; iocinoris, & uentriculi ardores ſiccorum foliorum farina, ex earundem aqua excepta, & illita. Eadem quoque aqua os abluendum præcipiunt ad palati deſquamationes; & cruentas gingiuas.

Manardi, Leonic. Ruellij, & Fuch. lapſus.

Phyllitidis uires ex Gal.

Phyllitidis meminit Galenus lib. VIII. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Phyllitis cùm qualitatis ſit acerbæ, non abſurdè diarrhœas, ſiue profluuia, & dyſenterias pota iuuat.

Nomina.

Planta, quæ φυλλίτις Græcis, Phyllitis item Latinis appellatur: Italis, Phillite: Germanis, Hirtzzungen: Hiſpanis, Lengoa ceruina: Gallis, Lang de cerf.

φαλάγγιον. PHALANGIVM. CAP. CV.

PHalangium, à quibuſdam phalangites, ab alijs leucacantha uocatur. Ramuli ſunt ei duo, aut tres, pluréſue, in diuerſa tendentes: flos candidus, lilio ſimilis, multas inciſuras habens: ſemine nigro, † lato, ad lenticulæ dimidiatæ figuram, multò tenuiore: radice parua, tenui, herbacei coloris, dum à terra eruitur [a]. prouenit in collibus. Huius folia, ſemen, flos cum uino pota, auxiliantur contra ſcorpionum, phalangiorumque ictus: tormina quoque diſcutiunt.

a Meũ hìc addit. ὕστερον γὰρ συνέλκεται. i. poſtea enim contrahitur.

Phalangij conſideratio.

EAdem ferè, quæ hîc de Phalangio poſteritatis memoriæ prodidit Dioſcorides, retulit Plinius lib. XXVII. cap. XII. ubi ita ſcribit. Phalangites a quibuſdam phalangion uocatur, ab alijs leucanthemon, uel, ut in quibuſdam exemplaribus inuenio, leucacantha. Ramuli ſunt ei nunquam pauciores duobus, in diuerſa tendentes. Flos candidus, lilio rubro ſimilis: ſemine nigro, lato, ad lenticulæ dimidiæ figuram, multò tenuiore: radice herbacei coloris. Huius folio, uel flore, uel ſemine auxiliantur contra ſcorpionum, phalangiorumq;, & ſerpentium ictus: item contra tormina. Hæc Plinius. quæ omnia ferè, ſi conferantur, Dioſcoridi accepta referri poterunt.

Phalangij uires ex Gal.

Phalangij uires tradidit Galenus lib. VIII. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Phalangites ſic appellata eſt, quòd morſis à phalangijs auxilietur. Eſt autem facultatis tenuium partium, deſiccantis. quamobrem & tormina patientibus ſuccurrit.

Nomina.

Qud φαλάγγιον Græci, Phalangium quoque Latini dicunt: Phalangio, Itali.

† Si quis Græca Dioſcoridis exemplaria conſulat, hîc non πλατὺ, hoc eſt latum, ſed παχὺ, quod eſt craſſum, ſcriptum reperiet. Quòd ſi præterea ea legat, quæ ex Plinio in commentario retulimus, deprehendet Ruellium in uertendo ſecutum fuiſſe Plinium, ex eoq; uocem illam reddidiſſe.

PHALANGIVM.

Τρίφυλλον. TRIFOLIVM. CAP. CVI.

TRifolium, Græci triphyllon, alij oxytriphyllon, alij menyanthes, alij aſphaltion, uocant. Frutex † ſupra cubiti altitudinem attollitur, uirgas habens tenues, iunceas, & nigras, unde ramulares enaſcuntur appendiculæ, in quibus terna ſingulis germinationibus exeunt folia, loto arbori ſimilia. ijs recenter enatis rutæ odor ineſt, ubi autem adoleuerunt, bitumen olent. Florem edit purpureum: ſemen quadantenus latum, ſubhirſutum [a], ex altera extremitate exertum, antennæ modo corniculum gerens. radix tenuis, longa [b], ualida. Semen, & folia in aqua pota pleuriticis, urinæ difficultati, comitialibus, & ijs qui aquæ inter cutem principia ſentiunt, fœminis quoque uuluæ uitijs opportunis, auxiliantur:

† Oribaſius legit. πήχεως ἢ καὶ μείζων. i. cubiti altitudinis uel etiam maioris.

a Meum. ἐκ τοῦ ἑτέρου πέρατος ὥσπερ κεραίαν ἔχον. i. ex altera extremitate uelut corniculum habens.

b Catecuz. pro

iſto habet. ἰσχυρὰ στερεά. i. robuſta, ſolida. idem legit Oribaſius.

liantur: menſes ciunt. ternæ drachmæ è ſemine dari debent, è folijs uerò quaternæ. Contra ſerpentium ictus trita folia, & ex aceto mulſo pota, præſidio ſunt. Tradunt aliqui, totius fruticis, radicis, foliorumq; decoctum fotu dolores eorum finire, quos ſerpentes percuſſerint. qua autem aqua ſanatus quis fuerit, ſi ea quiſpiam alius foueatur, qui ulcus habuerit, perinde afficitur, ut à ſerpente demorſus. Quidam terna folia, aut ſemina in tertianis, cum uino potui dedere: & in quartanis quaterna, ut quæ febrium circuitus diſcuterent. Radix antidotis inſeritur.

Trifolij conſideratio.

TAmetſi plura in Italia paſſim in pratis, ac uiridarijs Trifolij inueniantur genera, omnibus planè nota; non tamen de his tradidit hoc capite Dioſcorides, ſed de eo tantùm genere, quod à bituminis odore Aſphaltitis dicitur, de quo etiam ſcribit Galenus. Verùm non ob id putandum, Trifolium pratenſe omne genus Dioſcoridi fuiſſe ignotum: ſiquidem eius me-

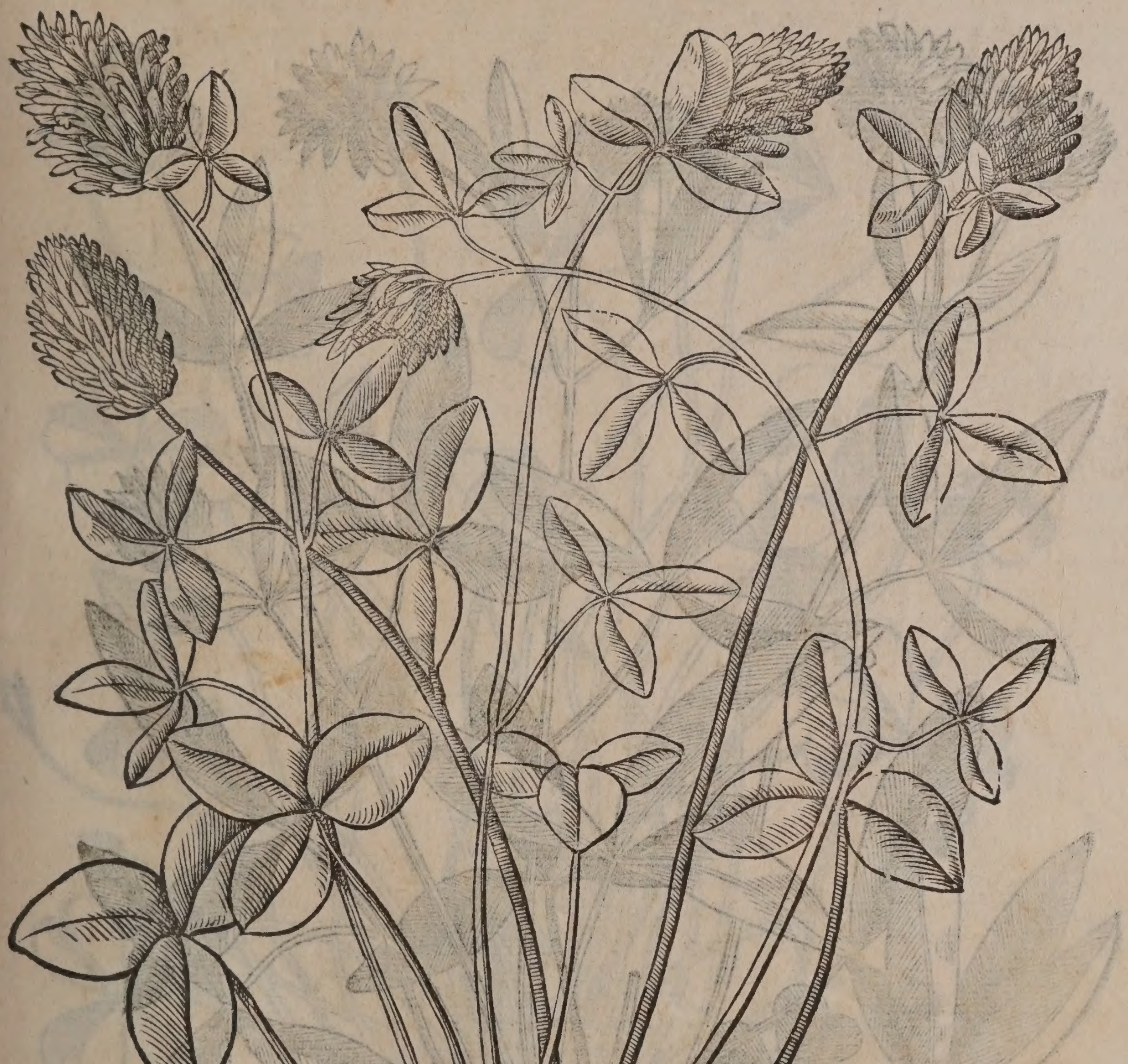
TRIFOLIVM ASPHALTITE.

minit

minit libro quarto in ſylueſtris loti capite, dum ita ſcribit. Sylueſtris lotus plurimùm in Libya gignitur, caule bicubitali, & ſæpe maiore, alis multis, folijs trifolij pratenſis. Ex quibus utique Dioſcoridis uerbis liquet, eos maximè hallucinari, qui recenter contendunt Trifolium pratenſe eſſe lotum ſylueſtrem, uel urbanam. Plinius lib. XXI. cap. IX. de tribus trifolij generibus diſſeruit in hunc modum. Folio coronat & trifolium. Tria eius genera. menyanthes uocant Græci, alij aſphaltion, maiore folio, quo utuntur coronarij. Alterum acuto, oxytriphyllon cognominatum. Tertium ex omnibus minutiſſimum. hactenus Plinius. Trifolij acuti meminit quoque Scribonius Largus, qui ita ſcriptum reliquit. Trifolium acutum, quod oxytriphyllon appellant, naſcitur in Sicilia plurimum. nam in Italiæ regionibus nuſquam eam uidi herbam, niſi in Lunæ portu, cùm in Britanniam peterem cum Claudio Cæſare. Eſt autem folijs, & ſpecie communi trifolio ſimilis, niſi quod pleniora ſunt folia, & quaſi lanuginem quandam ſuper ſe habent, & in extrema parte uelut eminentem aculeum. Sed frutex huius duûm pedum, interdum altior conſpicitur, & odorem grauem emittit, quorum nihil circa pra-

TRIFOLIVM PRATENSE.

 tenſe

Trifolium acetosum.

tense trifolium inuenitur. hæc ille. Est & aliud trifolij genus sapore acetoso quod quibusdam Panis cuculus, nonnullis verò Alleluya uocatur. Nos autem cum Plinio Oxyn appellandum censemus, siue Trifolium acetosum. Opacis plurimum prouenit locis, cauliculis pluribus ab una radice surgentibus, pusillis, rotundis ac tenuibus, quorum singulis terna in summitate sunt folia cordis figura, & in pediculum fungi modo plerunque reflexa, mollia, acido gustu. flores edit albicantes, in quinq; diuisos apices, stellæ figura: Atqui ij peculiares cauliculos habent, singuliq; singulo cauliculo nituntur. Radicem habet subrufam, squammis contectam, quæ nucamenti speciem referunt. Tota planta refrigerat oxalidis modo, proinde deuorata sitim extinguit & uentriculi ardores extinguit. Iecur refrigerat & cor corroborat. Stillatitia eius aqua datur utiliter potanda acuta febre laborantibus. atqui longè magis præstat succus ex saccharo potus. Illinitur idem per se Erysipelatis, & inflammatis locis, colluiturque ex eo os, ubi lingua, palatum faucesúe calida fluxione laborent. In summa ad ea omnia censetur utilis Oxys, quibus oxalis auxiliari queat. Plinius (ut quidam putant) hoc oxyn nominat lib. XXVII.

TRIFOLIVM PRATENSE ALTERVM.

cap.XII.ubi ſic inquit. Oxys folia terna habet. Datur ad ſtomachum diſſolutum. Edunt & qui enterocelen habent. Nec plura de hac herba Plinius. Cæterùm Trifolium pratenſe in Italia trium eſt generum. Primum folijs exit rotundis, & amplis: ſecundum longiuſculis: tertium ut primum circinatis, ſed breuioribus. Diſtant & florum colore, quòd in uno flores albicent, in altero rubeſcant, in tertio lutei ſpectentur. Pratenſe trifolium tempeſtates prænunciat. nam(ut Plinius eſt author) inhorreſcit, & folia contra tempeſtatem ſubrigit. Habetur præterea herba, de qua ideo hîc inter trifolij genera diſſerendum duximus, quòd folio exeat triplici cornu diuiſo: unde etiam apud quoſdam herbarios ſibi Trinitatis nomen comparauit. Hæc itaque herba TRINITAS *uulgò uocata, in locis prouenit uliginoſis, & inter fruteta: gaudet enim opacis. Folia fert triquetra, longis pediculis appenſa quæ auerſa parte cyclamini modo ſubpurpuraſcunt, ſuperiore uerò albis quibuſdam maculis reſperguntur. Caulem habet tenuem, in cuius cacumine primo ſtatim uere flos emicat cæruleus, è quo capitulum oritur echinata ſpecie, in quo ſemen oblongum ſubcæruleo colore. Radicibus nititur numeroſis, te-* Trinitatis herbæ mentio.

TRIFOLIVM ACETOSVM.

nuibus,

TRINITAS.

Quorundam error.

nuibus, subrubentibusq́;. Sunt qui hanc plantam Hepaticam uocant quòd (ut illi putant) iocinorosos iuuet. Huiusce meminisse Græcos, nec pariter Mauritanos, hactenus compertum non habeo. Probatur maximè recentioribus medicis ad uulnera glutinanda, tam exterius illita, quàm interius sumpta. quinetiam & ad enterocelas: in quem usum puluerem dimidij cochlearis mensura ex uino austero propinant. Tota planta decoquitur in uino austero, ad columellæ, fauciumq́; inflammationes. Sed ut ad trifolium nostra redeat oratio, eos in apertissimo errore uersari existimauerim, qui Andacocam Aphris uocatam, ad quámuis trifolij speciem referunt. Quandoquidem Andacoca (ut testatur Serapio) nil aliud est, quàm Dioscoridis Aegyptia lotus. È cuius semine, quod papauerum modo capitibus quibusdam includitur, Arabes sibi oleum conficiunt, quod miris laudibus efferunt in neruorum morbis, præsertimq́; tremoribus: illudq́; oleum de Andacoca app llant. Id enim non desunt, qui credant è uulgari trifolij semine fieri. sed quàm apertè decipiantur, uel ipsi uideant, uel alij iudicent. Trifolium scriptis tradidit Galenus lib VIII. *simplicium medicamentorum, sic inquiens. Triphyllum,*

Trifolij uires ex Gal.

quidam

quidam aſphaltion, quidam oxyphyllon, nonnulli minyanthes, ſunt & qui cnicium uocitent. Prima quidem tria ab accidentibus frutici, reliqua duo nomina haud ſcio unde. Vis plantæ eſt calida, & ſicca ut bitumen, cui odore eſt ſimilis, utrinque tertio ordine. Proinde pota laterum dolores ab obſtructione natos iuuat, & urinam, menſesq; prouocat. hæc Galenus. Sed animaduertendum eſt, an Galenus ipſe in Trifolij facultatibus rectè perceperit Dioſcoridis ſententiam. Quippe is in libro de theriaca ad Piſonem, ubi plurium medicamentorum facit mentionem, quibus contrariæ inſunt facultates, hæc de eo memoriæ prodidit. Trifolium herba, quæ hyacintho ſimilis eſt, cum uere parturit, & ſemen agreſti cnico perſimile obtinet, decocta admodum, deinde morſibus aranei, uel uiperæ quoque ex aqua fotu adhibita ipſis medetur, & dolores ſtatim ſedat. Sin autem in alio non commorſo ſanum locum eodem fotu circundederis, ſimilem ſenſum, ſimilesq; dolores ijs, quos morſus inuehit, omnes efficit. Vt re uera miraculo dignum opus eſſe uideatur, uidelicet herbam & morſum ſanare, & ferarum modo ſanam partem prauè afficere. hactenus Galenus. Verùm id, ſi Dioſcoridis uerba rectè expendantur, nullo miraculo fieri facilè conſtabit, ſed potius ſecundum ipſius naturæ ordinem. Siquidem (ut Dioſcorides ſcribit) non omne trifolij decoctum illud efficere poteſt, ſed tantùm id, cuius fotu quiſpiam à ferarum morſibus liber euaſerit, ſi eo alterius locus ulcere affectus perfundatur. Id quod apertè Dioſcoridis uerba declarant, cùm inquit. Tradunt aliqui totius fruticis, radicis, foliorumq; decoctum fotu dolores eorum finire, quos ſerpentes percuſſerint. Qua autem aqua ſanatus quis fuerit, ſi ea quiſpiam alius foueatur, qui ulcus habuerit, perinde afficitur, ut à ſerpente demorſus. Ex ijs Dioſcoridis uerbis clarum fieri puto, hanc rem in ſe nihil admirationis habere. Nam cùm Trifolij ipſius decoctum, quo demorſi fouentur, uenenum à uulnere extrahat, eiq; permiſceatur, haud dubiè id uenenoſum redditur. Quamobrem minimè quidem mirum uideri debet, ſi idem decoctum, quo quiſpiam non demorſus foueatur, ubi perfuſæ partes aliquo ulcere laborauerint, ueneno per ulceris poros ingrediente, ac ſanguini ſe commiſcente, ea omnia excitet mala, quibus demorſi uexantur. idem enim uenenum cùm ſit, eoſdem quoque præbeat effectus neceſſe eſt. Vnde liquidò colligi poteſt, quòd uirus à Trifolij decocto euocatum, non autem Trifolium, ſit illud, quod ſimilem ſenſum, ſimilesq; dolores faciat. Quòd autem uenenum exuctum à ferarum morſibus ulceratis particulis contactum necem afferre poſſit, complures tam Græci, quàm Arabes authores, manifeſtè demonſtrant. Quandoquidem ſcribentes ore demorſos ſugere præſtantiſſimum eſſe remedium, ſeriò nos admonent, ne id ore ulceribus affecto fiat: quoniam ſi uenenum illud ulcus inficeret, ſugentem in mortis diſcrimen duceret. Hæc itaque ſunt, quæ me maximè mouent, ut credam Galenum hac in re Dioſcoridis mentem non accepiſſe, atque etiam, ſi licet dicere, cæcutiuiſſe. Cæterùm non deſunt, qui uelint, ut Galenum tueantur, librum de theriaca ad Piſonem non eſſe legitimum, idq; pluribus rationibus comprobant. Quibus an aſſentiendum ſit, iudicent ij, qui Græcam Galeni phraſim profitentur, quique eius uolumina diutius euoluerunt. Ego certè, ut dicam quod ſentio, non poſſum non illis ſubſcribere, qui librum illum ſpurium eſſe cenſent. Inter quos hîc mihi honoris gratia nominandus uenit Iulius Alexandrinus Tridentinus uir quidem ſingularis ingenij & eruditionis, ac propterea maximæ exiſtimationis medicus apud Cæſarem Ferdinandum Rom. Imp. Huius ergo uiri iudicium, ut quod multis & ijs quidem firmis argumentis nitatur, & laudamus libenter, & probamus. Cæterùm, cum ſcribat Dioſcorides trifolium aſphaltites folia ferre loto arbori ſimilia, non deſunt, qui putent arborem lotum folia ferre ordine, & numero ternario, ſed proculdubio hallucinantur, cùm nullus extet author, qui lotum arborem ſcribat terna ſimul edere folia, ſiquidem cùm Theophraſtus, tum Plinius folia illi ineſſe Ilicis haud diſſimilia ſcribunt. Quare cenſendum eſt Dioſcoridem trifolij huiuſce folia loti arboris comparaſſe folijs, non quòd terna folia loto, perinde ac trifolio, ex uno pediculo exeant, ſed quòd unumquodque per ſe trifolij aſphaltitis folium, loti arboris folium referat. Τρίφυλλον Græci uocant, quod Latini Trifolium: Itali, Trifoglio: Germani, Vuyſenklee: Hiſpani, Treuol.

Galeni ſententia damnata.

Nomina.

Πόλιον. POLIVM. CAP. CVII.

DVo genera polij. Montanum, cui teuthrio nomen eſt, & cuius eſt uſus †. tenuis frutex eſt, candidus, dodrantalis, ſemine refertus: capitulo in cacumine quandam corymborum ſpeciem præ ſe ferente, paruo [a], cano hominis capillo ſimili, grauiter olente, non ſine quadam ſuauitate. Alterum fruticoſius, non uſqueadeò ualens odore, & uiribus infirmius. Potum feruefacti ius auxiliatur ſerpentium ictibus, hydropicis, morbo regio: & lienoſis ex aceto: ſtomachum male habet, caput doloribus afficit: aluum, & menſes ciet. ſubſtratum, ſuffitúmue ſerpentes abigit. illitum uulnera conglutinat.

† Oribaſius legit. λεπτόφυλλον. i. tenuifolio.

a Meum. πολιὰν τρίχα. i. cano capillo.

POlium Montanum planta eſt candicans folijs oblongis, per ambitum ſerratis, & per interualla caulem ab imo ad ſummum ueſtientibus, minoribus, pluribus inter maiora ſubnaſcentibus. Caules habet copioſos, rectos, rotundos, lignoſosq;, albicantes, & qui in cacumine capitula edunt, florida, candicantia, thymi figura. Tota planta odorata eſt, odore tamen acuto, & ſubgraui. Eſt & alterum quod herbariorum quidam Iuam muſcatam uocant. Id ego inter polij genera recenſendum uolui, quòd capitulis, folijs, caulibus, odore, facultateq;, polium referat. Atqui non ob id affirmauerim, hanc plantam eſſe ſecundum polij genus à Dioſcoride deſcriptum. Siquidem altero fruticoſius non eſt, nec minus odore, & uiribus præſtans. Prouenit hæc planta in collibus, aridis præſertim locis, folioſa humi procumbens, folijs coronarij roriſmarini minoribus, duriuſculis, auerſa parte incanis. cauliculos gerit tenues, rotundos, ſubalbicantes, flexiles. capitulis in cacumine albicantibus, alterius polij capitulis haud longè diſſimilibus. Radice nititur ſimili. Tota planta bene oleat, & minus quàm alterius, nares ferit. Cæterùm, utrunque polium notum eſt, & copioſum in Italia cùm montibus tum etiam collibus prouenit. Polij meminit Plinius lib. XXI. cap. VII. ubi ita ſcriptum reliquit. Apud Græcos Polion herba inclyta Muſæi, & Heſiodi laudibus, ad omnia utilem prædicantium, ſuperq; cætera ad famam etiam dignitatis: prorſusq;

Polij conſideratio.

POLIVM.

prorſusq́; miram, ſi modò (ut tradunt) folia eius mane candida, meridie purpurea, ſole occidente cærulea aſpiciuntur. Duo genera eius, campeſtre maius, ſylueſtre quod minus eſt: quidam teuthrion uocant. folia canis hominis ſimilia, à radice protinus, nunquam palmo altiora. hæc Plinius, quorum plura à Theophraſto mutuatus eſt.

Plinij lapſus.

Cæterùm in ijs Plinius apertè hallucinatus deprehenditur, quòd turpiter Polium cum tripolio confuderit, cuius hiſtoriam libro quarto pertractat Dioſcorides. Siquidem Tripolij proprium eſt, non autem Polij, teſte Dioſcoride, ut colores ter in die mutet: neque id quidem à Dioſcoride, ut à Plinio folijs, ſed floribus adſcribitur. Præterea capitulum Polio ineſſe cano hominis capillo ſimile ſcribit Dioſcorides, non autem folia, ut ipſe Plinius tradit. Cæterùm polio uis ineſt reſerandi, incidendi attenuandi & abſtergendi. Ad alligantur fronti contra oculorum ſuffuſiones, protinus ubi inuentum ſit, nec alia herba magis conuenit.

Polij uires ex Galeno.

Polij uires memoriæ prodidit Galenus libro VIII. ſimplicium medicamentorum, ubi ſic inquit. Polium amarum eſt guſtantibus, & modicè acre. Itaque uiſcera omnia obſtructione liberat: urinamq́;, & menſes ciet. Ac uiride etiámnum magna uulnera glutinat, maximè ſpecies eius fruticoſa. Aridum cùm fuerit maligna ulcera ſanat illitum: & magis hoc præſtat quod minus eſt. Polium minus, quo etiam utimur ad antidota, & acrius, & amarius eſt, quàm maius,

POLIVM ALTERVM.

ius, adeò ut ex tertio ſit ordine deſiccantium, ex ſecundo autem completo excalfacientium. *Planta Græcis* πόλιον, *Latinis item Polium appellatur: Mauritanis, Cabade, Iabade, ſeu Giade: Italis, Polio.* Nomina.

Σκόρδιον. SCORDIVM. CAP. CVIII.

SCordium in montibus, & paluſtribus naſcitur, folijs triſſaginis, maioribus, non ſic in ambitu diuiſis, aliquantum allia redolentibus, guſtu amaris, & adſtringentibus: quadrangulis caulibus: ſubrubro flore. Herba uim excalfactoriam habet: urinam cit. Cocta recens, aridáue cum uino [a], aduerſus uenenatos ſerpentium morſus bibitur: ad ſtomachi quoque roſiones, dyſenteriam, & urinæ difficultatem, binis drachmis cum hydromelite, craſſamen purulentum pectore expellit. Facit aridæ farina ad ueterem tuſſim, rupta, conuulſa, ſi cum naſturtio, melle, & reſina miſceatur in eclegmate. Inflammata modicè præcordia, cerato excepta, recreat: cum aceto acri, aut aqua, podagris conuenienter illinitur: menſes impoſita mouet, uulnera conglutinat, uetera ulcera purgat, & ex melle cica-

a Meum. πρὸς ἑρπετῶν δήγματα καὶ θανάσιμα. i. contra ſerpentiũ morſus, & læthalia.

SCORDIVM.

b Catecuz. ὑπερσαρκώματα.i. supercrescẽtem carnem.
c Meum. χύλισμα.i. succus expressus.

tricem perducit. Sicca[b] excrescentias in carne cohibet[c]. Succus ad eadem uitia bibitur. Inter prima efficax Ponticum natione, Creticumque.

Scordij consideratio.

Scordium non ita pridem inueniri, & cognosci cœpit in Italia. Siquidem præterita nuper ætate omnes tum medici, tum seplasiarij Mauritanorum monumentis decepti, syluestri tantùm allio, quòd à Dioscoride ophioscorodon uocatur, pro legitimo Scordio utebantur. Neque ijs solùm rerum imperitia, sed etiam uocabulorum uicinitas imposuerat, ut qui Scordium à Scorodo, quod Græcis allium significat, distinguere nesciuerint, pro unoq; acceperint. Sed illis potissimùm errandi occasionem dederat Auicenna, uel eius interpres, quòd in alteram theriacæ compositionem Scordium, in alteram uerò syluestre allium addiderit. Quod cùm uidissent superioris ætatis medici nonnulli rei, & prioris uocis ignari hanc ex altera exposuerunt, & Auicennam in hac re sui ipsius interpretem fecerunt. Vnde adducti sunt, ut certò crediderint syluestre allium, & Scordium nihil inter se differre, atque unam & eandem plantam esse. Quo postmodum factum est, ut syluestre allium apud omnes in Scordij locum illegitimè successerit. Verùm enimuero in hunc nunquam fortasse incidissent errorem, si Dioscoridis, & Galeni scripta diligenter perlegissent. Porrò uerum legitimumq; Scordium, trissagini adeò simile, ut Trissago palustris meritò dici queat, humentibus ac palustribus locis proueniens, allij odore præditum.

ALLIARIA.

ditum, recentiorum diligentia iam omnibus magis innotuit, quàm ut ſit à nobis longiori hiſtoria repræſentandum. Prætulit Galenus libro primo de antidotis Scordium, quod ex Creta aduehitur, ijs uerbis. Scordium optimum, ex Creta defertur: quanquam non ſit improbandum quod in alijs quoque nationibus reperitur. Scriptum autem eſt, à quibuſdam uiris grauiſſimis, cùm in bello interemptorum cadauera multos dies inſepulta iacuiſſent, quæcunque ſupra Scordium fortè fortuna ceciderant, multò minus alijs computruiſſe, ea præſertim ex parte, qua herbam contigerant. Ob quam rem ſanè omnibus perſuaſum eſt, tam putrefacientibus animalium uenenis, quàm medicamentorum deleterijs Scordium aduerſari. Præterea Scordij meminit idem Galenus libro VIII. *ſimplicium medicamentorum, ubi de eius uiribus ita ſcribit. Scordium ex multiformibus id tum ſaporibus, tum facultatibus conſtat. nam & amarum quid obtinet, & acerbum, & acre, & maximè ſcorodo, hoc eſt, allio adſimilis eius eſt acrimonia: unde ſanè, mea ſententia, nomenclaturam ſortitum eſt. Expurgat igitur, ſimulq́; excalfacit uiſcera, tum menſes, urinamq́; mouet. Præterea conuulſa, ruptaq́;, & laterum dolores ab obſtructione, & frigore natos ſanat epotum. Denique uiride quidem illitum magna uulnera conglutinat: ſed ſordida purgat, & maligna ad cicatricem perducit, illitum aridum. hactenus Galenus. Cæterùm herba quædam iuxta* Scordij uires ex Gal.

ſepes, & in agrorum marginibus naſcitur, quæ & odore, & ſapore ita abundè allium refert, ut non temerè uulgò AL-
Alliariæ herbæ mentio. LIARIS *ſiue Alliaria uocitetur. Huius folia cùm primùm erumpunt, ferè rotunda ſpectantur uiolæ ſimilitudine: poſtquàm uerò adoleuerint, per ambitum in ſerræ modum laciniata uiſuntur, ut quadantenus meliſſophylli effigiem repræſentent, læuiora tamen ſunt, nec adeò rugoſa, & prope caulem latiora: quæ digitorum attritu, guſtatuq; allij odorem, & ſaporem reddunt. Caulem profert bicubitalem, rotundumq;: flores albos, & ſemen nigrum, minutumq;, irionis modo tenuibus ſiliquis incluſum. Radix, quæ longiuſcula eſt, eundem cum folijs odorem retinet. Vis plantæ huic calfactoria, & deſiccatoria, uerùm non adeò uehemens eſt, ut in allio. Attamen hinc certò colligi poteſt, quòd ea craſſos humores extenuare, & lentos incidere ualeat. Semen emplaſtri modo impoſitum, uuluæq; admotum, mulieres uteri ſtrangulatu oppreſſas liberat, & excitat.*
Nomina. *Quæ planta* σκόρδιον *Græcè, Scordium ſimiliter, & Triſſago paluſtris Latinè uocatur: Arabicè, Scordeon, ſeu Scordeum: Italicè, Scordio: Germanicè, Vuaſſer batenig, & Knoblochs Kraut: Hiſpanicè, Scordio: Gallicè, Chamaraz.*

TVSSILAGO.

Βήχιον.

Βήχιον. TVSSILAGO. CAP. CIX.

TVſſilagini folia ſunt maiuſcula, quàm hederæ, ſex aut ſeptem à radice, ſubalbida à terra, ſupernè uirentia, in plures angulos exeuntia. Caulis palmum altus: flos [a] luteus, uere prodit, quo unà cum caule confeſtim exuitur: inde nonnulli his uacare exiſtimarunt. Radix tenuis eſt, † & ſuperuacua [b]. naſcitur in amœnis, & riguis. Folia ex melle trita igni ſacro, & omnibus inflammationibus illitu medentur. Arida ſuffitu, ita ut fumus per infundibulum hianti ore rapiatur, hos ſanant, qui [c] ſicca tuſſi, atque orthopnœa infeſtantur: pectoris uomicas rumpunt. Eundem effectum præbet ſuffita radix. decocta in hydromelite, & pota, emortuos partus eijcit.

a Meū. ὄχρον. i. pallidus.
b Meū, & Catecuz. φύεται περὶ λιβάδας καὶ ἐνύδρους τόπους. i. naſcitur circa riuos, & aquoſos locos.
c Meum. ὑποξηρὰς. i. ſubſicca tuſſi.

TVSSILAGO MAIOR.

TVSSILAGO ALTERA, SIVE FARFVGIVM.

Taſſilaginis conſid.

TVſſilago Hetruſcis uulgò dicitur Farfara, & Farfarella, nomine à Romanis fortaſſe deducto: hanc enim ab iis Farfariam uocatam fuiſſe teſtantur nomina Dioſcoridi falsò adſcripta. Officinæ hos uel illos ſecutæ eam Farfaram appellant, necnon etiam Vngulam caballinam. Herba eſt uulgaris notitiæ. Caule, & flore exit adeò fugaciſſimis, ut Plinius, qui eorum tam ſubitam iacturam non animaduerterat, deceptus Tuſſilaginem ſine caule, & ſine flore naſci memoriæ prodiderit: cum tamen ea uere primo & caulem, & florem proferat, ſed qui enati breui admodum tempore durent: quo non niſi etiam à peritis, uel ab ijs, qui tunc ſeſe fortè fortuna tulerint obuiam, conſpici poſſint, eoq; magis, quòd iidem caulis, & flos prodeant, priuſquàm folia emicent. Quare ſcitè ſcripſit Dioſcorides, Tuſſilaginem confeſtim exui tum flore, tum caule, atque inde nonnullos his uacare exiſtimaſſe. Sed certè uel hæc non legit, uel illa non obſeruauit Plinius,

Plinij lapſus.

quòd Tuſſilaginem aperto errore & caule, & flore uiduam fecerit. Is Plinij error deprehenditur lib.XXVI.cap.VI.ubi ipſe de Tuſſilagine diſſerit ijs uerbis. Tuſſim ſedat Bechion, quæ & Tuſſilago dicitur. Duo eius genera. Syluestris ubi naſcitur:

naſcitur, ſubeſſe aquas credunt, & hoc habent ſignum aquileges. Folia ſunt maiuſcula, quàm hederæ, quinque aut ſeptem, ſubalbida à terra, ſupernè pallida: ſine caule, ſine flore, ſine ſemine: radice tenui. Quidam eandem eſſe bechion, quam alio nomine chamæleucen putant. Huius aridæ cum radice fumus per arundinem hauſtus, aut deuoratus, ueterem tuſſim ſanare dicitur: ſed in ſingulos hauſtus paſſum guſtandum eſt. Altera à quibuſdam ſaluia appellatur, ſimilis uerbaſco. hæc Plinius. Verùm altera Tuſſilago, cuius nulla fit mentio à Dioſcoride, utpote qui uno tantùm eius genere contentus fuerit, mihi hactenus incomperta eſt: niſi ea fortaſſe ſit, quam aliqui herbariorum Centrum galli uocant. Porrò naſcitur in Tuſſilaginis radice quædam ſubalbida lanugo, quæ à radicum ſegmentis prius repurgata, & deinde linteolis inuoluta, & in lixiuio parum decocta, addito ſalis nitri aliquantulo, ac demum ſole ſiccata omnium optimus eſt fomes ad ignem e ſilice excuſſum excipiendum. Quippe adeò ignis eſt rapax, ut ſtatim primo tantùm chalybis concuſſu accendatur. (Fomes ignis ex tuſſilag.) *Cæterùm ego plantam, quam omnes ferè, qui herbaria ſcripſerunt, perperam petaſitem uocant; MAIOREM eſſe TVSSILAGINEM non ambigo. Nanque creſcit hæc humectis, & uliginoſis locis, ut præſertim propè riuos aquarum. perinde ac altera Tuſſilago, caulem edit quoque, antequàm folia emergant, in ipſo Veris principio, concauum, dodrantalem, pinguem, purpuraſcentem, paruis oblongisq; circundatum folijs, in cuius cacumine flores exeunt ſpicati, ex purpura albicantes, qui unà cum caule paulò poſt flacceſcentes contabeſcunt, & in pappos diſſiliunt. Eodem ferè tempore folia è terra emergunt altera parte incana, quæ anteaquàm adoleſcant, Tuſſilagini ſimilia ſpectantur. at qui poſthac in tantam creſcunt amplitudinem, ut perſonatæ folia amplitudine ſuperent. Horum ſingula pediculo nituntur purpureo, alba lanugine obducto, qui à radice prouenit. Radicem edit longam brachij quandoque humani craſſitudine, intus candidam, materie fungoſa, amara, atque odorata. Hanc plantam, qui putant Petaſitem eſſe, proculdubio hallucinantur, quòd Petaſites pediculum proferat cubito maiorem, craſſitudine pollicis, à quo prægrande folium ceu fungus è ſuo medio pediculo dependeat, id quod in maiori Tuſſilagine haud quaquàm uiſitur. Cùm eius folium non in medio, ut fungus pediculum habeat, ſed perinde ac Tuſſilago in folij latere, quod ad radicem ſpectat. Ad hæc alia quoque habetur planta quæ non ab re inter Tuſſilagines annumerari poteſt. Hæc folijs exit nigræ populi amplioribus ad tuſſilaginis figuram inclinantibus, ſed non tot prominentibus in circuitu angulis, nec à terra tam ſaturatè albicantibus. Caulem edit ſeſquidodrantalem, à quo plures oriuntur rami, in quorum ſummitate flores exeunt aurei, magni, roſarum figura. Radicem habet albam, & ſubamaram. Floret uerè, Aprili præſertim menſe: Naſcitur circa riuos aquarum, in conuallibus & pratis uliginoſis. Non deſunt qui hanc Caltham eſſe contendunt, quorum ſententiam non probamus. Verùm qui cenſent hanc Plinij eſſe chamæleucem, Faranum, FARFVGIVMVE cuius ipſe meminit lib. XXIIII. cap. XV. eos haud quaquàm hallucinari putauerim, & huius eundem me miniſſe quoque crediderim loco ſuperius citato, ubi de Tuſſilagine diſſeruit. Nam cum inquit, poſtquàm de Tuſſilagine egit: Quidam eandem eſſe Bechion, & alio nomine chamæleucem putant, ijs ſanè uerbis facilè quiſpiam coniectari poterit, non defuiſſe Plinii tempore, qui hanc plantam inter tuſſilaginis genera reponerent, quòd ambas uiribus pares noſcerent. Nam Plinio Chamæleuce, ſiue Farfugium ueterem tuſſim perbellè curat, ſi radicis cupreſſi carbonibus impoſitæ fumus per infundibulum imbibatur. Maioris Tuſſilaginis radix excalfacit, & attenuat, quinetiam abſtergit, ut eius euidens indicat amaritudo. Conſtat autem multorum quoque experimentis, præſtare hanc contra peſtilentiam, & peſtilentes febres, ubi in pulverem contrita radix duarum drachmarum pondere ex uino propinetur, & deinde ſudare cogantur ægri. Quamobrem Germanis peſtilentiæ radix appellatur: Præſtat eadem ad uteri præfocationes, & cruciatus, eodem modo ſumpta. Propinatur item ueterinariis, & paſtoribus, contra quadrupedum uermes, ſed peculiariter equis qui anhelandi difficultate laborant. Reliqua cum Tuſſilagine communia habet.* (Tuſſilaginis uires ex Gal.) *Tuſſilaginis facultates poſteritatis memoriæ tradidit Galenus lib. VI. ſimpl. medic. ſic inquiens. Bechium ideo ſic nuncupatum eſt, quod βήχας, hoc eſt, tuſſes, & orthopnœas iuuare creditum ſit, ſi quis uidelicet folia arida ſumens, aut radicem in prunis accendens, aſcendentem inde fumum inſpiratu attrahat. Eſt autem modicè acris, ut ſine moleſtia noxáue omnes thoracis abſceſſus credita ſit rumpere. Sanè folia uirentia partes crudâ inflammatione obſeſſas illitu extrinſecus adiuuant, propter aqueæ humiditatis admiſtionem: qua omnia uiridia, teneraq; participant, alia plus, alia minùs. Nam ſicca Bechij folia acriora ſunt, quàm ut partibus inflammatione laborantibus conueniant.* (Nomina.) *Quæ planta βήχιον Græcis, Tuſſilago Latinis uocatur: Officinis, Farfara, & Vngula equina: Italis, Farfara, Farfarella, & Vnghia di cauallo: Germanis, Roßhuob, & Brantlattich: Hiſpanis, Vnha de aſno: Gallis, Pas de aſne.*

† *Nulli dubium eſt, quin hoc loco in Dioſcoride mendum ſubſit. Quomodo enim radicem Tuſſilaginis ἄχρηςον, hoc eſt, inutilem rectè uocauerit Dioſcorides, ſi paulò pòſt ei nonnullos uſus tribuit? Errorem hunc à nemine interpretum, quod ſciam, animaduerſum. uidit Manardus, uidit item Fuchſius, ſed uterque tamen locum inemendatum reliquit. Equidem, ut dicam, quod ſentio, uerbum illud ut adſcititium delendum eſſe puto, Oribaſii teſtimonio nixus, in cuius codice manu ſcripto illa dictio non legitur.*

Ἀρτεμισία. ARTEMISIA. CAP. CX.

Artemiſia magna ex parte in maritimis naſcitur [a] abſinthij modo fruticoſa, maioribus, & pinguioribus folijs [b], ramiſque. Huius quidem genera duo. Vnum lætius, habitiusque, folijs, uirgiſque latioribus. Alterum tenuius, flore paruo, tenui, candido, graueolente. æſtate floret. Sunt qui in mediterraneis unicaulis nomine appellent [c] tenuem herbulam, ſimplici caule, & [d] minuto, floribus ſcatente tenuibus, flauo colore. hæc iucundiorem, quàm præcedens efflat odorem. Vtraque excalfacit, extenuat. feruefactæ conuenienter in muliebres deſeſſus adijciuntur, ad detrahendos menſes, partus ſecundaſque: item ad præcluſiones uuluæ & eiuſdem inflammationes: calculos comminuunt, remoratam urinam cient. menſes pellunt pubi illitæ. Succus uuluæ inditus ex myrrha eadem, quæ inſeſſio trahit. Coma tribus drachmis eorundem educendorum gratia bibitur.

a Meum. πόα θαμνοειδὴς παρόμοιος ἀψινθίῳ. i. herba fruticoſa, adſimilis abſinthio.
b Deeſt ī meo exemplari.
c Meum. λεπτόκαρφον. i. tenui ſemine.
d Meum. σφόδρα μικρὸν. i. ualde paruum.

ARTEMISIA.

Ἀρτεμισία λεπτόφυλλος. ARTEMISIA TENVIFOLIA. CAP. CXI.

ARtemiſia tenuifolia in ſepibus, & cultis iuxta aquarum ductus naſcitur. Eius flores, & folia contrita ſampſuchi odorem reddunt. Si quis ſtomacho laborans, herbam cum amygdalino oleo bene contundat in malagmatis lentorem, & ſtomacho imponat, ſanitati reſtituetur. Qui neruorum quoque dolore cruciatur, ſi ſuccum eius cum oleo roſaceo miſcens illinat, ſanatur.

TRia à Dioscoride recensentur Artemisiæ genera. Verùm priora nullis inter se notis certant, nisi quòd in uniuersum altera maior est, altera uerò minor. quæ priuatim florem gerit candidum, paruum, tenuem, ac grauiter olentem. Quæ autem tertio generi adscribitur, herbula est simplici, tenuiq; caule, floribus plurimis referto, flauo colore. Id quod etiam confirmat Plinius lib. XXV. cap. VII. sic inquiens. Artemisia absinthij modo fruticosa est, maioribus folijs, pinguibusq;. Ipsius duo genera: altera latioribus folijs: altera tenera, tenuioribus, & non nisi in maritimis nascens. Sunt qui in mediterraneis eodem nomine appellent herbam simplici caule, minimis folijs: flores copiosi erumpentes, cùm uua maturescit, odore non iniucundo, quam quidam botryn, alij ambrosiam uocant. Talis in Cappadocia nascitur. hæc Plinius. Qui tametsi in prioribus Artemisiæ generibus, nihil à Dioscoride dissentiat; dissidet tamen, & errat in tertio, quòd in eius locum ambrosiam sequenti capite ab ipso Dioscoride descriptam subiecerit, credideritq; deceptus hic ambrosiam, & tertium Artemisiæ genus, unam & eandem esse plantam. Cæterùm prima duo Artemisiæ genera Hetruscis frequentissima sunt, neque in alio inter se distant, quàm quòd in maiori omnes partes maiores spectentur, in minori uerò minores: aliàs facie, & forma similia constant; quinetiam idem sapor, & odor, eademq; facultas utrique inest. Quare equidem nescio, qua ratione ductus Brasauolus Ferrariensis in suo simplicium examine pro certo crediderit, eam herbam minorem esse Artemisiam, quæ in Hetruria officinis Matricaria, & uulgò mulieribus Amarella uocatur. Sed eò magis uirum hunc alioqui celebrem admirari subit, quòd scriptis tradiderit duas alias esse Ferrariæ Artemisiæ species nullis prorsus notis distinctas, præterquàm quòd alteri unus tantùm sit ramus, alteri uerò plures. Eius uerba subijcere lubet. Non dubito, inquit, ut nonnulli fecere, eam quæ apud nos corrupto uocabulo Arcemise dicitur, ac si Artemisia dictum sit, ueram Artemisiam esse, quæ folia absinthio similia habet, ut Dioscorides inquit, & eius duo genera facit Monoclonon, & Polyclonon, id est unum ramum, & plures ramos habentem. Ambas species Ferrariense uulgus nouit, si aptè distinguere sciret, quoniam & ipsis indiscriminatim utitur. Quam nos Matricariam, & Marellam uocamus, Artemisiæ species est, illa scilicet, quæ malè olet. Nec obstat, quòd Ferrariæ duæ species Artemisiæ sint per unum, & plures ramos distinctæ, quoniam & hæc in specie est, quæ plures habet ramos. hæc Brasauolus. In quibus sanè uerbis eius plura, meo iudicio, deprehenduntur errata. Quorum primum illud est, quòd non scripserit Dioscorides, alteram primi generis Artemisiam multiplici constare caule: alteram uerò simplici tantùm consurgere, ut Brasauolus suo modo interpretari uidetur. Sed author is duntaxat tradidit (ut etiam Plinius refert) quòd aliqui reperiuntur, qui in mediterraneis unicaulis nomine appellent tenuem herbulam, simplici caule, & minuto, floribus scatente tenuibus, flauo colore. Verùm hæc tertio Artemisiæ generi assignantur, non autem secundo, uel primo, ut Brasauolus existimat. Altero deinde errore notatur, quòd afferat Matricariam, siue Marellam, quam legitimum Dioscoridis parthenium censemus, esse graueolentem Artemisiam. Quandoquidem minor illa, quæ Dioscoridi secundo loco redditur, grauiter olens, non quidem florem profert in medio luteum, & per ambitum albis foliolis cinctum Matricariæ, uel Amarellæ modo: sed candidum, paruum, ac tenuem. Tertius his accedit error, quòd non assentire uideatur, duo illa Artemisiæ genera, quæ Ferrariæ persimilia habentur, ea esse, quæ à Dioscoride primo loco repræsentata sunt, magnitudine tantùm, ac paruitate differentia. Sed cùm porrò seipsum hac in re deceptum deprehendisset Brasauolus (ut legitur in suo ultimo uolumine Venetijs impresso) dum longa oratione contendit Amarellam, seu Matricariam inter Artemisiæ genera reponendam esse, Cotulam uerò fœtidam Ferrariensibus Brusciaculo uulgò uocatam esse legitimum parthenium, adeò seipsum (pace eius dixerim) & sua scripta confundit, ut nullo pacto (dicam liberè quod sentio, alijs tamen iudicandum relinquo) quid is tandem decernat, percipi possit. Nam cùm asserit Amarellæ, siue Matricariæ succum unciarum quatuor pondere haustum utranque bilem, ac pituitam deijcere, apertè quidem fatetur hanc esse Parthenium, cui priuatim ea uis inest. Attamen paulò pòst eorum fortè oblitus, argumentis quibusdam satis, mea quidem sententia, leuibus, contrà asseuerat, nil aliud esse Parthenium, quàm suum Brusaculum. Ruellius præterea quanuis in primis Artemisiæ generibus planè Dioscoridi subscribat; in tertio tamen hallucinatus deprehenditur, quòd tertij generis Artemisiam eam esse putet, quam alij Athanasiam, alij Tanacetum appellant. Siquidem Tanacetum nostrum stolonibus compluribus ab una tantùm radice prosilit, crassis, altis, ac firmis: folijs longis, amplis, crebris diuisuris dissectis: floribus luteis, in caulium cacumine gregatim emicantibus. Porrò Artemisia, quæ tertio adscribitur generi, tenuis herbula est, uno duntaxat caule, ipsoq; minuto consurgens. Hanc equidem (ut ingenuè fatear) hactenus in Italia non inueni, neque ab aliquo inuentam uidi. Quin potius eam inuentu difficillimam duxerim. quippe cùm tam Dioscorides, quàm Plinius satis obscurè, perplexeq; de ea scripserint, & caulis, foliorum, florum, seminis, & radicis notas silentio inuoluerint, non modò difficillimum uidetur; sed uix etiam fieri posse putauerim, ut quis nunquam hanc Artemisiam legitimè demonstret. Neque tamen in hoc audiendus est Plinius, qui (ut suprà diximus) hanc esse Ambrosiam falsò memoriæ prodidit. Nam præterquàm quòd rationi consentaneum non est, quòd Dioscorides duobus tam propinquis capitibus unius & eiusdem plantæ historiam tractauerit, euidentissimum est, Ambrosiam sequenti capite descriptam huius tertiæ Artemisiæ descriptioni haudquaquam respondere. Ad hæc non in minori, quàm Brasauolus, & Ruellius, uersantur errore Monachi illi reuerendi, qui Mesuem commentati sunt. quippe qui & hunc, & illum secuti duplici hallucinatione scriptis tradiderint, Matricariam uulgò uocatam omnino esse minorem Artemisiam, Tanacetum uerò eam, quæ unicaulis dicitur. In horum denique opinionibus, uel potius erroribus ipse quoque Fuchsius implicatur, uir alioqui ingenio, & eruditione præclarus, adeò ut etiam nemini dubitandum esse censeat in suis de stirpium historia commentarijs, quin Matricaria sit alterum Artemisiæ genus, Tanacetum uerò tertium. qua in re is fortasse fuit, qui maluerit cum alijs errare, quàm solus rectè sentire. Cæterùm facilè credidere nonnulli diligentissimi simplicium medicamentorum inquisitores, ac etiam Dioscoridis studiosi, qui sanè nulli unquam labori pepercerunt, ut hanc medicinæ partem superiori ætati obscuram nostræ illustrem redderent, tertium Artemisiæ genus in Dioscoride ascititium esse. Quòd in huius capitis initio non tria, sed duo tantùm esse Artemisiæ genera scribat Dioscorides. Quòd præterea reperiantur huius auctoris codices antiquissimi, in quibus illa de tertio Artemisiæ genere non leguntur. quemadmodum etiam in nostro ex impressis libro, in quem castigationes ex uetustorum

Artemisiæ consideratio.

Plinij lapsus.

Plura Brasauoli errata.

Ruellij hallucinatio.

Monachorum & Fuchsij error.

uetustorum exemplarium manu scriptorum Dioscoridis, & Oribasij collatione excerptas collegimus, quas acceptas refero Gabrieli Falloppio Mutinensi medico clarissimo, nunc Patauij summa cum omnium laude, & admiratione, corporis humani, & rei medicæ materiam profitenti. Cui certè ob eius singularem in me amorem ac liberalitatem, atque etiam in omnes humanitatem, me plus debere scio, quàm aut re, aut uerbis respondere possim. Cùm itaque (ut eo redeam, unde obiter digressus sum) in Dioscoride suspecta sit tertia Artemisia, nil mirum uideri debet, si in eius historia cæcutiuit Plinius. Neque item mirandum est, si eius non meminerunt Galenus, & Paulus: qui tamen alioqui in simplicium censu Dioscoridis scripta bona fide referre solent. Non desunt insuper doctissimi uiri, & in plantarum historia diutius uersati, qui Artemisiæ tenuifoliæ caput Dioscoridi accreuisse, atque adulterinum esse censeant, hoc ducti argumento, quòd cùm superiore capite de omni Artemisiæ genere disseruisset Dioscorides, absurdum quippe esset, quòd seorsum Artemisiæ genus aliud subiungeret. Addunt etiam, quòd huius Artemisiæ inter simplicia nusquam meminerint Paulus, Oribasius, & Serapio: qui tamen (ut paulò antè dixi) illa ex Dioscoride transcribunt. Horum sententiam etsi planè probandam existimem; cùm tamen uulgati Græci codices hoc loco Artemisiæ tenuifoliæ caput habeant, illudque à quibusdam reddatur, nobis quoque adijciendum, eiusq; aliquam saltem mentionem faciendam duxi: præsertim quòd non desint, qui id Artemisiæ genus inueniri tradant. Siquidem Ruellius est auctor, ipsum in Gallia nasci circa riuulos, aggeresq;, item in frumentaceis agris, atque inibi uulgò diui Ioannis herbam nominari. Verùm cùm difficillimum esse putem, ut hæc planta ab aliquo cognoscatur, & legitimè demonstretur, quòd nullis prorsus notis depingatur, nescio equidem quomodo Ruellio uiro alioqui fide digno in hoc quis rectè adstipulari debeat, aut meritò possit. Cæterùm uulgaris Artemisia passim ubique prouenit, caulibus pluribus, rectis sesquicubitalibus, rubentibus, rotundis, striatisq;. Folia gerit absinthio latiora, pinguiora, supina parte candicantia. sed quæ in caule sunt longè minora spectantur. Flores copiosissimi in caulium ramusculis racematim exeunt, parui, pilosi, odorati, albicantesq; è quibus minutum oritur semen. Radicem habet lignosam, multifidamq;, minimi digiti crassitudine. Tota planta odore spirat haud ingrato. Ideoque non desunt, qui placentis eam commisceant. Est & altera uno tantùm caule constans, alteri per omnia similis, præterquàm quòd omnibus suis partibus priori humilior, tenuiorq; spectatur, quam minorem Artemisiam appellamus. Vtriusque recentia folia cum oleo Irino myrrha, & ficubus trita utiliter mulieribus supponuntur ad uterinas affectiones: siquidem & menses, & secundas euocant. Earundem radix pota adeò uterum expurgat, ut enectos quoque partus extrahat. Illinitur cum axungia Strumis, quæ circa ceruicem, & gulam oriuntur. Quinetiam ad ceruicis dolores efficax est: atqui ualentius id præstat, si cum belli herba in pratis nascente imponatur. Bibitur utiliter foliorum succus, aut ipsa herba recens aduersus epotum opium. Aridorum foliorũ farina trium drachmarum pondere ex uino pota, medicamentum est optimum ad coxendicum dolorem: Adalligatam Artemisiam; (ut quidã putant) qui defert uiator, negant idem lassitudinem sentire. Suspensam autem super limine domus ueneficas prohibere incantationes.

Artemisiæ uires ex Gal.

Duûm tantùm generum Artemisiam fecit, eorumq; uires reddidit Galenus lib. VI. simplicium medicamentorum, his uerbis. Duplex quidem est herba Artemisia. Vtraque excalfacit, & modicè desiccat: & sunt, quòd ad calfactionem attinet, excessus secundi: quòd uerò ad resiccationem, aut primi intensi, aut secundi incipientis. Sunt autem & modicè tenuium partium. Itaque ad renum calculos mediocriter commodæ sunt, & ad fomentationes uteri.

Nomina.

Herba, quæ ἀρτεμισία Græcis, Artemisia item Latinis, pariter & Italis dicitur: Germanis, Beyfuosz, & Sant Iohans gurtel: Hispanis, Artemisia: Gallis, Armoise.

Ἀμβροσία. AMBROSIA. CAP. CXII.

AMbrosia pusillus frutex est, ramosus, trium palmorum altitudine: folijs rutæ, circa imum caulem exiguis: cauliculi seminibus, perinde quasi racemulis grauidi, qui nunquam florem pariunt, odore uinoso, suaui: radice tenui, sesquipedali. Coronantur ea Cappadoces. Vis eius reprimere, ac repellere, & illitu adstringere humores, qui in aliquam partem incumbunt.

Ambrosiæ consideratio.

ETsi planta, quam hîc primo statim loco appinximus, genuinam referat ambrosiam, adeò ut nihil in ea desiderari possit, non dicam tamen alteram, quam antea pro Ambrosia ostendimus, Ambrosiam, aut plantam illi congenerem non esse, cùm & ipsa notis ferè omnibus Ambrosiam referat. Quamobrem, haud fortasse aberraret, qui dixerit, alteram marem esse, alteram fœminam; aut omnino congeneres esse plantas. Illam misit ad me Patauio Iacobus Antonius Cortusus rei plantariæ acerrimus indagator. Hanc ego mihi comparaui. Nanque uariis in locis se mihi obtulit inspicienda, præsertimq; secus mœnia arcis Vipaci (locus enim is distat à Goritia circiter uiginti millia passuum) inter durissimos lapides orta. Cui cùm inibi ex tempore obuiam factus essem, camq; conspexissem, botryos modo, racemoso semine refertam, statim inclinauit animus, ut certò ducerem hanc esse Ambrosiam. Ea quanuis à Dioscoride, & Galeno non aliis repræsentetur uiribus, quàm ut reprimere, repellere, & illitu adstringere ualeat humores, qui in aliquam partem decumbunt; dixere tamen non poetæ solùm, sed plantarum quoque scriptores non contemnendi, nulla alia de causa præstantissimam hanc plantam à ueteribus Ambrosiam fuisse uocatam, quàm quòd suo in cibis usu longæuos faciat homines, quemadmodum ambrosiam illam, quæ Deorum fertur cibus, Deos immortales, perpetuosq; conseruare fabulantur. Ambrosiæ meminit Plinius libro XXVII. cap. IIII. ubi eam ijs uerbis depinxit. Ambrosia uagi nominis est, & circa alias herbas fluctuans, fruticem unum habens densum, ramosum, tenuem, trium ferè palmorum, tertia parte radice breuiore, folijs rutæ circa imum caulem. In ramulis semen est uuis dependentibus, odore uinoso, qua de causa botrys à quibusdam uocatur,

AMBROSIA.

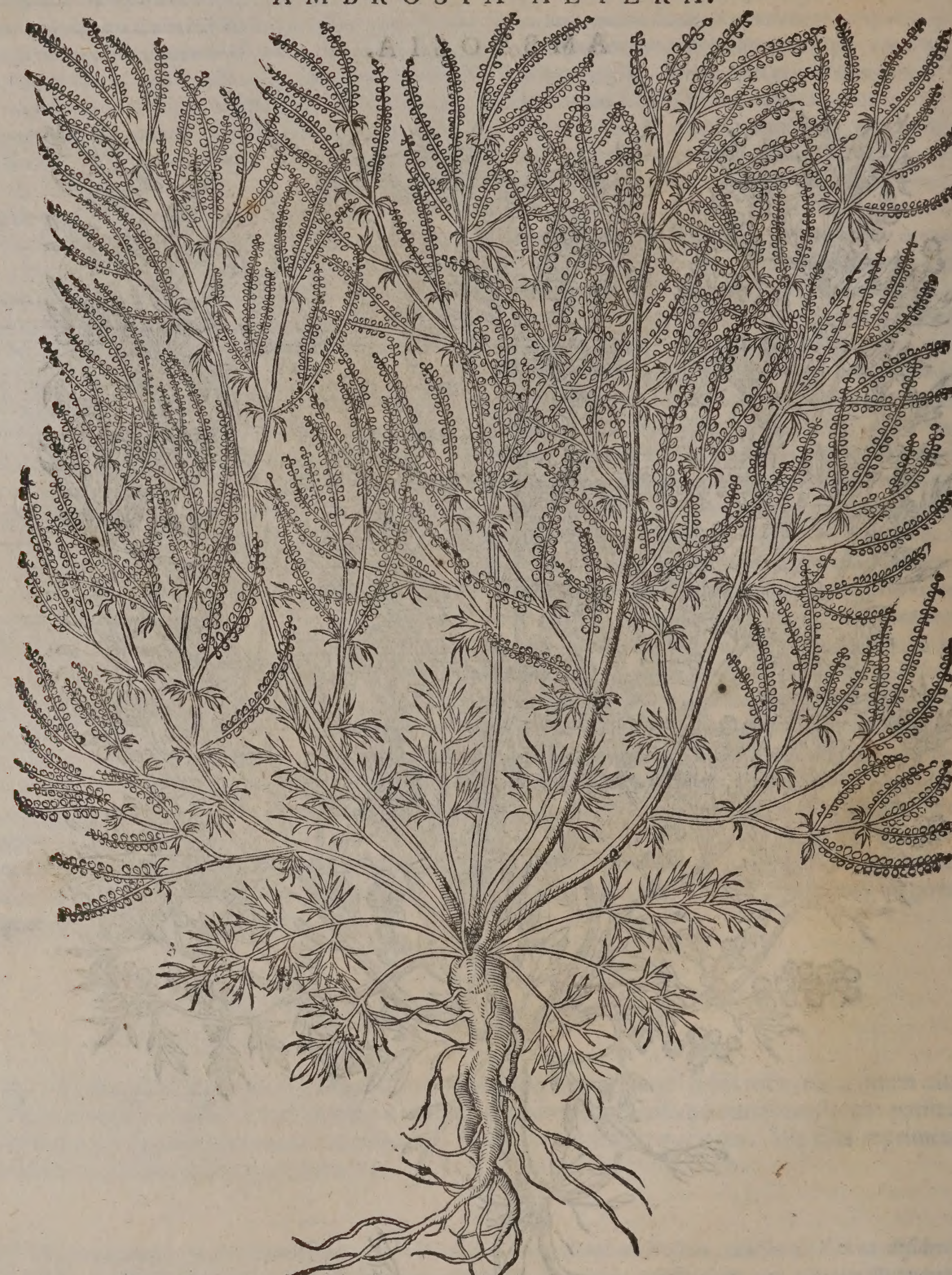

tur, ab alijs artemiſia. Coronantur illa Cappadoces. Vſus eius ad ea, quæ diſcuti opus ſit. hæc Plinius. Ambroſiæ quoque facultates, ſed quàm breuiſsimè, tradidit Galenus lib. VI. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Ambroſia cataplaſmate impoſita uim habet adſtringentem, ac repellentem. Ea ut Græcè ἀμβροσία, ita etiam Latinè, & Italicè Ambroſia nominatur.

Ambroſiæ uires ex Gal.

Nomina.

AMBROSIA ALTERA.

a Meum. διακεχυμένη, πολλὰς ἔχουσα μασχάλας. i. diffusa, multas habens alas.
b φύεται δὲ μάλιστα περὶ χαράδρας καὶ χιμάῤῥους. i. Nascitur ut plurimũ circa fossas, & torrentes.
c Meum addit σὺν οἴνῳ. i. cum uino.

Βότρυς. BOTRYS. CAP. CXIII.

BOtrys fruticosa herba est, lutea tota, & [a] in multas alas sparsa: semen circa totos ramulos prouenit: folia cichorio similia. tota suauem odorem spirat, qua re uestimentis interponitur [b]. Inuenitur in torrentium ripis, & conuallibus. Pota [c] orthopnœas mulcet. Hanc Cappadoces ambrosiam uocant, alij artemisiam.

Botryos consideratio.

LEgitima, & uera Botrys sabulosis, & aridis gaudet, quin & glareosis fluuiorum alueis. Ideoq; Tridenti frequentissima nascitur secus Fersinam, & Lauisium rapidissimos torrentes, & in alijs quàm plurimis locis. Goritiæ mulieres Botryn in hortis serunt, quòd eam uteri affectibus opitulari existiment. Fruticat hæc folijs cichorij, laciniatis, sinuosisq; quercuum foliorum similitudine: ramis numerosis, tenuibus, semine copiosissimo, racemosoq; refertis. Planta tota succo quodam resinoso madet, adeò ut comprehensa resinæ modo manibus hæreat. Odorem quidem acrem spirat, & qui nares quodammodo feriat, sed tamen is suauitatem retinet. Plinius uidetur ex Dioscoride Botryn reddidisse lib. XXVII. *cap.* VIII.

BOTRYS.

cap. VIII. ubi eam in hunc modum deſcripſit. Botrys fruticoſa herba eſt, luteis ramulis: ſemen circa totam naſcitur folia cichoria ſimilia. Inuenitur in torrentium ripis. Medetur orthopnoicis. hactenus Plinius. Botrys itaque excalfacit, attenuat, incidit, expurgat, & aperit. Præſtat eadem ad omnes pectoris, & thoracis affectus pituitoſos, quinimmo & ſuppuratos adiuuat, quinetiam aſthmaticos, & ſuſpirioſos, tum herba ipſa ex decocto dulcis radicis pota, tum ipſius herbæ tantùm decoctum pluribus diebus hauſtum, addito uiolaceo melle, aut ſaccharo. Purulenta expuentibus mirificè auxiliatur. Id quod ego atteſtari poſſum: Herba ipſa recens facit quoque ad uteri dolores, ſi in calenti tegula Cretico uino irrorata calefiat, & uentri imponatur. Ideoque eadem unà cum parthenio, & anthemidis floribus puerperarum cruciatibus auxiliatur, ubi ſimul omnia conciſa in oleo lilino in patella parumper coquantur, & deinde ex ouis gallinaceis excipiantur, & ſimul miſceantur, coquanturque quouſque placentæ formam referant, & calida uentri ſuperponantur. Eſt enim hoc præſentaneum auxilium. Suffiuntur eiuſdem herbæ uapore utiliter fœminæ ad menſes ciendos, & emortuos fætus eijciendos. Herba ipſa arida ueſtibus interpoſita non ſolùm eas à tineis tuetur, ſed odoratas quoque reddit. Cæterùm huius herbæ, quod equidem legerim, non meminit Galenus in ſimplicium medicamentorum cenſu. Eius tamen facul- Botryos uires ex Paulo.

Nomina.

tates ex Dioſcoride retulit Paulus lib. VII. *ubi ſic inquit. Botrys, quam aliqui ambroſiam, alij artemiſiam uocant, planta eſt admodum odorata. Hæc cum uino pota non niſi recta ceruice ſpirantibus, quos orthopnoicos appellant, auxiliatur. Ea Græcis βότρυς, Latinis item Botrys dicitur: Italis, Botri: Germanis, Traben Kraut, & Krotten Kraut: Gallis, Pijmen.*

a Meum, & Oribasij στρογγύλη. i. rotūda.
b Meum. καλεῖται δὲ ὑπ' ἐνίων καὶ ἕτερον γεράνιον. i. appellatur & alterum Geraniū.
c Meū. λεπτὰ. i. tenuia.

Γεράνιον.

GERANIVM. CAP. CXIIII.

GEranion folijs anemones, diuiſuris longioribus: radice [a] ſubrotunda, cùm eſtur dulci. Quæ drachmæ pondere in uino pota uuluæ inflationes diſcutit. [b] Geranium alterum caulibus [c] minutis, & piloſis, ſeſquipedalibus: folijs maluæ. in ſummis alis ſurſum ſpectantia gruum capitula inſunt, cum ſuis roſtris, aut canini dentes. Nullius in medicina uſus.

Geranij conſideratio.

DVo tantùm Geranij genera à Dioſcoride traduntur. Verùm Latini, Plinio authore, tertium genus addere uidentur, quòd alterum quidem eorum a Græcorum deſcriptione differat. Id quod ipſe Plinius apertè teſtatur libro XXVI. *cap.* XI. *ubi de Geranijs diſſerit ijs uerbis. Geranion aliqui myrrhim, alij myrthida appellant. Similis eſt cicutæ, folijs minutioribus, & caule breuiori, rotundo, ſaporis, & odoris iucundi. Noſtri ſic eam tradunt. Græci folijs can-*

GERANIVM I.

GERANIVM II.

didioribus, paulò quàm maluæ minoribus: caulibus tenuioribus, piloſis, ramoſam ex interuallis, binûm palmorum, & in ijs folijs, inter quæ in cacuminibus capitula ſunt gruum. Alterum genus folijs anemones, diuiſuris longioribus: radice mali modo rotunda, dulci. hæc Plinius. Ex quibus facilè colligi poteſt, tria eſſe Geranij genera, Romanis unum, Græcis uerò duo. Quæ omnia hodie paſſim ferè uiſuntur in campeſtribus, ſecus uias, & iuxta ſepes. Porrò non deſunt, qui putent eam herbam, quam ſcribit Plinius Geranium à Latinis uocari, à Dioſcoridis myrrhide non differre. Ipſe tamen non dubitandum exiſtimo, quin hæc illa ſit herba, quam quidam Roſtrum tum gruis, tum ciconiæ appellant, quidam uerò Acum muſcatam, eo quòd (ut Plinius inquit) odorem iucundum ſpiret. Nanque aſſurgit hæc folijs cicutæ, minoribus tamen diuiſuris: caule breui, ac rotundo: ſemine gruum capitulis contento, à quibus Geranij nomen omnibus inditum eſt. Cæterùm Geranium, quod Dioſcoridi ſecundo loco proditur, caulibus minutis, piloſis, ſeſquipedalibus, folijs maluæ, in ſummis alis gruum capitula gerens ſurſum ſpectantia cum ſuis roſtris, nunquam dubitauerim eam eſſe herbam, quæ Pes columbinus uulgò nominatur, quòd nullis prorſus reclamantibus notis hæc illi reſpondeat. Alterum uerò, primo ſcilicet loco deſcriptum, & in Ananiæ uallis agro, & ubique ferè locorum paſſim prouenit, folijs anemones modo laciniatis; flo-

Ruellij erratũ. *ribus in purpura albicantibus, è quibus gruum capitula prodeunt: radice alba, ferè rotunda, ac dulci. Quapropter Ruellium hallucinatum crediderim, quòd Acum muscatam dictam, quam ipse herbariis etiam Acum pastoris appellari ait, primi generis Geranium Dioscoridi esse opinetur. Quandoquidem Acus muscata radice non nititur rotunda, ac dulci, nec foliis uisitur anemones æmulis: sed eam planè repræsentat, quam Plinii testimonio, Latini Geranium uocant. Præterea aduersus Hermolaum eos reprehendit Ruellius, qui putant secundum Dioscoridis Geranium eam esse herbam, quam quidam à rubro foliorum colore Rubertam appellant. Sed ipse mihi magis reprehendendus uidetur, quòd crediderit Rubertam esse legitimam Myrrhim. De Ruberta autem, ut dicam quod sentio, eam quidem illius Geranii genus esse arbitror, quod Plinius ad Latinos retulit, cum ipsa tota illi sit similis, odorem iucundum reddat, flores proferat subpurpureos, & gruinis capitulis scateat, reliquorum Geraniorum more. Verùm hanc non ita Myrrhidem referre comperio, ut Ruellius existimat. Siquidem Myrrhim folijs admodum rubentibus, & gruino capite nasci, nec Dioscorides, nec alij quod legerim, memoriæ prodiderunt. Myrrhis enim foliis est cicutæ: radice rotunda, molli, cibis non insuaui. at his omnibus Ruberta caret, ut libro quarto clarius patebit. Porrò tamen Hermolaus ab errore, quantum reor, uindicari non potest, quòd*

Hermolai lapsus.

GERANIVM III.

scripserit:

GERANIVM IIII.

O *ſcripſerit, Geranium id eſſe Latinis, quod Dioſcoridi myrrhis, Plinii fortaſſe lectione deceptus, qui loco ſuprà citato Latinis uocatum Geranium à quibuſdam Myrrhim appellari ſcriptum reliquit, quanquam legitimæ Myrrhidis hiſtoriam tradidit libro* XXIIII.*cap.*XVI. *Nec ſanè mirum eſt, Plinium ſcripſiſſe Geranium aliquibus uocari Myrrhim, cùm etiam è Græcis fuerint, qui Geranium, quod ſecundo generi adſcribitur, Myrrhim appellauerint, ut uidere eſt in iis Dioſcoridis exemplaribus, in quibus cuiuſque capituli initio innumera plantarum nomina leguntur. Fallitur quoque hac in hiſtoria* Braſauoli error. *Braſauolus, aſſerens nullo modo iis eſſe adſtipulandum, qui Pedem columbinum uocatum Geranium eſſe contendunt, quòd Geranium foliis exeat maioribus anemones inciſuris. Sed is, meo quidem iudicio, ignoraſſe uidetur, quòd ſecundum Geranii genus, non autem primo generi à Dioſcoride aſſignatum, eſt illud, quod Pes columbinus cenſetur. Vel fortaſſe dum hæc ſcriberet, alterum Geranii genus non animaduertit in Dioſcoride, quòd tunc lectionis impatiens, totum illius caput non perlegerit. Aliam ab his Geranii plantam uidimus in pluribus hortis, ac uiridariis ſatam, foliis rotundis, ſecundi Geranii modo per ambitum laciniatis, maluam magnitudine æquantibus, fructu gruinis capitulis ſimili. Hanc herbario-* Momordica. *rum nonnulli Momordicam nuncupant, quemadmodum & Balſaminam alii eodem nomine uocant: eamq; cæteris præferunt*

 in po-

GERANIVM V.

in potionibus ad interna uulnera glutinanda. Hæc, mea quidem ſententia, magis reſpondet alteri Dioſcoridis Geranio, ut quæ foliis ad maluam propius accedat. Quare & hanc magis eandem eſſe cum illo putauerim. Veruntamen haud eam inficias quin Pes columbinus dictus idem ſit Geranium: ſed eum quis rectius fortè Geranium minus dixerit. Primum itaque Geranium Dioſcoridi deſcriptum, folia gerit anemones, longioribus tamen diuiſuris, in unoquoque folio ſenis. Caulem mittit ab ipſa radice rectum, tenuem, geniculatumq;. Flores è geniculis in caule prodeunt punicei unà cum foliis, roſarum ferè figura, ſed longè minores, & quinque tantùm foliis referti: è quibus roſtelli oriuntur inferna parte lunati. Radice nititur rotunda nuce pontica maiore, ſubnigricante, & dulci ſapore prædita. Naſcitur incultis locis. Copioſum in Dalmatia prouenit. Nam inde allatam plantam ad me miſit Vlixes Aldrouandus Medicus apprimè eruditus & Medicæ materiæ indagator non poſtremus. Secundum foliis eſt maluæ minoribus: pediculis tenuibus longis, & ſubrubentibus appenſis: Caulibus gracilibus, flexilibus ac rotundis: floribus puniceis, è quibus acuminati apices oriuntur gruinis capitibus ſimiles. Radicem habet tenuem, palmarem & fibroſam. Naſcitur ſecus itinera, locis incultis, & etiam in hortis. Tertium cuius meminit Plinius, folijs uiret Cicutæ minoribus, ſeu Myrrhidis proximis, minus tamen laciniatis, humi accubantibus, quæ ſeneſcentia rubeſcunt. Caules habet breues, rotundos, piloſos, rubentesq;: in quorũ ſummitatibus flores ſpectantur purpurei parui ſtellæ figura; acuti oriuntur apices gruinis roſtris ſimiles ſurſum ſpectantibus, capitulis balauſtij effigie. Radice nititur candida tereti ac dulci, uegetiori quàm altera: Naſcitur in ruderibus, circa ſepes, ſecus itinera, & ſaxoſo &

extenuato

GERANIVM VI.

extenuato ſolo. Cæterùm præter hæc alia tria ſunt quoque Geranij genera, quorum primum quod copioſum in pratis in Boemia prouenit, folijs habetur cæteris grandioribus, ranunculi æmulis octonis circunquaque diuiſuris, numeroſis, humi accubantibus, prælongis ac firmioribus pediculis nitentibus: Caules edit pinguiuſculos, & articulatos, ramis copioſis, in quorum cacuminibus flores emicant cæterorum maiores, in gyrum ſeſe pendentes roſarum modo, colore & cæruleo ad purpuram uiolaceam inclinante. Quibus decidentibus, gruina, ut in cæteris prodeunt capita, maiora quàm in cæteris generibus prono in ſummitate roſtro, triplici apice, in coronæ modum reſciſſo. Radicem quoque cæteris longiorem habet, craſſiorem robuſtioremq́;, multifidam, colore rufeſcente, & lignoſa intus matrice. Secundum folia gerit pentaphylli modo diuiſa, magis tamen per ambitum laciniata, ſubhirſuta. & prælongis pediculis, ipſisq́; piloſis nitentia. Caules habet palmares, tenues, lanuginoſos. Flores ex purpura rufeſcentes; è quibus paruæ acutæq́; oriuntur ſiliquulæ, hirſutæ ac ſubaſperæ, in quibus ſemen concluditur. Radicem habet palmarem, ſed tenuem. Naſcitur arido ſolo. Tertium, quod ad me Verona miſit Franciſcus Calzolarius folia profert Althææ proxima. Caules plures lentos, geniculatos, hirſutos: flores paruos rubentes balauſtij, ſiue Cytini figura: è quibus gruina prodeunt capita roſtro ut in cæteris acuminato. Radix illi eſt

ſeſquidodrantalis, digiti craſſitudine; quæ humotenus rubeſcit. Primi Geranij radix (ut Plinius eſt author) reficientibus ſe ab imbecillitate utiliſſima eſt. Bibitur contra phthiſim drachma in uini cyathis tribus bis die: item contra inflationes. quæ & cruda idem præſtat. Succus radicis auribus medetur. Opiſthotonicis ſemen drachmis quatuor cum pipere, & myrrha potum. Secundum uerò Geranium etſi nullius eſſe in medicina uſus ſcriptis tradiderit Dioſcorides; non deſunt tamen hodie herbarij, qui in internis uulneribus glutinandis, & fiſtulis ſanandis ipſum in potionibus ſumptum, mirificè commendent. Sed equidem uereor, nè & hi decipiantur, Serapionis interpretem ſecuti, qui Amomum Pedem columbinum appellauit. quippe quoniam propria ſit Amomi facultas internis corporum uulneribus mederi. Geranij non reperio meminiſſe Galenum in ſimplicium medicamentorum libris. Eius quidem meminit Paulus, ſed ea tantùm de Geranijs poſteritatis memoriæ mandauit, quæ ex ipſo Dioſcoride ſumpſit.

Nomina. *Quod Græci γεράνιον, Latini ſimiliter Geranium uocant: Itali, Geranio: Germani, Storcken ſcnabel: Hiſpani, Pico de cinguenha: Galli, Roſtro de cicongie.*

GNAPHALIVM.

Γναφάλιον.

Γναφάλιον. GNAPHALIVM. CAP. CXV.

GNaphalij folijs albis, mollibusque aliqui pro tomento utuntur. Bibuntur efficaciter folia in uino auftero ad dyfenteriam.

Gnaphalij confideratio.

GNaphalij hiftoriam adeò paucis perftrinxit Diofcorides, ut nobis non modò difficile, fed etiam impoffibile uideatur, ut quifquam conijcere, ac decernere poffit, quænam planta fit, quæ uerum Gnaphalium repræfentet: præfertim cùm antiquorum hactenus repererim neminem, qui Gnaphalij faciem longiori hiftoria expreffèrit. Etenim Plinius eadem, qua Diofcorides, breuitate ufus, Gnaphalij notas reddidit lib. XXVII. *cap.* X. *Fuchfius tamen in fuis clarißimis de ftirpium hiftoria commentarijs herbam quandam pro Gnaphalio oftendit, quam ideo fortaffe Gnaphalium exiftimauit, quòd incana, tomentofaq; confpiciatur. Sed mihi planè eam Fuchfius pro Gnaphalio depinxiffe uidetur, quam Plinius lib.* XXIIII.

GNAPHALIVM VVLGARE.

*cap.*XIX.

Impia herba Plinij.

cap. XIX. Herbam impiam uocari tradit: quæ meritò IMPIA Plinij dici posset, quòd eius è ueteribus nemo, quantum equidem legerim, præter ipsum meminerit. De qua is differens loco modò citato, eam ijs notis, & uiribus descripsit. Herba impia uocatur incana, roris marini aspectu, thyrsi modo uestita, atque capitata. Inde alij ramuli assurgunt, sua capitella gerentes. Ob id impiam appellauere, quoniam liberi super parentem excellant. Alij potius ita appellatam, quòd nullum animal eam attingat, existimauere. Hæc inter duos lapides trita feruet, præcipuo aduersus anginas succo, lacte & uino admisto. Mirumq; traditur, nunquam ab eo morbo tentari, qui gustauerint. Itaque & suibus dari, quæq; id medicamentum noluerint haurire, eo morbo interire. Sunt qui & in auium nidis inseri aliquid ex ea putent, atque ita non strangulari pullos auidius deuorantes. hactenus de Impia Plinius. Cæterùm quoniam Gnaphalium ob eius tomentum, illud candidissimum uellus, quod uulgò nos appellamus Bambagia, & alij Cotone, Latini uerò XYLON, & Gossipium, mihi in mentem redegit, à ueteribus Græcis nusquam, quod sciam, descriptum. nisi asserere uelimus ἐριοφόραν de qua Theophrastus egit lib. IIII. cap. IX. esse Xylon. ideo hîc de eius historia, ac uiribus latius differendum duxi, quàm fecerim in lini

Xyli historia, & uires.

XYLON, SIVE GOSSIPIVM.

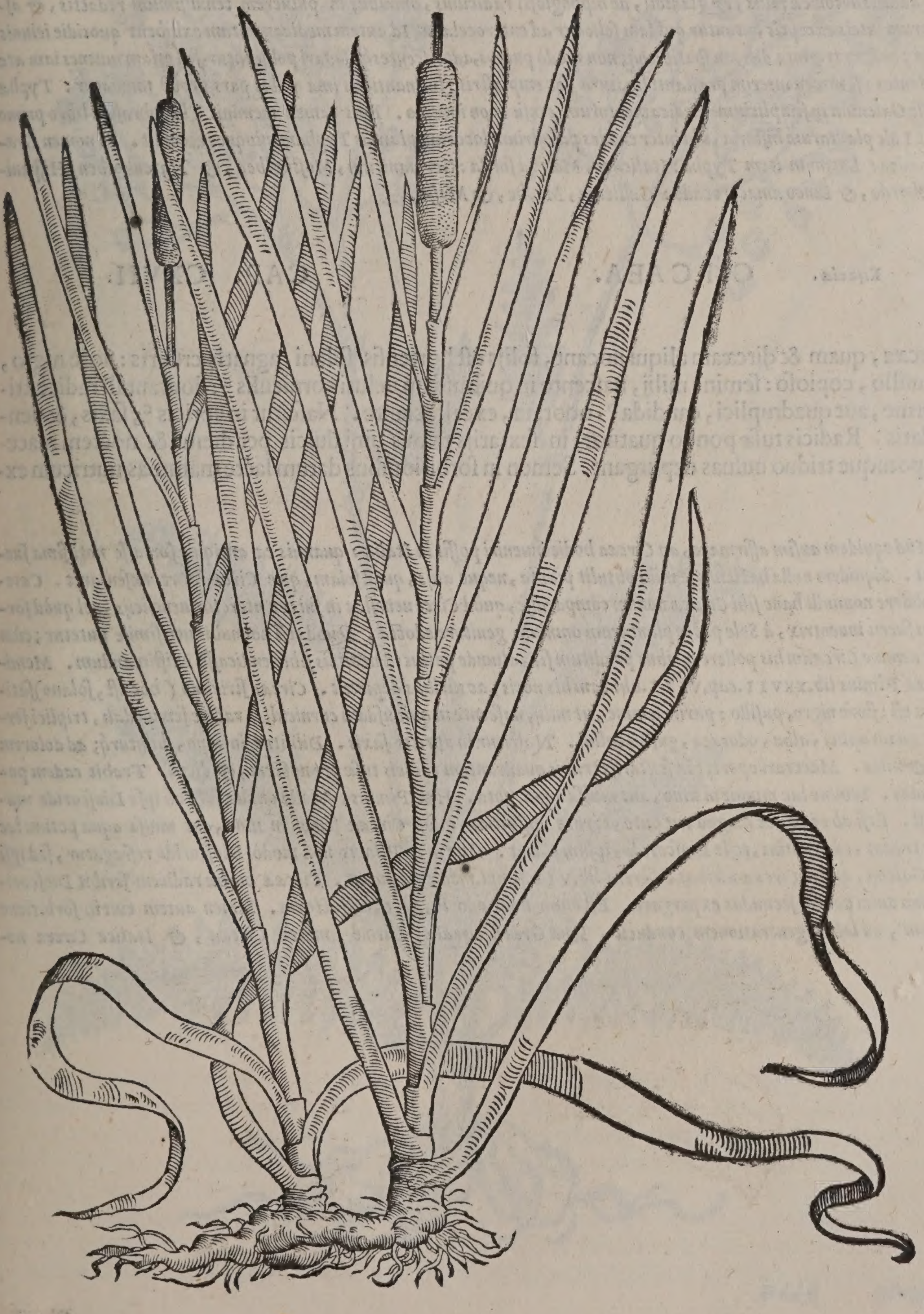
mentione,

mentione, ubi eius quoque memini. De hoc itaque Plinius lib. XIX. cap. I. ſic loquitur. Superior, inquit, pars Aegypti in Arabiam uergens gignit fruticem, quem aliqui Goſſipion uocant, plures Xylon, & ideo lina inde facta xylina. Paruulus eſt, ſimilemq; barbatæ nuci defert fructum: cuius ex interiore bombice lanugo netur. Nec ulla ſunt ei in candore, mollitiáue præferenda. Veſtes inde ſacerdotibus Aegypti gratiſſimæ. hæc Plinius. Hac ætate Xylon ſeritur etiam in Cypro, Creta, & Sicilia inſulis, ubi copioſiſſimum prouenit: quin & in Apulia, alijſq; regionibus naſcitur. Huius lanugo manifeſtè excalfacit, ac ſiccat. quæ ſi comburatur, mirum in modum manantem è uulneribus ſanguinem ſiſtit. Seminis medulla tuſſi, & difficulter ſpirantibus auxiliatur: genitale ſemen procreat, proinde uenerem ſtimulat. Oleum ex ea exprimitur, quo tum lentigines in facie, tum etiam cæteræ cutis maculæ optimè delentur. Sed ut iam Gnaphalio ſuas ex Galeno reddamus uires, eas, ipſe lib. VI. ſimplicium medicamentorum, his uerbis retuli. Gnaphalium ideò ſic nominatum eſt, quòd folijs eius mollibus ἀντὶ γναφάλων, hoc eſt, pro tomentis utantur. Sunt autem candida, & mediocriter adſtringunt: ac proinde quidam id exhibent, ex auſterorum uinorum quopiam, dyſentericis. Herba Græcis γναφάλιον, Latinis etiam Gnaphalium appellatur.

Gnaphalij uires ex Gal.

Nomina.

TYPHA.

Τίφη.

Τύφη. TYPHA. CAP. CXVI.

TYpha folium edit cyperidi ſimile: caulem album, læuem, æquabilem: florem in cacumine ambientem, denſum, qui in pappos ſoluitur, quod paniculam aliqui nominant. Huius herbæ flos ſuillo adipe eloto exceptus, ambuſtis medetur. Gignitur in paluſtribus, & aquis ſtagnantibus.

Typhæ conſideratio.

TYpha planta eſt in Italia uulgaris, notiorq́; omnibus, quàm ut eius effigies explicari debeat. Ea in paludibus, ſtagnis, & lacubus frequentiſſima prouenit, ita ut raræ admodum ſint ſtagnantes aquæ, quæ Typha non ſcateant. Claua, quam in læuiſſimo caule gerit, à noſtris Hetruſcis Mazza ſorda uulgò dicitur, quòd eius lanugo, ſi in aures decidat, ſurditatem afferat. Expetuntur clauarum pappi infimæ gentis hominibus plumarum uice ad grabatos farciendos. Foliorum uerò uſus ad conueſtienda uitrea uaſa, & ad muliebres cathedras texendas: quin & ad tegetes parandas. Typhæ pappis, additis betonicæ folijs, & gladioli, ac hippogloſſi radicibus, omnibus in puluerem tenuiſſimum redactis, & aſſatis ouorum luteis exceptis, utuntur quidam feliciter ad enterocelas. Id autem medicamentum exhibent quotidie ieiunis drachmæ pondere triginta dierum ſpatio: eoq́; non modò pueros, adoleſcentesq́; ſanari pollicentur, ſed etiam iuuenes iam ætate conſiſtentes: ſi tamen interim præſtanti ligatura, ac emplaſtris glutinantibus ima pubis pars probè muniatur. Typhæ meminiſſe Galenum in ſimplicium medicamentorum cenſu, non inuenio. Eius tamen meminit Theophraſtus libro primo cap. XIII. de plantarum hiſtoria, ubi inter enodes paluſtrium locorum plantas Typham quoque recenſuit. Ei nomen Græcum eſt τύφη: Latinum item Typha: Italicum, Mazza ſorda: Germanicum, Moßkolben, & Narenkolben: Hiſpanicum, Bobordo, & Iunco amacorocado: Gallicum, Mache, & Maſſe.

Nomina.

Κιρκαία. CIRCAEA. CAP. CXVII.

CIrcæa, quam & dircæam aliqui uocant, folijs eſt hortenſis ſolani, agnatis crebris: flore nigro, puſillo, copioſo: ſemine milij, naſcente in quibuſdam ueluti corniculis [a]: dodrantali radice, triplici ferme, aut quadruplici, candida [b], odorata, excalfaciente. Naſcitur in apricis [c], ſaxis, & uento perflatis. Radicis tuſæ pondo quatuor, in ſextarijs tribus uini dulcis per diem, & noctem macerantur, potuq́ue triduo uuluas expurgant. Semen in ſorbitionibus datum lacte mammas nutricum explet.

a Meum. ῥίζας σπιθαμιαίας γ΄. ἢ δ΄. i. radices palmi longitudine tres aut quatuor.
b Deeſt ī meo exemplari.
c μάλιστα δὲ ἐν πετρώδεσι. i. maximè in petroſis.

Circææ conſideratio.

HAud equidem auſim affirmare, an Circæa hodie inueniri poſſit in Italia: quanuis ea antiquis fortaſſe notiſſima fuerit. Siquidem nulla hactenus ſe mihi obtulit planta, neque alijs, quod ſciam, quæ Circæam repræſentaret. Cæterùm credidere nonnulli hanc ſibi Circææ nomen comparaſſe, quòd Circe uenefica in ſuis ea uteretur ueneficijs, uel quòd fortaſſis eius fuerit inuentrix, à Sole patre plantarum omnium genitore edocta. Quod etſi nonnullis ueriſimile putetur; cùm tamen à nemine Circæam his pollere uiribus proditum ſit, aliunde potius id nominis ſibi uendicaſſe exiſtimandum. Meminit Circææ Plinius lib. XXVII. cap. VIII. ubi eam his notis, ac uiribus depinxit. Circæa ſtrichno (hoc eſt, ſolano) ſatiuo ſimilis eſt: flore nigro, puſillo: paruo ſemine, ut milij, naſcente in quibuſdam corniculis: radice ſemipedali, triplici ferme, aut quadruplici, alba, odorata, guſtus calidi. Naſcitur in apricis ſaxis. Diluitur in uino, bibiturq́; ad dolorem uuluæ, & uitia. Macerari oportet in ſextarijs tribus quadrantem radicis tuſæ per noctem, & diem. Trahit eadem potio ſecundas. Semine lac minuit in uino, aut mulſa aqua pota. Hæc Plinius, qui illa omnia ferè ab ipſo Dioſcoride mutuatus eſt. Etſi ab eo in hoc magno, ut puto, errore diſſentiat, quòd Circææ ſemen in uino, aut mulſa aqua potum lac minuere tradat, cùm potius, teſte Dioſcoride, ipſum eliciat. Qua in re Plinius non modò Dioſcoridi refragatur, ſed ipſi quoque Galeno. qui de Circææ uiribus diſſerens lib. VII. ſimpl. medic. ſic inquit. Circææ herbæ radicem ſcribit Dioſcorides ex uino dulci potam ſecundas expurgare. Eſt enim boni odoris, & excalfactoria. Semen autem eius in ſorbitione exhibitum, ad lactis generationem conducit. Quæ Græcè κιρκαία, Latinè ſimiliter Circæa, & Italicè Circea uocatur.

Plinij lapſus.

Circææ uires ex Galeno.

Nomina.

Οἰνάνθη. OENANTHE. CAP. CXVIII.

OEnanthe folia habet paſtinacæ: florem candidum: caulem craſſum, palmi altitudine: ſemen atriplicis: radicem magnam, in multa rotunda capitula extuberantem: naſcitur in petris. Huius ſemen, caulis, & folia cum mulſo uino pota, ſecundas eijciunt. Radix è uino urinæ ſtillicidio conuenit.

FILIPENDVLA.

OENANTHE I.

Oenanthes cõ ſideratio.

OEnanthen, cuius hîc Dioſcorides meminit, Theophraſtus libro VI.cap.VII.de plantarum hiſtoria, & Plinius lib. XXI.cap.XXIIII.putant, Fuchſius, & recentiorum herbariorum plerique eam eſſe herbam, quæ hodie paſſim FILIPENDVLA uocatur. Quorum certè ſententiæ quanuis uirorum magnæ apud me auctoritatis, nunquam potui ſubſcribere. quòd Filipendula hæc magna nuſquam, quod inuenerim, radice nitatur, quæ rotundis extuberet capitibus: quòd ſemen non ferat atriplicis: quòd denique non in petris, ſed in pratis, & læto ubique ſolo proueniat. Quibus ſanè rationibus non potui non adduci, ut apud Dioſcoridem aliam omnino à Filipendula Oenanthen ſemper eſſe crediderim. Cæterùm tria Oenanthes genera, quæ poſt Filipendulam hîc expreſſimus, miſit ad me Patauio Iacobus Antonius Cortuſius Patricius Patauinus, uir ut rei plantariæ admodum peritus, ita ingenua liberalitate præditus. Vltimum uerò, quod humi ſerpit, accepi à

OENANTHE II.

cepi à Clariſſimo Medico Bernardino Teruiſano, qui nunc ſimplicium medicamentorum facultatem, & uniuerſam materiam medicam, magna cum laude, in famoſiſſima Patauina Academia publicè profitetur. Quod autem tuberoſa eſt radice, pluribus ſanè notis genuinam Dioſcoridis Oenanthem referre uidetur. Cætera uerò cum radicibus nituntur Filipendulæ ſimilibus. quinetiam umbellis non paruam cum ea habere cognationem oſtendunt. Nec interim alicui mirum eſſe debet, quòd cunctas has ſpecies ſub Oenanthes nomine appingi curauimus. Siquidem id temere à nobis factum non eſt. Nam tametſi legitimi Oenanthes ſpecies non ſint, cùm hactenus fuerit nemo, qui has plantas proprio appellauerit nomine; non præter rationem eſſe exiſtimaui, ſi ſub Oenanthes nomenclatione, nunc primum prodirent in lucem, ad rei plantariæ ſtudioſorum commodum. Oenanthes uires, quas deſcripſerit Galenus in ſimplicium cenſu, non licuit mihi reperire. Cæte-

OENANTHE III.

Filipendulæ uires.

rùm Filipendulam non uulgaribus pollere uiribus testantur recentiores. Ea enim urinæ remoratui, eiusq; stillicidio auxiliatur: item renum tum calculis, tum doloribus. Eadem stomachi inflationes discutit. Medetur suspiriosis, & anhelantibus, omnibusq; in uniuersum morbis, quos causa frigida excitauerit. Prodest comitialibus insperso cibis radicum puluere.

Nomina.

Planta, quæ Græcis οἰνάνθη, Latinis etiam Oenanthe appellatur: Italis, Enanthe.

OENANTHE

OENANTHE IIII.

Κόνυζα. CONYZA. CAP. CXIX.

COnyzæ duo genera. quæ parua uocatur, odore præſtantior eſt: maior uerò frutice altior, & folijs latioribus, graui odore. Vtriuſque folia oliuæ ſimilia, hirſuta, pinguia. in maiore caulis binûm cubitorum altitudine attollitur, in minore pedem æquat. flos fragilis, lutei coloris [a], qui in pappum abit. radices ſuperuacuæ. Suffitu, ſubſtratuque frutex totus ſerpentes fugat, culices abigit, & pulices necat. Folia conuenienter illinuntur ſerpentium plagis, & tuberculis, ac uulneribus. Flores, & folia cum uino ad menſes, partusque eijciendos bibuntur: item contra urinæ ſtillicidia, arquatum morbum, & tormina: comitiales pota ex aceto adiuuant. Decoctum in deſeſſionibus medetur uuluæ malis. Impoſitus ſuccus abortum facit. Herba ex oleo efficaciter horroribus oblinitur. Capitis do-

a Meũ addit. ὑποπικρόν. i. ſubamarus.

CONYZA MAIOR.

lores tenuis illita ſanat. Eſt & tertium conyzæ genus, caule craſſiore, ac molliore: folijs mediæ inter maiorem,& minorem amplitudinis: minimè pinguis,multò tamen grauioris odoris, & iniucundioris, ſed inefficacior. Prouenit locis humentibus. I

Conyzæ conſideratio.

Conyzæ omne genus non in Hetruria ſolùm, ſed alibi quoque paſſim ferè prouenit, nullis prorſus reclamantibus notis, quæ earum ſingulis à Dioſcoride tribuuntur. Conyza maior uulgò Pulicaria dicitur, quia ſubſtrata(ut Dioſcorides inquit)pulices necat. Qua fortaſſe ratione adductus Theodorus in Theophraſto Conyzam Pulicariam interpretatur. Meminit autem Conyzæ Theophraſtus lib.VI.cap.II.de plantarum hiſtoria,ubi de eius generibus differit his uerbis. Conyza maſcula, & fœmina conſtat. Diſtant quemadmodum cætera, quæ ſic diſcerni deſiderant. Fœmina enim tenuiori ueſtitur folio, & compreſſior eſt, atque in totum minor. Mas amplior, craſſiorïq; caule, atque ramoſior,& folium

CONYZA MINOR.

lium amplius, pinguiusq́; habens, necnon & flore ſplendidior eſt. Ambo fructifera ſunt, in totum ſerotina germine, floreq́; conſtant: quippe cùm circa arcturum, & poſt arcturum incipiant. Mari grauior odor: fœminæ acrior, ideoq́; contra beſtiarum morſus commodior eſt. hæc Theophraſtus de duplici tantùm Conyzæ genere. Cæterùm tertia eius ſpecies, cuius à Dioſcoride fit mentio, inter marem, & fœminam media eſt. Naſcitur hæc in Ananiæ uallis agro, & in Goritienſi comitatu copioſiſsima, quinetiam in Boemia, Germaniaq́; humentibus præſertim locis, & ſecus uias ubi ex agrorum marginibus aqueus humor ſtillicidio quodam in proximos defluit canales. Hæc autem peculiariter dyſentericos iuuat, ſi ſiccæ farina drachmæ pondere quotidie ſumatur ex uino rubro auſtero. Conyzæ uires poſteritatis memoriæ prodidit Galenus libro VII. *ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Conyza & maior, & minor adſimilis ſunt tum temperaturæ, tum facultatis: guſtui amaræ, & acres apparent. Excalfaciuntq́; admodum luculenter, ſiue quis folia læuigata cum teneris ramulis (eſt enim fruticoſa planta) parti cuipiam illinat, ſiue ubi in oleo coxerit, eo utatur. Siquidem concuſſiones,* Conyzæ uires ex Gal.

CONYZA MEDIA.

siue rigores per circuitum redeuntes, tale ſanare oleum uidetur. Flores quoque eorum adſimilis ſunt facultatis. Itaque quidam, & ipſos cum folijs tritos in uino bibendos exhibent ad menſes fortiter ducendos, ciendumq; fœtum. Eſt & tertium Conyzæ genus, in locis humidioribus proueniens, utriſq; illis tum graueolentius, tum imbecillius. Sed primæ memoratæ tertij ſunt ordinis in excalfaciendo, & exiccando. Κόνυζα *ſic Græcè, ut etiam Conyza Latinè dicitur: Italicè, Co-*
Nomina. *nyza, & Pulicaria: Germanicè, Geele muntz, & Durruurtz: Hiſpanicè, Attadegua.*

Ἡμεροκαλλὶς. HEMEROCALLIS. CAP. CXX.

HEmerocallis folium, & caulem habet lilij, herbacei coloris ut porrum: flores in caule per ſingulos exortus, terni aut quaterni erumpunt, lilij diuiſura, quoties dehiſcere cœperunt, colore perquàm pallido: radix magna eſt, atque bulboſa. Quæ pota, aut cum melle, & lana in peſſo appoſita, aquam educit, & ſanguinem. Folia trita mammarum inflammationes à partu contractas, oculorumque collectiones mitigant. Radix, & folia igni ambuſtis utiliſſimè illinuntur.

HEmerocallis nuſquam non prouenit in Italia. quandoquidem circa meſſem in aruis inter ſegetes, in pratis, in montibus, & in uallibus aureo colore emicat. Vulgus Lilium ſylueſtre nominat. Radice nititur bulboſa, hortenſi lilio perſimili, ſed colore diuerſa. Flores, cùm ſuo tempore dehiſcunt, colore perquàm pallido (ut Dioſcorides ait) conſpiciuntur, adeò ut fulgentis auri modo rutilent. Hemerocallis genus & illud eſſe non diffiteor, quod ego inueni in montibus Iapidiæ, id nanque facie alterum æmulatur, ſed radicem habet, quæ pluribus & paruis coagmentatur bulbis: quinetiam Hemerocallis conſid.

HEMEROCALLIS.

flores

HEMEROCALLIS ALTERA.

Quorundam error.

flores profert aliam sortitos diuisuram, ut eius effigies, quam hîc adiecimus, apertè demonstrat. Hinc itaque eorum error, ut arbitror, euidentissimè deprehenditur, qui Lilium conuallium uulgò dictum Hemerocallim esse existimant. Namque illud folijs constat ferè plantaginis, tenuioribus tamen, minusque striatis. cauliculis iunceis, triangulis, tenuibus, ac mollibus: in quibus cacumen uersus plures prodeunt flores albicantes balaustij, aut arbuti effigie, odore perquàm iucundo è quibus baccæ Iunio, & Iulio mense prodeunt rubræ. Radices demittit laxas, longas, fibris, capillamentisque refertas, nullis adiacentibus bulbis. Hemerocallis uerò, Dioscoride teste, folia, & caulem profert lilio similia: flores colore admodum pallido: radicem magnam, bulbosamque. Quæ sanè notæ, si diligenter conferantur, manifestißimè indicabunt, eos hallucinari, qui Lilium conuallium Hemerocallim esse contendunt. LILII *conuallij magnus apud Germanos in medicamentis est usus (abundat enim eo maximè Germania) ad uarios corporis morbos. Aiunt eo roborari cor, cerebrum, & omnes principes facultates. Idcirco resolutis, comitialibus, conuulsis, uertiginosis, animi deliquio correptis, & cordis pul-*

Lilij conuallij mẽtio, & uires.

satione

LILIVM CONVALLIVM.

ſatione concuſsis, ipſum exhibent. Quin & ictis, ſeu commorſis à uenenoſis animalibus præbent. Item ægrè parturientibus, oculorumq; inflammationibus maximo eſſe auxilio prædicant. Conficiunt autem ex floribus per æſtatem ſiccatis uinum uindemiarum tempore; ipſos calcatis uuis admiſcentes, quo poſtea utuntur ad prædicta. Sunt & qui recentes flores uetere uino macerent, & in uitreo uaſe diu inſolent, admiſtis lauendulæ uocatæ, & roris marini floribus, additisq; odoramentis nonnullis: deinde ex iis ſtillatitiam aquam in calentis aquæ balneo uitreis organis eliciunt, eamq; aureis, argenteisq; uaſculis reponunt. Hanc aquam auream appellant: qua utuntur ad omnes prædictos corporis affectus. Quinimò eam iamiam animam expirantis ori inſerunt, rati ex eius aſſumptione homines morientes in uita retineri poſſe per pluſculum temporis ſpatium. Sed quàm uana iſti ferantur opinione, mihi quidem ſæpenumero experimento deprehenſum eſt. Quod etſi iis quoque irritum comperiatur; ea tamen eſt huiuſce aquæ apud omnes authoritas, ut plerique ab eius exhibitione abſtinere nequeant, etiam in morbis calidiſsimis. Cæterùm non ſine errore Fuchſius, uir alioqui doctiſsimus, putat Lilium conuallium eſſe Ephemerum, de quo Dioſcorides agit libro ſequenti. Sed quàm is apertè decipiatur, nos ſuo loco dicemus. Hemerocallis meminit Galenus lib. VI. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Hemerocalles radicem habet lilii radici ſimilem, Hemerocallis uires ex Gal.

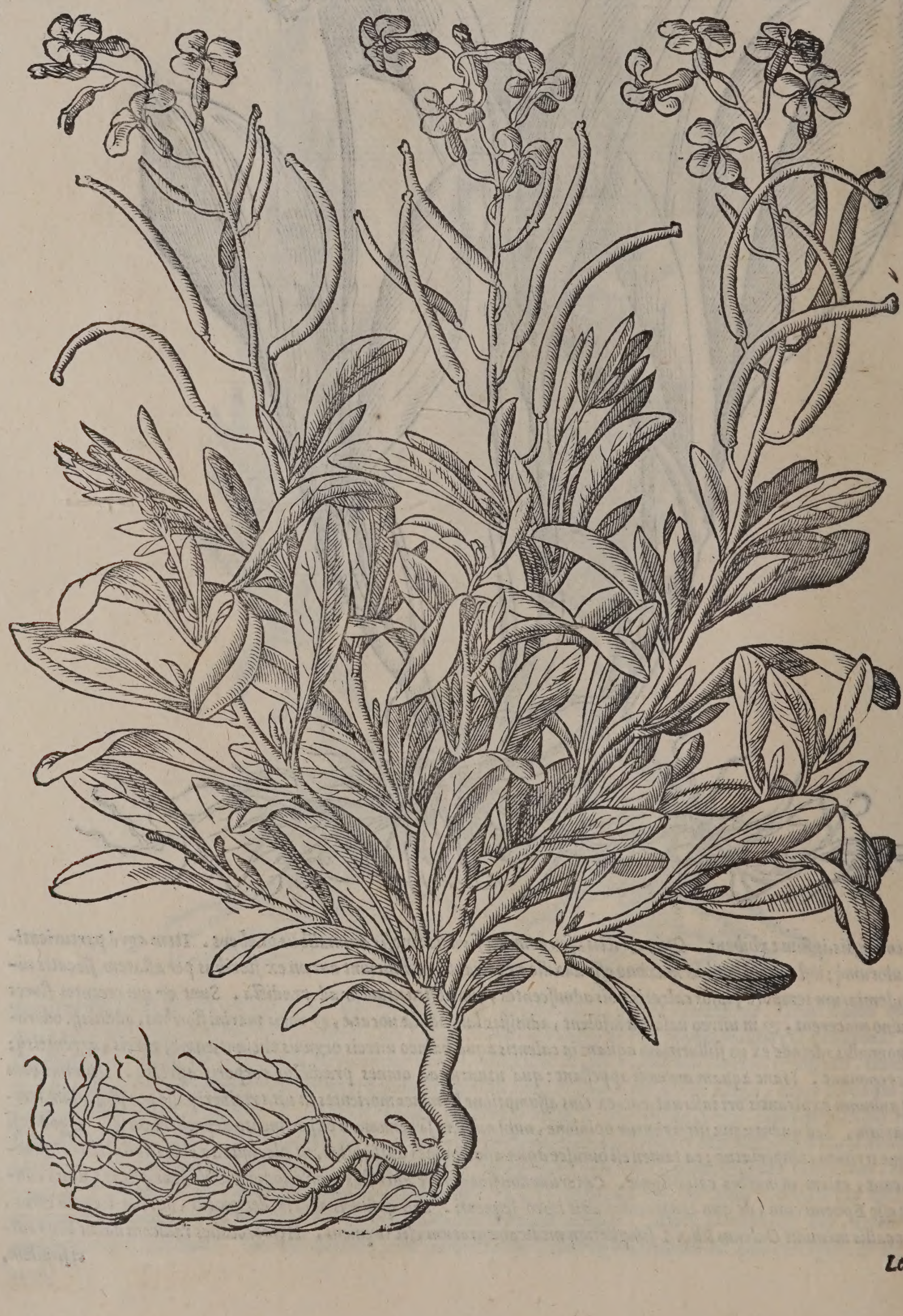
ci similem, non figura tantum, sed & uiribus. Prodest non secus atque illa, igni ambustis: quippe quæ leuiter digerentem facultatem habeat, & cum hoc repulsorium quiddam. Quæ Græcis ἡμεροκαλλὶς, Latinis quoque Hemerocallis, & Lilium syluestre uocatur: Italis, Hemerocalle, & Giglio saluatico: Germanis, Heydnisch lilien: Hispanis, Lirio amarilho: Gallis, Lis iaulne.

Λευκόϊον. LEVCOIVM, SIVE ALBA VIOLA. CAP. CXXI.

LEucoion uulgaris est notitiæ. sed in floribus differentia quædam: nanque aut cœrulei, aut albi, aut purpurei, aut lutei inueniuntur. Luteum uerò præcipui in medicina usus. Huius aridi flores feruefacti in desessionibus, ualent contra uuluæ inflammationes, & menstrua expellunt: sanant oris ulcera, cum melle: cum cerato, rimas sedis. Semen duûm drachmarum pondere ex uino potum, aut cum melle inditum, menses, secundas, & partus extrahit. Radices cum aceto illitæ, lienem reprimunt, & podagricos iuuant.[a]

[a] Catecuzeni. λευκόϊον θαλάσσιον οἱ δὲ ἴον θαλάσσιον. ῥωμαῖοις βίολα μαρίνα. δύναμιν ἔχει καὶ αὐτὸ τὴν αὐτὴν τῷ πρὸ αὐτοῦ λευκοΐῳ. i. Leucoiũ marinũ, alij uiolã marinam. Romanis uiola marina. uim habet eandem etiam ipsum cum priore leucoio.

LEVCOIVM ALBVM, ET PVRPVREVM.

Leucoion etſi Latinis albam tantùm uiolam ipſo nomine ſignificat; tamen à rei herbariæ authoribus & pro cæteris uiolarum generibus, luteo ſcilicet, purpureo, cœruleoq́; colore diſtinctis, ſæpe uſurpari ſolet. Id hodie officinis, atque etiam medicis ijs, qui Arabum factionem ſequuntur, horum uoce Cheiri nuncupatur. Leucoium omne ferè genus in Italia in hortis, ac uiridarijs, in ædium feneſtris, parietibusq́; frequentiſsimum uiſitur: ubiillud in figulinis, ac ligneis uaſis mulieres ſtudiosè colunt, ac fouent. Nanque eius flores cùm coloris uarietate, tum odoris ſuauitate tantam cum oculis, & naribus ineunt gratiam, ut in coronamenta frequentiſſimè addantur. Porrò non temerè omne ferè genus Leucoij in Italia naſci modò diximus. quandoquidem cœruleum inibi, quod ſciam, non prouenit. Quamobrem Marcello Dioſcoridis interpreti ſubſcribendum puto, qui Leucoium cœruleum hoc loco accreuiſſe ſuſpicatur, uetuſtiſsimi Latini Dioſcoridis Longobardis literis ſcripti teſtimonio nixus, in quo nullum planè de cœruleo Leucoij colore uerbum legebatur. Suſpicionem hanc augent, itaq́; eſſe comprobant Oribaſius, & Serapio, quos item id uerbum hoc loco non habere comperio in ſimplicium cenſu, cùm alioquin reliqua Dioſcoridis referant. Proſiliunt omnia genera cubitali altitudine ramoſa, caule braſſicæ exiliore, ſed foliorum facie uariant. Siquidem tametſi omnibus folia ſint oblonga, id tamen, quòd luteis exit Leucoij conſideratio. Dioſcoridis locus ſuſpectus.

LEVCOIVM AVREVM.

floribus, folijs est longioribus, numerosioribus, uiridioribus; & magis in acutum desinentibus: cætera uerò nempe album & purpureum, folia gerunt breuiora latiora, & non, ut in luteo mucronata; quinetiam supernè infernèq; canescentia. Cæterùm ex Leucoio, siue ex albis uiolæ floribus, utpote qui cæteros odore præcellant, Persæ odoratum illud unguentum parant: quod Iasminum appellant, ut primo libro in ipsius Iasmini unguenti mentione ostendimus, ubi, eorum sententiam refutauimus, qui è floribus Gelsimini uulgò uocati id fieri contendunt. Leucoij uires ex Gal. *Leucoij uires tradidit Galenus lib.VII. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Leucoij frutex uniuersus extergentem facultatem possidet, ac tenuium partium est: plus tamen flores, & inter hos qui sunt sicciores, magis etiam quàm uirides, adeò ut & oculorum cicatrices crassas extenuent. Tum menses quoque decoctum eorum mouet, & secundas, fœtumq; emortuum elicit: & si bibatur, fœtum uiuum perimens, & abigens est medicamentum: est enim id, ut si quod aliud, amarum. Quòd si quis uirium eius uehementiam multa aqua admista retundat, ac mitiget, aut certè id genus aliquo, habebit & ad phlegmonem bonum medicamentum. Sic decoctum eius si non merum fuerit, uteri phlegmonas identidem perfusum sanat, potissimùm quæ diutino tempore ad scirrhi modum induruere. Sic cum cerato ulcera ægrè ad cicatricem peruenientia curat. Sunt uerò etiam, qui cum melle ad oris ulcera adhibeant. Semen cùm eiusdem sit facultatis, aptissimum est duarum drachmarum mensura potum: tum mensibus ciendis appositum cum melle, conuenire creditur, fœtumq; uiuentem interficere, ac mortuum eijcere. Radices similis quoque facultatis, nisi quatenus crassioris sunt essentiæ, & magis terrenæ, cum aceto lienis induratos sanant. Nonnulli uerò & phlegmonas in articulis induratas ijs curant.* Nomina. *Id Λευκόϊον Græcis dicitur, quod Latinis Viola alba (quanquam eo nomine Græci & luteam, & purpuream uiolam comprehendunt:) Mauritanis, Keiri, Cheiri, siue Alcheiri: Italis Viola bianca: Germanis, Gelb uiolen, & Vuyß ueil: Hispanis, Violetas amarilhas, & Violetas blanquas: Gallis, Violettes, & Giroflees.*

Κραταιόγονον. CRATAEOGONVM. CAP. CXXII.

CRratæogonum, siue, ut alijs placet, cratœonon, folijs melampyro simile est, multis calamis ex una radice emicantibus, multorumque geniculorum: semine milij. Nascitur in opacis, & frutetosis parte plurima: summopere acre. Traditum est à quibusdam, hoc si bibat ieiuno ore, ter die post menses purgatos, tribus obolis, in cyatis aquæ duobus mulier, ante conceptum quadraginta diebus; & uir modo consimili, totidem diebus ante coitum hauriat, uirilis sexus partum futurum.

Cratæogoni consid. *QVanuis putent nonnulli Cratæogonum esse quandam Persicariæ uocatæ speciem; ego tamen eorum sententiæ non ausim subscribere, quòd Persicariæ nullis ferè notis Cratæogonum æmulari mihi uideatur. Neque uerò aliam herbam, quæ Cratæogoni effigiem repræsentaret, hactenus reperi, aut repertam uidi in Italia; ubi tamen ipsum nasci non negauerim. Sed certè id inuentu difficile suspicor, quoniam eius descriptio, quemadmodum & sequentis, ab omnibus, qui extant, rei herbariæ authoribus obscura satis, & confusa traditur.* Nomina. *Κραταιόγονον, sic Græcè, ut Cratæogonum item Latinè uocatur: Crateogono, Italicè.*

Φύλλον. PHYLLON. CAP. CXXIII.

PHyllum, quod elæophyllon uocatur, in saxosis nascitur. duûm generum est. Quod autem thelygonum appellant, prouenit musci modo, folio oleæ, sed colore magis herbaceo: caule tenui, breui: radice exili. florem album profert: semen papaueris, maiusculum. Sed arrhenogonum cætera huic simile, solo fructu distat: habet enim racemosum quiddam deflorentibus oleis non dissimile. Arrhenogonon potu, masculi sexus facere partus, ut thelygonon fœminei, proditur. Horum Crateuas author est. Sed huiusmodi historiá tenus mihi produxisse uisum est.

Phylli consideratio. *LEgitimum Phyllum nondum hac ætate, quod sciam, in Italia compertum est: quanquam uidetur Ruellius existimasse, Persicariam, quam maiorem cognominant, esse Phyllon. Qua in re is, meo quidem indicio, apertè fallitur: siquidem Persicaria illa humentibus, ac uliginosis locis prouenit; Phyllum uerò in saxosis nascitur, ut Dioscorides testatur. Qui tamen, si eius uerba accuratè expenduntur, nullam huius herbæ cognitionem habuisse deprehenditur, nisi eam, quam ex Crateuæ herbarij historia habere potuit, unde fortè ea omnia sumpsit. Quo fit, ut mirari non liceat, si nobis quoque Phyllum cognitu sit difficile. De quo nihil à Galeno, & Paulo proditum inuenio: id quod haud dubiam fidem facere potest, non secus illis, ac nobis Phyllum fuisse incognitum.* Opinio quorundam. *Cæterùm non desunt qui uelint Phyllum à Linozosti, hoc est, Mercuriali non differre, quòd pluribus tum notis, tum facultatibus sibi inuicem respondeant. Verùm quòd cum ijs non possim liberè consentire, hæc me maximè animo suspensum detinent, quoniam Mercurialis folia habet ocimi, helxinæ cognata, non autem oliuæ; florem herbaceum, non album. quòd præterea Mercurialis nascatur passim in hortis, & uineis, non in saxosis tantùm. quòd de his denique seorsum diuersisq; capitibus scripserint Dioscorides, & Plinius, utpote de rebus inter se differentibus. Equidem hoc anno plantam inueni inter saxa in Saluatino monte non longè à Goritia, folio mercuriali crassiore, breuiore, aliquantùm in ambitu serrato: semine iam deflorentis oliuæ simili. Quibus utique notis ea mihi uisa est satis Arrhenogono suffragari. Sed an uerum fuerit Arrhenogonum pro certo affirmare non ausim. quo factum est, ut hîc eius imaginem pingendam neglexerim.* Phylli mentio ex Theophr. *Phylli meminit Theophrastus lib. IX. cap. XIX. de plantarum historia, ubi ita scriptum reliquit. Quædam ad procreandum marem, aut fœminam ualere traduntur. Quamobrem Phyllon tum arrhenogonon, hoc est, marificum, tum thelygonon, id est, fœminificum uocant. Ambo inter se similia sunt, &*

ocimi

ocimi speciem referunt. Fructus thelygoni modo musci oleaginei, uerùm pallidior: arrhenogoni uerò sicut oliua, cùm primùm ex muscoso flore emergit: geminus modo testiculi hominis. hæc Theophrastus. Ex cuius nimirum uerbis colligi potest, Dioscoridis codicem hoc in loco deprauatum esse. quandoquidem Theophrasto theligonum non nascitur musci modo, neque folium habet oleæ uiridius, ut in Dioscoride scriptum legitur: sed fructum quidem fert in modum musci oleæ, pallidiorem tamen. Quæ certè theligoni notarum diuersitas facit, ut planè suspicer in Dioscoridis potius, quàm in Theophrasti uerbis mendum aliquod subesse. Atque adeò fit, ut quasi iam non dubitem asserere eam plantam, quam ego reperi (ut antè dixi) in Saluatino monte, uerum Arrhenogonum esse: non solùm quòd descriptioni pulchrè respondeat; sed etiam quòd in notis ferè non dissentiant auctores illi grauissimi. Herba, quæ Græcis φύλλον, Latinis & Phyllum, & Folium appellatur: Italis, Phillo, & Folio. Nomina.

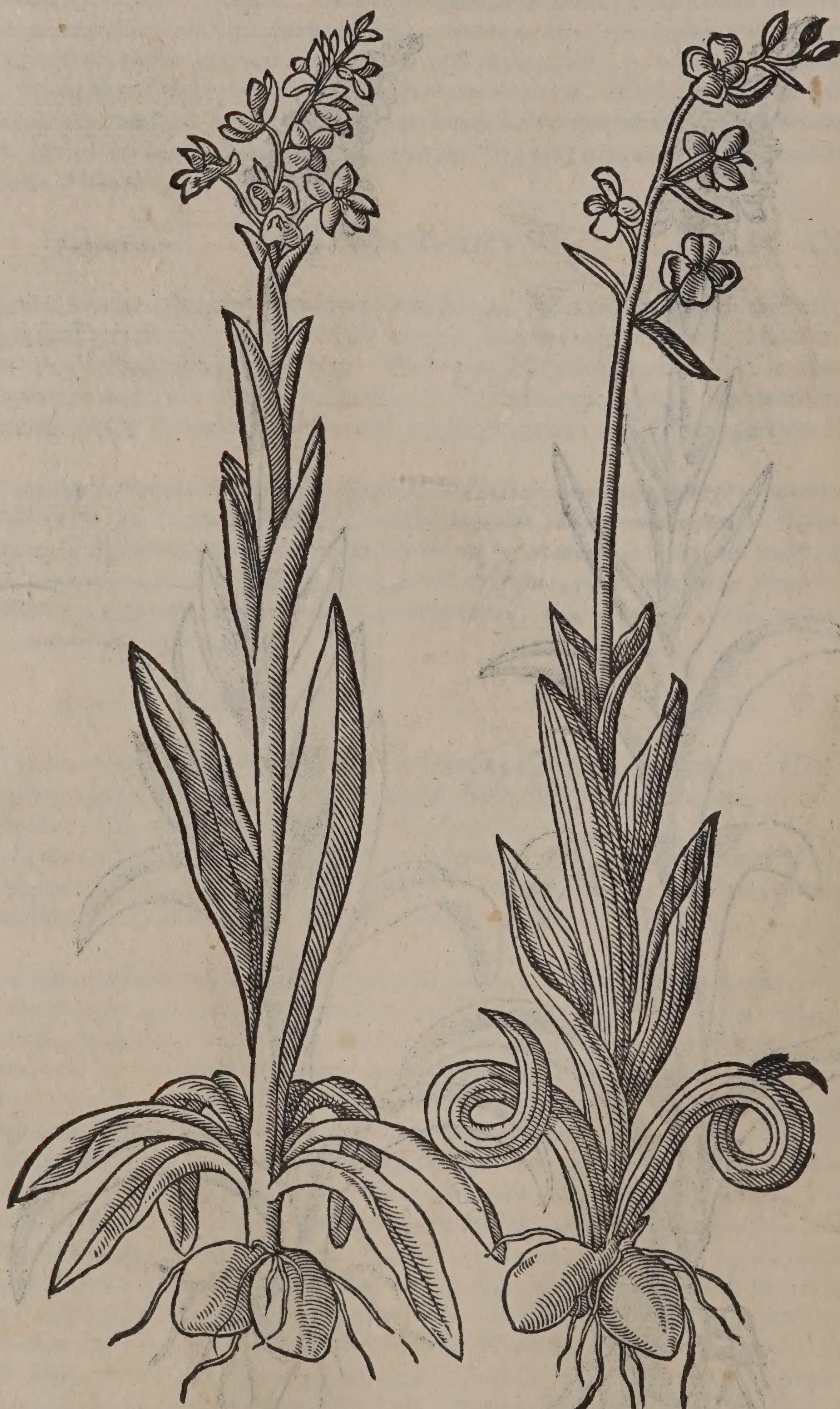
TESTICVLI SPECIES I.

Ὄρχις. TESTICVLVS. CAP. CXXIIII.

TEsticulus, quem Græci cynoſorchin uocant, folijs circa caulem, & ima eius parte intera ſtratis, oleæ molli ſimilibus, longioribus, anguſtioribus, læuibus: caule dodrantali: floribus purpureis: radice bulboſa, oblonga, oliuæ modo anguſta, duplici ordine: ſuperiore, quæ plenior eſt: inferiore, quæ mollior, ac rugoſior. Eduntur radices coctæ, ut bulbi. Ex quibus ſi maiorem edant uiri, mares generari dicuntur: ſi minorem fœminæ, alterum ſexum. Addunt, in Theſſalia mollem mulieres in lacte caprino bibere, ad ſtimulandos coitus: aridam uerò ad inhibendos. & alterum alterius potu reſolui. Naſcitur in petroſis, & ſabuletis.

TESTICVLI SPECIES II.

Ὄρχις ἕτερος. TESTICVLVS ALTER. CAP. CXXV.

TEſticulus alter [a] alio nomine ſerapias, Andrea authore uocatur: quoniam radix ad multa utilis ſit. Folijs eſt porri, latioribus, oblongis, pinguibus, ex alarum ſinu inflexis: caule palmeo: floribus penè purpureis: radice teſticulis ſimili. Quæ illita tumores diſcutit, ulcera purgat, & ſerpere eadem non patitur: abolet fiſtulas, & illitu inflammationes lenit. Aridæ radices nomas inhibent: ſanantque putredines, & oris ulcera cacoethe: aluum ſiſtunt è uino potæ. De hac, eadem quæ de teſticulo canis, produntur.

a ὃν καὶ σεραπίδα καλοῦσιν ἔνιοι ὡς καὶ Ἀνδρέας. i. quē & Serapidem uocant alij, uelut etiā Andreas. ita habet meū.

TESTICVLI SPECIES III.

TESTICVLVS IIII.

† Orib. addit. ὡς τὸ πολὺ. i. ut plurimum.
a Pro ista periodo meum tãtum habet. καὶ συνουσίαν φασὶ παρορμᾶν. i. & coitum dicunt incitare.

Σατύριον. SATYRIVM. CAP. CXXVI.

SAtyrium aliqui trifolium uocant, quoniam tria† fert folia, ad terram infracta, rumici, aut lilio similia, minora tamen, ac rubra: caulem cubitalem, nudum: florem lilij effigie, candidum: radicem bulbosam, mâli magnitudine, fuluam, intus ut ouum candidam, gustanti dulcem, & ori non ingratam. Quam in uino nigro austero bibere conuenit, contra opisthotonum[a]. Vtendum ea dum concumbendi incessit cupiditas: siquidem ea proniores ad uenerem fieri affirmant.

TESTICVLVS V.

Σατύριον ἐρυθρόνιον. SATYRIVM ERYTHRONIVM. CAP. CXXVII.

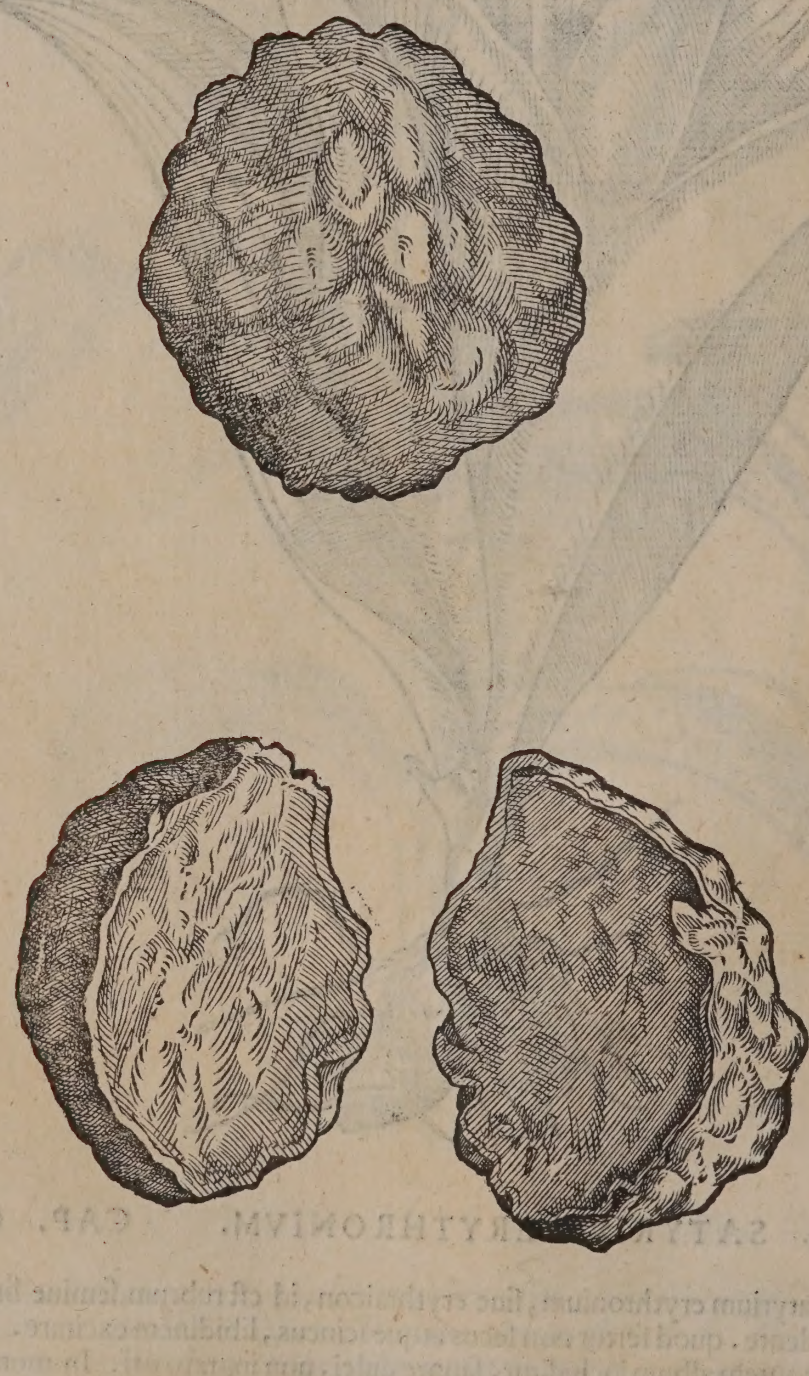
EST & alterum Satyrium erythronium, ſiue erythraicon, id eſt rubrum, ſemine lini, maiore [a], duro, leui, ſplendente. quod fertur non ſecus atque ſcincus, libidinem excitare. Cortice radicis gracili [b], rufo. intus autem album includitur, ſapore dulci, non ingrato ori. In montoſis, & apricis enaſcitur. Venerem, ut produnt, ſi omnino manu teneatur radix ſtimulat: coque magis, ſi bibatur in uino.

a ῥωμαλέον. i. robuſto. ita Catecuz.
b Orib. legit. πυκνὸς. i. denſo.

Satyrij, & Testiculi confid. multorũ error.

ERrant, mea quidem ſententia, omnes ferè huius ætatis medici, ac ſeplaſiarij: quippe quòd Canis teſticulis legitimi Satyrij uice paßim in medicamentis utantur. Nam hæ plantæ (ſi Dioſcoridi credimus) notis, ac facie maximè inter ſe diſtant, quanuis uiribus, & facultate non longè ſint diſſimiles. Teſticulorum enim radices, præter id quòd animalium teſtes repræſentant, oblongæ ſunt, binæ, utrinque pendentes: ſuperior tamen altera, quæ plenior eſt: inferior altera, quæ mollior, & rugoſior. Satyrij uerò radix bulboſa, mâliq; modo extuberans deſcribitur, colore exterius fulua, interius ut ouum candida, guſtanti dulcis, & ori non ingrata, cui per omnia ferè ſimilis eſt alterius Satyrij radix, quòd Erythronium appellatur. Cæterùm uerum Satyrium, ut ingenuè fatear, hactenus in Italia uidere mihi non licuit. Atqui Erythronij uocati radicem mali effigie, cortice tenui, & rufo; candida intus pulpa, ſapore dulci, oriq; non ingrato, Damaſco Syriæ miſit ad me Cechinus Martinellus Rauennas Pharmacopœus præſtantiſſimus, & rei herbariæ admodum ſtudioſus. Cuius imaginem hîc excudi curauimus, ut diſcant, qui Orchim Satyrium eſſe contendunt, quantum à ſcopo aberrauerint. Teſticulorum itaq; plura habentur genera folijs, & floribus differentia, ut ex appictis hîc imaginibus, quis facilè diſcernere poterit. quibus & illud addendum eſſe exiſtimauerim, cuius radix humanæ manus ſimilitudinem refert. Vul-

SATYRIVM ERYTHRONIVM.

gus à

gus à prædicta radicis figura id Palmam CHRISTI *appellat. Auicenna haſce radices Digitos citrinos nuncupat. etſi eas Digitos citrinos eſſe perperàm, nullaq́;, quod in libro ſuo legerim, ratione ducti negent Monachi illi, qui in Meſuem commentarios ediderunt. Huius duo in Ananiæ uallis montibus habentur genera. Vnum maius, quod folia allio latiora nigris reſperſa maculis, caulem rotundum, læuem: florem ſpicatum, uarium, in purpura albicantem, odore non ingrato: radices duas, quæ ſanè teſticulos caninos referrent, niſi ramis quibuſdam quaſi digitis, humanam manum exprimere uiderentur. Alterum minus, quod folijs conſtat croci: caule dodrantali, iunceo, læuiq́;: in cuius cacumine flos emicat purpureus, amaranti æmulus; qui recens odorem quàm ſuauiſſimum reddit. Huius exiccati puluis ex aqua ignitum chalybem experta, epotus (ut perhibent ij, qui ita eſſe experimento comprobarunt) dyſentericis maximè prodeſt. Idem aquam præſtare aiunt, quæ per uitrea organa ex ijs elicitur. Radices huic ſimiles, ſed quæ alteri magnitudine cedunt. Excalfaciunt utræque (ut author eſt Auicenna) ſiccantq́; ſecundo receſſu. Craſſa corporis excrementa pellunt, faciemq́; detergunt. Dantur maniacis magno iuuamento: quin & in neruorum affectibus. Seminis puluis drachmæ pondere ex uino potus, comitialibus ſubuenit. Item radicis decoctum uino diutius commiſtum, quod bibendum paratur tam in prandio,*

Palmæ Chriſti genera.

PALMA CHRISTI MAIOR.

quàm

PALMA CHRISTI MINOR.

[Fuch. errata.] *quàm in cœna. Radices, Nicoli Florentini testimonio, febrem quartanam fugant: is nanque earum tantùm usu Biliotum quendam curatum retulit. Fuchsius Palmam Christi non rectè, pacè eius dixerim, inter Satyrij genera depinxit: siquidem ea potius, meo iudicio, inter Canis testiculos erat repræsentanda. Quinetiam in eo mihi planè errasse uidetur, quòd Satyrium triphyllon, perinde atque canis testiculos, cum duabus radicibus pictura expresserit contra Dioscoridis delineationem: qui unam tantùm radicem Satyrio mâli magnitudine reddidit. Nisi fortasse is potius fuerit pictoris lapsus.* [Monachorum lapsus.] *Hallucinantur præterea unà cum Mesue Patres illi reuerendi, qui eius antidotarium commentati sunt. quippe qui malè sibi persuaserint, tot esse Satyrio radices, quot Canis testiculis. Verùm ij Dioscoridem consulant, & hinc quàm apertè decipiantur, intelligent. Sed his facilè errandi occasionem potuit dedisse Plinius, quem lib.* XXVI.*cap.*X.*Orchin, id est, testiculum, cum satyrio turpiter confudisse constat. Cæterùm quoniam legitimo Satyrio deficimus, officinæ, ac medici eius uice Testiculi radices suppeditant, infelici tamen, nec pari successu. Nam etsi ad prolem gignendam testiculi radices prætulerit Dioscorides, quòd maior à uiro deuorata masculum gignat, minor uerò à fœmina fœminam: deturq; mollis fœminis bibendo in lacte caprino ad stimulandam uenerem, arida uerò ad inhibendam; non tamen ob id unquam comperi quenquam, qui ex earum largiore esu referret, se magis ad uenerem fuisse excitatum, quàm esset, priusquàm eas comedisset. Sed id fortè fortuna illis accidit, quòd utrasque simul radices ederint medicorum imperitia. quo factum sit, ut altera alterius uim destruxerit, cùm alteri uis insit, ut uenerem stimulet, alteri uerò ut eandem inhibeat. Id quod fortasse ijs non eueniret, si legitimum haberemus Satyrium: uel si herba illa inueniri posset, quæ homines salacissimos reddit. Cuius Theophrastus meminit lib.* IX.*cap.*XX.*de plantarum historia, ubi ita scribit. Ad rem autem ueneream mirum in modum herba pollebat, quam Indus attulerat. Non enim solùm edentibus, sed etiam tangentibus tantùm genitalibus uim dixere uehementem adeò fieri, ut quoties uellent, coire ualerent. Et quidem qui usi fuerunt, duodecies egisse dixerunt. Indum autem ipsum, qui uel magno, atque robusto corpore erat, septuagesies aliquando coiuisse fatentem licuit audire. uerùm emissionem seminis guttatim fuisse, demumq; in sanguinem deuenisse. Mulieribus uerò uehementius etiam citari libidinem, cùm eo medicamine usæ fuerint, dicebatur. hactenus Theophrastus.* [Canis testiculi uires ex Gal.] *Canini testiculi uires posteritatis memoriæ mandauit Galenus lib.* VIII.*simplicium medicamentorum, sic inquiens. Orchis, nuncupatur & Cynos orchis eadem herba. Radici eius bulbosæ, ac geminæ uis inest humida, & calida, ac gustantibus dulcior apparet. Cæterùm maior radix multam uidetur habere humiditatem excrementitiam, & flatuosam: quapropter epota uenerem excitat. Altera uerò, minor uidelicet, contrà admodum elaborata est, ita ut eius temperamentum ad calidius, & siccius uergat. Vnde hæc radix non modò non stimulat ad coitum; sed etiam planè contrà cohibet, ac reprimit. Eduntur tostæ bulborum more. Orchis uerò, quem & Serapiada nuncupant, sicciorem facultatem obtinet, quàm ut primi ordinis haberi mereatur: quocirca ad uenerem non similiter accommodus est. Oedemata illitus discutit, & ulcera sordida purgat, & herpetes sanat. Siccatus multò etiam magis desiccat, adeò ut & putrescentia, contumaciaq; ulcera sanet. Habet etiam quidpiam subadstringens, ac*

proinde

proinde uentrem ex uino potus ſiſtit. Meminit item Satyrij Galenus eodem libro. Satyrium, inquit, aut Triphyllum humidum, & calidum temperatura eſt: quamobrem guſtu quoque apparet dulce. Attamen recrementitiam, & flatuoſam humiditatem poßidet: quocirca ad uenerem incitat. Hæc uerò & herbæ ipſius radix præſtare poteſt. Porrò, ut quidam ſcribunt, ex uino nigro auſtero potum ſanat opiſthotonon. Planta, quæ Græcis ὄρχις, & κυνὸς ὄρχις, Latinis Teſticulus, & Teſticulus canis nominatur: Arabibus, Chaſi alkeb, ſeu Chaſi alchelb: Italis, Teſticolo di cane: Germanis, Kuaben Kraut: Hiſpanis, Coyon de perro: Gallis, Coullon de chien. Quæ uerò planta σατύριον Græcè, Satyrium quoque Latinè dicitur: Arabicè, Gaſi alchaleb, Chaſi altraleb, ſiue Tatarich: Italice, Satirio, & Satirione: Germanicè, Stendel uurtz: Hiſpanicè, Satyrion, & Supinos de Rapoſa: Gallicè, Satirion.

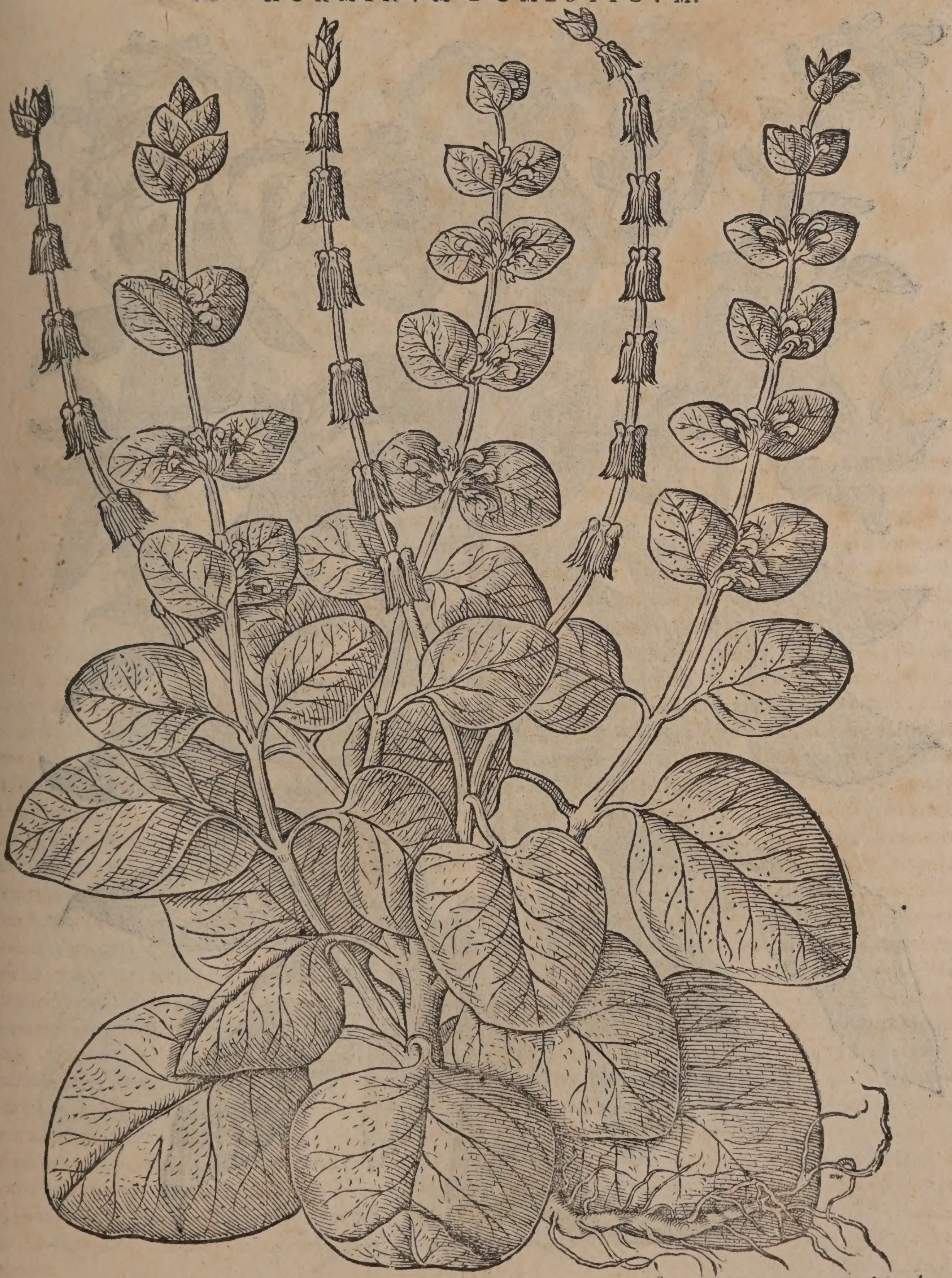
Satyrij uires ex Gal.

Nomina.

Ὅρμινον. HORMINVM. CAP. CXXVIII.

HOrminum ſatiuum herba eſt folijs marrubio ſimilis: caule ſemicubitali, quadrangulo, circa quem eminentiæ ſiliquis ſimiles prodeunt, quæ ad radicem ſpectant, in quibus diuerſum ſemen recluditur. Siquidem in ſylueſtri rotundum, fuſcumque inuenitur: in altero nigrum, & oblongum, cuius eſt uſus. Ad uenerem ſtimulandam, cum uino bibi uolunt. Purgat cum melle argemas, albu-

HORMINVM DOMESTICVM.

ginesque:

ginesque: illitum ex aqua tumores diſcutit: eo etiam extrahuntur aculei ex corpore. Idem effectus eſt illitæ herbæ. Syluestre magis uiribus pollet: quare unguentis, præſertim gleucino, permiſcetur.

Hormini conſideratio.

Ruellij, & Fuchſij opi. reprobata.

RVellius, & hunc, ut arbitror ſecutus Fuchſius in ſuis quiſque de ſtirpium hiſtoria clariſſimis commentarijs, certò credunt Horminum ſatiuum eam perquàm odoratam herbam eſſe, quæ uulgò aliquibus Sclarea, quibusdam Matriſaluia, & nonnullis Herba ſancti Ioannis appellatur. Sed certè horum, licèt doctiſſimorum uirorum, ſententiam ut minus probem, multa mihi occurrunt. Primùm quòd contrà Hormini deſcriptionem illæ plantæ conſtent caule plerunque bicubitali, folijs marrubio quàm longè maioribus, & calyculis, in quibus ſemen recluditur, ſurſum ſpectantibus. Deinde quòd in Sclarea ipſa rotundum ſemen inueniatur, non autem oblongum. Illud præterea addiderim, quòd Dioſcorides nunquam, meo iudicio, Hormini odorem prætermiſiſſet, ſi ei Sclarea dicta Horminum ſatiuum fuiſſet, ut illi exiſtimant: ea enim adeò odorata eſt, ut eius odor inſignis ſine uitio præteriri non poßit. Huc denique illud accedat, & eos planè, ut puto, refellet, qui ſecus opinantur, quòd plantam, cuius hîc effigiem damus, Piſis ad me miſit Lucas Ghinus medicus clariſſi-

HORMINVM SYLVESTRE.

mus, &

mus,& rei herbariæ peritissimus,quæ adamussim Horminum satiuum repræsentat,ut pictura affabrè demonstrat. Ea enim folijs est Marrubio similibus, sed maioribus,& asperiusculis: caulibus semicubitalibus, quadrangulis: floribus in caule secundum folia per interualla prodeuntibus purpureo colore.quibus decidentibus, eminentiæ siliquis similes prodeunt, quæ ad radicem spectant,in quibus nigrum,& oblongum recluditur semen. Cæterùm SYLVESTRE *folio est saluiæ ferè simili, caule sesquipedali,aspero,quadrangulo,leuiter hirsuto,striatoque: flore saluiæ,colore purpurascente, siliquulis pluribus in humum reflexis, in quibus semen rotundum, fusco colore, Gallitrico passim uocato haud longè absimile. Sclarea autem folijs exit Hormino quadruplo maioribus, ac latioribus, subasperis, crispis, humi accubantibus; caule sesquicubitali, & quandoque maiore, hirsuto, firmo, quadranguloq́; à cuius medio plures oriuntur rami, in quibus spicati exeunt flores ex purpura albicantes, odore eximio præditi: ex his receptacula oriuntur, in quibus nigrum pellucidum, ac rotundum, includitur semen. Radicibus nititur multifidis, subnigricantibusq́;. Hanc etsi Dioscoridis Horminum non sit, ego tamen Horminum maius, aut odoratum Horminum appellauerim. Huius folia ex aceto imposita panos per se,uel cum melle discutiunt. item furunculos priusquàm caput faciant. Italæ mulieres odorati Hormini seminis granum oculis caliganti-* Plinij lapsus.

SCLAREA.

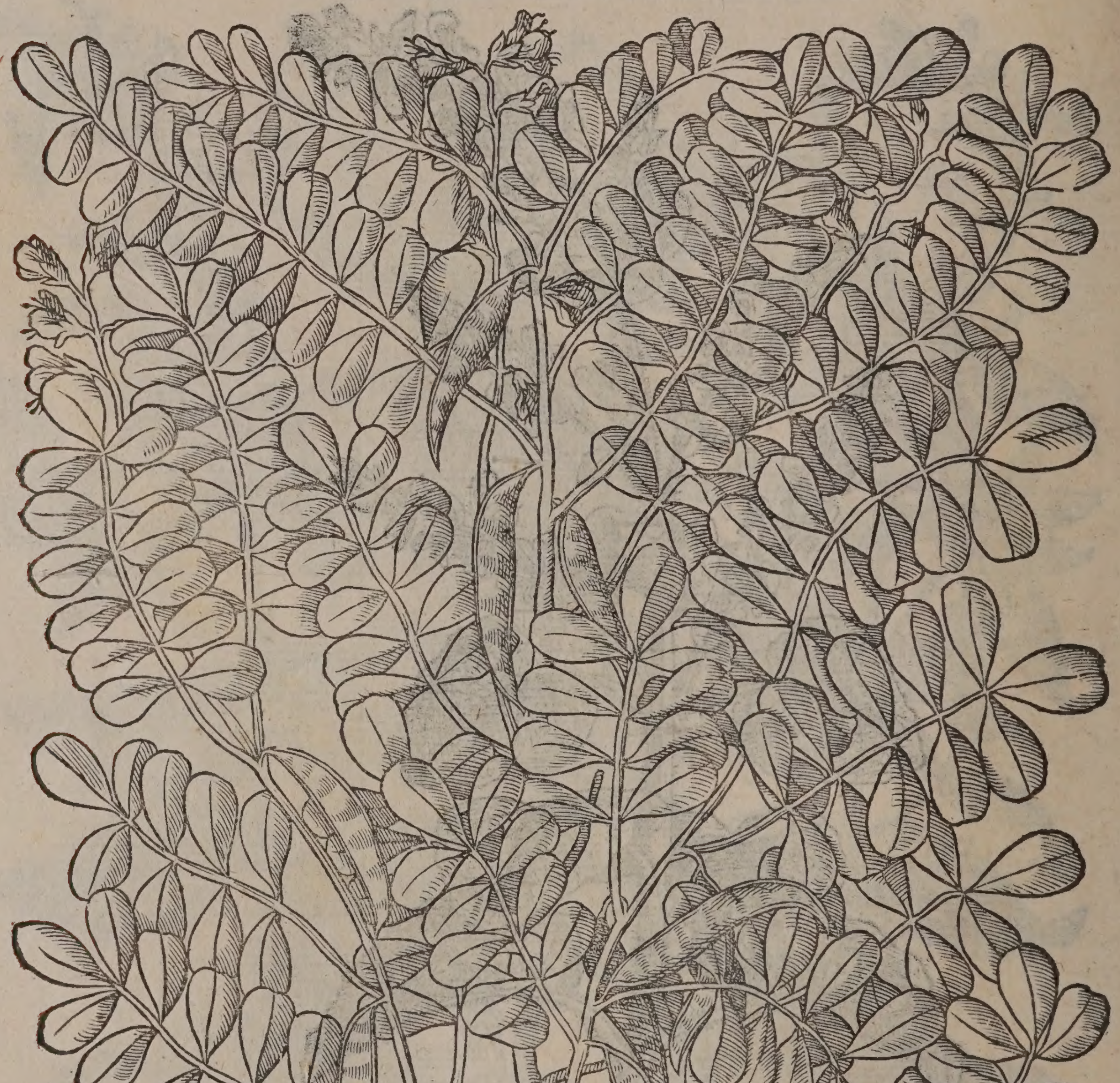
Ffff *bus imponunt*

bus imponunt, nec ex oculo auferunt; nisi caligine soluta. Hormini utriusque meminit Plinius libro XXII*.cap. ultimo. ubi in eum errorem lapsus deprehenditur, in quem & in stachy eundem incidisse superius ostendimus. Nam ubi Horminum folijs marrubio similibus depinxisse opus erat, ei folia porri tradidit, nimirum Græcorum nominum uicinitate deceptus:* Hormինū fru-gis genus. *πράσιον enim marrubium significat, πράσον uerò porrum, quod Plinius legisse uidetur. Est & Hormini genus à Theophrasto, Galeno, & Plinio inter fruges annumeratum: quod (ut Galenus author est libro* I*. de alimentorum facultatibus) inter erysimum, & cuminum mediam naturam obtinet. Cæterùm Hormini, de quo hîc nobis est sermo, meminisse Galenum in libris simplicium medicamentorum, non reperio. quanuis eius mentionem fecerit Paulus, qui tamen illa tantùm refert, quæ à Dioscoride mutuatus est.* Nomina. *Græci eam plantam ὅρμινον uocant, ut etiam Horminum Latini: Itali, Hormino.*

Ἡδύσαρον. HEDYSARVM. CAP. CXXIX.

HEdysaron, quod unguentarij pelecinum, id est, securidacam uocant, frutex est, folijs ciceris: semen rufum in siliquis fert, corniculorum modo aduncis, quod ancipitem securim æmulatur, unde nomen accepit: amarum gustu. Stomacho utile in potu. Additur in antidota. Cum melle ante coitum subditum, concipiendi spem adimit. Nascitur in segetibus, & hordeis.

SECVRIDACA MAIOR, SIVE HEDISARVM MAIVS.

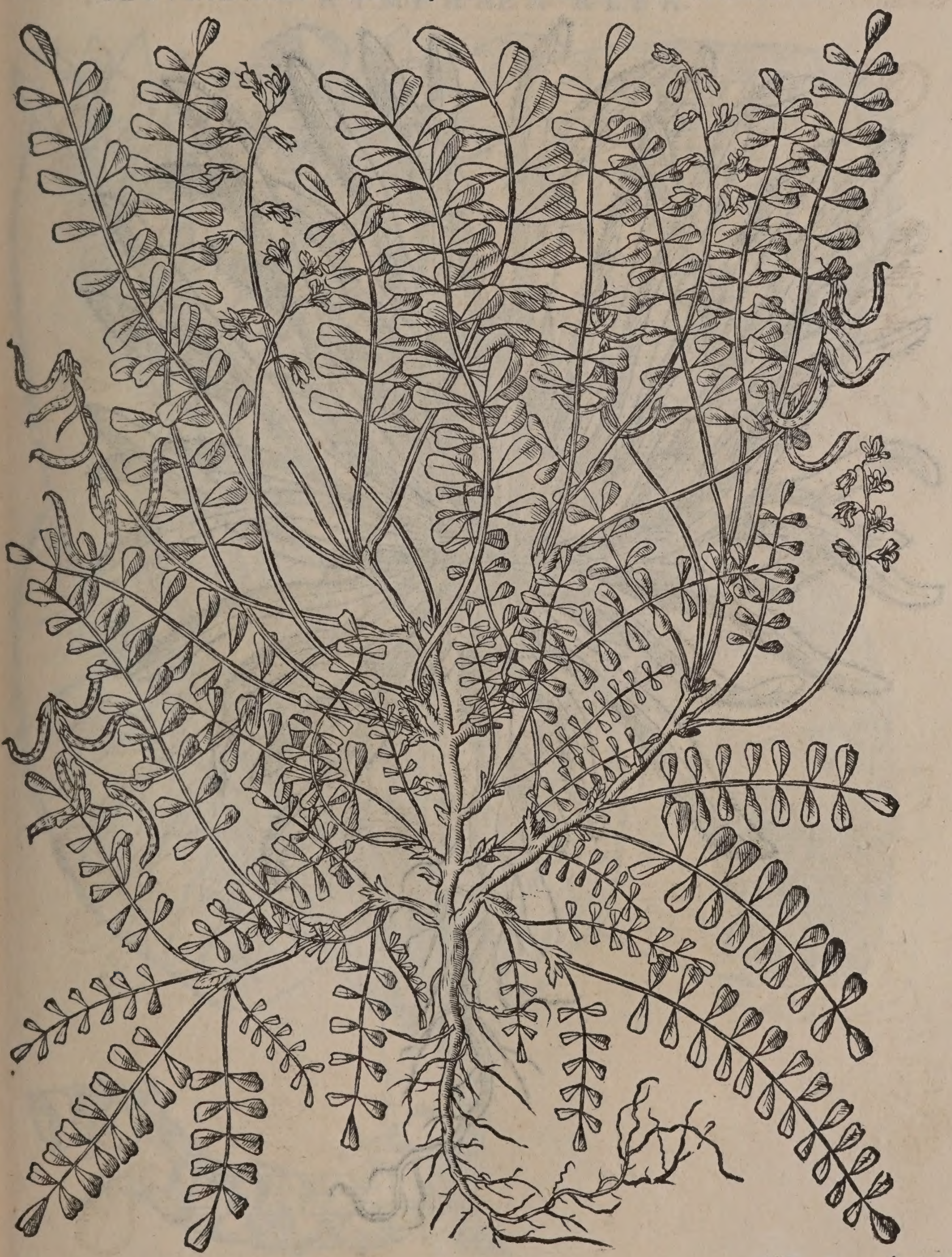

QVanquam Securidaca inter triticum, & hordeum quandoq; proueniat; frequentior tamen inter aphacam naſci cernitur. Id quod etiam teſtatur Theophraſtus lib. & cap. VIII. de plantarum hiſtoria, ubi Securidacam in aphacis gigni, eaq́; aphacen necari prodidit. Plinius ſimilitudine uocabulorum deceptus lib. XVIII. cap. XVII. Securidaca lentem complexu ſtrangulari ſcribit. In eo autem error deprehenditur, quòd phacon pro aphace legerit, & uerterit: nam Græcis lens φακὸς, uocatur, non ἀφάκη, quæ uiciæ genus eſt. Sed re quoque Plinio refragatur Theophraſtus, qui loco citato aracum, non autem ſecuridacam lenti innaſci, & inimicari tradidit. Duo Hedyſari ſiue Pelicini habentur genera, etſi Dioſcorides unius tantùm meminit, alterum, quod maius, alterum, quod minus appellauerim. Maius folijs exit ciceri proximis, undecim ex uno proceſſu erumpentibus. Cauliculos edit tenues lentosq;, floribus diluto purpuræ colore rufeſcentibus, ut in piſo, ſed minoribus. Siliquas habet corniculatas, preſſas, adunco cacumine, in quibus rufum concluditur ſemen ſecuris effigie, amari ſaporis. Radice nititur unica, albaq́;, non ſine adnatis fibris. Minus maiori fere ſimile eſt, niſi quòd folia minora ſpectantur, numeroſiora, & in cacumine retuſa. Quinetiam, & caules, & rami, & cæteræ quot quot ſunt partes minores habentur. Flores edit alteri haud abſimiles, ſed puſillos, ex quibus cornicula oriuntur rotunda,

Hedyſari conſideratio.

Plinij lapſus.

SECVRIDACA MINOR, SIVE HEDISARVM MINVS.

incurua, & acuminatò cacumine, quæ per maturitatem rufescunt, in quibus semen continetur alteri simile, sed minus, ac tenuius. Radice nititur gracili, alba, longa, & altè descendente. Bibitur utriusque semen contra uenenosorum animalium morsum. Eiusdem farina, uulnera, & putrida ulcera abstergit, quemadmodum & lentigines, & alphos, & cutis maculas omnes, ubi frequenter melle optimo excepta illinatur. Pectus quoque expurgat à crassis, pituitosisq; excrementis ex melle, aut defruto delincta. Necat eadem intestinorum uermes ex dulci lixiuio pota, aut ex uino, aut ex humano lacte, addito croci momento.

Hedysari uires ex Gal.

Hedysari meminit Galenus lib. VI. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Hedysarum, aut pelecinum. Huius fruticis semen colore rufum est, utrinque anceps, uti secures. Amarum, & subacerbum apparet. quamobrem potum gratum est stomacho, & uiscerum obstructiones expurgat. Idem præstant totius fruticis ramuli.

Nomina.

Plāta quæ Græcis ἡδύσαρον, Latinis Hedisarū, & Securidaca nominatur: Italis similiter Hedisaro, & Securidaca.

Ὄνοσμα. ONOSMA. CAP. CXXX.

ONosma oblonga folia habet, ad similitudinem anchusæ, longitudine quatuor digitorum, & unius latitudine, mollia, in terra iacentia, sine caule, sine semine, sine flore: radice nititur oblonga,

ONOSMA.

tenui, infirma, rubeſcente. gignitur in aſperis. Folia in uino pota, partus extrahunt. Prægnans, ſi eam ſupergrediatur, abortum facere dicitur.

Planta quædam ex collibus, quos uarijs herbis refertos circa Goritiam natura collocauit, in aſperis nata iampridem ad me allata eſt, quæ folia habet minoris anchuſæ: radices uerò eius ita rubeſcunt, ut quaſi rubiæ uideantur. Ex ijs notis, quæ quidem pulchrè Onoſmati reſpondent, non potui non adduci, ut eam uerum Onoſma putarem. Vnde etiam eius picturam addendam diligenter curaui, ut de ea aliorum quoque ſit iudicium. Sed certe, ut uerum fatear, mibi adhuc incompertum eſt, an hæc caulem, flores & ſemen proferat: ſiquidem eam hactenus non niſi caule, & reliquis uiduam uidere mihi licuit. Onoſmatis uires tradidit Galenus libro VIII. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Onoſma, uel oſmas, uel phlonitis, uel ononis, ex acri, & amara conſtat ſubſtantia: proinde quoque creditur fœtus necare, & eijcere, folijs eius in uino potis. Vt Græcè ὄνοσμα, ita etiam Latinè, pariter & Italicè, Onoſma uocatur.

Onoſmatis cõſideratio.

Onoſmatis uires ex Gal.

Nomina.

NYMPHAEA ALBA.

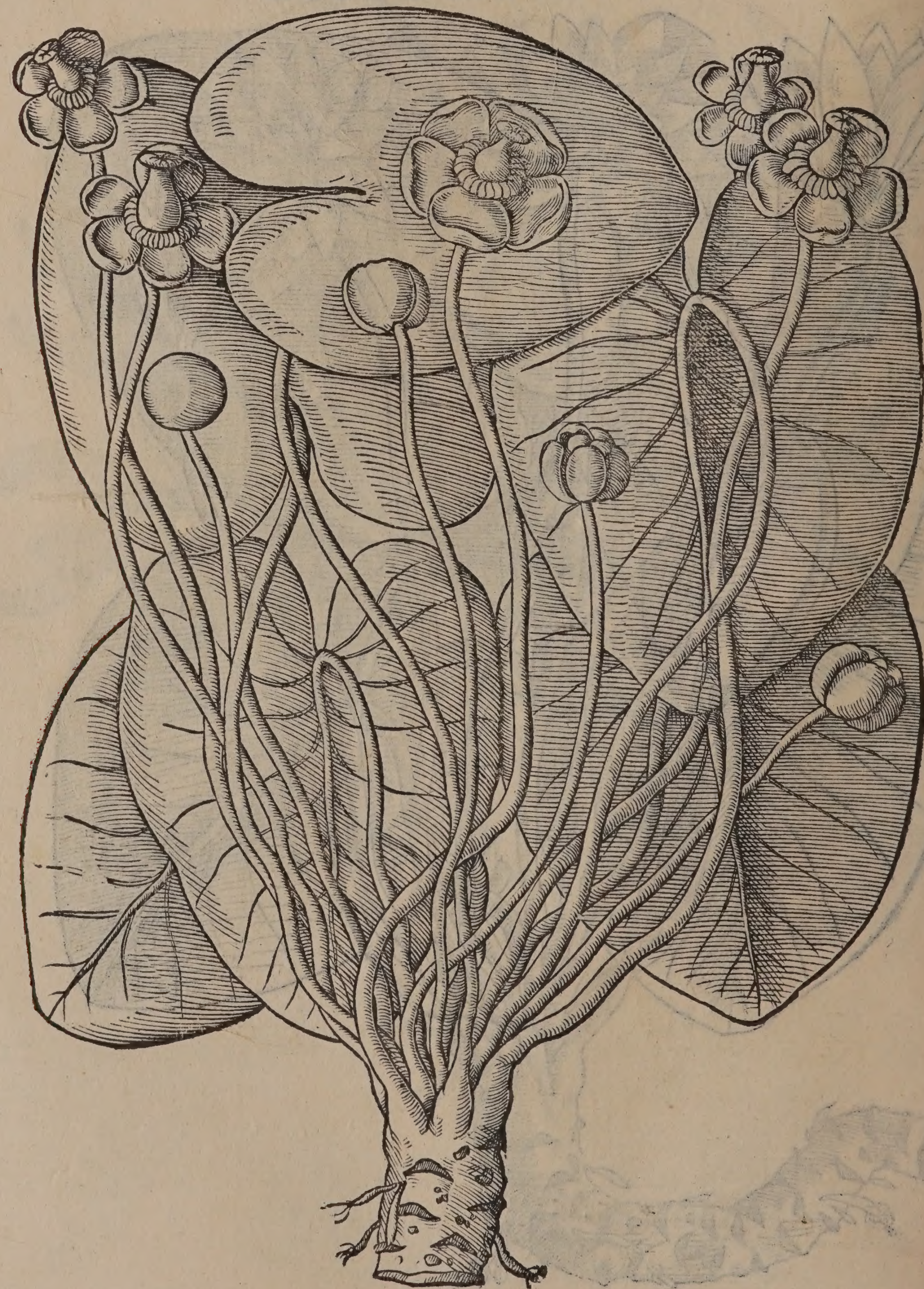

Νυμφαία. NYMPHAEA. CAP. CXXXI.

NYmphæa naſcitur in paludibus, & ſtagnantibus aquis, folijs fabæ Aegyptiæ, minoribus, & longioribus, alijs in ſumma aqua, alijs demerſis, pluribus ex radice eadem prodeuntibus: flore lilio ſimili, albo, & in medio crocos habente. cùm defloruerit, ut rotundum malum, aut papaueris caput, extuberat[a]: nigro ſemine, denſo, & lato, lenti guſtus. Caulis eſt læuis, niger, minimè craſſus, Aegyptiæ fabæ cognatus: radix nigra[b], ſcabra, clauæ ſimilis, quæ autumno ſecatur. Sicca cum uino pota cœliacis, dyſentericisq́ue auxiliatur, & lienem abſumit. Radix ſtomachi, ac ueſicæ doloribus illinitur: uitiligines ex aqua emendat: impoſita cum pice, alopecijs medetur. eadem contra ueneris inſomnia bibitur: ſiquidem ea prorſus adimit. pota aſſiduè aliquot diebus, genitale infirmat. Idem ſemen potum efficit. Nymphææ nomen ſibi uendicaſſe uidetur, quoniam aquoſa amet. Plurima inuenitur in [c]Elide, in Anygro amne, & in Bœotiæ Aliarto.

a Catecit. legit. πικρὸς. i. amaro.
b Oribaſius legit παχεῖα. i. craſſa.
c Oribaſius legit κιλικία. i. Cilicia.

NYMPHAEA LVTEA.

Νυμφαία ἑτέρα.

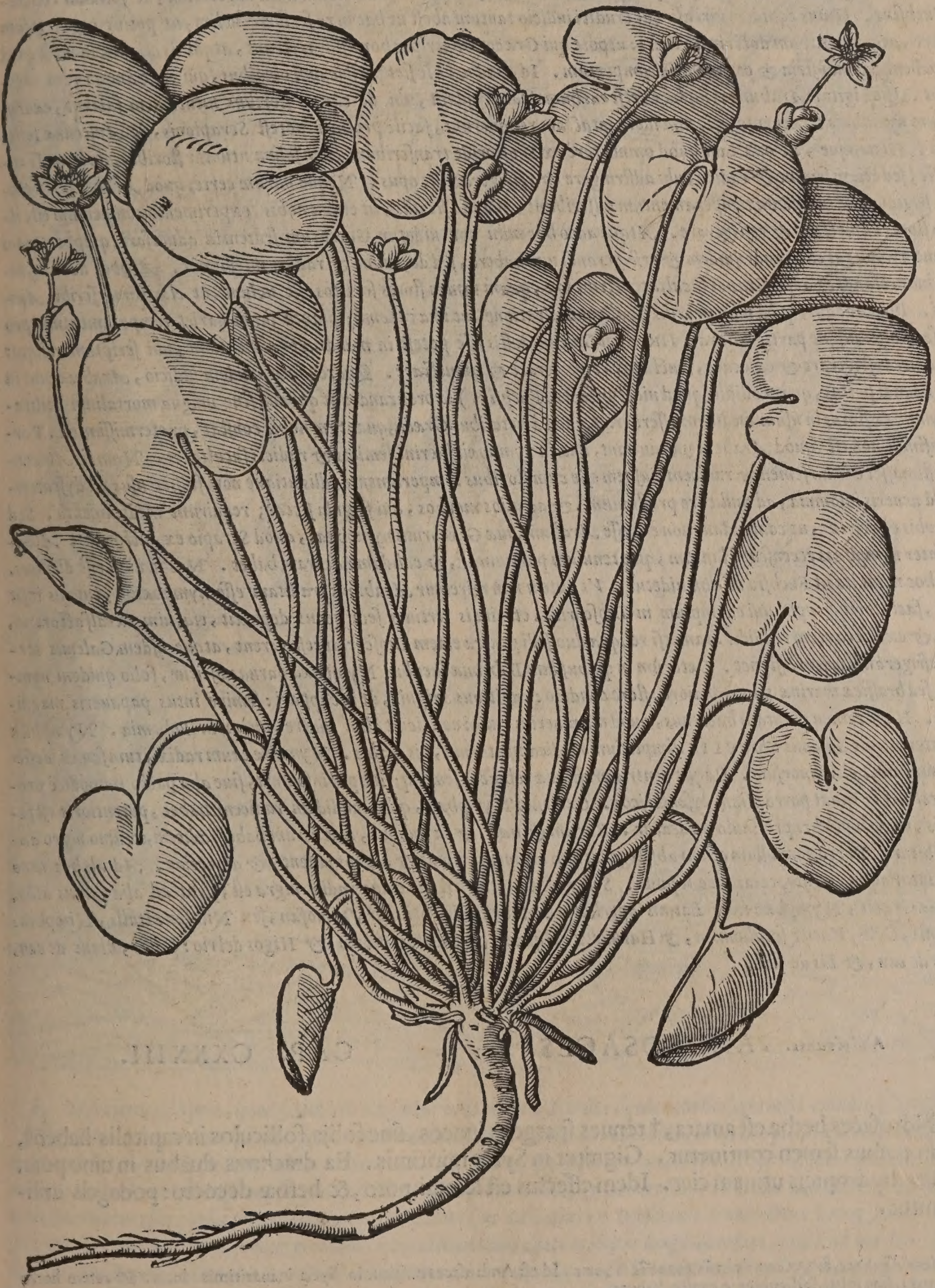
NYMPHAEA ALTERA. CAP. CXXXII.

Est & altera nymphæa, [cuius flos blephara dicitur], folijs antedictæ: radice alba, ſcabra: flore luteo nitente, roſæ ſimili. Huius ſemen, & radix contra fœminarum profluuia efficaciter ex uino nigro bibuntur. Naſcitur in Theſſalia, amne Peneo.[a]

Meum non legit concluſa.

a Meum exemplar ad capitis calcem addit. Νυμφαῖα ἄνθος ἦν δὲ νυμφῶνα καλοῦσι ἧς τὸ ἄνθος νοῦφαρ λέγεται. i. Nymphæa quam Nymphonam uocant, cuius flos Nuphar dicitur.

NYMPHAEA PARVA.

Nymphææ cōſideratio.

Fuch. opinio reprobata.

Nymphæa utraque ſeplaſiarijs Mauritano nomine Nenuphar appellatur. Naſcitur ubique frequentiſſima in paludibus, lacubus, & aquis ſtagnantibus. Vnde non mirum, ſi ea ſit uulgaris admodum planta, & omnibus notior, quàm ut indicari deceat. Veruntamen Fuchſius medicus ætatis noſtræ clariſſimus in libro illo de compoſitione medicamentorum, quem nuper auctum edidit, putat alias eſſe Græcorum Nymphæas, alias Arabum, ut eius uerba, quæ hîc ſubijciam, apertè ſatis declarant. Nymphææ, inquit, ſeplaſijs Nenupharis. Facultatis tamen florum eius Dioſcorides & Galenus non meminerunt. De illorum itaque ſententia ſemine potius, & radice medicis utendum erit, quæ, ut ijdem teſtantur, refrigerandi, & exiccandi poteſtatem obtinent. Arabes contrà floribus eſſe utendum præcipiunt, illisq; refrigerandi in tertio, in ſecundo autem humectandi uim tribuunt. Atque hos quidem flores quartæ ſpecies Nenupharis producit, quandoquidem illi præter binas, quas Græci commemorant, duas alias recenſent. Vt hinc conſtet, eam Nymphæam, cuius flores humectare Arabes memoriæ prodiderunt, hodie eſſe omnibus incognitam. Quapropter toto cœlo errant noſtri temporis medici, quòd ſuis Nymphæis, quæ ſunt Græcorum, humectandi etiam facultatem aſſignant. Ita Arabum ſcripta ſæpenumero errandi occaſionem medicis præbent. Et mirum planè eſt, Serapionem etiam inter Nymphæas numerare, quam calidam eſſe & tenuium partium ſcribit. Adeò nihil eſt in uniuerſa Arabum doctrina certum, ac ſolidum. hactenus Fuchſius. Huius equidem uiri alioqui eruditi iudicio tantum abeſt ut hac in re ſcribere uelim, ut potius cogar ipſum refellere, atque Arabum doctrinam tueri: utpote qui Græcorum ſcripta bona fide referant, atque ijs etiam addant ſi quid boni habent ſua induſtria & experientia compertum. Id quod uel hîc fiet perſpicuum omnibus, qui æquo animo rem iudicabunt. Quòd igitur Arabum nymphææ, etſi eas humectare tradant, ubi de earum floribus mentionem faciunt, eædem ſint cum nymphæis Græcorum, qui uim illam intactam reliquerunt, facilè probari poteſt Serapionis, ac Auicennæ teſtimonio. Hi nanque, ut omittam quòd omnia ferè ex Dioſcoride tranſcribunt, non ſolùm utuntur floribus, ubi humectandum ſit, ſed etiam ſemine & radice, ubi adſtringere & refrigerare ſit opus. Neque mirum certè, quòd Arabes ſuis nymphæis frigidum & humidum temperamentum adſcribant, quando ſic illis, ut etiam nobis, experimento compertum eſt, illarum flores humectare & refrigerare. Atque adeò hoc mihi non uidetur Græcorum ſententiæ aduerſari. quippe Græci ſcribunt nymphæas exiccandi quidem & refrigerandi uim habere, ſed de ſemine & radice intelligunt. Arabes uerò nymphæis humectandi & refrigerandi facultatem tribuunt, quam tamen flores ſortitos eſſe uolunt, ut clariſſimè ſcribit Auicenna. Illud addam, quòd nihil prorſus ſit alienum à ratione, ut una eademq; planta ſuum uariet temperamentum pro diuerſa uniuſcuiuſque partis natura. Huius rei Galenus teſtis eſſe poteſt in mandragoræ mentione, ubi ſcriptum reliquit eam radice refrigerare & exiccare, fructu uerò refrigerare & humectare. Quare, meo quidem iudicio, Arabes erunt in hoc laudandi potius, quàm odiosè (quod uidetur facere Fuchſius) exprobrandi: ut qui non ſine magna mortalium utilitate Nymphææ flores in uſum medicum aſſeruerint. quod à ueteribus Græcis, quantum nobis conſtat, prætermiſſum eſt. Porrò ueriſimile non eſt, quòd Arabes ignorauerint, quæ in nymphæis fuerint ſeminis & radicis facultates. Nam ſi Auicenna exiſtimaſſet earum ſemen & radicem eiuſdem eſſe cum floribus temperamenti, illis utique non fuiſſet uſus ad dyſentericos, ad ueneris inſomnia, ad muliebre profluuium, & ad alios morbos, qui frigida ſiccaq; requirunt medicamenta. Sed illud nobis obijcietur, ut contendant non eas eſſe Arabum, quæ Græcorum nymphæas, quòd Serapio ex auctoritate Albaſaris inter nymphæas recenſeat plantam, quæ tenuium partium eſt, & calidam naturam habet. Nos id nihil eſſe dicimus. neque hoc nobis ita ut Fuchſio mirum uidetur. Vt autem non miremur Arabibus traditam eſſe nymphæam, cui uis inſit calida, facit tertij ſemperuiui exemplum in Dioſcoride. etenim is tertium ſedi genus depinxit, eiq; uim excalfactoriam, acrem & exulcerantem reddidit: tametſi reliqua duo ſedi genera eidem Dioſcoridi refrigerent, atque iiſdem Galenus tertiam refrigerandi ſedem aſſignet. Cæterùm in quibuſdam Bohemiæ lacubus Nymphæa parua naſcitur, folio quidem nymphææ, ſed braſſicæ marinæ paulò maiore: flore candido: capitibus exiguis, ut in cappari: ſemine intus papaueris magnitudine. Hanc tamen plantam hactenus, quod meminerim, mihi non licuit alibi uidere, quàm in Bohemia.

Vires ex Galeno.

Nymphææ facultates retulit Galenus libro VIII. ſimplicium medicamentorum, his uerbis. Nymphææ tum radix, tum ſemen deſiccandi uim habet citra morſum. Itaque uentris profluuia cohibet, ſemenq; ſiue per inſomnia, ſiue alio pacto immodicè profluens retinet. Iuuat porrò etiam dyſentericos. Cæterùm Nymphæa, quæ candidam radicem habet, potentioris eſt facultatis, ut & muliebri profluuio medeatur. Verùm & hæc, & ea quoque, quæ atram habet radicem, ex uino nigro auſtero bibitur. Porrò nonnullam etiam abſtergendi uim obtinent, ita ut & alphos ſanent, & alopecias. Ad alphos uerò macerantur aqua, ad alopecias pice liquida. Sed ad hæc aptior eſt ea, cuius radix nigra eſt, ſicut ad alia, cuius alba.

Nomina.

Νυμφαία Græcis, Nymphæa item Latinis appellatur: Mauritanis, Nilofar, Ninofan, ſeu Nilufar: Italis, Nimphea: Germanis, Gelb, Vueiſz ſeebluomen, & Haruurtz: Hiſpanis, Eſcudetes del rio, & Higos del rio: Gallis, Blanc de eau, Launet de eau, & Lis de ſtang.

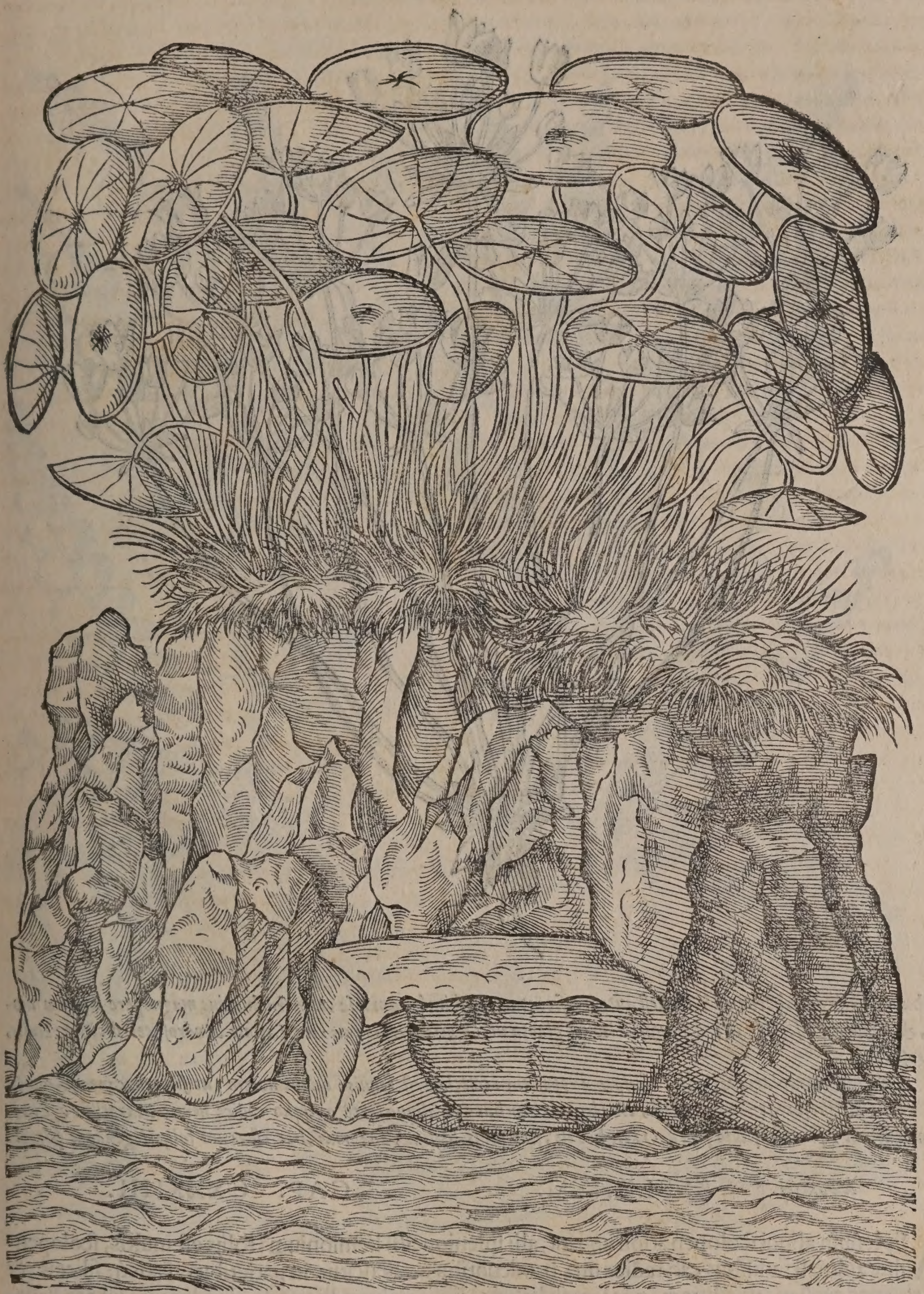
Ἀνδρόσακες. ANDROSACES. CAP. CXXXIII.

Androſaces herba eſt amara, † tenues ſpargens iuncos, ſine folijs, folliculos in capitulis habens, in quibus ſemen continetur. Gignitur in Syriæ miritimis. Ea drachmis duabus in uino pota, copioſam hydropicis urinam ciet. Idem effectus eſt ſemini poto, & herbæ decocto: podagris utiliter illinitur.

a Meû exēp. ita legit. Ἀνδρόσακες γεννᾶται ἐν Συρίᾳ ἐν παραλίοις τόποις, πόα δ' ἐστὶ λευκὴ λεπτόκαρφος, πικρὰ, ἄφυλλος, θυλάκιον ἐπὶ τῆς κεφαλῆς ἔχουσα. Id eſt Androſaces naſcitur in Syria in maritimis locis. Eſt autem herba alba, tenuibus uirgultis, amara, ſine folijs, folliculum in capite habens.

Androſaces

ANDROSACES.

ANdroſaces ex Syria, quod ſciam, non defertur in Italiam. Verùm, quia eam herbam inibi etiam naſci poſſe nihil prohibeat, quoddam plantæ genus nuper inuentum eſt in Hetruriæ maritimis, cuius hîc picturam ideò exhibere libuit, quòd id à quibuſdam Androſaces exiſtimetur. Idipſum ad me miſit hoc anno Piſis Lucas Ghinus medicus clariſſimus, & rei herbariæ peritiſſimus: à quo (ſi is illi opinioni ſubſcriberet, & Androſaces in Italia naſceretur) non mihi ex eo diſſentiendum eſſet, quòd præter alias notas hæc planta (ut Oribaſius ex Dioſcoride tranſcribens habet) tota candida ſpectatur. Cæterùm aliam quoque plantam ex Syriæ maritimis allatam ab hac longè diuerſam, miſit ad me ſub Androſaces nomine Iacobus Antonius Cortuſus patritius Patauinus, cuius quoque hîc imaginem excudi curauimus, ut de ea quoque aliorum ſit iudicium. Androſacis meminit Galenus libro VI. ſimplicium medicamentorum, ubi ſic inquit. Androſaces

Androſacis conſid.

Androſacis uires ex Gal.

ſaces

ANDROSACES ALTERA.

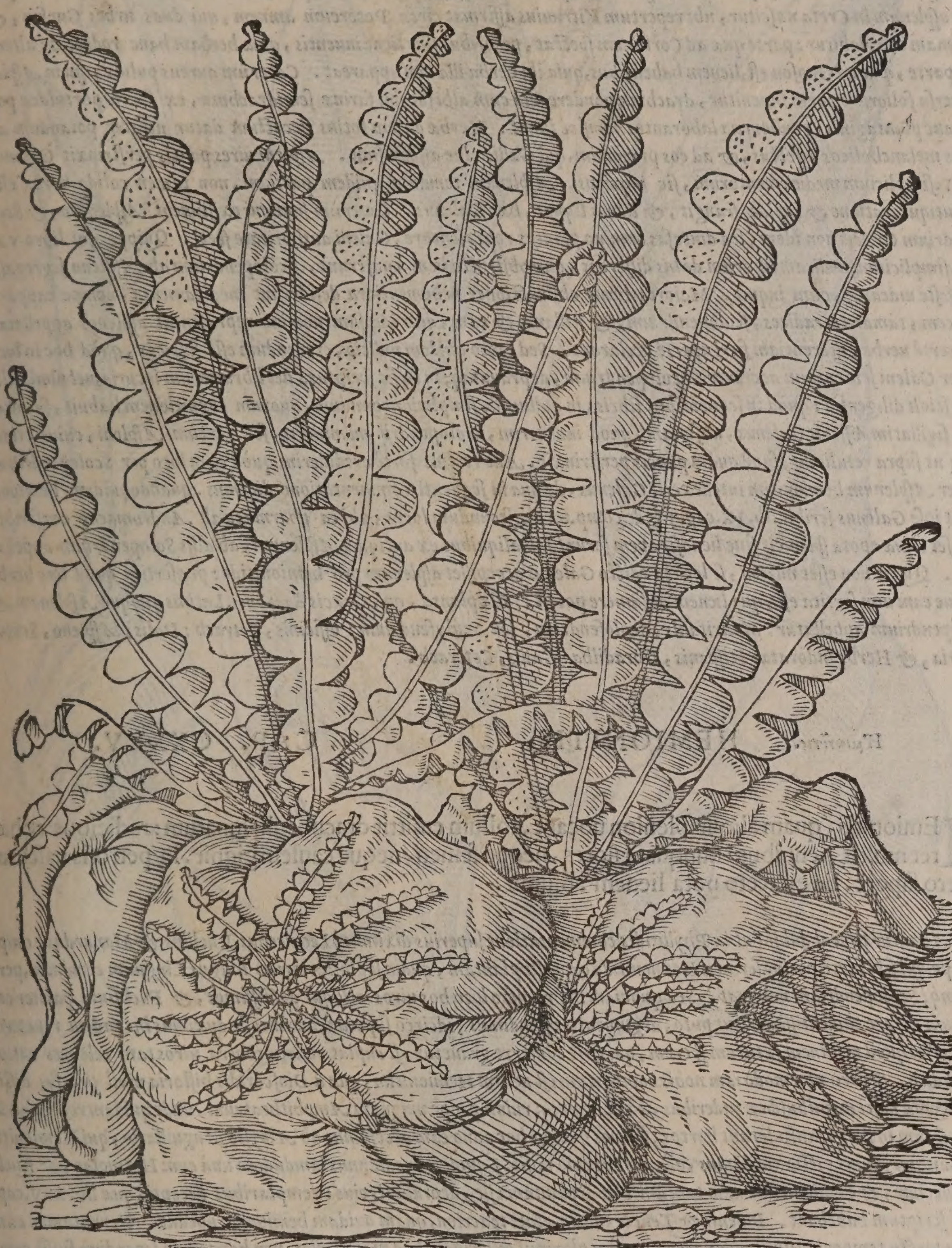
ſaces humida, & acris herba eſt. Poteſt autem reſiccata, exhibitaq́; tum ipſa, tum fructus eius màgnopere urinam mo- 1
Nomina. *uere, & nimirum diſcutere, & deſiccare. Hæc planta ut Græcis ἀνδρόσακες, ita Latinis Androſaces dicitur: Italis, Androſace.*

† *In uulgatis exmplaribus hoc loco ſcriptum reperitur λεπτὴ, hoc eſt tenuis: quam uocem, ut ſuperuacaneam, omiſit Ruellius. In Oribaſio uerò λευκὴ, id eſt, alba legitur: & hanc ex aliquo fortè antiquo codice uertit Marcellus. Cæterùm non deſunt, qui, ubi paulò pòſt ἄφυλλος, hoc eſt, ſine folijs legitur, ἔμφυλλος, hoc eſt, cum folijs legendum putent.*

Ἄσπληνον. ASPLENVM. CAP. CXXXIIII.

ASplenum aliqui ſcolopendrion uocant, alij ſplenion, alij hemionium: folijs eſt multis, ſcolopendræ animali ſimilibus, ab radice una prodeuntibus. Naſcitur in parietibus, ſaxisq́; ſiliceis, & 2
opacis: nec caulem, nec florem, nec ſemen habet. Folia polypodij modo diuiduntur, ſubter flaueſcentia hirſutaque, ſupernè uiridia. Vim hanc habent folia in aceto ferueſacta, ut per dies quadraginta pota lienem abſumant: quibus etiam contritis lienem ex uino illini oportet. ſtranguriæ, & regio morbo prodeſt, ſingultum ſedat, calculos in ueſica comminuit. Conceptum adimere creditur, per ſeſe, aut cum muli liene appenſa. Tradunt noctu, ſilente luna, huius rei gratia effodiendam.

ASPLENVM.

D *ASplenum, ſiue Scolopendrium tam à medicis, quàm pharmacopolis, qui planè Mauritanorum ſcripta ſequuntur, Cetrach barbara uoce uocatur. Nec diu eſt, quòd nouere rei herbariæ periti Arabum Ceterach eſſe legitimum Scolopendrium. Quandoquidem anteà uniuerſa herbariorum ſchola Aſpleni loco phyllitim, quam etiam uulgò Linguam ceruinam appellant: ſuis immiſcebant medicamentis. Verùm enimuero quanquam hoc adeò clarum eſt, ut nullus amplius dubitandi locus relinquatur; adhuc tamen inueniuntur è ueteribus noſtris ſeplaſiarijs, qui ut ſuam potius pertinaciam, quàm ueritatem ipſam tueantur, nullo pacto ſibi perſuaſum eſſe uolunt, phyllitim non eſſe legitimum Scolopendrium: eo tantum argumento pertinaciter innixi, quòd ſui maiores phyllitim Scolopendriam appellauerint, quòdq; eam ſpleni ſemper maximè profuiſſe experimento cognouerint. Qua tamen in re prorſus aberrant, ut ex Aſplenij notis facilè ab omnibus intelligi poteſt: ex quibus apertiſſimè cognoſcitur, nil aliud eſſe Aſplenum, quàm ipſum Cetrach uocatum. Nec deſunt præterea, qui obnixè contendant, Cetrach non eſſe Aſplenum, quòd ſcripſerit Dioſcorides naſci Aſplenum folijs polypodij, ſiue* Aſpleni conſideratio. Quorundam error.

filiculæ,

filiculæ, quibus tamen ipſius Ceterach folia non undequaque reſpondere uidentur. Verùm ſi ij, qui ita obijciunt, eam uidiſſent filiculam, quæ in montibus prouenit in itinere, quo Goritia per montes in Carniolam itur, folijs anguſtioribus, & admodum uirentibus, ijs in poſterum, quantum equidem reor, omnis dubitandi occaſio ſublata eſſet. Siquidem filicula hæc folio exit Ceteracho perquàm ſimili, quanquam paulò ampliore. Tantaq; eſt ſimilitudo, ut mihi primùm hanc herbam inſpicienti ea fermè uiſa ſit uerum Aſplenum: quæ tamen effoſſa radice ſtatim pro filicula agnoſcitur. Præſtantiſſimum aſplenum in Creta naſcitur, ubi repertum Vitruuius affirmat circa Potereum amnem, qui duas urbes Gnoſon, & Cortynam interlabitur: parte quæ ad Cortynam ſpectat, pecoribus ſine liene inuentis, quia herbam hanc roderent: altera uerò parte, quæ ad Gnoſon eſt, lienem habentibus, quia ibi herba illa non appareat. Cæterùm aureus puluis, qui in Aſpleno auerſa foliorum parte inuenitur, drachmæ pondere unà cum albi ſuccini farinæ ſemidrachma, ex ſucco portulacæ potus, aut plantaginis, gonhorræa laborantes mirificè iuuat. Herbæ autem totius decoctum datur utiliter potandum ad omnes melancholicos affectus, & ad eos præſertim, qui Gallica lue affecti ſunt. Aſpleni uires paucis perſtrinxit Galenus lib. VI. *ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Aſplenum tenuium quidem partium, non tamen calida herba eſt.*

Aſpleni uires ex Gal.

Hac utique ratione & lapides frangit, & lienes liquat. hæc Galenus. Cæterùm ſunt qui exiſtiment Aſplenum, & Scolopendrium Græcis non idem, ſed diuerſas omnino plantas repræſentare, Galeni authoritate freti. Quippe qui libro V. *c.* XII. *ſimplicium medicamentorum de his differens, quæ obſtructo lieni conferunt, Scolopendrium ab Aſpleno ſegregaſſe manifeſtè uideatur, cùm inquit. Maiores lienis obſtructiones uehementiora deſiderant medicamenta, nempe capparis corticem, tamaricis radices, ſcolopendrium, & ſcillam, & eam, quæ idipſum nomine repræſentat aſplenos appellata.*

Galeni locus ſuſpectus.

Hæc certè uerba differentiam fieri apertè declarant. Sed, meo quidem iudicio, credendum eſſe ſuſpicor, quòd hoc in loco præter Galeni ſententiam accreuerit Scolopendrium, deprauataq; in eo ſit ſcriptura uel librariorum incuria, uel nimia alicuius ſcioli diligentia: quòd in ſequentibus libris, in quibus de ſimplicium omnium, quorum cognitionem habuit, facultatibus ſigillatim differit Galenus, nuſquam, quod inuenerim, Scolopendrij meminerit, ſed tantùm Aſpleni, cuius etiam uires (ut ſupra retulimus) ſanè quàm paucis perſtrinxit. Aut rectius fortè crediderim, quòd eo in loco per Scolopendrium, uel per Aſplenum hemionitim intellexerit Galenus, de qua in ſequenti commentatione dicemus. quandoquidem hemionitis (ut ipſe Galenus ſcribit lib. IX. *cap.* II. *de comp. medic. ſecundum locos, ubi ea pharmaca ab Andromacho conſcripta recenſet. quæ epota ſplenicis ſiue lienoſis opem ferunt) ab aliquibus ex antiquis Aſplenum, ab alijs Solopendrium appellata eſt. Quare non eſſet mirum, ſi loco prædicto Galenus accepiſſet aſplenum pro hemionitide: præſertim quòd hæc herba quoque eam uim ſortita eſt, qua lienem abſumere poteſt.*

Nomina.

Illa planta, quæ Græcis ἄσπληνον, *Latinis quoque Aſplenum, & Scolopendrium appellatur: Mauritanis, Scolofendrion, ſeu Sculufendrium: officinis, Cetrach: Italis, Aſpleno, Scolopendria, & Herba indorata: Hiſpanis, Doradilha: Gallis, Ceterach.*

Ἡμιωνῖτις. HEMIONITIS. CAP. CXXXV.

HEmionitis, quam aliqui ſplenion uocant, folium emittit dracunculi, lunatum: radicibus cohæret multis, tenuibus: nunquam flores, neque ſemen, neque caulem gignit. in petroſis naſcitur, auſtero ſapore. Ea ex aceto pota lienem abſumit.

Hemionitidis conſid.

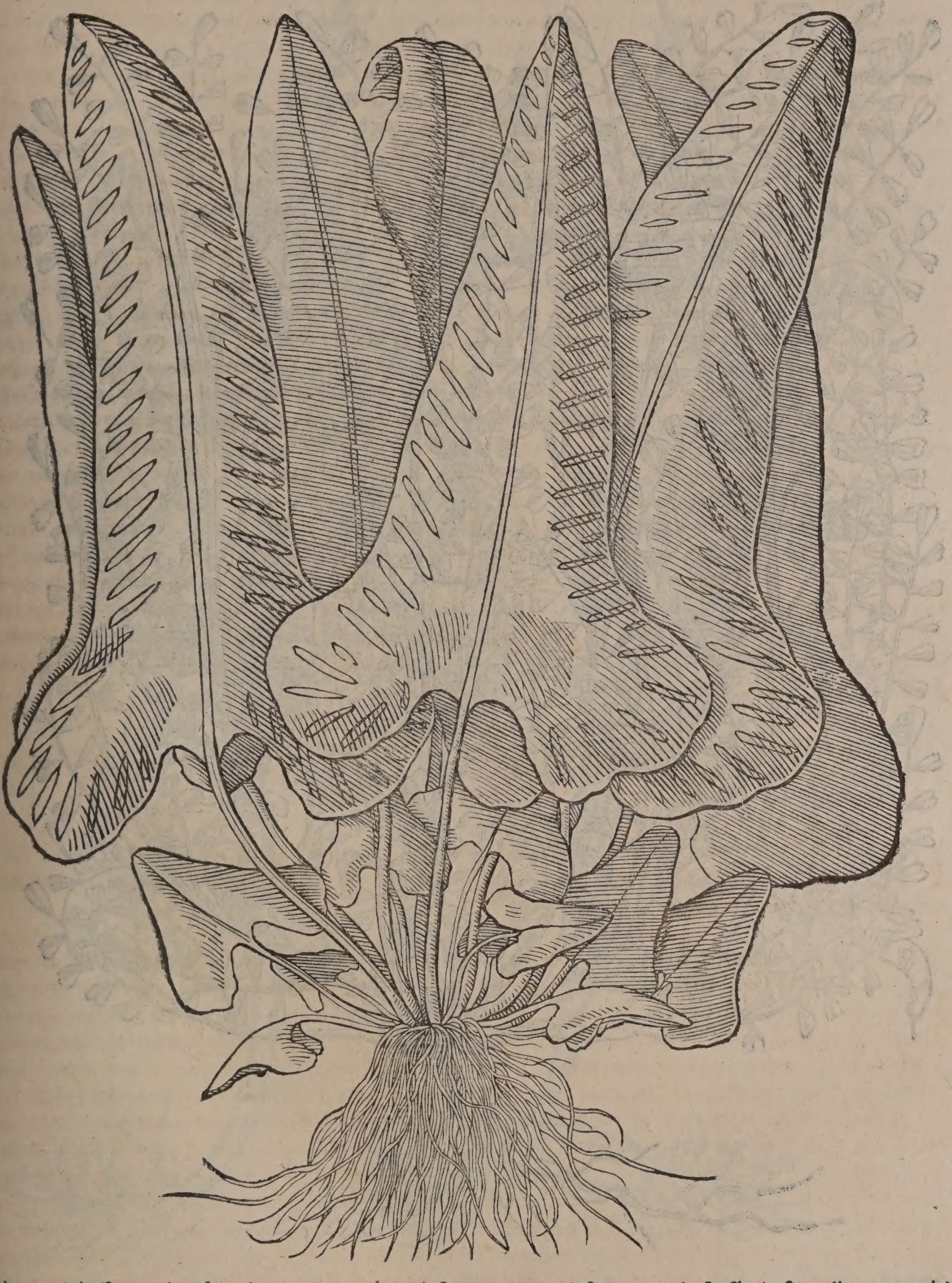
FAlluntur procul dubio (ut in Phyllitidis commentatione ſuperius diximus) Leonicenus, Ruellius, & Manardus: quippe qui ſibi certò perſuaſerint, Hemionitida eam eſſe plantam, quam ſeplaſiariorum uulgus Linguam ceruinam, peramq; Scolopendriam nominat. Sed quoniam in prædicto loco hos uiros alioqui doctiſſimos, & Fuchſium pariter eos ſecutum errare euidentiſſimis, ut puto, argumentis oſtendimus; idcirco ſuperuacaneum eſſe duximus hic eadem repetere, præſertim quòd neminem futurum ſperem, qui eò ſe conferre grauetur, ſi cupiat noſtras contra uiros tam celebres rationes audire. Porrò non modò iam nobis compertum eſt ueram Hemionitim, quæ à Dioſcoridis hiſtoria nihil prorſus diſſidet, Romæ naſci in quibuſdam ruderibus, ædificiorumq; ruinis prope magnum Amphitheatrum, unde quidam rei herbariæ ſtudioſi eam in ſuos tranſtulerunt hortos; ſed nos quoque hoc anno eam accepimus ab Aloyſio Anguillario, qui Hemionitidis plantam, cuius picturam damus, ad nos Patauio miſit. Equidem credidimus iamdudum unà cum Hermolao, & Ruellio teucrium, & hemionitim unam tantùm Plinio plantam eſſe, deprauatis eius exemplaribus decepti, quæ lib. XXV. *cap.* V. *ita ſcriptum habebant. Inuenit & Teucer eadem ætate teucrion, quam quidam hemionion uocant. Veruntamen cùm poſtea tractu temporis Plinij codex mendis quàm plurimis expurgatus ad manus eſſet, non hemionion legendum fuiſſe comperi, ſed hermion. Quo factum eſt, ut omnino fuerim coactus in hoc mutare ſententiam, contraq; aſſerere teucrium à Plinio deſcriptum à Dioſcoridis teucrio nullis notis differre. Cæterùm inter hemionium, & aſplenum Plinio nulla intercedit differentia, quòd ſcripſerit libro* XXVII. *cap.* V. *Aſplenum ſunt, qui hemionion uocant. Sed equidem uereor, ne & ipſe in errore uerſetur. quandoquidem Dioſcorides non modò utriuſque hiſtoriam diuerſis capitibus deſcripſit; ſed etiam aſplenum nuſquam, quod ſciam, hemionitim appellari ait: tametſi contrà Hemionitim non aſplenum, ſed ſplenion à quibuſdam uocari tradiderit.*

Lunariæ minoris deſcriptio, & uires.

Sed poſteaquàm Hemionitidis lunata folia mihi ad memoriam reuocarunt herbam illam, quæ à chymiſtis LVNARIA *minor, & ab alijs ob ſemen racemoſum Lunaria botryitis cognominatur, cùm & ipſa miris in medicamentis polleat uiribus, non prætereundum duxi, quin hic de ea aliquid diſſererem. Hæc itaque breuis eſt planta, dodrantali ferè altitudine. Caule conſtat ſimplici, rotundo, lento, ac gracili: è cuius medio inlatus exit ramuſculus, coſtæ effigiæ: cui folia ſunt utrinque ſeptem annexa, lunata, craſſa, firmaq;. braſſicæ marinæ modo. Flores profert in ſummitate caulis, oxalidis minoris inſtar: ſemine rufo, rotundo, minutoq;, in uuæ modum racematim cohærente. Vis totius*

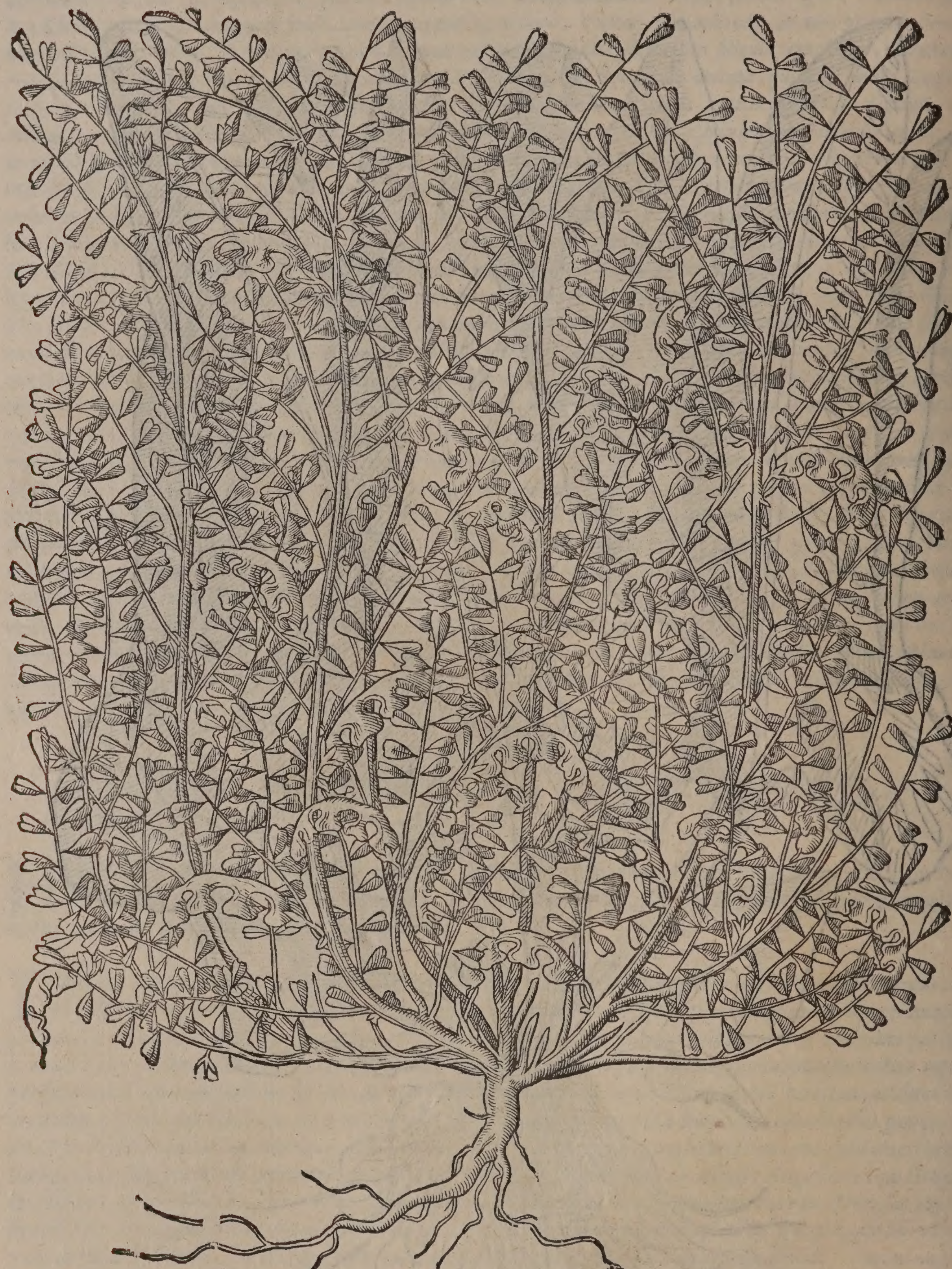
plantæ

HEMIONITIS.

plantæ mirè efficax uulneribus glutinandis, itemq́; intrinſecis, atque extrinſecis corporis fracturis ſanandis: quare miris celebratur laudibus ad puerorum enterocœlas. Datur utiliter, commodeq́; dyſentericis, planta tota in puluerem contrita. Albas uteri fluxiones ſupprimit, quemadmodum & rubentes. Ferunt equos, qui in montibus herbas depaſcuntur, ubi hæc copioſa prouenit, auulſis ab ea clauis, ſuos ferreos calceatus amittere, & ob id uulgò à nonnullis Sferracauallo, appellari. Sed perperàm, meo quidem iudicio, quòd alia ſit planta, quæ uel ab ipſo effectu legitimè ſic fuerit appellata, uel quòd ſemen proferat ferreis equorum calceis ſimile. Verùm, cùm à chymicis hæc planta inter Lunariæ genera recenſeatur, adeò, ut quidam eam ipſam Lunariam maiorem appellent: præterire quidem non potui, quin de ea quoque hîc uerba facerem. Eſt itaque Planta, quam nos SFERRA CAVALLO *appellamus, herba in montibus proueniens, folijs minori Securidacæ proximis, puſillis, cordisq́; faciem referentibus, incurua ſecundum longitudinem excurrente linea, pluribus utrinque è longo pediculo emergentibus ſiliquis, oblongis, preſſis, numeroſis, altera parte incuruis inciſuris diui-*

SFERRACAVALLO.

ſis, & foraminum rotundorum ſpeciem referentibus, prominente utrinque foraminum orificio, adeò ut non parum opificij in hiſce fabricandis natura adhibuiſſe uideatur. caules habet anguloſos, ſtriatosq́;, ramulis compluribus refertos, ſed flores hactenus mihi uidere non licuit. Semen è ſiliquis prodit lunatum, bicorne, unde illi nomen apud chymiſtas; qui eam magnis efferunt præconijs ad argentum conficiendum, ſed quàm ſuis opinionibus deludantur ij, ſæpe ſuo magno damno experiuntur. Radice nititur gracili quatuor digitorum longitudine. Hanc ego plantam Securidacam montanam appello, cum non paruam uideatur habere cum minori ſecuridaca cognationem, cum facie, tum uiribus. Quod autem equi, qui diu hanc plantam uirentem calcauerint, ferreis calceatibus protinus exuantur, quid certi afferam non habeo: Verùm cùm ſcribat Plinius lib. x. cap. xviii. Picum martium adactos cauernis eorum cuneos à paſtoribus, admota quadam herba extrahere, & Trebius antiquiſſimus author illi ſubſcribat, cogor quidem ijs haud omnino refragari, qui huic plantæ id uirium tribuunt. Eſt & alia herba, quam aliqui ſimiliter Lunariam minorem nominant, quæ in ſcrobium ripis, & aggeribus uligine

Lunaria minor alia.

LVNARIA MINOR.

uligine madentibus, ſecus uias plerunque naſcitur. Serpit hæc humi iunceis cauliculis, cubito longioribus, clematidi illi ſimilibus, quæ Vinca peruinca uulgò uocatur, in quibus à radice ad ſummum ex utroque latere breuibus interſtitijs folia exeunt craſſiuſcula, rotunda, paruorum nummorum ſpeciem referentia: unde à nonnullis Nummularia dicta eſt. Sunt qui exiſtiment, hanc eſſe Elatinem. Verùm quia Nummulariæ dictæ folia piloſa non ſunt, ſed læuia: quia præterea non naſcitur in ſegetibus & cultis, ſed in ſcrobium aggeribus & uliginoſis locis; ideo ijs non poſſum adſtipulari. Hæc quoque glutinandi, & cobibendi facultate prædita eſt. Sed iam, ut noſtri moris eſt, Hemionitidi ſuæ reddantur uires ex Galeno, qui eas retulit lib. VI. ſimplicium medicamentorum, bis paucis uerbis. Hemionitis ſimul & adſtrictionem, & amaritudinem poßidet: quamobrem cum aceto pota lienoſis auxilio eſt. Ea ut Græcis ἡμιωνῖτις, ita etiam Hemionitis Latinis, & Hemionite Italis uocatur.

Hemionitidis uires ex Gal.

Nomina.

Ἄνθυλλις. ANTHYLLIS. CAP. CXXXVI.

a ὕφαλμος. i. subsalsus. ita meum. Oribasius non legit conclusa.

ANthyllis duplex est. quædam enim lenti simillima, folijs mollibus, rectis ramulis, palmi altitudine: radice parua, tenui. Nascitur in salsis terris, & à sole illustratis [a], non insulso gustu. Altera est folijs, ramulisque aiugæ similis, hirsutioribus tamen, [breuioribus, & asperioribus] flore purpureo, odoris admodum grauis: radice cichorij. Pota drachmis quatuor, urinæ difficultati, renibusque plurimùm prodest. Tritæ, uuluæ pituitas emolliunt, cum rosaceo, & lacte impositæ. uulneribus medentur. Quæ autem aiugæ similitudinem refert, præter alia pota cum aceto mulso, comitiales sanat.

Anthyllidis consid.

Fuchsij opin. damnata.

PRimam, aut alteram Anthyllida, quæ Dioscoridis historiæ respondeat, non equidem hactenus in Italia reperi, aut repertam uidi: quanquam non negauerim, quin ea inibi proueniat. Ruellius hanc posteritati Salsolam uocatam fuisse tradit, quòd ex ea salem fieri memoriæ proditum sit. Fuchsius uerò in libro illo de componendis medicamentis, quem locupletatum nuper excudit, putat eam herbam, quæ Kali Mauritanis dicitur, de qua nos disseruimus libro superiore in Atriplicis commentatione, Anthyllidem esse. nam ubi Aluminum genera expendit in fine fermè sic inquit. Alumen, quod Catinæ appellant, ex herba combusta conficitur, Cali Mauritanis dicta, Græcis Anthyllide & Trago. Sed, meo quidem iudicio, in hoc apertè hallucinatur Fuchsius unà cum Amato Lusitano, à quo illum hanc uanam opinionem accepisse facilè suspicor. In primis nanque non uideo ego, quomodo fieri possit, ut Cali Mauritanorum duas possit legitimè Græcorum plantas repræsentare, Anthyllida & Tragum. quæ quidem genere, forma, notis ac uiribus inter se maximè differunt, ut in ea Apologia, quam in illum Lusitanum scripsimus, latius ostendimus. Deinde nobis planè subit mirari Fuchsium, uirum alioqui doctissimum & in re medica adeò clarum, ut primas ferat in Germania, quòd Lusitani illius ineptias tam religiosè sit secutus, ut hîc contentus protulisse Anthyllidem esse herbam Cali, neglexerit præterea Anthyllidis genera, quæ Dioscoridi duo sunt, expendere: atque genus explicare, quod Cali esse putabat. At re uera Cali (quantum ego sentio) nec primam, nec alteram Anthyllidem exprimit, neque etiam Tragum. Etenim hoc sine folijs nascitur, sed eorum uicem explent aculei, adeò ut tota planta spinis horrida spectetur. Illa uero Anthyllis, quam primo generi adscribit Dioscorides, lenti simillima est. Porrò alterum eius genus (teste Dioscoride) folijs ramulisq; aiugam æmulatur, hirsutioribus tamen, breuioribus & asperioribus: flore purpureo, odoris admodum grauis. Quæ nimirum notæ in herba Cali, gustanti salsa prorsus desiderantur.

Anthyllidis uires ex Gal.

Vtriusque Anthyllidis meminit Galenus libro VI. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Anthyllis duplex est, sed utraque modicè desiccat, ut & ulcera glutinet. Cæterùm altera, ea scilicet quæ chamæpityi adsimilis est, quadantenus subtiliorum est partium, quàm altera, adeò ut et comitialibus competat. Quin & ipsa magis quàm altera extergere potest.

Nomina.

Quæ herba Græcè ἀνθυλλὶς, Anthillis item Latinè, & Anthillide Italicè nominatur.

id est Anthyllion apud Gal. lib. 2. ad ur. cap. 2. in cura Herpetis?

Ἄνθεμις. ANTHEMIS. CAP. CXXXVII.

† Meum excep. ἔνδοθεν μὲν λευκὸν καὶ χρυσίζον ἀνθύλλιον ἔχοντα, ἔξωθεν δὲ περίκειται κυκλοτερῶς λευκὰ ἢ πόρφυρα. i. intrinsecus quidem album, & aurei coloris florem habet, extrinsecus uerò per ambitũ albos, aut melinos, aut purpureos.

a Meum. ὅπερ τοῖς ὅλοις ἐστὶ μεῖζον. i. quot & per omnia maius est.

ANthemidis genera tria, tantùm flore distantia: rami dodrantales, fruticosi, alis multis concauis tenuib. foliolis, paruis, numerosis, rotũdis capitulis: † floribus in medio aureis, forinsecus orbiculato ambitu cãdidis, melinis, aut purpureis, maguitudine foliorũ rutæ. Nascitur ĩ asperis, & iuxta semitas. colligitur uere. Vim habent radices, flores, & herba excalfaciendi, extenuandiq;. Potu, & insessione, pellunt menstrua, partus, urinam, calculosque: aduersus inflationes, & ilei tormenta bibuntur: bilem suffusam expurgant: iocinerũ uitia sanant. Decocto earũ uesicæ fouentur. Ex omnib. his generibus ad calculos efficacissima est, quæ florem purpureũ habet [a], cuius amplitudo maiuscula est. Hanc propriè heranthemon uocant. Ea cui leucanthemo nomen est, item quæ chrysanthemon dicitur, uehementius urinam ciunt. Aegilopijs illitæ medentur: commanducatæ ulcerum eruptiones in ore sanant. Nonnulli in clysteribus ex oleo utuntur, teruntur que in farinam, ad abigendos febrium circuitus. Flores, & folia recondi debent; & priuatim tusa, in pastillos digeri: radix quoque siccari, dumque ingruit necessitas, binæ partes herbæ dari, modò floris aut radicis pars una modò contrà floris partes duæ, & herbæ una, permutatim duplicato pondere, alternis diebus. bibere autem oportet in uino mulso diluto.

Anthemidis consid.

ANthemis, quæ & Chamæmelon ab odore mali Græcis dicta est, officinis, & uulgo corrupta uoce Camomilla uocatur. Verùm quanuis tres Anthemidis species florum colore tantùm differentes, memoriæ prodiderit Dioscorides, eamq; cæteris ad calculos præstare tradiderit, cui flores in medio aurei, per ambitum uerò purpurei bubonij modo insunt; pharmacopolæ tamen in Italia illam duntaxat sibi comparant, quæ floribus constat intus aureis, forìs folijs albicantibus circumseptis: quòd hæc cæteris frequentior, copiosiorq; inter segetes in campis proueniat, oleatq; suauiter. Quandoquidem cætera eius genera, à paucis sanè cognita, in raris Italiæ locis reperiuntur. Sunt qui putent plantam, quam quidam Vergilij ADONIDEM esse censent, purpureum Dioscoridis esse Anthemidem; sed re uera hallucinantur, quòd huiusce Anthemidis genus, Dioscoride teste, flores proferat in medio aureos, & forinsecus orbiculato ambitu purpureos, ut in Belli quadam uidemus, à quibus maximè differunt uulgaris Adonidis flores, qui papauerorum syluestrium flores æmulantur. Cæterùm Anthemis cuius uulgaris est usus, caules edit cubitales, folijs est paruis capillaribus, tenuibus, ac numerosis: flores fert in caulium, ramorumq; summitatibus Parthenio, quod Matricariam uocant, similes. Radicibus nititur tenuibus, nec altè descendentibus. Tanta est Anthemidis cum Cotula fœtida similitudo, ut nullo ferè oculorum intuitu,

ANTHEMIS, SIVE CHAMAEMILLA.

tuitu, ſed olfactu tantùm altera ab altera dignoſci queat; Nanque altera, nempe Anthemis perquàm bellè, ac ſuauiter olet, altera uerò fœtet, & adeò acris eſt, ut cutim exulceret adalligata. Quo fit ut qui in campis aluum exonerant, & deinde hac herba ſedem abſtergunt, paulò poſt intolerabili uexentur ardore. Cæterùm Anthemidis decoctum potum lateris dolores ſanat. Idem præſtat aqua è floribus diſtillata. Anthemidis flores abſque folijs decerpti, tuſiq́; in mortario, & ex oleo in paſtillos conformati, ſi ex eodem oleo diſſoluantur ijq́; febrientes à uertice capitis uſque ad pedes illinantur, moxq́; ſtragulis, ut ſudent, integantur, quaſcunque febres ſanant, ſi ſudor copioſus fluxerit. Ita enim ſcriptum reliquit Nicheſſor Aegyptius. Anthemidis meminit Galenus lib. III. *ſimplicium medicamentorum, ſic ſcribens. Chamæmelum tenuitate quidem roſæ perſimile eſt, calore uerò ad olei facultates magis accedens, animali tum familiares, tum temperatas. Quapropter laßitudinibus, ut ſi quid aliud confert, doloresq́; ſedat, mitigatq́;. Præterea tenſa remittit, & laxat, quæq́; mediocriter dura ſunt emollit, quæq́; conſtipata rarefacit. Ad hæc febres, quæ citra uiſceris alicuius in-*

Anthemidis uires ex Gal.

ADONIS.

flammationes infestant, discutit, ac dissoluit, ac præsertim quæ ex humoribus biliosis, aut cutis densitate proueniunt. Qua de re & ab Aegyptiorum sapientibus soli consacratum est, febriumq; omnium remedium putatur. Verùm hac quidem in re à ueritate aberrant: solas enim, quas dixi febres sanare potest, easq; quæ iam concoctæ sunt. Iuuat tamen pulchrè reliquas etiam omnes, quæ melancholicæ sunt, aut pituitosæ, aut ex uiscerum inflammatione prognatæ. Nam & harum remedium Chamæmelum uel strenuissimum est, ubi iam concoctis adhibetur: quapropter, & hypochondrijs, ut si quid aliud, gratum existit. Meminit etiámnum libro VI *eorundem simplicium medicamentorum, sic inquiens. Dictum quidem in tertio libro de hac herba copiosius est, diceturq; nunc summatim, quòd calefacit, & desiccat in primo ordine. Est & tenuium partium, ac proinde digerendi, rarefaciendi, & laxandi facultatem obtinet.*

Nomina. *Planta, quæ Græcis* ἀνθεμὶς, & χαμαίμηλον, *Latinis pariter Anthemis, & Chamæmelum appellatur: Arabibus, Debonigi, seu Babunegi: Italis, Camamilla: Germanis, Camillen: Hispanis, Manzanilla: Gallis, Camemina, & Camomille.*

Παρθένιον. PARTHENIVM. CAP. CXXXVIII.

PArthenium, aliqui amaracon uocant, folijs eſt coriandri, tenuibus: flore per ambitum albo, intus melino, odore ſubuiroſo, ſapore amaro. Siccatum, cum aceto mulſo, aut ſale potum, non ſecus atque epithymum, & bilem, & pituitam detrahit: ſuſpirioſis prodeſt, & melancholicis. Herba ſine flore à calculoſis, & anhelatoribus magna utilitate bibitur. Valet decoctum ad inſidendum in duritia uuluarum, & inflammationibus. Illinitur ſacro igni, & collectionibus cum flore.

SEritur Parthenium in Italia in hortis ferè omnibus, neque modò in ijs ſatum; ſed in alijs quoque locis ſponte prouenit. Folio eſt coriandri, amaro ſapore, odore graui: floribus per ambitum albis, intus melinis. Hetruſci Matricariam, & ab amaro ſapore, Amarellam uocant. Cæterùm hallucinantur, mea quidem ſententia, in parthenij hiſtoria Parthenij conſideratio.

PARTHENIVM, SEV MATRICARIA.

TANACETVM.

Brasauolus, & Fuchsius, uiri alioqui doctissimi: quin & Monachi illi reuerendi, qui in Mesuem commentarios ediderunt, quòd concordes sibi persuaserint (ut superius in Artemisiæ commentario, eorum errorem explodendo, diximus) Matricariam, siue Amarellam uulgò uocatam esse illud Artemisiæ genus, quod secundo loco à Dioscoride repræsentatur: utpote qui non rectè expenderint hanc esse legitimum Parthenium. Porrò contendunt Brasauolus, & Fuchsius eam omnino plantam uerum referre Parthenium, quam herbariorum uulgus Cotulam fœtidam appellat. Sed quàm isti clarißimi medici magno in errore uersentur, iudicent ij, qui probè sciunt Cotulam fœtidam folio esse fœniculi, aut anthemidis potius, quàm coriandri: neque sapore usqueadeò amaro, ut in Parthenio requiritur. Sed acutißimo, & exulcerandi ui prædito. id quod nusquàm Parthenio tribuit Dioscorides, neque Galenus. Sunt præterea antiquorum nonnulli, qui Helxinem quoque Parthenium uocauere, illam scilicet, quæ in parietibus nascitur detergendis uitreis uasis aptissima, ut Galenus ipse testatur lib. VI. *simplicium medicamentorum, & Plinius libro* XXII. *cap.* XVII. *naturalis historiæ. Nec desunt etiam, qui*
Tanacetum, & eius medicinę. *uelint mas Parthenium appellare Athanasiam, quam &* TANACETVM *uocant seplasiarij, cuius etiam superius de Artemisia differentes mentionem fecimus, & hîc modò effigiem damus. Quorum equidem sententiam magis probandam censerem,*

cenſerem, quàm eorum, qui tertium Artemiſiæ genus Tanacetum eſſe contendunt. Vtuntur Tanaceto recentiores ad uentriculi, & alui flatus diſcutiendos, item ad lumbricos ex uentre pellendos. Vtuntur & ad frangendos renum calculos, & ad ciendam urinam. Sed id uiris magis, quàm mulieribus commendant: contrà uerò Matricariam dictam fœminis tantùm exhibendam præcipiunt. Parthenij in ſimplicium medicamentorum cenſu Galenum meminiſſe non reperio. Eius nomen Græcum eſt παρθένιον, Latinum ſimiliter Parthenium: Arabicum, Achuen, Vchuen, Achuan, ſiue Alachuam: Italicum, Parthenio, Matricaria, & Amarella: Germanicum: Muotter Kraut, & Mettram: Gallicum, Matricaire. **Nomina.**

Βούφθαλμον. BVPHTHALMVM. CAP. CXXXIX.

BVphthalmon, quidam cachlam uocant, caules emittit tenues, mollesque: folia fœniculi: luteum florem, anthemide maiorem, oculi ſimilitudine, unde nomen traxit. Circa oppida naſcitur, & in campeſtribus. Flores cum cerato triti, tumores, duritiasq; diſcutiunt. Aiunt epotam poſt exitum à balneis, regio morbo correptis, colorem tractu temporis reddere.

BVPHTHALMVM.

Non

BELLIS MAIOR.

Buphthalmi consid.

NOn parum profectò inter se uariant de Buphthalmo recentiorum sententiæ, ut herbam, quæ ipsum legitimè repræsentet decernant, & ostendant. Nam aliqui putant, herbam quandam cubito altiorem, in pratis & agrorum marginibus nascentem, quæ (ut equidem opinor) Bellis maior est folio nonnihil in ambitu serrato, flore intus melino, extrà uerò candidissimis foliolis undique circundato, anthemide maiore, esse legitimum Buphthalmum. Alij uerò, quibus adstipulatur Fuchsius, aliam ab hac herbam uerum Buphthalmum esse contendunt, uulgaris anthemidis cognatam, quam officinæ Cotulam non fœtidam uocant. Sed cur horum sententias comprobem, sanè non habeo. quippe quanuis Cotula non fœtida dicta foliorum facie quadantenus Buphthalmum referat; flores tamen in medio melini, & in ambitu anthemidis modo candidi, Dioscoridis picturæ non utique respondent. Quemadmodum & hinc perspicuum est alteram plantam, cuius primo loco meminimus, non esse Buphthalmum. Siquidem cùm diligentissimè scripserit Dioscorides uulgaris anthemidis, tum etiam parthenij flores intus aureo micare colore, per ambitum uerò candido, dubitandum quidem non est, quin & eadem fuerit usus diligentia in describendo Buphthalmi flore, quem tamen luteum in uniuersum facit, non autem in ambitu candidum,

BELLIS MEDIA.

didum, qualis in uulgari parthenio conſpicitur. Cùm itaque Buphthalmum luteo planè flore præditum eſſe debeat, haud dubiè errant, meo quidem iudicio, qui pro Buphthalmo prædictas, aut ſimiles plantas accipiunt. Cæterùm legitimum, ni fallor, Buphthalmum ad me attulit hoc anno Patauio Ioannes Odoricus Melchiorius Tridentinus, iuuenis ſpectatæ in philoſophia, ac medicinæ eruditionis, mihiq; perinde ac filius chariſſimus, quod in nullis prorſus notis à Dioſcoridis deſcriptione diſſidet, ut eius effigies, quam hîc damus, abundè demonſtrat. Buphthalmi uires retulit Galenus lib. VI. *ſimplicium medic. ijs uerbis. Buphthalmum, inquit, ſic appellatum eſt à floribus, qui figura quidem boum oculis uideantur adſimiles; colore autem anthemidis floribus ſimillimi ſunt, ſed multò illis tum maiores, tum acriores. Proinde & uehementius diſcutiunt, adeò ut duritias ſanent cerato miſti. hæc Galenus. Vbi, ne quid nobis obſtet, animaduertendum eſt, quòd Galenus, qui Buphthalmi flores anthemidis floribus ſimillimos reddit, de ea tantùm anthemide intelligit, quæ luteos flores profert. Sed quoniam de Buphthalmi flore differenti mihi* BELLIS *ſic à Plinio uocata occurrit, cuius etiam initio commentarij memini, non alienum eſſe duxi, hoc in loco eius hiſtoriam, & uires recenſere. Bellis igitur quanquam plura ſunt genera, tria tamen communiter numerantur, nempe maius, medium, & minus. Maius folia gerit ex anguſta origine in latum*

Buphthalmi uires ex Gal.

Bellidis hiſtoria, & uires.

BELLIS MINOR.

latum ambitum finientia, ſubrotunda, craſſiuſcula, & circunquaque ſerrata, humi circa radicem in rotæ modum accubantia. Quæ autem in caulibus habentur, oblonga magis ſunt ſenetionis modo; caules emittit ab una radice plures, cubitales, teretes, robuſtosq́;, è quorum ſummis partibus flores exeunt Anthemide, aut Parthenio maiores, qui æſtate tota perdurant, colore intus aureo, & per ambitum candido. Radix illi eſt multifida, haud ualde deſcendens. Alterum autem, quod medium appellamus, plerunque in pratis prouenit folijs minoribus, nec adeò per ambitum inciſis, in terra iacentibus. Cauliculos edit tenues, flexiles, rotundos, palmari longitudine: Radicem altero tenuiorem, ſed multifidam. Flores mittit maiori per omnia ſimiles, ſed longè minores. Minus quod in hortis ſeritur, uarijs ſpectatur generibus: quæ florum uarietate dignoſcuntur. Nam tametſi folia in omni ferè genere habeantur longiuſcula, in cacumine ſubrotunda, craſſiuſcula, ſolo procumbentia, & in rotæ modum radiantia, atque per ambitum ſenſim ſerrata; flores tamen coloribus, & foliorum numero inter ſe uariant. Siquidem in uno genere centrotenus aurei & per ambitum, rubentibus foliolis ſtipati

cernuntur,

BELLIS MINORIS TRES SPECIES.

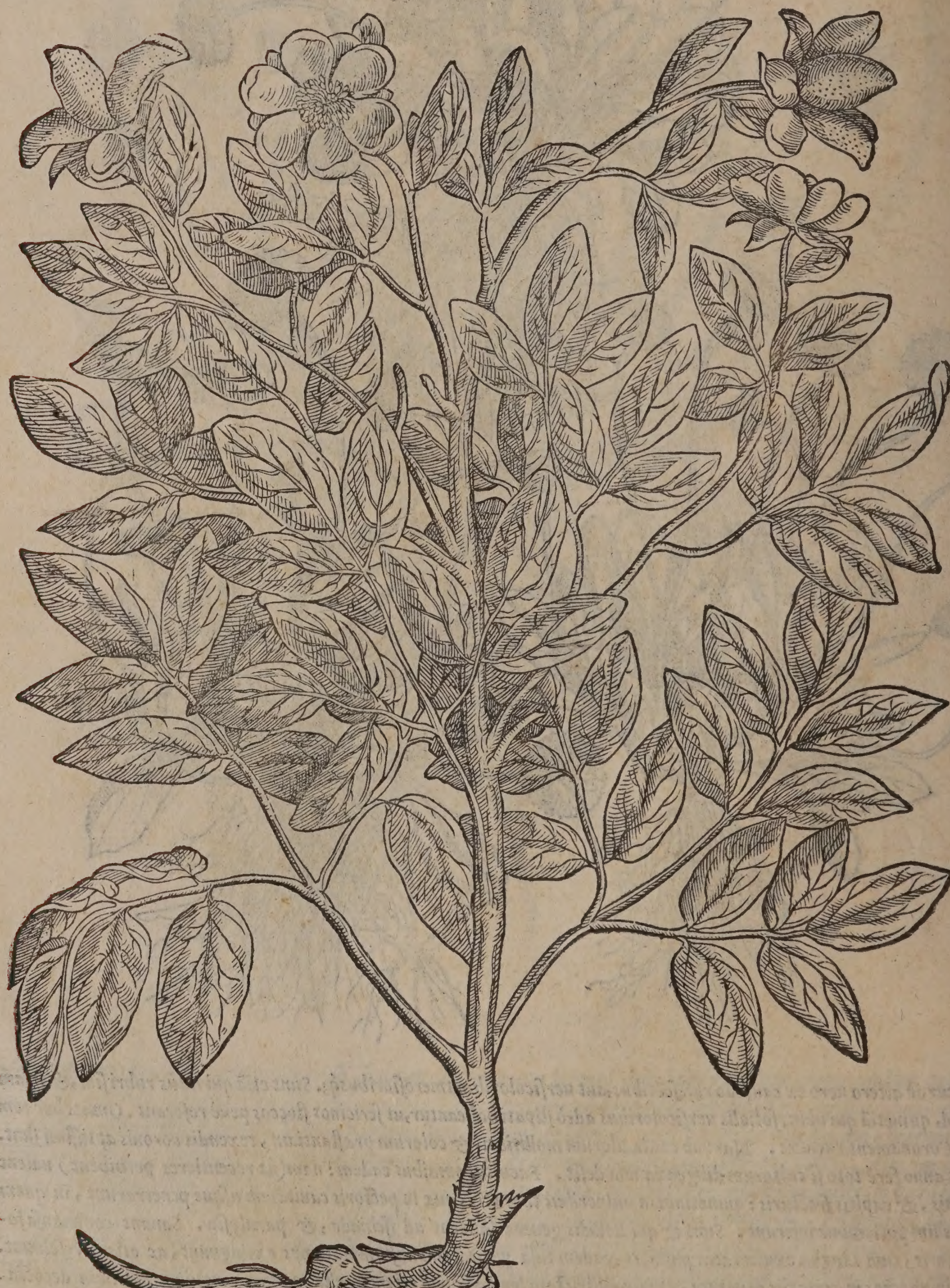

cernuntur, in altero uero ex candido rufeſcẽtibus, aut uerſicolorib. numeroſioribusq;. Sunt etiã qui intus rubri ſint, & in ambitu albi, quinetiã qui ubiq; foliolis uerſicoloribus adeò ſtipati habeantur, ut ſericinos floccos penè referant. Omnes hoc tempore in Coronamenta uenêre. Nam ob cauliculorum mollitiem, & colorum præſtantiam, texendis coronis aptiſſimi ſunt. Florent anno ferè toto ſi cultorum diligentia non deſit. Facultas omnibus eadem: nam(ut recentiores perhibent) ualent in ſtrumis, & capitis fracturis: quinetiam in uulneribus thoracis, quæ in pectoris cauitatem uſque penetrarunt, in quem uſum Bellim potionibus inſerunt. Sunt & qui Bellidis genera laudent ad iſchiada, & paralyſin. Sanant commanſa folia cum oris, tum Linguæ exulceratas puſtulas, eadem tuſa genitalium inflammationes extinguunt, ac etiam reſoluunt. Herba ipſa recens in acetarijs deuorata, aluum adſtrictam lenit. id quod etiam præſtat ex iure pinguium carnium decocta. Nomina.
Βούφθαλμον ſic Græcè, Latinè uerò Buphthalmum, & Oculus bouis dicitur: Arabicè, Bihar: Italicè, Buphthalmo, & Occhio di bue. Bellis, Italis primo fiore, & fior di primauera dicitur.

γλυκυσίδη. **PAEONIA.** CAP. CXL.

PAeonia, siue glycyside, Græcis aliquibus pentoboron dicitur, sunt qui Idæos dactylos radicem pæoniam uocant. Caulis altitudine sesquipedis adolescit, comitantibus multis stolonibus. Huius duo genera: mas folia iuglandis habet: in fœmina uerò smyrnij more diuiduntur. Summo caule siliquas emittit amygdalis similes: in quibus, cùm dehiscunt, multa grana, exigua, rubra, acinis punicorum similia inueniuntur, & in medio nigra, purpurea quinque aut sex. Radix maris digitali crassitudine, & palmi longitudine, gustu adstringens, alba. fœminæ radicibus ceu glandes circiter septem aut octo inhærent, ut in hastula regia. Fœminis à partu non purgatis sicca radix datur: ciet menses

PAEONIA MAS.

PAEONIA FOEMINA.

amygdalæ magnitudine pota:uentris doloribus cum uino pota auxiliatur. ualet contra regium morbum,& renum,ac ueſicæ dolores. decocta in uino [a] aluum ſiſtit. Rubra grana rubentes menſes ſiſtunt, decem uel duodecim pota in uino auſtero, & nigro: ſtomachicis,& eroſionibus ea eſſe prodeſt: à pueris pota initia calculorum eximunt. Grana nigra auxiliantur ſuppreſſionibus nocturnis, uuluæ ſtrangulationibus, & matricis doloribus, quindecim numero pota, in aqua mulſa, aut uino. Naſcitur in altiſſimis montibus, & præruptis.

a Catecuz. addit. καὶ πινομένη.i.& pota.

Pæoniæ consideratio.

PAeonia fœmina planta est uulgaris notitiæ: mas uerò contrà, quòd paucis in Italia locis proueniat. Hanc Pisis ad me Goritiam misit hoc anno Lucas Ghinus Forocorneliensis, uir & doctrina, & rei medicæ cognitione præclarus. Sed & eam antea è Germania allatam uidimus. Pæoniæ historiam, & uires descripsit Plinius lib XXVII. cap. X. his uerbis. Glycisside (quam aliqui Pæoniam aut pentorobon uocant) caulem habet duûm cubitorum, comitantibus duobus, aut tribus, subrutilum, cute lauri, folia qualia Isatis pinguiora, rotundioraq; ac minora. Semen in siliquis, aliud grano rubente, aliud nigro. Duo autem genera sunt. Fœmina existimatur, cuius radicibus ceu balani longiores circiter octo aut sex adhærent. Mas plures habet, quoniam non una radice nixus est, palmi altitudine, candidaq;. Ea gustu adstringit. Fœminæ folia Myrrham redolent, & densiora sunt. Nascuntur in syluis. Tradunt noctu effodiendas, quoniam pico martio impetu in oculis faciente, interdiu periculosum sit. Radix uerò cum effodiatur, periculum esse, ne sedes procidant. Magna id uanitate ad ostentationẽ rei fictum arbitror. Hæc Plinius. in quibus à Dioscoride dissentit, quod mari plures scripserit esse radices quàm fœminæ, quo fit ut suspicer Plinij lectionem uitio haud carere.

Pæoniæ uires ex Gal.

Pæoniæ uires posteritatis memoriæ tradidit Galenus lib. VI. simpl. medic. ubi ita scriptum reliquit. Glycysida (quam pentorobon, & pæoniam nuncupant) radicem habet læuiter adstringentem cum quadam dulcedine: etsi plusculum dentibus mandas, acrimoniam item quampiam subamaram subesse percipies. Proinde menses ciet ex melicrato amygdalæ pota quantitate. Sanè tundere eam oportet, ac cribrare, & sic inspergere. Expurgat porrò etiam iecur obstructum, & renes. Sed hæc efficere nata est, quæ acris, & subamara est: quæ uerò quiddam etiam adstrictorium obtinet, uentris fluxiones sistere potest. Verùm eã tunc in austerorum uinorum quopiam decoctam bibere conuenit. Est autem facultate omnino resiccatoria uehementer, ita ut non desperauerim eam etiam adalligatam (quod meritò creditum est) puerorum epilepsias sanare.

Galeni historia.

Equidem uidi puellum quandoque octo totis mensibus morbo comitiali liberũ, ex eo quo gestabat radicẽ tẽpore: ubi uerò fortè fortuna quod à collo suspensum erat decidisset, protinus morbo correptus est. rursusq; suspenso in locum illius alio, inculpatè postea se habuit. Porrò uisum est mihi satius esse denuò id collo detrahere certioris experientiæ gratia. Id cùm fecissem, ac puer iterum esset conuulsus, magnam recentis radicis partem ex collo eius suspendimus: ac deinceps prorsum sanus effectus est puer, nec postea conuulsus est. Rationabile itaque erat, aut partes quaspiam à radice defluentes, ac deinde per inspirationem attactas, ita affectos locos curare; aut aërem à radice assiduè mutari, & alterari. Nam hoc pacto succus Cyrenaicus columellam phlegmone affectam iuuat, & melanthium frictum palàm destillationes, & grauedines desiccat, si quis id in calidum linteum rarum liget, assidueq; calorem ex eo per inspirationem, quæ per nares fit, attrahat. Quinetiam si compluribus linis, & maximè marinæ purpuræ, collo uiperæ iniectis, illis uiperam præfoces: eaq; postea cuiuspiam collo obuincias, mirificè profuerit tum tonsillis, tum omnibus ijs, quæ in collo expullulant. Sed de talibus priuatim aliquando fortè conscribam. Nunc uerò sciendum est, Pæoniæ temperamentum tenuium esse partium & exiccatorium, haud tamen insigniter calidum, sed aut symmetrum, aut paulò calidius. Hæc Galenus. Quibus patet pæoniæ radicem collo suspensam, non quidem deuoratam, puerorum epilepsiam curare, quanquam plurimi sint medici, qui eam ad comitiales potandam præbeant. Cæterùm hoc æuo Galeni de suspensa pæonia testimonium plurimos fefellit medicos. quo fit, ut mihi dubitandum sit, an Pæonia uulgaris ea sit, de qua scribit Galenus. Præstat Pæoniæ nostræ semen ad amissam loquelam, si eius triginta grana à cortice repurgata, & in puluerem contrita ex uino propinentur. Valent eadem, ac pariter radices, ad serpentium morsus, non solùm pota, sed etiam imposita. Non desunt mulierculæ, quæ perforata pæoniæ semina, & filo traiecta coralliorum modo, suis infantibus, & pueris collo circumligent. quod putent hoc amuleto Epilepsiam arceri.

Nomina.

Hæc planta Græcis γλυκυσίδη, & παιονία, Latinis item Pæonia nuncupatur: Arabibus, Feonia: Italis, Peonia: Germanis, Peonien: Hispanis, Rosa del monte, & Rosa albardeira: Gallis, Peuoesne, & Pinoine.

Λιθόσπερμον. LITHOSPERMVM. CAP. CXLI.

LIthospermon à seminis duritia nomen accepit. Folijs est oleæ longioribus, & latioribus, mollioribus, iacent humi, quæ ab radice exiliunt: ramulis rectis, tenuibus, firmis, crassitudine acuti iunci, lignosis: in quorum cacumine bifidi exortus cauliculorum speciem exhibent: folijs longis: inter quæ paruum semen, rotundum, erui magnitudine, duritia lapidea. Nascitur in asperis, & editis locis. Vim hanc habet, ut semine cum uino albo poto calculos frangat, pellatque urinam.

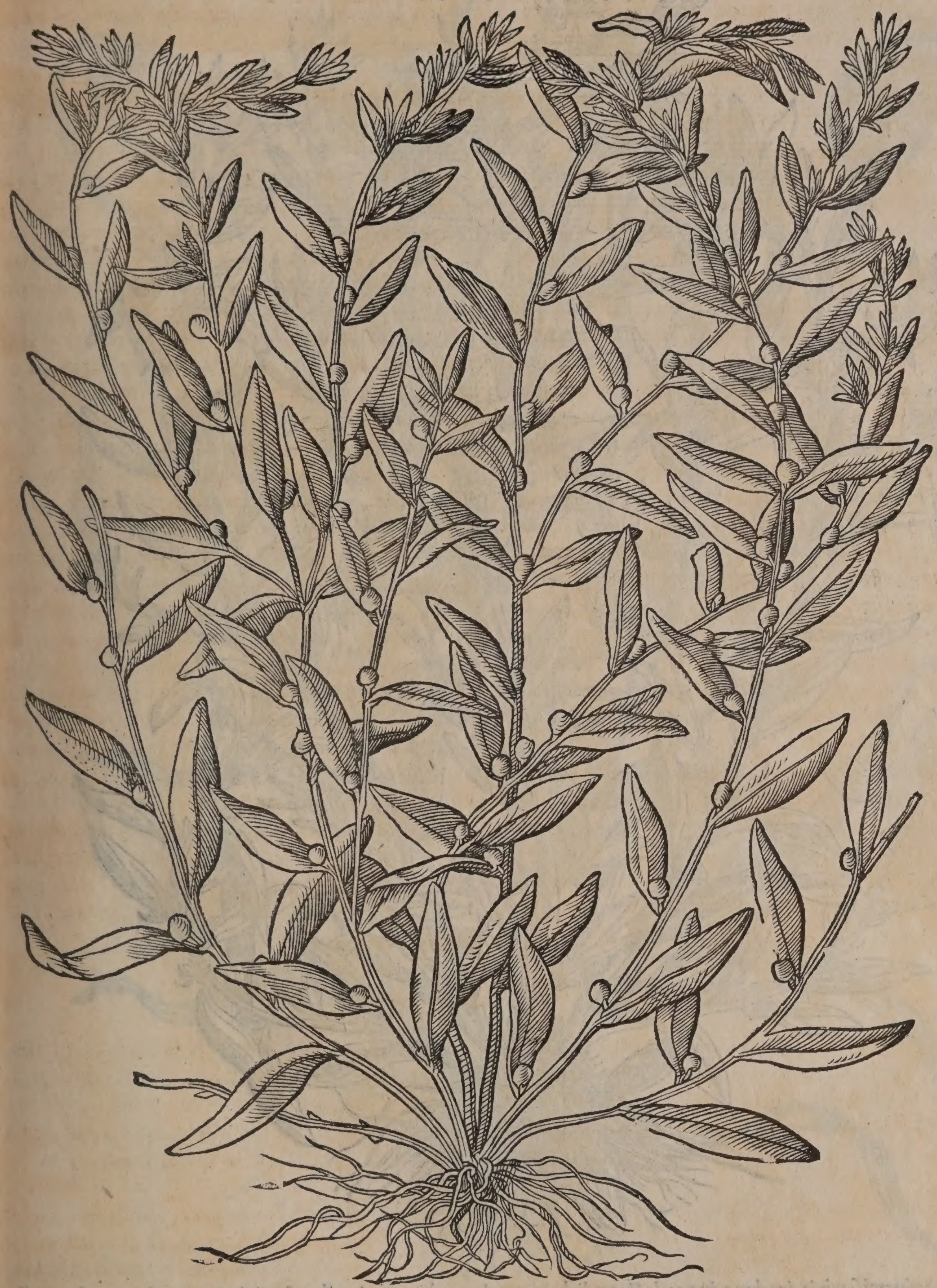
Litospermi consid.

LIthospermon hodie seplasiarij, & omnes ferè medici Barbaros secuti, Milium solis nominant. Licèt rectius fortasse Mauritanorum quoque imitatione ab illis Milium Soler uocaretur. Quandoquidem hæc planta (ut scribit Serapio testimonio Aben Iuliel) frequens nascitur in montibus Soler: unde illi aptius fortè à loco, quàm à sole, cognomentum imponeretur. Huius milij, utcunque cognominetur, duo ostenduntur genera. maius, quod legitimum est Lithospermon, quóue Hetruria satis referta est. minus, quod longè frequentius ubique in Italia gignitur. Hoc humi minimè repit, sed arbusculæ ferè instar sursum caules mittit brachiatos. rotundosq; in quibus folia sunt, ut in maiori oblonga, sed minora, & firmiora, è quorum exitu semen oritur candidum, pellucidum margaritarum modo, oblongum tamen, & facie, & quantitate milio simile; quo factum est, ut Milium Soler appellari cœperit.

Fuch. error.

Cæterùm Fuchsium, uirum alioqui doctißimum, Lithospermum Dioscoridis omnibus propè nunc compertum, non cognouisse arbitror, quòd in suis clarißimis de stirpium historia commentarijs pro uero Lithospermo, illud quod officinis Milium solis minus appellatur, depinxerit. Idem nihil minus deinde mihi quidem uidetur errasse in libro de compositione medicamentorum, quem nuper auctum edidit: ubi scriptis tradidit Lithospermi genus esse plantam illam harundinaceam, ex cuius seminibus, quæ nos Lacrymas uocamus, fiunt orbiculi, quibus filo traiectis utuntur mulieres ad suas preces numerandas. Hanc autem opinionem quoniam confutauimus in Apologia, quam aduersus Amatum Lusitanum, quem fortè secutus est Fuchsius, scripsimus, hîc ut satis alibi explosam

LITHOSPERMVM MAIVS.

ploſam relinquimus. Lithoſpermon, ut herbam ſumma admiratione dignam, eleganter deſcripſit Plinius lib. XXVII.*cap.* XI.*cuius hic uerba ſubijciam. Inter omnes herbas, inquit, Lithoſpermo nihil eſt mirabilius. Aliqui egonychon uocant, alij dioſpyron, alij heracleon. Herba quincuncialis ferè, folijs duplo maioribus, quàm rutæ, ramulis ſurculoſis, craſſitudine iunci. Gerit iuxta folia ſingulas ueluti barbulas, & earum in cacuminibus lapillos candore, & rotunditate margaritarum, magnitudine ciceris, duritia uerò lapidea. Ipſi, qua pediculis adhæreant, cauernulas habent, & intus ſemen. Naſcitur & in Italia, ſed laudatiſſimum in Creta. Nec quicquam inter herbas maiore quidem miraculo conſpexi. Tantus eſt decor, uelut aurificum arte alternis inter folia candicantibus margaritis, tam exquiſita difficultas lapidis ex herba naſcentis. Iacere, atque humi ſerpere authores tradunt. Ego uulſam, non hærentem uidi. hactenus Plinius. Datur utriuſque ſemen potandum utiliter diebus pluribus ſeſquidrachmæ pondere, addita aſpleni ſemidrachma, & ſuccini ſcrupulis duobus, ex ſucco plantaginis, aut portulacæ, aut lactucæ ad gonorrhæam. Dantur quoque magno ſanè auxilio mi-* Lithoſpermi hiſt. ex Plin.

LITHOSPERMVM MINVS.

Phalaridis uires ex Gal.
Nomina.
Conclusa non legit Orib.
a Orib. legit. ἰσχυρότερα.i.ualidiores.
b Orib.addit. τῇ γεύσει, καὶ τὰ φύλλα δὲ ὅμοια τοῖς τῆς ζέας.i. gustu,& folia etiã fert zeæ similia.

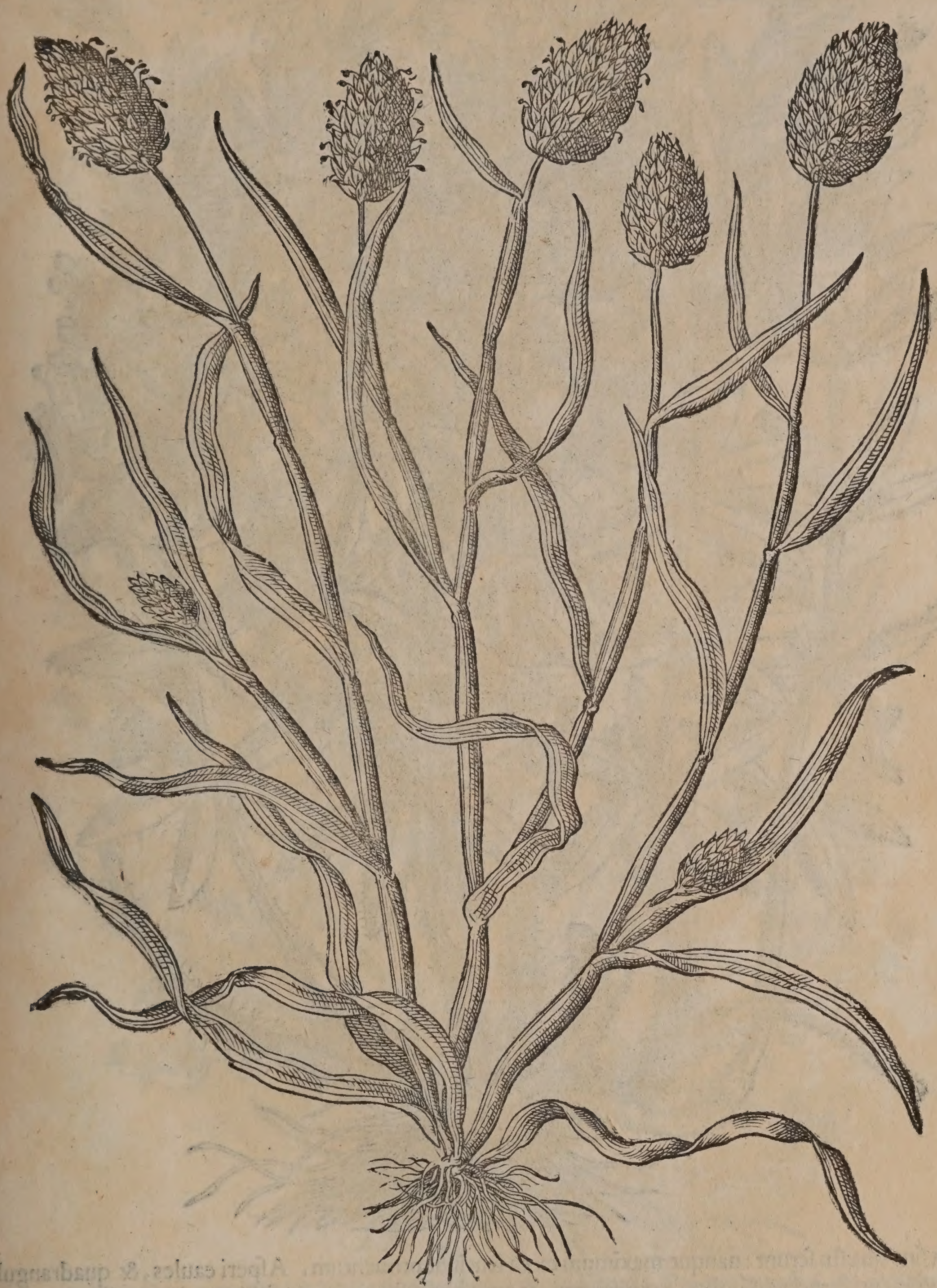
noris lithospermi seminis drachmæ duæ ex lacte muliebri potandæ ægrè parturientibus fœminis. Nanque hoc tantùm medicamento quàm plures in partu laborantes adiutæ sunt. Lithospermi in simplicium medicamentorum libris, Galenum meminisse non inuenio. Quod Græci λιθόσπερμον, Latini quoque Lithospermum uocant: Mauritani, Kulb, Culb, Calt, seu Calab: Itali, Lithospermo, & Milium solis: Germani, Meerhirsz, & Steinsomen: Galli, Gremil, & Herbe aux perles.

φάλαρις. PHALARIS. CAP. CXLII.

PHalaris cauliculos emittit zeæ culmis similes, à minutis, ac nullius usus radicibus, multos, [duûm palmorum] geniculis cinctos [a], graciliores tamen, ac dulces [b]: semen candidum, oblongum, milij magnitudine. Tunditur, & in aqua aut uino succus ad uesicæ cruciatus utilissimè bibitur. Semen cochlearis mensura potum, ad eadem efficax est.

Phalarim

PHALARIS.

Phalaridis conſideratio.

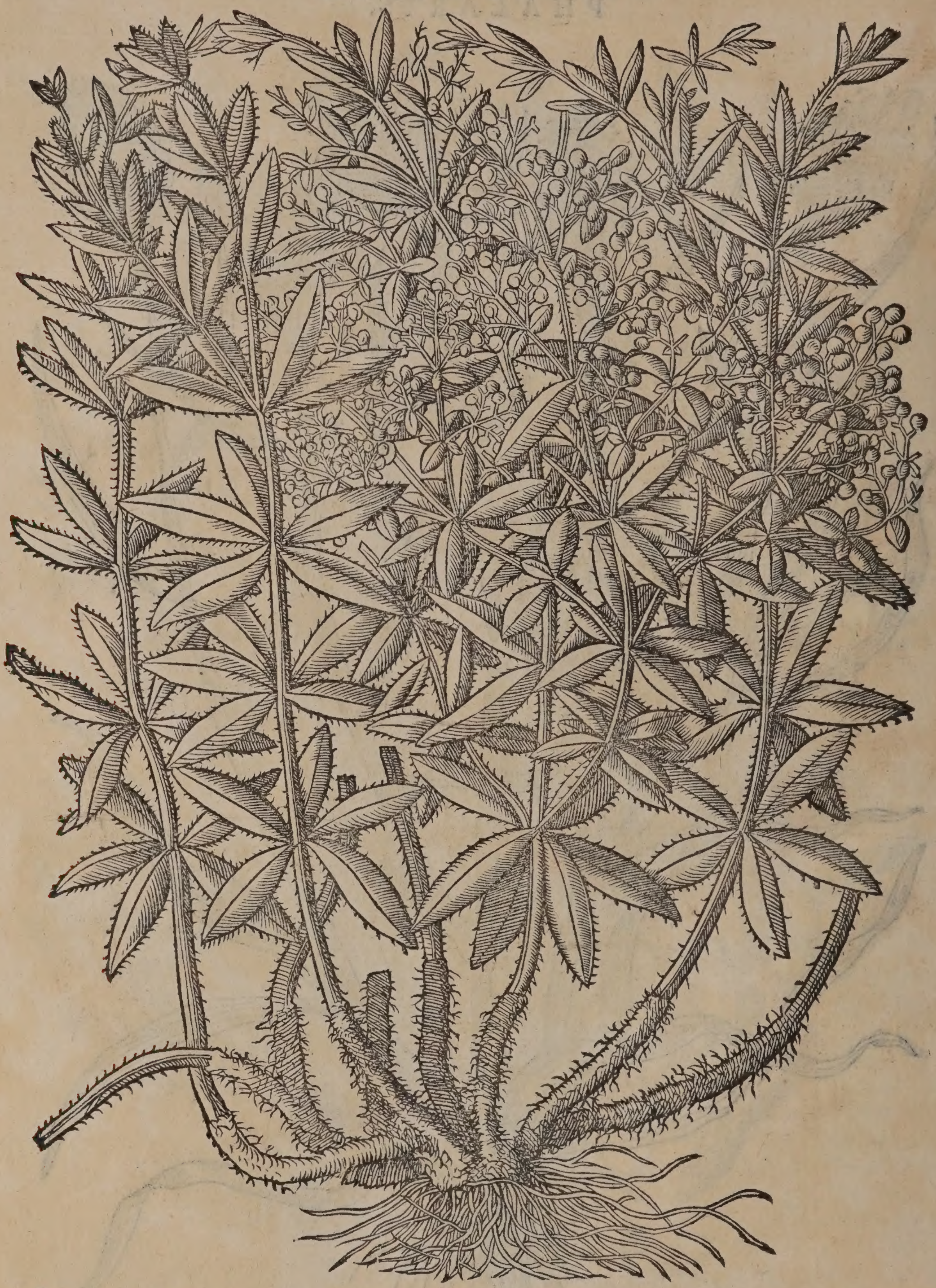
PHalarim genuinam referre hanc plantam, cuius hîc imaginem excudi curauimus, quin credam nihil eſt quod prohibeat. Siquidem calamos emittit zeæ; ſemen in ſpicatis capitibus iiſque oblongis, candidum oblongum milio ſimile. Quinetiam radicibus nititur minutis, & ſuperuacuis. Phalaridis meminit Galenus libro octauo de ſimp. med. facultatibus. his uerbis. Phalaridis herbæ tum ſemen, tum ſuccus, tum folia potu auxiliari creduntur ueſicæ doloribus ceu in ſe habeant quidpiam tenuium partium, & calidum. Scripſit de eadem & Plinius lib. XXVII. cap. XII. ſic inquiens. Phalaris Thyrſum habet longum tenuem ceu calamum, in ſummo florem inclinatum, ſemen ſimile ſeſamæ. Et hoc calculos frangit, potum ex uino, uel aceto, & melle, & lacte. Idem & uitia ueſicæ ſanat. Hæc ille.

Ε'ρυθρόδανον. RVBIA. CAP. CXLIII.

Meum non legit concluſa.

ERythrodanum radix rubra eſt, qua tinguntur lanæ. Vna ſponte prouenit: altera ſeritur, ut in [Thebana Galliæ,] & Rauenna Italiæ: [in Caria] inter oleas, ut in aruis, ſolo creditur. Hanc

RVBIA SATIVA.

non ſine quæſtu ferunt: nanque maximum ex ea ſentiunt prouentum. Aſperi caules, & quadranguli, 1
longi, aparinæ non diſſimiles, robuſtiores, & multò prorſus maiores: folijs per interualla circum articulos, ſtellatim decuſſatis. Semen eius rotundum, inter initia uiride, mox rubrum, poſtea cùm ematuruit, nigrum: radix tenuis, longa, rubra. Vrinam ciet: qua de cauſa regio morbo opitulatur, pota cum aqua mulſa: item iſchiadicis, & reſolutis. Craſſam, copioſamque urinam pellit, nonnunquam & ſanguinem: bibentes tamen quotidie lauari oportet, [& excrementorum quæ redduntur differentiam ſpectare.] Aduerſus ſerpentium morſus, ramulos cum folijs uino bibere prodeſt. Semen ex aceto potum, lienem abſumit. Impoſita radix trahit partus, menſes, ſecundasque. albæ uitiligini illita ex aceto medetur.

Concluſa in meo exemplari deſunt.

Rubiæ conſid.

R*Vbia, quam Græci Erythrodanum dicunt, duûm eſt generum, alterum Agreſte, et ſponte naſcens: Alterum domeſticum, folijs maioribus, & longioribus, craſſioribusque caulibus. Hetruſcis Rubia nullis non cognita: neque medicis ſolùm, ac ſeplaſiarijs cognoſcitur: ſed etiam mulierculis, ac ruſticis, ijs præſertim, qui in locis habitant, ubi lanificio*

RVBIA SYLVESTRIS.

nificio opera impenditur. quandoquidem inficiendis tingendisq́; lanis aptiſſima eſt. Quapropter ruſtici, & agreſtes mulieres; quòd lanarum infectores Rubiæ quotannis plurimum emant, huius radices effodiunt, & uendunt, unde tantum quæſtus faciunt, ut ſibi ſuisq́; uictum ſuppeditent. Mittit hanc abunde Hetruria, præcipuè Senenſis ager. Expetuntur folia noſtratibus mulieribus, quòd aſperrima ſint, ad ſtannea uaſa detergenda: ſiquidem mirum dictu quàm pulcherrimè niteſcant, quæ Rubiam fuerint experta. De ea autem diſſerens Plinius lib. XIX. *cap.* III. *In primis, inquit, Rubia tingendis lanis, & corijs neceſſaria. Laudatiſſima Italica, & maximè ſuburbana, & omnes penè prouinciæ ſcatent ea. Sponte prouenit, ſeriturq́; ſimilitudine eruiliæ: Verùm ſpinoſus ei caulis; geniculatusq́; hic eſt, quinis circa articulos in orbe folijs. Semen eius rubrum eſt. Inuenio apud quoſdam morbum regium ſanari hoc frutice, etiam ſi adalligatus ſpectetur tantùm. Rubiæ meminit Galenus libro* VI. *ſimplicium medicamentorum, ubi ſic ſcribit. Eſt autem Rubia tinctorum radix acerba, & guſtu amara.* Rubiæ uires ex Gal. *Itaque quæcunque agere dictum eſt ſuperiore libro, ubi in unum eiuſmodi coiuerint facultates, ea omnia in hac radice luculenter conſpicies. Quippe cùm & lienem, & iecur expurget, & urinas craſſas, multasq́;, ac nonnunquam etiam ſanguinolentas uacuet. Quin & menſes ciet, ac mediocriter quæ exterſionem poſtulant,*

lant, extergit: proinde uitiligines albas cum aceto illita iuuat. Sunt qui eam ischiadicis, hoc est, coxendicum doloribus afflictis, & resolutis, in potu cum melicrato exhibeant. Id ἐρυθρόδανον Græcè dicitur, quod Erythrodanum, & Rubia Latinè: Paue, Fue alsabagin, Arabicè: Erythrodano, & Rubbia, Italicè: Ferberroet, Germanicè: Ruuia, Hispanicè: Garance, Gallicè.

Λογχῖτις. LONCHITIS. CAP. CXLIIII.

Conclusa meũ exemplar non habet, sed meũ habet, & pro sitientibus legit. ἐνικμοις. i. humectis.

LOnchitis folia habet porri, latiora, rubentia, plurima, ad radicem circunfracta, ueluti in terram procumbentia, pauca in caule: in quo flores, ceu galericuli, hiantibus comicis personis similes, nigri, & è rictu albam exerentes uelut linguam, quæ ad labrum inferius spectet. semen inuolucris clausum lanceæ simile, triangulum: unde sibi cognomentum arrogauit. radix dauci. [Nascitur in sitientibus, & asperis.] Radix ex uino pota urinam ciet.

LONCHITIS ASPERA MAIOR.

Λογχῖτις

λογχῖτις ἑτέρα. LONCHITIS ALTERA. CAP. CXLV.

ALtera eſt Lonchitis, quam aliqui aſperam lonchitin dicunt: folia ſcolopendrij emittit, ſed aſperiora, maioraque, ac multò magis diuiſa. Vulneribus mirum in modum prodeſt, in eisque inflammationes excitari non patitur. Pota ex aceto lienem abſumit.

ETſi in compluribus Italiæ, ac Germaniæ montibus, alijsq; aſperis, & aridis locis diu multumq; perquiſiuerim primum Lonchitidis genus: ipſum tamen hactenus mihi non licuit reperire, neque etiam ab alijs inuentum uidere. Cæterùm aſpera lonchitis, de qua cum Bartholomeo à Maranta Venuſino iam dudum mihi longa fuit contentio, folio eſt Scolopendrij proximo, longiore tamen, ac magis diuiſo, & ad polypodij faciem potius accedente, ſpithamæ longitudine, utrinque diſparibus inciſuris diſſecto, tenuibus, aculeatisq; denticulis ſerrato, & ubique aſpero, unde illi nomen. Caulem nullum profert neque flores, neque ſemen, quemadmodum polypodium, & aſplenum, quorum imaginem refert. Radice nititur multiplici, tenui, ſubrubricante perinde ac in Phylliti. In Italia quibuſdam tantùm naſcitur locis ijsq; humectis, ac uliginoſis: ſed alibi nuſquam a me uiſa eſt. Duo eius uidimus genera. Maius quod ad me primum miſit uir clariſſimus Lucas Ghinus: & minus, quod à Iacobo Antonio Cortuſo Patauino ſum conſequutus; in quo nihil deſiderari poteſt. Eſt quoque altera planta, quam Maranta aſperam Lonchitim eſſe legitimam contendebat, quam nos PSEVDOLONCHITIM uocamus, cùm iam Marantæ ipſius ſententia opinioue à nobis adeò firmis rationibus ſit exploſa, ut nihil prorſus illi ſit argumenti reliquum, quo ſe tueri poßit. Qui rem omnem audire cupiunt legant Epiſtolas noſtras medicinales. De prima

Lonchitis conſideratio.

LONCHITIS ASPERA MINOR.

Lonchi-

PSEVDOLONCHITIS ASPERA.

Lonchitide differuit Plinius lib. XXV *.cap.* XI *.ubi sic inquit. Lonchitis non, ut plerique existimauerunt, eadem est, quæ xyphion, aut phasganion, quanquam cuspidi similis semine. Habet enim folia porri rubentia ad radicem, & plura quàm in caule, capitula personis comicis similia, paruam exerentibus linguam, radicibus prælongis. nascitur in sitientibus.* I

Lonchitidis uires ex Gal.

Hactenus Plinius, qui horum pleraque à Dioscoride mutuatus est. Lonchitidis utriusque meminit Galenus lib. VII *.simplicium medicamentorum, ubi de earum uiribus ita scribit. Lonchitis, eius uidelicet, quæ semen habet triangulare, figura lanceæ simile, radix potissimùm quodammodo similis est radici dauci: proinde urinam ciet. Porrò eius, quæ scolopendriæ similia habet folia, ea ad glutinanda uulnera idonea sunt uiridia: sed sicca cum aceto pota, lienes induratos sanant.*

Nomina.

Λογχῖτις ut Græcis, ita etiam Lonchitis Latinis, & Lonchite Italis uocatur.

Ἀλθαία. ALTHAEA. CAP. CXLVI.

† Orib.legit. τρίπηχον.i. tri cubitali. meũ

Althæa, quam alij Ibiscum uocant, in syluestrium maluarum genere est, cui folia ut cyclamino rotunda, lanugine canescunt: flore rosaceo †: bicubitali caule: radice lenta, intus alba. Althæa appellatur, quòd inter primas sit utilis, & pluribus polleat remedijs. Decocta enim in uino aut aqua mulsa,

mulſa, & per ſe cum imponitur tuſa, efficax eſt contra uulnera: item ad ſtrumas, parotidas, abſceſſus, mammarum inflammationes, fracta ſedis, inflationes, neruorum rigores: ſiquidem diſcutit, & excoquit. rumpit, & ad cicatricem perducit. Cocta, ut dictum eſt, adiecto ſuillo adipe, aut anſerino, terebinthinaúe, ut malagmatis lentor fiat, facit ad uuluæ inflammationes, præcluſioneſque, in peſſis ſubdita. Decoctum eodem fungitur munere: onera uuluæ, reliquiasque à partu extrahit. Decoctæ radicis ſuccus ex uino potus, ſuccurrit urinæ difficultati, calculoſorum cruditatibus, dyſentericis, iſchiadicis, tremulis, ruptis. dentium mulcet dolorem, cum aceto decocta, colluto inde ore. Viride ſemen ſiccumque tritum, uitiligines in ſole cum aceto perunctas emendat. Eodem cum oleo & aceto peruncti, à uenenatis non feriuntur. ualet contra dyſenteriam, & ſanguinis reiectiones, aluique profluuium. In poſca, aut uino decoctum bibitur, contra omnes ueſparum, apum, ſimiliumq; aculeatos ictus. Folia cum olei momento, morſibus, & igni ambuſtis illinuntur. Conſtat aquam, trita radice addita, ſub diuo addenſari.

uerò exemplar legit. πιχαῖον i.cubitalem.

ALTHAEA.

ALTHAEA ALTERA, SIVE ABVTILON AVICENNAE.

Althææ consideratio.

Althæa à Latinis poſſet Medica ſimpliciter dici, quoniam ab ἀλθαίνω, quod Græcis mederi ſignificat, etymon habere uidetur. Quocirca meritò ſcriptum reliquit Dioſcorides, Althæam id nomen traxiſſe à multitudine remediorum, & frequenti eius uſu. Ea uulgaris herba eſt, nullisq; non cognita. Latini hanc Ibiſcum nominant. Italis uerò, corrupta à Latinis appellatione, & præpoſita malua, quòd cum ea quandam habeat cognationem, compoſito nomine Maluauiſco uulgò uocatur. Althæam memoriæ prodidit Theophraſtus lib. IX. cap. XIX. de plantarum hiſtoria, ubi de ea differit ijs uerbis. Et radicem Ibiſci aquam poſſe addenſare aiunt, ſi tritam inieceris, ſub diuoq; humorem poſueris. Conſtat Ibiſcus folio maluæ maiori, piloſioriq;: caule molli: flore luteo: radice neruoſa, alba: fructu maluæ. caulis quoque guſtu maluam reddit. Vſus eius ad rupta, & tuſſes è uino dulci, & ad ulcera in oleo. Aliam quandam ſi carnibus concoquas, in idem aggregare, ac ueluti conglutinare poſſe affirmant: alias uim attractoriam poſſidere, modo magnetis lapidis, atque ſuccini. hæc in inanimatis. hactenus Theophraſtus. At ego flore Luteo me nunquam Althæam uidiſſe recordor. Roſeo flore facit eam Dioſcorides. uerum coloris non meminit. Eſt & planta, quam quidam Althæam alteram Theophraſti, quidam uerò ABVTILON Auicennæ eſſe cenſent. Atqui nos neque his, neque illis ſubſcribimus. cum neque uni,

neque

neque alteri (quantum mea fert opinio) correſpondeat. Verùm non ob id prætermittere libuit, quin eius hîc imaginem ad deremus, ut etiam aliorum iudicium eſſe poſſit, & ut eius quoque innoteſcat facultas. Siquidem experimento conſtat ſemine epoto ſeſquidrachmæ pondere ex uino, calculos in renibus frangi educiq́; Vrinas eijci, & dolores finiri. Meminit Ibiſci Galenus libro VI. ſimplicium medicamentorum, ubi eius uires ita deſcripſit. Ebiſcus, ſiue althæa (eſt autem malua agreſtis) facultatem habet digerendi, laxandi, phlegmone leuandi, mitigandi, concoquendi difficilia coctu tubercula. Radix porrò eius, & ſemen cætera quidem ſimiliter agunt, ut herba uiridis, ſed tenuiorum partium, magisq́; exiccatoriam, ad hæc magis exterſoriam quàm illa facultatem oſtendunt, ut & uitiligines detergant, & ſemen renum calculos confringat. Radicis uerò decoctum dyſenteriæ, alui profluuio, & ſanguinis reiectioni utile eſt, nempe cùm adſtringentem quandam facultatem poſſideat. Planta quæ Græcis ἀλθαία, ἰβίσκος, & ἐβίσκος, Latinis Althæ i, Ibiſcus, ſeu Ebiſcus nominatur: Mauritanis, Chitini, Chathmi, ſiue Chathmie, & Roſa zaueni: Italis, Maluauiſco: Germanis, Ibiſch, & Heyluurtz: Hiſpanis, Hierua cannamera, & Marmaie: Gallis, Guimauues.

Althææ uires ex Gal.

Nomina.

ALCEA.

Ἀλκέα. ALCEA. CAP. CXLVII.

ALcea syluestrium maluarum generi assignatur. folia habet diuisa, uerbenacæ proxima: caules tres aut quatuor, cortice cannabino uestitos: florem rosæ, paruum: radices albas, latas, quinque aut sex, cùm plurimùm cubitales. Quæ cum uino, aut aqua potæ, dysentericis, ruptisque medentur.

Alceæ consideratio. *ALceam hodie passim ferè in Italia aliqui Bismalnam alij Maluam syluestrem, nonnulli etiam Maluauiscum agreste nominant. Herba est caule, floribus, ac semine hortensi maluæ perquàm similis, sed folijs longiori incisura laciniatis, ranunculi modo. Nascitur in incultis, campestribus, & agrorum, scrobiumq; marginibus, iuxta sepes, uias, ac semitas. Alceæ radicibus non desunt, qui althææ loco utantur, cùm huius copiam non habeant, ad tumores tum soluendos, tum emolliendos. Alceæ historiam scribit Plinius lib.*XXVII.*cap.*IIII.*in qua adeò cum Dioscoride concordat, ut ex eo historiam totam transcripsisse uideatur: Peculiariter autem Alceam prætulit ad spasticos, tremulos, & Opisthotonos, ubi eius radix ex mulsa propinetur. quinetiam impositam ad collectiones discutiendas commendauit. Porrò Alceæ peculiari capite meminisse Galenum non reperio, nisi hanc syluestrem maluam appellauerit, dum maluæ facultates lib.*VII.*simplicium medicamentorum describit, his uerbis. Malua syluestris quidem digerentis paululùm, & emollientis leuiter est facultatis. Hortensis uerò quantò plus habet aqueæ humiditatis, tantò facultate imbecillior est. Fructus eius tantò ualidior est, quantò & siccior. hæc Galenus.* Alceæ uires ex Paulo. *Cæterùm Paulus seorsum Alceam retulit lib.*VII.*ubi sic inquit. Alcea syluestris maluæ genus est. In uino pota dysenteriæ, & erosionibus medetur, potissimùm eius radix.* Nomina. *Huic herbæ nomen Græcum, ἀλκέα: Latinum, Alcea: Italicum, Bismalua, Malua saluatica, & Buonuischio: Germanicum, Sigmars Kraut: Hispanicum, Malua de Vngria, & Malua montesina: Gallicum, Bimauue.*

Κάνναβις. CANNABIS. CAP. CXLVIII.

CAnnabis satiua planta magni in uita usus ad robustissimos funes factitandos: folijs fraxini, graui odore: caulibus proceris, inanibus: semine rotundo. quod largiore cibo genituram extinguit. Succus ex ea recente conuenienter aurium doloribus instillatur. Syluestris cannabis uirgas fert althææ similes, minores, nigriores, & asperiores, cubiti altitudinem æquantes: folio satiuæ, nigriore, & asperiore: flore lychnidis, subrubro: semine, & radice althææ. Decocta radix, illitu inflammationes mulcet, tumores discutit, tofos articulorum dissipat. Huius cortex torquendis funibus accommodatus.

Cannabis consideratio. *CAnnabis satiua planta est adeò uulgaris notitiæ apud omnes Europæ nationes, ut omnino superuacuum sit eius faciem uerbis repræsentare. Quæ etsi uulgaris admodum sit planta, est tamen magni in hominum uita usus, non solùm ad robustissimos funes parandos, quibus in fabricis magnis ad sustinenda, trahendaq; ingentia pondera, & nauigia regenda utimur, sed etiam ad lintea conflanda, è quibus infima plebecula indumenta, aliaq; multa sibi parat. Inuisa tamen furibus, & latronibus, quòd cannabis tanta aduersus eos sit facultas, ut non solùm huic plantæ adalligati sua ipsorum malefacta detegant, & ore proprio patefaciant, sed quòd etiam subinde sinanche cannabina affecti, suffocentur penduli. Ea simplici adolescit caule, sed in marem & fœminam distinguitur. Mas plures è caule fundit ramos, arbusculæ speciem referens; adeò ut non desint, qui è stipite carbones faciant, ad bombardarum puluerem parandum. Fœmina longè tenuiores caules edit, nullis ramis brachiatos, nulloq; semine prolificat, folia utrisque fraxini, sed minora, & graciliora, sensimq; serrata, atque in mari maiora spectantur, & nigriora quina, senaúe ex uno pediculo prodeuntia. Radice nititur unica sed fibrosa. Syluestrem autem quanquam à multis in Italia prouenire dicatur; paucos tamen esse puto, qui legitimam ostendant. Mihi certè hactenus legitimam uidere non licuit. Cæterum satiuæ semen in cibis sumptum planè contrarium efficit in gallinis, & in nobis: siquidem largius commanducatum nobis genituram extinguit: gallinas uerò ouiferaciores reddit. Experientia enim compertum habeo, gallinas, quæ hyeme, quo tempore algoris sæuitia raró oua parere solent, Cannabis semine uescuntur, numerosiore ouorum partu gaudere: id quod frequenti cantu suo declarant. Illud præterea mihi non abierit indictum, quòd Cannabis recentis decoctum, expressa deinde fortiter herba, terrestrium lumbricorum cauernulis inspersum, statim eos euocat. Quod piscatoribus acceptum referendum est, qui hoc ingenio uermiculos capiunt suis hamis infigendos. Verùm non modò terrenos uermes euocat Cannabis decoctum, & succus eius expressus, sed etiam (ut Plinius lib.*XX.*cap.*XXIII.*author est) uermiculos, & quodcunque animal in aurem intrauerit, eijcit. Hinc itaque quispiam conijcere potest, eius facultatem ad interaneorum uermes haud imbecillem fore. Cannabis decoctum auxiliatur solutæ iumentorum aluo, quòd coagulandi uim habeat. Quinimò non desunt, qui foliorum puluerem dysentericis propinent. Radix in aqua decocta, & illita contractos articulos emollit, item podagras, & similes articulorum impetus. Ambustis quoque recens utiliter illinitur, sed sæpius amouenda, & iterum admouenda est, ne exiccetur. Id præstabit commodius, si recens in mortario tundatur cum recenti butyro, & subinde applicetur. Equorum tineas, quæ intra sedem hærent, succus, aut decoctum infusum eijcit.* Cannabis uires ex Gal. *Cannabis meminit Galenus lib.*VII.*simplicium medicamentorum, sic inquiens. Cannabis semen flatus discutit, adeoq; desiccat, ut si plusculum edatur, genituram exiccet. Sunt qui ex eo uiridi succum exprimentes ad aurium dolores ab obstructione, ut mihi uidetur, natos utantur. Et libro primo de alimentorum facultatibus, idem de Cannabi ita scribit. Non quemadmodum planta ipsa cannabis uitici quodammodo est similis, ita semen semini facultate est simile: sed plurimùm ab eo dissidet, ut quod concoctu est difficile, stomachoq; ac capiti*

noceat,

CANNABIS.

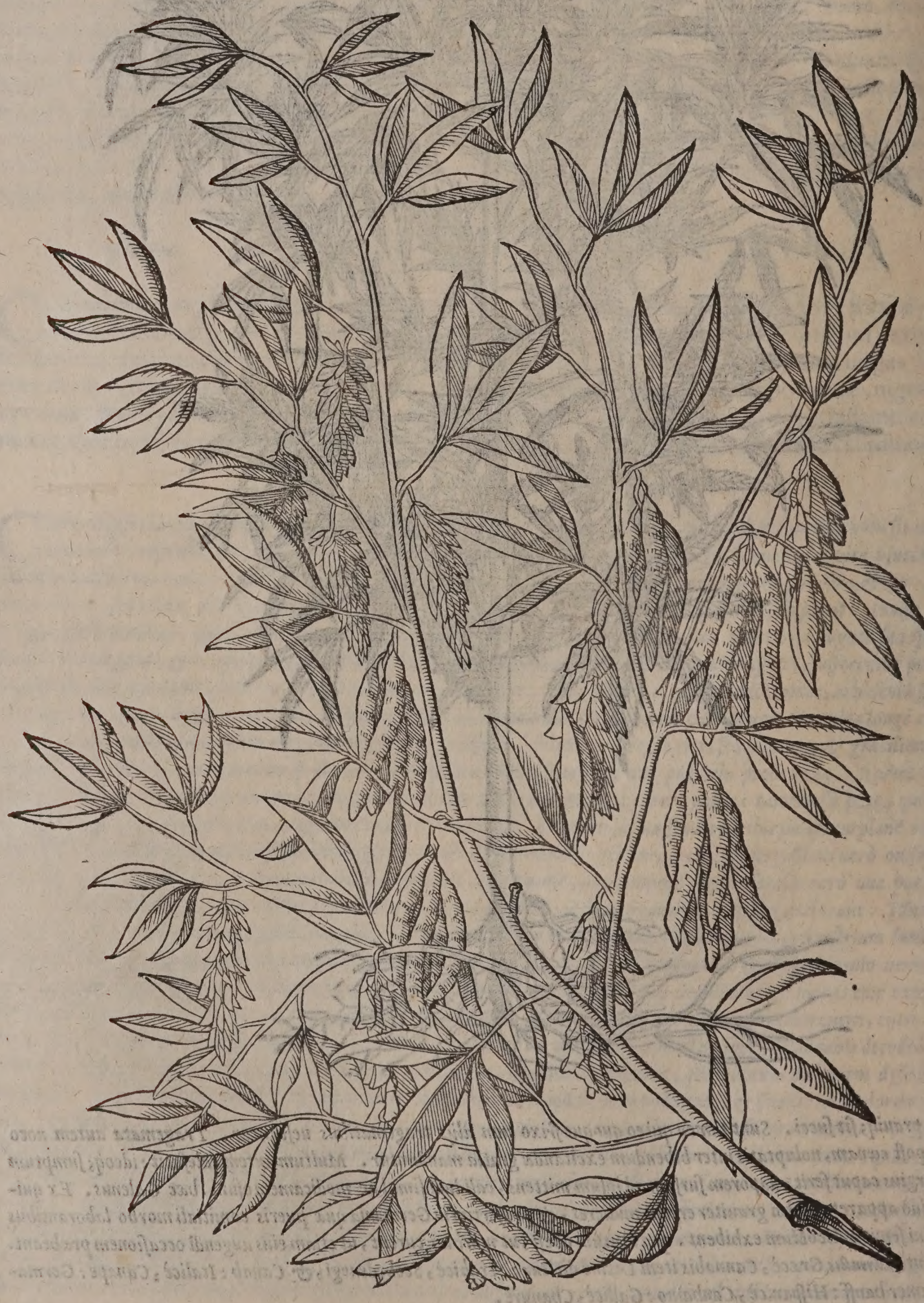

noceat, prauiq́; ſit ſucci. Sunt tamen qui eo quoque frixo cum alijs tragematibus ueſcantur. Tragemata autem uoco ea, quæ poſt cœnam, uoluptatis inter bibendum excitandæ gratia manduntur. Multum autem calefacit: ideoq́; ſumptum paulò largius caput ferit, uaporem ſurſum ad ipſum mittens, calidum ſimul ac medicamentoſum. hæc Galenus. Ex quibus liquidò apparet, quàm grauiter errent mulieres, & præſertim in Germania quæ pueris comitiali morbo laborantibus Cannabini ſeminis decoctum exhibent. quo tantùm abeſt, ut morbum curent, ut etiam eius augendi occaſionem præbeant. Mulierum error.
Quæ planta κάνναβις Græcè, Cannabis item Latinè dicitur: Arabicè, Scebedenegi, & Canab: Italicè, Canape: Germanicè, Zamer hanff: Hiſpanicè, Canhamo: Gallicè, Chanure. Nomina.

Ἀνάγυρις. ANAGYRIS. CAP. CXLIX.

ANagyris frutex eſt arboris inſtar, perquàm grauis odore: folijs uiticis, uirgisq́ue:flore braſſicæ: ſemen in corniculis non breuibus gignit, ſubrotundum, firmum, uerſicolori facie, ſimile renibus, quod dureſcit uua matureſcente. Tenera folia trita tumores illitu reprimunt: ſi partus hæreat, & ſecundæ, menſesq́ue morentur, drachmæ pondere bibuntur in paſſo: ſic & ſuſpirioſis dantur, & contra capitis dolores in uino. difficulter parientibus adalligantur, ita ut à partu ſtatim auferantur. Radicis cortex concoquendis, diſcutiendisq́ue adhibetur. Semen commanducatum uomitiones uehementer ciet.

ANAGYRIS.

ANAGYRIS ALTERA.

Anagyris consideratio.

QVanuis ueteres unius tantùm Anagyris meminerint; duo tamen in Italia uisuntur genera. Maius in Apulia frequentissimum nascitur, et eo Campaniæ tractu, quo Terracina itur Fundum ad Tyrreni litus: folijs uitici proximis flore braßicæ racemoso: fructu hortensi smilaci simili amplioribus tamen, & breuioribus paulò siliquis incluso, colore purpurascente, usqueadeò duro, ut aqua macerato, sua in pertinaci duritie consistat. Minus, quod rura Tridentina uulgò uocant Egbelo, maio & iunio mensibus grato in montibus spectaculo floret. Micat enim aureo flore, alteri omnino simili, odore tamen ingrato. Hinc cornicula prodeunt genistæ æmula: in quibus semen continetur eiusdem genistæ magnitudine sed oblongum, phaseoli modo, colore subnigro. Quod comedentes quandoque ignari pastores, ueluti legumina, crebris adeò uomitionibus afficiuntur, ut nonnunquam uiderim ego quosdam, qui sanguinem usque euomuerunt. Materies ligni durissima, quæ guaiaci modo exterius lutea est, interius uerò nigra. Incorrupta diu durat: proinde uinitores ex Anagyri palos factitant sustinendis uitibus aptissimos, bosq; cæteris præferunt ex alijs arboribus factis. Quin & sagittarij ex

ea ualidissimos arcus conficiunt. Hac planta scatet uallis Anania, ac uniuersus Tridentinus ager. Cæterùm non desunt è recentioribus herbarijs haud obscuri nominis (quorum opinionem tuetur Conradus Gesnerus Tigurinus uir magnæ lectionis in suo libro animalibus dicato) qui putant, ac potius pro certo affirmant, alterum Anagyris genus, quod in montibus Tridentinis uulgari sermone Eghelo appellari suprà diximus, eam sine controuersia arborem esse, quam Plinius libro XVI. *cap.* XVIII. *Laburnum uocat, ubi ita scribit. Aquas odere cupressi, iuglandes, castaneæ, laburnum. Alpina & hæc arbor, nec uulgò nota: dura ac candida materie: cuius florem cubitalem longitudine apes non attingunt. Ex ijs Plinij uerbis abundè, ni fallor, cognoscitur, quòd ut falsa, reprobanda sit illorum opinio. Siquidem Laburni materies à Plinio candida describitur: non contrà medullitus nigra, corticétenus lutea, in modum Guaiaci, qualis Eghcli uocatæ materies planè cernitur. Præterea eghelus arbor est omnibus ferè cognita, quòd frequentissima in syluis reperiatur: non ea quidem uulgò incognita, ut de Laburno refert Plinius. Ad hæc Egheli flores, qui in arbore racemorum instar pendent, palmi longitudinem non excedunt: quos tamen Laburno Plinius cubitales reddidit. Illud insuper experientia compertum habeo (etsi contrarium afferat Gesnerus) quòd apes Egheli flores attingunt, nec eos aspernantur. Hæc nimirum sunt, quæ, meo quidem iudicio, refragantur tum Gesnero, tum omnibus ijs, qui cum eo hac in re sentiunt. quinetiam ostendunt, quàm magna sit differentia inter Laburnum & Eghelum. Hanc tamen plantam idem Gesnerus montani cytisi genus esse censet, argumento quòd folia ferat terna ueluti cytisus quodq; cytisi modo sit apibus ingrata. Sed is (pace uiri eruditi dixerim) in hoc maximè hallucinatus deprehenditur, Marci Varronis, Columellæ, & Plinij testimonio: ut qui inter cætera seri iubeant iuxta aluearia cytisum, quòd huius flore magnopere delectentur & alliciantur apes. Hoc similiter testatur Galenus libro primo de antidotis, ubi cytisi historiam & uires describit. Et miror certè, Gesnerum illa non uidisse, quæ tamen debuerat, si omnes, qui extant in Europa, libros perlegit, ut perlegisse conijcitur ex Bibliotheca, quam edidit. Quare equidem non possum non in ea perstare sententia, quam iampridem habui de planta Eghelo uocata, cùm nulla sit firma ratio, quæ me cogat illorum subscribere iudicio, qui eam Laburnum Plinij esse existimant. Quantum igitur ego sentio, Eghelus erit Anagyris minor, aut Anagyris montana, si ita nobis liceat eam nominare. Nanque non solùm folijs, floribus, corniculis, semine & omnibus denique notis Anagyrim prorsus æmulatur, ut eius effigies, quam hîc damus, pulchrè demonstrat; sed etiam uiribus & odore, utpote qui in tota planta teter & grauis admodum sentiatur. Anagyris uires memoriæ prodidit Galenus libro* VI. *simplicium medicamentorum, his uerbis. Anagyrus frutex est grauiter olens, & acris, digerentis, excalfacientisq; facultatis. Sed folia etiámnum uirentia, cùm propter humiditatis admistionem minus sint acria, idcirco tumentia reprimunt. At siccata incidentis sunt, exiccantisq; ualenter facultatis. Similem fere facultatem habet radicis eius cortex. Semen autem magis subtilium est partium: sed & uomitum prouocat. Planta quæ* ἀνάγυρις *Græcis, Anagyris etiam Latinis dicitur: Anagiri, Italis.*

Opinio reprobata.

Anagyris uires ex Gal.

Nomina.

Κηπαία. CEPAEA. CAP. CL.

CEpæa portulacæ similis est, sed nigriora habet folia, & radicem tenuem. Folia in uino pota urinæ stillicidio, & uesicæ scabie laborantibus opitulantur. maximè id præstat, si cum decocto radicum asparagi eius, quem myacanthon, hoc est, corrudam uocant, bibatur.

CEpæam, quam antea in nostris commentarijs Italica lingua conscriptis, ingenuè confessus eram me nondum comperisse, aut ab alijs compertam uidisse, hoc tempore Venetijs ad me misit Ioannes Odoricus Melchiorius Tridentinus medicus pro ætate sua non imperitus, reiq; herbariæ non ignarus, mei adeò studiosus, ut si aliud non esset, hoc nomine tantùm mihi plurimùm diligendus sit, atque etiam in filium habendus. Ad Cepæam hanc redeo. Ea sanè mihi uisa est ita adamussim Dioscoridis descriptioni respondere (id quod eius pictura, quam hîc damus, graphicè ostendit) ut non dubitandum putem, quin hæc sit uera ac legitima Cepæa. Huius, quod equidem legerim, Galenus non meminit in simplicium censu. Veruntamen Paulus eius mentionem fecit libro VII. *inter simplicia, ubi eam retulit his uerbis. Cepæa portulacæ similis est. Folia ipsius contra uesicæ scabies utiliter bibuntur. Radix cum asparago, quem myacanthinum, hoc est, corrudam appellant, pota, urinæ stillicidia, quæ ex obstructione fiunt, abigit.* Κηπαία *ut Græcis, ita Cepæa Latinis, & Cepea Italis appellatur.*

Cepææ consideratio.

Cepææ uires ex Paulo.

Nomina.

CEPAEA.

CEPAEA.

Ἄλισμα. **ALISMA.** CAP. CLI.

ALiſma, alij Damaſonion appellant: folia ei plantaginis, niſi anguſtiora eſſent, † laciniosa, conuexaque in terram: caule ſimplici, tenui, cubito altiore: capitibus thyrſi: flore tenui, candido, [palleſcente: radicibus tenuibus, ut ueratri nigri, acribus, odoratis, modicè pinguibus.] aquoſos amat tractus. Radix, ſi drachma una, aut altera bibatur, his conuenit [a], qui leporem marinum deuorarunt, aut à rubetis ranis demorſi ſunt, aut opium hauſerunt: torminibus, atque dyſenteriæ, per ſe, aut cum pari modo [b] ſeminis dauci, potui datur, conuulſis, & contra uitia uuluæ prodeſt. Herba ſiſtit aluum, menſtrua pellit, tumores illita mitigat.

Concluſa meũ exemplar non habet, nec Oribaſius legit.

a πρὸς τοῖς λαγῶον ϐεβρωκόσι καὶ τοῖς φρύνον. i. his qui leporem uorarunt, uel ranã rubetam.

b Meum. σὺν ἴσῳ δαύκῳ. i. cũ pari dauco.

Quanquam

ALISMA.

Alismatis consideratio.

QVanquam affirmat Ruellius, cui etiam Fuchsius subscribere uidetur, Alisma sibi cognitum esse, uocariq; à nonnullis Pastoralem fistulam, à quibusdam uerò Plantaginem aquaticam; tamen plantago hæc, quam etiam aliqui Barbam syluanam appellant, nullis notis cum Alismate conuenire deprehenditur. Siquidem Alisma folia fert plantagini similia, sed angustiora, & in terram reflexa: caulem mittit simplicem, ac tenuem. Plantago autem aquatica folijs prodit plantagine maioribus, lancearum cuspidum instar acuminatis, sursumq; spectantibus: multiplici caule, adnatis pluribus referto. Cum itaque ex ijs notis collatis constet, Alisma, & Barbam syluanam inter se plurimùm differre, non temerè facere uideor, quod illorum sententiæ non ausim adstipulari. Porrò plantam, quam hîc pro Alismate depingi curauimus, mihi primùm Pragæ ostendit Adamus Leonorus, iuuenis spectatæ doctrinæ, & rei herbariæ studiosus. Quòd enim hæc pluribus, ni fallor, notis Alisma repræsentet, meritò fit, ut iam non dubitem affirmare eam esse legitimum Alisma aut genus Alismatis: quare non piguit eius effigiem exhibere, ut aliorum quoque de ea sit iudicium. præstat ad ea omnia, ad quæ ualere

ualere Aliſma tradidit Dioſcorides, quo fit ut hæc planta Aliſma mihi perpetuò expleat, quouſque alia mihi ſeſe offerat, quæ certioribus notis Damaſonium (ita enim quibuſdam Aliſma uocatur) referat. Cæterùm duo Aliſmatis genera Plinius conſtituit lib. XXV. cap. X. ubi de utroque differit his uerbis. Aliſma, inquit, alij damaſonion, alij lyron appellant. folia ei plantaginis, niſi anguſtiora eſſent, & magis laciniosa, conuexaq; in terram, alias etiam uenoſa ſimiliter: caule ſimplici, & tenui, cubitali: capite thyrſi: radicibus denſis, tenuibus, ut ueratri nigri, acribus, odoratis, pinguibus. naſcitur in aquoſis. Alterum genus eiuſdem in ſyluis, nigrius, maioribus folijs. hæc Plinius. Aliſma memoriæ prodidit Galenus libro VI. ſimplicium medicamentorum, ſic de eius uiribus differens. Damaſonium, aut Aliſma. De hac herba in tertio libro tradit Dioſcorides, quòd radix eius epota dyſenterias ſanet, & aluum ſiſtat, atque œdemata mitiget. Sed nos ea quidem experti non ſumus. Quòd autem conſtitutos in renibus calculos aqua, in qua decocta fuerit, pota comminuat, caſu experti ſumus. Ex quo liquet, quòd abſterſoriam quandam facultatem obtinet. Huius herbæ nomen Græcum ἄλισμα: Latinum, pariter & Italicum, Aliſma.

Aliſmatis uires ex Gal.

Nomina.

† *Hæc uox non legitur in Græcis codicibus, neque ab Oribaſio refertur, neque etiam à Marcello uertitur. Vnde planè ſuſpicor, quòd Ruellius ita uerbum hoc ex Plinio adiecit, ut reliqua etiam ex eodem reddidit.*

Ὀνοβρυχὶς. ONOBRYCHIS. CAP. CLII.

ONobrychis folia habet lentis, longiora paulò: caulem dodrantalem: florem puniceum: radicem paruam. naſcitur in uliginoſis, & incultis. Herba ſuapte ui, ſi trita illinatur, tubercula diſſipat: cum uino pota, ſtrangurias ſanat: illita ex oleo, ſudores mouet.

NAſcitur Onobrychis, Plinio libro XXIIII. cap. XVI. authore, circa fontes. Folia habet lentis, paulò longiora: florem rubentem: radicem exiguam, & gracilem. Sunt qui Onobrychin uelint eam eſſe herbam, quam aliqui Rutam caprariam, alij Galegam uocant: nos uerò uulgò Lauaneſe. Verùm hæc notis, quæ Onobrychi tribuuntur, haudquaquam reſpondere deprehenditur. quippe quæ folia ferat lentis quadruplo maiora, caulem plerunque bicubitalem, flores purpureos, & radicem non paruam. Vt hinc mihi planè uideatur, quòd illorum opinioni nemo rectè poſſit, aut debeat adſtipulari. Onobrychidis uires tradidit Galenus libro VIII. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Onobrychis rarefaciendi, digerendiq; uim obtinet: proinde folia eius uirentis etiámnum illita ad morem cataplaſmatis tubercula diſcutiunt: arefactæ uerò, ſi cum uino bibantur, ſtrangurias ſanant. Quinetiam ſudores elicit cum oleo inuncta. Quæ ὀνοβρυχὶς Græcè, Onobrychis item Latinè, & Onobrichi Italicè uocatur.

Onobrychis conſid.

Onobrychis uires ex Gal.

Nomina.

Ὑπερικὸν. HYPERICVM. CAP. CLIII.

HYpericum, alij androſæmon, alij corion, alij chamæpityn appellant], quoniam ſemen odore [a] reſinam imitatur: ſurculaceo frutice, dodrantali, rubeſcente: folio rutæ: flore luteo, † leucoio ſimili, [qui digitis attritus ſanguineum ſuccum remittit, qua ex cauſa androſæmon cognominatur:] ſubhirſuta ſiliqua, & in rotundo oblonga, hordei magnitudine: ſemine intus nigro, reſinoſi odoris. gignitur in locis cultis, & aſperis. [Vrinam cit, menſtrua pellit appoſitum: tertianis, quartaniſque cum uino potum liberat. Semen quadraginta diebus hauſtum, iſchiadicis medetur. Folia cum ſemine illita, ambuſta ſanant.

a Meū exēmp. πιτυίνη ῥητίνη .i. pineę reſinę. Oribaſius non legit concluſa.

Ἄσκυρον. ASCYRVM. CAP. CLIIII.

ASCyron, ſiue aſcyroides, hyperici genus eſt, magnitudine diſtans, fruticoſius, maiores habens ramos, ſurculoſiores: rubenteſque: folia tenuia: flores luteos, & fructum reſinoſum, hyperico non abſimilem: cuius attritu digiti ferè cruentantur, qua de cauſa androſæmon uocauere. Vſus ſeminis ad iſchiadicos, potum in hydromelitis ſextario: nam bilioſa recrementa ampliſſimè detrahit. ſed aſſiduè dare oportet, donec ſanitati reſtituantur. Illinitur & ambuſtis efficaciter.

Ἀνδρόσαιμον. ANDROSAEMON. CAP. CLV.

ANdroſæmon ab hyperico, aſcyroque differt, quòd fruticet ramulis ſurculoſis, ac tenuibus: † rubentibus uirgis, & folijs rutæ, triplo [aut quadruplo] maioribus, quæ trita uinoſo ſucco manant. complures alas habet in cacumine, utrinque expanſas, pinnataſque: circa quas flores puſilli, lutei: & in calyculis ſemen papaueris nigri, inſigne lineis. Huius comæ tritæ reſinoſum odorem reddunt. Semen tritum drachmis duabus potum, bilioſa alui excrementa pellit. iſchiadicis maximè medetur: ſed à purgatione aquam exorbere oportet. Herba ambuſtis illita medetur, & ſanguinem cohibet.

† πέφοινιγμένος τὰ ῥαβδία. i. Virgis punicei coloris. ita leg. meum. Meum concluſa non habet.

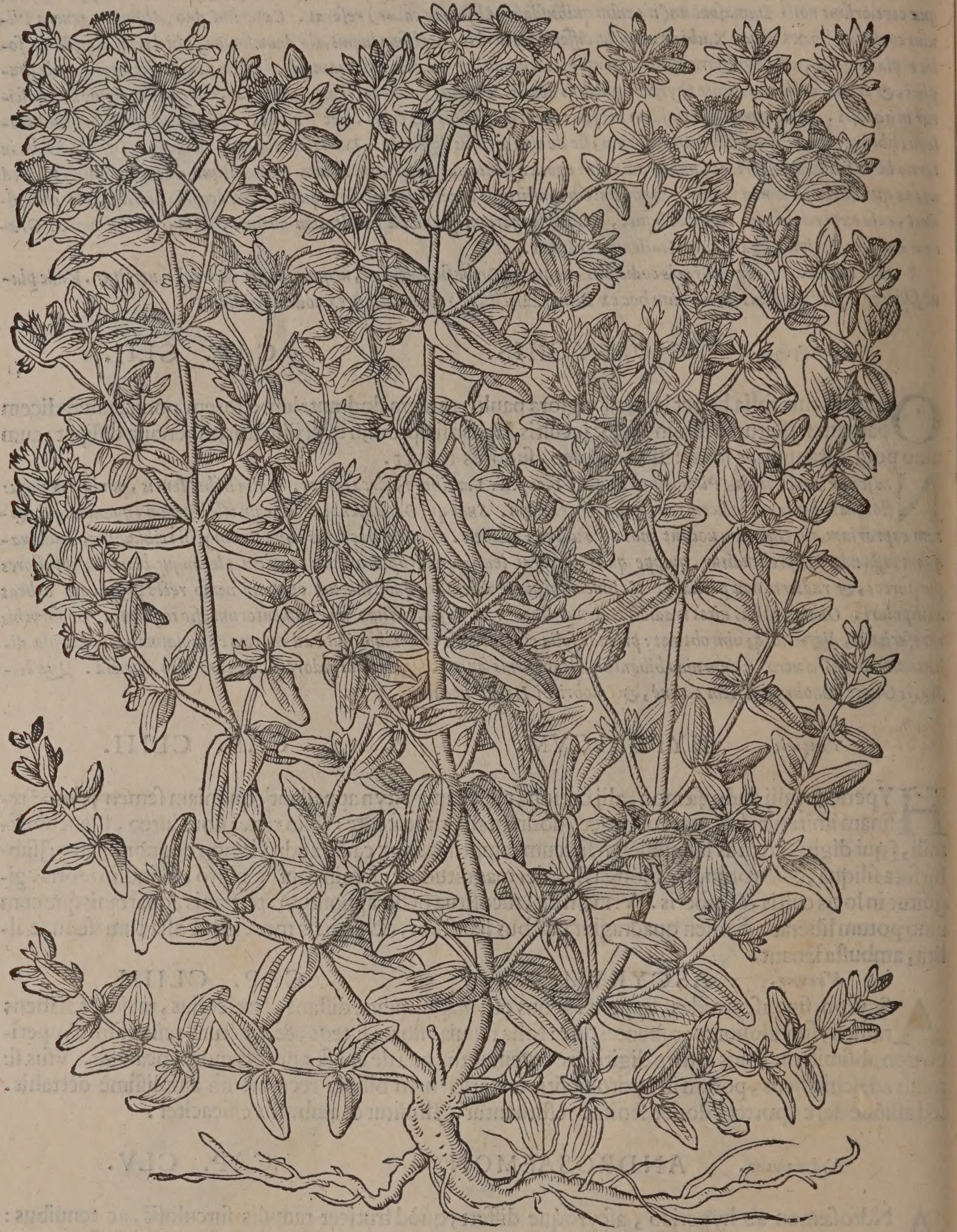
Κόρις. CORIS. CAP. CLVI.

COris, quod aliqui hypericon uocant, frutex eſt folio ericæ, rubro, pinguiore, ac minore, non altior dodrante [a], ſuauis, odoratus, acris. Potum ſemen menſes trahit, & urinas: contra phalangiorum morſus, iſchiadicos, & opiſthotonicos ex uino potum auxilio eſt; horroribus ex pipere, ſed opiſthotonicis ex oleo, aptiſſimè illinitur [b]. [Radix uino decocta potaque, defectis opem ferre creditur: ſed laborantem inter potandum quàm optimè cooperiri licet: ſiquidem corpus totum deſudabit, ex qua re priſtinam agilitatem recuperabit.]

a ἄοσμος. i. ori gratus. ita meū

b Hæc omnia in meo exemplari non habentur.

HYPERICVM.

Hyperici,& cō generum consideratio.

HYpericum, Ascyrum, & Androsæmum, eiusdem planè generis plantæ(ut Dioscorides inquit) esse uidentur. Verùm in earum caulibus, & folijs aliqua notatur differentia: nam hæc folia habet rubentiora, illa uiridiora, uni maiora insunt, alteri minora. Similis discriminis ratio in caulibus. Omnes hæ congeneres plantæ hodie ab omnibus uulgò cognoscuntur: eæ nanque iunio, & iulio mensibus, diuersis in locis aureis floribus ornatæ conspiciuntur, ijs adamussim distinctæ ac præditæ notis, quæ singulis à Dioscoride tribuuntur. Cæterùm quæ Coris uocatur, non ita Hypericum refert, quemadmodum Androsæmum, & Ascyrum. quippe quæ non altior dodrantali altitudine assurgat: folijs ericæ, minoribus tamen, & subpinguibus: caulibus rufescentibus, odore suaui, ac grato. Hæc ad me pluries allata est à nostris herbarijs. nascitur frequentissima in Italia. Hypericum à perforatis folijs à nostris uulgò Perforata uocatur: folia enim innumeris scatent foraminibus, ijsque adeò minutis, ut uisum effugiant. nisi ipsa folia sole obiecta inspiciantur. id quod silentio uidetur inuoluisse Dioscorides: quinetiam Plinius, alioqui rerum omnium diligentissimus indagator. Qui tamen hac in historia haud dubiè falli deprehenditur, quòd scripserit lib. XXVI. cap. VIII. Hypericum nasci semine in siliqua, nigro, maturescente cum hordeo. Siquidem Dioscorides non tradit Hypericum cum hordeo maturescere, sed contineri eius

Plinii lapsus.

nigrum

ASCYRVM.

nigrum ſemen ſiliqua ſubhirſuta, & in rotundo oblonga, hordei magnitudine. Conſtat præterea annua experientia ma-
tureſcere hordeum plerunque abeunte maio: uerùm Hyperici ſemen non perficitur, niſi iulio, & auguſto menſibus. In
hac quoque Hyperici hiſtoria errat Braſauolus medicus licèt clariſsimus, quòd uelit Hypericum ex Dioſcoridis auctoritate **Braſauoli error.**
florem album habere: eamq; ob cauſam, id quod circunfertur, cùm flore ſit melino, illegitimum eſſe putat; imò non
aliud, quàm Rutam ſylueſtrem, pro qua pharmacopolam ſecum colloquentem, id ipſum aſſeruare admonet. Neque in
his uno tantùm, ſed, quantum ſentio, duplici notatur errore. Primùm quod Hypericum non album, ſed luteum florem
ferre ſcribat Dioſcorides contra Braſauoli ſententiam, cùm ſic in eo legatur ἄνθος ἔχον μήλινον hoc eſt, florem habens luteum:
non autem album inquit, ut perperàm Marcellus Florentinus interpretatur, cuius fortaſſe falſa interpretatione Braſauo-
lus ſeductus eſt. Deinde quòd legitimum Hypericum pro ſylueſtri ruta ſeruandum cenſuerit, cùm tamen in calce ferè ſui
uoluminis prioris ſententiæ oblitus, dum olei ex Hyperico parandi ſeniori myropolæ rationem explicat, communis uſus
Hypericum Aſcyrum eſſe declarat. Nec ſecus quàm Braſauolus hallucinantur (pace eorum dixerim) Monachi illi reue- Monachorum hallucinatio.
rendi, qui in Meſuem commentarios ediderunt, quòd non rectè cum illo ſentiant, Hypericum, quo utimur, primum eſſe

ANDROSAEMVM.

ſyluestris rutæ genus. Quorum ſententia cùm fuerit à nobis ſuperius in rutæ mentione rationibus & authoritatibus abundè exploſa, & improbata, ſuperuacuum eſſet idem nunc repetere: eò enim accedet, qui plura horum errata cognoſcere uolet. Hyperico uis ineſt reſerandi, reſoluendi, agglutinandi, atque etiam cohibendi. Epotum ſemen ex uino calculos eijcit, & uenenis aduerſatur: quinetiam uenenoſorum morſibus reſiſtit, tum idem potum tum herba ipſa deuorata, hauſtaúe, tum morſibus illita. Aqua ſtillatitia floreſcentis iam herbæ, maximè quibuſdam præfertur, ſi potetur, comitialibus, & reſolutis. Datur ſeminis farina commodè ex polygoni ſucco ad ſanguinis reiectiones. Idem aluum exonerat. Ineſt floribus, & ſemini mira facultas ad uulnera omnia ſananda, præter ea, quæ in capite ſunt. Ideoq; oleum, in quo diu flores atque ſemine prægnantes ſiliquæ maceratæ fuerint, diúque inſolatæ, mirificè recentia uulnera ſanat. Sed per quàm bellè id efficit, ſi cum laricea, aut abiegnæ lachrymæ oleo miſceatur. Idem per ſe uentri illitum, dyſentericos iuuat: potum uerò cochlearis menſura lumbricos necat. Scripſere quidam Hypericum adeò odiſſe dæmones, ut eius ſuffitu ſtatim auolent: quare quibuſdam fuga dæmonum uocari cœpit. Hyperici uires ex Gal. *Hyperici uires memoriæ prodidit Galenus lib.* VIII. *ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Hypericum calefacit, & deſiccat, tenuiſq; ſubſtantiæ eſt, adeò ut & menſes, &*

urinas

CORIS.

urinas prouocet. Sed ad hæc totus ſumendus eſt fructus, non tantùm ſemen. Porrò cum folijs illitus uiridis ad cicatricem ducit cùm alia, tum etiam ambuſta. Cæterùm ſi ſicca contuſa inſpergas, ſanabis humida, & putredinoſa ulcera. Sunt & qui iſchiadicis bibendum exhibeant. Idem lib. VI. de Androſæmo ita ſcribit. Androſæmum planta fruticoſa, natura duplex: unum enim Aſcyron, & Aſcyroides nuncupatum eſt, ſpecies hyperici. Alterum uerò a quibuſdam Dionyſias appellatur. Eſt autem ſemen eorum purgatorium. Foliorum uerò facultas modicè extergens & deſiccans, ut & ambuſta ſanare credantur. Cæterùm in uino auſtero decocta, uinum ipſum magnorum uulnerum glutinatorium efficiunt. Sed quòd de Cori mentionem fecerit Galenus in ſimplicium medicamentorum cenſu, mihi incompertum eſt. Planta, quæ Græcis ὑπερικὸν, Latinis ſimiliter Hypericum nominatur: Mauritanis, Reiofricon, ſeu Reiofaricon: Italis, Hiperico, & Perforata: Germanis, Sant Iohans Kraut: Hiſpanis, Coraioncillo: Gallis, Mille pertuis, & Trucheram. Quam uerò Græci ἄσκυρον, Latini quoque Aſcyrum dicunt: Arabes, Asbirach: Itali, Aſciro. Quæ deinde Græcis ἀνδρόσαιμον, Androſæmon item Latinis appellatur: Arabibus, Androſeman, Androſion, ſiue Andreſagian: Italis, Androſemo. Quæ denique κόρις Græcè, Coris etiam Latinè, & Cori Italicè uocatur. Nomina

† *Quoniam hoc loco in uulgatis exemplaribus Græcis nulla fit albæ uiolæ mentio; idcirco sunt qui illorum testimoni freti uerbum illud auferant ex interpretibus. Sed quomodo id rectè factum sit, non uideo: siquidem in Oribasio legitur ἄνθος ἔχον μήλινον λευκοΐῳ ὅμοιον, hoc est, florem habens luteum leucoio similem. Adde etiam, quòd Hypericum ita ada mussim floris colore luteam uiolam repræsentat, ut nihil melius. Nos autem usi sumus uoce Græca, ne ex albo, quo fortè Marcello imposuit, aliqua possit oriri difficultas.*

† *Quæ hîc sequuntur, in Græcis codicibus impressis non hoc loco, sed in fine inter nôtha, & Dioscoridi falsò adscripta leguntur, ut quæ adscititia sint habita. Nos uerò illa huc admisimus Ruellij, ut facimus, interpretationem secuti necnon etiam fidem codicis manuscripti.*

Χαμαίπιτυς. AIVGA. CAP. CLVII.

AIuga herba in terra repens, subcurua: folijs semperuiui minoris, multò tenuioribus, hirsutis & pinguioribus, circum ramos frequentibus, odore pinus: flore tenui, luteo, uel candido: radicibus cichorij. Folia septem diebus in uino pota regio morbo medentur: & quadraginta diebus ex

CHAMAEPITYS.

hydromelite

AIVGA, SIVE CHAMAEPITYS ALTERA.

hydromelite, iſchiadicos ſanant. Dantur peculiariter urinæ difficultatibus, iecinoris, & renum uitijs: torminoſis proſunt. Ea apud Heracleam Ponticam, perinde atque antidoto, contra aconitum utuntur, bibentes decoctum. Ad antedicta illinitur, cum polenta iure decocti ſubacta. Trita in farinam, & cum fico in pilulis ſumpta, aluum emollit: excepta melle, cum æris ſquama, & reſina deijcit: appoſita ex melle, uuluæ uitia extrahit: mammarum duritias diſcutit: uulnera glutinat: ulcera quæ ſerpunt, cum melle illita, cohibet. ¶ Alterum eſt genus aiugæ, cubitalibus ramis, in anchoræ ſpeciem incuruatis, prætenuibus: coma ſupradictæ, flore candido, ſemine nigro. hæc etiam pinum redolet. ¶ Tertia mas nominatur, paruula, folijs exilibus, albis, ſcabris: caule aſpero, candido: luteis floſculis, ſemine iuxta alas. reſipit & hæc pinum. Hæ duæ uim ſuperioris obtinent, ſed non uſqueadeò efficacem.

AIugam quam Græci Chamæpityn uocant, quoniam folijs, & odore pinum refert, herbariorum uulgus Iuam arthriticam appellat, quòd iſchiadicis, & alijs articulorum doloribus opem ferat non obſcuram. Vulgaris eſt notitiæ Aiugæ conſideratio.

Aiuga, quæ primo generi adſcribitur. Siquidem planta eſt per terram repens, folijs oblongis, anguſtis, roſmarino coronario proximis, minoribus tamen, mollioribus, & hirſuta canitie ſubalbicantibus, circa ramulos totos, qui tenues, & obſequioſi ſpectantur, ſeſe ſtipantibus, odore pinum, quemadmodum & facie referentibus, unde illi Pinus infimæ nomen. Flores edit aureo colore fulgentes in uniuerſo ferè caule, ſed tenues, & exiguos. Radicibus nititur palmaribus, pluribus adnatis fibris. Naſcitur tenui, ac arenoſo ſolo, incultis præſertim locis, & in aruis nulla ſatione uirentibus: ſapore eſt amaro, non ſine acredine quadam, quæ tamen ab amaritudine ſuperatur. Ideoq; excalfacit, incidit, extenuat, abſtergit, & expurgat. Verùm poſtrema (quam ſæpius etiam uidimus) non adeò omnibus eſt nota: quemadmodum nec media, quam hactenus mihi quidem uidere non licuit.

Cuiuſdam Germani error.

Cæterùm in aperto errore uerſabatur Germanus ille pharmacopola, qui Braſauolum docuit, Aiugam Germanica lingua uocari Vergiſs mein nicht. Quandoquidem herba huius nominis, mihi cum Germanis iandiu uerſanti, notiſsima eſt: quæ tamen nulla prorſus ex parte quámuis Aiugam repræſentat. Herba tota unà cum floribus, & radicibus in puluerem contrita, ſi diebus quadraginta ſumatur & reſinæ terebinthinæ, ſiue laricææ quaternis drachmis, iſchiadicos ſanat. Eadem recens in aceto decocta, & pota emortuos fœtus extrahit. uniuerſæ plantæ decoctum facit ad omnes cerebri, neruorum, & articulorum affectus à pituita prouenientes, ſi pluribus propinetur diebus ex Rhodomelle, & oxymelite. Nam & comitiales, & reſolutos, & podagricos iuuat. Fit è floribus, & ſaccharo medicamentum (officinæ conſeruam uocant) ad paralyticos, quo qui utuntur cùm ueſperi ſe dormitum recipiunt, reualeſcunt. Atqui ad hoc ſumuntur quotidie huiuſce medicamenti drachmæ duæ ex acori radicibus decoctæ, & florum ſaluiæ binis ſcrupulis. Parantur è chamæpiti catapotia ad idem per quàm utilia, hoc modo. Sumito chamæpitys, Betonicæ, Stœchadis, florum roriſmarini, cuiuſque drachmam; turpeti ſeſquidrachmam, agarici drachmas duas, Colocynthidis ſemidrachmam, Zingiberis, ſalis foſſilis, cuiuſque grana decem. Rhabarbarici ſeſquidrachmam, ſpicæ indicæ grana ſeptem, pulueris hieræ ſimp. ſemunciam, diacridij drachmam unam: Excipe chamæpitys ſucco omnia in mortario, & in maſſam redigito, è qua catapotia conformato; ex qualibet drachma nouem: è quibus ſi quotidie tria ſumuntur à paralyticis cùm ſe dormitum recipiunt, præſentaneum ferè ſentient auxilium.

Chamæpityos uires ex Gal.

Chamæpityos meminit Galenus lib. VIII. ſimplicium medicamentorum, ubi de eius uiribus ita ſcriptum reliquit. Chamæpitys guſtu quidem amarum ſaporem acri ualidiorem obtinet. Effectu uerò expurgat, abſtergitq; uiſcera plus quàm calfacit. Proinde regio morbo laborantibus, & omnino quibus facilè iecur obſtruitur, bonum eſt medicamentum. Quin & menſes ducit tum pota, tum appoſita cum melle. Sed & urinæ mouendæ aptum eſt medicamen. Sunt autem qui etiam eam exhibent decoctam in melicrato ijs, qui coxendicis doloribus torquentur. Herba porrò ipſa uiridis uulnera magna conglutinat, & ulcera putreſcentia ſanat. Præterea mammarum durities diſcutit. Eſt enim in ſiccando ordinis tertij, in calfaciendo uerò ſecundi.

Nomina.

Quæ herba Græcis χαμαιπίτυς, Latinis Chamæpitys, Aiuga, & Abiga nuncupatur: Mauritanis, Hameſitheos, ſeu Chamaſithius: Italis, Chamepitio, & Iua: Germanis, Ye lenger ye lieber: Hiſpanis, Pinilho, & Yua artetica: Gallis, Iue muſcate, aut arthetique.

LIBRI TERTII FINIS.

PETRI

PETRI ANDREAE MATTHIOLI MEDICI Senensis Commentarii,

IN LIB. QVARTVM PEDACII DIOSCORIDIS ANAZARBEI, DE MEDICA MATERIA.

TRibus antè libris, amantißime Aree, tradidimus odoramenta, olea, arbores, unguenta, animalia, frumenta, olera, radices, succos, herbas, seminaq́. In hoc autem quarto differemus de radicibus, & eis, quæ restant, herbis.

Κέστρον. BETONICA. CAP. I.

CEstron psychotrophon uocitatur, quoniam frigidis locis inueniatur. Latini Betonicam appellant. Herba est caulem ferens tenuem, cubiti altitudine, aut maiorem, quadratum: folia quercus, mollia, longa, in ambitu diuisa, odorata, prope radicem maiora: in summis caulibus semen, ueluti satureiæ, spicatum est. Decerpta huius folia siccantur, plurimos ad usus. Radicibus nititur, ut ueratri, tenuibus, quæ ex hydromelite in potu, pituitosam uomitionem euocant. Folia dari debent ruptis, conuulsis, mulieribus uuluæ malo opportunis, & ad laxandos uteri strangulatus, denarij pondere cum hydromelite: tres in uini sextario drachmæ contra serpentium morsus ebibuntur. Herba magna utilitate illatis à serpente uulneribus illinitur. aduersus etiam uenena drachma ex uino pota conuenit: præsumpta ea, si uenenum hauriatur, nihil nocebit. urinam ciet, aluum subducit. Medetur comitialibus, & insanis pota ex aqua: & iecinoris, lienisque uitijs drachmæ pondere [a] in aceto mulso. concoctionem adiuuat, si quis fabæ magnitudine secundum cœnam cum melle cocto deuorauerit: modo consimili acida ructantibus propinatur. stomachicis eam manducare, & succum deuorare proderit, si postea dilutum uinum sorbeatur. Datur sanguinem excreantibus, tribus obolis cum diluti uini cyatho: ischiadicis, renum, & uesicæ doloribus ex aqua. aquæ inter cutem binis drachmis ex hydromelite, si febricitant: sin aliter ex [b] mulso. regio morbo laborantes recreat: menses pellit drachmæ pondere cum uino pota. aluum purgant drachmæ quatuor potæ in hydromelitis decem cyathis. facit cum melle ad tabem, & purulentam excreationem. Folia sicca, tritaque fictili uase reconduntur.

a μετὰ ὄξεος καὶ μελιτὸς. i. cum aceto, & melle. ita meũ. Catecuz. autem legit ut Ruellius.
b Meum. οἰνομέλιτι. i. uino mulso.

BEtonica herba est nullis non cognita, & innumeris prædita uiribus. Vnde Itali, cùm aliquem laudibus familiariter extollere uolunt, uulgari prouerbio dicunt. Tu hai piu uirtu, che non ha la Betonica, id est, Tu pluribus præditus es uirtutibus, quàm Betonica. Scripsit de Betonicæ uiribus proprium libellum Antonius Musa clarißimus Augusti Cæsaris medicus, in quo hæc de ea memoriæ prodidit. Herba Betonica nascitur in pratis, & montibus mundis, & opacis, circa frutices. Animas hominum, & corpora custodit: & nocturnas ambulationes à maleficijs, & periculis. Loca quinetiam sacra, & busta à uisibus metuendis tuetur, ac defendit: & in omni denique res sancta est. Cestron uocatur, & synchotrophon siquidem frigidis reperitur in locis, radicibus tenuibus, thyrso pariter tenui, cubiti altitudinem excedente, quadrangulo. Folia profert quercus, odorata: semen in summitate thyrsi spicato, thymbræ modo. Pollet uniuersa planta dotibus ferè innumeris, quandoquidem tusa capitisq́; uulneribus illita, ea mira celeritate conglutinat. Præstat id tamen efficacius, si tertio quoque die iterum, atque iterum imponatur. Aiunt præterea tam ualentioris esse facultatis, ut ossa quoque fracta extrahat. Radicum ex aqua decoctum ad tertias fotu oculorum doloribus medetur. quod item præstant contrita folia, & fronti superimposita. Succus à folijs per se tritis expressus, aut prius aqua maceratis, aurium dolores mulcet, si tamen addito rosaceo in aures egelidus instilletur. Idem drachmæ pondere haustus in aquæ calidæ cyathis quatuor, sanguinem illum per inferna trahit, cuius redundantia caligines oculis offundit. quo fit, ut etiam uisum acuant comesta folia. Eadem cum salis momento contusa, naribusq́; immissa sanguinem inde fluentem sistit. Betonicæ decoctum ex uetere uino, aut ex aceto dentium dolores finit, si eo os sæpius colluatur. Herba ipsa ex tepenti aqua pota suspiriosis, & anhelosis maximè proficit. Folia melle excepta tabidos iuuant, præsertim qui purulenta extussiunt. Eadem tribus continuis diebus deuorata drachmarum quatuor pondere, aut ex frigidæ aquæ cyathis quatuor ebibita, uentriculi dolores mulcet: iecinoris uerò, si ex calida hauriatur. Ex uino decocta lienis uitijs medetur. Sanat & renum uitia ex mulso bibita, duarum drachmarum pondere: ex uino autem ueteri trium drachmarum pondere, additis piperis granis septem & uiginti, ad

Betonicæ consideratio.
Vires ex Antonio Musa.

BETONICA.

ti, ad lateris, lumborumq; dolores utiliſſimè bibitur. In duobus aquæ calidæ cyathis ſumpta, alui & inteſtinorum tormina remouet, ſi tamen à crudis non fiant ſuccis. Foliorum quatuor drachmis in aquæ mulſæ cyathis octo epotis, commodè citatur aluus: ſananturq; ijs ex uino ſumptis coli inflammatione uexati. Betonica in eclegmate ex melle ſumpta nouem diebus, tuſſim ſedat. Pota in aquæ calidæ cyathis quatuor duarum drachmarum pondere, addita plantaginis drachma, febres quotidianas expellit, quod tamen in acceſſionibus tantùm fieri debet. Idem præſtat etiam in tertianis, ſi cum pari pulegio aſſumatur. Sanat ipſo quoque ordine etiam quartanas in tribus aquæ calidæ cyathis hauſta, trium drachmarum pondere: addita mellis uncia, calculi franguntur. Betonica ex tepenti aqua feliciter bibitur hydropicis. Pariendi celeritatem affert, uteriq; cruciatus à frigiditate conceptos mulcet, ſi ex calida aqua, aut mulſo duarum drachmarum pondere propinetur. Contrita folia & illita, præciſos glutinant neruos, & reſolutos iuuant. Eadem trium drachmarum pondere ex caprillo lacte ſumpta tribus diebus, ſanguinem ore reiectum cohibent: & ex pari uini ueteris menſura, medetur ruptis, & ab alto deuolutis. Præſumpta ebrietatem arcet. Ex uino frequenter hauſta, ictericos ſanat: & ſuillo adipe admiſta,

SERRATVLA.

miſta, carbunculos curat. Potu ex aceto mulſo unius drachmæ pondere, uiatoribus longo itinere defatigatis uires mirificè reficit. Faſtidia abſtergit, & ſtomachicos recreat. Aduerſatur uenenis, & ſerpentum, & uenenoſorum rabidorumq; quorumcunque animalium morſibus non modò intus ſumpta, ſed etiam extrà emplaſtri modo impoſita. Cuniculoſa, ſinuoſaq; ſanat ulcera cum ſale indita. Ex uino hauſta menſes ciet. Potu dolores podagricos lenit, præſertim radicum decoctum potum. idemq; præſtant contrita folia impoſita. Cæterùm ſunt qui Betonicam, à ſerratis circunquaque folijs, ſerratulam uocant. Sed ſerratula alia cuius hîc imaginem appinximus, quæque copioſa in Boemia naſcitur in ſyluis, & pratis, longè alia habetur. Siquidem hæc caule conſtat purpuraſcente, tenui, & in multos ramulos diuiſo: Folia gerit anteaquam cauleſcat, Betonicæ ſimilia, toto ambitu tenuiter ſerrata, ſed ubi caulem protulit, eadem faciem immutant. Nam exortis profundioribus inciſuris, maioris Phu ſimilia ferè redduntur. Quæ uerò in caule ſunt, minora multò, & breuiora ſpectantur. Flores edit in ramuſculorum ſummis partibus, è capitulis quibuſdam, purpureos. Radice nititur multifida, Phu minoris modo fibrata. Herba eſt infectoria, pannis colorandis expetita. Datur utiliter potanda ex albo

bo meraco

bo meraco conuulsis, ruptis & ab alto deuolutis. Dissoluit enim potenter sanguinem, qui extra uasa concreuit. In uino decocta, ac deinde illita, ulcera mirificè mundat, & carne replet, & ad cicatricem perducit. Hæmorrhoidum quoque dolores mulcet fotu adhibita. Folia, & radix simul contusa, & emplastri modo imposita, enterocelas sanare creduntur.

Betonicæ uires ex Gal.

Betonicæ uires memoriæ prodidit Galenus lib. VII. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Cestron, aut Psychotrophon, Romanè uerò Betonica, uim habet incidendi, ut gustus indicat. Amarior enim est, & subacris ipsa herba: id quod & particulatim edita actio ostendit. Nam consistentes in renibus calculos diuidit, & pulmonem, & thoracem, & iecur expurgat, abstergitq́;. menses quoque ciet, & comitialibus prodest, tum rupta, conuulsaq́; curat, & omnibus bestiarum morsibus ulceri illita auxiliatur. Postremò acidum ructantibus, & ischiadicis bibita, auxilio est.

Nomina.

Planta, quæ κέστρον, & ψυχότροφον Græcis, Betonica, & Vetonica Latinis dicitur: Arabibus, Chastara: Italis, Betonica; Germanis, Betonien: Hispanis, Bretonica: Gallis, Betoesne: & Betoine.

BISTORTA.

Βρεταννική.

Βρετανική. BRITANICA. CAP. II.

BRitanica, aut Vetonica, folia habet ſylueſtris lapathi, ſed nigriora, & piloſiora, guſtu adſtringentia: radicem tenuem, & breuem: caulem paruum emittit. Folijs exprimitur ſuccus, qui igni aut ſole cogitur. Vim habet adſtringentem, priuatim depaſcentibus oris, & tonſillarum ulceribus accommodatam. Valet etiam ad reliqua, quibus adſtrictione eſt opus.

QVanquam tradit Ruellius, Britanicam eſſe plantam Italiæ cognitam, atque ibi uulgò appellari Piatamano; mihi tamen hactenus, non ſolùm nomen illud incompertum eſt, ſed nullum etiam inuenire obtigit, qui Britanicam oſten- Britanicæ conſideratio.

TORMENTILLA.

deret.

deret. Hanc autem ſcriptis celebrauit Plinius libro XXV.*cap.* III. *hiſce uerbis. In Germania trans Rhenum caſtris à Germanico Cæſare promotis, maritimo tractu fons erat aquæ dulcis ſolus, qua pota dentes intra biennium deciderent, compagesq́; in genibus ſoluerentur. Stomacacem medici uocabant, & ſceletyrben ea mala. Reperta auxilio eſt herba, quæ uocatur Britanica, non neruis modò & oris malis ſalutaris; ſed contra anginas quoque, & ſerpentes. Folia habet oblonga, nigra: radicem etiam nigram. Flos ei, qui (ut certò proditur) collectus priuſquàm tonitrua audiantur, & deuoratus ſecuros in totum reddit homines. Friſij, quà caſtra erant, noſtris demonſtrauere illam. hæc Plinius. Cæterùm non deſunt, qui Britanicam cenſeant eam eſſe ſtirpem, quam herbariorum uulgus ideo* BISTORTAM *appellat, quòd radice contorta nitatur. Sed eorum planè error facilè deprehenditur. quandoquidem etſi Biſtorta rumicis conſtet folijs; non tamen ea nigra ſunt, neque piloſa: quinimò læuia apparent, ſupernè ruſeſcentia, & à terra quadantenus cæſia. Ad hæc Britanicæ radix ſubeſt tenuis, breuisq́;: Biſtortæ uerò craſſa, ſerpentis iacentis modo contracta, & intorta. Cæterùm ut Biſtortæ integram enarrem hiſtoriam, naſcitur hæc in altis montibus, folijs primo ſtatim exortu in acutum deſinentibus, colore ſubruſo, quæ ubi adoleuerint, rumicis folia referunt, ſed læuia ſunt, inferna parte ſubpurpurea & per ambitum ſinuata. Caulem edit rotundum, tenuem, cubitalem, in quo folia longè minora ſpectantur. Flos in caulis ſummitate prodit ſpicatus, ruber aut ſubpurpureus, è quo ſemen oritur oxalidis proximum. Radice nititur arundinacea, facie, ſed ſuccoſa, ſerpentis modo contorta; cortice obducta ſubnigro, ſed rubra intus pulpa, adſtringentis ſaporis. Copioſiſſima prouenit in Boemia, ijs præſertim montibus, qui regionem hanc, à Sileſia diuidunt, & ex quibus Albis fluuius ſuam ducit originem.*

Biſtortæ mentio.

Sed præterea non deſunt etiam, qui Tormentillam (ſic officinis, & uulgò uocatam) Biſtortæ generi adſcribant, quòd non facie, ſed fortaſſe uiribus illi reſpondeat. Quæ quoniam hîc nobis occurrit, & quàm plurimis effertur laudibus, ideò hic locus expoſcere uiſus eſt, ut de ea aliquid diſſeramus. Eſt itaque TORMENTILLA *folio pentaphylli minore, ſeptenis inciſuris diuiſo: radice breui, nodoſa, compacta, rubeo colore, ſapore adſtringenti: cauliculis tenuibus, ſubrubentibus: flore melino, adeò ut in pentaphylli genere ſit reponenda. Sunt qui à ſeptenis foliorum diuiſuris, Heptaphyllon hanc uocent. Herbarij compertum habent, hanc iiſdem pollere facultatibus, quibus Biſtorta prædita eſt. Quamobrem utræque abortum prohibent bibitæ, ac uentri renibusq́; ex aceto illitæ: urinæ incontinentiam ſuppriment, cum ſucco plantaginis potæ: ſiſtunt menſes, ſi in earum decocto ad umbilicum uſque conſederint fœminæ. Idem præſtant (de radicibus tamen intellige) ſi tritæ, & ex melle atque ſpica ſubactæ, uentri ac pubi illinantur. Sanguinem è uulneribus manantem cohibent, ſuper aſperſo earum puluere. Qui item potus bilioſas coercet uomitiones, ſi ouorum albo exceptus ſuper fictili tegula inaſſetur, mox comedatur. Aqua, quæ ex his duplici organo elicitur, ſiue è radicibus decoctum, uenenis omnibus remedio eſt. Ex quo tantum apud nonnullos Tormentillæ inualuit uſus, ut ex eius radicibus etiam medicamenta componant aduerſus peſtilentiam, & ad peſtilentes febres, & præſertim ubi exanthemata emerſerint. Datur quoque earundem decoctum utiliter potandum pueris; qui uermibus laborant. Vtræque dyſentericos ſanant, & uulnera glutinant, præſertim quæ in inteſtinis, & uiſceribus fuerint illata, non modò ipſis uulneribus illitæ, ſed & in potionibus hauſtæ. Rebellia, contumaciaq́; ulcera curant, & ea ſiſtunt, quæ ſerpendo corpora erodunt. Radicum puluis ſanguinis reiectiones prohibet. Idem ex ſymphyti maioris aqua potus, iuuat confractos, & ab alto deuolutos. Siquidem nõ ſolùm intrinſecas fracturas ſanat, ſed etiam ſanguinem extra uaſa concretum diſcutit. Cauis dentiũ inditus, cum aluminis, & pyrethri momento, non modò dolorem ſedat, ſed fluxiones cohibet. Peculiariter autẽ ualent Biſtortæ radices ad uenenoſorum ſerpentiũ morſum, unde & lubrina quibuſdam dicta eſt. Sed ut iam ad Britanicæ uires redeamus, eas ſcriptis tradidit Gal. li.* VI. *ſim. med. ubi ſic inquit. Britanicæ herbæ folia adſtringentia ſunt, & uulnerum glutinatoria, ſimilia folijs ſylueſtrium lapathorum niſi quatenus atriora ſunt, magisq́; hirta. Sed & expreſſus ex illis ſuccus perinde natus eſt adſtringere. itaque coctum quidam reponunt, tanquam inter ſtomatica medicamenta efficaciſſimum. Videtur enim ſanare iam etiam putreſcentia. hactenus Galenus. Cæterùm non eſt ſilentio prætereundum, quòd Dioſcoridis codices inueniuntur, in quibus poſt Britanicam alterum per ſe de Betonica caput legitur. Quod, quoniam pluribus indicijs in Dioſcoride aſcititium eſſe conſtat, atque in hunc authorem ex libello Antonij Muſæ Auguſti Cæſaris medici fuiſſe translatum; idcirco nos illud abdicauimus, neque alia commentatione idem dignum cenſuimus. Quæ planta Græcè* βρετανικὴ, *Britanica Latinè, pariter & Italicè appellatur.*

Tormentillæ hiſtoria, & uires.

Britanicæ uires ex Gal.

Nomina.

Λυσιμάχιον. LYSIMACHIA. CAP III.

a πυῤῥὸν. i. fuluus.
b παρὰ τὰ ὕδατα. i. iuxta aquas.
c ἔστι δὲ καὶ τραυματικὴ, καὶ ἴσχαιμος. i. eſt & uulneraria, & ſanguinẽ ſiſtens.

LYſimachia, quam aliqui lytron appellant, caules emittit cubitales, altioréſue, fruticoſos, tenues: prodeuntibus geniculatim, folijs tenuibus, ſalicis figura, guſtu adſtringentibus[a]: flore ruſo, aut aureo. gignitur[b] in aquoſis, & paluſtribus. Foliorum ſuccus adſtringente ſua ui, ſanguinis reiectionem ſupprimit: dyſentericis potui datur, aut infunditur: menſium abundantiam ſiſtit, in peſſo. ſanguinis profluuio ſubuenit, ſi nares ea herba obturentur[c]: uulnerum cruorem cohibet. Acerrimum nidorem ſuffita reddit. qua de cauſa ſerpentes fugat, & muſcas interficit.

LYſimachia à Lyſimacho rege inuentore nomen accepit, ut Plinius eſt author libro XXV.*cap.* VII. *ubi de ea ita ſcriptum reliquit. Inuenit Lyſimachus herbam Lyſimachiam, quæ ab eo nomen retinet, celebrata Eraſiſtrato. Folia habet ſalicis, uiridia: florem purpureum: fruticoſa eſt, ramulis erectis, odore graui. gignitur in aquoſis. Vis eius tanta eſt, ut iumentis diſcordantibus iugo impoſita aſperitatem cohibeat. hæc Plinius. Ruellius Lyſimachiam eam herbam putat eſſe, cuius eſt uſus apud infectores ad inficiendos uiridi colore pannos: ubi enim hos glaſto tinxere, eam ſuperinducentes uiridem colorem efficiunt. Hanc Hetruſci, qui lanificio dant operam, uulgò appellant Cerretta, ſiue Braglia, Foroiulienſes*

Lyſimachiæ conſid.

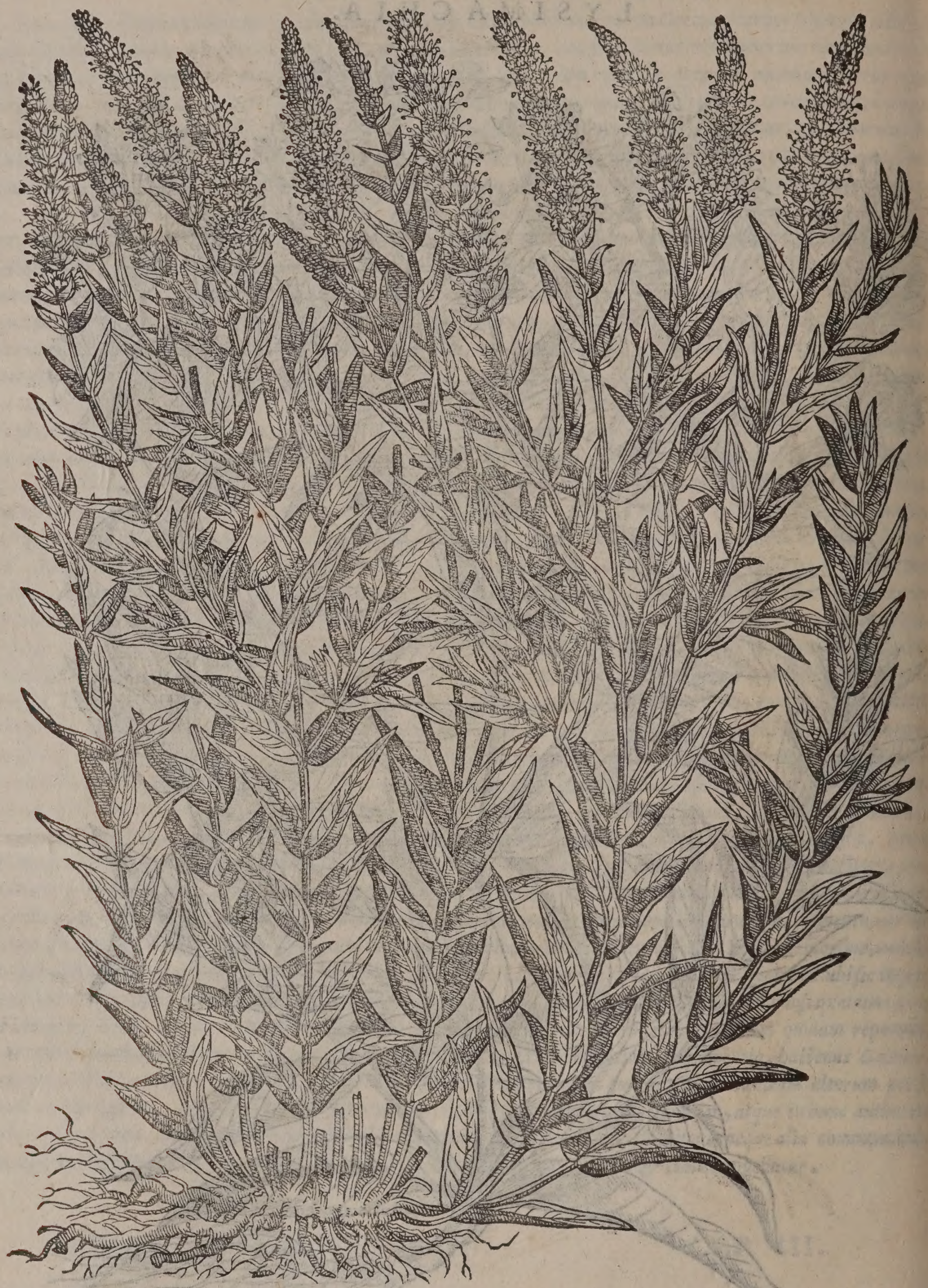
Ruellij erratum.

LYSIMACHIA.

roiulienſes uerò Coſaria. Sed hac in re Ruellius, meo quidem iudicio, apertè fallitur: ſiquidem Cerretta, quam ipſe ruſti-
cis Corneolam uocari ait, caules profert, & folia lino maiora, non autem ſalicis: florem luteum, ſemen folliculis geniſtæ
effigie incluſum: naſcitur in pratis, nullaque eſt, quod guſtu perceperim, adſtrictione prædita. Non deſunt præterea alij,
qui pro Lyſimachia aliam plantam oſtendant, quæ quadrato exit caule, folijs ſalicis, flore in purpuram rubeſcente, ſpicato.
quæ etſi Dioſcoridis Lyſimachiam non referat, eam tamen Lyſimachiam alteram, appellare libuit. Lyſimachiam legiti-
mam, ni fallor, Roma ad me Goritiam miſit Vincentius Cantonus conciuis meus, medicus eruditus, et rei herbariæ ſtudioſus:
quæ mihi planè ſingulis notis, quas Dioſcorides Lyſimachiæ tribuit, uidetur adſtipulari. Sed eandem poſt hac inuenimus
nos in Boemia copioſam, & circa Pragam, prope Multauiam fluuium, & in alijs quoque locis. Cæterùm quanuis Ruel- Ruellii alius lapſus.
lius in mentione Lyſimachiæ exiſtimauerit (ut ſuprà diximus) Corneolam eſſe ueram Lyſimachiam; in fine tamen eiuſdem
capitis quandam aliam herbam à ruſticis ſibi demonſtratam fuiſſe teſtatur, ad fugandæ peſtilentiæ efficaciſſimã, buboni tan-

LYSIMACHIA ALTERA.

tùm adalligatam, quam etiam pro Lyſimachia aſſeruit. Ex quo palàm eſt, Ruellium duas pro Lyſimachia plantas deſignaſſe, ea fortaſſe ratione adductus, quòd Dioſcorides flore rufo, aut aureo conſtare Lyſimachiam memoriæ tradiderit.

Lyſimachiæ uires ex Gal.

Lyſimachiæ meminit Galenus lib. VII*.ſimplicium medicamentorum, ubi de eius uiribus in hunc modum diſſeruit. Lyſimachios ſuperantem habet qualitatem adſtrictoriam: per quam & uulnera glutinat, erumpentemq́; ex naribus ſanguinem emplaſtri modo illita compeſcit: quin & reliquas ſanguinis eruptiones ſiſtere poteſt cùm ipſa, tum ſuccus eius multò magis. Pota dyſenterias, ſanguinis reiectiones, ac muliebre profluuium ſanat.*

Nomina.

Huic herbæ nomen Græcum eſt λυσιμάχιον, *Latinum, & Italicum Lyſimachia.*

Πολυγόνατον.

SANGVINARIA. CAP. IIII.

POlygonum mas ramos habet teneros, & exiles, copioſos, geniculis cinctos, qui per terram, ut gramen repunt: folia rutæ, ſed † molliora, longioraque: ſemine ſub omnibus folijs turgeſcente: unde

POLYGONVM MAS.

o unde marem appellari uolunt: flos ei candidus, aut puniceus[a]. Vis epoti ſucci eſt, ſpiſſare, ac refrigerare. prodeſt cruentæ excreationi, choleræ, alui fluxionibus, & urinæ ſtillicidio: nam urinam apertè ciet. Cum uino potus, contra ſerpentium morſus auxiliatur[b]: datur in febribus per horam ante ſignificationes. fœminarum profluuia impoſitu ſiſtit. Idem ſuccus aurium doloribus, ijſdemq́ue purulentis inſtillatur. Facit eximiè ad genitalium ulcera, cum uino adiecto melle decoctus. Stomachi feruori, ſanguinis reiectionibus, ulceribus quæ ſerpunt, ignibus ſacris, collectionibus, tumoribus, & recentibus uulneribus folia illinuntur. Sanguinaria fœmina[c] fruticat uno caule, arundini teneræ ſimili, denſis geniculis, & in ſe tubarum modo farctis: articulos in orbem cingunt apices, foliolis piceæ ſimiles: radicis nullus uſus. naſcitur in riguis. Huic quoque ſpiſſandi, refrigerandiq; natura ad eadem ualens, ſed inefficacior.

a Meum. Δύναμιν δὲ ἔχει ςυπτικὴν καὶ ψυκτικήν· ὁ δὲ χυλὸς πινόμενος ἁρμόζει αἱμοπτοϊκοῖς. i. uim adſtringētē habet, & refrigerantem. ſuccus uerò potus auxiliatur ſanguinē ſpuentibus. Catec. autem cum Ruellio concordat.

b καὶ πρὸς περιόδους πρὸ μιᾶς ὥρας τῆς ἐπισημασίας λαμβανόμενος. i. & contra periodos una hora ante acceſſionem ſumptus. ita Meum & Catecuz.

c θάμνιον ἐςὶ μονόκλωνον, τρυφερὸν μαλακοειδές. i. Frutex eſt paruus, unicaulis, tener ſubmollis. ita Meum.

Polygoni consideratio.

POlygonon mas, quod ab Italis uulgò uocatur Coreggiola, & Centinodia, in campis, ædificiorum areis, & uijs pu
blicis frequens ubique naſcitur. Fœmina uerò, quæ non adeò frequens eſt, & copioſa, in riguis humentibusq́; loc
inuenitur. Mari polygono Proſerpinacæ nomen tribuit Apuleius, quòd humi cauliculis repat. Eſt & planta, quai
POLYGONON minus appellare libuit. Ea enim ramulos edit humi repentes, tenues, geniculatosq́;, folijs exiguis, ob
longis, ſemine pumilo rotundo, albicante, racemoſoq́;, ac adeò copioſo, ut uniuerſa planta ſemine referta conſpiciatur
quo fit ut à quibuſdam mille grana uocitetur. Sunt etiam qui ab effectu hanc ipſam Herniolam uocant, quòd ad enteroce
las præſtantiſſimum ſit auxilium in potionibus ſumpta. Audio à uiris fide dignis cum hac tantùm herba, à Gabriele Fa
loppio Mutinenſe, plures inteſtinorum ramice laborantes eſſe ſanatos. Vniuerſæ plantæ puluis ex uino hauſtus, non ſo
lùm ſuppreſſam cit urinam, ſed, & renum calculos comminuit, ac pellit. Quinetiam, ut quidam affirmant, ueſicæ quo
que lapides atterit, & paulatim eijcit: ubi diutius quotidie eius puluerem è uino bibant affecti drachmæ unius pondere

Polygoni uires ex Gal.

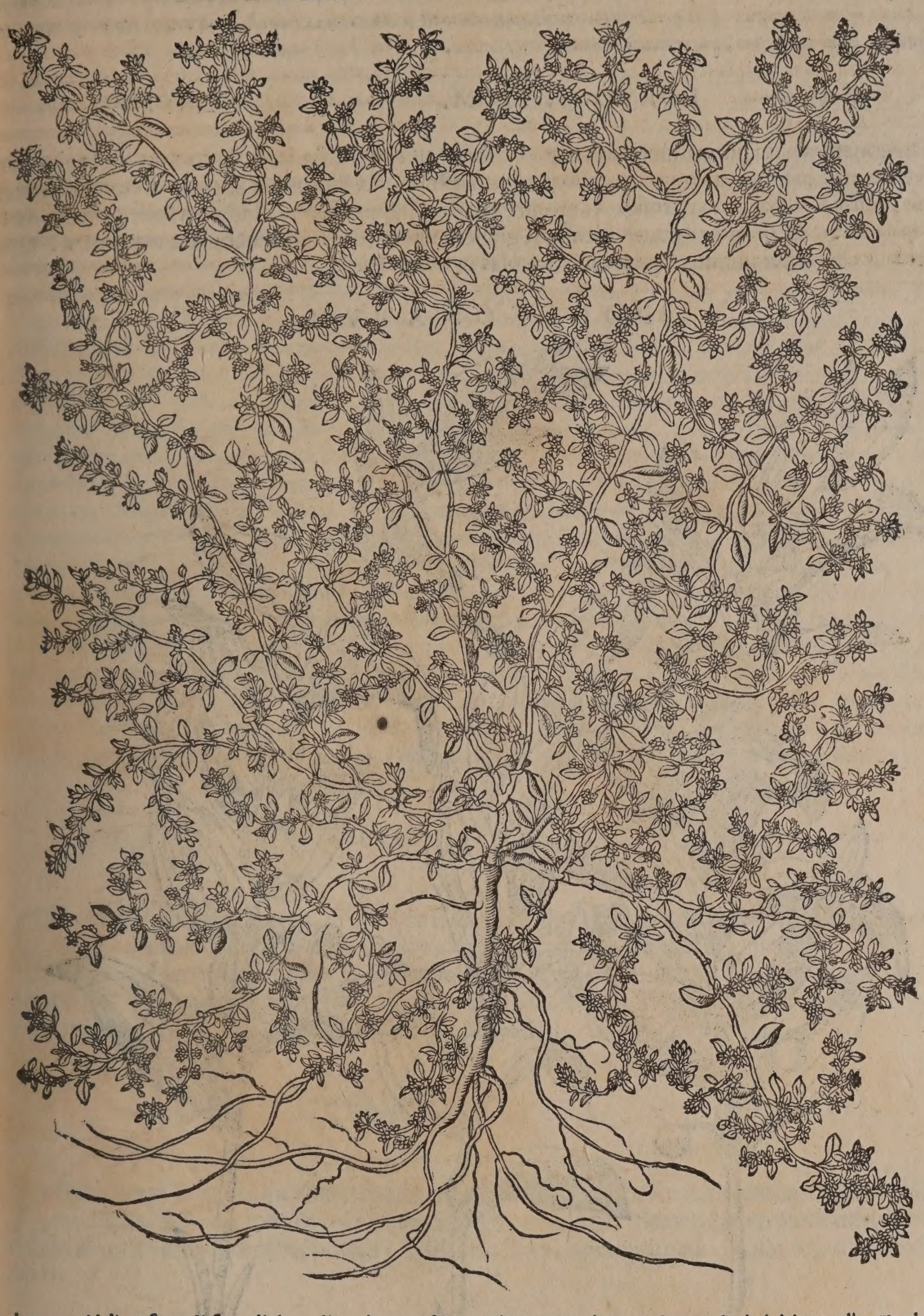
Naſcitur locis aridis, ſabuloſis, & incultis. Polygoni meminit Galenus libro VIII. ſimplicium medicamentorum, ub
eius uires reddidit his uerbis. Polygonum, inquit, uti adſtrictionem quandam obtinet, ita ſanè uincit in eo aqueum frigi

POLYGONVM FOEMINA.

dum,

POLYGONON MINVS.

dum, ut uidelicet ſecundi ſit ordinis medicaminum refrigerantium, aut etiam quodammodo in initio tertij. Proinde ſanè quibus ſtomachus feruet æſtu, forìs frigidum illitum prodeſt: uelut etiam eryſipelata, & calidas phlegmonas iuuat. Porrò tale cùm ſit, & fluxiones repercutit, & hac ratione uidetur eſſe exiccatorium. Quare cùm herpetum, tum ulcerum, aliorumq; bonum eſt remedium: efficaciſſimum autem inflammatione, & fluxione laborantium partium. Eſt & cruentorum uulnerum glutinatorium. Sed & aurium ulceribus prodeſt: & ſi uel plurimum inſit puris, hoc tamen etiam deſiccat. Eaſdem ob facultates & profluuium muliebre ſiſtit, & dyſenteriam, & ſanguinis reiectiones, & undecunque aliunde immoderatiores impetus. Refert Dioſcorides, quòd & urinam prouocet exhibitum ſtillicidio ſeu ſtranguria affectis. non tamen affectum exactè diſcriminat, in quo ipſum dari expediat. Porrò mas ad omnia dicta, quàm fœmina, ualidioris eſt effectus. Herba, quæ Græcis πολύγονον ἄῤῥεν, Latinis Polygonum mas uocatur: Arabibus, Baſialrahagi: Italis, Polygono maſchio, & Coreggiola: Germanis, Vueggraſz: Hiſpanis, Corriola: Gallis, Coreggiole. Quæ uerò Græcè πολύγονον θῆλυ, Latinè Polygonum fœmina dicitur: Italis, Polygono fœmina: Germanis, Kantten Kraut: Gallis, Pin aquatic. **Nomina.**

† *Impressi codices Græci tum Venetijs, tum Basileæ hîc malè habent* ἐπιεικέστερα, *hoc est, mitiora, cùm legendum si* ἐπιμηκέστερα, *id est, longiora. Hoc præterea loco in ijs addendum est* μαλακώτερα, *hoc est, molliora. Huic, & alteri lectioni adstipulatur* Oribasius, *quem secuti uidentur interpretes.*

Πολυγόνατον. POLYGONATVM. CAP. V.

POlygonatum nascitur in montibus, frutice cubito altiore, folijs lauri, latioribus, & læuioribus: sapore mali cotonei, aut punici, cum quadam adstrictione. Flores per singulos foliorum exortus promit, candidos, folijs numerosiores, incepta à radice supputatione. Radicem habet albam, mollem, longam, crebrò geniculatam [a], densam, graueolentem, digitum crassitudine æquantem. Quæ uulneribus efficaciter illinitur: quinetiam maculas in facie delet.

[a] Meum. δασεῖαν. i. hirsutam.

POLYGONATVM.

Polygonati cõſideratio.

POlygonatum Hetruſcis uulgò Fraßinella nominatur. Alij uerò Italiæ populi quaſi à Græcis docti, id Ginochietto uulgari ſermone appellare didicerunt, ac ſi geniculatam radicem dicerent. Eſt itaque Polygonatum planta caule cubitali, & quandoque maiore, rotundo, ac læui. circa quem folia exeunt lauri effigie, ſed latiora, numeroſis ſecundum longitudinem uenis, firma, diſpari exortu prodeuntia, ſapore quadantenus adſtringente. Flores edit candidos à quacunque foliorum cauitate in uniuerſo caule emergentes, & ternos ex uno pediculo dependentes. Floribus excuſſis, baccæ exoriuntur piſi magnitudine, ex nigro ſubuireſcentes, & quandoque rufeſcentes. Radice nititur candida, arundinacea, tenera, ſumma tellure uagante, longa, crebris geniculis articulata, denſa, & odore quadantenus graui. Naſcitur in montibus, & collibus. Mulieres è polygonati radicibus aquam ſtillatitiam ſtudioſè conficiunt, qua ad faciem detergendam, poliendamq; pro fuco utuntur. Sunt præterea, qui Polygonatum ſigillum ſanctæ Mariæ, & qui ſigillum Salomonis uocitent: uerùm ipſe quidem harum nomenclationum cauſam adhuc aſſequi non potui. Nec deſunt etiam, qui aſſerant, ueluti Manardus Ferrarienſis, eam plantam Polygonatum eſſe, quam nomine Secacul deſcribunt Mauritani. Sed ij haud dubiè, meo iudicio, falluntur: ſiquidem Piſi folia, ut ſecacul Polygonatum non habet, nec flores purpuraſcentes uiolæ maiores, albicanteſq;. Præterea ſecacul Serapioni radicibus nititur pollicis craſſitudine, & indicis longitudine. Contrà uerò Polygonatum, quòd multo longioribus ſit radicibus. Adhæc (ut teſtatur Meſues, ac etiam Serapio, ubi de ſecacul ſaccharo, uel melle aſſeruando ſcribunt) eius radices cinereo exterius ſunt colore, ſolida intus matrice, atque neruoſa, quæ omnia in Polygonati radice deſiderantur. Quippe candida hæc eſt, & nulla intus matrice. Re autem uera ſecacul radix eſt Indica. Hoc enim apertißime teſtatur Auicenna libro quinto. ubi ſic habet. Secacul ſunt radices Zingiberi ſimiles, quæ conuehuntur ex India, & fit ex eis cum ſunt recentes conditum in loco ſuo, apud nos autem humectantur in primis in aqua calida. Id quod etiam ſcribit Serapio, ubi de pluribus ſaccharo, aut melle aſſeruandis egit. Nec uſquam Polygonatum, & Secacul eiſdem uiribus pollere conſtat inter authores: quandoquidem illud Græci commendant ad uulnera, & ad maculas in facie delendas. Hoc autem Arabibus laudatur ad prolifici ſeminis ubertatem, & ad uenerem conciliandam. Qua in re nonnulli falſa Manardi opinione ducti, ſe deluſos inuenerunt, qui Polygonati radices ſaccharo conditas ad uenerem excitandam auidiſſimè deuorarunt, nullo tamen rei ſucceſſu: Atqui conferunt tamen, (ut quidam uolunt) & experientia comprobat, ad albas uteri fluxiones, ſi diu ijs utantur fœminæ eo morbo laborantes. De Polygonati uiribus diſſeruit Galenus libro VIII. ſimplicium medicamentorum, hunc in modum. Polygonatum miſtam habet tum facultatem, tum qualitatem: habet enim adſtrictionis pariter & acrimoniæ, & amaritudinis quippiam, & indicibilis cuiuſdam inſuauitatis. Quocirca nec admodum eſt uſui, ſed tantùm quòd radicem eius quidam uulneribus illinunt. Sunt etiam qui næuos maculaſq; in facie illo detergunt. Hæc planta ut Græcè πολυγόνατον, ita etiam Latinè Polygonatum nominatur: Italicè, Fraſſinella, & Ginochietto: Germanicè, Vueiſzuurtz: Hiſpanicè, Fraßinella: Gallicè, Geniјculiere.

Manardi erratum.

Polygonati uires ex Gal.

Nomina.

Κληματὶς. CLEMATIS. CAP. VI.

CLematis humi ſerpit. læto, pinguique ſolo prouenit, uiticulas ſpargens [a] craſſitudine iunci, exiguas [b]. folio lauri figura & colore, & multò minora. Ea cum caulibus in uino pota alui profluuia, & dyſenterias ſedant: ſubdita in peſſo cum lacte, & roſaceo, aut cyprino, cruciatibus uuluæ medentur: dolores dentium commanducata finit. impoſita ſerpentium morſibus iuuamentum præſtat. Fertur etiam contra aſpidum ictus ex aceto pota opitulari. Gignitur in terrenis.

a Catecuz. ὀλαχοίνε.i. inſtar iunci.
b φύλλον μικρὸν δάφνη ἐμφερὲς.i. foliũ paruum lauro ſimile. ita Meum.

Κληματὶς ἑτέρα. CLEMATIS ALTERA. CAP. VII.

EST & altera Clematis, quæ uiticuloſum emittit ramulum, rubeſcentem, lentum: folium guſtu admodum acre ac exulcerans. repit per arbores, ut ſmilax. Semen tritum pituitam, bilemq; detrahit, in aqua aut hydromelite potum. Folia eius illita, lepras purgant. Cum lepidio conditur ad cibos.

Clematidum conſideratio.

CLematis, quæ primo loco deſcribitur, aliquibus Vinca peruinca dicitur, nobis uulgò appellatur Prouenca, cuius fronde mulieres pueris, ac puellis uirginibus, funeſtas texunt corollas. In hac enim nullam reperi notam, quæ Clematidi primi generis reclamare uideatur. Siquidem uiticulas mittit iunci modo lentas, flexileſq;. iunco tamen exiliores; læues, & quæ humi iaceant. In his folia exeunt per interualla pari utrinque exortu lauri minora, robuſta; colore ſaturatè uiridi, è quorum origine, primo ſtatim uere flores emicant cærulei, aſpectu pulcherrimo, quinis diſtinctis folijs, ex oblongo uiridique calyculos ſeſe pandentes, & longis nitentes pediculis. Radices habet numeroſas, graciles, albicantes, humiq; repentes. Viret perpetuò & nunquam folijs exuta ſpectatur. Hæc fœmoribus adalligata, menſium abundantiam cohibet, & abortum prohibet. Capiti recens ſuperpoſita, & collo, gulæq; circunducta, ſanguinem è naribus manantem ſiſtit: Additur quoque utiliter uulnerarijs emplaſtris, & potionibus. Quamobrem eorum ſententiam explodendam putauerim, qui noſtratem Peruincam chamædaphnem eſſe ſibi perſuadent, quam uulgò Laureolam appellamus. Nam hæc uirgas emittit cubitales, ſingulari ſtipite à radice exeuntes, rectas, tenues, læueſq;: ſemen rotundum, rubens, inter folia reſidens, quæ facie laurina æmulantur. Porrò Clematis, quam ſecundo loco reddidit Dioſcorides, nimirum à prima

Quorundam error.

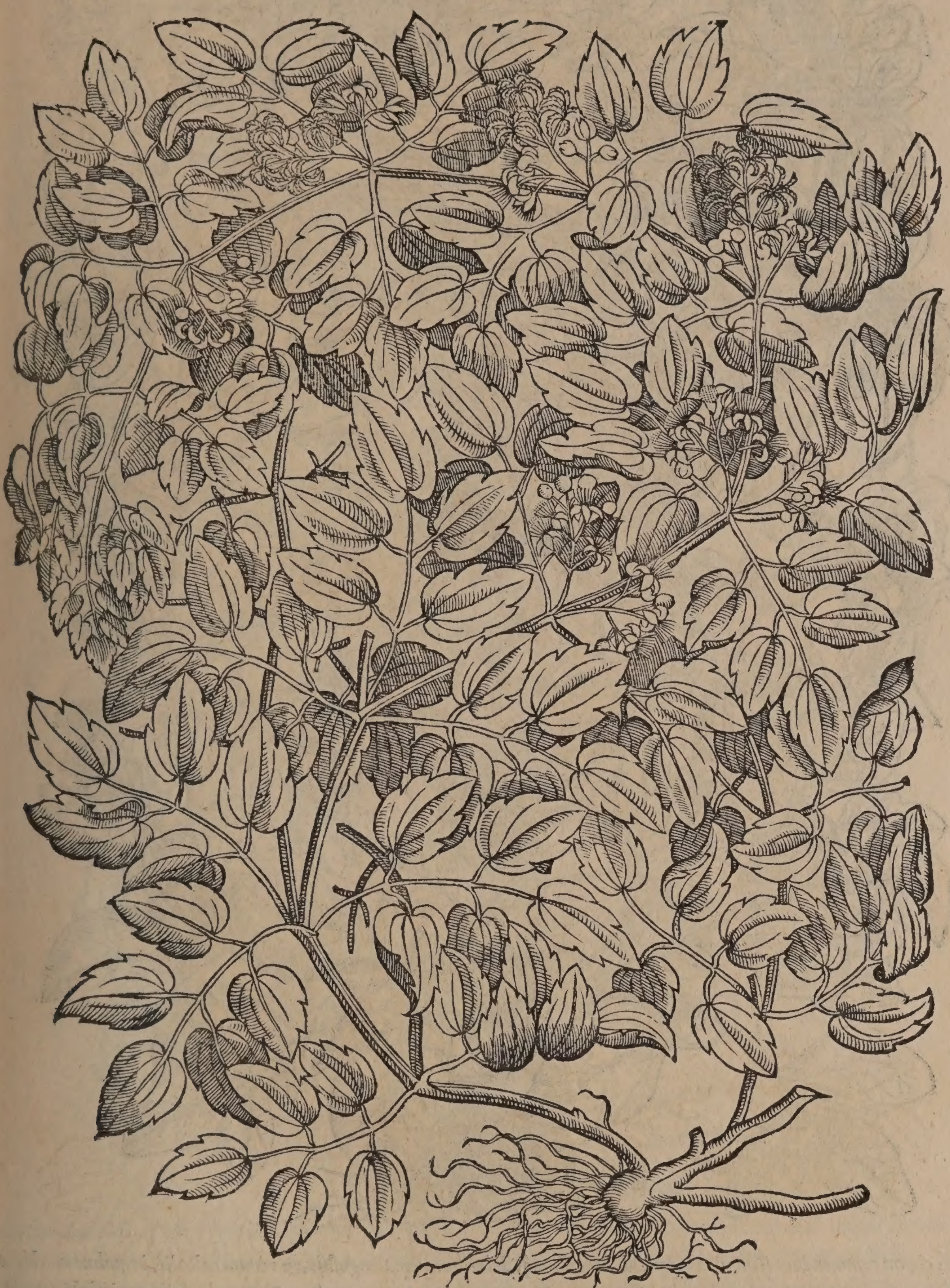
CLEMATIS.

quàm maximè dissidet. Illa enim ut diximus, frigida, siccaq; exiſtit, & adſtringentis omnino facultatis: hæc uerò adeò calida acrisq; habetur, ut admota facilè exulceret. Ipſa itaque ab radice uiticulas emittit prælongas, lentas, rubeſcentes, quibus lupuli uocati modo, aut hortenſis ſmilacis, ſepes, & arbores ſcandat, & clauiculis uinciat. E uiticulis folia prodeunt hederacea; è lateribus una plerunque, aut quandoque duobus inciſuris diſſecta. Flores edit purpureos, alterius longè maiores, ſed quatuor tantùm folijs conſtantes, in crucis modum protenſis, è quibus ſemen naſcitur acerrimum, & feruentiſſimi guſtus. Radicem habet craſſam, quæ paulo poſt in numeroſas diuaricatur fibras, ſapore pariter acri. Eſt & huius alterum genus, quod nos VITALBAM *uocamus in Hetruria. Quandoquidem Vitalba hæc uiticulis exit rubentibus, ac lentis, folijs alteri ſimilibus, & ſi per ambitum magis laciniatis, acri guſtu, & exulcerandi facultate præditis, ſed floribus longè diuerſis. Siquidem hæc flores profert in racemi modum, albos, odoratos, & Myrti adeò ſimiles, ut differentiæ nihil agnoſcas. Quibus decidentibus capillacea, incanaque oritur coma, quæ tamen uentorum flatibus excuſſa, nu-*

dum

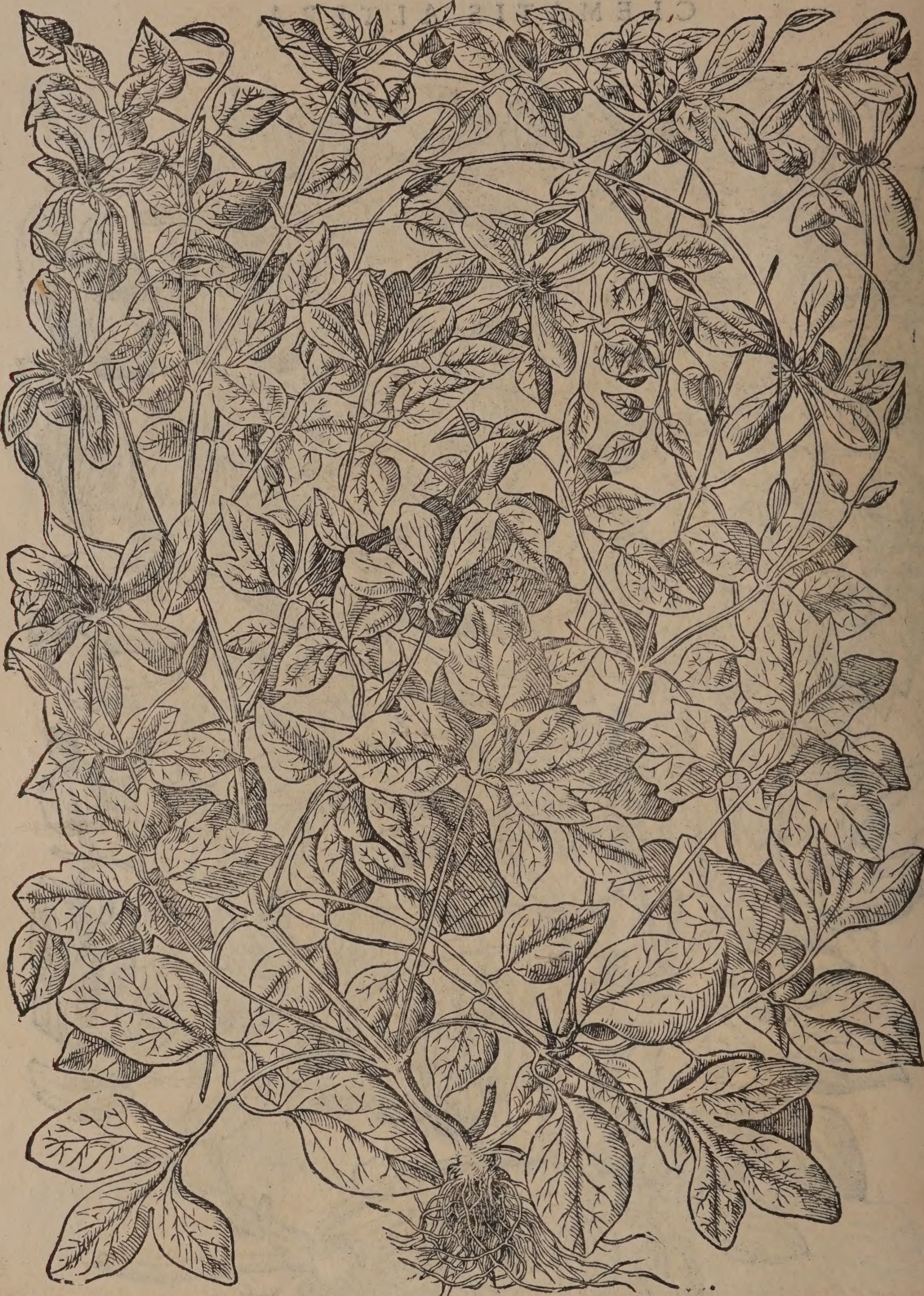
CLEMATIS ALTERA.

dum relinquit fructum, triangulari ferè figura, acerrimi omnino ſaporis. Quo fit, ut mihi haud dubitandum ſit quin uitalba nobis uocata alterius clematidis ſit ſpecies, uel potius ipſa eadem clematis. Fuchſius tamen medicus doctiſſimus noſtratem Vitalbam, uitem nigram eſſe exiſtimat. Sed errat, mea quidem ſententia, ut infrà ſuo loco dicemus. Cæterùm herba, quam quidam FLAMMVLAM *dicunt, folijs, floribus, ac ſemine nihil ab hac clematide differt, quemadmodum nec acerrimo guſtu. Attamen neque ſepibus circumuoluitur, neque arbores ſcandit, cùm recticaulis aſſurgat. Plures autem hæc ex ſe mittit caules bicubitales, ſubrubentes, & in his folia ſmilacis, quibus intolerabilis ineſt acrimonia, unde Flammulæ ſibi nomen aſciuit. Ex hæc ego ſæpius aquam elicui, demiſſo uitreo organo in calentis aquæ balneo: quæ eadem, qua herba ipſa, pollebat acrimonia. Hanc compertum eſt efficaciſſimam eſſe in morbis frigidiſſimis. Flammula (ut Platearius eſt author) excalfacit, ſiccatq; ordine tertio. Sed quòd impoſita carnem non ſecus exulceret, ac ignis, calidam ordine quarto rectius crediderim. Sunt qui Flammulam quartanarijs edendam præbeant magno (ut ferunt) iuuamento. Alij* Fuch.error. Flammulæ hiſtoria, & uires.

eius

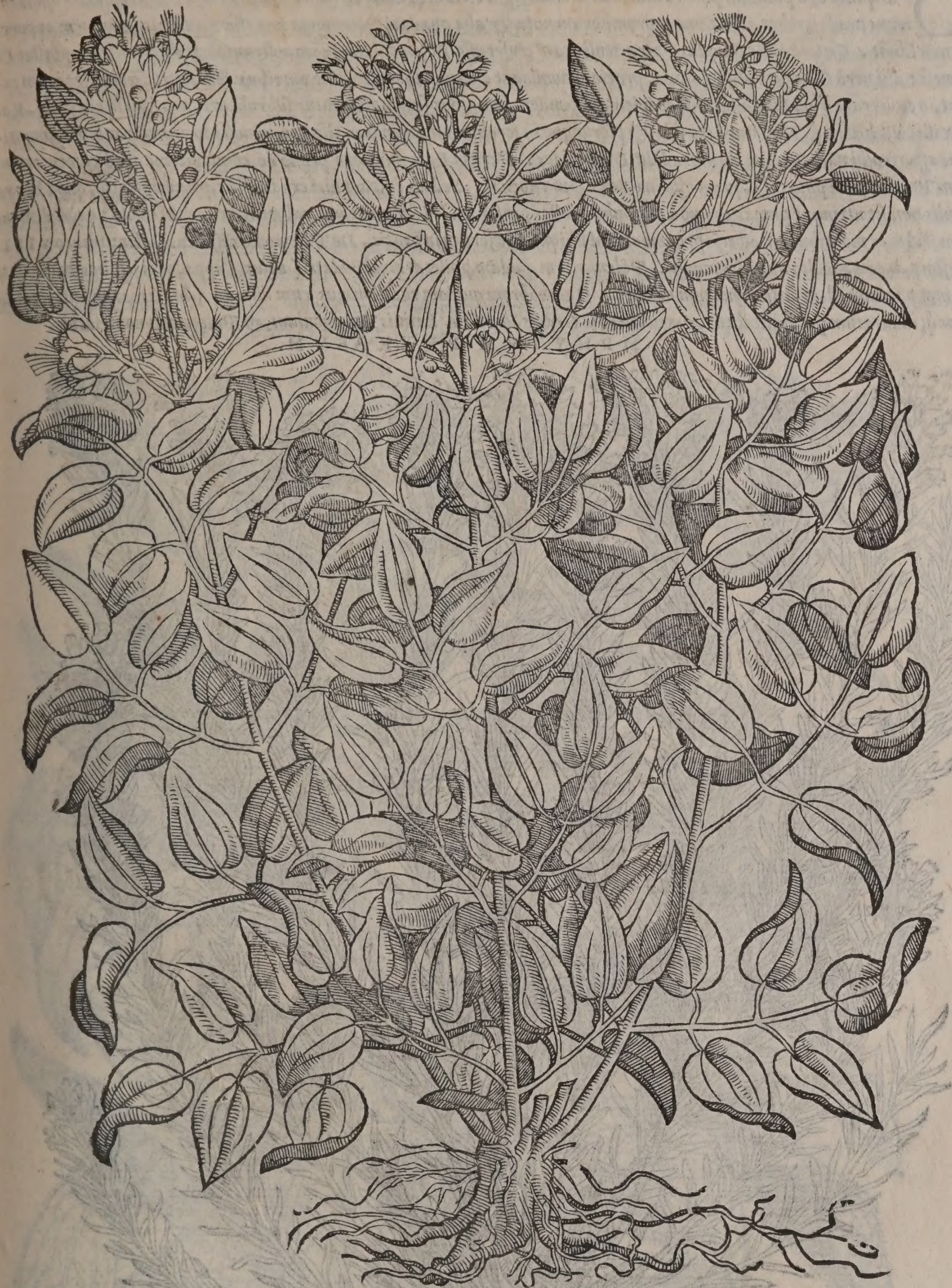
CLEMATIS TERTIA.

eius oleum commendant iſchiadicis, articulorum iliumq́; doloribus, urinæ anguſtijs, & renum calculis, in quibus morbis aut calidum illud inungunt, aut clyſteribus infundunt. Id autem præparant hoc modo. Flammulæ folia tenuiſſimè conciſa in roſaceum imponunt, quod uitreum uas exceperit, ac inde per æſtatem inſolant obturato uaſe. Datur etiam in cibis hiſce morbis affectis, trium drachmarum pondere. Sed ut iam ad Clematidum uires reuertamur, ea de his ſubijciam, quæ Galenus lib. VII. ſimplicium medicamentorum adnotata reliquit. Clematidis folia, inquit, acrem & adurentem ſiue cauſticam facultatem obtinent, adeò ut & lepras excorient. Fuerit itaque in quarti ordinis excalfacientium initio. Vocatur autem clematis & daphnoides, quod quidam myrſinoides, alij polygonoides appellitant. Cæterùm id nec exulceratorium eſt, nec acre, ſicut quod antè dictum eſt, imò profluuijs, & dyſenterijs cum uino potum prodeſt, dentiumq́; dolores manſum mitigat: tum uteri quoque doloribus in peſſo admotum, uſui eſt, tantùm abeſt, ut perinde urat, ac ulceret, ceu illud ſuperius. Sed ſummè nobis ſuſpiciendus Pamphilus ille, ſicuti in reliquis nugatur de ijs, quæ nunquam uidit, literis ea mandans, ſic hæc ambo in unum confudit. At Dioſcorides utriuſque in quarto meminit, & eius quæ ſimpliciter uocatur Clematoides idq́; in fine libri, & alterius, ſed in principio. Quamobrem neceſſe non eſt, me etiam deſcribere ſpecies ambas, ſicut nec ii alij

Clematidum uires ex Gal.

FLAMMVLA.

aliȷs feci. hæc Galenus de utraque Clematide. Ex quibus palàm eſt exulcerantis Clematidis caput ab aliquo curioſo ex huius quarti libri calce, ubi commodè inter aluum deiȷcientia medicamenta, ſibi locum adinuenerat, exemptum fuiſſe, & hîc alteri Clematidi adiunctum ob eam, quam inuicem habent nominis conuenientiam. Prima clematis Græcis κλημα̃τὶς δαφνοειδὴς *appellatur: Latinis, Clematis, & Vinca peruinca: Italis, Clematide prima, & Prouenca: Germanis, Singrien: Hiſpanis, Peruinqua: Gallis, Lyſeron. Secunda uerò* κλημα̃τὶς ἑτέρα *Græcè: Clematis altera Latinè: Lynen Germanicè uocatur.* Nomina.

πολεμώνιον.

POLEMONIA. CAP. VIII.

POlemonia, alij philetæriam, Cappadoces chiliodynamin appellant, ramis exilibus, utrinque pinnatis: folijs paulò quàm rutæ maioribus, ac longioribus, calaminthæ, aut ſanguinariæ, proximis: quibus in ſummis uelut corymbi dependent, nigro ſemine: radice cubitali, albicante, radiculæ ſimili. naſcitur in montoſis, & aſperis. Bibitur in uino radix contra ſerpentes, & dyſenteriam: & ex aqua aduerſus urinæ difficultatem, & coxendicum cruciatus. datur ex aceto drachmæ pondere lienoſis. Eadem ſcorpionis plagæ alligatur. Tradunt eum, qui radicem guſtauerit, à ſcorpione non feriri: eumque, ſi ictus ſit, nihil moleſti paſſurum. Dentium dolorem manſa mitigat.

Quanquam

Polemoniæ consid.

QVanquam ego plantam pluries uidi in altioribus, asperioribusq; uallis Ananiæ montibus, quæ Polemoniam quadantenus præse ferebat, cùm tamen corymborum notæ & alia quædam Polemoniæ non essent, eius hîc imaginem apponere non libuit. Cæterùm Brasauolus Ferrariensis eam censet esse Polemoniam, quam nostrum Hetruriæ uulgus appellat Lauanese: alij uerò Galegam, alij Rutam caprariam nominant. Quandoquidem hæc omnibus ferè notis fœnum græcum refert, in cuius ramorum summitatibus cornicula dependent, in quibus semen recluditur subrubeum, non autem corymbi. Radix illi inest breuis. Nascitur læto solo, & plerunque in scrobium marginibus, alijsq; uliginosis locis: non autem in montibus asperis, ubi nasci Polemoniam tradidit Dioscorides.

Fuchsij opin.

Verùm Fuchsius libro primo de compositione medicamentorum, eam Polemoniam putat esse, quam officinæ Ben album uocant. Sed ab eo, pace uiri eruditissimi, planè dissentio, quòd hoc ramulis non sit utrinque pinnatis: quòd corymbos nullos proferat, sed siliquam, uel calycem ocimoidis modo: quòd denique non solùm in montibus, & asperis proueniat, sed ubique, præsertim in pratis.

Polemonij uires ex Gal.

De Polemonio differens Galenus libro VIII. de simp. medic. facultatibus, sic inquit. Polemonium quidam philetærium, quidam (uelut Cappadoces) chiliodynamon: tenuium partium est, & desiccandi uim obtinet. Quamobrem quidam radicem eius cum uino ad ischiadicos, dysenteriam, lienemq; induratum potui exhibent.

Nomina.

πολεμώνιον sic Græcis, ut etiam Latinis Polemonium, & Polemonia nominatur.

SYMPHYTVM PETRAEVM.

Σύμφυτον.

Συμφύτον. SYMPHYTVM. CAP. IX.

SYmphyton petræon naſcitur in petris[a], ramis tenuibus, paruis, origano ſimilibus: capitulis, & † folijs thymi: lignoſum totum, odoratum, guſtu dulce, † ſaliuam ciens: longa radice[b], ſubrufa, digitali craſſitudine. Decoctum in aqua mulſa & potum, pulmonis uitia purgat: ſanguinem reijcientibus, & renum malis ex aqua datur: ad dyſenteriam, rubraque fœminarum profluuia in uino decoctum: ad conuulſa uerò & rupta, ex aceto mulſo bibitur. Quin & commanducatum ſitim ſedat, faucibus aſperis ſubuenit, uulnera recentia, enterocelasque conglutinat, & illitu cohibet. Carnes autem cum ſymphyto decoctæ coaleſcunt. Eſt & alterum ſymphyton, quod aliqui pecton uocant. id caulem emittit bicubitalem, aut maiorem[c], craſſum, leuem, anguloſum, ut ſonchi inanem: circa quem breui interuacante ſpatio, folia exeunt anguſta, bugloſſo proxima, oblonga, hirſuta[d]: caule ſecundum angulos quoſdam ſtriato: folijs tenuibus, ex alarum ſinu prodeuntibus: in quibus flores lutei, & circa caulem uelut uerbaſci ſemina emicant. Tam caulis, quàm folia aſpera lanugine horrent, tactuque pruritum concitant.

a Meû. κλόνια δὲ ἔχει ἐμφερῆ, λεπτὰ φύλλα, κεφάλιον δὲ ὡς θύμου. i. Ramulos uerò habet origano ſimiles, tenuia folia, & capitulum uelut thymus. ſed Cat. cum Ruellio concordat.

b Meum. ὑπόπορφυρον. i. ſub purpuream.

c Meû. addit. δασεῖαν. i. dêſû.

d Meû. & Cat. ἔχει δὲ παρὰ τὰς γωνίας ὁ καυλὸς ἐξοχάς τινὰς παρατεταμένας. i. habet uerò & caulis eminentias quaſdam iuxta angulos adhærentes.

SYMPH. MAIVS, SIVE CONSOLIDA MAIOR.

CONSOLIDA MEDIA.

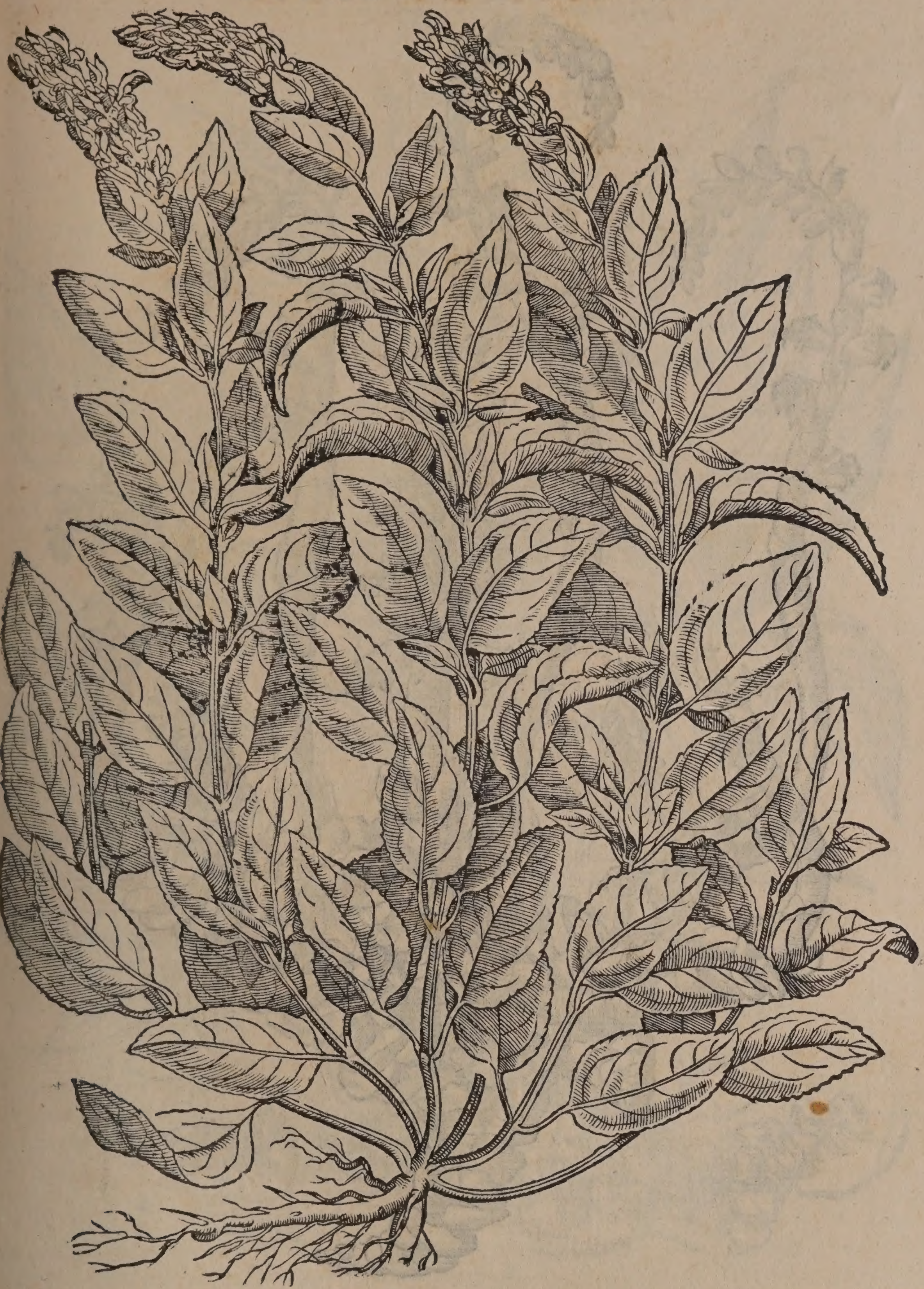
Radices demittuntur foris nigræ, intus candidæ, uiscosæ. quarum est usus. Tritæ, & potæ cruentis excreationibus, ruptisque proficiunt: recentia uulnera illitæ conglutinant. carnes quoque si concoquantur, cogunt additæ. Inflammationibus præsertim sedis, cum senecionis folijs, utiliter illinuntur.

Symphytorum consid.

Qvanuis in nostris commentarijs, quos multo antè tempore Italicè conscriptos edidimus, ingenuè confessus essem, me non antea adinuenisse symphytum primi generis petræon cognominatum; id tamen postea reperi mense Septembri suis floribus emicans, longè à Goritia circiter uiginti millia passuum, in latere magni montis Vipaci paulò supra arcem, ac deinde in alijs ipsius montis partibus, alijsq; Iapidiæ locis, præsertim eo tractu, qui uulgò Sclauis dicitur Gabernich, quin & in monte illo eiusdem tractus, quem uocant Sancti Vrbani, nullis prorsus deficientibus notis quæ illi à Dioscoride tribuuntur. Est profectò planta, præsertim ubi floruerit, uisu iucundissima, ita ut maxima cum uoluptate ad se uidendum uiatorum oculos alliciat, argumento quidem quòd etiam uiribus polleat insignibus. Porrò Symphytum alterum, quod secundo loco reddidit Dioscorides, nulli dubium est, quin ea sit herba, quæ hodie passim Consolida maior nominatur, quam etiam nonnulli

herbariorum

CONSOLIDA MINOR.

herbariorum Alum falsò appellant. Quippe quòd eius notæ ſingulæ Dioſcoridis hiſtoriæ ad unguem hærere deprehendantur. Hæc frequentiſſima naſcitur in pratis, floribus non modò luteis, ut Dioſcorides inquit; ſed & candidis, & purpureis, eadem ſanè facie, ac forma. Cæterùm hallucinantur, meo quidem iudicio, qui Symphytum petræum putant eam eſſe plantam nullis non cognitam, quam officinæ CONSOLIDAM, *& Solidaginem minorem uocant. Siquidem eam nihil prorſus Symphyti petræi notis reſpondere, omnibus rei herbariæ etiam mediocriter gnaris euidentius eſt, quàm ut à me indicari deceat. Neque etiam ſtatuendum cenſeo idem Symphytum eſſe eam aliam herbam, cuius folia auerſa parte purpuraſcunt, quæ ab herbarijs uulgò* CONSOLIDA *media nuncupatur, ab aliquibus uerò Laurentina, & à Senenſibus Morandola. Verùm poſteaquàm in harum plantarum ſermonem incidimus, earum quoque hîc attexere hiſtorias uoluimus.* SOLIDAGO *itaque minor, quàm Germani Prunellam uocant, caulibus exit quadrangulis, hirſutis, ſpithamæ longitudine: folijs menthæ proximis, ac etiam ſubaſperis. Flores gerit in caulium, ramuſculorumq; faſtigijs ſpicatos, purpuraſcentes, & quandoque candidos. Radix illi ineſt capillata, ut in plantagine. Cæterùm quæ media* SOLIDAGO *à Rizotomis appellatur, rectius fortaſſe Prunella à Germanis dici potuiſſet à foliorum colore. Siquidem folia, quæ minori latiora & molliora ſunt auerſa par-*

Quorundam errores.

Solidaginis minoris, & mediæ uires.

DENTARIA.

te cyclaminis modo purpurea ſpectantur. Caulem edit pedali longitudine, piloſum, quadrangulum, inanemq;. Flores mittit ceruleos, qui partim inter folia, quæ caulem ambiunt, partim in cacumine ſpicata congerie prodeunt. Radix illi eſt ut alteri multifida, haud altè deſcendens. Harum modò dictarum ſtirpium etſi nuſquam, quod hactenus inuenerim, meminerint Græci, aut Mauritani; eæ tamen mirum in modum prodeſſe exiſtimantur diſruptis, fractisq; internis, & externis corporis partibus. Idcirco utiliter dantur potandæ ab alto deuolutis, ac etiam ijs, qui interna, inteſtinaúe uulnera acceperint: nanque illa, ſint uel exterius, uel interius illata, mirificè ſanant. Tradidere nonnulli, qui rerum experimenta profitentur, Conſolidam mediam uocatam potu ſanguinis grumos in uentriculo, uel in alia corporis parte concretos diſijcere, & diſſoluere. Illita uerò folia, uel eorum ſuccum efficax medicamentum eſſe prædicant ulceribus omnibus in ore manantibus, exedentibusq;, ac etiam teſtium, pudendorumq; uirilium, & muliebrium. His omnibus facultatibus ea quoque prædita eſt, quam Solidaginem minorem uocant, ut quidam exiſtimant. Etenim ubi uulnera glutinare, adſtringere, & reprimere ſit opus, minorem uſurpant, quam etiam altera longè præſtantiorem eſſe ſæpenumero compertum eſt. Recenſetur præterea Germanis inter Symphyti genera quædam ipſis uulgaris herba, quam SANICVLAM appellant. Exit hæc folijs pentaphylli maioribus:

Saniculæ unũ genus.

radice

DENTARIA ALTERA.

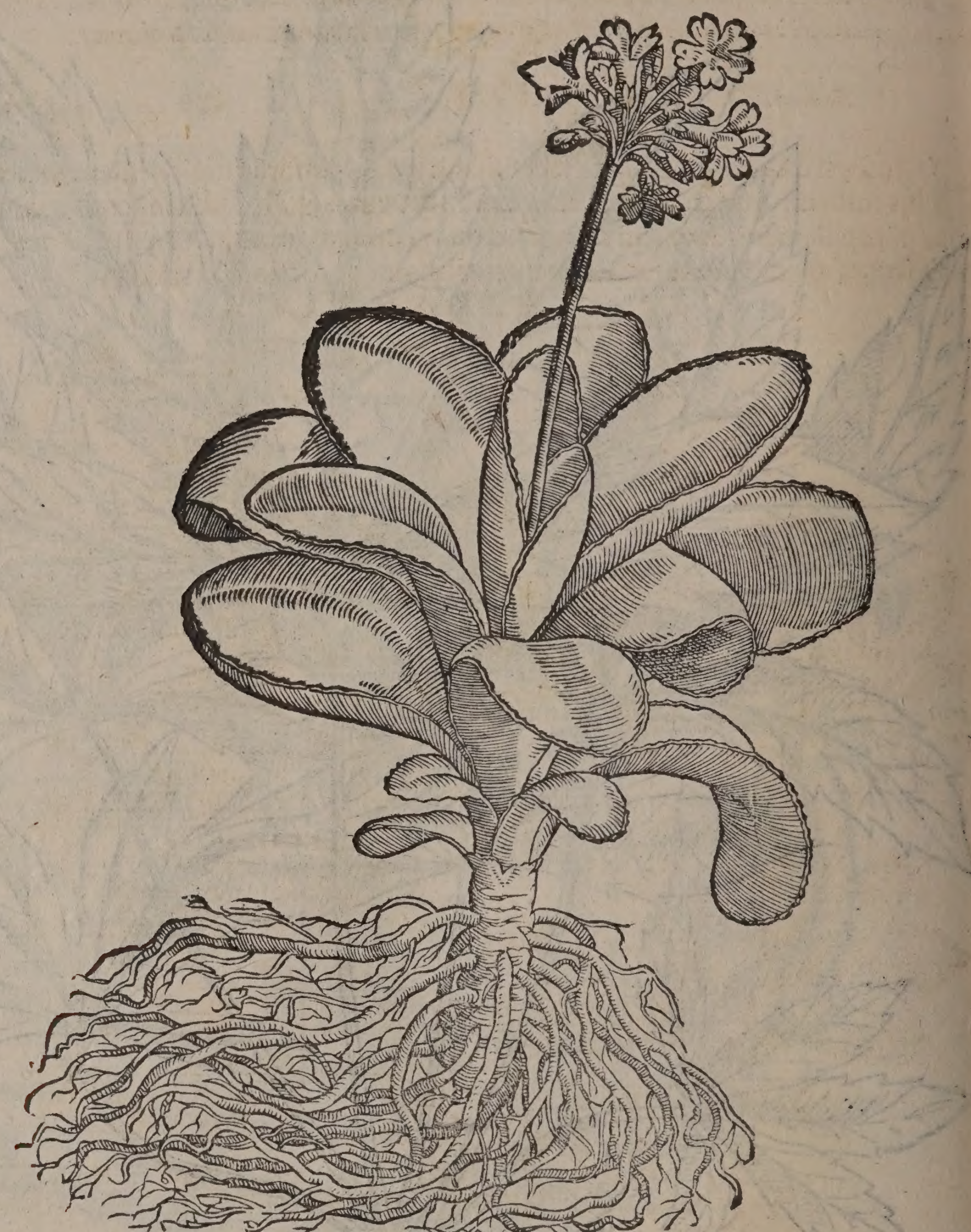

radice candida, tam miro naturæ ipſius artificio nodulis, ac lacinijs quibuſdam elaborata, ut non parum admirentur, qui tantum naturæ opus diligenter intuentur. His utuntur in potionibus ad enterocelas, & ad interna uulnera, præſertim ad ea, quæ in thoracis cauitatem penetrauerint. Hanc quidam dentariam uocant quod radices dentium ſpeciem quandam repræſentent. Cæterùm alia quoque planta eſt, quæ quibuſdam DENTARIA MAIOR *appellatur, nonnullis uerò* ἀφύλλος *quòd ſine folijs proueniat. Naſcitur hæc in opacis ſyluis, aut alijs umbroſis locis: germinat primo ſtatim uere. Quippe caules profert dodrantales, teneros, fragiles, ſuccoſos; Orobanche æmulos, in quo à medio ad ſummum flores exeunt in purpura albicantes, & hirſuti, foliolis eiuſdem ferè coloris in latere concomitantibus. è floribus calyculi oriuntur, in quibus paruum concluditur ſemen, papaueris modo. Radice nititur albicante, magna, ſuccoſa, fragili, compactili ſquamarum congerie, miro ſanè naturæ artificio elaborata: guſtu eſt acerbo, amaritudine quadam concomitante. Plura inſuper Saniculæ oſtendunt genera, quorum unum, quod aliquibus herbarijs Auricula urſi nominatur, folia fert plantaginis magnitudine, ſed craßiora, ueluti fabariæ uulgò uocatæ, lacinijs circùm magno artificio factis à natura, colore in album flaueſcente. Id genus copioſè naſcitur in agro Goritienſi monte Saluatino. Hoc cæteris præferunt ad enterocelas, & thoracis uul-*

Saniculæ aliud genus.

Mmmm 3 nera,

SANNICVLA, SIVE AVRICVLA VRSI.

Solidago. *nera, si quotidie in potu ſumatur: quin & ad alia uulnera, tam intus ſumptum, quàm exterius illitum. His aliam denique annumerant Solidaginem, quam uulgus medicorum Cõſolidam regalem, & ipſi ſua uulgari lingua Ritterſporn uocant, quod ſonat nobis Sperone da caualliere, & Latinis equitis calcar. Huic ſunt caules cubiti altitudine: folia oblonga, tenuia: flores planè purpurei, magnitudine uiolæ: è quorum baſi corniculum eminet, antiqui calcaris effigie, unde illi à Germanis inditum eſt nomen. Laudantur flores ad rubentes, & inflammatos oculos triti, & aqua roſacea illiti. Herba auxiliatur ardoribus, tuſſi, inflammationibus, uenenis, uomitionibus, bilioſis affectibus, ſuppreſſæ urinæ, calculoſis, iſchiadicisq́; : quin & aluum citat. Verùm hoc Solidaginis genus magis, quantum equidem reor, Cuminum ſylueſtre, quod a Dioſcoride ſecundo loco deſcribitur, repræſentat, quàm aliam quámuis plantam, ut ſuperius in Cumini commentatione diximus.*

Symphyti utriuſque uires ex Gal. *Meminit utriuſque Symphyti Galenus libro* VIII. *de ſimplicium medicamentorum facultatibus, ubi ita ſcriptum reliquit. Symphytum petræum ex contrarijs conſtat uiribus: habet enim incidendi uim quampiam, qua collectum in thorace, & pulmone pus expurgare poteſt. Habet etiam quandam contrahendi uim, qua eiectionibus ſanguinis auxiliatur: & tertia ad eas ineſt humiditas quædam non immodicè calida, per quam guſtantibus dulce apparet, & odoratu iucundum. Commanducatum ſitim extinguit, & arteriæ aſperitates ſanat. Porrò ſecundùm omnium dictarum uirium miſtionem ſimul digerere abundè poteſt, ſimulq́; corpora contrahere, & conſtringere. proinde enterocelis imponitur, & ad conuulſa, & rupta cum oxymelite bibitur. Porrò qui ipſum in uino decoctum ad dyſenteriam, & rubrum profluuium exhibent, utuntur tanquam deſiccante, & contrahente. Qui uerò ad nephritin renúmue dolorem, tanquam expurgante, & incidente. Symphytum uerò alterum, puta magnum, ſimilem dicto uim habet: non tamen guſtantibus dulce eſt, nec odorantibus odoratum. Sed his ſanè à modò ſcripto diuerſum eſt. Cæterùm quatenus uiſcoſitatem quandam, & mordacitatem obtinet, ſcillæ ſimile eſt. Vtuntur eo ad omnia, ad quæ iam dicto.*

Nomina. *Quod* σύμφυτον πετραῖον *Græci, pariter Latini Symphytum petræum, & Itali Simphito petreo uocant. Quod uerò* σύμφυτον ἕτερον *Græci, Symphytum alterum Latini appellant: Itali, Conſolida maggiore: Germani, Vual uurtz: Hiſpani, Suelda maiore, & Conſuelda maior: Galli, Oreylle d'aſne.*

† Ne

† *Ne quis commoueatur, quòd nos hîc folia adiecimus præter Ruellij, & Marcelli interpretationem. Id enim ea ratione fecimus, quoniam in Aldino codice hoc loco φύλλα, hoc eſt, folia habetur. Tum uerò quia folia thymi pulchrè illi herbæ quadrant, quam uerum Symphytum petræum cenſemus.*

† *Illud præterea hoc in loco adnotandum eſt, quòd ubi communis lectio habet πτυέλου προκλητικὸν, hoc eſt, ſaliuam prouocans, in Oribaſio legitur συπτικόν, quod eſt adſtringens; quam lectionem magis probamus.*

Ὁλόστιον. HOLOSTIVM. CAP. X.

HOloſtion quadrantalis herba eſt puſilla, tribus quatuorúe digitis ſupereminens extra terram: folijs, uiticulisque coronopo, aut gramini proximis, guſto adſtringentibus: radice alba, prætenui uſque in capillamenti ſpeciem, longitudine quatuor digitorum. naſcitur in collibus terrenis. Vſus eius ad rupta in uino pota: nam & carnes coguntur decoctionibus addita.

PILOSELLA.

Holostij consideratio.

Quorundam error.

Pilosellæ descriptio, & uires.

Holostium etsi à nemine, quod equidem sciam, cognoscatur in Italia; eam tamen plãtam illi consimilem esse crediderim quam libro secundo in Coronopi mentione à Goritiensibus ideò Serpentinam uulgò uocari diximus, quòd mirum in modum serpentium morsibus opituletur. Hæc siquidem herba est exigua, humi procumbens, quæ folijs, cauliculisq; coronopi modo exit, gustu adstringentibus: radice tenui, lignosaq;. Nascitur ipsa quoque in collibus, ac etiam sabulosis locis. Ex his utique quispiam facilè posset hanc herbulam pro holostio habere: quanuis hoc ego pro certo affirmare non ausim. Recensetur Holostium inter symphyti genera. Sed hallucinantur haud dubiè qui credunt eam herbam esse Holostium quam PILOSELLAM *uocant. Siquidem tametsi hæc frequens nascatur in collibus, facie tamen à coronopo & notis omnibus distat. Humi hæc perpetuò decumbit, radiantibus circumquaque folijs, ijsq; oblongis, incanis ubique pilis obductis. Caules quibus humi repit fuciculi faciem repræsentant. Sunt enim flexiles, tenues, teretes, & ubique hirsuta canitie scatentes. Ii dum humi repunt, radices ex se mittunt, è quibus nouellæ propagantur plantæ. Flores illi sunt aurei, stipato foliorum ordine; qui maturescentes in papposam lanuginem euolant: Radicibus nititur numerosis, tenuibus, sed humi pertinaciter inhærentibus. Nascitur extenuato, & arido solo, & præsertim in collibus. Amarum lac secta planta mittit. Id quod extenuantis indicium est facultatis. Tota Pilosellæ planta uehementer adstringit: quapropter huius rei non ignari pastores maximè cauent, ne ouium greges in illis pascuis immorentur, ubi huiusce plurimum gignitur. Quandoquidem depascentes oues tanta alui adstrictione afficiuntur, ut inde facilè emoriantur. Hinc didicerunt medici, eam mederi dysentericis; & uteri profluuijs; quin & uulnera glutinare tam scilicet exterius, quàm interius illata, cœliacisq; magno esse auxilio, & biliosis uomitionibus: cruentis item sputis, enterocelis, & omnibus in uniuersum fracturis opem ferre, sed præcipuè caluariæ. Non desunt etiam è recentioribus qui eam maximè commendent ad Iocinoris & splenis affectus, nempe ad regium morbum, incipientem hydropem, & lienis tumores, quòd uiscera hæc roboret. Additur quoque utiliter iu potionibus intrinsecorum uulnerum, & in uulnerarijs emplastris, atque unguentis: succus eius non solùm recentia uulnera glutinat, sed & ulcera quoque contumacia, phagædenasq; sanat. & præsertim oris, & pudendorum. Cæterùm ut ad Holostium nostra redeat oratio,*

Holostij uires ex Gal.

Nomina.

ingenuè fateor nullam hactenus plantam se mihi obtulisse, quæ magis Holestium referat, quàm ea, quæ Serpentina, ut diximus, à Goritiensibus uulgò uocatur. Holestium (ut author est Galenus libro VII *simplicium medicamentorum) desiccandi uim habet cum adstrictione: quamobrem ipsum ad rupta potui exhibent. Quod Græci* ὁλόστιον, *Latini item Holestium, & Holostium dicunt: Itali, Holestio.*

Στοιβή. STOEBE. CAP. XI.

STœbe uulgaris est notitiæ. Cuius semen, & folia stringunt. quapropter decoctum dysentericis infunditur: auribus quoque purulentis instillatur. Illita folia oculis ab ictu cruentis prosunt, & erumpentis sanguinis impetus cohibent.

Stœbes consideratio.

Matthæi Syluatici error.

Scabiosæ mentio, & uires.

STœben Dioscoridis tempore omnibus uulgò cognitam fuisse, illud maximo argumento est, quòd eam nullis prorsus notis repræsentauerit. Hinc certè nobis facessitur negotium, quò minus scire possimus quænam sit illa inter tot plantas, cuius nomina, & facultates ignorantur. Plinius libro XXI. *cap.* XV. *Stœben inter aculeatas herbas retulit (id quod à Theophrasto lib.* VI. *cap.* IIII. *de plantarum historia mutuatus est) sic inquiens. Quædam sunt herbæ, quæ spinas in folio habent, & in caule, ut phleos, quod aliqui Stœben appellauere. Idem libr.* XXII. *cap.* XI. *Stœbe, inquit, quam aliqui phleon uocant, decocta in uino præcipuè auribus purulentis medetur: item oculis ictu cruentatis: hæmorrhoidi quoque, & dysenteriæ infusa. hæc Plinius. Ex quibus equidem uerbis planè asserere ausim, Phleon, & Stœben eandem plantam esse. Hanc in Orchomeno lacu nasci semine placentaceo, & molli, colore rubido, author est Theophrastus lib.* IIII. *cap.* XI. *de plantarum historia. Hinc itaque Matthæi Syluatici error manifestè deprehenditur, qui in suis pandectis Stœben eam herbam interpretatur, quam uulgus Scabiosam nominat. cuius (quod sciam) nec Græci, nec Mauritani meminerunt. Quanquam non desunt, qui Scabiosam eam esse contendant, quæ ab Aetio uocatur Psora: quam tamen is nomine tantùm expressit, nulla adiecta descriptione, ex qua aliquid certi constitui possit. Cæterùm Scabiosam uocatam non esse Stœben manifesto demonstrant, quæ statim ex eius descriptione sequentur notæ. Scabiosa itaque duas habet species, nempe Maiorem, & minorem, cuius plurimus est usus. Crescit hæc folijs circa radicem per ambitum laciniatis, humi accubantibus, subalbicantibusque, & subhirsutis: uerùm, quæ in caule sunt, frequentioribus, tenuioribusque incisuris diuiduntur: caulem mittit tenuem, rectum, teretemque, in quo rami oriuntur. flores habet foliosos, cærulei coloris, aut pallidos, qui tractu temporis deflorescentes, capitulum relinquunt subuiride, rotundis ocellis refertum, colore pauonum pennas imitante, tanto sanè naturæ artificio, ut diligenter rem intuentes in admirationem trahat. Radix est illi palmaris, ac fibrosa subcandicansque: Cæterùm quam maiorem nos Scabiosam uocamus, primo statim exortu folia profert longa, nullis in ambitu lacinijs, atqui, quæ his succedunt phu minoris modo dissecta cernuntur, quæ uerò in caule, & ramis sunt; minora habentur, & magis laciniata. Caules gerit æstate sesquicubitales, teretes, striatos, incanosq;, qui circa cacumen suos fundunt ramos, in quorum fastigijs capitula oriuntur in acutum desinentia, compactili squamarum ordine contecta cyani modo, è quibus flores prodeunt ferè etiam similes sed rufescentes. Hos denique sequitur semen paruum, & subnigrum, lychnidis coronariæ simile. Radice nititur pollicari craßitudine et sæpe maiore, brachiataq;, sapore subdulci, pastinacæ proximo. Nascitur inter fruges, & in campis non cultis, argilloso præsertim solo. Quæ quidem notæ maximè arguunt magnam inter Scabiosam, & Stœben intercedere differentiam. Siquidem Stœbe folia fert aculeata, & in lacubus, stagnis, paludibus, alijsq; locis aquosis nascitur. Vnde Aristophanes comicus rectè in comœdia ranas inter se loquentes adducit, quæ admodum lætabantur, quòd totam consumpsissent diem inter cyperum & phleum saltantes. Cæterùm ut de Scabiosæ quoque uiribus agamus, sciendum est, quòd utraque excalfacit, extenuat & abstergit. Ideoq; præstant ad expediendos*

pulmones

SCABIOSA MAIOR.

pulmones & pectus à craſſis, & pituitoſis excrementis, cum ipſa herba in puluere pota, tum ſuccus cum melle delinctus, tum eius decoctum diebus pluribus hauſtum. Valet quoque mirum in modum aduerſus ſcabiem, unde illi nomen: in quem uſum non modò eius decoctum quotidie potandum præcipiunt; ſed & herbæ ipſius ſucco, per ſe, aut in unguentis addito, ſcabioſa corpora illinunt. Prodeſt omnibus pectoris uitijs, & reſpirationi inſeruientibus organis: quippe quæ & eorum inflammationes purulentas diſijciat, & omnia pectoris excrementa expurget. Anthracibus, ſiue Carbunculis peſtiferis utiliter illinitur: adeò ut illita hos lethales abſceſſus trium horarum ſpatio prorſus abolere exiſtimetur. Datur utiliter ſcabioſæ ſuccus quatuor unciarum pondere, cum theriacæ drachma, peſtilentia affectis, prima ſtatim die, uerùm ſubinde ſudorem in lecto prouocare oportet, & iterum, atq; iterum medicamentum repetere. Id quod & præſtat plurimum ad uenenoſorum ſerpentiũ morſus, quemadmodum & herba ipſa contuſa, recenſq; impoſita. Illitus Scabioſæ ſuccus cum chriſocollæ farina, & caphuræ momento, lentigines, alphos, impetigines, uaros & cæteras cutis infectiones abſtergit, & oculorum albugines tollit. Peculiariter

SCABIOSA MINOR.

liariter autem ualent maioris Scabiosæ radices ad lichenosos, etiam si morbus à Gallica lue prouenerit. Siquidem earum decoctum quadraginta diebus potum, ut ego mihi testis esse possum, præstantißimum, expertissimumq́; est ad hoc medicamentum. Idem præstat earundem radicum puluis quotidie drachmæ pondere ex sero haustus. Sed iam ad Stœbes uires re-
Stœbes uires ex Gal. *deamus, de quibus Galenus lib.* VII. *simplicium medicamentorum, disseruit his uerbis. Stœbes fructus, & folia maximo sunt usui, adstringendi uim habentia mordacitatis expertem. Sed & desiccant euidenter in tertio ferè ordine incipiente. Quamobrem decoctum eorum dysentericis iniicitur, & auribus pure fluentibus, tum uulnera magna conglutinat. Euidentius hæc præstat cum uino atro austero ː ualenter enim desiccat omnes præter naturam humiditates. Præterea folia uiridia, si illinantur, uim habent erumpentis sanguinis supprimendi: denique & oculorum ex ictu suffusiones illita iuuant. Quæ*
Nomina. *planta στοιβὴ Græcis, similiter Stœbe Latinis, & Stebe Italis appellatur.*

Κλύμενον. **CLYMENVM.** **CAP. XII.**

CLymenum caulem fert fabæ, quadratum: folia plantaginis: folliculis ſup ra caulem ſeſe inflexis, [a] ut in polyporum cirris. Probatiſſimum eſt è montibus. E frutice toto cum radice ſuccus exprimitur: qui ad ſanguinis reiectiones, in potu efficax eſt: cœliacos, rubraque fœminarum profluuia, refrigerando infrænat: ſanguinem naribus erumpentem ſupprimit. Trita folia, aut ſiliquæ recentibus uulneribus impoſitæ, ea ad cicatricem perducunt.

a ἐοικότα ἴρισι καὶ πολύποδος πλεκτάναις. i. ſimilibus iridi & polipodũ cirris: ita meum, & Catec.

CLYMENVM.

Si caules

Clymeni consideratio. Ruellij,& Plinij lapsus.

SI caules itemq; folliculi herbæ,quæ Saponaria uulgò uocatur,Clymeni delineationi responderent,quemadmodum folia il li quadrare uidentur,quippe quæ plantagini prorsus referant imaginem, cum Ruellio utique sentirem,faterérq; Sapon riam legitimum esse Clymenon. At certè neque caulis,quem rotundum profert,& per interualla geniculatum, neque flore illi quicquam adstipulari deprehenduntur. Quamobrem quænam herba Clymenum in Italia hodie referat, hactenus no satis compertum habeo. Verùm his non obstantibus plantam hîc addere uolui,alijs quoque contemplandam; Nam cum caulem habeat fabæ non absimilem,folia plantaginis æmula, & folliculos supra caulem in sese inflexos, incuruosq;, bell satis Clymenum imitari uidetur. Hanc mihi dono dedit Iacobus Antonius Cortusus, nobilis Patauinus. cui id acceptum referre debent omnes rei herbariæ studiosi. Hanc(ut Plinius memoriæ prodidit libro XXV.cap.VII.)inuenit rex Clymenus, unde & nomen herbæ. Quo in loco idem Plinius clymeno perperàm illa omnia reddidit,quæ Dioscorides periclymeno assignauit. Huius nusquam,quod inuenerim,meminit Galenus,sicut nec post ipsum Paulus.

Nomina.

Planta hæc κλύμενον Græcè,quemadmodum & Latinè Clymenum dicitur.

PERIÇLYMENVM.

Περικλύμενον.

Περικλύμενον. PERICLYMENVM. CAP. XIII.

PEriclymenon ſimplex fruticat,ex interuallis parua folia habens,ipſum amplectentia, ſubcandida, hederacea: inter folia ſurculi exeunt,in quibus baccæ hederæ ſimiles: flos fabæ,candidus,aliquantùm rotundus,& quaſi in folium procumbens: ſemen durum,& quod difficilè euellatur: radice rotunda,craſſa. Naſcitur in aruis, ac ſepibus,conuoluens ſe adminiculis proptèr aſſidentibus. Semen eius poſtquàm ematuruit collectum, & in umbra ſiccatum, ſi drachmæ pondere detur in uino,quadragenis diebus,lienem abſumit,laſſitudinem diſcutit:ſed urinam ciet,ſtatim à ſexto die cruentam. orthopnœæ, & ſingultui prodeſt: partum accelerat. Folia ſunt eiſdem uiribus prædita: quæ tricenis ſeptenis diebus epota, ſterilitatem facere produntur: perunctis ex oleo, febrium algores abigunt.

SVnt qui Periclymenum perperàm Caprifolium appellent: officinæ Matriſyluam uocant: nos uerò, quòd propinquas uinciat plantas,uulgò appellamus Vincibosco. Cæterùm id potiſſimùm nos ad credendum impellit, uulgatam Matriſyluam eſſe Periclymenon,quòd non ſolùm omnes huiuſce ætatis rei herbariæ peritiſſimos in hanc ſententiam deueniſſe compererim; ſed quòd etiam ex notis,quas illi reddidit Dioſcorides, ita eſſe cognouerim. Quandoquidem Matriſylua unico tantùm caule fruticat, qui ex interuallis gemina tantùm folia mittit,ipſum amplectentia,ſubcandida, hederaceáq;. Flos ei fabæ non diſsimilis,candidus,cùm adoleuerit, in folium procumbens. Semen hederaceum, prædurum, & quod difficilè euellitur,in ſurculis quibuſdam connexum,qui inter folia erumpunt. Conſtat præterea eius caulem, qui ab radice ſimplex aſſurgit,arbuſculis,& fruticibus mirè ſeſe conuoluere,ubi in ſæpibus, & frutetis naſcitur, adeò ut ſæpe tam pertinaciter inhæreat,ligetq; adminicula,ut in ea manifeſtum imprimat ueſtigium: unde à nobis meritò Vincibosco dicitur. Porrò planè,mea quidem ſententia, hallucinantur,qui Caprifolium,& Matriſyluam ſeu Periclymenum idem eſſe exiſtimant: in quorum numero eſſe deprehenduntur Ruellius,& Fuchſius,alioqui uiri doctiſsimi. In hunc autem lapſum hos fortaſſe deduxit Matthæus Syluaticus pandectarum author. Siquidem is ſuum Caprifolium Matriſyluam nominat,cùm tamen, ut ſubinde legitur,nil aliud Syluatico Caprifolium fuerit,quàm Dioſcoridi pyxacantha, ſeu lycium,non autem periclymenum, de quo ſeorſum ſub titulo Matriſyluæ Syluaticus ipſe diſſeruit. Quod fortè non animaduertentes ij, Caprifolium, & Periclymenum idem eſſe putarunt. Cæterùm Matriſylua in eorum unguentorum uſum uenit,quæ ad capitis uulnera parantur. Nanque hac in re efficaciſſimum eſt medicamentum. quanuis è ueteribus neminem hactenus inuenerim, qui Periclymenon ea ui pollere, memoriæ prodiderit. Hanc etiam herbam commendauit Ioannes de Vigo clariſſimus chirurgicus, ad crurum ulcera,quòd eam ad hoc(ut ipſe inquit)utilem eſſe tradiderit Galenus lib.VIII.ſimplicium medicamentorum. Veruntamen id non legitur in meo Galeno: nam loco citato Galenus de Periclymeno ita ſcriptum reliquit. Periclymeni tum fructus utilis eſt, tum folia,adeò uehementer incidentis,ſimul & excalfacientis facultatis,ut ſi pluſculum bibantur,urinam ſanguinolentam efficiant: principio quidem urinam tantùm mouent, porrò foris cum oleo illita excalfaciunt. Iuuant & lienoſos, & difficulter ſpirantes. Competens potionis menſura eſt,drachmæ unius pondus cum uino. Porrò deſiccat quoque ſemen. Et quidam aiunt,ſi copioſiùs bibatur,ſterilitatem omnino bibentibus afferre. Sed & ſunt qui certum dierum numerum ad talem potionem præfiniunt,ut Dioſcorides,qui ſeptem & triginta eos tradi refert. Hic etiam urinam cruentam reddi à ſexto die memorat. Planta,quæ Græcis περικλύμενον, Latinis quoque Periclymenum dicitur: Italis, Matriſelua: Germanis, Geiszblatt: Hiſpanis, Madreſylua: Gallis, Vincibosse.

Periclymeni conſid. — Quorundam error. — Periclymeni uires ex Gal. — Nomina.

Τρίβολος. TRIBVLVS. CAP. XIIII.

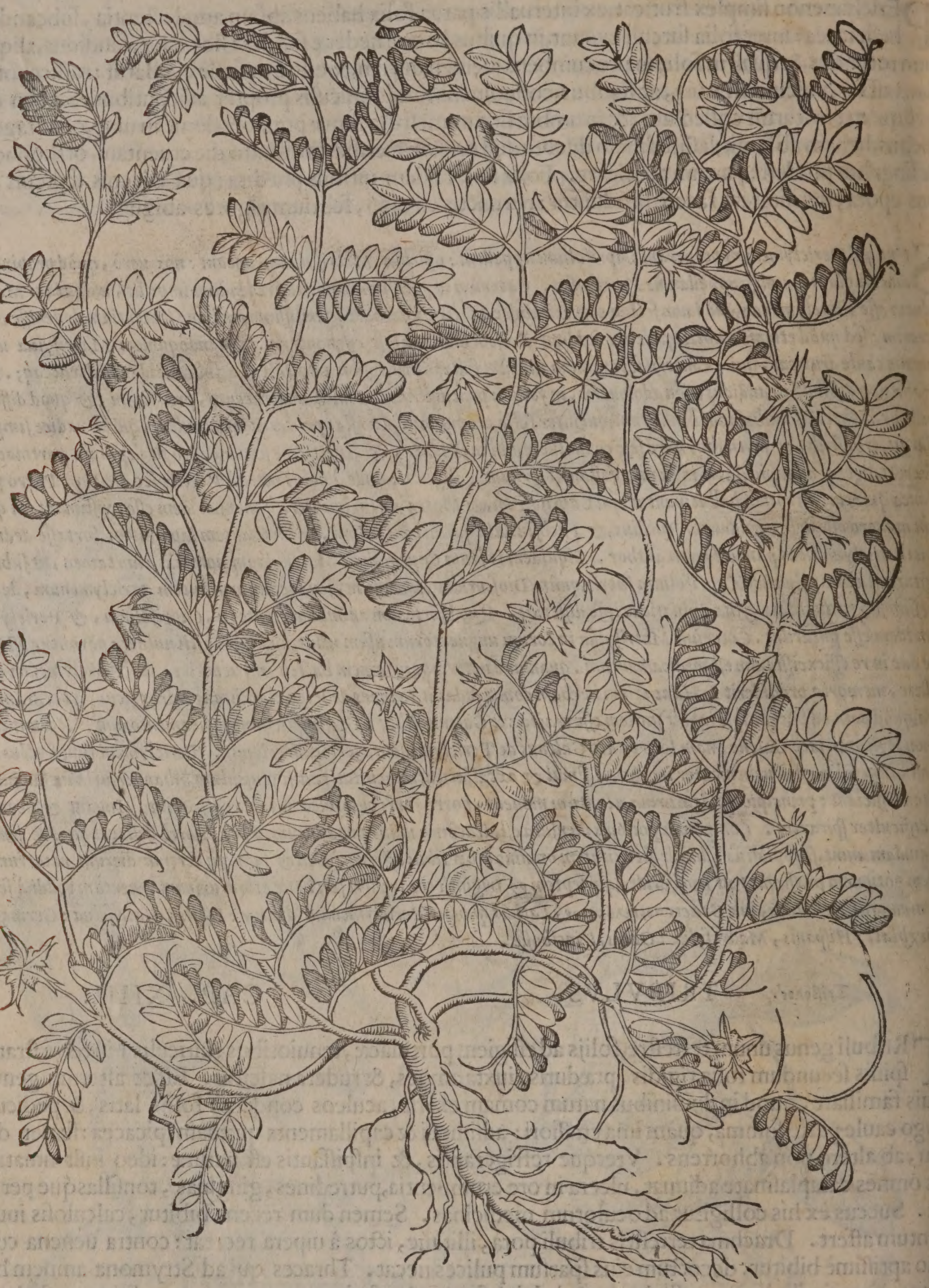
TRibuli genus unum terreſtre,folijs ad effigiem portulacæ, tenuioribus: uiticulis † in terra ſtratis: ſpinis ſecundum folia rigidis, præduris. iuxta amnes, & rudera naſcitur. Eſt & alterum genus, aquis familiare, quod in fluminibus natum comam exerit, aculeos condens: folijs latis, & pediculo longo caule parte ſumma, quàm ima craſſiori: adſunt ei & capillamenta quædam ſpicacea: ſemen durum, ab altero non abhorrens. Vterque refrigerantis, & inſpiſſantis eſt naturæ: ideo inflammationes omnes cataplaſmate adiuuat. ulcera in ore erumpentia,putredines, gingiuas, tonſillasque perſanat. Succus ex his colligitur ad oculorum medicinas. Semen dum recens bibitur, calculoſis iuuamentum affert. Drachma terreſtris tribuli pota, illitaúe, ictos à uipera recreat: contra uenena cum uino aptiſſimè bibitur. decoctum eius ſparſum pulices necat. Thraces qui ad Strymona amnem habitant, uirenti tribulo equos ſaginant: & è dulci ſemine & eſculento panem, quo ueſcuntur, faciunt.

ETſi unum duntaxat, Tribuli terreſtris genus deſcripſerit Dioſcorides; duo tamen eius genera à Theophraſto redduntur lib.VI.c.V.de plantarum hiſtoria,his uerbis. Tribulo peculiare eſt,ut fructum gerat aculeatum. Eius duo ſunt genera: uni folium eſt ciceris,alteri aculeatum. Vtrunque terreſtre, & ſurculoſum: ſerius germinat, cui in folijs ſunt aculei, magisq; hoc apud ſepta uillarum erumpit. Semen præcoci ſeſamæ figura cernitur: alteri, hoc eſt ſerotino, rotundum, nigrum,ſiliquis incluſum. Hæc duo terreſtris genera Theophraſto. Tribulum, cui folia portulacæ Dioſcorides aſſignauit, memini me uidiſſe Venetijs in maris litore propè diui Nicolai ſacellum. At hunc, cuius hîc figuram exprompſimus, Piſis miſit ad me Lucas Ghinus Forocornelienſis medicus rei herbariæ peritiſſimus. Ruellius Tribulum aculeatum Theophraſti eam plantam eſſe arbitratur,quam Hetruſci uulgò uocant Cacatreppola,ea fortaſſe ratione ductus,quòd prope torrentium, & fluminum ripas proueniat. Verùm cùm lateat nos foliorum effigies,quæ à Theophraſto illi tribulo non redditur, atque

Tribuli conſideratio. — Ruel. error.

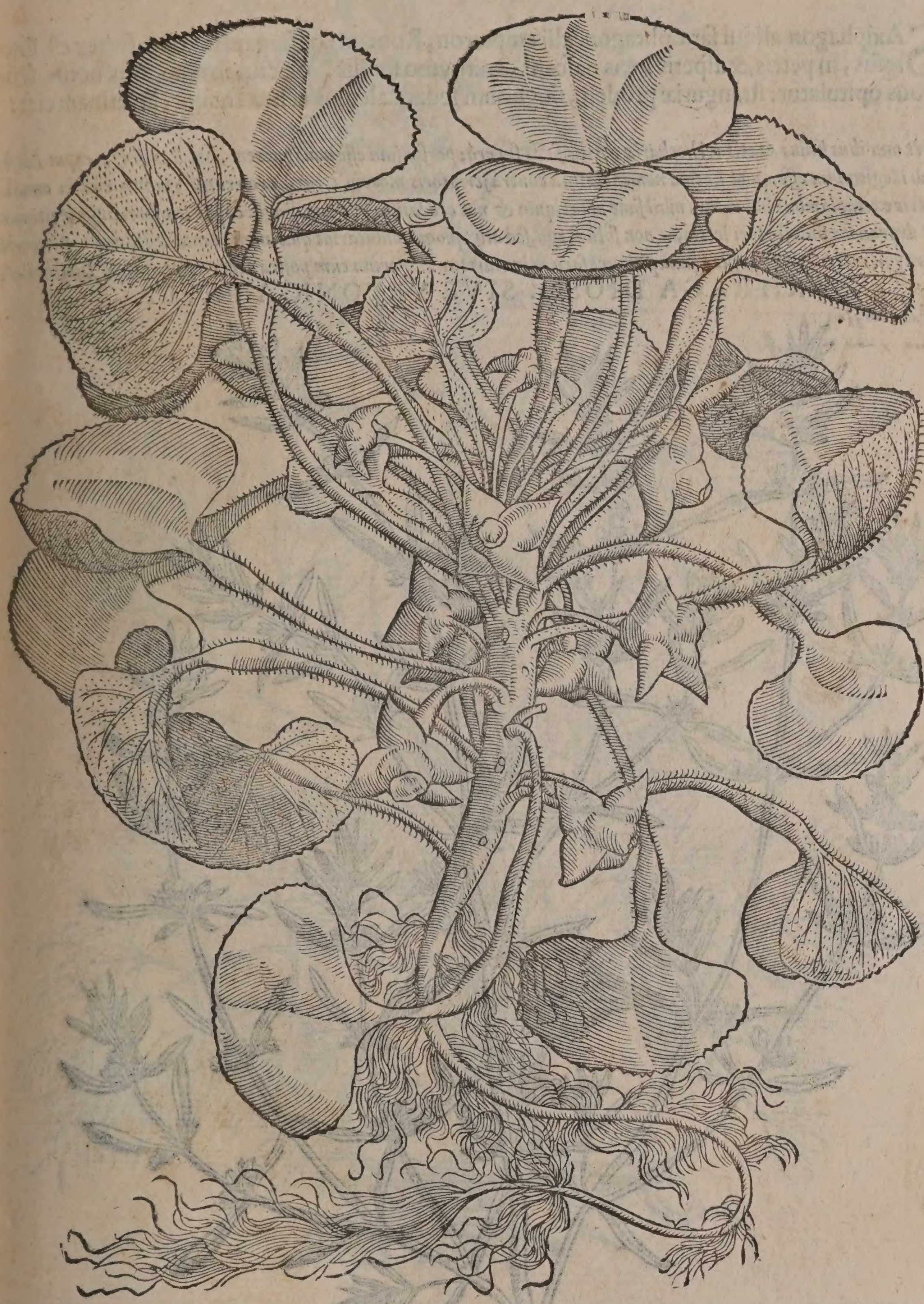
Nnnn etiam

TRIBVLVS TERRESTRIS.

etiam constet hanc plantam surculos non mittere, neque siliquam ferre, in qua intus claudatur semen, cogor omnino à Ruellio dissentire. Nostrates seplasiarij huius radices melle, & sacchâro condiunt, eryngij eas esse existimantes. Qua in re haud dubiè illi falluntur, ut superiori libro in eryngio ostendimus. Sed ad Tribulos redeamus. Aquaticum genus in plerisque Italiæ fluminibus, & lacubus prouenit, præsertim in agro Mantuano, & Ferrariensi: neque solùm in dulcibus aquis gignitur; sed etiam in mari. Hos tribulos Venetijs in foro uendunt, quos marinos appellant, ut qui in lacunis illis uicinis enati inueniantur. Folijs hic prouenit latis, subrotundis, crassis, & auersa parte maculosis, neruosisq́; & per ambitum serratis, prælongis, & crassis pediculis nitentibus: caulem edit crassum, pinguemq́; sed in summitate longè uegetiorem, quàm ab radice. Radix illi longa, comantibus spicaceis capillamentis. Fructum profert nigrum castaneæ magnitudine, triplici armatum mucrone, unde illi nomen, cortice membranoso, & alba intus medulla, gustu castaneis haud absimili, uulgus aquaticas castaneas uocat, & non secus ac castaneis eo in cibis utitur. Quinetiam quibusdam in locis, è siccis tribulis in farinã redactis,

TRIBVLVS AQVATICVS.

redactis, per annonæ inopiam agreſtis plebecula panes parare ſolet, perinde ac ex caſtaneis parantur ab alijs. ſunt etiam qui eoſdem tribulos ſub cineribus aſſatos pro bellarijs edant. Ex his porrò qui peregrè proficiſcuntur, uerticillos faciunt, quibus ſuas preces enumerant, colloq; geſtant, ut maiorem præ ſe ferant religionem, ne dicam hypocriſim. Tribuli utriuſque facultates perſtrinxit Galenus lib. VII. *ſimplicium medicamentorum, ubi ſic inquit. Tribulus ex humida eſſentia modicè frigida, & ſicca non mediocriter & ipſa frigida componitur. In terreſtri tamen ſuperat terreum frigidum, quod & adſtringens oſtendimus: in aquatico uerò aqueum. Propter utrunque itaque & contra phlegmonarum generationes, & omnino contra omnes influxus congruunt. Porrò terreſtris fructus cùm tenuium ſit partium, potus lapides in renibus comminuit.* Tribuli uires ex Gal. *Τρίβολος χερσαῖος ſic Græci, Tribulus terreſtris Latinis dicitur: Italis, Tribolo terreſtre. Τρίβολος ἔνυδρος Græcè, Tribulus aquaticus Latinè uocatur: Italicè, Tribolo aquatico. Arabicè ſimpliciter tribulus Haſach, ſeu Haſerk appellatur: Hiſpanicè, Abroyos, & abrolhos.* Nomina.

† *Hoc in loco ita equidem legunt uulgata Græca exemplaria, ſed Oribaſius lib.* XII. *itemque uetuſtus Dioſcoridis codex habent μακρὰ. qua uoce Tribulum terreſtrẽ uiticulis longis repræſentant. Id quod etiã ſatis plantæ pictura demonſtrat.*

[illegible] SAXIFRAGA. CAP. XV.

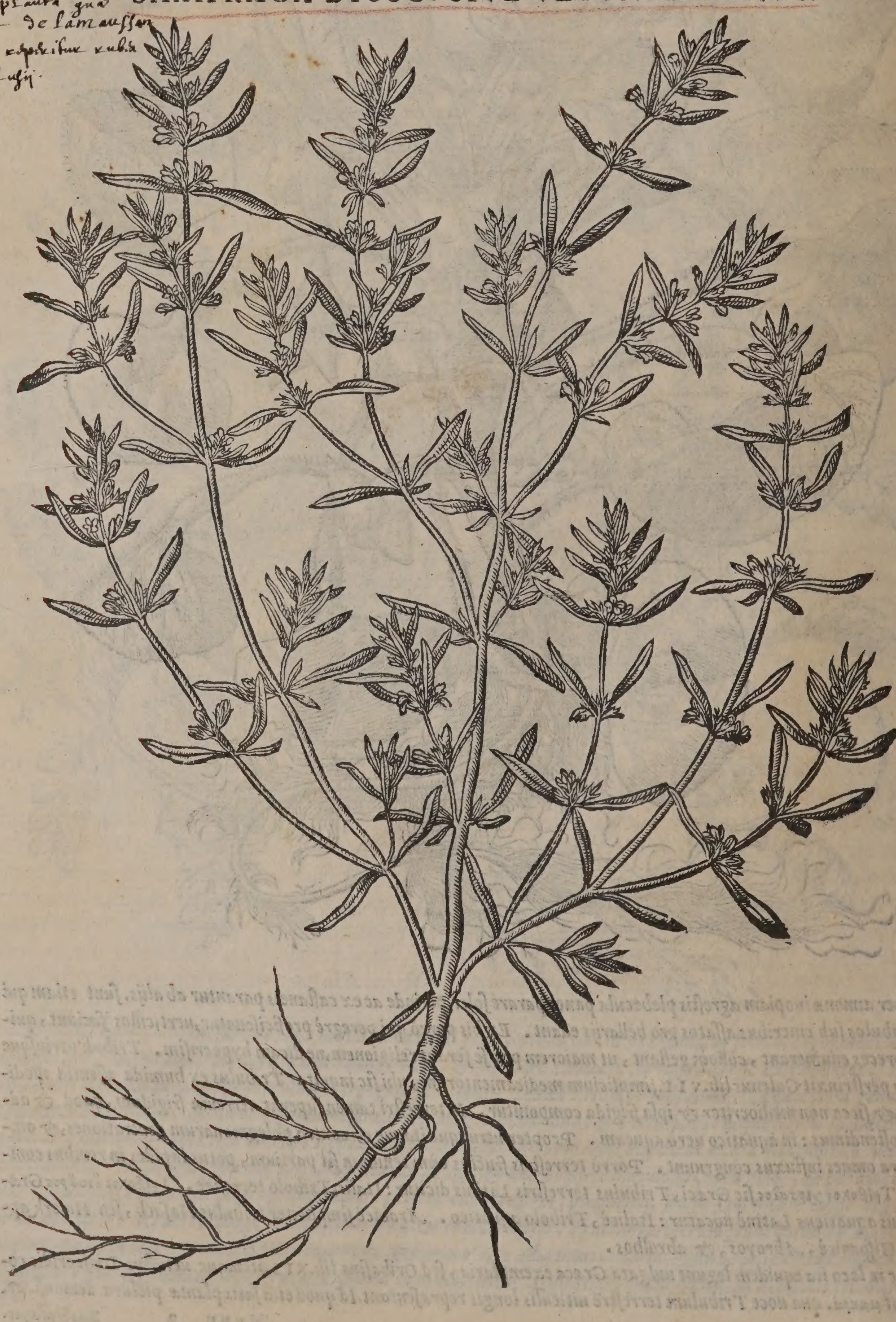
† SAxiphagon aliqui sarxiphragon, alij empetron, Romani saxifragam uocant. frutex est surculosus, in petris, & asperis locis nascens, epithymo similis. Coctus in uino, mox potus, febricitantibus opitulatur: stranguriæ prodest, singultum sedat, calculos uesicæ frangit, & urinam ciet.

Saxifragæ consideratio.

LIcèt omnibus huius ætatis rei herbariæ peritis satis superq; persuasum esse non ignorem, hoc Saxifragæ caput Dioscoridi illegitimum esse, quòd Latina nomenclatura contra scriptoris morem Græcè proferatur; tamen cùm in omnibus ferè Græcis exemplaribus habeatur, nihil sanè uetat, quin & nos credamus hoc Saxifragiæ caput Dioscoridi esse legitimum. Sed fecit deprauata huiusce loci lectio, ut non solùm ego, sed alij quoque dubitarint quæ nam planta legitimum Dioscoridis Sarxiphragon rectè referre possit, quæ epithymi faciem imitaretur. Verùm cum postea reperti sint antiqui Dioscoridis co

SAXIFRAGA DIOSC. SIVE VETONICA PAVLI.

Hæc mihi videtur planta quæ crescit propè pagum de Lamaussen in agro quodam, ubi [illegible] [illegible] [illegible] spirata [illegible]

dices,

SAXIFRAGA SECVNDA.

o dices,qui non τῶ ἐπιθυμῶ,ſed τῶ θυμῶ inſcriptum habent,non magno ſanè labore Saxifraga reperta eſt, cuiùs hîc primo loco imaginem damus. Ea enim frutex eſt ſurculoſus, in petris & aſperis locis proueniens, adeò thymo ſimilis, ut niſi guſtatu ferè ab eo dignoſci nequeat. Folia in caulibus per interualla gerit, parua, longiuſcula,anguſtaq; utrinque ſingula, concomitantibus alijs longè minoribus,quæ cateruatim eadem ex origine prodeunt. In cacumine tamen numeroſiora ſunt,& anguſtioribus interuallis diſtincta. Flores edit in ſummis caulibus purpureos,odoris non iniucundi. Hanc dum Romæ iuuenis agerem: memini me legiſſe ſub capitolino monte non longè à Templo D. Mariæ uirginis,quod Itali appellant La conſolatione,ſuper lapidibus quibuſdam magnis, qui è regione habentur. Duxerat me ad hunc locum Medicus quidam, qui Saxifragam hanc amico cuidam meo iam ſeneſcenti aduerſus renum calculum commendauerat, ut ubi ille hac herba uti uellet, locum ipſum ſcirem, ubi reperiri poſſit. Sed ego tum temporis nihil de materia medica fueram ſollicitus. Eſt tamen poſt hac ſuperiori anno ad me tranſmiſſa à Franciſco Partino Roboretano Cæſaris Maximiliani ſecundi Archiatro; quinetiam ab alijs quoque amicis. Huius meminit Galenus libro, & capite quinto de ſanitate tuenda ſic inquiens: Is uerò, qui calculo laborant, etiam aliquid Betonicæ, & Ceſtri, quod in Gallis naſcitur,eſt admiſcendum. Vocant autem herbam eam

SAXIFRAGIA TERTIA.

ſaxifragon. Hæc ille.à quo ſuam quoque Betonicam Saxifragam deſumpſit Paulus. Atqui præter hanc tria alia Saxifragæ genera nouimus,quæ frangendis,educendisq́; renum calculis,plurimum præſtare uidentur. Primum illud eſt, quod nos antea Dioſcoridis Saxifragam eſſe ſuſpicabamur. Naſcitur hæc in magnis,ac duriſſimis lapidibus,aut ſicco,& admodum extenuato ſolo, folijs capillaceis fœniculi modo, ſed longioribus, tenuioribus,& rarioribus. Caule pariter prodit fœniculaceo, ſed tenui,ac pumilo; umbella in ſummitate emergente. Semine uulgaris petroſelini æmulo,ſed longiuſculo,& odorato. Radice albicante,paſtinacæ ſapore. Tota planta ſubacris eſt, & ſubdulcis. Secundum genus folijs eſt uulgaris terreſtris hederæ, minoribus tamen,& circunquaque laciniatis, humi accubantibus. Caulem profert tenuem,rotundum, rectum,piloſum, cubito minorem, à quo rari oriuntur ramuli, in quorum ſummis partibus flores panduntur candidi,ocimoidis æmuli. Hi paulò poſt flacceſcentes, nullum poſt ſe relinquunt ſemen. Radix illi eſt tenuis,in pluribus diuaricata capillamentis;inter quas granula quædam rotunda,coriandri ſeminis magnitudine habentur,& ipſa quidem amara,& purpuraſcentia. Hæc non deſunt, qui credant huiuſce plantæ eſſe ſemen, tum quod planta nullum in caulibus ſemen gerat,tum quòd ſata radicũ grana perinde ac ſemen naſcantur. Mira ſanè plantæ natura, quòd ſemen in radicibus gerat. Excalfacit, extenuat, aperit, abſtergit,

SAXIFRAGIA MAGNA.

O *abſtergit, & expellit. Herbæ, & radicis decoctum ex uino albo paratum, renum calculos frangit, & educit, ueſicam abſtergit, & urinam prouocat: efficacius tamen ſi ex eodem decocto radicis granoſæ farina drachmæ pondere propinetur. Quin etiam datur eadem farina per ſe ex uino duarum drachmarum menſura. Atqui felicius hæc potio ſumitur, dum affecti in labro balneo ſe fouent. Reperitur hæc herba deſinente iam uere, aut æſtate inchoante. & præſertim menſe Maio, arido, & exoluto ſolo inter ſaxa, aut ſabuloſo tractu. Tertium autem, quod ego cum à forma, tum ab effectu* SAXIFRAGVM *maius appello, mihi miſſum eſt Verona à Franciſco Calzolario Pharmacopæo, & rei herbariæ ſtudioſiſſimo. Id in Monte, quem Baldum uocant naſci, & ex uiuo, ac duriſſimo lapide prodire, ſcribit. Frutex eſt caule lignoſo, contorto, digiti craſſitudine, duris, denſis, ac rimoſis ſurculis ſtipato, ſubalbicante exterius libro. folia fert exigua, oblonga, in acutum deſinentia. floſculos edit albos, & calyculos pallidos, ocimoidis modo, ore circumquaque ſerrato, in coronæ modum; ſed admodum puſillos, in quibus ſemen continetur rubrum, papauerino minus. Radix in petris adeò concluditur, ut euelli nequeat. Miris laudibus hanc plantã mihi commendauit Calzolarius ad calculos renum educendos, & ut re ipſa id mihi quoque conſtaret, miſit is ad me numeroſos calculos, quorum plures fabæ magnitudinem ſuperabant, qui huiuſce plantæ potu eiecti ſunt*

ex uno tantùm ciue Veronense Hieronymo de Tortis nomine, quos adhuc apud me ad spectaculum seruo. Cæterùm id magis me in admirationem ducit, quòd aliquot inter hos spectentur, qui è uesica potius, quàm è renibus expulsi uideantur. Herba ipsa iam apud me copiosa est. Verùm hactenus nullum eius periculum feci. Plantæ Saxifragæ dictæ. *Cæterùm sunt & alia herbarum genera, quæ sub Saxifragæ nomenclatione uulgaribus demonstrantur, nempe Trichomanes, Adiantum, Asplenum, Filipendula, Massiliense seseli, Pimpinella quæ hircum redolet, & aliæ plures herbæ: quæ ideo Saxifragæ nomine insigniuntur, quòd omnes urinam cieant, & calculos frangant pellantq;.* Nomina. *Planta, quæ Græcis σαρξίφαγον, et σαρξίφφαγον, Latinis Saxifraga, & Italis Sassifragia nominatur.*

† *Qui postremò impressi sunt Græci Dioscoridis codices non hîc, sed in fine separatim scriptum habent hoc caput de Saxifraga, inter ea relatum, quæ in hoc authore adscititia censentur. Hoc dictum sit, ut omnibus constet, illud non solùm Latinè, sed etiam Græcè scriptum reperiri.*

LIMONIVM.

Λειμώνιον. LIMONIVM. CAP. XVI.

LImonion folia habet betæ, tenuiora, & longiora, decem, & ſæpe plura: caulem tenuem, rectum, lilio æqualem, ſeminibus rubris ſcatentem, quæ guſtata adſtringunt. Semen tritum, & ex uino acetabuli menſura potum, dyſentericis, cœliacisque prodeſt: rubra fœminarum profluuia ſiſtit. Naſcitur in pratis, & paluſtribus.

PRouenit Limonium, nullis prorſus reclamantibus notis, innumeris ferè plantis in paludibus, quæ Timaui fontibus irrigantur, ac etiam Tergeſtino tractu. Hanc autem plantam ſeplaſiæ falsò Beben rubrum appellant. quam ſi quis diligenter expenderit, eam, ni fallor, inueniet omnibus notis Limonio adſtipulari: unde cogetur fateri aut hanc uerum Limonium eſſe, aut ſaltem eius genus. Siquidem herba eſt (ut imagines duæ, quas hîc damus, apertè demonſtrant) folijs betæ, tenuioribus & longioribus, decem, & ſæpe pluribus: caulibus item tenuibus, in quibus ſemen rubrum, quod guſtatum adſtringit. Præterea in pratis, præſertim uliginoſis, & paluſtribus prouenit. Addam etiam quòd experimento compertum eſt, Beben hoc adulterinum præditum eſſe facultatibus & uiribus, quas Limonio reddiderunt Dioſcorides & Ga- Limonij conſideratio.

LIMONIVM ALTERVM.

lenus.

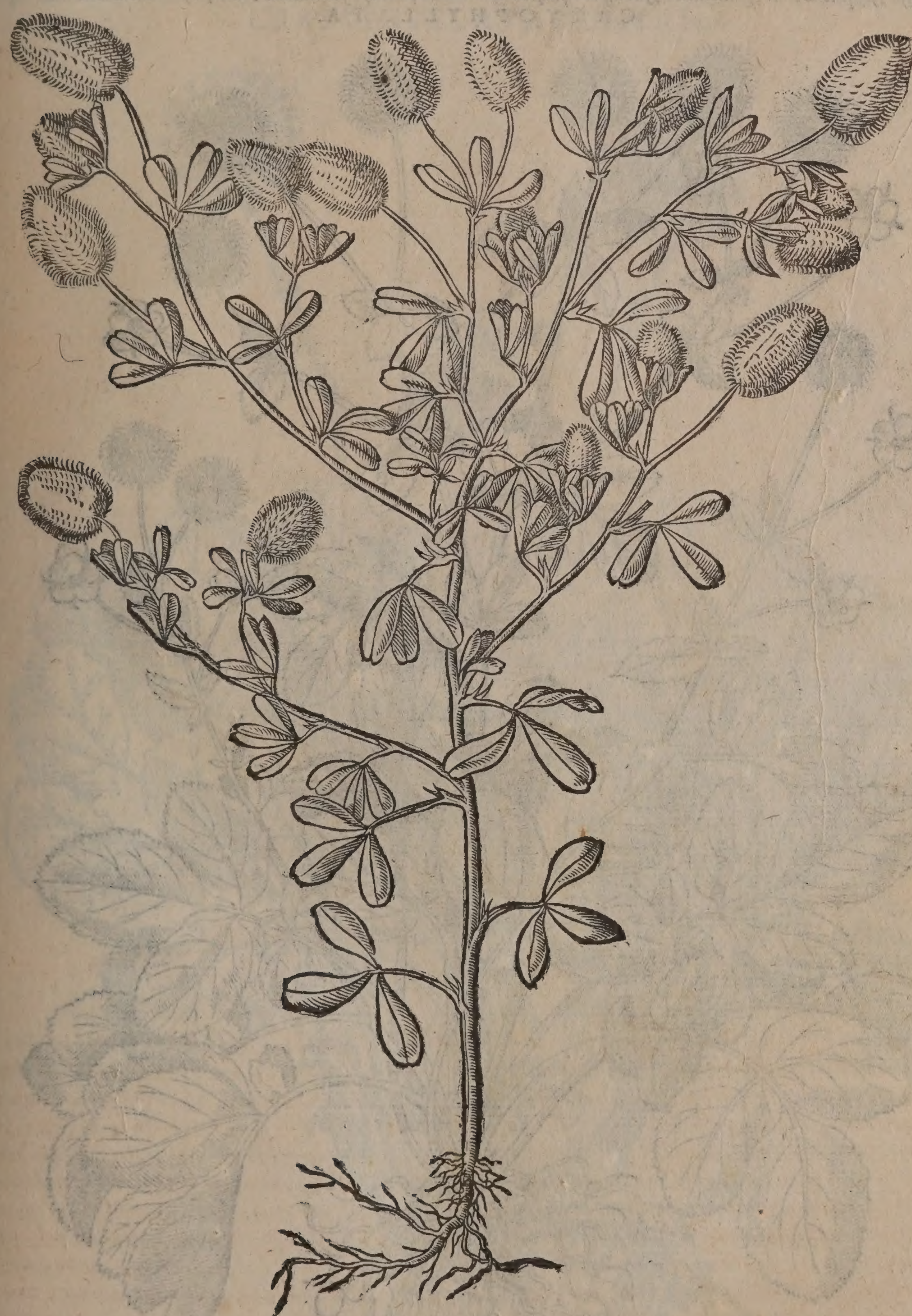
PIROLA.

lenus. Quare non temere me facturum putaui, si pro uero Limonio hic eas plantas depictas exhiberem, quæ in officinis Beben rubri nomen perperam acceperunt: quòd iam mihi persuasum sit (ut in glandis unguentariæ commentatione dicetur) eas planè Beben illud ementiri, de quo à Mauritanis mentio facta est. Plinius libro XX.*cap.* VIII. *Limonium sylucstrem betam uocari tradit. Sed huic, ut in beta notauimus, refragatur Galenus libro secundo de alimentorum facultatibus, ubi se nullam unquam syluestrem betam nouisse scribit: nisi quis pro ea rumicem accipiat. Atque adeò hinc colligamus licet, Limonium esse per se genus herbæ. Cui tam etsi caulis notæ, quæ in Ben rubro uulgarì habentur, non omnino astipulentur, cùm tamen cætera, Limonio bellè correspondeant, & uires eædem sint, manebo ego in sententia, quousque nouus aliquis appareat rei plantariæ indagator, qui aliam nobis plantam demonstret, quæ legitimum Limonium Dioscoridis notis omnibus magis præse ferat. Interim autem in eorum sententiam haud concedam, qui* PIROLAM *herbam; quam Germani uocant uuintergruen, limonium genuinum faciunt. Quippe folia pyri modo subrotunda, unde illi nomen, paruaq́;, & natale solum non concedunt Pyrolam esse Limonium; Siquidem oritur hæc haud humectis, aut palustribus locis, sed in montibus, umbrosis, & in syluis; folio pyri minore robusto, & perpetuò uirescente, caule spithamæ longitudine, tenui, teretiq́; in*

tiq; in quo per interualla flores ſpectantur candidi, ſtellæ figura, capillamentis numeroſis è medio emergentibus, ut in roſa. Radice nititur ſubalbicante, haud altè deſcendente. Vis illi eſt exiccare, adſtringere, & agglutinare. quo fit, ut ad uulnera glutinanda plurimum præſtet uſum apud Germanos. Nanque non ſolùm illita folia, aut eorum ſuccus unguentis uulnerarijs additus, aut per ſeſe recentia uulnera ſanant, ſed etiam eorum decoctum ex uino potum, ea quoque curat, quæ in thoracis cauitatem in uiſcera, aut inteſtina penetrarint. Mira ſanè uis eſt in huiuſmodi potionibus. Parantur enim non ex hac ſola planta, ſed ex multis alijs ex uino, & aqua ſimul decoctis, nempe ex Pyrola ipſa, Alchimilla, Betonica, Fragaria, Equiſeto, Agrimonia, Caryophyllata, Tormentilla, Vinca peruinca, Pimpinella, quam Sanguiſorbam uocant, Piloſella, Virga aurea, & Symphyti maioris & Rubiæ radicibus. Euiſmodi enim potionibus uidi ego, cùm Thoracis tum inteſtinorum uulnera, ſanari, quæ lethalia, & nullo prorſus auxilio curari poſſe cenſebant. quo fit ut hæc chirurgicis grata eſſe debeant. Limonij uires ex Gal. *Limonij uires memoriæ prodidit Galenus libro* VII. *ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Limonij ſemen utpote auſterum, cœliacis, dyſentericis, & ſanguinem ſpuentibus cum uino exhibent. Iuuat & ad profluuium muliebre. Satis autem eſt acetabuli menſura.* Nomina. *Quod Græci* λειμώνιον, *Latini item Limonium dicunt: Itali, Limonio.*

LAGOPVS.

Arkitous.

Λαγώπους. LAGOPVS. CAP. XVII.

† Meũ,& Cat. ἐν πρασιαῖς. i. in areolis.

LAgopus herba ſiſtit aluum in uino pota: aut in febri,ex aqua. Eadem inguini alligatur in inflammatione. Naſcitur in † ſegetibus.

Lagopi conſideratio.

Syluatici opinio explosa.

Caryophyllatæ uires.

SAnè tam paucis Lagopum perſtrinxit Dioſcorides,utpote qui ne ullam quidem eius imaginis notam deſignauit, ut arduum æquè, atque difficile ſit aſſerere,quinam ſtatuendus ſit in tam ingenti plantarum multitudine,quarum nulla apud homines extat cognitio. Cæterùm Matthæus Syluaticus parum rectè,meo quidem iudicio,tradidit Lagopum eam eſſe herbam, quam herbariorum uulgus Caryophyllatam appellat: quandoquidem hæc non gignitur in ſegetibus, ſed in montibus, & in uijs iuxta ſepta. quòd mirum in modum ſepibus opacari gaudeat. De hac ueteres, quod ſciam, nihil memoriæ prodiderunt. Niſi fortaſſe fuerit Geum à Plinio deſcriptum libro XXVI.cap.VII.cui radiculas reddidit tenues, nigras, & bene olentes. Porrò CARYOPHYLLATA *planta eſt non uulgaris,neque uiribus inefficax, argumento quòd eius radices manifeſtum caryophylli ſpirent odorem. Vnde illi nomen. Ea folia fundit, ſubaſpera,hirſuta,tripartita,duobus etiam longè minoribus eodem in pediculo poſteriori parte adnatis, omnibus tamen per ambitum laciniatis.caule eſt ramoſo rotundo, haud craſſo, ſeſquicubitali, geniculato, ſubaſperoq́; floribus aureis pentaphylli æmulis, uilloſis ſuccedentibus inde capitu-*

CARYOPHYLLATA.

lis;in

lis; in quibus ſemen continetur. Radicibus nititur copioſis, tenuibus, ſubrufis, Caryophyllorum odore. Naſcitur ſecus uias circa agrorum, & hortorum ſepimenta, & opacis potius locis, quàm à ſole illuſtratis. Eſt & alterum CARYOPHYLLATAE *genus montanum, quod à me repertum eſt in Boemia, in monte quodam Boemis Corconos appellato, ex quo Albis fluuius ſuam ducit originem. Folia hoc gerit alterius craſſiora, criſpiora, hirſutioraq;, plura ab una radice prodeuntia, longisq́ue pediculis inhærentia, tactu ſubaſpera, & circumquaque laciniata, & humi procumbentia. Caules edit tenues, haud ut in communi brachiatos, in quibus parua, ſed rara folia ſpectantur. In caulium ſummitatibus unicus tantùm flos emicat, uiſu iucundus, & triplo ferè maior quàm in uulgari. Aureus illi color eſt, qui tandem flacceſcens, pinnatum efficit orbem, magno naturæ opificio. Radice nititur ſpithamæ longitudine & minimi digiti craſſitudine, ſed haud in altera fibrata, rufo colore, odore Caryophyllorum, & guſtu adſtringenti. Præſtat hæc longè ualentioribus facultatibus, quàm uulgaris. Sed de Caryophyllatis hactenus. Quarum gratiſſimus odor aliam mihi plantam reuocauit in mentem non minoribus fortaſſe uiribus inſignitam* CORTVSAM *hanc appellare libuit, quòd à* CORTVSO *uiro optimo, primùm hæc planta referta ſit. Prouenit hæc folijs ferè uitigineis, ſed longè minoribus, ſubrotundis, atque ſubaſperis ad-*

CARYOPHYLLATA MONTANA.

ſtringenti quadantenus ſapore, & longis nitentibus pediculis. Caules edit tenues, rectos folijs nullis refertos, ſed qui in cacumine magno naturæ artificio flores gerant, extima parte purpureos, intima uerò aureo fulgore ſplendentes, aureisq; ſtaminibus intus refertis. Radicibus nititur numeroſis, tenuibus, ac prolixis. Eſt etiam quæ uiolaceos, & quæ candidos flores gerat, ſed prima frequentior. Naſcitur locis umbroſis nunquam à ſole illuſtratis, cretaceo, & albicante ſolo. Nuſquam hæc planta ab eius inuentore CORTVSO *uiſa eſt, præter quàm in agro Vicentino, in eo tantùm tractu, quem uulgò appellant Valleſtagna. Tota planta dum recens eſt gratiſſimo ſpirat odore, melleis fauis ferè ſimili, ſed longè admodum gratiori, ac uehementiori. Sed in ſicca euaneſcit. Expertum eſt ualere hanc plantam ad mulcendum neruorum & articulorum cruciatus à quacunque cauſa exortos. Nam ipſius floribus in Amygdalino oleo recenter preſſo, & roſaceo, quod completum uocant, pari pondere commiſtis, diu inſolatis, fit ad hoc medicamentum præſtantiſſimum, ubi egelidum illinatur. Nec ambigo quin tota planta adſtringere ac roborare, & uulnera, ulceraq; ſanare ualeat. Ea recentiores utuntur pota ad thoracis interna uulnera. Quin & eius ſuccum, admiſta ærugine, cuniculoſis, contumacibusq; ulceribus utiliter inijciunt. Eadem olfactu ſpiritus recreat, & frigidum roborat cerebrum. Epota prodeſt cœliacis, dyſentericis, fœminarum profluuijs, & cruenta expuentibus. Tam intus ſumpta, quàm foris illita enterocelis auxilio eſt. Tempera-*

CORTVSA.

mentum ei excalfaciens,& exiccans, ut manifeſto ſunt indicio eius radices: quippe quæ guſtu odoratæ, adſtringenteſq; deprehendantur. Quibus qualitatibus non modò attenuare, diſcutere, & adſtringere ualent; ſed etiam roborare. Sed, ut ad noſtrum inſtitutum reuertamur, Germanorum uulgus Lagopum appellat herbam, quæ folia habet trifolio ſimilia, oblonga: caulem tenuem, rotundum, hirſutumq;: ſemen in paniculis paruis, muſcoſis, lanuginoſiſq;: cui non obſcura adſtringendi uis ineſt. Naſcitur hæc quidem in ſegetibus. uerùm an ea legitima ſit Lagopus non auſim affirmare: nullus enim, quod ſciam, Lagopi faciem repræſentauit. Dantur Lagopi huiuſce folia, quinetiam paniculæ, & ſemen in farinam trita contra dyſenteriam, & cæteras alui fluxiones, contra bilioſas reiectiones & cœliacos affectus ex uino auſtero, aut ſucco Punici mali. Vniuerſæ plantæ decoctum, additis maluæ folijs è dulci uino paratum, datur utiliter ad ueſicæ morbos, & præſertim ad urinæ ardores. Semen auxiliatur cruenta expuentibus, panicularum cinis illitus hæmorrhoidas fluentes ſiſtit. Sunt qui lagopi paniculis utantur ad abſtergendam dyſentericorum ſedem, putantes inde fluxionem cohiberi. Lagopi uires ſcriptas reliquit Galenus libro VII. ſimplicium medicamentorum, his pauciſſimis uerbis. Lagopus facultatis eſt deſiccantis, adeò ut fluxus alui probè exiccet. Huius plantæ nomen Græcum λαγώπους, pariter & Latinum Lagopus.

Lagopi uires ex Gal.

Nomina.

MEDIVM, SIVE VIOLA MARINA.

Μήδιον. MEDIVM. CAP. XVIII.

a Vtrunq; exẽpl. ἐν πετρώδεσι. i. in petrosis.

MEdion[a] in saxis, & opacis nascitur. folia habet iridis: caulem tricubitalem, & in eo florem grandem, purpureum, rotundum: semine cnici, minuto: radicem dodrantalem, crassitudine baculi, gustu acerbo. Quæ trita in farinam, & ex melle decocta, rubros menses fœminarum sistit, ecglegmate per aliquot dies sumpto. Semen in uino potum, menstrua pellit.

Medii consideratio.

MEdion in Media duntaxat nasci quibusdam proditum est. Quòd si ita se res haberet, mirum profectò non esset, si non proueniret in Italia. Sunt qui eius folia intubo similiã faciant, non autem iridi, ut communis habet lectio, quibus etiam Oribasius adstipulatur. Et certè facilis potuit esse librariorum lapsus, ut qui uocabulorum affinitate decepti ἴριδι *pro* σέριδι *in Dioscoride scripserint. Hac itaque Oribasij authoritate fretus plantæ imaginem hîc appingi curaui, quæ bellè satis* MEDIVM *repræsentare uidetur. Siquidem non solùm aridis, saxosis, & opacis nascitur locis (ut uir optimus Iacobus Antonius Cortusus testatur, qui ad me hanc plantam misit) sed folio est intubi, caule procero, floribus grandibus, & semine paruo, Cnici haud absimili.*

Medii uires ex Gal.

Medij facultates tradidit Galenus libro VII. *simplicium medicamentorum, sic inquiens. Medij radicem contrà atque semen ipsum, temperatam esse contigit. nam illa quidem austera est, & fluxiones cohibet cùm alias, tum profluuium muliebre quod uocant. At semen tantùm abest, ut tale quid efficiat, ut etiam menses cieat, utpote quod tenuium partium, & incidentis est facultatis. Vt Græci hanc plantam* μήδιον, *ita etiam Latini Medium uocant.*

Ἐπιμήδιον. EPIMEDIVM. CAP. XIX.

EPimedium, caulis est non magnus, hederæ folijs, denis atque duodenis, neque florem, neque fructum ferens: radice tenui, nigra, graui odore, gustu fatuo. nascitur in humidis. Folia cum oleo trita, imposito cataplasmate, mammas increscere non sinunt. Radix conceptum adimit. Folia trita quinis drachmis, post menstruas purgationes; quinque diebus in uino pota, præstant mulieribus ne concipiant.

Epimedii consideratio.

Opinio cuiusdam medici explosa.

QVi Epimedium in Italia, quantum mihi perquirere licuit, hoc tempore cognoscat, demonstretq; hactenus reperi neminem. Quare putauerim alijs in regionibus hanc plantam prouenire: uel si fortasse nascatur in Italia, nondum ad nostram peruenisse cognitionem. Non tamen nos fugit medicum esse in Italia materiam medicam profitentem, cuius nunc nomen libet silentio dissimulare, qui Epimedium eam plantam esse censet, quæ à triquetra foliorum figura quibusdam recentioribus Trinitas appellatur: idq; illis constanter affirmat, & persuadet, qui maiorem forsan ei fidem præstant, quàm ipsi Dioscoridi. Sed quòd his apertè hallucinetur, etsi unicuique mediocriter etiam in re herbaria uersato perspectum esse possit, pro alijs tamen iam nobis ostendendum est. Quod facilè constabit, si expendatur utriusque plantæ descriptio: siquidem Epimedium, Dioscoridis testimonio, caulis est non magnus: folia habet hederæ similia, dena aut duodena. Trinitas uerò nullo constat caule, sed folijs tantùm modò uicenis, modò tricenis, modò quadrigenis, pluribusq; à radice cyclamini modo exeuntibus. Præterea Trinitas primo statim uere florem edit cæruleum, mox semen. Epimedium uerò, Dioscoride authore, neque florem, neque semen profert. Adde quòd Trinitas radice nititur multifida, odore non ingrato, & sapore adstringente. Radix uerò Epimedij tenuis describitur, graui odore, & insipido ac fatuo gustu. Ex quibus omnibus, ni fallor, harum plantarum discrimen luce clariùs ostenditur, & medici illius opinio uana apertissimè exploditur.

Epimedii uires ex Gal.

Cæterùm Plinius libro XXVII. *cap.* IX. *Epimedij historiam ad uerbum ferme à Dioscoride mutuatus est: cui item Galenus suam acceptam referre potest libro* VI. *simplicium medicamentorum, ubi ita scribit. Epimedij uis est moderatè refrigeratoria cum aquea humiditate. quare nullam habet insignem qualitatem. Mammas cataplasmate impositum rectas seruare potest. Aiunt uerò epotum concipiendi spem adimere.*

Nomina.

Planta, quam Græci ἐπιμήδιον, Latinis similiter Epimedium appellatur.

Ξιφίον. GLADIOLVS. CAP. XX.

† Orib. addit. ἔπον μεσὸν. i. succo plenum.

XIphion, alij phasganon, alij machæronion, Romani gladiolum uocant. nomen inde accepit quòd folium gladij præbeat speciem. Iridi simile erat, nisi minus, & angustius uideretur, & gladij modo mucronatum, neruosumque. In caulem exit cubitalem † in quo purpurei flores, in ordinem digesti, inter se distant: rotundo semine: radicibus geminis, una paruorum bulborum modo, super alteram insidente, quarum inferior gracilis est, superna uberior. nascitur in aruis. Superior cum thure illita, admisto uino, spicula & aculeos è corpore extrahit: panos cum lolij farina, & hydromelite discutit: quà de re huiusmodi emplastris inseri solet. menses imposita trahit. Superiori radice ex uino pota, uenerem stimulari, & inferiore sumpta sterilescere tradunt. Superiorem quoque utiliter infantium enterocelis, cum aqua potui dari præcipiunt.

Gladioli historia.

NAscitur Gladiolus, quem Græci xiphion uocant, frequens in Hetruria, & in comitatu Goritiensi, in pratis, & in aruis inter segetes: unde Segetalis plerisque dicitur. huius flores nostri uulgò appellant Monacuccie. Folia ei iridis, breuiora tamen, & angustiora, lineis neruorum modo striata, mucronataq;. Caule attollitur cubitali, succoso: in quo fl

GLADIOLVS, SIVE XYPHIVM.

es emicant purpurei, paribus inter se spatijs distantes, qui etiam iridis flores forma effigieq; plurimùm æmulantur, quan-
uam Gladiolo minores sunt, & uno tantùm colore constant. Prodit ex his semen (ut Dioscorides inquit) rotundum.
adicibus cohæret geminis, rotundis pressisq; uerticillorum modo, una super alteram insidente, albicantibus, bulbosisq;.
æ obteguntur capillaceo inuolucro, in nigrum purpurascente, ueluti croci radices. Cæterùm quamuis tradiderit Dio-
corides, quòd superior radix magnitudine inferiorem superat; plerunque tamen contrarium uisitur. Plinius porrò hac
historia à Dioscoride dissentit: siquidem Gladiolum, quem in aruis nasci scribit Dioscorides, in palustribus is & aquosis
ueniri existimat. Ex quo facilè crediderim, Plinio illum uocari Gladiolum, quem paßim officinæ Acorum nominant. Gla-
ioli meminit Galenus libro VIII. simplicium medicamentorum, ubi sic inquit. Xiphij radix, & maximè altera, quæ
perior est, attrahentem, digerentem, & exiccantem scilicet facultatem etiam possidet. Hæc planta ξίφιον Græcè uocatur:
atinè, Gladiolus: Arabicè, Kasiflon: Italicè, Gladiolo: Germanicè, Schuuertel: Gallicè, Glais, & Glaitel.

Plinius à Dioscoride dissentiens.

Gladioli uires ex Gal.

Nomina.

Σπαργάνιον. SPARGANIVM. CAP. XXI.

a Meum. πι-κλινέστερα. i. magis inclinata.

SParganion, aliqui xiphidion uocant. folia habet gladioli, sed arctiora; & in terram magis [a] procumbentia: in summo caule ueluti pilulæ prominent, in quibus semen. Contra serpentis uenena, radix cum uino datur.

Sparganii consideratio.

EXistimat Ruellius eam plantam esse Sparganium, quæ in aquosis locis prouenit, quam herbariorum uulgus Spatulam fœtidam appellat. Verùm hæc (ut in proxima commentatione dicetur) nil aliud est, quàm Dioscoridis xyris. Quare mihi planè refellenda uidetur in hoc Ruellij opinio. Siquidem herba hæc, quam ideo Spatulam fœtidam cognominant, quòd grauem exhalet odorem, folia quidem habet gladioli; sed latiora, longioraq́;, minimè in terram procumbentia. Adde etiam quòd illa in summo caule non pilulas, quæ semen contineant, sed folliculos, aut siliquas profert. Syluatici erratum. *Syluaticus Spatulam fœtidam describens, eius historiam Paulo Æginetæ perperàm acceptam refert: id enim ipse in Paulo nusquam potui reperire. Sed ad Sparganium nostra redeat oratio. Dubitamus nos, an planta quam hîc pro Sparganio expressimus, quamq́; ferè omnes, qui hoc æuo de re plantaria scripserunt Sparganium faciunt, legitimum genuinumq́; Spar*

SPARGANIVM.

...olio dorsum medium est cultellatum
... paruitum: quod hac figura non
...s exprimitur

ganium

ganium ſit. Siquidem hæc folia xyphio latiora gerit, non quidem arctiora, eaq; ſurſum ſpectantia, non humi procumbentia. Quo fit ut ego facilè crediderim, uix plantam hanc Sparganium dici poſſe. Sparganii facult. ex Gal. *Sanè quàm paucis de Sparganio diſſeruit Galenus libro* VIII. *ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Sparganium & ipſum deſiccantis eſt facultatis. Nomen* Nomina. *Græcum habet planta hæc σπαργάνιον: Latinum item, Sparganium: Arabicum, Safarhe ramon: Italicum, Sparganio.*

ξυρίς. XYRIS. CAP. XXII.

XYris folia habet iridis, latiora, & in cacumine mucronata: quorum medio caulis erumpit, ſatis craſſus, cubitalis, ex quo ſiliquæ triangulares dependent: in quibus purpureus flos, in medio puniceus: ſemen in folliculis, ſimile † fabis, rotundum, rubrum, acre: radix longa, geniculata, rufa. Contra capitis uulnera, fractaque efficax eſt: aculeos, & ſpicula omnia, citra moleſtiam extrahit, adiecta floris æris tertia parte, & radicis centaurij, ac mellis quinta: tumoribus, & collectionibus illita cum aceto medetur. Radix ex paſſo bibitur, ad conuulſa, rupta, coxendicum dolores, ſtrangurias, & alui profluuia. Semen tribus obolis potum, urinam uehementiùs impellit: & cum aceto, lienem abſumit.

† Orib. ὀρόβοις. i. eruis.

XYRIS.

Xyridis consideratio.

XYris pluribus locis prouenit in Italia, præsertim in Hetruria. Nam etsi non desint, qui plantam quæ hîc nobis x
ridem exprimit, legitimam esse negent quòd radice non constet longa, rufa, geniculata, sed multifida graciliq; ; n
tamen non ob id, cùm cæteris notis cum Dioscoridis Xyride conueniat, eam illegitimam faciemus. Siquidem uariare rad
ces in plantis facilè scimus pro diuerso soli ac regionum statu: Auxit quoque quibusdam suspitionem ipsum quoque seme
quod rotundum cùm sit, fabis haud simile est. Sed suspitionem hanc abstulit Oribasius, qui ὀρόβοις legit, idest orobis s
mile. Quo argumento fretus, cùm xyridis semen, (ut cuique olfacienti palam fit) odore fabaceo habeatur, Dioscoridi le
gendum esse puto. Semen in folliculis est fabarum odore. Eam uulgus Spatulam fœtidam appellat, quòd eius folia, si ma
nibus atterantur, grauem & ingratum reddant odorem. Sunt qui huiusce succo utantur ad scabiem, uitiliginem, & liche
nas. Hanc memoriæ prodidit Galenus libro VIII. simplicium medicamentorum, ubi de eius uiribus ita disserit. Xyri

Xyridis uires ex Gal.

tenuium partium, attractoriæ, digerendi, ac nimirum etiam desiccandi est facultatis, cùm radix, tum multò etiam mag
eius fructus: qui quidem & urinam ciet, & lienes induratos sanare potest. Planta Græcis ξυρὶς, Latinis quoque Xyris di

Nomina.

citur: Arabibus, Casoras: uulgò, Spatula fetida: Germanis, Vuandtleusz: Hispanis, Lirio spadanal: Gallis, Glaieul Sauuage

ANCHVSA I.

Ἄγχουσα. **ANCHVSA.** **CAP. XXIII.**

ANchuſa, quæ alio nomine calyx, aut, onoclea appellatur, folia habet lactucæ [a], in acumen faſtigiata, hirſuta, aſpera, nigra, multa, ab radice quoquo uerſum humi ſparſa, ſpinis horrida: radici craſſitudo digitalis, quæ æſtate prouenit, & manus inficit ſanguineo colore. læto ſolo naſcitur. Radix adſtringit: ad ambuſta, & uetera ulcera [b], ex oleo & cera efficax eſt: igni ſacro cum polenta medetur: lepris, & uitiliginibus illinitur ex aceto: partus extrahit, uuluæ indita. Eius decoctum renum uitijs, lieni, & bile ſuffuſis datur: & ſi febris ſit, ex aqua mulſa. Siſtunt aluum folia in uino pota. Radice pigmentarij utuntur ad unguentorum ſpiſſamenta. Eſt & altera, quam aliqui alcibiadion, aut onochiles appellarunt. Hæc à priore diſtat, quòd minora habeat folia, ſed ſimili modo aſpera: ramulos exiles, in quibus flos purpureus [c] in puniceum uergens conſpicitur: radices habet rubras, prælongas, quæ meſ-

a Meũ. & Cat. τῇ ὀξυφύλλῳ παραπλήσια. i. acutifoliæ ſimilia.

b ἐναφεψομένη κηρῷ καὶ ἐλαίῳ. i. cocta cum cera, & oleo, ita habet Meum.

c Orib. ἢ φοινικὸν. i. uel puniceum.

ANCHVSA II.

ſibus

d Orib. ἀνεμώδεσι. i. uẽtosis.

ſibus ſanguineum ſuccum fundunt[d]. in ſabuloſis naſcitur. Vis ei, folijsq́; ineſt, quæ contra uirus cũ reliquorum ſerpentium, tum maximè uiperarum auxilietur, ſiue cibo, ſiue potu, ſiue alligatu: nam quiſquam mandens, in ſerpentis os inſpuat, eum necabit. Eſt & alia huic haud diſſimilis, ſemine pu niceo, minore. Cuius ſemen manducatum, ſi in ſerpentis fauces inſpuatur, eam interficiet. Rad acetabuli menſura cum hyſſopo, & naſturtio pota, latas uentris tineas excutit.

Anchuſarum conſid.

TRia ſunt Anchuſæ genera, quæ hîc à Dioſcoride ſcribuntur: quanquam Plinio libro XXII.*cap.*XX. *quartum qu que genus additur, quod pſeudoanchuſam ob id appellatam ait, quoniam primo aliarum generi quadantenus ſimi eſt, hirſutior tamen hæc, lanuginoſior, & minus pinguis, folijs tenuioribus, & languidioribus. Sed hanc nuſquam equ dem uidi, cùm tamen alias omnes locis compluribus in Italia inueniſſe me certò ſciam. Anchuſæ omne genus in toto fe caule purpureos explicat flores à uulgari bugloſſo non longè diſſimiles, quanuis Anchuſis magis ſubrubentes, magisq́; e panſi ſpectentur. Galenus inter Anchuſas Lycopſim quoque recenſet libro.* VI.*ſimplicium medicamentorum, ubi ita ſcr*

Anchuſarum uires ex Gal.

ANCHVSA III.

ptum

ptum reliquit. Anchuſæ quadruplex ſpecies eſt. Quarum onoclea quidem radicem habet admodum refrigerantem, & deſiccantem, tum adſtringentem, & ſubamaram, tum quæ ſufficiat extenuandis, & extergendis humoribus biliosis, corporibusq; condenſandis. Cæterùm folia habet imbecilliora quidem radice, adſtringunt tamen & ipſa, & deſiccant. Porrò lycopſis cognominata refrigerat, & deſiccat, magisq; radix eius, quàm onocleæ adſtringit. At onochelos calidior eſt, & magis medicata. nam pluſculum habet & guſtu ipſo protinus acrimoniæ. Hac uerò etiam calidior eſt parua, quæ & amarior, & magis etiam medicata eſt. Anchuſæ non omnes eaſdem uires obtinent. Nam onoclea quam uocant, radicem habet ſimul adſtringentem, & ſubamaram, corporibus condenſandis, & modicè extenuandis idoneam: tum abſtergendis quoque, & abluendis biliosis, & ſalſis ſuccis. Dictum enim ſuprà eſt, quòd qualitas acerba miſta amaritudini ea præſtare queat. Sic ſanè regio morbo, & lienoſis, & renum affectibus eſt utilis. Sed & refrigerare idonea eſt. & ſanè cum polenta illita iuuat eryſipelata, & abſtergit non modò epota, ſed & foris impoſita. Proinde uitiligines, & lepras ſanat cum aceto. At radicis quidem hæc opera ſunt, & operum facultates, quas diximus. At folia ipſius herbæ radice quidem ſunt imbecilliora non tamen aliena ſunt à reſiccatione, & adſtrictione. Itaque etiam profluuium ſanant pota cum uino. Et quæ Lycopſis nominatur eodem modo eryſipelatis congruit, & radicem habet quàm onoclea magis adſtringentem. At onochili, & alcibiadij cognominatæ uis magis eſt medicata. Nam & guſtu protinus maiorem habet acrimoniam, & eos qui à uiperis morſi ſunt, admodum iuuat tum illita, tum ſuſpenſa, tum eſa. Reliqua uerò nempe quarta, quæ parua eſt, & ferè nomine caret ex illis ſola, alcibiadio quidem perſimilis eſt, uerùm & amarior, & magis medicaminoſa: ac proinde ad latos lumbricos idonea oxybaphi menſura cum hyſſopo, & naſturtio epota. Quæ ἄγχουσα Græcè, Latinè pariter & Italicè Anchuſa uocatur: Germanicè, Rodt ochſen zung: Hiſpanicè, Soagem: Gallicè, Orchanette. Nomina.

Λύκοψις. LYCOPSIS. CAP. XXIIII.

LYcopſis, quæ & anchuſa à nonnullis uocatur, folijs eſt lactucæ, longioribus, aſperioribus, [latioribusque,] craſſis, ad radicis caput recidentibus: caule longo, recto, ſcabro, hirſutis adnatis multis, cubitalibus: flore in ijs paruo, purpuraſcente: radice rubra, & adſtringente. naſcitur in campeſtribus. Cum oleo radix illita, uulneribus medetur: & cum farina hordeacea, ignibus ſacris: ſudores perunctа mouet, adiecto oleo. Concluſa non legit Orib.

EGo quoque unà cum Ruellio, & Fuchſio uiris doctiſſimis, crederem Lycopſin eam eſſe plantam, quam officinæ legitimi Cynogloſſi uice paſſim uſurpant, uocantq; Cynogloſſam; ſi tamen hæc radice rubra, non autem candida niteretur: ſi folijs uireſceret aſperis, non autem læuibus, ad terram recidentibus, non ſurſum ſpectantibus: ſi caule aſſurgeret ſcabro, non molli: ſi denique Plinius huic ſententiæ non prorſus refragaretur. Porrò cùm Plinium uideam libro XXVII. *cap.* XI. *de Lycopſi ſeorſum tractaſſe, & ſimiliter de hoc Cynogloſſi genere priuatim ſcripſiſſe lib.* XXV. *cap.* VII. *cogor omnino, ut ingenuè dicam, ab illis diſſentire. Potius enim adducor, ut credam, Lycopſin herbam eſſe anchuſæ non abſimilem: quam ideo non temerè Galenus, & Aetius eum ſecutus in anchuſarum genere retulerunt, ut ſuperiori commentatione diximus. Lycopſin, quam ego legitimam eſſe exiſtimo, uidi ſæpius in campeſtribus, ſitientibus, aridisq; locis enatam, anchuſæ adeò ſimilem, ut uix ab ea diſcerni poſſit. Cæterùm quoniam in huius libri quarti progreſſu, Deo iuuante, nobis de Cynogloſſo differendum eſt ſuo proprio capite; idcirco diſputatio quódnam uerum ſit Cynogloſſum, & nunquid illud eſſe poſſit, quo officinæ uulgò utuntur, in illud tempus commodiùs differetur: Lycopſis, ut Plinius eſt author loco citato, folijs eſt longioribus, quàm lactuca, craſſioribusq;: caule longo, hirſutis adnatis multis, cubitalibus: flore paruo, purpureo. naſcitur in campeſtribus. Hæc herba Græcis λύκοψις, Latinis item Lycopſis, & Italis Licopſide appellatur.*

Lycopſis conſideratio.

Opinio reprobata.

Nomina.

4 ## Ἔχιον. ECHIVM. CAP. XXV.

EChion folia habet prælonga, aſpera, aliquantùm tenuia, anchuſæ proxima, minora tamen, ſubrubra, & pinguia, ſpinulis tenuibus horridula: cauliculos exiles, numeroſos: minutaq; utroque latere folia expanſa, pinnataque, nigra, in ſummo caule proportione minora: flores ſecundum folia purpureos, in quibus ſemina capiti uiperarum ſimilia inſunt: radix nigricat, digito tenuior. Quæ non percuſſis modo à ſerpentibus ex uino prodeſt; ſed eos qui antea biberint, feriri non patitur. Folia, & ſemen idem præſtant munus. Lumborum dolores ſedat: in uino, aut ſorbitione ſumpta, † lac extrahit.

† Meū. & Cat. ἢ ῥοφήματος λη‍φθεῖσα. i. tantum habent.

5 *EChion à uiperis omnino nomen adinuenit (uipera enim Græcis ἔχις dicitur) uel quòd ſemen proferat capitibus uiperinis ſimile, uel quòd uiperarum morſibus præſtantiſſimum ſit medicamentum. Hanc herbam ab Alcibio quodam fuiſſe inuentam author eſt Nichander in theriacis, & proinde à poſteris cognomine Alcibiacum appellatum. Is enim dum ſecus aream dormiret, à uipera in extremo inguine ictus eſt. excitatusq; à ſomno ex hac herba ſuccum commanducando palato & dentibus expreſſit, hauſitq; in corpus. Manſæ uerò herbæ reliquum uulneri ſuperimpoſuit contra dolorem. quo medicamento liber euaſit. Vnde poſtea Echio nomen inditum eſt Alcibion ab eo, qui primus oſtenderat, quantum uiribus polleret contra uiperarum ictus. Numenius ſcriptor grauiſſimus duo Echij genera inueniri ſcriptum reliquit. quorum alterum Ocimoides appellari inquit, quòd folia ocimo ſimilia habeat, alterum uerò, quod folio eſt ſpinis horrido, priuatim Echion nominari. Id ſanè quod in theriacis ante ipſum ſcripſerat Nicander. Quibus uidetur etiam Dioſcorides adſtipulari, quippe qui Echio ſtatim ſubiecerit Ocimaſtrum. His quoque ſubſcribit Plinius libro* XXV. *cap.* IX. *ſic inquiens. Echios duûm eſt generum: altera folijs coronata, pulegio ſimilis: altera lanugine diſtinguitur ſpinoſa, cui & capitula uiperæ ſi-*
6 *milia ſunt. Sed tamen ignoraſſe Plinium Alcibion, & Echium idem eſſe, ſatis manifeſtum eſt: ſiquidem is lib.* XXVII. *c.* V. *Alcibios, inquit, qualis eſſet herba, apud authores non comperi. Ex cuius uerbis illud facilè colligi poteſt, quòd ſcilicet Plinius*

Echii conſid.

Plinii lapſus.

ECHIVM.

cet Plinius non ſatis accuratè Nicandrum legerit. Cæterùm non parua admiratio eum capiet, qui in Echio diligenter opus prudentiſſimæ naturæ perſpexerit, nempe quòd ipſum genuit uiperinis capitulis, ut ita apud homines, quorum potiſſimùm curam gerit, teſtatum relinqueret, eam herbam præſtantiſſimam eſſe ad huiuſcemodi lethalium ferarum morſus. Echium, quòd ubique ferè proueniat, aridis præſertim locis ſæpe in Hetruria, in agro Tridentino, & Goritienſi uidimus, ſemenq; eius uiperinum decerpſimus ad antidota. Herba eſt anchuſæ, quæ ſecundo loco Dioſcoridi redditur, non abſimilis. Vocant quidam ſylueſtre Bugloſſum. Flores profert hæc in rubeum purpuraſcentis inter minuta folia à medio caule ad ſummum: è quibus ſemen prodit nigrum hirſutis, ſpinoſisq; inuolucris incluſum, uiperarum capitibus ſimile. Non inuenio Galenum ullam Echij mentionem feciſſe in libris, quos de ſimplicium medicamentorum facultatibus edidit. Paulus tamen eius uires deſcribit Dioſcoridem ſecutus libro VII. ubi hæc refert. Echion, alij doriada, nonnulli alcibiadion uocant. Spinoſa herba eſt, quæ non modò à ſerpente commorſis cum uino pota auxiliatur; ſæd præſumentes quoque ex ictu nihil moleſtum pati ſinit.

Echii uires ex Paulo.

Nomina.

Quod ἔχιον, Latini quoque Echium dicunt: Itali, Echio: Germani, Vuild ochſen zung: Hiſpani, Yerua della biuora: Galli, Bugloſſa ſauuage.

Ὠκιμοειδές.

Ὠκιμοειδὲς. OCIMASTRVM. CAP. XXVI.

OCimoides, Latini ocimaſtrum uocant, folia fert ocimi, & ramos dodrantales, hirſutos: ſiliquas hyoſciamo ſimiles, ſemine, ut gith, nigro prægnantes. Vim habet ſemen in uino potum, qua uiperarum, cæterarumque ſerpentium morſibus medeatur. Datur iſchiadicis, cum melle, uino, myrrha, & pipere. Radice nititur tenui, & ſuperuacua.

Ocimaſtri conſideratio.

OCimaſtrum, ſiue ſylueſtre Ocimum idipſum nobis appellare liceat, paſſim copioſè naſcitur in Italia, præſertim inter ſegetes prope ſepta, & in agrorum marginibus, folijs ſanè ſatiuo ſimilibus: ramulis hirſutis, quadratis, dodrantali, uel cubitali longitudine: in quorum ſummo flores emicant, candidi, quandoque uerò purpurei, id quod ſilentio præterijt Dioſcorides: è quibus uaſcula erumpunt hyoſcyami figura, capaci uentre, arctis faucibus, per ambitum denti-

OCIMASTRVM, SIVE OCIMOIDES.

culatis, uiperinis capitibus similia: in quibus semen includitur nigrum, melanthio ferme simile. Hæc uascula ita à natura facta pueri nostrates colligunt, ubi exaruerint: siquidem, cùm semen exciderit, ijs intus sufflantes acutissima edunt sibila: sic enim natura pueris interdum ludendi præbuit instrumenta. Meminit huius Nicander in theriacis inter echij genera sic inquiens. Echij genera duo: alterum spinoso folio, anchusæ simile: alterum minoribus folijs, & purpureo flore, aspero lanuginosoque caule, capitulis uiperarum figura. Ocimastri uires ex Gal. *Ocimastri uires tradidit Galenus in calce libri* VIII. *simplicium medicamentorum, ubi sic inquit. Ocimoides quidam Philitærium cognominant. Radix superuacanea est. At semen tenuium partium, & desiccantis citra mordacitatem facultatis est.* Nomina. *Herba Græcis* ὠκιμοειδὲς, *Latinis Ocimoides, & Ocimastrum appellatur: Italis, Basilico saluatico: Hispanis, Albahaqua montesina: Gallis, Basilic sauuage.*

Ἔρινος. ERINVS. CAP. XXVII.

ERinus nascitur apud fontes, & fluuios, folijs ocimi, sed minoribus, parte superna diuisis: surculis quinis, senisúe, dodrantalibus: flore candido: semine nigro, & acerbo: folia, & caules [a] lacteo succo turgent. Semen drachmis duabus in quatuor mellis cyathis oblitum, oculorum fluxiones cohibet. Succus cum sulphure, & nitro instillatus, aurium dolores sedat.

[a] Catec. ὅπου μαστὸς ἐστὶ ὁ καυλὸς, καὶ τὰ πέταλα. i. caulis & folia succo referta sũt.

Erini consid. *ETsi nonnulli Dioscoridis codices habeantur, in quibus non legitur Erinum aliquo lacteo succo turgere; non desunt tamen & in quibus planè oppositum scriptum inueniatur, quorum lectio mihi magis probanda uidetur non infirmis, ut arbitror, nixus rationibus. Quippe quòd herbam hanc apud aquarum riuulos uiderim, legerimq́; lacteo succo manantem, adeò ut eo manus inficeret. Quòd præterea Plinio reddatur Erinus herba lactaria, seu lacte madens libro* XXIII. *cap.* VII. *ubi de ea hæc memoriæ prodidit. Herba inquit, quam Græci Erinon uocant, reddenda est in hoc loco propter gentilitatem. Palmo alta est, cauliculis quinis, ferè ocimi similitudine, flos candidus: semen nigrum, paruum, quod tritum cum melle Attico oculorum epiphoris medetur. Manat lacte multo, & dulci. Herba perquàm utilis aurium dolori, nitri exiguo addito. Folia resistunt uenenis. hæc Plinius. Cæterùm Erini facultatis aduersus uenena non meminit Dioscorides, quanquam Nicandro, ut quæ ad id præstet, addatur in antidotis. Galenus hanc herbam non Erinum, sed Echinon* Erini uires ex Gal. *appellat: neque id sanè mirum est, quandoquidem in uetustis aliquot Dioscoridis codicibus Echinos legitur. De qua disserens ipse Galenus libro* VI. *simplicium medicamentorum, sic inquit. Echini herbæ semen acerbum est: ac proinde repellentis, & exiccatoriæ facultatis. Vtuntur eo ad oculorum, & narium fluxiones.* Nomina. *Quæ herba Græcè* ἔρινος, *Latinè Erinum, & Ocimum aquaticum nominatur: Italicè, Erino: Hispanicè, Basilgo de lhagoa.*

Ἄγρωστις. GRAMEN. CAP. XXVIII.

GRamen geniculatis serpit ramulis, à quibus radices spargit dulces, articulis præcinctas: folia acuminata, dura, & ut arundinis paruæ lata, eaque iumenta, & boues pascunt. Trita radix illitu uulnera conglutinat. Decoctum eius in potu, torminibus medetur, & urinæ difficultatibus: calculosa etiã uesicæ excrementa cõminuit. Est & arundinaceum gramen, priore multò maius, quod iumenta necare traditur, præsertim in Babylone: idque iuxta uias nascitur. Quod in Parnaso monte gignitur, densius fruticat: folijs hederaceis: flore odorato, candido: semine paruo, non inutili: radicibus quinis, aut senis, digitali crassitudine, candidis, mollibus, & [a] admodum dulcibus. Succus si in uino cum melle pari, & myrrhæ dimidio decoquatur, adijcianturque piperis, & thuris tertiæ portiones, probatissimum erit oculorum medicamentum: id in ærea pyxide reconditur. Decoctum radicis idem, quod herba præstat. Semen uehementius urinam impellit: aluum, uomitionesque sistit. Natum in Cilicia gramen, quod incolæ Cinnam appellant boues inflammat [b] si eo uirenti sæpe pascantur.

[a] Meum. γλυκείας ἰσχυρὰς. i. dulces, ualidas.
[b] ὑγρὰ βρωθεῖσα ἐμπίπρησι τοὺς βόας. i. humidum in pabulo sumptum inflammat boues.

Graminis historia ex Pli. *PLura, ac uaria sunt Graminis genera: siquidem præter hæc tria, quorum meminit Dioscorides, alia quoque tria aculeati generis Plinio redduntur lib.* XXIIII. *cap.* XIX. *naturalis historiæ, his uerbis. Gramen ipsum, inquit, est inter herbas uulgatissimum: geniculatis serpit internodijs, crebroq́; ab ijs, & ex cacumine nouas radices spargit. Folia eius in reliquo orbe in exilitatem fastigiantur. In Parnaso tantùm hederacea specie densius, quàm usquam fruticante: flore odorato, candidoq́;. Iumentis herba non alia gratior, siue uiridis, siue in fœno siccata. Tunditur aspersa aqua. Succum quoque eius in Parnaso excipi tradunt propter ubertatem: dulcis enim hic est. In uicem eius in reliqua parte terrarum succedit decoctum ad uulnera conglutinanda. Quod & ipsa herba tusa præstat illita, tueturq́;, & ab inflammationibus placat. Decocto adijcitur uinum, ac mel ab aliquibus, & thuris, & piperis myrrhæq́; tertiæ portiones. Rursusq́; coquitur in æreo uase, ad dentium dolores, & epiphoras. Radix decocta in uino torminibus medetur, & urinæ difficultatibus, ulceribus uesicæ: calculos frangit. Semen uehementius urinam impellit: aluum, uomitionesq́; sistit. priuatim autem draconum morsibus auxiliatur. Quod è graminum genere septem internodia habet, efficacissimè capiti contra dolores alligatur.*

GRAMEN.

alligatur. Sunt qui & aculeatum gramen uocant trium generum, cùm in cacumen aculei ſunt plurimùm quini, dactylon uocant. Hos conuolutos naribus inſerunt, extrahuntq; ſanguinis ciendi gratia. Altero, quod eſt aizoo ſimile, ad paronychia, & pterygia unguium, & cùm caro unguibus excreuerit, utuntur cum axungia. Tertium genus, quod tenuius eſt, naſcitur in parietibus, & tegulis. Huic cauſtica uis eſt. Siſtit ulcera, quæ ſerpunt. Gramen capiti circundatum, ſanguinis è naribus fluxiones ſiſtit. hæc Plinius de graminibus. Cæterùm hinc omnibus planè perſpicuum eſſe puto, Gramen, quod in Babylone, non gigni in Italia: quanquam illud primum ac uulgatum genus nobis paſſim frequentiſsimum naſcatur. Neque illud quoque omnibus non cognitum & uulgare eſt, cui in cacumine caulium quini ſunt aculei, ueluti digiti, quos pueri naribus inſerunt extrahuntq;, ut ſanguinem eliciant. Hanc herbam Hetruſci ab effectu uulgò appellant Sanguinella, alij Capriola. De qua latius in Coronopo diximus. ubi Leoniceni, & Ruellij ſententiam reprobauimus, qui hanc & Coronopum Dioſcoridis unam & eandem herbam eſſe aſſeruerunt. Verùm de Coronopo ſeparatim diſſeruit Plinius libro XXII.

 cap. XIX.

GRAMEN MANNAE.

cap. XIX. *ſuæ naturalis hiſtoriæ. Poſtremam hanc in aliquibus Germaniæ locis ſeri ac coli audio non minori cura, quàm cætera frugum & leguminum genera. Siquidem eius ſemine, quod* MANNAM *appellant, frequenter ueſcuntur in cibis, quòd in iure pinguium carnium decoctum, non minorem cum palato ineat gratiam, quàm oriza; cui ego facile præpoſuerim: eſt enim ſemen panico, milioque longè minus, album orizæ ferè modo: ſed in pila ipſum quoque tundere oportet, ut à ſuo reſiliat putamine. Cæterùm* GRAMEN *quod in Parnaſo prouenit, ego Iacobo Antonio Cortuſo uiro optimo acceptum refero. nam antea à me uiſum non eſt. Sed iam Graminibus ſuas reddamus uires ex Galeno, qui de ijs agens libro* VI. *ſimplicium medicamentorum, ita ſcriptum reliquit. Graminis radix mediocriter frigida eſt, & ſicca, mordacitatem quandam exiguam, & partium tenuitatem obtinens. At herba ipſa primo quidem exceſſu refrigerat, in humiditate uerò, & ſiccitate moderata. Porrò ſemen alibi quidem imbecillum eſt, in Parnaſo uerò deſiccatorium, & tenuium partium, & ſubacerbum. Gramen eſculentam habet radicem, ubi mollis fuerit dulcem quidem inſtar aquæ, ſed acre quiddam exiguum, & ſubacer-*

Graminis uires ex Gal.

GRAMEN PARNASI.

& ſubacerbum obtinentem. Hæc herba planè aquea guſtantibus eſt. Ex quibus apertum eſt, radicem modicè eſſe tum frigidam, tum ſiccam: ac proinde cruenta ulcera glutinare. At ipſa herba illita, non uehementer refrigerat, in medio conſtituta humiditatis, & ſiccitatis. Porrò mordacitas & tenuitas, quæ radici ineſt, exigua eſt quidem, ſed interdum tamen lapides frangere aſſolet, ſi quis eam decoctam ebibat. At ſemen alterius quidem imbecillum eſt, eius uerò quæ in Parnaſo naſcitur, urinam ciet: & fluxus uentris, & ſtomachi reſiccat: uis enim eius eſt exiccatoria, tenuium partium, & ſubacerba. Herba, quæ Græcis ἄγρωστις, Latinis Gramen appellatur: Arabibus, Vagem, Negèn, ſeu Negien, Thel, Kel, & Negil: Italis, Gramigna: Germanis, Graſz: Hiſpanis, Grama, & Gramenha: Gallis, Dent de chien. Nomina.

Σιδηρῖτις. SIDERITIS. CAP. XXIX.

SIderitin aliqui heracleam uocant. folia habet marrubij, ſed longiora, ſatis ad frondem quercus, aut ſaliuæ accedentia, minora tamen, & aſpera: caules edit quadratos, dodrantem altos, aut etiam maiores, non iniucundi guſtus, aliquantumq́ue ſubſtringentis: in quibus per interſtitia orbiculatæ uertebræ, ut in marrubio ſpectantur: & ſemen in eis nigrum. naſcitur in [a] petroſis. Illita folia, ſuapte in uulnera ſine inflammationis periculo iungunt.

[a] ἐν ὑποπέτροις χωρίοις. i. in ſubpetroſis locis. ita omnia exēplaria.

a Meum. φύλλα δὲ ἐπὶ μόσχων μακρῶν, ὅμοια τοῖς τῆς πτερίδος, ἀκροσχιδῆ πολλὰ ἑκατέρωθεν. i. folia in pediculis longis, ſimilia folijs filicis, in ſummo utrinque inciſuris diuiſa.

a Meum. τοιχοῖς. i. parietibus.

† Orib. μικρὰ i. paruis.

b Vtrunque exép. καὶ ταύτης ἡ δύναμις ἐπιτιθεμένη, κολλητικὴ ἐναίμων καὶ νεοτρωτῶν. i. & huius uis eſt, ut impoſita, glutinet uulnera recẽtia & cruẽta.

SIDERITIS ALTERA. CAP. XXX.

Σιδερῖτις ἑτέρα.

Altera Sideritis binûm cubitorum ramulis,exilibus [a]: folio filicis, numeroſo, utrinque per oras diuiſo,pediculo longo,prodeuntibus è ſummo alarum ſinu ſurculis,longis,tenuibus: capitulo in cacumine orbiculato,aſpero:in quo ſemen continetur,quàm betæ rotundius aliquantò,ac durius. Huius uis foliorumq́ue ad uulnera, præcipua eſt.

SIDERITIS TERTIA. CAP. XXXI.

Σιδηρῖτις τρίτη.

Sideritin aliam eſſe tradunt,quam Crateuas heracleam uocat,in [a] macerijs,& uineis naſcentem: folijs, ab una radice multis,coriandro ſimilibus†,circa coliculos dodrãtales,læues,teneros,ſubcandidos atque ſubrubicundos: flore puniceo,paruo,guſtanti amaro,& lento [b]. Huius ea uis eſt,ut quanuis recenti uulneri impoſita,ſanguinem ſupprimat.

SIDERITIS PRIMA HERACLIA.

SIDERITIS II.

Tria Sideritidis genera præter Achilleam, de qua ſequenti capite dicetur, hîc à Dioſcoride repræſentari conſtat. Quorum etſi illam, quæ ſecundo loco deſcribitur, antea in noſtris Italicis commentarijs me nunquam inueniſſe, ac uidiſſe tradiderim; eam tamen hoc anno Piſis ad me miſit Lucas Ghinus Forocornelienſis uir rei medicæ peritiſſimus. Reliqua uerò genera iandiu nouiſſe nos putamus, quòd ea omnibus notis ſuam quæque hiſtoriam ſequi deprehenderimus. Cæterùm nemini mirum ſit, quòd tam uaria effigie primæ Sideritidis folia reddiderit Dioſcorides, ut qui ea modò marrubij, modò quercus, modò ſaluiæ figura depingat. Quippe eorum longitudo ſaluiæ accepta referatur oportet: ſcabrities deinde ſuperficiétenus, ac ſubalbidus color tum eidem ſaluiæ, tum marrubio: quercui poſtremò, quæ in ambitu eſt diuiſura. Talis profectò mihi eſſe uidetur, quam nos primo ſtatim loco expreſſimus. Quippe omnibus notis primam refert Sideritim, nec aliud quidpiam obſtare uidetur, quàm quòd ea frequentius naſcatur humidis quàm ſiccis locis, quanquam ſæpe eandem uirentem in locis quoque ſiccis inuenimus. Id itaque tantùm in cauſa eſt, ut hanc non auſim omnino legitimam facere Sideritim, & Sideritidis cō ſideratio.

 præſertim

SIDERITIS III.

præſertim cùm aliam nunc repererim plantam in Vienneñſi agro, ac in alijs Auſtriæ locis, arido in ſolo, quæ Sideritim primam perbellè refert. Exit enim hæc quadrato caule, ipſoq; dodrantali aut maiori, ramoſoq; . folijs Marrubio longioribus, & ad ſaluiæ faciem accedentibus, criſpis, & albicantibus, & per ambitum laciniatis: ſapore haud ingrato: Floribus uerticillatim in caule prodeuntibus, marrubij modo, ut ex appicta hîc imagine, quis certior fieri poterit. Sed ea mihi quidem nihil prorſus primæ Sideriti adſtipulari uidetur, cuius imaginem expreſſit Fuchſius in ſuo inſigni de ſtirpium hiſtoria commentario. Siquidem perſpicuum eſt, quòd eius pictura non ſolùm non præ ſe fert folia, & caules, quæ Sideritim ueram referant; ſed etiam flores eius ſpicati in cacumine, non in caulibus inter folia marrubij modo, planè ueræ Sideriti refragari conſpiciuntur. Ruellius porrò Sideritim hanc nonnullis herbam Iudaicam appellari tradit. Verùm ſi is Iudaicam illam intelligit, cuius libro II. meminit Auicenna, nullo modo erroris culpa uacare poteſt. Nam Auicennæ Iudaica herba nil ſanè aliud deſignat, quàm eruum. Sunt tamen aliqui, qui herbam Iudaicam, itemq; Paganam eam nominant, quæ herbarijs,

Fuchsij erratũ.

SIDERITIS IIII.

barijs, & medicis quibuſdam VIRGA *aurea dicitur, caule rubente, bicubitali, læui: folijs oliuæ latioribus, circùm minutiſsimè ſerratis, in ſuperficie læuibus: floribus in ſummitate caulium ſpicatis, colore aureo, flores ij, ubi maturuerint, in pappos abeunt. Hanc chirurgici in Germania, alijs quibuſdam additis, ijs feliciter potandam exhibent, quibus intrinſecus inflicta ſint uulnera, & ad fiſtulas. Quinetiam eam in unguenta, quæ ad id conficiuntur, utiliter addunt. nam, ut ipſi referunt, glutinandis uulneribus tam intrò in corpus ſumpta, quàm exterius illita, efficax admodum eſt medicamentum. Extulit hanc Arnaldus inter recentiores clariſſimus author: ad urinam ciendam, comminuendosq́; calculos. quod tamen apud alium ſcriptorem hactenus mihi non licuit reperire. Pota hæc alui fluxiones cohibet, id quod etiam præſtat clyſteribus infuſa. Eius decocto ſanantur oris ulcera, firmanturq́; dentes. Idem gargarizatu anginam, & columellæ inflammationem arcet, & faucium morbis medetur. Veruntamen hæc, ut ad inſtitutum noſtrum redeamus, non erit Sideritis primi generis, ut fortaſſe Ruellius exiſtimauit. Sunt quoque, qui Italicam Pimpinellam tertiam faciant Sideritim,*

Virgæ aureæ facies, & uires.

quibus

VIRGA AVREA.

quibus ego haud astipulari possum. quippe quòd illi folia coriandri non sint, nec eadem circa caules oriantur, sed pinnata, è longo utrinque pediculo exeant. Item quòd caules præduros gerat, non teneros, ac etiam quòd flores, capitulaq; nec amaro, nec lento gustu habeantur, sed adstringenti, & austero. Sideritidis uires ex Gal. *Sideritidis uires memoriæ prodidit Galenus lib.* VIII. *simplicium medicamentorum, ubi ita scriptum reliquit. Sideritis habet quidem etiam abstergendi quandam facultatem: sed plurima eius pars humida est, & mediocriter frigida: paucula uerò inest adstrictio. quare phlegmonem sedat, & glutinat. Hæc Galenus, de una tantùm Sideritide scribens. Sed cuius ex tribus meminerit, non facile est decernere.* Nomina. *Σιδηρῖτις sic Græcè, ut etiam Sideritis Latinè uocatur: Arabicè, Sidrichis: Italicè, Siderite.*

Α᾽χίλλειος.

Ἀχίλλειος. ACHILLEA. CAP. XXXII.

ACHillea, quibuſdam Achillea ſideritis, dodrantales, aut maiores gerit ſcapos [a], fuſorum effigie minutulis folijs circundatos, ex obliquo crebras inciſuras habentibus, coriandri ſimilitudine, † ſubfuluo colore, lentis, odore multo, non inſuaui, uerùm medicato: umbella in cacumine rotunda: floribus candidis, purpureis, & aurum æmulantibus. prouenit læto ſolo. Trita coma ſanguinolenta glutinat, & ab inflammationum periculo tuetur: erumpentem ſanguinem inhibet, & cruenta uuluæ pro fluuia in uellere. Decocto quoque inſident fœminæ fluxione uuluæ laborantes. ad dyſenteriã bibitur. [b]

a Meum. ἄτακτοειδῆ. i. inordinatos.
† Orib. addit. ὑποπικρὰ. i. ſubamaris.
b Cat. add. καὶ κρατῆσας εἰς τὸ αὐτὸ προειρημένα πάντα, καὶ ὅλη κοπεῖσα μετὰ ἀξυγγίου παλαιοῦ τὰ παλαιὰ τῶν ἑλκῶν, καὶ δυσαπούλωτα θεραπεύει ξηρὰ δὲ κοπεῖσα καὶ μέλιτι μιγνεῖσα ἐστὶν ἀνακαθαρτικὴ. i. Et Crateuas affirmat hæc oĩa, quòdque tota contuſa cum axungia ueteri, antiqua ulcera, quę difficulter cicatricem admittunt, ſanat, φq́; arida contuſa, & cum melle miſta ulcera purgat.

STRATIOTES MILLEFOLIVM.

Achilleæ consideratio.

*Qui uulgaris usus Millefolium Achilleam esse existimant haud dubiè, mea quidem sententia, decipiuntur. Siquidem
id (ut infrà latiùs dicemus de Stratiote millefolio differentes) folia non profert crebris ex obliquo sectionibus, corian-
dri similitudine, sed auicularum pennas æmulantia. Porrò tametsi constet, Millefolium umbella coronari modò alba, mo-
dò purpurea, modò aurea; non tamen propterea colligendum est Millefolium, & Achilleam unam & eandem herbam esse.*

Multorum error.

*Quãdoquidem non putauerim ego fuisse Dioscoridis institutum (ut Ruellio placet) quòd hæc Achillea umbellam ferat candi-
dam, illa uerò purpuream, alia denique auream: sed quòd omnibus in uniuersum Achilleæ plantis eadem insit umbella,
quæ tantùm prædictis coloribus distincta spectetur. Nascitur in Hetruria planta, nascitur & in Goritiensi agro, scapis fe-
rè cubitalibus: folijs coriandri proximis, odore quadantenus graui, non tamen ingrato: umbella in cacumine rotunda, am-
plaq́; colore in purpura candicante, punctis quibusdam aureis depicta, quàm semper putaui esse legitimam Achilleam.
Atque in hac persistam sententia, donec quis certiorem plantam protulerit: quòd hæc mihi planè omnibus notis Achilleam 1
Dioscoridis repræsentare uideatur. Cæterùm in hunc fortè errorem, ut crederent nostrum millefolium esse Achilleam, il-
los deduxit Plinius, qui lib. XXV. cap. V. Achilleam Latinis millefolium uocari tradidit. Veruntamen is, quantum uidere
est, eo in loco non Achilleam hanc describit, sed eam omnino plantam, quam Dioscorides myriophyllum appellat. Quare
paulò pòst hæc uerba subiunxit. Sed alij, inquit, fatentur ueram Achilleam esse scapo cæruleo, pedali, sine ramis, ex om-
ni parte singulis folijs rotundis eleganter uestitam. Ex quibus uerbis liquidò apparet dubitasse Plinium, qualis legitima*

Serapionis lapsus.

*esset Achillea: & ideo ita indeterminatè locutum fuisse, ut nihil in eo perpetuum statui possit. Serapio, authoritate Con-
stantini, Achilleam, quòd (ut ipse ait, licet falsò) rubeum succum fundat, Sanguinem draconis appellat. sed fortasse hìc in-
terpretis lapsus suus factus est. Siquidem succum rubeum fundere Achilleam non tradidit Dioscorides: neque etiam (ut
omnes compertum habent) lacryma, quam officinæ Sanguinem draconis appellant, herbæ succus est, sed Arabicæ cuiusdam
magnæ arboris gummi, uel, ut aliqui uolunt, draconis animalis est sanguis ab elephante collisi. Cuius loco illius plurimum 2
uendunt impostores, quem hirci sanguine cum resina quàuis, sorbis siccis, alijsq́; nonnullis adulterant, & in rotundas pla-
centas conformant.*

Achilleæ uires ex Gal.

*Achilleæ meminit Galenus lib. VIII. simplicium med. sic de eius uiribus scribens. Quidam etiam
uocant Achilleam sideritim, quæ proposita quidem, quod ad iam dicta attinet, uiribus est non dissimilibus: cæterùm ad-
strictione exuperat. quare ad sanguinis eruptiones, dysenterias, & muliebre profluuium congruit.*

Nomina.

*Planta Græcis ἀχίλ-
λειος, Latinis pariter & Italis Achillea uocatur: Arabibus Sichritis, & Egilos: eius uerò succus Demalochotten.*

Βάτος. RVBVS. CAP. XXXIII.

Rvbus notitiæ uulgaris. Vim habet siccandi, & adstringendi: capillum tingit. Ramorum deco- 3
ctum, potu aluum sistit, & fœminarum profluuia. præsteris morsui accommodatissimum. Gin-
giuas firmant, & oris uitijs medentur folia commanducata: cohibent ulcera quæ serpunt: ulceribus
in capite manantibus, oculisque procidentibus, remedio sunt: condylomatis, & hæmorrhoidibus
folia illinuntur. cardiacis, & stomachi doloribus, trita conuenienter imponuntur. Caules cum fo-
lijs tunduntur, exprimiturque succus, mox sole cogitur, singulari remedio contra omnia, quæ mo-
dò dicta sunt. Mori in rubro nascentis quàm optimè maturi succus, ad oris medicamenta conuenit.
Sistitur aluus [a] præmaturi cibo, necnon flore in uino poto.

a Meum. μέσος πέπειρος. i. Media maturitate.

Βάτος ἰδαία. RVBVS IDAEVS. CAP. XXXIIII. 4

IDæus Rubus appellatus est, quoniam copiosus in Ida prouenit. Est autem longè tenerior priore,
ac minoribus spinis horrens: quanquam & sine spinis inueniatur. Insuper eadem præstat, quæ su-
pradictus. Cæterùm flos cum melle oculorum collectionibus illinitur. ignem sacrum extinguit, sto-
machicisque ex aqua bibendus datur.

Ruborum consideratio.

*Rubi uulgaris plantæ, plura apud nos reperiuntur genera. quod etiam testatum reliquit Theophrastus libro III. c.
XVIII. de plantarum historia. Alius nanque arboris instar crassescens, in altum attollitur: alius sepibus, frute- 5
tisq́; implicatur: alius humi serpit, radicaturq́; graminis modo, quem ideo humirubum appellant: alius denique alijs mo-
dis in syluis, & montibus uagatur. Cæterùm qui passim in sepibus & frutetis nascitur rubus uirgas edit quadrangulas, sub-
rubentes, obsequiosas aduncis, minantibusque aculeis ubique refertas. E ramis pediculi prodeunt aculeati, è quibus terna
dependent folia, aspera, & in acutum desinentia, fragariæ herbæ haud dissimilia. prominente altera parte dorso, aduncis,
& minoribus spinis armato. flores profert in ramusculorũ summis partibus racemosos, albicantesq́; è quibus mora oriuntur.
Radix illi est longa, & longo tractu repens, graminis modo. At IDAEVS RVBVS, etsi ab Ida monte denominari cœperit,
quòd ibi copiosissimus fortasse habeatur, nascitur tamen in alijs etiam montibus. Nam in Boemia non solùm habetur in
montibus ubi sponte eum frequentissimum adeo reperies, ut montes quidam eo solo syluescant, sed etiam in hortis translatum
uideas. Est itaque altero longè clementior. Siquidem latiora, molliora q́; profert folia, uirgas rotundas, fragiles. spi-
nis nullis, aut omnino raris. Flores edit albos uulgaris rubi æmulos, quemadmodũ, & fructus, qui facie rubi mora imitatur; 6
intercedẽte tamẽ coloris ac saporis differentia. Quippè is tenerior est. Sapore subdulci pariter ac subadstringenti, et quadam
cum*

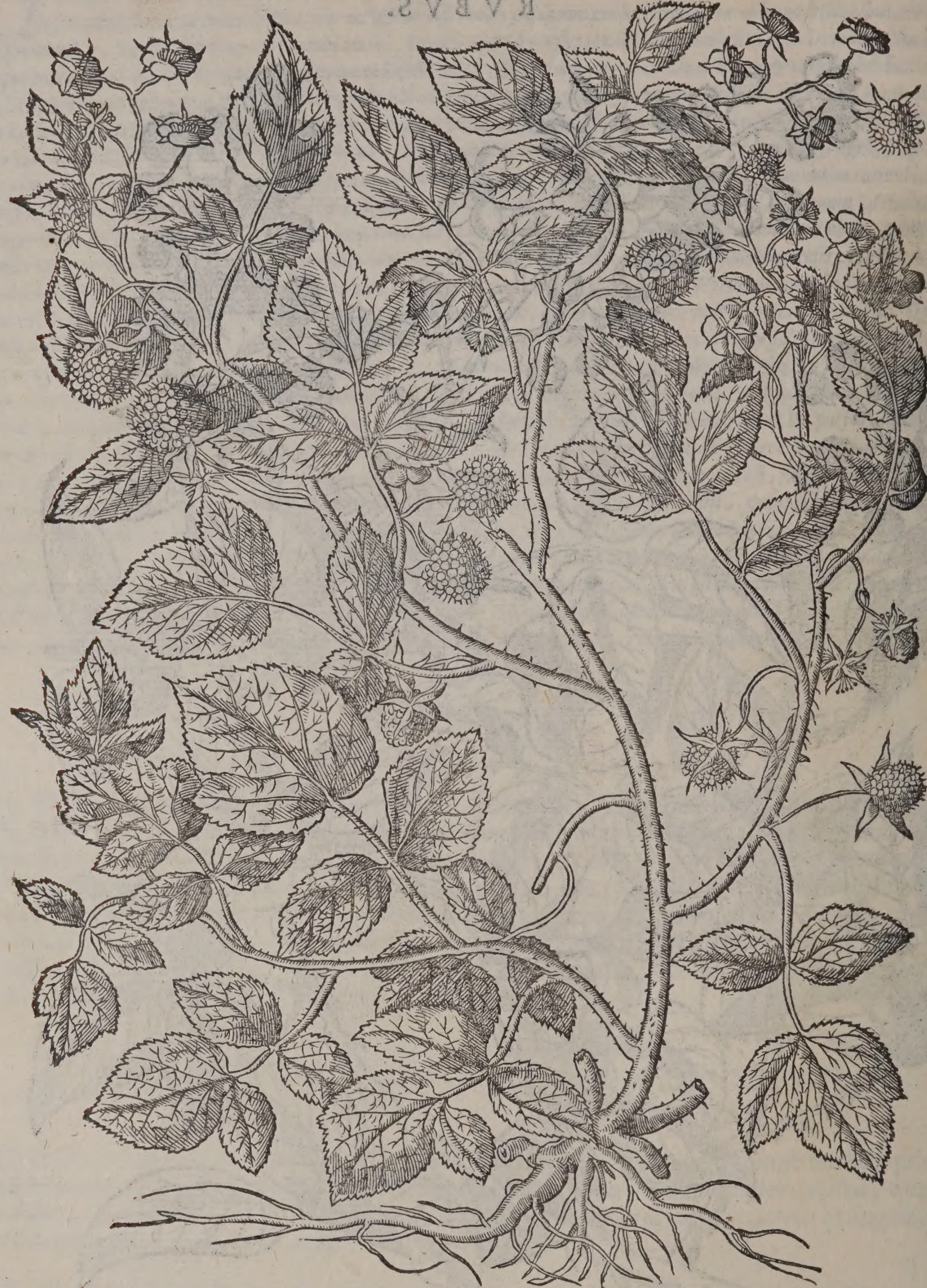
RVBVS.

cum infipiditate iucundus. Color quoque illi eft perpetuò rubicundus, nunquam nigrefcens, & in fuperficie fubalbicans, ac fi effet rore frigido perfufus. Ananienfes & Tridentini hos fructus Ampomele uulgò uocant, ijsq; fragorum uice uefcuntur. His autem fructibus Vrfi maximè delectantur, qui hac de caufa, eo potiffimum tempore, quo maturefcunt, à uenatoribus captantur. Sunt & paftorum cibus, qui in montibus ouium caprarumq; greges cuftodiunt. Fuchfius rubi mora (ut libro primo in liguftri mentione diximus) uacinia effe putat. Sed quare ab eo diffentiam, ibidem diffufius oftendi, quòd fcilicet uacinia flores, non fructus effe exiftimem. Rubi uires defcripfit Galenus libro VI. fimplicium medicamentorum, fic inquiens. Rubi folia, germina, flos, fructus, & radix qualitate adftringente participant, eaq; non obfcura. Sed hoc inter fe differunt, quòd folia, mollia potifsimùm, & recens nata, plurimum in fe habent fubftantiæ aqueæ, parum uerò adftrictionis: eadem ratione & germina. Itaque fi mandantur, aphthas, & alia oris ulcera fanant. quin & alia uulnera glutinare ualent. Eft enim eorum temperies & ex terrea frigida effentia, & aquea tepida. At fructus, fiquidem

Rubi uires ex Gal.

RVBVS IDAEVS.

maturus fuerit, non parum habet ſucci calidi temperati, qui dulcis eſt, uti monſtrauimus. Proinde ob hoc, & propter modicam adſtrictionem, eſui non inſuauis eſt. At immaturus à frigida ſubſtantia terrea uincitur: & propterea acerbus eſt, & ualde exiccatorius. Et ſanè uterque ſiccatus reconditur, ualidius quàm recens deſiccans. Sed & flos eandem fructui immaturo facultatem poſſidet: utraque ad dyſenterias, & uentris profluuium, tum robur deperditum, & ſanguinis expuitiones, idonea remedia. Porrò radix præter adſtrictionem non paucam in ſe habet ſubſtantiam tenuem, propter quam &

Nomina. *lapides renum comminuit. Hæc planta Græcis βάτος appellatur: Latinis, Rubus: Mauritanis, Buleich, ſeu Haleich: Italis, Rouo: Germanis, Carza: Gallis, Ronce. Eius uerò fructus Græcè βατίνα et βατινία dicuntur: Latinè, Mora rubi: Italicè, More di rouo: Germanicè, Bramber, & Kratzber.*

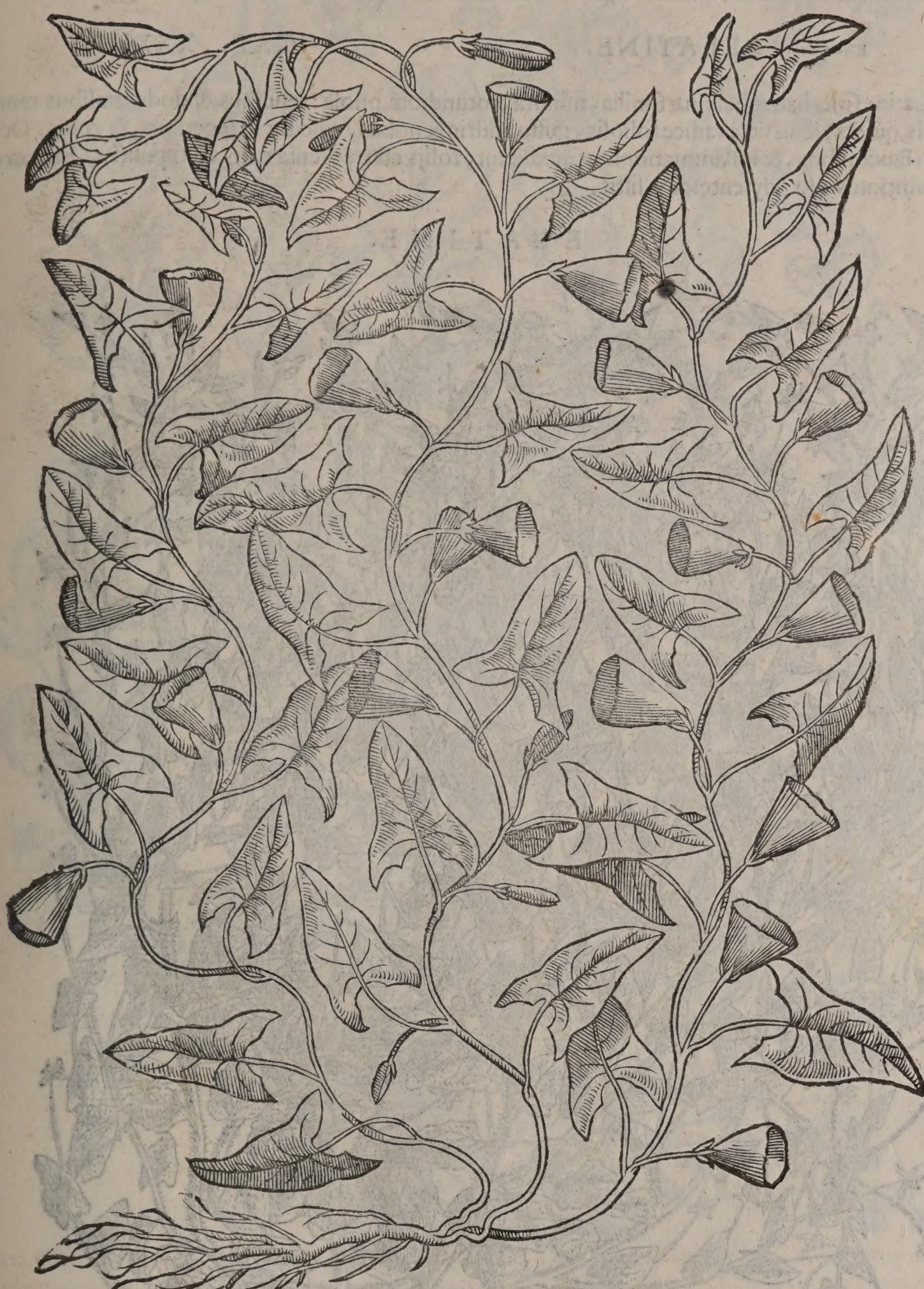
Ε᾿λξίνη. HELXINE. CAP. XXXV.

HElxine cognomento ciſſampelos, folijs eſt hederæ: minoribus: ramulis [a] exilibus, quibus complectitur quodcunque contigerit adminiculum. Naſcitur in ſepibus, uinetis, & ſegetibus. Foliorum ſuccus potu deijcit aluum.

[a] Meum. μακρὰ. i. longa, atque eodē modo habet Catecuz. ſub nomine ἐυξίνη.

Nulli

HELXINE CISSAMPELOS.

NVlli certè dubium eſſe putauerim, quin Helxine cognomine ciſſampelos, quaſi hederaceam uitem dixeris, ſpecies ſit Conuoluuli. Sed quæ ea ſit, non facilè explicari poteſt. Verùm cùm eam reddiderit Dioſcorides folijs hederæ ſimilibus, minoribus tamen: ramulis exiguis, quibus quodcunque contigerit complectatur: naſcaturq́; in ſepibus, uineis, & ſegetibus, ſatis mihi declaraſſe uidetur, eam eſſe Helxinen, quæ quidem in aruis tum ſegetes ipſas, tum linum, tum legumina omnia irretit, ac uincit, & in uinetis, palis, & uitibus circumuoluitur. Hanc Hetruſcum uulgus ſuo idiomate nominat Vilucchio minore, Tridentinis uerò Minutola dicitur. (Helxinis conſideratio.) *Quanquam non deſunt, qui putent Helxinem eam eſſe herbam, quæ crebra reuolutione ſepta, & uicinos implicat frutices, flores illos candidos æſtate oſtentans, quos noſtri uulgò appellant Campanelle.* (Quorundam opinio.) *Hanc Plinius conuoluulum uocat lib.* XXI *.cap.* V *.ubi eam his uerbis depingit. Eſt, inquit, flos non diſſimilis lilio in herba, quam Conuoluulum uocant, naſcens per fruteta, nullo odore, nec crocis intus, candorem tantùm referens, ac ueluti naturæ rudimentum lilia facere condiſcentis. Sunt qui aberrantes hanc herbam, & eius florem liguſtrum uocent: in qua appellatione deceptus fuit Seruius grammaticus. Hunc errorem exploſimus libro primo, ubi ueri*

Helxines uires ex Gal. Nomina.

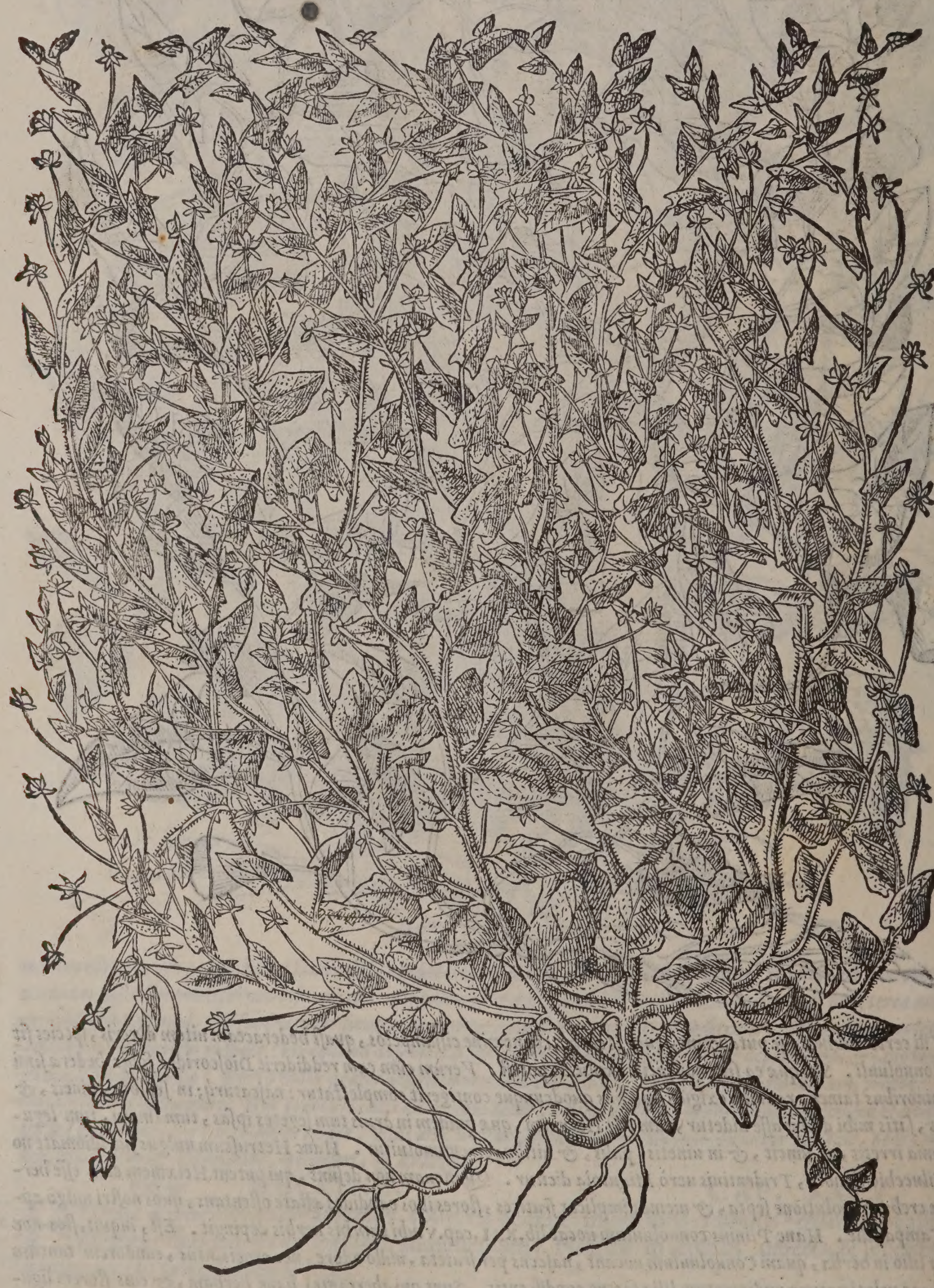
ligustri mentionem fecimus. Helxinen perpaucis perstrinxit Galenus lib. VI *.simpl.medic.sic inquiens. Helxine,quæ & cissampelos nuncupatur, digerendi facultatem habet. Ea Græco nomine* ἑλξίνη κισσάμπελος: *Latino item Helxine cissampelos: Arabico, Acsin: Italico, Vilucchio minore: Germanico, Mittel uuind: Hispanico, Campanela yerua.*

Ε'λατίνη. ELATINE. CAP. XXXVI.

ELatine folia habet helxinæ similia, minora, rotundiora, pilosa: tenuibus,& dodrantalibus ramulis, quinis, senisúe, à radice foliosis, gustu adstringentibus. nascitur in segetibus, & cultis. Oculorum fluxionibus, & inflammationibus auxiliatur, folijs cum polenta tritis,& impositis. Eadem cocta sorbitionis usu [a] dysenteriam sistit.

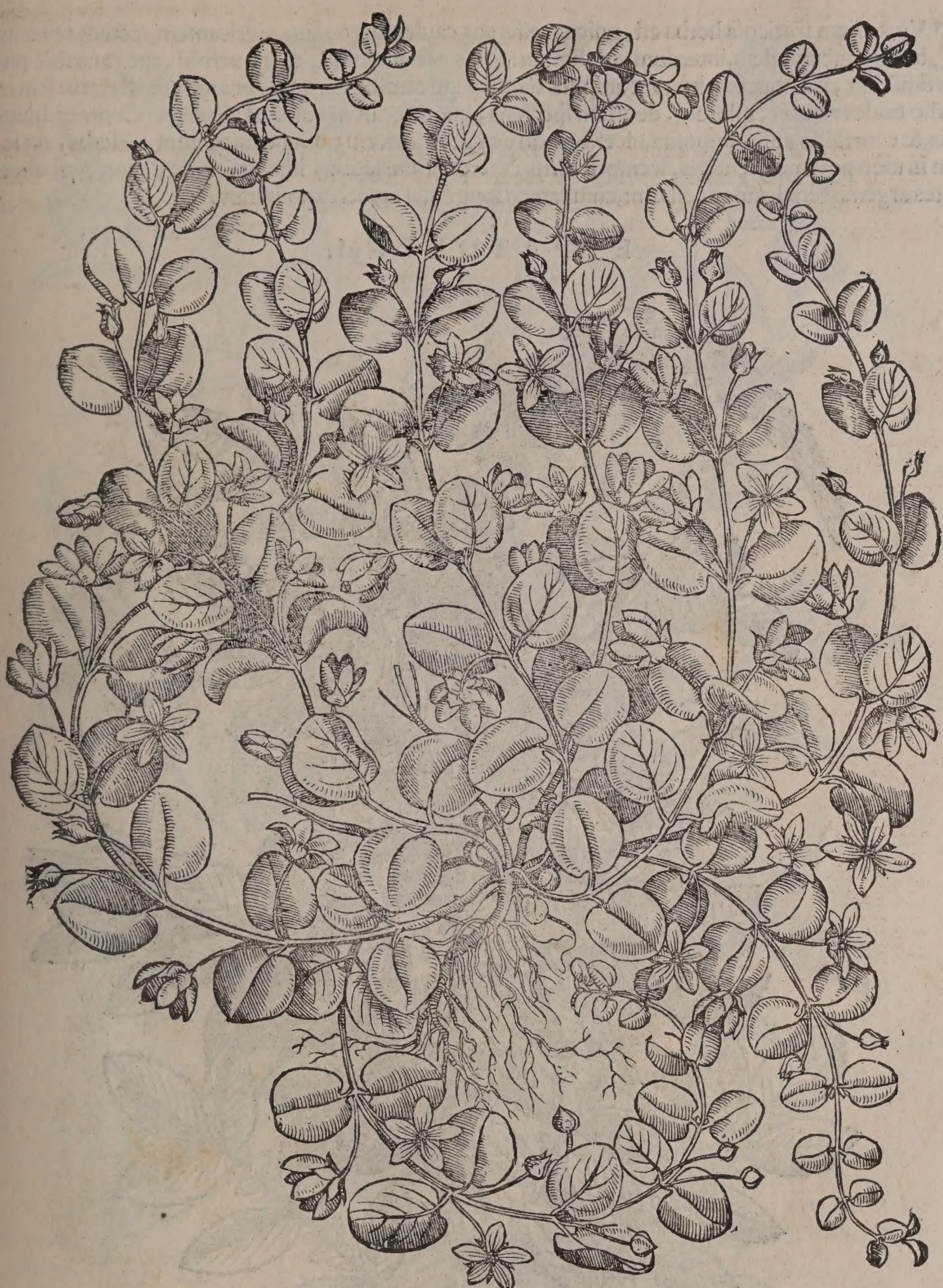
[a] Meum. κοιλίαν χαὶ.i.uentrem, &

ELATINE.

Sunt

NVMVLARIA.

SVnt qui uelint Elatinen eam eſſe plantam, quam quidam Nummulariam uocant. Alij uerò non hanc uolunt, ſed eam quam nos uulgò uocamus Sorbaſtrella, officinæ Pimpinellam, & alij quidem Sanguiſorbam dicunt. Sed mihi quidem, ut dicam quod ſentio, neutrorum placet opinio. Siquidem Nummularia in primis non fert folia piloſa, neque in ſegetibus, neque in cultis prouenit, ſed plerunque in ſcrobium marginibus, præſertim uligine madentibus. Deinde Pimpinella uocata ramulis exit longè pluribus, quàm ſenis in terram procumbentibus, & folia habet undique in ambitu laciniata, aſteriſci modo. Ruellius porrò Elatinen in Gallia uulgo Rapiſtrum uocari ait, eoq; ut rapo ſylueſtri in uernis acetarijs rura uti. Verùm ſi rapiſtrum id Hetruſcis eſt, quod Gallis, certò ſcio, Elatinen eſſe non poſſe. Quæ tamen quòd naſcatur in Italia, nec negare quidem, nec affirmare auſim, cùm hactenus plantam non uiderim, quæ illam legitimè referat. Galenus de Elatine quàm breuiſſimè diſſeruit libro VI. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Elatine modicè tum refrigerat, tum adſtringit. Huic nomen Græcum eſt ἐλάτινη: Latinum ſimiliter Elatine: Arabicum, Athin.

Elatines conſideratio.

Elatines uires ex Gal.

Nomina.

Ε'υπατώριον. EVPATORIVM. CAP. XXXVII.

EVpatorium fruticosa herba est, unicum efferens caulem, lignosum, nigricantem, rectum, tenuem, hirsutum, cubitalem, interdum ampliorem: folijs per interualla quinquefolij, aut cannabis potius similibus, quinquepartitò, aut amplius diuisis, nigricantibus & ipsis, per ambitum serratis: semen medio caule erumpit, pilosum, deorsum spectans, quod siccatum uestibus inhæret. Contrita huius folia, & cum suillo adipe imposita, ulceribus, quæ ægrè cicatricem trahunt, medentur. Herba, aut semen in uino potum, dysenteria, iecinoris uitijs, & serpentium ictibus liberat. Nec desunt, qui aberrantes argemonem hanc appellarint, cùm tamen longè alia sit, uti exposuimus.

EVPATORIVM.

Sumunt

EVPATORIVM VVLGARE.

SVmunt nonnulli, imò uniuerſa ferè ſeplaſiariorum turba, legitimi Eupatorij uice quandam aſpectu inſignem plantam, quæ plerunque in uliginoſis locis, & in ſcrobium marginibus enaſcitur, tricubitali longitudine, folijs cannabinis æmulis, maioribus tamen, ſubalbidis, hirſutis, & amaro guſtu, & odore medicato, haud inſuaui, caule ſubrubeo, rotundo. Huic flores in umbellam exeunt, non tamen ſimul cohærentem, ſed diuulſam, origani uulgaris modo, colore in purpuram albicante, qui matureſcentes in pappos abeunt. Radix, quæ in plures diuaricatur partes, illi inutilis eſt, nulliusq; in medicina uſus. Et quanquam ij ſciunt, legitimum Græcorum Eupatorium eam eſſe plantam, quæ uulgò Agrimonia uocatur, eorum fortè imitatione, qui Dioſcoridis ætate eandem perperàm argemonem appellabant; cùm tamen animis imbibitos iandiu errores reijcere nequeant, uel potius nolint, difficilè quidem adduci patiuntur, ut uulgarem Agrimoniam Græcorum medicamentis, quæ Eupatorium excipiunt, admiſceant. Non tamen hæc propterea dicimus, quòd omni ex parte illius Eupatorij uſum damnemus. Palàm etenim eſt, ut ex foliorum amaritudine, & odoris præſtantia, quo huius Eupatorij tota redolet Eupatorii conſideratio.

POTENTILLA.

planta, percipi poteſt,id & obſtructiones aperire,& craſſos,lentosq́; humores mirificè incidere poſſe: quinetiam alia plura auxilia præſtare,ut paulò inferius explicabimus. Veruntamen nunquam eò deueniam,ut aſſeuerem,hoc apud Græcos legitimi Eupatorij nomen ſibi aſciuiſſe:tantum illud abeſt, ut etiam à nullo,quantum equidem inuenerim,ueterum ſub alio nomine poſteritatis memoriæ proditum ſit. Ruellius tamen neſcio qua ratione ductus in ſuis de natura ſtirpium commentarijs non ſine magno errore ſibi perſuaſit, uulgare hoc Eupatorium dubio procul hydropiper eſſe à Dioſcoride libro ſecundo deſcriptum. Sed nos ibi in noſtra hydropiperis commentatione Ruellij errorem latius exploſimus,quàm ut quicquam ſuperſit addendum. Cæterùm Meſues quoque habet ſuum peculiare Eupatorium,quod,ut ex eius deſcriptione apparet,à prædictis longè diuerſum eſt. Id nanque plures ab radice emittit caules: folijs minori centaurio ſimilibus, per ambitum laciniatis: floribus aureis,in umbellam cohærentibus,helichryſi modo. Hoc noſtratibus Senenſibus uulgò uocatur herba Giulia. Huius comam mulieres per noctem uino albo macerant, ac ſubinde dilutum pueris potandum præbent dimidij cyathi men-

Eupatorium Meſues.

ſura

ſura ad necandos uermes admirabili ſucceſſu. Naſcitur hæc in campeſtribus: atque, ut mea fert opinio, ea eſt planta, quæ Dioſcoridi ageratum dicitur: quippe quæ omnibus notis illi reſpondeat, etſi non deſint qui à nobis diſſentiant. Quorum unus eſt Andreas Marinus, qui in Meſuis libellum de ſimplicibus medicamentis aluum exoluentibus quaſdam nouas edidit annotationes. Verùm an is rectè Ageratum examinauerit, inferius ſuo loco narrandum relinquimus, ubi de Agerato diſſeremus. Atqui interim admonendi ſunt lectores, ut imaginem quam is pro Meſuis Eupatorio ex commentarijs noſtris in ſuum tranſplantauit Meſuem; diligenter intueantur; quòd ſi fecerint illico ſanè agnoſcent, quàm ipſe in ſimplicium medicamentorum cenſu ſe exercuerit: ſiquidem is non Meſuis Eupatorium illuc ex Dioſcoride noſtro tranſtulit, quod nos in Agerato primo loco appinximus, quodq́; herbam Iuliam à noſtris appellari diximus: ſed alteram quandam plantam facie, ſapore, odoreq́; ab ipſa Iulia herba, ſiue Meſuis Eupatorio ualde diuerſam, quam nos Ageratum alterum nominauimus. Itaq; ſæpe fit, ut dum alios erroris arguere nitimur, nos ipſos longè magis redarguendos in medium offeramus. Hinc itaque addiſcant Mauritanorum ſequaces, cùm tres habeantur plantæ nomine Eupatorij, in medicamentis à Meſue relictis ſuum interponere Eupatorium: in Auicennæ remedijs ſuo item uti: & in Græcorum compoſitiones Agrimoniam uulgò uocatam addere. Sed animaduertant uelim, ne in hoc Valerij Cordi diſpenſatorium ſequantur, quòd perperàm, meo quidem iudicio, ſcribat in confectione pilularum aggregantium, quin & in ſyrupo de Eupatorio, pro ipſius Meſuis Eupatorio admiſcendam eſſe Gratiolam. Siquidem hæc præterquàm quòd aluum magno incommodo deijciat, nullis etiam planè notis, ac reliquis facultatibus illud repræſentare deprehenditur. Nempe ſua deiectoria ui, qua magno cum impetu uentrem ſoluit, iecur imbecillum, atque infirmum reddit. Cordum ſecutus uidetur Fuchſius, uir alioqui doctiſſimus, in libro de compoſitione medicamentorum, quem poſtremò auctum edidit, ubi in antidoto è lacha magna illud Eupatorium uſurpandum eſſe tradit, quod à Meſue deſcribitur, & Græcis ageratum, Italis uerò gratia Dei nominatur. Qua in re illud de ijs duobus uiris (pace eorum dixerim) dici poſſet, quod eſt in communi prouerbio: Cæcus cæcum ducit, & ambo in foueam cadunt. Cæterùm, ut ad uulgare Eupatorium redeam, uiribus ſanè pollet id non negligendis. Nanque excalfacit, extenuat, abſtergit, incidit, & aperit. Eximitur è contuſis recentibus folijs ſuccus, & inſolutus cogitur in paſtillos, quorum in medicamentis eſt uſus. Præſtat Eupatorij uulgaris decoctum, aut epotus ſuccus Iocinoris doloribus, & cæteris eiuſdem affectibus ab obſtructione prouenientibus, quo fit ut perquàm commodè propinentur hydropicis, malo habitu, ictero, & naſorum infarctu laborantibus: quinetiam contra ſplenis tumores, & obſtructiones. Datur quoque ſuccus ad uentriculi apoſtemata à frigiditate prognata. In quo caſu conuenit etiam herba exterius illita. Foliorum decoctum auxiliatur diuturnis, & præſertim pituitoſis febribus, ab obſtructione prouenientibus. Idem urinas, & menſes pellit, & ſcabiem, & pruritum ſanat ſi cum fumaria fuerit decoctum è caprino ſero, ſed ſuccus fortior eſt. Is enim potus incipienti Elephantiaſi medetur. Flores illiti uulnera recentia, & ulcera ſanant. Fugantur uenenata animalia herbæ ſiccæ ſuffitu. Dicunt obſeruatum eſſe à uenatoribus, Ceruos telis uulneratos, deuorata hac planta procul dubio ſanari. Datur eadem utiliter pecoribus tuſſientibus, & anheloſis equis, quorum etiam dolores finit. Succus binûm obolorum pondere in catapotijs deuoratus inteſtinorum uermes necat. Idem recenter expreſſus illinitur commodè ex aceto, & ſale aduerſus ſcabiem. Eupatorij meminit Galenus lib. VI. ſimplicium medicamentorum, ubi ita ſcribit. Eupatorium herba tenuium partium, incidendi extergendiq́; facultatem citra manifeſtam caliditatem obtinet. quocirca obſtructiones iecoris expurgat. Ineſt ei & adſtrictio modica, propter quam robur uiſceri addit. hactenus Galenus. Eſt & herba Agrimoniæ non diſſimilis, quæ nonnullis POTENTILLA *uocatur, tametſi hirſutioribus ſit folijs, ſupernè uirentibus, infernè uerò albicantibus. Cauliculos profert, qui humi repunt, piloſellæ uocatæ modo: aureis floribus ornatur, ſingulari pediculo pendentibus, ranunculo hortenſi æmulis. Radice nititur exterius purpuraſcente, interius uerò candicante. Naſcitur in uliginoſis locis, & propter ſemitas. Vniuerſa hæc planta adſtrictoria, & exiccatoria facultate pollet. Idcirco mulierum profluuia, dyſenterias cohibet, & cæteras alui fluxiones. Id quod & præſtare dicitur ſi recens in calceis, nudis pedibus ſubponatur. Datur quoque utiliter potanda ſanguinem reijcientibus. Herbæ decoctum ex uino paratum, præſtat potum ad inteſtinorum tormina, & dorſi dolores. Siccæ farina, ex ſua ipſius aqua ſtillatitia pota, albas uteri fluxiones cohibet. Sed ualentius addito Corallio, & eboris ramentis. Sunt qui eam ad enterocelas præferant, tum in cibis, tum in potionibus. Nanque bellè uulnera conglutinat, & ulcera ſanat, & præſertim quæ pudenda inuaſere, & oris partes erodunt. Firmat commotos dentes, & laxas cohibet gingiuas, ubi in aceto decoquatur, & eo os ſæpe colluatur. Item dentium dolores mulcet. Prolapſa columellam reſtituit, addito aluminis momento. Mirum dictu, quòd pedum plantis, manuumq́; uolis admota febrium quaruncunque calores remittit. Herba, quæ Græcis* εὐπατώριον, & ἡπατώριον, *Latinis item Eupatorium & Hepatorium appellatur: Arabibus, Cafat, Cifit, ſeu Gafet: Italis, Agrimonia: Germanis, Odermenig: Hiſpanis, Agramonia: Gallis, Aigremoine.*

Cordi & Fuchſij error.

Eupatorii uires ex Gal.

Potentillæ deſcriptio & uires.

Nomina.

Πεντάφυλλον. QVINQVEFOLIVM. CAP. XXXVIII.

QVinquefolium ramulos fert feſtucarum ſimilitudine, tenues, dodrantales, in quibus ſemen; folia menthæ, quina ſingulis pediculis, rarò plura, in ambitu ſerrata: florem ex candido palleſcentem: auri æmulum. Naſcitur in riguis, & aquarijs ductibus. Subrubram habet radicem, oblongam, ueratro nigro craſſiorem. plurimis pollet remedijs. Ius radicis decoctæ ad tertias, ſi in ore contineatur dentium dolores ſedat: putrida oris ulcera, collutione ſiſtit: arteriæ ſcabritias, gargarizatu læuigat: contra alui profluuia, & dyſenterias auxiliatur: item articulorum, coxendicumque cruciatibus potum. Cocta in aceto, & illita, ſerpentia ulcera cohibet: ſtrumas, tumores, duritias, abſceſſus [a], & collectiones diſcutit: ignes ſacros [b], reduuias, condylomata, pſoraſque ſanat. Teneræ radicis ſuccus, contra iecinoris, pulmonumque uitia prodeſt: item aduerſum uenena. Cum hydromelite autem, uel diluto uino, & piperis exiguo, bibuntur folia contra febrium circuitus: in quartana quidem, quaternûm ramulorum folia:

a Meſ. et Cat. αὐδρύσματα. i. arteriarum apertiones.

b Cat. ἀποσύρματα καὶ πτερύγια τὰ ἐν δακτύλοις. i. deſquamationes, & pterygia in digitis.

QVINQVEFOLIVM.

folia: in tertiana uerò, ternûm: in quotidiana, unius. Ea quoque folia tricenis pota diebus, comitialibus prosunt. Foliorum succus tribus cyathis aliquot dies potus, celerrimè regio morbo medetur. Illita cum melle & sale, tam uulneribus, quàm fistulis remedio sunt: enterocelicis auxilium præstant. Quinquefolium sanguinis profluuia & potu, & illitu sistit. Ad expiationes, castimonias, & incantamenta inciditur. I

Quinquefolij genera. *TAmetsi unius tantùm Pentaphylli, siue Quinquefolij meminerit Dioscorides; nos tamen quatuor eius genera uidimus in Italia. Quorum utique primum à Dioscoridis historia nihil prorsus dissentit. Secundum à primo differt, quòd folijs sit albicantibus, hirsutis, & flore candido. Tertium folio erumpit paruo, subalbido, per terram repit. Vltimum uerò folia fert uitiginea, in partes quinque diuisa, quod aliqui* DIAPENSIAM, *alij Saniculam appellant. Huic in cauliculorum summitatibus, & adnatorum fastigijs, capitulo prodeunt subalbida, facie fragis similia. Primum prouenit in riguis, & scrobium marginibus, cauliculis tenuibus, floribus aureis, è quibus subinde semen oritur. Pediculos è se mittit, &*

in singulis

DIAPENSIA, SIVE SANICVLA.

In ſingulis quina folia oblonga, menthæ ferè æmula, in ambitu tamen magis ſerrata. Radix illi ſubrubens apparet, quod quanuis negat Braſauolus; id tamen alijs (ut mihi eam effodienti) uerum eſſe deprehendetur. Hæc in plures radiculas diuiditur, elleboro nigro craßiores. Hinc autem mirari ſubit Manardum Ferrarienſem, uirum alioqui huius noſtræ ætatis ingenio, & doctrina inſignem: quippe qui tam facilè ſibi perſuaſerit, id legitimum eſſe Quinquefolium, quod Græci heptaphyllon, officinæ uerò herbariorumq́; uulgus Tormentillam dicunt. Siquidem hæc ſeptem ex uno tantùm cauliculo profert folia: Pentaphyllum uerò quinque, unde & illi nomen. Hoc radices elleboro ſimiles habet, craßiores tamen, oblongas: illa uerò admodum breues, ſtrumoſas, ſimulq́; in unum compactas globum. Gignitur hæc plerunque in incultis, ſiticuloſisq́; locis, in altis præſertim montibus: illud uerò in campeſtribus, & prope aquæ ductus, & in riguis. Quæ ſanè omnia apertè declarant, hac in re Manardum cæcutiuiſſe. Cæterùm non poſſum non mirari ſcripſiſſe Plinium libro XV. capite nono, Quinquefolium nulli eſſe ignotum, cùm etiam fraga gignendo commendetur. Quippe id perpetuò eſſe falſum, ipſamet quinquefolij planta apertiſſimè teſtatur. etſi aſſerat Braſauolus (cui nos minimè ſubſcribimus) in Veronenſi agro naſci Fragariam, cui quinque unicuique pediculo inſunt folia, & quæ fraga gignit, in cibis gratiſſima, putetq́; de hac intellexiſſe Plinium, quòd à Verona, ut

Manardi erratum.

PENTAPHYLLVM ALBVM.

na,ut ipſe inquit,fuerit oriundus,uerùm non ob hoc ambos arguere deſinam,donec offeratur mihi pentaphylli planta, quæ fraga proferat. Cæterùm quarta Quinquefolij ſpetie, quam Diapenſiam uocari diximus, Germaniæ chirurgici maximè utuntur ad intrinſeca uulnera,enterocelas,& fiſtulas,eius puluerem,uel decoctum potui exhibentes. Quinetiam ad morbos omnes,ubi adſtringenti,ſolidantiq; medicamine ſit opus. Eſt tamen non ignorandum,hoc non eſſe Saniculam illam,quæ etiámnum quinis exoritur folijs,radice alba,miro naturæ artificio laciniata,de qua ſuperius in symphyti mentione differuimus: ſed aliud longè differens.

Quinquefolij uires ex Gal.

Quinquefolij uires retulit Galenus libro VIII. *ſimplicium medicamentorum, his uerbis. Pentaphylli radix,inquit,deſiccat uehementer,minimùm uerò acris eſt. Quare in multo eſt uſu,uelut alia quoque omnia, quæ cum ſint tenuium partium,citra morſum deſiccant. Eſt enim hæc radix deſiccatoria ex tertio quodammodo ordine, minimum habens euidentis caliditatis. hæc Galenus. Cæterùm quoniam Pentaphyllum Fraga nobis in mentem redegit, cùm ea ſint tam cibis,quàm medicamentis idonea,ideò & res,& locus mihi expetere uidetur, ut hîc tum plantæ, tum fructus eius uires perſtringamus.*

Fragariæ, & fragorū uires.

FRAGARIA *itaque planta eſt nemini ferè non cognita, adeò ut hoc nomine ſuperuacuum putem,eius faciem repræſentare. Refrigerat ordine primo, ſiccatq; ſecundo. Folia,& radix uulnera, & ulcera ſanant; muliebres*

FRAGARIA.

muliebres fluxus, & dyſenterias cohibent, urinam cient, & lieni conferunt. Herbæ, & radicum decoctum potum, auxiliatur iecinoris inflammationibus, mundatq; renes, & ueſicam. Idem ore contentum, collutionisq; modo agitatum, gingiuas roborat, dentes commotos firmat, & deſtillationes ſiſtit. At Fraga præter id quod guſtui æſtate in cibis arrideant, bilioſis, æſtuantibusq; uentriculis proſunt, ſiticuloſisq; ſitim ſedant. Vinum, quod ex ijs elicitur, ulcuſculis, quæ in facie à caliditate proueniunt, mirificè medetur: itemq; uaros, & oculorum nubeculas, calidasq; defluxiones impoſitum tollit. Neque etiam hîc ſilentio diſſimulanda uidetur Euphragia, quam nobis Fraga nunc ob uocabulorum uicinitatem ad memoriam reuocarunt, cùm & ipſa miris ad oculorum morbos uiribus prædita ſit: etſi à ueteribus Græcis nuſquam, quod legerim, deſcripta reperiatur. Eſt itaque EVPHRAGIA tenuis planta, quæ ad palmi altitudinem aſſurgit: folijs minutis, criſpis, per ambitum ſerratis, guſtu adſtringentibus, paululumq; amaris: caule exit tenui, rubentiq;: flore inter purpuram & aurum albicante, quem emittit abeunte æſtate, naſcitur in pratis. Præſtat hæc quocunque modo ſumatur tam in cibis, quàm in medi- Euphragiæ delineatio, & uires.

EVPHRAGIA.

camentis recens, uel exiccata ad omnia impedimenta, quæ oculorum claritati officiunt, præsertim cùm in cibis diutius sumitur. Fit ex ea uinum uindemiarum tempore, uuis & musto macerata, de quo Arnaldus in hunc modum disseruit. Euphragiæ uinum, inquit, fit ad oculos ponendo herbam in musto donec fiat uinum. Cuius usu oculi senum reiuuenescunt, & aufert impedimentum eorum, & defectum uisus in quocunque cuiusuis ætatis homine, præsertim ubi pinguedo, & pituita redundent. Et est qui permansit nihil uidens per longum tempus, & infra annum, eius usu restitutus est ad uisum. Ipsa enim herba calida est & sicca: & habet hoc à proprietate, quòd quando puluis eius comeditur cum ouorum uitellis, idem mirificè præstat, uel quando puluis idem recipitur cum uino. Et supersunt testes fide digni, qui fecerunt in se ipsis, & qui non poterant legere sine ocularijs, & legerunt postmodum absque ipsis, etiam literam subtiliorem. Et usus uini Euphragiati non habet par in proficiendo uisui. Si autem uinum esset nimis forte, temperetur cum aqua fœniculi: & si opus est, addatur zuccharum necessarium. Hæc Arnaldus in libro de uinis. Nomina. *Herba πεντάφυλλον Græcè, Quinquefolium Latinè dicitur: Italicè, Cinquefoglio: Germanicè, Vueis funf, & Fingerkraut; Hispanicè, Cinco en rama: Gallicè, Quinte fueille.*

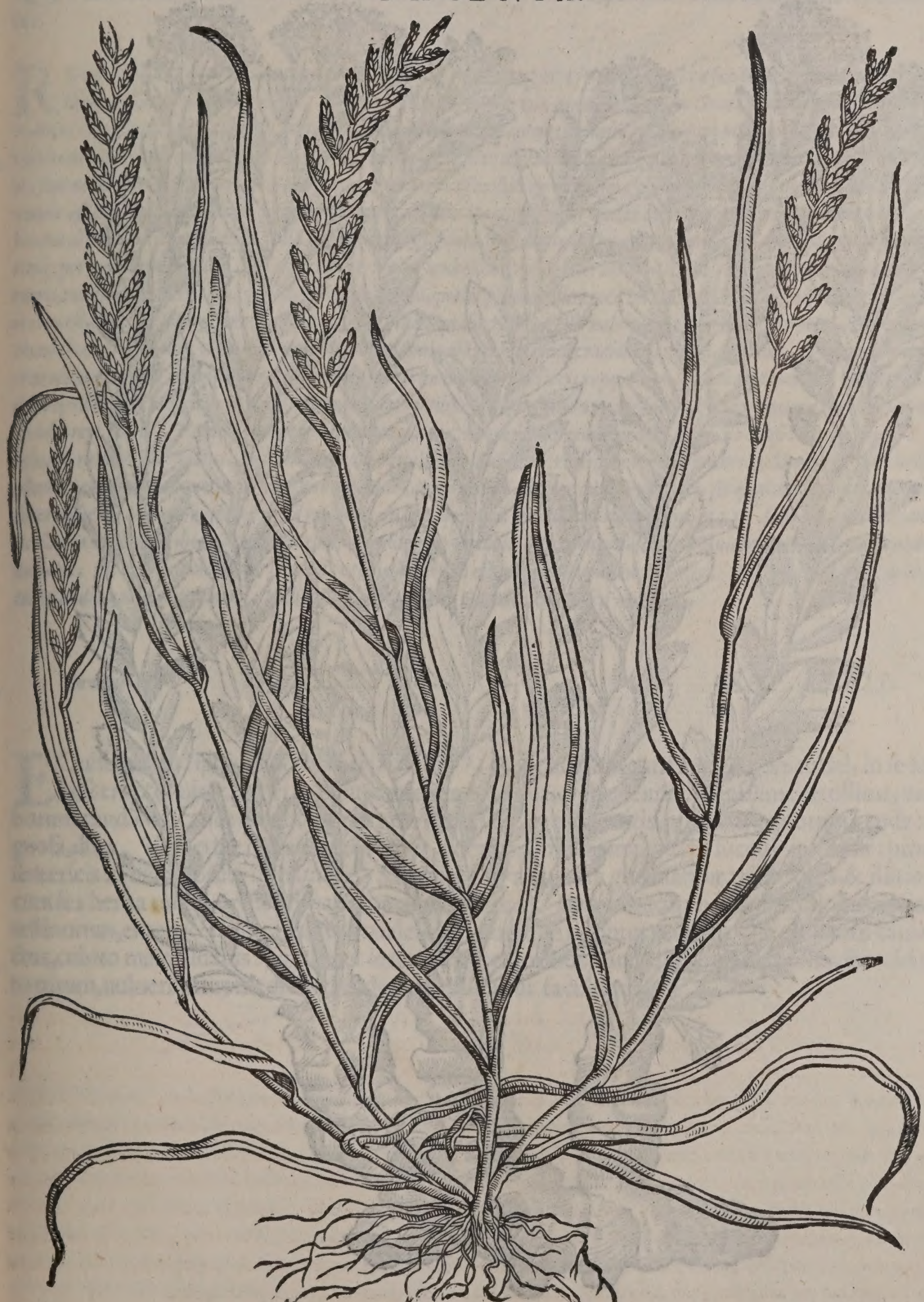
φοῖνιξ.

φοῖνιξ. PHOENIX. CAP. XXXIX.

PHœnix folia habet hordei, sed breuiora, & angustiora: spicam lolio similem: calamos digitorum senûm, radici aduolutos: septenas octonasúe spicas. In aruis, tectisque recenter illitis nascitur. Harũ uirium compos, ut in uino austero pota alui profluuium, & emanãtem uulua sanguinem sistat, urinæ impetus infrænet. Sunt qui adalligatam in puniceo uellere, & suspensam, sanguinem supprimere prodant.

PHœnix Hetruscis syluestre Lolium dicitur, quòd spicas proferat lolio similes. Nascitur frequens in uicis secus uias, in agrorum marginibus, & in templorum plateis: quæ quidem nulla prorsus repugnante nota Dioscoridis descriptioni adstipulari deprehenditur. Plinius libro XXII. cap. XXV. Phœniceam herbam ita à Græcis appellatam, à Latinis lolium mu- Phœnicis consideratio.

PHOENIX.

rinum uocari ait, quòd fortasse mures derodent spicas illius, quæ in ædificiorum tectis prouenit. Hæc frequentissima uisitu Goritiæ in cœmeterio diui Francisci, & Venetijs in litore maris prope sacellum diui Nicolai. In summa eius uber ubique prouentus. Nomina. *Huic herbæ nomen Græcum φοῖνιξ, Latinum similiter Phœnix, Lolium murinum, & Hordeum murinum: Italicum, Gioglio saluatico.*

IDAEA RADIX. CAP. XL.

Ἰδαία ῥίζα.

IDææ radici folia sunt ea, quæ rusco: adhærent ijs ueluti exigui capreoli, è quibus flos. Radix spissandi naturam habet, his conueniens, quibus adstrictione opus est. Pota, citam aluum, mensesque, & omnem abundantiam sanguinis sistit.

RADIX RHODIA.

IDæa radix hodie, quod sciam, ad nos non conuehitur: nec quenquam hactenus reperi, qui scribat, ubi hæc planta prouemiat: etsi cognomine natale eius solum facilè indicari uideatur, quòd scilicet in Ida monte, qui ad Troadem spectat, nascatur: uel in eo eiusdem nominis, qui in Creta habetur, ut etiam Idæo rubo euenire superius dictum est. Huius uires tradidit Galenus libro VI. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Idæa radix gustu admodum acerba est: ac si opere periculum facias, eandem uim præferet, nimirum sanguinis profluuia, alui fluxus, dysenterias, profluuium mulierum, & quæcunque eius sunt generis tum pota, tum foris imposita curans. Ea ut Græcis Ἰδαία ῥίζα, ita etiam Latinis Idæa radix uocatur: Italis, Radice Idea. Idææ radicis consid. Idææ radicis uires ex Gal. Nomina.

Ῥοδία ῥίζα. RHODIA RADIX. CAP. XLI.

GIgnitur Rhodia radix in Macedonia, costo similis, leuior, inæquabilis: quæ contrita rosas redolet. Vtilissima capitis doloribus, si madefacta fronti, & temporibus cum rosacei momento imponatur.

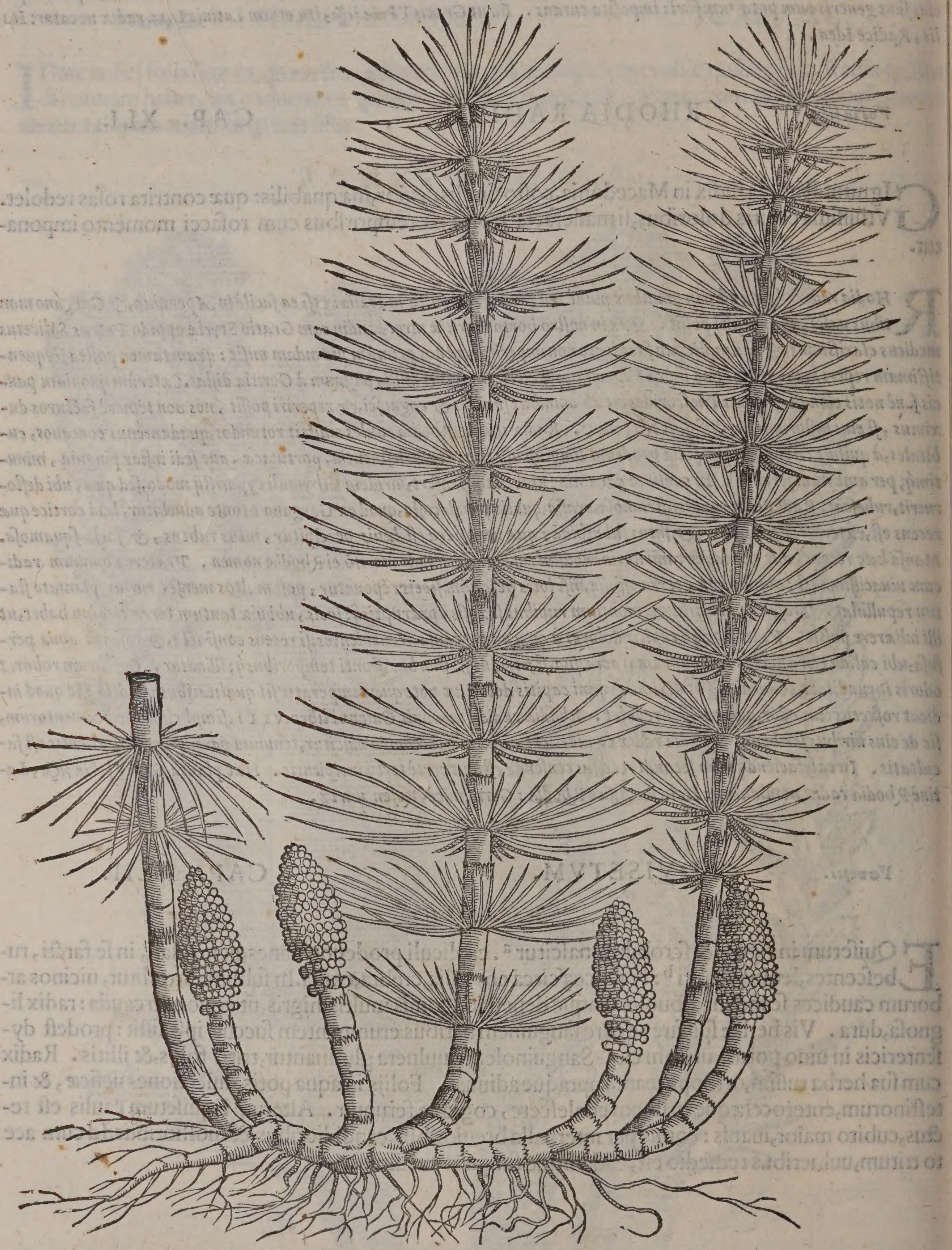
RHodia radix planta est non omnibus planè uulgaris, & cognita in Italia: etsi ea facilè in Apennino, & Gargano montibus nasci, & inueniri possit. Quæ in nostro horto Goritiæ uiret, iandiu eam Gratio Styriæ oppido Petrus Salicetus medicus clarissimus, & in simplicium facultate non imperitus, ad nos primùm uidendam misit: quam tamen postea frequentissimam reperi in monte magno supra Vipacum, qui circiter uiginti millia passuum à Goritia distat. Cæterùm quoniam paucis sanè notis eam perstrinxit Dioscorides, ut ab omnibus facilius & cognosci, & reperiri possit, nos non temerè facturos duximus, si eius historiam hîc diffusius tradamus. Radix itaque Rhodia caules emittit rotundos, quadantenus concauos, cubitales, à quibus circunquaque folia prodeunt longiuscula, in acutum desinentia, portulacæ, aut sedi instar pinguia, minutimq; per ambitum serrata. In caulium cacumine umbellam profert, uiridem tithymali cyparissij modo, sed quæ, ubi defloruerit, rubescat. Radix ei inæqualis, strumosa, crassa, qualis pseudocosto, quod ex Gargano Monte aduehitur, læui cortice quæ recens est, exterius splendescens, & intus subalbida: quæ uerò sicca est, læuis percipitur, intus rubens, & foris squamosa. Mansa hæc recens, aut trita odore mirum in modum rosas refert: unde meritò ei Rhodiæ nomen. Præterea omnium radicum uiuacissima est: quippe quæ è terra effossa, nisi locis perquàm siccis reponatur, post multos menses rursus plantata statim repullulat. Nascitur in altissimis montium rupibus saxosis, præruptisq; locis, ubi uix tantum terræ circùm habet, ut illi inhærere possit. Valet hæc ad capitis dolores à quacunque causa prouenientes, si recens confracta, & rosacea aqua perfusa, ubi calidus sit affectus, aut cum amaraci aqua, si frigidus sit morbus, fronti temporibusq; illinatur. Cerebrum roborat odoris iucunditate, conuenitq; (ut diximus) omni capitis dolori, ut pote quæ temperatis sit qualitatibus prædita: id quod indicat rosaceus eius odor, quo mirificè redolet. Rhodiæ radicis meminit Galenus libro VIII. simplicium medicamentorum, sic de eius uiribus scribens. Rhodia radix ea uidelicet, quæ in Macedonia nascitur, tenuium partium, & discutientis est facultatis. In calefaciendo uerò secundi recessus censenda est, aut certè tertij incipientis. Hæc planta Græcè ῥοδία ῥίζα, Latinè Rhodia radix nominatur: Italicè, Radice Rhodia: Germanicè, Rosen uurtz. Rhodiæ radicis consid. Rhodiæ radicis uires ex Galeno. Nomina.

Ἵππουρις. EQVISETVM. CAP. XLII.

EQuisetum in riguis, & scrobibus nascitur [a]. cauliculi prodeunt inanes, geniculati, in se farcti, rubescentes, leniter scabri [b]: & iuncea circa eos folia, crebra, exilia. In sublime attollitur, uicinos arborum caudices scandens, obuolutumque dependet, comis multis, nigris, ut equorum cauda: radix lignosa, dura. Vis herbæ spissare: quare sanguinem naribus erumpentem succus ipse sistit: prodest dysentericis in uino potus: urinam cit. Sanguinolenta uulnera glutinantur, tritis folijs, & illitis. Radix cum sua herba tussim, orthopnœam, ruptaque adiuuat. Folijs in aqua potis, dissectiones uesicæ, & intestinorum, enterocelæque in unum coalescere, cogique feruntur. Alterum Equisetum caulis est rectus, cubito maior, inanis: comis per interualla breuioribus, candidioribus, & mollioribus. Id cum aceto tritum, uulneribus remedio est, eademque fungitur facultate.

a Cat. καυλοί. i. caules. At meum cū Ruellio concordat. b Vtrunq; exemp. στερεά. i. solidos.

EQVISETVM I.

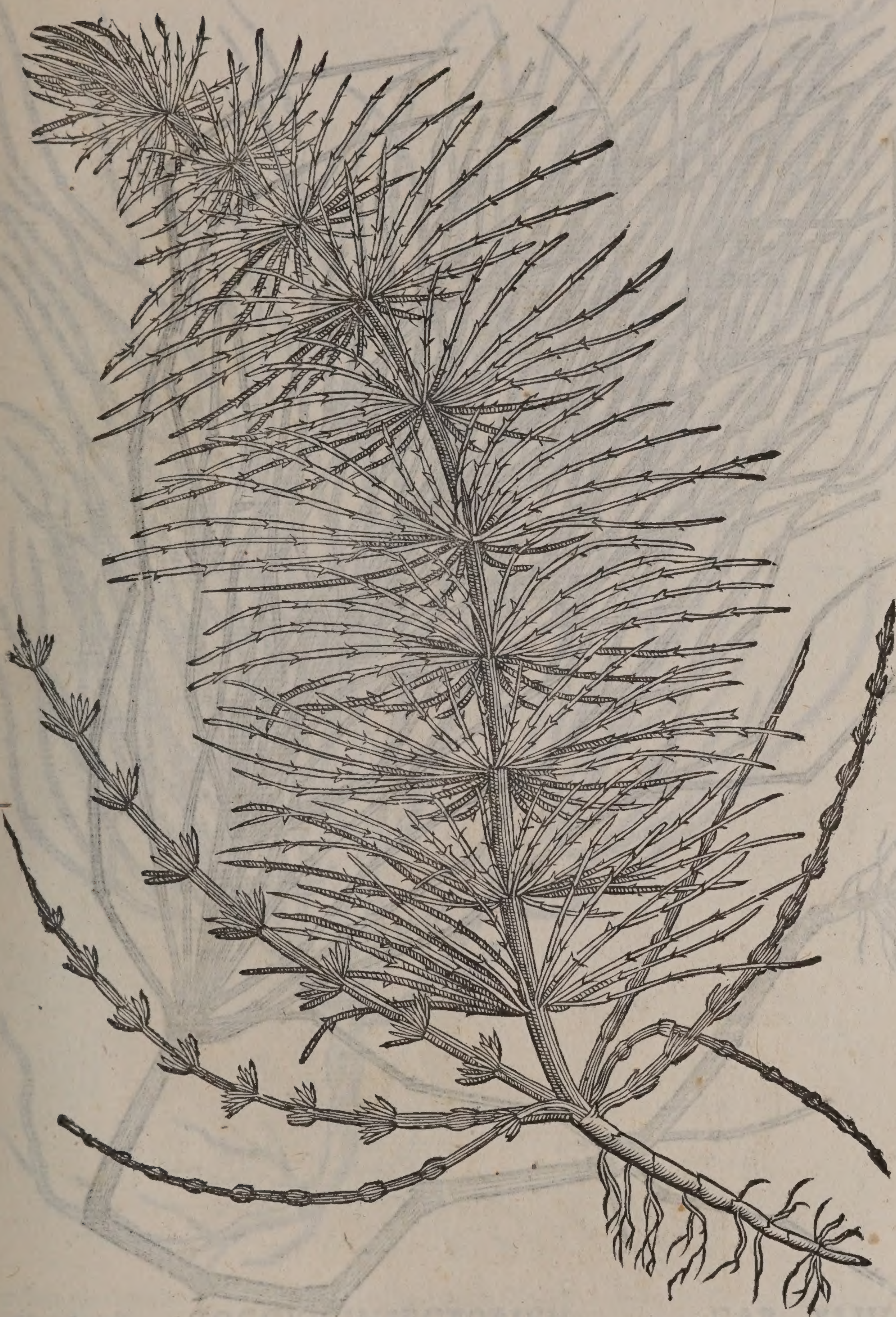

Equiseti consideratio.

EQuisetum officinis,& herbarijs plerisque uerbum Græcum reddentibus Cauda equina nominatur. Cuius tametsi Dioscoridi duo tantùm describantur genera, nos tamen quatuor hactenus obseruauimus, quarum omnium hîc expressimus imagines. Primum autem Caudam equi omnes ferè appellant, quòd facie equorum caudas referat, unde & Græcis Hippuris dicta est. Profert hæc, cùm primùm è terra erumpit, quoddam tenerrimũ germen, oblongum, iuglandium iulo non absimile. Hoc quod rura nostra uulgò uocant Paltrufalo, in cibumq; assumunt, ieiunij quadragesimalis tempore. Etenim illud prius elixant, mox farina circumspergunt, & oleo in sartagine frigunt, manduntq; piscium uice. Ex quo cibo aluus quandoque eorum adeò constringitur, & constipatur, ut in coli cruciatum facilè incurrant. Sunt qui primum hoc Equiseti germen siccum asseruent per annum, quo subinde æstate utantur ad dysenteriam. Quippe quod aqua calida nocte macera-

tum

EQVISETVM II.

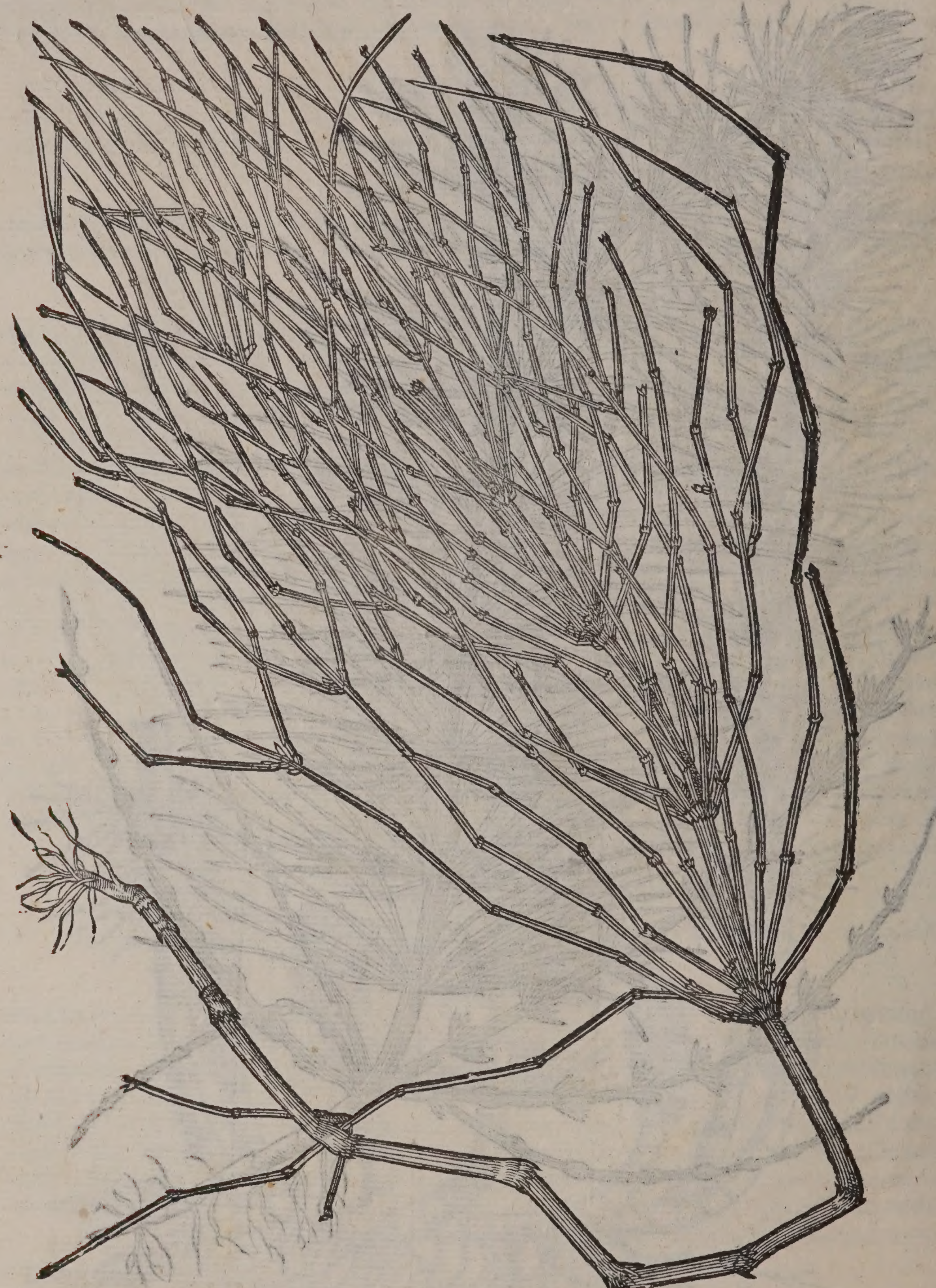

tum eo modo decoquunt, quo dictum eſt, & in cibum magno ſucceſſu exhibent. Vtrunque Dioſcoridis Equiſetum eleganti admodum pictura expreſſit Fuchſius clariſſimus in ſuis magnis de ſtirpium hiſtoria commentarijs. Sed neſcio qua poſtea ratione ductus, is in primo libro, in quem plantarum imagines duntaxat depingi, & imprimi curauit, primi generis Equiſetum pro Polygono fœmina aperto lapſu reddiderit. Expetitur Equiſetum mulieribus ad ſtannea uaſa detergenda illuſtrandaq́; nec non etiam materiarijs fabris, ijs præſertim qui torno opera ſua conficiunt. Siquidem huius herbæ aſperitate illæ ſuis uaſis ſplendorem, nitoremq́; conciliant, iſti uerò ſimiliter ſuorum operum ruditatem expoliunt. Omnium decoctum aut ſtillatitia aqua, pota ulceribus renum, ac ueſicæ mirificè medetur. Equiſeti meminit Galenus lib. VI. ſimplicium medicamentorum, ubi eius uires retulit his uerbis. Hippuris, inquit, adſtringentem cum amaritudine facultatem poſſidet, ac proinde ua-

Fuch. lapſus.

Equiſeti uires ex Gal.

EQVISETVM IIII.

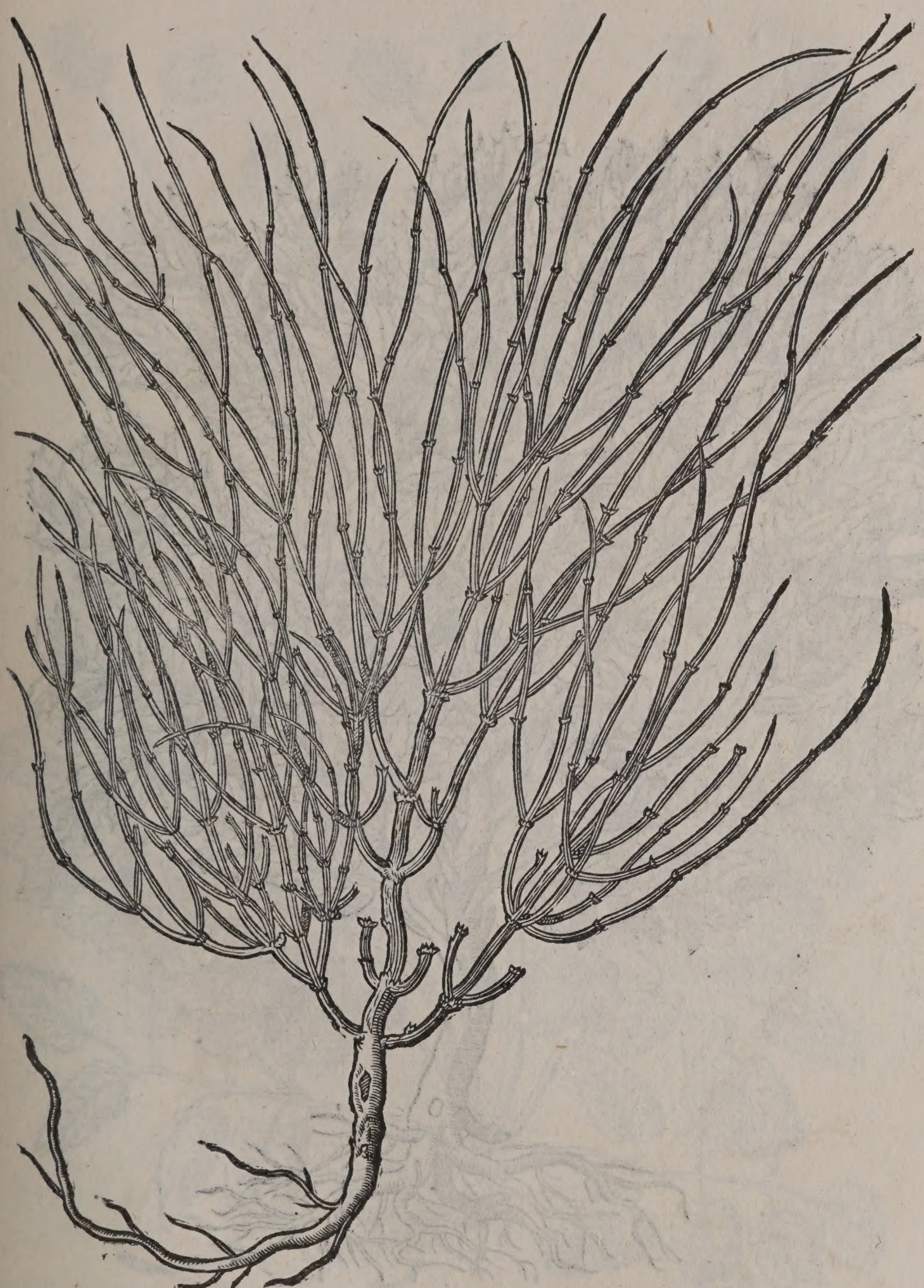

lenter simulq́; citra mordacitatem exiccantem. Itaque uulnera maxima cataplasmate imposita conglutinat, etiam si præsectos esse neruos contingat: præterea uocatas enterocelas glutinat. Cæterùm ad sanguinis reiectionem, ad profluuium muliebre, potissimùm rubrum, ad dysenterias, & ad alios uentris fluxus generosum est remedium herba ipsa aut ex aqua, aut ex uino pota. Sunt qui de ea scriptum reliquerunt, quòd nonnunquam etiam uesicæ, ac tenuium intestinorum uulnera succus ipsius sanauerit. Prodest etiam profluuio sanguinis ex naribus, tum fluxui obnoxijs in uentre affectibus ex austerorum uinorum quopiam potus: ac si febre teneantur, ex aqua. Quæ planta Græcis ἵππουρις, Latinis Equisetum appellatur: Arabibus, Dhenben alchail, Dhenib alchi, siue Daneb alchail: Italis, Coda di cauallo: Germanis, Roßz schuuantz: Hispanis, Coda de mula, & Rabo de mula: Gallis, Queue de cheual, & Prela.

Nomina.

EQVISETVM

EQVISETVM IIII.

Κόκκος βαφική.

COCCVM INFECTORIVM. CAP. XLIII.

COccum, quo infectores utuntur, frutex eſt ſurculoſus, paruus, cui grana ceu lentes adhærent, quæ electa congeruntur. Optimum gignitur in Galatia, & Armenia: deinde Aſia, & Cilicia: ultimum ex omnibus Hiſpanicum. Vis huic ſpiſſandi: uulneribus, neruiſque præciſis, conuenienter ex aceto tritum illinitur. Naſcitur quoque in Cilicia è quercubus, cochlearum exilium ſimilitudine, quod illius regionis mulieres ore legunt, & coccum uocitant.

ETſi Coccum ſeu granum tinctorium ſeplaſiarijs, & infectoribus notiſſimum ſit, quòd & medicamentis admiſceatur, & eo plurima tum ſericea, tum lanea ſtamina infici ſoleant; neſcio tamen an eius arbuſcula in Italia proueniat. Nos Cocci infectorij conſid.

autem

COCCVM INFECTORIVM.

autem eam, cuius picturam damus, uidimus ex Byzantio allatam. Porrò Coccum tinctorium communis usus constat rotunda, inaniq; bacca, quæ nullam profectò lentis faciem refert, ut Dioscorides asserit. Vt hinc planè conijcere liceat, Coccum hoc diuersorum esse generum, nostrumq; facilè illud esse, quod Plinius in Attica, & Aphrica prouenire tradit, Scolecion ideo uocatum, quoniam ex eius medulla tenues exoriuntur uermiculi: argumento quòd hoc inane intus deprehendatur. Huius puluere non infeliciter utuntur mulieres Italicæ ad prohibendum aborsum, ipsum grauidis in ouo sorbili propinantes pauco addito thure, uel mastiche. Quod in quercubus nascitur coccum (ut Diosc. in Cilicia nasci scribit) copiosum quoque in Boemia prouenit. Primum quod à me uisum est, truncum ferè totum occupabat non infimæ quercus, non longè à poggibrot, in Leporario quod Parcum ferarum uocãt Cæsaris Ferdinandi, ac deinde in alijs etiam locis, sed cum ab incolis non agnoscatur, quotannis perditur. Atqui in Polonia, ubi etiam copiosum prouenit, non desunt, qui illud diligenter legant.

Monachorum opi. explosa.

Cæterùm contendunt Monachi illi reuerendi, qui in Mesuem commentarios ediderunt, aliud esse Coccum, aliud uerò Chermesinum uulgò uocatum, quo serica stamina roseo colore inficiuntur. Etenim asserunt ij legitimum chermesinum è quibusdam fieri granulis, quæ

ut plu-

PIMPINELLA, SIVE SANGVISORBA MAIOR.

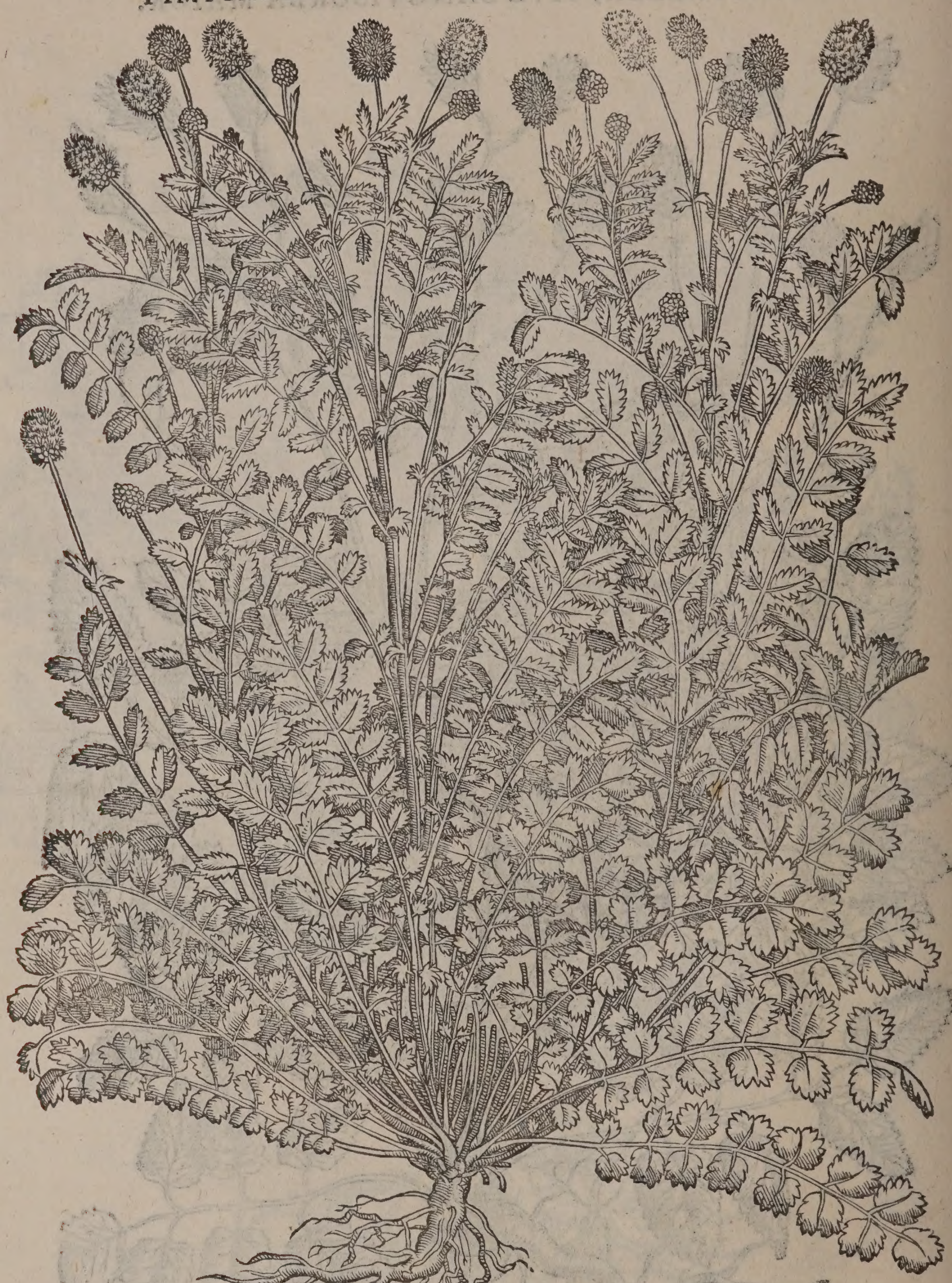
hanc miris laudibus efferant. *Eſt & alia Pimpinella, quæ à noſtris uulgò* SOLBASTRELLA† *nominatur, nullis non cognita, utpote quæ acetarijs frequentiſſimè inſeratur. Verùm hæc ab antedictis longè diſtat uiribus, etſi foliorum facie ſatis inter ſe conueniant. Siquidem ultima hæc guſtata non leuiter adſtringens percipitur, & lentoris copiam præbet. Vnde facilè conijcitur, eam eſſe adſtrictoriæ facultatis. Hinc itaque fit, ut muliebre profluuium efficaciſſimè ſiſtat: dyſenteriam, & ceteros alui fluxus cohibeat: quin & bilioſas uomitiones reprimat. Herba ipſa uulnera, & ulcera ſanat: miſceturq; unguentis, quæ tum ad capitis uulnera, tum ad carcinomata parantur. Hanc Matthæus Curtius clariſſimus ætatis noſtræ medicus, contagioſis, peſtilentibusq; febribus maximè commendauit. Sunt qui eam Elatinen eſſe putent. Sed ij, meo quidem iudicio, aberrant, ut ſuprà etiam in ſua mentione docuimus. Cæterùm duûm pimpinella hæc eſt generum. Maior in Boemia in pratis plurima naſcitur, folijs, ramis, caulibus, capitulis & radicibus alterius longè maioribus. Sed eadem utrique facultas. Tragij meminit Galenus libro* VIII. *ſimplicium medicamentorum, ubi hæc de eius uiribus tradit.*

† & SANGVISORBA.

Pimpinellæ uulgaris uires.

Tragi uires ex Gal.

PIMPINELLA, SIVE SANGVISORBA MINOR.

Tragi, inquit, folia, semen, & lacryma trahentis, digerentisq; sunt facultatis. Est uerò & tenuium partium, & facultat[e] in principio tertij ordinis calida. Corpori infixa extrahit, lapides frangit, menses mouet drachmæ pondere potum. Por[rò] in Creta sola nascitur tragion lentisco simile. Cæterùm alterum Tragium hoc minus, cuius folia scolopendrio simili[a] sunt, uisitur quidem multis in locis: sed non parum habet facultatis adstringentis, ut & ad fluxionum affectus conueniat. Vtraque planta Græcis τράγιον, quemadmodum & Latinis Tragium appellatur.

Nomina.

TRAGVM. CAP. XLVI.

Τράγος.

a Meũ, & Cat. θαμνίσκος κειμένος ἐπὶ γῆς ἐπιμήκης οὐ μέγας σπιθαμῆς ἢ μείζων. φύλλα δὲ οὐκ ἔχει. i. Frutex paruus, hærens humi, oblongus, non magnus: Spithamæ altitudine, aut maior: folia uerò non habet. b Vtrunque exemp. τούτου ὁ καρπὸς ὡς ῥάγ[ες] δέκα. i. ipsius fructus, nempe baccæ decem.

EST etiam herba tragos, quam aliqui scorpion, aut traganon uocant: maximè in maritimis nascens [a] palmum alta, aut amplior, fruticosa, humilis, oblonga, sine folijs: pusillis circa ramos acinis, ru[f]is, multis, magnitudine tritici, acuto cacumine, gustu multùm adstringente [b]. Racemorum acini de[cem] ex uino poti, cœliacis, & fœminis fluxione uuluæ laborantibus, auxiliantur. Tunduntur à pleri[s]que, & in pastillos digesti asseruantur: quibus utuntur, cùm opus est.

TRAGO.

TRagum aliquibus Scorpion uocari non modò tradidit Dioſcorides; ſed etiam Plinius lib. XXVII. *cap.ultimo,his uerbis. Eſt & herba Tragos quam aliqui Scorpion uocant,ſemipede alta,fruticoſa,ſine folijs: puſillis racemis, rubentibus,grano tritici, acuto cacumine,& ipſa in maritimis naſcens. Et lib.* XXI. *cap.* XV. *Spinoſarum, inquit, multæ ſpecies. In totum ſpinoſa eſt aſparagus,ſcorpio: nullum enim folium habet. Id quod ante ipſum poſteritatis memoriæ prodiderat Theophraſtus libro* VI. *cap. primo de hiſtoria plantarum,cùm inquit. Aculeatorum alia ex toto aculei ſunt,ceu corruda,& ſcorpius: hæc enim nullum præter aculeum folium gerunt. Hinc itaque omnibus abundè conſtare arbitror,herbam, cuius hîc effigiem damus,legitimum eſſe Tragum;etſi non deſint,qui aliter ſentiant,quos omnino nihili facio, quòd ſciam hos eſſe longè magis addictos euertendæ,quàm reſtituendæ ueritati. Siquidem in hac planta nihil deſiderari poteſt quod Trago non conueniat. Eſt enim frutex paruus,humi procumbens,ſpithamæ altitudine, in maritimis naſcens, ſine folijs, puſillis circa ramos acinis,rufis,multis,acuto cacumine,uel potius,ut Plinius inquit,ac etiam Theophraſtus, planta eſt ſpinoſa tota. Ea* Tragi conſideratio.

ſiquidem in Tergeſtino litore prouenit,& ad Argentarium promontorium in Hetruria nulla prorſus reclamante nota es[t] ijs,quas rei herbariæ authores Trago reddiderunt. Huius tamen nuſquam,quod inuenerim, meminit Galenus in ſimplicium medicamentorum cenſu. Herba hæc τράγος *&* σκορπίος *Græcè dicitur: Latinè item Tragus & Scorpio.*

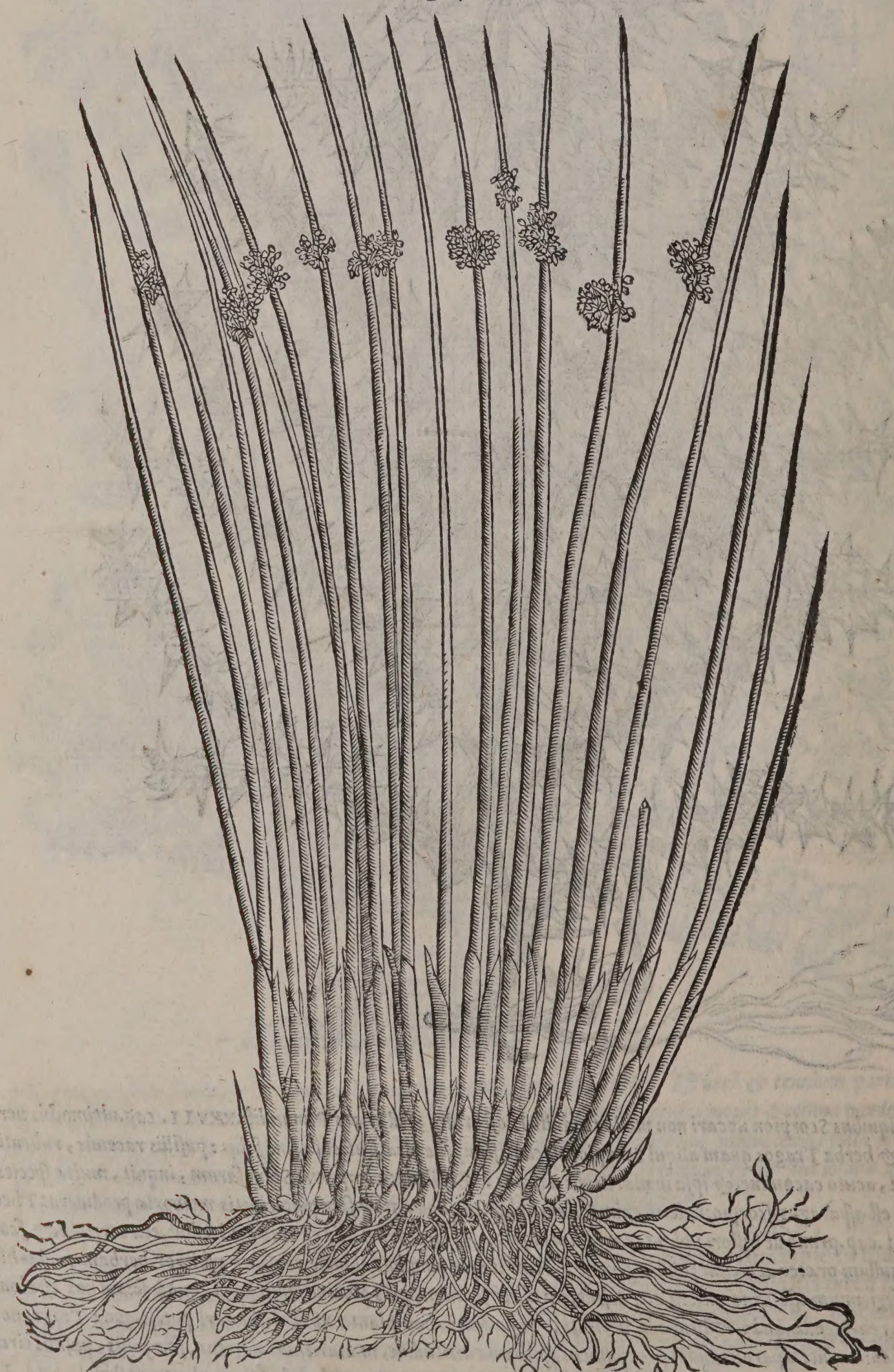
Nomina.

Σχοῖνος.

IVNCVS. CAP. XLVII.

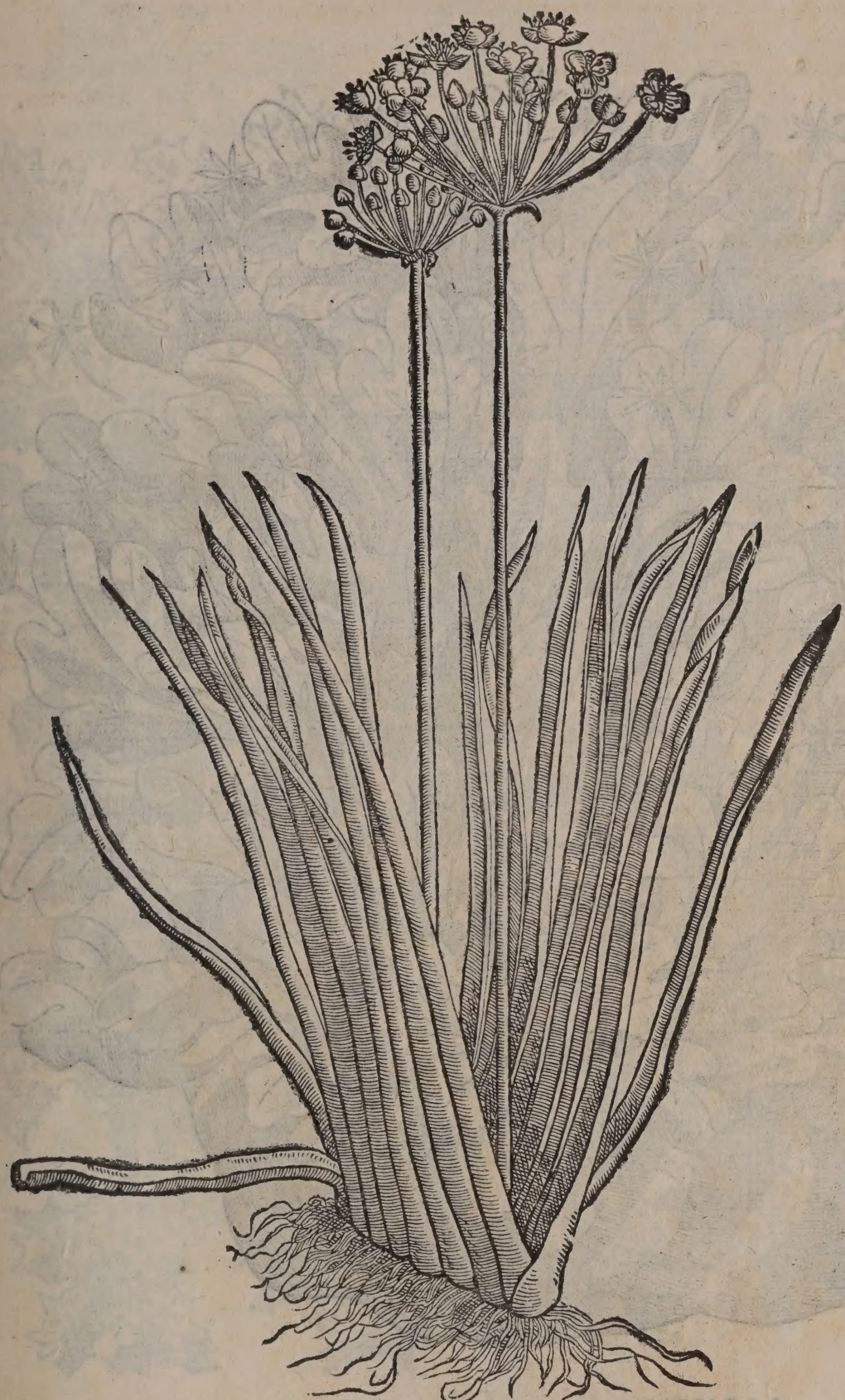
IVnci duo genera. unum læuis nominati: alterum acuti,qui in mucronem faſtigiatur. Cuius etiam duo aſſignantur genera. unum ſterile: reliquum fert ſemen nigrum, rotundum, & craſſiore conſtat calamo,carnoſioreque. Tertius eſt iuncus,qui uocatur oloſchœnos,prioribus carnoſior,aſperiorque: is ſimilem ſupradicto fructum in cacumine parit. Semen utriuſque toſtum,ex diluto uino potum,ſiſtit aluum,& rubra fœminarum profluuia: urinam cit,capitisque dolores facit. Quæ proxima ſunt radici folia tenera,conuenienter illinuntur aduerſus phalangiorum morſus. Aethiopici iunci ſemine ſomnus allicitur: ſed modus in potione ſeruandus eſt,ne ſopor fiat.

IVNCVS.

Iuncus

IVNCVS FLORIDVS.

IVncus omne genus uulgaris eſt notitiæ: quandoquidem propter ſtagnantes aquas omnes eius reperiuntur ſpecies. Naſcitur in Boemia iuncus circa aquas, quem à floribus ſpetioſis, quos edit, nos floridum iuncum uocare uoluimus, eiuſdem cum alijs facultatibus. Iunci generum meminit Galenus lib. VIII. *ſimplicium medicamentorum, ubi de ijs ita ſcriptum reliquit. Schœnos lεια, hoc eſt, Iuncus læuis, quædam oxyſchœnos, alia oligoſchœnos nuncupatur. Gracilior, duriorq́; oxyſchœnos: craſſior, laxiorq́; oligoſchœnos. Fructus oligoſchœni ſomnum affert. At oxyſchœni duæ ſunt ſpecies: altera ſterilis, cuius quidem in medicina nullus uſus eſt: altera uerò ſemen fert, cuius etiam ſemen ſomnum conciliat, ſed minus quàm oligoſchœni: quanquam tamen hoc caput tentet. Vtrunque ſi frictum cum uino bibatur, uentris fluxus deſiccat, & muliebre profluuium rubrum ſiſtit. Ex quibus clarum eſt, quòd compoſita eorum temperies eſt ex terrena uidelicet eſſentia leuiter frigida, & aquea leuiter calida: ut & inferna deſiccare poßint, & ſenſim frigidos ad caput uapores ſubmittere, quibus ſomnolentos efficiant. Σχῖνος ſic Græcis, Iuncus uerò Latinis uocatur: Arabibus, Dis: Italis, Giunco: Germanis, Bintzen ſchmelen: Hiſpanis, Iunco: Gallis, Ionc.*

Iunci conſideratio, & uires ex Gal.

Nomina.

LICHEN.

Λειχὴν. LICHEN. CAP. XLVIII.

LIchen, qui saxis est familiaris, aliquibus bryon appellatur, asperginosis petris adhæret, ut muscus. Is illitus sanguinis profluuia sistit, inflammationes arcet, impetigini medetur. Iuuat regio morbo correptos, cum melle illitus: oris, & linguæ defluxiones inhibet.

Lichenis consideratio.

LIchen procul dubio ea est planta, quam officinæ, & herbarij hodie Hepaticam uocant. Hanc autem Græci Lichena appellarunt, quòd lichenas serpentis morbi genus, imposita sistat, & sanet. Lichen in asperginosis, & rorulentis prouenit locis, nudis petris adhærens, musci modo. Folio constat suppingui, cartilagineo, prope radicem angusto, in latum sepandente, triplici uel quatriplici lacinio intersecto. Prodeunt à radice cauliculi tenues, quibus capitula insunt parua, stellarum effigie.

Lichenis genera ex Pli.

Lichenis Plinius libro XXVI. cap. IIII. duo produntur genera, quæ his uerbis depingit. Lichen, inquit, herba omnibus his præfertur, unde nomine inuento. Nascitur in saxosis, folio uno ab radice lato: caule uno, paruo, longis folijs dependentibus. Hæc delet & stigmata: teritur cum melle. Est aliud genus Lichenis petris tantùm adhærens, ut muscus,

PVLMONARIA.

ſcus, qui & ipſe illinitur. Hic & ſanguinem ſiſtit uulneribus inſtillatus, & collectiones illitus. Morbum quoque regium cum melle ſanat ore illito, & lingua. Qui ita curantur, aqua ſalſa lauari iubentur, ungi oleo amygdalino, hortenſibus abſtinere. hæc Plinius. Cæterùm eſt herba Licheni non longè diſſimilis, quæ in quercuum, aliarumq; ſylueſtrium arborum caudicibus naſcitur, in opacis præſertim ſyluis. hæc tamen aridior, & ambitu latior, ſuperiore parte uireſcens, inferiore uerò palleſcens, maculis quibuſdam referta, adeò ut formam pulmonis referat: unde pleriſque PVLMONARIA *dicta eſt. Vtuntur hac nonnulli magis fortaſſe nomine, quàm ipſis uiribus freti, ad tabem, pulmonum ulcera, & cruenta ſputa. Nec deſunt, qui laudibus eam efferant ad uulnera ſananda, ad pudendorum ulcera, et ad utrunque muliebre profluuium, cui mirificè mederi aiunt. Quin & eam dyſentericis exhibent, & bilioſa euomentibus. Sunt quoque, qui ea utantur ad ſuſpirioſos, anhelatores, & Aſthmaticos, cum glycyrrhizæ ſucco, hyſſopo, elenij radice, & ſcillino oxymelle. ualet eadem ad ouium, & cæterorum quadrupedum tuſſim & reſpirandi difficultatem. Quamobrem paſtores eam in primis tundentes, mane morboſis ouibus cum ſale propinant. Eſt & alia herba, quæ etiam Pulmonaria uulgò nominatur, ab illa tamen maximè differens, in opacis proueniens, folio bugloſſi, aſpero, hirſuto, albis maculis circumſperſo. Caulem gerit hæc ineunte uere, in cuius cacu-*

Pulmonariæ depictio, & uires.

Pulmonaria alia.

PVLMONARIA ALTERA.

mine flores erumpunt purpurei, perinde ac in uulgari cynoglosso. Huic plantæ rei herbariæ periti non contemnendas uires tribuunt, ad pulmonis ulcera sananda. Qua in re, itemq́; in sanguinis reiectione mirabili successu se eam exhibuisse mihi sæpius retulit Iulianus à Marostica Teruisiensis medicus peritissimus: decoquitur enim ad medias, daturq́; decoctum potandum addito saccharo: uel succus ex ea expressus serapij modo cum saccharo paratus. Præstant hæc omnia herba ipsa, & flores, quoquo modo à tabe affectis sumantur decocta.

Lichenis uires ex Gal.

Lichenis meminit Galenus libro VII. *simplicium medicamentorum, sic inquiens. Lichen, qui in petris nascitur, est uelut muscus quidem, sed rectè ex plantarum genere censeri potest. Sic autem nominatus uidetur, quòd lichenas seu impetigines curet. Extergentem, ac modicè refrigerantem facultatem habet, utranque uerò resiccantem. Abstergentem quidem, atque exiccantem à petra obtinet, refrigerantem uerò ab humore aqueo: nascitur enim in humidis, & grauiter olentibus saxis. Porrò quod ex talibus substantijs componitur, aduersum esse inflammationi, nihil mirum est. Cæterùm an sanguinis profluuia sistat, ut refert Dioscorides, id neutiquam dicere queo.*

Nomina.

Quod Græcis λειχὴν, *Latinis item Lichen dicitur: Arabibus, Azez alsacher: Italis, Lichene: Officinis, Hepatica: Germanis, Stein laber Kraut, & Brunnen leber Kraut: Hispanis, Hepatica, & Figadella: Gallis, Hepatique, & Porcorau.*

Παρωνυχία.

PARONYCHIA. CAP. XLIX.

PAronychia exiguus frutex,in petris naſcens,peplo ſimilis,minor longitudine, maioribus folijs. Illita paronychijs,atque fauis remedio eſt.

PAronychia,cuius hîc primo loco imaginem damus,non modò in ſaxis gignitur;ſed etiã in ueterum ædificiorum parietibus,folijs adeò rutæ ſimilibus,ut non deſint qui eandem parietariam,ſiue muralem rutã appellent. uerùm cùm Dioſcorides Pepli folijs naſci paronychiam ſcribat,non deſunt naſuti, qui ſententiam hanc noſtram impugnent. Atqui ego horum uitilitigatorum calumnias ridere ſoleo, quòd ſciam peplum Dioſcoridis teſtimonio, folijs rutæ paulò latioribus prouenire. Paronychiæ conſid.

PARONYCHIA.

Itaque

PARONYCHIA ALTERA.

Itaque potius ijdem accusandi sunt, qui hanc plantam alterum Theophrasti adiantum faciunt, nempe quod album ipse appellauit. Siquidem is nullam inter nigrum, & album adiantum interponit differentiam nisi coloris tantùm, qui in huius caule niger: in illius uerò albus apparet. Folia in adianto coriandrina esse debent, & quæ in aqua nunquam madescant. At Paronychiæ nostræ folia sunt rutæ, nec aquam respuunt. Præterea cauliculi sunt illi uirides, non albicantes nec setis suillis similes, quinetiam nec pellucidi. Nec unquam locis humidis asperginosisque prouenit, in quibus adiantum maximè nascitur, Theophrasti ipsius testimonio. Sed in aridis, & siccis, cuiusmodi saxa sunt, & parietes. quo fit ut hallucinentur, qui hac ducuntur opinione, & dum me erroris coarguunt, ipsi longè magis sese damnandos offerunt. Nascitur frequens in Italia, quam Paronychiam nobis appellare libuit, sed copiosissimam uidimus in ingenti sylua, qua iter ijs est, qui Goritia discedentes Labacum Carniolæ metropolim petunt, ubi in ingentibus saxis, spretis algoribus, perpetuò uirescit. Cæterum hæc urinam ciet, & arenulas, & renum calculos pellit, unde inter saxifragorum genera quibusdam reponitur. I

Peculiariter

Peculiariter autem præſtare hanc compertum eſt ad puerorum enterocelas. Scimus enim nonnullos eſſe ſanatos, hauſto
tantum huiuſce plantæ puluere, continuis quadraginta diebus, quibus manifeſto collapſa inteſtina in ſcrotum cerneban-
tur. Eſt & alia planta cuius quoque nos hîc imaginem appinximus, quam quidam legitimam Dioſcoridis paronychiam
faciunt. Horum ego ſententiam nec probare, nec improbare auſim. Sit itaque de ea aliorum quoque iudicium. Habet
hæc folia peplo longiora, flores paruos, copioſos, racematim cohærentes, albo colore. Sed qui Paronychiam florere ſcribant
hactenus non legi. Quinetiam mihi incompertum eſt an in petris oriatur. Meminit Paronychiæ Galenus lib. VIII. *ſim-* Paronychiæ uires ex Gal.
pl.medic.ita de ea ſcribens. Paronychia ab effectu nominata eſt: ſanat enim paronychias, & ut refert Dioſcorides, fauos
quoque. Vis eius eſt tenuium partium, & exiccatoria morſu uacans: talia enim ſint oportet, quæ paronychias ſanant. Por
rò ſatis conſtat tale eſſe idoneum ad digerendos affectus omnes, qui digeri poſtulant. Siquidem eiuſmodi ſunt, quæ cùm ex Nomina.
tertio ſint ordine excalfacientium, & deſiccantium, uelut & hoc, eſſentiæ inſuper tenuium partium ſunt. Planta Græcis
παρωνυχία, pariter Latinis & Italis Paronychia nominatur.

Χρυσοκόμη. CHRYSOCOME. CAP. L.

CHryſocome palmi altitudine fruticat: coma ſpecie corymborum, hyſſopo ſimili: radice hirſuta,
ueratri nigri modo, tenui, cyperum æquante: guſtu non iniucundo, ex dulci auſtero. in petroſis,
opacisque naſcitur. Radix excalfacit, & adſtringit: his conueniens, quos iecur, aut pulmonis inflam-
matio malè habet. contra purgationes uuluæ, decocta cum hydromelite aſſumitur.

QVi Chryſocomen in Italia mihi oſtenderet, hactenus reperi neminem. Quamobrem in eo naturæ uiridario, plantis Chryſocomes conſid.
compluribus nobis incognitis referto, quod tantùm in ſui ipſius uſum colit natura, ne omnibus exuta medicamentis,
ſuis etiam languoribus mederi nequeat, eam & uireſcere, & floreſcere omittamus, donec nobis, aut alijs compertam in com-
munem quoque cognitionem, & uſum prodere contingat. Interim tamen, ut noſtrum inſtitutum ſequamur, uires eius ex
Galeno ſubijciam: quas ipſe libro VIII. *ſimplicium medicamentorum, ijs uerbis deſcripſit. Chryſocome uocatur & chry* Chryſocomes uires ex Gal.
ſites. Radix uincentes acrem ſimul, & adſtringentem qualitates habet: quare neque multi uſus eſt. Vſui tamen eſt deco-
cta in melicrato in peripneumonijs, & morbis hepaticis. Sed & menſtruæ purgationis prouocandæ uim quandam obtinet. Nomina.
Χρυσοκόμη ſic Græcè, ut etiam Chryſocome Latinè dicitur.

Χρυσόγονον. CHRYSOGONVM. CAP. LI.

CHryſogonum denſè fruticat, quernis folijs, flore coronarij uerbaſci: radix ut rapum extuberat,
intus ruberrima, foris nigra. Quæ trita cum aceto, atque impoſita, muris aranei morſibus
auxiliatur.

CHryſogonum, niſi aliunde in Italiam deferatur, inter plantas, quæ minimè cognoſcuntur, & ipſum perpetuò recenſen-
dum eſſe putauerim: uel nobis in abditiſsimis naturæ hortis, ubi deliteſcit, inueſtigandum erit. Id ſiquidem hactenus
mihi neque inuenire, neque ab alijs compertum uidere licuit in Italia. Quod χρυσόγονον Græci, Latini quoque Chryſogonum Nomina.
dicunt.

Ἑλίχρυσον. HELICHRYSVM. CAP. LII.

HElichryſon, quidam chryſanthemon, nonnulli & id amaranton uocant, quo deorum ſimulacra
coronant. Ramulum habet candidum, uirentem, rectum, firmum: folia intercedentibus ſpatijs an
guſta, abrotono ſimilia: comam aureæ lucis, in orbem: umbella rotunda, ueluti ſiccis corymbis depen- a Meũ.& Cat. χαραδρώδεσι τόποις. i. torrẽtium locis.
dentibus: radice tenui. Naſcitur in aſperis, & torrentium [a] alueis. Contra ſerpentium ictus, coxendi
cum dolores, urinæ ſtillicidia, ruptaque, coma è uino pota opitulatur: ciet menſes. Sanguinem concre-
tum uentris ac ueſicæ abſumit, pota cum mulſo: ieiunis, trium obolorum pondere, ſiſtit deſtillationes,
data in uino albo diluto. Veſtibus inſeritur, ut eas ab erodentium iniurijs tueatur.

HElichryſon copioſè prouenit in Hetruria in pratis gracili ſolo, incultisq; locis, ſiticuloſis collibus, necnon etiam in Helichryſi conſideratio.
fluminum alueis. Caule conſtat recto, æquali, ac lignoſo, cubitalem longitudinem non excedente: folijs per interual
la emergentibus, abrotoni æmulis: comantibus in cacumine floribus, aureo colore fulgentibus, & in orbem umbellæ modo
cohærentibus, corymbacea facie, ueluti myriophylli, uel agerati: qui exiccati aureum colorem diutius retinent. Proinde
commodè hyeme, quòd eo tempore flores deficiant, puellæ ſiccum Helychryſum coronamentis ſuis inſerunt, quemadmo-
dum & Amarantum purpureum, quod noſtris Hetruſcis uulgò dicitur Fiorueluto. Helichryſum depinxit Fuchſius in ſuis Fuch.error.
clariſſimis de ſtirpium hiſtoria commentarijs, folio echij aculeato, & floribus buphthalmi. Qua in pictura ipſum dece-
ptum ſuſpicor, quòd ea Helichryſo minimè reſpondere deprehendatur. Helichryſi meminit Plinius lib. XXI. *cap.* XXV. *ubi*
de eo diſſeruit his uerbis. Heliochryſum, inquit, quod alij Chryſanthemon uocant, ramulos habet candidos: folia ſubalbida,
abrotono ſimilia: ad ſolis repercuſſum aureæ lucis in orbem ueluti corymbis dependentibus, qui nunquam marceſcunt. qua
de cauſa deos coronant illo. Quod diligentiſſimè obſeruauit Ptolemæus rex Aegypti. Naſcitur in frutetis. Eſt & alia
planta, in Italia quoq; naſcens, quã nobis HELICHRYSVM ALTERVM *uocare libuit, quòd folia illi quoq; ſint anguſta;*
& aurei

HELICHRYSVM.

& aurei in ſummitate flores. Sed hallucinantur, qui plantam, quam quidam STOECHAM CITRINVM uocant, legitimum Dioſcoridis Helichryſum eſſe cenſent. Siquidem folia illi tenuia abrotani modo non ſunt, ſed longa, albicantia, & hirſuta. Caules palmares, aut maiores, lanuginoſi, & incani, in quorum ſummitatibus flores ſunt aureo colore fulgentes, globoſi, odorati, in umbellæ diuulſæ modum ſeſe pandentes. Radice nititur breui, & ſubnigra. excalfacit & ſiccat, aperit & abſtergit, ut amariuſculus indicat ſapor: quinetiam nec adſtringenti facultate uacat. Decocti flores, aut ex uino macerati, iocinoris obſtructiones aperiunt. proinde datur utiliter eorũ decoctum, aut dilutum regio morbo, aut malo habitu affectis. Idem potum interaneorum uermes necat. Medetur tota planta omnibus cerebri morbis à frigido prouenientibus, nempe pituitoſis fluxionibus, diuturnis doloribus, comitialibus, reſolutis, & id genus alijs ſiue eius decoctũ ſumatur in potu, ſiue herba ipſa

ba ipſa

HELICHRYSVM ALTERVM.

ba ipſa in puluerem trita ex rhodomelle bibatur, aut oxymelite. In lixiuio addita non ſolùm præſcriptis morbis fert auxiliũ, ubi eo caput abluatur, ſed furfures quoque abſtergit; & pediculos necat. Datur cum herba ipſa tum eius decoctum, ad urinæ ſuppreſſiones, ſiquidem renes expurgat, & urinam pellit. Adduntur flores in fomentis, quæ ad uteri morbos frigidos, & obſtructiones parantur. Helichryſi ſub Amaranti nomine mentionem fecit Galenus libro VI. *ſimplic. medic. ſic inquiens. Amarantum facultatis eſt incidentis, & extenuantis. Coma igitur eius menſes cum uino pota educit: & grumos ſanguinis liquare creditur, non ſolùm in uentre, ſed & in ueſica: ſed tunc potius cum mulſo bibenda. Et omnes ſimpliciter fluxiones, pota deſiccat, ſtomacho infeſta. hæc Galenus. Cæterùm cùm Helichryſum tam Dioſcoridi, quàm Galeno Amarantum dicatur, opportuna nobis ſeſe offert occaſio, ut hîc* AMARANTI *purpurei, quod, ut paulò antè diximus, à no-*

Helichryſi uires ex Gal.

Amaranti purpurei mentio, & uires.

Tttt ſtris

STOECHAS CITRINVS.

ſtris uulgò uocatur Fioruelluto, hiſtoriam, & uires tradamus, præſertim quòd puellis gratiſſimum ſit hyeme in ſuis texendis corollis, utpote quòd tam recens, quàm ſiccum purpureum, ac flammeum colorem diutius conſeruet. Hoc itaque folia profert ocimi maiora: caulem craſſum, pinguem, ſubrubentem: florem ſpicatum, admodum purpureum. qui quanquam diu ſiccatum (ut ſuprà dictum eſt) aſſeruatur, haudquaquam tamen ſuum deperdit colorem. Amarantum hoc, quantum equidem reor, memoriæ prodidit Plinius lib. XXI*.cap.*VIII*.cùm ſic inquit. Amaranto non dubiè uincimur. Eſt autem ſpica purpurea, uerius quàm flos aliquis, & ipſe ſine odore. Mirumq́; in eo gaudere decerpi, & lætius renaſci. Prouenit Auguſto menſe: durat in autumnum. Alexandrino palma, qui decerptus aſſeruatur. Mirumq́; poſtquàm defecere cuncti flores, madefactus aqua reuiuiſcit, & hybernas coronas facit. Summa eius natura in nomine eſt, appellato quoniam non marceſcit. Hactenus de amaranto Plinius. Huic facultas ineſt (ut recentiorum quorundam fert opinio) frigida & ſicca: proinde flos eius potus cœliacos, & dyſentericos iuuat. Menſium abundantiam cohibet, & albas uteri fluxiones.*

Quinetiam

AMARANTHVS.

Quinetiam cruenta expuentibus prodeſt, præſertim ſi in pulmone, uel pectore, uas aliquòd fractum fuerit. Planta, quæ Græcis ἑλίχρυσον, & ἑλιόχρυσον, *Latinis pariter Helichryſum & Heliochryſum appellatur: Italis, Helichriſo.* Nomina.

Χρυσάνθεμον. CHRYSANTHEMVM. CAP. LIII.

CHryſanthemon aut caltha, nonnullis buphthalmos. herba eſt tenera, fruticoſa, læues proferens caules, & multifida folia: flores ſupra modum ſplendentes, luteos, orbem oculi imitantes, unde buphthalmi nomen traxit. propter oppida naſcitur. cuius caules oleris uice manduntur. Flores cum cerato triti, ſteatomata diſcutere produntur. Regio morbo correptis, colorem bonum breui reddunt, ſi ſequente longo balnei uſu, poſt exitum ebibantur.

QVanquam non deſunt, qui crediderint Buphtalmum, & Chryſanthemum unam, & eandem plantam eſſe, quòd paribus notis inter ſe certare uideantur; tamen ſi particulares quædam notæ in utriſque diligenter expendantur, facilè inter has plantas diſcrimen aliquod notari deprehendetur. Quod cùm optimè ſciret Dioſcorides, diuerſis libris, diuerſiſq; capitibus de his ſpeciatim diſſeruit. Quod utique minimè feciſſet, ſi compertum habuiſſet, nullam inter eas intercedere diffe- Chryſanthemi conſid.

 rentiam.

CHRYSANTHEMVM.

rentiam. Quæ tamen hinc cognosci potest, primùm quòd Buphthalmo folia insint fœniculo similia, quæ planè capillaria constant: Chrysanthemo uerò tenera, multifida, minutimq; per ambitum laciniata. Deinde Chrysanthemi caules in cibis mandi aliorum olerum modo scribit Dioscorides: id quod de Buphthalmo agens silentio prætcrijt. Præterea flores Buphthalmo reddidit anthemidi similes: Chrysanthemo uerò luteos, & uehementer splendentes. Cæterùm de horum uiribus differens, Buphthalmi flores, cum cerato tritos, tumores, duritiasq; discutere tradidit in uniuersum, & affirmatiuè locutus. Verùm postea de Chrysanthemo scribens, huius flores, inquit, steatomata discutere produntur, particulariter & dubiè locutus. Hæc sanè harum plantarum manifesta discrimina faciunt, ut credam, quòd aliquis antiquorum curiosus, nimisq; sciolus Buphtalmum, & Chrysanthemum unam tantum referre plantam fortè existimans, omnia in Chrysanthemo adiecerit, & confuderit, quæ libro tertio de Buphthalmo memoriæ prodidit Dioscorides. quemadmodum imprudenter de Ruta & Hyperico, Asaro & Bacchari ab alijs factum esse in præcedentibus ostendimus. Hoc itaque argumento fretus crediderim ego hoc modo Chrysanthemi caput esse legendum. Chrysanthemon herba est tenera, fruticosa, læues proferens caules, & folia multifida: flores luteos, admodum splendentes. Eius caules manduntur olerum modo. Flores cum cerato triti steatomata discutere produntur.

Chrysanthemi caput restitutum.

produntur. Hinc itaque, ſic Chryſanthemi capite reſtituto, facilè patebit, quantum aberrauerint ij, qui Chryſanthemum cum Buphthalmo confuderunt. Chryſanthemon, cui nulla prorſus ex modò traditis reclamet nota, frequentiſsimum prouenit in Senenſi agro. Quinetiam copioſiſſimum in Boemia, Morauia, & Auſtria in campis prouenit. cuius folijs infima plebecula, in Hetruria pro olere ueſcitur. Buphthalmum uerò etſi antea à me non uiſum in noſtris commentarijs Italica lingua conſcriptis confeſſus eſſem; ad nos tamen hoc anno uerum Patauio allatum eſſe ſuperius in ſua mentione indicauimus. quod etiam poſtea accepimus Piſis à Luca Ghino medico clariſsimo, & rei herbariæ peritiſſimo, omnibus prorſus adſtipulantibus notis, quæ illi tribuuntur. Quo factum eſt, ut certius auſim affirmare Chryſanthemi hiſtoriam auctam, deprauatamq́; eſſe in Dioſcoride. Credidit Leonardus Fuchſius medicus doctiſsimus in ſuo de plantarum hiſtoria commentario, Chryſanthemum illud eſſe ranunculi genus, quod folio apij, luteis floribus, in pratis plurimum naſcitur. Qua in opinione quantum, pace eius dixerim, hallucinetur, euidentius omnibus eſſe puto, quàm ut à nobis oſtendi debeat. Chryſanthemi meminiſſe Galenum in libris de ſimplicium medicamentorum facultatibus, hactenus incompertum habeo. Eius nomen Græcum eſt χρυσάνθεμον: Latinum item Chryſanthemum: Italicum, Chryſanthemo.

Fuch. error.

Nomina.

AGERATVM.

Α᾿γήρατον. AGERATVM. CAP. LIIII.

a Meum, & Drag. θάμνος. i. Frutex.
b Orib. δισπίθαμος. i. duum palmorum.
c ἄνθος πομφολυγῶδες χρυσοειδές. i. flos bullis aureis similis.

AGeraton [a] fruticosa herba est [b], palmari longitudine assurgens, simplex, humilis, origano maximè similis: umbellam gerit, in qua [c] flos bullis aureis emicat, helicryso minor. Nomen ei inditum est, quoniam diutissimè flos in sua coloris specie conseruetur. Vis decocti feruens: huius ustæ nidor urinam cit, & uuluæ duritias emollit.

AGERATVM ALTERVM.

Agerati consideratio.

NAscitur Ageratum passim in uniuersa Hetruria, folijs origano proximis: floribus aureis, in umbella emicantibus, helichrysi modo. Hanc herbam Mesues Eupatorium existimat, ut superius in Eupatorij commentatione abunde diximus. Ea à nostris Senensibus uulgò appellatur herba Giulia. Sententiæ huic nostræ refragatur Andreas Marinus Medicus ætatis nostræ non postremus, in suis in Mesuem annotationibus, his uerbis, ubi in Eupatorij caput commentatus est. Ceterùm

terùm hanc ipſam herbam (Eupatorium ſcilicet, aut Iuliam intelligens) Dioſcoridis Ageratum eſſe uix adducor, ut credam. Nam inſignem amaritudinem quæ cuiuis uel imperito herbario, prima occurrit, nullo modo Dioſcorides, alioqui diligentiſſimus tacuiſſet, quæ tamen in hac planta adeò inſignis eſt, ut ob hanc ipſam maximè, præ cæteris notis, ad Eupatorium Meſue ſit referenda. Folia præterea non ſunt origano, ſed centaurio potius minori ſimilia, quæ folia quantum inter ſe differant, omnes norunt. Ad hæc urinam ciere, uuluæque duritias mollire Ageraton, Dioſcorides eſt author, quorum effectuum ne meminit quidem Meſues, qui ab eodem Dioſcoride multa diligenter ſumpſit. Huc accedit, quòd Ageraton, Galeno autore, uim habet digerendi, & quadantenus phlegmone liberandi; quod tamen Meſues non ſcripſit. adde, ſi placet, quòd nullum caloris, aut ſiccitatis gradum ei Galenus adſcribit, cùm Meſues calidum in primo, ſiccum, in ſecundo conſtituat. Quæ res tanti fuere apud me momenti, ut ab Eruditiſsimi Matthioli ſententia, quanuis inuitum, me recedere coegerint: Interim dum ab eo meliora ſuper eo capite, ut ſpero edentur, quod ut facilius facere poſſit, aliam herbam hîc pingi iuſſimus, quam Petrus Antonius Michaelius Patritius Venetus harum rerum diligentiſſimus indagator, pro Agerato habet. cuius profectò opinioni non poſſum non aſſentiri, cùm uideam notas omnes Agerati huic plantæ mirum in modum conuenire. Siquid tamen uel Mathiolus ipſe, uel alij præſtantes in re herbaria uiri aduerſus eam opinionem habuerint, lubens eorum iudicium, & cenſuram ſubibo. Hæc illè. Quibus an rectè Ageratum examinauerit, & an eius argumenta, quibus contra me utitur firmane an infirma habeantur, ex his, quæ nunc dicturus ſum ij facilè intelligent, qui materiam Medicam tenent. Quòd itaq; Dioſcorides amaritudinis in Agerato non meminerit, cùm ea tam euidẽs in hac planta guſtantibus ſeſe offerat, id ne tantillum quidem me à mea dimouet opinione, cùm illi plurimæ deſcribantur plantæ, quæ inſigniter amaræ deguſtantur, et nihil tamen in ijs deſcribendis, amaritudinis meminit. Amara ſanè ſunt Scilla, Cyclaminus, Eſculentus bulbus, Abſinthium, Ruta, Harmala, Hieracium, Senecio, Fumaria, Conyza, Bryonia, Eruum, Capparis planta, Hedera, Marum, Polium, Chamepitys, Verbenaca, Betonica, Papaueris cùm folia, tum capita, Opium, & alia quidem nonnulla, de quarum tamen amaritudine nihil memoriæ prodidit Dioſcorides: quo fit, ut nihil prorſus Marini argumento dimouear, ſi etiam in Agerato amaritudinis notam ſilentio inuoluit. Folia præterea, inquit ille, non ſunt Origano, ſed Centaurio potius minoris ſimilia, quæ folia quantum inter ſe differant, omnes norunt. Hæc ſiquis cribrauerit uerba, facilè hîc Marinum haud diligenter duas haſce plantas examinaſſe, aut inſpexiſſe iudicabit. Minoris enim Centaurij folia, & onitis origani, parum ad modum facie inter ſe differunt. Itaque rectè dixiſſet is differentiam hanc nouiſſe omnes, ſi ſe excepiſſet. Deinde quòd ſuum Eupatorium urinam ciere non ſcripſerit Meſues, id ab eo fortaſſe prætermiſſum cenſemus, quod hanc plantam ignorauerit eſſe Dioſcoridis Ageratum. Verùm cum Eupatorium ſcribat calidum eſſe in primo gradu, & ſiccum in ſecundo, quinetiam compoſitum ex ſubſtantia calida ſubtili, quis unquam medicorum negabit Eupatorium hoc haud urinam ciere? & idem quoque muliebrium locorum duritias emollire? Nam & Iris, & Agreſtis cucumis, quæ quoque calidiora ſunt, & ſicciora, id efficaciter præſtant. Ad hæc quòd Meſues ſuo Eupatorio uim digerendi, & quadantenus phlegmone liberandi non reddiderit, cùm tamen Galenus Ageratum hiſce facultatibus refertum eſſe ſcribat, repeto Dioſcoridis Ageratum haud unquam nouiſſe Meſuem ſuum eſſe Eupatorium. Siquidem nihil uetat quin id Eupatorium præſtare poſſit, cùm ipſe aſſerat Meſues, quòd ſubtiliatiuum eſt & reſolutiuum conueniens ſine attractione. Poſtremo quòd Galenus Agerato nullum caloris aut ſiccitatis gradum adſcripſerit, ut Eupatorio adſcribit Meſues, nihil prorſus momenti hoc argumentum habet. Galenus enim non ſemper ſimplicium medicamentorum qualitates (plures Galeni poſſem adducere locos) per gradus explicat, & præſertim ubi breuitati ſtudet. ſed quis adeo Medicæ materiæ tam rudis, tamq; ignarus fuerit, qui non putet nouiſſe Galenum caloris, & ſiccitatis haud expers eſſe Ageratum, cùm ſcribat eſſe illi digerendi poteſtatem? Siquidem facultas hæc fieri nequit niſi à calidis, & ſiccis temperamentis. Id quod Dioſcorides non prætermiſit, cùm ait Δυύαμιν δὲ ἔχει ἀφέψημα αὐτοῦ πυρωτικῆν. *ideſt uim habet decoctum ipſius feruidam. Hæc itaq; cùm Marini argumenta infirma admodum reddant, manebo ego in ſententia. & præſertim cùm Iuliam herbam uideam cum folia tum caules ædere origano haud diſſimiles, quinetiam umbellam aureis bullis micantem Helicryſi modo cuius aureus color, in ſicca quoque planta diutiſſimè conſeruatur, unde (ut rectè Dioſcorides inquit) Agerati ſibi nomen adinuenit. Nam hac tantùm nota quiſpiam iam certior fieri poterit, unam & eandem eſſe plantam Ageratum & Meſuis Eupatorium. Cæterùm non poſſum non mirari Marini ingenium, qui, ut facilius (ut ipſe inquit) meliora ſuper Agerati capite ſcribere poſſim plantam à ſe pictam mihi offert, quam à Petro Antonio Michaelio Patritio Veneto pro Agerato haberi ait, cùm ea Agerato adeo habeatur diſſimilis, ut nihil diſsimilius eſſe poſsit. Siquidem hæc origani nullas omnino notas habet, & umbellas quoque nullas, ſed floſculos racematim cohærentes balauſtiorum effigie. In ſumma ubi plantam totam expenderis, nihil prorſus reperies, quod minimam Agerati particulam referat. Ago tamen Marino gratias, quòd eum non dubitem hanc mihi obtuliſſe plantam, quòd putauerit eam legitimum eſſe Ageratum, magis fortaſſe (ut uideo) aliorum opinioni addictus, quàm explorandis Agerati notis. Verùm ego ingeneroſum mihi eſſe putarem, ex commentario tantùm fieri nauclerus, ut rectè Galenus admonet libro primo de alimentorum facultatibus in ipſius præfationis calce. At ſanè hæc inuitus admodum ſcripſi, quòd tanta ſit plantæ illius cum Agerato diſparitas, ut in ea cenſenda, opus mihi non fuiſſet tantam facere temporis iacturam. At qui Marini uerba hucuſque me protraxerunt, quippe qui ſcribat, ſiquid contrà eius opinionem habuero ſe lubens inditium & cenſuram meam ſubiturum. Quæ uerba (ut ſua eſt humanitas) ad reſpondendum me impulerunt. Agerati uires paucis perſtrinxit Galenus libro VII. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Ageratum digerit, & inflammationes leuiter quodammodo reſoluit. Quæ herba* ἀγήρατον *Græcè, Ageratum quoque Latinè dicitur: Italicè, Herba giulia.* Nomina.

Περιστερεών. **VERBENACA. CAP. LV.**

PEriſtereon, ſiue uerbenaca, naſcitur in aquoſis. Nomen ex eo duxiſſe uidetur, quòd columbæ circa hanc perquàm libenter uerſari ſoleant. Dodrantis altitudine, & interdum amplius adoleſcit.

VERBENACA.

Folia è caule prodeunt incisa, & subalbida. ea singulari ramo, radiceque sola, constare sæpius inuenitur. Folia cum suilla adipe recenti, aut rosaceo imposita, uuluarum dolores finire putantur: ignem sacrum illita ex aceto reprimunt: putrida ulcera cohibent: uulnera glutinant, ueteraque ex melle ad cicatricem perducunt.

† Antiquus manuscriptus codex. περὶ ὑπτίας περιστερεῶνος. i. De supina Verbenaca.
a Idem ὑπτίον i. supina.

Ἱερὰ βοτάνη. † SACRA HERBA. CAP. LVI.

SAcra herba, quæ & peristereon [a] nominatur, ramulos emittit cubitales, aut maiusculos, angulosos: in quibus ex interuallis folia quercus, sed minora, angustioraq;, eisdem diuisuris, in ambitu, colore aliquatenus cæsio: radix longa, tenuis: flores purpurei, graciles. Folia cũ radice in uino pota, illitaúe aduersus serpentes pollent. eadem drachmæ pondere cum thuris obolis tribus in uini ueteris hemina, quadragenis diebus, ieiuno ore, contra regium morbum bibuntur: ueteres tumores, & inflammatio-

nes

nes mitigant: ſordida ulcera purgant. Tota in uino decocta, tonſillarum cruſtas abrumpit: oris nomas gargarizatu cohibet. Aiunt ſi aqua ſpargatur triclinium, qua maduerit, lætiores conuictus fieri. Datur potandum in tertianis febribus tertium à terra geniculum, cum folijs circundantibus: quartanis quartum. Sacram uocant herbam, quoniam multùm ad amuleta [b], expiationesque commendetur.

b Meum. περιάμματα. i. luſtrationes.

Verbenacæ conſid.

VErbenacæ duæ habentur ſpecies, recta, & quam ſupinam uocant. Hanc eam eſſe nolunt, quæ ἱερὰ βοτάνη, illam quæ περιστερεὼν Dioſcoridi dicitur. Recta hæc dicta eſt, quòd ſingulari caule, ipſoq; dodrantali, ſine ramis aſſurgat. Supina altera, quòd caules, & ramos non ita rectos erigat, ſed circumquaque diffundat, cuiuſmodi eſt uulgaris Verbenaca, quæ legitima ἱερὰ βοτάνη mihi perpetuò fuerit. Cæterùm quam περιστερεὼν nuncupant unico tantùm caule, & unica radice conſtantem (ſi uera fateri debeo) ea à me nuſquam uiſa eſt, quæ notis omnibus legitimam referat, & ſi non deſint qui uelint uerbenacam hanc eam eſſe plantam, quam nos, de ſideritē ſuperius agentes, primo ibi loco pinximus. Verùm cùm uideam hanc plantam, ab una radice plures edere caules, ipſosq; non dodrantales, ſed ſeſquicubitales, folia haud ſubalbicantia, & flores in caule uerticillatim prodeuntes, ut in Marrubio, ac nulla in parte aliquid gerere, quod cum uulgari Verbenaca cognationem præ ſe ferat, ego quidem ad credendum adduci nequeo, hanc herbam eſſe Verbenacam, περιστερεὼν dictam; obſeruaui ego ſæpe, ubi uulgaris Verbenacæ plurimum prouenit, eſſe quaſdam ipſius plantas, quæ caules rectos edant, quaſdam uerò, quæ humi ferè procumbant. quo factum eſt, ut ſuſpicarer, hinc fortaſſe harum differentiam ſumpſiſſe eos, qui rectam Verbenacam, & ſupinam faciunt. Mouit me ad hoc Plinius, qui paruam inter has intercedere differentiam ſcribit. Verùm id mihi nunquam certum ſtatuere uolui. Videant & examinent quoque alij differentiam hanc, & eorũ ſit quoq; iudiciũ. Hinc fit, ut in ſuo inſigni de ſtirpium hiſtoria commentario Fuchſium uirum alioqui eruditiſſimum, apertè erraſſe exiſtimem: quippe qui diſcriminis cauſa Verbenacæ rectæ florem luteum tribuat. Quod tamen in Dioſcoride mihi nunquam licuit inuenire: quemadmodum neque in Plinio, qui utranque Verbenacæ ſpeciem libro XXV. cap. IX. his uerbis deſcripſit. Nulla tamen Romanæ nobilitatis plus habet quàm hierabotane, aliqui periſtereon, noſtri uerbenacam uocant. Hæc eſt, quam legatos ferre ad hoſtes indicauimus. Hac Iouis menſa uerritur, domus purgantur, luſtranturque. Genera eius duo ſunt: folioſa, quam fœminam putant: mas rarioribus folijs. Ramuli utriuſque plures, tenues, cubitales, anguloſi. Folia minora, quàm quercus, anguſtioraque, diuiſuris maioribus: flos glaucus: radix longa, tenuis. Naſcitur ubique in planis aquoſis. Quidam non diſtinguunt, ſed unum omnino genus faciunt, quoniam utraque eoſdem effectus habeat. Vtraque ſortiuntur Galli, & præcinunt reſponſa. Sed magi utique circa hanc inſaniunt. Hac perunctos impetrare quæ uelint exiſtimant, febres abigere, amicitias conciliare, nullique non morbo mederi. Colligi circa canis ortum debere, ita ut ne luna, aut ſol conſpiciatur, fauis antè, & melle terræ ad piamentum datis. Circum ſcriptam ferro effodi ſiniſtra manu, & in ſublime tolli: ſiccari in umbra ſeparatim, folia, caulem, radicem. hæc Plinius. Ex quibus uerbis, ut arbitror, facilè deprehendi poteſt error Fuchſij Brunfelſium fortè ſecuti, quòd in ſuis de plantarum hiſtoria commentarijs primò editis, pro Verbenaca fœmina eam plantam depinxerit, quæ à Dioſcoride, cæteriſque antiquis ſcriptoribus Erigeron, ſiue Senecio nuncupatur, tametſi mutata ſententia libro primo de compoſitione medicamentorum in ultima methodo, rectam uerbenacam perperàm, meo iudicio, alteram ſinapi ſpeciem eſſe contendat. Cæterùm haud neſcius Galenus nullum, uel paruum inter utraſque uerbenacas diſcrimen eſſe, breuiter de earum uiribus ſub una tantùm ſpecie diſſeruit libro VIII. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Verbenaca ideo periſtereon appellata eſt, quòd in ea periſteræ, hoc eſt, columbæ uerſentur. Vim habet adeò deſiccantem, ut uulnera conglutinet. Et libro ſecundo de compoſitione pharmacorum ſecundum locos, de antiquo capitis dolore ſcribens, ſic inquit. Omnium porrò longè maximè diſcutit, & perfectè corroborat uerbenaca recta, maximè uiridis: imò & arida cùm radicibus, et ſimul cum ſerpyllo, oleo incocta. Conijcienda etiam ad ea crocodiliadis maximæ iuxta aquas naſcentis radix. Quin & ipſam per ſe uerbenacam, ſi oleo incoxeris, caputq; inde rigaueris, omni capitis dolori antiquo ex frigiditate, aut ex craſſis humoribus oborto medeberis. Primum Verbenacæ genus Græcis περιστερεὼν, & περιστερεὼν ὀρθὸς uocatur: Latinis, Verbenaca recta. Alterum uerò genus Græcis ἱερὰ βοτάνη, & περιστερεὼν ὕπτιος appellatur: Latinis, Verbenaca ſupina. In uniuerſum Italis Verminacola, Berbena, & Berbenaca nominatur: Germanis, Eiſen Kraut.

Fuch. error.

Verbenacæ uires ex Gal.

Nomina.

Ἀστράγαλος. ASTRAGALVS. CAP. LVII.

ASTragalus paruus eſt à terra frutex, folijs, & ramis ciceri ſimilis: flore purpureo paruo: radice rotũda raphani modo grandi, q̃ adnatas appendices firmas habet, nigras, [a] præduras, ueluti cornua, inter ſe implicatas, guſtu adſtringentes. Naſcitur in uentoſis, opacis, & in niualibus. eo [b] Memphis Arcadiæ ſcatet. Aluum ſiſtit radix in uino pota: urinam mouet: uetuſtis ulceribus ſicca efficaciter inſpargitur: ſanguinem ſupprimit. ægrè propter duritiam tunditur.

a Meum. σκληροτάτας. i. duriſſimas. b φαινέω. id eſt Phœneas. ita Oribaſius.

Aſtragali conſideratio.

ASTragali planta, quam in commentarijs noſtris antea editis appingi curauimus, cùm diligentius à nobis inſpecta ſit, & quædam in ea deſiderari uideantur, quæ Aſtragali propria ſunt, non libuit hic eam recudere. Aſtragalus aliter à Plinio, quàm à Dioſcoride deſcribitur. Plinius ſiquidem libro XXVI. cap. VIII. Aſtragalum his notis repræſentauit. Aſtragalus, inquit, folia habet longa, inciſuris multis, obliqua, circa radices: caules tres, aut quatuor: florem hyacinthi: radices uilloſas, implicatas, rubras, præduras. Naſcitur in petroſis, apricis, & iiſdem niualibus, ſicut Pheneo Arcadiæ. Meminit Aſtragali Galenus libro VI. ſimplicium medicamentorum, ubi ita ſcriptum reliquit. Aſtragalus frutex eſt exiguus, radices habens adſtrictorias, quamobrem etiam in numero eſt non inſtrenuè exiccantium. Nam ulcera uetera cicatrice obducit, & aluum fluxu tentatam ſiſtit, ſi quis in uino decoctam radicem bibat. Plurimus huius fruticis prouentus eſt in Pheneo Arcadiæ. Is Græco nomine ἀστράγαλος dicitur: Latino ſimiliter Aſtragalus: Italico, Aſtragalo.

Aſtragali uires ex Gal.

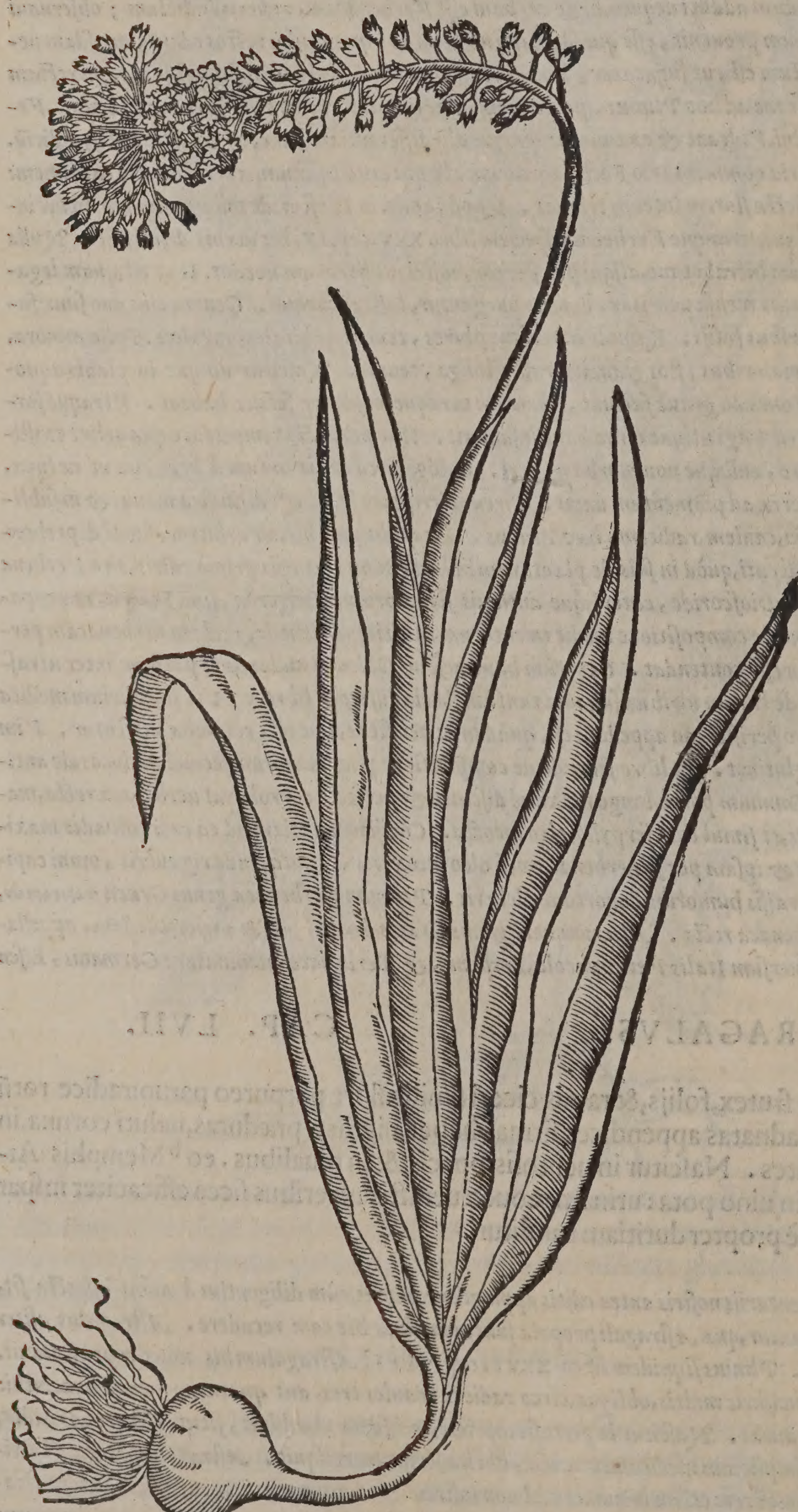
Nomina.

Ὑάκινθος.

Ὑάκινθος HYACINTHVS. CAP. LVIII.

HYacinthus folia habet bulbi: dodrantalem caulem,læuem, minimo digito tenuiorem, herbacei coloris: comam procumbentem florum purpureorum plenam, incuruam: radicem quoque bulbaceam. Quæ,ut creditur,pueris cum uino albo illita,pubertatem coercet, & non patitur erumpere: sistit aluum pota,& urinam impellit: phalangiorum morsibus auxiliatur. Semen adstringentius est,theriacis expetitum: regium morbum emendat,cum uino potum.

HYACINTHVS.

HYACINTHVS ORIENTALIS.

HYacinthus in uniuerſum in campeſtribus inter ſegetes, & in ſyluis prouenit: folijs, & radicibus bulbaceis: caule dodrantali, uiridi, tenui, læuiq;: floret cum uiolis circa finem Martij, & Aprilis initium: florentem emittit comam, ab ipſo caulis medio uſque ad ſummum purpureis circundatum floribus, qui matureſcentes ad terram incuruantur, perdurantq; diu anteaquàm contabeſcant. Hetruſcis noſtris Hyacinthi uulgò uocantur Cipolle canine. Flores primo ſtatim exortu noſtrates pueri colligunt ob purpurei coloris præſtantiam. Aliud HYACINTHI *genus, quod* ORIENTALE *appellare placuit, miſit ad me Iacobus Antonius Cortuſus, rei herbariæ ſtudioſiſſimus, quod ſibi miſſum ex Orientalibus regionibus fatebatur. unde nos illi Orientalis nomenclationem addidimus. Hyacinthi uires memoriæ prodidit Galenus libro* VIII. *ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Hyacinthi radix bulboſa eſt, ordinis primi in deſiccando: ſecundi uerò completi, aut certè tertij incipientis in refrigerando. Itaque pueros diutiſſimè ſeruare impuberes illita cum uino creditur.*

Hyacinthi conſideratio.

Hyacinthi uires ex Gal.

HYACINTHVS ORIENTALIS ALTER.

Semen leuiter extergit, & adstringit: quamobrem & ipse regio morbo laborantibus exhibetur in uino, ordine quidem tertio quadantenus desiccans, cæterùm in medio consistens caliditatis, ac frigiditatis. Planta Græcis ὑάκινθος, Latinis item Nomina. *Hyacinthus appellatur: Italis, Hiacintho: Germanis, Mertzen bloomen: Hispanis, Mayos flores: Gallis, Vaciett.*

Μήκων ῥοιάς.

PAPAVER ERRATICVM. CAP. LIX.

PApauer erraticum, quod rhœada uocant, uere quidem in aruis cum hordeo nascitur: flore protinus deciduo, unde & nomen apud Græcos accepit. Folia erucæ, aut origano, aut cichorio, aut thymo similia spectantur, sed longiora, diuisa, scabra: iunceus ei caulis, rectus, cubitalis, asper: flos syluestris anemones, puniceus, interdum albus: oblongum caput, sed quàm anemones minus: semen rufum: radix longa, subalbida, minoris digiti crassitudine, gustu amara. Huius capita quinque, aut sex in uini cyathis tribus ad dimidias decocta, potui dabis, quibus somnus accersendus est. Semina

acetabuli

PAPAVER ERRATICVM.

o acetabuli menſura ex aqua mulſa pota, aluum leniter emolliunt: ad idem præſtandum mellitis placentulis, & dulciarijs libis admiſcentur. Folia cum calycibus illita, inflammationes ſanant: eorundem fotu, & perfuſione ſomnus allicitur.

Μήκων ἥμερος. PAPAVER SATIVVM. CAP. LX.

ESatiui papaueris genere, quod hortenſe eſt, ſemen in panem denſatur, qui ſanis in uſu ſit: eo etiam ex melle pro ſeſama utuntur: thylacitin uocant. Capitulum habet [a] longum, & ſemen candidum. Sylueſtre uerò caput habet inſidens, demiſſumque, & nigrum ſemen: quod pithitis nominatur: nonnullis tamen & ipſum rhœas dicitur, quoniam eius ſcapo lacteus ſuccus emanat. Tertium magis ſylueſtre, & ad medicinas ualentius, multò his longis, productiore capitulo. Omniũ in cõmune natura refrigeratrix. quare ſi capita ipſa, & folia decoquantur in aqua, ſomnum fotu conciliabunt. Bibitur de-

a Meum. ἐπὶ μηκες. i. oblongum.

PAPAVER SATIVVM.

coctum contra uigilias. Calyces cum polenta triti,& cataplasmatis admisti,ignibus sacris, & inflammationibus prosunt. Tunduntur quoque uirides,& digeruntur in pastillos,qui siccati ad usum reconduntur. Capita quoque per se in aqua coquuntur ad dimidias,iterumque adiecto melle, dum humor coeat in eclegmatis lentorem. Id medicamentum in tussi, arteriæ fluxionibus, & cœliacorum affectu,doloris leuamentum præbet. efficacius tamen redditur,addito hypocistidis succo, & acacia. Papaueris nigri semen tritum cum uino bibitur,contra citam aluum, & fœminarum profluuia. in peruigilijs fronti,temporibusque illinitur ex aqua. Opium eius magis refrigerat,inspissat, siccatque. Sumptum erui magnitudine,dolorem finit, concoquit, & somnum allicit: tussi,atque cœliacorum ualetudini auxiliatur: uerùm si copiosius hauriatur,nocet,cùm lethargicos efficiens interimat. Ad dolores capitis cum rosaceo perfusum,efficax est: aurium dolori cum amygdalino,myrrha,& croco instillatur: inflammationibus oculorum cum torrefacto oui luteo proficit: igni sacro, & uulneribus cum aceto: podagris,cum lacte mulieris,& croco. somnum accersit subditum sedi pro balano. Optimum habe-

Opium.

tur

tur graue, & denſum, guſtu amarum, odoratu ſoporiferum, quod facilè aqua diluitur, læue, candidum, neque aſperum, neque grumoſum, quod inter colandum non ut cera coeat, & in ſole diffundatur: dein admotum lucernis, non atra luceat flamma: extinctum denique odoris uim conſeruet. Sed opion glaucio, gummi, aut ſylueſtris lactucæ ſucco adulterant. Verùm glaucio fucatum, in dilutione croci colorem reddit: lactucaceo ſucco fictum, exiliter ſpirat, & aſperius ſpectatur: gummi uitiatum ſplendeſcit, & infirmum eſt. Nec deſunt, qui eò dementiæ deuenerint, ut adipem ei admiſcerent. Fictiii nouo torretur ad oculorum medicamenta, dum mollius, atque rufius appareat. Diagoras, ut Eraſiſtratus author eſt, uſum eius damnauit, oculorum lippitudinibus, & aurium uitijs infundi uetans, quoniam uiſus aciem hebetaret, & ſoporem gigneret. Addidit Andreas, illitos eo protinus excæcari, ſi non adulteraretur. Mneſidemus uſum duntaxat olfactandi probauit, quoniam ad conciliandum ſomnum conueniret: alioqui nobis ut noxio interdicit. Quæ commentitia eſſe experimento deprehenduntur: ſiquidem effectus, uirium huiuſce medicamenti fidem faciunt. Quare non alienum fuerit ſcriptis mandare, quónam modo is excipiatur ſuccus. Aliqui capita ipſa, & folia tundunt, & prælo exprimunt, terenteſque in mortario digerunt in paſtillos: id meconium uocatur, multùm opio ignauius. Porrò opij faciundi ratio hæc eſt. Cùm ros in eo exaruerit, cultro decuſſatim in ſtellas, ne penitus adigatur, ex obliquo in rectum ſummam cutem incidere oportet, lacrymam exeuntem digito in concham abſtergere: nec multò pòſt redire, ut concreta inueniatur: etenim quæ tum, aut poſtero die etiam offenditur, in uetere pila teri debet, & in paſtillos cogi. cùm tamen inciditur, retrocedendum eſt, ne ueſtibus ſuccus deradatur.

Nomina.

Spectantur Maio menſe Papauera erratica rubentibus floribus nitentia, in aliquibus campeſtribus locis adeò numeroſa, ut deceptis oculis, campi uideantur coccineis uelaminibus ueſtiti. Horum flores non deſunt, qui affirment lateris dolori, qui Græcis πλευρῖτις dicitur, mirificè mederi: in quem uſum eos ſiccatos in puluerem redigunt, & in potu exhibent. Ab hoc experimento nonnulli medicorum edocti, ex ipſorum florum recentium ſucco ter, aut quater iterato diluto, ſerapium cõficiunt: quo poſtmodum magno, ac proſpero ſucceſſu in pleuriticis utuntur. Tridentina rura Papaueris erratici folia prima ſtatim germinatione olerum modo decoquunt, ſumuntque in cibum caſeo, & butyro admiſtis. Nec mirum ſanè, cùm etiam Theophraſti ætate (ut ipſe ſcriptum reliquit lib. IX. cap. XIII. de plantarum hiſtoria) eadem ſumerentur in cibis. Loco enim citato ita de eo ſcribit Theophraſtus. Papauer erraticum uocatum non abſimile intubo erratico cõſtat: quare in uſum uenit cibarium. Naſcitur in aruis potiſſimùm inter hordea. Florem rufum producit: caput pollicaris unguis magnitudine. Legitur ante hordei meſſem, atque uiridius etiam. purgat inferius. hæc Theophraſtus. Sed iam de Papauere ſatiuo, ſiue domeſtico nobis diſſerendum eſt. Videtur Dioſcorides cum ſatiuo duo ſylueſtris Papaueris genera tradidiſſe, & hoc nomine hæc ab illo diſtinxiſſe. Qua in re animaduertendum eſt, ne aliquis fortaſſe decipiatur, quòd omnes hæ papauerum ſpecies ab agricolis ſerantur. Verùm illud duntaxat, mea quidem ſententia, hortenſe appellauit Dioſcorides, quod albo conſtat ſemine, quoniam hoc frequentius in uiridarijs, & hortis prope ædes ſeritur. Cætera uerò ſylueſtria nominauit, non quòd ſponte, & per ſe naſcantur (ſeruntur enim omnia) ſed quòd aſperiora, hirſutioraque proueniant tum caule, tum capitibus, tum etiam folijs: quòd præterea nigrum, aſperumque proferant ſemen: quòd denique ſerantur in campeſtribus ſegetum, & leguminum modo. Rem autem ſe ita habere teſtari uidetur Plinius lib. XIX. cap. VIII. cùm ſic inquit. Papaueris ſatiui tria genera. Candidum, cuius ſemen toſtum in ſecunda menſa cum melle apud antiquos edebatur. Hoc & panis ruſtici cruſtæ inſpergitur adfuſo ouo inhærens, ubi inferiorem cruſtam apio, githq́; cereali ſapore condiunt. Alterum genus Papaueris nigrum, cuius ſcapo inciſo lacteus ſuccus exprimitur. Tertium genus rhœam uocant Græci, id noſtri erraticum dicunt. Sponte quidem, ſed in aruis cum hordeo maximè naſcitur. hactenus Plinius. Papauere candido paſſim abundat Hetruria. Vtriſque uerò nigris ſcatet uniuerſa Inſubrium tellus: ſed præcipuè apud gentes, quæ Tridentinas incolunt ualles, ubi Papauera hæc copioſè ſeruntur in campis, & inter legumina, præſertim inter fabas. Ibi ſiquidem eius ſemine ueſcuntur homines, immiſto placentulis, quas ex paſta folioſa multiplici inuolucro conficiunt. Comedunt illi quidem haſce placentas ad ſaturitatem uſque: nec ob id tamen unquam (quod mirum alicui fortaſſe uidebitur) diuturniore ſomno capiuntur, neque ueterno ſi fiunt. Quin nec illi etiam, qui Stiriam, ſuperioremque Auſtriam incolunt, in ueternum incurrunt: etſi oleum è nigri papaueris ſemine expreſſum in cibis continuè aſſumant, oliuarum olei uice. Ea demũ experientia fecit, ut intrepidè quandoque auſus ſim Papaueris ſeminis cremorem hordei decocto expreſſum in ardentiſſimis febribus ad ſitim extinguendam, ſomnumq́; conciliandum etiam largiùs exhibere. Hinc præterea factum eſt, ut eum metum excuſſerim, & depoſuerim, quem mihi olim præceptorum meorum graues admonitiones incuſſerant, & ingeſſerant. Cæterùm ex inciſis Papauerum capitibus opos, ſiue ſuccus manat, qui in Opium uocatum addenſatur, ut ſcitè docuit Dioſcorides. Et quanuis Opium quarto exceſſu frigidum ſtatuatur; tamen ſi ex ſapore, & effectu rerum temperamenta, & qualitates cognoſcuntur, opium noſtri uſus (quantum equidem deprehendere potui) non modò guſtu amarum percipitur; ſed etiam acre, adeò ut paululum in ore detentum linguam, & palatum exulceret. Vnde haud dubiè colligi poſſe putauerim, calidiſſimas illi ineſſe qualitates. Cuius rei fidem augere poteſt, quæ ex eo prodit odoris grauitas. Veruntamen ne impudentis, atque arrogantis nomen ſubeam, quòd in hoc omnium ferè medicorum ſententiam deſtruere uelim, eorum indicio rem hanc æſtimandam relinquam, qui ante nos opij tum qualitates, tum facultates diligentiſſimè expenderunt. Sed fortè ea acris, amaraque facultas in opium facilè inuehitur ex glaucij adulteratione, quod illi ſæpius admiſcent, ut Dioſcorides adnotauit. Illudque argumento eſſe poteſt, quòd aqua colliquatum croceum colorem reddat. Adde quòd opium, quod hodie ad nos conuehitur, non eſt illud uerum & legitimum è lacryma, quæ ex inciſo papaueris capite exierit, concretum, ſed potius hoc è foliorum, & capitum contritorum ſucco confectum eſt: idque meconium uocatum erit, opio longè deterius. Papauerum uires memoriæ prodidit Galenus libro

Papaueris erratici conſid.

Papaueris ſatiui conſid.

Papaueris ſucci, ſiue Opij facultas.

Papauerum uires ex Gal.

 bro

bro VI.ſimplicium medicamentorum,ſic inquiens. Papauer alterum Rhœas nuncupatur, quòd ſcilicet celeriter flos eius defluat. Alterum domeſticum, quandoquidem colitur. Quin & alteræ duæ ſunt præter has ſpecies ſylueſtris papaueris: alterum uelut incidentem calycem ſuſtinens: alterum longiorem quàm illud calycem obtinens, totum autem procerius, ac ſqualidius. Ab hoc ſuccus defluit, atque hinc eſt, quòd hanc ſpeciem quidam Rhœada nominent. Porrò omnium facultas refrigeratoria eſt. Cæterùm ſatiui ſemen,quod & thylacite cognominant, mediocriter ſomnum conciliat, uiſu candidum:proinde pani ipſum inſpergunt,ac melle maceratum edunt. At eius,quod primo loco recenſuimus,cuius florem celeriter decidere poſuimus, ualidius ſemen refrigerat, ita ut nequaquam eo quis innoxiè ſolo uti poſſit, ſicut ſatiuo ſiue domeſtico melli admiſcens. Admodum uerò, ſi ita ſumptum ſit, ſomnum conciliat. Cæterùm puſillum eius inſpergunt ijs,qui ex melle conficiuntur bellarijs,atque placentis,panibusq;. Porrò tertio loco dicti ſemen atrum etiam medicamentoſum eſt,ad modum refrigerans. At quod quarto loco poſitum eſt, omnium eſt medicatiſſimum, tum in ſemine, tum in calyculis, tum in folijs, tum in ſucco. Validè enim refrigerat, ad ſtuporem uſque, & mortem perducens. quare medici quò probè eo utantur medicamentis miſcentes, frigiditatis uehementiam retundunt. Eſt enim ex quarto, & ultimo refrigerantium ordine. Porrò quo pacto maximè ex methodo miſtionem facere oporteat, non eſt præſentis tractationis proprium. Et lib. II.de compoſitione medicamen.ſecundum locos, de dolore capitis agens citra manifeſtas cauſas oborto,ita de opio diſſerit. Raro, inquit, cogimur pharmacis ex opio uti, cùm uidelicet præ doloris uehementia homo de uita periclitatur. Quanquam & tunc ſolidæ partes ex eius uſu offendantur, adeò ut poſt hæc correctione opus habeant. Sic & ex opio collyria multis detrimento fuerunt, adeò ut debilem oculum reddiderint, & uiſus hebetudinem, amblyopiam Græcis appellatam, induxerint: uelut etiam auditus grauitatem inducunt quæcunque ad uehementem aurium dolorem ex papaueris ſucco ſunt compoſita. Idem Galenus lib. III.eiuſdem tractatus, de aurium inflammationibus agens, ſic inquit. Pharmaca ex papaueris ſucco omnia ſenſum ſtupefaciunt: & ob id ſanè neceſſariò cogimur ipſis uti ubi nullum aliud mitigatiuum opem tulit. hæc Galenus. Ex quibus ſanè omnibus admoniti eſſe debent medici, ne temerè, aut inconſultè ad uſum opij ſe conferant. Sed ratio, qua id corrigendum, adminiſtrandumq; ſit, ex ipſo Galeno colligi poteſt, libro VII. de compoſitione pharmacorum ſecundum locos, ubi ita ſcriptum reliquit. Calefacientia miſcentur, quæ refrigerantium ſtupefactionem deducere poſſunt, cùm illa ipſa per ſe tardi tranſitus exiſtant. Hæc igitur ubi quis inaudiuerit, quantitatem conſideret ſimplicium pharmacorum, quæ in compoſitiones miſcentur. Ex hac enim ſciet num magis, an minus efficere poſſit compoſitum pharmacum, ea quæ promittit. Si nanque refrigerantia plura apparuerint, ſenſum affectorum magis obtundit, & quantum caloris in ipſa particula fuerit, etiam hunc extinguit. Vbi uerò calfacientia fuerint aucta,minus quidem hæc efficiet ipſum pharmacum,innocentius autem reddetur. Noſſe enim oportet,corpora uiuentium mortificationi ſimile quippiam perpeti ab omnium ex opio, hyoſcyamo, & mandragora compoſitorum pharmacorum uſu: nimirum cauſis dolorem infligentibus inſenſibilibus factis, & multi ſanè qui aſſiduè talia accipiunt, ad immedicabilem frigiditatem particulas perducunt. Papauer erraticum ſic Latinis μήκων ῥοιάς Græcis appellatur: Italis, Papauero ſaluatico: Germanis, Klapperoſen: Hiſpanis, Amapollia, & Papoulla: Gallis, Coquelourdeis. Papauer uerò ſatiuum Latinè dictum, μήκων ἥμερος Græcè uocatur: Arabicè, Thaxthax,ſeu Chaſchas: Italicè, Papauero domeſtico: Germanicè, Magſomen: Hiſpanicè, Dormidera: Gallicè, Pauot. Quod denique Græci ὄπιον, & μηκώνειον. Latini item Opium & Meconium dicunt: Mauritani, Afiun: Itali,Opio.

Nomina.

Μήκων κερατῖτις. PAPAVER CORNICVLATVM. CAP. LXI.

PApauer ceratites, ideſt, corniculatum, folia habet candida, hirſuta, uerbaſco ſimilia, in ambitu ſylueſtris papaueris more ſerrata: caule non diſſimili: flore pallido: calyculo fœni græci, in corniculorum modum inflexo, unde nomen mutuatur: ſemine papaueris,puſillo, nigroque: radice per ſumma ceſpitum, nigra,craſſa. naſcitur in maritimis, & aſperis. Radici ea uis ineſt, ut in aqua decocta ad dimidias coxendicum, & iecinoris affectus potu ſanet. prodeſt his, qui craſſa quædam, & araneoſa cum lotio reddunt. Aluum leniter purgat ſemen,acetabulo in aqua mulſa poto. Cruſtas emarginant, illita ex oleo folia floreſque: argema ac nubeculas iumentorum, perunctas abſtergunt. Sunt qui glaucium hoc papaueris genere factitari exiſtimarunt, falſi quadam foliorum cognatione.

Μήκων ἀφρώδης. PAPAVER SPVMEVM. CAP. LXII.

ALiud Papaueris genus aphrodes,id eſt, ſpumeum uocatur,ab alijs heracleum, caule dodrantali: folijs admodum paruis, radiculæ ſimilibus: fructu inter ea candido. nam herbula alba eſt, & ſpumea tota[a]: radice in ſummo ceſpite. Legitur æſtate ſemen, cùm integrè adoleuit[b], deciditque exiccatum. Datum acetabuli menſura in aqua mulſa, uomitione expurgat. priuatim huiuſmodi purgatio, comitialibus prodeſt.

a Meum. ῥίζα δὲ λεπτῇ.i.radice tenui. ita Meum.
b Meum, & Orib. καὶ ξηρανθεὶς ἀποτίθεται.i. & exiccatum reponitur.

Papaueris corniculati conſideratio.

PApauer corniculatum in maritimis noſtris Senenſibus Craſſetano, & Orbetellano agro, & circa Herculis portum Argentario promontorio, itemq; in Adriatici maris litore non longè à Timauo fonte, & Tergeſto ſaxoſo litoris tractu, ubi ſæpius ipſum legimus, frequentiſſimum prouenit: quanquam etiam in alijs Italiæ locis naſcitur, ſed quod potiſſimum in hortis, & uiridarijs ad publicum omnium commodum, & ſpectaculum fuerit ſatum. Huius meminit Theophraſtus lib. IX cap. XIIII.de plantarum hiſtoria, ſic inquiens. Papaueris quoque ſylueſtris genera plura notantur: quoddam enim corniculare appellatum: quoddam autem nigrum eſt,folio conſtans uerbaſci nigri, ſed minus nigro: cauli altitu

PAPAVER CORNVTVM.

do cubitalis: radix breuis, per ſummaq; ceſpitum: fructus inflexi, ut cornicula figurantur. Legitur circa meſſes. Aluum purgare poteſt: folium albuginem ouibus aufert. naſcitur iuxta mare, ſaxoſis locis. hæc ille. Credidere nonnulli Glaucium, quod Mauritanis memithe uocatur, fieri è corniculati Papaueris ſucco. Verùm ij (ut Dioſcorides eſt author) procul dubio decipiuntur. Cæterùm Papauer ſpumeum, quod aliqui heracleum uocant, nondum mihi compertum eſt, neque etiam hactenus aliquem reperi, qui illud legitimum oſtenderet. Quo fit, ut ipſum quoque inter tot alias nobis incognitas plantas relinquere malim, quàm aliquod incertum proferre, ut quidam faciunt. Veruntamen non mihi uidetur ſilentio prætereundus fatalis ferè Plinij lapſus, in Papaueris ſpumei mentione lib. XX. cap. XIX. Quippe qui huius papaueris folia ſpeciem paſſerum auium repræſentare tradiderit, deceptus nimirum duplici eiuſdem nominis Græci ſignificatione. στρούθιον enim Græcis non modò paſſerem auiculam ſignificat; ſed & plantam eam, quam Latini radiculam, ſiue lanariam herbam appellant: cui quidem Dioſcorides, non autem auiculis, quas paſſeres Latini dicunt, Papaueris ſpumei folia ſimilia reddidit. Quemadmodum & Theophraſtus, qui de eo loco citato ita ſcriptum reliquit. Papauer heraclion nuncupatum folio conſtat ſtruthij, hoc eſt radiculæ, qua linteis candorem conciliant, radice candida, in ſumma terra eunte: fru-

Papauer ſpumeum.

Plinij lapſus.

Papaueris corniculati uires ex Gal.

ctu albo. Huius radix purgare superius nata est. Non desunt, qui contra comitiales ea utuntur in uino mulso. hæc Theophrastus. Papaueris corniculati meminit Galenus lib. VII. simplicium medicamentorum, de eius uiribus in hunc modum differens. Papauer corniculatum nominatum quidem est à semine leuem inuersionem habente, ueluti & fœnum græcum, ut bouis cornu uideatur esse simile. Vocatur porrò à quibusdam paralium, quandoquidem ut plurimùm iuxta mare nascitur. Vim habet incidendi, & abstergendi. Itaque radix herbæ in aqua decocta ad dimidium, hepaticos affectus adiuuat. Porrò folia, & flores sordida admodum, & maligna ulcera iuuant. Sed ab his abstinere oportet, ulceribus iam expurgatis: adeò enim abstergere ualent, ut & puræ quoque carnis nonnihil eliquent. Hoc uirium robore non sordem duntaxat, sed & crustam ulceribus detrahit. Papauer uerò Herculeum, quod & aphrodes, hoc est, spumeum uocatur, eo quòd totum sit candidum, & spumosum, exile est. Semen habet pituitam expurgans. Μήκων κερατῖτις *id Græcis uocatur,*

Nomina.

quod Latinis Papauer corniculatum: Arabibus, Almacharam: Italis, Papauero cornuto: Germanis, Gelbol magen, Moen, & Beelmagsamen: Hispanis, Dormidera marina: Gallis, Pauot ocornu. Id uero μήκων ἀφρώδης *Græcè dicitur, quod Latinè Papauer spumeum: Arabicè, Dabre, & zebeolij: Italicè, Papauero spumeo.*

HYPECOVM.

Ὑπήκοον.

Ὑπήκοον. HYPECOVM. CAP. LXIII.

HYpecoon, aliqui hypopheon uocant. naſcitur in ſegetibus, aruisq́ue, folijs rutæ, exilibus ramis. Natura eadem, quæ papaueris ſucco.

HYpecoum ijs facilè ſeſe offeret, qui inter ſegetes, & legumina ipſum perquirere non grauabuntur. Hoc pro ſyluestri ruta olim Petrus Spezzalancia Cleſij uallis Ananiæ oppiduli pharmacopola compater meus, mihi oſtendere ſolebat. Quandoquidem id prouenit in aruis, folijs rutæ paulò maioribus: caulibus exiguis, mollibus, hirſutis: in quibus ſunt flores, qui in luteum palleſcunt, etſi prope calycem purpurei ſpectentur. in horum medio flocculus erumpit colore aurum æmulans, uiſu iucundus. Floribus ſuccedunt capitula, tenui inuolucro contecta: in quibus ſemen clauditur nigrum, aſperum, pſeudomelanthio proximum. Cæterùm ſcio non deeſſe naſutos, qui iam diu plantam hanc noſtram impugnant; dicuntq́ue folia illi non eſſe rutæ, ſed potius Alceæ. Atqui ſi ſingulatim examinentur ij facilè cognoſcent, à ruta parum ad modum diſtare. Ad hæc ſi uires expendantur, nihil ſanè obſtabit, quin eæ in hac planta reperiantur, quæ in ipſo quoque ſunt papauere. Quo fit, ut horum ſuſurronum bombo nihil à priori mea ſententia dimouear; quouſque aliam plantam, quæ magis facie, & uiribus Hypecoon referat, in medium afferant. Meminit huius Galenus libro VIII. ſimplicium medicamentorum, his paucis uerbis. Hypecoon, inquit, refrigerandi uim habet, ex tertio ferè refrigerantium ordine, adeò ut parum abſit à papauere. Quod Græci ὑπήκοον, Latini quoque Hypecoum uocant: Itali, Hipecoo.

Hypecoi conſideratio.

Hypecoi uires ex Gal.

Nomina.

Ὑοσκύαμος. HYOSCYAMVS, SIVE APOLLINARIS. CAP. LXIIII.

HYoſcyamus frutex eſt caules emittens [a] craſſos: folia lata oblonga, diuiſa, nigra, hirſuta: flores è latere caulis, ordine prodeunt, tanquam punicorum cytini, ſcutulis ſepti ſeminum plenis, ut papaueris. Tres eius differentiæ. Vna ſemine nigro, floribus penè purpureis, ſmilacis folijs, cytinis præduris & ſpinoſis. Alterius ſemen ſubflauum ut irionis. flores lutei, folia & ſiliquæ [b] ſimpliciores. ambo inſaniam gignunt, & ſoporem. ideo in communi uſu damnantur. Tertium genus, ut quod mitiſſimum eſſet, medici recepere: pingue, lanuginoſum, molle, candidi floris ſeminiſque, in maritimis ruderibusque, naſcens. [c] cuius occaſio ſi non adſit, rufum uſurpari oportet. niger, ut deterrimus, improbatur. Recenti ſemine, caulibus, folijſque tuſis ſuccus in ſole exprimitur, & exiccato humore, uſus ad annum uſque prorogatur: nam facilè corruptionem ſentit. Extrahitur etiam ex ſicco ſemine ſeparatim in aqua calida tuſo, & expreſſo. Liquamentum autem ſucco lacteo præſtantius eſt, & magis dolores finit. Contuſa herba recens, addita [d] trimeſtri farina, digeritur in paſtillos, & reconditur. Liquamentum primum, & quod à ſicco ſemine exemptum eſt, collyrijs, quæ doloris ſenſum auferunt, commodiſſimè inſeri ſolent. contra acutas, calidaſque fluxiones, dolores aurium, atque uuluæ mala proſunt: cum farina autem, aut polenta, oculorum, pedum, cæterarumque partium inflammationes placant. Semen eadem præbet: tuſſi, deſtillationibus, oculorum fluxioni, & doloribus efficax: contra menſium abundantiam, & erūpentem aliunde ſanguinem, oboli pondere cum papaueris ſemine, & aqua mulſa bibitur: podagris ſubuenit: teſtibus inflatis, mammiſque tumentibus à partu, tritum ex uino illinitur. Alijs quoque cataplaſmatis, quæ doloris leuamentum præſtant, admiſceri ſolet. Folia omnibus medicamentis dolorem ſedantibus, per ſeſe, & ex polenta utiliſſimè imponuntur. recentia ad mitigandos omne genus dolores oblinuntur: cum uino terna, quaternáue pota ſanant algidas febres, quas epialos uocant. Cocta olerum modo folia, ſi acetabuli menſura manduntur, mediocrem inſaniam gignunt. idem efficere tradunt, ſi colo ulcus ſentiente, infundantur. Radice in aceto decocta, dentes in dolore colluuntur.

[a] Orib. addit. πόλλους. i. multos. Et ita quoque Meum.
[b] Orib. ἁπαλότερους. i. teneriores.
[c] Orib. addit. χρηστέον ἐν τῷ λευκῷ. i. candido. itaque utēdum eſt.
[d] Meum. σιτανίῳ ἀλεύρῳ, καὶ πηγάνῳ. i. cum frumenti horni farina & ruta.

HYoſcyamus (ut Dioſcoridi placet) tres habet differentias. Prima nigrum fert ſemen, ſecunda ſubflauum. Tertia album, quæ omnia ut ſemine differunt, ita & floribus. Siquidem in prima purpurei, in altera lutei, in poſtrema uerò candidi ſpectantur. At hyoſciamum purpureo flore refertum nuſquàm hactenus uidere licuit. Cætera uerò genera & uidimus, & ſæpe legimus. Quæ flore luteo, & ſubflauo ſemine prouenit, ubiq; ferè locorum naſcitur, locis incultis, ſecus itinera, & in agrorum limitibus, folio braſſicæ, lato, uenoſo, pingui, nigricante, oblongo, in acutum deſinente, & ſecto, Acanthi modo, circumquaque ambitu hirſuto ſed tactu molli. Caules habet teneros, teretes, piloſos, pingues, ſubalbicantes, è quibus à medio rami prodeunt numeroſi, in quibus flores in altera tantùm parte è latere prodeunt. Hos calyces quidam ſequuntur Punicorum Cytinis ſimiles, ſerrato, ac pungenti cacumine ocimoidis ferè modo, in quibus ſemen concluditur, rotundis quibuſdam ſcutulis, caliculorum os occludentibus. Nam ijs maturitate excluſis, protinus ſemen decidit. Radice nititur ſpithamæ longitudine, alba, molli, ſuccoſaq;. Tota planta grauiter olet, adeò ut olfactu mentem afficiat. Quæ autem alba uocatur, folijs creſcit ferè ſimilibus, ſed ſubrotundis, pinguioribus, mollioribus, hirſutioribus, rarioribus, & albicantibus. Flores profert alteri ſimiles, ſed candidos, aut ſubluteos, è quibus eodem ordine Cytini oriuntur, ſed rariores, & clementiores, in quibus album concluditur ſemen. Non deſunt qui nouam quandam in Italiam attulerunt plantam, ſpectatu ſanè pulcherrimam, quam inter Hyoſciami genera connumerant. Caules ædit hæc ſeſquicubitales, rotundos, tenui obductos lanugine, ramoſoſq;, folijs amplis, pinguibus, tenui pilo refertis, mollibus, ſolani ſoporiferi ſpeciem quadantenus referentibus. odore etiam graui. Flores edit luteos Hyoſcyami æmulos, è quibus capitula ſubrotunda oriuntur. quæ nonnullam Hyoſcyami ſpeciem præ ſe ferunt. Nam, & ſimilibus ferè ſcutulis concluduntur, corona

Hyoſcyami conſid.

HYOSCYAMVS.

to circunquaque orificio, & ſemine intus ſubflauo colore. Radice nititur alba, ſpithamæ longitudine, numeroſis ubique fibris, & digiti craſſitudine. Hanc iam pridem ex Italia ad me tranſmiſit in Boemiam Iacobus Antonius Cortuſus. Hyoſcyami meminit Scribonius Largus, inquiens. Altercum, quod Græcis hyoſcyamus uocatur, qui biberint, capitis grauitate, & uenarum diſtentione laborant, menteq; abalienantur cum quadam uerborum altercatione: unde & nomen apud Latinos. Hoc idem equidem teſtari poſſum, quòd uiderim in Ananiæ uallis montibus pueros, qui Hyoſcyami ſemen comederant, adeò deſipientes factos, ut parentes, & uicini eos crederent à cacodæmonibus uexatos eſſe. Hinc eſt, quòd eius regionis incolæ Hyoſcyamum uulgari ſermone appellant Diſturbio, ut quod mentem maximè turbet. Aues, quæ huius herbæ ſemen ederint, præcipuè quæ in gallinaceo habentur genere, non multo poſt tempore pereunt quemadmodum & piſces. Hyoſcyamus uidetur Græcis dicta, quaſi faba ſuilla: propterea quòd (ut Helianus inquit) huius herbæ paſtu reſoluantur: & conuellantur apri. Sed remedium nouere: aquas enim ſtatim adeunt, & cancros uenantur, atque ita protinus ſaluti reſtituuntur.

HYOSCYAMVS ALBVS.

reſtituuntur. Hyoſcyami uires recenſuit Galenus lib. VIII. *ſimplicium medicamentorum, his uerbis. Hyoſcyamus, cui ſemen atrum eſt, inſaniam, ac ſoporem affert. Huic autem is, cui ſemen mediocriter flauum eſt, propinquam facultatem obtinet. Verùm utrique fugiendi ſunt ut inutiles, & uenenoſi ſeu deleterij. Cæterùm cuius ſemen, ac flos candidus eſt, ad ſanationes uel maximè idoneus eſt, ex tertio quodammodo ordine refrigerantium. Porrò flos eius quidem, cui ſemen eſt nigrum, mediocriter purpureus eſt; eius uerò, cui eſt ſubflauum, leuiter mâli colorem refert. hæc Galenus. Cæterùm, ut ad hyoſcyami hiſtoriam noſtra reuertatur oratio, mihi quidem non uidetur prætermittenda ſuſpicio, quæ eſt, quòd in huius capitis initio, ubi de floribus fit mentio, mendum aliquod ſubſit. Ea nanque inibi floribus tribuuntur. quæ ſiliquis legitimè debentur. Etenim ſiliquæ ſunt, quæ ſcutulis conteguntur, atque ſemen intus continent, non autem flores. Auget hanc nobis ſuſpicionem Serapio: quippe qui illud de fructibus Hyoſcyami Dioſcoridi acceptum referat, quod hîc de floribus ſcriptum legitur. Quare non temere, meo iudicio, conijcere poſſumus, hunc locum in Dioſcoride deprauatum aut mutilatum eſſe. Planta, quæ Græcis* ὑοσκύαμος, *Latinis appellatur Hyoſcyamus, Apollinaris herba, Altercum: Arabibus, Bengi: Italis, Iuſquiamo: Germanis, Bilſemen, & Bilſen: Hiſpanis, Velenho: Gallis, Iuſquiame, & Hanebane.*

Hyoſcyami uires ex Gal.

Nomina.

HYOSCYAMVS

HYOSCYAMVS NIGER.

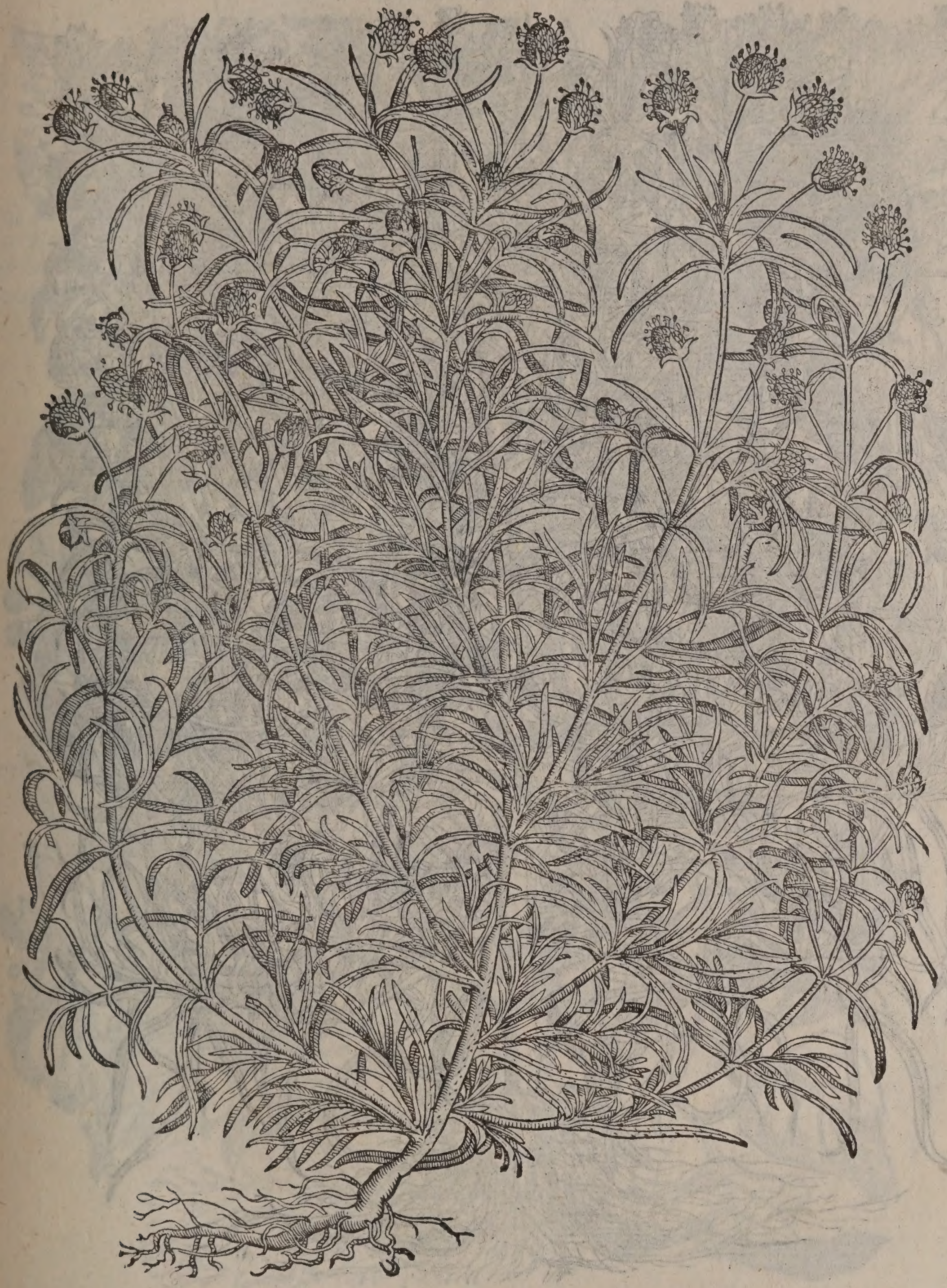
Ψύλλιον. PSYLLIVM. CAP. LXV.

a Meum. χορτώδις. i. fœni modo ſurculoſa.

PSyllion folijs eſt coronopo non diſſimilibus, hirſutis, longioribus [a]. ſarmentoſa fœni modo in totum herbula, ramis dodrantalibus: coma à medio caule exoritur, duobus tribúsve conuolutis in cacumine capitulis: in his ſemine duro, nigro, pulicum ſimili, unde & nomen. in aruis, & incultis naſcitur. Vis ei ad refrigerandum, inſpiſſandum, & molliendum conueniens: articulorum morbis parotidibus, tuberculis, tumoribus, luxatis, illitum auxiliatur: imponitur in dolore capitis, cum roſaceo, aqua, aut aceto: enterocelis infantium, & prominenti umbilico, illitum ex aceto medetur. teritur acetabuli menſura, & in aquæ ſextario madefactum, ubi concreuit aqua, illinitur: ſiquidem uehementer refrigerat, & in feruentem aquam deiectum calorem reprimit. contra ignes ſacros efficax eſt. Fama eſt, ſi uirens domum importetur, non ſinere in ea pulices gigni. Cum adipe tuſum ſordida ulcera, & quæ cacoethe uocātur, expurgat. Succus uermiculoſis auribus, aut fluxione laborantibus, ex melle prodeſt.

Pſyllium,

PSYLLIVM.

PSyllium, quod & Pulicariam herbam nuncupant, duplici recenſetur genere. Alterum folijs incanis, longis, hirſutis, coronopo æmulis, non tamen corniculatis. Ramos gerit numeroſos, dodrantales, rotundos, graciles, & folioſos, humotenus potius quàm in altum ſeſe diffundentes, in quorum cacuminibus capitula oriuntur, compactili ſquamarum congerie à natura fabricata, ut in ſcabioſa, & longis pediculis nitentia. Floſculos edit puſillos, lanuginoſos, pilorum ſpeciem referentes, albo colore, plantaginis anguſtifoliæ modo. Semen, quod nigrum, pellucidumq; habetur, pulicum effigie, in ipſis capitulis continetur. Radice nititur ſubalbicante, dodrantali, numeroſis ſtipata fibris. Naſcitur locis incultis, & à multis quoque ſeritur. Alterum longè ſarmentoſius eſt, & numeroſioribus refertum folijs, longioribus, anguſtioribus, denſioribusq;, piloſis pariter, atque incanis, atque inter ſe complicatis. capitula illi ſunt alteri ſimilia, ſed minora paulò, & numeroſiora, in quibus ſemen progignitur alteri ſimile. Radicē habet multifidam, & numeroſis ſcatentem fibris. Naſcitur in campeſtribus, ſed in maritimis frequentius. Seplaſiæ ſemen recondunt ad glutinoſos liquores conficiendos, quibus in infrigidandis inflāmationibus, prohibendisq; calidis defluxionibus, & ad extinguendam ſitim, læuigandamq; linguam, & faucium ſcabritiem, in ardentiſſimis febribus utuntur medici: quinetiam ad aluum emolliendam. Pſyllij uires Pſyllii conſid.

retulit

PSYLLIVM ALTERVM.

uetulit Meſues inter ea medicamenta, quæ deiectoria ui pollent, ubi hæc ad ſenſum ſaltem habet. Pſyllium de his eſt, quæ I
temperamentum immutant, & quæ emolliendo aluum citant. Huius ſeminis tria habentur genera, candicans, ſubflauum, & ad purpuram uergens. Præſtantius perfectè maturum, ponderoſum, & quod in aquam demiſſum ſtatim imum petit. Contrarijs conſtat cum uiribus, tum ſubſtantijs: ea ſiquidem, quæ in medulla continetur, calida eſt, & ſicca ordine quarto, admodum acris, incidens, exulcerans, ſepticæ, & deleteriæ facultatis. Quæ uerò in cortice reſidet, teſte Ruffo, infrigidat, humectatq; tertio exceſſu. Infunditur pſyllij ſemen in aqua fontana frigida, agitaturq; rudicula tandiu, quouſque aqua lentorem contrahat, percolaturq; deinde à ſeminibus, & admiſcetur oleo, aut ſyrupo uiolaceo. hoc enim modo pſyllium potu aluum mirificè emollit, & deijcit. Verùm ſi frixum prius ſemen roſaceo admiſtum eodem modo agitetur, tunc ſumptum dyſentericis remedio eſt, & cæteris alui fluoribus, præſertimq; ijs, qui deiectorio medicamento exuperante hauſto ſuperueniunt, ſed præcipuè acri, quale eſt ſcammonium. Cæterùm maximè animaduertendum eſt, ne Pſyllij ſemen (id quod tamen deteſtantur recentiorum quidam) tuſum in puluerem potandum exhibeatur. Quippe quod, attrita medullari ſubſtantia, uentriculum, & inteſtina exulcerat: iecur, & ſanguinem inflammat, & omnia denique uiſcera lædit.

SOLANVM HORTENSE.

dit. Integri ſeminis dilutum eo modo, quo diximus, paratum bilem deijcit: eaq; propter ardentiſſimis febribus, intolerabili ſiti, inflammatis ualde ſpiritibus, & faucium, & pectoris aſperitatibus mirificè medetur. In aceto diu agitatum inflammatione, igni ſacro, & herpete laborantibus auxiliatur, exterius illitum: priuatim prodeſt capite dolentibus fronti impoſitum, ſit tamen dolor à cauſa calida fuerit excitatus. Hæc ex Meſue decerpſimus. Pſyllij uires paucis perſtrinxit Galenus libro VIII. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Pſyllij ſemen admodum utile eſt, ex ſecundo refrigerantium ordine: in deſiccando uerò, & humectando medium quodammodo eſt, & ſymmetrum. Herba Ψύλλιον Græcè, Pſyllium item Latinè dicitur: Arabicè, Bazara chatbona, ſeu Bezer cothume: Italicè, Pſillio: Germanicè, Pſylien Kraut: Hiſpanicè, Zargatona: Gallicè, Herbe à puces.

Pſyllij uires ex Gal.

Nomina.

Στρύχνος κηπαῖος.

SOLANVM HORTENSE. CAP. LXVI.

HOrtenſe Solanum frutex eſt cibis idoneus, exilis, puſillus, multis concauus alis: folio nigro, maiore quàm ocimi, & latiore: fructu rotundo, uiridi, qui poſt maturitatem nigricat, aut fulueſcit. herba innocentis guſtus. Natura ei refrigerandi: quare folia ulceribus quæ ſerpunt, & ignibus

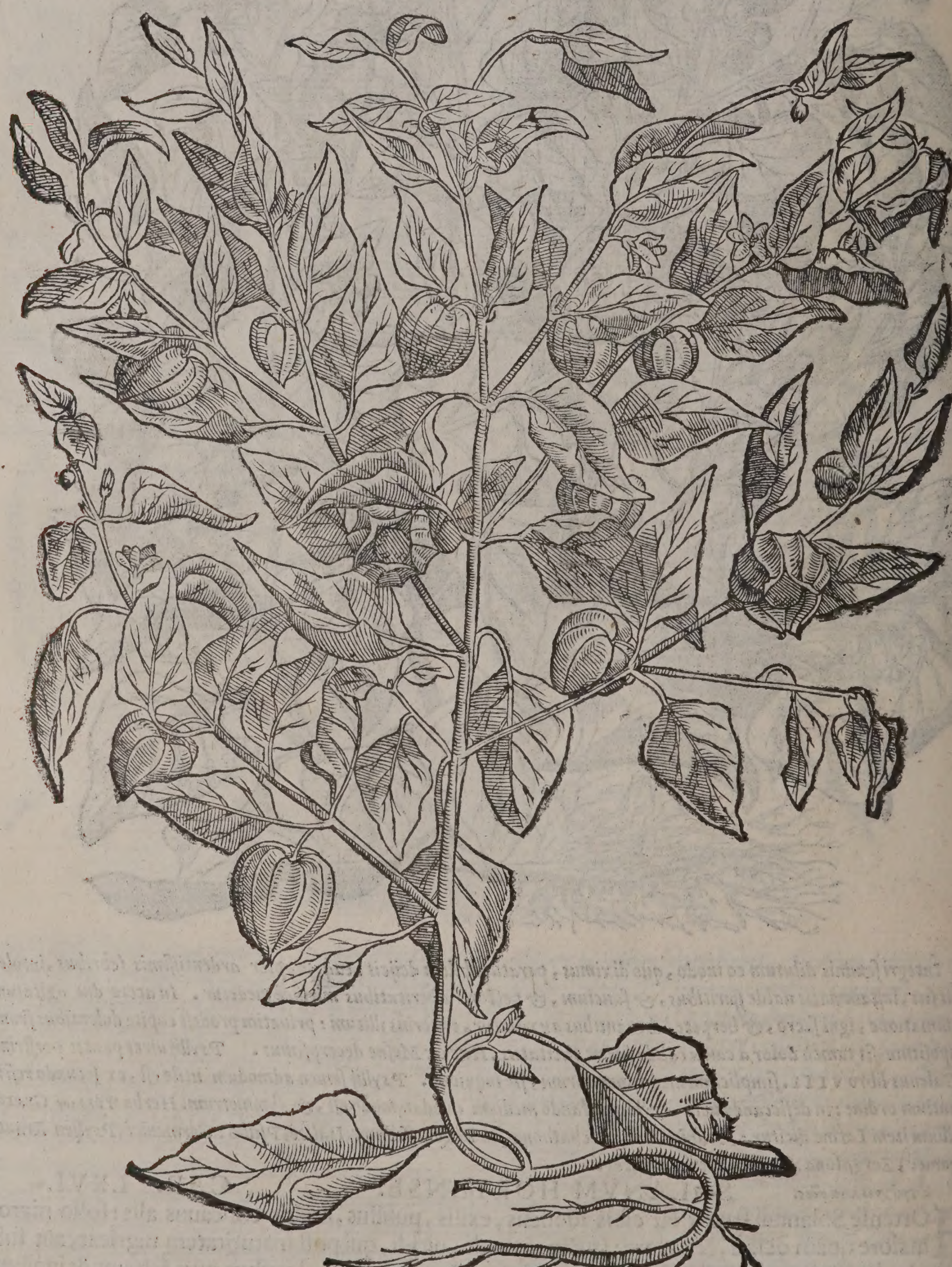
 ſacris

ſacris conuenienter cum polline polentæ illinuntur. ægilopia, capitisq́ue dolores, trita & impoſita per ſe ſanant: æſtuanti ſtomacho auxiliantur: parotidas cum ſale detrita illitu diſcutiunt. Valet ſuccus eius aduerſus ignem ſacrum atque ulcera quæ ſerpunt, cum ceruſſa, roſaceo, & argenti ſpuma: ad ægilopas cum pane: infantium aduſtioni, quam ſyriaſin uocant, cum roſaceo perfuſus proficit: in collyrijs, aquæ uel oui uicem exhibet, contra acutas fluxiones illitus: aurium dolori inſtillatus prodeſt. menſium abundantiam ſiſtit in uellere ſubditus. Succus fuluo gallinarum cortalium fimo ſubactus, & linteo appoſitus, ægilopijs præſentaneo eſt remedio.

Στρύχνος ἁλικάκαβος. SOLANVM HALICACABVM. CAP. LXVII.

EST & aliud Solanum, quod peculiari nomine halicacabon, aut phyſalida, id eſt ueſicariam uocant, folijs antedicto ſimilibus, uerùm latioribus: cuius caules, poſteaquàm adoleuerunt, prona terram ſpectant: folliculis orbiculatis, ueſiculis ſimilibus: in quibus ſemen continet fuluum, rotundum, læue: acinorum uuæ figura: quo coronarij utuntur, corollis intexentes. Vim, uſumq́ue hor-

SOLANVM HALICACABVM.

tenſis

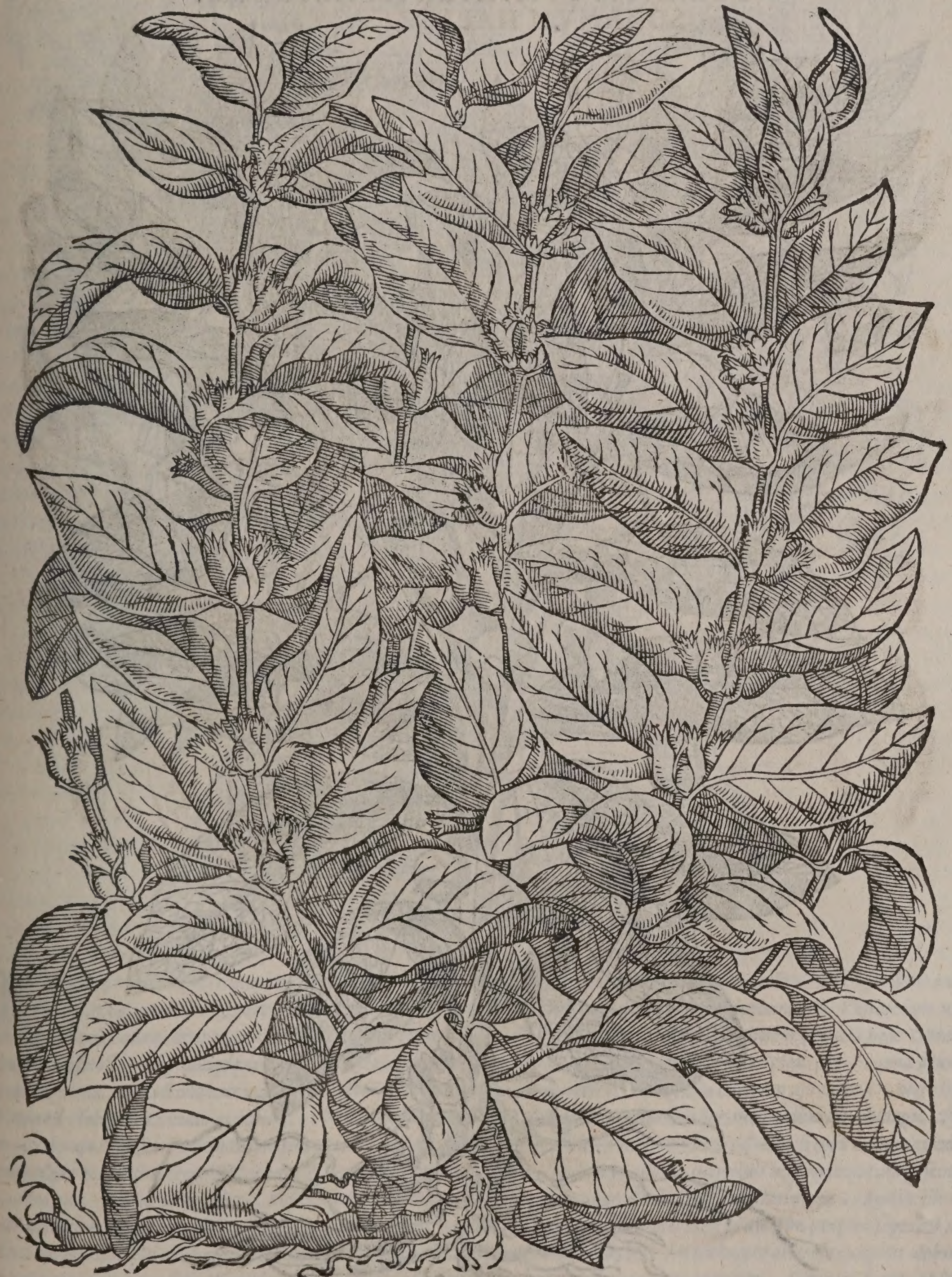
tenſis ſolani habet: uerùm cibis nequaquam expetitur. Regium morbum purgat, ſemine poto, & urinam pellit. Ex utraque herba ſuccus extrahitur, qui ſiccatus in umbra reconditur, ad eadem ualens.

Στρύχνος ὑπνωτικός. SOLANVM SOMNIFERVM. CAP. LXVIII.

SOlanum ſomniferum, aliqui etiam halicacabon appellant, fruticat multis ramis, denſis, caudicoſis, fractu contumacibus, pinguium foliorum, cotoneæque mali ſimilium plenis: flore grandi, rubro: fructu in folliculis crocato: radice grandi, ſubrubro cortice ueſtita. naſcitur in ſaxis, non procul à mari. Radicis cortex, in uino drachmæ pondere potus, ſomnificam uim habet, opio mitiorem. Semen uehementer urinam cit. Corymbi duodecim hydropicis dantur: ſi quid numero adijciatur, alienationem mentis faciunt. Remedio eſt aqua copioſa mulſa, potui data †. Succus paſtillis inſeritur, & medicamentis, quæ doloris leuamentum præbent. decoctus in uino, ſi in ore contineatur, dentium doloribus auxiliatur. Radicis ſuccus, cum melle illitus, oculorum hebetudines tollit.

† Μεῦ. φλοιός. i. cortex.

SOLANVM SOMNIFERVM.

Στρύχνος μανικός. SOLANVM FVRIOSVM. CAP. LXIX.

SOlanum manicon, aliqui perſion, alij thryon appellauere. Huic folium erucæ ſimile, maius aliquantò, ſatis acantho, quam pæderota uocant, accedens: caules à radice proceros emittit decem aut duodecim, ulnæ altitudine adoleſcentes: caput in cacumine oliuæ figura, ſed ut platani pilulæ hirſutius, uerùm maius, latiusq́ue: florem nigrum: poſtquàm eo exuitur, racemus exit rotundus, niger, denis aut duodenis acinis conſtans, ſimilibus hederæ corymbis, ut uuæ mollibus: radice firmatur candida, craſſa, caua, cubitali. gignitur in montibus, uento perflatis, & plataneatis. Radix drachmæ unius pondere pota ex uino, facit ſpecies uanas, imaginationesq́; non iniucundas obuerſari: ſed duplicatus hic modus, ad tres uſque dies mentis alienationem affert: quadruplicatus interimit. Remedio eſt aqua mulſa copioſiùs pota, & uomitione reiecta.

SOLANVM SOMNIFERVM ALTERVM.

SOLANVM MAIVS, SIVE HERBA BELLA DONNA.

EQuatuor Solani generibus, quæ hîc à Dioſcoride deſcribuntur, etſi in commentarijs, quos antea Italico ſermone conſcripſi, me duo tantùm genera nouiſſe prodiderim, hortenſe ſcilicet, & quod aliqui Halicacabum, alij Veſicariam uocant; hoc tamen anno tertium, quod Somniferum appellant, Piſis ad nos miſit uir rei medicæ eruditione clarus Lucas Ghinus Forocornelienſis: idq; mihi planè omnibus notis legitimo reſpondere uidetur. Verùm quartum Solani genus, quod Manicum cognominant, hactenus me non uidiſſe fateor. HORTENSE *apud ueteres conceſſit in ciborum uſum, & pro olere habitum eſt: folijs exit Ocimo maioribus, Veſicariæ æmulis, ſed anguſtioribus, nigrioribusque, mollioribus, & oblongis. Plures circumquaque fundit ramos, non ſine alarum cauitatibus, floribus albis, & in medio luteis, Stellæ figura. Baccas edit rotundas, racematim dependentes, uinoſo ſucco prægnantes. Iuniperinis haud minores, in quibus album minutumq; ſemen continetur. Variat in ijs color. Siquidem in hac planta nigræ, in illa luteæ, in altera ſubuirides habentur. Radix illi eſt alba, pluribus diuaricata fibris. Naſcitur in hortis, & uiridarijs, ſecus publica itinera, & præſertim propter ſepes, & ædificiorum muros. Præſtat cùm foliorum, tum baccarum ſuccus addito roſaceo, & aceti momento aduerſus capitis dolores à caliditate exortos; quinetiam phreniticos iuuat; ubi illitis in eo linteolis ſincipiti ſuperponatur. Illinitur fronti eodem*

Solani generũ conſideratio.

modo ad calidas oculorum fluxiones. Gargarissatur quoque utiliter cum aceto ad faucium, & columellæ inflammationes, &
additur in unguentis, quorum ad ulcera contumacia est usus. In summa ubi refrigerare, exiccare, cohibereq; opus est, hortẽse
solanum mirificè conuenit. Quod autem H Alicacabum, siue uesicariam uocant, quodq; Arabes, & officinæ Alkekengi nun
cupant, folijs est hortensi similibus, sed latioribus, firmioribusq;, subasperis, nec adeò, ut in illo nigricantibus. Caulibus len-
tis, qui ubi adoleuerint, facilè sese in humum prosternunt. Flores illi sunt candidi, hortensis modo; è quibus uesicæ oriun-
tur iuglandium magnitudine, & quandoque maiores, turbinata facie. Hæ octonis compaginantur costis, æqualibus in-
ter se spatijs distantibus. Recenter editæ uirides sunt, sed per maturitatem rufescunt, baccis intus uinosis, quæ singulæ, sin
gulis inhærent ima folliculi parte, rubicundæ uuæ acino similis sapore austero simul et amaro; ac numeroso, minutoq; intus
semine, ipsoque albicante. Baccarum uis est præstantissima non solùm ad ciendam urinam, sed ad eius quoque ardorem
mulcendum. Siquidem earum succus ex papaueris albi cremore, aut seminum melopeponum, aut cucurbitæ, aut ex maluæ
decocto, aut hordeacea ptissana potus mirificè urinæ ardoribus auxiliatur. Aspidibus adeò aduersissimum est Halicaca-
bum, ut admota propius eius radice, sopore inexpugnabili ij necentur. Baccæ musto dilutæ imponuntur efficaciter incipien-
tibus oculorum carbunculis. Calcantur eædem in tina unà cum maturis uuis, & diebus aliquot simul efferuescere sinuntur,
fitq; inde uinum calculosis admodum utile. Siquidem arenas mirificè pellit, & renes mundat unciarum quatuor pondere
potum. Est & aliud uesicariæ genus, ab hoc tamen ualde diuersum, quod hac tempestate scenas, attegias, pergulas, & fe-
nestras inumbrat & topiario opere contexit, & opacat. Constat hæc folijs oblongis, per ambitum laciniatis: floribus ex
candido lutescentibus, aut simpliciter candidis, è quibus uesicæ prodeunt uirides, subrotundæ senis secundum longitudinem
diuisuris, semine intus pullo erui magnitudine, aut paulo maiore, in cuius latere ueluti humani cordis effigies uisitur, obsi-
gnata albo colore, nec sine causa id à natura factum credimus, quòd fortasse huiusce nota nos doceat, ad cordis affectus hoc
semen præstare, quemadmodum, & in Echio herba contra uiperarum morsus celeberrima, semen uiperinis capitibus simile
procreauit. Cæterùm SOmnificum, siue soporiferum SOlanum numerosis fruticat ramis, densis, surculosisq;, fructu contu-
macibus: folijs multis, subpinguibus, cotoneæ mali haud absimilibus: floribus subrubentibus; caules per interualla uerti-
cilli in modũ ambientibus fructu crocato baccæ figura, in folliculis hirsutis delitescente. Radice nititur longa uegetaq;, bra-
chiali quandoque crassitudine; cortice subrubenti circumuestita. Nascitur maritimo tractu, locis plerunque saxosis; adeò
ut mihi dubitandum non sit, quin planta, quæ hîc soporiferum solanum repræsentat, legitima dici possit, cùm omnibus sanè
notis hoc solani genus referat. & si non desint nasuti, & qui aliorum laboribus inuident, ac insidiantur, qui friuolis, inani-
busq; argumentis eam oppugnent, quorum latratibus iam aures nostræ obsurdescunt. Est & alia Somnifici Solani species
cuius hîc quoque imaginem expressimus; folijs angustioribus, uenosis in humum spectantibus, caule anguloso: floribus tin
tinabuli figura, subpurpurascentibus & in ambitu denticulatis; & è longo pediculo dependentibus. ex quibus baccæ pro-
ueniunt nigræ aut ex nigro purpurascentes, uinosæ, minuto semine refertæ. quemadmodum & reliquæ solanorum baccæ.
Hæc uiridi quodam tegumento ad medium usque occultatur, cuius orificium in coronæ modum desinit. Radicem habet gran
dem, strumosam, teneram, albicantem; Maio floret, & Iunio fert fructum. Nascitur in Agro Goritiensi saluatino monte
inter saxa, unde aliquot nobiscum tulimus plantas. Cæterùm errant, mea quidem sententia, qui eam plantam, quam her-
bariorum uulgus Solatrum maius nominat, Veneti uerò uulgò Herba bella donna, Solanum somnificum Dioscoridis esse exi
stimant. Siquidem id fructum non profert in folliculis croceum, tametsi eius baccæ largiùs sumptæ interficiant. Vnde
quanuis hæ plantæ uiribus conuenire possint; facie tamen inter se maximè distant. Horum sententiæ adstipulatus est Fuch
Fuch. error.
sius medicus alioqui peritissimus, in suo magno de stirpium historia commentario. Sed cùm in hoc se manifestè errasse de-
prehendisset, in suo postea paruo plantarum libro, hanc herbam in Mandragoras reposuit, eamq; Mandragoræ speciem
uoluit esse, quam Dioscorides Morion uocari tradit, lapsus, ni fallor, de uno in alterum errorem. Mandragora siquidem
nomine Morion, folia fert mandragoræ mari similia, dodrantali longitudine, terræ procumbentia, circa radicis summum. 4
Id quod manifestum præbet indicium, hanc perpetuò caule uiduam esse, quemadmodum cætera mandragoræ genera. nam
pediculi, quibus mandragoræ fructus sustinentur, caules dici non possunt. Hinc itaque fit, ut plantam hanc, quæ uulgò Bel-
la donna uocatur, in nullo Mandragoræ genere legitimè referendam putem: cùm hæc folia emittat hortensi Solano maiora,
palmi mensuram nunquam excedentia, minimè candicantia, nec humi strata, sed in caulibus exeuntia, adnatis plurimis re-
fertis bicubitalibus, & ligni modo præduris. Quinimò crediderim ego, hanc esse Solani quintam speciem, antiquis scripto-
ribus incompertam. Nam, quantum equidem longa experientia comperi, uaria ac diuersa Solani reperiuntur genera.
Prouenit hæc planta, quam ego Solanum maius appello in montium syluis folijs hortensi Solano maioribus; caudice bicubi-
tali, tricubitaliq;, & quandoque maiore, subrutilo colore, ramis numerosis alis multis concauis, in quibus flores oriuntur lon
gi, luteæ digitali uocatæ æmuli, prolixo pediculo & campanulæ instar concaui, colore ex pallido purpurascente, capillaceis
intus staminibus. His flaccescentibus, baccæ suboriuntur singulatim è suo pediculo dependentes, dissecto, breuiq; calyculo 5
comprehensæ. Hæ maturescentes nigricant, acino uuæ magnitudine, pellucida exterius cute. Eædem uinoso succo re-
fertæ sunt ac pariter numeroso atque minuto semine. Radicem fundit longam, crassamq;, albicantem, & succi plenam.
Plantata semel, Vere appetente, quot annis ex eadem radice repullulat; semperq; auctior prouenit uiribus. Manico cor-
respondet solano, sed facie ab eodem plurimum differt. Nam baccæ ipsæ deuoratæ sumentes dementant, & in furorem
agunt, adeò ut demoniaci facti uideantur. Inducunt tamen sumentes quandoque in ueternum. Nam & pueros quos-
dam ex harum baccarum esu mortuos scimus, qui discriminis ignari eas uuæ uice deuorarunt. Non desunt quoque qui hanc
plantam Theophrasti Mandragoram esse uelint. Verùm & ipsi hallucinantur, quòd is eius historiam minimè describat,
sed tantùm de fructu meminerit, qui non solùm in hac planta ῥαγώδης καὶ οἰνώδης reperitur, sed in alijs quàm pluribus.
Sed hi (quantùm uideo) ex unguibus leonem describere uolunt, cùm & Vrsi, & Tigres exungues non habeantur. Sunt qui
hanc plantam iam in usum medicum (ut audio) trahant. Siquidem, ut quidam promittunt experimentatores, aqua à tota 6
planta distillata, pota duorum, aut ad summum trium cochleariorum mensura, internas uiscerum inflammationes extinguit,
nullo

nullo corporis incommodo,ſed(ut illi aiunt)à copioſiore potu abſtinendum. Idem præſtat exterius admota ad eryſipelas, ſacros ignes,& alios calidos affectus. Contuſa folia oculorum,palpebrarumq́; phlegmonas leniunt. ſiccæ radicis mira uis. Nam ſi drachmæ pondere craſſiuſculè trita ea maceretur in uino horis ad ſummum ſeptem,ac inde percolatum uinum quis deguſtauerit ieiunus,fiet ut is nullo pacto edere poſſit,niſi epoto paulò poſt aceto. Hoc enim antidoto fucus ſtatim excluditur,reditq́;,qui ſumpſit ad cibum. Iocus eſt magnus,ubi quis guloſis paraſitis hoc appoſuerit uinum, cùm menſis optimis cibis refertis aſſidentes,nihil prorſus cibi ingerere queant. Somnifici, & manici Solani meminit Theophraſtus lib. I X.cap. X I I.de plantarum hiſtoria,ſic inquiens. Solanorum genera duo. Alterum ſomnificum,radice rubra,ſanguinis modo,ſed candida cùm ſicceſcit: fructu cocco rubriore: folio tithymalo ſimili,aut malo dulci,ſed piloſo,& parte ima magno. Huius corticem radicis tundentes admodum,& in uino meraculo madefacientes dant,atque ita dormire faciunt. Naſcitur in rupibus,& faucibus,atque ſepulchris. Alterum genus inſanire facit.id alij Bryoron uocant, alij periſſon. Conſtat radice candida,& longa ad cubitum,atque caua. Dabitur eius radicis drachmæ pondus,ſi ut quis ludat,ſeq́; pulcherrimum putet,placuerit: at ſi magis inſaniat uis,drachmis duabus opus eſt: ſin autem nunquam inſania ſolui malueris, tres dabis: & quatuor ſi interimendum ſit. Habet folium erucæ proximum, maius tamen: caulem longitudine ferè quatuor cubitorum: caput gethyi,ſed maius,atque piloſius, nec fructui platani abſimile conſtat. Solani ſingulis generibus uires reddidit Galenus libro V I I. ſimplicium medicamentorum,ubi ita ſcriptum reliquit. Solanum eſculentum, quod in hortis naſcitur, notum eſt omnibus,utunturq́; ad omnia ea,quæ refrigerari,& adſtringi poſtulant: poteſt enim hæc duo ordine ſecundo. Cæterorum uerò non eſculentorum unum quidem nuncupatur Halicacabum,fructum habens rufum,acino uuæ tum figura,tum magnitudine adſimilem: quo etiam ad coronas utuntur. Alterum autem fruticoſum ὑπνωτικὸν, hoc eſt,ſomnificum: & tertium eſt præter hæc,quod μανικὸν, id eſt,furioſum appellitant. Halicacabum igitur in foliorum facultate hortenſi ſolano ſimile eſt,fructum habens ciendæ urinæ idoneum: proinde multis compoſitis facultatibus,quæ ad iecur,ad ueſicam, & renes accommodantur,miſcetur. Solani uerò ſomnifici cortex radicis,ſi cum uino bibatur,ſomnum accerſit drachmæ pondere ſumptus. Sed & ad cætera quoque papaueris ſucco perſimilis eſt: niſi quòd eouſque imbecillior eſt, ut ipſe tertij habeatur ordinis refrigerantium,cùm hic in quarto ſit conſtitutus. Huius ſolani ſemen urinam ciendi uim habet. Verùm ſi plus duodecim corymbis hauſeris,dementiam furiamúe adſciſcet. Porrò quod reliquum eſt ex dictis Solanis,ad medicationes,quæ intrò in corpus adhibentur,inutile eſt. Nam ſi quatuor eius drachmæ ſumptæ fuerint, mortem inferent: ſi pauciores inſaniam. Vna certè innoxiè ſumitur: cæterùm nec ipſa utile quid obtinet. Verùm ſi forìs corpori emplaſtri modo illinatur,ulcera maligna,& depaſcentia curat. Sed ad talia radicis cortex optimus eſt, deſiccans ſecundo ordine iam completo,& tertio incipiente: refrigerans uerò ſecundo incipiente. Illud ſolani genus,quod Græcis στρύχνος κηπαῖος, Latinis Solanum hortenſe nominatur: Arabibus,Hamebathanaleb,Hameb alchabaich,ſiue Hanab althaleb: Italis, Solatro hortolano: Germanis, Nacht ſchadt: Hiſpanis,Yerua mora: Gallis,Morelle. Quod uerò Solanum Græcè ἀλικάκαβος, & φυσαλὶς,Latinè Halicacabus,& Veſicaria appellatur: Arabicè,Kekengi,Alkekengi,ſiue Kekenegi: Italicè, Halicacabo: Germanicè,Luden Kirſen: Hiſpanicè,Bexiga de perro: Gallicè,Beguenaudes. Quod deinde Græcis στρύχνος ὑπνωτικὸς, Latinis Solanum ſomniferum dicitur: Italis,Solatro ſonnifero. Quod denique Græcè στρύχνος μανικὸς, Latinè Solanum furioſum uocatur: Italicè, Solatro furioſo.

Solani hiſtoria ex Theoph.

Solanorum uires ex Gal.

Nomina.

Δορύκνιον. DORYCNIVM. CAP. LXX.

DOrycnion Creteuas halicacabon,aut caleam uocat. frutex oleæ nuper prodeunti ſimilis. Naſcitur in petris non procul à mari,ramis cubito minoribus: folijs oleæ ſimilibus colore,minuſculis,firmioribus,præter modum ſcabris: flore candido [a]: ſiliquis in cacumine,ceu ciceris,denſis, rotundis: quinis intus aut ſenis ſeminibus,exigui erui magnitudine,læuibus,firmis,uerſicoloribus, radix ad digiti craſſitudinem,& cubiti longitudinem adoleſcit. Id ſomniferum eſſe conſtat. Copioſius hauſtum mortem adfert. Nec defuere qui dicerent, ſemen in amatoria expeti.

a Meum. ἐπάκρου δὲ πυκνὰ θυλάκια ὥσπερ ἐρεβίνθου ἐν οἷς σπέρματα στρογγύλα.i.in ſummitate uerò habet denſos folliculos, uelut ciceris, in quibus ſemina rotunda.

DOrycnium,Crateuæ teſtimonio,inter ſaxa in maritimis naſcitur,folijs cùm forma,tum etiam colore oliuæ proximis. Verùm mihi hactenus non contigit ipſum inuenire,aut inuentum uidere: quanuis in eo quoque inquirendo multum laboris inſumpſerim. Non defuerunt tamen amici qui plantas mihi miſerunt,quas ij Dorycnium faciebant; Verum cum eæ non ſatis mihi fecerint, hîc illas appingere non libuit. Cæterùm hallucinantur,meo quidem iudicio,qui putant Dorycnium eſſe eam Veſicariam,quæ ſemine eſt rotundo,albo,macula cordis effigie inſignito: cuius hiſtoriam inter Solani genera præcedenti capite retulimus. Siquidem hæc Dorycnio omnibus ferè notis repugnare deprehenditur. Dorycnij meminit Galenus lib.V I. ſimplicium medicamentorum,ubi de eius uiribus ita ſcribit. Dorycnium temperamento papaueri ſimile eſt, & mandragoræ,& ijs qui ſic refrigerandi uim habent: excellit aquea frigiditate admodum efficaci. Quamobrem modicum quidem ſoporem conciliat: largius uerò ſumptum interimit. Id δορύκνιον Græci,quod Dorycnium quoque Latini uocant.

Dorycnii conſideratio.

Dorychnii uires ex Gal.

Nomina.

Μανδραγόρας. MANDRAGORAS. CAP. LXXI.

MAndragoram,aliqui antimelum,alij circæam uocant,quoniam uideatur radix ad amatoria conducere. Duo eius genera. niger,quæ fœmina exiſtimatur,tridacias appellatus, anguſtioribus folijs ac minoribus quàm lactucæ,uiroſis ac graueolentibus,in terra ſparſis: mála gerit [a] ſorbis ſimilia. pallida,odorata,in quibus ſemen ueluti pyrorum: radicibus inhæret bene magnis,binis,ternís ve,inter ſe conuolutis,nigris foris,intus albis,craſſo cortice ueſtitis: caulem non fert. Alter candidus,qui mas

a Orib. ᾠοῖς.i. ouis.

MANDRAGORA MAS.

dicitur nonnullis morion uocitatur. huius folia magna,alba,lata,læuia ut betæ: mâla quàm alterius duplò maiora,colore in crocum inclinante,iucundè cum grauitate quadam olentia,quorum pomorum cibo aliquantùm opiliones ſoporantur: radix alterius ſimilis, maior & candidior, orbata & hæc caule. Succus fit è cortice recentis radicis tuſo,& prælis ſubiecto: qui inſolatus,ubi concreuerit,fictili reconditur. Mâlis quoque ſuccus depromitur,ſed aliquantò ignauior. Delibratur radix, & traiectus lino cortex, ad uſum ſuſpenditur. Aliqui radices in uino ad tertias coquunt, & defæcatum ius ſeruant, cyathoque uno utuntur in peruigilijs,& doloribus,& ante ſectiones, uſtionesque, ne ſentiantur. Succus duobus obolis ex mulſo potus,ut ueratrum,per uomitiones bilem atram,pituitamque extrahit: uerùm potu largiore uita adimitur. Medicamentis ocularibus, & his quæ dolores finiunt,peſſis quoque emollientibus,admiſcetur: ſemioboli pondere inditus,per ſe menſes,& partus expellit: ſubditus ſedi

pro

MANDRAGORA FOEMINA.

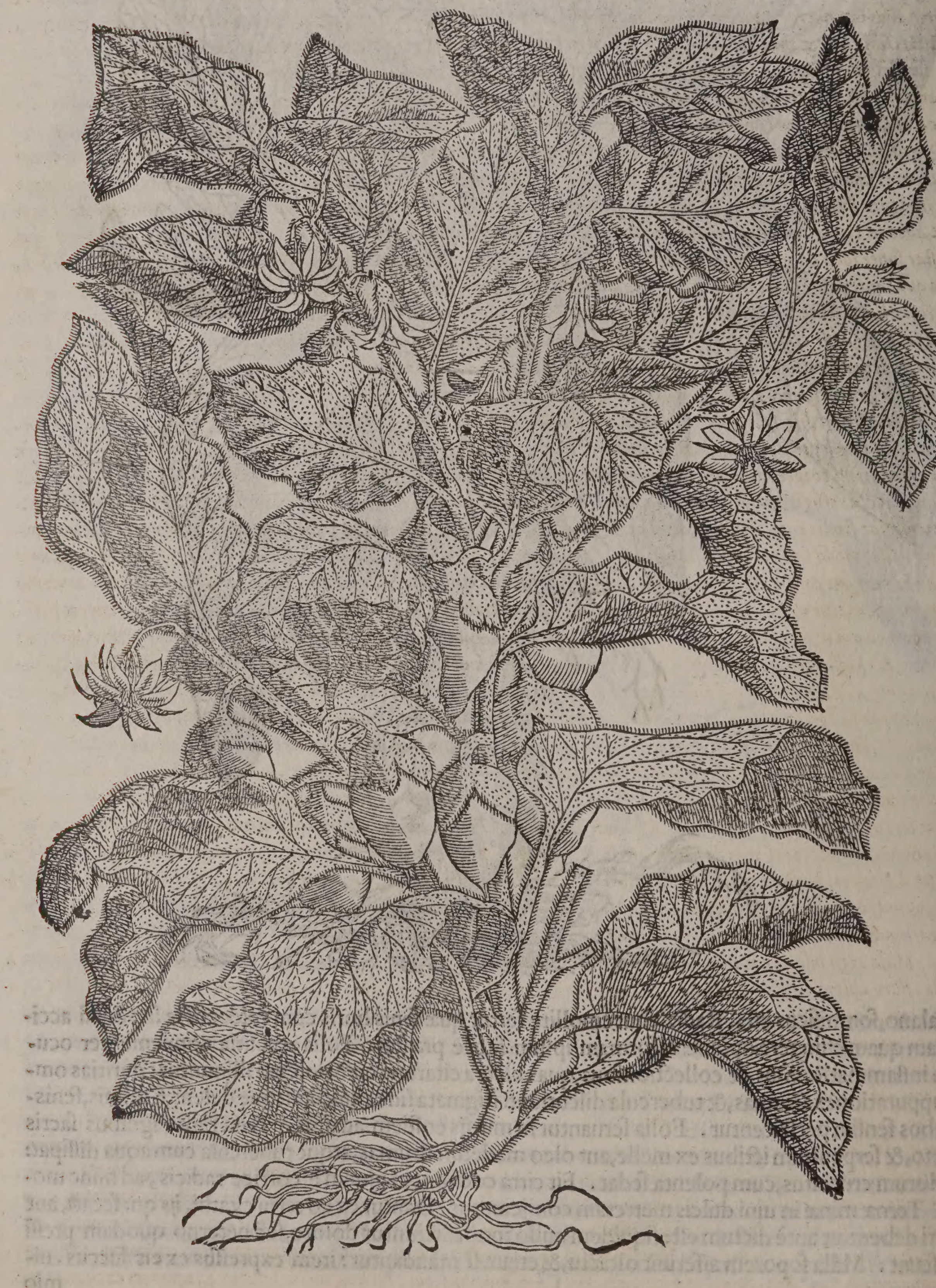

pro balano,ſomnificus eſt. Radix ebur emollire fertur quæ ſenis horis cum eo decocta ſit: & ad accipiendam quam effingere optaueris formam ipſum facilè præſtat. Folia recentia conuenienter oculorum inflammationibus,& collectionibus,quas ulcera citarunt,cum polenta illinuntur: duritias omnes,ſuppurationes,ſtrumas,& tubercula diſcutiunt: ſtigmata ſine exulceratione delent,ſi quinis,ſenisve diebus ſenſim perfricentur. Folia ſeruantur in murijs eoſdem ad uſus. Trita radix ignibus ſacris ex aceto,& ſerpentium ictibus ex melle,aut oleo medetur: ſtrumas,atque tubercula cum aqua diſſipat: articulorum cruciatus,cum polenta ſedat. Fit citra coctionem uinum è cortice radicis, ad hunc modum. Ternæ minæ in uini dulcis metretam conijciuntur. Dantur ex eo terni cyathi, ijs qui ſecari, aut amburi debent,ut antè dictum eſt: ſiquidem nullo tunc afficiuntur dolore,ſed ueterno quodam preſſi torpeſcunt. Mâla ſoporem afferunt olfactu,& etiam ſi mandantur: item expreſſus ex eis ſuccus. ni-

mio

mio tamen odore percussi, obmutescunt. Semen mâlorum potum uuluas purgat: appositumque cum sulphure ignem non experto, rubra fœminarum profluuia sistit. Scarificata, punctisque multifariam aperta radice erũpens lacryma, cauo uase recipitur. Liquamentum autem succo lacteo præstantius est. sed non ubique, ut experientia docet, radices lacteũ succum delacrymant. Alium tradunt esse mandragoram, nomine Morion, in opacis iuxta specus enatum: folijs albi mandragoræ, minoribus, albis, dodrantalibus, radicem ambientibus: quæ mollis est, & candida, paulò maior palmo, pollicemque crassitudine æquat. Tradunt eam in pane, offa, obsonióve drachmæ pondere deuoratam, usum rationis intercipere. obdormiscit enim homo, eo ferè quo comederit habitu, sensus impos, ternis quaternisve, ex quo data est, horis. Hac medici utuntur cùm scindendi, urendiúe necessitas adest. Antidotum esse uolunt radicem, cum manico solano potam.

MELONGENA, SIVE MALA INSANA.

Mandragora

Mandragoræ utrunque genus frequens naſcitur in compluribus Italiæ locis, præſertim in Apulia Gargano monte, unde radicum cortices, & poma herbarij quotannis ad nos conuehunt. Habentur & in uiridarijs ſpectaculi gratia. etenim Neapoli, Romæ, & Venetijs utranque Mandragoram in hortis & uaſis fictilibus ſatam uidimus. Sed profectò uanum ac fabuloſum eſt, quòd Mandragoræ radices ferant, quæ humanam effigiem repræſentent, ut ignarum uulgus, & ſimplices mulierculæ certò credunt, & affirmant. Quibus etiam perſuaſum eſt, eas effodi haudquaquam poſſe, niſi cum magno uitæ periculo, cane qui effodiat, radicibus adalligato, & auribus pice obturatis, ne radicis clamorem audiant effodientes, quòd audita uoce periclitentur, pereantq; foſſores. Quippe radices illæ, quæ humanam formam referunt, quas impoſtores, ac nebulones quidam uenales circumferunt, infœcundas mulieres decepturi, factitiæ ſunt ex harundinum, bryoniæ, aliarumq; plantarum radicibus. Sculpunt enim in his adhuc uirentibus tam uirorum, quàm mulierum formas infixis hordei, & milij granis, ijs in locis, ubi pilos exoriri uolunt: deinde facta ſcrobe tandiu tenui ſabulo obruunt, quouſque grana illa radices emittant: id quod fiet uiginti ad ſummum dierum ſpatio. Eruunt eas demum, & adnatas è granis radices acutiſſimo cultello ſcindunt, aptantq; ita ut capillos, barbam, & cæteros corporis pilos referant. Huius ſanè rei certam fidem facere poſſum, quòd cùm Romæ eſſem, impoſtorem quendam circumforaneum lue Gallica correptum nobis curare contigit, qui præter alias innumeras impoſturas, quibus circumuentis hominibus multam pecuniam extorquent; docuit & artem, qua factitias ſibi comparabat Mandragoras. quarum complures mihi demonſtrauit, aſſerens unam tantùm interdum diuitibus uendidiſſe quinque & uiginti, nonnunquam etiam triginta aureis. Quamobrem nos, qui omnium utilitati & ſaluti quantùm poſſumus conſulimus, hæc ſilentio haudquaquam inuoluenda duximus; ut palàm omnibus fiat, quibus fallacijs ac fraudibus maximo cum detrimento, & uitæ ſæpe diſcrimine homines ab his impoſtoribus, & nebulonibus decipiantur. Qui ut antiquorum quoque authoritate ſuas impoſturas adſtruant, prædicant Pythagoram uocaſſe Mandragoram Anthropomorphon, quòd eam humanam formam reddere uoluerit. Verùm ſciendum eſt, non ſine ratione Mandragoram ita à Pythagora dictam fuiſſe. quippe quòd in uniuerſum omnes ferè Mandragoræ radices à medio ad imum bifurcatæ proueniant, adeò ut crura hominum modo habere uideantur. Quapropter ſi eo effodiantur tempore, quo fructum gerunt, qui mâli inſtar ſuper folia ad terram procumbentia breui pediculo appenſus, parum à radice diſtat, hominis, cui brachia deſint, effigiem quadantenus repræſentant. Hanc quidem rem nulli, quod ſciam, uel pauci ſunt, qui rectè acceperint. Quin potius plerique huius ſententiæ ignari adducti ſunt, ut Pythagoræ, & Columellæ id maximè uitio uerterint, ut qui eos de Mandragora fabulatos eſſe crediderint. Sed ut ad fabulam illam redeamus, quæ periculum denunciat ignaris radices Mandragoræ effodere uolentibus, ijs cane qui effodiat, non adalligato, ea mihi quidem deſumpta uidetur à Flauo Ioſepho: qui etſi de alio radicis genere ſcribat, ea tamen potuerunt facilè ab impoſtoribus in Mandragoræ radices transferri. Quod ut omnes clariùs intelligant, hîc Ioſephi uerba ſubijciam, quæ lib. VII. cap. XXV. de bello Iudaico ita ſcripta ſunt. Vallis, inquit, qua ciuitas à parte ſeptentrionali cingitur, quidam locus Baaras appellatur, ubi radix eodem nomine gignitur, quæ flammæ quidem adſimilis eſt colore, circa ueſperam uerò ueluti iubar fulgurans. Accedentibus, eamq; euellere cupientibus facilis non eſt, ſed tandiu refugit, nec prius manet, quàm ſi quis urinam muliebrem, uel menſtruum ſanguinem ſuper eam fuderit. Quinetiam tunc ſiquis eam tetigerit, mors certa eſt, niſi fortè illam ipſam radicem ferat de manu pendentem. Capitur autem alio quoque modo ſine periculo, qui talis eſt. Totam eam circumfodiunt, ita ut minimum ex radice terra ſit conditum: deinde ab ea religant canem, illoq; ſequi eum à quo religatus eſt cupiente, radix quidem facilè euellitur, canis uerò continuò moritur, tanquam eius uice, à quo tollenda erat, traditus: nullus enim poſtea accipientibus metus eſt. Tantis autem periculis propter unam uim capi eam operæpretium eſt. Nam quæ uocantur dæmonia, peſſimorum hominum ſpiritus, uiuis immerſa, eoſq; necantia, quibus ſubuentum non fuerit, hæc cito, etiamſi tantummodo admoueatur ægrotantibus, abigit. hactenus Ioſephus. Ex cuius utique uerbis omnibus perſpicuum eſſe poteſt, quòd hinc impoſtores occaſionem acceperint, quæ poſtea uanam ac falſam de Mandragoræ radicibus commenti ſunt hiſtoriam. Cæterùm tertium Mandragoræ genus, quod Dioſcorides Morion appellari tradit, in opacis iuxta ſpecus proueniens, qui mihi oſtenderet in Italia, hactenus reperi neminem. Braſauolus, itemq; Fuchſius, Hermolaum immeritò (meo quidem iudicio) damnant, quòd uirum hunc in ea ſententia fuiſſe uelint, ut putauerit mâla illa, quæ Inſubribus MELONGENA uulgò uocantur, noſtris uerò Hetruſcis Petranciani, eſſe huius tertiæ Mandragoræ fructus. Sed quòd hæc non fuerit certa ac firma Hermolai ſententia, eius uerba abundè teſtari poterunt, quæ in ſuis corollarijs de Morio ita ſcripta inuenio. De Morio (inquit) mandragora, nihil habeo quod addi poſ- „ ſit ijs, quæ à Dioſcoride notantur. Sed quoniam mala terreſtria & canina Mandragoræ fructus appellantur, in mentem ſu- „ beunt, quæ uulgò Melongena uocitamus, hoc eſt (ut ipſe puto) mala inſana: de quibus nihil ueteribus ſcriptum fuiſſe iam de- „ ſino mirari, quòd multa huiuſmodi reperio; ſicut hercle multa quondam fuere, quæ modò uel ignorantur, uel certè non ha- „ bentur. Mala ergo inſana è frutice uulgari ſunt, paſſim naſcente, ut melones, & cucurbitæ: pari quoque cultu, folijs propè „ ficulneis: flore oblongo, ſpecioſo, candido. Manditur uulgò pomum ex oleo, ſale, pipere, fungorum modo coctum. Hæc ad „ uerbum Hermolaus. Ex quibus equidem omnibus palàm fieri arbitror, quòd perperàm tum Braſauolus, tum Fuchſius hac in re Barbarum inſimulauerint. Cæterùm nos Mala inſana è planta oriri obſeruauimus, cui folia inſunt ſtramoniæ, aut maioris ſolani haud abſimilia, ſubaſpera tamen, hirſuta & per ambitum ſenſim ſinuata; caule unico, ſemicubitali, ramoſo, tereti, firmo, ſubpurpureo, & perinde ac folia hirſuto. Flores edit albicantes, aut ſubpurpureos, in ſtellæ modum radiantes, è quibus oblongi oriuntur fructus cucumeris magnitudine, colore in candido purpuraſcente, & læuiſſimo contecti cortice, ſuccoſa, albicanteq; intus pulpa, ſemine numeroſo, paruo, ſiliquaſtri æmulo. Radice nititur multifida, haud altè deſcendente, ſeritur in hortis, & uiridarijs primo ſtatim appetente uere. floret Aeſtate, & Autumno fert fructum. Planta eſt frigoris, & algoris impatiens, quo fit ut in Germania, & Boemia ubi Aeſtas frigidiuſcula fuerit, raro fructum ad maturitatem perducat. In Italia, ubi Mala inſana copioſa proueniunt, frequenter in cibum ueniunt. Elixa enim à cortice mundant, & in particulas diſſecant, & deinde farina aſperſa, in oleo, aut butyro feruenti in patellis frigunt, & menſis apponunt; ſale, & pipere condientes. Sunt enim guſtui non ingrata. Sunt è noſtratibus, qui Malis inſanis ueſcantur ad uenerem excitandam.

Mandragoræ utriuſque conſideratio.

Mandragoræ humana forma factitia.

Hermolai tutela.

Mala, uulgò Melongena.

Auberjaynes menſp.

Malorum inſanorum uires.

Iudæi potiſſimum & alij circumciſi ea expetunt, quib. maior eſt cura fœcunditatis. Hoc uſu & Dei gr(ati)a, videtur Rachel ſterilitatem curaſſe, Geneſ. 30. An ijs qui ſunt ſteriles ob nimium uteri ardorem, ſalacitatem & vehementius concipiendi deſiderium, conferre poſſint qualitate manifeſta? Scinduntur modo raparum in taleolas; farina inſperſa friguntur cum oleo uel pinguedine. eduntur cum pipere & ſale mediocr. Iucundiores ſunt non aſperſa farina.

Quod

Quod fortè ideo præstant, quoniam flatus gignunt, concoctuq; contumaci existunt. Verùm cùm frequentius manduntur (ut testis est Auicenna) biliosos generant humores. Quinetiam pariunt uiscerum obstructiones, carcinomata, elephantiasin, capitis dolores, tristitiam, & iecinoris & lienis infarctus: unde postea diuturnæ proueniunt febres, & habitus malus.

Mala aurea.

Hinc itaque fit, ut Auerroem mirari subeat, quòd libro V. collectaneorum mala insana commendauerit suo quodam modo parata. Iam & aliud horum genus importari cœpit, pressum, orbiculatorum malorum modo, melopeponum more sectum. colore primùm uiridi, deinde ubi maturitatem senserit, in quibusdam plantis aureum, in quibusdam uerò rubeum uisitur, Ideoq; uulgò appellantur POMI *d'oro, hoc est, mala aurea. Eduntur & hæc quemadmodum illa.*

Mandragoræ uires ex Gal.

Mandragoræ uires descripsit Galenus libro VII. simplicium medicamentorum, his uerbis. Mandragora uincentem habet facultatem refrigeratoriam, adeò ut tertij sit ordinis refrigerantium. Veruntamen & caliditatis cuiusdam particeps est, & in pomis humiditatis: proinde soporem conciliandi uim ea habent. Radicis cortex, cùm sit ualentissimus, non tantùm refrigerat; sed & desiccat. reliquum quod intus est, imbecillum existit.

Nomina.

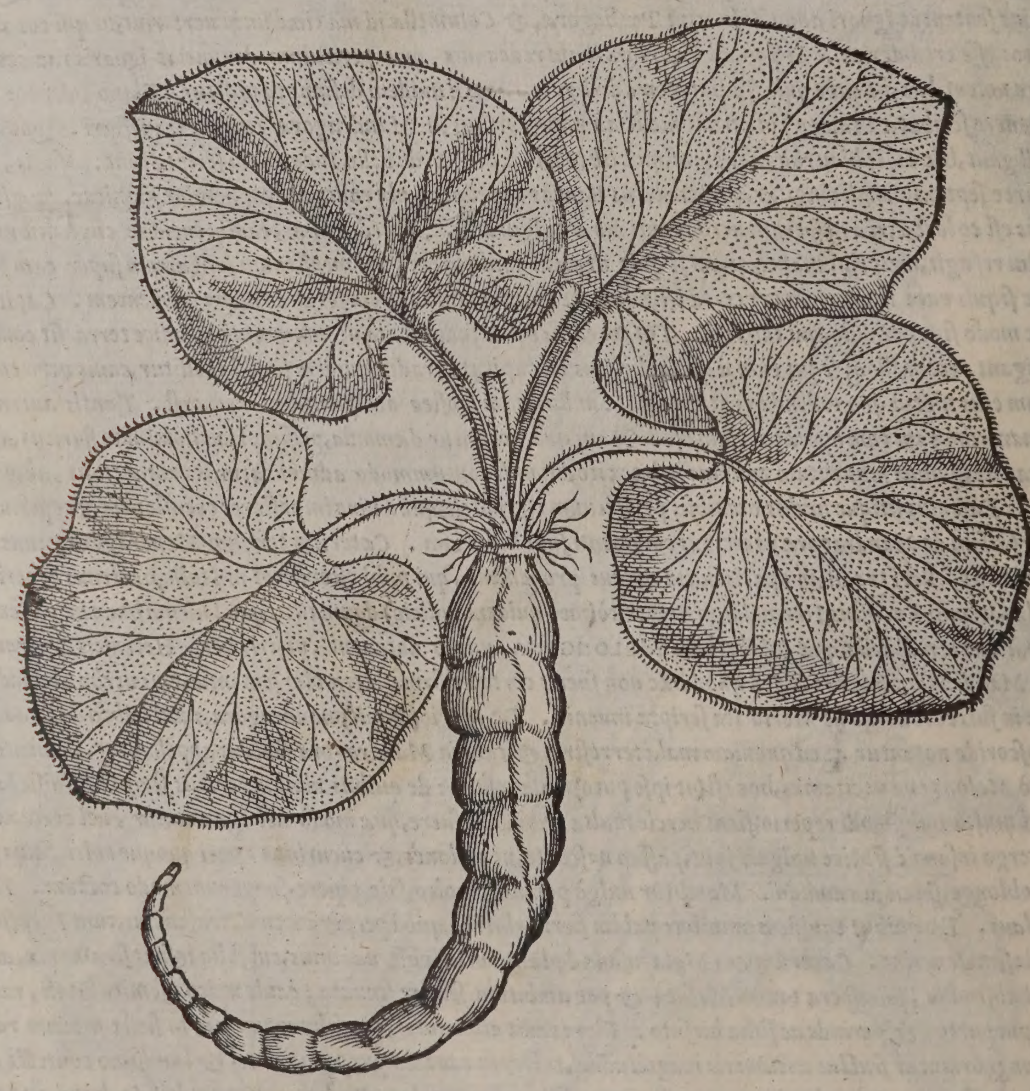
Hæc planta, quæ Græcis μανδραγόρας, Latinis item Mandragoras appellatur: Arabibus, Iabora, seu Yabrohach: Italis, Mandragora: Germanis, Alraun: Hispanis, Mandracola: Gallis, Mandragore, & Mandegloyre.

Ἀκόνιτον. ACONITVM. CAP. LXXII.

† Meum. ὑποτραχέα. i. subaspera.

ACONITUM, aliqui pardalianches, alij cammoron, alij thelyphonon, alij myoctonon, alij theriophonon uocant. Folia habet cyclamini, aut cucumeris, tria aut quatuor, minora, & † subhirsuta: caulem palmo altum: radix scorpij caudam æmulatur, & alabastri modo splendet. Torpescunt, ut fama est, scorpiones admota radice, stupentque: qui rursum ellebori contactu, excitantur. Oculorum medicamentis leuandi doloris gratia adijcitur. Enecat pantheras, sues, lupos, & feras omnes, in carnibus obiectum.

ACONITVM PARDALIANCHES DIOSC.

Ἀκόνιτον ἕτερον. ACONITVM ALTERVM. CAP. LXXIII.

EST & alterum Aconitum, quod aliqui cynoctonon, alij lycoctonon appellant. Huius genera sunt tria: unum, quo utuntur uenatores: alia duo in usum suum uertere medici. è quibus tertium, quod Ponticum nominatur, plurimum in Italia, montibus Iustinis exilit, à priore distans, quoniam folia faciat

faciat effigie platani, crebriore diuiſura, longiora, & multò nigriora: caulem filicis pediculo ſimilem, nudum, cubitali altitudine, aut ampliorem: ſemen in ſiliquis oblongis recondit: radices in modum ſquillæ marinæ cirrorum nigreſcunt. Quibus ad uenationem luporum utuntur: inſertæ ſiquidem crudis carnibus, & deuoratæ lupos enecant.

DVo Dioſcoridi produntur Aconiti genera, quanquam poſtremum triplici diſtinguit differentia. Primum, quòd pardos enecet, Pardalianchen: alterum uerò, quòd canes, luposq; conficiat, Cynoctonon, Lycoctononq; uocari ait. Hoc (ut diximus) in tria genera diſtribuit: ueruntamen poſtremum tantùm deſcribens, duorum priorum hiſtoriam, & uires ſilentio præterijt. Quo fit, ut Hermolai, & Marcelli ſententiam probandam putem: qui non temerè quidem ſuſpicantur, in altero capite plura deſiderari, quibus & priorum hiſtoria, & quo nam pacto tum medici, tum uenatores ijs antiquitus uterentur, palàm fieret. Huius diminutæ lectionis illud non parum ſuſpicionem auget, quòd in tertio genere, quod Aconiti genera, & conſid.

ACONITVM PARDALIANCHES PLINII.

ACONITVM PARDALIANCHES THEOPHR.

Dioſcoridis locus ſuſpectus.

Ponticum appellauit, nihil ſit ab ipſo Dioſcoride prætermiſſum. ex quo quis fortè conijcere poteſt, in cæteris quoque eum quicquam non prætermiſiſſe. Tertium hoc genus paſsim in Italia omnibus ferè montibus naſcitur, folijs quæ platanum quadantenus æmulantur, magis tamen per ambitum ſerratis, albis quibuſdam maculis reſperſis: caule filicis, bicubitali: floribus ſubluteis, acutis galericulis facie ſimilibus: è quibus ſiliquæ prodeunt, ſemen continentes: radice multiplici, ac nigra. Habetur & aliud genus ijsdem ferè folijs, & caule, floribus tamen melinis, ranunculo non diſſimilibus, longè tamen maioribus, adeò, ut ſylueſtres roſas hic æquet amplitudine. Quanquam Geſnerus in ſuo magno libro de animalibus inſcripto (in quem is mihi quidem uidetur ut multa uera doctè, ita non pauca etiam falſa ac uana ineptè congeſſiſſe) negat inueniri Aconitum, cuius flores lutei ſint, atque roſas æmulentur: ut qui ſibi fortaſſe perſuaſerit omnia naturæ opera ſe nouiſſe & uidiſſe. Attamen in hoc, pace eius dixerim, decipitur: ſiquidem plures extant montes, qui cùm hoc Aconiti genere ſcateant, nos hîc uera ſcripſiſſe, Geſnerum contrà ueritati refragari, poſteris omnibus teſtatum relinquent. Sunt qui hoc Aconitum ab effectu Lupariam uocent: at rura Tridentina, in quorum montibus copioſè prouenit, ipſum paſſim Vulpariam

Geſnerus deceptus.

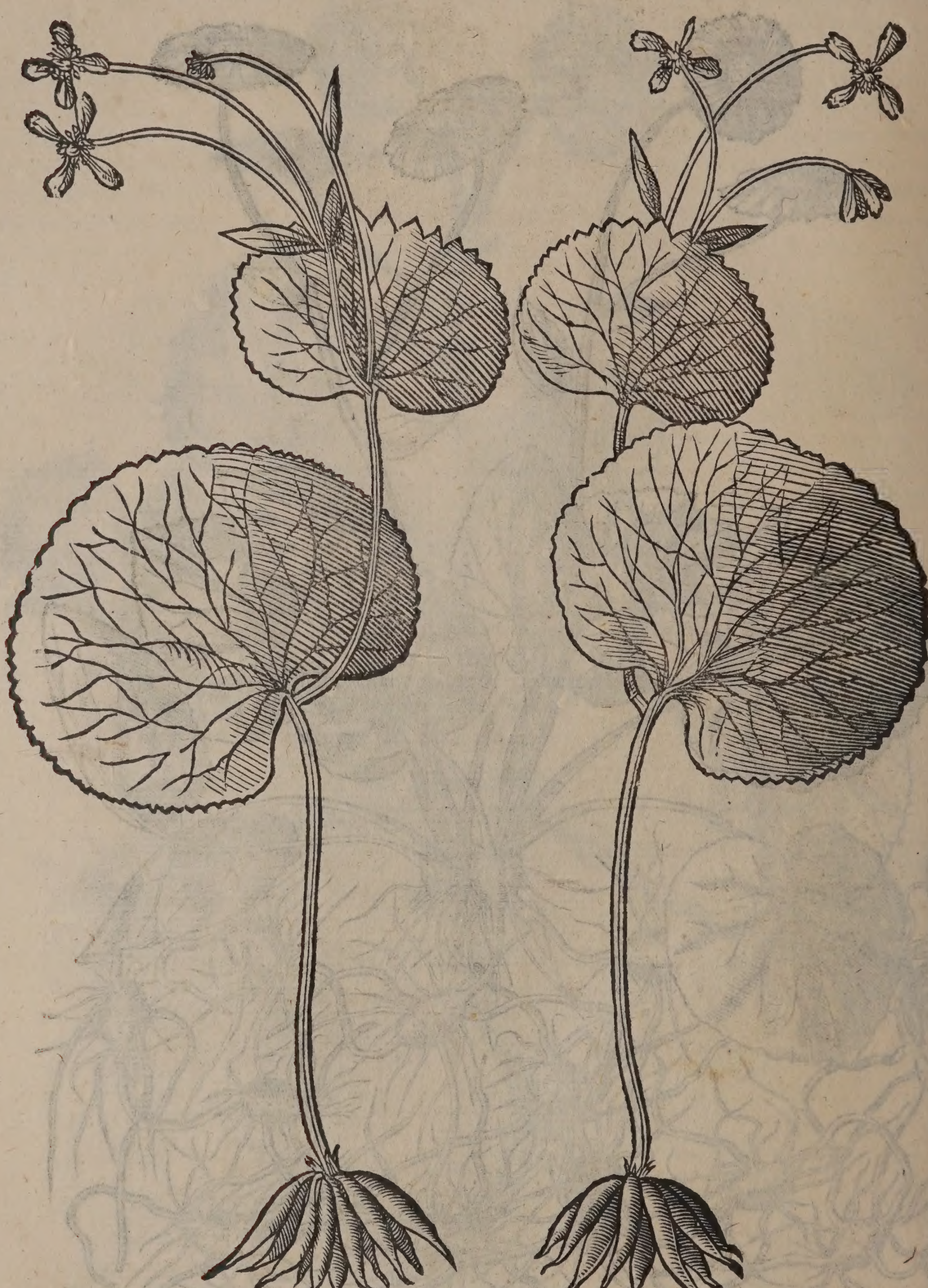
riam

ACONITVM PARDALIANCHES MINVS, quod falsò Doronicum uocant.

riam nominant, utpote quod præter lupos, uulpes etiam interimat. Quin & canes occîdit, & feles, & mures, & omnia denique animalia, quæ ſuo exortu tanquam cæca producuntur. Primum genus thelyphonon appellatum, quo uenatores pantheras, & pardos interficiunt, uidimus legimusq́; nos tantùm in Ananienſibus montibus in Tridentino agro, locis ferè inacceßis, & præruptis. Planta eſt admodum rara; & à paucis alijs fortaſſe uiſa, quàm ab ijs quibus à me eius uidendi copia facta eſt. Nam plurimi ſunt rei plantariæ ſtudioſi, & clariſſimi uiri, qui eam uiderunt, & palpauerunt, quique hoc perpetuò teſtabuntur. è quorum numero ſunt Cæſaris Ferdinandi, & Romanorum Regis Maximiliani Medici omnes, nempe uir Clarißimus Iulius Alexandrinus Tridentinus, Stephanus Laureus Belga, Doctor Ribera Hiſpanus, Ioannes Crato Vratislauienſis, Franciſcus Parthinus Roboretanus, & Ioannes Odoricus Melchiorius Tridentinus, & alij quàm plures Medicinæ Doctores rei herbariæ haud ignari, non Itali ſolum, ſed Boemi, Poloni, Germani Borußi, Vngari, Galli, & Hiſpani, & quotquot ferè ſequuntur Cæſaream aulam, Regum, & principum oratores, ac multi quoque peregrini, rei plan

PSEVDOACONITVM PARDALIANCHES.

tariæ,& bonarum artium studiosi, qui hâc per Boemiam iter facientes, me(quæ eorum est humanitas) inuisere solent. Quibus omnibus dicere soleo. Palpate, & uidete, quoniam Matthiolus fabulas non describit. Hanc plantam ego thesauri loco iam mihi asseruo aduersus uitilitigatorum calumnias, & omnibus, & singulis demonstrandam, tam amicis, quàm inimicis. His quidem, ut inspecta ueritate ad mentem redeant: illis, ut de Matthioli integritate, ubique testari poßint. Est itaque ACONITVM PARDALIANCHES, *cuius hîc primo loco imaginem expreßimus, planta in nudis, & arduis montium summitatibus cautibusq; proueniens, umbrosis tantùm locis: folijs cucumeri proximis, ad summum quatuor, ijsq; subhirsutis. caulem edit, quem ego caducum uidi, palmarem, pariter hirsutum, quemadmodum, & foliorum pediculos. Florem uidere non licuit, uerùm(si me mea non fallit opinio) Doronici æmulum illum esse existimo. Radicem edit alabastri modo splendentem, dum recens est, digitali craßitudine, ex lata origine in acutum desinentem, incuruam, geniculatam, & tota facie scorpij caudam æmulantem. ut ex hac imagine quam ex uiua planta pinxit Vvolfangus Meierpeck, è Triburga Misnæ oriundus;*

ACONITVM II.

oriundus; quiſpiam certior fieri poterit. Refert enim hæc omnibus ſuis notis adamuſſim Dioſcoridis Aconitum pardalianches. Eſt & alterum Aconiti huiuſce genus, radice ferè ſimili, ſed ſuperiori parte utrinque brachiata, alba, ſplendente, geniculata, & ima parte ſcorpionum caudam referente: folijs præſcripto ſimilibus, ſed paulò rotundioribus, & minus hirſutis, caule & floribus Doronico ſimilibus. Hoc genus PLINII ACONITVM *eſſe cenſeo. Quippe, is marino Cammaro ſui Aconiti radicem ſimilem reddidit, cuius effigiem hæc haud parum imitatur. Huic tertium accedit, quod omnino Theophraſti* THELYPHONVM *facio. Siquidem hoc non ſolùm habet radicem ſcorpionem integrum præſeferentem, ſed folia Cyclamini, & radicis fibras geniculatas, graminis modo, & eiuſdem quoque more ſeſe propaginantes, & alios quoque ſcorpiones effigiantes. è quibus poſtea, & folia & germina erumpunt. At caules & flores nihil ferè ab altero differre uidentur; ſunt enim aurei omnes, chryſanthemi modo. Duo hæc Aconiti genera miſit ad me ex ſuo uiridario uir inſignis Iacobus Antonius Cortuſus Patritius Patauinus, acerrimus plantarum indagator, unà cum Doronicorum uulgarium plãta:*

ACONITVM PII.

illeq; me primùm admonuit, Doronicum inter Aconita esse recensendum, quod certò sciret, facto à se pluries periculo, extingui facilè canes, qui horum radices deuorârunt. Vix ego id credere poteram, sed interim datis cuidam meo cani uulgarium Doronicorum quaternis drachmis, crudis carnibus occultatis, is post septimam horam obijt. Sed id mirum profectò mihi fuit, quod ipse met canis toto illo tempore, quo superuixit, alacer, lætus, ac hilaris se semper habuit, nihilq; symptomatis passus est; imò, quod maius dici potest, quadam cum domestica canicula pluries Venerem exercuit, & cœnantibus nobis auidißimè comedit. Quo factum est, ut ego profecto crederem, me hoc facto periculo frustratum iri. Atqui paulò post præter omnium nostrum sententiam, is repente admodum, ac si morbo comitiali percussus esset, totus in terram cecidit, ubi horrendo spasmo correptus, spumanti ore paulò post conuulsus interijt. C*ORTVSO* *itaque nobilissimo, hoc amplissimum munus futura posteritas acceptum referat, ipsumq; nouum uitæ nostræ custodem appellitet. Huic Nymphæ uiolas, & lilia fundant: hunc suauißimis uestiant rosis, & bacchare cingant. Ac interim desinant Medici, quibus hominum uita cordi est, exitioso,* I

ACONITVM IIII.

exitioſo, et pernecabili Doronico uti. Expellant & illum Pharmacopæi ſuis è Myropolijs, & interdicant pij, & optimi principes, qui Rempublicam gubernant, ne poſt hac uenenum hoc præſentiſſimum uæneat. O quàm miſera fuit eorum conditio, qui ſuperiori ætate nos præceſſerunt, quorum ferè nemo ſimplicia medicamenta rectè nouit, quiq; ſæpe uenenoſis auxilijs uſi ſunt, ubi ſaluberrimis antidotis uti putarant, ut quàmpluribus in locis horum noſtrorum commentariorum docuimus. Erit itaque Doronicum poſt hac Demonicum, non Doronicum appellandum, quòd Diabolus in huius locum thelyphoni genus hoc intruſerit. Hinc autem fit, ut ego errorem quoque meum iam agnoſcam, quòd noluerim Marantæ concedere, Doronicum uulgaris uſus eſſe Aconitum pardalianchen, cùm uiderem id innocuè ſumi in medicamentis ab hominibus. uerùm non ob id fieri puto, quòd canibus ſit uenenum, homini uerò ſalubre medicamentum, ut quidam mihi reſpondent, quibus cùm de huiuſce Doronici exitiali facultate ſum locutus, ſed quòd non tanta quantitas propinetur à Medicis qua homines necare ualeat, aut quod raro exhiberi ſoleat abſque alijs antidotis, quæ uenenoſam eius uim diſſipant, & extingunt. Nam quæ ca-

ACONITVM V.

nes occidunt, & lupos; facilè adducor, ut credam, eadem homines quoque necare; ut de uomica nuce ego fateri possum. I
quippe qui sciam hac tantùm mulierem iam senescentem esse extinctam, quæ caseum è quo sibi cibum parauerat super instrumento ferreo ad hoc parato attriuerat, super quo eius filius superioribus diebus nuces uomicas aliquot in particulas confecerat, quibusdam necandis canibus, qui eum noctè oblatrabant. Cæterùm sunt nobis sex aliæ aconiti species de quibus qui meminerit habeo neminem. Harum imagines, quas hîc appingi curauimus, misit ad me Hieronymus Donzellinus Medicus insignis, qui tamen Dominico Montesoro Veronensi Medico præclarissimo has acceptas referebat. Horum historias hîc describere operæpretium non duximus, quòd appictæ hîc imagines, eas ad uiuum repræsentent. De floribus tantùm dicam, qui in quarto, & nono aurei sunt, in reliquis uerò purpurei. Primi generis Aconiti, quod thelyphonum uocant, meminit Theophrastus libro IX. cap. XIX. de plantarum historia, ubi ita scribit. Thelyphonum, quod alij scorpionem appellant, quia radicem scorpioni similem habet, admotum, scorpionem occidere tradunt: & eum reuiuiscere posse, si elleboro

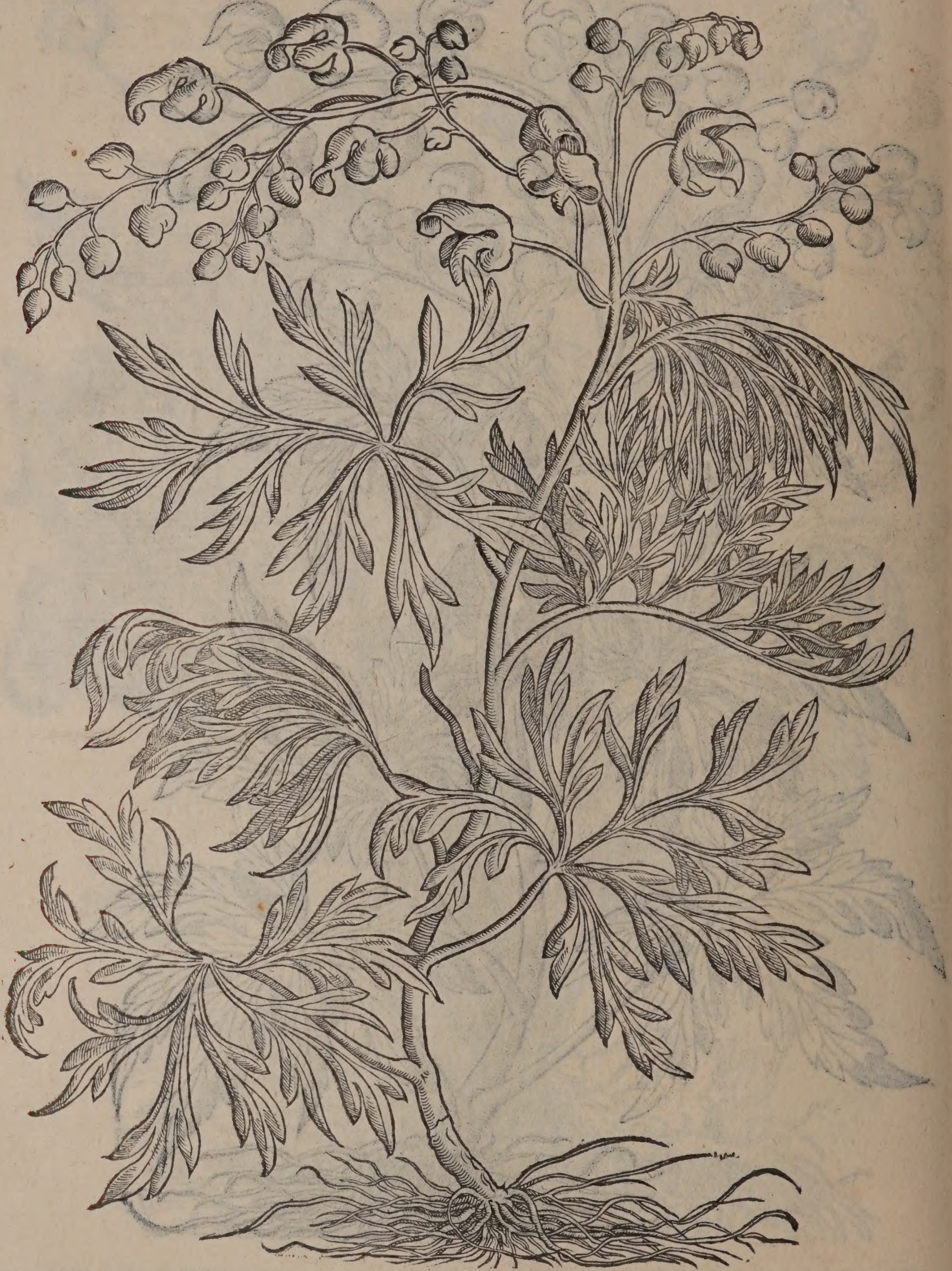
candido

ACONITVM VI.

candido linatur. Enecat idem & oues, & boues, & iumenta, & ad ſummum omnes quadrupedes eodem die, ſi genitalibus folium, uel radicula imponatur. Proficit potum contra ſcorpionum ictum. Folium habet cyclamino ſimile: radicem, ut dictum eſt, ſcorpionis effigie. Naſcitur graminis modo, & geniculis conſtat. loca amat umbroſa. Quòd ſi uera ſint, quæ de ſcorpione narrantur, iam & reliqua einſmodi haudquaquam incredibilia, & fabuloſa dici debent. Hæc Theophraſtus de thelyphono. qui alterius quoque Aconiti mentionem fecit cap. XVI. *eiuſdem uoluminis, ſic inquiens. Aconitum naſcitur in Creta, atque Zacyntho; ſed plurimum, optimumq́; in Heraclia Ponti. Conſtat id folio intubaceo, radice tum ſpecie, tum colore nuci proxima. uim illam mortiferam in hac eſſe, folium, & fructum nihil nocere affirmant. Fructus herbæ eſt, non humilis materiæ: herba ea breuis eſt, & nihil ſuperuacui habens, ſed frumento ſimilis: ſemen non ſpiceum. Naſcitur ubique, & non in Aconis ſolùm, à quibus habet appellationem, is autem uicus eſt Periandinorum. Amat autem loca potiſſimùm ſaxoſa. Paſcitur eo neque pecus, neque ullum animal. Præparari ad afficiendum modo quodam enarrant,*

ACONITVM VII.

rant, nec nosse quenquam: quamobrem medicos, quoniam componere nesciant, pro putrefactorio uti. Hæc ille de secundo Aconiti genere, quod duorum alterum Dioscoridi esse potest, & illud fortasse, quod (ut ipse inquit) in usum suum uertere medici. Sed & de tertio Aconiti genere disseruisse Theophrastum equidem crediderim, cùm eodem loco paulò pòst hæc uerba subdit. Alliud quoque uenenum uim diurnariam enecandi sortiens compertum affirmant: esse nanque radiculam quandam, quæ eodem die poßit occidere: folium hanc habere ellebori, notamq; omnibus esse. hactenus Theophrastus. In quo nihil moueor, quòd huic Aconito, quod tertium suspicor, ueratri folia tribuerit. nam & Dioscorides nigro ueratro folia platani reddidit, quemadmodum etiam tertio Aconitorum generi. Scripsit de Aconito pardalianche diligentissimè, etiam Plinius libro XXVII. cap. II. sic inquiens. Sed antiquorum curam diligentiamq; quis possit satis uenerari cùm constet omnium uenenorum ocyssimum esse Aconitum; & tactis quoque genitalibus fœminei sexus animalium, eodem die inferre mortem? Hoc fuit uenenum, quo interemptas dormientes à Calphurno Bestia uxores M. Cæcilius accusator obiecit. I

Hinc

ACONITVM VIII.

o *Hinc illa atrox peroratio, eius in digito mortuas. Fabulæ narrauere è ſpumis Cerberi canis; extrahente ab inferis Hercule, ideoq́ue apud Heracleam Ponticam, ubi moſtratur is ad inferos aditus, gigni. Hoc quoque tamen in uſus humanæ ſalutis uertêre, ſcorpionum ictibus aduerſari, experiendo datum in uino calido. Ea eſt natura, ut hominem occidat, niſi inuenerit, quod in homine perimat. Cum eo ſolo colluctatur uelut pari intus inuento. Sola hæc pugna eſt, cùm uenènum in uiſceribus reperit: mirumq́; exitialia per ſe ambo cùm ſint, duo uenena in homine commoriuntur, ut homo ſuperſit. Imò uerò etiam ferarum remedia antiqui prodiderunt, demonſtrando quomodo uenenata quoque ipſa ſanarentur. Torpeſcunt ſcorpiones Aconiti tactu, ſtupentq́; pallentes, & uinci ſe confitentur. Auxiliatur eis elleborum album tactu reſoluente, ceditq́; Aconitum duobus malis, ſuo & omnium. Quod ſi quis illa fortè ab homine excogitari potuiſſe credit, ingratè deorum munera intelligit. Tangunt carnes Aconito necantq́; guſtatu pantheras, niſi hoc fieret, repleturas illos ſitus. Ob id quidam pardalianches appellauere. At illas ſtatim liberari morte excrementorum hominis guſtatu, demonſtratum. Quod*

certè

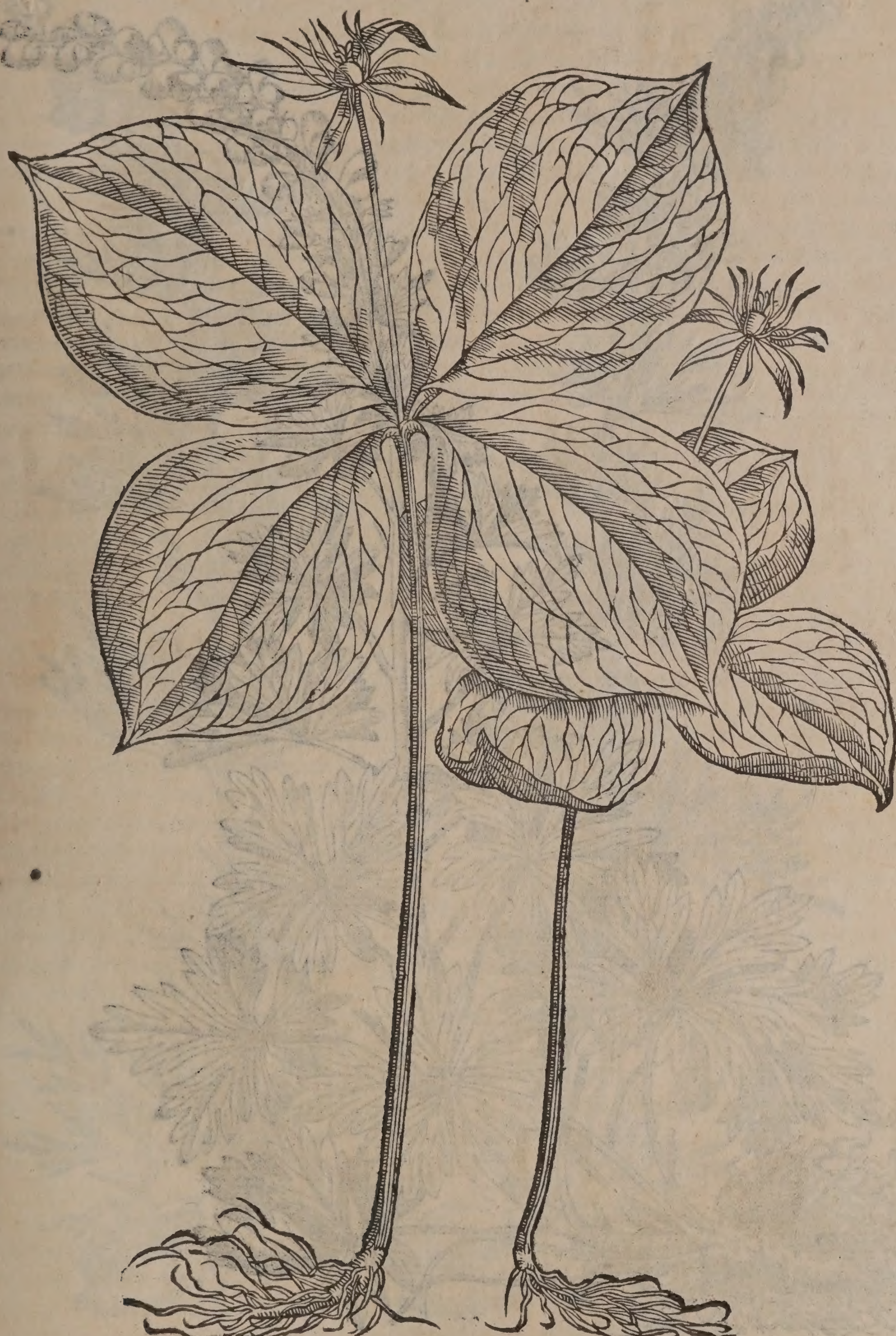
ACONITVM IX.

certè casu repertum quis dubitet? & quoties fiat etiam nunc, ut nouum nasci, quoniam feris ratio, & usus inter se tradi non possit. Folia habet Cyclamini aut cucumeris non plura quatuor, ab radice leniter hirsuta. Radicem modicam Cammaro similem marino. Quare quidam Cammaron appellauere, alij Thelyphonon, ex qua diximus causa. Radix incuruatur paulùm scorpionum modo, quare, & scorpion aliqui appellauere, nec defuere, qui Myoctonon appellare uellent, quoniam procul & è longinquo odore mures necat. Nascitur in nudis cautibus, quas Aconas nominant, & ideo Aconitum aliqui dixere, nullo iuxta, ne puluere quidem, nutriente. Alij quoniam uis eadem in morte esset, quæ cotis ad ferri aciem deterendam, statimq; admota uelociter sentiretur. Hæc de Aconito pardalianche Plinius. Hallucinantur itaque, qui putant plantam quandam, binis tantùm folijs ipsisq; rotundis, à medio caule exortis, & radicibus asphodeli modo numerosis refertam, quam nos hîc etiam appingi curauimus aliorum quoque iudicio expendendam, Aconitum esse Pardalianchem. Siquidem quanto in errore ij uersentur in Aconíti huiusce censura, ipsimet iam agnoscere poterunt, cùm tot illius

imagines

HERBA PARIS.

imagines hîc à nobis editas, pacatis oculis inſpexerint. Nec in minori uerſari errore Fuchſium alioqui uirũ clariſſimum deprehendimus: quippe qui in ſuis de plant. hiſt. Commentarijs Aconitum pardalianchen eam plantam eſſe cenſet, quam herbariorum uulgus HERBAM PARIS *appellat. ſiquidem hæc uno tantùm conſtat caule, rotundo, duorum palmorum altitudine: è cuius medio quatuor erumpunt folia, eodem ambitu, crucis inſtar patentia, ſanguineæ uirgæ ſimillima: alia præterea quatuor eodem modo prodeunt prope caulis ſummitatem, ſed hæc minima ſunt, & longiuſcula: in quorum medio purpureus, uinoſusq́; extat globulus, acino uuæ ſimilis, in quo ſemen concluditur album, minutum, copioſumq́;, halicacabi modo. Radix, quæ illi ſubeſt tenuis, in capillares ferè particulas diſſecta, palleſcit, nulla ſcorpionis caudæ effigie, nec alabaſtri modo aliqua ex parte nitet, ut primum Aconiti genus à Dioſcoride repræſentatur: cuius folia (ut etiam Plinius lib.* XXVII. *cap.* IIII. *eſt author) præter id quòd cyclamino, aut cucumeri ſimilia ſunt, nunquam, quod uiderim, in caulis medio ſuam habent originem, ſed ſtatim ab ipſa radice exeunt, hirſuta, humiq́; recumbentia. Semen huic nullum, quod*

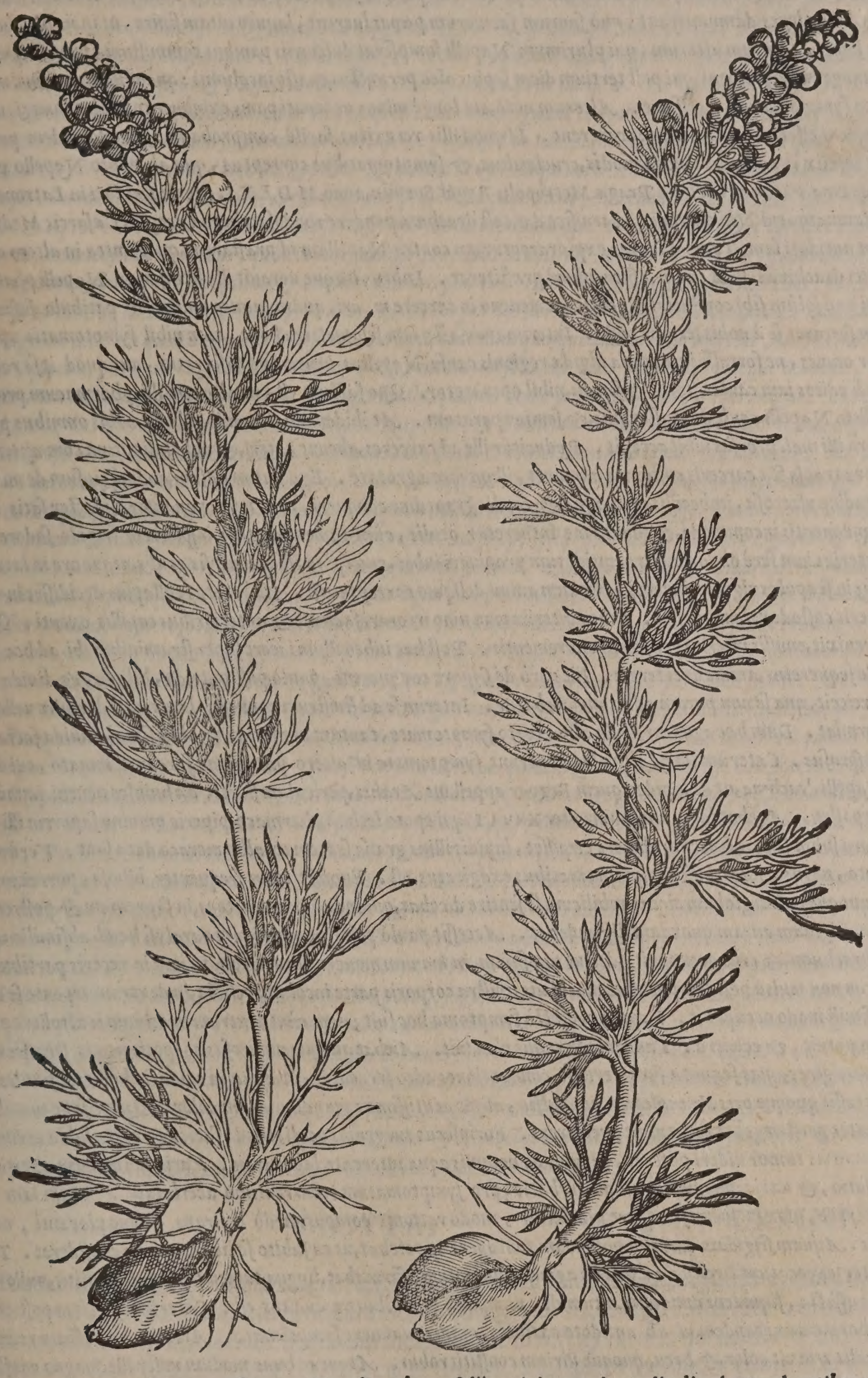
NAPELLVS.

ſciam, à rei herbariæ ſcriptoribus redditur. Sed ex herbæ Paridis acino ſemen colligitur, cui non modò nulla deleteria uis ineſt; ſed etiam contra ueneficia præſtantiſſimum eſt medicamentum. Noui enim ego quoſdam, inquit ille, qui pandectas auctas edidit. quorum aliqui morborum diuturnitate, alij uerò ueneficijs ſemiſtulti facti erant, hoc tantùm Paridis herbæ ſemine ad uigeſimum uſque diem in puluerem hauſto drachmæ pondere, priſtinæ ſanitati omnino reſtitutos eſſe. id quod ego quoque fateri poſſum. Porrò idem Fuchſius in ſuis paradoxis nil aliud Aconitum eſſe putat Mauritanis, & præſertim Auicennæ, quàm Napellus. Qua in re rurſus, meo quidem iudicio, fallitur. quippe tam etſi non negauerim, Napellum eſſe è genere Aconitorum, quorum numeroſæ ſunt ſpecies, ut ex appictis hîc imaginibus uideri poteſt; reperio tamen Auicennam de utroque Aconiti genere ſcriptitaſſe, & alterum appellaſſe ſtrangulatorem adib, alterum uerò ſtrangulatorem leopardi, quæ nomina eadem ſunt, quæ apud Græcos lycoctonos, & pardalianches: atque eundem prius magna differentia ſpeciatim de Napello egiſſe conſtat. Cæterùm cum nobis de Napello nunc ſermo ſit, eius etiam hîc hiſto-

riam,

ANTORA.

riam, & uires attexere uoluimus. Est itaque Napellus planta folijs quinis ex unius pediculi apice prodeuntibus, pentaphylli modo, ijsq; anteriori parte diuisis; & auersa subalbicantibus. caulem edit bicubitalem, subrubentem, fragilem, striatumq;, in cuius fastigio flores exeunt spicati, colore purpureo, qui anteaquam dehiscant mortui ferè hominis caluariam repræsentant. At iam patefacti lamij flores æmulantur. Hos sequuntur corniculatæ siliquulæ, sursum spectantes, ternæ ex uno tantùm pediculo exorientes, in quibus semen concluditur nigrum, ac minutum. Radice nititur turbinata, uulgaris rapunculi modo, subnigricanteq; à qua numerosæ oriuntur fibræ adeò inuicem contextæ, ut retis speciem referant. Tota planta pernecabilis admodum est. Sed radix cæteris partibus atrocior, adeò, ut manu aliquandiu retenta, quousque concalescat, tenentem perimat. Quinetiam, pastores necatos scimus, qui assandis auiculis, Napelli caule, pro ueru temerè usi sunt. Napelli uis in necandis hominibus adeò immanis, sæuaq; existit, ut nullis ferè antidotis occurri possit, nisi quàm primùm, & statim succurratur, quod tamen Aconitum iumentibus non euenit. Huius immanitatem uidimus nos Romæ anno

à Christo nato 1524. mense nouembri in Capitolio, Clementis VII. Pont. max. anno primo. Nam cùm decreuisset experiri olei cuiusdam præstantissimi uires, quod Gregorius Carauita Bononiensis Chirurgicus tunc præceptor meus contra deleteria medicamenta, & uenenosorum animalium quorumcunque morsus parauerat, iussit Pontifex uenenum dari duobus latronibus, quos leges damnauerant, quò suorum facinorum pœnas luerent, laqueo uitam finire, ut in ijs olei huius experimentum fieret. Horum alterum, qui plurimum Napelli sumpserat dulciarijs panibus commistum, pontificij medici statim oleo inungendum præbent, qui post tertium diem sæpius oleo perunctus euasit incolumis: quanquam non sine magna formidabilium symptomatum accessione. Alterum uerò, cui longè minus uenenati panis exhibuerant, oleo inungi uetant, ut assumpti ueneni effectum, sæuitiamq; cernerent. Id quod illis rei exitus facilè comprobauit: quandoquidem paucis pòst horis obijt infelix, ijs omnibus incommodis, cruciatibus, & symptomatibus correptus, quæ ab epoto Napello prouenire scribit Auicenna. Vidimus id etiam Pragæ Metropolis Regni Boemiæ, anno MDLXI. Mense Decẽbri in Latrone quodam suspendio damnato. cui Napelli radix à carnifice data est drachmæ pondere rhodosacchare excepta, Cæsareis Medicis præsentibus, ut antidoti famosi cuiusdã uires explorarentur, an contra Napellum id præstarent, quod antea in altero damnato, qui Arsenici drachmas duas ebibit. efficacissimè præstiterat. Lubens itaque uorauit ille lethiferum Napelli pharmacum, ut pote qui non solùm sibi conducibilius censebat, ueneno in carcere necari, quàm laqueo publicè in patibulo suspendi, sed quod etiam speraret se à nobis seruari posse. Interim transacta iam sesquialtera hora, cùm nihil symptomatis appareret, uerebamur omnes, ne fortasse in Boemia algidæ regionis causa, Napellus uenenosus nasceretur, aut quòd ipsa radix succo destituta, ob editos iam caules, flores & semen, nihil operaretur. Quo factum est, ut alterum illi pharmacum propinatum sit, ex eiusdem Napelli caule, folijs, floribus, & semine paratum. At ibidem duabus adhuc horis nobis omnibus permanentibus, misero illi mali prorsus nihil accessit. Reducitur ille ad carceres, abeunt cæteri, & mihi soli totum committitur negotium. Hora transacta carceris custos me admonet, illum iam ægrotare. Ego statim adsum, audioq; ipsum de uniuersi corporis laßitudine ulcerosa, imbecillitate magna, & cordis grauedine conqueri. tunc itaque quanuis audacter satis loqueretur nullo sanè mentis incommodo, & uiuidis me intueretur oculis, cùm tamen frontem inspicerem frigido sudore madentem, & arterias iam ferè obdormiscere, antidotum propinari iubeo. quo epoto, illico inuersis oculis, atque ore in latus distracto, capiteq; in scapulas rigente, ingenti admodum animi deliquio correptus est. Itaq; totus collapsus decidisset in terram, nisi à carceris custode retentus esset. Iubeo interim cum uino irrorari faciem, & anterioribus capillis excuti. Quo ingenio statim reuixit, emissis interim per sedem excrementis. Post hac iubeo illum iacere super straminibus ibi ad hoc paratis, ut quid inde sequeretur, animaduerterem. Ille uerò de frigore conquerens, paulò post putrida, biliosa, & liuida quædam uomitione reiecit, qua se non parum adiutum fatebatur. Interim se ad sinistrum conuertit latus, ac si dormire uellet. Prohibeo ne dormiat. Dum hæc aguntur, nullo alio exorto symptomate, tantum obmutuit, & obijt simul, liuida facta facie ac si laqueo suspensus. Cæterùm longè aliter se habuerunt symptomata in altero pariter ad furcam damnato, cui data fuit eiusdem Napelli drachma, ut de lapide, quem Bezoar appellant Arabes, periculum fieret, an huiusce ueneni immanitatem expugnare posset. Agebat latro annum circiter XXVII. qui epoto lethali pharmaco, piperis omnino saporem illi inesse dicebat. Hora subinde peracta, cum uomere cœpisset, lapidis illius grana septem ex albo meraco data sunt. Verùm ab ebibito antidoto, uarijs, & acerbissimis symptomatibus exagitatus est. Euomit enim frequenter biliosa, porraceo colore. Quendam quoque ueluti globum circa umbilicum se sentire dicebat, qui inde superna petens, in supremam & postremam capitis partem, frigidam auram quandam diffundebat. Accessit paulò post stupor quidam paralysi haud absimilis, qui sinistri lateris brachium, & crus occupauit, adeò ut uix summam manum mouere potuerit, motu iam in cæteris partibus extincto. Interim non multò post tempore hæc morbi uis sinistra corporis parte incolumi relicta, in dextram repente se contulit, eandemq; simili modo occupauit. Vagum profectò symptoma hoc fuit; nam cùm dextrum brachium is attollere potuit, sinistrum non potuit, & econtra. Tandem utrunque eleuauit. Aiebat quoque uniuersas corporis uenas frigescere. Non defuerunt uertigines, quas sequutæ sunt cerebri commotiones adeò feruentes, ut aquæ in caldario bullienti similes esse diceret. Accessit quoque oris, & oculorum conuulsio, atque acutissimus mandibularum dolor. Quare sæpe manibus affectas illas partes perstringebat, ueritus ne exciderent. Forinsecus turgentes oculi, liuida facies & nigra labia cernebantur, quinetiam uentris tumor uideri poterat, perinde ac hominis aqua intercute laborantis. Varia admodum extitit Arteriarum pulsatio, & uaria quoque mentis perturbatio, pro symptomatum recurrentium acerbitate. Nam iam prorsus de uita desperare, mox in spem se erigere uidebatur, modò rationis compos, modò delirans, nunc ploranti, nunc cantanti similis. Aquam frigidam dari sibi potandam tantopere appetebat, ut ea subito se liberatum iri confideret. Toto hoc tempore se ter excecatum, terque in mortis agone colluctatum affirmabat, lingua tamen perpetuò constitit, nullo unquam symptomate affecta, siquidem nunquàm intumuit, nunquàm is balbutire auditus est. Cæterùm septima post ebibitum Napellum hora, ueneni tandem ui ab antidoto extincta, omnia euanuere symptomata. Arteriæ ad rectam rediere normam, naturalis reuixit color, & breui quoque uirium constitit robur. Atque in hunc modum miser ille, magno conflictu, atque certamine periculum superauit. Id quod manifestò fatetur, de Napelli immanitate Auicennam non scripsisse fabulas. quem tamen insectans Fuchsius loco superius citato, Leoniceni testimonio nixus, in eum acerrimè inuehitur, nec sanè eum, ut nostri recentiores, principem, sed tyrannum, & homicidam nuncupat, eosq; pariter detestatur, qui eius sectantur doctrinam. quippe quòd Auicenna scripserit (ut ipse inquit) Napellum perniciosum esse uenenum: mox subdiderit, quòd linitum, & bibitum delet albaras cutanei morbi genus. Qua in re non possum non admirari Fuchsium, uirum alioqui ingenio, & eruditione clarum, quem etiam hoc nomine plurimùm diligo, quòd in tam celebrem & antiquum scriptorem paulò acrius & immodestius egerit. Hominum enim eruditorum partes esse semper existimaui, etsi ego eas usquequaque seruare non potuerim, ut non uanis contentionibus, neque conuitijs aliorum scripta refellant, sed rationibus, ijsq; probatissimis, præsertim cùm eos accusant, qui multis antè seculis è uita decesserunt, nec amplius à calumnijs se tueri possunt. Qui præterea considerare debent, an in quo aliquem reprehendunt, in eo proprius sit authoris lapsus, an interpretis, aut librarij, antea-

quàm

quàm ullum iurgijs potius, quàm rationibus inuadant. Quippe relictis tam Mauritanorum, quàm Græcorum ſectis, quarum uni magis quàm alteri addictus eſſe nolo, mihi quidem non uidetur exiſtimandum, quòd Auicenna uir ſanè ſingulari doctrina, & admirabili ingenio ab omnibus recentioribus noſtris maximè commendatus, eodem in loco ſibi omnino contraria ſcripſerit in ueneno tam ſæuo, cui exitiales formidandasq; uires tribuit. Cuius rei firmiſſimum præbet indicium ſcriptura Auicennæ ab Andrea Bellunenſi caſtigata, in qua nuſquam legitur Napellum bibitum albaras delere, ſed quòd hoc efficit quædam eius confectio in potu ſumpta. Verba enim Auicennæ ſecundum caſtigationem Bellunenſis ita ſonant. Napellus delet albaras linitum, ſicut & confectio eius dicta alberzacali in potu ſumpta. Ex quibus uerbis plura mihi ſeſe offerunt conijcienda, ut tuear Auicennam, aut quòd confectio illa tam exiguam Napelli partem excipiat, aut ea, quam recipit, adeò antidotis correcta ſit, ut non ſolùm necem non inferre poſſit, ſed ne tantillum quidem obeſſe. Aut quòd Napellus in illam additus, is fortè eſt, quem Auicenna appellat Napellum Moyſi, aliqui uerò Antoram. quandoquidem hæc planta antidotum ſit admodum efficax contra Napelli uenenum, præſertim quòd dicat Auicenna, ineſſe ſimiliter huic plantæ uim ad albaras, & lepras: aut in eadem confectione fortaſſe mus ille interponitur, qui Napelli radicibus uictitat à nobis pluries inuentus in Ananienſibus montibus, quòd etiam mus iſte Napellus Moyſi ab Auicenna dicatur, quoniam iiſdem contra Napelli uenenum polleat uiribus, quibus & eiuſdem nominis planta. Hæc fortaſſis fuſius, quàm decebat, perſecuti ſumus. Sed tamen eo conſilio id libenter fecimus, primùm ut quantum per nos fieri poſſet, Auicenna à calumnia uindicaretur. Deinde ut ingenuè dicerem quod de iis omnibus ſentio, qui optimos etiam quoſque authores, præſertim Arabas, lacerant ac diſcerpunt, quorum pleriſque magna eſt habenda gratia: tantum abeſt ut eos odio perpetuo proſequi debeant. Verùm cur id faciant, non uideo, niſi quòd tutum ſit in mortuos inuehi, quando hodie pauci ſint, qui eos tueri uelint. Cæterùm exiſtimarunt Manardus Ferrarienſis, & Leonicenus, quòd Napellus, & Toxicum Græcis uocatum inter ſe non differant. Sed quantum & iſti uiri grauiſſimi aberrauerint, inferius libro ſexto in toxici mentione latius oſtendemus. Sed de Napello hactenus. qui cùm Antoram quæ cum illo connaſcitur, in mentem mihi redegerit non prætermittendum eſſe exiſtimaui, quin de ea hîc quoque differerem. Eſt itaque planta, quam Antoram, uel ut melius fortaſſe, Antitoram uocant, quæ (ut referunt rei plantariæ indagatores) unà cum Napello creſcit, uel propè ipſius plantas prouenit, in Liguriæ, & Galliæ Ciſalpinæ montibus, unde ad nos affertur, magnarum contra uenena uirium. Caulem edit ſeſquipalmarem, & quandoque cubitalem, rotundum, firmumq;, in quo multifida, ac tenuia diſparibus interuallis, oriuntur folia, in latus ſeſe diffundentia. Flores edit ſummo caule numeroſos, purpureos, Napelli æmulos, ſed paulò minores. Radices duas ſolidas oblongas oliuæ quantitate, ac ſæpe maiores, cortice ſubnigricanti, ſed alba intus carne; Nardi montanæ modo. Hanc putauerim ego eſſe Auicennæ zedoariam, quòd ſcribat hanc cum Napello creſcere. & quod radices ſunt, ſiue portiones ſimiles Ariſtolochiæ. In quam ſententiam adduxit me Gulielmus Quacelbenus Belga, medicus inſignis, & rei plantariæ ſtudioſus, qui ſuperioribus annis anteaquam moreretur, miſit ad me Conſtantinopoli Antoræ radices aliquot, quas mercatores à quibus emerat magno ſatis precio, zedoariam appellabant. Quæ ſi non ſunt, alterius quidem plantæ radices eſſe non poterunt quàm eius, de qua ſub Napelli Moyſi nomine meminit Auicenna, cùm ſcribat is Napellum Moyſi etiam cum Napello creſcere, & eius maiorem eſſe theriacam. Ideoque haud eos malè ſentire crediderim, qui zedoariam, & Napellum Moyſi, idem eſſe Auicennæ cenſerent. Præſtant Antoræ radices, non ſolùm ad epotum Napellum, ſed ad cætera quæcunque uenena, quinetiam ad uiperarum, et reliquorum uenenoſorum morſum. Ligures (ut audio) Antoræ radicibus feliciſſimè utuntur, ad inteſtinorum uermes. Dantur quoque utiliter aduerſus peſtilentiam; & ad omnes internos dolores. Auxiliantur omnibus cordis affectibus, nec minus præſtare dicuntur iis in febribus peſtilentibus, cum quibus exanthemata lentium figura exoriuntur. Aconitorum uires tradidit Galenus libro VI. ſimpl. medicam. ubi ita ſcriptum reliquit. Aconitum pardalianches putrefaciendi facultatem obtinet, & lethale eſt. Itaque in cibo potuq; fugiendum: attamen ad putrefaciendum externas corporis partes aut circa ſedem idoneum eſt. Herbæ uerò radix ad hæc utilis eſt. Quod autem Lycoctonon uocatur, ſimilem alteri facultatem habet, ſed peculiariter lupos, ſicut illud pardos, interficere conſueuit. Hactenus Galenus. Aconiti primum genus Græcè uocatur ἀκόνιτον παρδαλιαγχές: Latine, Aconitum interficiens pardos ac pantheras: Italicè, Aconito pardalianche: Germanicè, Vuolffs beer, & Dolluurtz: Hiſpanicè, Centelha: Gallicè, Herba de la tora. Alterùm uerò genus Græci ἀκόνιτον κυνοκτόνον dicunt: Latini, Aconitum cynoctonum & Lycoctonum: Itali, Aconito cynoctono: Germani, Vuolffs uurtz: Hiſpani, Yerua mata louo, & Yerua de balbeſteros: Galli, Patelouine.

Aconiti uires ex Gal.

Nomina.

Κώνειον.

CICVTA. CAP. LXXIIII.

CIcuta caulem edit geniculatum, ut fœniculi, grandem: folia ferulæ, anguſtiora, graui odoratu: rami, mox umbellæ in ſummo prodeunt: flores quoque albicantes, & ſemen aniſo candidius: radice non alta, concaua. Cicutæ lethale uenenum ineſt, ſuaque ui refrigeratoria necat. Remedio eſt uini meraculi potus. Succus exprimitur contuſis cacuminibus, priuſquàm ſemina, & comæ ſicceſcant, qui ſole denſatur in paſtillos. Multus ad medendi rationem uſus eſt aridi: commodè miſcetur collyrijs, quæ leuandi doloris gratia temperantur: ignes ſacros, & ulcera quæ ſerpunt, illitu reſtinguit. Herba cum coma trita, & teſtibus circumlita, libidinum imaginationes in ſomno compeſcit, ſed genitale reſoluit. lac puerperarum mammis appoſita extinguit: in uirginitate mammas coercet, & increſcere non patitur. pueris præſtat, ut eorum teſticuli cibum non ſentientes intabeſcant[a]. Efficaciſſima uis Creticæ, Megarenſi, mox Atticæ, & in Chio, & Cilicia naſcenti.

a Catecuz. ἐνεργέςα τὸν δὲ ἐςὶ τὸ κρητικὸν καὶ τὸ ἐν τῇ Ἀσίᾳ γενόμενον, καὶ τὸ μεγαρικὸν καὶ τὸ Ἀττικὸν, καὶ τὸ χῶον. i. efficaciſsima eſt Cretenſis, & quæ in Aſia naſcitur, & Megarica Attica, & Choa.

CIcuta uulgaris notitiæ eſt planta, utpote quæ plerunque prope urbium, & oppidorum mœnia proueniat, ferulæ adſimilis, odore tamen admodum graui. Maxima uis Cicutæ, ut Plinius refert, quæ naſcitur in terra Parthorum, mox

Cicutæ conſideratio.

CICVTA.

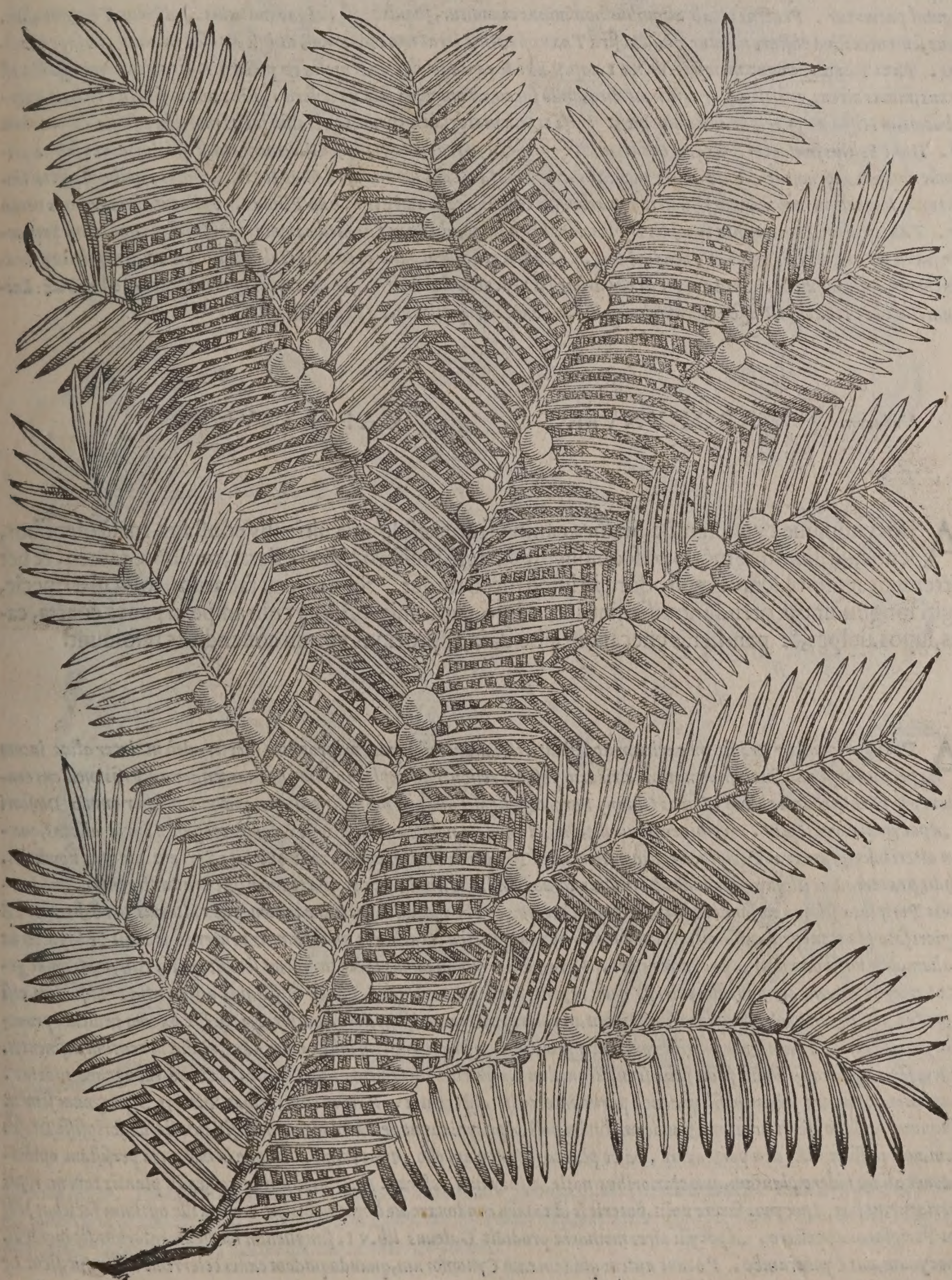

Laconicæ,Creticæ,Aſiaticæ. In Græcia uerò Megaricæ,deinde Atticæ. Cæterùm in Italia conſtat Cicutam non adeò exi I
tialem eſſe.Eam in Hetruria ſi aſini depaſcantur,profundiſsimo ſomno,& torpore capiuntur,ita ut non tantùm ſtupidi, ſed planè mortui uideantur. Id quod aliquando ruſticos huius rei ignaros fefellit: nam dum aſinis, quos mortuos credebant, pellem ad uſum detraherent,accidit mirum,quòd in medio ferè operis aſini experrecti ſunt,non ſine magno excoriantium terrore,atque ingenti ſpectantium riſu. Cicutæ uires ex Gal. *Cicutæ breuiter meminit Galenus lib.*VII*.ſimplic.medic.ubi tantùm omnibus notum eſſe ſcribit,quod ea extremè refrigerantis ſit facultatis. Et in libro quòd animi mores corporis temperaturam ſequantur,Cicutæ potu illam fieri amentiam tradidit,quam à Cicuta ipſa Græci conion appellant. Hoc nobis contigit uidere, ut latius libro ſexto explicabimus,in quibuſdam,qui imprudenter Cicutæ radices paſtinacæ uice decoctas comederant.* Nomina. *Planta,quæ Græcis* κώνειον*, Latinis atque etiam Italis Cicuta uocatur: Arabibus,Sucaram: Germanis,Ziger Kraut, Schirling, & Vuetterich: Hiſpanis,Ceguda:Gallis,Cigue.Cocue,& Segue.*

Σμίλαξ. TAXVS. CAP. LXXV.

SMilax à Græcis, Taxus à Latinis appellatur, arbor abietis magnitudine, & foliorum eiusdem figura, in Italia, & Narbonensi Gallia Hispaniæ contermina nascens. Auiculæ quæ Italicæ taxi baccas deuorant, denigrantur: & qui ederint easdem homines, alui profluuio corripiuntur. Narbonæ tam præsentis est ueneni, ut si qui dormiant sub ea, aut in eius umbra subsideant, lædantur, & sæpenumero moriantur. quare de taxo hæc traduntur, ut ab ea caueamus.

TAXVS.

Taxi consideratio.

NAscitur Taxus frequens in Ananiæ uallis montibus, saxosis ac præruptis locis, inter abietes, & piceas, quibus folio, ac forma non longè dißimilis uisitur: quanquam hæc illarum proceritatem non nisi rarißimè æquet. Baccas fert rubentes, aquifolij modo, dulces, uinosasq;: quas quandoque mandentes tum pastores, tum qui in syluis arbores cædunt, statim in febres incidunt, & dysenterici fiunt, sanguine & spiritibus inde admodum inflammatis. Ligni materies, quòd rufescat, quàm plurimis intercursantibus uenis, incorruptaq; sit, lignarijs fabris maximè expetitur, & plurimi fit, præsertim concinnandis mensis, & hastis, telisq; conficiendis. Quamobrem Germani huius arboris asseres ad sua construenda hypocausta non exigua sibi comparant pecunia. Taxi meminit Theophrastus libro III. cap. X. de plantarum historia, sic inquiens. Taxus quoque genere simplex, procera, auctu insignis, similisq; abieti, nisi quòd non pariter excelsa, magisq; alis sinuata est: folio quoque Abieti similis, sed pinguior, molliorq; ligno. Quæ in Arcadia nascitur, nigro ligno, aut puniceo constat: quæ autem in Ida, flauo admodum, & cedro simili. propter quod uendentes fraudare dicuntur, tanquam cedrum uenundent. Totum enim cor esse, cortice detracto: corticem similem cedro habere tum scabritia, tum colore: radices breues, graciles, per summaq; cespitum. rara hæc circa Idam. At in Macedonia, Arcadiaq; uel fructum abundè proferre, rotundum, faba paulò maiorem: colore rufum, tactuq; mollem. Aiunt, quòd si iumenta folia comederint, emoriuntur: si ruminantia, nihil patiuntur. Fructus et ab aliquibus hominibus manditur, suauisq; est, atque innoxius. hactenus Theophrastus. Cuius sententiæ illud obstare uidetur, quòd nostra Taxus fructum ferat non innoxium, ut ipse ait, sed noxium, ut suprà diximus. Taxi Plinius quoque meminit lib. XVI. cap. X. ubi de ea ita scribit. Abieti, & piceæ similis etiámnum aspectu est Taxus, minus uirens, gracilisq;, & tristis, ac dira, nullo succo, ex omnibus sola baccifera. Mas noxio fructu: lethale quippe baccis, in Hispania præcipuè, uenenum inest. Vasa etiam uiatoria ex ea uinis in Gallia factis mortifera fuisse compertum est. Hanc Sestius smilacem à Græcis uocari dixit: & esse in Arcadia tam præsentis ueneni, ut si qui dormiant sub ea, cibumúe capiant, moriantur. Sunt qui & taxica hinc appellata dicant uenena, quæ nunc toxica dicimus, quibus sagittæ tinguntur. Repertum innoxiam fieri, si in ipsam arborem clauus æreus adigatur. hæc Plinius. Foliorum fumo mures necantur. Taxi præterea nocumenta tradidit Dioscorides libro sexto, ubi de noxijs medicamentis pertractat. quò cùm peruentum fuerit, de ijs diffusius nobis disserendum erit. Taxi uires quàm paucis reddidit Galenus lib. VIII. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Smilax, aut taxus arbor est uenenosæ facultatis. Huic arbori nomen Græcum est σμίλαξ: Latinum, Taxus: Italicum, Tasso: Germanicum, Eiben baum: Hispanicum, Texo: Gallicum, Yf.

Taxi historia ex Theoph.

Ex Plinio.

Taxi uires ex Gal.

Nomina.

Α'πόκυνον. APOCYNVM. CAP. LXXVI.

APocynon, siue cynocrambe, brassica canina, frutex est longis uiticulis constans, malè olentibus, lentis, uitiliumque modo obsequiosis, fractu ferè inuictis: folio hederæ, molliore tamen, & per extremum acutiore, lento, graui odore: id luteo succo turget. [a] Siliquæ ceu fabarum, folliculari specie, digiti longitudine protenduntur: semine intus duro, paruo, nigro. Folia cum adipe in panes coacta, canes, lupos, uulpes, & pantheras enecant in cibo data, & protinus eorum coxendices resoluunt.

a Meum. κάρπος δὲ ὡς λοβὸς κυάμου. i. fructus uerò uelut siliqua fabæ.

Apocyni consideratio.

APocynon, quod & Brassicam caninam appellant, etsi iandiu mihi quidem incognita fuerit, adeò ut inter alias incompertas stirpes in amplißimo naturæ uiridario posteris reliquerim explorandam; hoc tamen anno è Pisis medicus eruditione, & in re herbaria clarus, Lucas Ghinus Forocorneliensis duas ad me misit plantas, quarum una per omnia Dioscoridis Apocynon repræsentat. Scribit enim uir ille, duas à quodam nobili amico siliquas dono accepisse è Syria allatas, quarum alteri inscriptum erat Periploca repens: alteri uerò Periploca non repens, fortasse quòd ita Syri eas plantas nominent. Subdit præterea, has siliquas rhododendri siliquis admodum fuisse similes: inter quas tamen hæc erat differentia, quòd repentis Periplocæ siliqua ea sanè longitudine constabat, qua & rhododendri, gracilior tamen erat: alterius uerò breuior. E longiori sata plantam prouenisse ait, quæ non modò humi repit; sed & arbores quantúmuis proceras scandit: è breuiori uerò aliam, quæ notis omnibus Apocynon refert. Vtraque porrò non minus lacte turget, ut scribit, quàm tithymali omne genus: uerùm id repenti omnino album inesse: non repenti uerò subcroceum. Est & in siliquis differentia. Siquidem etsi hæ in utraque, rhododendri perquàm similes sunt, in non repenti tamen simplices, acutiores, ac rectæ ex uno pediculo prouenniunt; in repenti uerò binæ, & in origine coniunctæ prodeunt, & in sese inuicem inflexæ, nec adeò, ut illæ in acutum desinentes. Dioscorides Apocyno siliquas facit fabæ similes, quod in his quæ hîc imaginem expreßimus, maximè repugnare uidetur. Nam inter harum, & fabarum siliquas non parua intercedit differentia. Verùm cùm scribat Plinius Apocynum semen. (siliquam intelligo) ferre acutum, & uideam statim post Apocyni caput de Rhododendro, illi siliquis simile, scripsisse Dioscoridem, non possum mihi non persuadere, hasce plantas legitimum esse Apocynum. Itaque in hac mea persistam opinione, donec aliam uidero plantam, quæ clarioribus notis Apocynum referat. Interim siquis in censendis plantis tam morosus reperiatur, ut has Apocynos facere nolit, poterit is id tamen condonare, ut liceat nobis (ut Ghinus ille optimus faciebat) easdem Periplocas appellare. Apocyni uires memoriæ prodidit Galenus lib. VI. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Apocynum, aut Cynocrambe. Vocant autem quidam eam Cynomorum, quandoquidem canes celerrimè interimit, sicut Lycoctonon

Apocyni uires ex Gal.

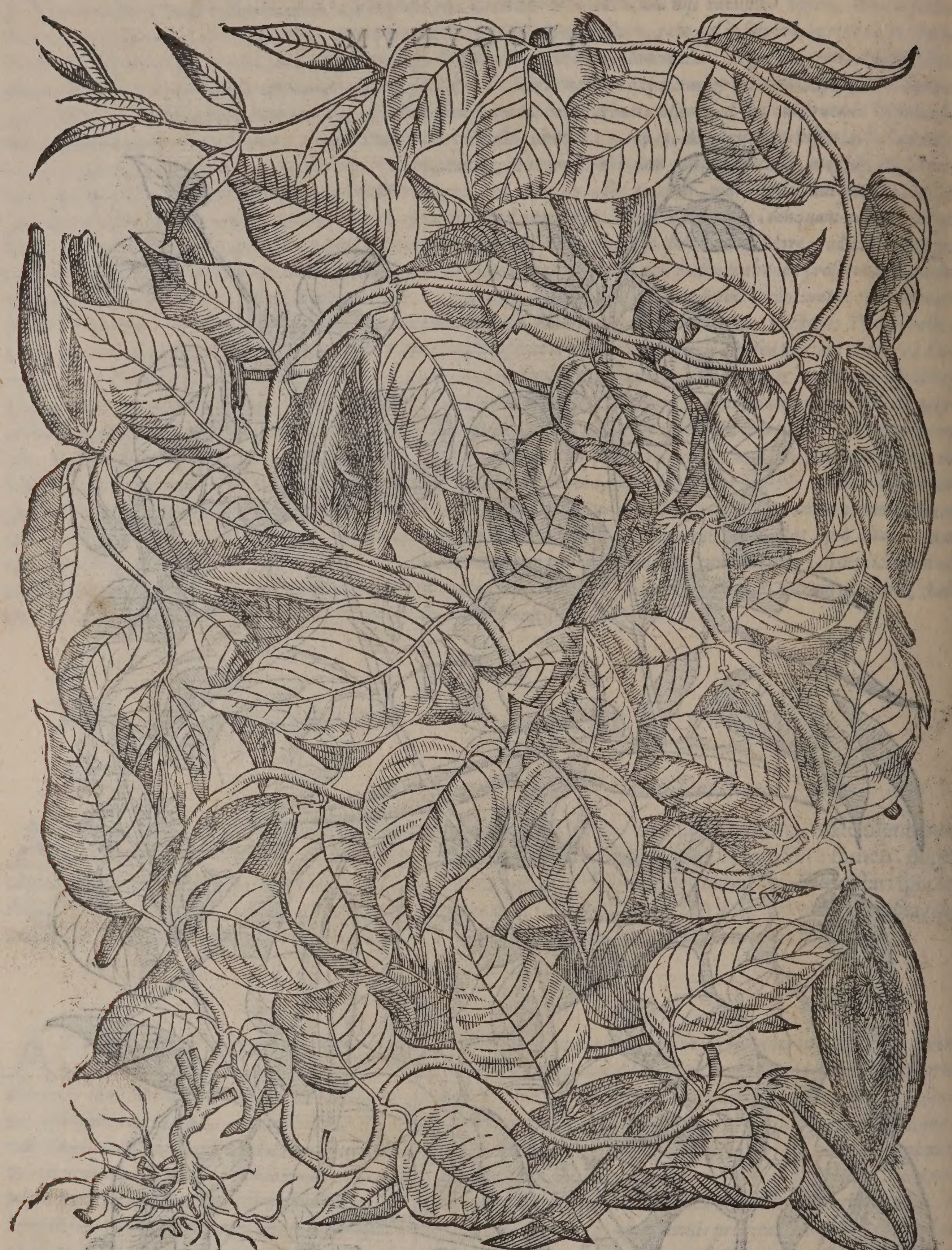
APOCYNVM.

o *coctonon lupos. Eſt autem hominibus uenenum, herba multùm grauiter olens: proinde omnino calidæ eſt non inſtrenuè, non tamen proportione deſiccat. Itaque illita admodum digerentis eſt facultatis. Quæ planta ἀπόκυνον Græcè, Apocy-* Nomina. *num item & Braſſica canina Latinè dicitur: Italicè, Apocino.*

APOCYNVM

APOCYNVM REPENS.

Νήριον, ἢ Ῥοδόδενδρον.

NERIVM, SIVE RHODODENDRVM. CAP. LXXVII.

a Catecuz. καρπὸν δὲ φέρει κεράτια. i. fructum fert uelut cornu.

b Meū. ἀκανθίνοις πάπποις i. Acanthinis pappis.

NErion aliqui rhododaphnen, alij rhododendron uocant. frutex eſt uulgaris notitiæ, longioribus quàm amygdala folijs, craſſioribusque: flore in roſam conformato:[a] fructu amygdalæ ſimili, corniculato, qui patefactus quandam lanoſam naturam oſtendit,[b] ſpinarum pappos repræſentantem: radice longa, acuta, lignoſa, guſtanti ſalſa. naſcitur in amœnis, maritimis, & ſecus amnes. Flores & folia mulis, canibus, aſinis, & quadrupedum plurimis uenena ſunt: hominibus uerò contra ſerpentium morſus præſidia, è uino pota, eò magis ruta addita. Imbecillæ etiam animantes, ut pecus, & capræ, ſi aquam bibant, in qua folia ea maduerint, moriuntur.

Nerii conſid.

NErium, quod flores roſarum effigie proferat, laurinisq; folijs conſtet, Græcorum quidam Rhododendron, alij Rhododaphnen appellant. Italis Oleandro uulgò dicitur. Vidimus nos hoc primùm ad Benaci ripas, & in Argentario promontorio in maritimis noſtris. Planta eſt lauri facie, ſpectabilis, & uiſu non iniucunda, præſertim cùm roſeis emicat floribus.

NERIVM, SIVE RHODODENDRVM.

bus. Horum ſimilitudine deceptus quondam fuit Lucius Apuleius ſub aſini metamorphoſi, dum roſas quæreret, quarum paſtu in priſtinam formam reſtituendus erat. Nam cùm procul uidiſſet Nerium ſuis floribus refertum, ratus eos eſſe ueras roſas, eò aperto ore accurrit tanta auiditate, ut parum defuerit, quin eas primo occurſu imprudens deuorarit. Verùm is, ut qui in plantarum hiſtoria, & uiribus earum indagandis diligentiſſimus author extitit, non immemor Nerij flores depaſtos aſinis uenenum præſentaneum eſſe, ita deceptus labra ſubmouit, demiſſisq; ad terram auribus abijt. Nerij uires deſcripſit Galenus libro VIII. *ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Nerium, ut Rhododaphne notus omnibus eſt frutex. Foris quidem corpori illitus, diſcutiendi uim obtinet. Intrò autem in corpus aſſumptus, pernicioſus, ac uenenoſus non tantùm hominibus eſt; ſed plerisque etiam pecudibus. hæc Galenus. Quæ maximè repugnant Dioſcoridis, & Plinij placitis: quippe qui Nerium potum commendauerint hominibus contra ſerpentium uenenoſorum morſus. Niſi dicere uelimus, quòd Nerium ſumptum ſecundum Galenum ſit hominibus non demorſis pernicioſum: ſecundum uerò Dioſcoridem idem ijs remedio ſit, quos ſerpentes momorderint. Idq; ea ratione fiat, qua & cantharides (ut inquit Auicenna) à cane rabido demorſis medentur, & euphorbium à ſcorpionibus ictis, & alia denique lethalia medicamenta alijs item uenenis aduerſantur, ut inferius*

Nerij uires ex Gal.

Conciliatio Dioſcoridis cũ Gal.

rius libro ſexto latius dicetur. Siquidem mihi non uidetur ueriſimile, quòd præter rationem id prodiderit Dioſcorides in ſimplicium materia omnium facilè princeps. Νήριον, ῥοδοδάφνη, & ῥοδόδενδρον *ſic Græcè planta dicitur, quæ Latinis pariter Nerium, Rhododaphne, & Rhododendrum: Italis, Oleandro: Germanis, Olander: Hiſpanis, Adelfa, & Eloendro: Gallis, Roſagine.*

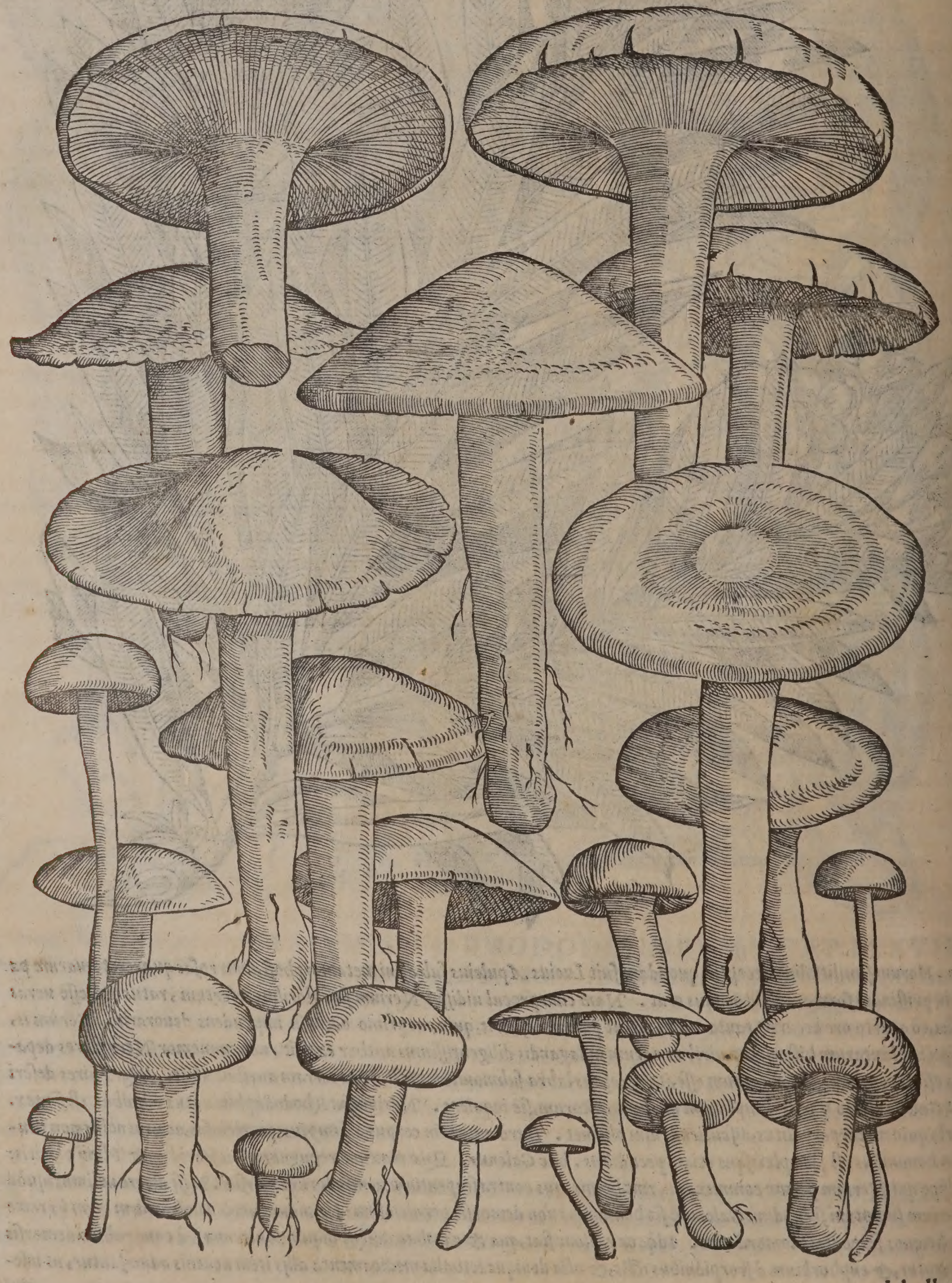
Nomina.

Μυκῆτες. FVNGI. CAP. LXXVIII.

FVngorum differentia duplex: aut enim manduntur, aut perniciales ſunt. Multis de cauſis uenenoſi gignuntur, ubi uidelicet clauus ferreus, in quo ſit rubigo, aut panni marcor adfuerit: aut ſi iuxta ſerpentis cauernam, arborésve †, quæ priuatim pariunt noxios fructus, erumpant. Continent qui tales ſunt, neſcio quod ſtrigmentum, concretamque pituitam, terraque eruti, quàm celerrimè computreſcunt, atque marcore uitiantur. † [Sed qui ueneno imbuti non ſunt], ſuauem in iuribus gratiam habent: largius tamen ſumpti nocent, & ægrius concocti ſtrangulant [a], aut choleram morbum citant. Remedio eſt † nitri potus, aut lixiuium cum acida muria, aut feruefactæ ſatureiæ, aut origani iuſculum:

† Orib. habet tantum βλαπτικοὺς.i.noxios.
† Orib. concluſa uno tantum uerbo explicauit. ἐδώδιμοι.i. eſculenti.
a Meum. καὶ χολέραν ἐπάγοντες.i.& choleram ſurſum ac deorſum ducunt.
† Orib. ἐλαίῳ i.olei.

FVNGI.

debellan-

debellantur etiam gallinacei fimi potu ex aceto, aut eiuſdem delinctu cum melle multo. Corpus alunt, ſed ægrè diſſoluuntur, cùm magna ex parte integri ipſi cum recrementis alui deijciantur.

TAmetſi duo tantùm Fungorum genera hîc uideatur recenſere Dioſcorides, ad fungos duntaxat innoxios, & pernicia les reſpiciens; tamen, ut omnibus palàm eſt, plura ac diuerſa eorum, quæ in cibis expetuntur, diſcrimina notantur. Horum inter omnes Italiæ regiones feraciſſima eſt Hetruria, ubi illi Fungi cæteros antecellunt, qui uulgò dicuntur Prignoli, ij ſiquidem ſingulis annis primis Aprilis imbribus erumpunt, neque ſolùm odorem eximium ſpirant, guſtuiq; gratiſſimi ſunt: ſed etiam omnino innocui habentur. Secundum uerò locum apud noſtros Hetruſcos tenent ij, qui uulgò Porcini, hoc eſt, ſuilli nuncupantur: quippe qui prius elixi, ac demum farina circumliti, & oleo uel butyro frixi, magnam cum palato ineant gratiam. Verùm hi non adeò tuti ſunt, quòd in ſuo genere pernicioſi plures, quàm in alijs reperiantur. Cæterùm periculoſi ac malefici à peritis, & oculatis uiris facilè dignoſcuntur, cùm à terra & cortice purgantur, inciduntùrq; decoquendi. Nam cultello diſſecti illicò (ut Plinius inquit) dilutus eius aduenit rubor, rancidus ſubinde aſpectus, liuidus intus color, rimoſa ſtria, pallidum per ambitum labrum: poſtremò accedit nigredo, & ita protinus computreſcunt. Quamobrem rectè ſcribit Auicenna libro IIII. fen VI. eos nocentiores eſſe, qui nigri, uel uiridis, uel in nigro purpuraſcentes uiſuntur. Proinde amens quidem, & planè ſtupidus, & ſtipes fuerit is, qui tam repentinas mutationes uiderit, & non cognouerit his notis eorum uirus patefieri. Sed accidit plerunque, ut illos potiſſimùm Fungi interimant, aut ſaltem in magnum diſcrimen adducant, qui eos ſuper ferrea craticula, aut prunis calentibusq; cineribus aſſatos deuorant. Hoc enim modo decocti, cùm in taleolis non ſecentur, non tam facilè cognoſci poſſunt, ut ij qui diſſecti parantur. Ad hæc non ſemper officiunt Fungi, quòd per ſe lethiferi ſint, ſed quòd copioſius, quàm par ſit, ingerantur. Quandoquidem cùm lenti admodum, craſſiſſimiq; ſucci exiſtant, arteriarum oſcula uſqueadeò obſtruunt, ut concluſis intus ſpiritibus ſuffocent. Quod cùm probè norint agreſtes in Hetruria mulieres, rariſſimè fungos mandunt, niſi allio, & pipere adiectis. Aſſeruantur Fungi muria, præſertim qui uulgò Porcini dicuntur: nanque hoc modo parati innocentiores redduntur amiſſo lentore. Præter hæc multa alia fungorum genera apud nos inueniuntur, ut ij qui nobis uulgò appellantur Prataioli, Turini, Boleti, Orcelle, Cardarelle, Manine, Ordinali, Parigioli, Veſcie di lupo, & complura alia, quæ, cùm nihil uel parum ad rem faciant, ſilentio inuoluenda duximus. Cæterùm Fungi non tantùm humi proueniunt, ſed & in arborum caudicibus, qui omni ferè periculo uacant (dummodo non ſint arbores noxiæ) quòd è cortice proſiliant, cui nec ferrum, nec tabefactus pannus, nec ſerpentis cadauer ſubeſſe poteſt. Ex hoc genere quidam, præter agaricum, laricibus innaſcuntur in Ananienſibus montibus triginta librarum pondere, aureo colore, per ambitum diſſecti, in cibis gratiſſimi, nullo amarore præditi, licèt agaricus ab eadem arbore productus ſit amariſſimus. Hîc certè mirari ſubit, quòd tanta hominibus inſeritur gulæ libido, luxus, & incontinentia, ut adeò inconſultò, auideq; fungis ueſcantur, inquibus ſæpius immatura mors deliteſcit. Tanta hodie interceſſit gratia Fungis cum menſis in Italia, ubi eorum frequentiſſimus eſt uſus, ut Neapoli inuenti ſint lapides, qui defoſſi, & in cellis uinarijs translati, terra aliquantulum operti, & ſubinde tepida aqua inſperſi, intra quatriduum fungos non ingratos procreant. Hos & Romæ & Neapoli uidimus, ubi magna ſeruantur diligentia, nempe quorum merito quolibet tempore fungos edant. Sunt & lucernarum Fungi, qui in ellychnio fiunt, præſertim cùm aer humorem contraxerit, & ad pluuiam præparatur. Fungus itaque lucernarum, meo quidem iudicio, fuerit is carbonis globulus, qui fungi faciem repræſentans, in ellychnij extremitate concreſcit, & flammæ lumen obumbrat. Neque enim in hoc ſubſcribam Cornario, uiro alioqui ingenio & doctrina celebri, qui in commentarijs, quos in tertium Galeni librum de compoſitione medicamentorum ſecundum locos edidit, cenſet fungum illum eſſe ellychnium lucernarum ex quodam fungi genere factum, quòd facie (ut ipſe inquit) marinas æmulatur ſpongias. Siquidem apud ueteres nuſquam me legiſſe memini, è fungis ellychnia fieri: cùm tamen legerim apud Virgilium, & Plinium, cùm fungi generantur in lucernis, futuræ pluuiæ eſſe præſagium. Nanque Virgilius libro primo Georgicorum, ubi futuræ pluuiæ ſigna recenſet, id apertiſſimè teſtatur, ijs carminibus.

> *Tum cornix plena pluuiam uocat improba uoce,*
> *Et ſola in ſicca ſecum ſpatiatur arena.*
> *Nec nocturna quidem carpentes penſa puellæ*
> *Neſciuere hyemem, teſta cùm ardente uiderent*
> *Scintillare oleum, & putres concreſcere fungos.*

Eorum porrò generationis cauſam ſcitè quidem reddidit Seruius Grammaticus in commento hiſce uerbis. Nam (ut inquit Plinius) cùm aer humidus eſſe cœperit, fauilla, quæ cum fumo ſolet egredi, prohibita aeris craſſitate in lucernis reſidet, & quaſdam uelut fungorum imitatur imagines. hæc ille. Sed præterea ipſe Plinius Virgilio, & nobis quoque adſtipulatur lib. XVIII. cap. ultimo, cùm ita ſcribit. Palladi nanque ignes, murmuranteſque, tempeſtatum nuncij ſentiuntur: pluuiæ etiam, ſi in lucernis fungi. hactenus Plinius. Ex quibus omnibus luce clarius fieri puto, hac in re Cornarium cæcutiuiſſe. Fungi præterea apud Hippocratem & Galenum lib. & comm. iij. de morbis uulgaribus, ſunt excreſcentiæ, quæ quandoque in palpebris, quandoque in pudendis enaſcuntur. Quin & Fungi dicuntur à Galeno lib. I. de locis affectis adnaſcentiæ capitis, ubi hoc fracto, meninx, quæ eſt membrana cerebrum cuſtodiens, fuerit affecta. Nec alia ſanè de cauſa hos affectus μύκητας, ideſt fungos, uocari crediderim, quàm quòd fungorum imaginem referant: quemadmodum & ij qui in lucernis concreſcunt. Fungorum uires memoriæ prodidit Galenus lib. VIII. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Fungus frigida, humidaq; admodum planta eſt. quamobrem etiam proximè ad deleteriam, enecantémue facultatem accedit: & ſanè inter eos ſunt qui interficiant, potiſſimùm qui ex natura miſtam habent qualitatem putredinoſam. Et libro ſecundo de alimentorum facultatibus, idem de fungis ita diſſerit. Inter fungos Boleti, ſi bellè in aqua elixi fuerint, propè accedunt ad cibos inſipidos. Non tamen ſic ſolis ipſis uulgò utuntur, ſed adparant uariè & condiunt, ut alia omnia, quæ nulla inſigni qualitate ſunt prædita. Alimentum autem ex ipſis eſt pituitoſum, & frigidum uidelicet, prauiq; eſt ſucci, ſi quis ipſis largius

Fungorum genera, & conſid.

Fungorum alia genera.

Fungi lucernarum.

Coronarij opinio exploſa.

Fungi corporis affectus.

Fungorum uires ex Gal.

gius utatur. Omnium igitur fungorum ij minimum sunt noxij. Secundi autem post hos sunt Amanitæ. Reliquos uerò tutius est omnino ne attingere quidem: multi enim ex ipsorum esu interierunt. Equidem noui quendam, cui post Boletorum non satis elixorum (qui innocentissimi esse putantur) usum largiorem, os uentriculi pressum, ac grauatum, coarctatumq; fuit, difficilemq; habuit respirationem, & in animi deliquium incidit, sudoremq; frigidum sudauit, ac demum seruari ægrè, sumptis ijs quæ humores crassos incidunt, potuit: cuius generis est oxymeli ipsum per se, & cum hyssopo, & origano ipsi mediocriter incoctis. Is enim tum hæc sumpsit, tum nitri spumam ipsis inspersam: post quæ fungos, quos comederat, uomuit, qui iam quodammodo in succum pituitosum, frigidumq; admodum ac crassum erant mutati. Nomina. *Μυκήτες qui Græcis, Fungi Latinis appellatur: Arabibus, Hatar seu Father: Italis, Fonghi: Germanis, Pfifferling, & reysken: Hispanis, Hongos, Cogomelos, & Cylherquas: Gallis, Champignon, & Potyron.*

Κολχικόν. COLCHICVM. CAP. LXXIX.

COlchicon, aliqui ephemeron, sunt qui agrestem bulbum uocant. Autumni exitu florem edit croci [a], candicantem [b]: ab eo tempore folia bulbi, sed pinguiora: caulem palmo altum, ferentem ru

a Meum. ὑπόλευκον. i. subalbicantem.
b Meum. ὕστερον δέ. i. postea uerò.

COLCHICVM FLORESCENS.

tum

COLCHICVM SINE FLORE.

ſum ſemen: radicem foris è nigra rufeſcentem, quæ delibrata, candida, & mollis ſpectatur, lacteo ſucco madet, atque guſtatu dulcis inuenitur: bulbus eius c mediam habet rimam, fiſſuramque, qua flos erumpit. plurimum in Meſſenia, & Colchis enaſcitur. Ea comeſa, fungorum more, ſtrangulando enecat. Hanc autem depinximus, ne à quoquam imprudenter pro bulbo deuoretur: mirum enim in modum ſaporis uoluptate imperitos allicit. Remedio ſunt eadem, quæ fungis: bubulum etiam lac potum auxiliatur. itaque cùm adfuerit, non aliud deſideratur auxilium.

c Meum. διάφυσιν μέσιν. i. diſcrimen in medio.

Ε'φήμερον. EPHEMERVM. CAP. LXXX.

EPhemeron, aliqui ſylueſtrem irin appellant. Folia habet lilij, ſed tenuiora: caulem parem: florem candidum, amarum: ſemen molle: radicem unam, digitali craſſitudine, longam, adſtringentem, odoratam. naſcitur in ſyluis, & opacis. Huius radix dentibus præcipua, ſi decocto colluantur. Folia in uino cocta, diſcutiunt tumores, & tubercula, quæ nihil adhuc humidi contraxerunt.

COLCHICVM ALTERVM ORIENTALE.

Colchici, & ephemeri consideratio.

Mauritanorũ & sequacium error.

Ephemeri duo genera constituisse uidetur Dioscorides. unum, quod Colchicon, & agrestem bulbum: alterum, quod Irin syluestrem cognominant. Quod primo loco describitur, usqueadeò perniciosum affirmant, ut uno die sumptum interficiat: unde illi Ephemeri nomen. Ea autem ratione illud se depinxisse tradit Dioscorides, ne ab aliquo imprudenter bulbi uice deuoretur: mirum enim, inquit, quantum saporis uoluptate imperitos alliciat. Verùm cùm hoc diuinum Dioscoridis institutum non animaduerterint, uel fortè neglexerint Mauritani, & eos secuti medici superioribus nostræ ætatis, nõ modò seipsos, & sequaces miserè deceperunt; sed & cæteris omnibus errandi ansam facilè præbuerunt. Siquidem Colchicum ephemerum deleterium medicamentum, si eius notæ diligentissimè expendantur, nil aliud, meo quidem iudicio, repræsentare deprehendetur, quàm candidum illum bulbum, quem uulgò officinæ Mauritanos secutæ falsò Hermodactylum appellant. Sed quantum detestandus sit erroris, & abolenda praua, ac perniciosa hæc consuetudo, qantúmue discriminis, & incommodi nostris corporibus hinc immineat, æstimabunt ij, qui rectè diligenterq; ea perpenderint, quæ non solùm Dioscorides, & Galenus; sed & Paulus, & Nicander, & Plinius de Colchico ephemero posteritatis memoriæ prodiderunt. quippe qui affirmauerint, id deuoratum eadem die homines interimere. Quem effectum etsi hac tempestate ab hoc manifestè præstari non con

stet

HERMODACTYLVS VERVS.

ſtet experimento in his,qui ipſum in medicamentis aſſumunt ; id tamen non alia de cauſa fieri putauerim,quàm quòd fortaſſe in Italia,ut in Colchide,mortiferum non proueniat : aut quòd ea,quæ ſumitur quantitas,exigua ſit,neque ad perdendum ſufficiens. Sed non propterea dubitandum eſt,quin hoc ſumentibus grauia & periculoſa incommoda inferre ualeat. Erroris occaſionem dediſſe uidetur Serapio,utpote qui confusè uno tantùm capite de utroque Ephemero,& de Hermodactylo ſcripſerit,nomine duntaxat Hermodactyli omnibus inſcripto,immemor,uel potius ignarus,apud Græcos,à quibus tamen quicquid ferè boni habet,mutuatus eſt,eas plantas inter ſe maximè differre. Quòd autem in hoc deceptus Serapio has herbas turpiter confuderit,fidem manifeſtam facit Paulus Aegineta,qui libro VII. de Ephemeris,& de Hermodactylo ſeparatim tanquam de diuerſis diſſeruit : & primùm de Hermodactylo,ſic inquiens. Hermodactyli radix & per ſe, & ipſius decoctum uim habet purgandi : priuatim arthriticis tunc,cum humores defluunt,exhibetur. uerùm ſtomacho nimis quàm aduerſatur. Mox paulò inferius,ſex tantùm interiectis capitibus,de Ephemeris ita ſcribit. Ephemeron non uenenum il-

Serapionis lapſus.

PSEVDOHERMODACTYLVS.

lud, ſed quod Iris ſyluatica nominatur, miſtæ poteſtatis eſt, & repellentis, & diſcutientis per halitum. hactenus Paulus. Ex quibus ſanè palàm fit, non modò Hermodactylum cum Colchico nullam habere cognationem; ſed etiam hac in re planè hallucinatum fuiſſe Serapionem, quem ſecuti cæteri Mauritani, qui poſt ipſum libros conſcripſerunt, atque etiam ex noſtris plerique, qui ſuperiore ætate claruerunt, ut cæci cæcos ſequentes omnes in hanc erroris foueam inciderunt, & poſteros hucuſque in hunc peſſimum & deteſtandum uſum pertraxerunt. Iam itaque reſipiſcant tum medici, tum ſeplaſiarij, qui Colchicum ſuis medicamentis, & catapotijs inſerunt, & ipſum iam non ſecus ac ſcopulum euitent, ut pote quod, omnium probatiſsimorum authorum teſtimonio, mortiferum ſit medicamentum.

Hermodactyli coniectura.

Quæ autem radix nobis hodie Hermodactylus dici poſſit, etſi in commentarijs noſtris antea editis, decernere nequiuimus, nunc tamen ueram Hermodactyli plantam, cuius hic imaginem expreſſimus, & uidimus, & conſequuti ſumus, eximia admodum liberalitate clariſſimi uiri Augerij de Buſbeke Flādri, qui illam Conſtantinopoli ſecum attulit, ubi continuo ſeptennio apud Solimanum Turcarum Imperatorem, Ferdinan

di Cæſaris

EPHEMERVM.

di Cæſaris Oratorem egit. Illi itaque hanc plantam acceptam refero, quemadmodum & alias peregrinas complures, raras, nouas, pretioſas, & uiſu pulcherrimas, quæ quinquagenarium numerum exceſſerunt. Quod autem credam hanc ſtirpem legitimum eſſe Hermodactylum, duo potiſſimum mihi ſe offerunt argumenta; quòd intelligam Conſtantinopoli eandem Hermodactylum appellari, quodq́; radices digiti ſpeciem referant, in quibus unguium quoque imago ſpectari poteſt. Folia profert prælonga, binum dodrantum longitudine, & fortaſſe longiora, porri aut haſtulæ regiæ ſimilia, ſed longè anguſtiora. Breuiora uerò ſunt, quæ circa radicem diffunduntur. Radices habet quatuor ex una, & eadem baſi emergentes, digitorum (ut diximus) figura, colore ex pallido ruſeſcente, albis in ſummitate unguibus, nullis circa ſe fibris. Nam quæ ſpectantur fibræ, circa radicum præſcriptarum originem ſuperiori parte capillaceæ ſeſe fundunt. Caulis è medio proſilit tenuis, herbacea tunica circumueſtitus, in cuius ſummitate oblongum prominet capitulum (florem uidere non licuit) pyri figura, Ephemeri Colchici ferè modo, minus tamen. Quo factum eſſe puto, ut Colchicum in Hermodactyli locum ſucceſſerit impoſtorum dolis.

dolis. Differt ab hac quam quidam in Italia Hermodactylum esse censent, quamq; nos pseudohermodactylum appellamus. Nec illud sanè hoc loco prætereundum duxi, quòd Hermodactyli Actuario, & Nicolao Myrepsico, qui albi, & rubri Hermodactyli meminere, nil aliud repræsentant, quàm Behen album, & rubeum Mauritanis appellatum. Siquidem ex descriptione aureæ Alexandrinæ apud Nicolaum, & diamoschi antidoti apud Actuarium id liquidò constat. Sed non ob id dicendum est, Hermodactylum Pauli, & Serapionis idem cum illis esse: his nanque alterius generis radix est, quæ uim habet **Fuchsius deceptus.** *deiectoriam ad articulorum defluxiones præcipuam. Fuchsius medicus ætatis nostræ celebris, in libro de compositione medicamentorum, quem non pridem locupletatum edidit, hermodactylum Pauli describens, inquit. Vnus habet radicem albam, crassam, ac modicè duram. atque is est, qui in hodiernum diem nomen hermodactyli in officinis medicorum retinet. A Paulo quoque hermodactylus appellatur. Ex ijs nimirum uerbis Fuchsius sibi persuasisse uidetur hermodactylum communis usus eundem esse cum Pauli hermodactylo: cùm tamen omnibus ferè constet, illum non aliud esse quàm Colchicum. Quocirca nulli equidem dubium esse puto, quin Fuchsius hac in re deceptus sit. nisi seplasiæ Tubingenses pro hermodactylo aliam usurpent radicem ab ea, quam hactenus in reliquis Germaniæ pharmacopolijs usurpari uidimus. Cæterùm Ephemerum, quod syluestrem Irin appellant, in Ananiensibus montibus tam in pratis, quàm in syluis copiosè nascitur, ubi indigenis uocatur uulgò Giglio matto, hoc est, Lilium stultum. Huic certè nisi me fallit iudicium, omnes prorsus notæ conueniunt, quæ al-* **Fuchsij erratũ.** *teri Ephemero à Dioscoride tribuuntur. Hinc itaque fit, ut in hoc Fuchsius, uir alioqui doctißimus, apertè errasse deprehendatur, qui plantam uulgò Lilium conuallium uocatam Ephemerum alterum, & non lethale esse contendit. Quandoquidem illud folia lilio latiora, non autem angustiora, & dißimilia profert: caulem non lilij modo, sed gracilem, & staminis instar tenuem: radicem item exilem, quæ capillaribus diuiditur fibris, tantum abest, ut digiti crassitudinem æquet, qualis in Ephemero requiritur. Præterea neminem adhuc reperi, qui tradat Ephemerum flores ferre suauiter olentes: cùm tamen Lilij conuallij dicti flores adeò iucundum spirent odorem, ut eius gratia ab omnibus maximè expetantur: id quod nunquam silentio præterijsset Dioscorides in re herbaria grauißimus author, præsertim quòd ea nota fuisset Ephemero insignis, & notabilis. Ex his igitur colligendum esse putauerim, non solùm Fuchsium in aperto errore uersari; sed reliquos etiam, qui Lilium conuallium uocatum Ephemerum esse contendunt. Sed ad Colchicum reuertamur. Floret hoc autumni tempore, floribus croco æmulis, nullis tamen emissis folijs, nisi appetente uere, quo tempore subrubeum gignit semen, quibusdam folliculis inclusum, iuglandium similitudine. Verùm hoc tempore radix ei dulcis non est, quemadmodum in autumno, sed lacte prægnans, & amara inuenitur. Quare hîc cogimur dicere, & fateri, quòd hoc non obseruauerit Dioscorides, uel saltem, quòd indictum id omiserit. Plantam, quam hîc excudi curauimus, quamq; Colchicum Constantinopolitanum uocauimus, misit ad me uir clarissimus Augerius de Busbeke, qui eam Bizantio secum detulit Viennã. libuit itaque hanc appellari Colchicum,* **Monachorum hallucinatio.** *quòd bulbosam radicem habeat manifestè scissura diuisam: folia uulgaris Colchici, & flores etiam ferè similes. Porrò in communem illam hallucinationem antè explosam deducti sunt & patres illi reuerendi, qui in Mesuem commentarios ediderunt: quippe qui nullam faciant differentiam inter Colchicum, & Hermodactylum, idq; apertè asserunt. Quorum etiam auctoritate freti pharmacopolæ adduci possunt, ut cum maximo humanæ uitæ detrimento Colchicum catapotijs immisceant. Quare caueant meo consilio seplasiarij, neque facilè fidant ijs, quos magis decet libros sacros, quàm medicos euoluere, ut animabus potius, quàm corporibus mederi sciant. Cæterùm Colchici floribus, ut audio, utuntur Turcæ, cùm inebriari uolunt: eos enim uino macerant, eoq; poto adeò stupidi redduntur, ut in ecstasin abeant. Vtriusque Ephemeri meminit Galenus lib.* **Ephemeri uires ex Gal.** *VI. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Ephemerum non illud lethale seu deleterium, quod & Colchicon uocant, sed alterum, quod & Irin agrestem cognominant, folia, & caulem lilio similem obtinet: radicem oblongam, non rotundam ceu Colchicum, digiti potissimùm crassitudine: est autem adstringens, & boni odoris. Ex quibus palàm fit, quòd mistæ sit facultatis, temperaturæq;, nempe repellentis, & halitu digerentis. Testificantur uerò id opera, quæ particulatim edit. Siquidem non inefficaciter radix eius in dentium doloribus colluitur: & folia tuberculorum tum augmento, tum uigori congruunt. Oportet autem ea in uino decocta, priusquàm pus moueas, illinere. Planta, quæ Græcis κολχικὸν, Latinis Colchicum, & Bulbus agrestis uocatur: Arabibus, Surugen: Italis, Colchico: Germanis, Zeitlosz, & Vuild saffran bluom: Gal-* **Nomina.** *lis, Mort au chin, chien, & chiennee. Quam uerò Græci ἐφήμερον, Latini item Ephemerum dicunt: Itali, Ephemero. At quæ recentioribus Græcis ἑρμοδάκτυλος, Latinis quoque Hermodactylus appellatur: Italis, Hermodattilo: Mauritanis, Surugen, uel Surengiam, ita tamen ut hanc cum colchico apertè confundant.*

Ἐλξίνη. HELXINE. CAP. LXXXI.

HElxine nascitur in parietinis, sepibus, & macerijs. folia ei mercurialis insunt, hirsuta: cauliculi subrubentes, & circa eos ueluti semina aspera, adhærentia uestibus. Folia refrigerandi, spissandique naturam habent. qua ex causa sanant illitu sacros ignes, adusta, condylomata, panos incipientes, tumores, inflammationesque. Succus eius cum cerussa, ignibus sacris, & ulceribus quæ serpunt, commodè illinitur: imponiturq; podagris cum hircino adipe, aut cerato cyprino: ueterem tussim emendat, instar cyathi haustus: tonsillis inflammationem sentientibus utiliter & gargarizatur, & oblinitur: aurium dolorem cum rosaceo, instillatus leuat.

Helxines consideratio. *HElxinen, quæ hîc à Dioscoride describitur, officinarum uulgus Parietariam appellat, quòd in ædificiorum parietibus nascatur. Alij, quòd detergendis uitreis poculis sit aptissima, Vitreolam nominant. Hæc planta omnibus notissima est: quare superuacaneum esset, eam longiore historia repræsentare. Verùm alia ab hac, & longè diuersa est Helxine, quam Plinius libro XXI. cap. XVI. inter aculeata retulit, & depinxit his uerbis. Helxine rara uisu est, neque in omnibus terris est: radice foliosa, ex qua media ueluti malum extuberat, contectum sua fronde. Huius uertex summus lacrymam*

continet,

HELXINE.

continet, iucundi ſaporis, acanthicen maſtichen appellatam. hæc Plinius. Helxinæ uis eſt magna ad uulnera recentia ſananda. Siquidem ſi recens ſemicontuſa uulneri adalligetur, & tertia die ſoluatur, non erit opus alio uti medicamento. Eiuſdem ſuccus potus trium unciarum pondere, remorantem, ſuppreſſamq; urinam mirum in modum prouocat, adeò, ut miraculum uideatur. Eadem ſuper tegula calefacta, uinoq; cretico irrorata, & pubi illita; calculoſis, & urinæ malo affectis mirificè auxiliatur. Additur in clyſteribus utiliter, qui ad uentris & uteri dolores parantur. Succus in ore detentus dentium dolores mulcet. Stillatitia eius aqua, faciem abſtergit, & claritatem addit. Helxines uires tradidit Galenus lib. VI *. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Helxinen aliqui perdicium nominant, alij parthenium, alij ſideritin, ſunt qui heracleam appellitent. Cæterùm uis ei ineſt abſtergendi, & leuiter conſtringendi cum humiditate ſubfrigida. Quamobrem phlegmonas omnes in initio, & augmento ſanat uſque ad ſtatum, & maximè ſi calidæ fuerint. Quinetiam incipientibus phygethlis cataplaſmatis ritu illinitur. Succus quoque eius cum roſaceo ad aurium dolores phlegmonoſos, mediocriter profuerit.*

Helxines uires ex Gal.

profuerit. Gargarizandum item nonnulli exhibent ad parifthmia. Sunt uerò etiam ex medicis quidam, qui ijs, qui diutina tuſſi uexantur, illam exhibuerint. Certè euidens extergendi experimentum præbet, & in uaſis uitreis. Herba, quæ Græcis ἑλξίνη & περδίκιον; Latinis item Helxine appellatur: Italis ac uulgo, Parietaria, & Vitriola: Germanis, Tagund nacht: Hiſpanis, Yerua del muro: Gallis Paritoire.

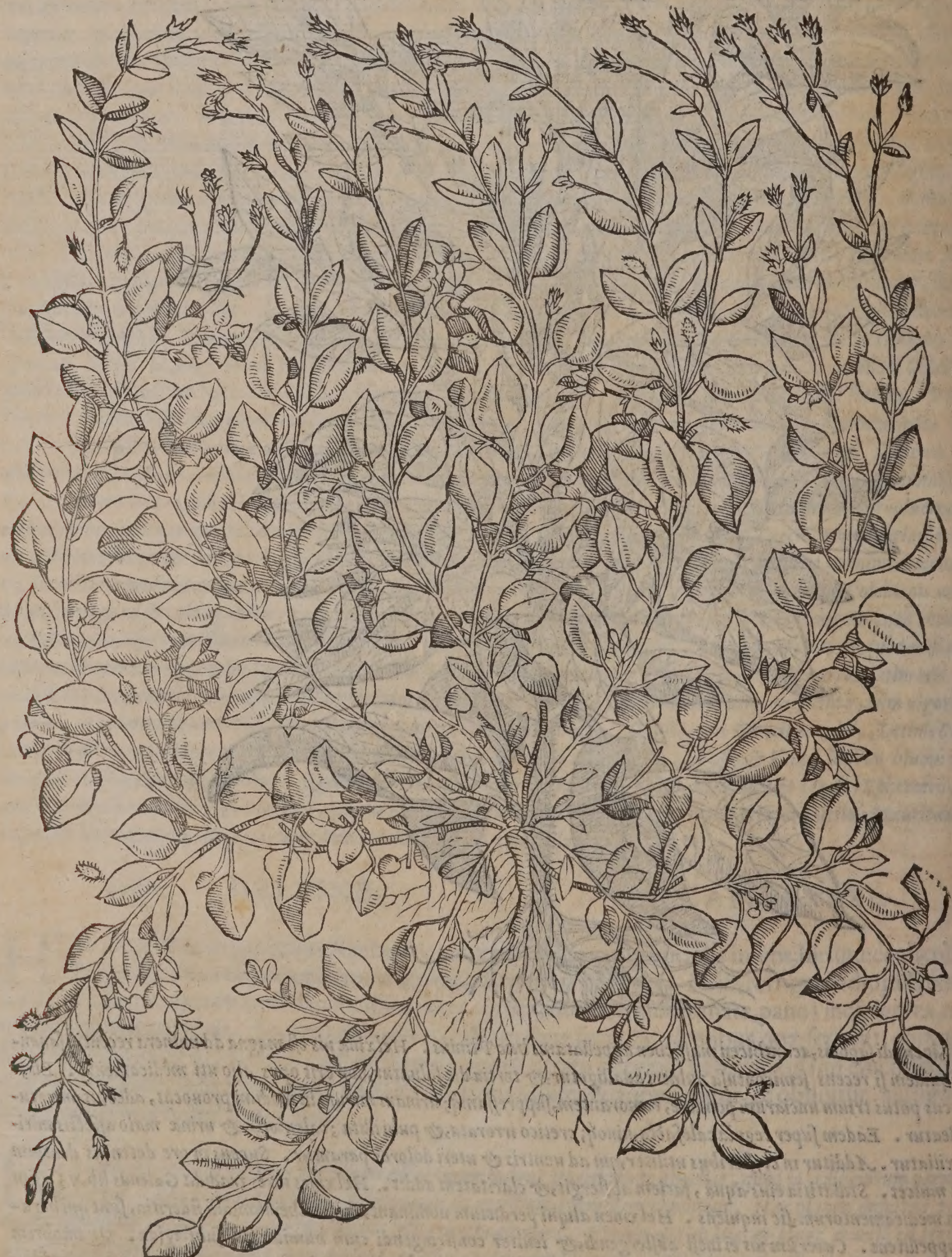
Nomina.

Ἀλσίνη. ALSINE. CAP. LXXXII.

ALſinen, aliqui anthyllion, nonnulli myos ota uocant, quoniam muſculorum aures folia imitantur. Lucis, opacisque gaudet, unde alſine dicta eſt.† [Hæc erat eadem, quæ helxine, niſi humilior eſſet, & folijs longioribus], nec hirſuta. cùm teritur, odorem cucumis reddit. Vim refrigerandi, adſtringendique obtinet: oculorum inflammationibus cum polenta illinitur. Succus aurium doloribus infunditur. quin & emendat omnia quæ helxine, id eſt, muralis herba.

† Orib. ita legit concluſa. ἔχει παρομοία ἑλξίνη φύλλα τὰ πινοτέρα δὲ καὶ μηκρότέρα. i. habet adſimilia helxine folia, humiliora tamen & longiora.

ALSINE.

Alſine

ALſine ea nimirum herba eſt molliuſcula, quæ Hetruſcis Centone, alijs uerò Pauarina, alijs Pizza gallina, alijs Centouice uulgò appellatur. Et quanuis Dioſcorides unam tantùm Alſinen repræſentauerit; plura tamen eius reperiuntur genera quæ in maiora, & minora diuidi poſſunt. Porrò habentur quædam Dioſcoridis exemplaria, in quibus caput hoc legitur in calce libri ſecundi ſtatim poſt Muris auriculæ mentionem. Sed nos, ut eo in loco latius diximus, hanc ſuam ueram ac germanam ſedem eſſe cenſemus. Alſines meminit Galenus libro VI. ſimplicium medicamentorum, ita de eius uiribus ſcribens. Alſine, aut Myos ota ſimilem helxinæ facultatem obtinet, nempe refrigerantem, & humectantem: eſt enim eſſentiæ aqueæ frigidæ: quare & citra adſtrictionem refrigerat. Quocirca ad feruentes phlegmonas, & mediocria eryſipelata competit. Hæc ἀλσίνη Græcè, ut etiam Alſine Latinè dicitur: Italicè, Centone, & Pauarina: Germanicè, Huener dorm, & Vogel Kraut: Gallicè, Mouronem.

Alſines conſideratio.

Alſines uires ex Gal.

Nomina.

φακὸς ὁ ἐπὶ τῶν τελμάτων.

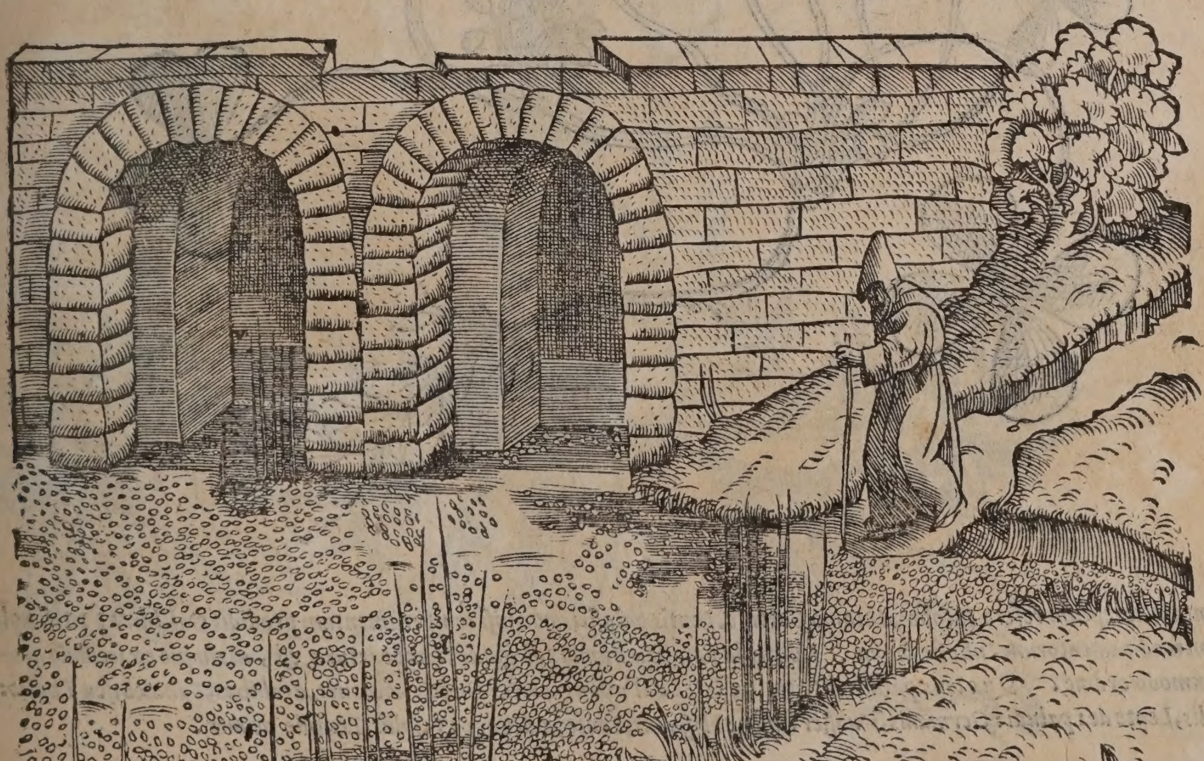
LENS PALVSTRIS. CAP. LXXXIII.

LEns paluſtris inuenitur in aqua non fluente, muſcus lenticulæ ſimilis, refrigeratoriæ naturæ. Propter quod conuenienter collectionibus, igni ſacro, & podagris illinitur per ſe, & cum polenta: glutinat & procidentia puerorum interanea.

PAluſtris lens, quam officinæ, & herbariorum uulgus Lenticulariam appellant, notior omnibus eſt, quàm ut pluribus deſcribi mereatur. Ea plerunque ſtagnantibus aquis innatat, ijsq; præſertim, quæ urbes, & oppida cingunt. Folio creſcit rotundo minuto, lenticulæ ſimili, paruo, ac tenui inhærens capillamento. Hæc ſi, ut quandoque fieri ſolet, aquarum inundationibus è reſidentibus aquis in fluentes transferatur, ſimul ac littoribus inhæſerit, mirum in modum propagatur. Nam ſubnatis quibuſdam capillamentis, quæ radicis uices præſtare uidētur, ſeſe terræ committit, & ſubinde adoleſcens, tandem creſcit in plantam aquatico ſiſymbrio haud abſimilem. Id quod naturæ operum indagatores non ſine admiratione obſeruarunt. Magnifaciunt quidam pumilæ huiuſce plantulæ ſtillatitiam aquam, ad internas uiſcerum inflammationes, & ad peſtilentes febres. Quinetiam eandem præferunt ad oculorum ruborem, & palpebrarum phlegmonas, & ad mammarum, & teſticulorum collectiones, anteaquàm augeantur: nanque illita non obſcurè fluentes humores repellit. Herba ipſa recens ex aquis allata & fronti adhibita, capitis dolores mulcet, ubi à calore prouenerint. Veſcuntur ea anſeres, & anates magna uoluptate, ac pariter gallinæ, ubi ex aquis exempta, furfuribus admiſceatur. Eſt & alia planta in paluſtribus quoque naſcens, quam paluſtrem quoque lentem appellare libuit, à ſeminis figura. Hæc caulem gerit aquæ repentem, anguloſum, à quo per interualla plura cateruatim oriuntur folia, longis, ac tenuibus pediculis nitentia, quæ quaterna, crucis in modum ſeſe pandunt; rotundo cacumine. Semen profert in racemi modum in ipſo caule, intra foliorum pediculos, lentium ferè effigie, non tamen adeò, ut in lente compreſſum, ſubnigrum, & longiuſculis pediculis appenſum, denſum, durumq;. Ego hanc

Lentis paluſtris conſid.

LENS PALVSTRIS.

plantam

A

LENS PALVSTRIS ALTERA.

Facultas ex Gal.

plantam acceptam refero Iacobo Antonio Cortuſo. Lentis paluſtris non niſi temperamentum prodidit Gal. lib. VIII. ſimplicium medicamentorum, ubi ſic inquit. Lenticula paluſtris humidæ, frigidæq́; temperaturæ eſt, utrinque ex ſecundo quodammodo ordine. I

Nomina.

Quæ lens paluſtris Latinis, φακὸς ὁ ἐπὶ τῶν τελμάτων Græcis uocatur: Arabibus, Tabaleb, ſeu Thaleb: Italis, Lente de i paludi: Germanis, Vuaſſer linſen: Hiſpanis, Lenteya dellagoa: Gallis, Lentille de mer.

Ἀείζωον μέγα.

SEDVM MAIVS. CAP. LXXXIIII.

SEmperuiuum magnum ideo nominatur, quoniam perpetuò folia uireant. cuius caules cubiti altitudinem implent, interdum excedunt, pingues, craſſitudine pollicari, uirentes, characiæ tithymali modo inſecti: folia pinguia, carnoſa, longitudine pollicari, in cacumine linguæ ſimilia, alia in terram conuexa,

conuexa,alia in capite ſtantia inuicem,ita ut ambitu effigiem imitentur oculi. naſcitur in montibus, & teſtaceis: ſupra domicilia etiam ſeritur. Eius uis refrigerare, & adſtringere. Medentur igni ſacro, nomis,ulceribus quæ ſerpunt,oculorum inflammationibus, ambuſtis igni, podagris per ſe, & cum polenta illita folia. Succus capiti in doloribus,cum polenta, aut roſaceo perfunditur: datur in potu contra phalangiorum ictus, dyſenteriam,aluique profluuia: teretes tineas potus in uino excutit: ſubditus in uellere, mulierum abundantiam ſiſtit. Succus [a] oculorum lippitudinibus, ſanguinis uitio conceptis,inungitur.

a Meum legit tantũ. ἐπὶ τῶν ὀφθαλμιώντων] .i.in oculorum lippitudine ut Catecuz. ὀφθαλμῶν ὑφαίμων. i. oculorũ ſuffuſione. Neuter autem legit ſanguinis uitio conceptis.

SEMPERVIVVM MAIVS.

Α'είζωον μικρὸν.

SEDVM MINVS. CAP. LXXXV.

SEmperuiuum paruum in petris,parietinis,& macerijs,necnon [a] ſcrobibus opacis naſcitur,caulibus ab una radice multis, tenuibus,crebrò foliatis: exilibus folijs [b], rotundis,pinguibus mucronatis: caule à medio emicante,palmum alto,umbellam,herbidosque flores [c], & tenues gerente. Folia eiſdem cum priore uiribus prædita ſunt.

a Cate. addit. ἐν τάφοις. i. in ſepulchris.
b Cate. legit. μακρὰ. i. lõga.
c Ori. πολλὰ. i.multos.

Α'ειζώου εἶδος τρίτον.

SEDI GENVS TERTIVM. CAP. LXXXVI.

TErtium uidetur ſemperuiui genus, quam aliqui andrachnen agriam, aut telephion uocauerunt, Romani illecebram, puſillis, craſſioribusq́ue folijs, hirſutis, portulacæ proximis. naſcitur in ſaxis. Vis ei excalfactoria, acris, exulcerans. illita cum axungia ſtrumas diſcutit.

SEMPERVIVVM MINVS.

Sedi genera, & conſid.

EX tribus Sedi, ſiue Semperuiui generibus, quæ hoc loco à Dioſcoride pinguntur, primum, & alterum omnibus nota ſunt. Vtrunque officinæ Semperuiuum appellant, addita maioris, & minoris differentia. quanuis non deſint, qui minus Vermicularem, Craſſulamq́; herbam uocent. Minoris duo uiſuntur genera. Alterum, cuius Dioſcorides meminit, fo-

lijs

SEMPERVIVVM MINIMVM.

lijs craßioribus, longioribus, rarioribusq́;, facie nucleis pineis à putaminibus repurgatis ſimilibus, unde quibuſdam uulgò etiam Pignola dicitur. Caules fert tenues, pluresq́;: in quorum cacumine flores exeunt herbacei, ſeu ſubcandidi, umbellæ diuulſæ modo. Alterum folijs breuioribus, anguſtioribus, copioſioribusq́;: floribus melinis, eodem ordine prodeuntibus. Hoc marem, illud fœminam recentiorum quidam exiſtimant. At tertium, quod mihi iandiu incompertum extitit, cùm uſqueadeò excalfaciat, ut carnem exulceret impoſitum, à cæteris longè facultatibus diſſidet. Huius uaria in Dioſcoridis codicibus legitur hiſtoria: cæterùm nos Aldinum exemplar ſecuti, hinc ea abdicauimus, quæ adulterina cenſentur. Nec deſunt qui crediderint, tertium hoc Dioſcoridi eſſe ſpurium, quòd duorum tantùm meminerit Galenus. Veruntamen è Piſis hoc anno tertium Sedi genus, guſtu ſanè acerrimo, adeò ut linguam exulceret, ad me miſit Lucas Ghinus Forocornelienſis medicus rei herbariæ peritiſsimus. qui illi plantæ hæc uerba ſubiecerat, quæ hîc referam eius humanitate fretus. Viſitur, inquit, in uiridario Illuſtriſſimi Ducis Florentiæ quoddam tenuiſsimi Sedi genus, guſtu nihilò minus acri, quàm ranunculi omne genus. quod etiam in antiquis ædificiorum parietibus, & ſaxorum rimis prouenire conſpexi. Hoc, meo iudicio, tertium eſt Sedum. Sed cùm Dioſcoridis uerba hoc loco obſcura ſanè, & intellectu difficilia habeantur, iandiu unà cum alijs plerique, qui hac ſimplicium facultate maximè delectantur, plurimum laboris impendi, ut tertium Sedum conſequi poſſem, cui folia ineſſent hirſuta, & facie portulacæ ſimilia. Cæterùm cùm poſtea attentius, diligentiusq́; Dioſcoridis uerba perpenderem, ſic Latinè ſonare uidentur. Eſt & tertium ſedi genus, quod portulacæ reſpectu, folia edit pinguiora, denſioraq́;, &c. Quibus cùm hunc dederim ſenſum, qui, mea ſententia, propriam Dioſcoridis mentem explicat, tertium hoc ſedum facilè mihi ſeſe obtulit cognoſcendum, ut omnibus quoque idipſum euenire haudquaquam dubitauerim, qui Græcam dictionem δασέα denſa, non hirſuta expoſuerint, interpretatiq́; fuerint πρὸς τὰ τῆς ἀνδράχνης ad folia portulacæ collata. Nam huiuſce tertij ſedi folia, portulacæ folijs comparata, ijs denſiora, craſſioraq́; facilè cernuntur. Hactenus amicus ille. Cuius certè ſententiæ non poſſum non adſtipulari. quippe quæ doctiſsimis rationibus nitatur, & ipſe ſit apud me

SEMPERVIVVM ARBORESCENS.

grauis testis. Semperuiui mentionem fecit Theophrastus lib. XVII. *cap.* VIIII. *de plantarum historia, sic inquiens. Semperuiuo datum à natura est, quòd humidum, uirideq; semper durare ualeat. Folio carnoso, læui, atque oblongo id constat. Planis parietinis nascitur, necnon & in tegulis, cùm terræ confluuium quoddam arenaceum factum est. hæc Theophrastus. Cæterùm duas* ARBORESCENTIS SEMPERVIVI *plantas, quarum imagines hîc appingi curauimus, alteram, quæ maior & fruticosior est Clarissimo Viro Augerio de Busbeke Flandro, qui eam Constantinopoli secum adduxit: alteram*
Sedi uires ex Gal. *uerò Iacobo Antonio Cortuso uiro optimo atque doctißimo, cui Corcyra allata est, acceptas refero. Sedi uires descripsit Galenus lib.* VI. *simplicium medicamentorum, his uerbis. Aeizoon utrunque, tum maius, tum minus, desiccat quidem leuiter, quandoquidem & mediocriter adstringit, omnis alterius uehementis qualitatis expers: quare in eo plus cæteris abundat essentia aquea. Cæterùm non mediocriter refrigerat: est enim ex tertio ordine, & recessu refrigerantium. Hinc etiam ad erysipelata, & herpethas, & phlegmonas à fluxione natas accommodatur. Semperuiuum siue Sedum maius quod Latini*

SEMPERVIVVM ARBORESCENS ALTERVM.

tini uocant ; Græci ἀείζωον μέγα : Mauritani, Beiahalalen , ſeu Hai albalez : Itali, Semperuiuo maggiore : Germani, Groſz hauſz uurtz : Hiſpani , Semperuiua, & yerua puntera : Galli , Ioubarbe . Quod uerò Græci ἀείζωον μικρὸν , Latini Semperuiuum, ſiue Sedum minus dicunt : Itali Semperuiuo minore : Germani, Klein hauſz uurtz : Galli, Ioubarbe petite . Quod denique Græci ἀειζώου εἶδος τρίτον , Latinis Semperuiui ſiue Sedi genus tertium appellatur : Arabibus, Alſebram , Handrachabara, & Tilafon : Italis , Semperuiuo terzo . Nomina.

Κοτυληδὼν VMBILICVS VENERIS. CAP. LXXXVII.

COtyledon, ſiue umbilicus Veneris, folio eſt in acetabuli formam tornato [a], ineuidenter concauo, breui [in medio] cauliculo, in quo ſemen ineſt : radice oliuæ modo rotunda [b]. Succus cum uino circumlitus, inſtillatúsve contecta genitalia nudat : inflammationibus , ſacris ignibus, ſtrumis , pernionibus, illitu auxiliatur: ſtomachi ardorem refrigerat . Folia cum radice comeſa, calculos frangunt, urinam cient : hydropicis ex melle dantur . Herba utuntur ad amatoria .

a λεληθότως. i. latéter cauum. Concluſa non legit Orib.
b ταύτης καὶ τῶν φύλλων ὁ χυλὸς. i. Huius & foliorum ſuccus.

VMBILICVS VENERIS.

Κοτυληδὼν ἑτέρα. VMBILICVS VENERIS ALTER. CAP. LXXXVIII.

EST & alterum umbilici Veneris genus, cymbalion aliqui uocant, pinguibus folijs, latioribus, ligularum modo, densis circa radicem, medium oculi ambitum describentibus, ut in maiore semperuiuo, adstringentis gustus: cauliculo tenui, in quo flores & semina hyperici: radice maiuscula. Facit eadem, quæ semperuiuum.

Vmbilici Veneris utriusq; consid.

VMbilicus Veneris, quem primo generi assignant, frequens nascitur in uniuersa ferè Hetruria, saxis, & uetustis ædificiorum parietibus. Huius folia, quòd fictilium operculis similia sint, uulgò Senenses appellant Copertoiuole. Alterum uerò eius genus à quibusdam Cymbalion uocatum, uidimus primùm in Foroiuliensium ciuitate Austriæ, in hortulo quodam excellentissimi medici Iuliani à Marostica Teruisiensis. Hanc porrò plantam in pluribus montibus saxis inhærentem inuenimus. Cui, meo quidem iudicio, omnes prorsus conueniunt notæ, quæ alteri umbilico Veneris tribuuntur. Cæterùm apud Insubres officinæ legitimæ Cotyledonis, siue umbilici Veneris loco herbam quandam in parietinis, & macerijs nascentem usurpant, quæ ex ijs eminet, & comæ modo dependet cauliculis numerosis, tenuibus, lentis, è quibus folia prodeunt hederacea,

VMBILICVS VENERIS ALTER.

hederacea, longis, tenuibusq́; pediculis nitentia, floſculis paruis, luteſcentibus, qui è tenuißimis quoque pediculis emergentes, clauicularum modo ſeſe implicant. Hanc fortè, quòd CYMBALARIA *uulgò uocetur, putant à cymbalio corruptè nomen traxiſſe, & ideo uerum Veneris umbilicum eſſe. Non deſunt tamen rei herbariæ periti, qui iјs pollere facultatibus hanc herbam uelint, quibus, & Cotyledonem, quorum opinioni ego haud refragabor. Atqui ualere eam ad alba uteri profluuia certò ſcimus, ubi herba ipſa recens pluries in acetarijs deuoretur, (ut Itali ſolent) in ipſius cenæ principio. Fuchſius quoque, cuius uiri alioqui eruditi pace dixerim, in hac re hallucinatus deprehenditur, quòd in paruo ſuo libro, in quo plantarum duntaxat imagines expreſſit, pro utroque umbilico Veneris eas nimirum plantas depinxerit, quæ nonnullis uulgò Fabariæ, & Fabæ craſſæ appellantur: quas tamen prius in ſuo de ſtirpium hiſtoria commentario pro telephio oſtenderat. Verùm tam prima, quàm altera eius opinio, ut dicam quod ſentio, mihi planè reprobanda uidetur. Quemadmodum & tertia eiuſdem de eadem re ſententia, quam non ita pridem protulit in eo libro de compoſitione medicamentorum, quem poſtremò auctum excudit. Ibi enim putat Fuchſius Acetabulum alterum, ſiue alterum umbilici Veneris genus, eſſe Fabariam, quam uulgus & ſeplaſiæ Craſſulam maiorem nominant. Sed quòd is in magno uerſetur errore, manifeſtum fit ſatis ex Dioſcoride.*

Officinarum error.

Fuchsij hallucinatio.

CYMBALARIA.

Quippe qui Cymbalio, seu alteri Veneris umbilico, folia reddiderit densa circa radicem, quæ medium oculi ambitum describant, ut in maiore semperuiuo: cauliculum uerò tenuem, in quo flores & semina hyperici. Quæ tamen notæ in Fabaria, aut Crassula maiore desiderantur. Siquidem hæc folijs constat hortensis portulacæ maioribus, quæ cum semperuiuo nullam habent ferè similitudinem, nec oculi formam describunt: caulem præterea emittit crassum & firmum. radicibus denique nititur pluribus, asphodeli proximis.

Vmbilici Veneris uires ex Gal.

Vmbilici Veneris meminit Galenus libro VII. *simplicium medicamentorum, sic inquiens. Cotyledon facultatis mistæ est, nempe humidæ, subfrigidæ, & cuiusdam obscurè adstringentis, & cum ea leuiter amaræ: unde refrigerat, repercutit, abstergit, & discutit. Itaque phlegmonas erysipelatodeis, & erysipelata phlegmonode curat: & maximè stomachi ardore æstuantis admodum utile est epiplasma. Putantur folia cum radice manducata calculos confringere, & urinam mouere.*

Nomina.

Κοτυληδὼν *sic Græcè, Latinè uerò Acetabulum, & Vmbilicus Veneris nominatur: Italicè, Ombilico di Venere: Hispanicè, Scudetes: Gallicè, Escudes. Quæ uerò* κοτυληδὼν ἑτέρα *Græcis, Vmbilicum Veneris & Acetabulum alterum Latinis appellatur.*

Ἀκαλύφη.

Ἀκαλύφη. VRTICA. CAP. LXXXIX.

DVO urticæ genera. Altera ſylueſtrior, aſperior: latioribus, nigrioribusque folijs: ſemine lini, ſed minore. Altera non æquè aſpera [a], minuto ſemine: Folia utriuſque illita, canis morſibus addito ſale, medentur: gangrænas, carcinomata ſordida ulcera, & quæ cacoethe uocãtur, item luxata, panos tubercula, parotidas, ſuppurationesque ſanant: lienoſis cum cerato imponuntur: faciunt ad profluuia narium cum ſucco trita, & naribus indita: menſes ciunt eadem detrita cum myrrha, & impoſita: procidentes uuluas recentia contactu reſilire cogunt. Semen potum ex paſſo uenerem ſtimulat, & uuluæ ora patefacit: cum melle delinctum orthopnœæ, lateris & pulmonum inflammationibus prodeſt: thoracem expurgat. erodentibus medicamentis admiſcetur. Cocta cum conchis folia aluum emolliunt, urinas mouent, inflationes diſcutiunt: decocta cum ptiſana, uitia pectoris extrahunt: mulierum menſes euocant, cum myrrhæ modico pota. Inflammatione turgentem uuam, gargarizatus ſuccus reprimit.

a Meum. λεπτό καρπος. i. tenuiore ſemine.

VRTICA I.

Vrtica

VRTICA II.

Vrticæ consid.

VRtica adeò uulgaris notitiæ est,ut non modò interdiu, sed etiam noctu in tenebris solo tactu ab omnibus facillimè cognoscatur. Proinde operæpretium non est,ut hîc pluribus eius faciem depingamus. Veruntamen ignorandum non est, quòd etsi Dioscoridi duo tantùm Vrticæ assignentur genera; tria tamen in Italia reperiuntur. Siquidem præter Vrticas à Dioscoride traditas, alia est, quam aliqui syluestrem appellant, cæteris acrior,& mordacior,folijs paruis, hirsutioribusq; caulibus. omnibus & hæc nota.

Vrticæ uires ex Gal.

Vrticæ uires memoriæ prodidit Galenus libro VI. simplicium medicamentorum, ubi sic inquit. Vrtica, & huius herbæ tum semen,tum folia (nam hæc potissimùm in usum ueniunt) digerentis sunt facultatis adeò ut & phymata,et parotidas sanent.Sed & quiddam flatuosum obtinent,quo & Venerem extimulant, & maximè ubi cum musto semen bibitur. Porrò quòd non uehementer calfaciat, sed admodum tenuium sit partium,testimonio est crassorum,uiscosorumq; humorum ex pectore,pulmoneq; eductio,tum quòd partes, quas contigerit, pruriant. Cæterùm flatuosum eius, cuius particeps esse dicta est, dum concoquitur,nascitur: non enim actu flatuosa est, sed potestate. Ventrem

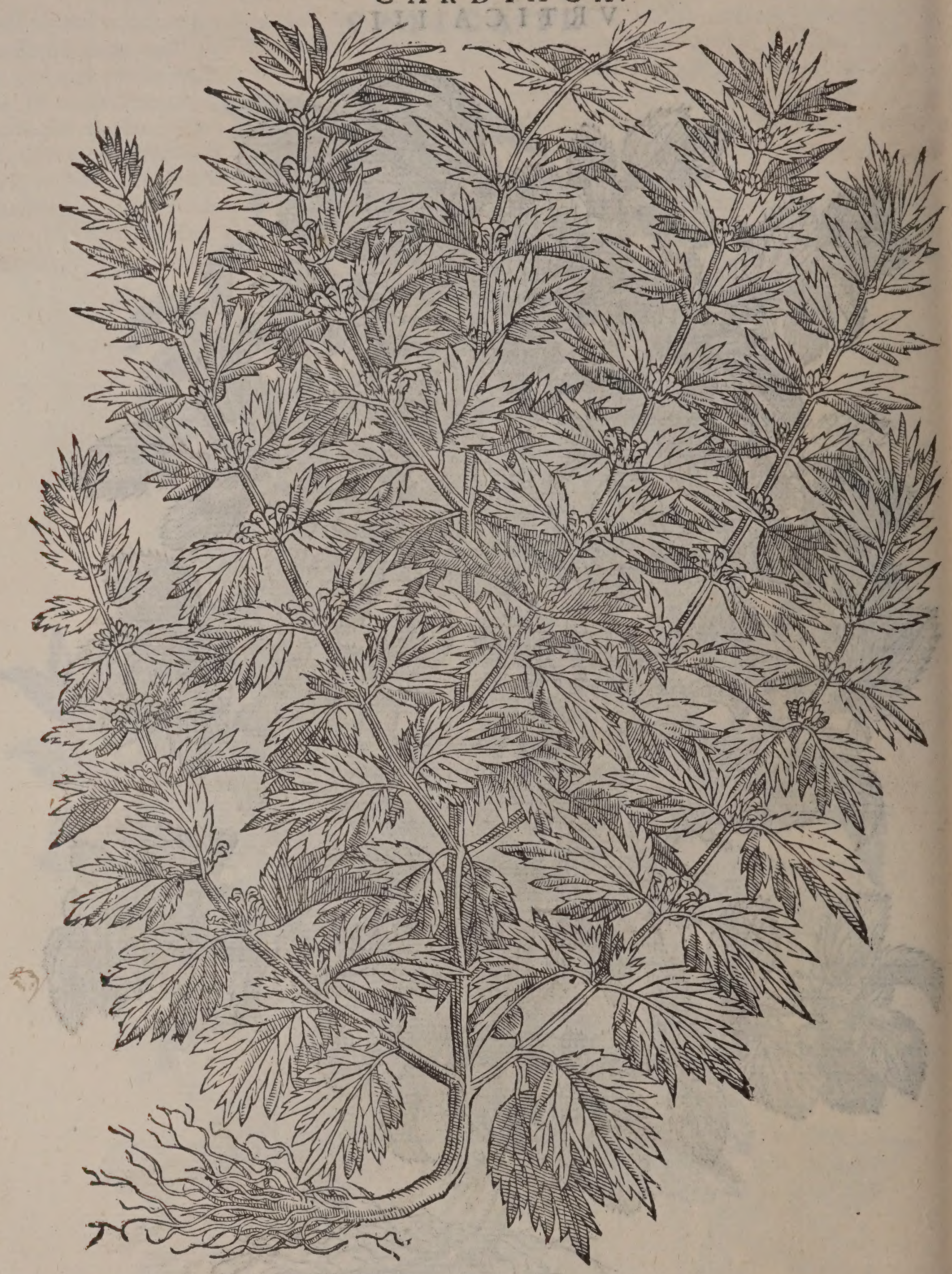
VRTICA III

I *trem autem modicè ſubducit, duntaxat abſtergendo, ac ueluti titillando, non purgando. Et gangrænoſa, & cancroſa, & in totum quæ exiccari citra mordicationem poſtulant, ea conuenienter ſanat. nimirum cùm ſubtilium ſit partium, & temperaturæ ſiccæ, non tamen tantùm habens caliditatis, ùt iam mordicet. Et libro* II. *de alimentorum facultatibus, idem de urtica ita ſcribit. Vrtica, herbarum agreſtium una etiam hæc eſt, tenuium partium uim obtinens. Iure itaque nemo ipſa ut alimento utitur, niſi maxima prematur fame. Vtilis autem eſt obſonium ac medicamentum, quod aluum deijcit. hactenus de urtica Galenus. Sed quoniam herba illa quam hodie herbarij* CARDIACAM *nominant, nunc ob cognationem, quam cum Vrtica habere uidetur, mihi in mentem uenit; ideo non alienum puto, quòd hîc de ea quoque aliquid diſſeramus. Hæc itaque urticæ proxima eſt, tametſi folijs, quæ prope terram prodeunt rotundioribus conſtet, ranunculi modo per ambitum laciniatis. Ei caulis eſt quadrangulus, in quo bina utrinque folia paribus interuallis exeunt, oblonga, urticæ ſimilia, ſed per ambitum ſerratiora. Flores, qui in purpura albicant, urticæ fœtidæ, de qua ſequenti capite dicturi ſumus,*

Cardiacæ hiſtoria, & uires

CARDIACA.

ſumus, non diſsimiles profert, minores tamen: qui uerticillato ambitu marrubij modo caulem circundant in ipſo foliorum exortu. Radix in rubro palleſcit, alijs pluribus paruis radicibus adnatis. Prouenit ubique iuxta ſemitas, circa ſepes, & poſt urbium mœnia. Guſtu uſqueadeò amareſcit, ut facilè exiſtimari poſſit ad ſecundum excalfacientium ordinem, & ad tertium ſiccantium accedere. Præſtat hæc, ut recentiores quidam tradunt, ad cordis affectus, unde etiam apud uulgares nomen accepit. Medetur item conuulſis, ac reſolutis. Obſtructiones aperit, quas cauſa frigida induxerit: urinam cit, & menſes. Pectus à pituita detergit, & lumbricos necat. Cæterùm in puluerem contrita, & cochlearis menſura ex uino hauſta, difficilè parientibus mirum in modum opitulatur. Vrtica ſic Latinis dicta ~~Græcis nominatur~~: Arabibus, Huniure, Vraith latum, & Angiara: Italis, Ortica: Germanis, Neſſel: Hiſpanis, Ortiga: Gallis, Ortie.

Nomina.

GALIOPSIS. CAP. XC.

a Μεῦ. ἰκανῶς δασέα. i. uehementer denſa.

GAliopſis, frutex in totum caulem, & folia habet urticæ, læuiora, & [a] quæ grauem odorem trita reddant: flore purpureo, tenui. naſcitur circa ſepes, ædificiorum areas, ac ſemitas ubique. Folia, caules, ſemen, ſuccuſque, duritias, & carcinomata diſſipant: ſtrumas, panos, & parotidas diſcutiunt.

Oportet

LAMIVM PLINII.

Oportet bis die tepidum ex aceto cataplaſma imponere, & eius decocto fouere. ad putreſcentia, gangrænas, & nomas, cum ſale efficaciter illinuntur.

GAliopſin eam equidem plantam crediderim eſſe, quam nos in Italia Vrticam fœtidam appellamus, quæ ubique ferè prouenit, in ædificiorum areis, in plateis, iuxta ſemitas, & circa hortorum ſepes, odore ingrato: unde & fœtidæ cognomen adinuenit. Quandoquidem hæc folijs, & caule conſtat urticæ ſimilibus, tactu tamen non mordentibus: floribus item purpureis, tenuibusq́;. Hinc itaque fit, ut ij, mea quidem ſententia, in errore uerſentur, qui putant Galiopſin eſſe herbam illam uulgarem, quæ officinis, & herbariorum uulgò Scrophularia maior, Millemorbia, Ferraria, atque etiam Caſtrangula dicitur: hoc fortaſſe argumento nixi, quòd ea flores edat, qui galeæ ſimilitudinem referunt. Sed eorum error ex eo, ut arbitror, apertè diluitur, quòd Scrophularia maior dicta folia non proferat urticæ admodum æmula, nec ea graui odore prædita ſentiantur. Adde quòd huic radix ſubſit magna, alba, undique ſtrumoſa, unde fortè Scrophulariæ nomen traxit, adeò notatu digna, ut non uideatur ueriſimile, quòd eius faciem non depictam reliquiſſet Dioſcorides, quando ſenſiſſet

Galiopſeos conſid.

Opinio quorũdã reprobata. Huius ſnīa eſt Dodonæi ca. 30. li. 1.

SCROPHVLARIA.

Fuch.erratum. *hanc herbam esse Galiopsin. Huc etiam illud accedat, quòd illa ut plurimùm in scrobium marginibus, in riguis, & uligi*
nosis locis nascitur, non autem (ut Dioscorides inquit) circa sepes, & in ædificiorum areis. In hac sententia fuisse inueni
Fuchsium, uirum alioqui eruditum, qui à galea, cuius effigiem Scrophulariæ flores repræsentant, hanc sibi nomen asciuiss
existimat. Id quod mihi planè non uidetur esse rationi consentaneum, quòd non sit ex more Græcorum, ueterum præser
tim, apud quos nulla uerborum inopia fuit, ut ex Latinis, & Græcis dictionibus plantarum, & aliarum rerum nomina con
ponant: galeam enim Græcum nomen non esse constat. Ex his igitur adducor, ut in hoc neque Fuchsio, neque alijs adstipu
Vrtica lactea. *lari possim, quorum potius sententiam ex suprà dictis reprobandam esse censeo. Est præterea alia planta Vrticæ fœtid*
non absimilis, quæ à lacteis maculis singula folia in longum procurrentibus Vrtica lactea à nostris Senensibus uulgò cogno
minatur, quam rectius fortè quis Galiopsin dixerit, si à γάλα, quod uocabulum Græcis lac significat, Galiopsin dictam ess
statuat. Quòd autem res hæc ita esse possit, ex Dioscoridis ordine coniectura quadam colligi posset. nam quòd statim po
Galiopsin Galion descripserit, cui ex eo nomen inditum esse tradidit, quòd in cogendo lacte coaguli uicem expleat, uidetu
innuisse, inter utrunque magnam esse nominis cognationem. Hanc itaque legitimam esse Galiopsin quasi affirmare non du
bitarem

bitarem, niſi Plinius lib. XXII. *cap.* XIIII. *eam Lamium appellari prodidiſſet, laudibusq́; extuliſſet album, quod habet in medio folio, ad ſacros ignes, & foliorum reliquum cum uniuerſa planta, addita mica ſalis, ad contuſa, incuſſaq́;, ad ambuſta, ſtrumas, tumores, podagras, & uulnera. Quibus ſanè Plinij placitis decernere cogimur, primam, quam Vrticam fœtidam diximus, eſſe Galiopſin: alteram uerò Plinij Lamium. Sed ſi ſuſtinere uelimus hanc ſecundam eſſe ueram Galiopſin, dicere nobis liceat, Plinium non cognouiſſe Galiopſin. neque id forteſſe temerè diceretur, quòd in multis alijs Plinius euidenter erraſſe deprehendatur. Cæterùm quanuis ex rationibus ſuperius adductis perſpicuum, ni fallor, factum ſit,* SCROPHVLARIAM *non eſſe Galiopſin; ea tamen uiribus pollet non contemnendis. nanque eius radix ſtrumas, & hæmorrhoidas ſanat. In quem uſum radix effoditur autumnali tempore, & repurgata tunditur cum recenti butyro, operculatoq́; fictili in uliginoſo loco reponitur, ubi dimittitur per quindecim dies. Deinde lento igne butyrum illud liquefit, & percolatum aſſeruatur. quo prædicti morbi utiliſſimè illinuntur. Planta, quæ Græcè* γαλίοψις, *Latinè item Galiopſis, Vrtica labeo, & Vrtica fœtida nominatur: Italicè, Ortica fetida: Hiſpanicè, Ortiga muerta.*

Lamium Plinij.

Scrophulariæ uires.

Nomina.

GALION.

GALION. CAP. XCI.

Γάλιον.

GAlion nomen ex eo traxit, quòd in contrahendo lacte, coaguli uicem impleat. ramulum, foliumq; habet aparinæ ſimillimum, rectũ: florem in cacumine luteum, tenuem, denſum, copioſum, odoratũ. Flos igni ambuſtis illinitur, & ſanguinis profluuia ſiſtit. Cerato roſaceo galion admiſcetur, inſolatum uſquedum albeſcat, & ſic laſſitudines reficit. Radix uenerem concitat. Naſcitur in paluſtribus.

Galij conſid. *GAlium ubique copioſè naſcitur prope ſepes, & ſecus uias, folijs aparinæ minoribus: flore tenui, ſpicato, partim luteo, partim albo. Verùm non propterea omnibus nota eſt uis, quam coagulandi lactis habet: nam ſi ea paſtoribus innotuiſſet, non minus apud eos huius herbæ inualuiſſet uſus, quàm cinaræ apud Hetruſcos: qui eius flore, ut dulcior ſuauiorq; caſeus euadat, tum ouillum, tum etiam caprinum lac cogunt, ac ſpiſſant.* Galii uires ex Gal. *Galio uires reddidit Galenus lib.* VI. *ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Galium inde adeò nomen ſortitum eſt ſuum, quòd lac coagulet. Adſimile autem eſt aparinæ, facultatem obtinens exiccatoriam, & ſubacrem. Flos eius ſanguinis profluuijs competere uidetur, & combuſtis mederi. Eſt autem boni odoris, & coloris lutei.* Nomina. *Huius herbæ nomen Græcum γάλιον: Latinum, Galium: Italicum, Galio: Germanicum, Vnſer frauuen, Vuegſtro: Hiſpanicum, Coaia leche yerua: Gallicum, Petit muguet.*

SENECIO.

Ἠριγέρων.

Ἠριγέρον. SENECIO. CAP. XCII.

SEnecio cauliculo eſt cubitali, ſubrubro: folijs [a] continuis, per extremitates erucæ modo diuiſis, ſed minoribus multò: luteis floribus, qui celeriter diſſecti uaneſcunt in pappos. Nomen uerò ſibi uendicauit, quoniam flores capillorum ritu caneſcant. radice ſuperuacua. Naſcitur maximè in [b] macerijs, & circum oppida. Folia cum floribus refrigerant: quare illita cum uini modico, uel per ſeſe, teſtium & ſedis inflammationes ſanant: quin & ex manna thuris medentur, cùm reliquis uulneribus,

a Meum. ἠσυχῆ. i. ſenſim.
b Cat. ἐπὶ τοῖχων. i. in parietibus.

SENECIO MAIOR, SIVE FLOS SANCTI IACOBI.

tum ijs quæ nerui acceperunt. Illiti per ſe cum aceto pappi, idem munus præſtant: uerùm recentes epoti, ſtrangulant. Totus caulis, ſi coctus in paſſo potui detur, ſtomachi dolores à bili contractos perſanat.

Senecionis cõſideratio. Brunfelsij error. Senecionis facultas ex Gal. Nomina.

SEnecio, quæ Græcè Erigeron dicitur aliquibus uulgò Cardoncello, alijs uerò ſpellicciosa uocatur. Planta eſt uulgaris notitiæ. Cauliculis exit (ut Dioſcorides inquit) ſubrubentibus: folijs laciniatis, erucæ æmulis, minoribus tamen, & aſperioribus: floribus luteis, qui dehiſcentes in pappos abeunt. Naſcitur paſſim, adeò ut etiam ſuper urbium mœnia, & in parietinis proueniat. uireſcit anno toto, & quolibet ferè menſe floret. Ideoq; non deſunt, qui hanc quoque uocent noſtro Idiomate, Fiore d'ogni meſe. Hanc herbam Otho Brunfelſius eſſe Verbanacam ſupinam magno & aperto errore exiſtimauit. Videtur etiam Senecionis eſſe genus herba, quam Germani DIVI IACOBI FLOREM *appellant. Nanque & ipſa folia fert Erucæ ſylueſtris æmula, per ambitum laciniata, nigricantia, amaro ſapore, quæ anteaquam caulem edant humi procumbunt. caulis illi eſt ſeſquicubitalis Artemiſiæ ſimilis, à medio ramoſus ſurculoſusq;. Flos aureus Buphthalmo minor, qui tandem flacceſcens in pappoſam euolat lanuginem. Radice nititur breui, & fibrata. Floret Iulio, & Augusto. Naſcitur in campeſtribus inculto ſolo. Sunt qui ſcribant Senecionem præſtare plurimum ad alba uteri profluuia, ſi in acetarijs deuoretur, at nos his haud facilè ſubſcribimus, cùm ſciamus hanc herbam remoratos ciere menſes. Senecionis quàm breuem mentionem fecit Galenus lib.* VI. *ſimplicium medicamentorum, eius tantùm facultatem referens his uerbis. Erigeron, ſiue Senecio facultatem miſtam obtinet, ſimul refrigeratoriam, & modicè digerentem. Herba hæc Græcis* ἠριγέρων *dicitur: Latinis, Erigerum, & Senecio: Italis, Cardoncello: Germanis, Creutzuurtz: Hiſpanis, Bon uaron: Gallis, Seneſſon.*

Θάλικτρον. THALICTRVM. CAP. XCIII.

THalictron folia coriandri habet, pinguiora paulò: caulem rutæ craſſitudine, in quo folia. Quæ trita illitu antiqua ulcera ad cicatricem perducunt. Naſcitur maximè in campeſtribus.

Thalictri conſideratio. Thalictri uires ex Gal. Nomina.

THalictron, ſi Ruellio credimus, herbarij in Gallia Argentinam appellant, quòd argenteo micet coloratu, cæteris notis Thalictri picturæ adſtipulantibus. Hæc (ut ipſe ſcribit) inuenitur ubique, ſæpe in campeſtribus, & macerijs. Verùm cùm mihi hactenus non contigerit eam herbam uidere, idcirco Ruellij ſententiam non auſim probare, neque etiam refellere. Thalictron Thalietron nominat Galenus lib. VI. *ſimplicium medicamentorum, ubi de eius uiribus in hunc modum diſſerit. Thalietrum folia habet coriandro ſimilia, caulem craſſitudine rutæ. Vis ei ineſt exiccatoria citra morſum: itaque ulcera inueterata ad cicatricem perducit. Quod Græci* θάλικτρον, *Latini item Thalictrum, & Thalietrum appellant.*

Βρύον θαλάσσιον. MVSCVS MARINVS. CAP. XCIIII.

MArinus muſcus naſcitur in ſcopulis, teſtaceisq; haud procul à mari, gracilis, capillaceus, caulis expers. Præcipua ei ſpiſſandi uis, & collectiones cohibendi, & podagras, quas refrigerare opus ſit.

Muſci marini conſid. Corallina.

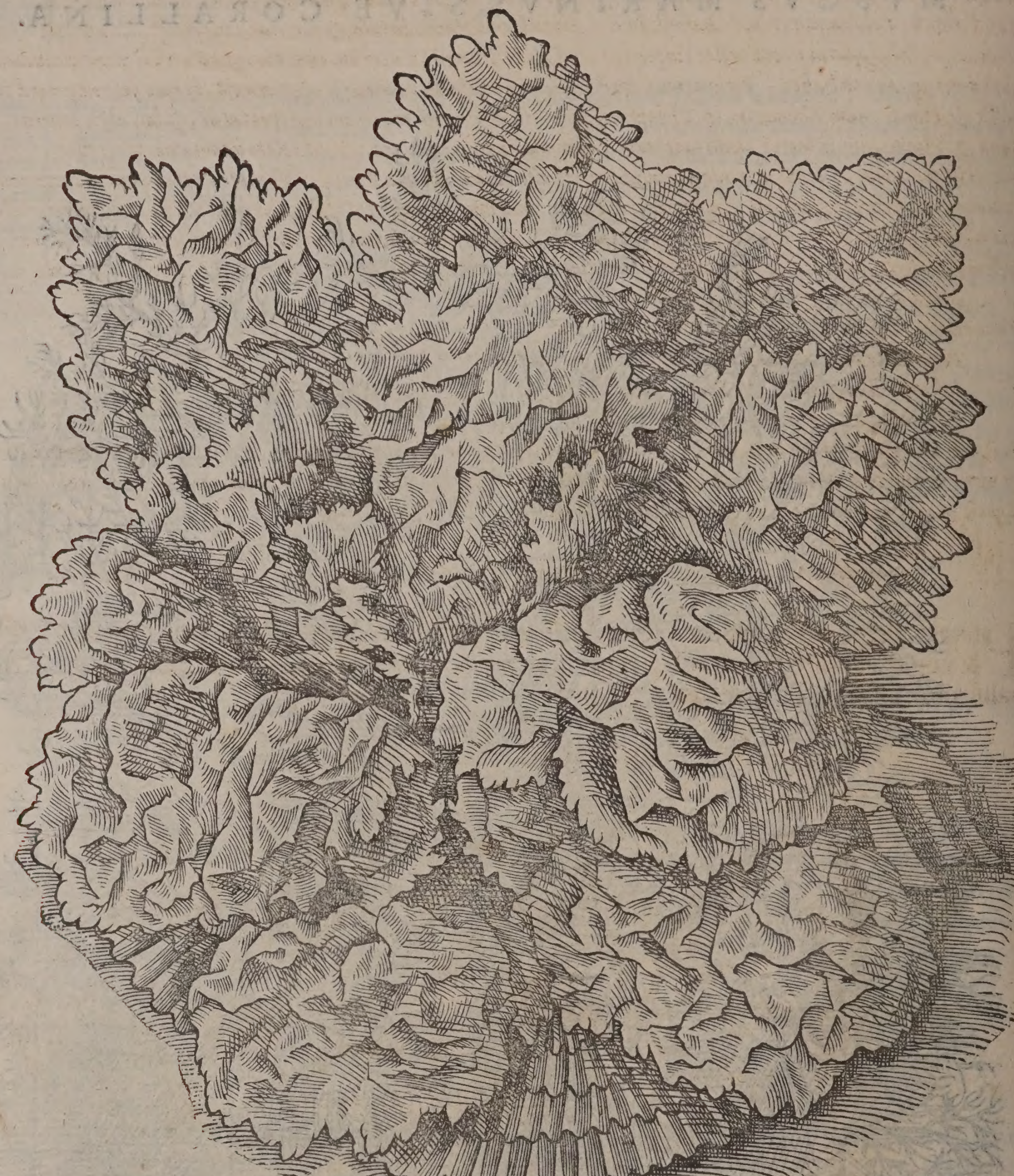
NOn poſſum eorum non probare ſententiam, qui dicunt Muſcum marinum eam capillaceam eſſe plantam, quam officinæ corallinam appellant. Hanc circumforanei in puluerem contritam in plateis uenditant ad puerorum uermes necandos, mirisq; laudibus efferunt. Qua in re nimirum cæteris præſtat medicamentis: ſiquidem non modò interficit lumbricos, ſed eos quoque eadem die expellit, magna ſæpe cum aſtantium admiratione, quòd quandoque uiſus ſit puer, qui ex aſſumpta huius pulueris drachma centum uermes excreuerit. Crediderim itaque Corallinam hanc eſſe muſcum marinum, quod certò ſciam, eam ab ijs reperiri, qui corallia expiſcantur, corallijs, ſicuti etiam ſcopulis, & piſcium teſtis inhærentem, eo ſanè modo, quo arboreus muſcus arboribus ipſis innaſcitur. Is utique cæteris præfertur, qui corallijs adnaſcitur, unde ei nomen. Probatur ſecundo loco, qui ſaxis adhæret, colore rubicundo: cinereus uerò improbatur. Sed marinum muſcum hac pollere facultate non nouere ueteres: quandoquidem nuſquam apud ipſos legerim marino muſco interaneorum uermes necari. Muſci marini hiſtoriam (longè tamen ab ea diuerſam, quam paucis perſtrinxit Dioſcorides) proſecutus eſt Plinius lib. XXVII. *cap.* VIII. *his uerbis. Bryon marina herba ſine dubitatione lactucæ folijs ſimilis, rugoſa ueluti contracta, ſine caule ab ima radice exeuntibus folijs. Naſcitur in ſcopulis maximè, teſtisq; terra comprehenſis. Præcipua ſiccandi ei ſpiſſandiq; uis, & collectiones omnes inflammationesq; cohibendi, præcipuè podagræ, & quicquid refrigerare opus ſit. hæc Plinius. cuius Muſci imaginem hanc omnino eſſe cenſemus, quam hîc excudi curauimus. Nam omnibus notis illi perbellè reſpondet. Viuam plantam conchæ cuiuſdam teſtæ inhærentem, miſit ad me Patauio Iacobus Antonius Cortuſus. Cæterùm Marinus muſcus iam mihi in mentem redegit plantam (ſi tamen plantam appellare licet) muſco haud multò abſimilem, in fluminibus, & alijs dulcibus aquis naſcentem, uiridi colore, & ſerici ſtaminis ferè modo uilloſam, quæ Plinio lib.*

MVSCVS MARINVS, SIVE CORALLINA.

o XXVII.*cap.*VIII.*circa finem conferua appellatur. nobis uerò in Hetruria uulgò Lima. Hæc cum Plinij teſtimonio ad oſſium fracturas præſtantiſsimum ſit medicamentum, prætermittere quidem non potui quin hîc de ea Plinij uerba adderem. Ille enim ita de Conferua meminit. Peculiaris eſt alpinis maximè fluminibus Conferua appellata à ferruminando, ſpongiæ aquarum dulcium uerius, quàm muſcus aut herba uilloſæ denſitatis, atque fiſtuloſæ. Curatum ea ſcio, omnibus ferè oſſibus confractis prolapſum ex arbore alta putatorem, circundata uniuerſo corpori, aquam ſuam inſpergentibus quoties inareſceret, raroque nec niſi deficientem herbam mutationis cauſa reſoluentibus conualuiſſe uix credibili celeritate. Cæterùm Muſci marini meminit Galenus lib.* VI.*ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Muſcus marinus compoſitus eſt ex terrena, & aquea eſſentia, utraque frigida. Siquidem & guſtum adſtringit, & calidis quibusuis illitus, ea euidenter refrigerat,* Muſci marini uires ex Gal.

MVSCVS MARINVS ALTER.

& adiuuat. Id Græcis βρύον θαλάσσιον quod Latinis Muſcus marinus uocatur: Tabaleb, ſiue Thabel Arabibus, quibus tamen muſcus is cum lente paluſtri, confunditur: Italis ac officinis, Corallina: Germanis, Meermieſz, ſeu Mermoeß: Hiſpa- I

Nomina *nis, Malborquiana yerua: Gallis, Coralline.*

φύκος θαλάσσιος. FVCVS MARINVS. CAP. XCV.

a Orib. ἐπιμήκης. i. oblongũ.
b Orib. οὖλος. i. criſpum.
c Orib. στυπτικὴν. i. adſtringentem.

EPhuci marini generibus, quoddam latum, & alterum [a] ſublongius, & rubens: tertium [b] candidum, naſcens in Creta, floridum ualde, quod nulla corruptionis labe polluitur. Omnia uim habent [c] refrigeratoriam, non podagræ modò, ſed etiam inflammationibus, in cataplaſmatis efficaciter utilem: uerùm ijs uti humidis conuenit, priuſquàm exareſcant. Nicander puniceum aduerſus ſerpentes dedit. Hoc fuco quidam putant mulieres ſuum colorem mentiri, cùm tamen ſit radicula eiuſdem nominis, qua ſeſe fucant.

DE fuco marino locutus eſt Plinius libro XIII. cap. XXIII. ubi ita ſcriptum reliquit. Naſcuntur in mari frutices, arboresq́; minores in noſtro. Rubrum enim, & totius orientis Oceanus refertus eſt ſyluis. Non habet lingua alia nomen quod Græci uocant phycos, quoniam alga herbarum magis uocabulum intelligitur: hic autem eſt frutex. Et lib. XXVI. cap. X. Tria, inquit, Phyci thalaſſii, id eſt, Fuci marini genera, latum, & alterum longius, quadantenus rubens: tertium criſpis folijs, quo in Creta ueſtes tinguntur. hactenus Plinius. Cæterùm cùm Fuci genera mihi planè incomperta ſint, quid de ijs dicam non habeo. Non tamen deeſt ſuſpicio, quin Fucus marinus ſi alga non eſt, in eius ſaltem genere recenſeri poſſit & debeat: nam Theodorus in Theophraſto non aliter Fucum marinum interpretatur, quàm algæ nomine. Adde quòd & Plinius alijs in locis Fucum marinum algam maris aliquando uocauit, ut etiam adnotauit Marcellus. Sed non ob hoc exiſtimauerim, Fucum marinum eam uulgarem eſſe algam, in qua Veneti uaſa uitrea recondunt, ne inter uehendum collidantur, & confringantur. Quòd præterea Fucus marinus alga eſſe poſſit, illud argumento ſit, quòd nullum aliud, quod ſciam, apud Latinos nomen inuenerit. Algæ ſpecies eſt, quæ & Vlua dicitur, hoc tantùm inter ſe differentes, quòd hæc paluſtris, lacuſtris, fluuiatilisq́; ſit: illa uerò tantùm in mari proueniat. Quod diſcrimen illo uulgari uerſiculo indicatur. — *Fuci marini hiſt. ex Plin.*

Alga uenit pelago, ſed naſcitur ulua palude.

Vnde etiam Virgilius libro ſexto Aeneidis ita cecinit.

Tandem trans fluuium incolumes, uatemq; uirumq́;,
Informi limo, glaucaq́; exponit in ulua,

Et libro ſecundo eiuſdem.

Limoſoq́; lacu per noctem obſcurus in ulua, Delitui.

Fuci marini mentionem fecit Galenus lib. VIII. ſimplicium medicamentorum, his uerbis. Phycos humens etiámnum, & uires ex mari exemptus deſiccat, & refrigerat ordine ſecundo: habet enim quiddam modicè acerbum. Nominatur Græcis φύκος θαλάσσιος: Latinis Phucus ſeu Fucus marinus: Italis Phuco marino. — *Fuci marini uires ex Gal.* — *Nomina.*

Ποταμογείτων. POTAMOGETON. CAP. XCVI.

POtamogeton, folium betæ ſimile, hirſutum, paululum ſupereminens extra aquam. Refrigerat, & inſpiſſat: pruriginibus utile, & contra ueterum ulcerum nomas. Nomen ex eo inditum eſt, quòd paluſtribus, & aquoſis enaſcatur.

POTAMOGETON.

POtamogeton lacubus, & paludibus innaſci amat, ubi folijs betæ proximis, ſuper aquam expanſis in compluribus locis emicare inuenitur. Hanc herbam nos ſæpe uidimus, & legimus, priuatim in lacubus quibuſdam in Ananienſium agro, quam — *Potamogetonis conſid.*

SAGITTA MAIOR.

quam ibi unà cum nymphæa aquis ſupernatantem deprehendimus. Fecit Potamogeti mentio ut Sagittam quoque ob foliorum formam ita Plinio uocatam, in mentem redegerim, quod & ipſa in fluminibus naſcatur, & ſtagnantibus quoque aquis. Hæc duûm eſt generum. Maior, & Minor. Huius folium ſagittæ tricuſpidis figuram adamuſſim refert, ſupernè in unum apicem, infernè in duos deſinens. Pediculo nititur triquetro, intus cauo, ſeſquicubitali, & quandoque maiore, pro aquarum profunditate, in quibus uiuit. Caulem gerit rectum, læuem, rotundum, uacuum, ſuperius in ramulos diuiſum, in quibus flores exeunt albi, ſinguli tribus foliolis conſtantes, hærentq; in pedunculis pari exortu à caule prodeuntibus. Ex his tandem capitula naſcuntur ſubpurpurea, nucis Ponticæ magnitudine. in quibus minutum concluditur ſemen. Radicem habet albam, multifidam, & fibroſam Plantagini aquaticæ ſimilem, cuius cognationis ego ſagittam facio. Maior minori per omnia reſpondet, ſed omnia maiora in ea ſpectantur. Folia quoque non adeò in acuminatum faſtigium deſinunt. Naſcitur utraque copioſa in Boemia, cùm in Muldaua flumine, tum in alijs pleriſque locis. Temperamento ambæ ſunt

bæ ſunt

SAGITTA MINOR.

bæ ſunt frigido, & humido. & iiſdem cum plantagine aquatica uiribus pollent. Potamogeton, ut teſtatur Galenus lib. VIII. ſimplicium medicamentorum, adſtringit, & refrigerat ſimiliter polygono, ſed eſſentia eius craſſior, quàm polygonon eſt. Potamogeton uires ex Gal. *Huic herbæ nomen Græcum ποταμογείτον, Latinum ſimiliter Potamogetum: Italis, Potamogeto: Germanis, Seebalden, Kraut, & Sam Kraut.* Nomina.

Στρατιώτης. STRATIOTES. CAP. XCVII.

STratiotes in aquis naſcens, iiſdem ſupernatat, & ſine radice uiuit: unde cognomentum traxit. Herba ſemperuiuo ſimilis, ni maiora haberet folia. Quæ refrigerant: ſanguinem, qui defluit à renibus, pota ſiſtunt: uulnera, quæ inflammationem minantur, intumeſcere non ſinunt: ignibus ſacris, & tumoribus ex aceto illinuntur.

Non

MILLEFOLIVM AQVATICVM.

NOn eſt profectò quòd miremur, ſi Stratiotes in Italia non prouenit. Quandoquidem ea, ut lib. XXIIII. *cap.* XVIII. *Plinius teſtatum reliquit, eſt in Aegypto tantùm, & inundatione Nili naſcitur, aizoo ſimilis, ni maiora haberet folia. Cæterùm plantam quandam miſit ad me Piſis Lucas Ghinus Medicus clariſsimus in aquis naſcentem, quam ille aquaticum Millefolium appellabat. Hanc ego aquaticæ Sratiotes genus aliquod eſſe puto. Eſto tamen aliorum quoque iudicium, ex imagine, quam hîc appingi curauimus. Vocatur Græcis* στρατιώτης ἔνυδρος*: Latinis, Stratiotes aquaticus.*

Nomina.

Στρατιώτης χιλιόφυλλος.

STRATIOTES MILLEFOLIVM. CAP. XCVIII.

STratiotes millefolium exiguus frutex, palmi altitudine, aut amplius aſſurgit: folijs auium pulli pennas imitantibus, breui admodum, diſſectoque foliorum exortu. Folia ſylueſtre cuminum ſimulant, præſertim breuitate, [atque ſcabritia] breuiora paulò: denſiore umbella, & pleniore. Surculos in cacumine gerit exiguos, & capitula in modum anethi: flores paruos, & candidos. Naſcitur in aſperis agris, præcipuè circa ſemitas. Eximij uſus ad ulcera uetera, recentiaque, profluentem ſanguinem, & fiſtulas.

Concluſa in meo deſunt.

Stratiotes

MILLEFOLIVM MAIVS.

STratiotes in hunc uſque diem Millefolij cognomen retinet. Planta eſt officinis notiſsima, in incultis proueniens, in pratis, & circa ſemitas, lignoſis caulibus, dodrante maioribus, pluribus ab una radice prodeuntibus, quibus folia inſunt auium nouellarum pennis ſimilia, ſylueſtriq; cumino æmula. Flores eius denſiore umbella ſuſtinentur, candidi, etſi nonnunquam in purpura rubeſcant. Ex his utique notis palàm eſt, communis uſus Millefolium nil aliud dici poſſe, quàm Stratioten, de quo hîc agitur; non autem, ut Braſauolus exiſtimat, Myriophyllum infrà à Dioſcoride deſcriptum. Siquidem Myriophyllum caulis eſt tener, ſingularis, unica nixus radice: folijs plurimis, læuibus, fœniculo ſimilibus. Quæ ſanè omnia, ni fallor, apertiſsimè oſtendunt, Braſauolum hac in re hallucinatum eſſe. Millefolij genus quoddam naſcitur in Gorітienſi agro Saluatino monte prope ſacellum diuæ Mariæ uirginis, eo tantùm ſaxoſo tractu, quo ad Sontium fluuium deſcenditur. Id quoniam aliud præſtat magnitudine, ut eius effigies, quam hîc damus, apertè oſtendit; ideo nobis iure liceat ipſum nominare Millefolium maius. Datur utiliter millefolij ſuccus ad ſanguinis reiectiones. Idem præſtat ſicci farina ex Symphyti maioris, aut plantaginis aqua pota. Eadem naribus indita, fluentem inde ſanguinem compeſcit. Dyſentericis Stratiotæ millefoliæ conſid.

MILLEFOLIVM MINVS.

utiliter infunditur, unà cum sui ipsius succo. Herba recens tusa, & supposita, pubique illita, mensium profluuia compescit. Millefolium cui candida inest umbella, unà cum floribus tusa, & cum sua ipsius aqua, aut caprino lacte pota, gonorrhæam in uiris, in fœminis alba uteri excrementa tollit. Atqui id ualentius præstat, ubi cum corallio succino, & eboris scobe propinetur. Præstat mirum in modum Millefolij farina ad sanguinis mictum, ubi unciæ pondere unà cum Armeniæ terræ drachma, ex uaccino lacte propinetur ieiunis diebus tribus continuis. Commanducata folia, & præsertim recentia, dentium dolores mulcent. Idem facit commanducata radix, & diu sub dente dolente retenta. Datur herbæ decoctum cum labruscæ floribus utiliter potandum contra uomitum. Stratioten hunc, & superiorem perstrinxit Galenus libro VIII. *simplicium medicamentorum, ubi de utriusque uiribus ita differit.*

Stratiotæ uires ex Gal.

Stratiotes aquaticus quidem humida, & frigida facultate est: terrestris uerò nonnibil habet adstrictionis: proinde sanè & ulcera glutinare potest, & ulceribus esse utilis. Sunt qui eo & ad sanguinis eruptiones utantur, & ad fistulas.

Nomina.

Herba, quæ Græcis στρατιώτης χιλιόφυλλος, *Latinis Stratiotes millefolium appellatur: Italis, Stratiote millefoglio: Germanis, Garben: Hispanis, Milhoyas yerua: Gallis, Mille fueille.*

Φλόμος.

φλόμος. VERBASCVM. CAP. XCIX.

VErbaſcum differentias ſummas habet duas, hoc nigrum, illud album. in quo mas, & fœmina intelligitur. Fœminæ igitur folia ſunt braſſicæ, piloſiora multò, & latiora[a], candida: caulis albus, cubitalis, aut amplior ſubhirſutus: flores albi, aut[b] ex luteo palleſcentes: ſemen nigrum: radix longa, guſtu acerba, craſſitudine digiti. naſcitur in campeſtribus. Verbaſcum, qui mas appellatur, oblongius, albis folijs, & anguſtioribus, tenuiori caule. Sed nigrum prorſus albo ſimile eſſet, niſi nigriore, latioreque conſtaret folio. Syluestre [folia] fert [ſaluiæ]: altas uirgas, & lignoſas[c], & circa eas ramulos[d] quales marrubium: flores luteos, auri æmulos. Sunt & phlomides duæ, hirſutæ, rotundis folijs, humiles. Tertia lychnitis appellatur, ab alijs autem thryallis, folijs ternis, aut quaternis, uel paulò pluribus, hirſutis, craſſis, pinguibusque: apta ad lucernarum lumina. Radix priorum duarum ad-

a Orib. λευκότερα. i. candidiora.
b Orib. ὑπόχλωρα. i. ſubuiridia.
Orib. non legit concluſa.
c Orib. φύλλα ἐλελισφάκῳ ὅμοια ἔχει δὲ κύκλῳ. i. folia ſaluiæ ſimilia in orbem.
d Orib. ὥσπερ. i. quemadmodum.

VERBASCVM I.

ſtringit: quare quod magnitudine ludicrum talum æquet, in alui profluuio, conuenienter ex uino datur. Decoctum ruptis, conuulſis, fractis, antiquæ tuſſi auxiliatur: dentium dolorem collutione mitigat. Verbaſcum, cui flos aureus, capillos tingit, & quocunque abijciatur, blattas in ſe contrahit. Cocta in aqua folia aduerſus tumores, & oculorum inflammationes illinuntur: ſyderatis ulceribus ex uino, & melle, cum aceto autem uulneribus medentur: contra ſcorpionum ictus ſunt auxilio. Syluestris folia ambuſtis igni ſunt cataplaſmata. Aiunt in folijs eius, quam fœminam dicimus, aridos ficus omnino non putreſcere.

VERBASCVM II.

Prima Verbasci genera, domestica scilicet duo, nulli non cognita sunt. Verùm syluestre, quod folijs saluiæ similibus, aureisq; floribus prouenit, non omnibus sanè notum existimo. Viret tamen hodie Patauij in nobilißimo simplicium horto, quem ad commune studiosorum commodum Illustrißimus Venetorum Senatus construi curauit. Quin nec fortasse Lychnitim, cuius etiam figuram hîc damus, nouere multi. Est Verbasci quoque genus, cuius folia corniculati papaueris faciem exprimunt. Ideoque nil mirum si Dioscorides eiusmodi papaueris folia Verbasci folijs comparauerit. Reliqua uerò, qui mihi demonstrauerit in Italia, hactenus reperi neminem. Et quanuis sint, qui putent, ut Ruellio, Fuchsio, & recentiorum alijs placet, eas uulgaris notitiæ plantas, quæ quibusdam Brachæ cuculi, officinis Primulæ ueris, Germanis claues sancti Petri, nonnullis uerò herbæ paralysis appellantur, esse Dioscoridis Phlomides, quæ hirsutis, rotundisq; folijs, humiles prosiliunt; eorum tamen sententiæ, licet eruditorum uirorum, haudquaquam adstipulari possum. Siquidem plantis

Verbasci genera, & consid.

Ruellij, & Fuchsij opinio reprobata.

VERBASCVM III.

VERBASCVM IIII. SIVE SYLVESTRE.

ijs folia non insunt hirsuta, nec etiam rotunda, sed alteri læuia, alteri uerò crispa, lactucæ, aut dipsaci modo. Adde quòd florum, quos hæc Phlomidum genera proferant, nusquam, quod sciam, meminit Dioscorides, neque è ueteribus alius, qui Verbasci genera recenseat. Id quod in herba paralysi, meo quidem iudicio, silentio inuoluendum non fuerat, cùm hæc omnium prima suis aureis floribus emicet, uerq; nouum pronunciet: unde illi officinæ nomen imposuerunt. His recentiores uim efficacem tribuunt ad articulorum dolores. Radicis earum decoctum ad renum, & uesicæ calculos commendant. Succum quoque tum potum, tum exterius illitum fractis, luxatisq; ossibus utilem esse tradunt. Cæterùm præstat earundem decoctum additis saluia, & amaraco, aduersus frigidos neruorum, & cerebri morbos. Quare commodissimè datur potandum resolutis, ac ijs, qui membrorum tremore, stuporeúe laborant. Stillatitia florentis iam herbæ aqua datur utiliter potanda in animi deliquijs, & ubi corpus imbecillitate uirium affectum sit. Nam (ut inquiunt experimentatores) mirificè

cor

VERBASCVM LYCHNITE.

cor confortat, ac roborat. Flores illinuntur utiliter aduerſus ſcorpionum, & phalangiorum ictus. Siquidem facilè tumores diſſoluunt. Herba ipſa, aut flores, aut radices tuſæ, & illitæ uulnera ſanant. Stillatitia aqua, quæ à tota fluxerit planta, fronti illita, capitis dolores mulcet. Mulieres, quæ fuco delectantur, flores in albo meraco macerantes, unà cum polygonati radicibus, ſtillatitiam ad alembicum conficiunt aquam, qua deinde à lecto reſurgentes faciem lauant, eiq; nitorem conciliant: ubi autem rugas tollere ſtudent, ſtillatitiam limonum aquam admiſcent. Sed ad legitima Verbaſci genera redeamus. Hæc omnia in uniuerſum, ut plurimis factis periculis conſtat, omnibus ferè ſedis morbis mirificè ſubueniunt: adſtringunt enim, & exiccant. Quamobrem ſeminis, & florum puluis, additis chamæmali floribus, & laricis reſina, procidentem ſedem ſuffitu cohibet, & tenaſmum, præcipuè dyſentericis, tollit. Verbaſci fœminæ folia inter lapides contuſa, ſi equi claudicantis ex clauorum noxa ungui prius excauato imponantur, mirum dictu quàm breui tempore is liber euadet. Ra-

Verbaſci uires quædam.

VERBASCVM ALIVD.

dicis eiusdem succus, anteaquàm caulem proferat, duarum drachmarum pondere ex Cretico uino haustus, in ipsa accessionis hora (ut Arnaldus refert) quartanam fugat, cum hoc tamen, quòd tribus, aut quatuor iteratis uicibus hauriatur. Succus tam florum, quàm foliorum asperis uerrucis illitus, eas facilè delet, etsi læuibus nihil proficiat. Idem facit siccæ radicis farina confricata. Dantur flores commodissimè in puluerem triti, contra tormina uentris, & colicam. Gargarissatur utiliter radicum decoctum contra tonsillarum inflammationes. Folia tusa, & cineribus calefacta, sanant panos, quos bubones uocant, emplastri modo imposita. Tanta uis uerbasco inest, ut iumentis non tussientibus modo, sed ilia quoque trahentibus, auxilietur potu. Semen ex uino decoctum, & contusum, impositumq; luxatis medetur, dolorem, & tumorem auferens. Folia conferunt strumosis, si ex aceto imponantur. Semine ac folijs in uino decoctis, ac subinde tritis, & impositis, omnia infixa corpori extrahunt. Folia & summitates in aqua decoctæ, & illitæ podagricis auxiliantur, sed eius Ver-

PRIMVLA VERIS.

baſci ea eſſe oportet, quod minoribus creſcit folijs. Stillatitia florum aqua oculis iniecta, diſtillationes cohibet. aufert eadem illita faciei ruborem, quem Mauritani Guttam roſaceam uocant, & præſertim addito caphuræ momento. Illinitur eadem ad Heryſipelas, & ignis combuſtiones, ſerpigines, uitiligines, impetigines, & cæteras cutis infectiones. Verbaſci flores unà cùm oui uitello, & mica panis, & porri folijs illiti, perbellè præſtant ad cohibendas hæmorrhoidas. Idem præſtant eiuſdem folia ſuffita, ex molari lapide accenſo. Eſt & herba ſimilis Verbaſco, quæ BLATTARIA *Plinio nominatur libro* XXV*.cap.*IX*.ubi eam ijs uerbis depingit. Eſt ſimilis Verbaſco herba, quæ ſæpe fallit pro ea capta, folijs minus candidis, cauliculis pluribus, flore luteo. Hæc abiecta blattas in ſe contrahit, ideoq; Romæ Blattariam uocant. hæc Plinius. Eundem uerò effectum Dioſcorides illi Verbaſci generi aſſignauit, quod floribus aureis deſcripſit. Quæ certè res facit, ut credam, quòd non aberrarent ij, qui ſibi animum inducerent, blattariam Plinij, & uerbaſcum illud Dioſcoridis, cui flores inſunt*

Blattaria hiſtoria, & uires.

PRIMVLA VERIS ALTERA.

inſunt aurei,unam & eandem plantam eſſe. Porrò Blattaria paſſim ferè naſcitur: folijs oblongis, per ambitum ſerratis: floribus tertium Verbaſci genus maximè æmulantibus. Quibus decidentibus circa caulem folliculi exoriuntur parui, lini inſtar,duriores tamen,ac læuiores, in quibus ſemen continetur. De hac herba plures,quod inuenerim,facultates non produntur. Sed cùm ea guſtu amara deprehendatur, hinc certò colligere licet, quòd eadem & aperire, & abſtergere poſſit.

Verbaſci genera, & uires ex Gal.

Verbaſci genera,& uires memoriæ tradidit Galenus lib. VIII. *ſimplicium medicamentorum, ubi ita ſcribit. Verbaſcum, quoddam folijs album eſt, quoddam uerò nigrum. Et albi aliud quidem mas eſt, cuius folia anguſtiora: aliud fœmina, cuius maiora. Eſt præterea aliud Verbaſcum ſylueſtre cognominatum, quod floribus conſtat aureis, & luteis. Sed & præter has ſpecies alia eſt, quam propriè phlomida, & thryallida nominant. Priorum itaque duarum radix guſtu acerba eſt,& fluxionis affectibus prodeſt:ſed & ad dentium dolorem eam quidam colluunt. Attamen folia digerendi uim habent: ſic & aliarum folia, & maximè eius, quæ aureos flores obtinet: qua etiam capillos rufant. Omnium enim folia deſiccandi, & digerendi moderatè uim poſſident.*

Nomina.

Quæ planta Græcè φλόμος, *Verbaſcum Latinè dicitur: Italis, Verbaſco, & uulgò Taſſo barbaſſo: Germanis, Vulkraut: Hiſpanis, Verbaſco: Gallis,* Bouillon.

BLATTARIA.

Αἰθιοπίς. **AETHIOPIS.** CAP. C.

AEthiopis folia habet uerbaſco ſimilia [a], perquàm hirſuta, denſaq;,in orbem circa radicem imam redacta: caulem quadrangulum, † ſcabrum, ſimilem apiaſtro, aut arctio,multis concauum alis: ſemen erui magnitudine, geminum, in uno conceptaculo: radices ab eodem ceſpite numeroſas, longas [b], plenas, glutinoſas guſtu: quæ ſiccæ nigreſcunt, duranturque, ut cornua poſſint uideri. Plurima naſcitur in Ida [c] monte Troadis, & in Meſſenia. Auxiliatur [purulentis excreationibus,] iſchiadicis, pleuriticis, arteriæ ſcabritijs, decocta radix, & pota: quin & cum melle, eclegmatis uicem præbet.

a Meum. δασεῖα καὶ λεῖα. i. hirſuta, denſa.
b Meum, & Cat. παλεῖας. i. craſſas.
c Meum, & Cat. non legit monte Troadis.
Meum pro cõcluſis αἵματος πτύσει. i. ſanguinis ſputo, ut Cat. legit αἱμοπτοϊκοῖς. i. ſanguinem excreãtibus.

TAmetſi iampridem exiſtimauerim, Aethiopidem herbam in Aethiopia, & Ida Troadis tantùm naſci, quòd eam inibi plurimam gigni teſtentur Dioſcorides, & Plinius; hoc tamen anno legitima, ni fallor, Aethiopis ad me allata eſt Patauio ab erudito iuuene medico Ioanne Odorico Melchiorio Tridentino, quam, nulla prorſus reclamante nota, Ae- Aethiopidis conſid.

thiopidem

AETHIOPIS.

thiopidem referre deprehendi, ut eius pictura, quam hîc damus, pulchrè demonstrat. Aethiopidis non reperio meminisse Galenum in simplicium medicamentorum censu. quanquam eam memoriæ prodidit Paulus lib. VII. ubi non plures de hac herba uires tradit, quàm quæ Dioscoridi acceptæ referri possunt, cùm ita scribat. Aethiopis similia uerbasco habet folia. Radicis decoctum potum auxiliatur ischiadicis, pleuriticis, & sanguinem reijcientibus: arteriæ etiam asperitates cum melle lenit. Vt Græcis hæc planta αἰθιοπὶς, ita etiam Latinis Aethiopis nominatur: Italis, Ethiopide.

Aethiopidis uires ex Pau.

Nomina.

† *Hoc loco in uulgatis Græcis codicibus legitur παχὺν, hoc est, crassum. Quam uocem interpres Plinium fortè, ut solet, secutus omisit. Sed cur nos eam non adiecerimus, fecit Oribasius, quem in hoc Plinio adstipulari inuenimus.*

Ἄρκτιον. ARCTION. CAP. CI.

ARction, aliqui potius Arcturon uocant, similis est uerbasco folijs, nisi quòd hirsutiora, & rotundiora sunt: caule longo, molli: semine cumini, paruo: radice tenera, alba, dulcique. Decocta cum semine radix in uino, dentium dolorem mulcet, si contineatur ore decoctum: ambusta, perniones que fouentur eodem: bibitur aduersus coxendicum dolores, & stranguriam è uino.

CRedidit Ruellius, Arction eam esse plantam, quæ & secus uias, & in scrobium marginibus nascitur, quamq; officinarum uulgus Lappam minorem appellat. Sed Ruellius in hoc haud dubiè, meo quidem iudicio, fallitur, neque audiendus est. Siquidem, ut diligenter notas expendentibus perspicuum fiet, Lappa minor aliud profectò non est, quàm xanthium inferius à Dioscoride repræsentatum. Etenim Lappa minor folio uerbasci, eoq; hirsutiore non uisitur: neque caulem profert longum, & mollem: quin nec semen cumino simile, neque radicem teneram, ac dulcem. Ex quibus sanè notis repugnantibus Ruellij opinio euidentißimè refellitur. Nullam equidem hactenus herbam reperi, ac uidi, quæ Arctium legitimè referat. Huius meminit Galenus lib. VI. simplicium medicamentorum, ubi de eo ita scriptum reliquit. Arction illud, quod uerbasco est simile, radice tenera, candida, dulci: caule oblongo, & molli: semine cymino simili, facultatis est admodum tenuium partium, & ob id exiccantis, extergentisq;, tamen modicè. Quamobrem radix, ac semen eius cocta cum uino, quadantenus dolores dentium mitigant. Porrò ambusta, & chimethla, non horum modò decoctum perfusum, sed & caules teneriores sanare possunt. Quod ἄρκτιον Græci, Arctium quoque Latini dicunt: Itali, Arctio.

> Arctii consid. Ruellij error.
> Arctii uires ex Gal.
> Nomina.

Ἄρκειον. PERSONATA. CAP. CII.

PErsonata folia habet cucurbitæ, maiora tamen [a], hirsutiora, nigriora, & crassiora: caulem albicantem, quanquam & interdum uidua caule reperiatur: radice intus candida, foris nigra. Hæc drachmæ unius pondere pota cum pineis nucibus, purulenta, & cruenta extussientibus auxiliatur: trita dolores à contorsionibus artuum contractos, illitu sedat. Folia utiliter antiquis ulceribus illinuntur.

> a Meū. & Cat. δασέα. i. hirsuta.

TAmetsi de una tantùm Personata meminerit Dioscorides, nos tamen duo in Boemia obseruauimus genera, Echinatorum tantùm capitum facie differentia. Siquidem in altero maiora, duriora, & rigidioribus asperioribusq; aculeis spectantur: in altero uerò minora, molliora, & mitioribus aculeis, alba quadam lanugine circumquaque obductis extant. Hanc eam sanè esse crediderim quam Plinius lib. XXV. cap. IX. non Personatam, sed Persolatam uocat his uerbis. Persolatam, quam nemo ignorat, Græci uerò Arcion uocant, folia habet maiora etiam cucurbitis, & hirsutiora, nigrioraq;, & crassiora: radicem albam, & grandem. Hæc Plinius. Ex cuius notis facilè cognosci potest, Plinium hîc secundum Personatæ genus descripsisse. Nam de altera Personata scripserat quoque eodem capite, & libro sic inquiens. Personatam quidam Arcion uocant, cuius folio nullum est latius grandes lappas ferentem. Ex quibus Plinij uerbis planum fit, illi personatam designare, quæ maioribus cum folijs, tum lappis, siue Echinis habetur. Persolatam uerò quæ minoribus est lappis siue Echinatis capitulis. Quo fit, ut maximè redarguendum putem Leonicenum, utpote qui Plinium in hoc perperàm damnauerit, asserens non nisi unum Personatæ genus reperiri. Cæterùm Brasauolus in suo simplicium examine Lappam credidit esse Dioscoridis Aparinen, in hoc euidentius hallucinatus, quàm ut eius error explodi debeat, ut etiam ij dijudicare poterunt, qui in re herbaria etiam mediocriter uersati fuerint. Cæterùm cum Persolata in mentem mihi redegerit plantam, quam quidam Perfoliatam uocant, prætermittere quidem non potui, quin de ea hîc mentionem facerem. Est itaque Perfoliata planta, quæ folia profert pinguia, subrotunda, sed in acutum desinentia, pisi ferè modo, uenis pluribus crassiusculis secundum longitudinem protensis. Hæc priusquam caulem edat, humi procumbit. Caulis subinde erumpit gracilis, glaber, rotundus, atque etiam ramosus. Folia quæ in caule sunt, & in ramis, ab ijs magno naturæ artificio perforata sunt. Quo fit ut ego Perforatam potius, quàm perfoliatam appellandam hanc plantam esse censeam. Flores gerit aureos, è capitulis quibusdam prodeuntes, & in stellæ modum radiantes, foliosos, odore non ingrato: semen nigrum, pellucidum, psylij semine maius. Radice nititur unica, sed fibrosa. Nascitur in aruis inter segetes, in pratis, & agrorum limitibus. Floret æstate. Gustu est subamaro, & adstringenti. Datur herba ipsa in uino decocta, aut in puluerem trita ad internas affectiones & ad rupta. Ideoq; bibitur utiliter ad umbilici eminentiam, & ad Enterocelas. Strumas etiam resoluit, & curat, si emplastri modo imponatur. Illinitur quoque utiliter ad omnes inflammationes. De Per-

> Personatæ consideratio.
> Plinii tutela.
> Brasauoli hallucinatio.

PERSONATA, SIVE LAPPA MAIOR.

Personatæ uires ex Gal. *ſonata ſub alterius Arctij nomine diſſeruit Galenus libro* VI.*ſimplicium medicamentorum, his uerbis. Alterum uerò Arctium, quod Proſopida uocant, cuiusq; folia cucurbitæ ſimillima ſunt, niſi quatenus tum maiora, tum duriora, diſcutit ſimul & deſiccat, ſed & adſtringit mediocriter. Quamobrem folia eius ueteribus ulceribus mederi poſſunt. Quæ planta* Nomina. *Græcis* ἄρκτειον, *Latinis Perſonata uocatur* : Italis, Lappola maggiore : Germanis, Groß Kletten : Hiſpanis, Bardana, & *Pagamacera mayor* : Gallis, Gloteron, & Bardana.

PERSONATA

PERSONATA, SIVE LAPPA MAIOR ALTERA.

Πετασίτης. PETASITES. CAP. CIII.

PEtasites pediculus est cubito maior, crassitudine pollicis [a] à quo prægrande folium, galeri modo amplum, ceu fungus dependet. Contra phagedænas, & ulcera quæ cacoethe uocantur, efficaciter illinitur.

a Meum. ἐφ' ὧ φύλλον πεταςῶδες μεγὰς προσκείμενον ὥσπερ μύκης. i. in quo folium instar galeri magnum, incũbẽs ueluti fungus.

QVanquam scribit Ruellius, nasci Petasiten in Gallia; non tamen uideo, quomodo quis rectè eius sententiæ subscribere possit ac debeat. Quandoquidem maiorem Tussilaginem, de qua libro tertio disseruimus, pro Petasite sumpsisse uidetur, quam etiam ipsum fortè secutus Fuchsius pro eadem depinxit. Sed quoniam Petasites pediculum fundit cubito proceriorem, à quo amplum folium, galeri figura, tanquam fungus dependet: cui folium huius Tussilaginis minimè

Petasitis consideratio. Ruellii, & Fuchsii opinio.

PERFOLIATA.

respondere deprehenditur; hinc fit, ut horum alioqui doctissimorum uirorum sententiam improbandam existimem, ut libro tertio nostrarum Epistolarum ad Hieronymum Heroldum Norimbergensem Medicum scribentes, fusius declarauimus. Nobis hactenus ueram Petasiten non licuit inuenire. Atque adeò mea sententia est, quòd hæc non nascatur in Italia, argumento, quòd tam grande folium tandiu nunquam latere potuisset. Petasitis uires ex Gal. *Petasiti uires paucis reddidit Galenus libro* VIII. *simplicium medicamentorum, sic inquiens. Petasites ex tertio est ordine desiccantium. Quamobrem ad maligna, quæ cacoethe uocantur, & phagedænica ulcera, ea utuntur.* Nomina. *Non secus Latinis Petasites, ac Græcis πετασίτης nominatur.*

Ἐπιπακτίς. EPIPACTIS. CAP. CIIII.

EPipactis ab alijs elleborine[a], parua herba, exiguis folijs. Iocineris uitijs utilis, & contra uenena pota.

a Meum. ταμνίσκος μικρός. i. frutex paruus.

Epipactida

EPIPACTIS.

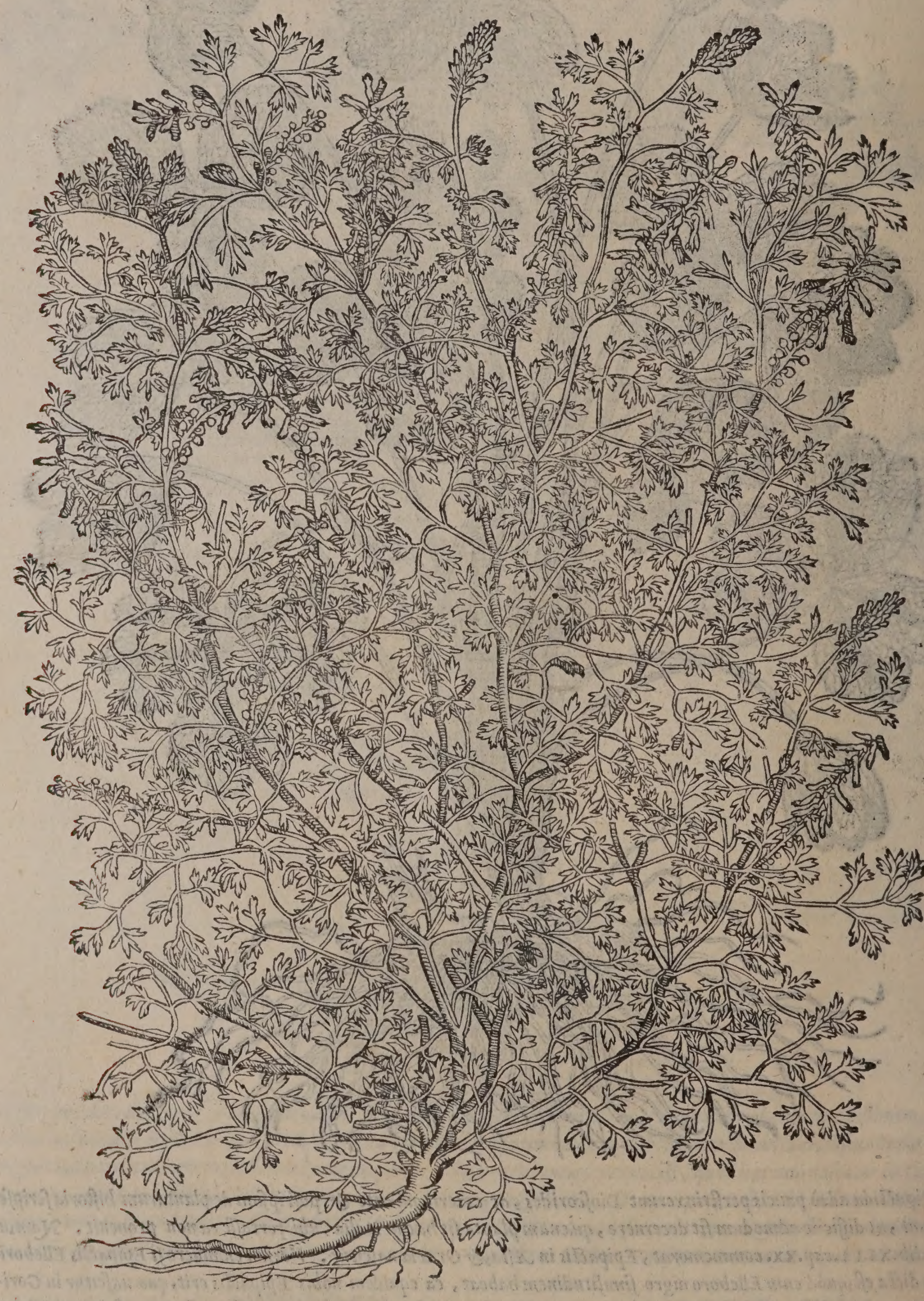
EPipactida adeò paucis perſtrinxerunt Dioſcorides, ac cæteri, qui ante & poſt ipſum de plantarum hiſtoria ſcripſerunt, ut difficile admodum ſit decernere, quænam planta ſit hæc in Italia, ubi fortaſſe ea non prouenit. Nam, ut Plinius lib.XIII.cap.XX. commemorat, Epipactis in Aſia, & Græcia naſcitur. Verùm enimuero ſi Epipactis Elleborine ex eo dicta eſt, quòd cum Elleboro nigro ſimilitudinem habeat, ea equidem nobis Epipactis erit, quæ naſcitur in Gorizienſi agro, quamq; Epipactida appellare libuit, non quòd ipſam Dioſcoridis Elleborinem eſſe cenſeamus, ſed quod Elleborum nigrum quadantenus repræſentet folijs, floribus, atque etiam radicibus. Epipactidis inter ſimplicia, quod inuenerim, non meminit Galenus. Sed Paulus idem, quod Dioſcorides, de eius uiribus tradidit. Hæc ἐπιπακτὶς Græcè dicitur: Latinè item Epipactis, & Elleborine. Epipactidis conſid. Nomina.

Καπνός. FVMARIA. CAP. CV.

a Meum. Cotavn.i.herba.
b Meũ. addit. ὁ ἐν ταῖς κρηταῖς φυόμενος. i.in hordeo nascens.

FVmaria fruticosa [a] herbula est [b], prætenera, coriandro similis, folijs candidioribus, undique numerosis, cineracei coloris: flore purpureo. Huius succus acris est: claritatem facit oculis, delacrymationemque: unde nomen traxit. Illitus cum gummi, euulsas palpebras renasci prohibet. Com manducata herba biliosam urinam trahit.

FVMARIA.

Fumariæ consideratio.

FVmaria, herba uulgaris admodum notitiæ, officinis paßim uocatur Fumus terræ. Fumariæ uerò nomen sibi asciuit, quòd eius succo oculis immisso, quibus mirificè claritatem conciliat, lacrymas, quemadmodum & fumus, cieat. Debet hæc Mauritanis longè magis, quàm Græcis, quòd illi eam pluribus commendauerint uiribus, nec eis quidem contemnendis,

FVMARIA ALTERA.

nendis, ut Serapionem, Auicennam, & Meſuem legentibus facilè patebit. Fumariæ Plinio duo traduntur genera lib. XXV. *cap.* XIII. *ubi ita ſcriptum reliquit. Capnos prima, quam pedes gallinaceos uocant, naſcens in parietinis, & ſepibus, ramis tenuiſſimis, ſparſiſq;, flore purpureo, uiridis, ſucco caliginem diſcutit: itaque in medicamenta oculorum additur. Similis & nomine, & effectu alia eſt Capnos fruticoſa, prætenera, folijs coriandri, cineracei coloris, flore purpureo. Naſcitur in hortis, & ſegetibus hordeaceis. Claritatem facit inunctis oculis, delacrymationemq;, ceu fumus, unde nomen accepit. eadem euulſas palpebras renaſci prohibet. hæc Plinius. Cæterùm quænam altera ſit Capnos, quæ etiam ab Aetio deſcribitur, ſuperius libro tertio de Ariſtolochia, & Piſtolochia differentes latius explicauimus. Eò igitur illos remittamus, qui plura de altero Fumariæ genere ſcire deſiderant. Hîc ſatis nobis ſit eius tantùm imaginem exhibere, Fumariæ alterius nomine inſcriptam. atque eius notas, quas loco citato retulimus, omittamus, ne idem fruſtrà repetere uideamur. Porrò in nothis, & Dioſcoridi adſcriptis ſimplicium nomenclaturis reperio Capnon quibuſdam Corydalion ap-*

Fumariæ genera ex Pli.

FVMARIA CORYDALIS.

pellari. Vnde factum est, ut crediderim de Capno intellexisse Galenum libro XI. *simplicium medicamentorum, ubi de galerita scribens, quæ Græcis corydos dicitur, Corydalios herbæ meminit, sic inquiens. Adieci hæc sermoni, quòd uellem clarè hoc animal, nempe galeritam, manifestare, quos ferat in capite pilos erectos: quandoquidem expertus sum eius aduersus colicos utilitatem, uelimq́; qui ipsum non norunt, iis bene monstratum. Nam & ipsa* CORYDALIS *appellata herba colicis conuenit. Et hoc quoque tibi obiter sit notatum. hactenus Galenus. Verum an de uulgari capno intellexerit his an de aliqua altera eius specie ego quidem haud decernere ausim. Nam de capno scribens libro septimo de simp. med. fac. nullam prorsus aduersus colicos affectus illi facultatem tribuit. Quo fit, ut non parua mihi oriatur suspicio aliam capni speciem Galeno* CORYDALIM *designare. Quare non mihi displicet quorundam opinio; qui plantam, quam hîc sub corydalis nomenclatione appingi curauimus, quamq́; Split nonnulli uocant quòd maiori Capno hanc congenerem esse uideam: quòdq́; eandem colicos iuuare sciam, legitimam Galeni Corydalim faciunt. His accedit flosculorum facies quæ Corydali*

rydali auiculæ ferè similis est. Crescit hæc planta folijs coriandri æmulis, sed minoribus, caulibus exilibus, ramosis, foliosisq́; floribus auicularum speciem referentibus: radicibus numerosis, tenuibus, prælongis ac subalbicantibus. Præstat uniuersa plāta ad colicos dolores, siue recens deuoretur, siue sicca in pulueremsumatur ex uino pluribus diebus. Sed iam ad Fumariæ uires redeamus, quas primùm ex Mesue sic ad sensum referā. Fumaria inter mitiora, innocentioraq́; recensetur medicamenta, quibus deiectoria uis inest. uerùm nimia huius herbæ copia facit, ut eius quoque auctoritas & precium plurimùm diminuatur. Hæc non modò aluum soluit; sed & uiscera roborat, contrahitq́; distentos eorum uillos. Omni prorsus noxa caret: quo fit, ut haurientibus nullum inferat incommodum. Roboratur deiectoria eius facultas, quòd non admodum sit ualentior, additis myrobalanis, sena, caprino sero, infectorio cocco, aut uuis passis. Præstat quæ uirentior, folijs extensis, non sanè crispis, & quæ uiolaceo sit flore. Colligi debet uerno tempore, & ex eo succus exprimi. Sunt qui hanc in uniuersum temperamento frigidam dixerint. Sed aberrarunt, quoniam in ipsa foliorum superficie reperitur & caliditas, quæ tamen eius frigiditatem non superat. Siccat præterea ordine secundo, sed semen calidum est. Deprehenditur sanè eius caliditas ex amaritudine, & acredinis parte quadam modica, quæ gustu percipiuntur. Quapropter attenuat, penetrat, obstructiones aperit, ac deiectoriæ est facultatis. Sicuti frigiditatis, & acerbæ qualitatis adminiculo cohibet, aggregat, & roborat. Aluum facilè deijcit, bilem trahit, & adustos humores. Eius uis non modò ad hepar; sed & ad uenas diffunditur. Quamobrem sanguinem expurgat, omnibusq́; incommodis medetur à bile, aut exustis humoribus prouenientibus. Proinde elephantiasi medetur, aduersus carcinomata efficax est, lichenas, & alia cutis uitia mirificè emendat: quin & omnibus morbis auxiliatur, qui ex uiscerum infarctu originem ducunt. Roborat Fumaria uentriculum, iecur, & cætera interna uiscera, biliosasq́; finit febres, quemadmodum & eas, quæ ex uasorum obstructione excitantur. Fumariæ meminit Galenus lib. VII. simplicium medicamentorum, ubi de eius uiribus differit his uerbis. Capnos, hoc est, Fumaria acris simul, & amaræ qualitatis est particeps, nec tamen planè expers est acerbæ. Quamobrem urinam biliosam multam prouocat, sanatq́; iecinoris obstructiones, et debilitates. Succus eius oculorum aciem acuit, non paulum trahens lacrymarum, uelut ipse fumus: nam hinc ei appellatio indita. Plebeius quidam ea uti solebat ad stomachum roborandum, unaq́; uentrem lubricandum. Siquidem herbam primùm desiccatam condebat: porrò cùm uti uolebat, subductionis quidem gratia, melicrato inspergebat: at roborare uolens stomachum, uino nimirum diluto. Herba, quæ Græcis καπνὸς, Latinis quoque Capnos & Fumaria nominatur: Arabibus, Scebiterig, siue Sabeteregi: Officinis medicorum, Fumus terræ: Italis, Fumaria, & Fumoterra: Germanis, Erdtrauch: Hispanis, Palomilha: Gallis, Fumeterre.

Fumariæ uires ex Mesue.

Fumariæ uires ex Gal.

Nomina.

Λωτὸς ἥμερος. LOTVS VRBANA. CAP. CVI.

Lotum urbanam alij trifolium uocant. nascitur in hortis. Extractus succus addito melle, oculorum argema, nubeculas [a], cæterasque caligines discutit.

a Meum. καὶ ἀχλύματα. i. & albugines.

Λωτὸς ἄγριος. LOTVS SYLVESTRIS. CAP. CVII.

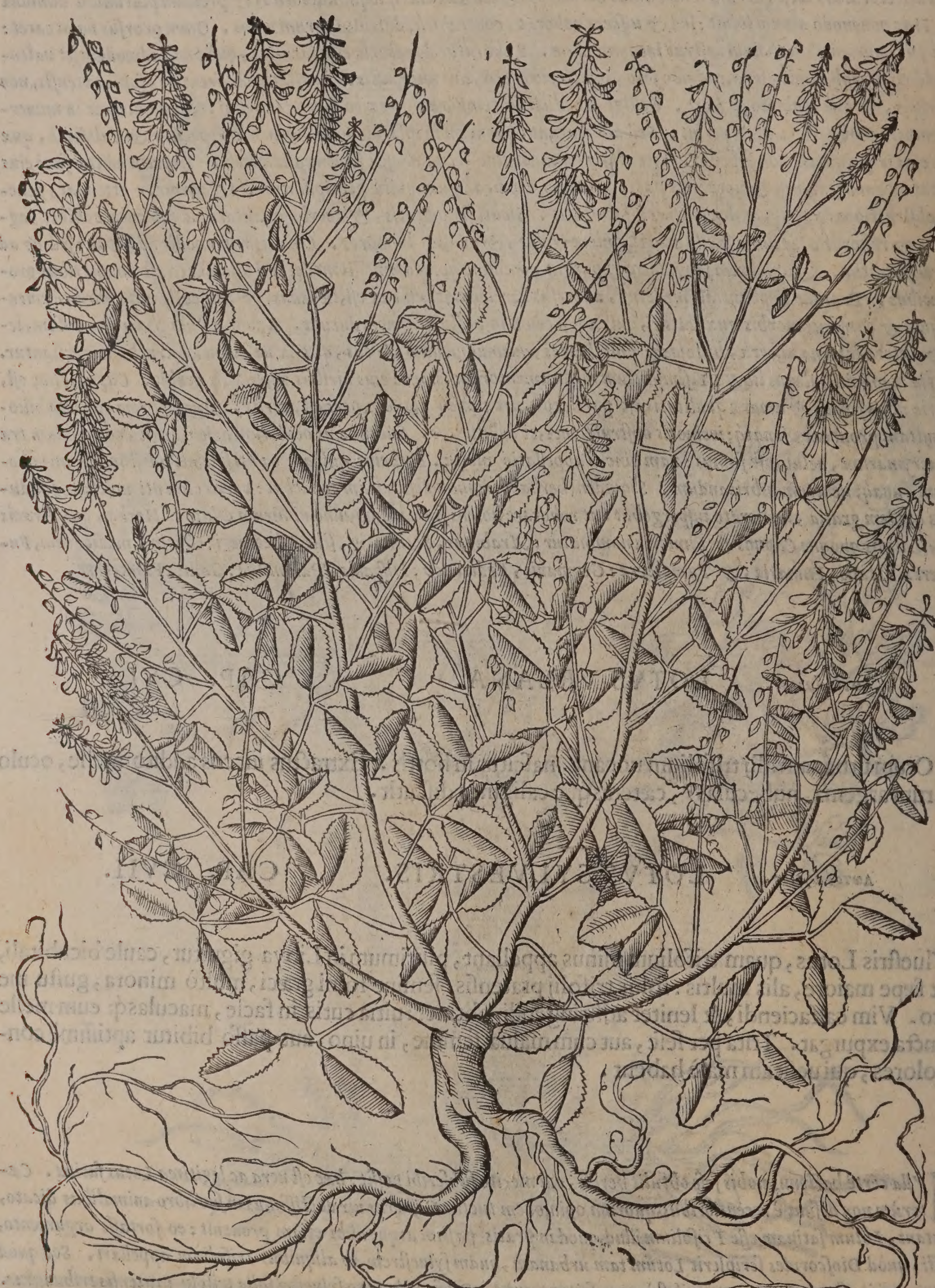
Syluestris Lotus, quam trifolium minus appellant, plurimum in Libya gignitur, caule bicubitali, & sæpe maiore, alis multis: folijs trifolij pratensis: semine fœni græci, multò minora, gustu medicato. Vim calfaciendi, & leniter adstringendi obtinet: uitia cutis in facie, maculasq́; cum melle peruncta expurgat. Trita per sese, aut cum maluæ semine, in uino, aut passo bibitur aptissimè contra dolores, qui uesicam malè habent.

Nulla certè hactenus nobis sese obtulit herba, cui meritò subscribi possit: hæc est uera ac legitima Lotus satiua. Cæterùm non desunt è recentioribus, quorum opinionem tuetur Gesnerus uir doctissimus in suo libro animalibus dicato, qui putant, Lotum satiuam esse Trifolium illud, quod in pratis passim atque alibi etiam prouenit: eo fortasse argumento, adducti, quòd Dioscorides scripserit Lotum tam urbanam, quàm syluestrem ab aliquibus trifolium appellari. Sed quòd errent ij, qui ita sentiunt, ex eo manifestè cognoscitur, quòd à Dioscoride Loto syluestri folia trifolij pratensis tribuantur. Nam si Dioscoridi Lotus satiua fuisset trifolium pratense, is nimirum scriptis tradidisset, eam in pratis nasci, non in hortis: atque satis illi fuisset Lotum syluestrem satiuæ similem reddere, omissa trifolij pratensis mentione. Hinc ergo colligendum arbitror, Lotum esse plantam aliam à Trifolio: eosq́; in errore uersari, qui secus opinantur. Sunt porrò alij, qui existimant, eam plantam esse Lotum urbanam, quam uulgares herbarij, & officinæ Melilotum falsò appellant, utpote quæ folijs constet trifolij effigie, nascaturq́; non in pratis tantùm, sed etiam in uiridarijs ac hortis. Verùm horum sententiam cur planè probem, aut refellam, nihil equidem habeo, cùm ij sua potius opinione duci, quàm rationibus aut auctoritatibus niti uideantur. Ego uerò Vrbanam lotum eam trifolij odoratam plantam esse censeo, quam antea Cytisum faciebamus, quamq́; Romæ uulgò Tribolo dicitur, & alibi in Italia Trifoglio cauallino, quòd eius pabulo maximè delectentur equi. Siquidem hæc omnino

Loti utriusque consideratio. Gesneri, & aliorum opin. reprobata.

λωτοῦ ἑλείου .i. Loti palustris, meminit Gal. 2. ad Glauconem. 2. inter refrigerantia & humectantia.

LOTVS VRBANA.

omnino Trifolij genus est. odore sanè eximio ac suaui. Quo fit, ut unguentarij, & qui odoratis aquis conficiendis dant operam, ex hac quoque planta stillatitiam conficiant aquam. Atqui non solùm adducor ad credendum, hanc herbam esse Lotum urbanam quòd folia gerat trifolij adeò similia, ut Trifolium quoque dicatur, sed quòd sciam, eius succo oculorum nubeculas deleri. Germani huiusce flores colligunt, & pro meliloto passim utuntur, quemadmodum & Boemi consultius fortasse; quàm Itali. Syluestris uerò Lotus, quam copiosam in Libya gigni tradidit Dioscorides, an nascatur in Italia, non ausim affirmare, quòd non meminerim ibi eam me usquam uidisse. Verùm in Boemia copiosa admodum prouenit, folijs Trifolij: caule cubitali ramoso; alis multis: floribus in capitulis cæruleis: semine fænograci: sed paruo, & odorato. Loti utriusque uires reddidit Galenus libro VII. *simplicium medicamentorum, sic inquiens. Lotus domestica, quam quidam triphyllon,*

Loti utriusque uires ex Gal.

LOTVS SYLVESTRIS.

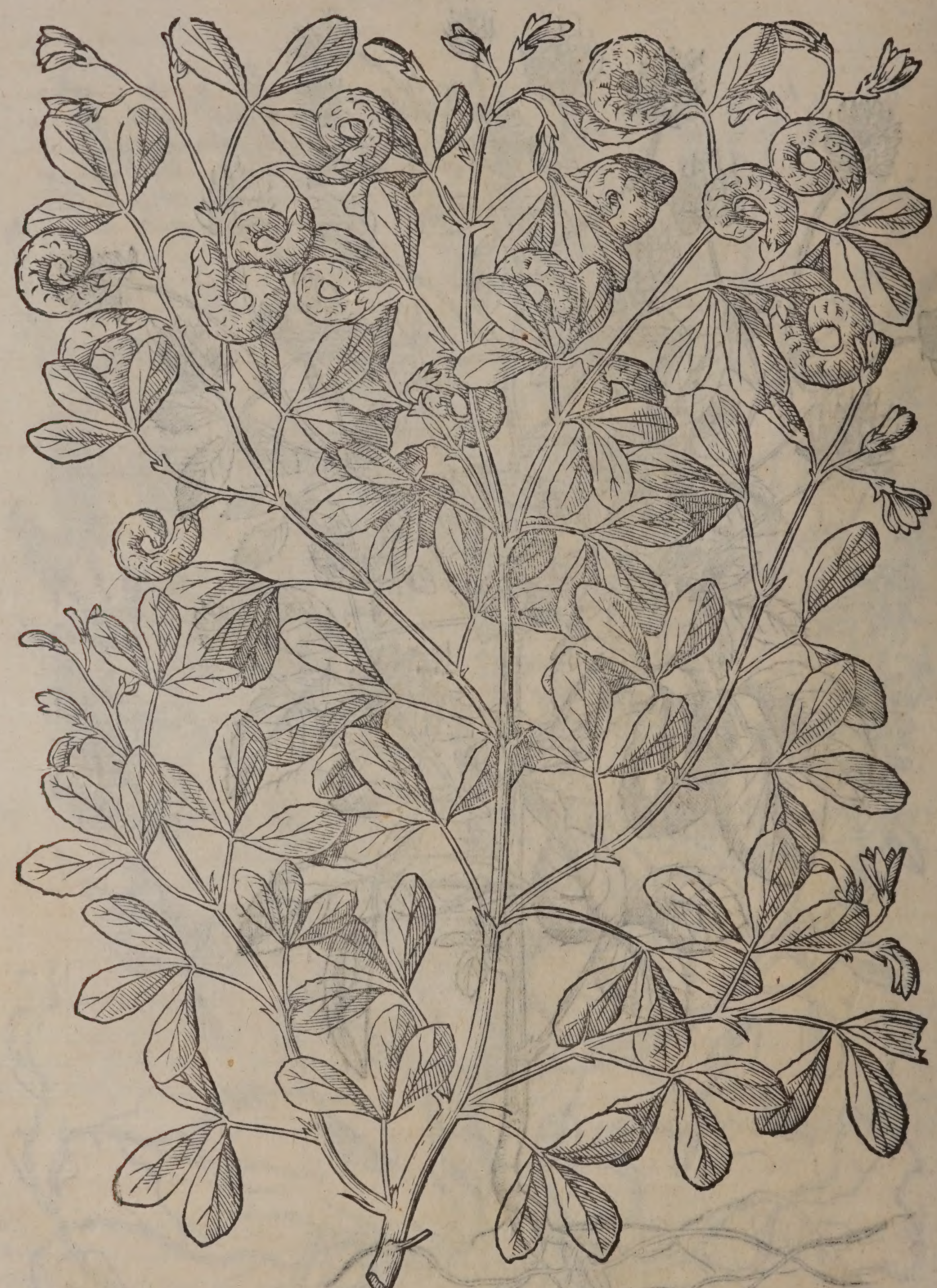
triphyllon, hoc eſt, trifolium nominant, ut mediocriter concoquendi uim poſſidet, ſic etiam exiccandi: in caliditatis, frigiditatisq́; coniugatione media quodammodo eſt, & temperata. Lotus autem agreſtis plurima in Libya prouenit. Semen eius ſecundi eſt ordinis excalfacientium, habetq́; nonnihil abſterſorium. Λωτὸς quæ Græcè ἥμερος, Latinè Lotus urbana cognominatur: Italicè, Loto domeſtico. Quæ uerò λωτὸς ἄγριος Græcis, Lotus ſylueſtris Latinis uocatur: Italis, Lo to ſaluatico. Arabes utrunque cum Aegyptio etiam indifferenter uocant Handachocha, Garch, & Thusf. Nomina.

Κύτισος. CYTISVS. CAP. CVIII.

CYtiſus frutex eſt albus in totum, ut rhamnus, ramos ſpargens cubitales, & maiores: in quibus folia fœni græci, aut loti trifoliæ, minora, dorſo medio prominente. Ea digitis trita erucam olent, guſtataq́ue cicer recens ſapiunt. Folia refrigerant: tumores inter initia diſcutiunt, ſi cum pane trita illinantur: decoctum potu urinam ciet. Nonnulli, quòd apes alliciat, prope aluearia ſerunt.

Credidimus

CYTISVS.

Cytisi consideratio.

CRedidimus iandudum Cytisum, si tamen is in Italia proueniret, non aliam esse plantam, quàm eam Trifolij odorati speciem, quæ Romanis uulgò appellatur Tribolo, alijs uerò Trifoglio cauallino, hoc est, Trifolium equinum, eo quòd equis gratissimum sit pabulum, cùm nulla sanè mihi occurreret planta, quæ magis notis omnibus Cytisum præ se ferre uideretur. In hanc opinionem me primùm deduxerat Plinius, quòd scripserit, iumenta degustato Cytiso hordeum spernere. Nam cùm certò scirem, equos adeò huius Trifolij genere auidos esse, ut eo magis delectentur, quàm hordeo, auena, & reliquis frugibus; idcirco uidebar non temerè adduci, ut crederem, hanc stirpem legitimum esse Cytisum, præsertim cum pluribus constet notis, quæ Cytiso respondent. Huc præterea alia accedebat ratio, quòd cùm Dioscoridem uiderem de Cytiso inter herbas, non autem inter frutices, & arbores disserere, non aliud quidem mihi persuadere poteram, quàm quòd Cytisus esset herba potius, quàm arbor: præcipuè cùm palàm sit, iumenta herbas, & fœnum potius depasci, quam arborum frondem. Siquidem eruo, & medica herbis antiqua ætas armenta, & pecora alebat, ac saginabat. His itaque rationibus

bus fretus (tunc enim plura neglexeram inuestigare) adductus eram, ut existimarem, illud Trifolij genus odoratum quod postea Lotum esse urbanam agnouimus, omnino esse Cytisum. Verùm enimuero cùm postea rem hanc accuratius rectiusq; expendissem, me in errore uersari deprehendi. Proinde in præsentia non grauabor priorem mutare sententiam, constanterq; affirmare, aliam ab illa planta Cytisum esse: nec eam quidem herbam, sed fruticem, qui cultura arborescat. Non enim is sum, qui opinionis alicuius sustinendæ gratia adeò pertinax esse uelim, ut falsum magis, quàm uerum tueri contendam. Sed quòd iure putem in aliam me deuenisse sententiam, facit in primis Galenus libro primo de antidotis, ubi Cytisum fruticem esse myrti magnitudine scribit, his uerbis. In Mysia quoque, qua parte nostræ prouinciæ finitima est tractus occurrit, quem Britton nominant, in quo mel Attico persimile magna cum admiratione conspexi. Extabat enim ibi quoque collis quidam non magnus, saxosus totus, thymo, & origano refertus: alibi locus erat Cytiso plenus. Apes plurimum mellis ex Cytisi floribus excerpere scriptores uno ore tradunt. Fruticosa uerò planta Cytisus est, eam altitudinem attingens, ad quam myrti crescunt. hæc Galenus. Est deinde Plinius, quem Galeno subscripsisse inuenio libro XII.*cap.* III. *cùm inquit. Alterum est ebeni genus fruticosum, Cytisi modo & tota India dispersum. Et libro* XVI.*cap.*XXXVIII.*ubi inter arbores Cytisum enumerat, scribens. Tota ossea est, ilex, cornus, robur, Cytisus, morus, ebenus, lotus, & quæ sine medullà esse diximus. Sed hæc prius à Theophrasto scripta sunt lib. quinto, cap. quarto de plantarum historia, his uerbis. Ergo grauissima, spississimaq; Buxus tota. Ebenus sua tantùm medulla, in qua & coloris nigredo constat. Neutra in aquis fluitat. Ex reliquis celti primatus indubiè datur. Spissa & roboris medulla, quod atrum cognominant, atque etiam magis Cytisi: quippe cùm hæc proxima ad Ebenum accedere uideatur. Constat præter id Cytisum esse arborem Strabonis testimonio. Ipse enim de Balsamo scribens libro* XVI. *suæ geographiæ. Balsamum, inquit, arbor est odorata, & fruticosa, Cytiso, & Terebintho similis. Accedit his etiam Columella, qui idem testari uidetur in calce libri* V.*ubi cùm longius de Cytiso disseruisset, demum inquit. Hactenus de arboribus præcepisse abundè est. Horum itaque probatorum authorum testimonio planum fieri arbitror, Cytisum arborescentem esse fruticem myrti modo, ut Galenus scriptum reliquit. Porrò Cytisi plantam cuius imaginem hic excudi curauimus, misit mihi dono Iacobus Antonius Cortusus, patritius Patauinus. Eam quidem legitimam referre Cytisum omnibus suis notis conspicuum est. Nam non solùm ipsius folia, & totius plantæ color Cytisum referunt, sed & ipsa ligni materies, quæ nigra est, & Ebeni modo firmissima. Nascitur (ut audio) copiosa in Regno Neapolitano, ac etiam fortasse alibi in Italia, quanquam à me nusquam uisa sit antea. Cæterùm non desunt, qui sibi persuadeant, atque etiam scriptis tradant (ut Gesnerus in libro magno, quem de quadrupedibus edidit) se Cytisum uidisse, legisseq; in Italia in syluis, alijsq; syluestribus locis, qui per se tantùm proueniat. Sed equidem dubitauerim, ne, & ipsi decipiantur: quandoquidem ij, quantum ex eorum scriptis colligi potest, Coluteam sic Theophrasto uocatam sumunt pro Cytiso. Neque propterea illud dixerim, quòd putem cytisum sua sponte non prouenire, cùm teste Columella lib.* IX.*cap.* IIII. *de re rustica, duplex sit cytisus, una satiua, & altera suæ spontis: sed quòd scribat Plinius, raram esse in Italia. De satiua autem Cytiso diligentissimè scripsit idem Columella lib.* V.*de re rustica, capite ultimo, cuius hîc uerba subijciam. Cytisum, inquit, in agro esse quàm plurimum maximè refert, quòd gallinis, apibus, capris, bubus quoque, & omni generi pecudum utilissimus est, quòd ex eo citò pinguescit, & lactis plurimum præbet ouibus: tum etiam quòd octo mensibus uiridi eo pabulo uti, & postea arido possis. Præterea in quolibet agro, quanuis macerrimo, celeriter comprehendit: omnem iniuriam sine noxa patitur. Mulieres quidem si lactis inopia premuntur, Cytisum aridum in aqua macerari oportet, & cùm tota nocte permaduerit, postero die expressi succi ternas heminas permisceri modico uino, atque ita potandum dari: sic & ipsæ ualebunt, & pueri abundantia lactis confirmabuntur. Satio autem Cytisi uel autumno circa idus Octobris, uel uere fieri potest. Cùm terram bene subegeris, areolas facito, ibiq; uelut ocymi semen Cytisi autumno serito. Plantas deinde uere disponito, ita ut inter se quoquouersus quatuor pedum spatia distent. Si semen non habueris, cacumina Cytisorum uere deponito, & stercoratam terram circumaggerato. Si pluuia non incesserit, rigato quindecim proximis diebus, simul atque nouam frondem agere cœperit, sarrito, & post triennium deinde cædito, & pecori præbeto. Equo abundè est uiridis pondo* XV.*bubus pondo uicena, cæterisq; pecoribus pro portione uirium. Potest etiam ante Septembrem satis commodè ramis Cytisus seri, quoniam facilè comprehendit, & iniuriam sustinet. Aridum si dabis, parcius præbeto, quoniam uires maiores habet, priusq; aqua macerato, & exemptum paleis permisceto. Cytisum cùm aridum facere uoles, circa mensem Septembrem, ubi semen eius grandescere incipiet, cædito, paucisq; horis, dum flaccescat, in sole habeto: deinde in umbra exiccato, & ita incondito. hactenus Columella. Plinius quoque Cytisi historiam copiosè prosequitur lib.* XIII.*cap.*XXIIII.*ubi hæc habet. Frutex est & Cytisus ab Aristomacho Atheniensi miris laudibus prædicatus pabulo ouium, aridus uerò etiam suum: spondetq; iugero eius annua H-S. MM. uel mediocri solo redditus. Vtilitas quæ eruo, sed ocior satietas, perquàm modico pinguescente quadrupede, ita ut iumenta hordeum spernant. Non ex alio pabulo lactis maior copia, aut melior: super omnia pecorum medicina à morbis omni usu præstante. Quin & nutricibus in defectu lactis aridum, atque in aqua decoctum, potui cum uino dari iubet; & firmiores, celsioresq; infantes fore. Viridem etiam gallinis, aut si aruerit madefactum. Apes quoque nunquam defore, Cytisi pabulo contingente, promittunt Democritus, & Aristomachus. Nec aliud minoris impendij est. Seritur cum hordeo, aut uere semine ut porrum, uel caule autumno ante brumam. Si semine madidum: & si desint imbres, satum spargitur. Plantæ cubitales feruntur scrobe pedali. Seritur post æquinoctia tenero frutice: perficitur triennio: demetitur uerno æquinoctio, cùm florere desijt, uel pueri uel anus uilissima opera. Canus aspectu, breuiterq; si quis exprimere similitudinem uelit, angustioris trifolij frutex. Datur animalibus post biduum semper: hyeme uerò quòd inaruit, madidum. Satiant equos denæ libræ, & portione minora animalia: obiterq; inter ordines allium & cepe seri fertile est. Inuentus hic frutex in Cythno insula, inde translatus est in omnes Cycladas, mox in urbes Græcas, magno casei prouentu. Propter quòd maximè miror rarum esse in Italia. Non æstuum, non frigorum, non grandinum, aut niuis iniuriam expauescit. hæc Plinius. Ex quibus hîc certè subit nobis mirari Gesnerum, uirum alioqui eruditione clarum, quòd in suo magno libro de quadrupedibus, ubi probare contendit arborem, quam*

Cytisus frutex est, non herba.

Cytisi historia ex Col.

Cytisi historia ex Plin.

Gesneri lapsus.

rura Tridentina Eghelum uocant (nos eam Anagyris generi adſcripſimus) eſſe Laburnum, ſcribat ex authoritate Democriti Cytiſum apibus aduerſari. Qua in re is mihi quidem uidetur (pace eius dixerim) non fuiſſe memor illorum uerborum, quibus paulò antè aſſeruerat eiuſdem Democriti teſtimonio, apes nunquam defore, cytiſi pabulo contingente. Id quod nos quoque ex Plinio paulò ſuprà retulimus. Cæterùm de Trifolio illo odorato, cuius initio huius commentationis, atque etiam fuſius libro tertio in Trifolijs mentione fecimus, neque Dioſcorides, neque Galenus, quod ſciam, quicquam memoriæ prodiderunt. Non deſunt, qui id uelint eſſe Theophraſto plantam Mel frugum appellatam, quam ipſe inter loti genera recenſet libro VII. *cap.* XIIII. *de plantarum hiſtoria, ubi ſic inquit. Quædam enim formis pluribus conſtant, quanquam nomen unum ſortiantur, ut ita fermè æquiuoca ſint, ceu lotus. Huius enim genera plura redundant, folio, caule, flore, fructuq; diſcreta. Inter quæ uel illud redditur, quod Mel frugum appellatur, diuerſum tum uiribus in uſu cibario, tum quòd non eadem loca deſideret. hæc Theophraſtus. Quæ ſanè illorum ſententiam mihi probare non uidentur, quòd Trifolium odoratum minimè in cibis ueniat, & ijſdem in locis naſcatur, in quibus lotorum omne genus uireſcere conſpicitur. Atqui Plinio libro* XXII. *cap. ultimo, nil aliud eſt Mel frugum, Dioclis teſtimonio, quàm panicum.* Cytiſi uires ex Gal. *Cytiſi uires Galenus libro* VII. *ſimplicium medicamentorum, reddidit his paucis uerbis. Cytiſi folia digerendi facultatem obtinent aquæ temperatæ miſtam, ſicut & malue folia.* Nomina. *Planta ut Græcè* κύτισος, *ita etiam Cytiſus Latinè, & Citiſo Italicè dicitur.*

Λωτὸς αἰγύπτιος. LOTVS AEGYPTIA. CAP. CIX.

EST & in Aegypto lotus, quæ in campis flumine inundatis prouenit, caule fabæ: flore paruo, candido, lilio ſimili, quem tradunt occidente ſole comprimi occludique, ad ortum autem aperiri: adduntque, caput ipſum ueſpera aquis condi, & ad exortum ſolis emergere. Caput quale papaueris, maximum: & intus grana, ceu milij, quæ Aegyptij exiccant, & in panes cogunt. Radicem lotos hæc habet, mali cotonei ſimilitudine, quæ cruda coctaque manditur: decoctaque lutei oui qualitatē exhibet.

Loti Aegyptiæ hiſt. ex Theophr. *LONGAM ſatis hiſtoriam de Loto Ægyptia poſteritatis memoriæ tradidit Theophraſtus libro* IIII. *cap.* X. *de plantarum hiſtoria, cuius hic uerba referam. Qui Lotus, inquit, uocitatur, planis parte maxima prouenit, cùm rura inundantur. Huic natura caulis ſimilis fabæ, & fructus eodem modo, uerùm minores, gracilioreſq;. Naſcitur fructus in capite, modo quo in faba: flos candidus, lilijs foliorum anguſtia proximus: multi ac denſi promiſcui exeunt. Sole occidente ſe comprimunt, caputq; integunt, ad ortum aperiuntur, & ſuper aquam aſſurgunt: idq; facit, dum caput perficiatur, floreſq; defluant. Capitis magnitudo quanta papaueris maximi, & percingitur inciſuris non alio modo, quàm papauer: niſi quòd in his fructus frequentior habetur, qui milio non abſimilis eſt. In Euphrate caput floreſq; mergi referunt, atque deſcendere uſque in medias noctes, tantumq; abire in altum, ut ne demiſſa quidem manu capere ſit, diluculò deinde redire, & ad diem magis: ſole oriente iam extra undas emergere, floremq; patefacere: quo patefacto amplius inſurgere, ut planè ab aqua abſit altè. Ægyptij capita ipſa aceruis putrefaciunt, cumq; tegumenta putruerint, in flumine lauando ſeparant fructum, & ſiccantes, pinſenteſq; panem faciunt, eoque cibo utuntur. Radix loti Corſion appellata, rotunda eſt, cotonei mali amplitudine, cortice nigro, quali nux caſtanea tegitur. Corpus internum candidum: elixum, aſſumque in ſpecimen albuminis uertitur, gratum cibis: manditur etiam crudum, ſed gratius decoctum ſeu aqua, ſeu pruna. Hactenus de Loto Ægyptia Theophraſtus.* Arabum Handachocha. *Cæterùm hanc, & ſupradictas Loti ſpecies Serapio ſua lingua Handachocham indifferenter nominat. E cuius ſemine oleum exprimitur Mauritanis ad articulorum dolores expetitum. Neque enim ſit Handachochæ oleum ex uulgaris trifolij ſemine, ut quidam aberrantes exiſtimant, ſed ex omnium Lotorum ſemine, & ex eo tantùm trifolio, quod aſphaltiten Græci uocant.* Lotus Aegyptia ex Gal. *Loti Ægyptiæ breuiter meminit Galenus inter alias lotos, libro* VII. *ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Loti Ægyptiæ ſemen in panes quidem cogitur.* Nomina. *Planta* λωτὸς αἰγύπτιος *Græcè, Lotus Ægyptia Latinè, Handachocha Arabicè, & Loto d'Egitto Italicè appellatur.*

Μυριόφυλλον. MYRIOPHYLLVM. CAP. CX.

MYriophyllum, ſiue millefolium [a], caulis eſt tener, ſingularis, unica nixus radice: plurimis folijs: læuibus, fœniculo ſimilibus, unde nomen accepit. Caulis flaueſcit [b], uarius, ac ueluti ex induſtria deliniatus. naſcitur in paluſtribus. Vulnera recentia ab inflammatione uindicat, ſi uel uiride, uel ſiccum ex aceto oblinatur: præcipitatis in potu cum aqua, & ſale datur.

a Meum. καυλίσκος. i. cauliculus.
b Meum. διάπυκνος. i. denſus.

Etſi

MYRIOPHYLLON.

ETſi non deſunt, qui uelint Myriophyllum, ut ſuperius in Stratiotis millefolij commentatione diximus, eſſe uulgare Millefolium, quo omnes paſſim utuntur in Italia; tamen cùm hoc plurimis caulibus à radice proſiliat, folijs conſtet à fœniculo diuerſis, naſcaturq́; in pratis & incultis, non autem in paludibus, hinc ſatis perſpicuum fieri puto, hos qui ita ſentiunt, in errore uerſari. Equidem legitimum Myriophyllum me inueniſſe, & ſæpe uidiſſe crediderim in uallis Ananiæ paluſtribus, unico tantùm caule, innumeris foliolis referto, capillaceis fœniculi modo, odore non ingrato. Huius plantæ hîc picturam damus, aliamq́; appinximus ad nos Piſis miſſam ab eruditiſſimo uiro Luca Ghino. Myriophylli uires paucis perſtrinxit Galenus lib. VII. *ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Myriophyllum uſqueadeò deſiccatoriæ eſt facultatis, ut uulnera glutinet. Quod Græci* μυριόφυλλον, *Latini item Myriophyllum, & Millefolium aquaticum uocant: Itali, Miriophillo.*

Myriophylli conſid.

Myriophylli uires ex Gal.

Nomina.

MYRIOPHYLLON ALTERVM.

Μύῤῥις. MYRRHIS. CAP. CXI.

a Meum'. λό-χεια. i. quæ a partu ſequi debent.

MYrrhis ſimillima eſt cicutæ, caule, folijsque: radix ei oblonga, mollis, rotunda, odorata, cibo non inſuauis. Quæ pota in uino, phalangiorum morſibus auxiliatur: cit menſtrua [a], & partus ſecundos, purgátque à puerperio fœminas: ſubuenit & phthiſicis cocta in ſorbitione. Aiunt quoque eandem bis die térve potam ex uino, in peſtilentia ſalutarem eſſe, & ne morbi contagia ſentiantur, obſtare.

Myrrhidis conſideratio. Cicutaria.

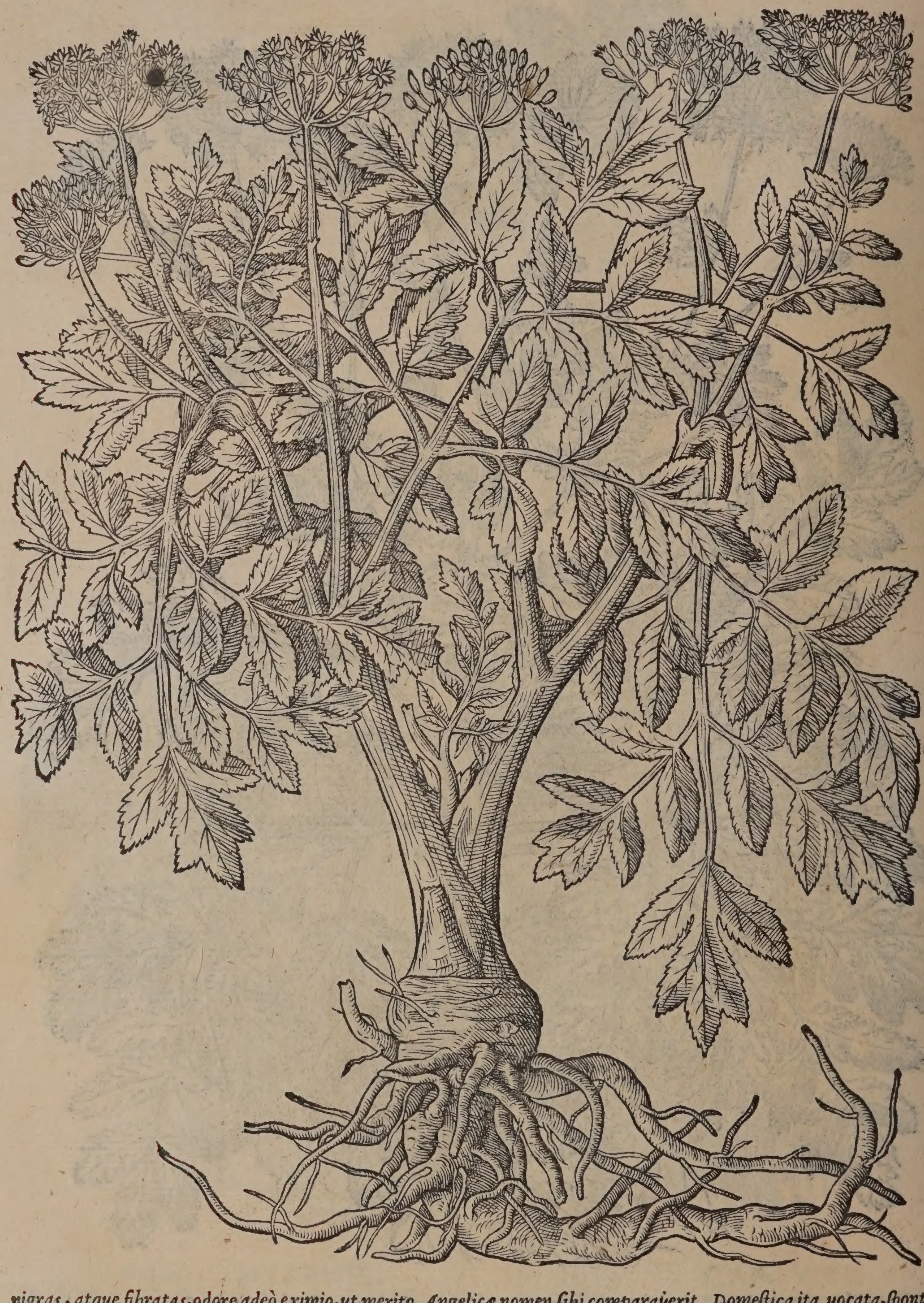
GIgnitur in quàm plurimis Italiæ locis planta quædam cicutæ faciem repræſentãs, minor tamen, minimeq; graueolens, Cicutaria nonnullis uocata, quam quidam cenſent legitimam eſſe Myrrhim. Sunt deinde, qui pro Myrrhide Angelicam uulgò appellatam accipiant. Alij uerò (ut Manardus) illud oleris genus intelligunt, quod Chærefolium uocant. Veruntamen hoc (meo iudicio) nullis notis Myrrhida refert, ſicuti nec illa: tametſi huius radix à recentioribus in peſtilentia

MYRRHIS.

tia miris laudibus commendetur. Quòd autem Angelica non ſit Myrrhis, ex eo euidentiſsimum eſſe arbitror, quòd ei folia ſint ſatiuæ paſtinacæ ſimilia, non quidem multifida, ueluti cicutæ. Cæterùm ſi Myrrhis in Italia prouenit, nulla ſanè mihi hactenus ſeſe obtulit planta, quæ magis illi reſpondeat, quàm hæc, cuius hîc effigiem pictam exhibemus, quæ quidem longè ab Angelica differt. Sed quoniam ANGELICAE *mentio incidit, ne tam præſtantiſsimam plantam ſilentio prætereamus, hîc fuſius de ea nobis diſſerendum eſt. Hæc itaque planta cubitalem excedit altitudinem, caule geniculato, inani, multis alarum cauis referto: folia profert oblonga, per ambitum ſerrata, in nigrum uireſcentia: flores albos, in umbellam cohærentes: è quibus ſemen prodit tenue, lentium modo compreſſum. Radix ei ſubeſt craſſa raphani modo, quæ in plures diuaricatur ramos, guſtu acris, & ſuauiter odorata. Huius plura ſunt genera. Nanque alia ſatiua, alia Domeſtica, alia Sylueſtris, alia in aquoſis proueniens. Satiua paſſim ſeritur in Miſnia, & alijs fortaſſe Germaniæ locis, in campis, coliturq; diligenter, quod inde non mediocrem recipiant prouentum. Eruitur tertio à ſatu anno. Radices habet* Angelicæ hiſtoria, & uires.

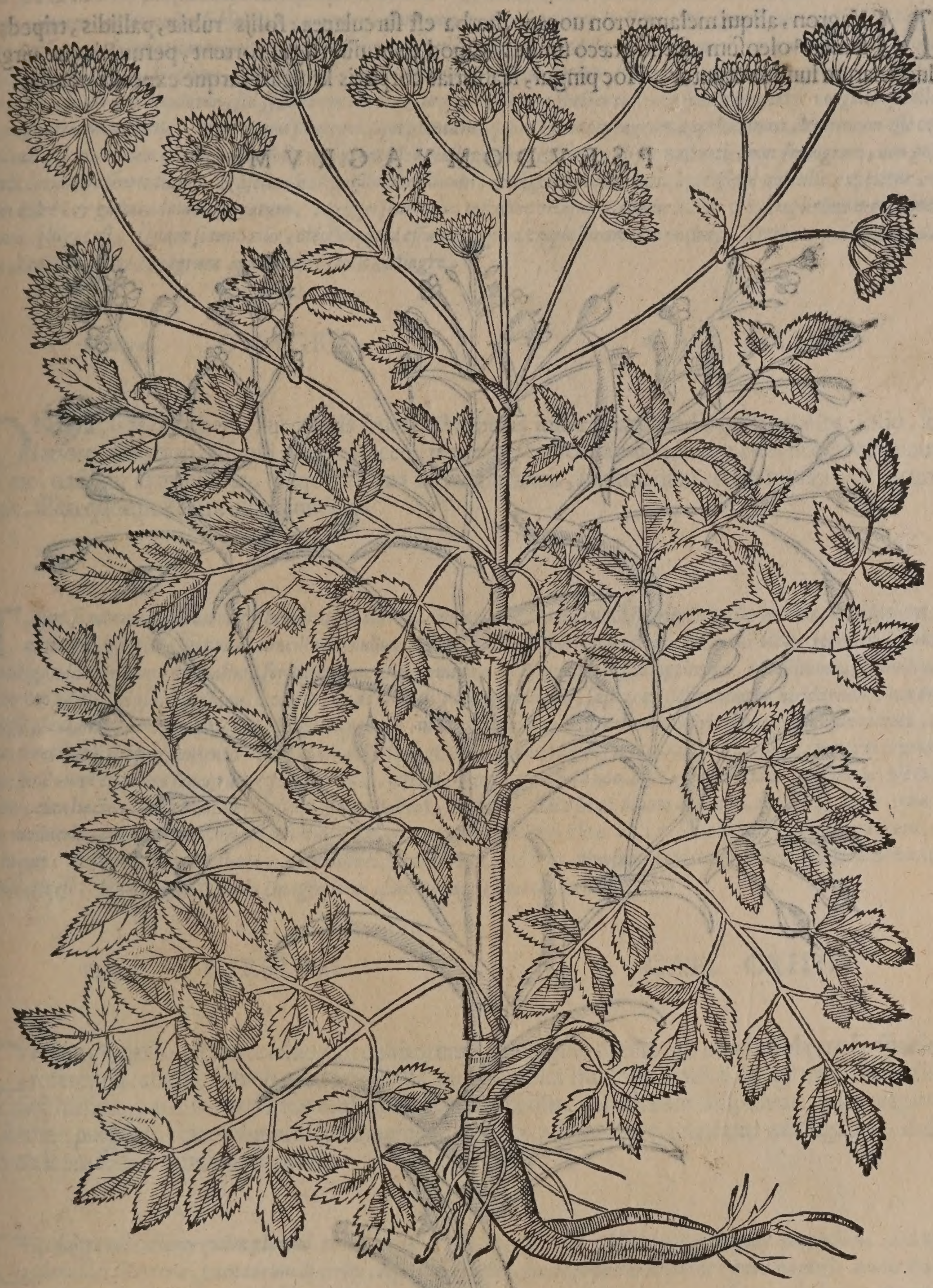
ANGELICA SATIVA.

nigras, atque fibratas, odore adeò eximio, ut merito Angelicæ nomen ſibi comparauerit. Domeſtica ita uocata, ſponte per ſe naſcitur iiſdem in montibus, in quibus ſylueſtris. Sed folijs, caule, umbellæ ſemine & radice, longè grandioribus. Radix illi eſt ſuccoſa, ſubalbicans, acris, & ſuauiter odorata. SYLVESTRIS *autem pumilior eſt, ſed uiribus omnium præſtantiſſima. Radice nititur pollicis craſſitudine, & ſæpe maiore, ſucco flaueſcente referta, guſtu acerrimo, & odore præſtanti. Aquatica cæteris grandior eſt, ſed uiribus longè imbecillioribus. Excalfacit, pariterq́; deſiccat ordine ſecundo completo, aut tertio incipiente. Proinde aperit, attenuat, & diſcutit. Venenis mirificè aduerſatur: quare peſtilentiam arcet hauſta, aut frequenter commanſa. Ipſa per ſe ſumpta pituitoſos, lentosq́; humores digerit. Idem præſtat & radicis decoctum. quod etiam celerius ex frigore tuſſientibus auxiliatur: expectorat enim efficaciter craſſam, lentamq́; pituitam. Sanantur eodem ex aqua, aut uino interna uiſcerum ulcera, concretusq́; ſanguis diſſoluitur, & roboratur uentriculus. Radix in puluerem trita animi deliquijs, & cæteris cordis affectibus opem unicè præſtat. Valet ad rabioſorum,*

& ueneno-

ANGELICA SYLVESTRIS.

& nenenoſorum morſus, exterius cum ruta impoſita, & intrò in corpus aſſumpta. Hinc fit, ut recentiores quidam magna opinione hanc ſuis inſerant antidotis. Datur radicis ſemidrachma una cum Theriacæ drachma è ſua ipſius aqua iis, qui peſte laborant & deinde ſudare coguntur, repetiturq; eodem modo poſt ſeptem horas. Aliqui enim hoc tantùm antidoto ſanati ſunt. Manſa radix, & dentium cauis impoſita, eorum dolorem ſedat, quinetiam anhelitum adeo commendat, ut præſumpti allij odorem occultare facilè poſſit. Myrrhidi iam ſuas reddamus uires ex Galeno, qui eas lib. VII. *ſimplicium medicamentorum, his uerbis deſcripſit. Myrrhis, quidam myrrham nominant. Radicem habet odoris iucundi, & dulcem, quæ menſes mouet, & ea quæ in thorace, ac pulmone ſunt, expurgat. Itaque ex ſecundo ordine fuerit excalfacientium, adiuncta quadam partium tenuitate.* Μύῤῥις *ita Græcis, Myrrhis quoque Latinis dicitur: Italis, Mirrhide.*

Myrrhidis uires ex Gal.

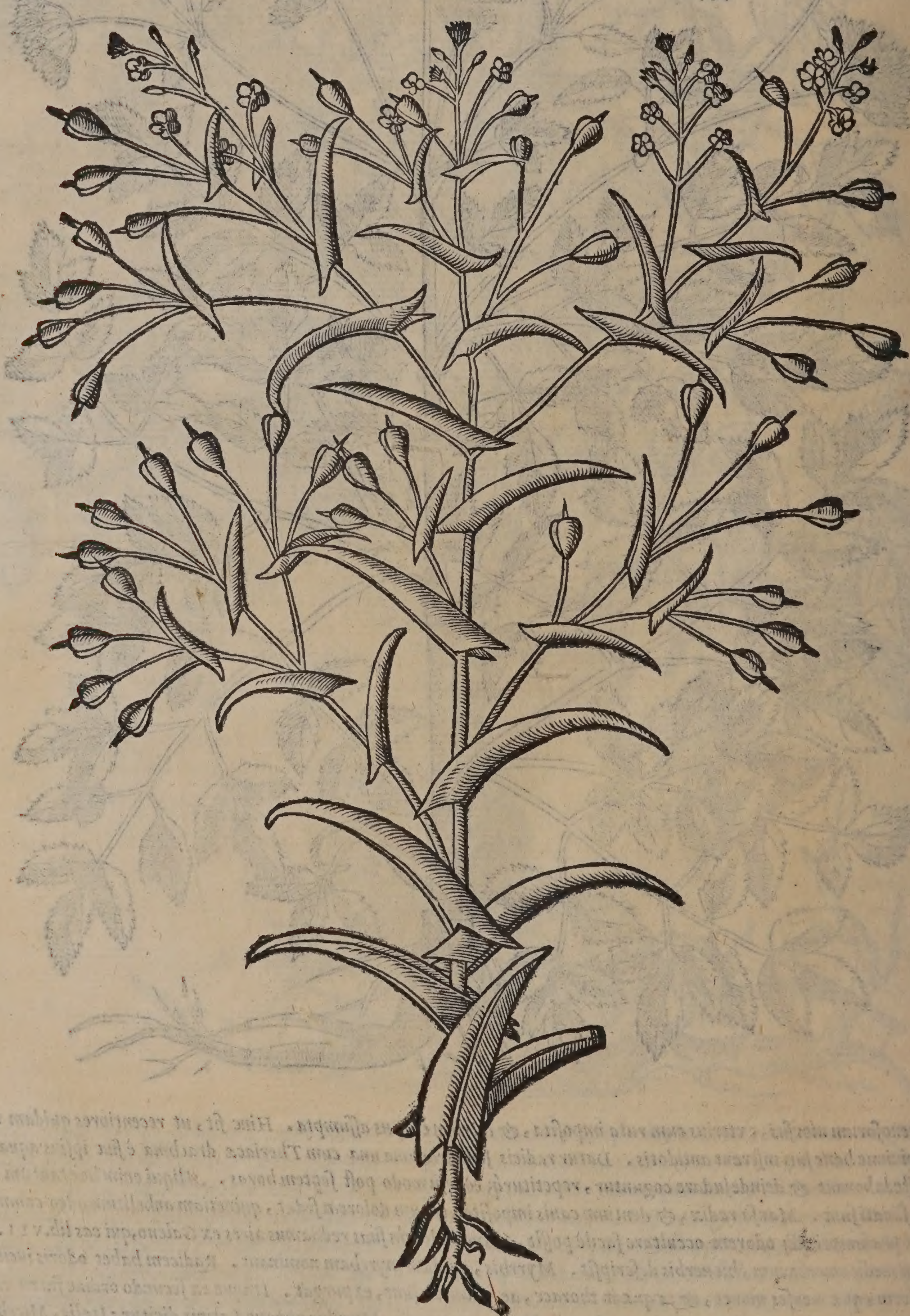
Nomina.

Μύαγρος. MYAGRVM. CAP. CXII.

MYagron, aliqui melampyron uocant, herba eſt ſurculacea: folijs rubiæ, pallidis, tripedanea ſemen [a] oleoſum, fœno græco ſimile. Quod contuſum igni torrent, perunctisque uirgis ad lucernarum lumina utuntur. Hoc pingui, ſcabritias corporis læuigari, atque expoliri conſtat.

a Meum. λίπαρον. i. pingue.

PSEVDOMYAGRVM.

Scribit

Scribit Ruellius, Myagrum frequentiſſimum naſci in Gallia, eiusq́; ſemine agros bene ſubactos perinde quaſi napis ſeri: quin & ſuæ ſpontis inter ſegetes inueniri. Ex ſemine autem oleum exprimi ait, quo non ad lumina tantùm lucernarum; ſed ad ciborum quoque condimenta pauperes utuntur. Addit id à ſuis Cameliam, aut Camaminam uocari. Sed ipſe non equidem Ruellio auſim ſubſcribere: quandoquidem non pudeat fateri me hactenus Myagrum non uidiſſe in Italia, quod Dioſcoridis delineationi reſpondeat. Cæterùm eos haud dubiè falli crediderim, qui putant, uulgare illud aurei coloris ſemen, quod aliqui Drodam, Drodellam alij, nonnulli uerò Dorellam dicunt, legitimum referre Myagrum. Siquidem hoc folijs rubiam non æmulatur, ſed ſylueſtrem erucam, ut quæ laciniata ſpectentur: nec ſemen profert fœno græco ſimile, ſed papaueris modo exile. Non deſunt præterea, qui plantam, quam Pſeudomyagrum appellauimus, legitimum eſſe contendunt. Verùm cùm & hæc rubiæ folia non gerat, ſed glaſti potius, & ſemen illi ſit naſturtij, non fœnogræci, non poſſum in eorum ire ſententiam. Naſcitur hæc paſſim inter linum, & ſegetes, cuius ſemen auidiſſimè auiculis expetitur, eſt enim dulce, & guſtui admodum gratum. Myagri ſemen, ut teſtatum reliquit Galenus libro VII. ſimplicium medicamentorum, pingue eſt. Quare ſi tundatur, oleoſum quid effundit, quod emplaſticam uim obtinet. Herba, quæ Græcis μύαγρος, Latinis pariter Myagrum appellatur: Italis, Miagro.

Myagri conſideratio. Quorundam error. Myagri uires ex Gal. Nomina.

Ο'νάγρα. ONAGRA. CAP. CXIII.

ONagra, ſiue onothera, aut onuris frutex eſt arboris inſtar, prægrandis, amygdalino folio, ſed latiore, lilio non diſſimili: flore roſaceo, magno [a]: radice candida, longa, cùm ſiccata eſt, uinum olente. naſcitur in montibus. Aqua, in qua radix maduerit, in potu data, feras mitigat, & cicures facit. illitu quoque [b] tetra ulcera mulcet.

a Meũ. & Cat. μικρά. i. parua. b Meum. θηριώδη. i. maligna.

TAmetſi memoriæ prodiderit Theophraſtus lib. IX. cap. XXI. de plantarum hiſtoria, Oenotheræ radicem è uino potam mitiores, hilarioresq́; mores conciliare; nullum tamen, qui eam mihi oſtenderet, hactenus licuit reperire, quanuis ad mitigandam omnium animalium feritatem, ne dum hominum quorundam, eſſet optimum, utiliſſimumq́; remedium. Cæterùm ad me ſcripſit clariſſimus medicus Lucas Ghinus Forocornelienſis, ſæpius ex Apennino in uiridarium ſuum tranſtuliſſe plantam homine proceriorem: folijs amygdalæ, maioribus tamen: flore rhododendri: ſemine perquàm minuto, exilibus teretibusq́; ſiliquis contento, molli ac candida lanugine obuoluto: radice ſubalbida, longa, ſubter humum repente. Quæ ſanè omni ex parte Onagram referre uidetur, etſi ipſe quoque pro certo non auſit aſſerere, hanc legitimam eſſe Onagram, cùm hactenus experientia compertum non habeat, an huius radix ſicca uinum redoleat, mitigetq́; feras aqua, in qua maduerit, pota, ut Dioſcorides teſtatur. Onagræ meminit Galenus libro VIII. ſimplicium medicamentorum, ubi ſic inquit. Onagron, aut onothera, aut onothuris, huius radix arefacta uinoſum quiddam redolet: ſed & uini maximè facultatis eſt. Quæ ὀνάγρα Græcè, Onagra item, ſiue Oenagra Latinè dicitur.

Onagræ conſideratio. Onagræ uires ex Gal. Fuch. error.

Κίρσιον. CIRSIVM. CAP. CXIIII.

CIrſium [a], caulis eſt tener. duorum cubitorum [b], triangulo ſimilis: ab imo foliola, roſæ ſpeciem referentia: anguli ſpinoſi, per interualla molles: folia bugloſſo ſimilia, longiora, ſubcandida, modicè hirſuta, partibus extremis aculeata: cacumen caulis orbiculatum, hiſpidum: in quo capitula in ſummo purpurea, quæ ſoluuntur in lanugines. Radicem huius loco laboranti adalligatam, dolores uaricum ſedare Andreas ſcripſit.

a Meum. καυλίον. i. cauliculus. b Meũ. & Cat. τρίγωνος. i. triãgularis.

CRedidere recentiores quàm plurimi rei herbariæ periti, nil aliud eſſe Cirſium quàm uulgare Bugloſſum. Sed mihi planè hæc ſententia, pace eorum dixerim, refellenda potius, quàm probanda uidetur: quòd Bugloſſo caulis triangulus non inſit, ſed rotundus: quòd ab imo foliola per ambitum aculeata roſæ ſpeciem non referant, ſed longa, & continua prodeant: quòd denique Bugloſſo flores non euaneſcant in pappos, ſed langueſcentes integri decidant, relicto in folliculis ſemine. Plantam, quam proculdubio Cirſium referre putamus, nuper Piſis ad me miſit clariſſimus medicus Lucas Ghinus, cuius etiam hîc figuram damus. Naſcitur, ut ipſe ſcribit, in uliginoſis locis. Ea, meo quidem iudicio, Cirſio maximè adſtipulari deprehenditur. Cirſij nuſquam, quod legerim, meminerunt in ſimplicium cenſu Galenus, & Paulus. Id æquè κίρσιον Græca uoce, atque Latina Cirſium appellatur.

Cirſij conſid. Nomina.

CIRSIVM.

Ἀσὴρ ἀττικός. ASTER ATTICVS. CAP. CXV.

a Orib. οἱ βουβώνιον, i. aliquibus buboniũ.
b Meum. καὶ βουβῶνας, i. inguinum tumores.
c τὸ πορφυρίζον τοῦ ἄνθους. ita habet Meũ & Cat. i. purpureum in flore.

ASter Atticus[a] cauliculus lignoſus, florem in cacumine habens purpureum luteúmve, per ambitum diuiſum, anthemidis modo, capitulum, foliolis ſtellæ modo radiatis: quæ autem caulem ambiunt folia, oblonga ſunt, ac hirſuta. Feruenti ſtomacho, oculorum inflammationibus, prociduæ ſedi, ac [b] inguinibus illitu auxiliatur. Tradunt [c] purpureum florem, ſi ex aqua bibatur, anginis, & pueris comitiale malum ſentientibus, opitulari. Inguinum inflammationi recentem illinire conuenit. Si aridus flos ſiniſtra dolentis manu decerpatur, & inguinibus adligetur, dolore liberat.

Aſter

ASTER ATTICVS, SIVE AMELLVS.

ASter Atticus, qui & Bubonion, hoc eſt noſtris Inguinalis, dicitur, ſibi Attici nomen aſciuit, quòd in Athenienſi agro frequentior, quàm alibi proueniat. Bubonion uerò, & Inguinalis dicta eſt herba, quòd bubonum, ſiue inguinum præcipuum ſit remedium. Aſteris porrò appellationem accepit, quoniam eius capitula, in quibus flores chamæmali inſtar emicant, per ambitum diuiſa foliolis ſtellæ modo radiata ſpectantur. Cæterùm, non deſunt, qui noſtram ſententiam impugnent, quòd crediderim ego Aſterem Atticum eam eſſe plantam, floribus umbilicotenus melinis, & in ambitu purpureis, quanq; etiam Vergilianum Amellum eſſe cenſemus. Atqui nos non ita facilè à noſtra diſcedimus opinione, quòd & Meum, & Catecuzeni exemplar legant, τὸ πορφυρίζον τῷ ἄνθει. *i. purpureum in flore: quæ uerba manifeſtò arguunt in Aſteris Attici flore duplicem haberi colorem. quo fit, ut putem in capitis principio, ubi flos deſcribitur, non* ἢ μήλινον, *ſed* καὶ μήλινον. *i.* ἄνθος πορφυρῶ καὶ μήλινον. *hoc eſt florem purpureum & melinum. Sed eſto etiam aliorum iudicium. Verùm non ob id tam mordicus meam tenebo opinionem, quin uelim etiam aliam hîc plantam oſtendere, quam quidam rei* Aſteris Attici conſid.

plantariæ

ASTER ATTICVS ALTER.

plantariæ ſtudioſi Aſterem Atticum faciunt, ſed examinent quoque ipſi antiquam, quam nos addidimus, lectionem. Huius plantam miſit ad me primùm Ioannes Crato Vratislauienſis, Ferdinandi Cæſaris Medicus, & uir quidem ſingulari doctrina præditus, quæ quoniam florem ſtellæ modo radiantem, licèt tantùm melinum, profert, meritò quidem Aſteris nomen illi imponendum eſt. Hanc Serapio (ut libro tertio in Eryngij mentione prodidimus) cum Eringio confudiſſe deprehenditur florum ſimilitudine falſus, qui in utraque planta ſtellæ figuram præ ſe ferunt. Cæterùm non eſt prætereundum, quòd nonnulli Dioſcoridis codices reperiuntur, in quibus hoc capite plura leguntur, quàm ſuprà ſint reddita. quæ quoniam à doctiſſimis uiris Dioſcoridi accreuiſſe comperta ſunt; ideo nos quoque ea, utpote adiectitia omiſimus. Quòd autem adſcititia ſint, teſtimonio eſſe poſſunt Galenus, Oribaſius, Paulus, & Serapio, in quorum libris illa, quæ redundant, nuſquam leguntur, etſi reliqua, ut ſolent, bona fide referant. In cuiuſdam tamen Apuleij libello de plantarum hiſtoria & uiribus ſcripto, nonnulla habentur capite de Aſtere Attico, quæ inde facilè, quòd ferè eadem eſſe uideantur, huc adiecta ſunt:

Serapionis erratum.

ſunt: ſic enim uerba illa ſonant. Stellarum radij noctibus collucent: quare qui naturam ſtirpis ignorant, inane ſimulacrum ſe uidere putant. Reperitur à paſtoribus pecudum. De Amello autem, quem nos Aſterem Atticum appellabamus, & non temerè quidem, ob nonnullas notas, quæ illi cum Attica Stella communes ſunt, cecinit Vergilius lib. quarto Georgicorum his luculentiſſimis carminibus. Amellus Virgilij.

Eſt etiam flos in pratis, cui nomen Amello
Fecêre agricolæ, facilis quærentibus herba:
Nanque uno ingentem tollit de ceſpite ſyluam.
Aureus ipſe, ſed in folijs, quæ plurima circùm
Funduntur, uiolæ ſublucet purpura nigra.
Sæpe deûm nexis ornatæ torquibus aræ.
Aſper in ore ſapor: tonſis in uallibus illum
Paſtores, & curua legunt prope flumina Mellæ.

STELLARIA.

Amellus Virgilij

Verùm non possum non mirari stupidum cuiusdam blateronis ingenium, qui Vergilij Amellum eam plantam esse censet, quæ omnibus in confesso est esse chelidonium minus. Ita enim sæpe fit, ut qui alios suggillare satagunt, ij præ inuidia adeò cæcutiant, ut non solùm in tenebris oberrent, sed ex cordes quoque fiant. Vergilius enim Amelli florem descripturus inquit, Est etiam flos in pratis, cui nomen Amello Fecêre agricolæ. & deinde subiunxit. Aureus ipse, sed in folijs, quæ plurima circum. Funduntur uiolæ sublucet purpura nigra. De folijs intelligens ipsius floris, quæ ipsum ambiunt, quæq; colore nigram imitantur uiolam & rectè quidem, sublucet inquit Vergilius purpura, quòd color ille purpureus, qui in illis spectatur foliolis, non ita splendidus sit, ut in ipsa cernitur uiola, sed longè dilutior. quo fit ut is omnino cæcutiat, qui de plantæ ipsius folijs Vergilium intellexisse censeat. Sed purpureus color in chelidonij minoris flore omnino desideratur. Præterea chelidonium minus humi perpetuò repit, nec se unquam in altum extollit. Atqui aliter quidem se habet Amellus. Namque is, uno ingentem tollit de cespite syluam. Adde quod chelidonium illud Verno tantùm tempore prouenit, & deperit. Amelli uerò flos Vergilio, in fine æstatis, aut sub Autumni principium apparet: cum dicat. tonsis in uallibus illum Pastores & curua legunt prope flumina Mellæ. Idest legunt Pastores Amelli florem in uallibus & pratis iam falce detonsis. Itaque fit ut iam ex Medico fiam Vergilij interpres. Est itaq; Amellus herba; quæ caules ab radice mittit rectos, solidos, ac lignosos, colore fusco lutescente. E quibus circa cacumen ramuli oriuntur, in quorum summitate flores spectantur in stellæ modum radiantes, ut in Anthemide, aut Belli, sed in medio lutei, comantibus circunquaque foliolis diluta purpura nitentibus. Folia profert oblonga, acuminata oliuæ figura, minora tamen, aspera, hirsuta, nigricantia; subamaro sapore. Quæ autem caulem circumuestiunt, longe minora spectantur. Radicem habet multifidam, odore non ingrato, & caryophyllorum quid resipiens. Floret in principio Autumni, aut in æstatis calce, Augusto, & Septembri. Flores tandem flaccescunt, & in pappos dissiliunt: semine paruo, oblongo. Intubo haud longè absimili. Asteris Attici uires ex Gal. *Asteris Attici recens herba (ut Crateuas tradit) cum axungia senio tusa rabiosi canis morsibus utiliter imponitur. Turgentia guttura discutit, & incensa serpentes fugat. Huius meminit Galenus libro VI. simplicium medicamentorum, ubi eius uires retulit his uerbis. Aster Atticus, alij bubonium uocant, non ob id tantùm quòd illitum, sed etiam quòd suspensum bubonas sanare creditur. Habet quiddam etiam digerens, habet uerò non minimè & refrigerans quiddam, ac reprimens, adeò ut mistæ sit facultatis, uti rosa: uerùm id non adstringit. hactenus Galenus. Sed quoniam Attica stella mihi in mentem redegit Stellariam recentioribus uulgò uocatam, cùm & ipsa uiribus non uulgaribus sit prædita, eam minimè silentio dissimulandam duximus.* Stellariæ historia, & uires. *Est igitur* STELLARIA, *quam alij Pedem leonis, alij Alchimillam uocant, planta, quæ ut plurimùm in montibus prouenit, præsertim in pratis, folijs maluæ ferme similibus, durioribus tamen, & crispioribus, angulis octo distinctis, prominentioribus, & per ambitum serratis, adeò ut latius aperta stellæ formam referant. Caulis ei tenuis, semicubitalis, à quo plures exeunt ramuli, in quorum summo flores emicant subpallidi, tenues, stellarum effigie. Radice nititur, quæ crassitudine digitum æquat, & longitudine palmum excedit. Erumpit hæc Maio mense, Iunio uerò floret. Efficax est pota sanandis non solùm internis uiscerum uulneribus, sed & sinuosis ulceribus: quinetiam extrinseca uulnera glutinat. Expetitur Germanis chirurgicis, mirisq; laudibus celebratur: quippe qui eam felici successu uulnerarijs potionibus admisceant. Aridæ puluis in sui ipsius decocto, aut cum aqua eius stillatitia sumptus, enterocelis medetur. Datur idem puluis ex uino, aut iure cochlearis mensura, quindecim aut uiginti diebus, mulieribus, quibus adempta sit concipiendi facultas à nimia uteri humiditate, quæ iniectum semen contineri prohibet. Stillatitia eius aqua epota, tum etiam in uuluam indita, alba mulierum profluuia mirificè sistit: adeò ut eius quoque diutina iniectione corruptæ ab incorruptis uix dignosci possint, restrictis mirum in modum fœmineis locis: quod tum celerius, tum efficacius præstatur, si in eius decocto insideant. Quin & laxas procidentesq; mulierum mammas contrahit, & duras solidasq; efficit, si lintea in eius decocto, aut stillatitia aqua intincta mammis sæpius imponantur, diutiusq; importentur, præsertim hypocistide, equiseto, stypteria, ficcisq; rosis admistis.* Nomina. *Planta, quæ Græcis ἀσὴρ ἀττικὸς Latinis item Aster atticus nominatur: Arabibus, Astaraticon: Italis, Aster attico: Germanis, Stern Kraut: Gallis, Aspergoutte mineur.*

Ἰσόπυρον. ISOPYRVM. CAP. CXVI.

ISopyron aliqui phasiolon ob similitudinem uocant, quoniam folium, quod est aniso simile, in pampinos torquetur: capitula sunt in summo caule, tenuia, plena seminis, melanthij gustum imitantis. Contra tussim, & cætera pectoris uitia, semen ex aqua mulsa bibitur: hepaticis, & sanguinem excreantibus utile.

Hactenus

HActenus, ut ingenuè fatear, mihi non contigit uerum Iſopyrum inuenire, neque ab aliquo compertum uidere. non tamen negauerim, quin illud naſcatur in Italia. Quare ſi hac noſtra ætate nobis non ſeſe offeret, id poſteris inquirendum relinquemus, qui fortaſſe diligentius in hæc ſtudia incumbent, ut earum rerum, quæ nos latent, aliquando exactam cognitionem aſſequantur. Quod Græci ἰσόπυρον, Latini etiam Iſopyrum uocant. Nomina.

ISOPYRVM.

Ἴον πορφυροῦν. VIOLA PVRPVREA. CAP. CXVII.

VIola purpurea folium habet hedera minus, tenuius, ac nigrius, nec multò diſſimile: cauliculus à radice medius prodit, in quo floſculus ſuauiſſimè olens, purpureus. opacis, & aſperis naſcitur. Refrigerandi naturam habet. Folia per ſe, & ex polenta illinuntur aptiſſimè ſtomacho æſtuanti, & oculorum inflammationibus, ſedique procidenti.

VIOLA PVRPVREA.

Violæ purpureæ conſid.

SVnt in Violarum genere non modò purpureæ, ſed etiam candidæ, frigidis & uliginoſis locis naſcentes, prorſus tamen inodoræ, de quibus nihil, quod extet, memoriæ prodidit Dioſcorides. Hæ numeroſæ proueniunt in Ananienſi agro ſupra Tridentum, ubi menſe Aprili adeò copioſè florent, ut ſi longè proſpiciantur, oculos fallant, & extenſa lintea uideantur. Sunt & aliæ, quæ aureo ſunt colore, adeò in colorandis floribus occupatur natura. ARBORESCENTEM autem VIOLAM è Baldo monte allatam, odore perquàm iucundo, mihi dono miſit Franciſcus Calzolarius pharmacopœus Veronenſis, cuius flores illis perſimiles ferè habentur, qui in Regali conſolida uiſuntur. Creſcit hæc duorum cubitorum altitudine, pluribus ab una radice ſublatis caulibus. Alij præterea flores per æſtatem Maio, & Iunio menſibus uiſuntur ſupernè purpurei, in medio candidi, inferius uerò lutei, forma purpureas uiolas referentes, aſpectu gratiſſimo, cùm tamen nullo & ipſi commendentur odore. Prodeunt hi ex quadam planta, cui primo exortu folia inſunt rotunda, per ambitum ſerrata, quæ tamen per incrementum in longitudinem deſciſcunt. Conſtat hæc caulibus triangularibus, quadantenus ſtriatis,

VIOLA ARBORESCENS.

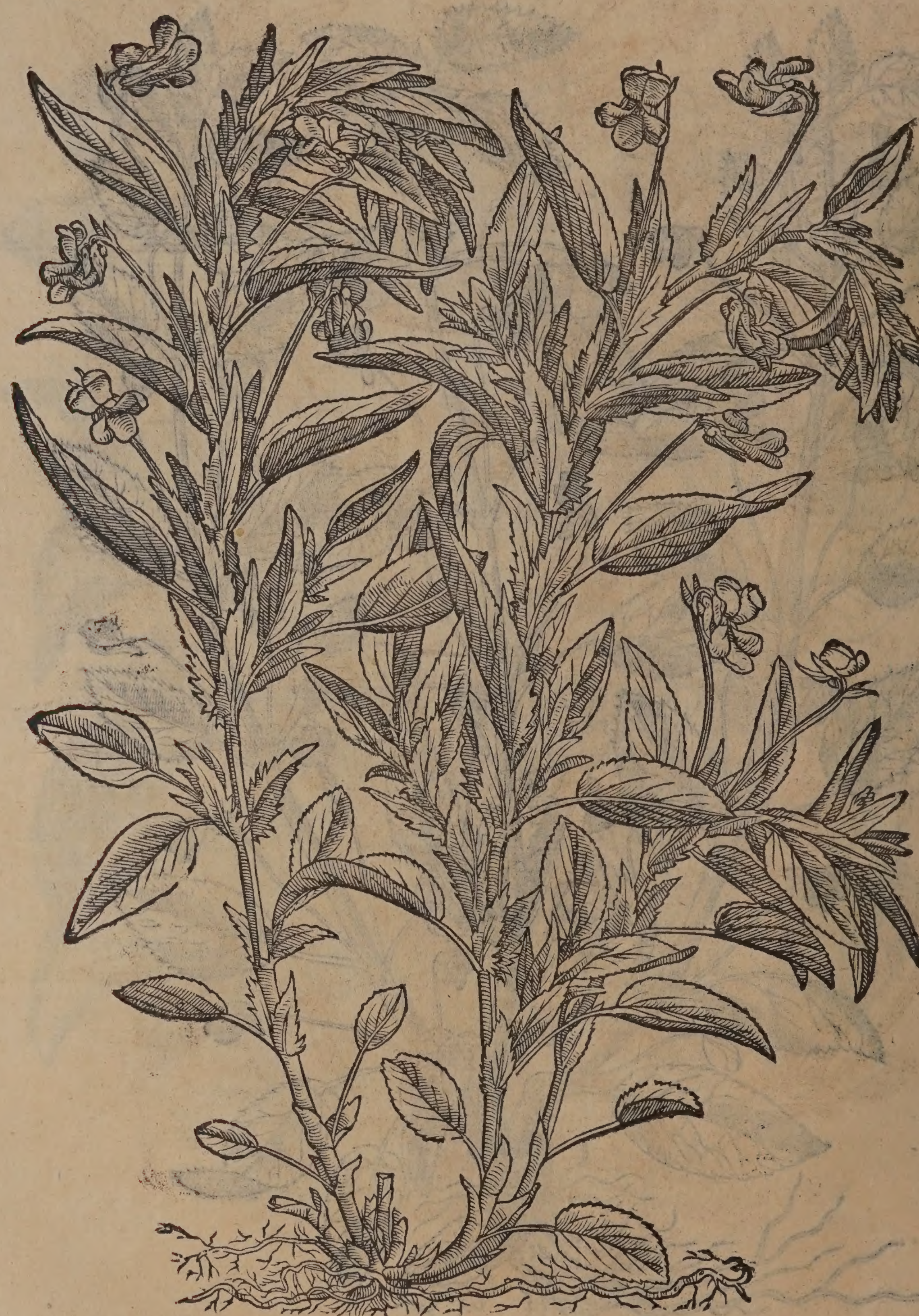

tis, & intus concauis, quibus paribus interuallis genicula ſupereminent; è quorum concauo ramuſculi exoriuntur, quibus flores dependent. Vocant hanc nonnulli IACEAM *alij uerò* HERBAM TRINITATIS *à triplici florum colore. Verùm an hæc illa ſit Iacea, quam ad inteſtinorum ramices magnificiunt recentiorum quidam, nondum ſatis compertum habeo. Quanquam non deſunt, qui affirment, hanc eſſe de qua modò ſermo eſt, eamq́; ſymphyti facultatibus pollere. quemadmodum etiam ſunt, qui eandem ægrè ſpirantibus, & pulmonum inflammationibus, non obſcurè opem ferre tradant: quin & ſcabiem ſanare, & cætera cutis uitia delere. Huius duo obſeruauimus genera. alterum maius, alterum minus. Atqui in minore flores, & minores habentur, & duobus tantùm coloribus micantes. nempe cæruleo, ac candido. aut luteo & albicante. Præferuntur ambæ ad puerorum tormina, & præſertim ſtillatitia earum aqua pota. Herba tota illita, aut in pabulo data, ſanat ſues angina laborantes. Violarum purpurearum facultates exquiſitè deſcripſit Meſues inter ſimplicia ſoluentia, unde hæc decerpſimus. Violæ temperatum, conueniensq́; ſunt medicamentum, quo immutantur malæ hu-*

Iacea.

Violarum uires ex Meſue.

IACEA, SIVE FLOS TRINITATIS.

morum qualitates, & natura eorum ſoluitur. Præferuntur quæ primo uere florent, ſolis ardorem, qui uim reſoluit, minimè expertæ, nec imbribus dilutæ. Violæ refrigerant, & humectant ordine primo, cùm tamen ſiccæ minus refrigerent, & minus humectent. Recentibus quædam ineſt humiditas, quæ obtundit caliditatem, à qua potior eſt uis. Quapropter ſiccata humiditate, quæ in ſuperficie continetur, guſtu amaritudo deprehenditur, quæ à calido prouenit, qui prius ſub humido deliteſcebat. Quo fit, ut exiccatæ magis calidæ, minusq; humidæ habeantur. Humiditas, quæ ſuperflua recentibus ineſt, aluum emolliendo ciet: uerùm arefactæ, deiectoriæ ſunt facultatis, non quòd emolliant, ſed quòd diſſoluant. Violæ in ſumma ſoporiferæ ſunt, refrigerant, calidos dolores mulcent, inflammationes extinguunt, leniunt, & ſoluunt. Earum ſuccus, & ſyrupus ex eo factus uentrem leniunt. Macerantur in aceto, quòd ualentius ardentiſſimis conferant febribus. Fit ex uiolis oleum, iis in eo diutius maceratis: cæteris tamen præſtat, quod ex immaturis oliuis, aut ex dulcibus amygdalis exprimitur. Violæ bilem educunt, eiusq; feruorem mitigant. Conferunt capitis doloribus, quos calidi- I

IACEA ALTERA.

tas excitauerit: ſomnum conciliant: pectoris, & aſperæ arteriæ ſcabritiem leniunt: medenturq; anginis, & columellæ uitijs: præcipuo autem auxilio ſunt pectoris, & lateris inflammationibus: ſitimq; arcent. At quæ ſiccæ ſunt, iecoris obſtructiones reſerant, inflammationes diſcutiunt, & morbo regio laborantibus opitulantur. Hactenus de uiolis Meſues.

Parant hac ætate è uiolarum recentium diluto, quo pluries uiolæ fuerint maceratæ, deiectorium Syrupum, quemadmodum Syrupus uiolaceus.
& ex roſis roſaceum, quo deijciendæ alui gratia recentiores medici in pleuritide utuntur, uncias quaternas, uel quinas exhibentes. Violarum uires tradidit Galenus libro VI. *ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Violæ folia aqueam &* Violarum uires ex Gal.
ſubfrigidam ſubſtantiam ſuperantem poßident: proinde tum per ſe, tum cum polenta illita calidas phlegmonas mitigant. Imponuntur & ori uentriculi æſtuanti, & oculis. hæc Galenus. Ex quibus abundè palàm eſt non nouiſſe Galenum, ſicuti & cæteros ueteres, Violas deiectoria facultate citra noxam præditas eſſe. Viola nigra, & Viola purpurea ſic Latinis dicta, Græcis ἴον μέλαν, & ἴον πορφυροῦν *uocatur: Arabibus Seneffigi, Sonofrig, ſiue Beneſefegi: Italis, Viola porporea,* Nomina.
& Viola mammola: Germanis, Mertzen uiolen: Hiſpanis, Violeta: Gallis, Violetes, Violes de martz, & Careſme.

Κακαλία. CACALIA. CAP. CXVIII.

CAcalia, quæ leontice uocatur, folia fert magna, alba: è quibus medius caulis emicat, rectus, albus: florem ferens robori, aut oleæ similem. nascitur in montibus. Radix in uino madefacta, ut tragacantha, delinctu aut manducatu per se tussibus, scabritijs arteriæ medetur. Grana, quæ post excussum florem innascuntur, trita & cum cerato illita, faciem erugant, & cutem extendunt.

Cacaliæ consideratio.

CAcalia, Plinio libro XXV. *cap.* XI. *authore, uocatur semen margaritis minutis simile, dependens inter folia grandia, in montibus ferè. ita Plinius. Sed non propterea mihi hactenus contigit Cacaliam reperire in Italia etsi eam diu quæsiuerim in montibus. Cæterùm herbam Cacaliæ similem testatur se pluries uidisse in Apennini Alpibus Lucas Ghinus Forocorneliensis medicus rei herbariæ diligentissimus inquisitor, folio tussilaginis, maiore tamen, auersa parte candidiore, minusq́; per ambitum angulosiore: caule palmi altitudine, recto, subcandido: in cuius cacumine flores exeunt paniculæ faciem referentes, muscosi, oliuæ instar. Hanc ipse Cacaliam suspicatur. Equidem huius uiri iudicio facilè ausim subscribere, quòd is in simplicium cognitione diligenter uersatus sit, atque inter Italos in ea maximè præstet. Cacaliam cancanon uocauit Galenus libro* VII. *simplicium medicamentorum, ubi eius uires reddidit his uerbis. Cancani radix facultatem habet mordacitatis expertem, & modicè exiccantem: essentiam crassam, & emplasticam. Quapropter macerata uino, sicut tragacantha, & lincta, arteriæ asperitates sanat: nec minus, si quis eam commandat. Succus eius defluens prodest arteriæ, similiter ut glycyrrhiza.* Κακαλία *ita Græcè, ut etiam Cacalia Latinè dicitur.*

Cacaliæ uires ex Gal.

Nomina.

Βούνιον. BVNIVM. CAP. CXIX.

BVnion caulem edit quadrangulum, procerum, digiti crassitudine: in quo ramuli minutis folijs, ac floribus scatent: folia proximè radicem, apio similia, longè tenuiora, coriandrinis proxima: flores anethi: semen odoratum, hyoscyamo minus. Vrinam ciet, excalfacit, secundas euocat: lieni, uesicæ, renibus utile. Tam humidi, quàm sicci, expressiq́; succi caulibus, folijs, radicibusque, usus inualuit ex aqua mulsa.

Ψευδοβούνιον. PSEVDOBVNIVM. CAP. CXX.

PSeudobunion palmi altitudine fruticat in Creta, folia, ramulosque napi ferens, acri gustu. Tormina, atque stranguriam, laterumque dolores sanant quaterni rami eius poti in aqua: illiti quoque cum sale, & uino tepentes, strumas discutiunt.

Bunii consid.

BVnium, quod nostri Napum syluestrem uocant, Plinius uidetur posteritatis memoriæ prodidisse lib. XX. *cap.* IIII. *ubi de napis ita scriptum reliquit. Naporum duas differentias & in medicina Græci seruant. Angulosis foliorum caulibus florentis, & quod Bunion uocant, purgationibus fœminarum, & uesicæ, & urinæ utile decoctum, potum ex aqua mulsa, uel succi drachma. Semen dysentericis tostum, tritumq́; in aqua calida è cyathis quatuor: sed urinam inhibet, si non lini semen unà bibatur. Alterum genus Buniada appellant, & raphano, & rapo simile. Seminis præclari contra uenena: ob id & in antidotis utuntur illo. hæc Plinius. Ex cuius sanè uerbis palàm fieri arbitror, eam nobis plantam esse Bunium, quæ Napum syluestrem rura in Hetruria appellant. Nascitur hæc inculto solo, frigido præcipuè tractu. Verùm Pseudobunium, quod Græci uocant, nondum mihi in Italia compertum est. Quod nulli mirum uideri debet: nam quòd planta hæc fruticet in Creta, ut Dioscorides testatur, uidetur potius Cretensium propria, quàm aliarum gentium. Bunium, ut Plinius tradit, antidotis admiscetur: quare & in ipsa Andromachi theriaca Bunium expetitur. Vtriusque uires sanè paucis tradidit Galenus lib.* VI. *simplicium medicamentorum, sic inquiens. Bunium, alij arcticon, adeò excalfacit, ut & urinam moueat, & menses prouocet. Sed & Pseudobunium adsimilis illi caliditatis est. Quod Græci* βούνιον, *Latini similiter Bunium uocant: Itali, Nauone saluatico. Quod uerò illi* ψευδοβούνιον, *hi Pseudobunium, & Bunio falso.*

Bunii uires ex Gal.

Nomina.

Χαμαίκισσος. CHAMAECISSVS. CAP. CXXI.

CHamæcissos folio est hederæ, tenuiore, longiore: ramulis à radice quinis senisve, dodrantalibus, foliosis: flore uiolæ albæ simili, candidiore, ac tenuiore, gustu supra modum amaro: radice tenui, candida, inutili. nascitur in cultis. Bibunt conuenientissimè ischiadici folia, tribus obolis in aquæ cyathis tribus, tricenis, quadragenísve diebus: eodem pota modo, senis aut septenis diebus, regium morbum purgant.

Chamæcissi cõsideratio.

CRedidit Leonardus Fuchsius, medicus ætatis nostræ celebris, in suo de stirpium historia commentario, nihil differre Chamæcissum ab ea uulgaris notitiæ planta, quam, ut superius libro tertio in Asclepiadis mentione diximus, herbariorum uulgus Hederam terrestrem nominat. Sed cur eius sententiam comprobem, sanè non habeo. Siquidem uulgaris hedera terrestris folio constat rotundo quadantenus serrato: caulibus, uel potius funiculis uitilium modo longis, humi longo tractu repentibus. Chamæcissus uerò Dioscoridi folijs est hederæ, tenuioribus, longioribus: ramulis à radice quinis senisve,

ſeniſúe,dodrantalibus,folioſiſq́;. Adde quòd Chamæciſſi flores uiolæ albæ ſimiles facit Dioſcorides,ac etiam candidiores. Sed terreſtris hederæ florem profert puſillum,in candido purpuraſcentem. Quibus utique rationibus ducor,ut putem,hanc herbam non eſſe Chamæciſſum,quòd notis inter ſe plurimùm pugnare deprehendantur. His etiam accedit,quòd Chamæciſſos (ſi Plinio credimus lib.XXIIII.cap.XV.) ſpicata eſt tritici modo: & cùm floret,exiſtimari poteſt alba uiola. Ruellius hanc in Gallia naſci ſcribit. Sed eam aliam eſſe à Chamæciſſo hîc repræſentato perſpicuum eſt: ea enim,quæ Plinius refert, à Dioſcoride diſſentiunt, quem nullam ſpicarum mentionem feciſſe conſtat. Equidem,ut ingenuè fatear, nullam hactenus in Italia herbam comperi, quam legitimum eſſe Chamæciſſum auſim affirmare. De uiribus Chamæciſsi breuiter diſſeruit Galenus libro VIII. ſimplicium medicamentorum, ubi ſic inquit. Chamæciſſi flos, cum ſit admodum amarus,iecur obſtructione liberat. Sunt & qui iſchiadicis ipſum exhibeant. Hæc planta ut Græcis χαμαίκισσος, ita etiam Latinis Chamæciſſus nuncupatur.

Chamæciſſi uires ex Gal.

Nomina.

Χαμαιλεύκη. CHAMAELEVCE. CAP. CXXII.

CHamæleuce lumborum dolorlbus propitia eſt. herba uirens, incuruis folijs ſurculisque: flore roſaceo.

SAnè quàm paucis Chamæleuces hiſtoriam perſtrinxit Dioſcorides. quare difficillimè quidem decerni poteſt, quænam in uniuerſo plantarum genere Chamæleucen referat. Cæterùm hîc ſilentio non diſsimulandum puto, quòd non deſunt codices (ut Marcellus & Ruellius Dioſcoridis interpretes aiunt) in quibus non χαμαιλεύκη, ſed χαμαιπεύκη legitur. Alteram quidam lectionem nos quoque magis probamus, tum quòd in nothis Dioſcoridis nomenclaturis Chamæleuce nil aliud ſit quàm tuſsilago, quemadmodum & apud Plinium libro XXIIII.cap.XV. ubi eam Farranum ſiue Farfugium uocari tradit: tum etiam quòd eodem loco Plinius idem ferè ſcripſerit de chamæpeuce, quod de chamæleuce in hoc capite ſcriptum reperitur. Quod haud dubiè oſtendit, huius capitis initio mendum ſubeſſe. Et certè facilis ac lubricus potuit eſſe librariorum lapſus,ut qui unius tantùm literæ mutatione χαμαιλεύκη, pro χαμαιπεύκη ſcripſerint. Porrò Plinius chamæpeucen folijs laricis ſimilem reddidit. mihi tamen ea uidetur potius piceæ folijs aſſimilanda, ſi in compoſito plantæ nomine uolumus rectè poſterioris uocis ſignificatum ſpectare: nam picea πεύκη, larix uerò λάριξ item Græcè dicitur. Chamæleuce,ut author eſt Galenus lib.VIII.ſimplicium medicamentorum, calidæ eſt facultatis tertio quodammodo ordine, ſiccæ primo. Ea Græcè χαμαιλεύκη, Latinè item Chamæleuce, & Chamæpeuce uocatur.

Chamæleuces conſid.

Chamæleuces uires ex Gal.
Nomina.

Βούγλωσσον. BVGLOSSVM, LINGVA BVBVLA. CAP. CXXIII.

BVgloſſum naſcitur in campeſtribus,& ſabuloſis. Iulio menſe colligitur. Aiunt eam,quæ tres thyrſos emittit,cum ſemine,& radice tritam, potamque contra tertianos horrores prodeſſe: quæ quatuor,ad quartanos: ea in uino decoquitur. Herbam abſceſſibus utilem eſſe uolunt. Verbaſco ſimile eſt,folium in terra ſparſum,nigrius[a],aſperum,bubulas imitans linguas. Quod in uinum deiectum, animi uoluptates auget.

[a] Cat. τραχύτερον, καὶ ἀκανθῶδες καὶ μικρότερον. i. aſperius: & ſpinoſum, & minus.

QVi diligenter Bugloſſi hiſtoriam expendunt,omnes herbam Borraginem uulgò uocatam,in hortis,alijsq́; locis naſcentem, potius legitimum eſſe Bugloſſum cenſent, quàm illam, quæ Bugloſſa uulgò nominatur, cuius in officinis communis eſt uſus. Quorum equidem iudicio non dubitauerim ſubſcribere. ſiquidem Borrago dicta folijs eſt in uniuerſum uerbaſco ſimilibus, nigrioribus tamen,& aſperioribus: quibus etiam hæc ſymphytum alterum æmulatur, quod folia bugloſſo proxima ferre ſuperius prodidit Dioſcorides. Adde præterea,quòd folia Borraginis in terram procumbunt, & bubulas linguas tum forma,tum aſperitate imitantur. Contrà quæ Bugloſſi nomen ſibi falsò uendicauit,folia habet longa,echio ſimilia, non uſqueadeò lata, ut bubulas referant linguas, minusq́; humi depreſſa, quæ potius è toto ferme ceſpite ſurſum aſpiciunt, nec aliqua ex parte uerbaſcum, aut ſymphytum alterum repræſentant. Non ob id tamen negare auſerim, quin uulgare Bugloſſum in campeſtribus naſcens, iiſdem cum Borragine polleat uiribus: quandoquidem eadem utriuſque aſperitas, idemq́; ſapor guſtui manifeſtum præbent eiuſdem facultatis indicium. Atque facie non multùm diſſidere ea inuenias, ſi illud genus ſpectes, quod hodie in hortis ſeritur ex Hiſpanijs allatum: hoc enim etſi uerbaſcum adeò adamuſſim non repræſentet, quemadmodum Borrago; foliorum tamen effigie bubulas linguas maximè imitatur. Sed quoquomodo hæc ſe res habeat, concedam facilè Borraginem, & uulgarem Bugloſſam & ſpecie, & forma inter ſe differre: attamen crediderim alteram ad alterius uires proximè accedere, & ſi non eædem utriſque, ſimillimas tamen ineſſe. Cæterùm non deſunt, qui his rationibus neglectis aſſerant uulgare Bugloſſum Echij omnino genus eſſe, quòd illud omnibus notis referre putent. Alij uerò ſunt, qui idem Bugloſſum Cirſium exiſtimant. Verùm nos aliud à uulgari Bugloſſo & echium, & Cirſium eſſe cenſemus, ut abundè ſuis locis docuimus. Quòd inſuper Borrago facilè ſit legitimum Bugloſſum, Auicennæ teſtimonio comprobari poteſt, qui libro II. ſui canonis ita ſcribit. Lingua bouis eſt herba lata, habens folia ſicut almaru, & ad tactum aſpera, & rami eius aſperis, ſicut pedes locuſtarum. Oportet autem, ut illa adminiſtretur, quæ eſt in Coraſceni, craſſa habens folia, ſuper quorum faciem ſunt puncta, quæ ſunt radices ſpinarum, & pilorum exeuntium ab ea. Quibus notis adeò euidenter noſtram Borraginem expreſſit Auicenna,ut nemo non intelligat, hanc eſſe Linguam bubulam. Eam præter morem deſcripſit Auicenna, quòd ſuo quoque tempore non deeſſent,qui ueri Bugloſſi loco aliam quandam ſubſtituerent plantam, ut apertè eius uerba declarant, dum ſubdit. Quæ autem in hac terra reperitur, & qua utuntur medici, plurimum eius eſt genus almaru, & non eſt lingua bouis, & neque confert, ut iuuamentum illius eſt. hactenus Auicenna.

Bugloſſi conſideratio.

Bugloſſi deſcriptio Auicénæ.

His

BVGLOSSVM, SIVE BORRAGO.

His omnibus illud denique accedit, quòd apud Apuleium in eo libello, qui de herbarum medicaminibus inſcribitur, inuenio Bugloſſum Lucanis Corraginem nuncupari prioris tantùm literæ mutatione, quòd cordis affectibus quàm maximè opituletur. Quæ ſanè omnia, ni fallor, clariſsimè oſtendunt, Borraginem eſſe uerum ac legitimum Bugloſſum. Prouenit itaque Borrago folijs latis, atque oblongis, aſperis: eminentibus ubique bullis, tenuiſſimis armatis aculeis, qui totam plantam hirſutam, ac rigidam reddunt: caule exit cubitali, & quandoque maiore, pingui, concauo, aculeis ubique ſcatente, & ramis multis brachiato: floribus in ſtellæ modum radiantibus, cæruleo colore, & quandoque candido: nigro è medio prominente apice. Semine nigro, ſtriatoq́;. Hæc planta plurimum per ſeſe in hortis naſcitur, adeò ut inde haud facilè ex-

tirpari

BVGLOSSVM VVLGARE

tirpari poßit. Radicem habet albam, teneram, pollicari craßitudine, guſtu ſubdulci, ac lento. Cæterùm uulgare bu-gloſſum folio eſt Borragine longiore, hirſuto, aſpero, minutiſſimis aculeis ſcatente, caule ſeſquicubitali, rotundo, hiſpidoq́; e quo rami exeunt ſurſum ſpectantes. Flores edit purpureos Borragine minores, è quibus nigrum oritur ſemen. Radix illi eſt Borragini per omnia fere ſimilis, ſed craſſiori pinguioriq́; libro. Huius tria obſeruauimus genera. Hortenſe latioribus, ac longioribus folijs, ac ſylueſtris duplex genus. Cuius alterum folijs altero latioribus, & floribus purpureis ſpectatur: alterum uerò anguſtioribus, & floribus nigricantibus. Borragini atque etiam uulgari Bugloſſo uis ſanè magna ineſt ad animi deliquium, & cæteros cordis affectus, & melancholicos morbos. & præſertim earundem decoctum ex uino, ac etiam ex aqua paratum. Trita uulgaris bugloßi radix ex aceto illita tribus diebus continuis Scabioſos iuuat. Præ-

ſtat

BVGLOSSVM ALTERVM FLORE NIGRO.

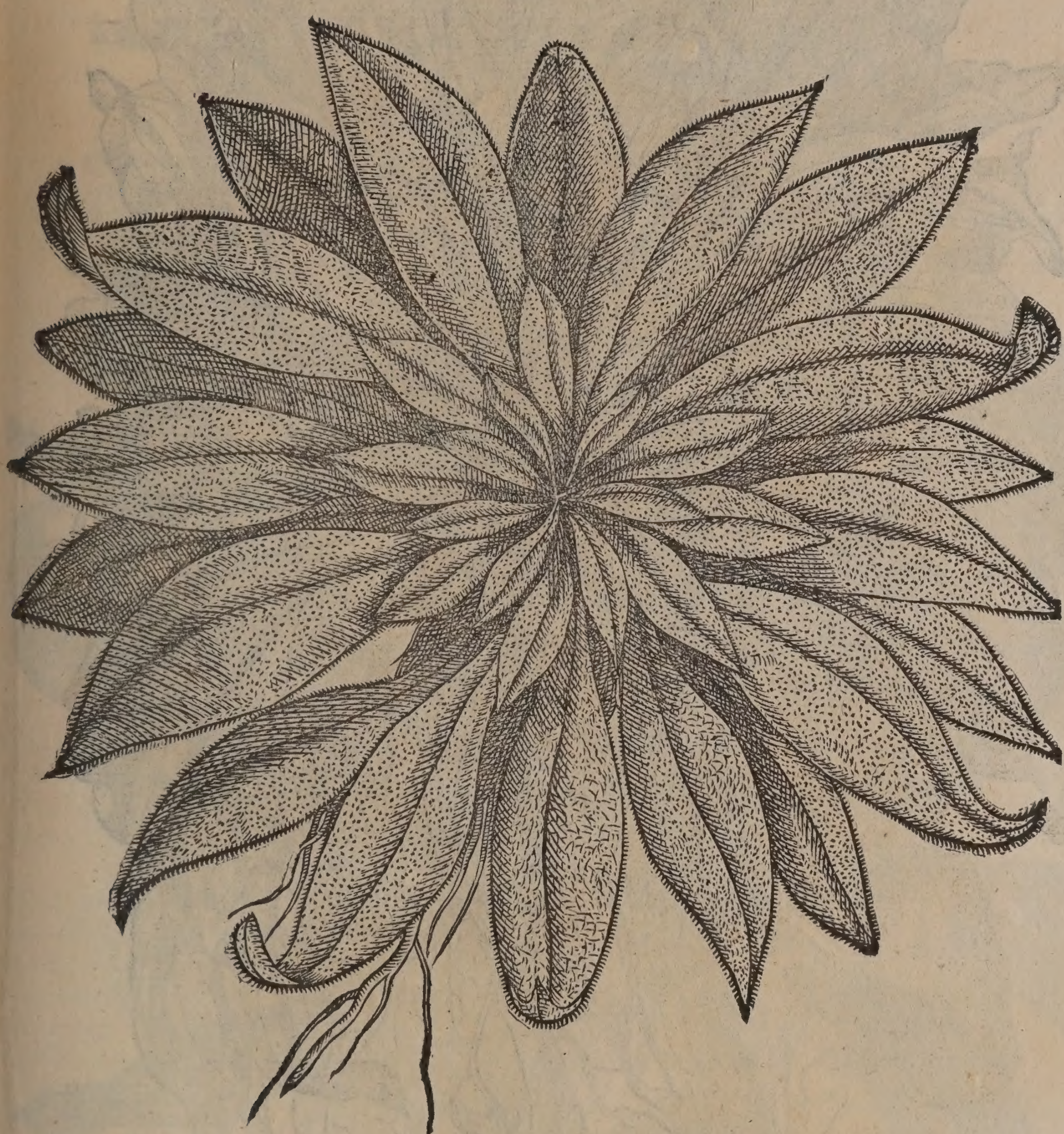

ſtat utriuſque plantæ ſuccus hauſtus ad epota uenena, & uenenoſorum animalium morſum. Stillatitia earum aqua delirijs,
Baglosſi uires ex Gal. *quæ cum febre fiunt, mirificè auxiliatur, quinetiam oculorum inflammationes mulcet tam interius, quàm exterius impoſita. De cuius uiribus diſſerens Galenus libro* VII. *ſimplicium medicamentorum, ſic inquit. Bugloſſum humidæ calidæq́; temperiei eſt. Itaque uinis iniectum, lætitiæ ac hilaritatis cauſa eſſe creditum eſt. Sed & ijs, qui ob faucium aſperitatem tuſſiunt, coctum in melicrato conuenit.*
Nomina. *Herba, quæ Græcis βούγλωσσον, Latinis item Bugloſſum & Lingua Bubula nominatur: Arabibus, Liſen althaur, ſeu Leſan althaur: Italis, Borragine: Germanis, Burretſch: Hiſpanis, Borraia, & Borraienes: Gallis, Borrache.*

Κυνόγλωσσον. CYNOGLOSSVM. CAP. CXXIIII.

CYnogloſſon folia latifoliæ plantaginis habet, arctiora, minora, lanuginoſa: caule uacat, & humi ſternitur. prouenit in ſabuletis. Folia cum ſuillo adipe ueteri, medentur morſibus canum, alopecijs, & ambuſtis. Emollit aluum, decoctum herbæ ex uino potum.

CYNOGLOSSVM DIOSCORIDIS.

LEgitimum Cynogloſſum, quod, Dioſcoride teſte, neque caulem, neque flores, neque ſemen gignit, pluries non modò uidimus; ſed etiam legimus Romæ poſt Adriani molem in ſabuloſis quibuſdam locis enatum. Hoc à uulgari Cynogloſſo, quo paſſim officinæ utuntur, perquàm longè diſtat: quippe quod in radiantis ſolis morem folia fert, ſuppinguia, tenui lanugine albicantia, humi ſtrata, & caule perpetuò uiduum eſt. Illa uerò planta, quæ Cynogloßi uſum omnibus præſtat, plurimos emittit caules, cubito ſæpius longiores, adnatis in cacumine ramis: quibus flores inſunt purpurei, echio ſimiles; è quibus deinde quædam paruæ prodeunt lappæ, non ſine magno naturæ artificio factæ, quæ contactu ueſtibus pertinaciter adhærent. Meminit Cynogloßi Plinius libro XXV. *cap.* VIII. *his uerbis. Iungitur & Cynogloſſos caninas imitans linguas, topiarijs operibus gratißima. Aiuntq́, quæ tres thyrſos ſeminis emittat, eius radicem potam ex aqua ad tertianas prodeſſe: quæ quatuor, ad quartanas. Eſt & alia ſimilis ei, quæ ferat lappas minutas. hæc Plinius. Ex quibus ſatis perſpicuum eſſe puto, quòd neutrum Cynogloſſi genus è Plinio traditum, Dioſcoridis Cynogloſſo reſpondet. Siquidem primum*

Cynogloſsi conſid.

CYNOGLOSSVM VVLGARE.

Plinio caules uel thyrſos edit adeò flexiles, ut ij topiarijs operibus maximè conueniant. Dioſcoridi uerò planta eſt ſine caule, quæ humi ſternitur. ut hinc apertiſsimè conſtet, hanc operi topiario, ut aliquid conueſtiat uel contexat, prorſus ineptam eſſe. Adde quòd Dioſcoridi Cynogloſſum medetur canum morſibus, alopecijs, & ambuſtis: quinetiam aluum emollit. Plinio autem ad tertianas tantùm, & quartanas prodeſt. Id quod de Buglosſo intelligitur, ut ſuperiori capite teſtatur Dioſcorides. Hinc itaque palàm fieri arbitror, Bugloſſi hiſtoriam, & uires cum Cynogloſſo turpiter confudiſſe Plinium. (Plinii lapſus.) *Cuius certè lapſum non animaduerterunt recentiorum nonnulli, qui Plinij auctoritate freti contra Dioſcoridis grauem ſententiam probare contendunt, Cynogloſſum caules, flores, & ſemen proferre. Quod autem ſecundo loco à Plinio deſcribitur, lappas minutas ferens, nil aliud, meo quidem iudicio, fuerit, quàm uulgare Cynogloſſum omnibus notum. Quo fit, ut omnino erraſſe exiſtimem Ruellium, & Fuchſium uiros alioqui doctiſsimos: quippe qui crediderint, uulgarem Cynogloſſam eſſe Lycopſin, ut etiam ſupra ſuo loco monuimus. neque enim hos animaduertiſſe uideo de hac cum alio Cyno-* (Ruel. & Fuch. error.)

glosso

CYNOGLOSSVM VVLGARE FLORIDVM.

gloſſo ſcripſiſſe Plinium, ac deinde ſpeciatim de Lycopſi lib. XXVII. *cap.* XI. *Vulgare Cynogloſſum manifeſtò refrigerat, & ſiccat. folia recentia illita uulnerum inflammationes, mirum in modum ſanant, & arcent. Cynogloſſi in libris de ſimplicium medic. facultatibus nuſquam reperio meminiſſe Galenum. Id Græcis* κυνόγλωσσον, *Latinis Cynogloſſum & Lingua canina uocatur :* Italis, *Cynogloſſa.* Nomina.

φύτευμα. PHYTEVMA. CAP. CXXV.

PHyteuma folia habet ſtruthij, minora : copioſum ſemen, perforatum : radicem paruam, tenuem, per ſumma terræ nitentem. Quam ad amatoria conuenire, nonnulli ſcriptum reliquerunt.

PHYTEVMA.

CVm ſit uſus Phyteumatis ad amatoria duntaxat, exemplo Plinij ductus, plura hîc de eo referre ſuperuacuum habeo. Mihi quidem hactenus herba hæc incomperta eſt. Quare eam relinquamus in hortis Veneris, quos ipſa ad delicias & amatoria tantùm colit, donec quis Deæ chariſſimus hanc herbam edoctus, eam nobis quoque indicare poſſit. Verùm non ob id prætermittam commemorare, non deeſſe rei herbariæ ſtudioſos, qui plantam, cuius hîc imaginem damus, PHYTEVMA *eſſe cenſeant, quòd perforatum gerat capitulum & folia ſtruthij modo oblonga; ſed eſto etiam aliorum iudicium.* Nomina. *Huius, tanquam ſuperuacuæ, & inutilis herbæ, Galenus & Paulus nuſquam, quod legerim, inter ſimplicia meminerunt.* φύτευμα *ut Græcè, ita etiam Phyteuma Latinè dicitur.*

LEONTOPODIVM VERVM.

Λεοντοπόδιον. **LEONTOPODIVM.** **CAP. CXXVI.**

1 LEontopodion duûm digitorum herbula eſt, folia ferens anguſta, longitudine ternûm, quaternúm ve digitorum hirſuta, quæ iuxta radicem lanoſiore flocco caneſcunt: capitula in ſummo caule quaſi perforata: flores nigri: ſemen uſqueadeò ſpiſſa lanugine inuolutum eſt, ut ſæpe fallat: radice parua cohæret. Quam tradunt appenſam ad amatoria prodeſſe, & tubercula diſcutere.

NOn dubito quin plantam, cuius hîc imaginem damus, legitimum ſit Leontopodium. Siquidem herbula eſt duûm, ternumúe digitorum: folijs anguſtis, trium quoque digitorum menſura hirſutis, auerſa parte caneſcentibus, & præſertim quæ circa radicem ſunt. Capitulis in ſummo caule quaſi foraminibus diſtinctis: floribus nigricantibus, & ſemine dēſa admodum lanugine implicato. Radice parua, tenuiq́;. Hanc è Baldo Monte allatam miſit ad me Verona Franci-
2 ſcus Calzolarius Pharmacopœus inſignis ad auream campanam. Eſt & alia planta, cuius quoque imaginem expreſſimus, & paſſim in Boemia naſcitur, quæ tametſi longiori ſit caule, quàm deceat, omnes tamen Leontopetali notas habet. Ideoque eam Leontopetalum alterum appellare libuit. Cæterùm hîc non eſt audiendus Brunfelſius, qui Stellariam herbam uulgò uocatam in ſuo onomaſtico Leontopodium eſſe ſcribit. Qua in re non minus hallucinatus deprehenditur, quàm in alijs compluribus. Vocant ita λεοντοπόδιον Græci, ut Latini quoque Leontopodium.

Leontopodij conſideratio.

Brunfelſij erratum.

Nomina.

PSEVDOLEONTOPODIVM.

Ἱπποόγλωσσον. HYPPOGLOSSVM. CAP. CXXVII.

a Meum. θάμνισκος. i. paruus frutex.

HIppogloſſon [a], frutex eſt folia habens ruſci tenuis figura, & ſpinoſam comam,& in ſummeu linguas è folijs exeuntes. Capitis dolorem corona ex comis impoſita minuit, malagmata-dix, ſuccusq; admiſcetur.

Hippſſum

HIPPOGLOSSVM.

Hippogloſſum, quòd in folijs ueluti prominentes linguas proferat, Biſlinguam uocat Hetruria, alij uerò Bonifaciam. Naſcitur hæc frequentiſſima in Liguriæ Alpibus, Vrbinati agro, & quibuſdam ſyluoſis montibus non longè à Goritienſi comitatu, quà iter eſt in Hydriam ad argenti uiui fodinas. Veruntamen non eſt hæc Laurus Alexandrina, aut Idæa, de qua infrà ſuo loco differemus, ut in ſuo inſigni de plantarum hiſtoria commentario exiſtimat Fuchſius. Quandoquidem Laurus Alexandrina è foliorum umbilico nullam aculeatam exerit linguam, ſed tantùm fructum rotundum tiliæ modo longiori pediculo appenſum profert. Hippogloſſum recentiores longè pluribus commendant uiribus, quàm fecerint antiqui ſcriptores. nam, ut illi tradunt, in uteri affectibus magno datur iuuamento. Quo fit, ut ſtrangulatu uuluæ laborantibus mulieribus radicis, aut herbæ puluis cochlearis menſura, ex uino, uel iure hauſtus, præſentaneo remedio opem ferat. Eſt & ad puerorum enterocelas præſtantiſſimum medicamentum, ſi diutius diluculò hauriatur puluis idem ſeſquidrachmæ pondere ex maioris ſymphyti decocto. Verùm id ſumentibus euenit, quòd primis tantùm diebus adeò ramicem pulſare

Hippogloſsi conſid.

Hippogloſsi uires.

percipiant, ut inteſtina foras prolabi uelle uideantur: quare ſubcingulis, faſcijs, & fibulis reprimentibus, roborantibusq́; primis diebus uti opus eſt. Quæ planta Græcis ἱπποόγλωσσον, Latinis ſimiliter Hippogloſſum appellatur: Italis, Bislingua, & Bonifacia: Germanis, Zepfflir Kraut: Hiſpanis, Lengoa de cauallo: Gallis, Lingua pagana.

Nomina.

Ἀντίῤῥινον. ANTIRRHINVM. CAP. CXXVIII.

ANtirrhinon, alij anarrhinon, uocant herbam caule, & folijs anagallidi ſimilem: florem albæ uiolæ, purpureo, minore tamen, ideoque ſylueſtris [a] anagallis nominata eſt: ſemine uituli narium ſimili. Tradunt perunctos ea cum oleo lilino, uenuſtiores fieri: nec ullo medicamento lædi poſſe, ſi quis appenſum geſtet.

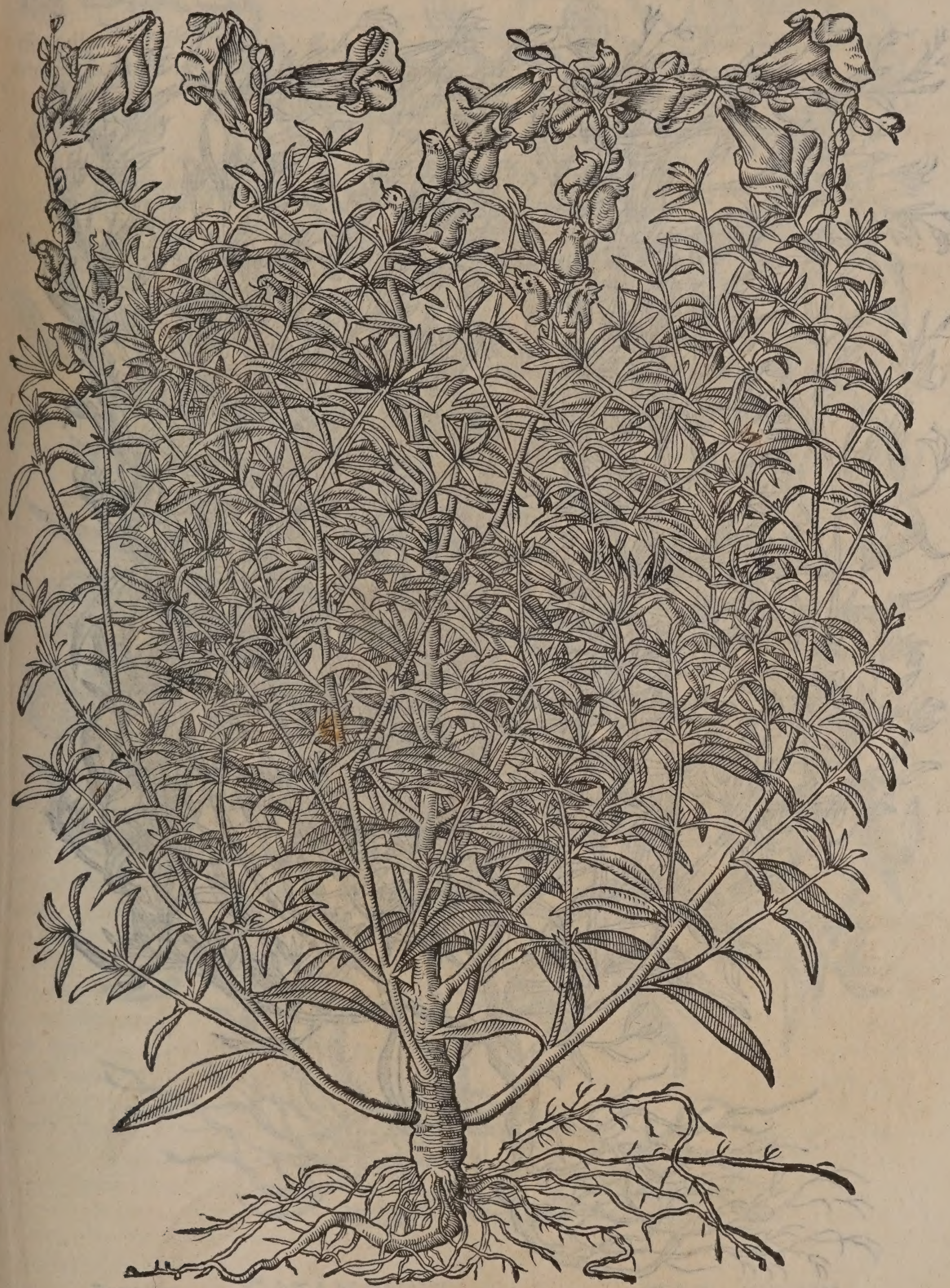
[a] Meum. λυχνίς. i. Lychnis.

ANTIRRHINVM I.

Variat

ANTIRRHINVM II.

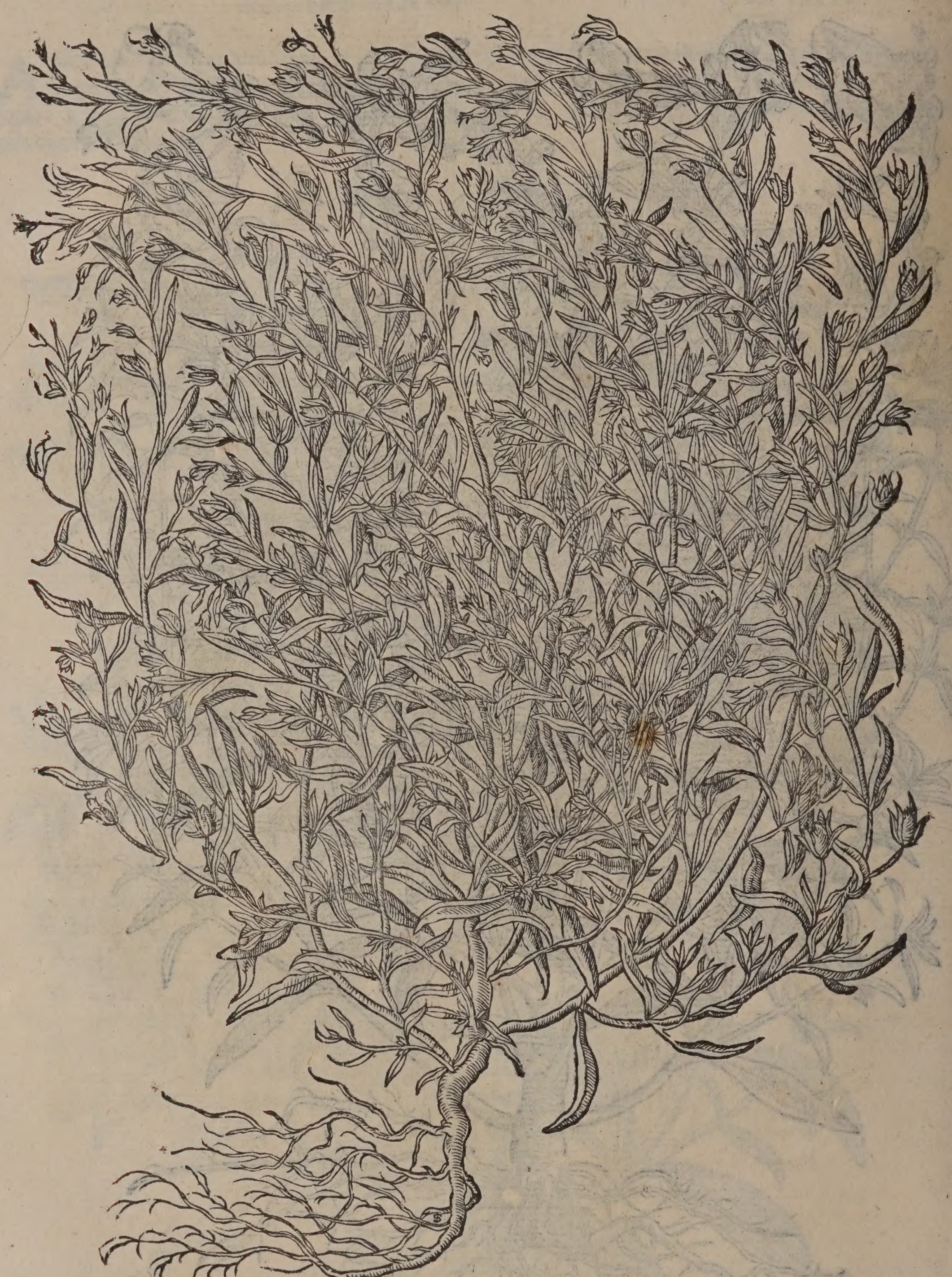

Antirrhini cõſideratio.

Variat admodum Antirrhini apud ueteres hiſtoria. Siquidem Dioſcorides Antirrhinum herbam folijs, & caule anagallidi ſimilem reddidit. Theophraſtus uerò eandem aparinæ ſimilem fecit. Veruntamen nos qui quatuor Antirrhini genera obſeruauimus, nullum hactenus uidimus, quod folijs anagallidis, aut Aparinæ uireſceret, ut ex hîc appictis imaginibus apparet. Plinius lib. XXV.*cap.*X.*rectius fortaſſe, Antirrhinum lino ſimile naſci ſcribit. Vnde facilè ſuſpicor, Dioſcoridis & Theophraſti exemplaria hoc in loco deprauata eſſe, atque in aliqua parte uitium latere. Cæterùm ut in plantis uariat facies, ita quoque in floribus uariat color. Siquidem in una purpureus, in altera ſubpurpureus, & in cæteris candidus flos emicat. Atqui ex omnibus capita naſcuntur, in quibus ſemen minutum continetur, uitulinis admodum ſimilia, quæ non niſi magnitudine differunt. Illinuntur antirrhini folia, quinetiam flores, & ſemen, cum roſaceo,*

& melle

ANTIRRHINVM III.

Antirrhini uires ex Gal. *& melle ad uteri præfocationes, & mensium difficultates. Herba scorpionibus adeò contraria est, ut illico ea uisa torpescant. Eadem fronti adalligata, præstat ad delendas oculorum albugines. Antirrhini meminit Galenus lib.* VI. *simp. medicamentorum, ubi de eius uiribus ita scribit. Antirrhinum, aut anarinum semen habet uituli naribus simile, ad sanationes inutile. Ipsum autem adsimilis est cum bubonio facultatis, sed multò minoris. Itaque ex illo de hoc conijcito.* I

Nomina. *Hoc ut Græci* ἀντίῤῥινον, *ita etiam Latini Antirrhinum uocant: Itali, Antirrhino; Germani, Orant, Sterck Kraut, seu Streick Kraut: Hispani, Cabezza de ternera: Galli, Moron uiolet.*

ANTIRRHINVM IIII.

Κατανάγκη. **CATANANCE.** CAP. CXXIX.

EX eo genere una, folia coronopi habet, longa: radicem iunci modo prætenuem: capitula ſena, ſeptenáve, in quibus erui ſemen ineſt. Areſcens in terram flectitur, & ſe contrahit ad ſpeciem unguium milui exanimati. Altera mali parui magnitudinem explet, radice exiguæ oliuæ magnitudine, folijs quoque oliuæ colore, & figura, mollibus, diuiſis, humi inclinatis: ſemen ut cicer, minutum, in uirgulis dependet, punicei coloris, multis foraminibus pertuſum. Vtranque narrant in amatoria expeti. Theſſalicæ mulieres his uti traduntur.

Catanances consid.
NEutrum equidem Catanances genus hactenus me comperisse fateor, neque aliquem scio in Italia, qui alterum saltem
legitimè nouerit. Sed nihil certè referre arbitror: quippe, quòd ea rebus uenereis tantùm conueniant, & amatorijs
nascantur. Proinde mulieribus Thessalicis relinquenda sunt, quibus olim fuit usus: præsertim cùm hac ætate homines in
uenerem admodum procliues sint, atque etiam multi nimis calleant amatoria. tantum abest, ut etiam huiuscemodi herba-
Ruellij error.
rum, si cognoscerentur, auxilia ijs indicari debuissent. Cæterùm existimat Ruellius in hoc subscribens Hermolao, secun-
di generis Catanancen rectè eam herbam dici posse, quam herbariorum uulgus Bistortam appellat. Sed meo quidem iudicio
errat Ruellius, quòd Bistorta dicta rumicis folia proferat, & radices quandoque humani brachij crassitudine, anguium mo-
do contortas, non autem paruas oliuæ magnitudine, uelut altera Catanance. Nomen eius Græcum κατανάγκη, Lati-
Nomina.
num item Catanance. 1

Τριπόλιον. TRIPOLION. CAP. CXXX.

TRipolion in marinis nascitur locis, quæ allidit unda, recedensque dimittit, neque in mari, neque in sicco: folio glasti crassiore: palmeo caule, in mucrone diuiso. Eius, ut tradunt, flores colorem ter die mutant, mane candidi, meridie purpurei, sero punicei conspiciuntur. Radice alba, odorata, calidi gustus. Quæ drachmis duabus in uino pota, aquam, urinamque per aluum extrahit. In medicamenta digeritur, quæ uenena arcent.

Tripolii consideratio.
TRipolium Serapioni Turbit appellatur. Quapropter credidere nonnulli, Turbit uulgò uocatum Dioscoridis esse Tri
polium, præsertim quòd ipsum & album, & deiectoriæ facultatis esse deprehenderent. Veruntamen rem aliter se 2
habere illud argumento est, quòd communis usus Turpetum nullo commendetur odore, nec gustui acredinem relinquat, sed
tantùm salsedinis, & asperitatis quidpiam. Ex quibus sanè notis asserere licet, Tripolium in Italia non reperiri, neque
aliunde aduehi: quemadmodum nec Turbit, de quo disseruit Auicenna, quem etiam Dioscoridis Tripolium intellexisse
Turpeti consideratio.
reor. Cæterùm ab his longè differre uidetur TVRBIT, *quod à Mesue describitur, nostrati Turpeto omnibus prorsus no-*
tis respondens. Ait enim Turbit radicem esse herbæ folia ferulæ minora ferentis, tripliciq; notari differentia, nempe al-
ba, subcinerea, & nigra. Quæ quidem omnia in nostri usus Turpeto diligenter intuentibus facilè sese offerunt. Siquidem
in Turpeti radicibus, quæ ex orientali plaga ad nos deferuntur, omnes hi reperiuntur colores: non tamen quòd putem, eos
ita factos esse tantùm ex ipsius plantæ natura; sed quòd ob uetustatem, & aduentitij aeris humorem radices hæ corrum-
pantur, & nigrescant, illosq; sibi asciscant colores. Cuius rei in causa etiam esse potest maris, per quod conuehitur, ex-
orta procella, undis triremes superantibus, quibus madefactæ radices facilè situm, uel nigredinem contrahunt. Præte- 3
rea cùm asserat Actuarius, nil aliud esse album Turpetum, quàm alypiæ radicem, eorum planè refellitur opinio, qui Me-
suem errasse existimant, quòd album Turpetum dixerit plantæ radicem esse, quæ folia ferret ferulacea. quandoquidem
alypum, siue alypia, ut in sequentibus docebit Dioscorides, folijs tenuibus prosilit, quemadmodum & ferula. Ex his igi-
tur, ut arbitror, abundè liquet, Turpetum tam Mesui, quàm Actuario alypiæ esse radicem. Est & aliud Turpetum,
quod potius pseudoturpetum dixerim, crassius, & cortice nigrius, quod ex Gargano Apuliæ monte conuehitur duplici ge-
nere, quoniam unum è thapsiæ, alterum è pityusæ radicibus concinnant impostores, à quibus hæc omnia didicimus. Non
itaque ab re scripsit Actuarius, nigrum Turpetum radicem esse pityusæ. Verùm hoc (ut mea fert opinio) Mesuis Turpe-
tum haudquaquam fuerit, cùm ipsius Turpetum nil aliud esse existimem, ut paulò antè diximus, quàm alypiæ radicem.
Brasauoli erratum.
Quanquam putat Brasauolus, nulla tamen, quod equidem sciam, ratione uel authoritate nixus, apud Mesuem Turpetum
omnino tithymali myrsinitis radicem esse. Sed quantum myrti folia à ferulæ folijs differant, qui nesciunt, rei herbariæ pe- 4
ritos consulant. Fuchsius porrò libro de compositione medicamentorum turpetum, de quo Mesues egit, è Thapsiæ radi-
Fuch. opinio reiecta.
cibus exemptum existimat. Sed ipsius quoque sententia mihi planè, ut liberè dicam, reprobanda uidetur: nam è ueteribus
nullum hactenus reperi, qui Thapsiam lacteo succo turgere scribat: cùm tamen Mesui Turpetum à planta eximatur, quæ
plurimo lacte madet. Præstat in Turpeti genere album ex orientali plaga allatum, resinosum, minimè cariosum. Deij-
cit hoc pituitam, crassos lentosq; humores ad articulorum compagines defluentes, remotioresq; corporis partes. Ventri-
culum expurgat, & quæ illi penitus inhærent excrementa detergit: item & pectus à pituitæ lentore. Datur magno iuua-
mento aqua intercute laborantibus: item elephantiacis, & Gallica lue affectis: quin & ijs, qui morbis ab exustis humori-
bus prouenientibus sunt obnoxij. Prodest diuturnis febribus, & in uniuersum ubi pituita redundet. uerùm qui sumunt ca
Plinii lapsus.
uere debent à piscium esu, & australi flatu. Sed iam ad Tripolium nostra redeat oratio. Reperio hac in historia non pa-
rum allucinatum esse Plinium libro XXI. cap. VII. ubi turpiter Tripolium cum polio herba confudit, adeò ut asserere non 5
dubitauerit, polium ter in die foliorum mutare colorem. Id quod de Tripolij floribus tradidere tum Dioscorides, tum an-
Tripolii uires ex Gal.
tiquorum reliqui. Tripolij quàm breuissimè meminit Galenus libro VIII. simplicium medicamentorum, ita scribens. Tri-
polij radix gustanti acris est, & facultate calida in tertio excessu. Quod Græci τριπόλιον, Latini quoque Tripolium di-
Nomina.
cunt: Itali, Tripolio.

Ἀδίαντον. ADIANTVM. CAP. CXXXI.

a Meum. μέλανα, ἰσχυρὰ, λεπτὰ..i. nigri, ualidi, tenues.
ADianton, polytrichon, pusilla gerit folia, similia coriādri, in summo incisuris diuisa: cauliculi, qui
bus exoriuntur [a], nigro colore nitent, prætenues, palmum alti: radice superuacua: neque cau- 6
lem, neque fructum, neque florem profert. Decoctum herbæ potum, prodest spirandi difficultati, su
spiriosis,

ADIANTVM.

D fpiriofis,lieni,& felle fuffufis,& urinæ difficili : calculos frangit, aluum fiftit, ferpentium morfibus auxilio eft:contra ftomachi fluxiones in uino bibitur : fecundas ciet, & menftrua : fanguinis reiectiones inhibet. Contra ferpentium morfus cruda herba illinitur,alopecias denfat,ftrumas difcutit:furfures, & manantia capitis ulcera ex lixiuio emendat : defluentes capillos continet, cum ladano, & myrtino, & fufino, aut hyffopo,uinoque. Decoctum eius cum lixiuio,& uino infufum, idem præftat. Coturnices, & gallinaceos pugnaciores facit, in cibos eorum additum. Seritur gratia utilitatis pecorum circa ouilia. Vmbrofis, & paluftribus,circa parietum afpergines, & fontium fpecus enafcitur.

Τριχομανὲς. TRICHOMANES. CAP. CXXXII.

a Meum. μικρὸν λίαν. i. ualde paruum. b Meum. ὑπομέλανα. i. subnigra.

TRichomanes naſcitur eiſdem in locis, quibus dianton: filici ſimile, ſed[a] exilius: folijs lenticulæ, tenuibus, in ordinem utrinque digeſtis, aduerſis in ſe, in ramulis tenuibus, acerbis[b], fuſco colore ſplendentibus. Eædem quæ & adianton præſtare poſſe conſtat.

TRICHOMANES.

Adianti, & Trichomanis conſideratio.

ADiantum officinæ Capillum Veneris appellant. Duo eius genera Theophraſtus aſſignauit libro VII. *cap.* XIII. *de plantarum hiſtoria, ubi ita ſcriptum reliquit. Adianti folium in aqua nunquam madeſcit, nec quicquam adhæſiſſe humoris conſtat: unde & nomen herba accepit. Genera eius duo, candidum, atque nigrum. Ambo ad defluuium capillorum utilia, oleo trita. Naſcuntur maximè locis humidis. hæc Theophraſtus. Cui ſubſcribit Plinius: licet confuſè ſatis,*

tis, libro XXI I.*cap.*XXI.*dum ſic inquit. Aliud Adianto miraculum, æſtate uiret, bruma non marceſcit, aquas reſpuit: perfuſum merſúmve, ſicco ſimile eſt, tanta diſſociatio deprehenditur, unde & nomen à Græcis. Quidam callitrichon uocant, alij polytrichon, utrunque ab effectu. Duo eius genera, candidius, & nigrum, breuiusq́;. Id quod maius eſt Polytrichon, aliud Trichomanes uocant. Vtrique ramuli nigro colore nitent, folijs filicis, ex quibus inferiora aſpera, ac fuſca ſunt: omnia autem contrarijs pediculis denſa inter ſe ex aduerſo: radix nulla. Vmbroſas petras, parietumq́; aſpergines, ac fontium maximè ſpecus ſequitur, & ſaxa manantia. quod miremur, cùm aquas non ſentiat. ita Plinius. In quibus nimirum uerbis manifeſtè deprehenditur ipſe Plinius, Trichomanes, quod & Filiculam appellamus, in ſecundi Adianti locum retuliſſe. quippe qui perperàm fortaſſe acceperit Theophraſti ſententiam, à quo illa mutuatus eſt. Nam Theophraſtus ubi de utroque Adianti genere diſſeruiſſet, eodem loco citato ſtatim de Trichomane hæc uerba ſubiunxit. Trichomanes uel ad diſtillationes urinæ unicè facit, ut aliqui exiſtimant. Caulem hæc adianto nigro ſimilem gerit: folia admodum parua, denſa, aduerſa, inter ſeſe condita: radicem minimam. Loca amat opaca. hactenus Theophraſtus. Ex quibus liquidò apparet, Theophraſto Trichomanes, quod Fidicula à Theodoro uertitur, nullum Adianti genus eſſe, ſed per ſe ſuiq́; generis plantam: quòd enim Fidiculam dixerit cauliculum ferre nigro adianto ſimilem, clariſſimè oſtendit, candidum Adiantum cum Trichomane nullam habere cognationem. Hinc itaque facilè crediderim, Adiantum nigrum, quòd caule ſiliculam referat, nobis legitimum eſſe, id ſanè intelligens, quòd Capillum Veneris paſſim nominant. Candidum uerò eam plantam eſſe aliquando putaui, quæ unà cum Trichomane in petris, parietum, ac fontium aſperginibus, ſpecubus, & humentibus locis naſcitur: folijs nigricantibus, minutim laciniatis, luteas maculas quàm plurimas auerſa parte habentibus: caule uiridi, gracili, flexiliq́;: quam nonnulli, eò quòd folijs rutam æmuletur, & in muris proueniat, Rutam murariam cognominant, alij Saxifragam dicunt. Sed nunc equidem hanc eandem cum Paronychia Dioſcoridis eſſe opinor, ut etiam ſuperius in ſua mentione monuimus. Cæterùm Fuchſius medicus clariſſimus, hanc herbam pro Saxifraga Dioſcoridis depinxit in ſuis de ſtirpium hiſtoria commentarijs. Verùm quòd hæc folio conſtet rutæ, illa uerò thymi, cur planè eius ſententiam comprobem, non habeo. Adianti meminit Galenus libro* VI.*ſimplicium medicamentorum, ſic de eius uiribus ſcribens. Adiantum in caliditate quidem, & frigiditate ſymmetrum eſt, uerùm deſiccat, & extenuat, & diſcutit. Etenim alopecias capillis ueſtit, & ſtrumas & abſceſſus digerit, lapideſq́; frangit epotum. Viſcoſorum, craſſorumq́; è pectore pulmoneq́; excreationibus non mediocriter confert, & uentris profluuium ſiſtit: non tamen ullam manifeſtam caliditatem affert, ſicut nec frigiditatem. Verùm poſuerit ipſum quiſpiam ſecundum hanc oppoſitionem & temperiem in ordine medio. Trichomanis autem meminit libro* VIII. *eorundem ſimplicium medicamentorum, ubi ſubſcribens Dioſcoridi, hæc tantùm retulit. Trichomanes eadem præſtat, quæ adiantum. hactenus Galenus. Porrò Adiantum, ut Meſues inter ſua ſimplicia refert, aluum ſubducit, bilem, & pituitam deijcit, craſſaq́; excrementa, quæ diu interioribus inhæſere. Pectus & pulmonem detergit, ſanguinem clarificat, bonum facit halitum, animam dilatat, & iecur & uentriculum purgat, præſertim ſi obſtructione laborent: tametſi ad eorum infarctus potentius ſit eius dilutum ex apij, aut endiuiæ aqua paratum, aut ex cicerum nigrorum iure, aut caprino ſero. Sed ſi addatur ſaccharum, lateris inflammationes ſanat, & urinam trahit. Eius præterea decoctum frequentius potum calculos frangit, & fœminas à partu purgat. Hos autem effectus præbet calida tantùm facultate, quæ illi ineſt. At adſtringente ui, qua etiámnum pollet, defluxiones inhibet: fluentem ſanguinem ſiſtit, uentriculum roborat, & capillorum defluuium uſqueadeò emendat, ut non modò eos cohibeat, ſed & renaſci faciat, præſertim emplaſtri modo impoſitum, myrtino oleo, ladano, & auſtero uino additis. Idem præſtat & combuſti cinis, quinetiam eius ex uino decoctum. Furfures reiteratis lotionibus depellit. Eius cinis hæc omnia poteſt, & ægilopas curat. Ipſius diluti libra epota commodiſſimè aluus ſubducitur. Herba, quæ Græcis ἀδίαντον, Latinis pariter Adiantum nominatur: Arabibus, Berſcegnaſcen, ſeu Berſauſan & Chulbare albir: Italis & alijs uulgò, Capel uenere: Germanis Frauuenhar: Hiſpanis, Culantrillo de pozo: Gallis, Capil uenere. Quæ uero τριχομανὲς Græcè, Latinè Trichomanes, Polytrichum & Callitrichum dicitur: Italis & officinis Politricho: Germanis, Steinbrech: Hiſpanis, Politrico: Gallis: Polytricen.*

Plinii lapſus.

Adianti, & Trichomanis uires ex Gal.

Adianti uires ex Meſue.

Nomina.

Ξάνθιον. XANTHIVM, SIVE LAPPA. CAP. CXXXIII.

XAnthium naſcitur læto, & pingui ſolo, & lacubus exiccatis, caule cubitali, anguloſo, pingui, prodeuntibus ex eo crebris alis: folia atriplicis habet, inſecta, naſturtium odore imitantia: fructum grandis oliuæ modo, rotundum, & ut platani pilula, ſpinoſum, qui contactu ueſtibus adhæreſcit. Is antè collectus quàm perfectè ſicceſcat, tunditur, & fictili uaſe reconditur. Flauos autem facit capillos, ſi acetabuli inſtar tepida aqua madeſcat, mox caput, nitro antè perfrictum, illinatur. Alij in uino tundunt, & ita aſſeruant. Semen aptiſſimè tumoribus imponitur.

XAnthium, quod uulgus Lappam minorem cognominat, omnibus uulgatiſſimum eſt: quandoquidem publicis ubique ſemitis, & exiccatis ſcrobibus, lacubusq́; naſcatur. Huic, meo quidem iudicio, omnes conueniunt notæ, nulla pror ſus reclamante, quæ Xanthio à Dioſcoride tribuuntur. nam præterquàm quòd caulem gerit anguloſum, ac pinguem, folia, quæ ei ſubalbida ſunt, atriplicis effigiem referunt, per ambitum ſerrata, naſturtium odore imitantia. Prodeunt etiam è caule ramuli, quibus racematim fructus oliuæ figura dependet, aculeatus ceu platani pilula, qui matureſcens, cùm tangitur, ueſtibus pertinaciter adhæret. Paucis admodum huius herbæ uires deſcripſit Galenus lib. VIII.*ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Xanthium uocatur etiam phaſganium. Fructus diſcutiendi uim obtinet. Hæc planta Græcis ξάνθιον appellatur: Latinis quoque Xanthium: Italis, Lappola minore: Germanis, Bettlersleüſz, & Spitzkletten: Hiſpanis, Lappa menor: Gallis, Gloteron, & Grapellas.*

Xāthij conſid.

Xanthii uires ex Gal.

Nomina.

XANTHIVM, SIVE LAPPA MINOR.

Αἰγίλωψ. **AEGILOPS, SIVE FESTVCA. CAP. CXXXIIII.**

AEgilops herbula folia tritici habens, ſed molliora, in ſummo capite ſemina bina ternáve rubra, quibus ariſtæ quaſi capillaceæ exeunt. Illita cum farina herba ægilopijs medetur, duritias diſcutit. Succus farinæ admiſtus ſiccatur, & eorundem gratia reponitur.

AEGILOPS I.

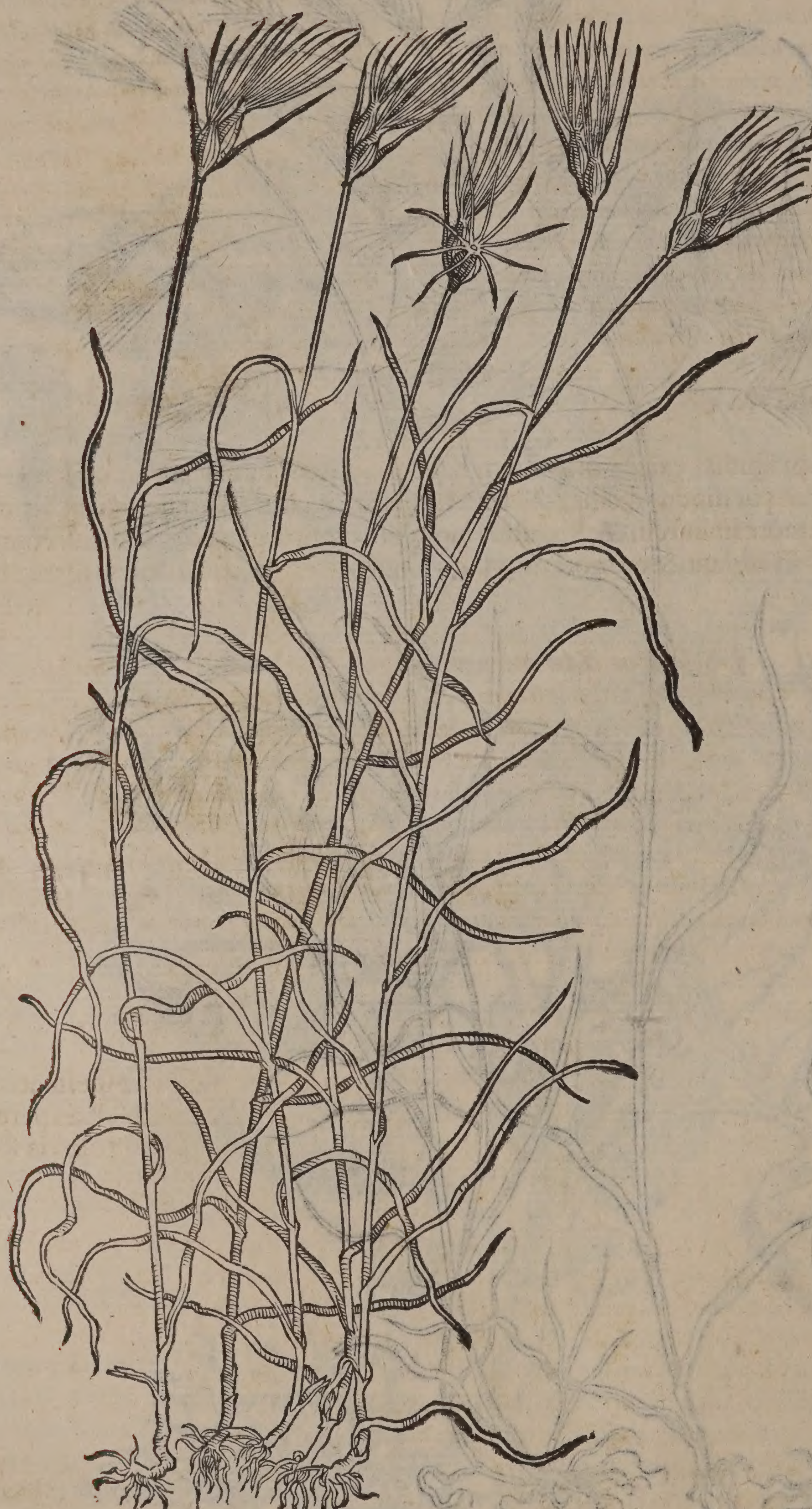

NAſcitur frequens Aegilops inter ſegetes, ſed frequentiſsima inter hordeum, folio tritici, culmo prætenui, in cuius cacumine bina ternáue rubra ſemina dependent, putamine ac etiam figura hordeum referentia, breuiora tamen, tumentia, ſtriataq́;. Ex his numeroſæ prodeunt ariſtæ; tenues, prælongæ, & acutæ. Eſt & alia planta, quam antea legitimam cenſebam ægilopam, tum quòd obſeruatum ſit hordeum in hanc degenerare, tum quòd terna quaternaúe ſemina, ipſaq́; rubra in unaquaque ſpica ferat: tenuibus ariſtis inde prominentibus. Proinde errant ij, ut equidem arbitror, qui Aegilopem, & auenam idem eſſe contendunt. quandoquidem etſi primo ſtatim intuitu Aegilops auenæ faciem referre uideatur; diligenter tamen ſingulas eius notas expendenti, facilè & diſcrimen, & error deprehendetur. Etenim Auena in ſtipulæ cacuminibus grana profert, longiuſculis appenſa pediculis, oblongis folliculis contecta, bipedum locuſtarum effigiem repræſentantibus. At Aegilops tenuiſſimas fert ſpicas, tribus, aut quatuor tantùm granis contentas, auenæ ferè modo dependentibus: è quibus ariſtæ prodeunt capillorum inſtar tenues, rubentes, & auena longiores. Quòd autem ita ſe res habeat,

Aegylopis cõſideratio.

Error quorundam.

AEGILOPS II.

manifeſtum præbet indicium ipſe Dioſcorides: utpote qui de auena libro ſecundo inter cerealia abundè ſcripſerit neque bis ſeorſumq́; eiuſdem plantæ hiſtoriam tractare ſoleat: ſuperuacaneum enim fuiſſet idem repetere, & in ordinatum eidem inconſultò addere. Huc accedit, quòd ſi notæ, quæ utrique plantæ à Dioſcoride redduntur, inuicem conferantur, haud dubiè alteram ab altera tum facie, tum uiribus, longè differre comperietur. Nanque Dioſcorides Auenam, quam Βρῶμον, non αἰγίλωπα *uocauit, depinxit ſtipula geniculis intercepta, dependentibus in cacumine paruulis ueluti locuſtis bipedibus, in quibus ſemen concluditur. Aegilopa uerò in ſummo capite ſemina bina, aut terna rubra habentem, ariſtis capillaceis. Porrò cùm libro ſecundo de uiribus Auenæ differeret, inquit. Huius ſemen non ſecus atque hordeum, utile eſt ad cataplaſmata. Pulte eius aluus ſiſtitur. prodeſt tuſsientibus in ſorbitione ſuccus. Verùm hîc de uiribus Aegilopis ſcribens, herbam eius ad ſinuoſos oculorum abſceſſus, quos Græci ægilopas uocant, & ad duritias diſcutiendas commendauit: ſuccumq́; farinæ admiſtum ad idem ualere prodidit. Quæ ſanè omnia, ni fallor, apertiſſimè demonſtrant, ægilopem auenæ*

quàm

quàm maximè repugnare. Aegilopem ex hordei uitio fieri, ſicut lolium ex tritico nimia uligine, teſtis eſt Galenus libr primo, capite ultimo de alimentorum facultatibus, ubi ita ſcribit. In tritico quidem frequens lolium ſæpe inuenitur: in hordeis uerò reperitur, ſed paucum: quam autem ægilopem appellant, ea in hordeis frequens inuenitur, cùm prima generatio, uel incrementum ipſis non rectè ſucceſſerit. Porrò pater meus ætate iam declinante, cùm agricultura delectaretur, triticum, ac hordeum aliquando ſeminauit, omnibus diuerſi generis ſeminibus, quæ ipſis erant admiſta, diligenter ſelectis, quò certò cognoſceret, num ex ipſorum mutatione lolium & ægilops naſcerentur, an propriam hæc quoque ſemina naturam haberent. Cùm autem fortè unà cum puris ſeminibus in tritico quidem frequens lolium, in hordeo autem parum, ſed magnam ægilopis uim enatam conſpiceret, in alijs quoque ſeminibus itidem experiri eſt aggreſſus. hactenus Galenus. Cæterùm ipſe quoque teſtari poſſum, me ſæpenumero in Anania ualle audiuiſſe agricolas conqueri, quòd hordeum degeneraſſet in Squalam: ſic enim ipſi Aegilopem hanc ſecundam uocant. Aegilopis uires retulit Galenus libro VI. ſimplicium medicamentorum, his uerbis. Aegilops digerendi uim poſſidet, id quod ex guſtu patet: leuiter enim eſt acris. Verùm & ex eo liquet, quòd phlegmonas induratas, & ægilopas ſanat. hæc Galenus. Cuius etiam teſtimonio ſatis planum fieri poteſt, Auenam, & Aegilopem inter ſe diſſidere, quòd de ijs ſeorſum egerit, & ſingulis diuerſas uires reddiderit. Quæ Græcè αἰγίλωψ, Latinè etiam Aegilops dicitur: Arabicè, Dauſir, Daliſit, Doſana, Dauſer, ſiue Duſſer: Italicè, Egilopa.

Aegylopis ex hordeo generatio.

Aegylopis uires ex Gal.

Nomina.

Βρῶμος. BROMVS. CAP. CXXXV.

BRomus [a] herba ægilopi ſimilis, exiccatoriam uim habens. Decoquitur cum ſua radice in aqua ad tertias, & iuri colato par modus mellis adijcitur: rurſus incoquitur, dum liquidi mellis craſſitudo fiat. Linteum eo humore imbutum, & [b] naribus inditum [c], contra graueolentiam ulcerum efficax eſt. Aliqui tritam aloen addunt, & eo modo utuntur. Cum ſiccis roſis cocta in uino, grauem oris halitum emendat.

a Meũ. addit. ὃ δὲ σιφώνιον, οἱ δὲ ἀκρόσπελος i. què & ſiphonium & acroſpelum uocãt.
b Meum. ἐπὶ τῶν ὀζαινικῶν βρέχον. i. ad narium ulcera infuſum.
c Cat'. στόματος δυσωδίαν. i. oris graueolentiam.

TAmetſi non deſunt Dioſcoridis ſtudioſi, atque etiam interpretes, qui putant, Bromum huic loco illegitimè accreuiſſe quòd de ea quoque libro ſecundo idem Dioſcorides tractauerit, aliudq́; non ſit Bromos, quàm Auena; nos tamen longè aliter ſentimus. Mea ſiquidem ſententia eſt, eritq́; donec melior ab alijs proferatur, quòd Dioſcorides, ubi ſecundo libro Bromum inter ſegetes, legumina, & alia frugum genera, quæ ſatione proueniunt, deſcripſit, de ſatiua Bromo tantùm intellexerit: hîc uerò, ubi de his, quæ ſponte naſcuntur, diſſerit, nobis ſylueſtrem Bromum reddat. Hæc uulgaris notitiæ eſt, domeſticæ auenæ in omnibus perſimilis, granis tamen maioribus, nigrioribus, hirſutioribusq́;. Bromi huius mentionem feciſſe opinor Plinium libro XXII. cap. XXV. dum ſic inquit. Bromos ſemen eſt ſpicam ferentis herbæ. naſcitur inter uitia ſegetis auenæ Græcæ genere, & folio, & ſtipula triticum imitatur. In cacuminibus dependentes paruulas uelut locuſtas habet. Semen utile ad cataplaſmata, atque hordeum, & ſimilia. Βρῶμος ita Græcè, ut Latinè Bromus & Auena ſylueſtris nominatur: Italicè, Vena ſaluatica.

Bromi conſid.

Nomina.

Γλαύξ. GLAVX. CAP. CXXXVI.

GLaux cytiſo, aut lenticulæ folijs ſimilis, quæ ſupernè uirent, auerſaque candidiora ſpectentur: ramuli à terra exiliunt quini ſeníve, tenues ab radice: dodrantem alti: flores uiolæ albæ, purpurei exeunt, minores tamen. naſcitur iuxta mare. Coquitur cum hordeacea farina, ſale, & oleo in ſorbitione, ad reuocandam extincti lactis ubertatem.

QVanquam ſcribit Dioſcorides iuxta mare naſci Glaucem; eam tamen ipſe hactenus nuſquàm reperi, neque ab aliquo compertam audiui. Niſi Ruellio adſtipulari uelimus, qui eam herbam Glaucem putat eſſe, quæ fruticat multis caulibus: folijs oblongis, in ordinem utrinque digeſtis, ciceris modo, ſubter cæſijs, ſupernè uiridibus: flore purpureo, paruo, ſiliqua terete, non in aduncum ut fœni græci corniculata. Hæc, etſi Ruellio teſte nullum apud Gallos inuenerit nomen, à qui buſdam (ut ſuperius libro tertio, ubi eius quoque imaginem dedimus) commentati ſumus. GALEGA ab alijs Ruta capraria: in Hetruria uerò uulgò appellatur Lauaneſe, ſiue ut quidam alij Lauamani, quòd prope riuos aquarum naſcatur, ubi manus lauantes ruſtici, hac planta ſaponis uice ſibi ſordidum lutum abſtergunt. Verùm cùm uideamus huiuſce plantæ flores, & caules, qui ſe quandoque ad bicubitalem altitudinem attollunt, Glaucis faciem non repræſentare, cogimur dicere Ruellium hac in re hallucinatum deprehendi: præſertim quòd Glaux, Dioſcoride & Plinio authoribus, inuenitur iuxta mare. Galega uerò in uliginoſis locis, in ſcrobium aggeribus, in montibus, & denique paſsim ferè prouenit. Huic plantæ recentiores aſsignant uires non uulgares contra peſtilentiam, & uenenoſorum animalium morſus. in quorum remedium herba per ſe eſtur, atque etiam exterius illinitur. Sunt & qui eam morbo comitiali laborantibus auxiliari prædicent: in quem uſum eius ſuccum exhibent, drachmarum quatuor pondere. Quòd autem hæc extinctum lac reuocet, ad quod Glaux à Dioſcoride commendatur, non equidem auſim aſſerere, cùm nullum inueniam, qui Galegam his uiribus præſtare teſtetur. Glaucis meminit Galenus lib. VI. ſimplicium medicamentorum, de eius uiribus diſſerens in hunc modum. Glaux herba, & ipſa lactis generandi uim obtinere uidetur. Quod ſi ita ſit, calida quodammodo, humidaq́; fuerit temperamento. Ea æquè Græcis γλαύξ, atque Latinis Glaux appellatur.

Glaucis conſideratio.

Ruellii opin. exploſa.

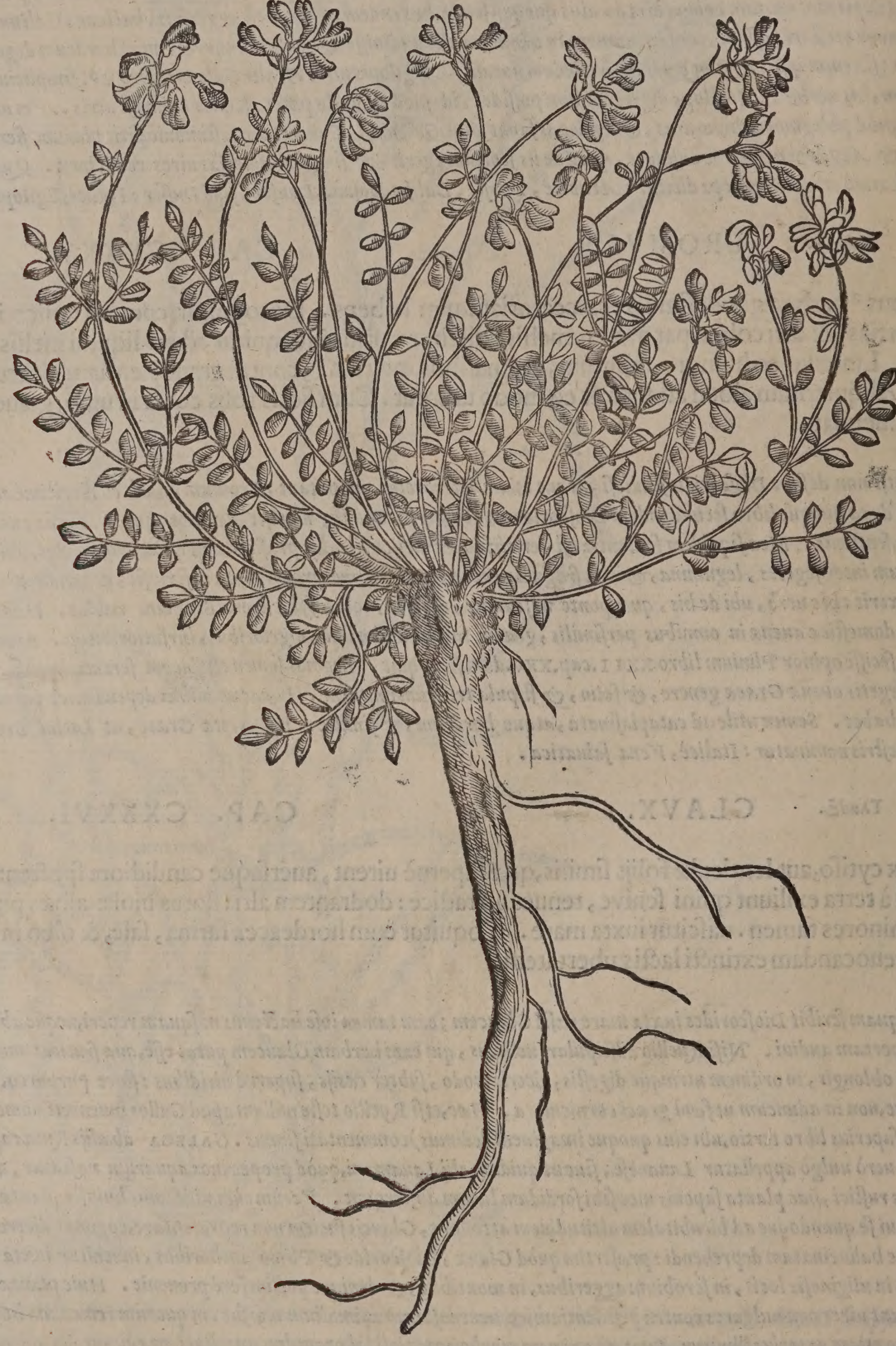
Glaucis uires ex Gal.

Nomina.

Πολύγαλον. POLYGALA. CAP. CXXXVII.

POlygala palmi altitudinem petit, folijs lenticulæ, guſtu adſtricto. Quæ pota, lactis abundantiam facit.

POLYGALA.

Polygala cuius hîc imaginem appinximus, misit ad me Verona Franciscus Calzolarius pharmacopœus insignis. Quæ an legitima sit, pro certo decernere non ausim, quòd tam paucæ eius tradantur notæ, tum à Dioscoride, tum etiam à Plinio, ut non facilè aliquid certi de ea determinari possit. Verùm quoniam hæc planta palmarem longitudinem non excedit, & folia lenticulæ habet, & gustu est adstricto, facilè adducor ad credendum, eam legitimam esse polygalam. & præsertim cùm ipse Calzolarius scribat, multiplici sibi experimento constare, huius plantæ usu lac in mulieribus copiosum prouenire. mihi planè incomperta est. neque id temerè fateri licet, quòd tam paucæ eius tradantur notæ tum à Dioscoride, tum etiam à Plinio ut admodum difficile sit decernere, quæ nobis hodie sese offerat planta, cui Polygalæ nomen rectè competere possit. Nomina. *Hæc Græcè πολύγαλον, Polygalum quoque & Polygala Latinè dicitur.*

Ὄσυρις. OSYRIS. CAP. CXXXVIII.

OSyris frutex eſt niger, ramulos ferens tenues, lentos, fractuque contumaces: & in his folia quaterna, quina, ſenáve, ceu lini, nigra in initio, dein colore mutato rubeſcentia. Decoctum eius potum, iuuat arquatos.

OSYRIS.

OSyris, quòd folijs, & caule lini faciem repræſentet, officinis Linaria appellatur. Huius flores, quos tamen omiſit Dioſcorides, numeroſi à medio uſque ad ſummum uiſuntur, ſylueſtris cumini ſecundi generis modo, uerùm in hoc purpurei ſunt, in illa ſublutei. Sunt tamen qui uelint, Oſyrim eam eſſe plantam, quam uulgò nos appellamus Bel uedere, quòd bellè, denſiſſimeq́; fruticet, uireatq́; per æſtatem, non ſolùm in hortis, & uiridarijs ſata; ſed etiam in fictilibus ornandi feneſtras Oſyridis conſideratio.

di fenestras gratia. Qui uerò ita existimant, eo ducuntur argumento, quòd hæc non modò crescat folijs lino similibus, sed quòd etiam nunc feratur à multis ad scopas ex ea parandas. Quandoquidem id à Galeno dictum uolunt in simplicium censu, ubi uerbum κορήματα *(ita enim legendum est, non autem* κακορήματα, *ut malè habent codices) non solùm medicamenta quæ faciem uenustant; uerùm etiam scopas Græcis significare arbitrantur, quemadmodum & Cornarius in Aetio interpretatur. Quorum equidem sententiam non prorsus improbandam censeo, quoniam palàm est, hanc plantam folijs linum referre, & ad scopas conficiendas aptissimam esse. tametsi Dioscoridis placitis ea non admodum adstipuletur, sicuti nec alia uocata Linaria, quòd neutrius folia è nigro, quod uiderim, in rubrum mutentur, quòdq; harum ramuli longè plura habeant folia, quàm quina, uel sena. Vidi quoque alias plantas, quas, non deerant, qui legitimam facerent Osyrim. uerùm cùm etiam in his nonnullæ desiderarentur osyridis notæ, non libuit eorum probare sententiam.*

Plinii lapsus.

Osyridis historiam tradidit etiam Plinius lib. XXVII. cap. XII. ubi ita scriptum reliquit. Osyris ramulos fert nigros, tenues, lentos: & in his folia nigra, ceu lini: semenq; in ramulis nigrum initio, dein colore mutato rubescens. hæc Plinius. In quibus, meo iudicio, lapsus deprehenditur ipse Plinius, quòd ijs notis depinxerit huius plantæ semen, quæ folijs reddidit Dioscorides, à quo tamen Plinius illa mutuatus est.

Osyridis uires ex Gal.

De uiribus Osyridis Galenus lib. VIII. simplicium medicamentorum disseruit, ijs uerbis. Osyridi, inquit, herbæ, ex qua κορήματα *(siue scopas, siue medicamenta, quæ cutem exterunt, & læuigant, interpreteris) fieri solent, amara inest qualitas, & obstructiones expediendi facultas. quare & in iecinore consistentes obstructiones adiuuat.*

Nomina.

Herba hæc ὄσυρις *Græcis, Latinis item Osyris dicitur: Germanis, Harn Kraut: Italis pariter & Hispanis, Linaria.*

Σμίλαξ τραχεῖα. SMILAX ASPERA. CAP. CXXXIX.

a Meum. καρπὸν ἔχει βοτρυοειδῆ. i. fructum habet racemosum.

SMilax aspera, folia habet periclymeni: sarmenta tenuia, multa, rubi modo, aut paliuri aculeata: arbores scandit, ab imo ad summa perreptans, se conuoluens eis [a]: fert racemos exiles, qui maturi rubescunt, gustumque leniter mordent. Nascitur in palustribus, & asperis: radice dura, crassaque. Folia, & acini, & antè, & pòst epoti, uenenosorum antidota sunt. Tradunt, si infantibus nuper in lucem editis, quid ex his tritum propinetur, nulla postmodum uenena nocitura. Inciditur etiam ad alexipharmaca, id est, ad ea medicamenta, quibus uenena arcentur.

Σμίλαξ λεία. SMILAX LAEVIS. CAP. CXL.

a Meũ. & Cat. κατὰ πᾶσαν τὴν σμίλακα. i. per totam smilacem.
b Meum. τριωβόλον ἁπλικὸν ἑκάτερυ. i. utrũque trium obolorum Atticorum.

LAeuis Smilacis folia hederæ similitudinem habent, molliora, læuiora, tenuiora: huius sarmenta supradictæ similia, nullis horrent spinis: conuoluitur arboribus, ut prior: fructum parit lupini modo nigrum, exiguum: floribus in [a] cacumine perpetuis, multis, rotundis. Hac smilace, quadam topiariorum arte, tentoria contra æstus molestiam factitantur: folia per autumnum decidua. Semine cum dorycnio poto [b], ternis singulorum obolis, uaria & tumultuosa in somnis obuersari traduntur.

Smilacis asperæ historia ex Theophr.

SMilax aspera Hetruscis Hedera spinosa, siue Rubus ceruinus nominatur. Hanc diligentissimè persecutus est Theophrastus lib. III. capite ultimo de plantarum historia, ubi ita scriptum reliquit. Smilax, id est, hedera Cilicia, amplexicaulis ipsa quoque assurgit, frutex aculeatus, & uelut præhorridus: folium hederæ, paruum, sine angulo, iuxta pediculi retinaculum humectum: peculiare, quòd medium illum callum, qui instar spinæ animantium secat, prætenuem habet, & interualla staminea, non ex eo porrecta, ut cætera, sed circa eum in orbem circumacta, ab annexu pediculi ducit, ad caulem uerò foliorum internodia consummantem: iulus ab eisdem pediculis atque folia, tenuis, seq; conuoluens dependet. 4 *Flos candidus, suauiter olens, uerno proueniens tempore: fructus proximus solano, atque melothro, & maximè uuæ labruscæ uocitatæ. Racemi pensiles ut hederæ sunt, uerùm ad labruscam potius accedunt: nam de eodem puncto pediculi acinorum exeunt. Colore fructus rutilus est: nucleos in uniuersum quidem binos continet, quanquam grandior ternos, & paruulus unum. Nucleus durus admodum est, & colore forinsecus niger. Peculiare racemis, quòd per latera caulium sepiunt, postremoq; caulis racemus omnium maximus propendet, sicut in rhamno, & rubo: unde fit ut extremo fructifera, & latere largè fructifera ista spectetur. Hactenus Theophrasti de smilace aspera sententia. Hanc eius radices esse plantam affirmant, quam Hispani zarzam parrillam uocant. De qua cum superius primo libro ubi de ligno Guaiaco egimus, latius scriptum sit; hîc eadem repetere haud operæ pretium esse censemus. siquidem eò se conferre poterunt lectores, qui zarzæ parrillæ historiam, & uires legere uoluerint.*

Smilacis læuis historia.

Quæ autem Smilax læuis appellatur, si ea non est, cuius hîc iconem expressimus, alia sanè in præsentia ad manus non est, quæ magis læuem smilacem referat: quàm hæc, in qua nihil desideratur, præ- 5 *terquam seminis facies, quæ nullam prorsus cum lupino conformitatem habet. Hæc itaque ubique ferè prouenit, sed præsertim in Hetruria ubi passim frequentissima inuenitur. Incolæ eam uulgò uocant Vilucchio maggiore. Hæc folijs asperam quadantenus imitatur, nec secus ac illa arbores scandit, seq; conuoluit eis, proxima quæque uinciens: uerùm sarmentis, siue ramulis constat, non ut altera horridis, aculeatisq;, sed læuibus, flexilibus, ac lentis. Flores profert candidos, calathi effigie: è quibus semen prodit atrum. Officinæ hanc plantam Volubilem nuncupant. Cuius tamen plura Mauritanis habentur genera, quorum unum illud est, quod Lupulum appellant. Huius etsi apud medicos ætatis nostræ frequentissimus sit usus, addaturq; ab ijs in quàm plurima medicamenta; nihil tamen de eo, quod equidem inuenerim, Galenus, & Dioscorides, alijq; ueteres tam Græci, quàm Latini authores, posteritatis memoriæ prodiderunt. quanquam non desunt, qui uelint, hunc Plinio esse Lupum salictarium, ab eo hoc tantùm nomine demonstratum libro XXI. cap. XV. atque ibi inter eas herbas connumeratum, quæ sponte nascuntur, quibusq; pleræque gentium utuntur in cibis. Lupulus itaque in Germania,* 6 *Boemia, Polonia, & in alijs septentrionalibus regionibus magna sanè cultura in campis alitur, ad ceruisiam conficiendam.*

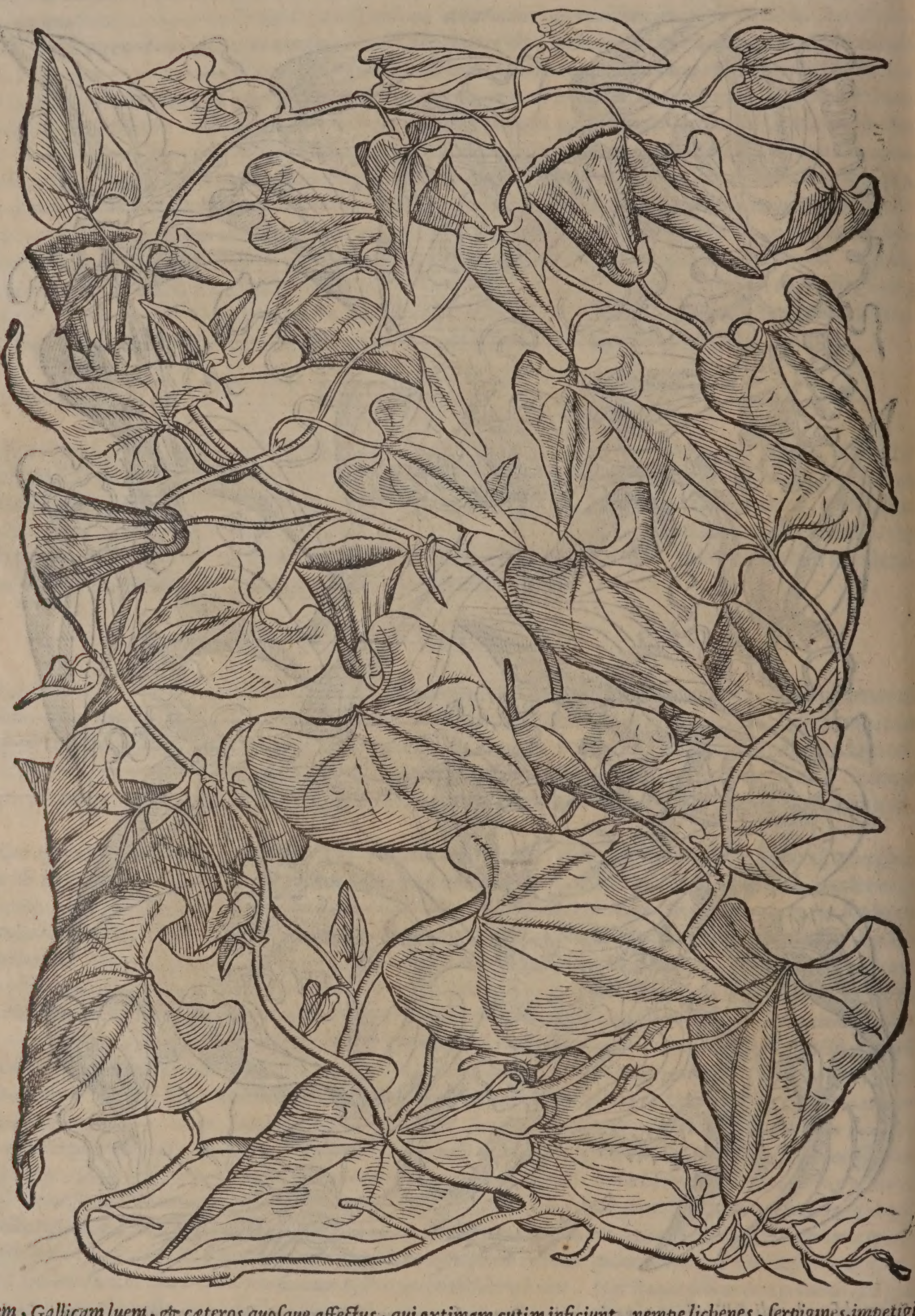
Nam,

SMILAX ASPERA.

O *Nam abſque lupuli folliculis ea parari nequit. Duum eſt generum, Satiuum, & ſponte proueniens. Hoc in ſepibus, & frutetis prouenit, illud in campis ſeritur, adactis ſubinde palis, quibus ſe circumuoluit. At facie inter ſe non differunt, præterquam magnitudine. quandoquidem ſatiuum omnibus ſuis partibus adultius eſt. Planta eſt arbores ſcandens & contexendis pergulis aptiſſima: folijs uitigineis, Bryoniæ modo, modò ternis, modò quinis diuiſuris circunſtantibus aſperis, ut in cucumere. Sarmenta habet prælonga, aſpera, hirſuta & quadantenus aculeata. Flores edit ſubpallidos, racemoſosq;, & folliculos numeroſos, exiles. compactili quadam ſerie dependentes, in quibus atrum, & amarum concluditur ſemen. Lupuli flores, folliculi, & radices, excalfaciunt, aperiunt, extenuant, abſtergunt & expurgant. Atqui turiones, quibus elixis utimur in acetarijs, cùm plus humiditatis habeant, parum quidem, tum excalfaciunt, tum ſiccant. Sunt tamen ſumentibus & cibus, & medicamentum. Nanque ſanguinem mundant, uentrem ſoluunt, obſtructiones aperiunt, nec paruam cum palato ineunt gratiam. Florum, & folliculorum decoctum datur commodè potandum contra hauſta uenena,*

SMILAX LAEVIS.

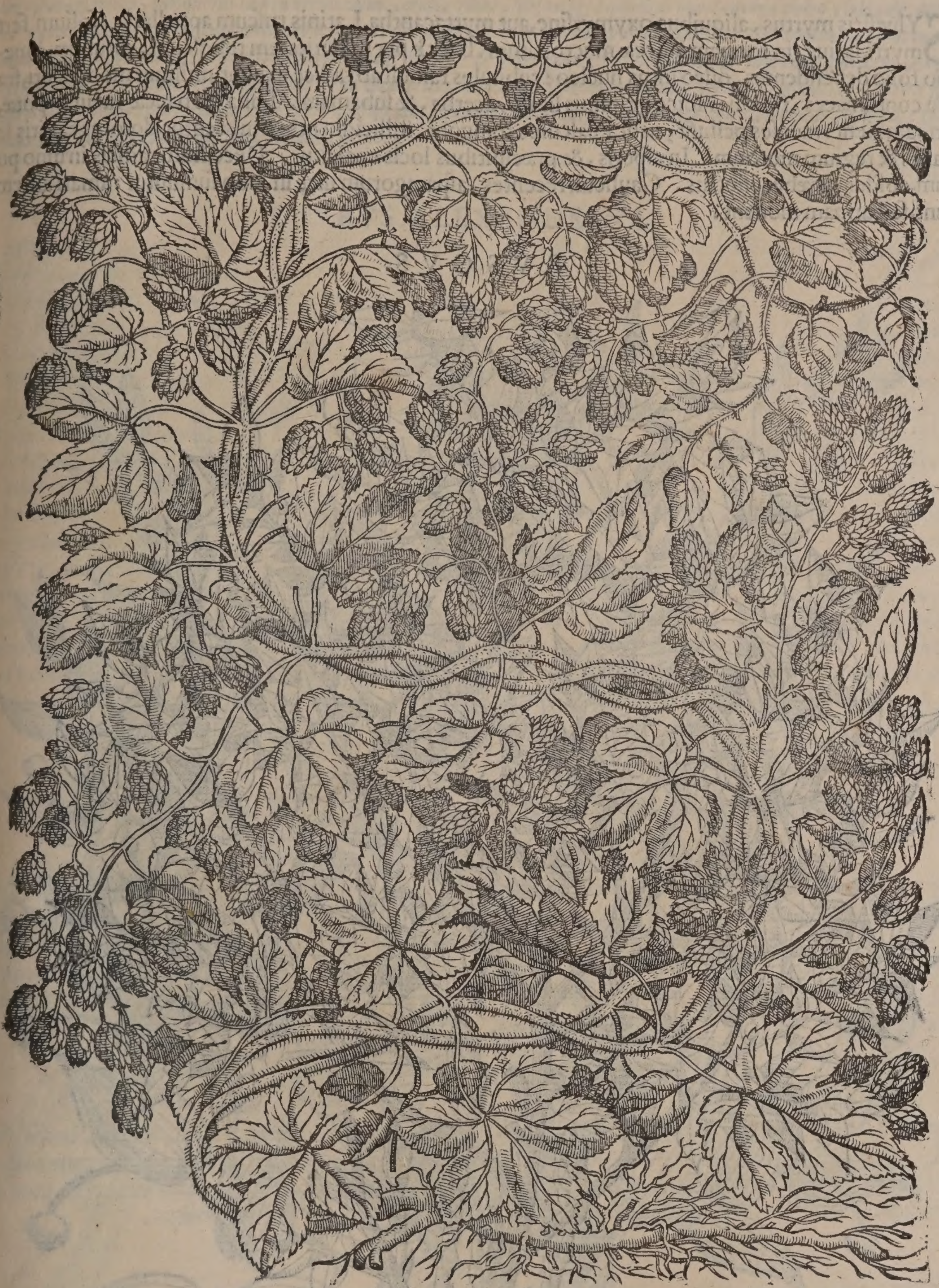

ſcabiem, Gallicam luem, & cæteros quoſque affectus, qui extimam cutim inficiunt, nempe lichenes, ſerpigines, impetigines, alphos & huiuſce generis alios. Datur & in febribus diuturnis, à Iocinoris infarctu prouenientibus. Semen tritum, & potui datum ſemidrachmæ pondere, interaneorum animalia necat. Menſes prouocat, & urinam pellit. Flores, & folliculi indeſeſſionibus additi, præſtant ad induratos, & tumidos fœminarum locos. & ad eos, qui difficulter urinam reddunt. Lupuli uocati latius meminit Meſues inter ſua deiectoriæ facultatis medicamenta, ubi hæc ad ſenſum habet. Eſt & aliud

Lupuli hiſtoria, & uires ex Meſue.

Volubilis genus, quod LVPVLVS *appellatur, folia habens aſpera, cucumeris modo: flores exilibus folliculis ſquamatim compactos, racematimq́; dependentes, colore ſubcinereo. Hic flauam bilem detrahit, ſanguinem ab ea expurgat, & eius inflammationes extinguit. Sero caprino maceratus, ualentior redditur. Succus cum ſaccharo decoctus ſyrupi modo, regio morbo laborantibus medetur. Sed profectò mirum eſt, quòd eo noſtræ ætatis medici tam parcè raroq́; utantur, cùm tamen præſtantiſſimum ſit medicamentum. quandoquidem tum herba ipſa per ſe, tum etiam ſuccus polentæ admiſtus, capitis*

LVPVLVS.

pitis dolorem à caliditate contractum tollit. Iecinoris, & uentriculi æſtus mitigat. Syrupus ex ſaccharo, & eius ſucco paratus, utiliſſimè exhibetur in febribus à bile, & ſanguine excitatis. hæc Meſues de Lupulo. Cæterùm ad inſtitutum noſtrum reuertamur. Smilacis utriuſque uires tradidit Galenus libro VII. *ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Milax (ſic enim Smilacem uocat Galenus) aſpera clauiculis plena eſt, ita ut uariè ſurſum deorſumq; arboribus circumuoluatur. Folia guſtata aliquid habent acrimoniæ, & alioqui ſi illis utaris, calefaciunt. Milax læuis facultate quodammodo prædictæ ſimilis eſt. Planta quæ Græcis* σμίλαξ τραχεῖα, *Latinis Smilax aſpera, & Hedera Ciliſſa uocatur: Italis, Hedera ſpinoſa, & Rouo ceruino: Germanis, Scharpſe uuinden. Quæ uerò* σμίλαξ λεῖα *Græcè, Smilax læuis ſiue lenis Latinè dicitur: Italicè, Vilucchio maggiore: Hiſpanicè, Correguela mayor: Gallicè, Liſet maior.*

Smilacis utriuſque uires ex Gal.

Nomina.

Μυρσίνη ἀγρία.

RVSCVS. CAP. CXLI.

SYlueſtris myrtus, aliquibus oxymyrſine, aut myrtacantha, Latinis ruſcum appellatur. folium fert myrti, latius, in formam lanceæ mucronatum. baccæ per maturitatem rubeſcunt, rotundæ, à medio folio dependentes, oſſeo intus nucleo: cubitales ramuli ab radice exeunt, uitilium modo lenti, fractu contumaces, folioſi: radice graminis ſimili, acerba, & ſubamara. Folia, & baccæ in uino potæ, urinam cient: menſes pellunt, ueſicæ calculos frangunt, ſtillicidio urinæ medentur, dolores capitis ſanant, & regium morbum. In aſperis, & præcipitibus locis enaſcitur. Decoctum radicis in uino potum, eoſdem præbet effectus. Cauliculi recentes, aſparagorum uice in cibo ſumuntur: amari autem ſunt, ſed urinam mouent.

RVSCVS.

RVſcum officinæ corrupto nomine ex literæ additione Bruſcum appellant. Nos uerò, quòd arcendis muribus is aptiſſimus ſit, ſi ſalitis appenſis carnibus funiculo circumligetur, Pungi topi Hetruſca lingua dicimus. Germinat hic uere aſparagi modo, turionibus tamen breuioribus, craßioribus, hirſutisq́;: qui elixi manduntur ex oleo, ſale, & aceto. Cæterùm, quòd non obſcurè amarorem guſtui relinquant, in medicamentis potius, quàm in cibis expetuntur: ſunt enim ciendæ urinæ, aperiendisq́; obſtructionibus perquam idonei. Græcis, quòd folijs ſit acutis, & myrtum æmuletur, oxymyrſine, hoc eſt, acuta myrtus appellatur. Ea Græcis μυρσίνη ἀγρία & ὀξυμυρσίνη *uocatur Latinis, Ruſcus, & Myrtus ſylueſtris: Arabibus, qui Cubebas cum ruſco confundunt, Cubebe: Italis, Ruſco & Pongi topi: Germanis, Bruſch: Hiſpanis, Ius barba, & Gil barbera: Gallis, Bruſco.*

Ruſci conſid.

Nomina.

LAVRVS ALEXANDRINA.

Δάφνη ἀλεξάνδρεια. LAVRVS ALEXANDRINA. CAP. CXLII.

a Meum. ἐν μέσοις. i. in mediis.

LAurus Alexandrina folio est rusci maiore, molliore, & candidiore: semine [a] inter folia rubro, ciceris magnitudine: ramos spargit in terra dodrantales, interdum longiores: radice syluestri myrto simili, maiore, molliore, odorata. inuenitur in montosis. Difficiles partus accelerat, radice pota sex drachmarum pondere in uino dulci, & stillicidio urinæ auxiliatur, sed sanguinem extrahit.

Lauri Alexandrinæ consid.

SI laurum Alexandrinam, & Hippoglossum unam & eandem plantam esse sensisset Dioscorides, ut quidam existimant, nulli quidem dubium est, quin superuacuum erat, de ijsdem seorsum, diuersis atque etiam proximis capitibus Dioscoridem differere. uel nulla in earum notis, & uiribus reperiretur differentia. Sed quoniam eas seorsum tanquam diuersas retulit, diuersasq; utrisque notas assignauit; idcirco has plantas inter se differre dicatur, necesse est. Nam etsi utrique folia rusci reddiderit Dioscorides; tamen Hippoglossum statuit aculeatam gerere comam, & in summo ceu linguas è folijs exeuntes: commendauitq; comam ad dolorem capitis coronæ modo impositam; & radicem, succumq; malagmatis admisceri scripsit. Verùm hic in Lauro Alexandrina nec linguarum meminit, nec aculeorum è folijs prodeuntium: tradidit quidem hanc folia habere rusco similia, sed maiora, molliora, & candidiora: ramos dodrantales, in terram sparsos: radicem rusco similem, maiorem tamen, molliorem, & odoratam. Cui uires tribuit ad difficiles partus, ad urinæ stillicidium, & ad sanguinem extrahendum. His accedit, quòd (ut Dioscorides testari uidetur) Laurus Alexandrina fructum fert rubrum, ciceris magnitudine, inter folia, non autem in medijs folijs, ut hippoglossum, & ruscus. Ex his itaque tum notis, tum uiribus, quæ in hisce duabus plantis maximè pugnare deprehenduntur, omnibus abundè constare arbitror, hallucinari eos, qui putant Laurum hanc, & hippoglossum unam & eandem esse plantam. Nos equidem hanc, cuius hîc figuram damus, ueram ac legitimam Laurum Alexandrinam esse censemus, quæ (ut pictura pulchrè demonstrat) non parum ab hippoglosso differt. Huic alteram adiecimus, quæ & ipsa haud dubiè, ni fallor, fuerit Laurus Alexandrina, si huic fructum in medijs folijs innasci concedamus.

Lauri Alexandrinæ uires ex Gal.

Lauri Alexandrinæ uires memoriæ prodidit Galenus libro VI. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Lauri herbæ, quam & Laurum Alexandrinam appellitant, temperatura euidenter est calida, & gustantibus acris simul & subamara est: potaq; tum urinam, tum menses prolicit.

Nomina.

Planta Græcis δάφνη ἀλεξάνδρεια, Latinis Laurus Alexandrina dicitur: Arabibus, Gar Alexandriæ: Italis, Lauro Alessandrino.

Δαφνοειδὲς. DAPHNOIDES. CAP. CXLIII.

DAphnoides cubiti altitudine fruticat, ramis flexilibus, obsequiosisque, multis, à medio sursum uersus foliosis: cortex supra modum uiscosus ramos uestit: folia lauri, graciliora, & molliora, fractu contumacia, quorum gustatu os & fauces incenduntur: flores candidi: bacca, cùm ematuruerit, nigra: radix inutilis. nascitur in montosis. Pituitam extrahit folium recens, uel aridum in potu: menses ciet, & uomitum: caput inanit commanducatum: sternutamenta mouet. Baccæ quindecim potæ aluum resoluunt.

Χαμαιδάφνη. CHAMAEDAPHNE. CAP. CXLIIII.

CHamædaphne uirgas emittit cubitales, singulari ramulo constantes, rectas, tenues, læues: folia lauri similitudine, læuiora multò, ac uiridiora: semen rotundum, rubens, annexum folijs. Illinuntur capitis doloribus trita folia, & stomachi ardores mulcent: ad sedanda tormina cum uino bibuntur. Potus cum uino succus menses, & urinam ciet: idem facit pesso appositus.

Daphnoidis, & Chamædaphnes consid.

DAphnoides, quam officinæ, & herbariorum uulgus Laureolam uocant, frutex est uulgaris notitiæ. Prouenit hæc frequens in uallis Ananiæ montibus Tridentino agro & ubique ferè locorum. Nam & in Germania, & in Boemia, atque alijs plerisq; in locis copiosa uisitur, nullis prorsus reclamantibus notis. Cubitalibus enim assurgit uirgis, flexilibus, obsequiosisq;: folijs numerosis, sursum spectantibus, lauro similibus, gracilioribus tamen ac mollioribus, acerrimo gustu: quin & ramorum cortex admodum tenax est.

Multorum error.

Hinc itaque fit, ut eos errare toto cælo deprehendatur, qui putant Mezereum Mauritanis uocatum esse Daphnoidem. quandoquidem Mezereon Chamelæa est, de qua suo loco differemus. Porrò Chamædaphne, quam Laureolam marem plerique cognominant, folijs ac fructu à Daphnoide non longè differt: uerùm hæc tantùm intercedit differentia, quòd Chamædaphne singulari rectoq; caule constat, cui folia circumquaque prominent, adeò ut in cacumine in orbem umbellæ instar diradientur: semine inde prodeunte Daphnoidis modo. Cæterùm, quòd uocauerit Plinius Chamædaphnen eam clematidem, quam aliqui Vincam peruincã appellant, credidere quidam hanc Dioscoridi esse Chamædaphnen. Sed profectò ij falluntur: erorq; omnibus euidentior fiet, quàm ut pluribus explodi postulet, si modò con-

DAPHNOIDES.

dò contemplentur, & conferantur notæ, quibus Vincam peruincam deſcripſit Plinius libro XXI.*cap.*XI.*& quibus repræſentauit Chamædaphnen lib.*XXIIII.*cap.*XV.*Verùm Plinio, quòd clematidi folia ſint lauri, uideaturq; humilis laurus, ideo non temerè eam Chamædaphnen dici placuit. Sunt, qui Laureolæ fructum Piper montanum uocent, quanuis ruſticis Ananienſibus nil aliud ſit piper montanum, quàm Dioſcoridis granum Gnidium, ut infrà ſuo loco dicemus. Daphnoidis recentia folia contuſa illinuntur utiliter iſchiadicis tam diu quouſque ruborem, aut ueſicas excitent. Daphnoidis, & Chamædaphnes uno tantùm capite meminit Galenus libro* VI.*ſimp.medicamentorum, ſic inquiens. Chamædaphnes germina tenera edi quoque aſſolent. Eſt autem perſimilis uiribus lauro Alexandrinæ: ſicut ſanè & quod Daphnoides nuncupant. Planta, quæ Græcis* δαφνοειδὲς, *Latinis item Daphnoides, & Laureola nominatur: Arabibus, Daphnides:Ita-* Daphnoidis,& Chamædaphnes uires.

CHAMAEDAPHNE.

Nomina.

lis, Laureola. Quæ uerò χαμαιδάφνη Græcè, Chamædaphne pariter Latinè dicitur: Arabicè, Chamædaphnes: Italicè, Chamædaphne.

Ἑλλέβορος λευκός. VERATRVM ALBVM. CAP. CXLV.

ELleborum album, Latini ueratrum album uocant, fert folia plãtaginis, aut betæ ſylueſtris ſimilia, ſed breuiora, & nigriora, rubeſcentia: caulem cauum, quadrantalem, tunicis conuolutum, quas abdicat, cùm areſcere incipit, radicibus nititur multis, tenuibus, ab oblongo, & exiguo capite ceparum modo exeuntibus. naſcitur in montibus, & aſperis. Radices meſſibus colligendæ. Optimum habetur candidum, friabile, carnoſum, modicè extentum, nec [a] tamen iunci modo mucronatum, quod frangendo puluerem emittit, & tenuem habet medullam, guſtu non admodum feruens [b], neque ſaliuam ſubinde ciens. huiuſcemodi autem ſtrangulat. Primatum Cyrenaicum tenet. Galaticum autem,

a οὐκ ἀπόξυς, δὲ καὶ σχοινώδης. i. non acutum, & iunceũ. ita Meum & Cat.
b Meum. οὐδὲ ἀθρόως, σίελον ἐπισπώμενος. i. neque cumulatè ſaliuam attrahens.

ELLEBORVM ALBVM.

tem,& Cappadocicum candidiora,& puluere quodam obſita, celerius ſtrangulatus mouent. Vomitione autem uarios extrahit humores. Collyrijs admiſcetur, quæ caliginem oculorum diſcutiunt. partus impoſitum necat, menſes pellit, ſternutamenta excitat: mures interficit, cum melle & polenta ſubactum: abſumit carnes, ſi coquatur unà. Datur per ſe ieiunis, & cum ſeſama, aut ptiſanæ ſucco, aut halicæ, aut lentis cremore, cum aqua mulſa, aut pulte, aut quauis alia ſorbitione. Cogitur cum pane, & ita inaſſatur. Præparatio corporum, ac uictus ratio diligenter tradita eſt, cùm ab his qui de medica eius potione ſcriptitarunt, tum maximè à Philonide Siculo Ennenſi, cui nunc aſſentimur: quippe longum nimis eſſet in hac præſertim editione de materia, ſimul medicam curandi rationem exponere. Dant nonnulli in pultis ſorbitione, aut copioſo halicæ cremore, aut paucum antea cibum dari præcipientes, ſtatim ueratrum offerunt. ijs præſertim, quibus ſtrangulationis ſuſpicio imminet, aut ſi ualetudo corpus infirmat: hoc enim modo deiectio nihil periculi minatur, quòd cibo munitis non intempeſtiuè medicamentum corporibus offeratur. Vomitiones concitant ſubditæ ex eo balani cum aceto.

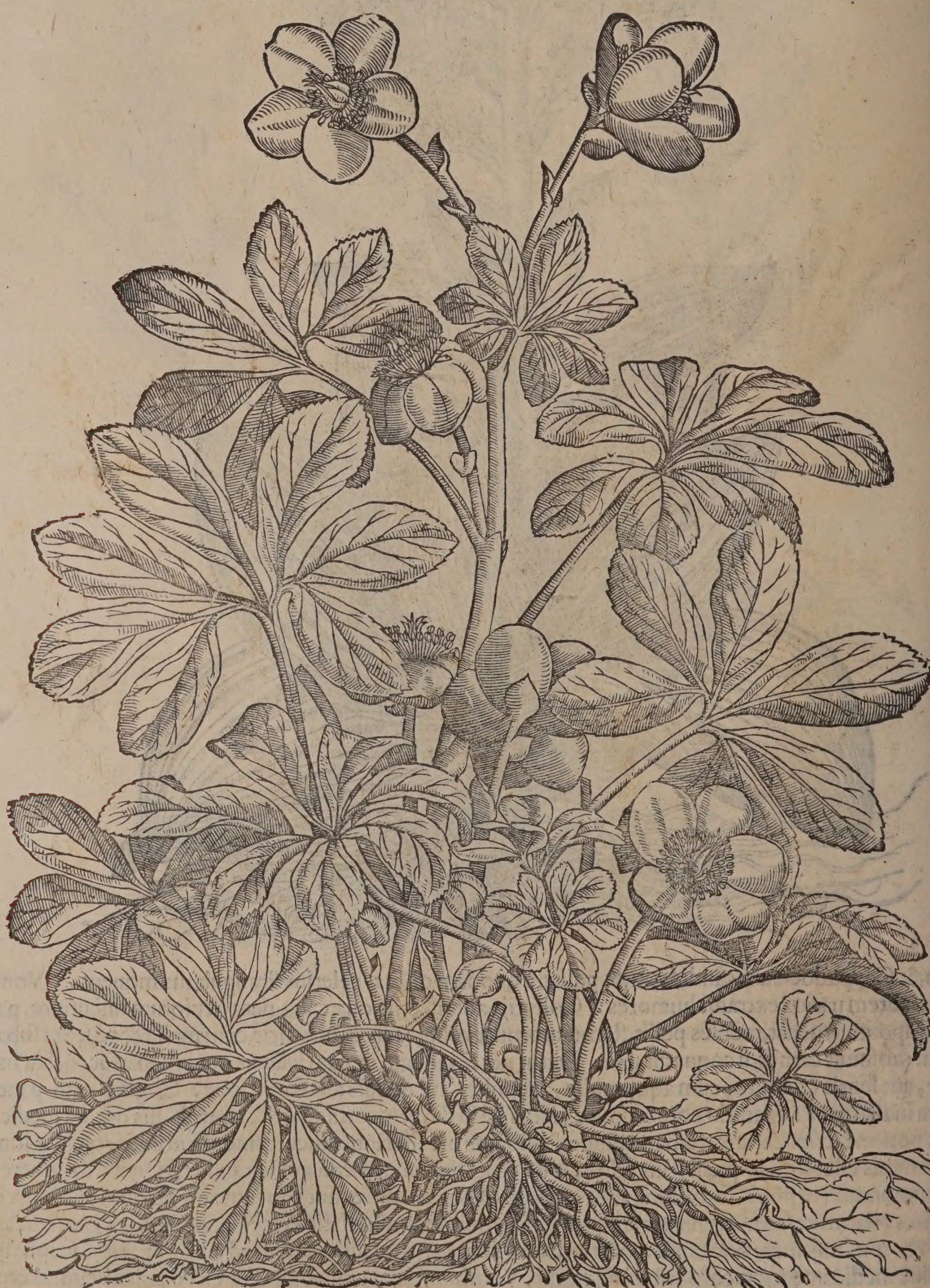
Ε'λλέβορος μέλας.

VERATRVM NIGRVM. CAP. CXLVI.

ELleborum nigrum appellatur melampodion, quoniam caprarum paſtor nomine Melampus furentes in ſe Prœtidas primus purgaſſe, & ſanaſſe fertur. Folia ei uiridia, platani ſimilia: minora, folijs ſphondylij proxima, ſubaſpera, nigriora, pluribus diuiſuris inciſa: caulis aſper: flores in purpura albicantes, racematim cohærentes: ſemen cnici, quod in Anticyra ſeſamoides uocant: quo deiectiones moliuntur. Radicibus cohæret nigris, tenuibus, à capitulo cepæ ſimili confibratis, quarum eſt uſus. In collibus, aſperis, & [a] ſitientibus locis enaſcitur. Optimum eſt, quod ex huiuſmodi petitur terris, ut ex Anticyra. Nigrum inibi probatiſſimum gignitur. Eligi debet corpulentum, & plenum in quo tenuis ſit medulla, acre, guſtu, feruensque: cuiuſmodi eſt in Helicone, Parnaſo, & Aetolia natum: attamen Heliconium præcellit. Veratrum nigrum purgat uentrem, detrahit bilem pituitasque, datum per ſe, aut cum ſcāmonia, & tribus obolis ſiue drachma ſalis. decoquitur uel cum lente, & iuſculis, quæ

[a] Meum. καταξήροις τόποις. i. ſiccis locis.

ELLEBORVM NIGRVM.

purgationis

purgationis cauſa ſumptitantur. Prodeſt morbis comitialibus,melancholicis, inſanientibus,articulariјs doloribus, & reſolutis. Menſes inditum trahit,partus necat: purgat fiſtulas impoſitum, & tertio die detractum. Item contra grauitatem auditus in aurem demittitur, ibiq́ue in alterum, aut tertium diem eſſe ſinitur. Scabiem ſanat illitum cum thure,aut cera, & [b] pice, & cedrino oleo: uitiliginibus, lepris, impetiginibus ex aceto medetur: dentium dolorem collutione mitigat. Erodentibus medicamentis commiſcetur: hydropicorum uentri utiliſſimè imponitur factum ex eo,farina hordeacea,& uino,cataplaſma. Conſitum proximè radices uitium,uinum purgandi facultate donat. Huius reſparſu domos expurgari arbitrantur: quare inter fodiendum ſtantes Apollinem, Aeſculapiumq́ue precantur, ac uitant aquilæ uolatus: aduolare enim non ſine periculo tradunt. nanque ſi auis effoſſionem ellebori conſpexerit, moriturum qui ſuccidit,augurium eſt. Celeriter effodiatur oportet, quoniam halitu caput aggrauat: quapropter ad id arcendum, foſſuri allium præſumere,& uinum bibere conſueuerunt: nulli ita noxæ opportuni redduntur. Veratri albi modo emedullatur.

b Meum. ὀῤῥοῦ πίτυς. i. Lachryma pini.

ELLEBORVM NIGRVM ALTERVM.

Elleborum

Ellebori utriusque consid.

ELleborum,quod & Veratrum Latinis dicitur,tam album,quàm nigrum omnibus, ni fallor, notum est in Italia. Et
quanuis inibi unum tantùm Ellebori albi genus inueniatur; nigri tamen tria nobis comperta sunt genera. Vnum
quidem flores profert purpureos,quales suo reddidit Dioscorides: alterum uerò candidos: tertium denique herbaceos. Hæc
ut flore distinguuntur; ita etiam uiribus inuicem differunt. quandoquidem alterum, & tertium genus adeò uiribus imbe-
cillia sunt,ut ferè nihil ad aluum deijciendam præstent. Id quod facto periculo didici, cùm primum ellebori genus flores fe-
rens purpureos nobis non esset ad manus. Huius radicum diluto ex more nostro parato,hyeme etiam media, & magis ur-
gente frigore(etsi id improbent medici)præparata prius diutius materia decoctis, ac syrupis ad id facientibus, plures quar
tana febre laborantes sanauimus. Nunquam enim,quod meminerim,hoc ellebori dilutum dedimus quartanarijs nostris,
quin ex unica assumptione,uel saltem altera, Deo iuuante, fuerint ad sanitatem restituti. Cæterùm albi quoque ellebori
dilutum exhibuimus quibusdam melancholicis, magno sanè successu: nullo tamen ægrotantium incommodo, nullaq; noxa. 1
Quod non alia ex causa euenisse putauerim,quàm quòd in Tridentino agro,alijsq; circùm finitimis locis, ea fortasse sit il-
lius cœli temperies, ut non adeò perniciosis facultatibus scateat utrunque elleborum,quemadmodum illud,quod in calidio-
ribus prouenit regionibus: tametsi non dubitauerim etiam utriusque acerrimam uim reprimi,ac corrigi proprijs quibusdam
additis medicamentis. Parandi modum, ac etiam propinandi descripsimus libro tertio nostrarum Epistolarum, ad Gior-
gium Handschium Medicum scribentes. Visuntur nigri uniuersa genera Martio, & Aprili mensibus uno & eodem loco
florere in amplissima sylua,per quam transeunt, qui Goritia Labacum Carniolæ urbem proficiscuntur, ubi & nos præstan
tißimum sæpius legimus. Prouenit quoque Elleborum flore purpureo copiosißimum in Austria superiori non longè à lin
tio,prope urbem quam stair uocant. unde quotannis ad me illud mittere solet Excellens Medicus Martinus Stoppius Flan
drus. Purpurei radices nigriores, carnosioresq; cæteris habentur: cùm aliorum generum radices ut plurimùm subalbidæ
spectentur. Atqui facies non omnibus eadem est. Purpureum enim florem gerenti, numerosa sunt folia,robusta,& satu- 2
ratè uirentia.Ea septena simul ex apice robusti canaliculatiq; pediculi qui quoque plures in uniuersa planta habentur, pro
deunt. Atqui sex, quæ utrinque terna exeunt,in exortu simul coniuncta spectantur. Quod uerò medium est, per se so-
lum sine comite consistit. Caulem gerit hæc planta cubito paulò breuiorem, rotundum, glabrum, ac solidum: flores ro-
sarum figura,in purpura albicantes,è quorum medio inter alba quædam capillamenta octo exoriuntur siliquulæ inuicem
coniunctæ corniculi figura, in quibus semen oblongum concluditur: radicibus nititur numerosis,longis,tenuibus, saturatè
nigricantibus, tenui intus matrice,& à bulboso capitulo à quo caulis exit prodeuntibus: amaro, acriq; gustatu,& qui fa
cilè stomachum moueat; odore insuaui,ac ingrato, & præsertim ubi exenteratæ radices siccescunt. Cæterùm genus alte-
rum,quod florem candidum profert,nihil prorsus facie à præscripto differt, nisi florum colore. Tertium uerò genus quod
nos fœminam, aut pseudoelleborum appellandum censemus; folia gerit digitis nouem ad pediculum usque dissecta, aconiti
Cynoctoni ferè modo,sed longioribus diuisuris, nigricantia,circumquaq; serrata,& è longo planoq; pediculo, caua per me 3
dium excurrente linea ortum ducentia. Caulem edit uegetum; subasperumq;: flores cæteris similes, sed herbaceo colore
subuirides, quinque aut plures, emergentibus è medio corniculis acuminatis & utrinque compræssis,in quibus semen conti-
netur. Radicibus cohæret numerosis, tenuibus,palmari longitudine ac etiam longioribus,colore nigricante,& perinde,ac
in alijs à cepaceo capitulo ortum ducentibus: odore pariter graui; & sapore amaro, acuto, ac nauseabundo: Nascitur in
montibus, & conuallibus. Germinat omne genus Ianuario,& Februario, sed Martio floret, sæpeque suo germinatu ni-
Herophili sententia dānata. ues perforat. Herophilus antiquißimus medicus elleborum fortissimo duci æquabat: concitatis enim intus omnibus,ipsum
in primis exire dicebat. Ideo errauisse antiquos parcius id præbendo,cùm celerius erumperet,quod daretur largius. Sed
hæc Herophili sententia non placet nostræ ætatis medicis, neque etiam nobis, ut quæ pluribus damnari, & explodi possit.
Elleborus niger boues,equos,& sues necat: proinde id in pascuis cauent, quanuis album innoxiè depascantur. Nigri ra-
dices demorsis à serpente quadrupedibus mirificè medentur, si recentes in uulneris osculum, sublata à carne cute, immit- 4
tantur, quòd ita eiaculatum reuocent uenenum: quin & illud idem prodest,si gregi pestilentia ingruerit, in auribus traie-
cta, uel pectori infixa radice. Qua ratione ducti credidere nonnulli, id etiámnum in hominibus fieri posse,quòd si in per-
foratam calcanei cutem nigrum elleborum inseratur, eos omnino à pestilentia tutos reddat, qui gestauerint. Ellebori se
Opinio quorūdā reprobata. men, Aristotele authore, coturnicibus gratissimum est: quam ob causam antiqui eas abdicarunt mensis. quæ tamen hodie
magnopere expetuntur. Porrò non desunt è recentioribus, qui putent nigrum communis usus Elleborum,cui flores her-
bacei insunt; non elleborum, nec eius speciem esse,sed eam sanè plantam,quam Columella,& Plinius Consiliginem uocant,
quamq; ad pecorum pulmonariam curandam, pestilentiamq; arcendam summis laudibus efferunt, hoc tantùm puto argu-
mento freti,quòd scripserint ij,si in morbosi quadrupedis auricula consiliginis radix inseratur,perforata ferro prius aure,om
nem morbi uim eò confluere,& per illud foramen pestilens uirus elici. Siquidem cùm pastores huius ætatis obseruauerint,
id totum(ut nos quoque paulò antè diximus)præstari tantùm illius ellebori radicibus, exstimauerunt hoc ueratri nigri ge- 5
nus, quod flores rubentes non proferat,uel(ut Dioscorides inquit)in purpura albicantes, sed herbaceos, consiliginem esse.
Sed ij, mea quidem sententia, falluntur: quippe Absyrtus, & Hierocles idem præstare nigrum ueratrum affirmant. Qui
bus etiam subscribit Plinius lib.XXV.cap.V.his uerbis. Nigrum elleborum pecorum, & iumentorum pituitas sanat,sur
culo per aurem traiecto,& postera die eadem hora exempto.hæc Plinius. Ex quibus utique perspicuum fit,non modò con-
siliginis, sed etiam nigri ueratri radicem hæc omnia efficere posse. Vanum profectò esset dicere, exempli gratia, sabinam
esse calaminthan,uel contrà,quòd utræque remoratos menses eliciant. quasi natura adeò fuerit auara, ut unicuique morbo
rum generi unum tantùm genuerit medicamentum, cùm tamen nullus sit morbus, cui innumeras non creauerit medicinas,
uno & eodem ordine adhibendas. Adde etiam, quòd cùm nullus extet author,quod ego inuenerim,qui Consiliginis histo-
riam describat,neque una quidem nota eius faciem repræsentet, non uideo, quomodo rectè ij asserere possint, ueratrum no
stri usus esse Consiliginem. Sciant itaque uelim,qui nigrum herbacei floris Elleborum ideò Consiliginem esse contendunt, 6
quòd pestilentibus pecorum morbis præsens remedium sit,si eius radix auriculis,& alijs corporis partibus inseratur, id suc-
cessu

cessu longè meliori effici, si rubentis floris elleboro idem fiat, citiusq; expurgari uirus illud pestilens, quòd huic uires insint ualentiores. Horum quidem opinionem ut planè sequitur Fuchsius uir doctissimus in libro de compositione medicamentorum quem postremò auctum edidit; ita etiam idem, meo iudicio, in manifesto illorum errore uersatur. Cæterùm hîc non est silentio dissimulanda inepta satis, & uana, meo quidem iudicio, de nigro ueratro opinio Vgonis Solerij, uiri alioqui doctissimi, ut eius testantur scholia, quæ nuper in priores Aetij libros edidit. Is enim in prædictis scholijs censet, Elleborum nostri usus tàm illud, quod flores fert rosarum modo purpureos, quàm quod albos, esse lycoctoni, uel cynoctoni aconiti species: quod uerò herbidos habet flores, Plinij & Columellæ Consiliginem, aliorum iudicium secutus. Quod quibus rationibus comprobet, ex eius uerbis, quæ modò referam, cognosci poterit. Si quis, inquit, commemoratarum iam plantarum radices diligenter expendat, nihil illas cum nigri ueratri radicibus (quæ, teste Dioscoride, cepæ modo bulbosæ sunt, erumpentibus ab imo earum bulbo multis radicibus) commune habere multò euidentius comperiet, quàm ut pluribus demonstrari nunc debeat. Taceo nullum ex his plantis dum uelluntur, capitis dolorem ob uaporum halitum concitari, ut ipse millies sum expertus, id quod in nigri ueratri euulsione testatur Dioscorides. Ex his igitur constat, nullam harum trium plantarum ad nigrum ueratrum satis aptè posse reduci. quin duas priores aconiti lycoctoni postremas species esse, postremam herbam sui generis. hæc Solerius. Quibus uerbis eum in me egisse, licet non apertè, meamq; oppugnasse sententiam ex hoc planè conijcio, quòd nullus, quod sciam, ante nos scripserit, tria in Italia, ac priuatim in Carniola reperiri nigri ueratri genera. Neque id certè ægrè fero, quòd libenter audiam, indies nouas in re herbaria proferri sententias. Velim tamen id liberius, apertius, & firmioribus tum rationibus, tum auctoritatibus fieri. Redeo ad Solerium, cuius sanè hac in re argumenta me facilè diluere posse spero, utpote quæ (pace eius dixerim) leuia satis sint, & prorsus à ueritate desciscant. Nam falsum esse, ac nimis fortasse temerè dictum arbitror, quòd Ellebori genera illa, quorum superius meminimus, non mittant radices (ut Solerius asserit) tenues, nigras, à cepaceo quodam capitulo pendentes, ac confibratas: cùm omnibus non modò rei herbariæ peritis; sed etiam pharmacopolis, ne dicam lippis, & tonsoribus, manifestum sit, nigri ueratri communis usus radices non aliunde, quàm à bulbaceo quodam tuberculo omni ex parte pendere nigras, ac graciles: non autem cepæ modo bulbosas esse, & ab imo bulbo multas erumpere, ut ille pronunciauit. Vnde facilè adducor, ut credam, si licet ingenuè dicere quod sentimus, Solerium aut Dioscoridis lectionem luxasse, aut eam minus rectè percepisse, aut parum adhuc rei herbariæ gnarum esse, ut qui fortè in ea re non multum laboris insumpserit. Quòd autem (ut idem ait) ex hoc nostro elleboro, dum effoditur, nullus ob uaporum halitum capitis dolor concitetur, & ob hoc illud legitimum esse non possit, nulla hæc est ratio apud me. Neque enim mirum alicui esse debet, cur id non faciat: quoniam Dioscorides non dicit, quòd Elleborum nigrum effodientibus capitis dolorem inferat, sed quòd halitu caput aggrauat. Quam nimirum grauitatem id, cui flos purpurascit, tanquam cæteris acrius, apud nos sæpius excitat, præsertim si ligone uulnerentur radices, & uentus aduersa parte spiret. Id quod fortasse in Anticyra, Helicone, Parnaso, & Aetolia ualentius præstat. quandoquidem, Dioscoridis testimonio, ijs in locis acre gustu, feruensq;, & omnium probatissimum gignitur climatis illius ratione. quod in Gallia fortasse, & in Germania cœli inclementia non euenit. Cæterùm quòd priora nigri Ellebori genera, quæ flore tum purpureo, tum albo constant, aconiti cynoctoni, uel lycoctoni sint species (ut Solerius sibi perperàm, mea quidem sententia, persuasit) mihi planè absurdius uidetur, quàm ut ab aliquo approbari possit, & debeat. Ea siquidem aconitorum genera iam omnibus clarissimè innotuerunt, suntq; caule filicis simili, cubito longiore, & radicibus adeò tenuibus, ut squillarum marinarum cirris eas comparauerit Dioscorides. Quæ sanè omnia in nigro ueratro communis usus nunquam quis inueniat. Huc præterea illud accedit, quòd nobis iam millies experimento compertum est, nigrum communis usus ueratrum, quòd proprio fungatur munere, atrabiliarios omnes sanare morbos: fistulas callo induratas tribus diebus impositum emollire, & purgare: in aurem demissum auditùs grauitatem auferre: scabiem, uitiliginem, lepras, & impetigines illitum emendare: & carnem in ulceribus excrescentem absumere. Quibus tamen uiribus non Aconitum cynoctonon, sed Elleborum præditum esse, in confesso est. Ex his itaque omnibus abundè perspicuum fieri puto, in hoc Solerij opinionem prorsus explodendam esse: etsi idem in alijs quoque non paucis, meo iudicio, falli deprehendatur. Sed iam nos quoque de CONSILIGINE *nostram proferamus sententiam. Ea quidem nobis hactenus incomperta fuit, quòd neminem ex scriptoribus tam ueteribus, quàm recentioribus inuenerim (ut suprà dixi) qui eius notas memoriæ prodiderit. Atque adeò hinc fit, ut non ausim ego asserere plantam illam, quam hîc depingi curauimus, esse ueram ac legitimam Consiliginem. neque enim est, cuius authoritate fretus poßim eam radicibus, folijs, caulibus, floribus aut seminibus comprobare. Verùm quoniam huiusce plantæ radices per auriculam perforatam insertæ, pecorum pulmonariam atque etiam alios morbos curant, ellebori nigri modo, non parua mihi oritur suspicio, an fortasse Columellæ & Plinij Consiliginem præseferat. non tamen uelim hoc affirmanter esse dictum, ideoq; pseudoelleborum eam appellare libuit. Hanc uerò plantam Hieronymus Tragus, cuius sæpe testimonium adfert & probat Gesnerus, putat esse legitimum Veratrum nigrum. Sed is ut in hac euidentius errat, quàm ut mediocriter etiam in re herbaria uersatis ostendi debeat; ita in multis alijs plantis, quorum numerum referre longum esset, à peritis herbarum facilè cognoscitur uanum atque leue iudicium habuisse. Planta itaque cuius hîc imaginem exhibuimus, ad duûm palmorum longitudinem assurgit. cauliculos emittit tenues ac molles. folia habet longiuscula, tenuia, quadantenus abrotoni. flores profert buphthalmi, paulò maiores: ex quibus prodeunt capitula oblonga, ruborum moris similia. radicibus nititur nigris, nigrum ueratrum æmulantibus, tenuioribus tamen, & aliquantò nigrioribus. Plurima nascitur in Bohemia, præsertim in agro Pragensi. Ea utuntur omnes illius regni tum medici, tum pharmacopœi pro elleboro nigro: priuatim magno successu ad pecorum morbos. Reliquum autem est, ut de utriusque Ellebori uiribus iam aliquid dicamus. Album, ut Mesues in suo de medicamentis deiectorijs censu prodidit, mortiferum est, quòd facilè homines suffocare possit: idcirco omnino reijciendum esse præcipit. Nigri tamen usum probat, sed in ualidissimis tantùm corporibus. Quod sanè decretum nonnullos adeò perterruit, ut non modò suis medicamentis Elleborum admiscere non audeant; sed & nomen abhorreant. Verùm ij ridendo potius timore quodam ducuntur, quàm quòd iure usqueadeò elleboro refragari debeant. Siquidem ego testari possum,*

Vgonis Solerii opinio explosa.

Consiliginis consid.

Ellebori utriusque uires.

PSEVDOELLEBORVM.

ſum, me ſexcentis ferme hominibus nigri ellebori dilutum exhibuiſſe nullo prorſus incommodo: atque etiam eiuſdem diluti faciendi rationem quàm plurimos docuiſſe medicos, qui, facto ſubinde periculo, effectum conſecuti ſunt, unde ingentes mihi gratias retulerunt, quæ meritò debentur elleboro. Præſtat quod, euulſis ſtatim radicibus, interna repurgatur matrice, ſiccaturq́; in umbra. Harum puluis diluto longè fortior eſt: ob id enim non datur niſi robuſtis, & ubi obcalluerit morbus. Proinde de eo ita ſcriptum reliquit Actuarius in libro de compoſitione medicamentorum. Veratrum nigrum, atram bilem flauamq́; è toto trahens corpore deorſum, nec tamen citra ullam difficultatem pellit. Ideo febribus circuitu repetentibus, & diuturnis obijcimus. Datur quoque inſanientibus: altera caluariæ parte, & ſubter caput diutinè cruciatis commodiſſimum: præſertim uiſceribus, utero, & ueſicæ deiectorium medicamen poſtulantibus. Maxima autem eius uis eſt peculiariter

OPHRIS.

culiariter educere, quicquid ſanguini commiſtum, eum corrumpit. Ideo ueteraſcentibus arquatis morbis utile: & quibus in ſuperficie ſummatim aſperitudines emerſerunt, uelut lepris, impetiginibus & horum ſimilibus: elephantia quoque laborantibus accommodatum eſt. Datur ſcrupulorum ternûm pondere, aut paulò plus minusúe. Fit è ſiccis radicum fibris, aqua paulùm maceratis: poſtea cortice detracto, & in umbra ſiccato, proiectaq; tenui, quæ in ipſa ſubeſt medulla. Exhibetur autem ex paſſo, & aceto mulſo: uerùm ſuauitatis gratia, quædam ex odoratis ſeminibus inſerenda. Si uerò efficaciorem alui deiectionem moliri ſit in animo, ſcammonij pauxillum adijcito. hactenus Actuarius. Cæterùm antiqui Medici albi ueratri puluerem propinabant comitialibus, melancholicis, uertiginoſis, inſanientibus, limphaticis, conuulſis, podagricis, reſolutis, hydropicis, & elephantia. membrorum q; tremore affectis. ſed iam eius exoleuit uſus, quòd in pul-

uere non sine periculo dari poßit, & si eius diluto quàm plurimi absque incommodo utantur. In lixiuio decocta albi ueratri radix, pediculos, & lendes necat. Decoquitur in lacte ad muscas perimendas. Nanque ubi deguſtauerint, paulò post emoriuntur. Mures quoque necat, & gallinas. Paratur è radicum albi ueratri succo arte quadam uenenum præsentaneum, quo illinendis sagittis quibusdam in locis utuntur uenatores. Id, ut nos sæpe in brutis animalibus, & gallis gallinaceis periculum fecimus, ubi sanguinem contigerit, facto cum sagitta uulnere, paulò post uulneratum animal interficit. Verùm enimuero me in non paruam adduxit admirationem, quòd deuoratum, nisi magna fuerit quantitas, nihil ferè incommodi afferre soleat. Ideoq; eo ipso uesci uenatores adfirmant Hispani, cum purgationes moliri cupiunt. Od idq; nihil mirum si ferinæ carnes hoc ueneni genere infectæ, nihil prorsus comedentibus obsint; uerum ubi facto à iaculo uulnere sanguini se immiscuerit uenenum, nullo alio antidoto seruari animal poteſt, nisi deuoratis cotoneis malis. Id quod à Cæsare Ferdinando primo, Domino meo clementißimo, pluries audiui. Ellebori utriusque uires posteritatis memoriæ tradidit Galenus lib. VI. simpl. medic. sic inquiens. Elleborus uterque tum albus, tum niger extergentis simul & excalfacientis est facultatis. Quamobrem ad alphos, impetigines, scabies, leprasq; accommodi sunt. Quinetiam niger, si in fistulam callo induratam demissus fuerit, duobus tribusue diebus callum detrahit. Dentibus prodest cum aceto colluentibus. Sunt autem in tertio ordine excalfacientium, & desiccantium. Porrò niger gustu calidior est, candidus subamarus. Hactenus de utroque Elleboro Galenus. Cæterùm quædam planta reperitur à recentioribus OPHRIS appellata, quæ folijs maximè album ueratrum repræsentat. Duo tantùm hæc folia profert: inter quæ caulis erumpit, capitulis quibusdam oblongis in uniuersum refertus: è quibus flores exeunt candidi, exiguis linguis similes. Radice nititur gracili, non sine multis appendicibus, odore præstanti. Præfertur uniuersa planta ad denigrandos capillos, fracturas sanandas, & uulnera glutinanda. Illa planta, quæ Græcis ἐλλέβορος λευκὸς, Latinis Elleborus albus, & ueratrum album appellatur: Arabibus, Cherbachem, seu Charbech abaid: Italis, Elleboro bianco: Germanis, Vueis niesz uurtz: Hispanis, Verde gambre blanquo, & yerua de balleste: Gallis, Viraire, Verarum, Veratre, & Ellebore blanc. Illa uerò, quæ ἐλλέβορος μέλας Græcè, Elleborus niger, & ueratrum nigrum Latinè dicitur: Arabicè, Cherbachem, seu Charbech asued: Italicè, Elleboro nero: Germanicè, Christ uurtz: Hispanicè, Verde gambre negro, & Elleboro: Gallicè, Viraire, & Ellebore noir.

[Margin: Ellebori utriusque uires ex Gal.] [Margin: Ophris descriptio, & uires.] [Margin: Nomina.]

Σησαμοειδὲς μέγα. SESAMOIDES MAGNVM. CAP. CXLVII.

SEsamoides magnum in Anticyra elleborum uocant, quoniam albo ueratro in purgationibus misceatur. Simile est senecioni, aut rutæ: longo folio: flore candido: radice gracili ignaua: semen gustu amaro, cætera sesamæ simile. Ventrem detrahit. datur tritum ad bilis, pituitæque deiectionem, quantum tribus digitis capitur, addito ueratri albi sesquiobolo, ex aqua mulsa.

Σησαμοειδὲς μικρὸν. SESAMOIDES PARVVM. CAP. CXLVIII.

SEsamoidi paruo cauliculi sunt dodrantales: folia coronopi, minora, hirsutiora: & in cauliculorum cacumine capitula florum penè purpureorum, medio eorum albo: semen sesamæ, fuluum, amarum: radix tenuis. Detrahit bilem, pituitasque semen ex aqua mulsa potum dimidio acetabulo: illitum ex aqua tumores, ac tubercula discutit. Nascitur in asperis.

TAmetsi in Commentarijs nostris antea editis, scripsimus maioris, & minoris sesamoidis nullam nos habere cognitionem nec inuenisse quenquam, qui unum, aut alterum genus ostenderet, tractu tamen temporis factum est, ut minus à solertißimis rei plantariæ indagatoribus repertum sit, notis omnibus perquàm bellè astipulantibus, ut ex hac imagine quispiam conijcere poterit. Hanc ego Iacobo Antonio Cortuso Patritio Patauino refero acceptam. uerùm an Maius ex Anticyra in Italiam, hactenus allatum sit, mihi sanè incompertum est. Hoc Græcis Σησαμοειδὲς μέγα Latinis Sesamoides magnum dicitur. Illud uerò quod Græcis Σησαμοειδὲς μικρὸν. Latinis Sesamoides paruum.

[Margin: Nomina.]

SESAMOIDES PARVVM.

Σίκυς ἄγριος. **CVCVMER SYLVESTRIS.** **CAP. CXLIX.**

CVcumis ſylueſtris fructu ſolo diſtat à ſatiuo cucumere, quem longè minorem parit, oblongis glandibus non diſſimilem: folia, atque ſarmenta ſatiui refert: radice candida, magna. Naſcitur in ſabuletis, & ruderibus. frutice in totum amaro. Inſtillatus foliorum ſuccus aurium dolori conuenit. Illita ex polenta radix, ueterem omnem tumorem diſcutit: impoſita cum reſina terebinthina, tubercula rumpit: iſchiadicis infunditur: podagras diſcutit, decocta ex aceto & illita. Eius decocto dentes in dolore colluuntur. Aridæ farina impetiginem, lepras, & uitiligines abſterget: nigris cicatricibus colorem reddit, & in facie maculas expurgat. Radicis ſuccus ſeſquioboli pondere, & item cortex acetabuli quarta parte, bilem, pituitamq; deijciunt, præſertim in hydropicis: deiectiones autem citra ſto-

CVCVMER SYLVESTRIS.

machi iniuriam mouet. Radicis ſelibra, in uini præſertim Lybici hemina conteritur, danturq́ue ex eo terni cyathi triduo, dum tumor abundè deprimi cernatur. *Elaterium.* E fructu huiuſce cucumeris fit medicamentum, quod Elaterium uocatur, ad hunc modum. Decerpti cucumeres, qui tacti protinus exiliunt, ſeruantur nocte una. poſtridie impoſito ſupra craterem rariore cribro, utriſque manibus prehenſi, ſigillatim ſupino cultro, ſurſum uerſus aciem habente, finduntur, atque per cribrum humor in ſubiectum uas exprimitur: ſimulq́ue carnoſum, quod hæſit cribro, quò facilius excidat, eliditur. quod ita preſſum eſt, reſidere ſinitur, atque in uicinam peluim demittitur. Coaceruata autem in cribro ſegmina dulci aqua perfunduntur, & denuo preſſa abijciuntur. Humor in pelui agitatur, & linteo opertus, ſoli exponitur, dumq́; ſteterit, tota ſupernatans aqua cum humore concreto, effunditur. Hoc uerò identidem fieri ſolet donec exiſtens aqua liqueſcat: qua ſtillatim exhauſta, ſedimentum mortario ſuſcipitur, &

conterendo

conterendo cogitur in paftillos. Sunt qui ad hauriendam protinus fucci abundantiam, cribratos cineres humi infpargant, & medium cauantes, triplicatum linteum obtendant, per quod elaterium cum fua humiditate diffundunt, ficcatumque in pila, ut dictum eft, conterunt. Aliqui pro dulci aqua marinam perfundentes, ita eluunt. Alij in nouiffima lotione mulfam aquam refpergunt. Elaterium optimum effe conftat, læue, non ponderofum, cum candore leniter humectum, guftu amariffimum, quod que lucernarum luminibus obiectum, facilè flagret. Porraceum tamen fcabrumque, fi turbidum fpectetur, atque erui cinerisque plenum fit, graue & uitiofum effe folet. Nec defunt, qui cucumis fucco amylum immifceant, ut candorem ipfum, & læuitatem imitentur. A bimatu ad decennium deiectionibus utile eft. Integer modus obolus eft, minimus femiobolus, pueris chalci duo, fiquidem copiofius, periculum adfert. Bilem, ac pituitam utràuis parte extrahit. optima fufpiriofis eft purgatio. quòd fi in animo fit deiectionem moliri, adiecto falis duplo, & ftibij quod colorare fufficiat, ex aqua, erui magnitudine catapotia dato, poftea cyatus unus aquæ tepidæ forbeatur. Ad citandas tamen uomitiones aqua diluens elaterium, fubiectas linguæ partes penitiffimè penna oblinito. quòd fi quifquam difficilius euomat, oleo, aut unguento irino refoluito: fomnum inhibeto. Porrò his, qui eximiè uacuantur, continuè uinum, & oleum dare conuenit: etenim uomendo reftituuntur. Quòd fi uomitiones non finiantur, aqua frigida, polenta, pofca, poma, & quæ ftomachum denfando corroborant, offerenda funt. Ciet elaterium menfes, & partus enecat, in peffo fubditum. morbo regio medetur, cum lacte naribus infufum, & diuturnis capitis doloribus liberat. efficaciffimè anginis illinitur, cum uetere oleo, melle, aut felle taurino.

Sylueftris Cucumis frequens in Hetruria prouenit, præfertim agro noftro Senenfi in oppidorum plateis, & fecus mœnia, & femitas. Ex eius fructibus fuccum exprimunt officinæ, atque Elaterium uocatum parant. Viticulas humi fundit bicubitales, ac adeò afperas, ut contrectantes pungere uideantur. Folia illi funt fatiuo cucumeri fimilia, fed rudiora, hirfutiora, afperioraq;, & auerfa parte fubalbicantia, numerofis intercurfantibus uenarum lineamentis, longis, craffis, afperisq; pediculis nitentia. Flores ex alarum cauitatibus in toto caule prodeunt aurei; ftellarum figura, fatiui cucumeris modo, retrò extuberante fructu, qui tandem auctus, & longus factus glandis magnitudinem fuperat; aut dactylos æquat. Is hifpidus eft, & quafi aculeis horrefcit, qui menfe Augufto maturus factus, candicat, & fponte, aut leuius impulfus non fine impetu a pediculo disiungitur, & tormenti inftar, nigrum, maturumq; femen in legentes eiaculatur, quafi iniuriæ propulfator. Radice nititur dodrantali, & quandoque longiore, brachiali craffitudine, candida, plena, fuccofa, & infigniter amara, quemadmodum planta tota. Nafcitur locis incultis, in fabuletis, ac ruderibus. Officinæ ex fructuum fucco Elaterium parant. Valerius Cordus nuper editus à Gefnero Galenum reprehendit, quòd dixerit in lib. de fimp. med. facult. femina agreftis cucumeris omnino effe amara. fed pace mortui Cordi dixerim, falsò Galenũ impugnat, cùm nufquam (quod uiderim legerimq;) id fcripferit Galenus. Is enim libro quarto de fimp. medicamentorum facult. cap. VII. quædam cucumerum femina amara effe dicit, quemadmodum & amygdala, fed non explicauit, an in agrefti cucumere uel in fylueftri id quandoque reperiatur: quanquam coniectura quadam affirmari poffit, de fatiui cucumeris tantùm femine Galenum effe locutum, ut pote qui legentes admonere uoluit, huiufcemodi feminum nucleos qui natura dulces funt, quandoque etiam amarefcere, foli, in quo feruntur, uitio. Cæterùm de Elaterio differens Theophraftus lib. IX. cap. XIIII. de hiftoria plantarum, ita fcribit. Sed omnium medicamentorum diuturniffimum Elaterium eft, optimumq; quod uetuftißimum. Itaque medicus quidam, uir haud infolens, neque mendax, elaterium ducentorum annorum, uirtute mirabili feruare apud fe retulit, eo à quodam munere donatus. Caufa, ob quam tam longo feruari tempore poßit, humoris copia eft: quamobrem uel cùm præciderint, in cinere humidum ponunt, & tamen ne ita quidem ficcari poteft, fed ufque ad quinquagefimum annum lucernis admotum lumen extinguit. Hæc igitur uis peculiaris ifti tribuitur. hactenus Theophraftus. A quo maximè diffentire uidetur Diofcorides: quippe qui Elaterium dixerit à bimatu ad decennium deiectionibus utile effe. Theophraftus uerò, idem ducentis annis mirabili uirtute feruatum effe ait. Quin et in eo difcordare deprehenduntur, quòd alter tradiderit tantum humoris in fe continere Elaterium, ut ufque ad quinquagefimum annum lucernis admotum lumen extinguat. Alter uerò probatiffimum illud effe Elaterium, quod lucernarum luminibus obiectum, facilè flagret. Theophrafto fubfcribit Plinius lib. XX. cap. I. ubi fic inquit. Elaterium ufque ad quinquagefimum annum lucernarum lumina extinguit. Hoc enim ueri experimentum eft, fi admotum prius quàm extinguat, fcintillare furfum ac deorfum cogat. hæc Plinius Theophraftum fecutus. Cæterùm hac in re facilè crediderim, Diofcoridis codicem hoc in loco omnino deprauatum effe. Quippe præter Theophrafti, & Plinij fententiam, cùm omne humidum, quod pingue non fit, ignis flammam protinus extinguat, nulli profectò dubium eft, quin Elaterium, in quo humiditas aquea multum exuperat, potius flammam extinguat, quàm flagret: nanque flammæ admotum, excitato in humido à calore flatu, lumen extinguit. id quod nobis aliquando experimento compertum eft. Elaterij uires defcripfit Mefues inter fua deijcientia medicamenta, ubi in hunc fenfum inquit. Cucumis fylueftris, fiue afininus abradit, & uaforum ofcula aperit: proinde & inteftinorum tormina excitat, & alia adfert nocumenta. Sed tolli hæc omnia poffunt, fi addatur aut bdellium aut tragacanthæ lacryma, aut aqua mulfa cum falis modico, aut fi ex lacte bibatur. Roboratur elaterij uis, addito foßitij falis momento, aut odorato puluere, quem officinæ fpecies elephanginas uocant: ijs enim admiftum felicius quoque operatur. Purgat, ut quidam ferunt, fcammonij modo. At re uera magis pituitam deijcit, quàm bilem: quanuis & hanc quandoque detrahat, præfertim cùm deiectioni parata promptaq; fefe offert. Mirificè præter hæc fanguinis ferum expurgat, ab ijs potiffimùm partibus ducens, à quibus ægrè decumbentes humores detrahi folent: quamobrem articulorum dolore uexatis opem non modicam præftat. Radix in aqua elixa, tufa, & oleo fubacta cum abfinthio, diuturnam hemicraniam fanat fincipiti, & loco dolenti illita, fi tamen

Cucumeris fylueftris confid.

Elaterii uires ex Mefue.

prius eius decocto foueatur locus. Præstat idem & succus ex lacte naribus immissus, quòd cerebrum purget: idcirco & narium tædia delet, & comitiales iuuat. Idem obduratos resoluit abscessus, quemadmodum & strumas, præsertim addito melle, & caprino stercore. Radicis, & cucumis ipsius succus aqua intercute laborantibus præstantissimum est medicamentum, quòd flauam propriè educat aquam. Ad idem ualet & radicis decoctum. Prodest præterea arquatis, & iecoris, & lienis obstructionibus. Item ischiadicis, tum clysteribus infusum, tum etiam si decocta radix exterius imponatur. Siccatæ radicis puluis, uulnerum cicatrices attenuat ex melle impositus: & sugillata ex ictu delet. Eiusdem succus fabacea farina admistus, & linimenti modo adhibitus maculas omnes, quæ cutis nitorem uitiant, mirificè detergit. Sed animaduertendum est, ne plusquàm par sit hauriatur: quòd reseratis uasorum osculis sanguinem eliciat. Cucumeris agrestis uires reddidit Galenus libro VIII. simplicium medicamentorum, his uerbis. Cucumeris agrestis, & fructus ipsius succus: quem uocant Elaterium, & non minimè radicis, ac foliorum, ad medicationes accommodus est. Elaterium itaque menses ciet, & fœtum interimit appositum, ceu alia omnia amara simul & subtilium partium, maximè si aliquam habeant caliditatem, uelutì nimirum Elaterium. Summè siquidem amarum est, leuiter calidum, ut ex secundo sit ordine excalfacientium. Porrò tale protinus quoque digerendi uim possidet. Sic igitur eo angina laborantes inungunt quidam cum melle, aut oleo uetere. Bonum item est regio morbo affectis, fusum cum lacte in nares. Hoc etiam usu dolores capitis sanat. Atque Elaterium quidem einsmodi est. At radicis succus, ut & foliorum, licet elaterio similem uim habeat, imbecilliorem tamen. Sed & ipsa radix adsimilem facultatem possidet: abstergit nanque, digerit, atque, emollit. Porrò cortex ea potentius desiccat. Huius planta Græcis σίκυς ἄγριος appellatur: Latinis, Cucumis anguinus, syluestris, & erraticus: Arabibus, Chese allimar, Kate albenei, seu Chetha albamar: Italis: Cocomero saluatico: Germanis, Vuilder cucumer, & Esels cucumer: Hispanis, Cogombrillos amargos: Gallis Cocombre sauuage. Eius uerò succum Græci ἐλατήριον, Latini similiter elaterium uocant: Itali, Elaterio.

Cucumeris syluestris uires ex Gal.

Nomina.

Σταφὶς ἀγρία. STAPHIS AGRIA. CAP. CL.

STaphis agria, siue herba pedicularis, folia habet labruscæ diuisa: & cauliculos rectos, molles, nigrosque: fert florem glasti: & folliculos uirides, similes ciceri, & in his nucleum triangulum, scabrum, ex nigro subfuluescentem, intus album, gustu acrem. Grana quindecim, si trita in aqua mulsa dentur, crassum humorem per uomitum purgant: sed qui hauserunt, ambulare debent. Prudenter tamen attendere oportet, & aquam mulsam continuò potui dare: quoniam pericula strangulationis inferunt, & fauces adurunt. Trita, & ex oleo illita phthiriasi prodest: item prurigini, & psoris. Cit plurimam pituitam commanducata: decocta in aceto, dentium dolori, colluto ore, subuenit: rheumatismum gingiuarum sistit: ulcera oris manantia cum melle sanat. Vrentibus malagmatis imponitur.

Staphidis agriæ consid.

STaphis agria, quam officinæ Græca uoce corrupta uulgò Staphusariam uocant, Latinis ab effectu, quòd pediculos necet, Herba pedicularis dicitur. Hæc in Istria, Dalmatia, Apulia, & Calabria, frequentissima prouenit. Eius semen copiosum apud seplasiarios inuenitur: nanque eo frequenter utuntur medici in apophlegmatismis. Id quod etiam plurimùm expetitur mulieribus ad pediculos, & lendes necandos. Sunt qui scribant, epotis Staphidis agriæ floribus, & illitis eiusdem folijs sanari eos, qui à serpentibus demorsi sunt. Staphidis agriæ meminit Galenus in Astaphide libro VI. simplicium medicamentorum sic inquiens. Astaphis agria uehementer acrem obtinet facultatem, adeò ut ex capite pituitam purget, quod ἀποφλεγματίζειν Græci dicunt, abstergatq; ualenter. Itaque ad psoram accommodata est. Sed & urendi uim aliquam habet. Ea planta Græcis σαφὶς ἀγρία, & ἀσαφὶς ἀγρία nominatur: Latinis, Staphis agria, Vua syluestris, Herba pedicularis, & pituitaria: Arabibus, Alberas, Habelras, Muibazagi, siue Miubezegi: Italis ac officinis, Staphusaria: Germanis, Biszmijntz: Hispanis, Fabaraz Paparraz: Gallis, Estaphisagrie, & Herbe aupoulx.

Staphidis agr. uires ex Gal.

Nomina.

STAPHIS AGRIA.

Θαψία. THAPSIA. CAP. CLI.

THapſia nomen ideo accepit, quòd in Thapſo eiuſdem nominis inſula, primùm inuenta ſit. Tota uerò natura ferulæ ſimilis eſt: graciliore caule: folijs fœniculi: umbella anethi in cacumine, à ſingulis ſurculis erumpente: flore luteo: ſemen quale ferulæ: latiuſculum, ſed aliquantò minus: radix forìs nigra, intus candida [a], longa, acris, craſſiore libro ueſtita [b]. Succi extrahendi ratio hæc eſt. Facto in ambitu ſcrobe cortices inciduntur, aut radix in fornicis ſpeciem in ſe excauata cooperitur. quò merus ſuccus confluat. oportet illuc ſequenti die ſe conferre, & congeſtum ſuccum extrahere [c]. Tunditur etiam radix in pila, & ſuccus organo per quallum expreſſus, fictili craſſo inſolatur. Aliqui folium unà terunt: ſed inualidior huiuſcemodi ſuccus. Hoc autem intereſt, quoniam qui ab radice manauit,

a Meũ, & Cat. μεγάλη. i. magna.
b Meum. ὀπίζεται. i. ſuccus colligitur.
c Meũ, & Cat. χυλίζεται δὲ ἡ ῥίζα. i. exprimitur etiã ſuccus è radice.

THAPSIA.

nauit, grauius olet, & humidus permanet: è folijs autem extractus exiccatur, atque teredinum iniuriam ſentit. Qui ſuccum colligit, ſtare debet non obuerſus uento: aut potius cùm dies apricus eſt, & à flatu ſilet: quoniam ob halitus acrimoniam facies uehementer intumeſcit, nudaque corpora inuadunt puſtulæ. ob id prius liquido cerato, & adſtringente, nudas partes illinunt, & ita muniti accedunt. Tam cortex radicis, quàm ſuccus purgandi uim habent, & lacteus ſuccus in aqua mulſa potus: nam utrinque bilem extrahunt. Radicis modus, quaterni oboli, cum tribus ſeminis anethi drachmis: ſucci, terni oboli: lactis, obolus unus. quod eo amplius aſſumitur, periculoſum eſt. Huiuſmodi purgatio conuenit ſuſpirioſis, & diuturnis laterum doloribus, reiectionibusque: datur in cibis, aut obſonio, quibus difficile ſit uomere. Tam radix, quàm ſuccus omnium maximè, quæ pares cum eis uires adepta ſunt, uim habent extractoriam ex alto, ubi ex imo aliquid euocādum eſt, aut meatuum laxitas aliò transferenda

transferenda est. unde succus illitione, aut radix recens affrictu alopecias explent. Radix, succusque cum æquis ceræ, thurisque portionibus, sugillata, liuoresque tollunt: sed non plus binis horis dimittantur: locus deinde aqua maris calida foueatur. Vitia cutis in facie emendat, cum melle illitus succus, lepras tollit: tubercula discutit, perunctus cum sulphure. In diuturnis pulmonum, laterum, pedum, articulorumque ualetudinibus utiliter illinitur. Valet ad integendam colis glandem ijs, qui natura, non circuncisione curti sunt: tumorem enim excitat, qui pinguium fotu emollitus, præputij iacturam resarcit.

Thapsiæ consideratio.

DE thapsiæ uiribus locutus est Theophrastus libro IX. cap. XXII. de plantarum historia, ubi ita scribit. Thapsiæ radix uomitoria est, & si quis continuit, tam superius, quàm inferius purgat. Ad hæc liuida tollere potest: suppurationes tamen aliàs exalbidas facit. Succus eius ualidior est, & quidem tam superius, quàm inferius purgat. Nullus seminis usus. Nascitur tum alibi, tum in terra Attica, in qua pecudes incolæ eam non tangunt, peregrinæ uerò depascunt: & aut aluus soluitur, aut intereunt. hactenus Theophrastus. Thapsiam author est Plinius libro XIII. cap. XXII. à Nerone claritatem accepisse, eiq; magno usui fuisse sui imperij initio, quòd nocturnis grassationibus conuerberatam faciem illinens sibi cum thapsia, thure, & cera, sequenti die contra famam cutem synceram circunferret: etenim ea mirum in modum sugillata delet. Thapsia plurima nascitur in Apulia, præsertim Gargano monte, inter complures ferulacei generis plantas. Prouenit & in nostris maritimis locis adeò ferulæ adsimilis, ut non facilè, nisi à rei herbariæ peritis, una ab altera dignoscatur. Visitur etiam hodie in hortis ad spectaculum plantata. qua ratione iam ferme omnibus innotuit in Italia. Cæterùm non desunt impostores, qui Thapsiæ radicum cortices pro Turpeto uenditent: quæ quidem à peritis seplasiarijs in ea medicamenta iure optimo addi possunt, quæ Thapsiam exposcunt: sed in turpeti locum non sunt, meo iudicio, recipiendæ. Quapropter maximè in hoc (ut superius diximus in Tripolij commentatione) à Fuchsio dissentimus, qui Turpetum à Mesue descriptum, nil aliud esse censet, quàm Thapsiæ radices. Thapsiæ uires memoriæ prodidit Galenus lib. VI. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Thapsia acrem habet, ac uehementer excalfacientem facultatem cum humiditate. Quamobrem ex alto uiolenter extrahit, & ipsum quod extraxit, digerit. Verùm plusculum ad ea efficienda tempus postulat, ut quæ largè excrementitia humiditate impleta est, ob quam celeriter corrumpitur. Et lib. primo de compositione medicamentorum secundum locos, sic inquit. Qui Thapsia utitur, sciat opus est, maximam differentiam esse recentis ad uetustiorem. Vis enim huius pharmaci post annum multùm exoluitur, atque amplius adhuc post duos annos, ausimq; ferè dicere eam penitus inutilem esse ad triennium progressam. Hæc ut Græcè θαψία, ita etiam Latinè & Italicè Thapsia nominatur: Mauritanis, Hiantum, & Driz.

Thapsiæ uires ex Gal.

Nomina.

† Hoc loco Græci codices habent ὀπίζεται. quod uerbum Ruellius uerterat hîc, lac extrahitur; licet alibi, ut in panace Heracleo, idem uertat, succus excipitur. Nos uerò, quòd ὀπὸς, à quo uerbum illud defluxit, succum, liquorem, & lacrymam significet, maluimus reddere, succus extrahitur. Neque certè temere, quòd non solùm nobis conueniat cum Marcello interprete; sed quòd etiam arbitremur hanc esse germanam illius uerbi significationem, atque melius rem exprimere, de qua sermo est. Huius tamen mutatæ à nobis uersionis lectorem admonendum esse duximus.

Σπαρτίον. SPARTIVM. CAP. CLII.

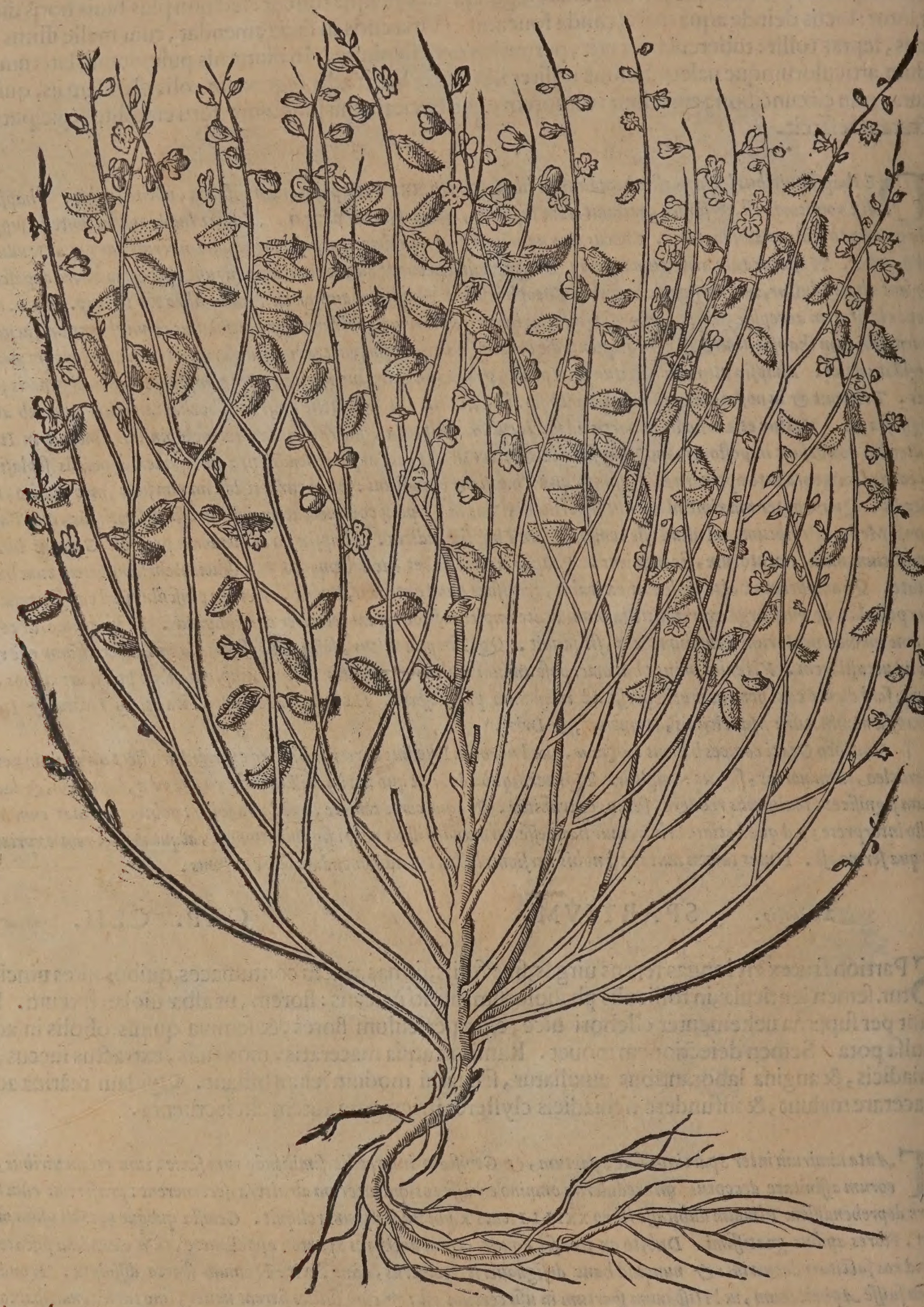
SPartion frutex est longas ferens uirgas, sine folijs, firmas, fractu contumaces, quibus uites uinciuntur. semen lenticulæ, in folliculis phasiolorum modo nascens: florem, ut albæ uiolæ, luteum. Purgant per superna uehementer ellebori uice, citra periculum flores, & semina quinis obolis in aqua mulsa pota. Semen deiectionem mouet. Ramis in aqua maceratis, mox tusis, extractus succus, ischiadicis, & angina laborantibus auxiliatur, si cyathi modum ieiuni bibant. Quidam marina aqua macerare malunt, & infundere ischiadicis clystere: strigmenta autem elicit cruenta.

Spartij consid.

TAnta nimirum inter Spartium, siue Spartum, & Genistam intercedit similitudo tum facie, tum etiam uiribus, ut eorum affinitate deceptus iam crediderim omnino errasse eos, qui alterum ab altera secernerent: præsertim cùm hac in re deprehendissem Plinium dubitasse libro XXIIII. ca. IX. ubi ita scriptum reliquit. Genista quoque uinculi usum præstat. Flores apibus gratissimi. Dubito an hæc sit, quam Græci authores Sparton appellauere, cùm ex ea lina piscatoria apud eos factitari docuerim: & nunquid hanc designauerit Homerus, cùm dixit: Nauium sparta dissoluta. Nondum enim fuisse Aphricanum, uel Hispanum spartum in usu certum est: & cùm sutiles fierent naues, lino tamen, non sparto unquam sutas. hæc Plinius. Verùm cùm accuratius Dioscoridem perlegissem, hac de re prius admonitus à clarissimo medico Petro Cannizero Hispano Serenißimi Ferdinandi Romanorum Regis Protophysico, qui in Hispania copiosissimum Spartum, numerosamq; Genistam se uidisse testatus est, comperi planè inter has plantas discrimen esse. Quippe quòd Spartium Dioscoridi frutex sit folijs uiduus: & floribus constet albæ uiolæ similibus. Genista uerò folia proferat longiuscula, lini ferè modo: & flores luteos, ipsi modo lunatos. Hinc itaque factum est, ut nunc in eorum sententia consistam, qui Spartium à Genista differre existimant. Non tamen quòd diuersi prorsus generis has plantas esse putem. nam tanta, ut dixi, uni cum altera cognatio est, ut etsi non eædem sint; tamen congeneres esse uideantur. Sparti quidem usus (ut Plinius est author lib. XIX. cap. II.) multa post secula cœptus est, nec ante Pœnorum arma, quæ primùm Hispaniæ intulerunt. Herba & hæc sponte nascens, & quæ non queat seri: iuncusq; propriè aridi soli, uni terræ dato uitio. Nanque id malum telluris est, nec aliud ibi seri, aut nasci potest. In Aphrica exiguum, & inutile gignitur. Carthaginiensis Hispaniæ citerioris portio, nec hæc tota, sed quatenus parit, montes quoque Sparto operit. Hinc strata rusticis eorum: hinc ignes, facesq;: hinc

Sparti usus ex Plinio.

SPARTIVM.

hinc calceamina: & pastorum uestes. Animalibus noxium, præterquàm cacuminum teneritate. Ad reliquos usus laboriosè euellitur: ocreatis cruribus, manibusq; tectis manicis: conuolutum osseis, ligneisq; conamentis. Vulsum fascibus in aceruo-adunatum biduo, tertio resolutum. Spargitur in sole, siccaturq;, & rursus in fascibus redit sub tecta. Postea maceratur aqua marina optimè, sed & dulci, si marina desit. Siccatumq; sole iterum rigatur, si repentè urgeat desiderium, perfusum calida in solio, ac siccatum stans compendium operæ fatetur. Hoc autem tunditur, ut fiat utile, præcipuè in aquis mariq; inuictum. In sicco præferunt è cannabi funes. At spartum alitur etiam demersum, ueluti natalium sitim pensans. Est quidem eius natura interpolis: rursusq; quàm libeat uetustum nouo miscetur. Veruntamen complectetur animo, qui uolet miraculum æstimare, quanto sit in usu omnibus terris nauium armamentis, machinis ædificationum, alijsq; desiderijs uitæ. Hactenus de sparto Plinius. Cæterùm Genistæ in Hetruria adeò frequentissimæ proueniunt, ut Maio, & Iunio mensibus magnum & iucundum spectaculum præbeant uiatoribus, quoniam tam copiosè suis speciosis, ac fulgentibus

Genistæ consideratio.

GENISTA.

o *bus floribus ornantur, & uestiuntur colles, ut procul aurei uideantur. Gaudent earum floribus apes, ut Plinius inquit, proinde aluearijs circunferuntur. Genista nobis ligandis uitibus salicis uicem explet, maceraturq́; etiam cannabis modo, fiuntq́; inde funes, & rudia linteamina, quæ conficiendis saccis aptissima sunt. Expetitur Genistæ lignum etiam figulis qui in Italia id uasorum fictilium genus conficiunt, quod uulgò de maiolica uocant: quippe quòd (ut ipsi affirmant) nullo alterius arboris ligno fornax succendi posit, quo aureus ille color conseruetur in opere. Genistam recensuit Mesues inter sua simplicia deiectoriæ facultatis, ubi hæc ad sensum scribit. Genista arbor est montana, è cuius caudice quàm plurimæ fundmtur uirgæ, rectæ, flexiles, fractu contumaces, quibus uites, & alia ligantur. Flores edit flauos, lunari figura: è quibus siliquæ prodeunt, erui magnitudine: & semina in eis lenti similia, interuallis distincta. Planta tota perturbat, pro-* Genistæ descriptio, & uires ex Mesue.

uocat

uocat, incidit, attenuat. Obest cordi, & uentriculo. Sed tollitur noxa (ut Philagrius est author) addito rhodomelle, aut rosa, & mastiche: quin & anisi, dauci, & fœniculi semine. Epotum semen pituitam utrinque ualentißimè purgat, & ab articulis quoque humores trahit. Renum excrementa pellit, urinam cit efficacissimè, & calculos disrumpit tam in renibus quàm in uesica: nec in his materias figi & in calculum durescere sinit. Flores contriti strumas auferunt, si cum melle rosaceo, aut sorbili ouo deuorentur. Fit ex ijs oxymel, cuius usu indurati lienes resoluuntur. Prosunt ischiadicis, podagricis calculosisq́;, si postquàm illos sumpserint, subinde frequenter euomant ægri. Modus, præsertim floris, à drachmis duabus ad quinque: seminis uerò à drachmis duabus ad quatuor. hæc Mesues. Qui tamen Genistæ semen non rectè obseruasse uidetur. quandoquidem id erui, uel uiciæ faciem potius referat, quàm lentis.

Sparti uires ex Gal. Sparti, ut iam ad eius uires redeamus, meminit Galenus lib. VIII. simplicium medicamentorum, his paucis uerbis. Sparti, quo & uites apud nos alligant, tum semen, tum uirgarum succus non instrenuè trahentis est facultatis.

Nomina. Quod Græci σπάρτιον, Latini item Spartium, & Spartum dicunt Itali, Spartio. Quæ uerò Latinis Genista, Italis Genestra uocatur: Hispanis quoque Genestra, Giesta, & Giesteira.

Σίλυβον. SILYBVM. CAP. CLIII.

SIlybon lata spina est, folia ferens chamæleonis albi. Hæc recens cum sale oleoque cocta estur. Radicis succus drachmæ pondere potus uomitiones ciet.

HActenus non ex nostra tantùm, sed neque ex aliorum quoque inquisitione uerum ac legitimum Silybum in Italia nobis licuit reperire. Et quanuis inter tot alias plantas aculeatas inibi nasci, & esse possit; tamen tam paucis eius notas explicauit Dioscorides, ut difficile admodum illud inuentu iudicem: neque enim ipse, ut ingenuè fatear, quod ex illis sit, ausim decernere.

Nomina. Vt Græcis σίλυβον, ita pariter Latinis Silybum appellatur.

Βάλανος μυρεψική. GLANS VNGVENTARIA. CAP. CLIIII.

GLans unguentaria fructus est arboris myricæ similis, magnitudine auellanæ nucis. cuius nucleus amygdalarum amararum more tritus, humorem reddit: quo ad pretiosa unguenta pro oleo utuntur. Nascitur in Aethiopia, Aegypto, Arabia, & Petra oppido secus Iudæam. Præfertur plena, recens, candida, quæ facilè delibretur. Ea drachmæ pondere pota lienem absumit: cum lolij farina, & aqua mulsa podagricis illinitur. Psoras, leprasque, decocta in aceto: uitiligines, & nigras cicatrices cum nitro emendat: & cum lotio lentigines, uaros, & papulas in facie, & cutis uitia tollit. Vomitiones mouet, & aluum cum hydromelite resoluit: stomacho aduersatur. Oleum, quod ea exprimitur, aluum potu ciet. Cortex eius magis adstringit: uerùm tusæ, & expressæ succus abstergentibus medicamentis adijcitur, quæ aduersus prurigines, & scabritias idonea sunt.

Glādis unguētariæ consideratio. GLans Vnguentaria, quam Græci βάλανον μυρεψικὴν dicunt, in quibusdam Hispaniæ locis copiosa (ut audio) prouenit. Adfertur hodie copiosa in Italiam ex Alexandria Aegypti. Cæterùm de foliorum facie autores inter se differunt. Siquidem Dioscoridi folijs est Myricæ, Theophrasto Myrti, & Plinio Heliotropij herbæ similibus. atqui aut in Theophrasti aut Dioscoridis codice mendum subesse uereor. Siquidem aut in Theophrasto μυρσίνης pro μυρίκης, aut in Dioscoride μυρίκης pro μυρσίνη legitur. Nam in utroque autore facilis, lubricusq́; esse potuit scriptorum lapsus, propter uocabulorum propinquitatem. Sed nescio profectò, quorum autoritate scripserit Plinius lib. XII. ca. XXI. unguentariæ glandis plantam folijs esse Heliotropij. Cùm tamen in Theophrasti lectione ubique se uersatum ostendat. Andreas Marinus, medicus non uulgaris, in suis super Mesuem annotationibus, plantam quandam pingit pro unguentaria glande, à Clarißimo Petro Antonio Michaelio Patritio Veneto acceptam, quæ à præscriptis omnibus tota facie differt. sed an legitima sit, cur probem, aut improbem, non habeo. Titulus eius mendax est. Siquidem Ben album inscriptum habet. Itaque uereor ne & ipsa quoque imago tituli sequatur errorem. Hanc autem Plantam, cuius hîc imaginem damus, Constantinopoli secum attulit Clarissimus uir Augerius de Busbeke, qui continuis septem annis Cæsaris Ferdinandi primi apud Solimanum Turcarum Imperatorem, oratorem egit. Sub hoc nomine LILAC. Eam cùm inspexissem, & fructus eius agnoscerem pistaceorum faciem perquàm bellè referre, illico in suspicionem ueni an hæc fortasse Glans Vnguentaria dici posset. qua propter, ut aliorum quoque sit iudicium, eam hîc excudi uoluimus. Viuam plantam uidere non licuit, sed affabrè, & diligentißimè pictam. Vnguentarij, ac seplasiarij Mauritanorum nomina secuti, eam Ben appellant. Forma hæc pistacia maximè refert, albo cortice, triquetro, fractu facili, nucleo intus conferto, & admodum pingui: ex quo oleum exprimitur, quod de Ben uocant. Magnifaciunt id unguentarij, quòd quámuis diu inueteratum, nunquam rancorem sentiat, ut etiam libro primo suo loco monuimus. Arabicæ familiæ authores (ut modò dictum est) unguentariam glandem Ben nominant. Proinde de ea inter sua soluentia simplicia scribens Mesues, in hunc sensum inquit. Ben duorum est generum. Maius est nucis auellanæ magnitudine, triangulare. Minus uerò ciceri simile. Vtrique inest oleosa medulla, lenis, & alba. Præstat maius, quòd noxa uacet: minus siquidem noxium est. Præfertur in maiori genere, quod putamine sit albo, læui, tenui: nucleo fragili, albo, oleosoq́;. Vetustum recenti melius. In minori autem præcellit in cinereo albicans, fragilis pariter, & pinguis. Dioscoridi tamen in maiori genere (minoris enim non meminit, quemadmodum nec Theophrastus, neque Plinius) præstantius est recens, etsi contrarium afferat Mesues. Oleum ab unguentarijs hoc tempore è nucleis tantùm exprimitur, ut Dioscorides docuit, non autem, ut quidam existimant, ex putaminibus, quòd dixerit Theophrastus, unguentarios putamine fructus contuso uti solere. Plinius, ut Theophrasti, & Dioscoridis sententiam comprobaret, unguentarios prodidit è putaminibus,

LILAC.

minibus, medicos uerò è medulla oleum elicere quòd hoc medicamentis, illud odoramentis uſum præbeat. Veruntamen hac ætate (ut diximus) ab omnibus tantùm è nucleis à putamine repurgatis exprimitur. Nec crediderim unquam, quòd ex ſolis putaminibus oleum effluere poſſit, quanuis diligentiſſimè comprimantur, & conſtringantur prælo etiam grauiſſimo: quoniam hæc putamina arida ſunt, & omni prorſus humore carent. Illud quoque fidem non dubiam facere poteſt, quòd hanc parandi olei rationem ſilentio prætermiſit Dioſcorides, non modò in hoc loco, ſed etiam libro primo, ubi tamen de oleis, & unguentis conficiendis latius diſſeruit. Cuius fortè doctrinæ immemor Manardus Ferrarienſis, uir alioqui noſtræ ætatis celebris, dubitat in adnotationibus, quas in Meſuem edidit, an Vnguentariæ glandis oleum è nucleo, an è putamine exprimi debeat, aſſerens quanquam in quibuſdam Dioſcoridis codicibus legitur, oleum hoc è nucleis exprimi debere; in aliqui-

Manardi dubium ſolutum.

bus tamen nec nucleorum, nec putaminum ullam fieri mentionem. Verum etsi ambigendi non defuerit occasio, præsertim ex Theophrasti testimonio, qui putaminibus uti unguentarios tradidit; aderat tamen grauissimus author Galenus, qui rem hanc abunde enucleauit, cùm constanter asseueret, Balaninum oleum unguentarijs ex carne nucleorum, non ex putaminibus exprimi. Id quod etiam facilè ex Dioscoride colligi potest, cùm dicat consimili modo fieri balaninum & amygdalinum. quòd autem hoc ex amygdalarum nucleis fiat, nemo est qui dubitet. Hæc sanè nobis non leuem faciunt suspicionem, quòd aut eo in loco Theophrasti exemplaria sint deprauata, aut minus integri, & ueraces fuerint authores, à quibus fortassis unguentariæ glandis historiam accepit. His porrò accedit huius olei communis usus, & eius parandi ratio. Siquidem Balaninum oleum plurimi faciunt unguentarij, non quòd aliqua odoris præstantia commendetur (inodorum etenim est) sed quòd nunquam uetustate rancorem contrahat. Id scilicet quod è nucleorum medulla, non autem ex putaminibus conficiunt. Nam rancoris expers cùm sit, omnium aptissimum habetur ad odoratissima unguenta (misturas uocant) temperanda, quæ ex moscho, zibetto, & ambaro, illinendis chirothecis, & alijs, quorum in delicijs, & lasciuia omnis est usus & gratia, parantur. Quandoquidem si hæc alio quòuis oleo liquefcerent in unguentum, contracto inde non multo pòst tempore rancore (ætate enim omne oleum præter Balaninum rancescit) non modò uniuersam odoris suauitatem exuerent; sed etiam putida, fœtidaq; euaderent. Quo utique experimento apertissimè dignoscitur, an oleum illud Balaninum fuerit, quod ex unguentariæ glandis nucleis fieri solet. Cæterùm de uiribus Ben hæc subiunxit Mesues. Maioris, inquit, generis fructus incidit, abstergit, attenuat, expurgat, & aperit: sed uentriculum subuertit, & uiscera perturbat, ob excrementitiam, acremq; humiditatem, quam possidet. Minoris autem uis longè uehementior, & magis periculosa: nanque adeò perturbat, agitatq; humores, ut sæpius animæ deliquium faciat, & frigidos sudores concitet. Proinde non in alios usus is admittendus est, quàm in unguenta, & cataplasmata. Maioris noxa demitur, cùm igne torrescit: siquidem ignis calore exuperantem deperdit humiditatem, quæ uomitionem mouet, fitq; medicamentum tantùm deiectorium. Decoquitur etiam cum anisi, & fœniculi semine: quoniam hoc modo prior noxa corrigitur. Tam in potu, quàm aliter sumptus lentam, crassamq; pituitam uomitu, & deiectione purgat. Ideoq; aptissimum medicamentum est coli cruciatibus non modò haustus, sed etiam clysteribus infusus, præsertim ubi à flatu, & pituita ortum habuerint. Fit etiámnum ex contritis ipsius nucleis, polenta & melle admistis, cataplasma ad strumas, durosq; tumores admodum utile, & ad neruorum morbos à frigiditate excitatos, addito tantùm melle. quo fit, ut conuulsis, resolutis, & contractis opem ferat non obscuram. Pollet præterea ad iecinoris, & lienis infarctus duritiesq;, si addita lupinorum farina, & nardo emplastri modo imponatur. Nucleorum oleum uulnerum cicatrices attenuat, & delet: item lentigines, aliasq; cutis fœditates emendat. Auribus infusus non modò doloribus leuamentum præstat; sed & surditatem, & tinnitum curat. Glandis unguentariæ uires memoriæ prodidit Galenus libro VI. simplicium medicamentorum, his uerbis. Balanus myrepsice, hoc est, glans unguentaria, adfertur ex barbarica regione. Vtuntur unguentarij carnis eius succo, qui facultate calidus est. Reliquiæ autem, unde expressus est succus terrestres scilicet, & duræ, uincentem habent qualitatem amaram. Sed & admista est quædam adstrictio. Proinde extergentem simul, & incidentem, contrahentemq; & stipantem effectum possident. Itaque ad ionthos, lentigines, ephelin, & pruritum, deinde & ad psoram, & lepram conueniunt. Verùm enimuero & lienes liquant, iecurq; induresçens. Quòd siquis carnem eius drachmæ pondere cum melicrato bibat, medicamen experietur uomitorium. Sæpe etiam per infernam aluum largiter subducit. Itaque cùm hoc medicamento utimur, ad uiscerum expurgationem, & maximè iecinoris, lienisq;, ex oxycrato ipsum exhibere consueuimus. Gaudet uerò uel maximè alioqui aceto ad extrinsecas actiones. Adeò enim efficax efficitur, ut & psoras, & lepras extergeat, & multò etiam magis quæ his sunt minora, lentiginem, uitiliginem, ionthos, ephelin, exanthemata, achoras, tum ulcerosa, & quæ crassi sunt succi omnia. Sed & cicatricibus decorem adfert. Porrò quòd cùm illinenda est lieni, præstet admistam esse farinarum quampiam exiccantium, cuiusmodi est erui, ac lolij farina, id iam potius ad componendorum medicaminum tractationem, haudquaquam ad præsens institutum pertinet: sed & in paratu facilibus ipsum dicetur. Verùm in præsens sufficit abstergentem, & incidentem cum adstrictione quapiam propositi medicaminis dixisse facultatem, ac sic ad aliud transgredi. Cortex tamen eius admodum adstringit: itaque eo possit quis ad ea uti, ad quæ ualida usus est adstrictione. hactenus Galenus. Sed quoniam Balanus myrepsica Mauritanorum Myrobalana nobis ad memoriam reuocauit, quorum ijdem quinque faciunt genera, cùm ea in medicamenta frequenter, & commodè ueniant, nec eorum, quod extet, meminerint ueteres Græci; ideo nunc de ijs nobis differendum est: neque enim ob eorum usum silentio erant dißimulanda. Sunt itaque, ut diximus, MYROBALANORVM genera quinque: nempe Flaua, Chepula, Indica siue nigra, Empelica, Bellerica: quæ omnia facie inter se distant, ut etiam uiribus. Quamobrem omnino censendum esse putauerim, ea à diuersis produci arboribus. quanquam non desint, qui affirment, flaua simul, & chepula ex una & eadem arbore nasci, existimantes flaua decerpi ab arbore immatura, chepula uerò cùm ultimam adepta fuerint maturitatem. Verùm cùm horum fructuum ortus, & arbores nos prorsus lateant, non est quòd illorum sententiam probare, aut refellere ausim. Flauorum, chepulorum, atque Indicorum arborum imagines excudi curauit Andreas Marinus in suis in Mesuem annotationibus, sed eas non libuit in hosce commẽtarios nostros transferre, non quòd censeremus Marino id fortasse ingratum futurum, cùm is non paruum plantarum nostrarum numerum in suum illud opus transplantauerit: sed quoniam ignoramus, an eædem genuinæ sint, an adulterinæ, & præsertim, quum Mauritanorum nullus habeatur autor, qui Myrobalanorum plantas descripserit. Recensentur genera omnia inter ea medicamenta, quæ aluum citra noxam deijciunt: nam etsi purgatoria ui polleant; nulla tamen uirium imbecillitate, aut molestia sumentes afficiunt, sed potius sua adstringenti facultate, quam possident, cor, iecur, & uentriculum roborant. quinetiam uniuersum corpus. Id tantùm illis noxæ adscribunt, quòd obstructiones, & uiscerum infarctus augeant: proinde ne obstructis exhibeantur præcipiunt. Infrænantur Myrobalanis medicamenta omnia, quæ deijciendo laborem inferunt: quo fit, ut utiliter admisceantur scammonio. In flauorum Myrobalanorum genere ea cæteris præstant, quæ in uiridi plenè flauescunt, ponderosa, farcta, gummosa, crassi corticis, & quibus pumilum ossiculum inest. E Chepulis ea probantur, quæ cæteris crassiora sunt, colore

Glandis unguẽtariæ uires ex Mes.

Glandis unguẽtariæ uires ex Gal.

Myrobalanorum genera.

lore nigro purpuraſcente, cortice craſſo, & quæ in aquam deiecta fundum quàm citiſſimè petunt. Inter Indica excellunt, quæ maximè nigricant, craſſa, ponderoſa, nullo intus oſſe, & quæ confracta in unum compacta cernuntur. In Empelicorum claſſe laudantur, quæ in maiora, craßiora, denſiora, ponderoſioraq; fruſta diuiduntur, & quæ minus oſſis, quàm pulpæ habent. Bellericorum uerò illa in ſuo genere præferuntur, quibus craßities, denſitas, grauitasq; non deſit, & quibus craſſus in uniuerſum ſit cortex. Flaua, Indica, Chepula, Bellerica refrigerant ordine primo, ſiccantq; ſecundo. Empelica uerò primo tantùm tum refrigerant, tum exiccant. Vim obſtructoriam exuunt omnia genera, additis aperientibus, & urinam cientibus medicamentis: uel ſi macerata caprino ſero, aut fumariæ ſucco exhibeantur: uel ſi cum abſinthio, aut agarico, aut rhabarbaro hauriantur. Perfunduntur amygdalino, & ſeſamino oleo, ut contracta inde pinguedine, uentriculo non inhæreant. Quin & id noxæ pariter tollitur, ubi cum caſſiæ nigræ medulla, aut manna, aut acidis palmulis deuorentur. Vbi deiectione ſit opus, eorum tantùm dilutum præbent: ubi autem adſtrictione in puluerem conterunt, & ſubinde propinant. Chepula quæ ſaccharo condiuntur magis roborant, quàm deijciant. Contrarium efficiunt, quæ cruda ſiccataque reponuntur. Myrobalana omne genus (ut Meſues eſt autor) eorum ſenectutem remorantur, qui ipſis frequenter utuntur: colorem faciunt elegantiorem, corpori odorem iucundum conciliant, hilaritatem afferunt, & uentriculum, cor, & iecur roborant, conferunt hæmorrhoidibus, & bilis feruorem reprimunt: ad quod flaua cæteris præſtant, ut quæ priuatim bilem detrahant: & eos peculiariter iuuent, qui temperamento calidi ſunt. Fricantur cote ad oculorum collyria, cum uuæ acerbæ, aut roſarum aqua, aut fœniculi ſucco, quòd oculorum inflammationes reprimant, lacrymas ſiſtant, defluxionesq; cohibeant. Sanantur horum puluere ulcera, addita lentiſcina reſina. Chepula pituitam exhauriunt, intellectum clarificant, & uiſum, præſertim ſaccharo aſſeruata: uentriculum tum mundant, tum confirmant. Dantur utiliter aqua intercute affectis, & diuturnis febribus laborantibus. Nigra utranque bilem trahunt, præſertim exuſtam. Conferunt membrorum tremoribus, coloris nitorem conciliant, elephantiacos iuuant, mœrores auferunt, & quartanam fugant. Empelica pituitam educunt, cor, & cerebrum corroborant, intellectum augent, uentriculum à pituita, alijsq; noxijs humoribus expurgant, ac etiam confirmant, ac ſitim extinguunt, uomitiones cohibent, & cibi appetentiam inuitant. Bellerica ea omnia poſſunt, quæ & proximè dicta. Myrobalanorum inter recentiores Græcos tantùm, quòd ſciam, Actuarius meminit: qui tamen ea, quæ de illis ſcripta reliquit, à Mauritanis (ut ipſe quoque fateri uidetur) mutuatus eſt. Sed profectò neſciuerim, qua ratione ductus inter ea medicamenta, quæ uomitum eliciunt, myrobalana repoſuerit, cùm omnia eorum genera planè uomitiones compeſcant. Porrò hodie ignorata uidetur quæ χρυσοβάλανος Græcis uocatur, digerens, & roborans Indicæ nardi modo, ad colicos affectus, uentriculi ardores, & ſingultus à Galeno Aſclepiadis auctoritate commendata lib. VIII. & IX. de compoſitione medicamentorum ſecundum locos. quanquam non deſunt è recentioribus, qui ſibi perſuadeant Chryſobalanum eſſe nucem myriſticam: cùm tamen plura ſint, quæ eorum deſtruant ſententiam, nempe cinereus color, acutus ori ſapor, & quòd myriſticæ nucis nuſquam meminerint ueteres Græci. Nullam huiuſce quod legerim, mentionem fecit Galenus in libris ſimplicium medicamentorum. Id quod argumento eſſe poteſt, Galenum ipſum non habuiſſe compertum, quid eſſet Chryſobalanus. Sed de his hactenus. Cæterùm quandoquidem Balanus myrepſica, quam ab Arabibus Ben appellari diximus, nobis in mentem redegit radices illas, quas officinæ Behen album, & rubeum uocant, ad cordis affectus ijs, ac etiam recentioribus expetitas, hunc locum non prætereundum eſſe duxi, quin de ijs quoque aliquid diſſererem, præſertim quòd è Græcis non inueniatur, qui illa poſteritatis memoriæ prodiderit. Sed illud in primis animaduertendum eſt, quòd communis uſus radices, quas uulgò Behen nuncupant, eæ quidem non ſunt, de quibus Mauritani ſcripſere; imò eas prorſus ementiuntur. Siquidem ſcribit Serapio, Behen radices proferre minoris paſtinacæ ſimiles, contortas, odoratas, & manſu lentas, & in Armenia naſci. Auicenna autem radicum lignoſa fruſta Behen eſſe ait, in ſe contracta, & ſiccitate exoleta. At noſtrates, quæ in Italia, non in Armenia effodiuntur, nulla penitus odoris ſuauitate commendantur, quin & manſæ nullum ori lentorem reddunt, nec erraticæ paſtinacæ faciem repræſentant: cùm tamen Arabicum Behen radicibus adeò paſtinacam referat, ut ſcripſerit Haliabbas clariſſimus Mauritanorum author, Behen & ſyluestris paſtinacæ radices nullum inter ſe diſcrimen habere. Quo fit, ut nulla ſeſe offerat nobis ratio, qua probare poſſimus, Behen communis uſus eſſe Arabum legitimum. quanuis & ipſi inter ſe hac in hiſtoria non parum diſſentiant. Nicolaus Myrepſicus, itemq; Actuarius Behen hermodactylum uocant, neſcio tamen qua ratione, cùm alia ſit radix apud Paulum, & Arabes hermodactylus. Behen adulterina, tam album, quàm rubrum, paſſim in Italia proueniunt. Hoc enim plantæ radicem eſſe ſcimus, quam ſuperius libro tertio limonium fecimus. illud uerò, alterius plantæ, cuius uires hactenus mihi prorſus incompertæ ſunt. Sed quibus polleant uiribus, nondum mihi compertum eſſe ingenuè fateor. Βάλανος μυρεψική ſic Græcis dicitur, Latinis uerò Glanx unguentaria: Mauritanis, Habben, ſeu Ben: Italis, Ghianda unguentaria: Hiſpanis, Auellana de la India, Tartago, & Muia.

Myrobalanorum uires.

Chryſobalanus.

Behen album, & rubeum.

Nomina.

NARCISSVS I.

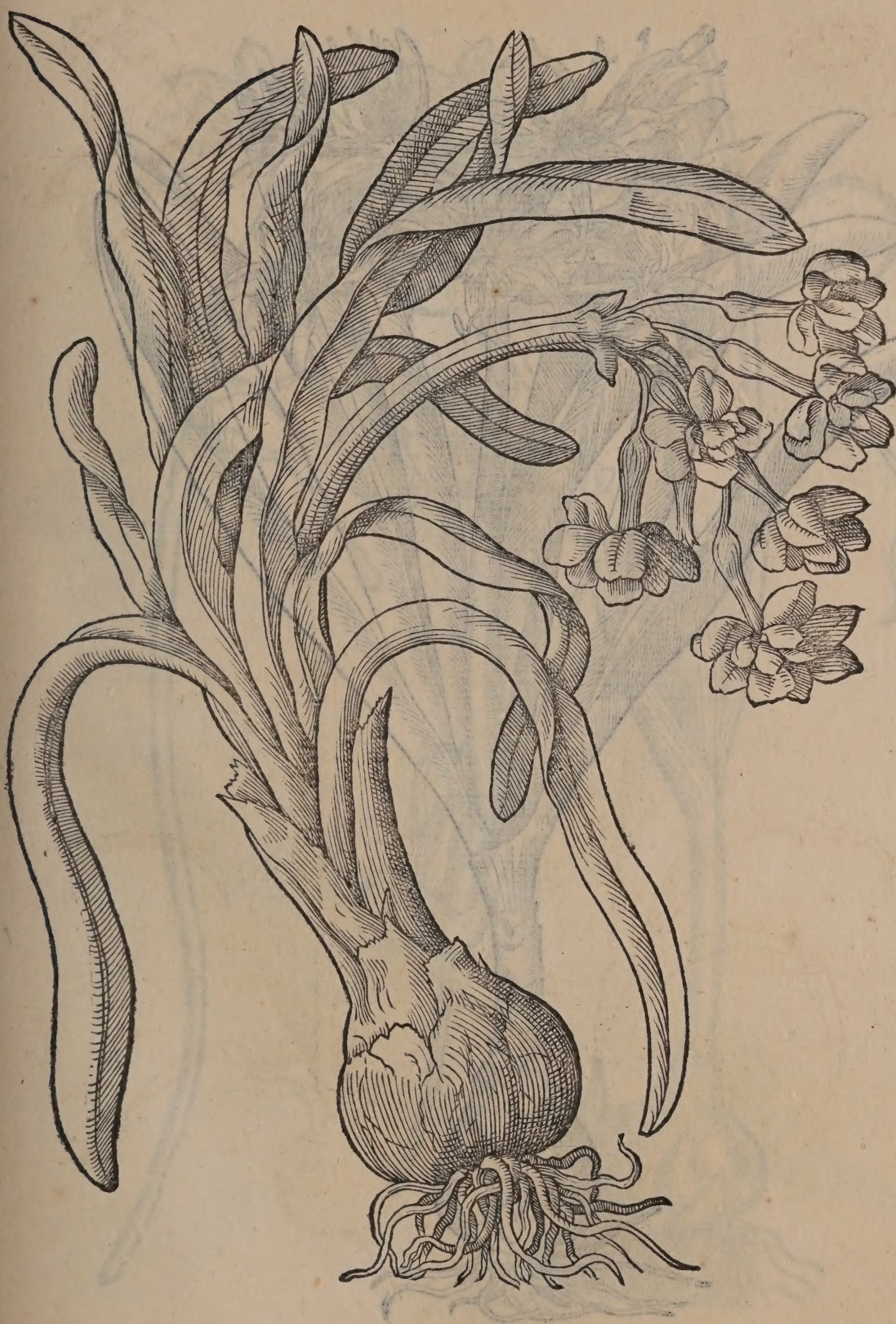
Νάρκισσος. **NARCISSVS.** CAP. CLV.

Orib. conclusa non legit.

† Orib. addit. ἐν πεδίοις καὶ ἀμμώδεσι. i. in campis & sabulosis.

NArcissum [sunt qui ut lilium, lirium appellarint.] folia profert porro similia[, tenuia,] multò minora, &[angustiora:] caulis uacuus, & sine folijs, supra dodrantem attollitur: flos albus, intus croceus, in quibusdam purpureus: radix intus alba, rotunda, bulbosa: semen uelut in tunica, nigrum, longum. Probatissimus nascitur in montibus, suaui odore: cæteri † porrum imitantur, atque herbaceum uirus olent. Radix cocta, siue estur, siue bibitur, uomitoria est: ambustis igni prodest cum exiguo melle

NARCISSVS II.

melle trita. præciſos neruos illitu glutinat: luxatis malleolis, diuturnisq́ue articulorum doloribus trita ex melle, & impoſita ſubuenit. Vitia cutis in facie, uitiliginesq́ue cum ſemine urticæ, & aceto emaculat: cum eruo, & melle, ulcerum ſordes expurgat: abſceſſus rumpit concoctioni repugnantes. infixa corpori extrahit, illita cum lolij farina, & melle.

NARCISSVS CONSTANTINOPOLITANVS.

Narcissi historia ex Theophrasto.

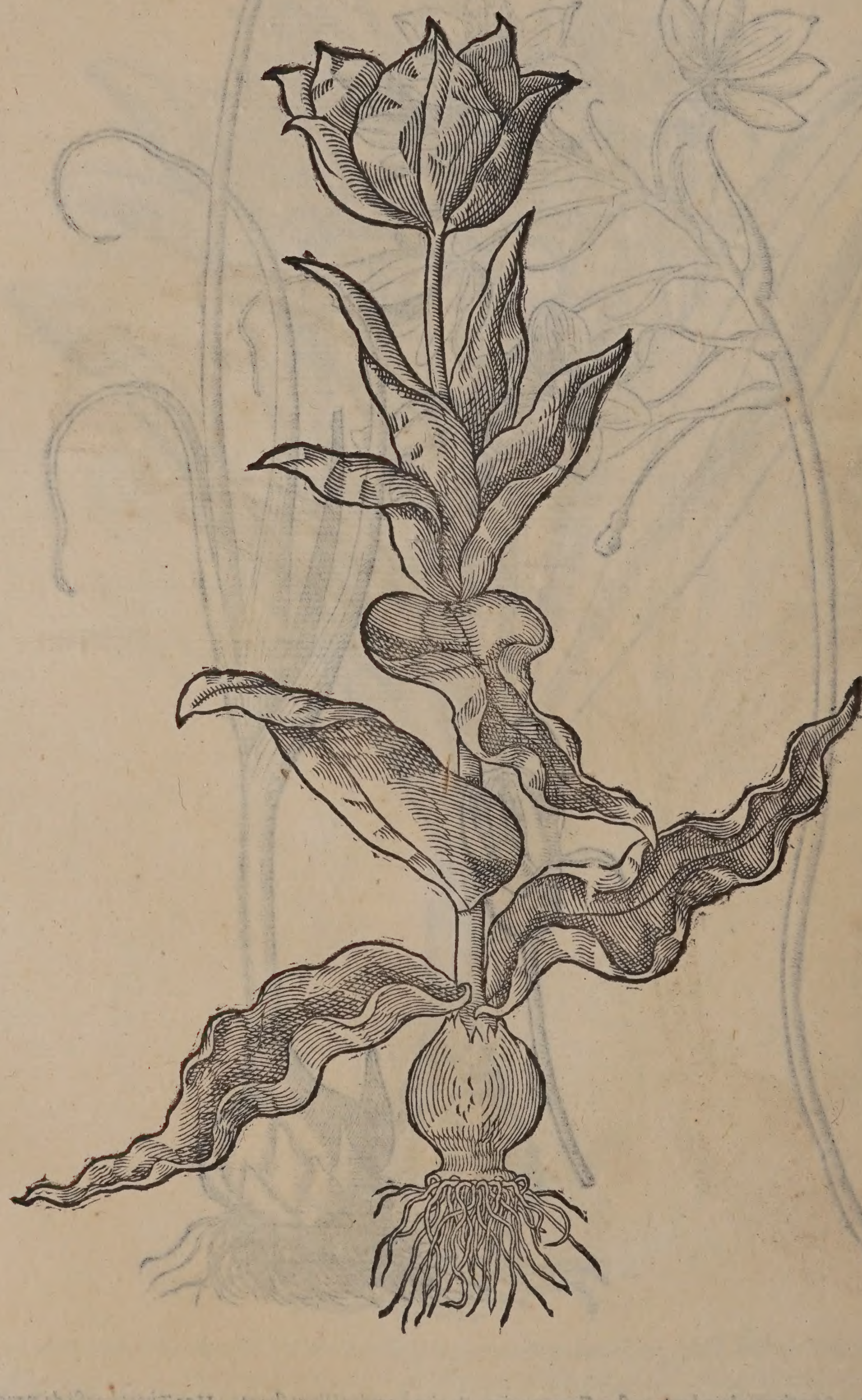
NArcissus, inquit Theophrastus libro & cap. VI. de historia plantarum, uel lirium (alij enim hoc, alij illo nomine uocant) folium albuci, terræ proximum gerit, sed longè latius, lilij modo. Habet caulem sine folio, herbaceum, florem suo ferentem cacumine, in membrana ueluti uasculo inclusum, largè amplum, coloreq; nigrum figura oblongum. Hic decidens sponte germinat, cæterùm & qui legunt defigere eum solent. Quin & radicem serunt, quæ carnosa, rotunda. amplaq;

NARCISSVS IIII.

amplaq́; constat. Serotinus admodum: post arcturum enim, & circà æquinoctium floret. Hæc Theophrasti de narcisso sententia. Porrò Plinius libro XXI.*cap.*XIX. *duo Narcissi genera prodidit, quæ his uerbis etiam depinxit. Narcissi duo genera in usu medici recipiunt. Vnum purpureo flore, alterum herbaceum. Hunc stomacho inutilem, & ideo uomitorium, aluos quoque soluentem, neruis inimicum, caput grauantem, & à narce narcissum dictum non à fabuloso pue-*

NARCISSVS V.

ro. hæc Plinius. In quibus planè deprehenditur à Dioſcoride diſſentire, quòd neutrum Narciſſi genus flore albo deſcripſerit. quanquam idem Plinius cap. V. eiuſdem libri inter lilij genera Narciſſum connumerans, hunc flore candido conſtare tradidit. Veruntamen nulli ex hoc mirari licet, neque propterea Plinium damnandum eſſe cenſeo, quòd ſciamus complu I

res

NARCISSVS VI.

res eſſe Narciſſorum ſpecies, ut ex imaginibus, quas hîc excudi curauimus manifeſtò apparet. Hæ autem cùm ad uiuum expreſſæ ſint, haud operæprecium eſſe iudicauimus, ut harum delineationes deſcribamus. Narciſſi uires retulit Galenus lib. VIII. *ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Narciſſi radix uſqueadeò exiccandi facultate pollet, ut & maxima* Narciſſi uires ex Gal.

uulnera

NARCISSVS VI.

Nomina. uulnera conglutinet,uel ad incisiones usque, quæ circa tendones accidunt. Habet uerò quiddam abstersorium, & attractorium. Planta, quæ Græcis νάρκισσος, Latinis item Narcissus appellatur: Arabibus, Narces seu Nargies: Italis, Narcisso; Germanis, Vehtblumen, Hornungsblumen, & Zeitlosen.

NARCISSVS VIII.

Ἱππόφαες. **HIPPOPHAES.** **CAP. CLVI.**

HIppophaes, quo fullones ueſtes interpolant, in ſabuloſis, maritimiſque naſcitur, ſurculaceo frutice, undique denſo, & [a] largo: folijs oleæ longioribus, mollioribuſque: inter quæ candicantes ſpinæ emicant, ſiccæ, anguloſæ, interſtitio quodam diſtantes: flores hederæ corymbis ſimiles, raccematim cohærent, minuſculi tamen, & molles, candidi, ex parte rubeſcentes: radix lacteo ſucco madet, craſſa, mollis, amara, guſtanti: ex qua perinde ac thapſia, ſuccus eximitur. qui per ſe, & cum erui farina ſubactus, ſiccatur, & ad uſum reconditur. Syncerus pituitas, bilem, aquaſque deijcit, oboli pondere: erui uerò

a Meum. ἀμφιλαφοῦς. i. undique amplo.

uerò farina fubactus, quatuor obolis, cum aqua mulfa. Frutex cum radicibus ficcatus tunditur, & cum aquæ mulfæ dimidia hemina tritus datur. Radice, & herba liquamentum depromitur, uti in thapfia. huius in purgationibus modus eft drachma.

Ἱππόφαιστον. HIPPOPHAESTVM. CAP. CLVII.

HIppophæfton, id quod aliqui hippophaes appellant, nafcitur eifdem locis, quibus hippophaes, eftque fpinæ fulloniæ genus, humilis herba, fine cauliculo, fine flore: inanibus tantùm capitulis: folijs paruis, fpinofis: radiculas habens molles, craffas. Succus radice, folijs, & capitulo exprimitur, & exiccatur. Datus, cui uoles, tribus obolis in aqua mulfa, aquam pituitasq; detrahit: priuatim co- 1
mitialibus morbis, neruorum uitijs, & orthopnϾ conuenit huiufcemodi purgatio.

Hippophais confid.

ET fi quandoque maritima, & fabulofa adierim loca, ut Hippophaem, & Hippophæftum, utpote plantas inibi nafcentes, inquirerem; neutrum tamen hactenus mihi licuit inuenire. Cæterùm retulit nobis Hieronymus Amaltheus Opitergenfis, medicus ingenio, & eruditione clarus, fe olim Venetijs plantam accepiffe à Ioanne Baptifta Zopiffo Papienfi clariffimo medico, quæ non modò notis omnibus Diofcoridis Hippophaem referebat: fed etiam uiribus, ut fe experimento comperiffe teftatus eft. Quare non prorfus defperandum eft, quin & nobis, & alijs quoque aliquando contingat Hippophaem confequi. Non inuenio, quòd Galenus hippophais, aut hippophæfti meminerit in fuo fimplicium medicamentorum cenfu. Hippophais tamen mentionem fecit Paulus libro. VII. *inter fimplicia. Hippophæfti uerò Plinius libro* XXVII.

Nomina.

ca. X. *Illius nomen Græcum* ἱπποφαὲς *Latinum quoque Hippophaes. Huius uerò nomen Græcum* ἱππόφαιστον *Latinum item* 2
Hippophæftum.

Κίκι, ἢ κρότων. RICINVS. CAP. CLVIII.

a Meum. τρεῖς κόκκοι τὸν ἀριθμὸν. i. grana tria numero.

b Meũ, & Cat. καθ' ἑαυτὰ καὶ μετὰ ὄξους. i. tũ per fe, tum cũ aceto, atqui aliud exemp. legit ὀξυκράτου. i. ex pofca.

CIci, aut croton, nomen accepit à ricini animalis fimilitudine. Arbor prouenit paruæ ficus altitudine, folio platani, maiore, læuiore, & nigriore: ramis, caudicibusque cauis, in arundinis morem: femine in uuis afperis, quod corticibus exutum ricinum animal repræfentat. ex quo oleum nomine cicinum exprimitur, cibis fœdum, lucernis emplaftrisq; utile. Grana [a] triginta numero purgata, trita potu pituitas, bilem, aquamque per aluum extrahunt, uomitionesque mouent. fed iniucunda admodum eft, & molefta purgatio: fiquidem ftomachum uehementer fubuertit. Tufa & impofi- 3
ta, uitia cutis in facie, uarosque expurgat. Folia cum polenta trita inflammationes oculorum, tumoresque leniunt, turgentes mammas cohibent. eadem [b] ex aceto illita, ignes facros reftinguunt.

Ricini confid.

RIcinum uocauere Latini plantam, quæ Græcis κίκι *dicitur, à fimilitudine, quam eius femen habet cum ricino liuido ac fœdo animali, quod canibus, bubus, capris, alijsq; quadrupedibus adhæret: neq; prius decidit, quàm pleniùs fanguine faginatum rumpatur. In Hetruria planta hæc à quibufdam uulgò uocatur Girafole, aliquibus uerò Faginolo Turchefco. Apud Infubres autem pluribus in locis Mirafole. quanquam id nominis potius Heliotropio conuenit, de quo in huius libri calce differemus. Semen officinæ Cheruam maiorem appellant: tametfi ab ipfo Mefue, cuius ueftigia pharmacopolæ maximè fequuntur, Regium granum appellari conftet cùm maturitatem fenferit, impetu quodam facto excidit. Ricinus copiosè feritur in Aegypto, ubi ex eius femine plurimum olei exprimitur, cibis quidem fœdum (ut inquit Plinius) fed lucernis* 4
utile. Deijcit aluum perinde ac balanus myrepfica, tolliturq; eius noxa ijfdem medicamentis. Quamobrem de eo fic loquitur Mefues. Regium granum (hoc eft ricini femen) pituitam tam per uomitum, quàm per aluum extrahit, fed non fine affumentium moleftia. Siquidem ftomachum uehementer fubuertit. quinetiam bilem, & aquam inter cutem deijcit: & ea fanè omnia excrementa purgat, quæ ad articulorum compagines defluunt. Tollitur noxa, ubi igne torrefactum fit prius & deinde admifto fœniculi, & anifi femine. Ita enim paratum uomitiones minimè molitur. Confert item coli, & articulorum doloribus, nempe podagricis, & ifchiadicis, fi ex iure ueteris galli decoctum hauriatur. Hydropicis uerò decoquitur cum caprino fero, aut emulfo recenter lacte maceratum oleum quod à femine elicitur, colicos cruciatus lenit infufum; tollitq; inunctum cùm fcabiem, tum capitis ulcera fanat. Auxiliatur quoque inflammationibus fedis, & conuerfis, ac præclufis fœminarum locis. Inungitur utiliter indecoris cicatricibus; & aurium doloribus.

Ricini uires ex Gal.

Ricini uires memoriæ prodidit Galenus lib. VII. *fimpl. medic. fic inquiens. Ricini femen, quemadmodum expurgat, detergit, ac digerit; fic quoque fo-* 5
lium, fed undequaque debilius. Oleum, quod ex femine conficitur, tum calidius, tum tenuiorum partium eft, quàm oleum commune, ac proinde etiam difcutit.

Nomina.

Planta, quæ Græcis κίκι, *fiue* κρότων, *Latinis Ricinus appellatur: Arabibus, Cherua: Italis, Girafole: Germanis, Vunderbaum, & Creutzbaum: Hifpanis, Figueira de lhinferno: Gallis, Paulme dieu.*

RICINVS.

Τιθυμάλοι. TITHYMALI. CAP. CLIX.

TIthymali genera ſeptem, quorum maſculus characias appellatur, ab aliquibus amygdaloides: alter myrtites, qui fœmina exiſtimatur, eumq́ue myrſinitem, aut caryitem uocant: tertius paralius, quem tithymalida appellarunt: alius helioſcopius: quintus cypariſſias: ſextus dendroides: ſeptimus platyphyllos dicitur. Characiæ caules ſupra cubiti altitudinem attolluntur, rubri, lacteo ſucco, atque acri madentes: folijs oleæ circum ramos, anguſtioribus, & longioribus: radice craſſa, lignoſa[a]: pendet in cacuminibus caulium coma iunci, ſub qua caueolæ foliolis balnearum ſimiles, in quibus ſemen continetur. naſcitur in aſperis, & montibus. Succus aluum purgat, trahit pituitam, bilemq́ue binis obolis in poſca ſumptis, & cum aqua mulſa uomitiones mouet†. Appetente uindemiarum tempore,

a Meũ. & Cat. ἐπακρῶν δὲ τῶν καυλῶν κόμη σχοινοειδῶν ῥαυδίων. i. in ſummis caulibus coma eſt, qualis iuncearum uirgarum.
† Orib. πᾶς τε θύμαλος περὶ

τὸν πυραμητόν.i. ex omni Tithymalo circa messem.

b Μεῦ.ὄρχεον. i.scrotum.

re,succus,congestis ramulis mox dissectis, & uase conclusis,excipitur. Aliqui adijciunt farinam erui, & in pastillos digerunt,qui erui magnitudinem impleant. Alij in aridas ficos ternas quaternasúe guttas instillant, ut cum his inarescant, quas ad usus recondunt. Per se etiam tusus in pila,& in pastillos coactus reponitur. Porrò cùm extrahitur lac,neque quò uentus aspiret, stare quenquam, neque manus oculis admouere conuenit,sed antequàm colligas, corpus, præsertim faciem [b], collum scrotumque genitalis, adipe, aut oleo cum uino perungere. Fauces autem exasperat: quapropter catapotia cera,aut decocto melle oblini par est,& hoc modo dari.binas tamen ternasúe ficos purgationis gratia sumpsisse,satis est. Recens lac ex oleo,perunctos in sole capillos euellit, renascentesque flauos,& exiles efficit,denique omnes perimit.dentium cauernis inclusum,leuat dolores:sed cera dentes oblinendi ne suo delapsu fauces,& linguam uitiet. Tollit illitu impetigines, formicantes uerrucas, pensiles, &

TITHYMALVS CHARACIAS.

TITHYMALVS MYRSINITES.

quæ thymi florem repræſentant. ualet aduerſus pterygia, carbunculos, phagedænas ulcerum, gangrænas, fiſtulasque. Legitur ſemen autumno, & ſiccatum ſole leuiter tunditur, feruefactumque loco mundo reponitur. Folia item ſiccantur. Semen, & folia lactei ſucci effectum præbent, dimidio acetabulo pota. Sunt qui inueterant, admiſto cum lacte lepidio, & caſeo contuſo. Radix drachmæ pondere in hydromelite pota, per inferna trahit. decocta cum aceto, dentium dolori auxiliatur, colluto ore. Fœmina, quam myrſinitem, aut caryiten uocant, ſimilis ſuapte natura daphnoidi: folijs myrti, ſed maioribus, firmis, in cacumine acutis, & pungentibus: ramulos ab radice mittit dodrantales: fructum fert alternis annis[c], nuci ſimilem, mordaci guſtu. naſcitur in aſperis. Succus, radix, ſemen, folia, conſimilem antedicto ſortiuntur facultatem †: ſed ad citandas uomitiones[d] inualidior hæc eſt. Aliud tithymali genus dicitur paralios, quem tithymalida, aut mecona aliqui appellauere. Naſcitur in maritimis, ramis

c Meū. & Cat. κρίνῳ. i. lilio.
† Orib. addit. καὶ ἀπόθεσιν. i. & repoſitionem.
d Otib. ἐνεργητικώτερος. i. efficacior eſt.

TITHYMALVS PARALIVS.

e Orib. ὀρτοῖς. i. rectis.
f Orib. πυκνῷ. i. denſo.
g Orib. πολλῷ. i. multo.

ſubrubentibus, palmum altis [e], quinis, ſeniſúe à radice exeuntibus: folijs lini, anguſtis, paruis, oblongis, in uerſus quoſdam digeſtis: capite in cacumine orbiculato [f], in quo ſemen, ut eruum, uario colore emicat: flos albus. Frutex totus cum radice [g] lacteo ſucco turget. Similes ad uſus reconditur. Helioſcopius dicitur, folijs portulacæ, tenuioribus, rotundioribusque: ramulis prodeuntibus à radice, quatuor aut quinque, rubentibus, dodrantali altitudine, tenuibus, lactis copioſi plenis: capite anethi: ſemine uelut in capitulis incluſo. Helioſcopij nomen accepit, quoniam comas cum ſole circumagat. circa oppida naſcitur, potiſſimùm in ruderibus. Colligitur ſuccus, ſemenque, ut aliorum. Eædem, quæ ſuperioribus uires, non tamen uſqueadeò ualidæ. Cypariſſias in caulem exit dodrantalem, uel maiorem, ſubrubrum: ex quo folia pini ſimilitudine exoriuntur, molliora tamen, & tenuiora: & in totum naſcentem pinum æmulatur, unde nomen traxit. Candido ſucco madet: cni eadem uis, quæ ſuperioribus.

TITHYMALVS HELIOSCOPIVS.

ſuperioribus. In petris naſcens dendroides cognominatur. ampliter opacat, in cacumine frondoſam ſpargens comam, ſucco lacteo prægnans, cauliculis rubentibus, folijs myrti tenuioris, fructu characiæ. Eiuſdem effectus, cuius ſuperiores, ſimilique modo reconditur. Platyphyllos uerbaſco ſimilis eſt. Radix, ſuccus, & folia per inferna trahunt aquas. Piſces necat, tuſus, & aquæ inſparſus. Reliqua tithymalorum genera, quæ ſuprà ſcribuntur, idem efficiunt.

Tithymalorum omne genus officinæ Eſulam indifferenter appellant, quanquam plura ſunt tithymali genera, quorum hiſtoriam ſatis confuſè Mauritani tradiderunt. quo fit, ut apud hos non ſine magno labore tithymalorum genera rectè, & diſtinctè cognoſci poßint: quæ tamen à Græcis ordine pulcherrimo deſcripta inueniuntur. Ob id igitur mihi quidem difficile uidetur decernere quæ Tithymali genera ex ijs, quæ à Græcis repræſentantur, ea duo ſint, quæ à Meſue, & Auicenna Scebram, & Alſebram nominantur: quoniam horum neuter, quod extet, earum plantarum faciem notis explicauit. Tithymalorum conſid.

TITHYMALVS CYPARISSIAS.

Brasauoli opinio explosa.

Credidit Brasauolus illud esse Mesui alsebram minus, & Auicennæ scebram, quod Dioscoridi paralius. Sed equidem ab eo dissentio, quòd nusquam in horum monumentis legerim, Alsebram minus, in maritimis nasci: quin nec ramos ferre subrubentes, nec lini folia, nec semen eruo simile, capitulis conclusum: sed tantùm repererim memoriæ prodidisse Mesuem, Alsebram esse plantam lacteo succo refertam, radicibus tenuibus: quarum hæ præferuntur, quæ subrubeant. Auicenna uero Scebram nasci ait in hortis, non autem in maritimis, caule tenui, hirsuto, folijs tarco similibus. Quæ sanè omnia Brasauoli sententiæ apertè refragari deprehenduntur. Nec possum præterea cum eodem sentire, quòd Alsebram maius apud Mesuem, & Mebezeheregi apud Auicennam idem sint Mauritanis, quod Græcis Tithymalus platyphyllos. quandoquidem in eorum scriptis nusquam reperi maioris generis Alsebram folia hederæ uerbasco similia: nec quòd tusum, & aquæ insparsum pisces interficiat, sed quòd rectius (ut inquit Auicenna) eius folia minori Scebram sint similia. Porrò si mihi hac in re coniectandum esset, putarem equidem nil aliud Mauritanis esse minoris generis alsebram, siue Scebram, quàm plan tam

TITHYMALVS DENDROIDES.

tam illam, quæ officinis Eſula minor uocitatur, quòd (ut inquit Auicenna) in hortis, & ubique proueniat. Hæc autem, ni fallor, ea eſt, quam uocat Dioſcorides Tithymalum cypariſſiam: quippe quæ pinum arborem nuper natam folijs prorſus imitetur. Quinetiam cenſerem Alſebram maius, ſiue Mebezeberegi eam omnino eſſe plantam, quæ Græcis dicitur pityuſa, utpote quæ tithymalo cypariſsiæ folijs ſit ſimilis, quanuis magnitudine excellat: non enim deſunt, qui inter tithymalorum genera etiam pityuſam recenſeant. Proinde non ab re dicebat Auicenna, Mebezeberegi eſſe ſimile Scebram, ſed maius, & colore ſubcineritio. Meſues uerò, quòd radicibus eſſet rotundis, craſſis, craſſoque cortice obductis, ponderoſisq́;. quæ ferè omnia radici Pityuſæ reddidit Dioſcorides. Accedit his Serapionis authoritas, qui de Scebram agens, ea omnia ex Dioſcoride illi tribuit, quæ pityuſæ idem Dioſcorides aſſignauit. Ex his itaque perſpicuum fieri arbitror, pityuſam Mauritanis ſcebram maius appellari: minus uerò id, quòd Græcis tithymalus cypariſſias dicitur. Cæterùm Characiam uocatum, (Tithymali cogniti.) poſtquàm multum laboris in eo indagando fruſtrà impendiſſem, hoc anno miſit ad me Piſis clariſsimus medicus Lucas Ghi-

TITHYMALVS LEPTIPHYLLOS.

nus Forocornelienſis: qui, meo quidem iudicio, omnibus prorſus notis legitimo reſpondet. Myrſinitem quoque hoc tantùm anno reperimus, folijs circa caulem totum craſſis, acutis, myrto ſimilibus. Paralius uerò in maritimis tantùm naſcens, quem uulgaris uſus tithymalum putat Braſauolus, in maritimis noſtris Senenſibus, Argentario promontorio, & in uniuerſo illius regionis tractu, item in Aquileienſi agro frequentiſſimus inuenitur. Huic folio ſimilis niſitur quædam alia planta, quæ in Hetruria uulgò appellatur Herba mora. Cuius radicibus prius contuſis, ac deinde fluminibus demerſis, piſces protinus enecantur. Sed caret hæc lacteo ſucco. quapropter eam inter tithymalorum genera iam non eſſe adnumerandam cognoſcimus, etſi aliàs aliter ſenſimus, quòd, alijs notis neglectis, lini folia uiderentur, & caules ſubrubentes. Si hæc defuerit, Platyphylli radices ſumunt, quo uniuerſa regio ſcatet. Porrò Helioſcopius, ſic dictus, quòd cum ſole comam circumagat, omnibus uulgaris notitiæ planta eſt. Prouenit enim hæc paſſim prope urbium, & oppidorum mœnia, in campis, incultis, hortis, collibus, & ubique tam culto, quàm inculto ſolo. Cypariſſias deinde (ut ſuprà diximus) ea eſt planta, I

planta, quam Eſulam minorem uocant, cuius pro omni Tithymalo inualuit uſus. Dendroidem uidimus primùm in regno Neapolitano extra Terracinam urbem inter ſaxa antiquiſſimi ſpecus in itinere Neapolim uerſus, plantæ arboreſcentis effigie. Hunc dum contemplari cœpiſſem, ſuperuenit peritiſſimus medicus Hieronymus Drogus Parmenſis, & doctiſſimus Hieronymus Rorarius Portonouenſis (tunc omnes unà ſequebamur Bernardum Cleſium ampliſſimum Cardinalem Tridentinum ad Cæſarem pergentem) quibus magno ſolatio Dendroidem tithymalum ibi à me primùm repertum oſtendi: erant enim ambo rei herbariæ ſtudioſi, atque etiam gnari. Naſcitur idem tithymalus etiam in Tergeſtino litore non longè à Timauo fonte, in ſaxoſis quibuſdam rupibus arboreſcens. Theophraſto tria tantùm Tithymalorum genera produntur lib. IX. cap. XII. de hiſtoria plantarum, ubi ita ſcriptum reliquit. Lactariarum (ſic enim tithymalum uertit Theodorus) quod maritimum granum appellant, folio eſt rotundo, caule, totaq; magnitudine ad palmum, fructu candido. Demetitur, cùm uua nigreſcere incipit: & ſiccatus fructus tritus potui datur acetabuli tertia parte. Maſcula autem uocitata oleæ folio conſtat, & magnitudine cubitum æquat. Huius lac, cùm uindemia incipit, exprimunt, & præparato utuntur. purgat inferius. Myrtaria uerò cognominata, candida lactaria eſt folijs myrti condita, uerùm aculeatis parte poſtrema: ſarmentula in terram demittens, longitudine palmi, quæ non ſimul, ſed alternatis annis fructificant, alia hoc anno, alia poſtero, quanquam omnia eadem radice exorta. Loca montuoſa deſiderat. Fructus nux appellatur. demetitur, cùm hordeum turgeſcit, & exiccatus, purgatusq; datur elotus cum papaueris nigri duabus partibus, ita ut totum modo acetabuli ſit: trahit pituitam per aluum. At uerò ſi nucem ipſum placeat dare, trita dabitur ex uino dulci, aut cum ſeſama toſta, torrefactaq; comedenda. hactenus Theophraſtus. Tithymali omnes, Meſue authore in ſuis ſimplicibus deiectoriæ facultatis, cordi, iecinori, & uentriculo maximè officiunt: uaſa diſrumpunt, inteſtina abradunt, uniuerſum excalfaciunt corpus, adeò ut inde febres facilè concitentur. Tollitur prima tithymali noxa ijs admiſtis, quæ cor, iecur, & uentriculum roborant. Secunda uerò, & tertia ijs, quæ agglutinatoria facultate pollent: cuiuſmodi ſunt tragacanthæ lacryma, gummi, bdellium, pſyllij ſeminis ſpiſſamentum, & portulacæ ſuccus. Tollitur & quarta, admiſtis frigidis, & humidis: proinde aut ſonchi ſucco, aut intubi, aut portulacæ, aut hortenſis ſolani, aut aceto cum cydoniorum ſeminibus diutius rudicula agitato, commiſcent. Vulgaris uſus Tithymalus pituitam uehementer deijcit, & atrum quem uocant ſuccum, pariterq; pituitas ad articulos decurrentes. Aquam inter cutem ualidiſſimè extrahit: nihilo ſecius exiccat uniuerſum corpus, & genituram extinguit. Vnde ruſticorum medicamenti nomen ſibi meritò aſciuit. Tithymali omnis generis uires commemorat Galenus lib. VIII. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Tithymali omnes uincentem habent acrem, calidamq; facultatem, ineſt uerò & amaritas. Validiſſimus itaque eſt eorum liquor. Secundum locum tenent ſemen, & folia. Sed & radix dictarum facultatum particeps eſt, ſed non ex æquo. Sanè ipſa cum aceto decocta dolores dentium ſanat, maximè qui illis eroſis proueniunt. At liquores, ut qui ualentiorem uim habeant, in foramina quidem ipſa dentium induntur: cæterùm ſi aliam corporis partem contigerint, continuò adurunt, ulcerantq;: proinde foris illis cera circumlinitur. quippe cùm ex quarto ſint excalfacientium ordine, quem eſſe adurentium poſuimus. Sic pilos quoque ſuccus inunctus tollit. Porrò cùm uehementior ſit, oleo miſcetur: & ſi id ſæpe fiat, tandem prorſum pilorum radices aduſtæ extirpantur, corpusq; depile reddetur. Eadem facultate uerrucas, quas acrochordonas nominant, & myrmecias, & pterygia, ſiue oculorum ungues, & thymos auferunt detergéntque lichenas & pſoras, quia ſcilicet & abſtergendi facultas ineſt propter amaritudinem. Præterea ulcerum phagedænica, anthrachode, & gangrænode, quia ualenter tum excalfaciunt, tum extergunt, ſi in tempore, & moderatè utare, iuuare aliquando poterunt. Verùm enimuero, & fiſtularum callos eximunt eadem facultate. Cæterùm hæc omnia genere quidem ſimiliter, imbecillius tamen & folia, & fructus præſtare poſſunt. Quibus ſanè & ad piſces in aqua ſtagnali capiendos uti aſſolent. Celerrimè nanque ab illis in uertiginem acti, ac ſemimortui redditi, ad aquæ ſuperficiem feruntur. Porrò cùm ſeptem ſint eorum genera, ualentiſſimus eſt quem characiam nominant, quem utique etiam quidam marem cognominant, & fœmina nuncupata myrſinites, & qui in petris naſcitur ad modum arboris: deinceps qui uerbaſco adſimilis eſt, & cypariſſias: deinde paralius, ſiue marinus: denique helioſcopius. Proportione uerò comprehenſæ illorum facultatis & cinis, & ex ipſo lixiuium erit. In uniuerſum planta Græcis τιθυμάλος, Latinis quoque Tithymalus nominatur: Arabibus, Xauſer, & Ethuba: Italis, Tithymalo: Germanis, Vuolffs milch: Hiſpanis, Leche terſna, & Leche treſna: Gallis, Gerbe a laich.

Tithymalorum hiſtoria ex Theophr.

Tithymalorum uires ex Meſue.

Tithymalorum uires ex Galeno.

Nomina.

Πιτύουσα. PITYVSA. CAP. CLX.

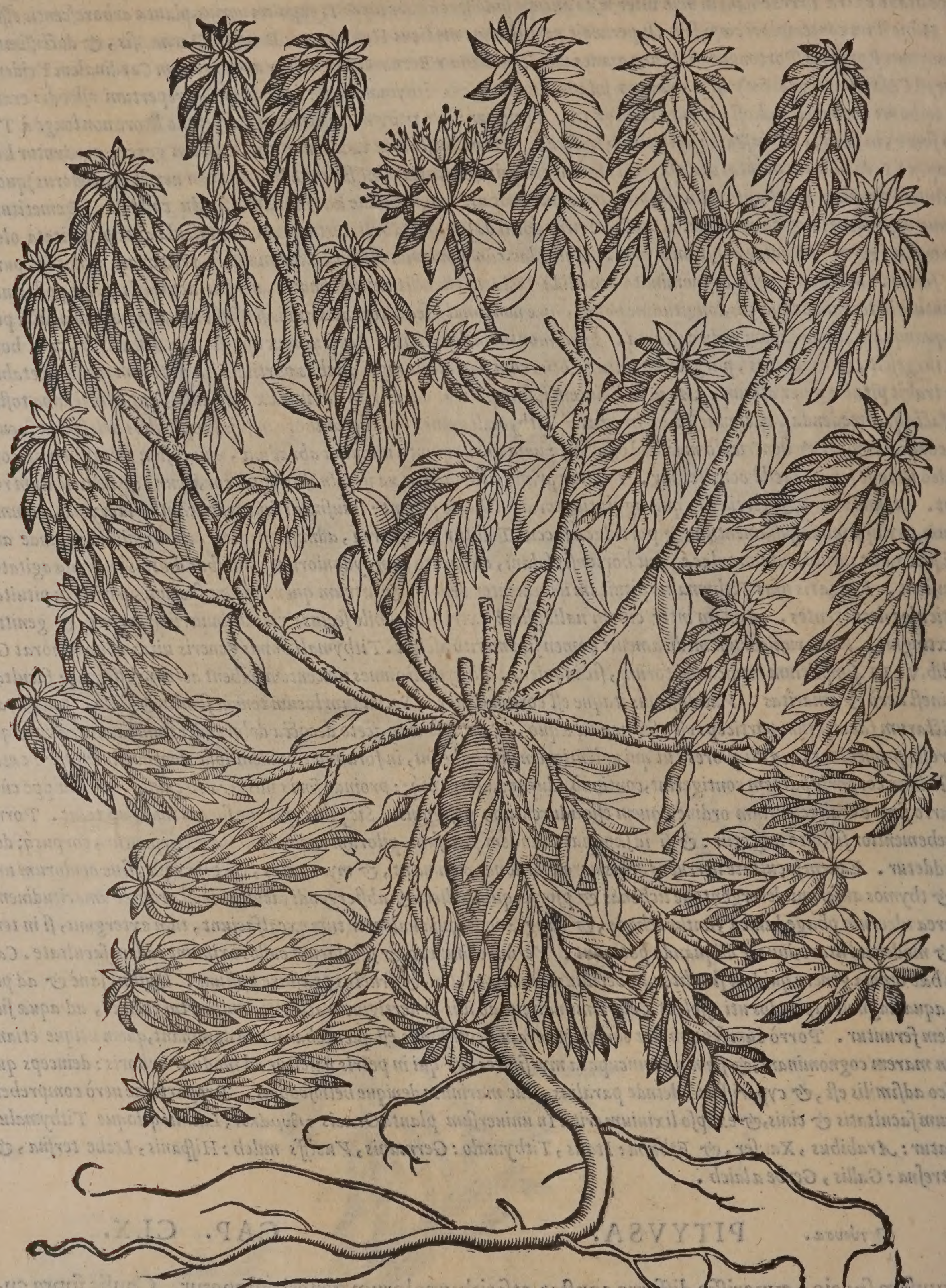
PItyuſam ſpecie à cypariſſia differre conſtat, etſi tithymalorum generi aſſignetur. Caulis ſupra cubiti altitudinem aſſurgit, geniculatus: folijs [a] piceæ, acutis, exilibus: flore paruo, uelut purpureo. ſemine inſtar lenticulæ: lato: radice craſſa, candida ſucco referta. quibuſdam in locis frutex hic [b] prægrandis inuenitur. Detrahit per aluum radix drachmis duabus data in aqua mulſa: item ſeminis drachma. ſucci cum farina ſubacti cochlearium in catapotiò datur. modus foliorum drachmæ tres.

a Meū, & Cat. πίτυος. i. pini.
b σφόδρα ἐν μεγέθης. i. ualde magnus.

PItyuſa, ut latius præcedenti capite retulimus, ea nimirum fuerit planta, quam officinæ Eſulam maiorem nominant. Huius radices herbarij, qui quotannis è Gargano Apuliæ monte ſuccos, & alias radices ad nos comportant, magna impoſtura pro Turpeto uenditant, quemadmodum & thapſiæ radices pro eodem ſubijciunt, ut ſuperius in tripolij mentione diximus. Quod cùm ſua ætate non ignoraſſet Actuarius, album turpetum Alypiæ eſſe radicem prodidit, nigrum uerò Pityuſæ. Nec his obſtat, quòd dixerit Dioſcorides, Pityuſæ radicem ſubeſſe candidam: nam is de interiore ſubſtantia tantùm intellexit, non autem de exteriore corticis membranula, quæ uiridis rufeſcit, ſiccata nigreſcit. Porrò quòd Eſula maior ſit Mauritanis alſebram, uel ſebram, ſatis liquidò ex Serapione colligi poteſt, utpote qui integrum de Pityuſa caput ex Dioſcoride ſumpſit, & in ſuum Scebram repoſuit. Quo fit, ut planè falli putem Braſauolum, quippe qui certò ſibi per ſuadeat,

Pityuſæ conſideratio.

PITYVSA.

ſuadeat, Alſebram maius Mauritanis eſſe tithymalum platyphyllon. Nicolaus Myrepſicus quibuſdam in antidotis, & catapotijs aluum ſoluentibus Eſulam imponit cognomine chamæpityn. Vnde Fuchſius in ſuis doctiſsimis adnotationibus nil aliud eſulam Nicolao referre ſcribit, quàm Chamæpityn, non autem tithymali ſpeciem. Qua in re Fuchſij opinio (pace eius dixerim) mihi non planè ſatisfacit. Nam cùm plura ſint tithymalorum genera, quæ in uniuerſum Eſulæ nomine appellantur, de ea tantùm intellexiſſe Nicolaum exiſtimo, quam Dioſcorides à foliorum forma Pityuſam uocat, eo quòd pini, uel piceæ arboris folio conſtet: quæ ob id eſula chamæpitys differentiæ cauſa Nicolao appellata eſt. Paruam enim pinum pityuſa repræſentat: quare non ab re eſula quoque chamæpitys cognominari potuit. Pityuſa in Italia paſſim ferè prouenit, facie minoris eſulæ, ſed longè in omnibus maior, adeò ut quibuſdam in regionibus, ut in Apulia, arbuſti ſpeciem referat. Viſitur copioſa in Veronenſi agro, ea immenſa planitie, per quam ad Benacum tranſitur. Sed quod aridiſſimum ibi ſit ſolum, non admodum adoleſcit. Hæc (ut Meſues eſt author) agreſtium hominum medicamentum eſt: multa enim ſumentibus adfert incommoda. proinde eius uſus apud medicos peritos prorſus exoleuit, quemadmodum, & turpeti ex huiuſce radicibus parati, poſtquàm detecta eſt impoſtorum fraus: etſi non deſunt improbi pharmacopolæ, qui pityuſæ radices legitimi turpeti uice ſuis inſerant medicamentis: ſintq; etiam circunforanei, qui harum radicum puluere plures iugulent ruſticos,

Fuchsii opinio reprobata.

ſticos, quàm ſanent. Adſcribunt quidam Pityuſam tithymalorum generibus, quoniam & ipſa ſimiliter lacteo ſucco madeat, purgetq́; eorum modo. Id quod Galenus apertè teſtatur lib. VIII. *ſimplicium medicamentorum, dum ſic inquit. Pityuſa, & hanc quidam ſpeciem putant eſſe tithymali, quòd ſuccum habeat, ut illi, quòdq́; ſimiliter illis purget, cæteraq́; omnia uiribus illis eſt adſimilis. Ea Græcè πιτύουσα, Latinè item Pityuſa uocatur: Arabicè, Scebram, & Ptbias: officinis, Eſula maior: Italis, Pitiuſa, & Eſula maggiore.*

Pityuſæ uires ex Galeno.

Nomina.

Λαθυρίς. LATHYRIS. CAP. CLXI.

LAthyris, quam aliqui tithymalum appellant, eamq́ue tithymalorum numero adſcribunt, caulem emittit cubiti altitudine, & digitali craſſitudine, inanem. gignuntur in cacumine alæ, & folia in caule oblonga, amygdalinis proxima, latiora, & læuiora: quæ autem in ſummis ramulis exierunt, minora conſpiciuntur, ariſtolochiæ, aut oblongæ hederæ figura. In cacumine fructum ſummis ſurculis gerit, triplici loculamento inſignem, rotundum, ceu capparin, in quo grana, intercurſantibus membranis, inter ſe diſtincta continentur, eruis maiora, rotunda: quæ dum corticibus exuuntur, candida ſunt, & guſtu dulcia [a]. Nullus radicis uſus. totus frutex lacteo ſucco turget, uti tithymalus [b]. Grana ſex,

a Meũ. & Cat. ῥίζα λεπτὴ ἄχρηστος. i. Radix tenuis, inutilis.

b σπέρματα ὅσον ἑπτὰ ἢ ὀκτώ. i. ſeminis grana ſeptem aut octo. Ita habet utrunque exemplar.

LATHYRIS.

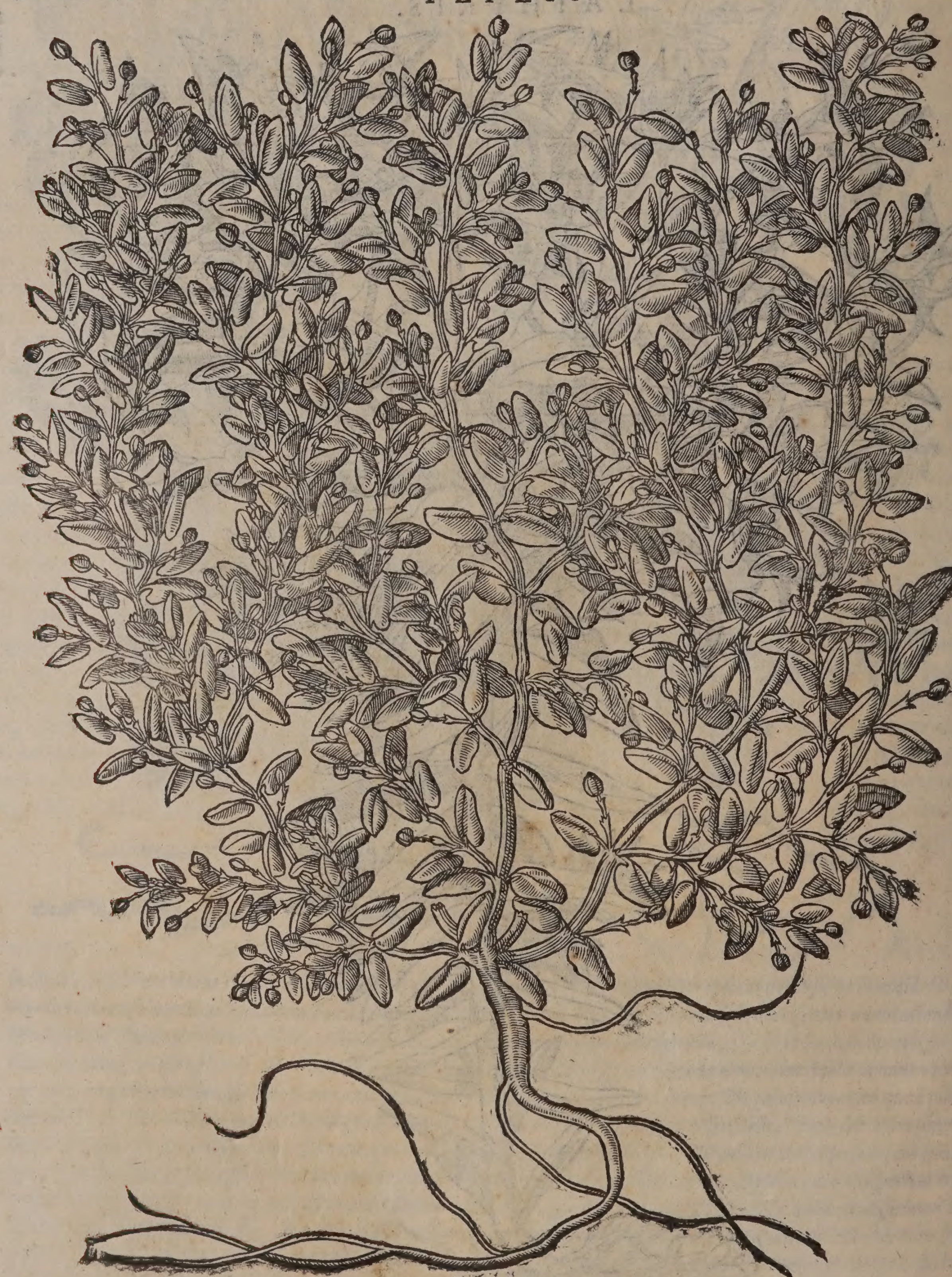

aut ſeptem in catapotio, aut cum ficis, aut palmulis deuorata aluum purgant: ſed aqua frigida poſtea ſorbenda. trahunt autem bilem, pituitam, & aquas. Succus, tithymali modo exceptus, eundem effectum præbet. Cum gallinaceo, aut oleribus folia decoquuntur ad eoſdem effectus.

Lathyris conſideratio.

LAthyrin officinæ Cataputiam appellant. Planta eſt uulgaris notitiæ. Hæc in Hetruria frequentißima naſcitur. Apud Inſubres, quòd aluum ualenter euacuet, uomitionesq́; eliciat, cacapuzza uulgò nominatur. Iiſdem pollet facultatibus, quibus & ricinus: iiſdem quoque medicamentis infrænatur. Huius plantæ meminit Actuarius in ſuo libro de compoſitione medicamentorum, ubi ita ſcribit. Lathyris uehementer pituitam purgat. Dantur grana eius maiora, quindecim: minora uerò uiginti. Iis, qui efficacius purgari cupiunt, mandenda præcipito: iis uerò, qui deiectionem non deſiderant copioſam, iubendum eſt, ut integra deuorent, præſertim ſi qui ſumit, malo fuerit ſtomacho. hæc Actuarius. Decem, duodecimúe ſeminis grana a putaminibus delibrata, tuſaq́; & in ouo ſorbili deuorata, uomitum potenter citant. Itaq́; iis utiliter propinantur, qui philtra deuorârunt, aut alia ueneficia; ſiquidem hæc efficaciter expellunt. Præſtat præterea

PEPLIS.

Lathyris

Lathyris ſemen ad ea omnia, ad quæ Ricini ſemen ualere ſuperius diximus. Lathyris uires deſcripſit Galenus lib. VII. *ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Lathyris, ſunt qui dicant & hanc eſſe tithymali ſpeciem, tum quòd ſimiliter illis ſuccum habeat, tum quòd eodem illis modo purget, totaq; illis facultate ſimilis ſit. niſi quòd ſemen guſtantibus uideatur dulce: quod ſanè etiam maximè purgatoriam uim obtinet. Quæ planta* λαθυρὶς *Græcis, Lathyris item Latinis dicitur: Arabibus, Mendana, ſeu Mahendane: Italis Lathiri, & Cataputia minore: Germanis, Spring Kraut, Spring, Koerner, & Tereib Koerner: Hiſpanis, Tartago: Gallis, Eſpurge.*

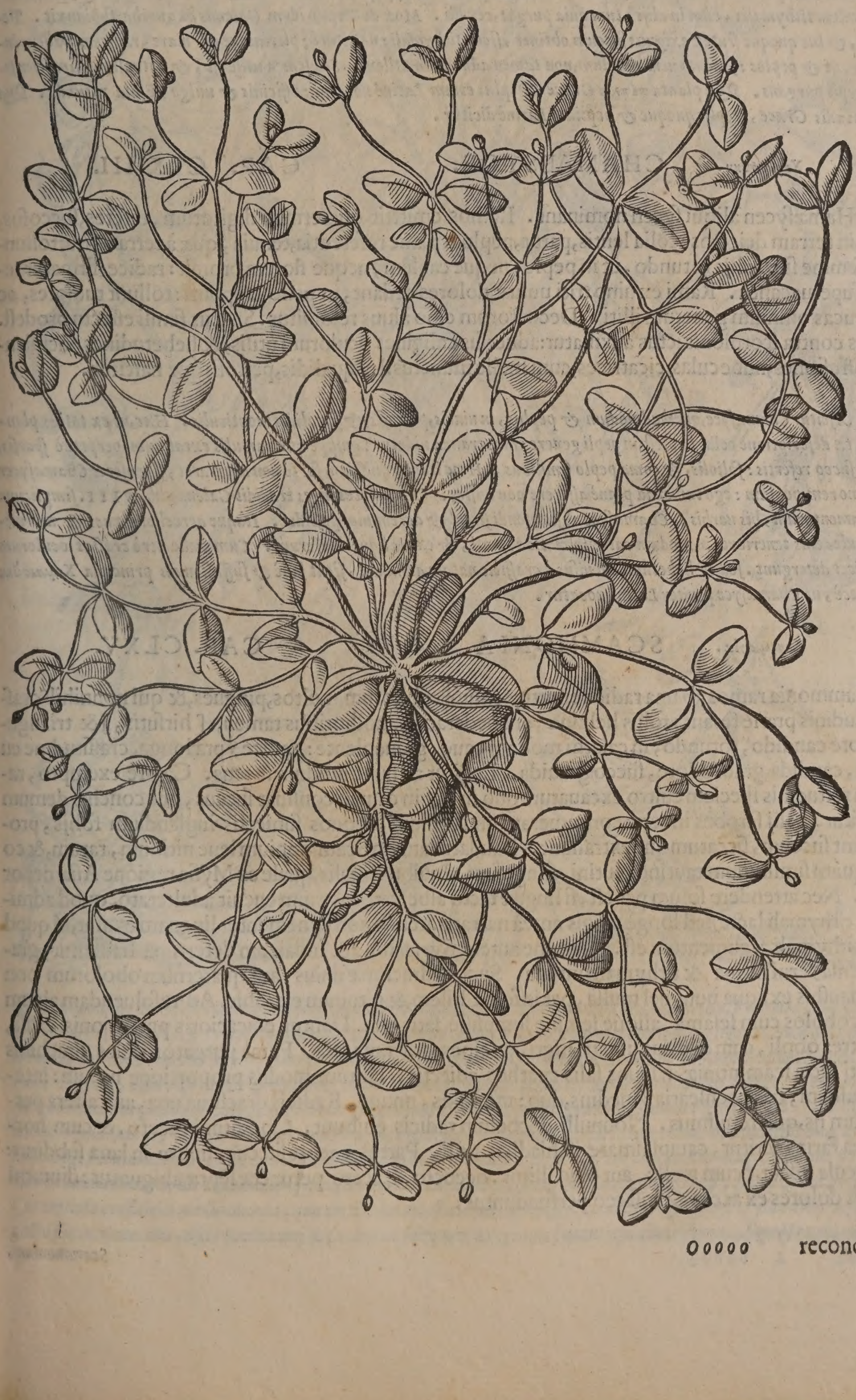
Lathyris uires ex Gal.

Nomina.

Πέπλος. PEPLVS. CAP. CLXII.

PEplos frutex eſt lactei ſucci plenus, folijs paruis ut rutæ, paulò latioribus: rotunda coma, ferè dodrantali, humi reſperſa: ſemine ſub folijs paruo, rotundo, minore quàm candidi papaueris. pluribus ſcatet auxilijs. Vnicam radicem habet, ſuperuacuam, ex qua fruticat. naſcitur inter uites, & in hortis. Colligitur meſſibus, ſiccatur in umbra, & continuè uerſatur. Fructus tuſus, & feruefactus

PEPLVS.

reconditur. Bilis, ac pituita detrahitur acetabulo eius in hydromelitis cyatho poto. Obsonijs inspersa conturbat aluum. muria conditur.

Πεπλίς. PEPLIS. CAP. CLXIII.

Nomina.

PEplis, quam aliqui syluestrem portulacam uocant, Hippocrates peplion, in maritimis maximè nascitur, latè opaco frutice, candidi succi pleno: folijs satiuæ portulacæ, rotundis, infernè rubentibus: semine sub folijs rotundo, uti in peplo, feruente gustu: radice singulari, superuacua, tenui. Colligi, & reponi, ac dari, uti peplos, & sale condiri solet. Easdem habet uires.

Pepli, & peplidis consid.

PEplum herbariorum uulgus, quòd orbiculata constet coma, Esulam rotundam uocat. Prouenit non modò in uinetis, sed etiam in agris cultura destitutis, lacteo succo prægnans. Peplida uerò, quæ Peplion dicitur, in maritimis nascentem, non prius quàm hoc anno euulsam uidimus. Vtriusque uires reddidit Galenus libro VIII. *simplicium medicamentorum, ubi primùm de Peplo ita scribit. Peplos, quidam uerò papauer spumeum, & hic frutex paruus succum habet similem tithymalis, cùm in alijs, tum quia purgat, ceu illi. Mox de Peplio idem Galenus hæc uerba subiunxit. Peplium, & hic quoque frutex exiguus succum obtinet, sicut tithymali: nasciturq; plerunque ad mare, radicem habens inutilem, ut & peplos: succum uerò ualidum, non tamen admodum utilem. Sed semen utile est, & flatuosum, similiter semini pepli purgans. Quæ planta πέπλος Græcè, Peplus etiam Latinè uocatur: officinis & uulgo, Esula rotunda. Quæ uerò πεπλὶς Græcè, Peplis quoque & peplium Latinè dicitur.*

Vtriusque uires ex Gal.

Nomina.

Χαμαισύκη. CHAMAESYCE. CAP. CLXIIII.

CHamæsycen aliqui sycen nominant. Ramos emitttit quaternûm digitorum, teretes, succosos, in terram deiectos: folia lentis, parua, peplum planè referentia, tenuia, quæ à terra non attolluntur: semine sub folijs rotundo, ut in peplo: neque caulem, neque florem promit: radice firmatur tenui, superuacanea. Rami ex uino triti uuluæ dolores sedant, in pesso appositi: tollunt tumores, ac [a] uerrucas omnium generum illiti. Decoctorum cibo aluus resoluitur. Succus simili effectu prodest. Illitus contra scorpionis ictus auxiliatur: aduersus caligines oculorum utilis, & hebetudines, incipientes suffusiones, nubeculas, cicatrices, cum melle inunctus. In squalidis, petrosisq́ue nascitur.

a Meum. ἀκροχορδόνας, καὶ μυρμηκίας. i. pensiles & fornicarias uerrucas.

Chamæsyces consid.

NAscitur Chamæsyce, quemadmodum & peplus, in uineis, petrosis, & squalidis monticulis. Hæc, ut ex totius plantæ descriptione colligi potest, in pepli genere enumeranda uidetur: quippe quæ ramulis exeat humi perpetuò sparsis, lacteo succo refertis: foliolis, & coma peplo similibus. Hinc itaque quispiam fortè non aberraret, si censeret Chamæsycen esse minorem peplum: ego tamen id planè asserere non ausim. Chamæsyces uires tradidit Galenus lib. VIII. *simplicium medicamentorum, his uerbis. Chamæsyce abstergendi simul & acrem uim possidet. Itaque acrochordonas, & myrmecias caules eius teneriores in modum cataplasmatis admoti, & ex eis liquor auferunt. Cum melle uerò crassas oculorum cicatrices detergunt. sed & hebetudinem uisus à crassitie natam adiuuant, sicut sanè & suffusionum principia Χαμαισύκη sic Græcè, ut Chamæsyce pariter Latinè uocatur.*

Chamæsyces uires ex Gal.

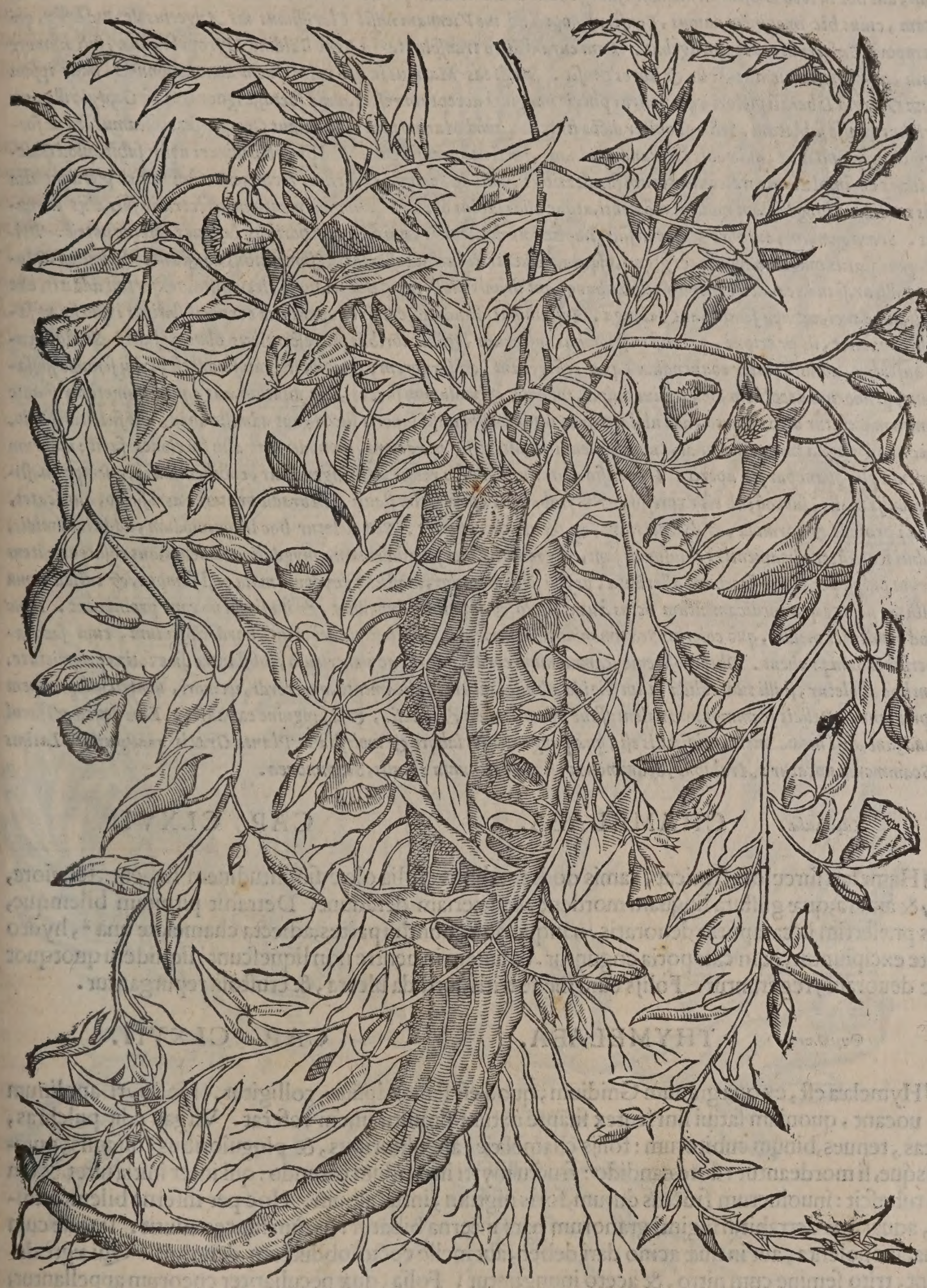
Nomina.

Σκαμμωνία. SCAMMONIA. CAP. CLXV.

SCammonia ramos ab una radice emittit [a] trium [b] cubitorum, multos, pingues, & qui nonnihil [c] crassitudinis præ se ferant: folijs helxinæ, aut hederaceis, mollioribus tamen, [hirsutis,] & triangulis: flore candido, rotundo, in calathi modum cauo, graueolente: radice [d] prælonga, crassitudine cubitali, candida, graui odore, succo grauida. Legitur ad hunc modum succus. Capite exempto, radix in testudinis speciem cultro excauatur: quo fit, ut in cauum confluat succus, qui conchis demum excipitur. Alij scrobes in terra concamerato sinu fodiunt, in quos subiectis iuglandium folijs, profundunt succum, siccatumq́ue extrahunt. Laudatur autem Scammonium leue nitidum, rarum, & colore quàm simillimum taurino glutini, fungosum, tenuibus fistulis, quale ex Mysia regione Asiæ deportatur. Nec attendere solùm par est, si linguæ tactu albescat (hoc enim euenit adulterato, quod admisto fit tithymali lacte) sed longè magis anteà narratis. item si non uehementer linguam exurat, id quod misti tithymali argumentum est. Natione autem Syriacum, & Iudaicum deterrima habentur, grauia, densa, erui farina, & tithymalo uitiata. Succus drachmæ unius, aut quaternûm obolorum pondere haustus ex aqua pura, uel mulsa, per inferna bilem, & pituitam extrahit. Ad resoluendam aluum binos obolos cum sesama, alioúe semine sumpsisse satis est. Dantur efficacioris purgationis caussa, succi tres oboli, cum duobus ueratri nigri, & aloes drachma una. Fiunt purgatorij sales drachmis uiginti succi scammoniæ in senos salis cyathos adiectis. Horum modus proportione uirium: integer quidem, tria cochlearia: medius, duo: minimus, unum. Radicis drachma una, aut altera purgat cum ijs, quæ retulimus. Nonnulli decoctum radicis ebibunt. Coquitur in aceto. & cum hordeacea farina teritur, cataplasmate ischiadicis utili. Partus enecat succus, uuluæ in lana subditus: tubercula discutit cum melle, aut oleo illitus. decocto in aceto perunctæ lepræ abiguntur: diuturni capitis dolores ex aceto, & rosaceo perfunduntur.

a Orib. addit. τρεῖς ἢ τέσσαρας. i. tres, uel quatuor.
b Orib. ἢ τετραπήχεις. i. uel quatuor cubitorum.
c Orib. δασύτητος. i. densitatis.
Conclusa nullum exemplar habet, sicuti ēt re ipsa apparet
d Orib. ἐπιμήκη. i. oblonga.

SCAMMONEA.

Scammonium, quod est Scammoniæ succus, copiosum quidem in Italiam aduehitur, præsertim Venetias, quò ex Alexandria Aegypti, & Syria importatur. Sed interim admonendi sunt Pharmacopœi, ne negligant, quin diligenter intueantur, an sincerum, aut adulterinum sit Scammonium, quod ab ijs emendum est, & ne tantum confidant quòd linguæ tactu albescat, cùm id (ut rectè Dioscorides inquit) euenire quoque poßit ex admisto tithymali lacte. Nam præter id quod albescat hoc facto periculo, expendendæ quoque sunt aliæ notæ, quibus præstantißimum dignosci solet. Ad hoc itaq; munus obeundum, & Medici quidem tenentur, qui christianam religionem, ac pietatem colunt ut laudatissimum quærant, habeantq; scammonium. Nam cùm hoc medicamentum omnium ferè electariorum, catapotiorumq;, quorum paßim est usus ad humores in morbis deijciendos, sit basis, qui ijs adulteratum immiscent, nulli dubium est, quin pessima, & plerunque exitiosa conficiant medicamenta. quo certè nihil detestabilius, nihilq; execrabilius esse potest. Cæterùm nescio quo pacto fiat, ut deuoratis nostri Scammonij XII. aut ad summum XV. granis sumentium aluus pluries, sæpeq; exoluatur, cùm

Scammoniæ, eiusque succi consid.

Dioſcoridi ſinceri drachma id præſtare uix poſſit. Siquidem is ibi efficaciorem purgationem moliri contendit, ternos Scammonij obolos. Ellebori nigri binos & aloes drachmam unam ſimul propinari iubet. Quo fit, ut facilè adducar ad credendum, aut hoc in loco Dioſcoridi mendam ſubeſſe, aut Scammonium quo nos utimur, adulterio non uacare. Scammonij Plantam, cuius hîc imaginem damus, Conſtantinopoli ad me Viennam miſit Clariſſimus uir Augerius de Buſbeke, qui tum temporis Cæſareum oratorem agebat. Eam curaui illico tranſplantari à Bono Baldino Myropola, quæ, ſoli humore reſtituta, paulò poſt uiticulas, folia & flores emiſit. Andreas Marinus in ſuis in Meſuem annotationibus, hanc ipſam plantam Georgio Liberali pictori, qui noſtras pinxit imagines acceptam refert, quòd fortaſſe ignoraret, à Georgio illo eam è noſtris hortis eſſe ſublatam. Sed hæc obiter dicta ſint, non quòd Marino uiro optimo, aut Georgio ſuccenſeamus, ſed ne fortaſſe zoili, ac ſycophantæ, qui nobis lacerandis inhiant, furti nos accuſarent. Sed profectò mirari nobis ſubit, quòd Galenus in libris de ſimplicium medicamentorum facultatibus, nihil de Scammonij uiribus meminerit, cùm tamen pleraque alia ſcriptis tradiderit longè etiam minoris momenti, atque aliâs ſæpius obiter Scammonij mentionem fecerit in ſuis alijs monu-
Scammonij læſiones. *mentis. Scammonium, authore Meſue in ſuis ſimplicibus deiectorijs, quinque corporibus læſiones inferre poteſt. Prima eſt, quòd flatus quoſdam mordaces gignit, uſqueadeò uentriculum laceſſentes, ut ſumentibus nauſeam commoueat. Noxa hæc tollitur, ſi in excauato cydonio malo, clibano, aut prunis inaſſetur, paſta undique circumlita, præſertim additis, aut fœniculi, aut dauci, aut apij ſemine, aut galanga. Inflammat deinde acredinis exuperantia corporis ſpiritus: quo fit, ut facilè febres excitet, ijs præcipuè, qui obſtructionibus uiſcerum, & humoribus putreſcentibus obnoxij ſunt. Sed id nocumenti aufertur, admiſtis inter coquendum, quæ refrigerant, & feruorem extinguunt: cuiuſmodi eſt pſyllij ſeminis ſpiſſamentum, prunorum decoctum, ſeu potius pulpa, roſarum & uiolarum ſuccus, aut dilutum, aut aqua: quinetiam ſi ante coctionem maceretur oleo roſaceo, aut uiolaceo, aut cotoneorum miſti ſaporis ſucco, aut admiſto rhoe, aut factitio ſpodio. Ad hæc quòd magna tum attrahendi, tum aperiendi facultate ſit præditum, immoderatas alui fluxiones facit: uaſorum enim oſcula pluſquam par ſit aperit. Hæc læſio adimitur admiſtis rebus adſtringentibus, cohibentibusq́; nempe maſtiche, cydonijs malis, ſuccoq́; ab eis expreſſo, & myrobalanis, præſertim flauis. Abradit præterea acri ſucco, quo ſcatet, inteſtina: proinde & tormina, & dyſenteriam, & tenaſmum excitat. Sed deletur hoc incommodum, additis humidis, pinguibus lentisq́; medicamentis: cuiuſmodi ſunt, tragacanthæ lacryma, bdellium, amygdalinum oleum, aut roſaceum: item prunorum pulpa per ſe, & ſaccharo aſſeruata, pſyllij ſpiſſamentum, maſtiche, cydonia mala poſt ſumpta, & calida aqua pòſt bibita: utpote quæ medicamentum ocius à uentriculo & inteſtinis expellant, & ita ſimul noxam prohibeant. Hinc eſt quòd prudentes medici, quò celerius Scammonium à uentriculo, & inteſtinis deijciant, hordei iuſculum, cum ſaccharo ſuperbibendum præbent. Obeſt poſtremò ſcammonium cordi, iecori, ac uentriculo, ſubſtantiæ ſuæ totius proprietate. Vitium hoc aboletur, ſi illi tum calida, tum frigida admiſceantur medicamenta, quæ cordi, iecinori, uentriculóque opem ſuam præſtant. Deijcit ſcammonium ualentiſſimè bilem, quam & à uaſis, & à ſanguine exhaurit. Eius deijciendi facultas haud ſanè alijs medicamentis abſimilis eſt, quæ purgant cum labore & moleſtia.*
Nomina. *Planta Græcis σκαμμωνία, Latinis item Scammonia uocatur: Arabibus, Scammonea, ſiue Sachmunia: Italis, Scammonea.*

Χαμελαία. CHAMELAEA. CAP CLXVI.

CHamelæa ſurculoſa fruticat, ramis dodrantalibus: folia oleæ ſimilitudinem habent, tenuiora, & amara, quæ guſtata linguam mordent, & arteriam deradunt. Detrahit pituitam bilemq́ue,
a Meum. ὕδατι ἢ μέλιτι. i. aqua, aut melle. folijs præſertim in catapotio deuoratis. nanque duæ abſinthij partes, adiecta chamelææ una [a], hydromelite excipiuntur, & in catapotia coguntur. ea autem in uentre non liqueſcunt: ſiquidem quotquot fuere deuorata, regeruntur. Folijs cum melle tritis, ſordida ulcera, & cruſtoſa repurgantur.

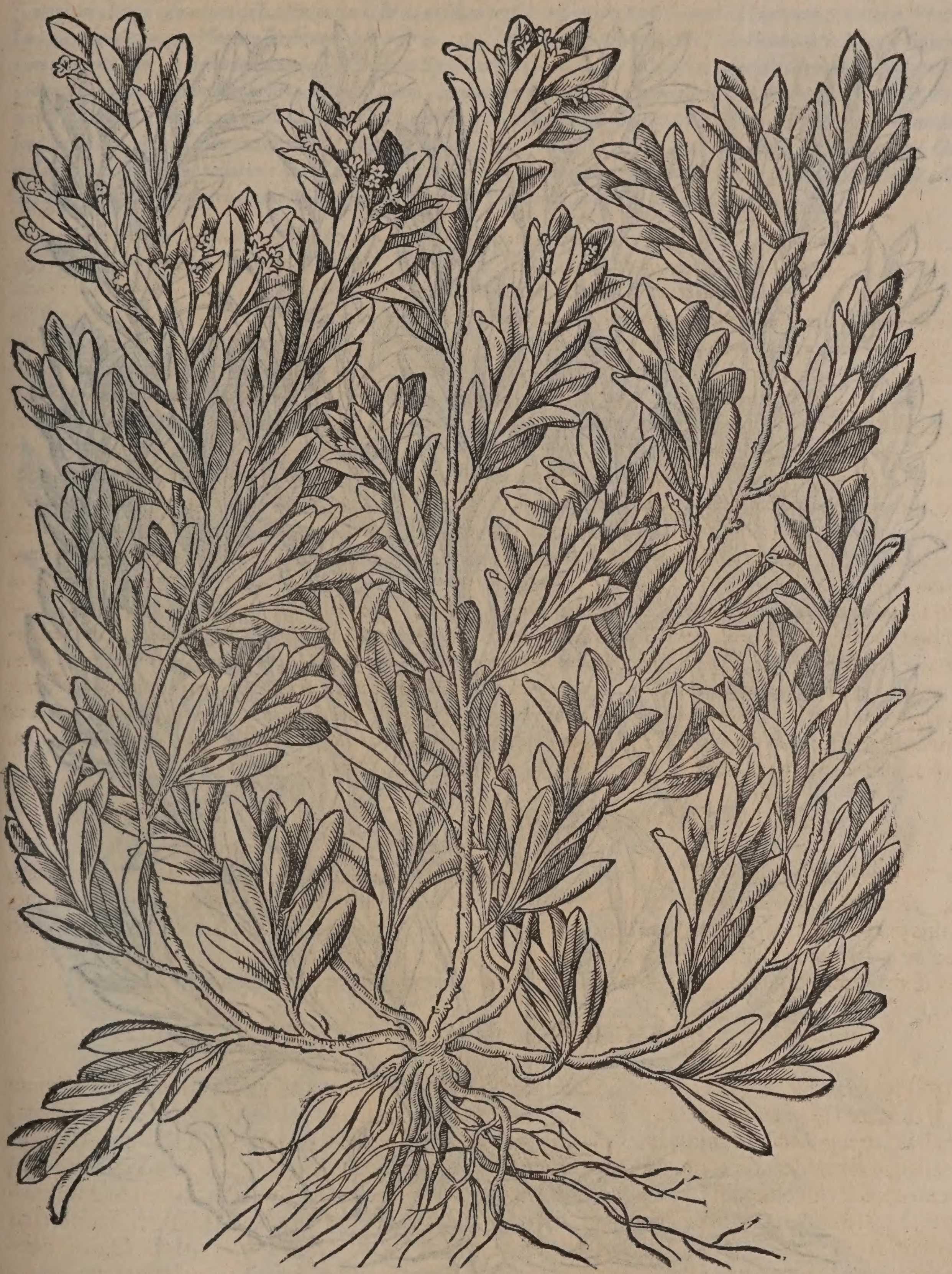
Θυμελαία. THYMELAEA. CAP. CLXVII.

THymelæa eſt, ex qua granum Gnidium, quod eſt ſemen ipſius, colligitur. Hoc Syri apolinum uocant, quoniam ſatiui lini frutex ſuapte natura ſimilitudinem referat. Virgas edit pulchras, multas, tenues, binûm cubitorum: folijs chamelææ, anguſtioribus, & pinguioribus, uiſcoſis, gummoſiſq́ue, ſi mordeantur: flore candido: fructu myrti in modum rotundo: qui inter initia uiret, & tandem rubeſcit: inuolucrum fructus durum, foris nigrum, intus album. Hoc per inferna bilem, pituitam, aquaſq́ue detrahit, ſi uiginti granorum pars interna bibatur: uerùm fauces adurit. Itaque cum farina, aut polenta, aut in uuæ acino dari debet, aut melle cocto obductum deuorari. Qui ægrè deſudant, trito ſemine cum nitro, & aceto inunguntur. Folia, quæ peculiariter cneorum appellantur, per meſſes colligi debent, & ſiccata in umbra recondi. Quibus dare libeat, antea tundere, & neruos eximere conuenit. Illitum acetabuli modo cum diluta uini potione, aquam extrahit: mediocrius purgat, addita lente cocta, aut contritis oleribus. Thymelææ farina uuæ acerbæ ſucco excipitur, & in paſtillos diuiditur. Herba ſtomacho infeſta. partus impoſita necat. Naſcitur in montibus, & aſperis. Hallucinantur: qui coccon Gnidium fructum eſſe chamelææ exiſtimant, decepti quadam foliorum ſimilitudine.

Chamelææ, & Thymelææ cõſid. *CHamelæam, pariter & Thymelæam Arabes confusè ſatis, ac perplexè Mezereon appellant. Cuius etſi duo faciant genera unum album, alterum nigrum; tamen ijs etiam Daphnoidem admiſcent, & hæc omnia adeò confundunt, & implicant, ut hac in re nihil certi, nihilq́; perpetui ac tuti ex eorum ſcriptis elici poſſit. Illarum plantarum uis in exoluen-*

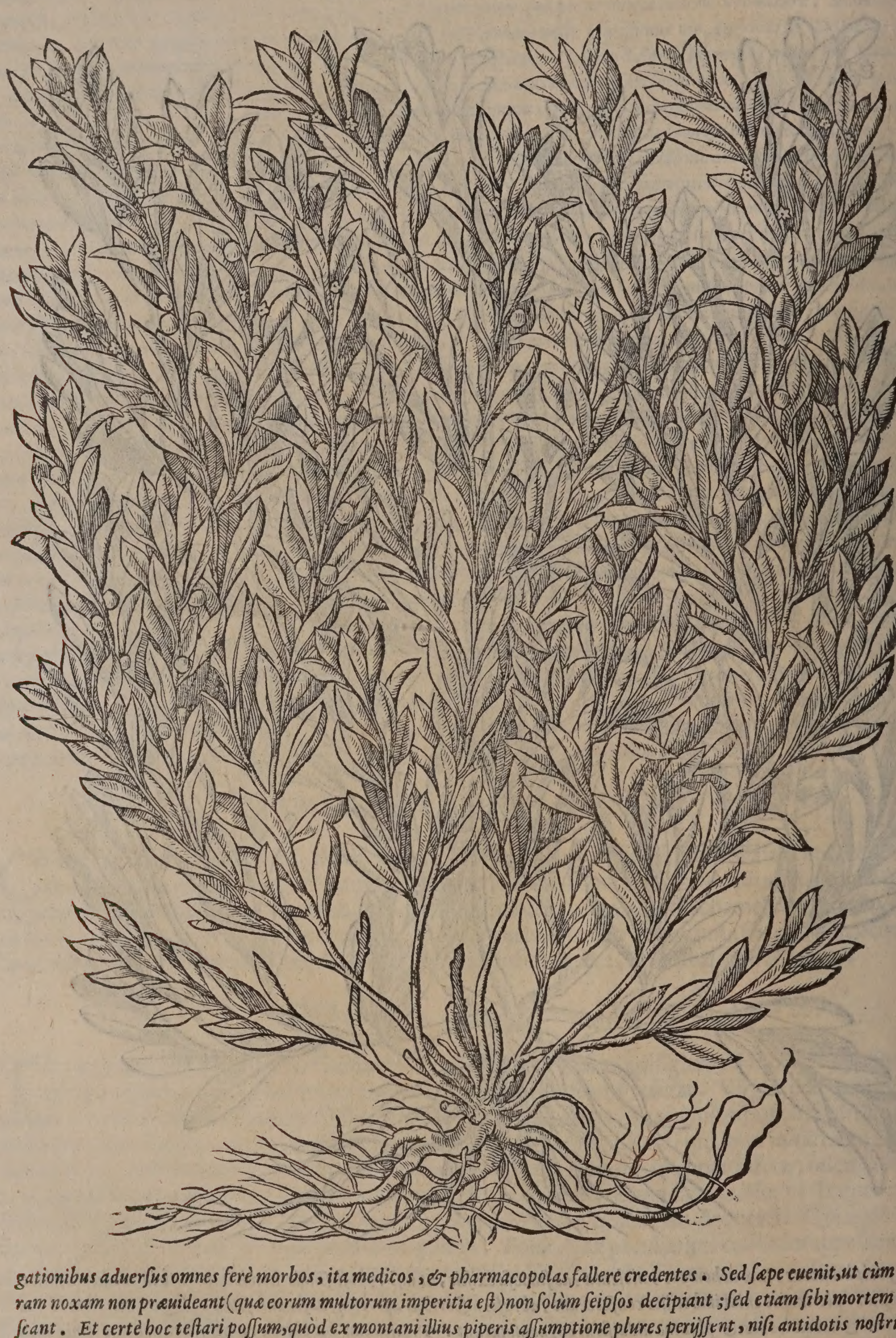
do

CHAMELAEA.

do corporis humores, tam uehemens, uiolenta, ac furioſa exiſtit, ut niſi robuſtiſſimis hominibus tutò in medicamentum dari poſſint: plerunque enim imbecilles confecerunt, abraſis uiſceribus apertisq; uaſorum oſculis. Quare non temerè eas Mauritani & terræ leones, & plantas uiduificas cognominarunt. Proueniunt hæ plantæ numeroſæ in uallis Ananiæ montibus Tridentino agro: & utræq; (licet hoc in chamelæa prætererit Dioſcorides) fructum ferunt myrti baccis ſimilem, quanuis Chamelææ quadantenus longior ſit, & oliuæ formam repræſentet. Vtrique fructus initio ſui exortus uireſcit, mox per maturitatem rubeſcit, denique exiccatus niger conſpicitur. Cæterùm baccam, quæ è Thymelæa decerpitur, quoniam ſiccata piperis faciem præ ſe ferat, acrimoniamq; non obſcuram guſtantibus relinquat, rura Ananienſia, unà etiam cum Laureolæ ſemine, Piper montanum indifferenter nominant. Nec ſanè mirum, quandoquidem & Theophraſtus libro IX. *cap.* XXII. *de plantarum hiſtoria, ubi de pipere diſſeruiſſet, ſtatim Cnidij grani meminit: utpote quod maximè piperis imaginem referat, & admodum etiam acre ſentiatur. Sumunt hoc piper (ut eorum nomine utar) frequenter incolæ in ſuis pur-*

THYMELAEA.

gationibus aduerſus omnes ferè morbos, ita medicos, & pharmacopolas fallere credentes. Sed ſæpe euenit, ut cùm futuram noxam non præuideant (quæ eorum multorum imperitia eſt) non ſolùm ſeipſos decipiant; ſed etiam ſibi mortem conſciſcant. Et certè hoc teſtari poſſum, quòd ex montani illius piperis aſſumptione plures periiſſent, niſi antidotis noſtris ſuccurriſſem, eosq; in uita ſeruaſſem. Ideoq; non poſſum non admirari Plinium, quippe qui ſcribat lib. XXVII. cap. nono Coccognidium quod Thymelææ eſt fructus, de quo nunc ſcribimus, aluum adſtringere, cùm adeò exoluat, ut in magnum ſæpe diſcrimen ſumentes ducat. Eſt enim (ut ipſe inquit Plinius) adeò urentis guſtus, ut uorari non poſſit niſi in pane. Proinde ſcite poſteritatis memoriæ prodidit Meſues, nemini Mezereon præbendum eſſe, niſi iis admiſtis antidotis, quibus eius deleteria facultas infrænari poſſit, qua omnia corporis principalia membra corrumpit, ac deſtruit. Habentur tamen paßim in pharmacopoliis catapotia, quæ de Mezereo appellant, quibus aliquando utuntur medici, ad aquam inter cutem extrahendam. Verùm ea non audent exhibere (quanquam medicamenta ſimul receperint, quibus eorum malitia reprimitur)

niſi

niſi robuſtis, ac fortioribus hominibus. Sunt qui contendant Theophraſti Cneorum, quod duûm apud illum eſt generum, alterum eſſe Chamelæam, alterum uerò Thymelæam, id quod probare nituntur Dioſcoridis authoritate, utpote qui ſcribat, Thymelææ folia, quæ peculiariter Cneorum appellantur, per meſſes colligi debere. Verùm ab horum uitilitigatorum falſa opinione, longè admodum diſtat ſententia noſtra, ut libro tertio noſtrarum Epiſtolarum ad Ioannem Cratonem Vratislauienſem medicum clariſſimum ſcribentes deſſeruimus. Sed (Deo. Opt. Max. uolente) rem hanc contra horum ſuſurronum temeritatem, in ſecundo earundem noſtrarum Epiſtolarum tomo, fuſius, copioſius, luciduisq; poſteritatis memoriæ commendabimus. Chamelæam tantùm, quod ſciam, commemorauit Galenus in ſimplicium medicamentorum cenſu, de cuius uiribus libro VIII. *eorundem ita ſcribit. Chamelæa uincentem habet qualitatem amaram. Quamobrem admodum ſordida ulcera, & quæ maximas habent cruſtas, cum melle purgare poteſt.* Chamelææ uires ex Gal. *Quæ Græcis* χαμελαία, *Latinis quoque Chamelæa & oleaſtellum appellatur: Mauritanis, Mezereon, ſeu Alemezerion: Italis, Chamelæa: Germanis, Zylandt: Gallis, Boys gentil. Quæ uerò Græcè* θυμελαία, *Latinè pariter Thymelæa uocatur: Italicè, Thimelea.* Nomina.

SAMBVCVS.

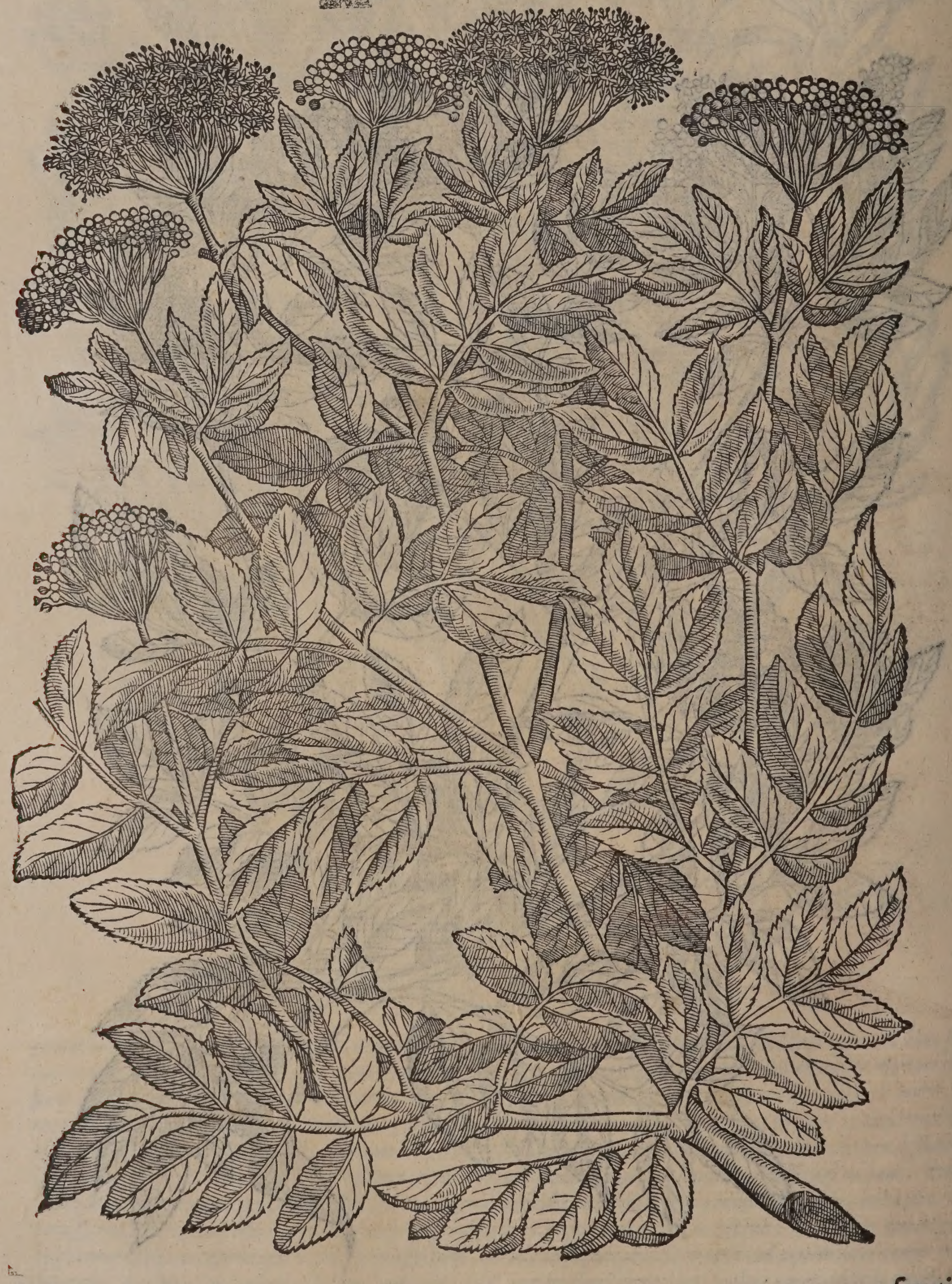

Ἀκτῆ. SAMBVCVS. CAP. CLXVIII.

Conclusa non legit Orib. a Meum. τμηκότερα. i. magis mala. sed Orib. μακρότερα legit. i. longiora. Cat. uerò μικρότερα; i. minora, & rectius meo iudicio.

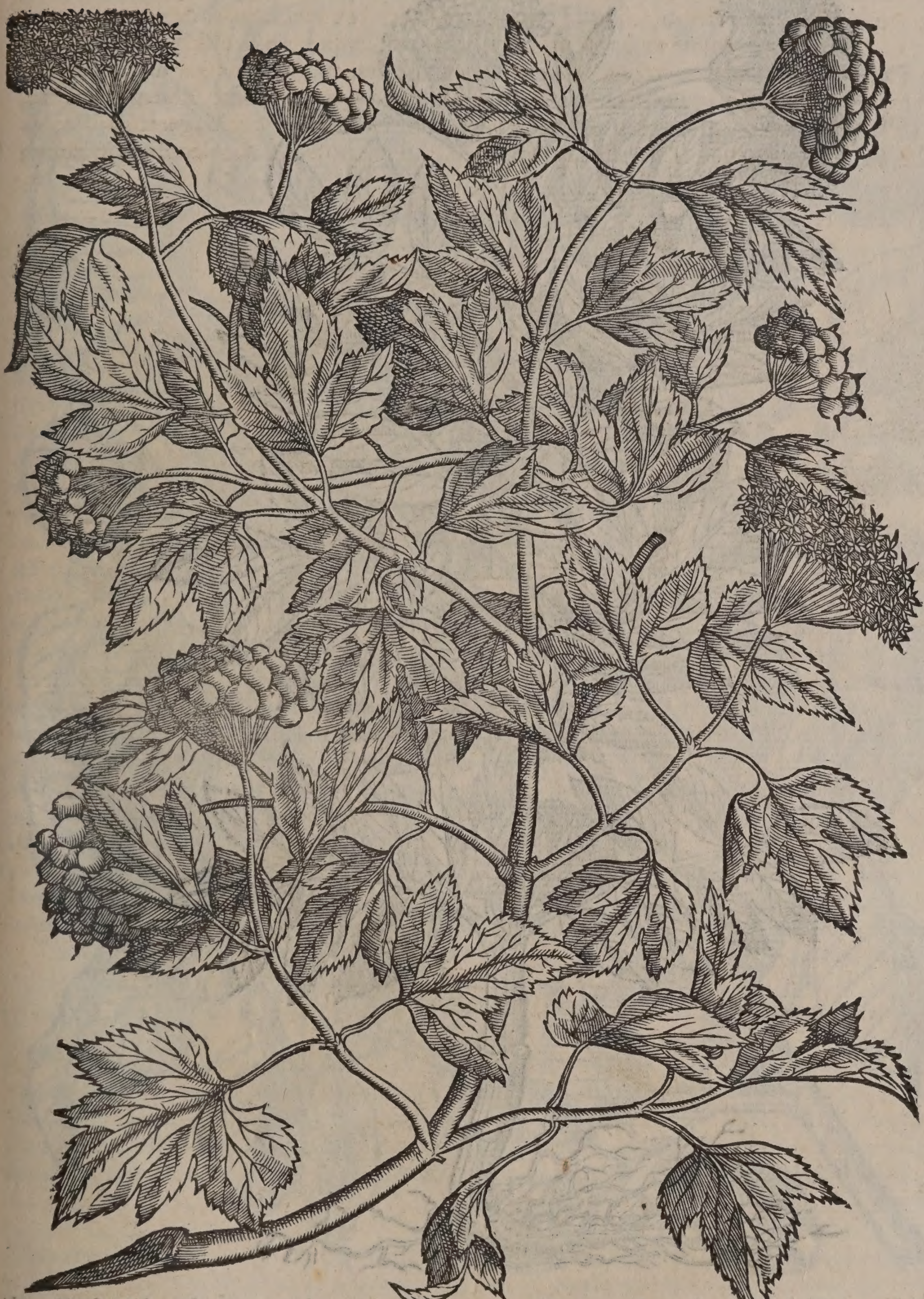
SAmbuci duo genera. Vnum in arborem assurgit, surculos spargens arundinaceos, teretes, cauos, candicantes, proceros: folia iuglandis, [terna quaternaúe,] ex interuallis circa ramos exeunt, grauia odore[a], minutim in ambitu secta: & in ramulorum cacuminibus, cauliculisque circinatæ umbellæ, quæ florem candidum pariunt: mox acinum terebintho similem, in nigredine subpurpureum, racemosum, succo madentem, uinosumque. Alterum genus chamæacte uocatur, Romanis ebulum, longè humilius est, magisque herbaceo generi assignandum: caule quadrangulo, geniculato: folijs amygdalæ, ex interuallo longioribus geniculatim expansis, pinnatisque, graueolentibus, in ambitu

SAMBVCVS MONTANA.

serratis:

SAMBVCVS AQVATICA.

ſerratis: muſcario ſambuci: flore, & acino eiuſdem: radice nititur, longa, craſſitudine digitali. Eadem utriuſque uis, & uſus exiccans, aluo detrahens aquam, ſtomacho inutilis. Folia olerum more coquuntur, ad pituitam, bilemq́ue detrahendam. Caules teneri in patinis cocti, eadem efficiunt. Radix in uino decocta, & in cibis data, hydropicos adiuuat: prodeſt uiperarum morſibus, eodem pota modo. uuluas emollit inſidentium, decocto: patefacit earum ſpiracula: & uitia corrigit. Acini in uino poti, eodem funguntur munere: denigrant capillos illiti. Folia, ſi prætenera ac mollia ex polenta illinantur, inflammationem mitigant: ambuſtis, & canum morſibus illitu proſunt: ulcera quæ dehiſcunt in fiſtulam, agglutinant. ijs, qui podagra tentantur, cum ſeuo taurino, aut hircino proſunt illita folia.

Sambucus,

EBVLVS.

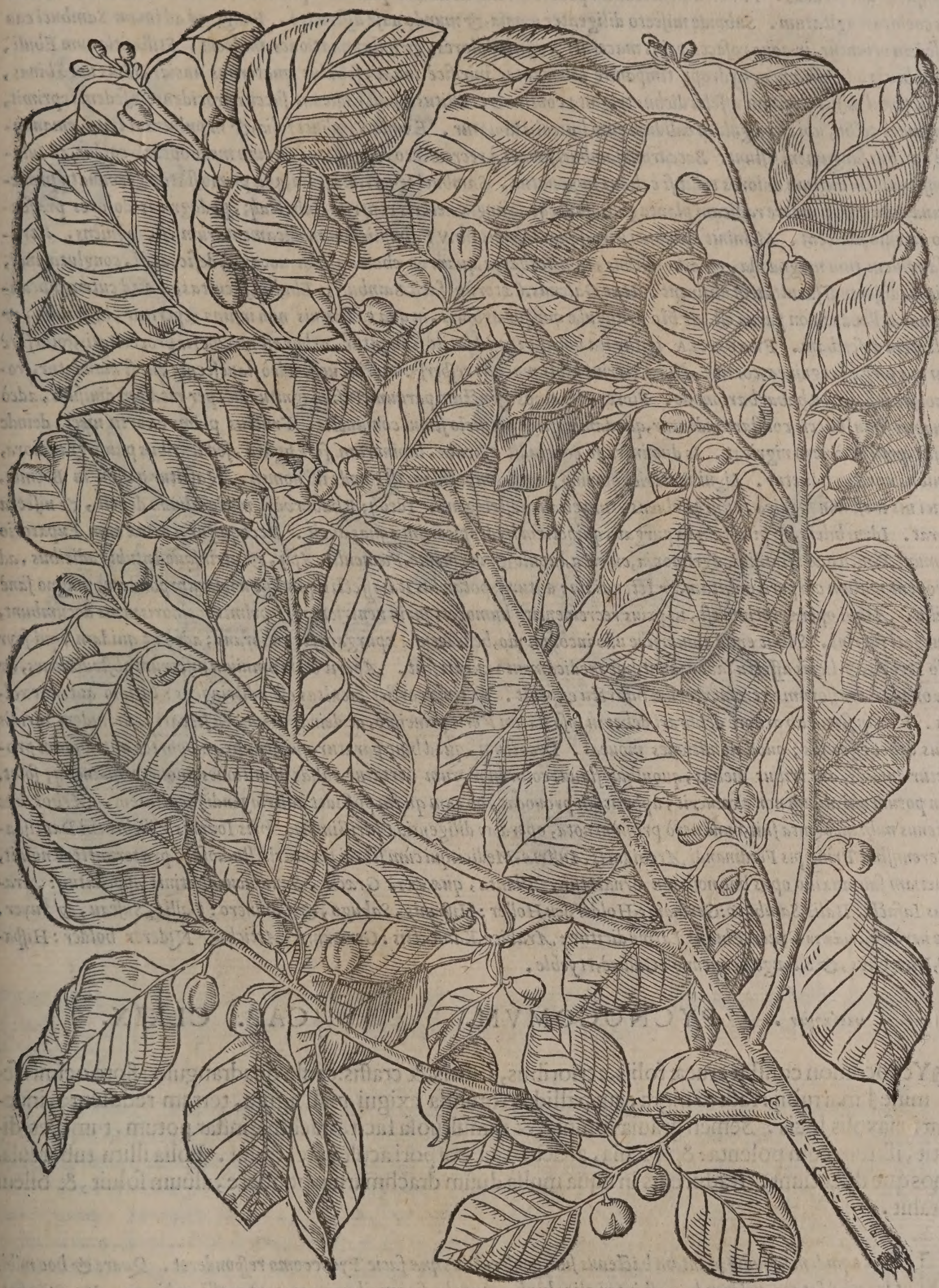

Sambuci, & Ebuli genera, & uires.

SAmbucus, & Ebulus plantæ ſunt nullis non cognitæ. Prioris etſi unum tantùm genus prodatur à Dioſcoride; nobis tamen duo eius obſeruata ſunt genera: alterum quidem montanum, & ſylueſtre: alterum uerò urbanum, plerunque in hortorum, & uinearum ſepibus proueniens. Hæc genera fructu inter ſe differunt: ſiquidem montano baccæ non in umbella cohærent perinde ac in urbano, nec matureſcentes nigricant, ſed in racemis uuæ modo dependentes, perpetuò rubeſcunt. Illud etiam diſcrimen facit, quòd urbanum in maiorem proceritatem adoleſcit, & læuiore conſtat materie. Sunt præterea, qui paluſtrem Sambucum oſtendant, nempe arbuſculam uliginoſo, & paluſtri ſolo enaſcentem, uirgis ſambuci æmulis, geniculatis, alba intus medulla, ſed caduca, & fragili materie: folio uitigineo: flore albo ſambuci modo, odore non prorſus iniucundo: à quo baccæ prodeunt rubentes, oxyacanthæ magnitudine, uinoſo ſucco refertæ. quæ deuoratæ uomitiones cient. Aqua è ſambuci floribus fronti, & ſyncipiti illita, capitis dolores mulcet, qui à calido humore prouenerint. Succus è radicis cortice expreſſus, uomitum ualentiſſimè commouet, & aquam inter cutem pellit. Præſtat idem è radi-

cibus

FRANGVLA.

cibus ebuli extractus ſuccus. Quin & craſſam pituitam ad articulos decurrentem extrahit. Ebuli ſemen per diutinas aquæ lotiones à nigro circumſtante ſucco expurgatum, datur utiliter drachmæ pondere ex chamæpytios decocto, podagricis, iſchiadicis, & Gallica lue laborantibus: mulcet enim deiectoria ui mirificè eorum dolores, cùm humores eò fluentes tum reuocet, tum deijciat. Sunt qui ex ebuli radicibus ſuccum eliciant, inſolentq́; ſubinde, & in paſtillos digerant, ſeruentq́; ad uſus. Hic clyſtere infuſus tam inteſtinorum, quàm coxendicum dolores tollit à frigiditate, & flatu genitos. Supponitur conuenienter fœminarum locis ad euocandos menſes, præſertim ſi lana exceptus intromittatur. Suffiuntur ebuli decocto commodè ij, qui diuturna febre uexati ad malum deuenerunt habitum, ſi tamen uentriculus, & iecur interea roborentur odoratis adſtringentibus, & ad id conferentibus medicamentis. Paratur è Sambuco unguentum præſtantiſſimum ad ignis ambuſtiones hoc pacto. Sumito uiridis Sambuci corticis, qui ſtatim ſub primo deliteſcit libro herbacei coloris libram. Olei pluries loti ex ſtillatitia florum Sambuci aqua libras duas. Ferueant ſimul aliquandiu. & deinde perco-

lato,

lato,& exprimito, & addito ceræ nouæ odoratæ, ſucci ſurculorum Sambuci, cuiuſque uncias quatuor. Rurſus ut ferueſcant finito, quouſq; ſuccus euaneſcat. Tollito tunc ab igne, & rudicula agitato, omniaq; miſceto; & ad finem addito uernicis liquidæ uncias duas. Thuris albi in tenuem pollinem contriti uncias quatuor. quinetiam duorum ouorum album, diu prius cochleari agitatum. Subinde miſceto diligenter omnia, & mundo uaſe aſſeruato. Fungi qui ad imam Sambuci caudicis ſedem oriuntur, in aqua roſacea prius macerati: capitis dolores, & inflammationes mulcent. Stillatitia cum Ebuli, tum ſambuci radicum aqua, hydrope timpanite laborantes mirificè iuuat, ſi huius quaternas uncias, illius uerò binas, utriſque ſimul miſtis hauriant affecti diebus triginta continuis. Illitus Ebuli radicum ſuccus procidentem ſedem reprimit, & anginam tollit, ubi circa gulam calidum cum linteolis illinatur. Exuſta Sambuci folia, & in puluerem trita, emanantem è naribus ſanguinem ſiſtunt. Baccarum ſambuci ſuccus à recremento repurgatus & cum melle optimo coctus, ad Iulapij ſpiſſitudinem aurium dolores tollit ſi calidus imponatur. Sambuci tenerrima folia, quæ primo ſtatim germinatu prodeunt, unà cum pari pondere radicum plantaginis, ſuillæq; axungiæ ueteris contrita, ſubactaq;, podagricos dolores præſentaneo auxilio mulcent. Meminit Sambuci utriuſque Galenus lib. VI. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Vtra-
Sábuci utriuſque uires ex Gal. que ſambucus tum magna illa, & arboreſcens, tum herbacea, quam & chamæacten uocant, deſiccandi, conglutinandi, modiceq; digerendi facultatem obtinent. Hæc Galenus. Cæterùm facit Sambuci, Ebuliq; facultas, quæ ad cutem ſubeuntes aquas pellendas non parua eſt, ut hîc Frangulæ quoque arboris, in qua eadem uis non infima reperitur, hiſtoriam, & facultatem deſcribam. FRANGVLA igitur ita uocata; quòd facilè frangatur, arbor eſt mediocris proceritatis, folio ferè Corni aut uirgæ ſanguineæ, cortice Alni, exterius albis maculis reſperſo: interius uerò adeò flaueſcente, ut ſi mandatur, croceo colore inficiat, Rhabarbari modo. Flores edit albos, fructum paruum, Piſi magnitudine, per medium diuiſum, adeò ut duabus ſimul baccis conſtare uideatur, quodam naturæ artificio ſimul coniunctis. Fructus primo exortu uiret, deinde rufeſcit, poſtremò uerò nigricat. Is duo intra ſe concludit oſſicula, lupinorum ferè figura, ſed lentibus paulo grandiora, in quibus nucleus habetur. Ligni materies omnino fragilis imbecillaq; eſt: unde illi nomen. Naſcitur paſſim in Boemia. Cortici uis ineſt non modica, cùm exoluens, tum etiam adſtringens. Ideoq; Rhabarbari modo aluum deijcit, & uiſcera roborat. Idem bilem, & pituitam expurgat, quinetiam hydropicorum aquas ducit. Decoquitur cortex cum Eupatorio communi, Pontico Abſinthio, Agrimonia, cuſcuta, lupulo, Cinnamomo, Fœniculi, Apij, & utriuſque Intubi radicibus, ad hydropem, malum corporis habitum, & Icteritiam: daturq; potandus ita affectis quinque unciarum pondere, magno ſanè auxilio. Atqui operæprecium eſt, ut prius recrementitij humores, qui in uentriculo, & primis Iocinoris uenis decumbunt, expurgati fuerint. Soluit enim aluum ſine ullo incommodo, bellè iecur expurgans, ac roborans; adeò ut quidam, qui ſcyrrhoſo Iecoris, & lienis affectu laborabant, hoc medicamento curati ſint. Aperit enim omnium uiſcerum obſtructiones, & uaſa omnia à craſſorum excrementorum infarctu expedit. Extimo cortici facultas eſt adſtringens: Intimo autem exoluens. Vterq; ſimul ab arbore delibrari debet in ipſo ſtatim Veris principio, ac deinde in umbra ſiccari. Siquidem uiridis nullus debet eſſe uſus; quod uomitiones moueat. Decoctum, quod hinc paratur, quieſcat prius oportet anteaquam propinetur duobus, aut tribus diebus, quouſque flauus color in nigrum uertatur, aliâs uomitiones mouere quandoq; ſolet. Idem potum ubi aluum non exoluerit, appetitum prouocat, ob eam quam poßidet adſtringendi facultatem. Arbor hæc hactenus mihi incognita fuit, nunc uerò primùm nota, opera ac diligentia Clarißimi Doctoris Ioannis Villebrochi Dantiſcani, Sereniſſimi Principis Ferdinandi Archiducis Auſtriæ, Medici. qui cùm ſit rei plantariæ ſtudioſus, prætermittere noluit, quinetiam ſuo auxilio opus hoc noſtrum ornaretur. Planta, quæ ἀκτὴ Græcis, Sambucus Latinis appellatur: Ara-
Nomina. bibus Iafacti: Italis, Sambuco: Germanis, Holder, ſeu Holler: Hiſpanis, Sabugo, & Caninero: Gallis, Suſeau, & Suyer. Quæ uerò χαμαιάκτη Græcè, Ebulus Latinè dicitur: Arabicè, Kameactis: Germanicè, Attich, & Niderer holder: Hiſpanicè, Hiezguos, & Sabugo pequenno: Gallicè, Hyeble.

υκνόκομον. PYCNOCOMVM. CAP. CLXIX.

PYcnocomon conſtat erucæ folijs, acrioribus, ſcabris, & craſſis: caule quadrangulo: flore ocimi: ſe-
† Orib. πράσον. i. porri. mine † marrubij: radice nigra, aut pallida, rotunda exigui mali figura, terram redolente. inuenitur in ſaxoſis locis. Semen grauia ſomnia, & tumultuoſa facit, drachmæ inſtar potum. tumores diſcutit, illitum cum polenta: & ſpicula, adactosque corpori aculeos extrahit. Folia illitu tubercula, panosque diſcutiunt. Radix eius in aqua mulſa duûm drachmarum pondere, aluum ſoluit, & bilem extrahit.

NVllam equidem uſquam plantam hactenus ſum conſecutus, quæ facie Pycnocomo reſponderet. Quare & hoc mihi, ut ingenuè fatear, referendum eſt inter alias herbas, quas hodie omnibus incompertas eſſe arbitror. Ita enim fiet, ut & poſteris, quos ſpero futuros rei herbariæ diligentiores inquiſitores, ſuus relinquatur ſcribendi locus. Nec ſanè quenquam pigere debebit, cùm ex his, quæ nobis uel incognita, uel incerta ſunt, aliquid inuenerit, & compertum habuerit,
Nomina. ad communem utilitatem in medium proferre. Eam ut Græci πυκνόκομον, ita Latini Pycnocomum uocant.

Ἄπιος. APIOS. CAP. CLXX.

Concluſa non legit Orib. a Cat. addit. ἀγρίω. i. ſylueſtris. b Cat. non legit.

APios ramulos duos ſiue tres iunceos ſpargit, [rubros,] tenues, qui à terra [parum] attolluntur: folijs [a] rutæ, oblongioribus tamen, [& anguſtioribus,] [b] herbaceis: ſemine paruo: radice haſtulæ regiæ in formam pyri turbinata, rotundiore tamen, ſucci fœcunda, intus habet corpus candidum, extrà cortices nigros. Superior pars eius uomitione bilem, pituitasque extrahit: inferior per aluum:

APIOS.

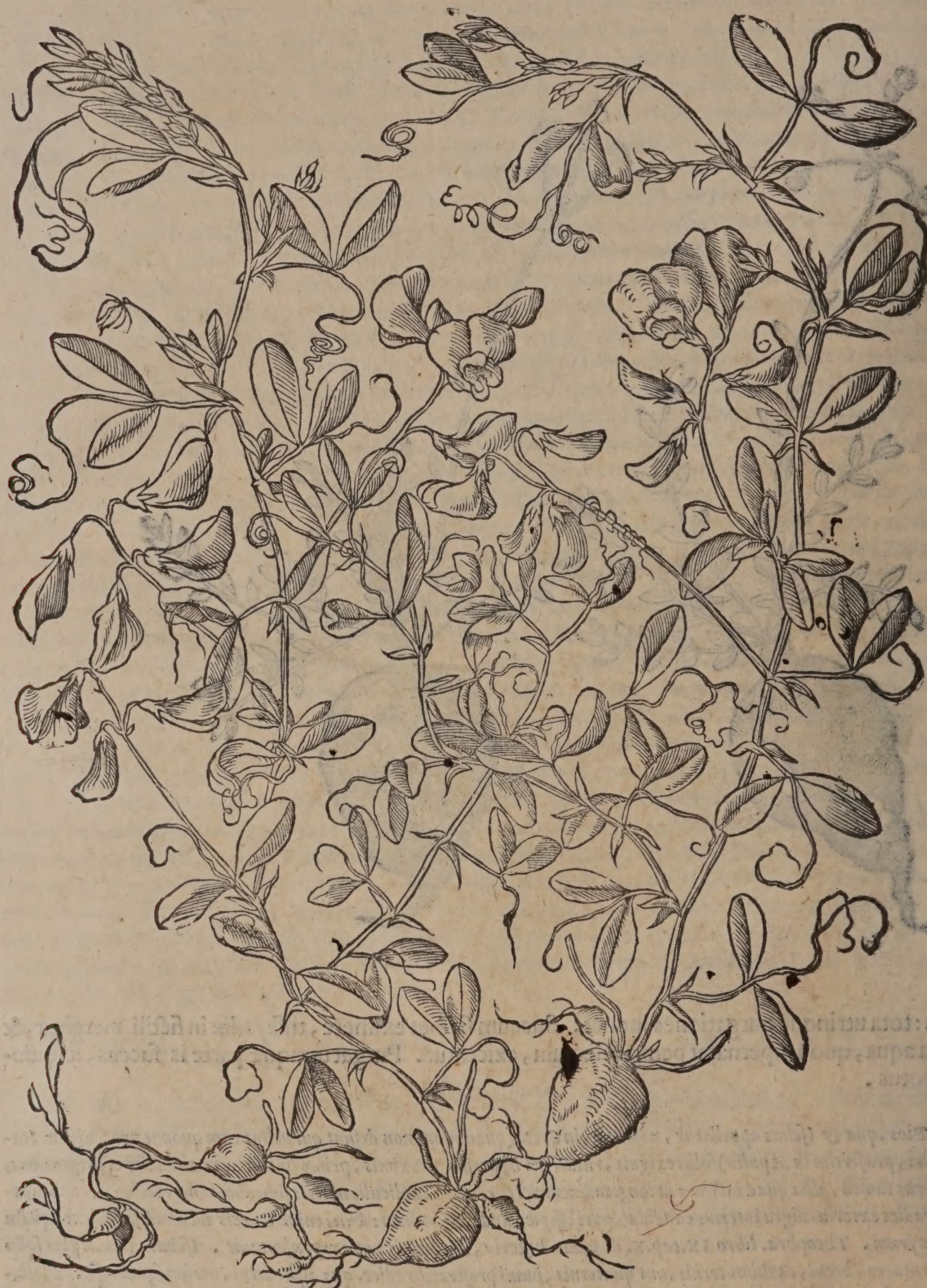
aluum: tota utrinque purgationes mouet. Succum ſi libet eximere, tuſa radix in fictili mergitur, & agitata aqua, quod ſupernatat penna ſelectum, exiccatur. Purgat utraque parte is ſuccus, ſeſquiobolo potus.

Apios, quæ & Iſchas appellatur, naſcitur, in Creta (quanquam non deſunt qui uelint eam quoque prouenire in Italia, præſertim in Apulia) folijs exiguis, rutæ, uel hyperico proximis, primo ſtatim uere ab radice erumpentibus, nigrioribus tamen, alba quadam linea in longitudinem percurrente: cauliculis iunceis ſubrubentibus, lacteo ſucco madentibus: radice exterius nigra interius candida, pyri effigie, unde & nomen: ἄπιος enim Græcis nil aliud ſignificat, quàm Latinis pyrum. Theophra. libro IX.*cap.*X. *de plant. hiſtoria, Apion his notis repræſentauit. Iſchas, ſiue Apios folio conſtat rutaceo, breui, caulibus ternis, aut quaternis, humi proſtratis, radice, qua aſphodelus, uerùm ſquamoſa. Naſcitur in montibus. Legitur uere. Datur ad expurgandum corpus, quòd altera radicis parte ſuperius, altera inferius purget. hæc ex Theophraſto. Apion legitimam, quam primùm me uidiſſe recordor, ad me miſit Venetijs Nicolaus à Sancto Michaele Nouocomenſi, medicus ſingularis ingenij, atque eruditionis, & rei herbariæ peritus. Cæterùm ſcribit Ruellius Apion frequentiſſimam in Gallia naſci, eiuſque radice ruri pauperes per inopiam frugum ueſci. Sed Ruellij ſententiæ non eſſe ſubſcribendum iudico: nam cùm Apios per ſuperna, & inferna purgationem moliatur, malè nimirum eos haberet, qui nulla huius facultatis habita ratione copioſè (ut ruſtici facere ſolent) eius radices ſumerent in cibis. Falluntur quoque in Apio cenſendo Fuchſius, Tragus & Lonicerus, quippe qui putent plantam, quam nos pſeudoapios uocamus, legitimum eſſe Apios. Siquidem hæc multiplici creſcit caule, cubitali & quandoque maiori, humi procumbente, uiciæ ferè modo, folijs oblongis, & ſubaſperis. Floret Iunio præſertim menſe, floribus puniceo colore, micantibus, piſi æmulis odoratis, racematim cohærentibus: quibus flacceſcentibus ſiliquulæ oriuntur, in quibus ſemen concluditur. Radices habet fici, aut pyri figura ternas, aut quaternas, è ſtaminibus dependentes, Filipendulæ modo, nigra exterius cute, & alba intus pulpa:*

Apij, ſiue Iſchadis conſi.

Ruel. lapſus.

PSEVDOAPIOS.

nulla purgatoria ui prædita. Hæc paſſim naſcitur ferè ubique in Boemia, & præſertim in uineis. Sed quantum hæc diſtet à Dioſcoridis planta Apios appellata, ij iudicent, qui de plantaria facultate dicere & ratiocinari poſſunt. Apij huius nuſquam, quòd inuenerim, mentionem fecit Galenus in ſimplicium medicamentorum cenſu. Hæc planta non ſecus Latinis Nomina. *Apios, atque Græcis ἄπιος nominatur.*

Κολοκυνθὶς. COLOCYNTHIS. CAP. CLXXI.

COlocynthis ſarmenta, foliaque ſatiui cucumeris emittit, per terram repentia, diuiſa: fructum in ſpeciem mediocris pilæ conglomeratum, uehementer amarum. quem legere oportet, cùm cœperit in pallidum colorem permutari. Medulla fructus purgatoriam uim habet, ſi quatuor oboli cum

cum aqua mulſa, melle cocto, myrrha, & nitro excipiantur, & cogantur in catapotium. Arefactæ pilæ teruntur, & infuſæ clyſteribus proſunt neruorum reſolutioni, coxendicum doloribus, & coli uitijs, ut quæ bilem, pituitam, & ſtrigmenta, interdum etiam cruorem eliciant. fœtus admotæ enecant. Dentium dolorem tollit, ſi una repurgetur, & luto oblita cum aceto & nitro inferueſcat, hocque iure decocti dentes colluantur. Si aqua mulſa, aut paſſum in eadem incoquatur, & ſub diuo refrigeſcat, potu craſſum humorem, & ſtrigmenta alui detrahet: ſtomacho ſupra modum aduerſatur. ſubdita ex ea balano alui excrementa eijciuntur. Virentis ſucco utiliſſimè iſchiadici perfricantur.

COLOCYNTHIS.

Colocynthidis conſid.

C*olocynthis planta eſt tam medicis, quàm ſeplaſiarijs uulgaris notitiæ. Verùm etſi (ut Meſues eſt author) præſtantiſſimum ex eius fructu paretur medicamentum ad uaria morborum genera; ea tamen cordi, iecinori, & uentriculo maximè aduerſatur: quin & uniuerſum perturbat corpus, faſtidium, & inteſtinorum termina excitans. Abradit enim inteſtina, & uaſorum oſcula aperit, adeò ut etiam cruenta ſæpe eliciat. Hinc meritò fit, ut eam dari prohibeant,*

niſi prius malefica eius uis prorſus aboleatur, ijs additis antidotis,quæ ad id præſtant: cuiuſmodi ſunt illa, quæ uentricu-
lum, iecur, & cor tum roborare, tum tueri poſſunt, & quæ lentore ſuo glutinandi uim habent. Colocynthis trahit pi-
tuitoſa, craſſa,lentaq; corporis excrementa in remotioribus partibus deliteſcentia: proinde cerebrum,& neruos expurgat,
nec non etiam muſculos, thoracem, & pulmonem. Eam ob cauſam uertiginoſis, comitialibus, reſolutis, conuulſis, he-
micrania, diuturnoq; capitis dolore affectis; aſthmaticis, & ægrè ſpirantibus utiliter in catapotijs exhibetur. Collachry-
mantes adiuuat oculos, & diutina tuſſi laborantes. Eſt præterea uis eius efficax ad omnes frigidos articulorum dolores,
præſertim podagricos, & iſchiadicos: ad quæ non modò in catapotijs deuoratur, ſed etiam clyſteribus infunditur. quibus
ſanè nil præſtantius eſt ad coli cruciatus ex flatu & frigiditate prognatos. Pellit aquas tam bibita, quàm per ſedem infu-
ſa. Fit è colocynthidis fructu oleum, ad retardandam canitiem, denigrandos capillos, & eorum defluuium cohibendum, 1
ſi exempta è fructu pulpa, cauitas oleo repleatur, & in cineribus decoquatur. Eodem mulcentur aurium dolores, & ea-

Colocynthidis uires ex Galeno.

rum incerti ſonitus diſcutiuntur. quinetiam oleo ipſo & felle bubulo interaneorum uermes necantur, ſi ſimul miſcentur,
& calida umbilico illinantur. Colocynthidis uires retulit Galenus lib. VI. ſimplicium medicamentorum, his uerbis: Co-
locynthis guſtu amara eſt, ſed quæ amariſſimo medicamento epoto adſunt opera, ea euidenter efficere nequit, ob purgato-
riam facultatem, quam ualidam in ſeſe continet, nimirum cum ijs, quæ expurgat, antè & ipſa per aluum excerni præuer-
tens. Viridis ipſius ſuccus intritus iſchiadibus prodeſt. Κολοκυνθὶς ſic Græcis, Latinis item Colocynthis, & Cucurbita

Nomina.

ſylueſtris appellatur: Arabibus, Chandel, Handel, ſeu Handal: Italis, & Hiſpanis, Coloquintida: Germanis, Coloquint,
& Vuilder Kurbſz: Gallis, Coloquinte, & Courle ſauuage.

Ἐπίθυμον. EPITHYMVM. CAP. CLXXII. 2

EPithymon flos eſt è thymo duriore ſatureiæ ſimili. Capitula habet tenuia, & leuia: & in eis caudiculas, quaſi capillamenta. Potum cum melle detrahit pituitam, bilemque atram per inferna. Priuatim prodeſt melancholicis, & inflatis, acetabuli menſura ad quatuor drachmas, cum melle, ſale, & aceti exiguo. Plurimum in Cappadocia, & Pamphyilia gignitur.

Epithymi conſideratio.

IN hac equidem opinione uerſantur complures huius ætatis medici rei herbariæ periti, quemadmodum Braſauolus Fer-
rarienſis, ut credant, Dioſcoridis, aliorumq; Græcorum Epithymum magno diſcrimine ab eo diuerſum eſſe, de quo ſcri-
pſerunt Mauritani, præſertimq; ab illo, cuius meminit Meſues. Quippe qui aſſerant, nil aliud Arabicum epithymum eſſe,
quàm capillaris caſſuthæ genus quoddam, quod thymo circumuoluitur. Græcum uerò idem eſſe uolunt cum proprio flore
durioris thymi ſatureiæ ſimilis. Suam autem ſententiam hoc argumento comprobare uidentur, quòd ſi uulgaris uſus epithy- 3
mum, Arabicum ſcilicet, illud eſſet, de quo diſſerit Dioſcorides, is non dixiſſet, Epithymum florem eſſe durioris thymi,
ſed alterius plantæ thymo adnaſcentis, eiq; ſeſe conuoluentis. Id quod etiam Plinij auctoritate confirmant, ut qui eorum
opinioni ex eo maximè adſtipulari uideatur, quòd duo Epithymi genera prodiderit lib. XXVI. cap. VIII. ubi ſic inquit. Epi-
thymum eſt flos è thymo ſatureiæ ſimili. Differentia, quòd hic herbaceus eſt, alterius thymi albus. Quidam aliter epi-
thymum tradunt ſine radice naſci, tenuis ſimilitudine pallioli (rectius fortè pili legendum eſſet) rubens. hæc Plinius. Ex
quibus utique planum fit, duo eſſe Epithymi genera: quorum alterum illi ad Græcos, alterum ad Arabas referunt, & ita

Multorum opinio reprobata.

ſuam tuentur ſententiam. Horum certè iudicio ego quoque facilè ſubſcriberem, niſi quædam ſeſe nobis offerrent, quæ aper-
tè reclamare uidentur, atque etiam oſtendere, Plinium ipſum Dioſcoridis codicem, unde illa mutuatus eſt, deprauatum ha-
buiſſe, uel alium auctorem in hoc minus grauem ſecutum fuiſſe, uel ſeipſum deceptum, ut in alijs compluribus illi eueniſſe
adnotauimus. Palàm etenim faciunt, quantum equidem reor, noſtri uſus, & Dioſcoridis epithymum, unum & idem eſſe 4
medicamentum, quæ de eo Aetius, & Actuarius, Dioſcoridem, & Galenum ſecuti, concordes poſteritatis memoriæ pro-
diderunt, cum ita ſcribunt. Epithymum atram bilem excernit. Datur adultis tuſum, & cribro excuſſum, ſcrupulorum
quatuor pondere, cum paſſo, uel oxymelite, & ſalis modico. Vitijs flatu turgentibus, & præcordiorum noxis opitula-
tur, & quibus iecur aggrauatur, & ijs, qui ſpirandi uexantur difficultate. Quod uerò in ſtæbe naſcitur, aut in ſatureia
proſilit, Epiſtæbe, atque Epithymbrum inde appellatum, thymi modo aluum roſoluit: ſed utrunque facultate cenſetur in-
firmius. hæc illi ambo. Quæ ſanè liquidò oſtendunt, quòd non ſecus Epithymbrum thymbræ, & Epiſtæbe ſtæbæ innaſca-
tur, atque Epithymum in thymo naſcitur, uel proſilit. Hoc idem præter Aetium, & Actuarium longè antea teſtatus
eſt grauiſſimus author Paulus Dioſcoridis, & Galeni ſectator acerrimus ijs uerbis. Epithymum inter ea, quæ atram bi-
lem extrahunt, præſtantiſſimum eſt remedium. Dantur ipſius drachmæ quinque læuigatæ ex lactis hemina. Epithym-
brum uerò, quod thymbræ innaſcitur, epithymo ſimiliter euacuat, ſed imbecillius eſt. hactenus Paulus. Ex his itaque 5
omnibus non dubitauerim aſſerere, unum tantùm eſſe epithymum, non autem plura. Quandoquidem ſi Paulus, Aetius,
& Actuarius pro certo non habuiſſent, legitimum Epithymum eſſe illum thymi florem, de quo ſcribit Dioſcorides, putaſ-
ſentq; duo eius genera reperiri, nulli dubium eſt, quin & ipſi explicaſſent duplex in thymo naſci epithymum. Verùm cum
compertum haberent, unum & idem eſſe medicamentum capillamentumq;, quod in thymo, thymbro, & ſtæbe proſilit,
ijſq; nullo radicis adminiculo conuoluitur, & implicatur, ſibi uiſum eſt, quòd ſuo tempore Epithymum uulgaris notitiæ
medicamentum eſſet, ſat fore declaraſſe non modò id in thymo gigni; ſed etiam in ſtæbe, thymbra, & (ut nos ſæpe uidimus)
in polio, & chamædry. ut hinc ſcirent medici, in epithymi defectu, epithymbrum, uel epiſtæbem ſubſtitui poſſe: quin-
etiam ut non ignoraret, id capillamentum harum plantarum propriam non eſſe partem, neque ſuam habere ſedem, ſed aſci-
titium quoddam eſſe exterius aduenieus, & in ijs proſiliens, & uiuens. His igitur rationibus adducor, ut non temerè exi-
ſtimem, Dioſcoridis codicem, quem Plinius habuit, fuiſſe (ut diximus) deprauatum, & ob id ipſum Plinium deceptum 6
eſſe: aut hunc aliunde accepiſſe occaſionem, ut duo magno errore faceret Epithymi genera. Quòd autem Dioſcorides epi-
thymum

EPITHYMVM.

thymum florem thymi dixerit, haud ineptè dictum putauerim: nam cùm is ſciret Epithymum thymo innaſci, nulla radice propria, ſed thymi adminiculo fultum, floresq́; per ſe albos ferre, qui cùm in thymo ſunt, huius plantæ proprij uidentur; ideò non abſurdum fore duxit ſcribere, Epithymum eſſe florem durioris thymi. Sed quòd Epithymum flores albos ferat, declaraſſe uidetur Dioſcorides, cùm dicit. Capitula habet tenuia, & leuia, caudiculas habentia capillorum modo. Siquidem his notis non deſcripſit Dioſcorides thymi florem ſuperius libro tertio (ut Braſauolus aſſerit) ſed capitulis in cacumine, flore purpuraſcente refertis, nulla caudicularum, neque capillorum habita mentione. Præterea conijcere licet Dioſcoridem epithymum thymi florem appellaſſe, quòd à thymo decerpatur eo duntaxat tempore, quo epithymum ipſum largè floret. Nam quòd pro epithymo non intellexerit is purpureum thymi florem, hinc perſpicuò apparet: quoniam de epithymi uiribus libro III. ubi de thymo, & eius floribus egit, nihil in medium protulit, nimirum eam ob cauſam, quòd epithymum propriam thymi particulam non exiſtimauerit eſſe, ſed (ut ſuprà dictum eſt) aſcititium quoddam, ut in arboribus mu-

ſcus, & uiſcum, quæ tamen legitimæ arborum partes non ſunt, ſed uiribus & facultate diuerſæ. His igitur rationibus, ut arbitror, ductus Dioſcorides, egit de thymo, & eius floribus libro tertio inter odoratas plantas: de epithymo uerò, tanquam de re à thymo diuerſa diſſeruit in hoc libro quarto inter deiectoria medicamenta. Similiter de arboribus, quibus uiſcum innaſcitur, diſputauit libro primo: de ipſo autem uiſco libro tertio cum ijs medicamentis, quæ ſuo lentore glutinant. Adde quòd idem indicare uidetur nomen Græcum ἐπὶ, quod Latinis modò ſub, modò in ſignificat. Vnde nil aliud nobis epithymum infert, quàm in thymo, uel ſub thymo. Id quod flori thymi quomodo conuenire poſſit, non uideo: utpote qui non in thymo, neque ſub thymo naſcatur, ſed ſuper thymo, ea eminentiori parte, qua capitula emergunt. His alia accedit ratio, quòd cùm ſcripſerit Dioſcorides Epithymum plurimum in Cappadocia, & Pamphylia gigni, facilè colligi poteſt, ipſum de Epithymo uulgaris uſus eſſe locutum. Quippe ſi epithymum proprij thymi florem eſſe duxiſſet, ei ſanè opus non
fuiſſet ſcribere, quòd magis ijs in locis epithymum copioſum proueniret, quàm alibi: quoniam ſcripſiſſe ſat erat, oriri epi- 1

Epithymũ ubi plurimum.

thymum, ubicunque thymũ proueniat, hoc argumento, quòd thymum ubicunque naſcatur, æſtate ſuos edat flores. Epithymum in thymo ſatureiæ ſimili nos ſæpiſſimè legimus prope Goritiam Saluatino, & Gargaro montibus ſupra Salicanum, qui eo durioris thymi genere copioſè ueſtiuntur, ſed cui epithymum inſideat eo tantùm tractu, qui ad meridiem ſpectat. Etſi enim montes illi thymo omni ex parte ſcatent, nuſquam tamen thymi plantas mihi licuit inuenire, in quibus Epithymum ſpectaretur, niſi in amœniore montis parte, ubi herbæ enatæ auſtro perflantur. Quamobrem nil mirum eſſe debet quòd in Pamphylia, & Cappadocia epithymum frequentiſſimum proueniat. Sed quoniam tot ſcio me fruſtrà huc adduxiſſe argumenta, quibus meam firmaui ſententiam, niſi etiam Plinij auctoritati, qua nititur Braſauolus, clarius reſponderem: idcirco illi ita reſponſum uolo, quòd cùm Plinius Dioſcoridis mentem, à quo priorem ſuorum uerborum partem ſumpſiſſe uidetur, non rectè perceperit, ideo non affirmatè, ſed dubiè duo fecit Epithymi genera, & aliorum potius, quàm ſuam opi-
nionem retulit, cùm inquit. Epithymum eſt flos è thymo ſatureiæ ſimili. Differentia, quòd hic herbaceus eſt, alterius 2

Plinii lapſus.

thymi albus. Quidam aliter epithymum tradunt ſine radice naſci, tenuis ſimilitudine pili, &c. Porrò uerò idem Plinius in ijs uerbis erraſſe deprehenditur, quòd maiori, durioriq; thymo herbaceum florem, minori uerò album reddiderit: cùm tamen minoris flos purpureus ſit, alterius autem modò candidus, modò in candido purpuraſcens. Hinc itaque perſpicuum fit, tam confuſè, & inconſtanter de epithymo, & thymo tractaſſe Plinium, ut nihil certi in hac re ex eius uerbis

Monachorum expoſitio uana.

elici poſſit. Cæterùm hallucinantur, mea quidem ſententia, in Epithymi hiſtoria, etiam Monachi illi reuerendi, qui in Meſuem commentarios ediderunt: quippe qui Dioſcoridis uerba perperàm interpretati deprehendantur, etſi ut fortè alijs doctiores uiderentur, ſuam in Epithymo ſententiam proferant ijs uerbis. Certiſſimè à paucis uerus ſenſus uerborum Dioſcoridis de epithymo percipitur. nam cùm ipſe Dioſcorides dicat capitulo de epithymo, epithymum flos eſt è thymo ſatureiæ ſimilis, non per hoc intelligit Epithymum, ſcilicet capillamentum thymi eſſe ſimile herbæ ſatureiæ, ſed aſſerit illud di-
ctum capillamentum thymi eſſe ſimile capillamento ſatureiæ, ſcilicet thymbræ. quia etiam & ſupra thymbram generatur 3
huiuſmodi capillamentum, ſicut ſupra thymum. hæc patres illi. In quibus facilè cognoſcitur horum inanis quædam iactantia, ne dicam, pace ſua, ignorantia. quòd ſenſus uerborum obſcuros, claros reddere profiteantur, atque ijs ſubinde, ut mihi uidetur, maiorem caliginem offundant. Quòd enim Dioſcoridis ſententia hoc loco euidentior ſit, quàm ut exponi debeat, quòdq; apertè Monachis refragetur, eius uerba teſtantur, quæ ita Græcè habent. Ἐπίθυμον θύμου ἐστὶν ἄνθος τοῦ σκληροτέρου καὶ θύμβρᾳ ἐοικότος. hoc eſt ad uerbum. Epithymum thymi eſt flos durioris & ſatureiæ ſimilis. His ſanè uerbis liquet, quòd Dioſcorides non comparat Epithymum, quod florem thymi uocat, flori ſatureiæ, ut Monachi illi malè interpretantur, ſed illud genitiuum ἐοικότος ad thymum tantùm refert: ita ut thymum, cui Epithymum inſidet, ſatureiæ ſimile faciat. Thymi nanque duo habentur genera. Vnum maius ſatureiæ ſimile, in quo epithymum proſilit. Alterum minus, tenuiſſimis folijs refertum, in quo nullum naſcitur epithymum. Hoc certè non latebat Dioſcoridem. quare ne quiſpiam fortaſſe puta
ret utrique thymo epithymum innaſci, id tantùm in thymo duriori inueniri prodidit. Sed ſatis ſuperq; de Epithymo diſpu 4

Epithymi uires ex Meſue, & Gal.

tatum eſt: iam medicinæ reddenda eſt ratio, & de eius uiribus agendum. Illud ſibi peculiare aſciuit Epithymum (ut teſtatum reliquit Meſues in ſuis ſimplicibus) quòd ualentius cæteris medicamentis atram bilem excernit, idq; facilè, & citra ullam moleſtiam præſtat. Efficax eſt ad morbos cerebri, nempe melancholiam, epilepſiam, diuturnos capitis dolores, aliasq; atrabiliarias ægritudines. Confert cordis tremoribus, & animi deliquijs. Præterea cunctis lienis affectibus mirè opitulatur: item renum uitijs, & hypochondriaca melancholia uexatis. Frequens epithymi uſus: datur enim utiliſſimè aduerſus carcinomata, elephantiaſin, & ulcera maligna, & atra. quin & quartana febre detentos liberat. Epithymi uires breuiſſimè perſtrinxit Galenus libro VI. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Epithymum thymi facultatem habet, ad omnia efficacius. exiccat, & excalfacit ordine tertio. hactenus Galenus. Verùm quia Epithymum ob ſimilitu

Caſſuthæ hiſt. & uires.

dinem mihi ad memoriam reuocauit CASSVTHAM ita à peritioribus medicis uocatam, licet officinis, & herbariorum
uulgò rectius Cuſcuta nominetur. At cùm à ueteribus Græcis nihil, quod conſtet, de ea memoriæ proditum ſit, hic locus po- 5
ſcere uidetur, ut de ea aliquid diſſeramus. Cuſcuta igitur, eius generis eſt, ut in frutices, & herbas epithymi modo proſiliat, & uiuat earum adminiculo fulta, nulla radice nixa, ſed uelut ab alarum ſinu prodeuntibus cirris, capillamentisue longiſſimis. Hæc ſtatim ab exortu plantarum ramulis ſe implicat, & adeò crebris inuolutionibus his ſe circumuoluit, ut breui plantas ipſas ſtrangulet, atque enecet. Folijs nullis unquam ueſtita uiſitur. Flores tamen edit albos, quàm plurimos, à quibus ſemen tenue prodit. Cirri rufeſcunt, uitium capreolis craſſitudine, & faci pares. Sunt qui putent, admirabile hoc plantæ genus Plinio Caſſytam appellari & proinde eam caſſutham nominant. Is uerò libro XVI. capite ultimo, ubi ita ſcriptum reliquit. Eſt & in Syria herba, quæ uocatur Caſſytas, non tantùm arboribus, ſed ipſis etiam ſpinis circumuoluens ſeſe. Nec plura Plinius: Ex quibus equidem, quòd reperiantur Plinij codices, in quibus cadytas, non caſſytas legitur, quòdq; hæc arboribus tantùm, & ſpinis ſe circumuoluat, noſtra uerò Cuſcuta duntaxat herbas, &
frutices, non arbores complectatur, & irretiat, non auſim affirmare uulgarem Cuſcutam eſſe Plinij caſſytam; præſertim 6
cùm in Syria tantùm naſci ſcribat ipſe Plinius. Credidere præterea plerique Cuſcutæ eandem ineſſe facultatem, quæ & plantis

CVSCVTA.

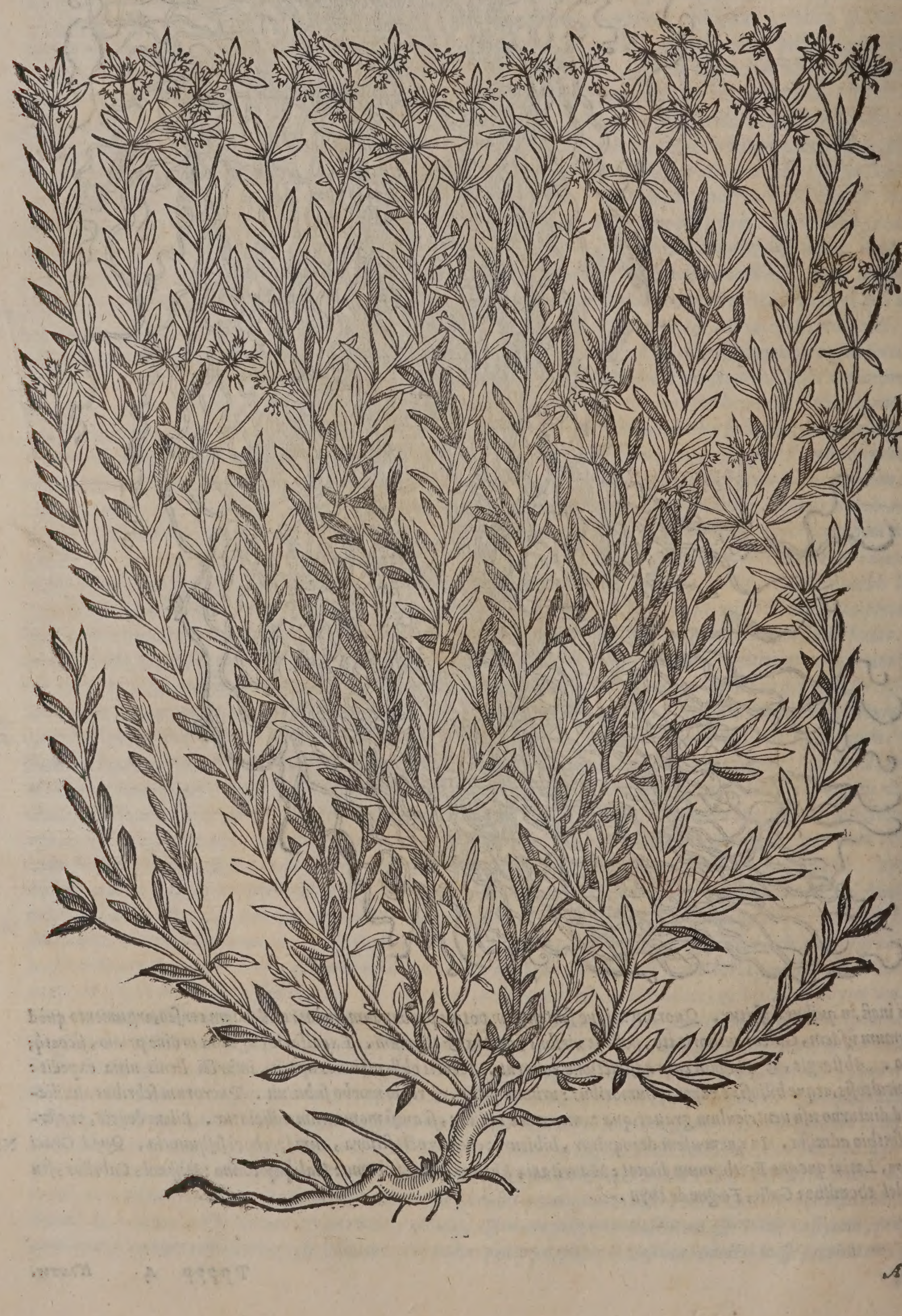
O *plantis inest,in quibus nascitur. Quorum utique sententiam potius probandam,quàm refellendam censeo,argumento quòd Epithymum ijsdem, Galeni authoritate, polleat uiribus, quibus & thymum. Excalfacit Cassutha ordine primo, siccatq; secundo. Abstergit, & quadam cum adstrictione roborat. Iecoris obstructiones aperit, infarcti lienis uitia expedit: uenas pituitosis,atque biliosis exonerat humoribus: urinam pellit, & regio morbo subuenit. Puerorum febribus auxiliatur: sed diuturno usu uentriculum grauat,quæ tamen noxa tollitur, si anisi momentum adijciatur. Bilem deijcit, præsertim absinthio admista. In quem usum decoquitur, bibiturq; eius decocti selibra, cum sacchari sesquuncia. Quod Græci* ἐπίθυμον, *Latini quoque Epithymum dicunt: Mauritani, Efitimo, seu Efichemo: Itali Epithimo: Hispani, Cabellos, seu flores del thomilho: Galli, Teigne de thyn.* Nomina.

Ἄλυπον. ALYPVM. CAP. CLXXIII.

ALypon ſurculoſa herba eſt, ſubrubra: gracilibus ramulis: tenuibus folijs: flore molli, leui, & copioſo: radice [betæ, tenui,] referta acri ſucco: [ſemine epithymi.] Gignitur in maritimis, maximè Libyæ, quàm largiſſima, quanquam alibi quoque plurima prouenit. Semen atram bilem deij- 1
cit, ſi menſura epithymo pari cum ſale, & aceto ſumatur: uerùm interanea leuiter exulcerat.

Concluſa non legit Orib.

ALYPVM.

Alypi conſid.

ALypum, eiusq; radix(ſi Actuario credimus)nil aliud ſanè fuerit, quàm officinarum Turpetum, turbit Arabibus dictum, quod album uocant. Ipſe enim ſuo de compoſitione medicamentorum libello, ubi minoris parandæ triphe-ræ rationem docet(ſi rectè uertit Ruellius)ſic inquit. Si hoc medicamento pituitæ deiectionem moliri inſtituis, alypum, id eſt, album turpetum addas. Idem pòſt, ubi de ſimplicibus medicamentis uomitum cientibus tractauit, ita ſcribit. Turpetum, quod radix eſt pityuſæ, & album alypiæ, glutinoſam detrahit pituitam. Verùm quia idem Actuarius, paulò antè Alypum deſcribens, prodidit eius ſemen atram bilem per aluum ducere, putauere quidam Actuario alypiam ab alypo differre, quòd huius ſeminis tantùm uires reddiderit. Sed ijs reſpondi poteſt, quòd cùm probè ſciret Actuarius aliam uim ineſſe ſemini, aliam uerò radicibus, proinde de radicibus ſub turpeti, & de ſemine ſub Alypi nomine diſſeruit. Plantæ enim habentur, quæ alium folijs, alium ſemine, alium radicibus effectum præbent. Medium herba nobis exemplo erit, quæ, Dioſcoridis teſtimonio, menſes ſiſtit, cùm tamen eius ſemen contrarium efficiat. Quamobrem facilè crediderim Alypum, & Alipiam nullis inter ſe notis diffidere: nec modò his rationibus fretus; ſed etiam Pauli authoritate. quippe qui libro VII. Alypum inter ea, quæ atram bilem depellunt, commemorauit ijs uerbis. Alypi ſemen inferius atram purgare bilem pari epithymo menſura, cum ſale, & aceto dictum eſt: inteſtina uerò, ſi fidem Dioſcoridi acommodamus, leuiter exulcerat. Eſt autem, meo iudico, quæ nunc Alypias uocatur. hæc Paulus. Ex quibus palàm eſt, Paulo nullam inter Alypum, & Alypiam fieri differentiam. Sed hæc dicta ſint ad Actuarij mentem; non quidem ad præfixam ſententiam noſtram. nam cùm tantum radices ſolæ, eæq; in particulas diſſectæ, nec uſquàm uiuam earum plantam uiderim, ex unguibus tantùm leonem non iudicabo. Ideoq; uelim, ut aliorum ſit quoque iudicium, & præſertim cùm parum referat ad morbos curandos, ſcire cuius plantæ Turpetum ſit radix, cùm eius facultates optimæ à medicis perſpectæ ſint. Cæterùm ad nos ſolam radicem deferri, neque ullum hactenus qui plantam, uel ſemen oſtenderit, me nactum fuiſſe, antea prodideram in commentarijs noſtris Italica lingua conſcriptis. Verùm hoc tempore Lucas Ghinus uir rei medicæ eruditiſſimus, Piſis herbam hanc pro Alypo ad nos miſit, cuius hîc picturam damus, quæ quidem deſcriptioni pulchrè quadrare deprehenditur. Alypi, quod legerim, non meminit Galenus in ſimplicium medicamentorum cenſu. Hîc de Turpeti uiribus nobis differendum eſſet, niſi ſuperius in Tripolij commentatione, eius hiſtoriam, ac facultates latius proſecuti eſſemus, quàm ut adhuc plura dicenda, uel addenda ſuperſint. Herba, quæ ἄλυπον Græcè, Alypum quoque & Alypia Latinè dicitur: Italicè, Alipo.

Opinio quorũdam refutata. — Alypi uires ex Paulo. — Nomina.

Ἔμπετρον. EMPETRVM. CAP. CLXXIIII.

Empetri cap. deeſt in meo exemplari.

EMpetron aliqui phacoides uocant. naſcitur in montibus, & maritimis, ſalſo guſtu: ſed quo propius terreno fuerit, amarius ſentitur. Trahit bilem, pituitam, & aquam, ſi bibatur in iure aliquo aut hydromelite.

Empetri conſideratio.

EMpetri herbæ faciem nullis prorſus notis depinxit Dioſcorides. Vnde ſolo nomine nobis de hac herba potius diuinandum eſſet, quàm quòd aliquid certi, ac perpetui ſtatui poßit. Non deſunt tamen qui Oedipum ſe faciant, & hæc Dioſcoridis obſcura quaſi ænigmata audeant ſoluere. Hi ſiquidem Empetron eam plantam putant eſſe, quam hodie Romani Fœniculum marinum appellant, alij uulgari ſermone herba di San Piero. Sed hanc nos ſuperius libro ſecundo legitimum eſſe crithmum, pluribus probauimus. Porrò & ubi naſcatur Empetron, & quibus facultatibus ſit præditum, Plinius quoque tradidit lib. XXVII. cap. IX. ita ut ea planè à Dioſcoride mutuatur deprehendatur. Verùm in reddendis medicinis, nominis fortaſſe ſimilitudine deceptus, quòd Empetron ſaxifragam eſſe exiſtimauerit, uires, quas utrique ſeorſum tribuit Dioſcorides ipſe uni Empetro aſſignauit, addens huic, quòd urinas cieat, & calculos frangat: quæ medicinæ ſaxifragæ debentur. Qua in re Plinium omnino erraſſe fatendum eſt. Empetri meminit Galenus libro VI. ſimplicium medicamentorum, ubi de eius uiribus in hunc modum diſſerit. Empetron ad ſolas purgationes uidetur eſſe commodum, bilem, ac pituitam educens. Guſtu ſalſum eſt: proinde ad alia quoque utaris licet, ad quæ pollere oſtendimus ſubſtantiam ſalſam. Nominatur item praſoides. Hæc Galenus. qui tamen à Dioſcoride in nomenclatura diſcordat: quandoquidem alter Empetron phacoides à quibuſdam uocari prodidit, alter uerò praſoides dici ait. Quare non deeſt ſuſpicio, quin aut horum alter errauerit, aut alterius codex hoc in loco ſit deprauatus. Non enim uideo, quomodo rectè idem Empetron ſimile reddi poſſit, & lenti, & porro, ut illa nomina demonſtrant. Quod Græci ἔμπετρον, Latini ſimiliter Empetrum & Calcifragam nominant: Itali, Empetro.

Plinii error. — Empetri uires ex Gal. — Nomina.

Ἄμπελος ἀγρία. VITIS SYLVESTRIS. CAP. CLXXV.

VItis ſylueſtris ſarmenta uitis[a] modo prælonga emittit, aſpera lignoſa, [rimoſo cortice,] folijs hortenſis ſolani, longioribus, ac latioribus, [b] muſcoſo flore, & capillaceo: fructu exiguis uuis ſimili, poſt maturitatem rubente: rotunda eſt acinorum facies. Ferueſacta radix in aqua, & in cyathis duobus uini aqua marina diluti, pota, humorem alui ciet: ideo hydropicis datur. Vuæ eius uitia cutis in facie & maculas omnes expurgant. Enaſcentes uiticulæ, cibi gratia, ſale condiuntur.

a Orib. addit. οἰνοφόρον. i. uitis uiniferæ. Orib. non legit, rimoſo cortice.

b Orib. legit βοτρυοειδεῖς. i. racemoſo.

Vitis ſylueſtris conſid.

VItis ſylueſtris cuius imaginem hîc appingi curauimus; ita nobis appellanda fuit, non quòd omnino Dioſcoridis ἄμπελον ἀγρίαν eam facere uelimus: ſed quòd plures habeat notas, ac etiam facultates quæ illam repræſentant. Siquidem ſarmenta uitis modo emittit, folia habet hortenſis Solani fructum exiguis uuis ſimilem poſt maturitatem rubentem, cuius acinorum facies rotunda eſt. Nam hæc omnia uitis ſylueſtris ſunt indicia. Repugnat tamen florum figura, quòd muſcoſi

VITIS SYLVESTRIS.

muſcoſi non ſint, nec capillacei, ſed racematim cohærentes. Verùm cum in Oribaſij codice, qui ex Dioſcoride tranſcribit, legatur βοτρυώδεις, non βρυώδεις, *hoc loco, deprauatam eſſe Dioſcoridis lectionem, haud temerè cenſemus, & præſertim, quòd rationi magis conſentanea ſit Oribaſij lectio, quàm quæ Dioſcoridi (ut puto) deprauatè legitur. Siquidem nullam ſcio plantam; fructum uuæ modo proferentem, quæ flores racemoſos non fundat, adeò ut omnino ſtupidus dici poßit, qui aliter contendat. Præterea nec illud nobis obſtare uidetur, quòd hæc planta rimoſo cortice non ſit, cùm etiam uerbum illud* φλοιοῤῥαγοῦντα *in Oribaſio non legatur. Adde quoque, quòd hæc planta, omnibus ſuis facultatibus, agreſti uiti bellè correſpondeat. Noſtræ enim mulieres in Hetruria acinorum ſucco utuntur ad faciei nitorem, & ad lentigines, maculaſq; delendas. Nec deſunt, qui ſcriptis mandauerint, ſarmentorum & radicum decocto, ex uino albo, in operculato fictili parato, ſanari hydropicos & Regio morbo affectos. quòd non ſolum aluum exoluat, ſed urinam quoque moueat. Quibus rationibus, & autoritatibus fretus (ſit uel non ſit hæc planta Dioſcoridis* ἄμπελος ἀγρία*) non ab re eſſe nobis uiſum eſt, ſyluestrem uitem hanc ſtirpem appellari poſſe, quouſq; nouus appareat Dioſcorides, qui aliam ueriorem demonſtret. Sed quam miſerè hallucinentur, qui uitalbam nobis uulgò uocatam, quam alterius clematidis genus eſſe ſtatuimus, agreſtem uitem*

uitem faciunt, aliàs longiori commentatione (Deo permittente) diſſeremus. Theophraſtus uitem ſylueſtrem Atragenam uocaſſe uidetur lib. V. *cap. ultimo de plantarum hiſtoria, ubi de fomitibus ad ignem concipiendum egit. Antiqua enim ætas chalybem fortaſſe non experta, ex ligno duriore, & fungoſo ignem parabat: ad quod, meo indicio, ſylueſtris uitis materies admodum apta fuit. Fuchſius, Tragus, & alij nonnulli, qui in Germania de Stirpium natura & facultatibus ſcripſerunt, agreſtem hanc noſtram uitem Amaram dulcem appellauerunt, quòd manſus ſarmentorum cortex primo ſtatim occurſu amarus, & deinde paulò poſt dulcis ſentiatur, & præſertim ſi diutius ruminetur. De huius uitis ſylueſtris uiribus ſcripſit Galenus lib.* VI. *ſimplicium medicam. his uerbis. Vitis agreſtis racemi extergendi uim habent, ut epheleis, & næuos, & id genus omnia in extima cute exiſtentia curare poſſint. Sed & adſtrictionem quandam extrema germina obtinent, quæ & ſale condiri aſſolent.* Vitis ſylueſtris uires ex Gal. *Quæ uitis ἄμπελος ἀγρία Græcis, Vitis ſylueſtris Latinis uocatur: Vite ſaluatica, Italis.* Nomina.

Ἄμπελος λευκή. VITIS ALBA. CAP. CLXXVI.

VItem albam aliqui bryoniam uocant. Folijs, uiticulis, pampinisque ſatiuam uitem imitatur, ſed hirſutiora ſunt omnia: ea, quos prope ſe nacta ſit frutices, ſuis clauiculis complectitur: fru

VITIS ALBA, SIVE BRYONIA.

ctus

Conclusa non legit Orib.

a Dragom. ἡ ῥίζα λευκὴ, καὶ παχεῖα, ὡς καὶ κύημα. Radix candida, & crassa, ut & germen.

ctus rubens in uua dependet, quo coria pilis spoliantur. Ex ea asparagi, [qui prima germinatione exeunt,] decocti in cibo, aluum, & urinam cient. a Folia, fructus, radix acrem uim sortiuntur: itaque ulcerum phagedænis, gangrænis, chironijs, putrentium tibiarum tædio, efficaciter ex sale illinuntur. Radix corpus abstergit, & cutem erugat: uitia cutis in facie, uarosq́;, lentigines, & cicatrices nigras emendat, cum eruo, creta Chia, & fœno græco. Eodem effectu prodest decocta in oleo, usque dum liquescat: sugillata tollit, & reduuias committit. inflammationes discutit illita ex uino: suppurationes rumpit. medicamento aptè immiscetur, quod carnem exest: infracta ossa extrahit, trita, & imposita. Datur comitialibus in potu drachmæ pondere, quotidie anno toto: prodest attonitis, & uertigine laborantibus, consimiliter assumpta. Contra uiperarum ictus pota drachmis duabus, auxiliatur: partus necat: mentem interdum subturbat. Fœminarum locis apposita partus, secundasque morantes 1
trahit: cit urinam pota. Eclegma ex ea fit cum melle, difficilè spirantibus, strangulatu oppressis, tussientibus, uulsis, ruptis, & laterum doloribus. Lienem ternis obolis pota ex aceto triginta diebus, consumit: illinitur ad eadem cum fico. Ad muliebres quoque insessus decoquitur, siquidem uuluas purgat, sed abortum facit. Succus è radice uere exprimitur, qui trahit pituitam cum aqua mulsa potus. Ad psoras, & lepras semen efficaciter illinitur. Lactis abundantiam facit succus eius, si cum tritico decocto sorbeatur.

Vitis albæ consideratio, & uires.

Vitis alba officinis, & herbarijs Bryonia nominatur. Vulgo mulieribus Cucurbita syluestris dicitur. Nota omnibus ferè planta est, quòd passim secus uias, & propter sepes proueniat. Germinat hæc primo statim uere plures à radice emittens uiticulas, teneras, & hirsutas, quæ paulatim adolescentes per sepes & fruteta, arbusculas scandunt, & 2
suis clauiculis, quibus refertæ sunt, sese cum illis uinciunt. Folia profert uitigineis proxima, minora tamen, angulosa, aspera scabraq́;: flores racematim cohærentes, colore pallido & in stellæ modum radiantes. Fructum racemosum, uinosumq́;, acinis hortensis solani magnitudine æqualibus, colore primùm uiridi, & per maturitatem rubro, & quandoque nigro quem Dioscorides non uidit. Nos hunc in Vngaria, & Boemia copiosum uidimus. Quibus in locis nulla uisitur Bryonia, cuius fructus rubescat. Semen in acinis delitescit, glutinoso succo immersum, subrotundum ac paulo acuminatum. Radice nititur grandi, uastaq́;, perenni, carnosa, longitudine plerunque cubitum excedente. Crassitudine humani femoris, capite multis ceu uerrucis tuberoso, ima parte diuaricata, colore foris cinereo, & candida, & succosa intus pulpa; amaro, & subacri sapore, quinetiam fortiter adstringente, succo madet glutinoso, odore graui. Nascitur plurimum propter sepes, itinera & fruteta. Hanc inter sua deiectoria medicamenta reposuit Mesues, qui de ea hæc ad sensum scribit. Vitis syluestris, quòd hausta, quemadmodum & dracunculus, uentriculo, & iecinori noxam inferat, danda non 3
est, nisi aromatum puluere permista, aut addito mastiche, cydonijs malis, aut alijs adstringentibus, roborantibusq́; medicamentis. Succus è contrita radice expressus pituitam eijcit, urinam remorantem trahit, & cerebrum mundat: quinetiam pectus, & neruos à pituitosis, putridisq́; excrementis: uiscerum obstructiones aperit: renes à calculis expedit: subuenit item uertiginosis, comitialibusq́;. Præstat opem mirificè tussientibus: & induratos tumores resoluit, præsertim lienis, si cum uino, & ficubus tusa radix illinatur. Menstrua elicit, & uniuersum purgat uterum, atque etiam fœtum expellit, si in eius decocto insideant fœminæ. Succus fabarum, aut cicerum farina exceptus, maculas in facie, & uulnerum cicatrices emendat, linimenti modo adhibitus. Oleum excauatis eius radicibus immissum cineribusq́; incoctum, sugillata delet. Præterea mulieres uuluæ strangulationibus obnoxias mirum in modum iuuat, adeò ut eas à strangulatu liberet, & sanet. Equidem noui mulierem quotidie ferè per annos hoc morbo uexatam, quæ tandem à quodam uulgari herbario edocta, ut uinum album biberet, in quo uitis albæ radicis uncia efferbuisset dormitum itura semel in hebdomada, cùm 4

Vitis albæ uires ex Gal.

hac medicina per annum usa fuisset, optimè ex illo morbo conualuit. Vitis albæ meminit Galenus libro VI. simplicium medicamentorum, de eius uiribus ita scribens. Vitis albæ, quam & Bryoniam, & Psilothrum uocant, prima quidem germina ab omnibus pro more in uere eduntur, utpote edulium stomacho, eo quòd adstringat, gratum. Habent etiam subamaram, & modicè acrem adstrictionem: quare & urinam moderatè cient. At radix & abstergentem, & desiccantem, & tenuium partium, ac moderatè calidam uim obtinet: quamobrem & lienes induratos liquat, tum epota, tum foris cum ficubus imposita: & psoram, & lepram sanat. Porrò fructus eius racemi speciem præferens, ijs qui coria tingunt, utilis est.

Nomina.

Planta hæc Græcis ἄμπελος λευκὴ, & βρυωνία uocatur: Latinis, Vitis alba: Mauritanis, Fesire, Alfesire, Fessera siue Alfescera, Nezargiesan seu Nezarchasen: Italis, Vite bianca, & Zucca saluatica: Germanis, Stickwurtz, & Teufel Kirbsz: Hispanis, Nuexa & Anorca: Gallis, Colubrine, & couluree.

5

Ἄμπελος μέλαινα. VITIS NIGRA. CAP. CLXXVII.

Nigra uitis, quam aliqui nigram bryoniam uocant, folia fert hederæ, smilaceis proxima, sed maiora: caules etiam cognatos: capreolis suis arbores, quasi adminicula, comprehendit: fructus racematim cohærent, qui inter principia uirent, & post maturitatem nigrescunt: radix foris nigra, intus buxeo colore nitet. Viticulæ quæ primo germinum partu erumpunt, in olera recipiuntur. menses pellunt, urinas cient, lienem absumunt: uertiginosis, comitialibus, neruorum resolutione tentatis prosunt. Radix eadem, quæ uitis alba, præstat, sed inefficacius. Folia cum uino exulceratis iumentorum ceruicibus commodissimè illinuntur: luxatis itidem imponuntur.

VITIS NIGRA.

Vitis nigra Hetruſcis uulgò appellatur Tamaro, corrupto à tamno uocabulo. Sunt enim qui hanc tamnum, ſiue tamum etiam uocent, unde Latinis eius uua Taminia dicta eſt. Huius uiticulæ, quæ uere primùm è terra erumpunt, quòd aſparagis ſimiles ſint, eorum more decoctæ, hac etiam tempeſtate manduntur, quanuis non eam, quam aſparagi, cum palato ineant gratiam. Frequentiſsima hæc in Hetruria prouenit, quin & in Goritienſi comitatu, ubi Martio & Aprili menſibus, eius cauliculi in faſciculos digeſti in foro ueneunt ad ciborum uſum. Huic tamen, quæ in Italia naſcitur, illud tantùm obijci poſſe putauerim, quòd in uuarum colore ab illa diſſidere inueniatur, quam Dioſcorides repræſentauit, quòd huic uuæ poſt maturitatem nigreſcant, noſtræ uerò perpetuò rubentes ſpectentur: cætera enim, meo quidem iudicio, inter ſe maximè conueniunt. Sed illud nihil me mouet, neque facit, ut mutare debeam ſententiam, & credere hanc aliam eſſe à Vite nigra quòd uiderim in Vngaria, & Boemia (ut in præcedenti commentatione diximus) Bryoniam uniuerſam fructum ferre omnino nigrum, cùm tamen Dioſcorides rubri tantùm meminerit. quinetiam hoc idem in Sambuco ſpectatur, ea Vitis nigræ conſid.

BALSAMINA.

enim quæ in montibus prouenit, rubicundum fructum edit; altera uerò ex purpura nigricantem. Videtur quoque solanum hortense quibusdam in locis uuas ferre modò nigras, modò rubentes, modò croceas: quandoquidem natura plerunque cum florum, & fructuum colore ludere soleat, ut in uuis, cerasis, moris, ficubus, prunis, malis, & alijs compluribus perspicuò cernitur. Idcirco nil mirum esse debet, si in Italia Vitis nigra rubentes uuas proferat, alibi uerò nigras, ut in Græcia, Asia, alijsq; calidioribus, quòd huiusmodi discrimina sæpenumero cœli, ac soli diuersitate contingant. Hac igitur ratione fretus, quæ, ni fallor, illam obiectionem diluit, non dubitauerim asserere, hanc plantam, cuius etiam hîc effigiem pictam damus, esse ueram ac genuinam Vitem nigram, quoniam cæteræ omnes prorsus notæ illi adstipulari deprehenduntur. Cæterùm credidit Leonardus Fuchsius, medicus nostræ ætatis celebris, eam stirpem esse legitimam Vitem nigram, quæ nostris in Hetruria uulgò Vitalba dicitur, quamq; alteram esse Dioscoridis clematidem superius huius libri initio abundè ostendimus. Verùm hæc eius opinio nobis, pace sua, planè reprobanda uidetur. Siquidem nostra Vitalba non habet radicem foris nigram, intus

Fuchsij opin. reprobata.

buxeo

BALSAMINA ALTERA.

O *buxeo colore: non fert folia hederæ maiora, ſed potius minora, & per ambitum laciniata: nec ſemen edit in racemi modum, ſed ſimul compactum, nulla cum uuis ſimilitudine. Adde, quòd eadem ſua facultate exulcerat. Vitis uerò nigra exulceratis boum ceruicibus medetur, & luxatis ob adſtringentem uim, quam habet, utiliſſimè imponitur. Martinus Guidottinus, Tridentinus Myropola & rei plantariæ ſtudioſus, ſcripſit ad me ſuperioribus diebus, nuper à quibuſdam fortè fortuna obſeruatum eſſe, Vitis nigræ radici uim ineſſe præſtantiſſimam ad conciliandam uenerem, ſi ſub cineribus feruentibus decocta deuoretur. imo hoc quoque addit, ſuperare hanc cætera auxilia, quæ libidinis flammas accendunt, præter id quod haud ingratum ſit edulium. Vitis nigræ uires paucis perſtrinxit Galenus lib. VI. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Vitis nigra, uocatur autem hæc propriè bryonia, uiti albæ ad omnia ſimilis, niſi quòd imbecillior. hactenus Galenus de uite nigra. Huius autem ſucco (ut eſt author Meſues) nihil ualentius ad ſtrumas ſanandas, ſi cum uini, & mellis æquali portione is hauriatur. Præſtat ad idem radix quoque ſi tuſa, & melle excepta illinatur. Sed quoniam Vites tam*

VESICARIA REPENS.

Viticellæ, ſiue Balſaminæ hiſtoria.

alba, quàm nigra, de quibus hactenus dictum eſt, mihi in mentem eam herbam redegerunt, quæ aliquibus uulgò uocatur BALSAMINA, *alijs Viticella, alijs Momordica, alijs Caranza, cùm ueteribus nihil de ea poſteritatis memoriæ proditum ſit, ſitq; dotibus quàm plurimis non obſcuris prædita, hunc locum opportunum duximus, in quo huius herbæ hiſtoria pertractetur. Eſt itaque* VITICELLA, *ſiue Balſamina, planta, quæ prælongis, tenuibusq; uiticulis, ultro citroq; reptantibus, proximas tum herbas, tum arbuſculas comprehendit: folijs uitis albæ, aut uiniferæ ſimilibus, ſed longè minoribus, magisque per ambitum laciniatis: capreolis tenuibus ex alarum ſinu prodeuntibus, quibus ſeſe implicat appoſitis adminiculis. Florem promit cucumeri ſimilem, colore ſubluteum: fructum utrinque turbinatum, qui oui ferè faciem repræſentat, cute carnoſa, quibuſdam acutis bullis rigente, dipſaci modo. Huic maturo puniceus color, qui præterea facilè diſſilit ultimam maturitatem adeptus. Semen includit anguriæ uocatæ ſimile, minus tamen, contectum cute craſſa, pingui, lubrica, & perquàm rubente. Planta hæc gracili nititur radice, nec citius fructum perficit, ac maturat, quàm aduentante autumno,*

Auguſto,

Auguſto,& Septembri menſibus. Nuſquam niſi ſata,quod ſciam,in Italia prouenit: pluribus autem in locis inibi plantatur, & naſcitur. Folia uulnera recentia glutinant. Fructus exempto ſemine inſolantur diu in oleo omphacino,aut macerantur eodem oleo in balneo calentis aquæ,aut equino calente fimo,fitq́; inde oleum præſtantiſſimum ad arcendas uulnerum,mamillarumq́; inflammationes,doloresq́; mulcendos. Valet idem ad exulceratos,inflammatosq́; uteros ſiphone iniectum. Doloribus hæmorrhoidum mirè auxiliatur: in quem uſum macerantur fructus (ut diximus) oleo amygdalino dulci, aut è ſemine lini expreſſo,addita ad unamquanq; olei libram,liquidæ uernicis uncia. Medetur hoc ambuſtis tam igne,quàm aqua. Punctis,ſauciatisq́; neruis utiliter illinitur: quin & uulnerum cicatrices tum attenuat,tum etiam prorſus delet. Scribunt recentiorum quidam, ſteriles mulieres fœcundas fieri,ſi à balneo medicamentis utero conferentibus parato, hoc oleo uteri oſculum ſibi perunxerint, ac demum ſuis ſe iunxerint uiris. Ramicoſis pueris efficax remedium eſt,ſi eo locus ſæpius perungatur. Foliorum puluis (ut ij affirmant,qui periculum fecerunt) cochlearis menſura ex plantaginis,ſiue equiſeti decocto inteſtinorum uulnera ſanat. Nec deſunt qui eundem puluerem laudibus efferant, ad coli dolores, & inteſtinorum tormina. Porrò illud hìc prætereundum non eſt,ne fortè huiuſce plantæ nomina alicui imponant,quòd ſunt qui Momordicam etiam appellent geranij genus quoddam, illud ſcilicet,quod maiora inter cætera folia profert, maluæ amplitudine, de quo libro tertio in Geranijs abundè diſſeruimus. Eſt & alia planta,quam Balſaminam quoque uocant,ſed à præſcripta facie longè diuerſa. Nanque caulis illi eſt craſſus, ſeſquicubitalis,pinguis,& ſucco prægnans,in quo numeroſi habentur rami abundè uegeti. Folia profert Salicis ferè modo longa & in uniuerſo ambitu ſerrata: flores prægrandes purpureos, retrò inflexè caudatos, è quibus poma ſuboriuntur alterius Balſaminæ non admodum diſſimilia turbinata, hirſuta, & quæ colore ſint primum uiridi,& deinde luteſcente. Diſſiliunt hæc per ſeſe,cùm ad ultimam peruenerunt maturitatem abiecto ſemine, quod lenticulæ faciem exprimit. Radicibus nititur numeroſis, craſſis, ac robuſtis. Putant quidam, (id quod etiam ſcribunt) iiſdem eſſe cum altera uiribus,uerùm nos nullam eius experientiam habemus. Cæterùm faciunt hæ plantæ, quæ ſuo reptatu arbores ſcandunt,& tabernacula,attegias,ſepes,& fruteta circumueſtiunt,ut hìc quoque plantam pariter arbores ſcandentem adtexam,quam VESICARIAM *repentem à fructuum facie recentiores uocant. Cuius hiſtoriam deſcripſimus ſuperius de Solano Halicacabo differentes, ubi hanc plantam excudendam ordinaueramus. Verùm quoniam à Typographi miniſtris id neglectum eſt, hìc eam inter has repentes, ſcandenteſque ſtirpes collocandam duximus. Quæ Vitis nigra Latinis, ἄμπελος μέλαινα Græcis nominatur: Arabibus, Feſire ſentanim, Feſireſim, Alfeſireſim, ſiue Faſerſin: Italis, Vite nera, & Tamaro: Hiſpanis, Congorca.*

Viticellæ uocatæ uires.

Nomina.

Πτέρις. FILIX MAS. CAP. CLXXVIII.

FIlici folia ſine caule, ſine fructu, ſine flore, ex uno pediculo cubitali longitudine exeunt, multifida,& lateribus [a] pinnata,ſub graui odore: radice per ſumma ceſpitum,nigra,oblonga,filices multas fundente, ſubaſtringente guſtu. naſcitur in montibus, & ſaxoſis. Radix latas tineas excutit,ſumpta drachmis quatuor ex aqua mulſa: melius ſi cum ſcammoniæ, aut ueratri nigri totidem obolis detur: ſed qui ſumunt, alia præguſtare debent. laborantes lienis incremento recreat. Radix & potu, & illitu cum axungia, uulneribus ſagitta arundinea factis, eſt auxilio. cuius rei probatio talis fertur. Peribit filix,quam per ambitum ſata copioſior arundo coronet: & contrà euaneſcens abibit arundo, quam obſepiens multa filix in orbem cinxerit.

a Meũ.& Cat. ἀνηπλωμένα ὡς πτέριξ.i. expãſa uelut ala.

Θηλυπτερίς. FILIX FOEMINA. CAP. CLXXIX.

FIlix fœmina [a] folijs eſt filicis, ſurculoſis, altioribusque, & quæ non ſingulari, ut illa, pediculo fulciantur: radicibus longis,pluribus, obliquis,quæ ex nigro in luteum flaueſcunt: aliquæ etiám num rubræ inueniuntur. Pellunt lata interaneorum animalia, cum melle, eclegmate ſumpto: potæ cum uino drachmis tribus teretes tineas eijciunt. Datæ fœminis ſterilitatem faciunt: & prægnantibus abortum, ſi ſupergrediantur. Farina humidis ulceribus, & cicatrici repugnantibus inſpargitur: iumentorum ceruicibus medetur. Folia recentia in oleribus cocta manduntur, ut uentrem emolliant.

a Meũ.& Cat. τὰ μὲν φυλλὰ πτέριδι ὅμοια, ὀν μονόμαχα δὲ ὡς τὰ ἐκείνης ἀλλὰ πολλὰς ἔχοντα ἀποφύσεις. i. folia quidem filici ſimilia habet, ſed non ex uno pediculo uelut illa, uerũ multas propagines habẽt.

FIlicis tam maris,quàm fœminæ plantas,nemo eſt,qui non nouerit. Mas etſi (ut Dioſcorides inquit) neque caulem, neque florem, neque ſemen profert: certò tamen compertum eſt à naturalium rerum indagatoribus, ſemen ferre filicem auerſis folijs inhærens, ſed adeò minutum, ut uiſum ferè fallat. Legitur abſciſſis propè radicem folijs,& in domo ſuſpenſis, ſubſtrato linteolo,aut papyro,ad finem Iunij;nam circa hoc tempus matureſcit. Atqui uulgus id colligi haud poſſe credit, niſi nocte feſtum diui Ioannis Baptiſtæ præcedente,ſuperſtitioſis quibuſdam admurmuratis uerbis quibus Cacodæmones fugari cenſet,qui filicis ſemen cuſtodire creduntur. Sed hæc, & fabuloſa ſunt & ſuperſtitioſa. Vtriuſque filicis meminit Theophraſtus lib. IX.*cap.*XX. *de plantarum hiſtoria,his uerbis. Filix fœmina utilis contra interaneorum animalia lata, melle ſubacta: & contra tenuia, in uino dulci cum farina hordeacea data. Si mulieribus grauidis detur, abortum facere: ſi cæteris,ſteriles in totum reddere aiunt. Differt fœmina filix à maſcula,quòd folium unico artu porrectum hæc habeat, radicem uerò craſſam,longam,& nigram. Harum igitur uires ſterilitati addixiſſe natura putatur. Hactenus de filicibus Theophraſtus. De iis etiam ſcripſit Plinius lib.*XXVII.*cap.*IX. *ſic inquiens. Filicis duo genera, nec florem habent, nec ſemen. Pterin Græci uocant, alij blechnon,cuius ex una radice complures exeunt filices,bina etiam cubita longitudine excedentes, non graues odore. Hanc marem exiſtimant. Alterum genus thelypterin Græci uocant, alij nymphæam pte-*

Filicis utriuſq; hiſt.

FILIX MAS.

rin. Eſt autem ſingularis, atque non fruticoſa (fortè rectius non ſingularis, atque fruticoſa) breuior, molliorq́; & denſior, folijs ad radicem canaliculatis. Vtriuſque radice ſues pingueſcunt. Folia utriuſque lateribus pinnata, unde nomen Græci impoſuere. Radices utrique longæ, in obliquum, nigræ, præcipuè cùm inaruere: ſiccari autem eas ſole oportet. Naſcuntur ubique, ſed maximè frigido ſolo. Effodi debent Vergilijs occidentibus. Vſus radicis in trimatu tantùm, neque antè, neque poſtea. Pellunt interaneorum animalia: ex his ptænias cum melle, cæteras ex uino dulci triduo potæ. Vtraque ſtomacho inutiliſſima. Aluum ſoluit, primò bilem trahens, mox aquam. melius ptænias cum ſcammonij pari pondere. Radix eius duûm obolorum pondere ex aqua, poſt unius diei abſtinentiam bibitur, melle prægustato, contra rheumatiſmos. Neutra danda fœminis, quoniam grauidis abortum, cæteris uerò ſterilitatem facit. Farina earum ulceribus tetris inſpargitur, iumentorum quoque ceruicibus. Folia cimicem necant, ſerpentem non recipiunt. Et libro XVIII. *cap.* VI. *idem de Filice hæc ſcripta reliquit. Filix biennio moritur, ſi frondem agere non patiaris. Id efficaciſſimè contingit germinantis ramis baculo decuſſis: ſuccus enim ex ipſa defluens necat radices. Aiunt & circa ſolſtitium auulſas non renaſci, nec arundine ſectas, aut exaratas uomeri arundine impoſita. Filicem utranque prodidit Galenus lib.* VIII. *ſimplicium*

Filicis utriuſq; uires ex Gal.

medica-

FILIX FOEMINA.

medicamentorum, ubi de earum uiribus in hunc modum diſſerit. Filix mas radicem habet maximè utilem: latum enim lumbricum interficit, ſi quis eam quatuor drachmarum pondere in aqua mulſa ſumpſerit. Ad eundem modum fœtum uiuum quidem necare, mortuum autem eijcere mirum non eſt: eſt enim amara, paulum habens adſtrictionis. Quamobrem ulceribus impoſita ualenter deſiccandi facultatem obtinet, non tamen mordax eſt. Similem ei uim habet Thelypteris nominata. Nomina. *Planta Græcis πτέρις & πτέριον, Latinis Filix appellatur: Arabibus, Sarax, ſeu Sarachs: Italis, Felce: Germanis, Vualdtfarn: Hiſpanis, Helecho yerua: Gallis, Oſmunda regale.*

Πολυπόδιον. FILICVLA. CAP. CLXXX.

FIlicula naſcitur in muſcoſis petris, & uetuſtis [a] arborum caudicibus, præſertim quercuum, palmi altitudine, filici ſimilis, ſubhirſuta, non tenui perinde diuiſura. Radix piloſa, in qua continentur cirri, ceu polyporum, craſſitudine digiti minimi, coloris intus herbacei, auſtera aliquantùm, & guſtu

[a] Meū. & Cat. δρυῶν. i. quercuum.

POLYPODIVM.

ſubdulcis. Purgandi uim habet. Coquitur cum gallina, aut piſcibus, aut beta, aut malua, ad aluum ſoluendam. Aridæ farina aquæ mulſæ inſparſa, detrahit bilem, & pituitam: trita luxatis efficaciter illinitur, & aduerſus rimas, quæ inter digitos fiunt.

Polypodij conſideratio.

Polypodium Latinis Filicula nuncupatur. Recentiores medici, atque etiam officinæ Græcum nomen retinent. Eius duo reperiuntur genera. Alterum, de quo hîc Dioſcorides diſſerit, omnibus notum eſt, quòd ubiq; locorum frequens proueniat. Alterum uerò non niſi paucis cognitum eſſe reor, folio aſpleni, ſed longiore, uiridiore, magiſq; per ambitum laciniato: radice priori ſimili, graciliore tamen paulò. hoc plurimum naſcitur in montium ſyluis. Nos copioſum uidimus, legimusq; quibuſdam in montibus, per quos iter breue, ac compendioſum faciunt, qui Goritia Labacum contendunt. Prætulit Meſues filiculam, quæ in quercuum caudicibus gignitur, quòd ea, quæ ſolo, aut muſcoſis lapidibus innaſcitur, ſuo quodam exuberante, inconcoctoq; humore maximè uentriculo ſit noxia, quòdq; ipſum flatibus repleat, ac etiam ſubuertat.

POLYPODIVM ALTERVM.

ſubuertat. Id quod poſtea in uniuerſum de omni Filicula ſubiunxit, dicens. Polypodium inter ea recenſetur medicamenta, quæ uel maximè corpora exiccant, & extenuant: ſubuerſionem, & nauſeam facit. In quo tamen Meſui refragatur doctiſſimus Manardus Ferrarienſis, aſſerens, quòd polypodium, cùm imbecilliter leuiterq; purget corpora extenuare non poßit. addens ſe certò ſcire, quòd idem per ſe exhibitum, nullam ſtomacho inferat iniuriam. Proinde Auerroi in hoc magis adſtipulandum cenſet, quàm alteri: quandoquidem Auerroes author eſt, Polypodium tutum eſſe medicamentum, & epithymo præſtantius. Polypodium (ut teſtatum reliquit Actuarius in libro de compoſitione medicamentorum) bilem, & præſertim atram, & pituitam extrahit. Dantur purgatæ radicis ſeni ſcrupuli adfuſa aqua mulſa. Mediocriter uerò aluum ciet, & citra moleſtiam, tum in gallinaceo iure, tum in cremore ptiſanæ cocta radix. Polypodio facultatem duntaxat aſſignauit Galenus libro VIII. *ſimplicium medicamentorum, ijs uerbis. Polypodium dulcem ſimul & auſteram habet uincentem qualitatem, ut facultatis ſit admodum deſiccantis, citra morſum tamen. hæc Galenus. Ex quibus ſanè ſatis conſtare poſſe arbitror, Meſuem rectè dixiſſe, & in hoc immeritò à Manardo reprehenſum fuiſſe. Nam quod Polypodium abundè exiccet, Galenus teſtis eſt grauiſſimus. Ex quo cur etiam efficaciter extenuare non poßit (ut inquit Me-*

Polypodii uires ex Actuario, & Gal.

ſues)

ſues) non equidem uideo. Quare potius adducor, ut in hoc opinio Manardi alioqui celebris, mihi planè reprobanda uideatur. πολυπόδιον *quod Græcis, Latinis ſimiliter Polypodium & Filicula uocatur: Mauritanis, Bisberg, Aibeig, ſiue Beſfaigi: Italis, Polipodio: Germanis, Engelſuesz, Baumſſar, & Dropſſauuerz: Hiſpanis, Filipodio, & Polipopio: Gallis, Polypode.*

Nomina.

Δρυοπτερὶς. DRYOPTERIS. CAP. CLXXXI.

DRyopteris naſcitur in ueterum quercuum muſco, filici ſimilis, multo minore foliorum inciſura: radicibus inuicem implexis, hirſutis, guſtu acerbis, in dulcedinem uergentibus. Pſilothrum eſt cum radicibus trita: illinitur enim primùm [a] uſque dum ſudorem euocet, mox ſudor abluitur, & recens imponitur.

[a] Meum. μετὰ τὸ ἱμάσαι τῶν χρῶτα. i. poſtquàm corpus exudauit.

DRYOPTERIS.

Dryopteridis conſid.

NOn aliud Græcis ſignificat Dryopteris, quàm filix in quercubus naſcens, quòd filix hæc in annoſis, muſcoſiſq; (ut Dioſcorides inquit) quercubus proueniat, folijs filicem ad unguem referentibus. Naſcitur etiam humenti ſolo, & inter uepres, circa quercuum caudices: eam ſiquidem ipſe in Goritienſi agro pluribus in locis inueni extra quercuum caudices

dices enatam, nullis repugnantibus notis. Dryopteris ijs, qui ſyluas ingentes frequentant, notiſſima eſt. Dantur Dryopteris radices in puluerem contritæ, & cum furfuribus miſtæ, addito ſalis, & ſulphuris momento, equis deuorandæ aduerſus inteſtinorum uermes. Nanque potenter illos expellunt, & interimunt. Dryopteridis meminit Galenus libro VI. ſimplicium medicamentorum, eius facultates referens, his uerbis. Dryopteris guſtu miſtam facultatem præfert, dulcem, acrem, amaram: in radice uerò item acerbam. Facultatem habet ſepticam, proinde etiam pilis glabram cutem efficit. Quæ δρυοπτερὶς Græcè, Dryopteris item & Filix quercus Latinè dicitur. Dryopteridis facult. ex Gal. Nomina.

Κνίκος. CNICVS. CAP. CLXXXII.

CNicus folijs conſtat oblongis, per ambitum diuiſis, [a] aſperis, ſpinoſis: caule ſeſquipedali: capitulo magnitudine grandis oliuæ: flore croci: ſemine candido, alioqui rufo, longo, anguloſo.

a Meum. παχέα.i.craſſis, & rectè quidē, cū nulla ſit in folijs aſperitas.

CNICVS.

Huius

Huius flore in obſonijs utuntur. Seminis tuſi, & expreſſi ſuccus, cum aqua mulſa, uel iure gallinacei, aluum purgat: ſed ſtomacho aduerſatur. Ex eo autem fiunt offulæ, quas placentulas uocant, adiectis ſucco amygdalis, nitro, aniſo, & melle decocto, quæ aluum emolliunt. Hæ in partes quatuor findun-tur, quæ nucis iuglandis magnitudinem impleant: è quibus ante cœnam duas, uel tres ſumpſiſſe ſatis eſt. Ratio temperandi hæc eſt. Cnici candidi ſextarius, amygdalarum toſtarum & delibratarum cyathi tres, aniſi ſextarius unus, aphronitri drachma una, cum carnibus triginta caricarum. Seminis ſuccus lac cogit, & magis ipſum reſoluendæ alui facultate donat.

Cnici conſid.

SVnt in Italia, qui Cnicum Crocum Saracenicum appellent, quòd eius flore plerunque croci loco rura utantur: tametſi officinæ Mauritanos ſecutæ Cartamum uocent. Cnicus (ut author eſt Theophraſtus libro VI. cap. IIII. de plantarum hiſtoria) duorum eſt generum, ſatiuum unum, alterum ſylueſtre, ut latius libro tertio in Atractylidis mentione retulimus. Porrò in uſum medicinæ ſemen tantùm uenit. Qui noſtris in agris, & hortis ſeritur, ſingularem emittit caulem, ſeſquipedalem, & quandoque maiorem, teretem, rectum ex cæſio albicantem, ſtriatumq́;, durum, atque lignoſum; ramis à medio caule copioſis, dodrante longioribus, rectisq́;. Folia illi ſunt oblonga, craßiuſcula, robuſta, glabra & uenoſa, in mucronem deſinentia, & circumquaque infirmis etiam ſpinis circumuallata; & ſine pediculis è ramis prodeuntia. Spectantur in ramorum ſummitatibus acanacea capitula, in latum turbinem faſtigiata, oblongis, & aculeatis ſquammis compacta, radiantibus circunquaque foliolis, aculeis pariter rigentibus, & ſyderis faciem repræſentantibus. Flores è medijs capitulis erumpunt circa canis exortum, capillacei & graciles, ut in cæteris acanaceis, aureo colore ad rubrum inclinante, copioſi, & densè conſtipati, crocinis ſtaminibus æmuli. Semen eſt illi album, anguloſum, læui cortice, ac duro, hordeo ferè ſimile, ſed paulo maius, alba intus medulla. Radice nititur oblonga, gracili, fibrataq́;, ſed nullius in medicina uſus. Pituitam, & aquas extrahit: quo fit, ut coli dolore affectis, & aqua inter cutem laborantibus, opem mirificè præſtet, non modò hauſtum, ſed & clyſteribus infuſum. Seminis medulla à putaminibus repurgata, & ſaccharo eclegmatis modo excepta, pectus, & pulmones abſtergit, uocem clarificat, prolificumq́; ſemen auget. Hæc ille. Excalfacit ſeminis medulla, extenuat, aperit, digerit, & flatus pellit. Eadem lac cogit, coaguli modo. Pſitaci, quos uulgo uocamus Papagalli, auidiſſimè Cnici ſemine ueſcuntur, nec tamen eorum aluus exoluitur. Cnici uires paucis perſtrinxit Galenus libro VII. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Cnici ſemine duntaxat ad purgationes utimur. Tertij eſt ordinis excalfacientium, ſi quis foris eo uti uolet. Eius planta κνῖκος Græcis, Cnicus, & Cnecus Latinis appellatur: Mauritanis, Kartam, ſiue Charthom: Italis, Zaffarano Saraceneſco: Germanis, Vuilder ſaffran: Hiſpanis, Alacor, & Semente de papagaios: Gallis, Saffran baſtard, & Saffran ſauuage.

Cnici uires ex Gal.

Nomina.

1 2 3

λινόζωσις. MERCVRIALIS. CAP. CLXXXIII.

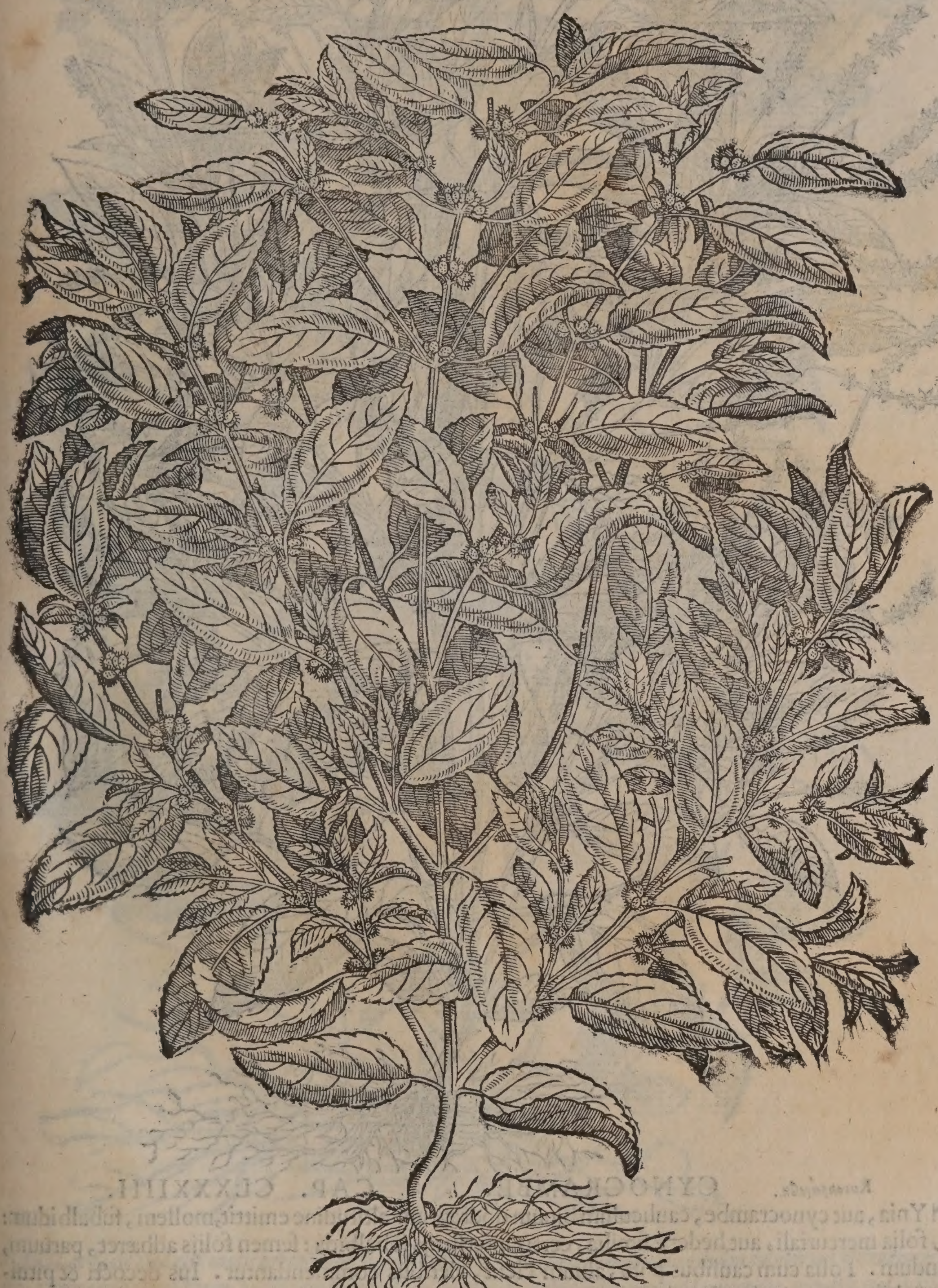
LInozoſtis, aliqui parthenion, alij hermû botanion appellant, folijs conſtat ocimi, helxinæ cognatis, ſed minoribus: ramulis duplici geniculorum modo cinctis, alarum cauis multis. fructu fœminæ, copioſo, quandam racemorum ſpeciem præbente: mari è foliorum ſinu dependente, paruo, rotundo, ceu binis teſticulis unà cohærentibus: frutice dodrantali, aut maiore. Vtraque in oleribus manditur, ad aluum ciendam. cocta in aqua, epoto iure, bilem aquamq́; detrahit. Conſtat, ut mares gignantur, hunc facere: ut fœminæ, illam, ſi à purgatione bibantur, & trita folia genitalibus admoueantur. 4

Mercurialis conſi. & hiſt. ex Plin.

MErcurialem, quæ Græcis Linozoſtis appellatur, duorum generum eſſe conſtat: unum mas, alterum fœmina. Vtraque non modò medicis, ac ſeplaſiarijs uulgaris admodum eſt notitiæ; ſed etiam mulierculis, & ferè omnibus, quòd in clyſteribus plerunque imponatur. Quare non eſt, cur de Mercuriali hîc pluribus diſſeramus. Subijciam tamen quæ de ea memoriæ prodidit Plinius lib. XXV. cap. V. his uerbis. Linozoſtis, inquit, ſiue parthenion, à Mercurio inuenta eſt, ideo apud Græcos hermû poan multi uocant eam, apud nos omnes mercurialem. Duo eius genera, maſculus, & fœmina, quæ efficacior: caule cubitali interdum, ramoſo in cacumine, ocimo anguſtioribus folijs, geniculis denſis, alarum cauis multis: ſemine in geniculis dependente, fœminæ copioſo, mari iuxta genicula ſtante, rariore, ac breui, contortoq́ue, fœminæ ſoluto, & candido: folia maribus nigriora, fœminis candidiora: radix ſuperuacua, prætenuis. Naſcuntur in campeſtribus cultis. Mirum eſt, quod de utroque eorum genere proditur: ut mares gignantur hunc facere, ut fœminæ illam. Hoc contingere, ſi à conceptu ſuccus protinus bibatur in paſſo, edanturúe folia decocta ex oleo & ſale, uel cruda ex aceto. Quidam decoquunt eam in nouo fictili, cum heliotropio, & duabus, aut tribus ſpicis, donec decoquatur. Decoctum dari iubent, & herbam ipſam in cibo, altero die purgationis mulieribus per triduum, quarto die à balneo coire eas. Hippocrates miris laudibus in mulierum uſu prædicauit illas: eas ad hunc modum adhuc medicorum nemo nouit. Ille eas uuluæ cum melle, uel roſaceo, uel irino, uel lirino admouit. Item ad ciendos menſes, ſecundaſque, hoc idem præſtare potu, fotuq́; dixit. Inſtillauit auribus ſurdis ſuccum, inunxitq́; cum uino uetere. Aluo folia impoſuit, epiphoris, ſtranguriæ, & ueſicæ. Decoctum eius dedit cum myrrha, & thure. Aluo quidem ſoluendæ, uel in febri, decoquitur quantum manus capiat, in duobus ſextarijs aquæ ad dimidias. bibitur ſale, & melle admiſto, necnon cum ungula ſuis, aut gallinaceo decoctum ſalubrius. Purgationis cauſa putauere aliqui utranque dandam, ſiue cum malua decoctum. Thoracem purgant, bilem detrahunt, ſed ſtomachum lædunt. Hactenus de mercuriali Plinius. Cæterùm obſeruatum quoque eſt, tolli uerrucas

5 6

MERCVRIALIS MAS.

uerrucas omne genus illius utriuſque folijs, uel eorum ſucco. Vtriuſque ſemen cum abſinthio decoctum, ictericos mirificè iuuat. Malis item quæ ſerpunt, ſuccus cum aceto medetur. Eius quoque uires deſcripſit Galenus libro VII. *ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Mercuriali utuntur omnes ad uentris purgationes duntaxat. Verùm enimuero ſi quis eius facere periculum uolet in cataplaſmate, ſanè eam digerentis admodum facultatis eſſe experietur.* Λινόζωσις *ſic Græcè, Latinè uerò Linozoſtis & Mercurialis uocatur: Italicè, Mercorella: Germanicè, Bingel Kraut: Hiſpanicè, Mercurialè, & Vrtigua muerta: Gallicè, Mercuriale.*

Mercurialis uires ex Gal.

Nomina.

MERCVRIALIS FOEMINA.

Κυνοκράμβη. CYNOCRAMBE. CAP. CLXXXIIII.

CYnia, aut cynocrambe, cauliculum binûm dodrantum altitudine emittit, mollem, ſubalbidum: 1
folia mercuriali, aut hederæ ſimilia, certis interſtitijs ſubalbida: ſemen folijs adhæret, paruum, rotundum. Folia cum caulibus pota, aluum cient, oleribus commendantur. Ius decocti & pituitam, & bilem, aquamque detrahit.

Cynocrambes conſid. Ruellij error.

SI planta, cuius hîc imaginem damus Cynocrambe cynia non eſt, alia profectò, quæ magis illi reſpondeat, ad manus in præſentia non eſt. Hæc enim omnibus ſanè notis Dioſcoridis deſcriptioni ſimilis eſſe uidetur, præterquàm ſemen, quòd folijs (ut ipſe inquit) non adhæreat. Quo fit, ut affirmare nequeam, an hæc legitima Cynocrambe dici poſſit, ac debeat. uidetur Ruellius exiſtimaſſe Cynocrambem eandem herbam eſſe cum Atriplice ſylueſtri. Qua in re (ſi ita eſſe credidit) apertè erraſſe deprehenditur quòd Dioſcorides de ſylueſtri atriplice lib. ſecundo, hîc uerò de Cynocrambe ad finem quarti tanquã de diuerſis plantis tractauerit. Hanc autem, quam nos Cynocrambem, nunc appellamus, Itali Mercurialem ſpuriam uocant. Ea ubiq; ferè naſcitur, & præſertim in campis, uineis, & inculto ſolo. Differt hæc ab agreſti atriplice non mo

dò

CYNOCRAMBE.

dò folijs,& facie : fed etiã caulis proceritate. Siquidem atriplex fyluestris quandoque ad duûm cubitorum altitudinem affurgit. Cynocrambe uerò binum palmorum longitudine contenta eft. Huius nufquam, quod inuenerim, meminit Gal. in lib. fim. medicamentorum. nam ea Cynocrambe, cuius ipfe Galenus, & alij rei herbariæ fcriptores mentionem faciunt fub nomine Apocyni, alia eft ab hac, de qua hîc agitur. Quæ planta Græcis κυνοκράμβη, Latinis Cynocrambe, & Braffica canina appellatur: Italis Mercorella baftarda: Germanis, Vuid bingel Kraut. Nomina.

Ἡλιοτρόπιον μέγα. HELIOTROPIVM MAIVS. CAP. CLXXXV.

HEliotropio magno flos eft effigie fcorpionis caudæ, unde fcorpiuro ei nomen: & quoniam folia cum fole circumagat, heliotropion dicitur. Folia ocimi habet, hirfutiora, candidiora, & maiora: ramuli à radice terni, quaterni, aut fæpe quini exiliunt, multis alis concaui: flos in cacumine candidus, aut fubfuluus, incuruatus ut fcorpionis cauda: radix tenuis eft, & inutilis. nafcitur in afperis. Decoctum herbæ ex aqua, fafciculo manùs plenæ, potu pituitam, bilemque per aluum extrahit: con-

HELIOTROPIVM MAIVS.

tra ſcorpionum ictus in uino potum, & illitum prodeſt. adalligatur ad conceptus arcendos. Aiunt per horam unam ante acceſſiones, ſeminis grana quatuor cum uino quartanas finire, tria uerò tertianas. Illitum ſemen formicantes uerrucas, penſilesque, & thymos, & epinyctidas exiccat. Folia infantium deſtillationibus (quas ſyriaſeis uocant) podagricis, luxatisque utiliſſimè illinuntur. menſes cient: partus trita, & impoſita pellunt.

Ἡλιοτρόπιον μικρόν. HELIOTROPIVM MINVS. CAP. CLXXXVI.

HEliotropium paruum naſcitur in paluſtribus, iuxta lacus, folijs antedicto proximis, rotundioribus: ſemine acrochordonum uerrucarum modo, penſili, rotundo. Herba cum ſuo ſemine pota, adiecto nitro, hyſſopo, naſturtio, & aqua, latas tineas, teretesque excutit. Penſiles uerrucas, (quæ acrochordones uocantur) cum ſale illita tollit.

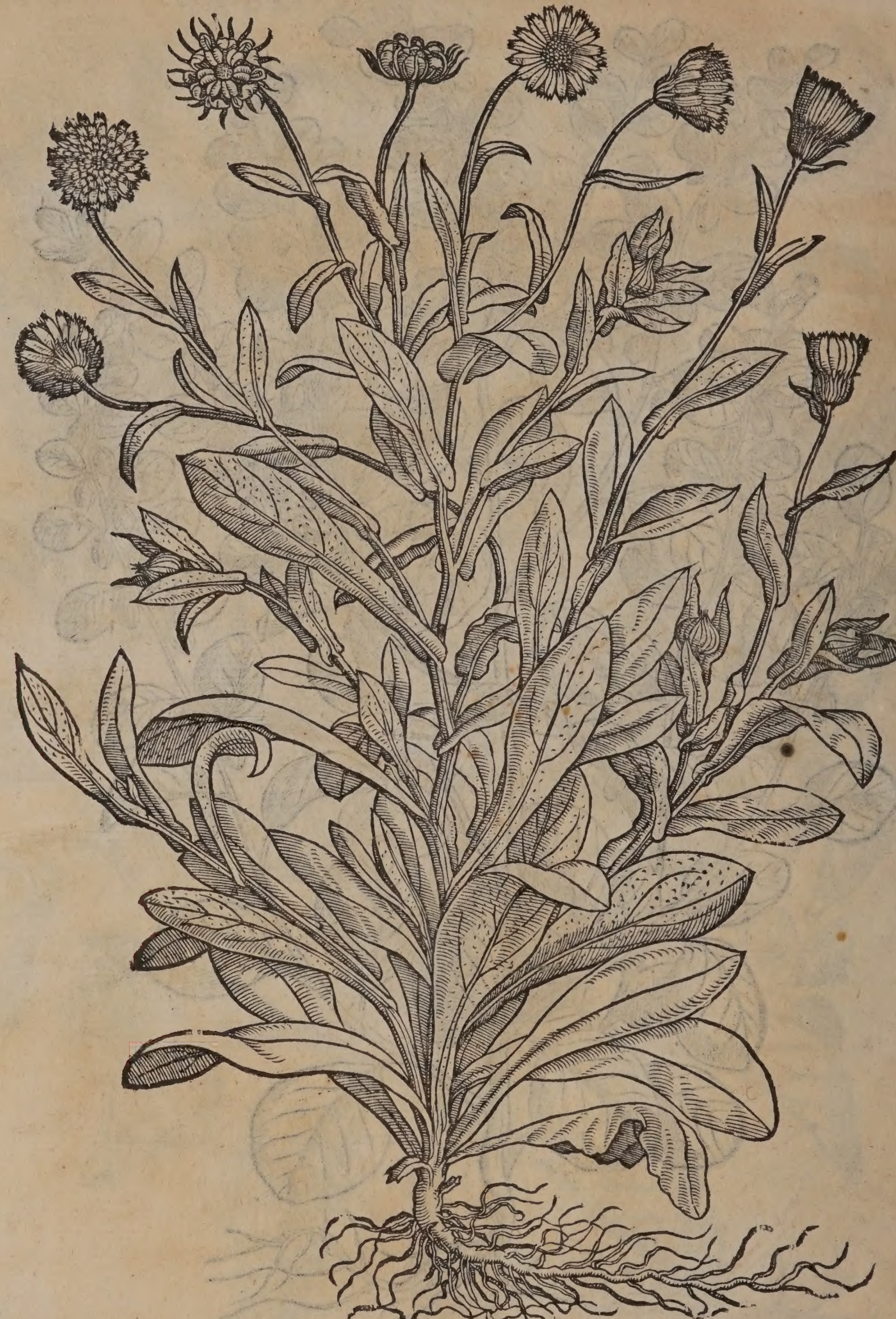
HELIOTROPIVM MINVS.

Heliotropij utriuſq; conſideratio. *Verrucaria.*

HEliotropion maius, licet in aſperis naſci Dioſcorides tantùm prodiderit; tamen in Hetruria, & in comitatu Goritienſi, (ubi frequentiſsimum uiſitur) paſſim ferè prouenit, in campis, ſecus uias, in oppidorum plateis, & circa ædificiorum areas, aridis item, & ſabuloſis locis. Herba hæc apud Hetruſcos officinis Verrucaria appellatur, quòd uerrucas, myrmecias, & thymos affricata ualenter adimat. Quare mihi (ut Ruellio quoque doctiſſimo) plurimùm errare uidentur, qui cenſent Calendulam officinis dictam, quæ & neotericis Caltha exiſtimatur, eſſe Heliotropium maius. nanque omnes prorſus illius notæ huic reclamare deprehenduntur. Neque eorum opinioni illud quicquam addit, quòd huius Calthæ ſemen quadantenus ſcorpionum caudiculas referat, quoniam Dioſcoridi Heliotropij flos, non ſemen, ſcorpionis caudæ effigiem repræſentat. Porrò Ruellius heliotropium hoc uocari ait herbam cancri, quòd eius flores in caudæ cancri (qui nobis aſtacos eſſe putatur) ſimilitudinem inflectatur. Verùm hæc nominis ratio à Ruellio aſſignata mihi non planè ſatisfacit, quòd ſcorpionum, & aſtacorum caudæ forma inter ſe maximè differant. Vnde potius crederem, hoc Heliotropium herbæ cancri appellationem traxiſſe, quòd efficaciſſimum ſit aduerſus carcinomata, & ulcera gangrænoſa: ad quæ magno admodum ſucceſſu eo utuntur chirurgici, qui & plantam, & eius uires compertas habent. Heliotropio herba formicæ maximè ne-

CALTHA.

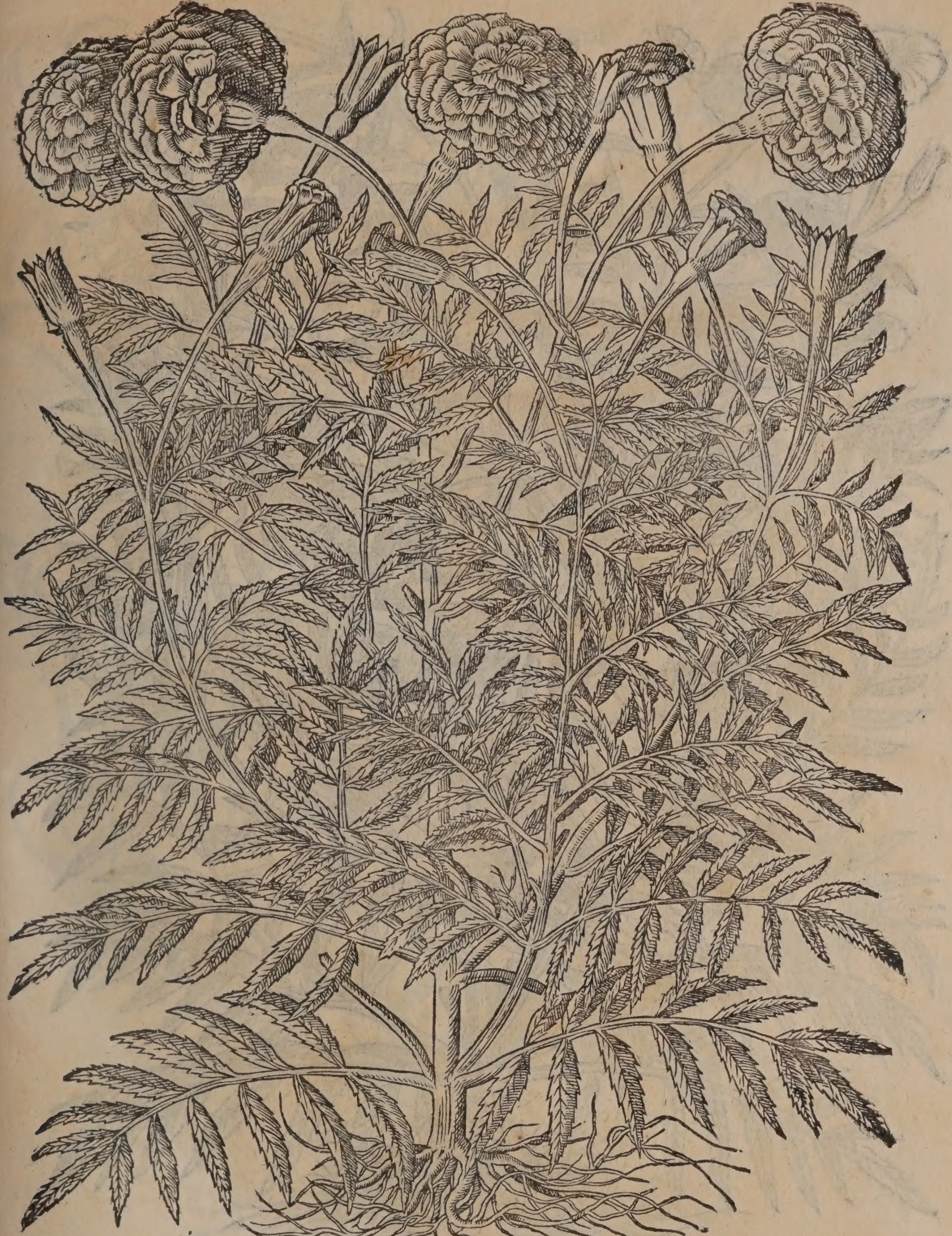

cantur, obturatis ea earum foraminibus. Si ſcorpionis cauernula, (ut quidam memoriæ prodiderunt) heliotropij ſurculo circumſcribatur, nunquam is foras egredietur: impoſita uerò herba protinus illum emori aiunt. Folia ex roſaceo illita capitis dolorem mulcent. Epotum foliorum decoctum unà cum cumino, renum calculos pellit & frangit, & inteſtinorum animalia necat. Cæterùm Heliotropium minus uidimus, ac ſæpe legimus in Tridentino agro, in paluſtribus quibuſdam locis, idq; compluribus oſtendimus, ut quod picturæ ſatis reſpondere mihi uideretur. Quòd autem huius Heliotropij, aut alterius mentionem fecerit Galenus, non inuenio in ſimplicium medicamentorum cenſu. Paulus tamen utriuſque meminit, ſed non plura de his tradidit, quàm quæ Dioſcoridi accepta referre poteſt.

Calthæ conſideratio, & uires.

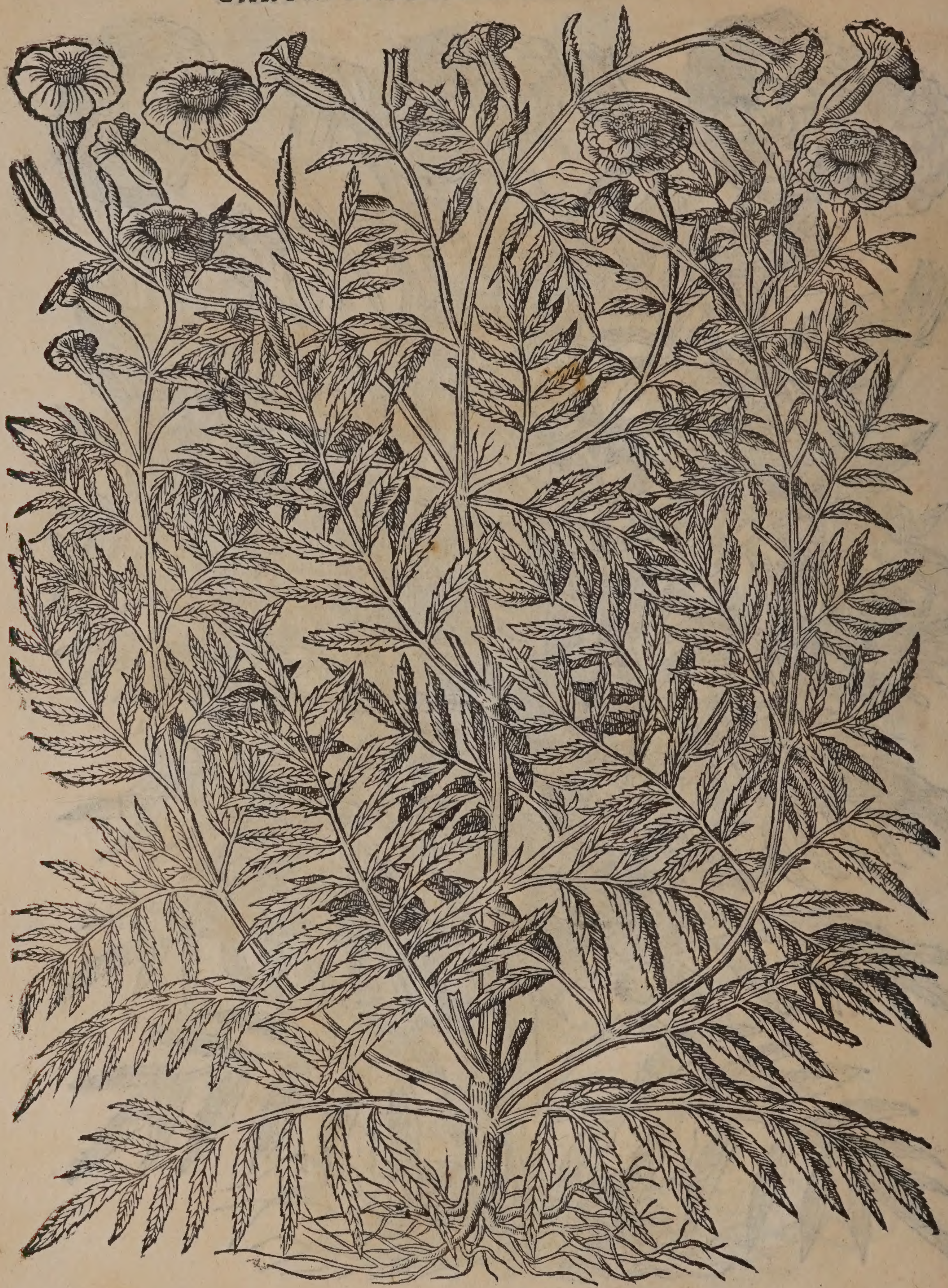
Sunt è recentioribus (ut ſuprà diximus) qui Calendulam uocatam, Virgilij & Plinij CALTHAM *exiſtiment, hoc argumento nixi, quòd flores aureos luteoſúe proferat. Quorum equidem ſententiæ non auſim omnino ſubſcribere, aut refragari. Ea in Hetruria à florum colore uulgò Fior rancio nominatur. Hanc inibi paßim acetarijs adhibent. Excalfacit, attenuat, aperit, digerit, & prouocat, quanuis guſtatu adſtrictione non uacare deprehendatur. Cæterùm conſtat, ſexcentis fœminarum factis periculis, eandem ualere plurimùm ad menſes ducendos, & præſertim epoto eius ſucco, aut herba ipſa recente diutius deuorata. Datur quoque ſucci uncia,*

CARYOPHYLLVS INDICVS MAIOR.

uncia, addita lumbricorum terreſtrium pulueris drachma, utiliter regio morbo affectis. Sunt qui dicant, huiuſce herbæ uſu acui in dies oculorum acies. Conſtat tamen ſtillatitiam floridæ plantæ aquam oculorum ruborem, & inflammationem arcere, ſi in oculis inſtilletur, aut, ſi linteola in ea macerata ſuperponantur. Siccatæ puluis cauis dentium immiſſus, dolorem leuat. Sed facit Calthæ mentio, ut plantas, quas paßim uocamus Caryophyllos Indicos, in mentem reuocauerim, cùm ipſi & Calthæ modo, aureo colore niteant; quamquam eos in herbario noſtro Germanico Chryſanthemi cognatos fecerim. Caryophyllus itaque, FLOS INDICVS *appellatus, è planta oritur, quæ fruticoſà prouenit, caule recto, bicubitali, ſtriato, colore è nigro rufeſcente, ramoſoque; folijs circunquaque ſerratis, ut in Tanaceto, ſed maioribus, & longioribus diuiſuris. Tria habentur genera floribus tantùm differentia. Maius caules altiores uegetioresque profert; in quorum ſummitatibus flores fert magnos, aureo colore, numeroſiore foliorum ſtipatu quàm in roſa. Alterum flores edit minores duplici, aut triplici foliorum ordine, holoſerici ſpeciem præſeferentium, colore aureo purpuraſcente. Tertium cæteris minus habetur; uerùm flores edit alterius ſimiles, ſed longè minores. Hi prodeunt omnes è calyce oblongo, pluribus circunquaque ſecundum longitudinem eminentibus coſtis. Odorem ſpirant grauem, qui tamen in maiori mitius eſt, & nares*

GARYOPHYLLVR INDICVS MINOR.

minus feriens. Semen flaccescentibus floribus succedit longum, nigrum, copiosum, tenue, ut in Helenio. Radice hæc planta nititur breui, fibrosa, per summa terræ uagante. De huius plantæ uiribus, quid certi dicam non habeo. Verùm cùm gustantibus amara sentiatur, eam calidæ, siccæque facultatis haberi haud dubitandum est. Quo fit, ut facilè possit cùm abstergere, tum quoque obstructiones reserare. Nomina. *Vt Græci ἡλιοτρόπιον, ita etiam Latini Heliotropium dicunt: officinæ & uulgus, Verrucariam.*

Σκορπιοειδές. SCORPIOIDES. CAP. CLXXXVII.

SCorpioides herbula est, folijs paucis: semine caudæ scorpionis effigie. Illita scorpionum ictibus præsentaneo est auxilio.

Scorpioidis consid. *SCorpioidis speciem Calendulam nominatam haud dubiè esse cènserem, si folia (sicuti semen) Scorpioidi responderent. Verùm, cùm hæc folijs paucis, illa uerò multis, longisq; prosiliat, ij apertè falli deprehenduntur, qui in hac opinione uersantur. Equidem ueram (ut arbitror) Scorpioidem uidi primùm superioribus annis in Foroiuliensi agro in Ciuitate*

Austriæ

SCORPIOIDES.

Auſtriæ, quodam in hortulo clariſſimi medici Iuliani à Maroſtica Teruiſienſis. Hanc eandem, cuius hîc effigiem pictam damus, dum hoc tempore diligenter curarem, ut ſingulis plantarum deſcriptionibus, quarum cognitionem habemus, pictura accederet, ab amico quodam, rei plantariæ perito, ad me tranſmiſſa eſt. Quam ſanè ſuis notis ueram Scorpioidem referre putamus: etſi non deſunt uiri doctiſſimi, qui aliter ſentiunt, uolentes ꝗ Nicandri ſcholiaſtis autoritate, hanc ipſam Thelephium appellari debere. At ego horum ſententiam prorſus nihili facio, quòd non prohibeat nomenclatio illa apud ſcholiaſtem, quin rectius Dioſcoridi ſcorpioides appelletur. Scorpioidem breuiſſimè perſtrinxit Galenus libro VIII. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Scorpioides excalfacit quidem ordine tertio, deſiccat uerò ſecundo. Ea non ſecus Latinis Scorpioides, ac Græcis σκορπιοειδὴς appellatur.

Scorpioidis facul. ex Gal.

Nomina.

LIBRI QVARTI FINIS.

APPENDIX

Appendix.

QVemadmodum plerunque euenire ſolet in magnorum ædificiorum fabricis, à peritiſsimis quantum uis Architectis extructis, ut ijs ad finem perductis, aliqua præter ſententiam adhuc fiant additamenta, quæ commodius, anteaquàm ædificia creſcerent, in illis locari potuiſſent: ita hoc idem nobis in noſtro hoc magno uolumine eueniſſe comperimus, cùm aliquot plantarum imagines, quæ rectius in ipſo opere ſuis in locis appingi quiuiſſent, præter ordinem hîc excudere cogamur, tum quòd earum nonnullæ maturius ad nos non peruenerunt, tum quod typographorum incuria aliæ quoque neglectæ ſunt, cùm collocandi tempus indicabat prælum. Quo factum eſt, ut, ne ijs Commentaria hæc noſtra expoliarentur, appendicem hanc hîc decreuerimus toto operi agglutinandam.

PSEVDOSTRVTHIVM.

Non deſunt, qui hanc plantam Struthium ſiue Lanariam herbam, quam radiculam quoque uocant, eſſe putent, quòd acri ſit radice. Atqui nos his haud facilè ſubſcribimus, cùm Theophraſto libro ſexto cap. tertio de hiſtoria plantarum, Struthium ſpinoſa folia gerat, Plinio uerò caule ſit ferulaceo, tenui, & in cibis grato, & folijs oleæ proximis. Quæ quidem notæ in hac planta maximè deſiderantur. Siquidem folia gerit dodrante longiora, nullis rigentia aculeis, ſed potius læuia: quinetiam illi caulis ferulaceus non eſt, ſed ſolidus craſſusq;, & minimè geniculatus. Dioſcorides Struthij hiſtoriam non deſcripſit, quòd ſuo tempore lanificijs expetitum, paſſim ab omnibus cognoſceretur. Nec propterea cenſendum puto, hanc plantam radiculam dici debere, quòd acri tantùm ſit radice, alijs notis non aſtipulantibus. Quidam experimentatores eandem dicunt uiribus pollere ſummis ad uenena, & uenenoſorum animalium morſum; quare Theriacariam ipſam appellant. Nos aut id affirmare, aut negare nequimus, cùm nihil certi de hac re exploratum habeamus, quanquam ex acri ipſius radicis ſapore, eam excalfacere, extenuare, incidere, aperire, ac urinam, & ſudorem facilè ciere poſſe iudicamus.

Dum

MOLY.

DVm tertius huiusce operis liber prelo subesset, hanc plantam misit ad me Patauio Vir optimus, & omni humanitate præditus Iacobus Antonius Cortusus. quæ legitimum Moly per omnia referre uidetur. Cùm autem suo in loco collocari non potuerit, quod iam Commentarium de Moly esset excusum, dum planta ad nos mittebatur, hîc in appendice eam excudi iussimus.

Stirpem

CVMINVM SYLVESTRE ALTERVM.

STirpem hanc ſanè ſpectatu dignam, miſit quoque mihi. Idem Antonius Cortuſus, ut eam diligenter examinarem, & deinde illi meam dicerem ſententiam, an Cuminum ſylueſtre alterum ipſam eſſe cenſerem. Ego uerò (ſi ueritatem fateri debeam) etſi in ea ſum ſententia, ut Cuminum ſylueſtre alterum nil aliud eſſe putem, quàm Conſolidam regalem uocatam plantam, non tamen ob id negauerim, corniculatam hanc ſtirpem ſylueſtri cumino alteri eſſe congenerem, aut alterum eiuſdem cumini eſſe genus. Sed ferant alij rei plantariæ ſtudioſi ſuum quoque de ea iudicium.

ALYSSVM.

TAmetſi hæc planta non omni ex parte Dioſcoridis Alyſſum referat, cùm tamen ſciam non deeſſe rei herbariæ ſtudioſos, qui eam Alyſſum, aut Alyſſi genus faciant, eius imaginem ſuo in loco, tertio libro excudi curaſſem, ſi tunc fuiſſet ad manus.

TEVCRIVM ALTERVM.

NOn paruam Teucrij similitudinem refert planta, cuius hîc imaginem damus; siquidem folijs est trisaginis, & à Ciceris non alienis, quo fit, ut rectè Teucrium quibusdam dicatur; nec quidem ab re, cùm experimentis constet, non paruum lienosis præstare auxilium cùm herbam ipsam, tum ipsius decoctum potum, ex albo meraco paratum.

MELISSOPHYLLVM CONSTANTINOPOLITANVM.

MEminimus huiuſce plantæ ſuperius libro tertio de Apiaſtro agentes, ibique eandem collocandam ſtatueramus. Sed Typographorum negligentia id prætermiſſum eſt. Prout etiam eorundem incuria fuere prætermiſſa uerba, quæ inſeri cupiebamus in Commentarijs noſtris de Viola arboreſcente: in quibus debebat agi mentio de honeſtiſſimo Pharmacopæo Franciſco Calzolario Veronenſi. Quæ quidem uerba, ut omnibus innoteſcat noſter in eum gratiſsimus animus, hoc in loco collocanda duximus. Et hæc ſunt. Arboreſcentis Violæ Plantam nuſquàm à me antea uiſam, cuius hîc imaginem excudi curauimus, miſit ad me Verona Franciſcus Calzolarius, uir quidem rei plantariæ ſtudioſiſſimus, & primus huiuſce plantæ inuentor: adeò, ut meritò hæc à ſuo inuentore CALCEOLARIA *uiola appellari poſſit. Naſcitur in Monte Baldo, ubi quàm plurimæ plantæ inuentu raræ proueniunt. Et hæc ſatis.*

FINIS.

PETRI ANDREAE MATTHIOLI MEDICI Senensis Commentarii,

IN LIB. QVINTVM PEDACII DIOSCORIDIS ANAZARBEI, DE MEDICA MATERIA.

SVperioribus quatuor libris, amicissime Aree, tradidimus de aromatibus, oleis, unguentis, arboribus, & earundem lacrymis, ac fructibus: item animalibus, melle, lacte, adipe, cerealibus, oleribus: necnon de omni radicum, herbarum, succorum, seminumq́ ratione. In hoc autem totius operis quinto differemus de uinis, & metallicis, à uite nostram commentationem auspicati.

COMMENTARIVS MATTHIOLI.

QVONIAM non difficile tantùm, sed quasi etiam impoßibile esset, ut cuiuscunque scientiæ, aut facultatis principijs, ac fundamentis uniuersalibus ignoratis, sciri perfectè possint illa, quæ deinceps speciatim in ea consideranda ueniunt; ideo non minus necessarium, quàm utile fore existimaui, si hîc in uniuersum fossilium, ac metallorum materia tractaretur. Nam etsi in hoc quinto libro nonnullorum foßilium medicamentorum cùm historiam, tum facultates tradiderit Dioscorides, & ipsum secutus Galenus in libris simplicium medicamentorum; cùm tamen eorum neuter originem, materiam, causas, ac alia plura in his æstimanda, ac cognoscenda explicuerit, illa quidem hoc loco silentio inuoluenda non duximus, ut quantum per nos fieri potest, nihil quod ad absolutam rerum simplicium cognitionem, & communem usum faciat, à nobis intactum relinquatur. ¶Cùm itaque plures tam antiquos, quàm recentiores, qui de fossilium, ac metallorum materia scripserunt, diligenter satis perlegerim, eos utique non modò inter se differentes reperi, sed in aliquibus etiam contrarios. Varia de generatione lapidũ sententia. *Nam licet eorum quidam de ueritatis tramite parum deflectant: uidentur tamen non exactè ea omnia explicauisse, quæ hac in re maximè necessaria censentur. Fieri enim lapides, Aristoteles author est, igne non liquescentes, ex sicca ignescente exhalatione.* Aristotelis opinio. *Ex quibus deduci potest, exhalationem humidam materiam esse lapidum liquescentium, è quibus metalla conflantur. quo fit, ut ex Aristotelis sententia, lapides igne non liquescentes fiant ex calido, & sicco uapore: liquescentes uerò ex humido halitu tantùm. Sed opinionem hanc, qui rem altius, diligentiusq; inuestigarunt, minimè probandam existimant, cùm lapides longè minus, quàm terræ ex uapore fieri queant. Siquidem puluis, qui sic gigneretur, unum aliquod ex pluribus fieri nunquam posset, nisi humor illi commisceretur. & omnes pariter lapides non liquescentes absque multa hominum opera, ac tundendi labore facilè in arenam, uel puluerem transirent, si tantùm ex ijs nullo accedente humore efficerentur. Quod profectò haud ita se habet: lapides nanque ferè innumeros admodum compactos, solidosq; uidemus. id quod haud dubiè ostendit, ex illo tantùm uapore eos nequaquam genitos esse. Quòd si ex eo lapides eiusmodi procrearentur, magis omnino fierent in superiore aeris regione, ut quæ facilè ignis contactu incendatur, quàm intra terram. Quandoquidem omnibus liquidò constat, quàm superior illa aeris regio ex uelocissima astrorum conuersione, citius accendatur. Ac certè si non aliàs, saltem quoties gignerentur cometæ, faces, flammæ, clypeiq; ardentes, deciderent lapides è cœlo, aut terræ. quòd tamen fieri non uidemus. Et quanuis tradiderint prodigiorum scriptores, pluisse quandoque lapides, ut Plinius, & alij quidam testantur; non tamen ob hoc opinatus est Aristoteles in aere lapides gigni posse. Nempe is lapidem è cœlo delapsum uentorum ui in aerem sublatum scribit. At si lapides in aere fiunt (quòd planè negare non ausim) quid obstat, cur dici non possit, hos ex eadem fieri materia, ex qua illi sub terra generantur? quam quidem materiam facilè produxisse potuerint uiolentißimæ tempestates: utpote quæ repentino aliquo motu dum oriuntur, ex reliquorum elementorum mutatione terrena illa corpora genuerint.* Theophrasti opinio. *Theophrastus uerò non lapides solùm, sed terras etiam constare scribit ex pura, ac æquali materia, quæ confluxu quodam, siue percolatione sit effecta, alioue modo excreta. Quod etsi iure aliquo probari possit, non tamen ijs duobus modis tantùm talis efficitur. Nec ea quanuis proxima sit materia terræ insignis, omnis etiam est lapis, uerùm alijs quoque modis fit pura, & æqualis materia, ut cùm succi nascuntur. Interdum quoque necesse est, ut calor materiam ijs duobus modis genitam, prius coquat, ut inde efficiat succum, ex quo tandem lapis, qui liquescat ignis calore, fieri possit. Verùm enimuero multò magis in hoc errasse Theophrastus deprehenditur, quòd scilicet omnes lapides etiam pretiosos terra abundare crediderit: is enim ita inquit. Eorum, quæ in terra con-*

ſiſtunt, alia aquea ſunt, alia uerò terrena. Aquea quidem ſunt metalla, nempe aurum, argentum, & reliqua. Terrena uerò lapis, & lapidum ſpecies precioſæ, ac etiam terrarum ſpecies omnes, quæ colore, uel læuore, uel ſpißitudine, aliáue facultate ſunt inſignes. Quandoquidem ſi uera eſſet hæc Theophraſti ſententia, nulla quidem inueniretur gemma, quæ transluceret, cùm tamen uariæ, ac ferme innumeræ reperiantur, quæ maximè pellucent. Hinc itaque fit, ut citra iniuriam dici poſſit, non omnes pretioſorum lapidum ſpecies eſſe terrenas, ſed aqueas, id eſt, ex humore quodam conflatas, cui aquæ pondus longè maius, quàm terræ inſit.

Auicennæ opinio comprobata.

Cæterùm Auicennæ opinio, quam ſequitur Albertus, multo magis ueritati, ac rationi cohærere uidetur, quàm aut Ariſtotelis, aut Theophraſti. Quippe quanquam non explicuerit ipſe, quibus modis futura lapidis materia congregetur; dixit tamen lutum eſſe in primis lentum, & aquam non ſimplicem illam, ſed cum terra permiſtam. In qua permiſtione ſi plus terræ, quàm aquæ confluxerit, lutum dicitur, ſin aquæ, ſuccus. nihil enim aliud eſt lutum, quàm terra, quæ permaduerit aqua: nec ſuccus aliud quidem explicat, quàm aquam, quæ ſorbuerit terram, uel abraſerit, tetigeritq́; metallum. Lutum enim, ex quo lapis futurus eſt, lentum, ac tenax eſſe oportet, cuiuſmodi illud eſt, ex quo lateres & fictilia fiunt: nam ab alterius generis luto, quod penitus lentore careat, haud difficulter ſeparatur, ac diſſoluitur humor, tumq́; non lapis ex eo efficitur, ſed puluis. Lutum uerò tenax calor primùm exiccando conſpiſſat, efficitq́; medium inter lutum, & lapidem: deinde quia diutius idem agit, uel acrius, lapidem gignit. Quinetiam ſuccus craſſus, & lentus facilè conuertitur in lapidem. quod in animantibus eſt euidens, præſertimq́; in nobis, cùm iandudum ueteribus medicis, ac etiámnum recentioribus decretum ſit, tum renum, tum ueſicæ calculos non aliunde progigni, quàm ex lento, craſſoq́; humore temporis tractu à caloris noſtri facultate coacto. Ob id igitur translucentes gemmas non ex aqua tantùm fieri conſtat: ſed ex puro, liquidoq́; ſucco, qui aquæ multum, terræ uerò tantillum referat. Siquidem ſi ex aqua tantùm huiuſcemodi lapides efficerentur, non utique mergerentur in ea proiecti, ſed ea ſupernatarent, non ſecus ac glacies, & grando. At cùm omne lapidum genus demergatur aqua, ac etiam cryſtallus, & beryllus, quæ tamen quoniam glaciem colore repræſentant, omnino uidentur ex aqua conſtare, ſatis intelligimus, ex ſola aqua non gigni lapides illos. Quapropter (ut in ſequentibus ſuo loco dicetur) planè explodenda uenit Plinij, & aliorum quorundam

Plinij opinio exploſa.

ſententia, quibus certum eſt, cryſtallum glaciem eſſe, quæ niue in algidiſſimis montibus concreuerit, cùm aqua non ſupernatet. Generantur præterea lapides ex lapidibus ipſis, cùm fluuiorum, riuulorum, ac ſubterraneorum fontium aquæ per ſaxa excurrentes, ab eorum ſuperficie aliquid lapidoſi abraſerint, quod cùm reſederit, ſolis calore ſiccatur, ac lapideſcit. Hoc enim euidentiſſimè apparet in canalibus, ac ſoli patentibus aquæ ductibus, quibus nonnullæ aquæ calidæ ducuntur. Ii nimirum lapideis quibuſdam cruſtis oblinuntur, quæ cùm tenuiſſimis ramentis compactæ ſint, cæteris molliores, infirmioresq́; habentur. Hoc idem apertißimè conſpicitur in quibuſdam balneis aquarum ſponte naſcentium, præſertimq́; in balneo ſancti Philippi comitatus noſtri Senenſis. Quandoquidem ex huiuſce balnei aqua, particulæ quædam gignuntur lapideæ, ſaccharum tum candore, tum etiam materia referentes, quæ uſqueadeò imitantur ſemina ſaccharo contecta, & alia id genus, quæ in officinis ſaccharo ſimiliter conteguntur, nempe aniſum, coriandrum, ac etiam plerunque cinnamomum, ut ijs capſulæ à quibuſdam impleantur, itaq́; aptentur, ut ſolatij cauſa aliquos ſacchari, eiusq́; confecturarum auidißimos decipiant. Fit hoc quoque in his, qui huius aquæ ſtillicidio utuntur ad cerebri morbos curandos, illi quotidie caput ſubijcientes. ſiquidem lapidoſa illa materia, capillis circumciſis continuè inhærens, in granula quædam cogitur, ac coaleſcit, ab aniſo ſaccharo contecto nihil ferè diſſimilia, quæ non niſi tractu temporis inde ſe explicant, & diſſoluuntur. Idem præterea euenit in montium concauitatibus, ac ſpeluncis, quæ ex ſaxo potiſſimùm calcario conſtant. quippe aquarum ex ſaxorum commiſſuris ſtillicidio lapidea concreſcit materia, quæ è cauitatum illarum cameris non aliter pendet, quàm ſtiriæ hyberno gelu è domorum noſtrarum tectis prominent. Ex eodem etiam ſaxo calcario oritur gypſum, melitites, galactites, & alij quidam lapides: & ex ſucco, qui ex eodem ſaxo, & aqua contemperatur, lapis ſpecularis, & gypſum, quod rarò translucidum inuenitur. Eodem modo ex ramentis rubei lapidis fit hæmatites, & ſchiſtos: item in commiſſuris marmoris maculoſi, aut eius, quod in candido cinereum colorem refert, reperiuntur dactyli Idæi, lapides Iudaici, trochitæ, & conſimiles. Verùm enimuero ſuccus lapideſcens omnino differt ab aqua, quæ ſaxorum ramentis referta eſt, uel quòd plus habeat ſedimenti, uel quòd calor talem coquendo aquam, eam denſiorem effecerit, uel quòd aliquid is ſuccus contineat, quod uehementer adſtringat. Ex quo (ut opinor) corallium maris planta, & antipathes oriuntur. Poſtremò materia lapidis erit quicquid habet meatus, per quos ſuccus lapideſcens imbibi poſſit, ſiue is à terra contineatur, ſiue cum aquis miſtus ex ea effluxerit. Quamobrem multoties arbores, frutices, animantes, oſſa, & alia in lapides uertuntur, ut Bohemi apertè teſtantur. Quandoquidem in eorum regno pluries in ſubterraneis fodinis (Georgius Agricola auctor eſt) arbores inuentæ fuerint in lapidem conuerſæ, ſtantibus adhuc ramis, cortice, medulla, ac radicibus. Equidem ipſe quoque ingenuè fateri poſſum, arboris ramum ex lacus cuiuſdam litore mihi allatum eſſe, qui altera parte lapideus, altera uerò ligneus cernebatur. Venetijs item in magno Germanorum emporio, quod uulgò uocant il Fondaco de Todeſchi, equi teſticulum lapidem factum, Antonius Golb mercator ibi pro Fucharis agens, iucundo omnium ſpectaculo, & admiratione oſtendebat. Id quod animalium quorundam carnibus, & oßibus, tum etiam teſtaceis piſcium operimentis eueniſſe comperimus. nanque in Hetruria quàm plurimis in agris, buccina, cochleæ, conchulæ, & eiuſmodi multa aratro ab agricolis eruuntur in lapidem conuerſa. Quæ ſanè omnia haud dubiam fidem faciunt, ita ſe rem hanc habere, uti diximus. Sed ut ex prædictis omnem lapidum materiam paucis perſtringamus, ea in primis eſt lutum, in quo multò plus ſit tenacis terræ, quàm aquæ. Deinde eſt ſuccus, qui uehementi frigore congelaſcit, in quo aqua ipſa terram ſuperat. Sunt præterea ramenta ſaxorum, quæ aquarum decurſus abradit. Quinetiam ſuccus lapideſcens, qui cùm in aerem effluxit, in lapidem concreſcit. Omne denique, quod habet meatus, in quibus lapideſcens ſuccus facilè excipiatur.

Varia de metallorum ortu ſententia.

Nihilo ſecius in metallorum ortu & materia, de quo iam nobis diſſerendum eſt, authores inter ſe diſſentire inuenio. Alia etenim eſt philoſophorum, alia chymiſtarum, alia aſtrologorum ſententia. quibus etiam accedit opinio imperitiſſimi uulgi, quæ tantum ab alijs diſſidet, quantum à ueritate, & ratione prorſus abhorret.

Vulgi opinio exploſa.

Is nanque certò credit, non modò ſaxa; ſed etiam metalla omnia, pretioſos lapides, & gemmas, ac

terrarum

terrarum uaria genera, in ipſa tantùm mundi creatione Deum optimum maximum talia finxiſſe, atque creaſſe, qualia nunc reperiuntur: nec medio temporis lapſu, ullam ex materijs ad id diſpoſitis eſſe natam, uel renatam, neque aliquam uim naturæ, ad eorum perennitatem ſummum rerum opificem tribuiſſe. Qui certè uulgus ita temerè pronuncians, non uidet quàm maximam naturæ inferat iniuriam, quæ nunquam aliquo temporis momento quieſcens, nil aliud agit, quàm ea ſemper regenerare, quæ aliâs genuit, quæ etiam noua multa producit. Vnde hæc uulgaris opinio prorſus explodenda, atque exhibilanda eſt. Quam inſuper ut uanam ac ridiculam, illud maximè diluit, ac demolitur, quod in antiquis metallorum cuniculis ſole clarius uiſitur. Siquidem innumeræ inueniuntur metallorum fodinæ, tanquam inutiles à foſſoribus derelictæ, quòd inde omne metallum effoderint, per quas etſi prius longè, lateq; patebat tranſitus, ita ut liberè, & abſque ullo impedimento non modò foſſores ipſi; ſed uehicula, ac curriculi per eas diſcurrerent; tractu tamen temporis factum eſt, quòd materia lapideſcens in ipſis adeò creuerit, ut foſſoribus denuo ingredi uolentibus, ob cauitatis anguſtiam denegaretur aditus. Sed præterea metalla continuè generari, ferrum indicio eſt. Id quod in Iluæ inſulæ metallicis fieri (ea enim à maritimis noſtris non longè diſtat) non modo probatiſsimi ſcriptores memoriæ prodiderunt; ſed foſſores ipſi, qui diutius in ipſis uerſati ſunt, uerbis referunt. quippe quòd ferreæ illæ fodinæ multis iā annis deſtitutæ, iterum atq; iterum ferrea materie impleantur. Porrò philoſophi, & chymiſtæ aliter ſentiunt. Ariſtoteles lapidum materiam halitum tantùm exiſtimat. Chymiſtarum uerò nonnulli omnino aſſerunt, metalla in uiſceribus terræ gigni ex ſulphure, & argento uiuo: alij ex quadam cinere aqua madefacta. Quorum ſententia, cùm non ſolùm ſuſpecta, ſed etiam planè falſa habeatur, eos nimirùm omnes decipit, qui horum lubricis fundamentis nixi philoſophantur, ut firmis tum rationibus, tum argumentis probare non uererer, niſi id præter noſtrum inſtitutum eſſet, qui hîc harum rerum capita tantùm percurrimus. Verùm ſi quis rem hanc fuſius enarratam, atque exactiſſimè diſcuſſam habere cupit, librum legat Georgij Agricolæ uiri eruditiſſimi, à quo nos plura mutuatos eſſe ingenuè fatemur. Cæterùm illud omnibus, ut mea quidem fert opinio, perſuaſum eſſe debet, quòd nil aliud ſit metallorum materia, quàm ſubſtantia elementaria, quæ tanto perfectius metallum efficit, quantò magis in æquali proportione tum qualitatis, tum quantitatis impenſè depurata conſtat. Quippe in metallorum materia aquam eſſe, maximo argumento eſt, quòd ignis calore liquentur, ac fluant: frigore uerò tum aeris, tum etiam quæ rurſus denſentur, ac cocant. Id quod clarè oſtendit, ea aquæ multum, terræ uerò parum obtinere. Simplex enim aqua non eſt eorum materia, ſed miſta cum terra: atque terræ quidem portio tanta in miſtione exiſtit, quanta aquæ perſpicuitatem obſcuret, fulgorem uerò non auferat. Quin etiam miſtura quò purior fuerit, eò pretioſius (ut diximus) metallum conflat, idq; magis ignis patiens redditur. Sed quota terræ portio inſit cuique humori, ex quo efficitur metallum, nemo mortalium unquam mente concipere poteſt, nedum uerbis explicare. Id tantùm nouit Deus optimus maximus, qui certas, ac definitas quaſdam leges naturæ tribuit, quibus res inter ſe miſcet, ac temperat. Succus igitur eſt, ex quo formatur metallum, quem pariunt uarij motus, quorum proximi ſunt aquæ defluxus terram mollientis, aut ſecum rapientis: terræ cum aqua permiſtio: & uis caloris agens in miſturas, ut id genus ſuccos gignat. Sed cùm de metallorum materia ſatis dictum ſit, iam cauſam efficientem proſequamur.

Cauſa metallorum efficiens.

Ea autem nil aliud nobis eſſe cenſetur, quàm calor, & frigus, qui in ipſius terræ uiſceribus reconduntur. Calor inquam is eſt, qui humoris metallici miſtionem coquit, ac purificat; frigus uerò, quo eadem denſatur, & dura efficitur. Hoc equidem experientia facilè comprobatur, cùm neminem lateat igni metalla liqueſcere, ac etiam tractu temporis poſt liquationem, ipſius ignis calore contabeſcere, auro excepto. Quamobrem deteſtanda uidetur eorum opinio, qui tantùm calore ſubterraneo metalla confici crediderunt. Sunt & qui putent, metalla omnino effici ſiderum errantium influxu. Soli nanque auri generationem aſſignant, Lunæ argenti, Marti ferri, Mercurio argenti uiui, Ioui ſtanni, Veneri æris, Saturno denique plumbi. Adduntque, quòd ſicuti metalla ab errantibus ſtellis ſui ortus principium habent; ita pretioſi lapides, ac gemmæ, à fixis ſuam effectricem cauſam ſuſcipiunt. Huic autem ſententiæ plerique non acquieſcunt, quoniam has cauſas nimis remotas credunt, & propinquioribus cauſis inhærendum eſſe arbitrantur. Ego tamen inficias non eundum reor, quin omnia hæc inferiora terrena, ac finita regantur, gubernentur, & producantur à ſuperioribus cœleſtibus, ac ſempiternis: quæ tandem diuturna orbium circumuolutione, omnium cauſarum tam remotarum, quàm propinquarum cauſa exiſtunt. Ita pariter dicendum exiſtimo lapidum gignendorum cauſam non ſemper à ſolo frigore, uel calore, ſed modò ab hoc, modò ab illo prouenire. Nam lapides, quos aqua humectando diſſoluit, calorem exiccando compegiſſe intelligimus. Contrà uerò, qui calore ignis liqueſcunt, ut fluuiorum, & torrentium ſilicis, quibus igne liquatis uitrum conficiunt artifices, eos frigore concreuiſſe certum eſt. Concretio enim, eiq; oppoſitæ affectiones, reſolutio ſcilicet, atque liquefactio, oriuntur à cauſis inter ſe contrarijs. Etenim calor à materia humorem extrahens, eam efficit duram: at frigus eandem, aere maxima ex parte excluſo, uehementer conſtringit, quemadmodum agit, cùm aquam in glaciem, uel niuem cogit. Hinc eſt, quòd memoriæ prodidit Galenus, eam aquam corporibus prorſus inimicam eſſe, quæ à niue, uel glacie colliquatis fluxit: quoniam omne, quod in ea tenuiſſimum erat, à gelu expreſſum fuerit. Duabus his cauſis tertia quoque accedit, quæ eſt ſuccus ille lapideſcens, de quo ſuperius diximus, qui uel ſolus, uel cum aquis permiſtus in ſtirpium meatus, aut in animantium particulas recipitur. Nam præterquàm quòd ſit lapidum materia, cauſæ etiam efficientis partes ſubit: quando ſcilicet in corpus aliquod per meatus penetrat, idq; totum ſecum in lapidem uertit. Quòd ſi in lapidem concreuerit guttatim cadens, aut in urceos diffuſus, tunc materia tantùm, non cauſa efficiens dici merebitur. Gignitur hic (ut ſuprà dictum eſt) in locis quibuſdam lapidoſis, & interdum aquæ commiſtus, per uenas terræ manat, & effluit. Quapropter mirari non licet, ſi fontes, riuuli, lacus, ac putei reperiri poſsint, qui ſtirpes, oſſa, & alia multa in lapidem tractu temporis uertant. Verùm non eſt ignorandum, quòd ſuccus is lapideſcens motu aliquo agitatus, non facilè in lapidem denſatur, niſi craſſus admodum fuerit, ſed ſimulatq; in meatus ligni, aut alterius rei receptus, diſperſusq; quieuerit, frigore cogitur, & concreſcit, mutatq; res illas, quibus continetur, in lapides, ut in quodam Gothiæ fonte euenire probatiſsimi authores teſtantur. Cuius guttæ ſolo perfuſæ, cùm moueri, aut agitari nequeant, ab ambiente aere denſantur, & lapideſcunt. Quòd ſi præterea uerum eſt, in montibus Pyrenæis eſſe loca, in quibus aquæ pluuiales lapideſcant, id ideo fieri poſſe uidetur, quòd aquas cum

terra permiſtas uel ſolis calor paulatim concoquat, uel inſignis propter calorem ſiccandi uis, quæ terræ inſit, conſpiſſet: utroque enim modo ex eis poteſt effici lapis. Neque neceſſe eſt confingere, aut comminiſci aliam uim, quæ idipſum agat, quàm quatuor qualitatum, aut eam, quæ ab ipſis inter ſe agentibus, & patientibus orta loco tribuitur.

Cur pauci, cur multi lapides fiant.

Sed hîc nobis ſubit inquirendum, cur unus tantùm quandoque gignatur lapis, cur uerò plures uno loco efficiantur. Fit igitur, ut arbitramur, unus tantùm lapis, cùm locus, qui concepit materiam, ſolidus fuerit, ac meatibus carens. Quippe concluſus calor omnem tum operam, tum facultatem undique in materiam conferens, unum duntaxat lapidem gignit, & ipſum quidem magnum, aut paruum, ſecundum materiæ quantitatem. quapropter plerunque ſingulares à frigore efficiuntur, cùm puriſſimi ſucci, ex quibus conſtant, rariùs multi ac magni in locum unum congregentur. Verùm contrà plures gignuntur lapides, ſi locus non fuerit planè ſolidus, ſed meatibus refertus, per quos calor ipſe diſcurrere queat: nam ſi meatus pauci fuerint, calor materiam diuidens paucos efficit lapides; ſin multi, multos. Ad hæc plures generantur lapides non modò ex prædictis, ſed etiam ex materiæ diuerſitate. quandoquidem calor partem unius generis ſecernens ab alterius generis parte, plures efficit lapides. Item plures efficiuntur ex multis unius loci receptaculis, in quibus infuſa materia in plures partes diuiditur: ſiquidem in ea frigus non minus, quàm calor uires ſuas exercere poteſt. Qui lapides præterea pro diuerſa materiæ mole magni, aut exigui redduntur. Iiſdem modis quoque glarea, & ſilices fiunt: etſi ij ſæpius aquarum impetu, qui ſaxa frangit, & comminuit, efficiantur. Hactenus cauſas explicauimus, quæ lapides, & metalla efficiunt. nunc ad eorum differentias progrediamur.

Lapidum colores unde uarij.

Colorum itaque diſcrimina, quæ in lapidibus ſpectantur, materiæ, ex qua gignuntur, diuerſitatem indicant. unde unus & idem lapis ſæpe uarios colores conſequitur, quòd fiat ex diuerſi coloris materia. Deinde calor, cùm ipſorum lapidum ſit opifex, coloribus materiam inficit: nam obſcuros ipſius colores illuſtrare, illuſtres uerò obſcuros reddere poteſt. Cuius effectus exemplum clarum habetur in coloribus ijs, quibus fictilia uaſa pinguntur. nanque colores omnes, qui ad uaſa fictilia pingenda, uel inficienda parantur, anteaquàm in fornacem conijciantur, ab his plurimùm diſtant, qui in fictilibus ipſis igne torrefactis, poſtea uiſuntur. Quandoquidem etſi fictilia æris ſquama ſuper porphyrite lapide læuigata, admiſta aqua, infecta rufo colore, æris ferè modo, appareant, ignem tamen fornacis experta, uiridia efficiuntur. Sicut & color, qui ex ferri ſquama paratur, mellinus efficitur. Lapis etiámnum, quem figuli noſtrates uulgò uocant zaffara, porphyrite lapide læuigatus, colore ſubnigro cruda adhuc fictilia tingit: ſed igne percoctus, in cæruleum præſtantiſſimum mutatur, ut nobis apertè declarat cæruleus, ac pulcherrimus ille color, quem uulgò pictores uocant Smalto: is enim ex ipſo lapide zaffara nominato, cum uitro miſto in uitriarijs fornacibus efficitur. Verùm hanc colorum permutandorum facultatem in frigore non inuenias. quare lapides ab ipſo coacti colorem eundem ſeruant, quo prius eorum materia infecta fuerat. Ex his adduci poſſumus, ut non temerè credamus, quòd plerique fluuiorum, ac torrentium ſilices coloribus in ſuperficie tingantur: quoniam modò aquarum inundatione madefiant, modò ſolis calore ſiccentur. Solis enim calor, à quo ſilices ipſi æſtate Sirio ardente adeò incaleſcunt, ut uix tangi poſſint, ipſorum quidem colores (ut fictilium fornax) facilè immutare poteſt, licet id magis euenire conſtet in eorum ſuperficie, quàm in centro.

Metallorum differétiæ plures.

Differunt & metalla inter ſe colore, ſplendore, ſapore, odore, pondere, & facultate. Color primùm uarius in metallis conſpicitur, nam unumquodque ſuum ſortitur colorem. Aurum ſiquidem inter metalla ideo fului coloris eſt, quòd calor uel terram in flauedinem quandam ſynceram uerterit, anteaquàm cum aqua miſceretur, uel ſuccum ipſum mox futurum aurum. Aes uerò ſuum colorem habet, & eum quidem ſubrubrum, eo quòd terram nonnihil impuram aduſſerit calor. Ferrum autem ſubnigrum eſt, propter terram ualde impuram, & aduſtam. Argentum porrò candidum eſt, quòd terra eius fuerit alba. Eadem in cæteris ſingulis colores inueſtigandi ratio. Sequitur deinde eorum ſplendor, & nitor, qui ab aqua tantùm (ut antè diximus) prouenit. Ex quo fit, ut quantò humor ipſe tenuior, denſior, puriorq́; fuerit, eo metallum nitidius ac ſplendidius efficiatur. quam ob cauſam reliquis hac in parte præſtat aurum. Atque hinc etiam ſaporem odoremq́; ſibi metalla aſciſcunt: dum enim aurum igne comburitur, terræ ipſius ſynceritate, quæ optimè cum aqua commiſta eſt, fumum perexiguum, & uix ſenſibilem emittit, & dulcem, ac ſuauem magis, quàm fœtidum. Argentum uerò contrà, quòd terram impuram, licet combuſtu difficiliorem obtineat, plus fumi eructat, quàm aurum, & ſubfœtidum quoque odorem exhalat. Sed tam ferro, quàm æri multò maior fumi copia effunditur, atque unà odor longè fœtidior, quòd ſcilicet aduſtam contineant terram. Plumbum denique ac ſtannum, ob aquæ redundantiam, hebetes admodum odores promunt. Nec alia de cauſa tum ærea, tum ferrea uaſa, qui rem hanc ſcitè cognouerunt, ab uſu coquinario abdicauere, quàm quòd aduſtæ terræ, quam poſſident, ualde amara qualitate cibi omnes, qui in huiuſcemodi uaſis uel coquuntur, uel parantur, uel aſportantur, uel reponuntur, facilè infici poßint. Id quod non modò guſtum malè afficit, & exaſperat; ſed etiam in uentriculo nauſeam, & ſubuerſionem commouet. In hoc ergo admonitos ſeplaſiarios uolumus, ut ab horum uaſorum uſu caueant: nam quandoque compertum eſt, quòd acida medicamenta in cacabo æreo (quæ fuit pharmacopolæ uel ignauia, uel imperitia) decocta, ſæua ac periculoſa intulerunt ægris ſymptomata. Præterea metalla omnia ponderoſiſsima ſunt: cuius rei cauſa eſt denſitas ipſa, quæ ſequitur bonam terræ cum aqua permiſtionem. Hinc fit, ut grauiſſima quæque pondera metallis liquefactis ſupernatent, modò maior ſit metallorum quantitas, quàm rerum, quæ ipſis demerguntur. At huius rei experimentum quotidie facere licet, ſi argentum uiuum in aliquod uas infundatur, eiq́; metallica pondera ſuperponantur, auro excepto, quod ſolum inter cætera fundum petit, quoniam plus cæteris ponderet: argento enim uiuo ipſa pondera non aliter ſupernatare deprehendentur, quàm aquæ ligna. Cæterùm aurum in ipſo mergitur, non modò quòd ponderoſius ſit; ſed etiam quòd cognationem quandam, & quaſi conſenſum cum ipſo habere uideatur. Metalla inſuper, quæ liqueſcunt, ijs quæ attingunt, minimè adhærent: nec eadem humectant, neque etiam labuntur, ut cæteri aquei liquores tam foſſitij, quàm à plantis, aut animalibus producti: ſed eorum partes inuicem coguntur, ſimulq́; cohærent. Idq́; non alia ratione fieri conſtat, quàm quòd tam bona, firmaq́; miſtio rei ſiccæ cum humida facta ſit, ut ſicca obſtet humidæ, ne adhæreſcat, & humectet: humida uerò contrà impediat, ne ſicca prorſus conquieſcat. Quæ quidem miſtio quoniam in auro perfectiſsima reperiatur, ideo hoc igne nunquam abſumitur. nam cùm eius puriſsima terra ſit optimè cum aqua permiſta, humorem ſtringit, &

continet,

continet, ne ui ignis expiret: humor uerò contrà tuetur, ac defendit terram, ne accendatur. Idcirco nunquam comburitur aurum, ut cætera faciunt metalla. quæ quandoquidem impuriorem sortiantur terram, deterioremque mistionem; proinde ignis uiolentia facilè rapiuntur, & conficiuntur: cùm enim terra flammis accensa fuerit humorem celeriter deperdit. At tamen metallum unum alio magis, & citius comburitur, prout hoc illo plus terræ, eamq; minus probè mistam obtinet. Etenim si libeat experiri, in primis ferrum deprehendetur igni consumi, propter nimiam, quam habet, terræ impuræ copiam. Mox plumbum, & stannum, quòd ijs non satis firmum sit cum terra temperamentum. quam ob causam postquàm humorem exhauserit ignis, terram consumit. Deinde æs, quod cùm terræ purioris, ac etiam paucioris particeps sit, quàm ferrum, etsi ea non satis exquisitè mista sit cum aqua, diutius igni resistit. Postremò argentum, quod quia puriore terra constat, ac melius aquæ commista, non nisi longiori tempore flammæ cedit. Verùm plumbum, ac stannum non ob id igne tam facilè uincuntur, quòd multum impuræ terræ contineant, sed solùm ob misturæ uitium, quoniam in his imperfectior inuenitur. Sed ad lapides nostra reuertatur oratio.

Lapidum diuersa discrimina.

de quorum quoque luciditate, siue perspicuitate, ac nitore, uel horum oppositis obscuritate, ac squalore iam aliquid nobis differendum est. Ex prædictis itaque omnibus clarum esse arbitror, lapides aquam magis, ac terram participare, quàm cætera elementa. Sed quoniam non terra, sed aqua cernitur esse perspicua, ac pellucida; ideo ab ea tantùm perspicuitatem, luciditatemq; ijs aduenisse constat. Vnde ex succis claris, & perlucidis constare lapides, quæ translucent, affirmamus, quemadmodum ex terra eos, qui qualitatis perspicuitati oppositæ reperiuntur: hi enim ex claris succis gigni nequeunt, sed ex impuris, ac turbidis uel luto, uel nigriore infectis. Quòd uerò alij lapides magis, alij minus pelluceant, non aliunde fieri certum est, quàm è succorum diuersitate, cùm scilicet alij alijs clariores, ac lucidiores existunt. Ex quo sequitur, quòd albæ gemmæ gignantur ex succo, cui aquæ color insit, atque adeò cæteris clariores, ac illustriores appareant, ut crystallus, & iris, gemma sic ex argumento uocata: nam sub tecto percussa sole ob angulos, quos habet colores ex opaco reddit, speciesq; arcus cœlestis in proximos (ut Plinij uerbis utar) eiaculatur parietes. At adamas ex succo minus claro progignitur, ideoq; tam iride, quàm crystallo obscurior est. Non dissimili uarietate notantur aliorum colorum gemmæ translucentes, siue ortæ fuerint è succis uiridibus, ut smaragdi, ac prasij: siue è cœruleis, ut sapphiri, cyanei, & iaspidum quoddam genus: siue è rubris, ut carbunculi: siue è purpureis, ut amethysti, & hyacinthi: siue ex aureis, ut chrysolithi, & chrysopatij: siue ex misti coloris succis, ut opali. Hinc igitur colligi facilè potest, quòd cætera gemmarum genera, quæ perspicuitate carent, è succis concrescant impuris, atris, & obscuris: quando nec aqua quidem limpidißima, cui ater succus infusus sit, clara ac pura perspici poßit. Nitent tamen gemmæ non translucentes propter insignem leuorem, qui lucis continuitatem, & densitatem parit. Quem quidem læuorem aut sibi natura comparant, aut artificum mangonio consequuntur. Iisdem de causis marmora quoque radiant. Porrò lapides, & gemmæ pellucentes nonnunquam coloris labem, aut uitium aliquod contrahunt: sæpe enim aut umbra, aut nubeculis, aut capillamentis, aut sale, aut plumbagine uitiantur. Quæ sanè omnia non alia ex causa proueniunt, quàm ex coloris succi diuersitate. Gignitur quidem umbra, cùm succi color aliqua parte obscurior fuerit: nubecula uerò ob partem albidioris coloris. At capillamentum, quo præsertim sapphirus inficitur; sal, quo opalus; plumbago, quo smaragdus, ex alieno prorsus colore fiunt, non autem proprio gemmarum. Quinetiam sibi gemmæ scabritiem induunt, cùm ob succi diuersitatem partes inæqualiter coalescunt. His ergo rationibus nixus, nemo non audebit dicere atque asserere, lapides omnes, ac saxa, quæ neque nitent, neque pellucent, ex crassissimo succo, & terrena materia fieri. Differunt præterea lapides spissitudine, & raritate, leuitate & grauitate. itaque ponderosis, ac compactis lapidibus pauci, & admodum occulti sunt meatus: raris uerò, ac læuibus contrà multi, & patentes. Quapropter dicendum esse reor, quòd rari, ac leues efficiantur lapides, ubi eorum humor cum terra non probè fuerit mistus. is siquidem à calore siccatus locum, in quo consederat, uacuum relinquit, ut in tophis, & similibus conspicitur. Idem quoque euenit, cùm sponte flagrant montes, ut Aetna in Siciliâ, & Vesuuius in Campania Plinij tempore, ac etiam hac nostra ætate. nam cùm in magnis incendijs terra cremetur, eadem ratione ex ipsa fiunt meatuum pleni, cauernosi, & leuissimi pumices. Contrarium planè fieri constat, si humor undique in terram penetret, & illi optimè misceatur: is enim hoc modo lapides graues, compactos, ac duros generat. Quod autem lapides duri, uel molles fiant, partim materia in causa est, partim uerò ibi, quod materiam fingit, & format. Nam si fuerit materia tenax, & calor tantus, ut ex ipsa humorem exhaurire queat, uehementer constringitur, & in se cogitur, fitq; ex ea lapis densus, & durus. Sin lentoris parum admodum, aut nihil habuerit, & calor fuerit multus, aquam etiamsi probè terræ permista sit, absumit, & resoluit, terram uerò comburit. quo fit, ut lapis adeò mollis fiat, & friabilis, ut facilè in puluerem redigatur. Obdurescunt ad hæc lapides frigore, utpote quod succum ualidissimè cogat, & constringat. Atque ij lapides, qui ex huiusmodi succis coactis concreuerint, in fornaces ardentes coniecti liquescunt, fluuntq; ob conclusos humores. Qui uerò igni admoti franguntur, & dissiliunt, non quidem tantum humoris in se continent, quantum priores, ut eo terrenæ partes cohiberi possint. Quos autem ex luto genuit calor, ignis terit in puluerem, propter terrenam siccitatem. Cæterùm qui ex succis pinguibus, & bituminosis constant, accensi non secus ac ligna ardent. Cuius generis est gagates lapis, quo Cimbri, & alij plerique Germaniæ inferioris populi passim lignorum uice, quorum inopiam habent, ad ignem utuntur. Verùm enimuero non ob id tanta est ignium uis, ut adamantem uincat: quandoquidem huius humor ignis calore fortior existit. Eandem etiam ob causam amiantus non modò non comburitur igni, sed ne quidem dissoluitur. Vterque enim etsi siccus, cùm tangitur, esse sentiatur; tamen humorem immistum obtinet, non aliter atque metalla. Porro lapides, qui corpora erodunt, ut in Lycia inuenti, uel absumunt, ut Assius, in quo corpora defunctorum condita absumi tradunt, unde illi sarcophagi nomen, ex materia admodum acri gignuntur, ut in fodinis quibusdam cadmia quædam inuenitur, quæ fossoribus ipsis manus erodit, & exulcerat. Postremò nonnulli lapides sunt, qui ueluti prægnantes lapillum, uel argillam, uel liquorem in utero gerunt. Cuius rei causa est & materiæ diuersitas, & quòd eadem magna ex parte figuram globosam referat, aut quàm proximè accedat. Materiæ enim pars interior ab exteriore differens, aut calore cocta mox diuiditur, aut aliquo pòst temporis spatio separatur, non secus ac arefactæ nucis auellanæ nucleus à putamine. Quòd si fuerit succus, uel lutum

tenax,

tenax, ipsa etiam pars interior in lapidem cogitur, ut in aetite uisitur: si uerò lutum non tenax, uertitur in terram plerunque argillaceam, ut cernere licet in gæode: sin succus tenuis, uel aqua, liquor interdum remanet, ut in enhydro, in quo ad motum fluctuat intus, ueluti in ouis liquor, ut inquit Plinius. Cæterùm cochleas in saxis repertas, calor conclusus, ex materia pingui, & lenta efficere uidetur, & ex eadem gignere musculos, & conchylia: sed terra quantò est crassior, quàm mare, tantò ea magis imperfecta gignit. Nec mirum cuipiam esse debet, quòd eiusmodi conchylia in lapidum medio orta, ibi diutius conclusa, ipsis cedente lapide, crescant, & uiuant. Siquidem ego certò testari possum, me uidisse non longè à Timauo fonte prope Duinum castrum in Adriatici litore situm, ubi maris alluit unda, lapides à socijs malleis ferreis frangi, atque in illis plurima reperiri conchylia, quæ dactylos à forma, & colore uocant: sunt enim palmarum caryoti similia. Hæc eadem me aliquando comedisse memini in castro Goritiæ in opiparis mensis illustris, ac clari comitis Francisci à Turri nostrorum studiorum (quæ eius est singularis humanitas) fautoris, promotorisq; maximi: quæ sanè non minorem quàm ostrea, in cibis gratiam habere comperi. In ipso quoque Duini castro ijsdem uesci mihi contigit apud magnificum Matthiam Hofferum, uirum sanè nobilitate & moribus insignem. Neque me fugit, his nuper elapsis annis uirum magnificum atque præclarum Didacum Mendozium Hispanum, lapideas quasi tabellas mihi ostendisse ex Veronensi agro (ut asserebat) delatas, quæ in longum scissæ uarios intus pisces ueluti insculptos habebant, cum omnibus suis particulis quámuis minimis, in lapidem uersos. tot tamq; admirabilia sunt opera naturæ. Huc præterea illud accedat, quòd pisces fossiles reperiuntur ultra Pyrenæos montes, ut narrat Polybius lib. XXIIII. suarum historiarum. Vsque ad Narbonem amnem, inquit, planities est, per quam fluuij feruntur Illiberis & Rhoscinus, fluentes propter urbes eiusdem nominis, quæ habitantur à Celtis. In hac igitur planitie sunt pisces fossiles dicti. in ea enim est terra tenuis, ubi multum nascitur gramen, sub quod altitudine duorum uel trium cubitorum per arenam aqua fluminum delata fluit: & si quando inundauerint, cum aqua pisces terram subeuntes (nam mirificè appetunt graminis radices) planitiem efficiunt refertam piscibus subterraneis, quos incolæ effodiunt. hæc Polybius.

Terrarum breuis enarratio.

Quibus adde, quòd etiam pisces fossiles inueniuntur circa Heracleam, atque in alijs plerisque Ponti locis, ut Theophrastus est auctor. quin & in Germania ultra Albim fluuium quibusdam in locis hac ætate effodiuntur. Verùm quandoquidem Dioscorides in hoc quinto libro scripsit tractauitq; etiámnum de uarijs terrarum generibus, quæ in medicum usum ueniunt, non alienum fore iudico, quòd de his quoque uniuersim aliquid disseramus. Terram itaque aut simplicem, aut compositam esse oportet. Simplicem nunc eam intelligo, quæ cum nulla re fossili, neque cum aliquo liquido succo fuerit permista: non autem eam, quæ à cæteris elementis sit penitus munda. quippe ob continuam elementorum mistionem uix ullam reperiri posse putauerim, quæ nonnihil aquæ, aeris, uel ignis non complectatur. Quamobrem eam simplicem dixerim, quæ nullam prorsus aluminis, aut salis, aut nitri, aut chalchanti, aut bituminis, aut cuiúsuis alterius rei metallicæ mistionem admiserit. Contrà compositam appellauerim, quæ unum, uel plura ex his in se receperit. Simplex autem terra, de qua nunc sermonem habemus, modò grauis, modò leuis constat, pro maiori, aut minori elementorum mistione, quæ illi inest. quis enim dubitet, quin ea sit leuior, ac rarior, quæ plus aeris, aut ignis participat, quàm aquæ? Ad hæc terra ipsa per se omnis exiccat, sed uarias sortitur facultates pro uaria eorum, quæ ei admiscentur, qualitate. Nam illa, in qua sit aquæ frigus, adstringit: quæ ignem accepit, acris est: quæ aerem, glutinosa, & leuis: quæ aerem & ignem, leuis, & acris. Illa uerò, quæ sibi sulphur adiunxit, aut alumen, aut chalcanthum, aut metallum aliquod uel fossilem succum, facilè quidem gustu, ac etiam olfactu cognosci potest. Nec de his plura dicenda sunt, quòd mihi planè persuadeam huiusmodi qualitates nulli non cognitu faciles futuras, gustu duntaxat iudice, qui tamen dulcia ab amaris, acria ab acidis, salsa ab insipidis, acerba à maturis discernere sciat. Terræ autem, quarum in medicina est usus, sua mutuantur nomina partim à locis, ubi effodiuntur, & asportantur: partim à coloribus, quibus inficiuntur: partim à facultatibus proprijs. A locis enim denominantur Lemnia, quòd ex Lemno insula deferatur, Samia quòd ex Samo, Chia quòd ex Chio, Cimolia quòd ex Cimo, Eretria quòd ex Eretria Eubœæ ciuitate, & Pnigitis quòd ex Pnigite Libyæ pago. A colore appellationem trahunt rubrica, & aliæ nonnullæ. A facultate denique nomen accepit ampelitis, quòd eius sit usus ad illinendas uites sub germinationis tempus aduersus erucarum iniurias. Et ut aliorum quoque fossilium colores percurramus, colore albo constant, creta, qua sarcinatores utuntur, gypsum, alumen, amiantus, Arabicus lapis, Iudaicus, melitites, galactites, alabastrites, crystallus, argentum, argentum uiuum, stannum, & synceriſsimum marmor. Colore cinereo produntur melia terra, & Eretria altera. Cæruleo uero colore spectantur sapphirus, cyanus, & lapis propriè cæruleus dictus. Virent smaragdus, prassius, chrysocolla, & chalcanthum. Flauo luteoúe colore sunt aurum, ochra, chrysopatius, chrysolithus, & auripigmentum. Rubeo tinguntur rubini, granati, sandaracha, corallium, hæmatites, scissilis lapis, minium, cinnabaris, rubrica, & Lemnia terra. Quædam colore purpureo fulgent, ut hyacinthus, & amethystus. Alia cæruleo diluto uisuntur quemadmodum iaspis, quem boream dicunt. Nonnulla cæruleo uirescente, ut ærugo, & Armenius lapis. Alia albo rufescente, ut aphrodisiace. Quædam rufo candicante, ut xanthos. Quædam nigro rufescente, ut tertia batrachitis species. Aliqua atro purpurascente, ut alabandicus lapis. Alia aureo candicante, ut topatius. Sed plura separatos colores habent, ut nigro, albo, & quóuis uersicolore, ut achates. Apsicton uerò nigram rubentes uenæ distinguunt. Contrà nasomonites, cùm sit sanguinis colore, nigris uenis decoratur. Venæ autem, quæ speciem præ se ferunt sanguinis intextæ, quodammodo sunt heliotropijs, corpore porracei coloris. At in cæruleo sapphiro aurea puncta collucent. Quinetiam quædam sunt, quæ tres separatos habent colores: nam per album ægyptellæ corpus duæ uenæ permeant, altera nigra, altera rubra. Porrò eupetalos, & orca quatuor habent colores: eupetalos enim cæruleum, igneum, minij, mali: orca uerò nigrum, fuluum, uiridem, candidum.

Fossilium facultates.

Versicolores postremò nonnullæ habentur, non aliter, ac collum gallinæ Numidicæ, uel pauonis, aut columbæ in sole apricantis, ut eristalis, & pederotum genera: ea enim ad inclinationem colores permutant. Cæterùm sciendum est, quòd ex fossilibus, quæ in medendi usum recipiuntur, alia quidem corpora sanant, alia uerò eadem affligunt, in cibis uel potionibus data. At quæ remedia corpori sunt, medentur ei partim proprietate totius substantiæ, partim qualitate aliqua, qua profligantur morbi. Quæ autem proprietate ualent, earum quædam resistunt uenenis, quædam

morbos

morbos sanant. Quibus natura dedit uires superandi uenena, eorum alia corpora, quæ pestilentia sunt affecta, curant, ut smaragdus, sigillum Lemnium, gleba Armenia. Alia singulari ueneno medentur, sicuti scorpionum ictibus sapphirus potus, sulphur plagæ illitum: fungis strangulantibus nitrum potum, ac pariter atramentum sutorium. Alia pluribus aduersantur uenenis, ut sal morsibus uiperæ, cerastis, ac crocodili. his enim emplastri modo imponitur: sed potum opio, & fungis præsidio est. Quibus uerò fossilibus comparatum est, ut morbos proprietate fugent, eorum quædam sanguinis profluuium sistunt, ut hieracites. alia os uentriculi gestatu & appositu roborant, uelut iaspis. alia sinistro mulieris brachio adalligata abortum prohibent, ut aetites. alia item ad femora prægnantis alligata partum accelerant, ut idem aetites, & iaspis. Sunt quæ crassa è corporibus deijciunt, ut magnes: alia atram bilem, ut Armenius, & cæruleus lapis: nonnulla uomitum faciunt, ut idem Armenius lapis, chrysocolla, & chalcanthum. Sed inter ea, quæ elementaribus qualitatibus agunt, calefaciunt alumen, chalcanthum, chalcitis, misy, sory, melanteria. refrigerant terra Eretria, molibdoides, stibium, argenti spuma, cerussa. Quæ autem secundis qualitatibus operantur, quædam molliunt quæ dura sunt, ut gagates: quædam contrà indurant quæ mollia sunt, ut lapis plumbarius, & stimmi. Sunt & quæ insensibiles ferè poros aperiant, & quæ claudant: aperit enim nitrum, spuma nitri: claudit terra Samia, & in summa omnis terra glutinosa. Alia, quæ corpori coierunt, nempe glandulas, & nodos, discutiunt, ut pyrites, molaris, bitumen. Aliqua cicatricem inducunt, ut chalcitis, misy, alumen scissum. Nonnulla carnem excrescentem minuunt, ut æsii lapidis flos, ærugo, chalcanthum, chalcitis, misy, calx uiua, auripigmentum, sandaracha, chrysocolla. Non desunt etiam, quæ diuersis uiribus prædita sint, ut cimolia, & sal: cimolia enim & reprimit, & discutit: sal abstergit, & adstringit. Sunt denique quæ uires easdem habeant, ita ut deficiente una, altera eius locum suppleat. Siquidem chrysocolla, & lapis Armenius eundem effectum præbent: auripigmentum, & sandaracha: hæmatites, & schistos: atque hæc quinque chalcanthum, misy, chalcitis, sory, melanteria inter se uiribus consentiunt. Veruntamen ex his chrysocolla uim efficaciorem obtinet, quàm lapis Armenius: auripigmentum, quàm sandaracha: hæmatites, quàm schistos: chalcanthum, quàm reliqua sibi cognata. Cæterùm non pauca reperiuntur fossilia medicamenta (ut fusius libro sexto dicetur) quæ in cibo, aut potu frequentius, aut copiosius sumpta uel maximè sumentes affligunt, uel ijs mortem inferunt. Idq; efficiunt, uel quòd uiscera erodant, ueluti sandaracha, & auripigmentum: uel quòd spirandi organa occludant, ut gypsum, & cerussa. Sed hæc de fossilium facultatibus. Nam de concretis succis, cuiusmodi est sal, nitrum, alumen, chalcanthum (& cætera, quæ cum eo cognationem habent) sulphur, sandaracha, auripigmentum, chrysocolla, & alia nonnulla, in huius libri processu suis locis latius tractabimus.

Ἄμπελος οἰνοφόρος. VITIS VINIFERA. CAP. I.

Folia uitium, & triti capreoli, capitis dolores illitu mitigant: & inflammationem stomachi, ardoremque cum polenta. Folia etiam per se, ut quæ refrigerent, & adstringant, imponi solent. Potus eorum succus: dysentericis, sanguinem excreantibus, stomachicis, & grauidarum malaciæ medetur. Eadem efficiunt madefacti in aqua capreoli, & poti. Lacryma uitium, quæ ueluti gummi in caudicibus concrescit, ex uino pota calculos pellit: illita lichenas, & psoras, leprasque, nitro prius perfrictas, sanat: eadem cum oleo sæpius pilis illitis, psilothri effectum habet: maximeque sanies, quam accensa sarmenta uitium uiridia exudarunt: qua & perunctæ uerrucarum informicationes extrahuntur. Cinis sarmentorum, & uinaceorum, detractis in sede condylomatis, & thymijs, illitus ex aceto medetur: prodest luxatis, & uiperarum morsibus: contra lienis inflammationem illinitur cum rosaceo, & ruta, & aceto.

Ἄμπελος ἀγρία. LABRVSCA. CAP. II.

Labrusca duorum generum est. Alterius uua non maturescit, sed florétenus œnanthen nominatam perducit. Altera ad frugem peruenit, paruis acinis, nigra, & adstringens. Folia, caules, & clauiculæ, quibus repunt, uim habent cultæ uiti similem.

Quæ non maturescit, Monsp. vocant Aualidouëre, quod euanescat eius fructus nunq. maturus. Id aut accidere tant vigilia D. Jo. bapt. eo die plurimæ insit vuæ, ipso die mox nullæ reperiantur.

Σταφυλή. VVA. CAP. III.

Væ recentes aluum turbant, & stomachum inflant. innocentiores, quæ decerptæ diu pependere, ideo quòd in eis copia humoris exiccatur, utilesque fiunt stomacho, ægrisque, atque cibi auiditatem excitant. In [a] uinaceis, & ollis seruatæ, ori & stomacho gratæ sunt, aluum sistunt, sed uesicam, & caput tentant: & sanguinem excreantibus conueniunt. Similesque, quæ in musto fuere. Sapa, aut passo conditæ, stomachum magis infestant. At quæ solem prius passæ, in aqua cœlesti conduntur, minus uinosæ sunt, siticulosis, ardentibus, & longis febribus salubres. Reconditi uinacei inflammatis mammis, rigentibus, ac præduris, cum sale illinuntur. Decoctura eorum dysentericos, cœliacos, & fœminas fluxione uuluæ laborantes iuuat infusa: ad desessiones, ac fotus assumitur. Nuclei acinorum adstringendi uim obtinent: stomacho utiles sunt. Inspargitur farina tostorum, polentæ modo, dysentericis, & cœliacis, & solutis stomacho.

a Cα. φύλλοι. i. folijs.

Vitium

VITIS VINIFERA.

Vitis uiniferæ, uuæq; confid.

VItium omnium genera, quæ non modò gratiſſimas, dulciſſimasq́ue uuas ad cibos proferunt; uerùm etiam ex his ui- 1
num præcipuum humanæ uitæ bonum, ſuauiſsimumq́ue potum largiuntur, quot & qualia ſint, hîc ſcribere ſuper-
uacuum eſſe puto. Quandoquidem earundem dulcedine humanum genus alle͡ctum, adeò eas ſibi conciliauit, familiaresq;
reddidit, ut nullus tam clarus quàm obſcurus, tam nobilis quàm ignobilis, tam denique urbanus quàm ruſticus inue-
niatur, qui de uitium generibus, earumq́ue hiſtoria non poſſit aptè, atque etiam diſtin͡ctè loqui. Vt autem & uites ip-
ſæ, & uinum à quorundam uermiculorum erodentium uindicentur iniuria, illud omnino ſilentio inuoluendum non duxi-
mus, quòd ſi, dum à ſarmentis repurgantur, ac putantur, falx hirci ſanguine oblinatur, uel ea ipſa prius cotem exper-
ta, caſtorei corio affricetur, nuper emiſſæ gemmæ (ſi tanta rei agrariæ authoribus fides adhibenda eſt) ab erucis mini-
mè erodi poſſunt: neque etiam emiſſa iam folia, ab alijs quibuſdam uermiculis conuolui. Præterea non ignorandum
eſt, quòd magna admodum iniuria uitibus infertur, atque uuis maximum detrimentum, ſi braſſica ſeratur inter uites.

ſiquidem

ſiquidem perniciale uni cum altera odium intercedit. Quod cùm animaduerterint rei medicæ ſcriptores, præcipuum ebrietatis antidotum in braſſica collocarunt. Ea enim ſi cruda præſumatur (ut apud pleraſque nationes in cœnæ initio capitatam braſsicam minutim reſciſſam, lactucæ & intubi loco in acetarijs recipi obſeruauimus) ebrietatem futuram mirum in modum arcet, quemadmodum etiam poſt ſumpta crapulam diſcutit. Quo fit, ut Germaniæ populi uino admodum addicti, ſemper ſuis menſis braſſicam interponant, uel recentem, uel muria aſſeruatam. Ad Elephantinem (ut Theophraſtus eſt author) itemque circa Memphin, uites perpetua fronde uirent: tametſi annuas tantùm proferant uuas. In Italia uerò uites habentur, Plinio inſanæ appellatæ, quæ ter in anno florent, ſed primas tantùm maturant uuas. Vuas ſine uinaceis quidam prouenire affirmant, ſi propaginum ima pars, quæ terra in ſcrobe obrui debet, ante plantationem adeò ſecetur in longum, ut medulla utrinque eximatur, ac deinde coniunctis partibus, & ulmeo cortice circumuolutis, propagines ipſæ ſuis ſcrobibus implantentur. Sed ut iam uuis ſuas reddamus facultates, Vuæ (ut Galenus libro II. de alimentorum facultatibus memoriæ prodidit) quemadmodum inter fructus autumnales principatum obtinent; ita fugacibus omnibus magis nutriunt, minimumque praui ſucci habent, præſertim cùm exactam maturitatem fuerint adeptæ. Porrò quòd ipſæ nutriant, maximo argumento ſunt ij, qui uinearum fructum cuſtodiunt: quippe qui tunc temporis uuarum eſu admodum pingueſcant. Cæterùm non omnes uno quidem modo nutriunt, quoniam quæ dulces exiſtunt, cæteris ſuccum habent calidiorem: ob id ſunt ſiticuloſæ, ac uentriculum inflant, & aluum ſubducunt. Contrarium efficiunt auſteræ: ſiquidem, & uentrem cohibent, parum nutriunt, ægreque concoquuntur. Acerbæ autem uitari prorſus debent, utpote quæ uentriculo aduerſentur. Vuæ eò laudabiliores, quò carnoſiores fuerint, præſertim cùm probè mature à uite decerpuntur. At penſiles, ſi prius maturæ ſint, & dulces, cæteris minus uentriculum inflant, & aluum conuenienter emolliunt. Vuarum facul. ex Gal.

Vitis, quæ Græcis ἄμπελος οἰνοφόρος, Latinis Vitis uinifera appellatur: Arabibus, Harin, Karin, ſeu Karm: Italis, Vite uinifera: Germanis, Vueinreb: Gallis, uigne. Quæ uerò ἄμπελος ἀγρία Græcè, Labruſca Latinè dicitur: Italicè, Lambruſca: Germanicè, Vuild uueinreb: Gallicè, Vigne ſauuage. At Vua Latinis ac Italis, σταφυλὴ Græcis uocatur: Arabibus, Haineb: Germanis, Veinbeer: Gallis, Raiſin. Nomina.

Σταφὶς. VVA PASSA. CAP. IIII.

VVa paſſa alba adſtringentior eſt. Prodeſt eſitata caro earum tuſſi, faucibus, renibus, ac ueſicæ. Eſtur in dyſenteria per ſe cum nucleis: & decocta in patinis cum melle, admiſta milij, ac hordei farina, & ouo, ualet ad purgandum caput: eiuſdem gratia cum pipere commanducatur. Teſtium inflammationes ſedat, illita cum lomento fabarum, & cumini farina. Fauos, epinyctidas, carbunculos, enatas in articulis putredines, & gangrænas, ſine nucleis trita, & cum ruta impoſita ſanat. podagræ conuenienter cum panacis ſucco illinuntur: mobiles ungues illita, celerius extrahit.

VVas paſſas, quarum ubique uulgaris & frequens eſt uſus, omnibus notiſſimas eſſe arbitror. Veruntamen non eſt, meo quidem iudicio, credendum, quòd cùm de Vuis paſſis mentionem faciunt Galenus, & ueteres alij, paruulas illas tantùm intelligant, quæ hoc tempore ex quibuſdam Aegæi inſulis, ac Peloponneſo Venetias conuehuntur, & in quibuſdam etiam Italiæ locis inſolantur. Siquidem Galenus nulla magnitudinis, uel paruitatis habita ratione, omnes in uniuerſum uuas ſolis calore ſiccatas, paſſas appellat. Id quod ipſe Galenus libro ſecundo de alimentorum facultatibus ijs uerbis declarat. Porrò quemadmodum paſſarum differentia, quæ à colore ſumitur, nihil ad paſſarum facultatem confert, ita nec magnitudo: ſola autem qualitatis, quæ guſtui ineſt, differentia poteſt omnia. Ex his nimirum Galeni uerbis ſatis colligi poteſt, ipſum omnis generis uuas, quæ ſolis feruore flacceſcunt, nullo prorſus diſcrimine paſſas appellaſſe, nempe Damaſcenas cæteris grandiores (zibibum officinæ uocant) ac pariter his congeneres, quæ è Smyrnis (ut aiunt) Cypro, & Creta comportantur. Præterea loco citato idem Galenus ita ſcribit. Nonnulli autem, & rectè ſanè, è dulcibus, grandibuſque, quales ſunt ſcybelitides, priuſquàm mandant, ſemina eximunt. quæ & ipſæ inueteratæ, cutim duram, craſſamq; habēt, eaſque prius in aqua coguntur macerare: nam & ſemen ipſum facilius ſic eximitur. Aliæ quædam ſunt his contrariæ, ſolidæ, & craſſæ, quę nullum prorſus ſemen habent. Creſcunt hæ in Cilicia, colore ſubflauo. In Pamphylia autem ſcybeliticæ, & colore nigræ: quæ, ut dixi, ſunt maximæ. hæc ille. Cæterùm ſciendum eſt, non omnes Vuas paſſas eiuſdem eſſe facultatis. alia nanque facultas ineſt dulcibus, alia auſteris, alia uinaceos habentibus, alia non habentibus. Quæ itaque uinaceis carent, uel quòd ita natura producantur, uel quòd ij arte fuerint exempti, ſi dulces ſint, adſtringente facultate uſqueadeò priuantur, ut etiam mirificè leniant. quamobrem pectoris anguſtiæ, tuſſi, exaſperatis faucibus, & renum, ueſicæque uitijs maximè conueniunt. Id quod planè confirmat Galenus lib. ſeptimo, & octauo de compoſitione medicamentorum ſecundum locos, ubi uuas paſſas ſine uinaceis leniendo pectori, ac iecinoroſis plurimum commendat. Contrà uerò facultate omnino adſtringente cenſentur, quæ cum ſuis uinaceis manduntur. Quòd cùm non ignoraret Dioſcorides, Vuam paſſam cum nucleis in dyſenteria edendam eſſe tradidit. Hinc itaque fit, ut maximo in errore uerſari exiſtimem medicos alioqui ætatis noſtræ celebres, qui alui deijciendæ gratia, Vuam paſſam paruam uulgarem, quæ ex locis ſuprà dictis in Italiam defertur, ſimul cum uinaceis deuorandam exhibent. quippe cùm aluum fluidam facere in animo ſit, eam potius cohibent, quàm leniant: idque potiſſimùm, ubi uuæ paſſæ temporis tractu ſucci partem amiſerint. Qua re perſpecta in hanc ſententiam deducor, ut ad aluum emolliendam aptiores cenſeam Damaſcenas, Cyprias, ac Creticas (quibus tamen prius nuclei exempti ſint, uel eæ ſumantur, quæ ſine nucleis naſcuntur) quàm quæ minutæ paſſim in officinis inueniuntur. quandoquidem hæ ſucci longè minus, quàm corticis, & uinaceorũ continent, niſi ſint omnino recentes, & diligenter aſſeruatæ. Quaproptèr ſi hoc tenui uuarum paſſarum genere uti quandoque cogimur ad emol-

Vuæ paſſæ cõſideratio.

Medicorum error.

Tttt liendam

liendam aluum, eas eligi præstat, quæ sine uinaceis proueniunt: uel si hæ desint: suppleant illæ, quæ à nucleis fuerint expurgatæ. tametsi Damascenis, & Creticis longè bonitate cedant: de quibus sanè intellexisse Galenum, easq; ad pectoris uitia laudasse planè suspicamur. In quorum genere hac etiam tempestate sunt, quæ semine carent, quemadmodum quæ Galeni ætate ex Cilicia conuehebantur. Illud porrò animaduertendum est, quòd ubi quis aluum bonam facere contendit, non debet passis uti quæ gustui acerbitatem, uel austeritatem relinquunt: sunt enim tales frigidæ, ac terrestres. quibus utique facultatibus cohibent, adstringunt, & roborant, præsertim si cum uinaceis nucleis comedantur. Vnde scitè Galenus libro secundo de alimentorum facultatibus, hæc prodidit. Vuæ passæ cum alijs uuis eandem habent rationem, quam caricæ cum ficubus. Multæ enim fiunt dulces, acerbæ autem omnino paucæ: plurimæ uerò ex dulci, & austera qualitate sunt mistæ. quanquam dulces nonnihil quoque austeræ qualitatis habent: & austeræ, dulcedinis. Cæterùm ut dulces temperamento sunt calidiore, ita austeræ frigidiore. Ad hoc austeræ stomachum roborant, & uentrem constipant, & 1
his multò magis acerbæ: mediam autem quodammodo inter ipsas constitutionem dulces obtinent, ut quæ nec stomachum dissoluant, nec aluum subducant. Dulcibus tamen, ut uis quædam semper inest contemperandi, ita & mediocriter detergendi: quibus duabus facultatibus exiguas mordicationes, quæ os uentriculi infestant, obtundunt. Et libro VIII. cap. VII. de compositione pharmacorum secundum locos, idem Galenus sic inquit. Vua passa contemptilis uideri possit, ob familiarem eius usum. At uerò hoc ipsum eam facit utiliorem: nam cùm familiaris nobis sit, in tantum adstringens est, quantum opus habet uiscus affectum. Habet autem & uim concoctoriam crudorum humorum, & uim coercendi maligna, sitq; ipsa haud facilè putredini obnoxia: & ultra hæc secundum totam substantiam, uisceri ipsi, hoc est iecinori, familiaris est, & propria. Item libro de attenuante uictus ratione, sic habet. Vuæ passæ si non sint adstringentes, lieni quidem, & hepati tumentibus non conducunt, thoracis tamen, & pulmonis affectibus conducunt. De uuis autem passis ut cibus sunt, locutus est ipse Galenus libro secundo de alimentorum facultatibus, his uerbis. Alimentum ex passis uuis 2
tali qualitate in corpus distribuitur, qualis ipsarum natura fuerit, dulce ex dulcibus, austerum ex austeris, mistum ex ijs, quæ utriusque qualitatis sunt participes. Quantitate uerò copiosius ex pinguibus, ac dulcibus: parcius ex austeris, & macris. Quòd si passarum pinguium, ac dulcium, à quibus semina fuerint exempta, parem molem cum pari uuarum mole contuleris, passas ualentius nutrire deprehendes. Huiusmodi sanè, ut minus quàm caricæ subducant, abstergeantq;, magis tamen quàm illæ stomachum iuuant. Hæc uua, quæ Græcis σαφὶς, Vua passa Latinis pariter ac Italis uocatur: Arabibus, Zibib: Germanis, Vueinbeerlen, Mertreubel, & Kosein: Hispanis, passas: Gallis, Roisins en captz.

Vuæ passæ uires ex Gal.

Nomina.

Οἰνάνθη OENANTHE. CAP. V.

OEnanthe uocatur uitis syluestris fructus, cùm floret. Recondi debet fictili non picato, collectaque substrato linteo, in umbra siccatur. Laudatissima in Syria, & Cilicia, & Phœnice. Vis ei adstrictoria, quare pota stomacho, ac ciundæ urinæ utilis. aluum sistit, ac sanguinis excreationes. Contra fastidia, & acorem stomachi, sicca, & illita efficax est, capitis doloribus tam uiridis, quàm sicca ex aceto, & rosaceo perfunditur: sanguinolenta uulnera cataplasmate, & incipientes ægilopas, oris ulcera, & genitalium nomas trita cum melle, croco, myrrha, & rosaceo ab inflammatione uindicat. Pessis miscetur ad sistendum sanguinem: contra oculorum delacrymationem, & stomachi ardores cum polline polentæ, & uino illinitur. Cinis crematæ in testa candentibus prunis, facit ad oculorum medicamenta: reduuias, & pterygia, abscedentes gingiuas, cruentasque cum melle sanat. 4

Oenanthes cõsideratio.

OEnanthen, non illius labruscæ modò florem esse, quæ uuas ad maturitatem non perducit; uerùm etiam alterius, quæ fructum perficit, asserere non dubitamus. Nam etsi superius scripsit Dioscorides, labruscam duorum generum esse, atque alterius uuam non maturescere, sed florétenus Oenanthen nominatam perducere: nihil tamen propterea prohibet, quin alterius quoque labruscæ florentis uua Oenanthe pariter dici queat, cùm non aliud ueteribus significet Oenanthe, quàm uitis flos. Quòd in præsenti capite ipse Dioscorides manifestè declarat: quippe qui tradat Oenanthen uocari uitis syluestris fructum, cùm floret, nullius facta generis distinctione. Quin & idem in sequentibus confirmat, ubi uini oenanthini meminit, è feracis syluestris uitis floribus fieri scribens. Ex his itaque abundè constare arbitror, non tantùm infructiferæ, sed etiam fructiferæ labruscæ florem Oenanthen uocari posse. Adde quòd id quoque apertè testatur Galenus lib. VIII. cap. I.
» *de compositione medicamentorum secundum locos, his uerbis. At uerò quemadmodum omphacium, sic etiam absinthij* 5
» *succo admisceo, quandoque etiam ambo, & tertium insuper hypocistidis, & quantum oenanthes. sic autem appello uitium*
» *syluestrium germen unà cum floribus, ex quo succedentibus diebus uua fit. Plinius lib. XII. cap. XXVIII. Oenanthen*
» *uuam, non florem esse censet, sic inquiens. Eodem & Oenanthe pertinet: est autem uitis labruscæ uua. Colligitur cum flo-*
» *re, cùm optimè olet. hæc Plinius. In cuius ultimis uerbis suspicor mendum subesse, & fortè rectius legendum esse, cùm floret, non cum flore. Non enim uideo, quomodo quis unquam uuam cum flore colligere possit. Cæterùm ne aliquis fortasse decipiatur, hîc non duximus silentio dissimulandum esse lapsum Marcelli Vergilij, alioqui doctissimi interpretis, &*
» *commentatoris Dioscoridis. Is autem ex eius uerbis, quæ nunc subijciam, magis innotescet. Monemus (inquit) scribere*
» *in VI. suæ medicinæ Paulum Æginetam, plurimum quidem ex labrusca Oenanthes usum esse, quoniam egregiè adstringit,*
» *stomachúmque, & aluum maximè firmat. Veruntamen traditis his, idem statim subijcit. Dioscorides autem aliam*
» *describit Oenanthen contrarias huic uires habentem. ideoq; secundis, stillicidio uesicæ, & fellis suffusionibus eam mederi*
» *ait. Quorum nihil in capite hoc legitur, neque in scriptore hoc alibi legisse me memini, & nihilominus non negligenda*

Marcelli Vergilij lapsus.

Æginetæ authoritas, & teſtimonium eſt. quem credere oportet uera, & quæ aliquando legiſſet, teſtari. hæc Marcellus. In quibus ſanè uerbis euidentiſſimè deprehenditur hallucinatus, uel potius eorum oblitus, quæ de Oenanthe herba uiribus huic contrarijs prædita, memoriæ prodidit Dioſcorides libro tertio. Neque ſolùm huius, quam tamen Latinam fecerat, non meminiſſe uidetur; ſed neque eorum quoque, quæ ibidem in ſua commentatione doctè ſatis ſcripſit. Sed aliquando etiam bonus (ut aiunt) dormitat Homerus. Illud poſtremò addiderim, quòd etiam domeſticæ uitis flos Oenanthe dicitur. Verùm quia ſylueſtris uitis ui multò magis adſtrictoria pollet, is per excellentiam Oenanthe appellatur. Dicitur igitur Græcis οἰνάνθη: Latinis, Oenanthe, & Labruſcæ flos: Italis, Enanthe: Germanis, Vuild reben: Gallis, Grappe de uigne ſauuage.

» Cap. 118.

Nomina.

Ὀμφάκιον. OMPHACIVM. CAP. VI.

Omphacium ſuccus eſt acerbæ uuæ nondum matureſcentis, è Thaſia uite, aut Aminæa. Oportet autem ante Canis ortum, expreſſam melliginem in rubro ære, linteo cooperto, inſolare, uſque dum cogatur: ſemperque quod ceruici uaſis concretum hæſit, reliquo humori permiſcere: noctu uerò à ſubdialibus locis in tectum referri, quandoquidem nocturni rores ipſum concreſcere non ſinunt. Eligendum eſt flauum, friabile, uehementer adſtringens, & linguam mordens. Sunt qui coquendo melliginem cogant. Prodeſt contra tonſillas, uuam, ulcera oris, humida gingiuarum uitia, purulentas aures cum melle, aut paſſo: item ad fiſtulas, uetera ulcera, nomasque ex aceto. dyſentericis, & mulieribus fluxione uuluæ laborantibus clyſtere infunditur: oculorum claritati, & ſcabritiæ, & eroſionibus angulorum conuenit. Bibitur ad recentem ſanguinis excreationem, etiam ſi rupta parte aliqua contingat: ſed pauco, & aquatiore eſt utendum, ualde ſiquidem exurit.

Omphacium ex omni immaturarum uuarum genere parat Italia, cùm Thaſijs, & Aminæis careat uuis, è quibus ueteres ſuum Omphacium conficiebant, ad medicinæ duntaxat uſum, id in ſole cogentes, ubi uidelicet adſtrictione opus erat. Quæ tamen parandi ratio hoc tempore ferè prorſus exoleuit. Sunt qui ut maiorem omphacio adſtrictionem comparent, è ſylueſtrium uitium uuis illud exprimant, non ad medicamenta tantùm, ſed etiam ad ciborum condimenta. Verùm omphacium noſtrum ſole non cogitur, etſi pluribus diebus ipſum inſolari dimittamus ſuis cum uinaceis in cado, craſſo linteamine cooperto, donec excrementa ſubleuentur, fæx uerò ſubſidat, & inclareſcat ſuccus. Siquidem hac parandi ratione abſque ſale per annum incorruptum aſſeruatur tam ad ciborum, quàm ad medicamentorum uſum. Omphacium (ut Galenus memoriæ prodidit lib. IIII. ſimpl. medicam.) calidis morbis omnibus magno iuuamento adhiberi poteſt. quippe cùm id omnino acidum ſit, perfectè etiam refrigerat, uniceque ardoribus prodeſt, ſiue ori uentris impoſitum, ſiue totis hypochondrijs, ſiue cuilibet alij, quod refrigerare uelimus. Id Græci ὀμφάκιον dicunt, quod Latini item Omphacium: Itali, Agreſto: Germani, Agreſt: Hiſpani, Agraz: Galli, Veriuſt.

Omphacij conſideratio.

Omphacij uires ex Gal.

Nomina.

Οἴνου φύσις. VINI NATVRA. CAP. VII.

Vino uetere nerui læduntur, & reliqui ſenſus, quod tamen guſtu ſuauius eſt: quare cauendum ijs, qui [a inteſtinæ] alicuius partis imbecillitatem ſentiunt. attamen in ſecunda ualetudine paucum aqua dilutum, innoxiè ſumitur. Nouum inflat, ægrè coquitur, inſomnia parit grauia, & urinam ciet. Aetate medium utraque uitia fugit: quare ad uictus ſanorum, ægrorumque uſurpatur. Album, tenue, ſtomacho utile eſt, ac facilè in membra diſtribuitur. Nigrum uerò craſſum eſt, & concoctu difficile, carnem alit, & ebrietatem creat. Giluum, utpote quod medium eſt, medias inter utrunque uires habet. In ſecunda tamen, & ſiniſtra ualetudine, cùm primis laudatur album. Quin & uina ſapore diſtant. ſiquidem dulce craſſis partibus conſtat, & difficilius à corpore expirat: ſtomachum inflat, aluum & interanea ut muſtum turbat, ſed minus inebriat: renibus, & ueſicæ aptiſſimum. Auſterum per urinam celerius tranſit: ſed capita dolore tentat, & temulentiam gignit. Acerbum ad ciborum per membra digeſtionem accommodatiſſimum: aluum, & cæteras fluxiones cohibet, minuſque urinam expellit. Nouum neruos minus tentat. Vinum aqua marina factum ſtomacho aduerſatur, ſitim ſtimulat, neruos infeſtat, aluo aptum, à ualetudine ſe recolligentibus inutile. Paſſum, quod uuis ſole ſiccatis in area, aut in ſarmento torrefactis exprimitur, Creticum cognomine, aut pramnion, aut protropon: & ſapa, quæ fit muſto igni decocto, Græci ſirion, aut hepſema appellant: nigra quidem, & quæ dicuntur melampſithia, craſſa ſunt, & corpora multum alunt: candidum tenuius: & heluola inter hæc media, medias ſortiuntur uires. Omnia tamen adſtringunt, & pulſus reuocant. faciunt aduerſus uenena, quæ exulcerando necant, ex oleo pota, & uomitionibus reddita: contra cicutas, meconium, pharicum, toxica, & concretum in grumos lac: item contra renum, & ueſicæ pruritus, roſiones, exulcerationesque. inflat tamen, & ſtomacho aduerſatur. Priuatim, prodeſt melampſithium, ſi uenter rheumatiſmum ſentiat. Album magis cæteris emollit aluum. Gypſo conditum neruis officit, caput aggrauat, & incendit, ac ueſicæ aduerſatur: contra uenena cæteris aptius. Picata, aut reſinata excalfaciunt, concoquunt: ſanguinem excreantibus inimica. Quæ uerò aparachyta uocant, ut quæ admiſtam ſapam recipiunt, caput implent, temulentiam gignunt, ægrius in halitum expirant, ſtomachum malè habent. Inter Italica uina Falernum principem lo-

a Meum. Concluſa non legit

cum obtinet: quod inueteratum perquàm facilè coquitur, pulsus exuscitat, aluum adstringit, stomacho
utile: sed uesicæ nocet, atque ijs qui uisus hebetudinem sentiunt, & ad potus crebros minimè ido-
neum. Albana crassioribus constant partibus, dulcia: stomachum inflant, uentrem emolliunt, sed con
coctionem non æquè adiuuant, & neruosa minus infestant: uetustate eadem austerum saporem con-
cipiunt. Cecubum, cùm sit dulce, est & Albano crassius: corpus, & colorem alit: ægrè tamen co-
quitur. Surrentinum ualde austerum est: quare intestinorum, & stomachi fluxiones cohibet, & cùm
tenue sit, caput minus tentat: inueteratum suauius redditur, & stomacho utile. Adrianum, & Ma-
mertinum in Sicilia æquè crassis partibus gignuntur: modicè adstringunt, & ocyssimè inueterantur,
minusque ob suam tenuitatem neruos tentant. Parætypianum, quod ex Adriatico sinu defertur, odo
ratum, ac tenuius est: quare liberaliter epotum fallit, diu seruat ebrietatem, & soporem adfert. Istricum 1
Parætypiano simile est, sed urinam uehementius pellit. Chium tamen antedictis mollius, & aptum
potui est. bene alit, & minus inebriat, fluxiones cohibet, oculorum medicamentis utile. Lesbium fa
cilè membra subit, Chio leuius, & aluo idoneum. Ephesium eandem uim habet, quod Phygelites
nominatur. Verùm Asianum è Tmolo monte, Mesogites appellatum, capitis dolores ciet, & neruos
lædit. Coum uerò, & Clazomenium, quoniam multam sibi maris aquam uendicant, facilè corrum
puntur: flatus mouent, aluum turbant, neruis officiunt. Vinum omne (ut reliqua in commune dican-
tur) merum, ac syncerum, & sua natura austerum, excalfacit, facilè in membra distribuitur, stomachum
adiuuat, appetentiam ciborum inuitat: uires alit, ac robur auget: somnum conciliat, & commendat
colorem. Potum liberalius auxilio est contra assumptam cicutam, coriandrum, pharicum, ixiam, me
conium, argenti spumam, taxum, aconita, fungosúe: contra serpentium morsus, & omnium ictus, 2
quæ refrigerando necant, aut stomachū in uomitiones effundunt. Facit ad longas inflationes, rosionesque præcordiorum, ac distentiones, stomachi resolutionem, & si uenter, aut interanea rheumatismum
sentiant. Conueniunt sudatoribus, & quibus corpus immodico sudore digeritur, maximè alba, ue-
tera, & odorata. Quæ tamen uetustate dulcescunt, renibus, ac uesicæ accommodatiora redduntur:
uulneribus, inflammationibusque in succida lana imponuntur: tetra ulcera, & phagedænica, & fluxio
nibus obnoxia commodè perfunduntur. Quæ marinam non receperunt, austera, & alba, ad sanorum
uictus usurpantur. In his præstant Italica, Falernum, Surrentinum, Cecubum, Signinum, & permul
ta Campaniæ, & Parætypianum ab Adriatico sinu, & Siculum, quod Mamertinum appellatur. Ex
Græcis Chium, Lesbium, & Phygelites ex Epheso. Crassa uerò, & nigra stomacho negotium exhi-
bent, inflationem pariunt, corpus augent. Tenuia tamen, & austera stomacho prosunt, & minus car 3
nes alunt. Vetera ualde tenuia, & candida uehementius urinam ciunt, & dolores capitis mouent,
neruosque largius pota tentant. In media ætate, ut à septimo anno, potui saluberrima sunt. Modus
autem pro ætate, & tempore anni, & consuetudine, & qualitate uini definiatur. Non sitire, & modi-
cè cibos prolui, optimum est præceptum. Nocet ebrietas omnis, & maximè assidua: siquidem obses
sos neruos quotidie remittit: largiorq; potus acutorum morborum adfert initia. Mediocris tamen ui
nolentia aliquot diebus, maximè post aquæ potus, utilis: nanque modo quodam ex alto euocat, sen-
silesque expurgat excretus, & per cæca corporis ducit spiracula. Sed aquam post uinolentiam bibe-
re oportet: siquidem ualetudinis alicuius gratia factæ temulentiæ remedium adfert frigida.

Vini facultates uariæ pro modo usus.

CVm profectò Vinum sit liquor omnium suauissimus, præcipuum humanæ uitæ bonum, ac præstantissimum subsidium, 4
uitalium spirituum regenerator maximus, ac omnium corporis tū facultatum, tum functionum instaurator optimus,
cor lætificet tueaturque summopere, nulli mirum esse debet, quòd plantam, quæ fructum fert, ex quo uinum exprimitur, ui-
tem, quasi uitam, appellauerint ueteres. Verùm non ob id gaudeant, iubilentque ij, qui uino nimis indulgent, quòd ego ip-
sum tot laudibus extulerim. quippe cùm omne extremum (ut in communi prouerbio est) sit uitiosum, si uinum immoderatè,
& plus quàm deceat, bibatur, periculosos atque horrendos (ut mox dicetur) procreat morbos. Aliàs si in eius usu temperan
tia adhibeatur, tum ad alendum, tum etiam ad roborandum corpus omnium efficacissimum habetur. quandoquidem puris-
simum generat sanguinem, ocyßimè in alimentum uertitur, concoctionem in quàuis corporis parte adiuuat, animum addit,
cerebrum purgat, intellectum excitat, cor exhilarat, spiritus uiuificat, urinam ciet, flatus discutit, innatum calorem auget,
conualescentes impinguat, cibi appetentiam inuitat, sanguinem turbidum clarificat, obstructiones aperit, alimentum in uni-
uersum corpus defert, colorem conciliat, & omne in corpore excrementosum deijcit. Sed si modus absit, & sine ratione, ac 5
temperamento sumatur ingurgiteturúe (quod facere solent ebriosi) ex accidenti totum refrigerat corpus. neque enim secus
nimio eius potu (ut Galenus inquit) innatus corporis calor suffocatur, atque paruus ignis magna lignorum strue extingui-
tur. Præterea cerebro, spinali medullæ, ac neruis inde exorientibus obest. hinc fit, ut principe hac parte affecta, temporis
tractu maximi, & perniciosi concitentur morbi, nempe apoplexia, epilepsia, paralysis, tremor, stupor, ephialtes, ca-
talepsis, conuulsio, uertigo, articulorum contractio, lethargus, phrenitis, destillatio, surditas, cæcitas, & oris labio-
rumque distentio. Quinetiam uinum intemperatè haustum, bonos corrumpit mores. nam quòd homines contentiosi, lo-
quaces, effrænesque fiant, quòd furant, menteque moueantur, quòd denique aleæ, libidini, ac rei uenereæ semper ferè in-
dulgeant, ac nonnunquam homicidia committant, nulli uerius adscribendum est, quàm uino immodicè sumpto. Adde quòd
memoriam dißipat, sensus omnes perturbat, aßiduos morbos parit, & repentinas mortes adfert: ne singula persequar,
quæ recensere longum esset, & audire molestum ijs, qui nimium uino dediti sunt. Cæterùm Vinum magis senectuti, 6
quàm reliquis ætatibus conuenit. id siquidem frigidam senum temperiem, talem annorum multitudine redditam, tempe-
rat, ac

Vinum cui ætati conueniat.

vat,ac mulcet. Verùm pueris,ac adoleſcentibus ad uigeſimum annum uſque minimè concedi debet, ſi Galeni ſententiæ ſubſcribendum eſſe putamus,qui libro ſecundo de tuenda ſanitate,nil aliud aſſerit uinum eſſe pueris, & adoleſcentibus exhibitum, quàm ignem igni additum. Cauendum quoque eſt,ne in ardoribus æſtatis uinum niue,aut glacie,aut gelidiſſima aqua perfrigeratum hauriatur:quòd cerebro,neruis,pectori,pulmoni,uentriculo,inteſtinis,ſpleni,iecinori,renibus,ueſicæ, utero, dentibusque maximè noceat. Quare admirari non licet,ſi tempore uinum arte frigefactum bibentes coli,& uentriculi cruciatibus afficit, item conuulſionibus , reſolutionibus , apoplexia,ſpirandi difficultate,urinæ ſuppreſſione,calculo , uiſcerum obſtructione,aqua intercute,ac pluribus alijs grauibus,& pernicialibus morbis . Proinde ſcitiſſimè Galenus libro de cibis boni,& mali ſucci,hæc prodidit . Qui non exercentur ſumma æſtate,cùm uehementi calore urgentur,fontis aquam bibant, niuisque & uini refrigerati uſum uitent. Hæc enim quanuis protinus nullam iuuenum corporibus ſenſibilem læſionem inferant ; ſenſim tamen, occulteque creſcente uitio,cùm iam ætas progreſſu temporis inclinauerit,articulos, neruosque , & uiſcera ijs morbis uexat,qui uel difficulter admodum,uel omnino tolli non poſſunt . Ad hæc in tuenda ſanitate diligenter procurandum eſt,ut uinum,quod in potu alimenti gratia quotidie ſumitur,ſit mundum,purum,clarum,odoratum, & ſapore iucundum : nanque corruptum, turbidum,impurum,odore graui,& guſtu ingrato,non modò toti corpori noxam infert; ſed etiam ſanguinem corrumpit . Quapropter feliciſſimè ſuam tuentur ſanitatem,qui regiones incolunt , in quibus optima uina proueniunt . quemadmodum in Goritienſi comitatu,ubi ſanè generoſiſſima uina naſcuntur , nimirum Pucinum illud antiquis adeò celebratum , necnon Vipacum illi bonitate proximum.Hæc quidem parcè modeſteque pota,ad tuendam ſanitatem mirificè conferunt . Id quod ipſe experientia in me facta comperi , atque etiam omnibus ingenuè teſtari poſſum . nam cùm multis antè annis diuturnus uentriculi dolor malè me habuiſſet,quem totius corporis imbecillitas conſecuta erat, ex Pucini,& Vipaci tantùm uſu, me priſtinam meam ſanitatem, & integrum robur adeptum eſſe certò ſcio . Ob id ergo mirandum non eſt,ſi Plinius magnis laudibus prædicauit Pucinum libro XIIII.cap.VI.ubi ita ſcriptum reliquit . Liuia Auguſta octuaginta duos annos uitæ Pucino retulit acceptos,non alio uſa. Gignitur in ſinu Adriatici maris, non procul à Timauo fonte,ſaxeo colle,maritimo afflatu,paucas coquente amphoras . Nec aliud aptius medicamentis iudicatur . Hoc eſſe crediderim,quod Græci celebrantes miris laudibus pyctanum appellauerunt ex Adriatico ſinu . hæc Plinius . Cuius certè teſtimonio planè ſubſcribunt ruſtici Iapidiæ incolæ : quippe cùm ij uinis Pucino cognatis in quotidiano potu utantur , rariſſimè ægrotant,& longæuam admodum uitam traducunt,adeò ut plurimi reperiantur,qui nonageſimum, & centeſimum annum attingunt. Eſt autem uinum hoc tenue,clarum,lucidum,colore aureum,odoratum, guſtuique gratiſſimum. Potum ualenter excalfacit,niſi dilutum fuerit,facileque in uniuerſum permeat corpus . Quamobrem (ut libro tertio ſimplicium medicamentorum ſcribit Galenus) tale natura uinum,non modò perfrigeratorum omnium , ſed eorum etiam , qui aut ex oris uentriculi,aut cordis dolore animi deliquium patiuntur,præſentaneum fuerit remedium,Ex quibus facilè colligi poteſt,feliciſſimos eſſe eos,qui in regionibus,quæ uina optima ferunt,oriuntur,ſi tamen modeſtè (ut fieri decet) eis utantur . Cæterùm quæ uina in uniuerſum quotidiano uſui magis conueniant,hîc longiori ſermone commemorare ſuperuacuum duximus,cùm hoc à Dioſcoride latius ſit proditum,atque etiam de omnium uinorum uiribus diligentius ſcriptum , quàm ut plura à nobis referri debeant.Fit è uino aqua per alembicum (ut uocant) quam ob eius admirandas uires aquam uitæ appellauere ſapientes . Nam ſi ex uino optimo à perito opifice parata ſit, meritò hoc nomine appellari debet . Quemadmodum enim,quæ in ea macerantur ab omni corruptione præſeruat,ita ſumentium quoque uitam,ſublata omni putredine , cuſtodit,fouet,reparat,tuetur,auget,& producit,cùm non ſolùm natiuum calorem foueat, & in ſuo uigore conſeruet , ſed uitales quoque ſpiritus regeneret,& uiuificet,uentriculum calefaciat,cerebrum,& intellectum acuat , uiſum clarificet , & memoriam reparet, & præſertim ſi ab his ſumatur,qui frigidiuſculo ſunt temperamento;quiq; cruditatibus uentriculi,flatibus,& alijs quibuſcunque frigidis affectibus obnoxij ſunt . Quare his,qui uentriculi dolore à flatu,aut cruditate torquentur,uertiginoſis,comitialibus,reſolutis,melancholicis,ueternoſis,hypochondriacis, & cordis pulſu, aut tremore , & animi deliquio laborantibus,ſummum eſt auxilium,ſi quotidie ſumatur cochlearis communis menſura . Atqui longè præſtantius antidotum euadit,ubi hoc modo paretur,quo ego mihi parare ſoleo . Sumito cinnamomi unciam,gingiberis drach.quatuor, ſantalorum omnium ſingulorum drach.ſex,caryophyllorum,galangæ,nucis myriſticæ ſing.drach.duas & ſemis,macis,combebarum ſing.drachmam.Cardamomi utriuſque,ſem.melanthij ſing.drach.tres,zedoariæ ſemunciam , ſem. aniſi , fœniculi dulcis,paſtinacæ ſylueſtris,ocimi,rad.angelicæ,caryophyllatæ,glycyrrhizæ,calami odorati, minoris phu , foliorum ſclareæ, thymi,calaminthæ,pulegij,menthæ,ſerpylli,amaraci ſing.drach. duas:roſarum rubearum,florum ſaluiæ,betonicæ,roriſmarini,ſtæchadis,bugloſſi,boraginis ſing. ſeſquidrachmam. Corticum citri drach. tres . Pulueris diambræ,aromatici roſati, Diamuſci dulcis,Diamargariti,Diarhodonis abbatis,electuarij de gemmis ſing.drachmas tres: Terantur,quæ terenda ſunt, & deinde in uitreo uaſe macerentur , ex libris duodecim aquæ uitæ præſtantiſſimæ,è ſelectiſſimo uino paratæ , occluſo ſubinde uaſis oſculo , diebus quindecim continuis. Ac deinde uitreo alembico uaſi ſuperpoſito , per aquæ feruentis balneum à perito artifice diſtillentur, oſculis alembici adeo concluſis , ut nihil inde expirare poſſit . Aqua,quæ inde fluxerit in aliud ſubinde uas recondatur,additis ſantali odorati teſſellatim conciſi duabus drachmis,moſchi, ambari,in tenui linteolo colligati ſing. ſemiſcrupulo,& iulapij roſati clariſſimi libra. Demum concutiantur fortiter,quouſque iulapium cum aqua miſceatur , claudaturque deinde uas cera,& membrana,& ita quieſcat diebus quindecim continuis; & ultimò in aliud transferatur uitrum,ibique aſſeruetur . Eſt itaque hæc aqua antidotum præſtantiſſimum,& præſentaneum auxilium ad omnia prædicta . Quippe non ſolum hauſta,ſed in faciem ex alterius ore proiecta,epilepticos,defectos animo , & fœminas uteri ſtrangulatu decidentes reuocat,loquelam amiſſam reſtituit,& iam iam moribundos tam diu ſuſtinet, ut quandoque miraculi ſpeciem afferat . Additur etiam in clyſteribus colicorum unciæ pondere præſentaneo auxilio,ubi à flatu , aut frigiditate proueniat morbus.& præſertim additis theriacæ, aut mithridatis antidoti binis drachmis . & uno uerbo omnia ferè comprehendam,medicamentum eſt ſummum ad frigidos omnes affectus. Vinum ſic Latinè,οἶνος autem Græcè uocatur: Germanicè, Vuein:Italicè,pariter & Hiſpanicè,Vino.

Οἶνος ὀμφακίτης. VINVM OMPHACITES. CAP. VIII.

OMphacites nomine,peculiariter fit in Lesbo ficcata fole acri uua, paulò ante maturitatem decerpta,triduo aut quatriduo, donec racemi in rugas contrahantur: expreffumque uinum cadis infolatur. Vim adftringendi habet,prodeft diffolutis ftomacho, & ilei dolore laborantibus: item prægnantium malaciæ, & crudis. in peftilentia quoque forptum auxiliari dicitur. Huiufmodi uina non nifi poft multos annos bibi poffunt.

Δευτερία. LORA. CAP. IX.

LOra,quam deuteriam,alij potimon appellant,fieri folet adiectis metretis tribus aquæ in uinacea, quibus triginta uini metretæ extractæ fuerint: calcatis uinaceis, expreffoque decocto ad tertias partes,& additis in fingulos congios modi eius qui remanfit,binis falis fextarijs, poft hyemem tranffunditur in uafa. Lora intra annum utendum etenim celeriter exolefcit. Conuenit ægris, quibus timemus noxam uini,coacti fæpe defiderijs eorum obtemperare:item à longa ualetudine fe recolligentibus. Fit & uinum, quod adynamon uocant, loræ uires habens, hoc modo. Pares aquæ, & mufti menfuræ coquuntur molli igne, donec abfumatur aqua: quod, ubi refrixerit, elutriatum picato uafæ reconditur. Alij marinæ, & cœleftis, aquæ, mellis,& mufti pares mifcent portiones, decapulant,& quadraginta diebus infolant,quo ad annum utuntur ad omnia eadem.

Loræ parandæ ratio ex Gal.

LOra alia ratione Galeni ætate, quàm Diofcoridis parabatur. Ille fiquidem loram faciendi modum lib. II. *de alimentorum facultatibus, ijs uerbis tradidit. Vinaceorum quoque dilutum Græci* τρύγα *uocitant. quod rurfus ab Atticis* δευτερία*, à noftratibus* στεμφυλίτης*,id eft,lora appellatur. Coniectis nanque in parua dolia uinaceis, tantum aquæ fuper affundunt,quoad omnia permadeant. Quod ubi fatis factum uidetur,in dolij fundo foramen aperiunt, ut dilutum effluat, idque pro uino bibunt. Perfpicuum autem eft,quòd pro racemorum copia aquam affundunt,experientia docti:quò uidelicet neque aquofa admodum,neque meraca fit lora. Deinde rurfum aliam aquam,parciorem tamen priori, uinaceis affundunt,fic ut hoc quoque potioni fit attemperatum: quod quidam Atticæ proprietatis curiofi propriè* δευτερίαν *dici uolunt, non ueluti prius illud. Vtraque lora capiti dolorem adfert, nifi dilutior bibatur, fed prior magis caput ferit. Dos una huic potioni conceffa eft,nempe quòd ocyus per urinam reddatur:fed non pauca fubeft diuerfitas ex uaria uuarum fpecie, è quibus uinacei funt relicti. Etenim fi dulces fuerint, potus multò erit fuauior, citiusque per urinas excernetur: fin uero acerbæ,& acidæ fuerint,infuauior longè,ac minus ciens urinas. Porrò dilutum hoc ualentius uinofiusque efficitur, cùm uinaceus ad uer,aut æftatem fuerit afferuatus. Hyemis autem tempore fi quis utatur,ut caput minus tentat,ita & per urinas minus expellitur. Hæc de lora Galenus. Ea* δευτερία *Græcis, Latinis Lora, & Italis Acquarello appellatur.*

Οἶνος ἐκ τῆς ἀγρίας σταφυλῆς. VINVM È LABRVSCA. CAP. X.

VInum è fylueftri uua nigrum, adftringit: prodeft alui, & ftomachi fluxionibus, & cæteris, quibus conftrictione, & contractione opus eft.

NOn defunt in Hetruria, qui uinum è Labrufcæ uuis exprimant,colore admodum nigro, idque giluo admifcent,ut rubicundius reddatur. Vtuntur eo ruftici in alterius uini penuria. fiquidem conftat dulce fimul, & aufterum: uerùm tractu temporis dulcedinem facilè deperdit,fitque tunc guftui omnino infuaue,adeò ut tantùm medicamenti uicem expleat, ubi adftrictione fit opus.

Οἶνος μελιτίτης. VINVM MELITITES. CAP. XI.

MElitites datur in longis febribus,quæ ftomachum infirmarunt. nanque aluum leuiter emollit, urinam ciet,ftomachum expurgat. prodeft articulario morbo,renum uitijs,imbecillo capiti, & mulieribus abftemijs: odoratum fiquidem eft, & corpus alit. Diftat à mulfo, quod fit è uino uetere, auftero,& melle exiguo. Melitites autem adiecto ad quinque congios aufteri mufti mellis congio, & falis cyatho. Cortinis magnis,quò magis ad efferuefcendum locus pateat,fieri oportet,fenfim afperfo fale: cùmque efferuere defierit,in alia uafa transfunditur.

Οἰνόμελι. MVLSVM. CAP. XII.

MVlfum è uetere uino,auftero que,& bono melle factum,præfertur: minus enim inflat, ac celeriter id genus in ufum uenit. Vetus,corpus alit. media ætate,aluo prodeft, urinam pellit: à fummo cibo fumptum,nocet: & inter initia potum,implet: dein appetendi auiditatem reuocat. Fit mulfum duabus uini metretis,admifta una mellis. Aliqui, quò celerius præberi poffit, mel cum uino coquunt,

quunt, & ita transfundunt. Alij utilitatis gratia, ad ſextarios ſex muſti feruentis unum mellis adijciunt: & ubi ferbuerit, uaſe recondunt. dulce autem permanet.

Μελίκρατον. AQVA MVLSA. CAP. XIII.

AQua mulſa eaſdem, quas mulſum uires poſſidet. Cruda utimur cùm moliri deiectionem, aut uomitionem incitare uolumus: ut ijs, qui uenena hauſerunt, ex oleo. Decocta datur imbecillis, & hominibus elangueſcentis pulſus, quos illi dixere microſphyctos, tuſſientibus, peripneumonicis, & ijs qui immodico ſudore digeruntur. Iam paratum, conditiuumque, quod aliqui hydromeli propriè uocant, media ætate adynamo uino, aut loræ in recreandis uiribus reſpondet, & ſimilem uim adipiſcitur. quare inflammationibus alicuius membri pluſquam lora prodeſt. Inueterati tamen uſus damnatur in flammatis, aut conſtrictis: ſed laboranti ſtomacho, aut cibum faſtidienti, ſudatoribusúe conuenit. Fit duabus pluuiæ aquæ ueteris ad unam mellis partem additis, & inſolatis. Alij fontanam aquam adijciunt, & ad tertias partes decoquunt, & ita recondunt. Nec deſunt qui Apomeli appellent, quòd à melle elutis aqua fauis confici ac ſeruari ſoleat: ſed meracius confieri conuenit. aliqui id coquunt. Aegrotantibus noxium eſt, quoniam plurimum ceraginis ſibi uendicat.

Aquæ mulſæ ratio faciendæ uaria.

ALia ſanè Aquæ mulſæ ratio conficiendæ eſt apud Mauritanæ familiæ authores, ab hac quæ hìc à Dioſcoride traditur. Inter Arabas nanque Meſues de ea ita ſcribit. Aqua mulſa, ex antiquorum ſententia, magnis utique uiribus prædita eſt. Sitim etenim arcet: frigidis affectibus, præſertim cerebri, & neruorum, & articulorum, auxiliatur. Loco uini pota humida extuſſientibus prodeſt: quin & pus, & lentam, craſſamq; pituitam è pectore trahit. Inteſtina, uiſcera, urinarioſq; meatus purgat, terget, ac lauat: quapropter ſubuenit coli doloribus, aluum ſubducit, & calculum gigni prohibet. Fit è libra laudatiſsimi mellis, non tamen ueteris, colore pallido, odore iucundo, ſapore cum dulcedine modicè acri, cum aquæ fontanæ libris octo, in uaſe lapideo, uel fictili uitreato, lento igni decocta, deſpumataq;, & demum linteo percolata. Verùm ſi aqua hæc paulò pòſt bibenda erit, aquatior fiat, & ſtatim à ſublata ſpuma percoletur. Nam quæ longa coctione iulapij conſiſtentiam acquirit, diutius quidem ſeruari poteſt, ſed ægrius penetrat in remotas corporis partes, facileq; in bilem uertitur, ob ſuam exuperantem dulcedinem. unde ſitim accendit, niſi plurima affuſa aqua diſſoluatur, adeò ut aquæ ferè modò reddatur inſipida. Variant autem mulſæ facultates pro diuerſæ coctionis ratione. quippe quæ breui coquitur tempore, flatus in uentriculo parit, aluum magis mouet & minus nutrit. quæ uerò longiori coquitur tempore, flatus diſcutit, magis nutrit, minusq; aluum ſtimulat. Sunt qui mulſæ aromata etiam addant, nempe gingiber, crocum, cinnamomum, macim, & id genus alia. Alij galliam moſchatam officinis uocatam, & agallochum adijciunt. Fit præterea ex parte una mellis, & aquæ fontanæ partibus octo, fermenti (aliâs fœni græci) in his diſſoluti uncijs tribus, & propriè ad centum mulſæ libras. Quæ denique omnia, muſti modo efferueſcenda in ligneum cadum conijciuntur, non tamen ad ſummum repletum, ne feruefcens reſiliat. Vbi uerò deferbuerit obturato uaſe, aſſeruetur uini modo ad potandum, ueruntamen non bibatur, niſi tertio menſe tranſacto. Huic mulſæ aromata quoque admiſceri poſſunt linteolo incluſa, & adalligata in cadum demiſſa, hæc Meſues. Cuius ultimam mulſæ parandæ rationem, Germani Medonem uocant. qui tamen fermentum addunt, non ex cerealium genere aliquo paratum, ſed ex uini muſti recremento, & lupi ſalictarij floribus, quibus etiam utuntur ad zythum conficiendum, quod Ceruiſiam appellant. Medonis plurimum bibunt Poloni, ac Lituani, quòd melle plurimo abundent. Quod Græcis μελίκρατον, Latinis item Melicratum & Aqua mulſa uocatur: Italis, Acqua melata.

Nomina.

† Hoc loco uulgata exemplaria Græca habēt χρώμεθα δὲ τῷ ἀφεψημένῳ. hoc eſt, Vtimur cocta. In quibus nimirum uerbis uitium aliquod latere ſuſpicor. nam contextus uerborum & res ipſa poſtulabant, ut prius Aquæ mulſæ crudæ, mox coctæ uſum traderet Dioſcorides. quod hunc feciſſe puto, ſed librariorum culpa eueniſſe, ut ſit negatio omiſſa, uel uerbum ἀφεψημένῳ alterius loco ſcriptum. Auget nobis ſuſpicionem Actuarius, qui in libro ſuo de compoſitione medicamentorum, ubi ea de Melicrato, id eſt Aqua mulſa ſcribit, quæ Dioſcoridi accepta referri poſſunt, inquit primùm, Cruda utuntur ij &c. deinde, Cocta uero exhibetur &c. Hunc ſecutus fortaſſe Ruellius uir doctiſsimus, uulgatam illam lectionem ut deprauatam reliquit, & alteram ut ueriorem accepit. Addam inſuper, quòd ratio ex uſu Aquæ mulſæ ſumpta ſuadet, ut cruda magis quàm cocta aluum deijcere, aut uomitum ciere poſsit.

Ὕδωρ. AQVA. CAP. XIIII.

DE aquis in uniuerſum decernere, propter locorum proprietates, & peculiares naturas, cœlum, & alia pleraque, difficile eſt. Magna tamen ex parte optima eſt dulcis, ſyncera, nullius omnino qualitatis particeps, & quæ ne minimo quidem tempore in præcordijs commoratur. ad hæc quæ & facili uia fertur, & citra moleſtiam, nec inflationes creat, & minimè computreſcit.

Aquarum differentiæ, & facultates.

PAuciſsimis quidem uerbis de potabili in uniuerſum aqua diſſeruit Dioſcorides, ita tamen ut nullam planè notam prætermiſerit ex his, quæ in optima aqua requiruntur. Quare ſi nobis eſſet ijs tantùm faciendum ſatis, qui rerum naturalium periti ſunt, non operæprecium exiſtimarem, hoc in loco plura de aquis commemorare. Verùm quia hoſce commentarios in ſtudioſorum, & imperitorum potiſsimùm gratiam condimus; ideo non ſolùm aquarum omnium, quæ in communē tam cibi, quàm potus uſum ueniunt, tū qualitates, tū facultates hìc breuiter perſtringā; ſed etiam earum, quæ ſponte naſcuntur, & ſibi metallorum, cæterorumque foſsilium uarias uendicant facultates. In primis itaque illa aqua ad potandum laudatiſsima

tiſſima cenſetur, quæ clara, pellucida, tenuis, pura, fruſtillorum, & ſaporum omnium expers, leuiſque reperitur: necnon quæ igni admota citò caleſit, remota uerò ocyſsimè frigeſcit, guſtu iucundo: quæ denique celeriter præcordia pertranſit, & ſine ulla uentriculi moleſtia labitur, & ſecedit. Talis autem ea eſſe ſolet, cuius fons ad orientem ſolem erumpit, curritque ſuper lapides, aut arenam, aut puriſſimam terram: quæque æſtate frigida, hyeme autem calida manat. Omnium tamen præſtantiſſima eſt pluuialis, eaque præſertim, quæ æſtate media pluit, ſilente cœlo. Huic ferè illa reſpondet, quæ eodem tempore cum tonitruis deſcendit, tonitruoſa propriè appellata. At ea, quæ maxima aeris, ac uentorum procella, terrifico tonitruum, fulgurum, & grandinis impetu, ex ueluciter concitatis nubibus cœlo demittitur (ut in commentario libri ſexti epidemiorum ſcribit Galenus) in humanæ uitæ uſum admitti non debet. Porrò aqua ciſternarum non tot ſanè laudibus commendanda uidetur, licet à quàm plurimis medicis laudetur. Siquidem non modò noxia exiſtit, quòd miſcella quædam ſit diuerſarum aquarum, quæ in diuerſis anni temporibus inibi colliguntur ex pluuia, tum ex grandine, & niuibus hyemali tempore in tectis colliquatis; ſed etiam quòd aquæ omnes ſtationariæ putrefactioni facilè ſint obnoxiæ. Quo fit, ut aqua in ciſternis collecta (ſi rem rectè expendamus) ſynceræ pluuiali minimè ſit comparanda. Dicendum igitur erit, aquam ſic aſſeruatam eò pluuiali ſyncera deteriorem eſſe, quò magis fuerit niuium, & grandinum liquationibus commiſta. Quandoquidem (ut in libro de bonitate aquæ ſcribit Galenus) quæ à niuibus & glacie colliqueſcit, concoctionem impedit, urinam cohibet: pectus, pulmonem, ac uentriculum malè habet, conuulſiones, laterum dolores, & flatus generat. Quod alia de cauſa non euenit, quàm quòd cùm in glaciem, uel niuem concreuit, omne, quod tenue inerat, deperdit. Putealis præterea grauis quidem eſt, ægreque conficitur, nec ſtatui quidem poteſt, quòd ſit putredinis omnis expers: ueruntamen tantò minus fuerit damnanda, quantò frequentius hauritur, uel ſi è ſubterraneo fonte ſcaturiat. Sequuntur lacuſtres, & paluſtres, quæ omnino ſunt improbandæ, niſi coctæ, uel igne deſtillatæ fuerint. Fluuiatilis deinde probatur, uel improbatur, pro concurrentium aquarum, & rerum iniectarum qualitate, quemadmodum ijs omnibus euenit fluminibus, quæ magnas perluunt ciuitates. Nam quibus animalia putrefacta, excrementa, & urbium ſordes ineſſe ſentiuntur, eæ ab alimentorum uſu abdicandæ ſunt, niſi longo temporis tractu magnis fictilibus aſſeruatæ, ac defæcatæ clareſcant, & prorſus expurgentur. ut Romani faciunt cum ſui Tiberis aqua, quæ præ cæteris hac facultate pollet, ut clara facta, ad centum, & plures annos perduret incorrupta. Ad hæc noxiæ ſunt, quæ plurimam terræ miſtionem conſequuntur, quòd non modò uiſcera obſtruant; ſed & calculos in renibus, & ueſica procreent. Cæterùm aquæ, quæ lapideum admittũt ſuccum, de quo ſatis diximus in prima huius libri commentatione, prorſus uitandæ ſunt, ut quæ potantes ſtrangulare poſsint, eo ſanè modo, quo epotum gypſum. quippe hæ arterias obſtruentes ſpirituum tranſitum intercipiunt: quin & alimentum in corpus deferri prohibent. Quocirca huiuſmodi aquæ potabiles non ſunt, neque in ciborum coquendorum uſum recipiendæ. Quemadmodum nec illæ ſanis probantur, quæ ſal, nitrum, chalcantum, alumen, & alia id genus concreti ſucci continent. quanquam omnes in medicinæ uſum ueniunt. Nam quòd omnes prædictis excalfacientibus medicamentis refertæ ſint, frigidis, & humidis morbis laborantibus utiliſſimè exhibentur: ijs uerò noxiæ ſunt, qui à bilioſis uel acribus proueniunt humoribus. Salſæ, ſi bibantur, pituitam eijciunt, ſanguinem in uentriculo concretum diſſoluunt, aquam intercutem exiccant, & obeſa corpora extenuant. Sed his conſumptis potantes ſiticuloſos reddunt, uentriculum lædunt, inteſtina abradunt & ſcabiem, & pruritum excitant, utpote quæ non obſcurè ſanguinem acuant, & ſua ſalſedine adurant. Clyſteribus infuſæ pituitam attenuant, & detrahunt, & ex ea prognatos dolores mirificè tollunt. Factis ex eà balneis aquæ cutem ſubeuntes reſoluuntur, ſi nouus fuerit morbus: frigidi neruorum dolores mulcentur, pectoris fluxiones cohibentur, excalfitque uentriculus frigiditati obnoxius, & humiditate langueſcens: quin & pituitoſa ſcabies curatur. Tollitur quoque, uapore ex ijs calentibus accepto, tum capitis grauitas, tum aurium cruciatus: fotu uerò frigidi tumores, & totius corporis ſugillata delentur. Nitroſæ, ſi bibantur, corpus perturbant, pituitam deijciunt, fœminas prolificas reddunt, & ſtrumas abſumunt. A ſalſis hæ facultatibus non diſsident, præterquàm quòd in omnibus illis ualentiores ſunt, non adeò tamen adſtringunt, ſed ualenter abſtergunt. quare & ſcabioſos mundant, & aurium ulceribus medentur, incertosq; earum ſonos, atque tumores diſcutiunt. Aluminoſæ admodum adſtringunt. proinde mirum non eſt, ſi uentriculum roborent, qui crebris uomitionibus imbecillus efficiatur. Vteri fluxiones cohibent, abortum prohibent, & in his præſertim fœminis, quæ ante fœtus maturitatem plerunque abortiri conſueuerunt. ueſicæ ulceribus medentur: & oris, gingiuarumq; inflammationibus, ſi ex eis frequens collutio fiat. Gargarizatu non modò deſtillationes ad fauces inhibent, ſed etiam confluxos reſoluunt humores. Idem præſtat balneum ex ijs paratum. confert enim magno iuuamento exterioribus totius corporis exulceratis particulis, ijsq; præſertim, quæ deſluxionibus tentantur. Cruentis item expuitionibus ſubuenit, anum procidentem reprimit, & ſudorem ſuperfluum cohibet. Nocet tamen tam in potu, quàm balneo, ijs qui uiſcerum infarctu laborantes in febres facilè incidere poſſunt. Porrò aquæ, quibus chalcanthum, aut miſy, aut ſory, aut melanteria immiſcetur, cùm omnia eadem facultate conſtent, aluminoſis ſanè perſimiles ſunt: ueruntamen hæ ualentius ſuum obeunt munus, nempe quòd præter adſtrictoriam facultatem, ſuccum etiam admodum acrem obtineant. quamobrem ſerpentibus ulceribus, ac phagedænis opitulantur. Sulphuroſæ excalfaciunt, ac efficaciter neruos emolliunt. proinde reſolutis, conuulſis, tremulis, ſtupidis, contractisq; peridoneæ inueniuntur. Eædem compaginum tumores diſcutiunt, & dolores mitigant; nam ubi quiſpiam coxendicum dolore, aut podagra, uel chiragra uexetur, ſulphuroſæ aquæ balneo magnopere iuuatur. Præſtant præterea ad iecinoris, lienis, ac uteri dolores, atque tumores in ijs genitos mirificè reſoluunt: uentriculum tamen laxant, & infirmant. Bituminoſæ, etſi potæ internis quibuſdam morbis conueniant, & balneis adhibitæ aliquo temporis tractu neruos emolliant, ac excalfaciant; attamen caput replent, ſenſus hebetudine afficiunt, præſertimq; oculos. Quæ autem Armenij, aut cærulei lapidis, aut æruginis, aut chryſocollæ aliquid admiſtum habent, ſi bibantur, uomitiones concitant: ablutionibus uerò phagedænica ulcera ſiſtunt. Quæ præterea auripigmentum, aut ſandaracham continent, pectus dilatant, aſthmaticis, & ſuſpirioſis proſunt, & omnibus frigidis in uniuerſum morbis opem ferunt, quibus reſpirandi facultas impeditur. Aereæ oris, & genitalium membrorum ulcera ſanant: quin & faucium, & oculorum deſtillationibus auxiliantur. Quæ denique ferreæ ſunt, uentri-

culi,

culi,lienisq; uitijs, feminis profluuio, & menftruis albis utiliter adhibentur. Et ut rem hanc fummatim complectamur, aqua omnis, cui quóduis foßile medicamentum admifceatur, eandem facultatem præbet, quam quod illi admifcetur. Qua nimirum ratione ducor, ut fuperuacuum putem, reliqua figillatim profequi, ut taceam id nimis longum futurum. Aqua Latinis dicta Græcè ὕδωρ appellatur: Italicè, Acqua. Nomina.

Ὕδωρ θαλάσσιον. AQVA MARINA. CAP. XV.

AQua maris calida eft, & acris. ftomacho aduerfatur,aluum enim conturbat: pituitam expellit. Si uerò calida ad fotus adhibeatur,elicit,& difcutit, neruorum uitijs, & pernionibus, ante ulcera prodeft. Mifcetur cataplafmatis ex hordacea farina, & emplaftris, & difcutientibus malagmatis. Ad mouendas deiectiones tepefacta infunditur,& ad tormina, calida. pforas, pruritus,impetigines, lendes,& mammas rigentes,foueri utile eft: liuores fotu difcutit. ad uenenatos ictus, qui tremorem, & refrigerationem adferunt,falutaris intelligitur: maximè fcorpionum, phalangiorum, afpidúmque, etiam fiquis in calidam defcendat, auxiliatur. & malo habitu confectis iandiu corporibus,neruisque, balneæ ex ea utiles. hydropicos, capitis dolores,aurium grauitates, feruentis uapor leuat. Syncera & fine potabilis aquæ miftione repofita uirus deponit. Sunt qui etiam præcoquant,& ita recondant. Datur ad purganda corpora per fefe,aut ex pofca, aut cum uino, aut melle: uerùm poft deiectionem dant gallinæ, aut pifcium iufcula,ad domandam morfus acrimoniam.

Θαλασσόμελι. THALASSOMELI. CAP. XVI.

QVod thalaffomeli uocatur, uehementer purgare conftat. Temperatur autem æquis portionibus maris,mellis, & imbris ex alto, defæcatis,& picato uafe per Canis æftus infolatis. Alij ad binas marinæ coctæ fingulas mellis adijciunt, & uafe condunt.huiufmodi moderatius eft aqua marina, & mitius.

Ὄξος. ACETVM. CAP. XVII.

ACetum refrigerat, & adftringit. Stomacho utile, appetentiam excitat: erumpentem undecunque fanguinem,potu infeffuúe fiftit.prodeft alui fluxionibus coctum cum cibis:cruentis uulneribus inditur: inflammationes arcet, in fuccidis lanis, aut fpongia impofitum: reprimit procidentia fedis, uuluæque: item abfcedentes gingiuas, & fanguine manantes. Ad nomas, & ignem facrum,ulcera quæ ferpunt, lepras, impetigines, pterygia, cum aliquo conuenienti efficax eft: phagedænas ulcerum,nomasque fotu continuo cohibet: podagricis calido fotu, cum fulphure auxiliatur: fugillationes rapit, cum melle illitum. Contra capitis ardores cum rofaceo in fuccidis uelleribus, aut fpongia imponitur. Ad aquam inter cutem, grauitatem aurium, & fonitus fibilosque,feruentis uapor proficit, inftillatum quoque aurium uermes necat. Panos coercet tepidi fotus, aut fi imbuta aceto fpongia admoueatur: pruritus permulcet. Contra uenenatos ferpentium ictus, qui refrigerando nocent, calidum commodè fouetur: & frigidum ijs, quæ exurens uirus eiaculantur. Calidum potum ,atque uomitionibus redditum, aduerfus omnia uenena efficax eft, præfertim contra meconium, & hauftam cicutam, conglobatum in uentre fanguinem, lac coagulatum, fungos, ixiam, taxumque, cum fale. hauftu uoratas hirudines, fi forbeatur ,eijcit: tuffim ueterem mitigat,& recentem laceffit. In orthopnœa calidum commodè forbetur: gutturis fluxiones gargarizatum inhibet: anginis,& uuæ procidenti conuenit.contra dentium dolorem, calidum colluitur.

QVanuis Diofcorides fimpliciter pronunciauerit Acetum effe frigidum, quòd fortaffe in eo magis frigiditas exuperet, quàm caliditas; tamen Galenus qualitatum medicamentorum omnium indagator maximus, ex contrarijs qualitatibus, calidis fcilicet & frigidis, acetum conftare docuit libro primo de fimplicium medicamentorum facultatibus, nec effe homœomeres fimilareúe, quemadmodum nec lac uniuerfum. Id quod ipfe Galenus lib. VIII. de eorundem facultatibus, apertiffimè confirmauit his uerbis. Acetum primo horum commentariorum miftæ effe fubftantiæ, nempe frigidæ, pariter & calidæ, eiusque utriufque tenuium partium demonftratum eft: cæterùm calidam frigida exuperat. Porrò magnam deficcandi facultatem obtinet, adeò ut fit tertij ordinis deficcantium iam completi, utique cùm ualidum extiterit. Et libro primo de compofitione pharmacorum fecundum locos, idem fic inquit. Atqui Acetum ex incidentium ordine exiftens, ultra hoc quòd difcutit, præcipuum quiddam in fe habet, quod reprimit, ac quod influit, & repellit: utpote quod fubftantia fua parum calidum eft, plurimum uerò frigidum, & partium tenuium. Idem quoque libro IIII. fimplicium medicamentorum, ita fcribit. At frigiditas, quæ ab aceto proficifcitur, tantò eft ualidior, quantò & tenuior. Ineft uerò illi & acrimonia quædam excalfaciens, quæ tamen fatis non fit ad fuperandam ab aciditate prouenientem frigiditatem: uerùm quæ tranfitus modo celeritatem promoueat. nam quantò calidum frigido facilius penetrat, tantò acris fuccus aptior eft, qui fenfibilium corporum meatus tranfeat, quàm acidus. Itaque ille, uelut præcedens uiam fternit, hic uerò haud ita tardè infequitur: quo tempore fenfus perficitur miftus, & qui ægrè exponi queat, utpote qui nec planè frigidum effe acetum denunciet, quippe cùm in eo ignea quædam percipiatur acrimonia, nec planè calidum. Nam perpetuò, quæ Aceti miftæ facultatis confideratio.

ex

ex præcedente fit acrimonia, calefactionem frigus ab insequente aciditate occupans, obscurat, protinusque extinguit. quo fit, ut maior multò ex frigore percipiatur sensus, quàm ex calore. Hæc ad literam Galenus. Ex quibus abundè liquet, quòd acetum etsi ex contrarijs qualitatibus constat; plus tamen frigiditatis, quàm caliditatis particeps est. Quod cum rectè animaduertisset Dioscorides, acetum simpliciter (ut suprà diximus) refrigerare pronunciauit. Veruntamen illud ignorandum non est, quòd acetum nimirum eò calidius erit, quò uetustius, & acrius extiterit. Siquidem ex Galeni sententia, libro XI. simplicium medicamentorum capite de adipe, item tertio de compositione pharmacorum secundum locos, uinum, mel, acetum, oleum, adeps, uetustate calidiora fiunt. Ex quo facilè fieri potest, ut reperiatur acetum adeò uetustate acerrimum, ut plus habeat caliditatis, quàm frigiditatis. Acetum quod Latini uocant, Græcis ὄξος dicitur: Arabibus, Chal: Nomina. *Italis, Aceto: Germanis, Eßig: Hispanis, Vin agre: Gallis, Vin aigre.*

Ὀξύμελι. ACETVM MVLSVM. CAP. XVIII.

ACetum mulsum, quod oxymel uocant, hoc modo temperatur. Aceti heminas quinque, salis marini pondo, mellis minas decem, aquæ sextarios quinque pariter coquito, decies efferuescente cortina: atque ubi refrixerit, diffundito. Sumptum crassos humores extrahere, & ischiadicis, comitialibus, & articulorum morbo conflictatis prodesse creditur. Contra morsum eius uiperæ, quam sepa uocant, haustum meconium, ixiamve auxilio est. Anginis utiliter gargarizatur.

Oxymelitis confectio triplex Gal.

TRiplicem oxymelitis componendi rationem posteritatis memoriæ tradidit Galenus libro IIII. de sanitate tuenda. qui tamen sal nulli commiscuit, ut eius uerba loco dicto apertè testantur, quæ ita sequuntur. Vni aceti parti, mellis, à quo detracta spuma sit, duplum est miscendum: deinde ambo in leni igni coquenda, donec eorum qualitates in unum coierint: ita enim nec acetum amplius crudum apparebit. Cum aqua uerò statim ita facies oxymeli. Melli quadruplum optimæ aquæ miscebis: dein coques modico igni, quoad spumare desinat. Ac malum quidem mel multam egerit spumam. quo etiam diutius coqui debebit. Optimum uerò, ut breuissimo tempore coquitur, ita minimum spumæ euomit, unde nec pari ei coctione est opus. Plurimum certè quartam partem eius, quod ab initio est inditum, amittit: post uerò dimidio aceti adiecto, rursus coquendum, donec qualitatum omnino sit unitas, nec acetum crudum etiam appareat. Conficitur sanè oxymeli etiam tribus statim ab initio mistis, ad hunc modum. Aceti uni parti additur mellis duplum, & aquæ quadruplum: atque hæc ad tertiam partem coquuntur, uel etiam quartam, spuma interim detracta. Quòd si ualentius id facere Oxymelitis confectio ex Mesue. *studes, tantundem inijcies aceti, quantum mellis. hactenus Galenus. Quem secutus Mesues, ipse quoque de oxymelite sic scripsit. Oxymeli fit ex aqua, aceto, & melle. Aqua uerò miscetur, ut longa coctione resoluatur id, quòd in oxymelite flatus excitat, ut etiam promptius despumetur, ut denique medicamenti huius facultas, aquæ mistione tenuior facta, facilius in corpus distribuatur. Mel uerò additur, ad oppugnandam pituitam. Ex melle denique, & aceto mistis, facultas quædam tertia, quæ neutri eorum inest, tanta consurgit, ut efficacissima sit, atque certissima ad attenuandum, incidendum, resoluendumque crassa, lentaque excrementa, quæ in uentriculo, & iecore existunt longo tempore genita: quin & ea, quæ ad articulorum compagines defluxerunt, & diuturnas procrearunt febres: ea nanque & incidit, & coquit. Fit ex aceti parte una, mellis partibus duabus, aquæ partibus quatuor. Primum autem mel, & aqua simul coquuntur, ubi despumata probè sunt, addito aceto percoquuntur, semper quoque despumando. Datur ab uncia una, ad uncias tres. hæc ille.* Nomina. *Nomen eius Græcum ὀξύμελι: Latinum, Acetum mulsum: Italicum, Aceto melato.*

Ὀξάλμη. ACIDA MVRIA. CAP. XIX.

ACida muria, quam Græci oxalmen uocant, contra nomas fotu, putrida ulcera, canum morsus, & uenenatos ictus auxiliatur. Sanguinis fluxiones post excisos calculos sistit, si statim calida in uulnus inijciatur: & prociduam sedem reprimit. dysentericis, si nomas sentiant, infunditur: oportet autem ex lacte instillare. Hirudines sorbitione, aut gargarizatu necat. furfures, & manantia capitis ulcera exterget.

Nomina. *ACidæ muriæ, quæ Græcis oxalme appellatur, usus ætate nostra prorsus exoleuit. Parabatur autem ueteribus illis ex sale, & aceto: uel ex muria, & aceto. Quæ Latinis Acida muria, Græcis ὀξάλμη uocatur.*

Θυμοξάλμη. THYMOXALME. CAP. XX.

THymoxalme ueteres utebantur, dabantque laborantibus imbecillitate stomachi, ternos quaternosúe cyathos, aqua calida dilutos: item in articularibus morbis, & inflationibus. Crassos humores, atrosque trahit. Hoc modo factitatur. Thymi triti acetabulum, salis idem modus, rutæ, pulegij, polentæ, singulorum exiguæ portiones in uas conijciuntur, aquæ terni sextarij, & aceti terni cyathi infunduntur, & circumposito linteo sub dio madescunt.

Σκιλλητικὸν ὄξος SCILLINVM ACETVM. CAP. XXI.

SCillinum acetum hoc modo fit. Scilla, quæ candida fuerit, expurgata conciditur, traiectaque lino segmenta modicis interuallis, ne se contingant, siccatur in umbra quadraginta diebus: mina eorum

eorum in aceti boni ſextarios duodecim immergitur, & uaſe diligenter operto ſeptenis diebus in ſole madeſcit: poſt eum dierum numerum ſcilla eximitur, & expreſſa abijcitur: defæcatum acetum tranſ-funditur, & reponitur. Aliqui ſcillæ minam quinque aceti ſextarijs miſcent. Alij citrà exiccatio-nem repurgantes, parem menſuram adijciunt, & ſenis menſibus macerari patiuntur. Id multò ma-gis humorum lentitias digerit. Gingiuas humore prægnantes collutione ſtringit, firmatque, & mo-tos dentes ſtabilit. putredines oris, & graues halitus tollit. durat fauces ſorbitione, & calloſas facit: uo-cem expedit, & lympidam, canoramque reddit. Datur ſtomachicis, ægrè cibum concoquentibus, melancholicis, comitialibus, uertiginoſis, mente captis: item uuluarum ſtrangulationibus, lienis in-cremento laborantibus, iſchiadicisque. Imbecillos admodum recreat, corpus ſanum reddit, & bo-num colorem præſtat: oculorum aciem exacuit: tarditatem quoque aurium infuſione purgat. In ſum-ma ad omnia efficax. Cauendum tamen inteſtinis exulcerationibus, in capitis dolore, aut † neruo-rum uitijs. Datur quotidie ieiunis ſorbendum inter initia exiguum, paulatim adaugendo, ad cyathum uſque. Nonnulli binos dant cyathos, aut largius. [† νεφριτικῶν. i. renum uitijs. ita hēt Drag. exemplar.]

[Scillini aceti uires mirabiles.] *QVanquam ſatis ſuperque de Scillino aceto à Dioſcoride dictum eſt; non tamen alienum fore exiſtimo commemorare hoc in loco, quæ de eo miris laudibus ſcripſit Galenus libro* III. *de medicinis paratu facilibus, ſic inquiens. Salubre optimum acetum Scillinum à Pythagora ſcribitur, quo omnes Imperatores uſi ſunt. Ab ipſius authore fertur, quicunque hoc utatur longæ uitæ fore, & eius extrema integra, uſque ad finem permanſura. Et ipſe quidem Samius ſenex huiuſmodi extitit: quantum enim temporis uixerit, haud ignoras. de ipſo in libro traditum eſt, quòd cum ſuis conſanguineis hanc facultatem communicauit: cumque hoc medicamento uti incepit, quinquageſimum annum natus erat, & uſque ad centeſimum decimum ſeptimum uitam produxit integer, & nulla unquam aduerſa ualetudine tentatus. Hæc ſanè medicamenti author diſſeruit, quòd fortaſſe uir philoſophus erat, mentiri neſcius. Nos autem uiri huius fidei periculum fecimus, ac firmam, conſtantemque huiuſce medicamenti facultatem eſſe teſtamur. Oportet igitur ſumere Scillam montanam libræ unius ponderis, & dura circumcidere, & mollia minutatim concidere, & aceti acerrimi ſextarios octo in uitreum uas mittere atque obturare, ac per triginta dies Caniculæ caloribus, ut maceretur, permittere: deinde ſcillam extractam exprimere. Id genus aceti parum mane ſorbeto. Tibi autem hæc euenient, ut ne faucium orisq; partes unquam remolleſcant, os uentriculi benè ualebit, facilè ſpiritum duces, uox rectè habebit, oculi acutiſſimè cernent, aures in officio manebunt, nullusq; flatuoſus uapor in uentre unquam excitabitur, nullum uiſcus ſuſpenſum erit, & benè ſpirans, bene coloratus deges. Ad ciuilia negocia rectè affectus, non acidum, non ſalſum ructabis, ſi aliquid aceti huius aſſumpſeris: & ieiunus ut aſſumas præcipio, ſeptemque poſtea ſtadios deambules. ita enim diſſoluetur. Hoc aceto qui utitur, in uictu quanuis licentioſus eſto: omnia enim cibaria conficiet, & à nullo unquam offenſam patietur, neque ualde implebitur, ſed in melius proficere uidebitur. nihil ſuperuacui in corpore reſidebit, non flatus, non bilis, non ſtercus, non urina, ſed omnia facilè excernit, atque educit. Aluus lubrica omnino eſt, totiusque corporis purgatorium medicamentum, etiam ſi in oſſibus ſordes inhæreant. Item phthiſicos ab omnibus deploratos, hoc medicamento ſanitati reſtitutos nouimus. Morbo comitiali diuturno efficaciter profuit, ut niſi poſt longa temporis interualla, non redierit: incipientem uerò ac nouum perfectè diſcutit, neque reuerti amplius hunc affectum permittit. Ad podagras præterea, & articulorum morbos, iecoris, lienisque duritias uehementer facit. & particulares quidem aceti ſcillini effectus hi ſunt. Communes autem quàm plurimi, quibus nos commoti ſalutare hoc medicamentum, ſanitatis, integritatisque cauſa, tibi tradidimus. Hæc ille, quicunque fuerit. nam liber is inter nothos, & Galeno adſcriptos recenſetur. Acetum Scillinum quod Latini, ὄξος σκιλλιτικὸν Græci nominant: Itali, Aceto ſcillino.* [Nomina.]

Σκιλλιτικὸς οἶνος. SCILLINVM VINVM. CAP. XXII.

SCillinum uinum fit hoc modo. Diſſectam, uti dictum eſt ſcillam, & ſole ſiccatam contundito: minam eius tenui cribro incernito, & linteo raro illigatam in uicenos ſextarios muſti recentis, ac boni demergito. ubi trimeſtri ſpatio maduerit, elutriatum uinum, obſtructo diligenter uaſe, recondito. Licet quoque ſic humida ſcilla uti. In orbiculos, rapi modo, diſſectam duplicato pondere, quadraginta diebus inſolari oportet, & ualde inueteraſcere. Alia parandi ratio. Scillæ diſſectæ, & repurgatæ tres minas in Italicam metretam muſti demittito, & ſenos menſes in uaſe obſtructo macerari ſinito. poſt id tempus defæcatum, & excolatum uinum recondito. Vtile eſt contra cruditates, & ciborum corruptiones: item ijs, qui reuomunt cibum: & ſi pituita in uentre, aut ſtomacho coierit. Prodeſt lienoſis, malè habitis corporibus, aquæ inter cutem, regio morbo, difficili urinæ, torminoſis, inflationibus, reſolutioni neruorum, horroribus longis, uertiginoſis, & uulſis. menſes pellit: minimè neruos infeſtat. Hoc uinum uetuſtate fit melius. Cauendus in febre uſus, aut ſi interanea ulcus ſentiant.

[Scillini uini uires ex Gal.] *SCillini uini meminit Galenus libro tertio de medicamentis paratu facilibus, his uerbis. Vinum hoc potui datum, omnem ſanitatem adfert. humores enim attenuat, ſed maximè pituitam, neque ipſam in ſtomacho, aut uentre, aut capite, aut iecore, aut liene, aut neruis, aut oſſibus conſiſtere permittit, neque alium id genus tenacem humorem obſtructiones facientem, ſed omnia diſſoluit, & uentrem lenit, atque ita ſubducit, & urinam mouet, & per ipſam cauſas attenuat, excernitque. Adeò uerò caput purgat, ut nares humiditate uacent. Commodum eſt podagræ, articulari, & comitiali morbo: denique omnis ſanitatis eſt author. Ex his conſtat. Scillam albam montanam circiter Canis exortum*

accipito in libræ pondere, per dies decem in umbra refrigera: deinde scillæ laminas refrigeratas in uitreum uas mitte, & uini albi ueteris sextarios duodecim superinfunde, & suspensum uas per quadraginta dies habeto: postea scillam exime, & abijce, & uino ad antedicta uitia utere, & eius uim percipies. Subinde ante cibum uini duas uncias exhibe, sin à cibo unciam mediam. Quòd si ipsum potui commodum efficere uelis, ut magis delectet, mellis sextarios duos, aut tres admisceto. Quod Græcè οἶνος σκιλλητικὸς, Latinè Vinum scillinum appellatur: Italicè, Vino scillino.

Nomina.

Οἶνοι θαλάσσιοι. VINA MARINA. CAP. XXIII.

VIna ex marina aqua, uariè factitantur. Aliqui enim statim cùm decerptæ sunt uuæ, aquam maris admiscent. Alij in area uuas sole siccant, quibus calcatis marinam adijciunt. Alij passas prius uuas in dolijs marina aqua macerant, mox calcatas exprimunt. id magis passi generibus adscribitur. Quæ tamen austeriore gustu temperantur, contra febrium aduentantium indicia ualent, si modò meliora non adsint: aluum subducunt: prosunt purulenta extussientibus, & si dura aluus exerceat. Quæ ex Aminæis uuis fiunt, caput tentant, stomacho aduersantur, flatus creant. Verùm quò plenior habeatur historia, ijs qui huius studio tenentur, non inutile existimamus uarias uinorum compositiones adferre, non quòd frequens eorum, aut necessarius existat usus, sed ne quid omisisse uideamur, quod ad eorum rationem attinet. Sunt autem quædam ex ijs factitia, minoris curæ ac impendij, quæ cadunt in usus: uti quæ cotoneis malis, pyris, siliquis, item myrti baccis componuntur.

Κυδωνίτης οἶνος. VINVM CYDONITES. CAP. XXIIII.

CYdonites, nomine alio melites appellatur, & ita fieri consueuit. Mala cotonea exemptis seminibus, frustatim rapi modo scinduntur, & duodecim minarum pondo, in musti metretam, triginta diebus macerantur: postea defæcatum uinum reponitur. Alia faciendi ratio. Oportet ad singulos mellis sextarios denos succi cotoneorum tusorum pressorumque adijcere, & ita recondere. Vinum hoc adstringit: prodest stomacho, dysenteriæ, hepaticis, renum uitijs, & urinæ difficultati. Melomeli, quod & cydonomeli nominant, sic fit. Cotonea mala seminibus suis castrata, in quàm plurimum mellis, quo penitus demersa conteganture, conijciuntur: id post annum mitescit, mulso non dissimile. Præstat eadem, quæ superior compositio.

Ὑδρόμηλον. HYDROMELVM CAP. XXV.

FIt hydromelon duabus mensuris aquæ coctæ, & sub Caniculæ sydus insolatæ, additis ad unam melomelitis facti ex cotoneis. Vis huius eadem est.

Ὀμφακόμελι. OMPHACOMELI. CAP. XXVI.

OMphacomelitis faciendi ratio hæc est. Acerbæ uuæ adhuc immaturæ, & tribus diebus insolatæ exprimuntur, & ad ternas succi partes, mellis optimi despumati singulæ partes adijciuntur: & insolatur in uasa transfusum. Vim reprimendi, ac refrigerandi habet. stomachicis, cœliacisque conuenit. Vsus post annum est.

Ἀπίτης οἶνος. VINVM EX PYRIS. CAP. XXVII.

FIt & è pyris, perinde atque cotoneis, uinum, apijtes nomine, sed ita ut pyra non magnopere maturescant. Ex siliquis etiam, mespilis, sorbis, simili modo temperatur. Omnia hæc genera acerba sunt, & adstringunt. stomacho utilia sunt, atque intestinas fluxiones cohibent.

Οἰνάνθινος οἶνος. VINVM OENANTHINVM. CAP. XXVIII.

FIt è feraci uite syluestri, quod uocatur œnanthinum. Sicci flores minis duabus musti cado macerati, post triginta dies mutantur, mox colatum uinum reconditur. Facit aduersus stomachi imbecillitatem, cibi fastidia, cœliacos, & dysentericos.

Ῥοΐτης οἶνος. VINVM EX PVNICIS. CAP. XXIX.

FIt è punicis malis maturis, quod rhœten nominant, succo expresso ab acinis eorum, quibus lignosus nucleus abest, apyrena uocant, ac decocto ad tertias, & ita reposito. Efficax est contra fluxiones internas, & febrim cum alui profluuio exortam, stomacho utile. adstringit aluum, & urinam mouet.

Vinum

Vinum è Punicis malis multifariã cõficitur in Italia. Aliqui enim repurgatos punicorũ acinos prælo ſtatim ſubijciunt, & expreſſum ſuccum uitreis amphoris recondunt: ibiq. per ſe tandiu efferueſcere ſinunt, quoſq; deferbuerit, & ſubſidat fæx. deinde in alias transfundunt amphoras, quod à fæcibus repurgatum eximunt, et oleũ ſuperinfundunt, ne euaneſcat, & corrũpatur, uel aceſcat. Alij, qui magis punicis abundant, acinos in ligneum cadum altera parte patulum conijciunt, & uuarũ modo pedibus calcant, donec uniuerſus exiliat ſuccus: deinde per ſe in ſole efferueſcere ſinunt, cado linteo ſpiſſiore cooperto, uſquedum fæx uniuerſa reſidat, nuclei ſupernatent, et uinum defæcatum, ac pellucidum reddatur. Vbi autem hæc facta ſunt, perforato paulò ſupra fæcem uaſe, uinum eximunt, & cadis ligneis aſſeruant. Huic oleum ſuperinfundere non opus eſt: ſeruatur enim ſic paratum per ſe, modò uaſis oſculum pice, uel cera obturetur. Sunt præterea, qui repurgatos punici acinos, cum pari menſura nigræ uuæ auſteriuſculi ſaporis commiſceant, calcent, & per ſe efferueſcere ſinant, quod uinum claritatem conſequatur. Subinde in doliolis aſſeruant: ſiquidem hoc guſtui plurimùm arridet. Quod è uinoſis exprimitur, ſi ex oxalidis aqua, uel hortenſis Intubi, aut bugloſſi hauriatur, ardentibus, peſtilentibusq; febribus mirificè auxiliatur, & ſitim extinguit. Idem potum ex plantaginis aqua, aut portulacæ, aut roſarum, ſanguinis reiectiones cohibet, æſtuantemq; ſtomachum iuuat. Datur etiam magno iuuamento potandum in aqua, in qua pluries candens ferrum extinctum fuerit, cœliacis, dyſentericis, diarrhœa laborantibus, ac etiam mulieribus uteri profluuio affectis. Nauſeam ſedat, & bilem è iocinore in uentriculum permeantem cohibet, & uomitiones compeſcit. Idem cum Rhodomelle miſtum, facit perbellè ad oris, gingiuarum, & faucium exulcerationes, ac defluxiones. quinetiam ad aurium, & gingiuarum ulcera, & earundem partium phlegmonas extinguit ex aqua roſarum illitum. Gargariſſatur quoq; utiliter ad columnellæ affectus, cùm à fluxionibus, tum ab inflammatione contractos. Cæterùm ubi omnino adſtringere opus ſit, longè magis præſtabit, quod ex acidis punicis exprimitur. Vini è punicis uaria cõfectio.

Ῥοδίτης οἶνος. **ROSACEVM VINVM. CAP. XXX.**

RHodites ſic fit. Roſarum ſiccarum, tuſarumque minam linteolo deligatam in ſextarios octo muſti demergito: & poſt tres menſes defæcatum uinum transfundens, recondito. Vtile ijs, qui febri carent: & ad ſtomachi coctiones, & dolores, à cibo potum: & contra humidas aluos, & dyſenterias. Fit quoque ex ſucco roſarum addito melle, quod rhodomeli uocant: quod arteriæ ſcabritijs conuenit.

Μυρτίτης οἶνος. **MYRTITES VINVM. CAP. XXXI.**

MYrtites fit, baccis nigris, quæ maturitatem exceſſerint, tuſis, & organo expreſſis. Aliqui ad tertias coquunt. Alij baccas prius ſole torrent, & quaternis ſextarijs contuſarum, ternas aquæ heminas adijciunt, & uini ueteris parem modum: poſtea exprimunt, & ſeruant. Magnopere adſtringit. ſtomacho utile: fluxionibus uentris, ac ſtomachi prodeſt, & contra inteſtinas ulcerationes, & profluuia. denigrat capillos.

Μυρσινίτης οἶνος. **MYRSINITES VINVM. CAP. XXXII.**

MYrſinites ſic temperatur. Rami nigræ myrti cum ſuis baccis, & folijs tuſi, decem minarum pondo, in tribus muſti congijs ferueſcunt, donec duo ſuperſint, aut certè dimidium. id uinum colatum ad uſus reconditur. Contra furfures, ulcera in capite manantia, eruptiones papularum, gingiuas, tonſillas, & purulentas aures efficax eſt: ſudores ſiſtit.

Σχίνινος, καὶ τερμίνθινος οἶνος. **LENTISCINVM, ET TEREBINTHINVM VINVM. CAP. XXXIII.**

LEntiſcinum ſimiliter ut myrſinites temperatur. Nec ſecus terebinthinum. nanque bacciferi eorum rami ſumi debent. Similes inſunt uires. adſtringunt, ſtomacho accommodantur, & defluxionibus inteſtinorum, ueſicæ, & ſtomachi, & ſanguinis profluuio. Vlcera omnia fluxionibus obnoxia, fotu ad cicatricem perducunt: fluxiones uuluæ, ac ſedis, inſeſſione cohibent.

Φοινικίτης οἶνος. **PALMEVM VINVM. CAP. XXXIIII.**

PAlmulas maturas, quas uocant chydeas in urceolum imo pertuſum, & obſtructum picata arundine, demittito: lino foramen ſit obturatum, & quadragenis ſextarijs ternos aquæ congios infundito. quòd ſi ipſum ita dulce eſſe non libeat, quinque congios infudiſſe ſatis eſt. poſt decem dieſ detracto ab arundine linteo, aſſumito uinum craſſum, & dulce, & reponito. Suaue illud quidem, ſed capiti noxium. contra fluxiones propter adſtrictoriam uim efficax: ſtomachicis, cœliacis, ſanguinem expuentibus conuenit. Aliqui idem addita aqua iterum capiunt, & tertio, quarto, quinto, ſextoue faciunt, quod tandem acore uitiatur.

Κατορχίτης οἶνος. **VINVM EX CARICIS FACTVM. CAP. XXXV.**

CAtorchites, aliquibus ſycites uocatur, in Cypro fit, ita ut palmeum: ſed hoc intereſt: quoniam pro aqua tantundem humoris adijciunt, in quo recenter preſſa uinacea maduerint. Caricæ quæ che-

lidoniæ,aut phœniceæ appellantur,præſertim nigræ macerantur, uti diximus : & poſt decem dies humor excipitur,atque iterum,aut tertio,idem modus aquæ,in qua uinacea maduerint,infunditur. ſimili modo intercedente ſpatio,quarto,aut quinto aſſumitur. Demaceratorum liquor non ſecus acorem cõ trahit,& aceti uſum præbet. Id tenue eſt:flatus gignit,ſtomacho aduerſatur,faſtidium parit, aluo tamẽ prodeſt, urinam ciet,menſes trahit,lactis ubertatem facit,uitioſum ſanguinem creat, & elephantiaſin adfert,ut potio,quam zython appellamus. Aliqui ſex amphoris,decem ſalis ſextarios adijciunt. Alij muriæ amphoram. quod non facilè uitiatur,& aluo idoneum fore cenſent. Alij thymum, & fœniculum imo ſubijciunt,& caricas ſuperponunt : & ita uiciſſim,donec uas expleuerint. Fit & è ſycomoris eodem modo uinum,ſed in acetum acre degenerat: quoniam non ita præualet uis eorum, ut fluentis
liquoris dulcedinem retinere poſſit. 1

Ῥητινίτης οἶνος. RESINATVM VINVM. CAP. XXXVI.

RESinatum uinum populatim factitari ſolet. copioſum in Galatia : quoniam uinum illic coaleſcat, uua non matureſcente,ob cœli algorem,niſi picea reſina temperetur. Reſina autem cum cortice tunditur,& amphoræ dimidiata hemina permiſcetur. Aliqui ubi efferbuit,excolant,ſeparantes reſinã : alij relinquunt. Hæc uina uetuſtate dulceſcunt. Omnia capitis dolorem, & uertigines faciunt : coctionem tamen adiuuant,& urinam cient:tuſſientibus,ac deſtillatione uexatis conueniunt:item cœliacis,dyſentericis,& hydropicis,& fœminis fluxione uuluæ laborantibus:altis exulcerationibus infun-
ditur. In hoc autem genere nigricans magis albo conſtringit. 2

Στροβιλίτης οἶνος. VINVM STROBILITES. CAP. XXXVII.

STrobilites fit maceratis in muſto nucibus pineis,recentibus,fractisq;: præbetq; reſinati effectus. Si quis madefactas nuces pini muſto decoquat,potum affatim conuenit ijs,qui tabitudine cõficiũtur.

Κέδρινος, καὶ ἐκ τίνων δένδρων, καὶ καρπῶν οἶνος. CEDRINVM, ET EX ALIQVOT ARBORIBVS, AC FRVCTIBVS VINVM. CAP. XXXVIII.

CEdrinum,iuniperinum,cupreſſinum,laurinum,pineum, aut abiegnum, ſimili ratione fiunt. Di- 3
uiſos recenter ramos,cùm fructum edunt, aut ſoli, aut balneo, aut igni admouere oportet, uti conſudent,congioque uini minam unam permiſcere,& poſt duos menſes transfundere, & antequàm recondantur,inſolare. Factitiorum uinorum uaſa impleri debent:nanque non plenis uaſis,uina in acorem corrumpuntur. Medicata autem uina rectè ualentibus inſalubria. Omnia excalfaciunt, urinam cient, & ſubſtringunt. Laurinum tamen uehementius excalfacit. Fit quoque è fructu cedri maioris uinum,congio muſti,adiecta tuſarum baccarum ſelibra. diebus quadraginta inſolari debet,& defæcatum in uaſa transferri. Fit etiam uinum è baccis iuniperi, non aliter quàm cedrites, & ad eadem ualens. Cedrites hoc modo fit. Cedriam dulci aqua lauant, & ſingulas amphoras ſingulis cyathis diluunt,& ita muſto replent. Hoc genus uini excalfacit, extenuat : tuſſi antiquæ utile ſine febre, pe-
ctoris laterisque doloribus,torminibus,uentris, & interaneorum ulceribus, purulentis excreationi- 4
bus,mulieribus uuluæ cauſarijs,hydropicisque : facit aduerſus uentris tineas, & horrores. Contra uenenatos ictus auxiliatur : ſerpentes necat : aurium doloribus inſtillatum medetur.

Πισσίτης οἶνος. PICATVM VINVM. CAP. XXXIX.

PIcatum ex liquida pice,& muſto temperatur. Picem autem primùm marina, aut muria tantiſper eluere oportet, dum inalbuerit, & ſyncera maris aqua defluat : mox aqua dulci proluenda : congijs octo muſti uncia picis una,aut altera adijcitur: ubi efferbuerit, & conſtiterit, in uaſa diffunditur. Hoc genus uini excalfacit,concoquit,purgat,abſtergit: utile doloribus pectoris,alui,iecinoris, lienis,
& uuluæ,ſi ſine febre ſint,ueteri rheumatiſmo,exulcerationibus in altum recedentibus, tuſſi, ſuſpirijs, 5
concoctionibus tardis,inflationibus,& luxatis,præſertim in ſuccida lana impoſitum.

Ἀψινθίτης οἶνος. VINVM ABSINTHITES. CAP. XL.

ABſinthitẽ faciundi ratio euariat. Aliqui enim duodequinquaginta ſextarijs Italicarum amphorarum,admiſtam abſinthij pontici libram decoquunt ad tertias : & ubi infuderint ſex aceti ſextarios, & abſinthij ſelibram, ac diligenter permiſcuerint, diffundunt in uas : dumque conquieuerit, defæcant. Alij abſinthij minam in amphoram demittunt, tuſamque, & raro linteo deligatam,in cado muſti macerant binis menſibus. Alij abſinthij quadrantem, alij trientem, & nardi Syriacæ, cin-
namomi, caſſiæ, floris iunci odorati, calami, elatæ, palmarum ſingulos ſextantes inijciunt in me- 6
tretam muſti, & tundentes prius pila, obſtructo uaſis ſpiraculo, binis ternísve menſibus dimittunt:

poſtea defæcatum uinum transfundunt ad uſus. Alij addunt in muſti cadum Celticæ nardi drachmas quatuordecim,& abſinthij drachmas quadraginta, linteo inuolutas: & poſt quadrageſimum diem elu triant. Alij in ſenos ſextarios muſti, abſinthij libram, & ſiccæ pini reſinæ ſextantem immittunt:& poſt decem dies excolant,& recondunt. Vtile eſt ſtomacho,urinam ciet, tardam concoctionem accelerat: hepaticis, regio morbo, & renum uitijs auxiliatur: faſtidia diſcutit. ijs prodeſt, quibus ſtomachus ne gotium exhibet: ualet contra longam præcordiorum diſtentionem, & inflationes, teretesque uentris tineas,& remoratos menſes. contra hauſta ixiæ uenena quàm plurimum potum, & uomitionibus red- ditum, auxiliatur.

Ὑσσωπίτης οἶνος. VINVM HYSSOPITES. CAP. XLI.

HYſſopites è Cilicio hyſſopo maximè laudatur.Fitque ſimiliter,foliorum hyſſopi tuſorum libra in amphoram muſti coniecta: linteolo raro cum quibuſdam lapillis folia inuoluuntur, ut degrauatus ponduſculo faſciculus ſidat: uinum poſt quadraginta dies defæcatum elutriatur. Contra pectoris, laterum,& pulmonis uitia,ueterem tuſſim,& ſuſpiria prodeſt:urinam cit: torminibus, & horroribus febrium circuitu repetentibus auxiliatur. menſes mouet.

Οἶνοι ἐκ τῶν ποικίλων φυτῶν. VINA EX DIVERSIS PLANTIS FACTA. CAP. XLII.

SImili modo chamædryites fieri ſolet. Excalfacit, diſcutit: conuulſis, regio morbo, uuluæ inflationibus, tardæ concoctioni, incipienti aquæ intercutem ſubuenit. Inueteraſcens melius redditur. Stœchadites non ſecus temperatur. Congijs ſex ſtœchadis minam addere oportet. Craſſitiem, inflationes, laterum neruorumque cruciatus, & perfrictiones diſcutit. comitialibus commodè datur cum pyrethro, & ſagapeno. Fit ad eadem acetum è ſtœchade herba, ut paulò antè diximus, aceto macerata,quod eoſdem implet effectus. Fit uinum è betonica, quam ceſtron pſycotrophon appellant. Herbam ſemine maturo prægnantem, cum ſuis ramulis minæ pondo, congijs duobus uini macerant, & poſt ſeptimum menſem transfundunt. Ad multa interaneorum uitia,ut frutex ipſe,pollet. Et ut in uniuerſum dicatur, factitia uina ſibi miſturarum uires adſciſcunt. quare non difficile fuerit ijs, qui illarum naturam norint,uinorum uires coniectura quadam conſequi: ueruntamen uinorum uſus febricitantibus abdicandus. Fit etiámnum è betonica acetum ad eadem uitia utile. Tragoriganites fit quaternis tragorigani drachmis linteolo colligatis, in quaternos muſti ſextarios coniectis, & poſt tertium menſem transfuſis. Prodeſt torminibus,uulſis, ruptis, laterum doloribus, ſpirituum diſcurſationi, ægris concoctionibus. E napis fit uinum, nomine bunites, drachmis duabus tuſi napi in ſextarios duos muſti additis, & cæteris eodem modo factis. Prodeſt ſtomachicis, & dimicatione, aut longo equitatu fatigatis. Dictamni drachmas quatuor macerato quaternis muſti ſextarijs. Facit aduerſus ſtomachi faſtidia: menſes, & purgamentum à partu ſubducit. Marrubij adulti folia tundito,& ſextarios octo in muſti metretam demittito, & reliqua conſimiliter facito. Conuenit hoc uinum pectoris uitijs,& omnibus,quibus marrubium. Thymi tuſi, & cribrati uncias centum linteolo colligatas, in amphoram muſti adijcito. Valet contra ægras coctiones, faſtidia, dyſenteriam, neruorum & præcordiorum dolores,hybernos algores,& uenenata animalia,quorum morſus frigus inſequitur, aut putreſcit locus. Simili modo è ſatureia uinum fit. quod eadem, quæ thymites præſtat. Sic quoque origanites ex Heracleotico origano conficitur ſimiliter cum ſupradicto. Facit eadem, quæ thymites. E calamintha, pulegio, & abrotono uina fiunt eodem, quo thymites, modo. Proſunt ſtomachicis, cibum faſtidientibus,& regio morbo: quòd urinam moueant. Fit item è conyza uinum contra uenenata ante alia efficax.

Ἀρωματίτης οἶνος. VINVM AROMATITES. CAP. XLIII.

ARomatites ita fit. Palmæ, aſpalathi, calami,nardi Gallici,ſingulorum quatuor ſextarios ſumito: poſtquàm contriueris,paſſo ſubigito, coactis ingentibus offis, & in ſextarios duodecim auſteri muſti deiectis, operculato uaſe, quadraginta diebus quieſcere finito: deinde ubi fæce expurgatum fuerit, recondito. Alia eius ratio. Calami uncia,phu drachmæ ſeptem,coſti drachmæ duæ,nardi Syriaci drachmæ ſex,caſſiæ uncia,croci drachmæ quatuor,amomi drachmæ quinque, aſari drachmæ quatuor. Omnia ſimul trita,& linteo colligata in cadum muſti demerguntur: & poſtquàm uinum deferbuerit,transfunditur. Facit ad pectoris,& laterum,& pulmonis dolores,difficili urinæ,horroribus,retardatis menſibus,atque ijs qui per frigora iter faciunt, potum conuenit. pituitæ craſſitiem extenuat, colorem alit,ſomnum conciliat,dolorem finit: renum,& ueſicæ uitijs auxiliatur.

Οἶνοι ἐκ τῶν ποικίλων ἀρωμάτων.

VINA EX DIVERSIS ODORAMENTIS FACTA. CAP. XLIIII.

FIt & uinum ad destillationes,cruditates,tussim,inflationes,& si humor in stomacho coit. Myrrhæ duæ drachmæ,piperis candidi drachma una,iridis drachmæ sex,anisi drachmę tres.omnia plenius tusa,& linteolo inuoluta, in sex uini sextarios conijciuntur: uinum post triduum colatur,& in lagena reconditur.Datur post deambulationem meraculum,cyathi unius mensura. Fit quoque nectarites ex helenio herba,radice sicca pondo quinque drachmarum linteolo colligata,& in congios sex musti ad
dita,& post tres menses effusa. Facit ad stomachi,& pectoris uitia: urinam pellit. E Syriaca nardo, & 1
Celtica,malabathroque uinum factitatur,hac ratione. Singulorum selibram in binos musti congios mittito,post menses duos colato. Datur cyathus unus cum tribus aquæ. Hoc uinum efficax est contra uitia renum,hepaticos,regium morbum,& urinæ difficultatem. prodest stomachicis,atq; ijs quos pallor decolorat. Alij unciam,aut sextantem acori,& Celticæ nardi quadrantem in musti amphoram adijciunt. Asari quadrantem in senos musti sextarios itidem demittito. Id uini genus urinam ciet: hydropicis,& regio morbo laborantibus,hepaticis,ischiadicisque conuenit. Radicis syluestris nardi recentis, & tritæ,cribratæque bessem in congium musti conijcito:duos menses quiescere sinito. Vtile est hepaticis,difficili urinæ,inflationibus,stomachicis.

Οἶνοι ἐκ τῶν ποικίλων ποῶν.

VINA EX DIVERSIS HERBIS FACTA. CAP. XLV. 2

RAdicis dauci contusæ drachmas sex in musti amphoram imponito, & similiter transfundito. Facit ad dolores thoracis,præcordiorum,& uuluæ:menses pellit,ructus ciet,& urinam:prodest tussi,ruptis,uulsisque. Saluiæ unciam in musti amphoram,quod idem cum ceramio est,mittito. Valet cótra renum,uesicæ,& laterum dolores,reiectiones sanguinis,tussim, rupta, uulsa, & suppressos menses. Panacis unciam in musti congium mittito,& transfundito. Prodest ruptis,uulsis,contusis, orthopnœę: lienis crassitiem extenuat:contra tormina,coxendicum dolores efficax est: tardas concoctiones accelerat:menses,& partus extrahit:aquæ inter cutem,& serpentium ictibus auxiliatur. Vina ex acoro, &
dulci radice consimili modo fiunt. Oportet enim singulorum uncias octo in senos congios mittere,tri- 3
bus mensibus macerare,mox in uas transferre. Faciunt ad pectus,& latera,& urinam mouent. Seminis apij recentis,maturi,& cribrati unciæ nouem in linteo colligatæ in musti amphoram demittantur. Appetitum excitat:stomachicis,& difficili urinæ auxiliatur:faciles spiritus facit. Ex fœniculo, anetho,& petroselino,uina eodem modo fiunt,& ad eadem efficacia. Fit & è flore salis uinum, multò ad purgandum efficacius,quàm uinum aqua marina temperatum. Fauces,uesicam,renes, & stomachum infestat: quare neque in secunda,neque aduersa ualetudine prodest. Fit etiam uinum, quod phthorion uocant, quoniam partus necat,& abortus facit,ueratro,aut scammonia, aut syluestri cucumere, iuxta radices uitium sato:siquidem uites sibi illorum uires adsciscunt. Id uinum partus enecat: datur ieiunis mulieribus,quæ antè uomuerunt,cyathorum octo mensura,dilutum. Ramorum thymelææ cum suis folijs,&
fructu triginta drachmas mittito in congios tres musti, & leui igne coquito, donec congij duo super- 4
sint, defæcatumque recondito. Aquosa purgat excrementa: & lienem absumit. Chamelæa dum floret, cum folijs tusa, & cribrata decem drachmarum pondere, in musti congium additur: post duos menses uinum in uas transfertur. Aquæ inter cutem,hepaticis, & lassitudine confractis, efficax est: item mulieribus, quæ à partu ægrè purgantur. Chamæpityinum simili modo fit, ad eadem conueniens:urinam quoque ciet. Librum radicis mandragoræ concidito, segmenta lino traijcito, quod selibram æquat,in musti cadum demittito,ibique esse sinito ad menses tres, deinde transfundito. Media potio,heminæ dimidium: bibitur, passo in duplum addito. Aiunt heminam uini congio mistam, potu soporem adferre. cyathus unus cum sextario uini potus,enecat. Mediocris usus eius doloris sensum aufert: fluxiones incrassat. olfactu, potuque, & cùm inditur, idem præstat. In congium musti aqua marina diluti,drachmas duodecim nigri ueratri triti in linteo mundo mittito: dumque efferbue-
rit, in marinæ aquæ congios quatuordecim, ubi pleniusculè fregeris, inijcito: post aliquot dies cola- 5
to,& utitor. Dato cyathum unum ex aqua balnei,in potu ad aluum soluendam, ijs qui euomuerunt à cœna. Alia ratio. Veratri drachmas uiginti, iunci odorati uncias duodecim, spicæ Syriacæ uncias tredecim. cribratas, & linteo colligatas, in septem uini Coi sextarios, diebus quadraginta macerandas indito,postmodum colato. dabis in potu sesquiheminam. Aliter. Decoctæ marinæ aquæ ex alto petitæ sextarios duodecim,ueratri candidi libras sex, in musti amphora quadragesimo die quàm madefeceris,colato,& utitor. Alia ratio. Veratri drachmas duodenas,& aphronitri quaternas in senis musti sextarijs diebus quinisdenis macerato,mox colato:& semestri exacto,utitor. Id uini genus abortus facit,& partus necat. Aut uuas in sole siccatas imponito in musti metretam (implet autem metreta cõ
gios duodecim)& gypsum in uinum mittito pondo drachmarũ uiginti,& biduo residere sinito: conij- 6
cito ueratri nigri drachmas triginta,iunci odorati,calami singulorum drachmas triginta,baccarum iuniperi

niperi ſextarios duos & trientem, myrrhæ, & croci ſingulorum drachmam: inuoluens linteolo diebus quadraginta appendito, poſtea colato. dabis heminas tres, aut duas dilutas. Purgatà partu, & abortu fœminas: fœtus extrahit: contra ſtrangulatus uuluæ efficax. Scammonites ſic fit. Radicis ſcammoniæ per menſes effoſſæ, tritæ, & linteo colligatæ drachmas quinque in muſti congium mittito ad dies triginta. Aluum purgat: bilem, & pituitam extrahit

Vinorum factitiorum cõſideratio.

Vina factitia parandi ratio diuerſa, quam ſuperius ab initio propè huius libri ad hunc uſque locum pluribus capitibus diffusè diligenterq; tradidit Dioſcorides, nobis quidem clarior, & euidentior uiſa eſt, quàm ut operæpretium eſſet ſingula eorum capita noſtris commentationibus proſequi, præſertim cùm omnium ferè iam uſus apud nos exoleuerit. quanquam non equidem dubitauerim, quin eſſent huiuſmodi uina, ſi eo modo parata in promptu eſſent iis morbis profutura, quibus prodeſſe produntur. Vnde pluribus adhuc rationibus nixus, primus ego ut arbitror (quod etiam lib. 1. in Ebeni mentione diximus) è ligno Guaiaco uinum confeci, & aliis quoque conficiendum eſſe ſcriptis tradidi. Cuius poſtea uſu innumeros Gallica lue correptos, nos, & alii medici ſanitati reſtituerunt. Videmus enim Euphraſiatum ad oculorum claritatem efficaciſſimum eſſe, Myricinum lienis morbos ſanare, & quod ex ſena paratur, atrabiliariis morbis, & cutétenus exulcerantibus, nempe ſcabiei, lepris, uitiliginibus, lichenis, & id genus aliis, commodiſſimum eſſe medicamentum. Quod cùm animaduertiſſet magnus philoſophus, & medicus non ſpernendus Arnaldus de Villa noua, de factitiis uinis, quæ medicinæ uſui conueniunt ad uarios coporis morbos, copioſiſſimum edidit libellum. In quo qui uinis medicamentoſis delectantur, & hæc conficiendi modum, & eorum facultates, facile adipiſci poterunt. Nam apud Germanos, & alios illis conterminos, medicamenta commiſta in frequentiſſimo habentur uſu, quòd magis, quàm nos odoratis, & concinnatis delectentur potionibus.

De Metallicis Lapidibus.

Καδμεία. CADMIA. CAP. XLVI.

EX cadmiæ generibus optima eſt Cypria, botrytis nomine, denſa, modicè grauis, & in leuitatem magis declinans, racemoſa facie, colore ſpodii, quæ fracta cinerulenta eſt, & æruginoſa. Proxima habetur foris cærulea, intus candidior, internatis uenarum diſcurſibus, onychitæ lapidi ſimilis, cuiuſmodi ſunt quæ è ueteribus metallis effodiuntur. Quædam etiam placodes, id eſt, cruſtoſa dicitur, ſegmentis quibuſdam perinde quaſi zonis cincta, ob quod eam zonitin appellauere. Alia oſtracitis nominatur, gracilis, & magna ex parte nigra. Sed quæ teſtaceam faciem habet, terram amplexa eſt. Improbatur candida. Oculorum medicamentis botrytis nomine, & onychitis, utiles: reliquæ ad emplaſtra, & farinas, quæ cicatricibus inducendis inſparguntur. Ad eadem Cypria prodeſt. Ex Macedonia uerò, Thracia, & Hiſpania delatæ improbantur. Cadmiæ effectus adſtringere, caua explere, ſordes expurgare, exiccare, † corporis meatus infarcire, excreſcentia in carne coercere, cruſtas creare, & ulcera, quæ cacoethe uocantur, ad cicatricem perducere. Gignitur cadmia ex ære in fornacibus candente, fuligine egeſta flatu, & lateribus, camerisque fornacum inhærente. Prægrandes autem, ac ferreæ ſunt rudes, ab officinis appellatæ aceſtides, per ſumma faſtigia connexæ, & concameratæ, ut quæ ab ære iactantur ſurſum corpuſcula, cohæreant, & inibi detineantur: quæ cùm ſpiſſius inſident, in corpus concreſcunt, & modò genus unum eius, modò duo, modò omnia perficiunt. Extrahitur & cadmia in Cypro è monte, qui Solis incumbit, cremato lapide, cui pyritæ cognomen eſt. in quo etiam monte quædam quaſi uenæ chalcitis, miſyos, ſoreos, melanteriæ, cœrulei, chriſocollæ, atramenti ſutorii, diphrygisq; inueniuntur. Nec deſunt, qui cadmiam in lapidum fodinis inueniri tradant, falſi quadam lapidum cognatione: qualis inuenitur, & apud Cumas lapis, nullam ſui uim oſtendens. Ii eo deprehenduntur, quòd ſunt cadmia leuiores, nullumq; alienum mandentibus ſaporem exhibent: commanducatus item lapis dentes offendit: cadmia, utpote cùm cedat, eſum non reſpuit. Alio autem diſcerni poſſunt argumento. Cadmia in farinam detrita, & aceto ſubacta, atque in ſole ſiccata, coit: quod in lapide non accidit. Item tritus, & igni appoſitus lapis proſilit, & fumum igni ſimilem eiaculatur: cadmia uerò quieta manet, fuliginemq; luteo colore, aut æreo ſplendentem expuit, uario zonarum diſcurſu. Inſuper lapis ignem expertus, atque refrigeratus colorem mutabit, ac leuior multò fiet: ſed cadmia nihil euariat, niſi quis eam multis diebus cremauerit. Fit & in argenti fornacibus candidior, ac minus ponderoſa, ſed uiribus nequaquam comparanda ærariæ. Vritur cadmia ſuperior carbonibus obruta, donec translucida ſpectetur, & ferrei ſtercoris modò bullet: mox extinguitur uino Aminæo, quæ ad emplaſtra præparatur: ſed quæ ad pſorarum medicamenta præparatur, aceto. Alii hoc modo exuſtam conterunt in uino, ruſumq; fictili crudo torrent, donec pumico ſa uideatur: iterumque tritam ex uino, tertio urunt, donec prorſus in cinerem redigatur, nihil ſcabritiæ retinens. hac ſpodii uice utuntur. Lauatur autem in mortario trita, effuſa ſubinde aqua, dum ſordium nihil emergat: dein coacta in paſtillos reponitur.

† Cat. ἐξαγεῖ. i. exprimere.

Cadmiæ consideratio.

CAdmiæ duo genera, altera factitia, altera fossilis. Hæc duplex est: Vna metalli expers. Altera aut æs, aut argentum continens. Factitia in fornacibus concrescit, ubi æs conficitur triplici appellata cognomine. Nam botrytem eam appellauere, quæ uuæ speciem refert. Ostracitem autem, quæ testis, & placodem quæ crustis similis fuerit. Sunt etiam qui in hoc genere calamitem ostendant, ab arundinum figura. Decutitur hæc à ferreis perticis, quibus cum æs in fornacibus fusum agitari solet: obducuntur enim cadmiâ, quæ decussa scissi per medium calami faciem refert. Fossilis autem quæ metallum non continet, quamq; Germani lapidem calaminarem uocant, lapis est non admodum durus, sublutei coloris, qui accensus luteum fumum edit. Hac utuntur ærarij fabri, qui ex ære Orichalcum parant. Siquidem sine ea id parari non potest. Quæ uerò metallum continet, Germanis Kobelt dicta, nigro colore, affertur in Boemiam ex Ducatu Brunsuicensi, à Goselarijs fodinis, ubi Chalcitis & Misy copiosè fodiuntur. Hæc erodendi facultate adeo prædita est, ut fossorum manus, & pedes exulceret. Nec sanè mirum, cum intus hausta animalia quæcunque perimat. Boemi hanc Ceruisiæ æstate admiscent, ad necandas muscas; nam ubi primum eam degustarunt, statim emoriuntur. Cadmiæ utriusque meminit Galenus libro nono simplicium medicamentorum sic inquiens. Cadmia fit, ubi in fornacibus æs paratur, nempe tota terra illa, ex qua æs generatur, in fornacibus in altum egerente, uelut fuliginem quampiam, & fauillam, siue utcunque appellare licebit. At si non terram, sed lapidem nuncupare uelis, ex quo in fornacibus secernendo partim fit æs, partim cadmia, partim diphryges, nihil sanè retulerit. Sed & in argenteis metallis efficitur simili secretione, siue generatione, aut quomodocunque uocare uoles. Quin & ex pyrite lapide in fornacibus usto fit cadmia. Cæterùm absque fornace in Cypro cadmia inuenitur: ac iure quispiam illam lapidem nuncupet. Itaque in Solis, quo tempore ego in insula peregrinabar, paucissimum etiam reliquum erat cadmiæ, quæ in fornacibus fit: Verùm lapidibus, qui in montibus, & riuis reperiebantur, à metallis profectò acceptis, eos in Asiam, Italiamq; portaui ad amicos, à quibus summam inibam gratiam, quod se uel maximum munus accepisse dicerent, & quæ alia omni cadmia multò esset præstantior. Et talem certè meritò quis lapidosam uocet cadmiam. At eius, quæ combusta est, aliam botryitin, aliam placitin medici nuncupant. Botryitin quidem, quæ in editioribus domorum, in quibus fornaces extructæ sunt, partibus colligitur: Placitin uerò, quæ in inferioribus. Ac liquet sanè botryitin esse tenuiorum partium, crassiorum uerò placitin: utranque autem ui desiccandi, ceu alia metallica omnia, & lapidosa, terrenaq;. Porrò præter desiccandi facultatem, mediocriter item extergit. Attamen, quæ in fornacibus colligitur, igneæ facultatis aliquid habeat necesse est. Meritò itaque lauantes eam, medicamentum efficiunt mediocriter tum desiccans, tum extergens absque mordicatione, utile ad ulcera impletionem exposcentia, & in oculis, & in toto corpore. Porrò ulcera magnopere humida, aut putrescentia, in corporibus impendio mollibus, qualia sunt eunuchorum, puerorum, ac mulierum, eiusmodi cadmia adiuuat: At in durioribus, & contentioribus, quæ ualentius desiccant, requiruntur. Itaque illud semper memoria tenendum, sermonem ad temperatam, & mediam excessuum naturam, in ijs quæ ita simpliciter efferuntur, referendum: puta cùm dicimus medicamentum, aut ulcera carne implere, aut cicatrice claudere, aut aliud quiduis eius generis præstare: ad quam utique & nos nunc respicientes, leuiter desiccatoriam, absterforiamq; cadmiæ esse facultatem dicimus. In caliditatis autem, & frigiditatis differentia, temperata quodammodo existit cadmia, nempe neutrum insigniter efficiens. hæc Galenus. Quibus maximè adstipulatur Plinius lib. XXXIIII. cap. X. sic inquiens. Metalla æris multis modis instruunt medicinam, utpote cùm ulcera omnia ibi ocyssimè sanentur. Maximè tamen prodest cadmia. Fit sine dubio hæc & in argenti fornacibus, candidior, ac minus ponderosa, sed nequaquam comparanda ærariæ. Plura autem genera sunt: Nanque ipse lapis, ex quo fit æs, cadmia uocatur, fusuris necessarius, medicinæ inutilis. Sic rursus in fornacibus existit, aliamq; nominis sui originem recipit. Fit autem egesta flammis, atque flatu tenuissima parte materiæ, & cameris lateribusue fornacium pro quantitate leuitatis applicata. Tenuissima est in ipso fornacium ore, qua flammæ eluctantur, appellata capnitis, exusta, & nimia leuitate similis fauillæ. Interior optima cameris dependens, & ab eo argumento botryitis, cognominata. ponderosior hæc priore, leuior porrò secuturis. Duo eius colores. deterior cinereus: puniceus melior, friabilis, oculorumq; medicamentis utilissima. Tertia est in lateribus fornacium, quæ propter grauitatem, ad cameras peruenire non potuit. Hæc dicitur placitis, & ipsa ab argumento, crusta uerius, quàm pumex, intus uaria: ad psoras utilior, & ad cicatrices trahendas. Fluunt ex ea duo alia genera: Onychitis extra penè cærulea, intus onychis maculis similis. Ostracitis tota nigra, & cæterarum sordidissima: uulneribus maximè utilis. Omnis autem cadmia in Cypri fornacibus optima. hæc Plinius, qui à Galeno in hoc dissentit, quòd dixerit fossilem cadmiam fusuris tantùm necessariam, & medicinæ inutilem, cùm tamen Galenus contrarium scribat. Cadmiæ omne genus uidimus sæpæ nos in pluribus Germaniæ locis, ubi æs, argentum, & aurichalcum conficitur: Sed speciatim botryitin apud Perzenum quinto à Tridento lapide, & apud Sbozium in Tirolensi comitatu, ubi in quàm plurimis fornacibus æs, ac alia metalla funduntur. Botryitis cadmiæ frustulum sanè pulcherrimum nouissimè ad me misit Sagabria Dalmatiæ urbe, clarissimus medicus Iosephus Salandius Bergomensis: quæ adeò in racemi modum congesta est, ut planè uuæ speciem referat. Porrò officinæ omnes Tutiam, quæ pompholyx est, Cadmiam perperàm nominat. Quandoquidem Tutia illis uocata (nisi mea me fallit opinio) Cadmia est è botryitis aut placodis aut ostracitis genere. Neque enim mirum esse debet, quòd Cadmia proprio amisso nomine, in pompholygis locum successerit, cùm etiam Dioscoridis tempore spodij loco uterentur medici. Metallicum, quod Græcis καδμεία, Latinis item pariter & Italis Cadmia nominatur: Arabibus, Climia seu Chlimia: Germanis, Grauuer, Augustem.

Lapis calaminaris. — *Historia ex Galeno.* — *Cadmia historia ex Plin.* — *Nomina.*

Πομφόλυξ, σποδὸν, ἀντίσποδον. POMPHOLIX, SPODIVM, ANTISPODIVM. CAP. XLVI.

POmpholyx specie sola, non genere à spodio distat. Siquidem spodos nigricat, & plerunque ponderosior est, palearum pilorumque plena, quasi purgamentum quoddam, quod ab ærariarum officinarum

rum pauimentis,& fornacibus euerritur. Pompholyx uerò pinguis eſt,& candida, uſqueadeò leuis, ut in auras euolare poſſit. Cuius duo fluxerunt genera. Vnum ad aeris colorem uergens, ſubpingue: alterum magnopere candidum,ſummamque leuitatem nactum. Candida fit pompholyx, quoties in perficiendo ære,fabri præſtantiorem facere uolentes,detritam cadmiam cumulatius inſperſerint. nanque tenuiſſima fauilla,quæ effertur,in pompholygem coit. Cæterùm pompholyx non ex æris modò materia,& fabrili induſtria factitatur; ſed ex cadmia quoque,ad gignendam ipſam eximiè follibus proflata. Cuius faciundæ ratio hæc eſt. In domo gemina contignatione operta,fornax extruitur,iuxta quam mediocris feneſtra,ad tabulatum à ſupernis partibus pateat. domicilij paries fornaci proximus, tenui foramine ad fornacem uſque perforetur,ad excipiendam follis narem: oſtium mediocre habeat, pro exitu ingreſſuque artificis fabricatum. domuncula altera huic coniuncta ſit, in qua & folles, & flator ſuo munere fungantur. deinde carbonibus in camino ſuccenſis, aſſidens artifex cadmiam particulatim fractam inſpargit, à locis ſupra infurnibulum extructis. idem negocium obit infernè artificis miniſter,ſimulque carbones adijcit,uſque dum indita cadmiæ copia prorſus abſumatur. Itaque geſta ſuffitu tenuis pars,& leuis materiæ in ſummam domum euolat,& parietibus,tectis,fornacique adhæreſcit: conflatum autem inde corpus,inter initia erumpentibus aquarum bullis ſimile prodit,poſtea maius incrementum capeſſens,glomuſculis uellerum ſimile redditur. Ponderoſius autem in ima loca ſe recipit: ſed hoc fornacibus offunditur,illud domus pauimento cohæret: quod tenuiore deterius exiſtimandũ eſt,ideo quòd multum terræ collegerit,& ſpurcitia in aceruatione referciatur. Sũt qui hoc modo tantũ fieri ſpodiũ arbitrantur,de qua antè dictum eſt. Optima creditur Cypria, quæ accepto aceto halitum æris præſtat,colore aliquantùm piceo,ſapore cœni horrido: et ſi fraudem non experta, flagranti carbone inferueſcit,aereum colorem contrahit. Antedictis autem notis diligenter attendendum eſt. Siquidem à nonnullis adulteratur taurino glutine,ouillo pulmone,aut marino,aut crematis groſſis, & quibuſdam conſimilibus. quod facile cognitu fuerit: quippe nihil in ijs probandis inuenietur eorum,quæ antè dicta ſunt. Pompholygem in commune ita lauari oportet. Ligatam linteo mundo, modiceque raro,aut ſiccam,aut aqua reſperſam in labellum demittito,quod imbrem contineat, & huc atque illuc faſciculum deferens,immergito: ita enim limoſa pars eius,ac utilis effluet,& omne ſedimentum in linteolo remanebit. poſtea reſidere ſinens aquam cum cinere colis incernito,& nouam infundens, agitato,& effundito: mutata tantiſper aqua,& colata,dum arenoſi nihil ſidat. demum aquam exprimito, & ſiccatum cinerem recondito. Alij quantum maximè fieri poteſt ſiccant, manibus in aqua conterunt, dum mellis craſſamentum imitetur: deinde linteo faucibus excepturi uaſis obtento, aut laxius illigato,colant,& quò facilius tranſeat,infuſa per linteum largiore aqua,cinerem conturbant: mox ſpumoſum,quod traiectũ eſt,& ſupernatat uaſi,concha excipiunt,& fictili nouo ad uſus recondunt. Quod uerò reſedit, ſenſim cribratum,in aliud uas transfundunt,relicto arenoſo,quod peſſum ierat: rurſus lapidoſa ſidere patiuntur,& in uas aliud excolant: hoc identidem faciunt,donec cinis merus, & arenæ expers inueniatur. Alij paulatim integram in aqua reſpergunt, arbitrati arenas, lapilloſque ſuo ponduſculo degrauatos, peſſum ire: pilos autem,& paleas leuitate ſua in ſublime attolli. Cæterùm cinerem medium ſeparant,& in pilam coniectum,ut cadmiam, eluunt. Quinetiam lauatur uino chio marina aqua diluto,modis quos ſuprà diximus: & ita redditur adſtringentior, quàm aquis elota. Vis pompholygis adſtringere,refrigerare,explere,purgare,obſtruere,& aliquantùm exiccare. Inter medicamenta numeratur, quæ leniter cruſtas obducunt. Quòd ſi ſpodon torrere libet, diligenter tritam, & irrigatam aqua, colliges in paſtillos,fictilique nouo, ſubiectis leuibus prunis orbiculos continuò uerſabis, dum aſſiccati fulueſcant. Neque ignorandum ex auro,argento,plumboque fieri ſpodium: uerùm poſt Cyprium,plumbeum maximè commendatur. Quoniam ſpodos ſæpenumero deſideratur,neceſſe eſt oſtendere,quæ ſimili uirtute polleant,ut in ſpodij locum ſuffici poſſint,antiſpoda uocant: quoque modo ſumi debeant. Folia itaque myrti cum floribus, & immaturis, in fictile crudum coniecta,indito operculo continua foramina habente,uruntur fornacibus,donec figlinum percoquatur. iterum in fictile aliud crudum transferuntur,quod ubi peraſſatum fuerit,exempta lauantur ad uſus. Idem quoque fit è termite ſylueſtris oliuæ,ſi habeatur: ſin ſecus,ſatiuæ cum ſuis floribus,aut malis cotoneis diſſectis, & detractis oſſibus,aut gallis,aut laceratis linteolis: item ex moris immaturis,id eſt candidis,in ſole prius arefactis,aut terebintho,aut lentiſco,œnanthe,aut mollibus rubi folijs,uel è buxi coma,uel è pſeudocypero cum flore. Alij ficulneas frondes in ſole antea ſiccatas,eodem modo parant: alij taurinum gluten: alij ſuccidas lanas aſperas,pice aut melle irrigatas. Quæ omnia in ſpodij uicem uſurpantur.

Pompholygem officinæ Mauritanos ſecutæ Tutiam dicunt. Ita enim pompholyx appellatur Serapioni, & Auicennæ. Verùm quam ſeplaſiarij Tutiam exiſtimant, legitima non eſt, ſed cadmiæ potius ſpecies. Siquidem cùm hæc lapidis modo cruſtoſa, præduraq; ſit, pompholygem, ſiue tutiam dictam prorſus mentitur. Pompholyx nanque (Dioſcoride, & Galeno authoribus) ex æris, uel cadmiæ fauilla in glomuſculos uellerum ſimiles coit, & farinæ modo contacta diſpergitur. Id quod recentiorum nullus (quod ſciam) animaduertit, fortaſſe quòd omnes rei herbariæ indagandæ magis inſudauerint, quàm in inueſtiganda foßilium materia. Quamobrem Manardum Ferrarienſem, medicum ætatis noſtræ clariſſimum, hac in re deceptum ſatis reperio. Quippe qui, dum Auicennam redarguit, quòd ſpodium è combuſtis arundinum radicibus conficiat, ſedulò nos admoneat, ut ſecuti Galeni ſententiam, in ſpodij defectu, tutia potius utamur, qua ſeplaſiæ abundant,

Pompholygis confid.

Manardi erratum.

 quàm

quàm Auicennæ antiſpodio. Sed in hoc Manardus planè hallúcinatus deprehenditur, quòd procul dubio crediderit, uulgarem officinarum tutiam, legitimam Dioſcoridis, & Galeni eſſe pompholygem, cùm tamen legitimæ Tutiæ nullis in officinis ſit uſus, quod (ut iam diximus) omnes pompholygis loco cadmia tantùm utantur. Porrò legitimam tum pompholygem, tum ſpodium, quæ à Dioſcoridis, & Galeni hiſtoria nullis diſsident notis, ego ab ærarijs, argentarijsq; fornacibus pluries mecum detuli, tam ab his, quæ Perzeni, & Lauisij in Tridentino agro habentur, quàm ab illis, quæ Sbozij in Tirolenſi comitatu Germaniæ inueniuntur, ubi certè celeberrimæ ſunt metallorum ferè omnium fornaces, ac fodinæ: è quibus non modò pompholygis, & ſpodij quantum ſatis fuerat, accipiendi nobis fuit facultas; ſed etiam cadmiæ pyritis, diphrygis, floris æris, helcyſmæ, molybdænæ, cærulei, & Armenij lapidis. Quorum ne minimam quidem particulam apud Italiæ ſeplaſiarios reperi unquam, præterquàm apud eos, qui uel à me, uel ab amicis meis admoniti, legitima hæc metallica medicamenta, adulterinis ex ſuis officinis abdicatis, in medicum ſuſceperunt uſum. Nunc uerò amicos intelligo (quos tamen uerius fratres amantiſſimos appellare poſſem, ut qui & ætate & longa conſuetudine, & ſtudiorum communione mihi coniunctiſſimi ſint) clariſsimos medicos Tridento oriundos Andream Gallum, & Iulium Alexandrinum, qui iandudum ob ſuam tum doctrinam, tum integritatem à Sereniſſimo Ferdinando Romanorum, Vngariæ, Bohemiæq; Rege in ſui, & ſuæ prolis commodum in medicos honorificè recepti ſunt. Hoc itaque pacto cadmia officinis pompholygis uicem explet: quibus etiam antiſpodia quædam ex arundinum radicibus, & boum oſſibus concrematis facta, ſpodium falsò referunt. Quod tamen non omnino fuerit reprobandum. nam, Dioſcoridis teſtimonio, ubi legitimum deſideretur ſpodium, antiſpodijs uti ſanè licebit: nempe quæ fieri poſsint è myrti folijs, floribus, baccisq;: ex oliuæ frondibus, cydonijs malis, quercuum gallis, attritis linteaminibus: item moris nondum maturis, terebintho, lentiſco, buxo, pſeudocypero, fici frondibus, tauri glutino, ſuccida lana, pice aut melle perfuſa. Quo fit, ut mihi planè immeritò à Manardo reprehenſus uideatur Auicenna, qui ex combuſtis arundinum radicibus ſibi ſpodium confecit, medicinis commiſcendum, quæ ad cordis robur parantur, & intus in corpus ſumuntur. His enim longè melius, ac conſultius fuerit arundinaceum admiſcere ſpodium, quàm eius uice tutiam ſeu pompholygem imponere: licet hæc quoque ſit Braſauoli ſententia. Sed equidem hactenus nunquam me legiſſe recordor, pompholygem ſeu ſpodium ijs medicamentis tutò admiſceri poſſe, quæ intus in corpus ſumuntur: cùm neque Dioſcorides, neque Galenus, nec qui poſt ipſos diuerſis temporibus claruerunt, tam ex Græcis, quàm Mauritanis, uſquam, quod inuenerim, memoriæ prodiderint, citra uitæ periculum hæc hauriri poſſe. Nam fieri non poteſt, quin tam pompholyx, quàm ſpodium uentriculo, & cæteris uiſceribus, mirum in modum noceant, cùm ex tenuiſsima æris ſubſtantia uehementiſſima ignis

Braſauoli duplex error.

ui conficiantur, & ob id deleterij aliquid habeant. Quod maiori quidem diligentia expendere potuiſſet Braſauolus, cùm interrogatus à ſuo ſene pharmacopola, quid ſpodij loco in compoſitis medicamentis imponendum foret, inconſultè ſatis reſpondit, pompholygem, ut faciebat Galenus. Qua in re duplici, meo quidem iudicio, notatur errore. Primùm, quòd reſpondens non diſtinxerit, an hoc uel alio modo agendum fuerit cum medicamentis, quæ ore ſumuntur, quibus myropolæ ſpodium quandoque commiſcent, omnino hac in re concludere uidetur, pompholyge indifferenter pro ſpodio utendum eſſe, tam in hauriendis, quàm exterius admouendis medicamentis. Deinde uerò cùm pompholygem, ſiue (ut ipſe habet) tutiam ſpodij loco ſumendam ſtatuit, in eodem uerſari errore deprehenditur, in quo Manardum eius ciuem uerſatum oſtendimus. Quandoquidem ſi rectè nouiſſet, tutiam communis uſus legitimam non eſſe pompholygem, omnino (ut ſemper in cæteris tam adulterinis, quàm ſuppoſititijs medicamentis facere adſolet) errorem hunc ſuo ſeni pharmacopolæ indicaſſet. Nec obſtat, quòd dixerit Galenus, in ſpodij defectu pompholygem ſupplendam: Siquidem in ijs tantùm medicamentis id factitandum uoluit, quæ exterius illinuntur. Nam Galeni ætate nullus ſpodij uel antiſpodij extitit uſus, ad medicamenta, quæ intus in corpus ſumuntur, ut longo pòſt tempore à Mauritanis factum eſſe reperio.

Fuchſij opinio.

Cæterum Fuchſius, medicus ætate noſtra celebris, libro de componendorum medicamentorum ratione, Agricolam fortaſſe ſecutus, præter illud Spodium, quod in fornacibus fit, alterum quoque recenſet ſubterraneum ſeu foſſile dictum, idq; in quatuor ſpecies, cinereum uidelicet, nigrum, uiride, & luteum digerit: quod quidem ſolis Arabibus (Agricola ſoli Serapioni) notum eſſe ſcribit. Veruntamen Serapio ubi de pompholyge agit cap. 422. ubi item de Spodio cap. 342. nullam (quod legerim) ſpodij foſſilis mentionem facit: quemadmodum neque Auicenna, neque etiam alij Arabicæ familiæ authores.

Pompholygis, & ſpodii hiſtoria, & uires ex Gal.

Porrò meminit tum Pompholygis, tum etiam ſpodij Galenus lib. IX. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Pompholyx fit in æris fornace, uelut & cadmia: fitq; & dum in fornacibus cadmia uritur, ut in Cypro. Cùm enim præfectus ad æris fornacem inſtructas res non haberet, præcepit ex ipſa ›› cadmia præparari (præſentibus, atque inſpectantibus nobis) pompholyga, uidelicet minutis cadmiæ fragmentis in ignem ›› coniectis, qui ante ærarium iacebat follem. Camera erat incurua, nuſquam pertuſa, ſed integra, quæ egeſtam ab uſta cad- ›› mia fauillam excipiebat; quam ubi collegiſſent, habebant pompholyga. At quod reflectens infrà in pauimentum recide- ›› bat, ſpodos eſt quam uocant, quæ plurima, ubi æs in fornacibus uritur, colligi aſſolet. Quidam eam ſpodium neutro genere ›› pronunciant: cui uidetur ſimilem habere facultatem quod uocant Antiſpodium. At ego illo uſus ſum nunquam, cùm lar- ›› gè mihi ſemper pompholyx ſuppeteret. Nec enim quiſquam, ubi hæc adſit, ſpodio uti uelit, nedum antiſpodio. Eſt au- ›› tem pompholyx medicamentum propè omnium, quæ citra morſum deſiccant, ſi elota fuerit, præſtantiſsimum, quamobrem ›› ad ulcera cancroſa idonea eſt, & ad alia omnia maligna. Itaque inditur collyrijs, quæ ad oculorum imponuntur fluxiones, ›› quæq; bullas, ſeu puſtulas in eis natas curant. Præterea ad pudendorum, ac ſedis ulcera optimum eſt medicamentum, ni- ›› mirum ſine morſu deſiccans. Sed non eſt huius negotij in iſtis diutius immorari. Idem lib. IIII. de compoſitione phar- ›› macorum ſecundum locos de pompholyge ita ſcribit. Pompholyx lota nulli pharmacorum mordacitati expertium inferior ›› eſt: atque ob id ea utimur ad acres, & tenues fluxiones, capite uidelicet prius ſimulq; uniuerſo corpore euacuato. At ue- ›› rò manifeſtum eſt quòd per uenæ ſectionem, ac purgationem totum corpus euacuamus, per apophlegmatiſmos uerò caput ›› à pituita uindicamus. Poteſt enim pompholyx lota, quemadmodum etiam ſpodium, atque amylum ſimul, & moderatè ›› humores reſiccare, ſimulq; ne per tuniculas euacuetur ea, quæ in magnis ipſorum uenis, ſuperflua humiditas continetur, ›› prohibere. Quare ſi quis, prius, quàm caput ab humoribus ad oculos defluentibus expurget, obturantibus pharmacis

ūtatur, uehementem dolorem ex diſtentis tunicis efficiet, & ex multitudine influentium humorum aliquando rupturam, aut corroſionem inducet. Πομφόλυξ *ſic Græcis ut etiam Pompholyx Latinis & Bulla dicitur: Arabibus, Thucia: Italis Pompholige: Germanis, Vueis nicht.* Σπόδιον, & σποδὸς, *Græcè, Spodium ſimiliter Latinè uocatur: Italicè, Spodio: Germanicè, Grauu nicht.*

Nomina.

Χαλκὸς κεκαυμένος. AES VSTVM. CAP. XLVII.

AES uſtum probatur rubrum, & quod contritu colore cinnabarim imitetur: nigrum uerò pluſquàm deceat, exuſtum eſt. Fit autem è clauis ſolutarum nauium, fictili crudo compoſitis: ſubſperſo ſulphure cum ſale pari, omnibus uiciſſim inſparſis, fictile, circumlito figulari creta ſpiramento, fornacibus inditur, donec figlinum percoquatur. Quidam pro ſulphure, & ſale alumen inſpargunt. Alij ſine ſulphure ac ſale, fictili multos dies urunt. Alij ſulphure ſolo utuntur, fuliginem tamen excutiunt. Alij oblitos ſciſſili alumine clauos cum ſulphure & aceto, fictili crudo cremant. Alij in ænea olla aceto reſperſos urunt, & iterum ac tertio idem efficiunt, poſtea recondunt. Principem locum tenet, in Memphide combuſtum: proximum in Cypro. Adſtringit, exiccat, reprimit, extenuat, attrahit: ulcera purgat, & ad cicatricem perducit: uitia oculorum emendat, excreſcentia in carne conſumit, nomas cohibet: uomitus ciet cum hydromelite potum, aut cum melle delinctum, illitumve. Lauatur ut cadmia, mutata quater die aqua, donec nulla prorſus ſordes emergat. Aeris recrementum, ſtercusve, quam ſcoriam uocant, eodem modo lauatur: & eandem uim, ſed imbecilliorem, habet.

Aeris uſti conſideratio.

AEs uſtum, quod in officinis paſſim habetur, pauci ſanè ualoris eſſe exiſtimauerim, cùm nigrum ſit, & pluſquàm oporteat, igne exolutum. Verùm facilè quiſpiam huic malo mederi poterit, ſi Dioſcoridem ſecutus, ipſum conficiendi laborem ſubierit. Quòd ſi ærei claui è nauigijs ſolutis exempti non adſint, æs aliud omne uetuſtate expurgatum, commodè aſſumi poterit. Vſti æris meminit Galenus libro IX. ſimplicium medicamentorum, his uerbis. Aes uſtum habet & acrimoniam quandam, ſed & adſtrictionis eſt particeps. Proinde ſi lauetur, pulcherrimum eſt medicamentum cicatrici ulceribus inducendæ: quanquam idipſum præſtare, & antequàm lauetur, poſſit, potiſſimùm in carne duriore: alioquin in molliore commodius eſt, quod ablutum eſt. Quod Aes uſtum Latinis, χαλκὸς κεκαυμένος *Græcis appellatur: Italis, Rame abbruſciato.*

Vires ex Galeno.

Nomina.

Χαλκοῦ ἄνθος. FLOS AERIS. CAP. XLVIII.

FLos æris, quem nonnulli clauorum ueterum pſegma, quaſi reſegmen aut ſegmentum, nominarũt, optimus eſt friabilis, in attritu fulueſcens, milij effigie, & numero, breuis, ponderoſus, modicè ſplẽdens, atque conſtringens, qui delimatam æris ſcobem non recepit, qua ſæpe adulteratur. Sed id facilè deprehenditur, cùm dentium illiſu dilatantur ramenta. Fit autem, cùm æs fornacibus fuſum, in receptacula delabitur, per cola fiſtularum ad ea pertinentium. tum huic negocio addicti miniſtri, ſordes expurgantes, aquam clariſſimam infundunt, refrigerandi propoſito: itaque repentino concretu, ac addenſatione, uelut expuitur, & erumpit antedictus flos. Adſtringit, & excreſcentia coërcet: offuſam oculis caliginem emendat, ſed magnopere mordet. Quaternûm obolorum pondere datus, craſſum humorem extrahit. carnoſa narium, & ſedis uitia abſumit: eruptiones papularum cum uino cohibet. Candidius contra diuturnas aurium grauitates tritus, in eas per fiſtulam flatu impellitur: uuam, tonſillasque reprimit, farina eius cum melle admota.

Floris æris hiſtoria.

FLorem æris uerum ac legitimum in fornacibus, ubi æs ipſum funditur, in Tridentino agro, ſæpius collegimus, in hunc modum. Cùm æs fornaci liquatum, in paratum receptaculum extra fornacem diffunderetur, anteaquàm omnino coiret in maſſam, frigidam ſuper ipſum adhuc ignitum infundebam: ſtatimq; uapor magnus excitabatur, ſub quo mox ferream laminam, & eam quidem amplam, ſubijciebam, tandiuq; tenebam, donec ceſſabat uapor. Itaque demum æris flos, qui ſuper lamina illa ferrea deciderat, mihi ſeſe oſtendebat granulis milio proximis, minoribus tamen, ſed colore rubicundo ſplendentibus. Quandoquidem tenuiſſima æris pars, quæ à uapore in ſublime fertur, aeris frigiditatem experta, facilè in eiuſmodi exigua grana concreſcit. Is nuſquam, quod ſciam, in officinis reperitur. quapropter eius uice ærugine perpetuò utuntur. Florem æris paucis perſtrinxit Galenus libro IX. ſimplicium medicamentorum, ſic de eius uiribus diſſerens. Flos æris tenuiorum partium facultatis eſt, quàm aut æs uſtum, aut ſquama. Meritò itaque ex eo factis collyrijs, extergunt, auferuntq; ſuperciliorum magnas aſperitates, quas uocant ſycoſeis. Χαλκοῦ ἄνθος *ita, Græcis Latinis uerò Flos æris dicitur: Mauritanis, Zar alnhas, ſiue Zer alnhas: Italis, Fiore del rame.*

Vires ex Gal.

Nomina.

Nomina.

Λεπὶς χαλκοῦ. SQVAMA AERIS. CAP. XLIX.

SQuama æris excuſſa ex Cyprijs officinarum clauis, craſſa quidem ipſa præſtantior, quæ helitis, id eſt, clauaris nominatur. ſed ex uili promiſcuoque ære, aut candido, uitioſa intelligitur: quam, utpote tenuem, & inualidam, damnamus, maximè approbantes craſſam, rufam, præſertim ſi aceti reſperſu æruginem contrahat. Vim habet adſtrictoriam, extenuantem, reprimentem, & erodentem: nomas coercet,

ercet, ulcera ad cicatricem perducit. pota ex aqua mulsa, aquam trahit. Aliqui farina subactam, dant in catapotio. Additur ad oculorum medicamenta: genarum nanque scabritiam absumit, & fluxiones exiccat. Lauatur hoc modo. Siccæ æris squamæ expurgatæ selibra, cum nitida aqua in mortario manu diligenter conturbatur, quousque pessum ierit: abijcitur, quod subsidit, & effusa aqua, hemina cœlestis imbris adijcitur, & distenta manu, squama, quasi destringenda sit, uehementer confricatur: dumque lento rem emittere cœperit, aqua sensim ad sex heminas usque superinfunditur, terendo ualidè: squama ad latus mortarij colligitur, ibique apprimitur. quo facto, expressus humor pyxide ex ære rubro facta, excipitur. Hoc est enim uelut flos squamæ, ualens uiribus, & ad ocularia medicamenta cùm primis efficax. Inutile, imbecillumque quod superest, lauatur donec nullam prorsus lentitiam excernat: & linteo opertum biduo conquiescere sinitur, effusaque extante aqua, ubi siccatum erit, reconditur pyxidicula. Alij ut cadmiam lauant, & reponunt.

Λεπὶς στομώματος. SQVAMA STOMOMATIS. CAP. L.

Squamæ ex acie, aut mucronibus decussæ, quam uocant stomoma eadem uis. Lauatur modo simili, & reconditur: sed ad molliendam alui deiectionem inefficacior est.

Squamæ æris, & stomomatis consi.

Aeris squama malleis ex eo decussa, res sanè uulgaris notitiæ est: tametsi ea præstantior sit, quæ ab ære excutitur, quo claui fiunt, helitis propriè dicta. Siquidem cùm huiusmodi æs rude impurumq; sit, crassiorem, uegetioremq; squamam reddit, quàm id quod pluries ignem expertum, in uaria uasorum genera conformatur. Eius præterea abluendæ ratio adeò Dioscoridi clara distinctaq; traditur, ut nihil addendum supersit. Squamæ omnis in uniuersum meminit Galenus lib. IX. simp. med. ubi ita scriptum reliquit. Squama alia est æris, medicamen ad multa utile: alia ferri, & stomomatis. Quidam uerò nominant & helitin lepida, siue squamam. Omnes sanè uehementer desiccant. At inter se diuersæ sunt, tum quòd alia magis, alia minus exiccat: tum quòd alia crassioris, alia tenuioris sit essentiæ: quòdq; plus, minusue adstrictionis sint participes. Helitis certè principem in desiccando locum obtinet. nam & tenuiorum partium, quàm aliæ est, nimirum quæ & æruginis nonnihil assumpserit. Maiorem obtinet adstrictionem squama ferri, & hæc etiam maiorem stomomatis. quamobrem ad contumacia ulcera, meliores sunt, quàm squama æris. Detrahit, & liquat carnem potentius squama æris, & hæc etiam ualentius helitis. Omnes autem squamæ non instrenuè mordaces sunt. Ex quo clarum est, quòd essentiæ ipsarum consistentia non admodum tenuis est, sed potius crassa: siquidem inter quæ eandem uim obtinent, minus est mordax, quod est tenuius, ut superioribus libris ostendimus. hæc Galenus.

Plinij, & recentiorum quorũdam error.

Ex quibus utique liquidò constat stomomatis squamam, æris squamam esse nequaquam: etsi contrarium memoriæ prodiderit Plinius errore ductus, atq; etiam idem affirmauerint recentiorum quidam, eius fidem magis fortasse secuti, quàm quòd altius rem hanc inuestigauerint. Quandoquidem nõ desunt, qui stomomatis squamam, æris squamam omnium tenuissimam esse contendant, ut Marcellus Dioscoridis interpres. Sunt etiam qui putent eandem modò æris, modò ferri squamam tenuiorem designare, ut Brasauolus. quanquam hæc nullis, quod equidem sciam, rationibus, nullisq; authoritatibus probent. Brasauolus tamen, ut suam tueatur sententiam, Dioscoridem in medium citat. Sed qua ratione ego profectò nesciuerim, cùm nusquam repererim scripsisse Dioscoridem, quòd stomomatis squama promiscuè, æris & ferri squama esse possit. Verùm ne quispiam fortè putaret, me hæc meo tantùm arbitrio proferre, id sanè quod sentio, primùm non obscuris, ut puto, rationibus aperiam: mox probatissimorum authorum testimonio illud apertissimè confirmabo, quòd scilicet stomomatis squama nec æris, nec simplicis ferri sit materia, sed chalybis tantùm. In primis itaque dicimus, quòd cùm scribat Galenus æris squamam principem locum in desiccando inter cæteras obtinere, ferri uerò maiore adstringendi ui quàm hæc pollere, & hac etiam maiore stomomatis, manifestum præbet indicium, stomomatis squamam nec ab ære, nec à simplici ferro esse decussam, sed à duriore ac terrestriore metallo, nempe ab ipso chalybe: quippe cùm stomomatis squama longè magis adstringat, quàm ferri, huius uerò plus adstringat quàm æris, rationi minimè consonum uidetur, stomomatis squamam esse aut æris, aut simplicis ferri scobem, sed potius (ut dictum est) purissimi chalybis. Ad hæc cùm Galenus in capitis fronte scribat, Squama alia æris est, alia ferri, alia stomomatis, omnibus sanè palàm facit, stomoma aliud esse metallum ab ipso ære, & à simplici ferro omnino diuersum. Nam si sensisset Galenus, quòd stomoma in æris genere, non autem ferri, fuisset reponendum, dixisset haberi squamam æris, stomomatis, ac ferri, neque ita speciem à suo genere disiunxisset. Sed quoniam rectè nouerat stomoma genus esse ferri arte facti, ob id suo illud adscripsit generi, quemadmodum & Paulus ipsum secutus.

Stomoma esse chalybis squamam confirmatur authoritatibus.

Cæterùm præter rationes adductas, stomomati squamam a chalybe tantùm decussam esse, nihilq; aliud Græcis stomomatis nomine indicari, quàm chalybem, confirmatur Aetij & probatissimi, & Græci authoris testimonio. quippe qui libro IX. cap. XLVIII. de ijs agens, quæ in corpus sumpta dysentericos iuuant, quidnam Græcis esset stomoma, his uerbis apertè declarauit. Deinde uinum purum uetus, quantum satis uidebitur, in nouum uasculum infundito, & laminam ignitam ex ferro, quod stomoma uocant, non minorem libra in uino extinguito. Item lib. X. cap. IX. ubi indurati lienis curam agit, sic inquit. Sit autem ferrum, quod in ipsis extinguitur, stomoma. Ipsius autem stomomatis ferri squama, quam in fabrilibus officinis ferrum, dum ignitur, & malleo tunditur, abijcit. Postea agrestioribus hominibus utiliter exhibetur. Et lib. XIIII. cap. XXIIII. idem ait. Squama ferri, præsertim stomomatis, amplioris adstrictionis particeps est. hæc Aetius. Ex quibus sanè perspicuum fit, nil aliud Græcis esse stomoma, quã in Latinis sit chalybs, qui è puriore ferri substantia, arte fit in fornacibus. Quo factum est, ut omnes in uniuersum medici Aetium & reliquos uetustiores sectati, ad dysentericos, aliosq; affectus id expetentes, chalybem igne candentem, magis quàm ferrum, modò in aquam, modò in austerum uinum, modò in lac extinguant, quòd chalybs maiore adstringendi ui polleat, quàm ferrum. Hinc itaque omnino affirmare licebit, nil aliud extitisse uetustioribus, ac recentioribus Græcis stomomatis squa-

mam,

mam, quàm quæ à chalybe decutitur, eiusq; præsertim, qui malleo ferrarijs in officinis acuitur, dum gladijs ac telis aciem, uel mucrones coaptant artifices: quinetiam dum alia fiunt instrumenta materiarijs fabris, & terræ cultoribus expetita. Porrò hanc rem quoque Actuarius abundè expressit suo de compositione medicamentorum libro in Aegyptia Andromachi, dum inquit. Multò reddetur utilior, si squamam acie, aut mucronibus decussam, quam appellant stomomatis, pari pondere sibi adsciscat. Id quod etiam idem paulò inferius repetijt. Hoc insuper confirmari potest ex Galeni scriptis libro primo, ac tertio de compositione medicamentorum secundum locos, ubi diuersis medicamentis, præsertimq; ad alopeciam facientibus, stomomatis ferri squamam immiscet. Sed si fortè reperiretur aliquis adeò ceruicosus, & peruicax, ut tot clarissimorum uirorum authoritatibus non acquiesceret, audiat quæso Aristotelem philosophorum omnium principem, qui lib. IIII. Meteororum, chalybis siue stomomatis conficiendi rationem scitissimè docuit ijs uerbis. Γίνεται δὲ καὶ ὁ εἰργασμένος σίδηρος, ὥστε ὑγρὸς γίγνεσθαι, καὶ πάλιν πήγνυσθαι, καὶ τὰ στομώματα ποιοῦσιν οὕτως. ὑφίσταται γὰρ, καὶ ἀποκαθαίρεται κάτω ἡ σκωρία. ὅταν δὲ πολλάκις πάθῃ, καὶ καθαρὸς γένηται, τοῦτο στόμωμα γίγνεται. οὐ ποιοῦσιν δὲ πολλάκις αὐτὸ, διὰ τὸ ἀπουσίαν γίγνεσθαι πολλὴν, καὶ τὸν σταθμὸν ἐλάττω, ἀποκαθαιρομένου. ἐστὶ δὲ ἀμείνων σίδηρος ὁ ἐλάττω ἔχων ἀποκάθαρσιν. *Quæ Latinè redduntur in hunc modum. Porrò & ferrum elaboratum liquescit, ita ut fluxum reddatur, & rursum concrescat, atque in hunc modum faciunt stomomata: siquidem scoria in fundum subsidet, & defæcatur ferrum. Cùm uerò id sæpe factum est, & purum euasit, stomoma efficitur. Hoc autem non sæpe faciunt, eo quòd repurgatum multum deperdat, & pondere imminuatur. Atqui ferrum illud melius est, quod minus excrementi retinet. hactenus Aristoteles. Cuius nimirum doctrinam sequuntur in hunc usque diem, qui ferrarijs fornacibus, & officinis è ferro prius elaborato, chalybem conficiunt in Italia, & in alijs uniuersæ Europæ regionibus. Quapropter eos prorsus hallucinari euidentissimum est, qui aliter sentiunt: nempe inter antiquos Plinium, & inter recentiores Marcellum, & Brasauolum. His omnibus accedit Serapionis authoritas, magni inter Arabes Dioscoridis interpretis: quippe qui quadringentesimo tertio sui operis capite de simplicium medicamentorum historia & uiribus, id totum quod à Dioscoride proditum est de squama stomomatis, de ferri squama posteritatis memoriæ prodidit, ferrum tanquam genus, chalybis loco accipiens. Nec obstat, quòd in Dioscoridis codice scriptum reperiatur, stomomatis squamæ uim eandem esse, quæ æris squamæ, quanquam non adeò ualenter aluum deijciat. Siquidem ego planè suspicor, codicem Dioscoridis hoc in loco esse deprauatum, ut in alijs quoque pluribus deprehenditur, præsertim cùm nec à Galeno, nec ab alijs ueteribus recentioribusq; Græcis proditum sit, stomomatis squamam æris squamæ uiribus esse similem: hæc nanque aluum deijcit, illa uerò contra eam cohibet. Ad hæc nusquam memini apud quenquam legisse, alio metallo roborari posse ferrum in aciem uel mucronem elaboratum, nisi chalybe, qui Græcis stomoma dicitur. Quo fit, ut illorum pertinaciam mirari non desinam, qui aliter sentiunt. Ex his itaque haud dubiè credendum arbitror, non aliud esse stomoma, quàm chalybem, qui cùm à primordijs semper fuerit expetitus ad ferreorum instrumentorum aciem roborandam, quam aciem Græci* στόμωμα *uocant, pariter chalybem stomoma uocarunt. Quapropter dicebat Aetius, sit ferrum, quod in ipsis extinguitur, stomoma. Hoc autem uocabulum putauerim ego ortum esse à* στόμα, *quod Latinis os sonat. Acies enim, itemq; mucrones, gladijs, & telis, alijsq; ferreis instrumentis usum nullum alium præbent, quàm oris. unde Latinis quandoque dici solet, eos, quibus ob malefacta caput abscinditur, in ore gladij perijsse. Plinius quoque licet ignorauerit, quid Græcis significaret stomoma; chalybem tamen aciem, quæ Græcis* στόμωμα *dicitur, appellauit lib. XXXIIII. cap. XIIII. sic inquiens. Ex omnibus autem ferri generibus Serico palma est. Seres hoc cum uestibus suis, pellibusq; mittunt. Secunda Parthico, neque alia genera ferri ex mera acie temperatur: cæteris enim admiscetur. hæc Plinius. Ex quibus palàm est, id hoc loco Plinio aciem uocari, quod chalybem etiam Latini appellant, quodq; nos corrupto nomine ab acie, uel ab acuendo uulgò uocamus acciaio, quemadmodum & Galli acier, & Hispani acciel suo idiomate dicunt. His igitur tum rationibus, tum authoritatibus freti,* στόμωμα *potius à* στόμα, *quàm à uerbo* στομόω *ortum habere putamus: quanquam etiam eorum opinio, qui à* στομόω στόμωμα *dictum existimant, non sit omnino improbanda, quòd id uerbum roborare, durum facere, aciem & mucronem inducere Græcis designet. Sed neque illos quoque prorsus aberrare crediderim, qui scobem ab acie, & mucronibus, dum super lapide rotante acuuntur arma, derasam, stomomatis squamam esse censent. ueruntamen hæc, quòd sit lapidis illius ramentis admista, non perinde ac syncera probanda uidetur. Squama, quæ Græcis* λεπὶς χαλκοῦ, *Latinis Squama æris appellatur: Italis, Squama del rame: Germanis, Kupfer schlag: Hispanis, Esquama de cobre. Quæ uerò Græcè* λεπὶς στομώματος, *Latinè Squama stomomatis dicitur: Arabice, Tubel, Batiture sabartam, & Cortex astas: Italicè, Squama dello stomoma: Hispanicè, Esquama de azero.*

Nomina.

Ἰὸν ξυστὸν. AERVGO RASILIS. CAP. LI.

AErugo rasa fit ijs modis. In cadum, aut aliud consimile uas, acetum quàm acerrimum infunditur: superponitur inde inuersum æneum uas, præsertim concameratum, sin minus, planum: fitque ob structum, nullumque habeat spiramentum: exempto, quo doliolum obturaueris, operculo, decimum post diem insidens ærugo deraditur. Aut æris lamina in cadis super acetum ita suspenditur, ne ipsum attingat, & totidem post dies raditur. Aut massula æris, aut lamina una pluresve uinaceis non recentibus, sed iam acescentibus conduntur, & simili modo uersantur. Quinetiam ex delimata æris scobe æruginem facere licet: necnon è laminis, quibus bracteæ auri conclusæ malleo ducuntur, si quis eas aceto respargat, & ter aut quater uerset, donec æruginem contrahant. Tradunt æruginem in Cyprijs metallis gigni, lapidibus quibusdam nonnihil æris habentibus, quibus ærugo efflorescit: adduntque per Caniculæ æstus è quodam specu manare: sed illam paucam, & optimam esse: hanc speluncis effluentem, copiosam quidem, & boni coloris, sed uitiosam, quòd lapides multos collegerit. Pluribus autem modis adulterant. aliqui pumice admisto, alij marmore, alij atramento sutorio. Sed deprehendemus pumicem,

† Orib. addit. καὶ τὰ ὅμοια. i. & similia.

pumicem,aut marmor, † dum pollice finiſtræ manus madefacto, æruginis portiunculam altero atterimus: ſiquidem eam diffundi conſtat: marmoris autem, pumicisque partes coeunt non diſſipatæ, demumque tractatione crebra,& humoris complexu dealbeſcunt. quin & dentium appreſſu: ſiquidem ſyncera cedit,læuis,& ſine aſperitate. Atramentum uerò ſutorium igne coarguitur: nanque ſi fictile, aut lamina adulterata ærugine illinatur & feruenti cinere,aut carbonibus incaleſcat alterutrum,mutabitur,rubeſcetq; id,quod atramentum ſutorium acceperit:quòd id uſtum ſuapte natura talem ſortitur colorem.

Ἰὸς σκώληξ. AERVGO SCOLECIA. CAP. LII.

Aeruginis,quam uocant ſcoleciam,duo ſunt genera.quędam foſſilis eſt,altera factitia ad hunc modum. In mortario Cyprij æris dimidiam heminam aceti albi acrisque,piſtillo cupreo conterito, donec ſtrigmenti craſſitudinem imitetur: deinde aluminis rotundi drachmam unam,cum ſalis foſſitij translucentis, aut marini quàm albiſſimi, ſolidique, aut certè cum nitri pari pondere teritur in ſole æſtuoſiſſimis diebus,ſub ſydus Caniculæ,donec colorem æruginis contrahat,& concretu ſtrigmentoſum fiat: ubi autem ſe in uermiculorum Rhodiacis ſimilium ſpeciem coegerit,recondito. Efficax, & ualde boni coloris redditur,ſi duas partes urinæ ueteris,cum una aceti adieceris,& alia,quæ dicta ſunt peregeris. Sunt qui æruginem raſilem,quæ in apparatu non reſpondit,gummi miſto digerant in formas,& ita uendant. quod genus,ut uitioſum,improbatur. Fit & quædam ærugo ab aurificibus, mortario,& piſtillo Cyprij æris,cum urina pueri impubis,qua aurum ferruminant. Antedicta æruginum genera uſto æri omnino reſpondent,ſed magis effectu ualent. Sciendum foſſilem ſcoleciam præſtantiſſimam eſſe: deraſam ſequi: poſtremo loco factitiam. mordaciſſima tamen eſt hæc,& magis adſtringens. Aurificum autem ærugo raſæ reſpondet. Aerugines omnes adſtringunt, extenuant, excalfaciunt. oculorum cicatrices emendant,lacrymas cient,nomas ſiſtunt,uulnera ab inflammatione tuentur: ulcera ex oleo ceraque ad cicatricem perducunt: callos,& ſordida ulcera purgant,cum melle coctæ: callum fiſtularum erodunt cum ammoniaco,collyrij modo in eas adactæ. ad gingiuarum autem excreſcentias,& extuberationem utiles. Magnopere extenuant genarum craſſitiem, cum melle illitæ: uerùm poſt illitionem ſpongia ex aqua calida locus fouendus eſt.reſina terebinthina exceptæ,cum ære & nitro lepras abigunt. Vritur ærugo,quancunque uelis minutiſſimè fracta,comminutaque, in fictili patina,flagrantibus prunis ſuperpoſita: uerſaturque donec ſe mutet,& colorem cinereum concipiat: poſtea refrigerata reponitur ad uſum. Sunt qui cruda olla eam urant,uti dictum eſt: ſed non prorſus eundem colorem cremata reddit.

Aeruginum conſid.

Aeruginem,quòd colore ſit uiridi,officinæ,ac medici in Italia æs uiride nuncupant,& uulgari ſermone uerde rame. Verùm quanuis officinæ eo in uniuerſum abundent; ſynceri tamen parum oſtendunt. Scolecia ærugine, ac foßitia deſtituimur: quòd altera,quod ſciam,hoc tempore non paretur,altera uerò ab ærarijs fodinis,ubi fortaſſe plurima reperitur, à foſſoribus non deferatur. Proinde cùm harum copia non ſit,ea tantùm utimur,quæ ære in acetarijs cadis demiſſo,aut uinaceis iam aceſcentibus obruto,conficitur. Hallucinantur,qui credunt æruginem,& æris florem unam,& eandem rem eſſe, ut ſuperius de æris flore differentes latius oſtendimus. Aeruginum uires ex Gal. *Aeruginum uires reddidit Galenus libro IX. ſimplicium medicamentorum,ſic inquiens. Aerugo guſtantibus acrem qualitatem offert,digerens,detrahens,& liquans,non teneram modò, ſed & duram carnem. Porrò ſuprà dictum eſt nonnullos eius generis medicamenta,epulotica,hoc eſt,quæ cicatricem inducant,appellare,cùm ijs in tenuiſſimum pollinem tritis per ſpecilli cuſpidem contigerint,ulcera excreſcentia,ac poſtridie contracta reperiant. tametſi illos haud lateat, ſi paulò plus impoſitum foret,ſeſe ulcus non contractum, ſed eroſum inuenturos. Siquidem colliquat,& digerit carnem: cùm medicamenta epulotica contrahant,conſtipent, conſtringant, & calli in morem illam indurent. Quin & guſtum mordicat ærugo,non tantùm ipſa ulcera. quod ſi pauculum eius cerato non pauco admiſceas,id quod ex ambobus miſtum eſt,citra morſum exterget. Dictum uerò ſuprà eſt de talium medicamentorum natura,tum ut ſeſe quidam fallunt ex talibus compoſitionibus,aut ſarcoticam,aut epuloticam adſcribentes facultatem medicamentis,quibus minimè oportet: utpote cùm ipſa id præſtare nequeant,uerùm ea,quæ ex ipſis compoſita ſunt.* Nomina. *Quæ ærugo ἰὸν ξυστὸν Græcis,Aerugo raſilis Latinis dicitur:Italis,Erugine raſile. Quæ uerò Græcis ἰὸς σκώληξ, Latinis Aerugo ſcolecia nominatur: Italis,Erugine ſcolecia. Arabibus,Ziniar, ſeu Zengiar: Germanis, Spangruen: Hiſpanis, Cardenillo: Gallis,Verderis & Verdet.*

Ἰὸς σιδήρου. RVBIGO FERRI. CAP. LIII.

Rubigo ferri reſtringit: ſiſtit fœminarum profluuia admota, potuque præſtat ne concipiant. Illita ex aceto,ignibus ſacris, & papularum eruptionibus medetur. Perquàm utilis ad ſcabritias genarum,reduuias,& pterygia. Condylomatis prodeſt,gingiuas firmat,podagras illita lenit, alopecias replet. Vinum aquave,in qua candens ferrum ſit reſtinctum,potu cœliacis,dyſentericis, lienoſis,cholera laborantibus,& diſſolutis ſtomacho auxiliatur.

Σκωρία σιδήρου. STERCVS FERRI. CAP. LIIII.

STercus ferri,quam ſcoriam uocant,eadem poteſt,quæ rubigo, ſed inefficacius. Aconito ex aceto mulſo potum, opitulatur.

Rubiginis, & ſcoriæ ferri cõſideratio.

FErrugo(quæ eſt ferri rubigo)uulgaris notitiæ eſt. Eius ſimiliter ſcoria,quæ Latinis & ſtercus, & recrementum ferri, & noſtris uulgò ſpiuma di ferro appellatur, omnibus; notior eſt, quàm ut maiore indigeat declaratione: hæc nanque prope ferrarias officinas paſsim in aceruum congeſta ſpectatur ab omnibus. Veruntamen ne aliquis fortaſſe decipiatur, illud nobis indictum non abibit, quòd ferri, aut æris, aut argenti ſcoria non eſt,ſquama,quæ malleo decutitur. Siquidem hæc ferrarijs fornacibus, quibus ferri metallum funditur,indita liqueſcit,& iterum in ferrum coit. Scoria uerò,quòd inutile ſit ferri recrementum,inane, & ſpongiarum modo ſpumoſum,nunquam ferrum effici poteſt. Scoriæ meminit Galenus libro IX.ſimplicium medicamentorum,ſic inquiens. Scoria omnis reſiccatorium admodum medicamentum eſt,potiſsimùm autem ferri. Siquidem ad læuorem redigens ipſam in aceto quàm acerrimo, poſteaq; decoquens ad aures, quæ longo iam tempore pure fluxerunt, ea utor,medicamento maximè exiccatorio,adeò ut mirentur,qui præparantem me uident, & ante rei periculum fidem non habeant,aures tale poſſe ferre medicamentum. Porrò argenti ſcoriam propriè helcyſma appellant. Verùm emplaſtris quibuſdam reſiccatoriæ facultatis commiſcetur. Paratur è ferro oleum(quidam ferri quintam eſſentiam uocant)hoc modo. Sumito ferri ſcobem lima deraſam,& ignium ui(ut chymiſtæ dicere ſolent) ad calcis ſpeciem redactam, aut huius uice rubiginis anchoræ,qua naues ſiſtuntur,quantum libet. Hæc in tenuem puluerem trita, in aceto acerrimo diſtillato,in aqua calentis balnei; non tamen feruentis, aut in equino fimo calente,in uaſe uitreo macerato, donec acetum rubicundum fiat. Præterea declinato uaſe acetum in aliud uas effundito, quouſque clarum effluxerit, & ſeruato diligenter,& iterum ſuper idem ferrum aliud acetum imponito, maceratoq; in balneo, eodem modo ad rubedinem uſque, eademque ſeruata ratione extrahito,& iterum,atque iterum acetum addito,quouſque nihil amplius ruboris concipiat. De inde acetum rubicundum factum in diſtillatorium uas uitreum conijcito. & in fornace collocato. cineribusq; obducito, & ſuccenſo igne ad deſtillandum ſinito, quouſque fluxerit acetum, aquæ ſtillatitiæ modo. & poſtea uaſe è fornace exempto, illud frangito,et ferream materiam in fundo reſidentem extrahito,terito,& in aliud uas reponito affuſa communi aqua,quæ prius diſtillata fuerit,& ſimul in balneo præſcripto macerari ſinito,duorum dierum ſpatio. Eximito deinde,& per filtrum (ut chymiſtæ dicunt) diſtillandum parato,& id omne,quod fluxerit,in uaſe aliquo aſſeruato,quouſque in ſal concreuerit. Id demum conterito,& in uitreum uas retorti colli, ita à chymiſtis appellatum,collocato, & ualido igne oleum elicito, quod rubrum emanabit. Hos ſeruato diligenter. Siquidem eximium, rarumq; habebis medicamentum, ad omnes Iocinoris, & ſplenis obſtructiones,ubi cæteris auxilijs morbus expugnari nequeat,ſed ſumentes prius medicamentis attenuantibus, & aluum ſubducentibus purgatos eſſe oportet. Datur Iocinoroſis drachmæ pondere ex aqua Intubi, aut cichorij, aut Agrimonij,lienoſis uerò ex aqua aſpleni,aut adianti,aut Tamariſci. Ac ad ea omnia mirificè præſtat,ad quæ,Rubiginem & ſcoriam præſtare ſcribit Dioſcorides. Cæterùm ubi quis per ſe parare neſciat. Chymiſtas conſulat. Rubigo ferri Latinis dicta,ἰὸς σιδήρου Græcis appellatur: Arabibus,Seda alhadid: Italis,Ruggine del ferro: Germanis, Eyſen roſt: Gallis, Ruilleure de fer. Quæ uerò Græcis σκωρία σιδήρου,Latinis, Scoria, Stercus & Recrementum ferri dicitur: Arabibus, Chabt alhadid: Italis, Spiuma de ferro: Germanis Schalken: Hiſpanis,Mozo de herrera,& Mozo de fragua.

Scoriæ uires ex Gal.

Nomina.

Μόλιβδος πεπλυμένος. PLVMBVM ELOTVM. CAP. LV.

LOtura plumbi ſic fit. In mortarium plumbeum aquam inijciens, piſtillo plumbeo terito, donec nigreſcat aqua, & limi modo craſſeſcat, aut lutulenta reddatur: linteo deinde colato, aquam ſuperinfundens, quò facilius quicquid eſt reſolutum incerni poſſit. hoc iterum facito uſque dum ſatis tibi habuiſſe uideatur. ubi conſederit priore aqua effuſa, nouam adijciens, ut cadmiam lauato, donec nulla extet nigritia: poſtea in paſtillos cogens reponito. Quidam ſcobem mundi plumbi lima quæſitam, mortario piſtilloque lapideis terunt, aut manibus cum aqua paulatim adiecta fricant, donec nigreſcat: mox ubi id peſſum ierit, effuſa aqua, colligunt in paſtillos. nam tritum uehementer, ceruſſæ ſimile redditur. Alij elimatæ ſcobi modicam plumbaginem adijciunt, affirmantes ita elotum plumbum præſtantius eſſe. Poteſt refrigerare, adſtringere, inducere, mollire, explere caua,ſiſtere oculorum fluxiones, & ulcerum excreſcentia. Sanguinem ſupprimit: prodeſt contra ſedis ulcera, condylomata, & hæmorrhoidas, ex roſaceo: item ad ea, quæ ægrè cicatricem ducunt: & in totum ſpodij effectus præbet, niſi quòd non obducit cruſtas. Syncerum plumbum affrictu, marini ſcorpionis,draconisque plagis auxiliatur.

Μόλιβδος κεκαυμένος. PLVMBVM VSTVM. CAP. LVI.

VRitur plumbum ſic. Super quàm tenuiſſimas plumbi laminas, fictili nouo inditas, ſulphur inſpargito: additisque alijs rurſus laminis, interiecto ſemper ſulphure, uſquedum uas expleueris, ſuccendito. flagrante autem plumbo, ferrea rude uerſato, donec perfectè redigatur in cinerem, nihilque è plumbo non uſtum hæſerit. tum demum obſtructis naribus eximito: alioquin halitus plumbi noxius ſentitur. Aut elimatam plumbi ſcobem in olla ſulphure urito. Alij laminas in fictili crudo, ut dictum eſt, imponunt fornaci, aut foco, & circumlinentes operculum, dato exili ſpiramento, urunt. Alij pro ſulphure ceruſſam, aut hordeum inſpargunt. Alij integras laminas imponentes,

acri igne utuntur,& rudicula ferrea continuè mouent,dum in cinerem ſoluantur. Sed difficilis huiuſmodi uſtio,& ſi uehementius uratur, contrahit ſpumæ argenti colorem. Magis tamen nobis placet prima urendi ratio. Plumbum uſtum lauatur ut cadmia,& reconditur.. Eoſdem effectus habet,quos plumbum elotum,ſed multò acriores.

Σκωρία μολίβδου. RECREMENTVM PLVMBI. CAP. LVII.

RECrementum plumbi,quod ſcoriam uocant,optimum eſt,denſum,fractu contumax,ceruſam planè repræſentans, nihil plumboſi habens, quod ad luteum colorem accedit, & uitri ſplendorem imitatur. Eadem quæ plumbum exuſtum poteſt, ſed magis adſtringit. Lauatur in mortarijs infuſa aqua,& refuſa ſumma aquæ parte,quæ luteum colorem duxit: idque ſæpius,dum recrementum abſumatur. Dein ubi conſederit craſſamentum,aqua effuſa,digeritur in paſtillos.

Μολιβδοειδής. MOLYBDOIDES, SIVE LAPIS PLVMBARIVS. CAP. LVIII.

MOlybdoides lapis à plumbi ſimilitudine dictus,reſpondentem recremento uim habet,& eodem modo lauatur.

Scoriæ plumbi conſid.

PLumbi abluendi,atque etiam comburendi ratio,adeò lucidè conſtat à Dioſcoride prodita,ut operæpretium non ſit plura de ea referre. Veruntamen animaduertendum eſt,plumbi recrementum,quod Dioſcoridi ſcoria uocatur,non eſſe plumbaginem,quæ excrementi inſtar,ubi plumbum igne liqueſcit,ab eo ſecedit. Quippe quòd hæc nil aliud ſit,quàm puriſſimum plũbum,quod ignis uſtione,cineris ſpeciem induit. Hæc enim in plumbarijs officinis in puriſſimum plumbum facilè redigitur, quemadmodum & argenti ſpuma. Plumbi itaque ſcoria fit tantùm in fornacibus; ubi plumbi lapis metallicus funditur. Siquidem hoc probè fuſo,artifices plumbum,quod inde effluxit,in ſcrobiculam extra fornacem delabi ſinunt. Vbi uerò adhuc calens concreuit,aqua frigida perfunditur,quouſque ſcoriam exuat: quæ(ut Dioſcorides inquit) denſa admodum eſt,& fractu contumax,colore in luteum uergente,& uitri ſplendorem præ ſe ferens. Huius complures uidimus aceruos in Tridentino agro,ac etiam in comitatu Tirolenſi, ubi innumeræ metallorum fornaces,die noctuq; ignibus aguntur. nanque in ijs locis metallorum recrementa,extra officinas abijciunt, monticulos ex his ſtruentes. Quòd ſi accidat metallicos lapides ægrè igne in fornace liqueſcere,ſcoriæ huiuſce partem admiſcent,quoniam huius adminiculo citius metalla ignibus cedunt. Reperi ego ſæpius plumbi, argentiq; ſcoriam adeò uerſicoloribus lineis interſectam,pellucidamq; ut id uitri genus,quod uulgò Venetijs appellant Smalto,omni ex parte referret. Quare oportet eos,quibus in animo eſt, certam & exquiſitam harum rerum cognitionem aſſequi, metallorum fodinas,& fornaces adire,non autem ea in pharmacopolijs quærere, ubi omnia ferè metallica medicamenta ſpuria,& adulterijs uitiata reperiuntur.

Lapidis plumbarii conſid.

Cæterùm qui Lapidem plumbarium, ſiue molybdoidem hodie legitimè oſtendat,habeo profectò neminem,ni fortè foſſilis quoddam cadmiæ genus demonſtrent,quod plũbum colore imitetur,qualis illa,quam uulgò uocant Margheſſita di ſtagno: quanquam hanc equidem molybdoidem eſſe non auſim affirmare, quòd nullum latius Molybdoidis hiſtoriam ſcriptis mandaſſe compererim, quàm ipſe fecerit Dioſcorides. qui tamen eius hiſtoriam tam paucis perſtrinxit, ut difficile admodum ſit decernere, quínam lapis nobis legitimam molybdoidem repræſentet. Etſi fortaſſe non aberrarent; qui dicerent, plumbi lapidem ignem in fornacibus non expertum,ueram eſſe molybdoidem. quippe quòd hic colore,& pondere plumbum maximè referat.

Plumbi facultates ex Gal.

De plumbo diffusè ſatis diſſeruit Galenus libro IX. ſimplicium medicamentorum; ubi ita ſcriptum reliquit. Plumbum facultatis eſt refrigeratoriæ. Siquidem non modò multam habet ſubſtantiam humidam à frigore congelatam; ſed & aeream,paucam autem terream. Igitur quòd plurimum habet eſſentiæ humidæ à frigore coactæ, indicium tibi eſto, quòd ubi admotum eſt igni, celeriter fundatur, fluatq;. Quòd uerò & aereæ ſit particeps, hoc habeto ſignum omnium, quæ nouimus, unicum plumbum tum mole ipſa,tum pondere augetur, ſi condatur in ædibus ſubterraneis, aerem habentibus turbidum, ita ut quæcunque illic ponantur, celeriter ſitum colligant. Tum etiam plumbea ſtatuarum uincula, quibus earum pedes annectuntur, ſæpenumero creuiſſe uiſum eſt, & quædam adeò intumuiſſe,ut ex lapidibus dependerent cryſtalli modo. Atque hæ probabiles quidem ſunt humiditatis eius, frigiditatisq; notæ, priuſquàm experimentum fiat: cæterùm ſcientificæ, & certæ per experientiam cognoſcuntur. Præparato igitur mortario,ſimulque piſtillo, utrisque ex plumbo, infunde quemlibet liquorem: itaque terito, ut & piſtillus, & plumbeum mortarium ſuccum quendam reddant. Id quod ex utroque conſtabit, multò erit frigidius facultate, quàm liquor ipſe fuerat. Licet autem & aquam, & uinum tenue aqueum, & oleum inijcere, aut quíduis eiuſmodi. At ſi etiam plus efficere ſuccum uoles refrigeratorium,oleum omphacinum ſit,aut roſaceum,aut melinum, aut myrtinum. Porrò ſi ſucco,qui prouenıet,uti noles,optimum habebis remedium & ad phlegmonas in ſede cum ulcere,aut rugis & ad eas,quæ in pudendis,teſtibusq;,& uberibus conſiſtunt: ſimiliter aduerſus cæteras omnes fluxiones incipientes,quæ aut in inguina,aut in pedes, aut in alium quémuis articulum decumbunt. Sed & ulceribus rebellibus utile eſt. Nam & ad cancroſa eo utens,uirtutem medicamenti mirabere. Quòd ſi celeriter multum plumbei ſucci colligere uoles, conare in ſole terere,aut quocunque certè modo aere excalfacto. Ad multa autem utile habebis medicamentum, ſi adfuſo refrigerantium ſuccorum quopiam teras,ceu ſemperuiui,cotyledonis,intybi,lactucæ,chondryllæ,pſyllij,omphacis, portulacæ. Porrò ſi qua horum non facilè in ſuccum ſoluuntur, uelut portulaca, miſceto illis aliorum ſuccorum quempiam, uelut omphacis.quin & ipſe per ſeſe prædicto mortario inditus, medicamentum efficit refrigeratorium longè pulcherrimum. Quin & in laminam diductum plumbum abſque alio ullo,ipſum per ſeſe athletarum ſeſe exercitantium lumbis inſternıtur, ubı uene-

reis

reis somnijs uexantur scilicet: nimirum haud obscurè eos refrigerans. Sed & bractea ex plumbo tenuis facta, probè ganglio illigata, planè ipsum dissipat. Illigabit autem probè quisquis ab Hippocrate didicerit, in ipsam noxam potius firmandum, quàm hinc uel inde. Mirum ergo non est, si plumbum crematum, ac rursus ablutum, refrigerantis efficiatur facultatis, cùm ante lotionem mistæ fuerit. Et hoc ipsum medicamen, nempe plumbum combustum, bonum est ad ulcera rebellia. Vbi uerò lotum fuerit multò optimum medicamentum est, & ad ulcerum impletionem, & ad eadem cicatrice obducenda. Conuenit & chironeis quæ uocant ulceribus, & cancrosis omnibus, & putredinosis, tum ipsum per sese, tum medicaminum ad cicatricem perducentium quibusdam commistum, quale est, quod ex cadmia conficitur. Cæterùm soluendum est principio, si copiosa sit sanies, quotidie: sin minus tertio, aut quarto quoque die. Verùm foris spongiam imponito aquæ frigidæ, quæ si desiccetur rursum mergatur. Sed hæc fusius, quàm pro instituto diximus, plusculum sermonis affinitate prouecti. At tempus iam est sequentia deinceps persequi. hactenus Galenus. Plumbum elotum sic Latinis μόλιβδος πεπλυμένος Græcè dicitur: Italis, Piombo lauato. Plumbum uerò ustum Latinè dictum, μόλιβδος κεκαυμένος Græcè, Piombo abbrusciato Italicè uocatur. Quæ deinde σκορία μολίβδου Græcis, Latinis Plumbi recrementum, & plumbi scoria appellatur: Italis, Spiuma del piombo. Quæ denique μολιβδοειδὴς Græcè, Molibdoides item, & Lapis plumbarius Latinè nuncupatur: Italicè, Pietra piombaria.

Nomina.

Στίμμι. STIBIVM. CAP. LIX.

STimmi optimum, quod splendidissimũ est, modoq; nitedularum emicat, confractu crustosum, nihil terræ, aut sordidi habens friabile, quod stibi appellarunt, alij platyophthalmon. Vis eius adstringere, meatus obstruere, refrigerare, excrescentia in carne cohibere, ulcera ad cicatricem perducere, sordes, & ulcera oculorum expurgare: sistit & sanguinem è cerebri membrana profluentem. & ut in uniuersum dicatur, uis usto plumbo similis est. Priuatim, ambusta igni in pustulas erumpere non patitur, cum adipe recenti illitum. crustosas exulcerationes ad cicatricem perducit, cum cera, & exigua cerussa. Torretur pinsita farina circumlitum, & carbonibus obrutum, donec carbunculetur crusta, exemptumque restinguitur mulieris lacte, quæ marem peperit, aut uetere uino. Vritur etiam carbonibus succensis efflatum, quoad igni deflagret: si enim paulò magis concremetur, plumbum fit. Lauatur ut cadmia, & æs. Sunt qui ut plumbi recrementum eluant.

Stibij consid.

STimmi, siue Stibium, recentioribus medicis, chymistis, ac seplasiarijs, qui Mauritanorum doctrinam sectantur, Antimonium dicitur, quòd hoc nomine Serapio, & Auicenna Stibium appellauerint. Huius fodinæ pluribus locis habentur in nostro Senensi agro, sed præstantissimum foditur in maritimis nostris Massano solo, ac Suanensi: quinetiam in comitatu sanctæ Floræ prope Syluenam oppidum. Venetias adfertur ex Germania, fornacibus prius fusum, & in massas concretum. Aiunt artifices, qui campanas conflant, has edere sonitum magis concinnum, magisq; auribus gratum, ac sonorum, si stibij nonnihil cæteris admisceatur metallis, dum unà in fornace liquantur. Is etiam expetitur, qui uasa è stanno conficiunt: item ijs, qui metallica faciunt, & poliunt specula: ijs præterea, qui chalcographis characteres, & typos effingunt. Id tantùm differentiæ esse inter plumbum, & stibium ait Brasauolus Ferrariensis, quòd plumbum ignium ui liquescat, stibium uerò nunquam, sed facilè teratur in puluerem. Sed eius opinionem falsam esse deprehendit experimentum. quandoquidem stibium igni admotum, perinde ac plumbum colliquescit, & fluit. Cuius rei nos sæpius periculum fecimus, dum oleum nostrum ex stibio conficeremus, quo quidem magno successu utimur ad contumacia, sinuosaq; ulcera sananda. ad id siquidem stibium plurties fundere oportet, ut syncerius, puriusq; reddatur. Cæterùm admonitos lectores uolumus, oleum hoc nostrum è stibio paratum, non illud esse, quo chymistæ argentum in aurum mutari fabulantur, sed aliud ab eo longè diuersum: tametsi hoc nostrum ex sese plus auri fundat, quàm illud chymistarum. Sed ut ad institutum nostrum reuertamur, mihi planè uanum uidetur asserere stibium igne haudquaquam liquescere. Nam cum quolibet metallo, siue ferrum sit, siue chalybs, in fictili fusorio permistum, ea celerius eliquandi præbet materiam. Quam ob causam qui ferreos, sphericosq; globos bombardis immittendos è fuso ferro conformant, nisi stibium ferro admiscerent, nunquam sanè (ut pro certo affirmant) id fluxum facerent. Stibij mentionem fecit Plinius lib. XXXIII. cap. VI. ubi ita scribit. In ijsdem argenti metallis inuenitur, ut propriè dicamus spumæ lapis candidæ, nitentisq;, non tamen translucentis, stimmi appellant, alij stibium, alij alabastrum, alij larbason. Duo eius genera, mas, & fœmina. magis probant fœminam. Horridior est mas, scabriorq;, & minus ponderosus, minusq; radians, & arenosior. Fœmina contrà nitet, friabilis, fissurisq; non globis dehiscens. hactenus Plinius. Stibij uires retulit Galenus lib. IX. simplicium medicamentorum, his uerbis. Stimmi ad facultatem desiccantem adiunctam habet hoc medicamen adstrictionem: quamobrem & ocularibus medicinis commiscetur, & illis scilicet, quæ conformantur in collyria quæ uocant, & siccis, quæ utique sicca collyria cognominant. hæc Galenus. Cæterùm stibium uim deiectoriam sortitur præstantissimam: quanquam recentiorum nullus præter unum Theophrastum Paracelsum, hoc literis memoriæq; mandauit. attamen inter antiquiores solus Dioscorides, uno tantùm loco de stibij deiectoria facultate meminisse uidetur, capite de agresti cucumere, ubi sic habet, de elaterio differens. Elaterium bilem, ac pituitam utrauis parte extrahit: optima suspiriosis est purgatio. quod si in animo sit deiectionem moliri, adiecto salis duplo, & Stibij quod colore sufficiat, ex aqua erui magnitudine catapotia dato. Hæc ille. Quare non equidem grauabor in studiosorum gratiam ea hîc commemorare de huius medicamenti uiribus, quæ uidi, atque etiam à medicis quibusdam fide dignis accepi. Etenim Andreas Gallus medicus Tridentinus, qui iandudum honoratissimè medicinam fecit Serenissimo Ferdinando Archiduci Austriæ, Dominus meus clementissimus, ex multis uigilijs magnisq; laboribus, quos in studia, & seruitium insumpserat, inciderat in malam ualetudinem, nempe in pulmonum, cordis, & uentriculi inflammationem: unde uehemens admodum sitis consequebatur, quæ nullo quidem

Brasauoli erratum.

Stibij uires ex Gal.

Stibij uis deiectoria.

potu extingui poterat. Præterea epiglottidis tumore, & tanta palati siccitate uexabatur, ut uix loqui posset. Quinetiam cordis palpitationem patiebatur adeò magnam, ut nocte repente expergefactus putaret per cubiculum aliquem obambulasse. His denique malis accesserat capitis distillatio, à qua sæpius suffocari metuerat. Porrò metum mortis augebant uires, quæ tot morbis quasi hostibus obsessæ, facilè poterant deficere & opprimi, ex eo præsertim quòd nullus esset cibus, qui appetitum languescentem excitaret, atque ita uires instauraret, uel saltem conseruaret. Addam quòd os & guttur eius saporem tetrum & carbonibus similem reddebant. quæ sanè omnia dictæ inflammationis erant indicium non obscurum. Cùm igitur res sua per aliquot dies ita se haberet, atque in maximo uersaretur discrimine, neque ullum perciperet leuamentum suarum ægritudinum ex multis medicinis factis, ad Stibium, quod Mauritani Antimonium uocant, me nesciente, confugit: quoniam sæpe audiuerat medicamentum hoc sibi mirificè commendatum fuisse à Georgio Handschio medico haud uulgari, qui illius experimentum fecerat in morbis difficillimis. Hac itaque ratione ductus Stibij in tenuissimum puluerem redacti, & rhodosacchari exiguo admisti, tria tantùm grana sumpsit. atque paruo pòst temporis spatio sensit medicamentum illud uentriculi subuersionem moliri, ac leuem quendam calorem excitare. Mox erupit uomitus, quo solùm quasdam cibi particulas reiecit, etsi superiore die non cœnasset. Hunc paulò pòst alius secutus est uomitus similis: cui successit bilis flauæ reiectio ad unciarum ferè quatuor pondus. Hæc autem omnia euenerunt horæ tantùm dimidiæ spatio. Ex quibus nimirum illud cepit iuuamenti, quòd statim omnis uentriculi labor sedatus est. Ex eo uerò quòd hora pòst ter biliosa infernè excreuit, in quibus crassa quædam residebant (hæc simul duarum librarum pondus æquare poterant) factum est, ut ab illa cordis palpitatione, capitis fluxione, & epiglottidis tumore statim sit liberatus. qui præterea neque sitim molestam habuit, neque cibi fastidium perpessus est. Quamobrem is corporis salutem ipsamq; uitam in tot morbis deploratam, Deo primùm, deinde huic medicamento acceptam retulit. Alium quoque Stibij intus assumpti effectum silentio non dißimulandum mihi narrauit idem Georgius Handschius, cuius superius memini. Is enim cùm esset pestilentia correptus, ob idq; maxima totius corporis imbecillitate affectus, cordis tremore, spirandi difficultate, capitis dolore, & sinistri inguinis abscessu, circa noctis crepusculum Stibij rhodosaccharo admisti tria grana sumpsit. atque post horæ dimidium uomitionibus reiecit magnam pituitæ, bilisq; tum flauæ, tum porraceæ quantitatem, cum prospero admodum successu. Siquidem ex uomitu (sic ille dicebat) statim sublata est spirandi difficultas, ac cordis tremor cessauit. Vomitum deinde subsecuta est copiosa alui deiectio sine ulla ægrotantis molestia. post quam reliqua pestis symptomata prorsus euanuerunt, atque adeò breui is fuit integræ sanitati restitutus. Id quod etiam alijs contigisse scio, qui hoc admirabili medicamento sunt usi in ea pestilentia quæ anno 62. & 63. in tota ferè Boemia grassabatur. siquidem quàm plures seruati sunt pestilentia affecti, qui Antimonij hyacinthini nostri, grana tantùm quatuor ex antidoti liberantis drachma in morbi principio deuorarunt. Præterea Stibium opitulatur omnibus in uniuersum morbis, quos atra bilis excitauit, ijsq; præsertim qui hypochondriacham obtinent inflationem. equidem uidi Pragæ Bohemorum parochum, qui melancholicus factus planè desipiebat, multaq; stultè loquebatur. Huic sanè exhibitum fuit Stibium granorum duodecim pondo: quod paulò pòst copiosè atram bilem per aluum eduxit, cui erant admista (ut ego, qui uidi uocatus tanquàm ad miraculum, testari possum) ramenta ueluti carnis, quæ magnos uarices in particulas dissectos præ se ferebant. nanque excrementa illa sanguinem nigerrimum repræsentabant potius, quàm ullum ex alijs humoribus. Hoc utique illi tantam opem tulit, quòd postera die uisus est bellè pristinam mentis suæ sanitatem recuperasse. Et quoniam is erat corpore robusto & animo forti, ideo non est mirum, si facilè & sine ullo incommodo tulerit tantam illius medicamenti quantitatem. quanquam audax nimis fortè habendus est ille, qui eam exhibuit. Datur etiam Stibium utilissimè diuturna febre consumptis, & ijs qui spirandi difficultate laborant, præcipuè asthmaticis. Prodest item conuulsis, comitialibus, ueternosis, resolutis, & ijs qui coli dolore cruciantur. Extant quoque apud me non nullorum Medicorum Italorum Epistolæ, qua (Deo optimo maximo duce) prodibunt in lucem, in quibus de Antimonio admiranda quædam leguntur. Extant & aliorum quoque testimonia & præsertim Illustrissimi Comitis Octauiani Langoschi, & Viri optimi, nec unquàm satis laudati Lucæ Contilis Senensis. Siquidem, hic sanitatem pluribus simul morbis impeditam, & quæ à peritißimis medicis restitui nunquàm potuit, Antimonio acceptā refert: ille uerò constanter asseuerat, se quàm plurimos sanasse, qui ferè deplorati agebant. Cæterùm sunt qui asserunt Stibium sumptum non secus humana corpora ab omnibus excrementis expurgare, atque idem reliqua omnia metalla, instrumentaq; metallica, quibus adijcitur, ab omni sorde purificat. Atqui in eius exhibitione diligenter animaduertere oportet, ut illud quod exhibetur, sit præparatum. Hanc ob causam nos hîc eius parandi rationem subijciemus. Eligito Stibium optimum, quod (ut Dioscorides tradit) splendidissimum est, modoq; nitedularum emicat, confractu crustosum, friabile, nihil terræ aut sordidi habens. Id primùm in puluerem facito: deinde in fictile uas, quod amplum sit, conijcito: tum demum carbonibus succensis ad calcinandum (ut chymistarum uerbo utar) sub dio exponito, atque interim cochleari ferreo spatula ita Myropolis appellata continuè moueto. Hoc uerò dum fit, fumus exhalat tenuis, sulphur & auripigmentum redolens, qui si ore attrahatur, crebras interdum excitat uomitiones. quapropter qui uersant, uentis terga opponunt. Versare autem aßiduè expedit: nam si paulisper cesses, uel comburitur Stibium, uel liquefit. Versato itaque diligenter, quousque in glebas concrescat. quas cum uideris, sublato ab igne fictili, quod concreuit, rursus in puluerem redigito, atque eidem fictili impositum carbonibus reddito, aßiduoq; uersato. Id quod toties repetendum est, quoties coalescentes glebulæ postulauerint. Ita quoque tandiu uersare conuenit, quoad corpuscula illa, quæ emicant, splendorem suum amiserint, uapor omnis cessauerit, fœtor obsoleuerit, & Stibium in calcem conuersum subalbicantis cineris colorem contraxerit. perfecti autem operis signum erit, si prunis ardentibus inspergatur, nihilq; prorsus fumi emittat. Post hæc sumito huiusce calcis, exempli gratia, libram mediam, chrysocollæ factitiæ, semunciam. Deinde chrysocollam & stibium terito in tenuem puluerem. Mox omnia simul misceto, atque in fictili fusorio, quo utuntur aurifices, igni uehementi admoueto: uas super laterem aut testaceum aliquod, fictilis ollæ fundum prius collocatum, et fictili operculo contectū, carbonibus accensis circundato. Veruntamen operæpretium est in hoc magnam adhibere diligentiam, ne res illæ comburantur. Quare tenacula ferrea sublato cooperculo, nonnunquam inspiciendum est an colliquescat. Nam ubi colliquatum fuerit, illico uas

ab

ab igne eximito, & fuper inuerfa pelui ex auricalco fabricata, qua tonfores utuntur, proijcito. Quàm primum enim ibi concrefcet in laminas, quæ colore, & nitore chryfopatios, quos hyacinthos appellant, atque etiam nonnunquàm granatos referunt. Vbi autem lapillos paruos & rotundos parare fit animus, guttatim è fuforio uafe fuper eadem pelui fufum antimonium effundito. Cæterùm chryfochollæ uicem feliciori fucceffu mihi præftat fal foffile chryftalli modo pellucidum. fufficitq; in tribus Antimonij uncijs femidrachmam addere. Verùm omnes admonitos uelim difficillimè à quoquam parari poffe Hyacinthinum antimonium, etiam peritiβimo chymicæ artis magiftro, nifi prius ab altero parari diligenter infpexerit. quum non femper ijs etiam fuccedat pellucidum, qui fæpe ac fæpius illud parauerunt. Cùm autem hoc medicamento uti uolueris, in puluerem redigito, datoq; trium uel quatuor granorum pondere: id tamen pondus in robuftioribus nonnihil augeri poteft. Stibium ita præparatum commodiβimè admifcetur rhodofaccharo, cui etiam mafliches modicum adijcitur. Atque hactenus de Stibij non uulgari efficacia ac præparatione. quæ equidem omnia (ut ingenuè fatear) in primis debeo Andreæ Gallo uiro clariβimo, cuius fuprà mentionem feci. Stibium quod Latinis, στίμμι Græcis uocatur: Arabibus, Aitmad, feu Atimad: Italis, Stibio, & Antimonio: Germanis, Spyefzglafz, & Robfpyefzglafz: Hifpanis, Piedra de alcobol. Nomina.

Μολύβδαινα. MOLYBDAENA, SEV PLVMBAGO. CAP. LX.

MOlybdæna optima eft flaua, argenteæ fpumæ æmula, modicè fplendens, cùm teritur rufa, cocta cum oleo iecinoris colorem trahit. Vitiofa eft, quæ aerem, aut colorem plumbeum refert. Gignitur ex auro, & argento. Eft etiam quædam foffilis, ad Sebaftiam, & Corycum inuenta. Quo in genere probatur, quæ lapidofa nõ fit, aut recrementofa, fed nitens, & flaua. Vim habet fpumæ argenti, aut recremento plumbi fimilem. Vritur, lauaturque eodem modo. Mifcetur conuenientiffimè medicamentis, quæ liparas uocant, atque emplaftris minimè mordentibus. Carnem recrea, & ulcerat ad cicatricem perducit: glutinantibus tamen medicamentis, aut abftergentibus non conuenit.

MOlybdæna, ur Diofcorides teftatum reliquit, factitia eft, & foffilis. Factitia fit in fornacibus, ubi auri, & argenti metallum funditur. quandoquidem ubi auri, uel argenti uena, fiue materia, plumbi tantum fibi admiftum non habet, quantum ad eius liquationem moliendam fatis effet, qui operi præfunt, aut lapidem, à quo plumbum elicitur, aut plumbum ipfum fuper addunt: quod tamen ignium ui partim cum admiftis metallis coit, partim uerò argenti fpumæ modo fornacis folio cohæret, & in molybdænam uertitur. Hoc itaque cùm probè nouiffet Plinius, libro 34. cap. 16. de hac Molybdæna differuit ijs uerbis. Plumbi nigri origo duplex eft: aut enim è fua prouenit uena, nec quicquam aliud ex fe parit: aut cum argento nafcitur, miftisq; uenis conflatur. Eius, qui primus fluit in fornacibus liquor, fyncerum appellatur plumbum: qui fecundus, argentum: qui remanfit in fornacibus, galena, quæ portio eft tertia addita uenæ. Hæc rurfus conflata dat nigrum plumbum, deductis partibus duabus. Idem præbet argenti fpuma, quæ Græcis lithargyros dicitur. hactenus Plinius. quamobrem facilè afferere aufim, nil aliud effe Molybdænam, quàm lithargyrij fpeciem, quæ poftquàm è fornace fluxere metalla, in ipfius fornacis fundo concreta, peruftaq; refidet. Proinde non ab re dixiffe uidetur Galenus, quòd Molybdæna ijfdem polleat uiribus, quibus & argenti fpuma. Quæ autem in terræ uifceribus foβilis nafcitur, nil aliud fanè fuerit, meo indicio, quàm metallicus ille lapis, qui plumbum, & argentum fimul continet. Hunc equidem teftari poffum uaria fe facie oftendi: quippe quòd alius fit colore luteo, alius cinereo, alius cæruleo, alius uerò fcintillans cernatur, atque nitorem præ fe ferens, pro uarijs, ac diuerfis terræ uaporibus, quæ in metallicos lapides feruntur. Quòd autem eiufmodi fit Molybdæna foffitia, teftis eft Plinius lib. 34. cap. 18. ubi fic inquit. Eft & Molybdæna, quam alibi galenam uocauimus, plumbi, & argenti uena communis. Et libro 33. cap. VI. ita fcribit. Argenti metallum terra eft, alia rufa, alia cinerea. Excoqui non poteft, nifi cum plumbo nigro, aut cum uena plumbi, quam galenam uocant. hæc Plinius. Cæterùm palàm eft, molybdænam factitiam nihil à lithargyro differre. Hoc non latuiffe Galenum, eius uerba declarant libro IX. fimplicium medicamentorum, dum ait. Molybdæna fimilem lithargyro uim poβidet, tantùm à media temperie ad frigidum paululum quid recedens. Sed nec abftergentis facultatis eft particeps. Vtraque autem hæc medicamina liquari poffunt: ac non ut lapides, & cadmia, & arena liquationem refpuunt, fed celerrimè liquantur, ubi oleo additum nonnihil aceti eft: liquantur tamen etiam admifta aqua, fed diutiffima coctione. Porrò ceu in Cypro cadmiam, quæ in montibus, & riuis nafcitur accipiebam, quæ & ipfa lapidis, ut dixi, fpecies eft; ad eundem modum molybdænam multam, cum alijs proiectam lapidibus confpexi in uia, quæ ad Ergafteria ducit à Pergamo. Vocatur autem Ergafteria pagus quidam, in quo & metalla funt inter Cyzicum, & Pergamum quadringentis, & quadraginta ftadijs diftans à Pergamo. Μολύβδαινα fic Græcè, ut etiam Molibdæna Latinè dicitur: Italicè, Piombaggine.

Molybdænæ confid. — Molybdænæ uires ex Gal. — Nomina.

Α'ργύρου σκωρία. ARGENTI RECREMENTVM. CAP. LXI.

REcrementum argenti, quod fcoriam uocant, aut helcyfma, aut encauma, molybdænæ uim habet. quare emplaftris, quas phæas appellant, additur, ac medicamentis, quæ cicatricem obducunt, utpote cùm adftringat, extrahatque.

COmplures argenti fcoriæ acerui, quàm uulgò Loppa uocant artifices, extra fornacum domos uifuntur in agro Tridentino prope Perzenum, & Lauifium, & in comitatu Tirolenfi, ubi perpetuò argenti metallum in fornacibus uritur, ut in præcedentibus diximus de plumbi fcoria differentes. Facie hæc uitrum, quod Veneti ab inditis quibufdam uulgò Smalto dicunt, adeò refert, ut perdifficile fit alterum ab altera dignofcere. Varijs hæc coloribus confpicitur, pro

Argenti fcoriæ confid.

admiſtorum (opinor) foſſilium uarietate. nigricat tamen cùm plurimùm, & quibuſdam exaratur lineis cùm cæruleis, tum etiam uiridibus. Nec deeſt etiam quæ uiridi tantùm, & quæ ſolùm cæruleo ſpectetur colore. Vires ex Gal. *Huic uires reddidit Galenus lib. IX. ſimplicium medicamentorum, his uerbis. Argenti ſcoriam propriè helcyſmam appellant. Emplaſtris quibuſdam reſiccatoriæ facultatis commiſcetur.* Nomina. *Quod Latinis Argenti recrementum, Græcis ἀργύρου σκωρία uocatur: Italis, Scoria dell'argento.*

SPVMA ARGENTI. CAP. LXII.

Λιθάργυρος.

SSpuma argenti quædam gignitur ex arena, quam molybditin uocant, in fornacibus conflata, donec perfectè igni incandeſcat: altera ex argento: tertia ex plumbo. Probatiſſima eſt Attica: ſecunda Hiſpanienſis: has ſequitur, quæ fit Dicæarchiæ, ideſt Puteolis, Baijs, in Campania, & Sicilia. pluri-ma enim hiſce locis è flagrantibus laminis plumbeis gignitur. Quæ flauo colore ſplendet, chryſitis appellatur, omnium optima: quæ in Sicilia, argyritis: quæ ex argento, calabritis. Vis autem adſtringere, mollire, explere caua, excreſcentia in carne reprimere, ad cicatricem ducere, refrigerare, & occludere. Vritur argenti ſpuma, confractis partibus ad magnitudinem iuglandium prunæ ſuperpoſitis: ita accenſa follibus, ut conflagret, abſtergitur inſidens ſpurcitia, & reconditur. Aliqui ter aceto, aut uino reſtinguentes, rurſus urunt, & eadem proſecuti, reponunt. Lauatur ut cadmia. Vt argyritidi nominatæ, aut, ſi deſideretur, alteri candor detur, ea in partes magnitudine fabarum confracta, chœnicis Atticæ menſura, fictili nouo ſuperfuſa aqua, addito candidi tritici pari pondere, priuatímque pugillo hordei, linteolo puro, raro, anſulis uaſis alligato, coquitur, donec hordeum fractum diſſiliat. deinde omnia in nouum craterem oris ampli transfunduntur: triticum abijcitur, ſpuma argenti uehementer manibus affricando, infuſa aqua lauatur, aſſiccatáque in Thebaico mortario teritur, affuſa feruente aqua, donec ſoluta fatiſcat. Excolata aqua, iterum tota die teritur, & ueſperi infuſa calida aqua ſinitur: mane colis excernitur, alia infunditur, atque ter die excolatur. Id ſeptem diebus fieri ſolet: poſtea additis ad ſingulas minas ſpumæ argenti, quinis ſalis foſſilis drachmis, infuſáque calida aqua, ter die teritur, & addita aqua excolatur: cùmque inalbuerit, calida infuſa, idem facito, dum nullam prorſus ſalſedinem reſipiat. demum ardentiſſimo ſole ſiccata, eiecto prius humore reconditur. Sin minus mina ſpumæ argyritidis diligenter teritur, addito ſale foſſili trito, triplicato pondere, in fictile nouum conijcitur, aqua infunditur, ita ut ſupereminеat: mouetur quotidie mane & ueſperi, aquáque ſuperinfunditur, priore nequaquam effuſa. hoc fit triginta diebus: nanque niſi moueatur, craſſeſcit uſque ad duritiem teſtæ. Poſt hæc effuſa leniter muria, in Thebaico mortario ſpuma argenti teritur, coniectáque in fictile aquam continens, manibus diligenter agitatur, mutata ſubinde aqua, donec nullum ſalſuginis indicium præbeat. deinde quod ex argenti ſpuma candidum apparet, in uas aliud transfertur, & redactum in paſtillos, plumbea pyxide conditur. Alij ſpumam argenti in fabarum magnitudines confractam, in uentre ſuillo crudo ex aqua coquunt, dum uiſcus eliqueſcens contabeſcat, exemptamq. cum ſale pari terunt, & ut ſuprà dictum eſt lauant. Sunt qui ſalis libram unam, & ſpumæ argenti tantundem, in ſole terant, aqua continuè mutata, dum candor ei detur. Alia ratio. Sumito quantam uis argenti ſpumam: ubi lana candida inuolueris, fictili nouo indita aqua, cum pugillo fabarum recentium, repurgatarúmque decoquito: cùmque fabæ diſruptæ dehiſcent, lanáque non denigretur, exemptam argenti ſpumam, & altera lana inuolutam, iterum coquito, cyathum aquæ, & parem fabarum modum adijciens. eadem tertio, quæ ſuprà, facito: in ſumma tantiſper, dum lana iam non inficiatur. Inſuper transfundens in mortarium, ad ſingulas ſalis foſſitij libras, adijcito octogenas ſpumæ argenti drachmas Atticas, & terito: intermittenſque nitri quàm albiſſimi cum aqua diluti drachmas quadraginta ſeptem indito: iterum terito, donec ſatis candoris contraxiſſe uideatur. Ita autem fundens eam ex alto in fictile oris ampli, adiecta largiore aqua, ubi conſidere deſierit, colato: tum nouam ſuperadijciens aquam, manibus probè uerſatam, ſinito ut conſidat, ac rurſus per colum traijcito. Alternis eadem proſequere, dum pura aqua, dulciſque effluat, & nullam ſalſedinem præ ſe ferat. Poſtremò in fictile nouum translatam, colato ſenſim omni humore, ſoli quadraginta diebus ſub Caniculæ ſydus exponito, & ſiccata utitor. Elotam autem conſtat ad oculorum collyria prodeſſe, & ad cicatricum fœditates tollendas, ad rugoſas facies, & cicatricoſas, laceratasque, & macularum plenas.

Spumæ argenti conſid. *FIt plerunque Argenti ſpuma, quam Græci litargyrum uocant, ea inquam, cuius hodie apud ſeplaſiarios eſt uſus, in metallorum fornacibus, ubi repurgatur argentum, è plumbo argenti recrementis admiſto. Siquidem cùm artifices argenti maſſam à ſua uena defluxam à commiſtis metallis, nempe plumbo, æreque repurgare uolunt, in alueum è cinere ſuo more paratum, plumbi multum conijciunt, adeò ut ui ſubditi ignis colliquatum, balnei ſpeciem referat. In hoc demum argentum repurgandum immittunt, quod plerunque (ut diximus) aut plumbum, aut æs habet admiſtum. Dum autem hæc perficiuntur, uiſitur plumbum in liqueſcentium metallorum ſuperficie, ignium ui follium flatu continuè excitata, olei modo ſupernatans. quod tandem poſtquàm æs, aut plumbum, quod prius argento fuerat admiſtum, in ſe contraxit, eorundem follium flatu ad cinerei alui oras pedetentim expellitur. Hoc cùm uident artifices, alueum in latus ſecant, labique ſinunt in humum: fitque hoc modo lithargyrus, coctionis diuturnitate, & metallorum aliorum miſtione, ea forma concepta.*

concepta. Huic, poſtquàm refrixit, quandoque aureus, quandoque argenteus emicat ſplendor. Quo factum eſt, ut hunc argenteum, illum aureum paſſim ſeplaſiarijs ac medicis dicatur, omnino exiſtimantes, alterum ex auro, alterum ex argento conflari. Cæterùm coloris huiuſce uarietatem lithargyrus haudquaquam ex auri, uel argenti ſpuma contrahit, ſed quòd plus, minusúe ærei uaporis ab argento detracti, intra ſe receperit. Siquidem (ut ego pluries experientia comperi, & ipſi quoque teſtantur artifices) argentum depurandum ſi plurimum fului æris contineat, huius & plumbi miſtione, lithargyrus aureus redditur: ſin minus, argenteus efficitur. Quare nobis affirmare licebit, nil aliud eſſe lithargyrum, quàm plumbum æris uel argenti uaporibus commiſtum. Non itaque temerè prodidit Dioſcorides fieri argenti ſpumam aut ex arena, quam molybditin uocant, aut ex argento, aut ex plumbo. Cui ſubſcribit Plinius libro 30. cap. 6. Meminit argenti ſpumæ Galenus lib. IX. ſimplicium medicamentorum, ſic de eius uiribus ſcribens. Lithargyrus deſiccat quidem, uelut alia omnia metallica, lapidea, terrenaque medicamenta, uerùm omnium id efficit moderatiſſimè: & ſecundum alias tum qualitates, tum facultates, quodammodo in medio eſt, neque manifeſtè excalfaciens, neque refrigerans: modica tamen adſtringendi, abſtergendique facultas ei ineſt. quamobrem inferior eſt & ſarcoticis medicamentis, quæ mediocriter extergentia oſtendimus, & contrahentibus, atque adſtringentibus. Cæterùm ad intertrigines femorum utilis medela eſt: quandoquidem utriuſque iam dictæ facultatis leuiter eſt particeps. Iure itaque medij ordinis in metallicis habebitur. Proinde ea frequenter utimur ceu materia ijs miſcentes, quæ ualentem facultatem obtinent, ſiue mordicantem, ſiue adſtringentem, uel aliud quippiam efficientem, ſicut in liqueſcentibus ad pleraque medicamenta ceram adhibemus tanquam materiam, quia ſcilicet & ipſa quodammodo medium tenet eorum, quæ ualentem facultatem poſſident. Λιθάργυρος ſic Græcè, ut Lithargyrus item & Spuma argenti Latinè dicitur: Arabicè, Martech, ſiue Merdaſengi: Italicè, Spuma d'argento: Germanicè, Glett: Hiſpanicè, Almartaga, Litargirio, & Yezes de oro.

Lithargyri uires ex Gal.

Nomina.

Ψιμμύθιον. CERVSSA. CAP. LXIII.

CEruſſa fit hoc modo. infuſo in urceum oris lati, aut fictile labellum quàm acerrimo aceto, laminam plumbeam ſupra fictilis ſpiraculum, ſubiecta prius arundinea tegete, firmato: ſuperiectisque uelaminibus, ne halitum expiret acetum, ubi reſoluta fuerit, defluensque deciderit, humorem purum ad ſumma delatum colato, craſſamentumque transfundito. debet quoque ſiccari in ſole, mox truſatili mola teri, aut aliàs tritum cribrari. poſtea quod ſupereſt duri, in tenues partes redigendum, cribrandumque. uiciſſim eadem tertio, quartoque facienda. Melior, quæ primò cribrata eſt, & medicamentis oculorum aſſumenda. Secundum locum tenet ſequens, & reliquæ ſuo ordine. Nec deſunt, qui ligneas rudes in medio uaſe appendant: & deraſo ceu ſitu impoſito, ita ut acetum non contingat, inditoque operculo circumlinentes dimittunt. Poſt dies decem laxato obturamento uiſunt: cùmque reſoluta materia fuerit, reliqua, ut ſuprà diximus, exequuntur. Si autem quis in paſtillos uelit digerere, aceto acri ſubacta, diuiditur in paſtillos, qui in ſole ſiccantur. Aeſtate tamen ſuprà dictum opus obeundum eſt: ita enim candida, atque efficax redditur. Quinetiam hyeme paratur, urceis ſupra furnos, balnea, aut fornaces impoſitis: aſcendens enim calor idem, quod ſol præſtat. Laudatiſſimam fieri putant Rhodi, & Corinthi, aut Lacedæmone: proximam Puteolis. Torretur hoc modo. Flagrantibus igni carbonibus, fictili nouo, maximè Attico, tritam ceruſſam imponito, & aſſiduè uerſato: cùmque cinereum colorem traxit, eximens refrigerato, & utitor. Eſt & aliud urendi genus. Trita patinis nouis ſupra prunas imponitur, & ferulacea rude mouetur, donec colore ſimilis ſandarachæ fiat, extractaque ad uſus miniſtratur. Quæ uerò ita parata eſt, Sandyx à quibuſdam dicitur. Lauatur ceruſſa cadmiæ modo. Vis ei refrigerare, occludere, emollire, explere, extenuareque: inſuper excreſcentia leniter reprimere, & ad cicatricem perducere. Miſcetur ceratis, & emplaſtris, quæ liparæ uocantur, paſtillisque. Eſt autem lethalis eius potus.

CEruſſa medicamentum eſt omnibus notum. Factitia tamen res eſt. Venetijs plurima conficitur, ſicuti & in alijs compluribus Italiæ locis: quòd non ſolùm in medicamentorum uſus expetatur ſeplaſiarijs, ac medicis; ſed etiam pictoribus, qui ea frequentiſſimè in ſuis operibus utuntur. Paratur ex ceruſſa (ut Dioſcorides inquit) Sandyx, quod officinæ Serapionem ſecutæ minium appellant, non autem Sandaracha, auripigmenti genus, ut libro de compoſitione medicamentorum exiſtimat Fuchſius. Siquidem Sandaracha, ut ſuo loco dicetur, foſſilis res eſt, non autem factitia. Ceruſſæ meminit Galenus libro IX. de ſimplicium medicamentorum facultatibus, ita ſcribens. Pſimmythium, id eſt Ceruſſa, & hoc medicamen teſtimonium præbet modò dictæ facultati. Nam ſi ex acri aceto ſoluatur, guſtu tamen neque acre erit, neque mordax, neque diſcuſſorium, ſed emplaſticum, & refrigeratorium: facultatis ærugini diſſimillimæ, tametſi & illa conficiatur aceto æs diſſoluente. Porrò ceruſſa aduſta in Sandyca, quam uocant, tranſit, medicamentum ſeipſo tenuius, nondum tamen excalfaciens. hæc Galenus. Ex quibus liquidò patet, Sandycem, & ſandaracham maximè inter ſe facultatibus pugnare. hæc nanque Galeni, & Dioſcoridis teſtimonio arſenici modo carnem exurit, & cruſtas ſua uehementi uredine, ac caliditate, morſuque uiolento excitat: illa uerò nulla ſui parte excalfacit, ſed potius refrigerat. Id quod in uulgari officinarum minio facilè deprehenditur. Sandicis meminiſſe uidetur Vergilius in Bucolicis, dum his uerſibus cecinit.

Ipſe ſed in pratis aries iam ſuaue rubenti
Murice, iam croceo mutauit uellera luto.
Sponte ſua Sandyx paſcentes ueſtiet agnos.

hactenus poeta. Ceruſſa, quæ ita Latinis, Ψιμμύθιον Græcis appellatur: Arabibus, Affidegi, ſeu Affidagi: Italis,

Ceruſſæ, & ſandycis conſideratio.

Ceruſſæ uires ex Gal.

Nomina. *Cerusa: Germanis, Bley ueisz: Hispanis, Aluayalde, & Blanquet: Gallis, Ceruse. Quæ uerò σανδυξ Græcè, Sandyx item Latinè uocatur: Arabicè Afrengi, Sarchon, Sandicon, Sandax, Syrengi, siue Serengi: Italicè, Sandice: Vulgus, Minio.*

Χρυσοκόλλα. CHRYSOCOLLA. CAP. LXIIII.

CHrysocolla laudatissima Armeniaca, colorem porri quàm simillimè reddens. Secundum locum sibi uendicat Macedonica: & proximum Cypria. quo in genere præfertur pura: damnatur, quæ terram, aut calculos collegerit. Ratio lauandi hæc est. Tusam infusa aqua, mortario expassa manu ad pilam uehementer fricato, & statim quàm consederit, colato. Alteram infundens aquam, rursum terito. hæc uicissim prosequere, donec pura, synceraque spectetur. dein siccato in sole, & ad usus recondito. Quòd si urere uolueris, ex ea terens quod satis esse uidebitur, patinis supra carbones adponito: & alia facito, quæ suprà diximus. Dos chrysocollæ ad purgandas cicatrices: excrescentem carnem coercet, adstringit, purgat, excalfacit, & modicè corpus mordendo exest. Inter medicamenta intelligitur, quæ uomitiones concitant, & necem inferre possunt.

Chrysocollæ historia. *CHrysocolla, ut Plinius est author lib. 33. ca. 5. naturalis historiæ, humor est in puteis, per uenam auri defluens, crassescente limo rigoribus hybernis, usque in duritiam pumicis. Laudatiorem eandem in ærarijs metallis, & proximam in argentarijs fieri compertum est. Inuenitur & in plumbarijs, uilior etiam auraria. In omnibus autem ijs metallis fit & cura, & multum infra naturalem illam, immissis in uenam aquis leuiter hyeme tota, usque in Iunium mensem. Dein siccatis in Iunio, & Iulio: ut planè intelligatur nil aliud chrysocolla, quàm uena putris. Natiua duritia maximè distat, luteam uocant. & tamen illa quoque herba, quam luteam uocant, tingitur. Natura est, quæ lino lanæue ad succum bibendum. Tunditur in pila, deinde tenui cribro secernitur, postea molitur, ac deinde tenuius sic cribratur. Quicquid non transmeat, reperitur in pila, dein molitur. Puluis semper in catinos digeritur, & ex aceto maceratur, ut omnis duritia soluatur. Ac rursus tunditur, dein lauatur in conchis, siccaturque. Hactenus de chrysocolla Plinius. Cæterùm seplasiarij, quemadmodum aurifices, Chrysocollam uulgò Borrace uocant, Mauritanos secuti: cùm tamen pauca admodum in officinis reperiatur, quæ syncerissima dici posit, & quæ colore sit uiridi, porraceoque, ut Dioscorides inquit, & præstantissima exposcit. Siquidem subnigricat hæc, nec ulla ex parte uirescit. Quæ saturato colore uiret (ut mea fert opinio) in ærarijs tantùm metallis foditur: quæ nigricat, in plumbeis: quæ albicat, in argenteis: & quæ pallescit, in aureis. Vnde mihi facilè persuasum est, Chrysocollam sibi uarium colorem uendicare, pro metallorum, in quibus foditur, ratione. Porrò factitiæ ex alumine rubeo, sale nitro, ac etiam alijs quibusdam admistis, copia non deficit. Idcirco aurifices, qui ea ad aurum ferruminandum frequentissimè utuntur, ipsam magna quidem diligentia seligunt. quanquam & ipsi plerunque decipiantur: tanta in omnibus est impostorum astutia. Præferunt auro ferruminando illam, quæ lutea est: tametsi in medicamentorum usu, præstantior sit uiridis. Fit etiámnum chrysocolla (ut Dioscorides prodidit libro secundo in urinæ mentione) ex puerorum urina in æreo mortario, pistillo item æreo sub calenti sole tandiu ducta, ut unguenti modo crassescat.*

Chrysocollæ uires ex Gal. *Quod pariter literis memoriæque mandauit Galenus libro IX. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Chrysocolla, & hoc medicamentum ex ijs est, quæ carnem liquant, non tamen ualenter mordicat, quanquam sit facultate admodum digerente, desiccanteque. Igitur quidam id modò, quod in metallis inuenitur, ita nominant: alij uerò id, quòd in æreo mortario, pistilloque æreo, ex pueri urina præparatur: id quod quidam inter æruginum differentias numerant. Satius uerò est ipsum præparare tempore æstiuo, aut certè aere prorsum calido, urinam in mortario terentes. Præstat autem æs, ex quo mortarium pistillumque conficias, rubrum sit. Nam quo æs tenerius fuerit, eò plus circumagendo pistillo deteritur. Hoc medicamentum aptissimum est ulceribus contumacibus, tum per se, tum alijs mistum, ut in opere de componendis medicamentis referetur. Nunc autem id nouisse sat est, quòd quantò plus quàm Chrysocolla metallica desiccat, minusque mordicat, tantò etiam ipsam excellit tenuitate. Ipsam tamen Chrysocollam illam si uras, multò tenuiorem efficies.*

Nomina. *Vt Græcis χρυσοκόλλα ita etiam Latinis Chrysocolla, & Auri glutinum appellatur: Arabibus, Tincar: Italis, Chrisocolla: Germanis, Borrass: Hispanis, Atincar, & Borrax.*

Λίθος ἀρμένιος. LAPIS ARMENIVS. CAP. LXV.

ARmenius lapis præfertur læuis, colore cœruleo, perquàm æquabilis, calculo carens, & friabilis. Eadem, quæ chrysocolla præstat, sed inefficacius. Quinetiam usum habet ad pilos in palpebris alendos.

Armenij lapidis consid. *ARmenia, ut lib. 35. cap. VI. testatum reliquit Plinius, lapidem mittit, qui eius nomine appellatur. Lapis est hic quoque chrysocollæ modo infectus: optimumq; est, quòd maximè uiride est, communicato colore cum cœruleo. Plinio subscribit Auicenna, sic inquiens. In lapide Armeno est aliquantulum azuli coloris, non tamen est in colore azuli, & non est in eius soliditate, sed est in eo arenositas quædam: & quandoque utuntur eo pictores loco azuli, & est lenis tactus. Ex horum sanè uerbis perspicuum fit, lapidem Armenium colore esse uiridi, ad cæruleum inclinante. Talis autem esse comperitur, qui in argenti fodinis, in compluribus Germaniæ locis foditur: & è quo colorem illum ad pictorium usum parant, quem uulgò uocant uerde azzurro, ac si diceres uiride cæsium, uel uiride cæruleum. Nanque is colore chrysocollam refert, sed duritie præcellit. Quamobrem crediderim ego, eos non longè abesse à ueritate, qui dicerent, Germanicum hunc lapidem illi*

congenerem eſſe, quem Armenia mittit. ſiquidem patrium Armenij nomen genus non immutat, neque etiam obſtat, quin & in alijs regionibus, lapis hic gigni poſſit. Quippe Phrygius lapis à Phrygia regione dictus optimus in Cappadocia fodi- tur, ut Dioſcorides eſt author. Id quod facilè oſtendit, Armenium præter Armeniam, alias quoque regiones gignere poſſe. Nec refert, quòd ſcripſerit Manardus Ferrarienſis libro III. epiſtola III. Armenium lapidem hodie non facilè inueniri poſſe. Quandoquidem cùm certò ſciam, multa in officinis ferè omnibus deeſſe medicamenta, eaq; præſertim, quæ ex metal- lorum fodinis expetuntur, quæ tamen ſuo natali ſolo, ubi proueniunt, copioſa reperiuntur, mirum certè non fuerit, ſi Ar- menio etiam lapide careant ſeplaſiarij. Hac itaque ratione ductus, haudquaquam dubitauerim affirmare, quin & hic in Ger maniæ metallis proueniens, in Armenij lapidis genere legitimè recenſeri queat. quemadmodum in Gagatis, Phrygij, Aſ- ſiiq; genere nobis recipiuntur, qui alibi, quàm in Gaga fluuio, in Phrygia, & Aſſo inueniuntur. præſertim cùm notis omni- bus ac uiribus Armenio per omnia ſimilis hic habeatur. Notis quidem, quòd ſummè uireat, & ad cæſium colorem proxi- mè accedat. Viribus autem, quòd (ut equidem teſtari poſſum) atra bile uexatis maximè conferat, ijs uomitum, & aluum ciens. Porrò ſeplaſia (ut omnibus conſtat) non modò multis deſtituuntur foſſitijs medicamentis, ſed continuè alterum al- terius loco ſupponunt: nempe cadmiam pompholygis loco, ſpodij uice complura antiſpodia, & pro flore æris raſilem ærugi- nem ſubijciunt: cùm tamen & pompholyx, & ſpodium, & flos æris copioſa, legitimaq; reperiantur omnibus in fornacibus, ubi argentum, & æs funduntur. Nam ex hoc, quòd in officinis non reperiatur Armenius lapis, quemadmodum alia complura, haudquaquam colligere licet, quòd hæc omnia ſuis in fodinis fornacibusque non habeantur. Præſtat mirum in modum Armenius lapis (etſi id Galeno, Paulo, alijsque ueteribus incognitum exiſtimetur) ad atram bilem deijcien- dam, ut teſtis eſt Alexander Trallianus clariſſimus author, libro primo capite de melancholia, ubi ſic inquit. Quòd ſi hie- ra data melancholiæ imaginationes nihilominus infeſtare uideantur, tunc ſine ulla cunctatione lapidem Armeniacum da- re feſtinato. Noui enim ex ueteribus antiquiores ad ueratrum album properaſſe, ubi affectum ab alijs purgationibus ni- hil penè imminui conſpicerent. Verùm ego lapidem Armeniacum ueratro albo præfero, atque licet utentem ipſo expe- rientia cognoſcere, quomodo præterquàm efficaciter, etiam ſine moleſtia, & periculo purget. quorum nihil album uera- trum habere nouimus. Si igitur res poſtulat, non modò infrà per aluum, ſed etiam per uomitum purgationem fieri, lapi- dem illotum exhibere conuenit. Sit autem modus ipſius ſcrupuli tres, aut quatuor, aut paulò amplius, minusúe, pro ui- rium ſimul, & copiæ humoris noxij ratione. At ſi æger purgatione per uomitum non admodum indigere uideatur, ſed per imum uentrem totum uitioſum humorem exire conducat, tunc lapidem eluere oportet uſque ad duodenas (uetus legit quin- quagenas) uices. Vbi enim ſic fecerimus, neque turbationem ſtomachi, aut compreßionem lapis excitare poteſt, ſed etiam minori cum moleſtia nigrum terreſtremque humorem uacuabit, ut paucis præteritis diebus adiumentum ex eo nobis ac- ceßiſſe percipiamus. Dato autem ex eo ſcrupulos quinque, aut ſex, ut plurimùm ex aqua tepida, ſemper ex cognatis di- ctis coniectura deprehendens an plus, minusúe exhibere debeas. Quòd ſi ægrum etiam bis adhuc requirere ſuſpiceris, cum fiducia rurſus exhibeto. neque enim calorem habet, aut ſiccantem admodum, aut aliam quampiam ipſi inſidentem, ama- ram, & uenenoſam qualitatem, ut æger ideo medicamentum bibere detrectet. Sin autem nonnulli humidum aliquod me- dicamentum ſumere aduerſentur (multi enim in totum non ſuſtinent liquidum medicamentum aſſumere) in catapotia lapi- dem redigere oportet. Si uerò libet, etiam picræ aliquam inſignem partem admiſceto, aut etiam ex alijs quibuſdam, quæ purgationem magis promoueant, & non renitantur. Ne autem is, qui parare uelit horum confectionem, inquirendo la- boret, uiſum mihi eſt ea de cauſa etiam horum compoſitionem meminiſſe. Habet autem in hunc modum. Picræ ſemun- cia, epithymi ſemunciam, agarici ſcrupuli quatuor, ſcammoniæ uncia, garyophyllorum grana uiginti. Contuſa exci- piantur rhodomelo, aut ſucco citrij, aut rhodomelite. Dentur ſcrupuli duo, plurimum quatuor. Notandum uerò eſt, præterquàm quòd uentriculum corroborant, ſimul etiam uarios humores, præſertim terreſtrem, & melancholicum, citra moleſtiam purgare poſſe. hactenus Alexander. Cæterùm Armenium lapidem deiectoria facultate pollere in atrabiliarijs morbis, nouit etiam Aetius. quippe qui lib. II. cap. XLVII. ex Nicheſſonis medici authoritate, ſic de eo ſcriptum reli- quit. Armenium, quo pictores utuntur, duodecima drachmæ parte melancholicis, & craſſum ſanguinem habentibus da- to. Datur & pueris pectoris morbo infeſtatis: reuomunt enim, nam uomitorium exiſtit. Datur & morbo ſacro obno- xijs, ac furioſis, hoc modo. Centaurij faſciculos manipulares tres in aquæ marinæ heminis tribus coquito, donec una ſuper- ſit, & cum excolato decocto, Armuthei lapidis, quem Græci Armenium uocant, tertiam drachmæ partem terito, ac con fidenter exhibeto. nihil enim periculi eſt. Itaque noſſe operæpretium eſt, quòd Armenium penitus reuomitur, nihil memo rabile ſurſum efferens, ſed & infernè modicum quid paulatim, & in pluribus ſeceſſibus effert. hæc Aetius. Nouit præte- rea Armenij uires deiectorias inter recentiores Græcos Actuarius, ut uidere eſt in ſuo de compoſitione medicamentorum libello. Verùm alias ab illis Armenio lapidi uires reddidit Galenus libro IX. ſimplicium medicamentorum, his uerbis. Ar meniacum uim habet extergentem, cum leuicula acrimonia, & leuiſſima adſtrictione. Itaque tale cùm ſit, ocularibus miſce- tur facultatibus. Et ipſo per ſeſe quoque ad pollinis læuorem redacto, utimur ſicco ad pilorum in palpebris incrementum: nempe ubi præ humorum acrimonia partim excidunt, partim uerò nec creſcunt, nec aluntur. Siquidem depaſtis his acri- monijs, in bonum naturæ habitum pars reducitur: cuius cùm alia ſint munera, tum etiam producendi, incrementum præ- bendi, ac roborandi, qui in palpebris ſunt pili. quippe cùm, prima, & ex profeſſo, quædam ſint medicamentorum opera: quædam uerò mediante natura, quæ animantium corpora diſpenſat, eduntur, uelut quæ in his ipſis calliblephara nuncu- pant. Ipſa enim partes moderatè læſas mediocriter deſiccant, pilos corrumpentem humiditatem abſumendo. quæ ubi abo- lita eſt, tum natura ad proprias redit actiones, nimirum ſublatis, quæ hactenus ipſi impedimento fuerant. Lapis, qui Græcis λίθος ἀρμένιος, Latinis Lapis Armenius cognominatur: Mauritanis, Hager, ſeu Hagiar Armeni: Italis, Pietra Armenia.

Armenii lapidis uires ex Alexandro.

Vires eiuſdem ex Aetio.

Nomina.

Κυανὸς

Κυανὸς λίθος. COERVLEVS LAPIS. CAP. LXVI.

COerulei origo ex ærarijs metallis in Cypro. copiosior ex arena litorali secundum quosdam subcauatos specus maris inuenitur, qui magis probatur. Eligi debet inebriatus. Vritur ut chalcitis. lauatur ut cadmia. Vim habet reprimentem, & modicè erodentem. crustas gignit, & exulcerat.

Cœrulei lapidis consid.

COeruleum officinæ Auicennæ doctrinam secutæ, lapidem Azuli, uel Lazuli uocant. Probatissimus, qui scintillis aureis emicat. Lapis hic (ni fallor) cum Armenio non obscuram habet cognationem, quòd non modò utrique simul in ijsdem proueniant metallis, promiscueque oriantur; sed quòd etiam ijsdem ferè uiribus præditi sint ad atram bilem deijciendam. quo factum est, ut Mauritanorum quidam alterum cum altero ineptißimè confuderint. Cæterùm quoniam tradidit Auicenna, cui subscribit Mesues, cæruleum siue (ut eorum nomine utar) Azulum septicæ, ac putrefacientis esse facultatis, non desunt è recentioribus, qui eum detestentur, quemadmodum & catapotia, quæ ad atrabiliarios affectus ex lapide ipso cæruleo passim in pharmacopolijs parantur: è quorum numero est Fuchsius medicus nostræ ætatis celebris, in suis paradoxis. Verùm quanuis confusè satis de Cæruleo, & Armenio scriptitauerint Mauritani; non tamen obstat, quin ij bilem atram pellere queant. Id quod priores ueteresque Græci, uel ignorauerunt, uel silentio dissimulauerunt. Porrò Galenus, etsi non explicuerit cæruleum atrabiliarios humores ducere; tamen scripsit deijcientem habere facultatem. Quòd cùm fortasse perpenderent Arabes, qui multorum medicamentorum, quæ Græcis incognita fuisse uidentur, diligentissimi fuere indagatores, inuenere tandem facto pluries periculo, cæruleum atram bilem peculiariter deijcere. Sed si (ut in præcedenti capite ostensum est) usque ad Alexandri ætatem è ueteribus nemo nouerat Armenium in detrahenda, citra noxam, atra bile facultatem habere albo ueratro parem, mirum quidem non fuerit, si etiam longo pòst tempore, id scripserint Arabes, uel quòd ab eo fortasse acceperint, uel quòd ex se ipsis id facultatis Armenio inesse adinuenerint. Præterea cùm Armenium, & Cæruleum non modò in ijsdem proueniant metallis (ut in pluribus Germaniæ locis nos ipsi uidimus) sed simul, promiscueque oriantur, adeò ut Cærulei frustum, Armenij non modicum contineat, sicut è conuerso, rectè quidem existimari potest, pari ferè facultate, uel non admodum dispari hosce lapides esse præditos.

Mauritanorũ tutela.

Hinc itaque fit, ut mihi planè Mauritani à Fuchsij, & aliorum calumnia uindicandi uideantur. Quippe cùm cernerent naturam hos lapides promiscuè, indistincteque progignere, quid mirum si ipsam imitati, eorum historiam & facultatem indifferenter tradiderunt? cùm pro certo ex his existimandum sit, nil aliud esse Armenium, quàm cærulei materiam, nondùm à calore in terræ uisceribus ad summum perfecteque coctam. quemadmodum chalcitis, misy, sory nil aliud esse creduntur, quàm chalchanti materiam. Hæc igitur cùm accuratè perpendisset clarissimus Manardus Ferrariensis, ubi in simplicia medicamenta à Mesue conscripta diligentissimè adnotauit, eorum sententiam refellit, qui cærulei usum sua tantùm ducti opinione tam acriter uituperant, his uerbis. Cæruleo Græci nullam uim deiectoriam adscribunt, sed uidentur hæ uires ab Armenio deriuatæ. Arabes enim utrunque confundunt. Serapio quidem, & Auerroes sub lazuli nomine de Armenio tractantes, Auicenna de Azulo scribens, ferè ei omnes uires attribuit, quas Græci utrique. De Armenio uerò ea scribit, quæ Græci: solùm addens, quòd atram bilem magis purgat, quàm cyaneus. Quæ omnia licet uera sint, non tamen ego his accesserim, qui non secus ac perniciosißimum uenenum hunc formidant. Experientia enim certa scio, quòd si benè abluatur, multum iuuat, & uel nihil, uel parum lædit. hæc ille. In cuius certè sententiam unusquisque medicus facilè deueniet, qui potius rationalis sit, quàm pertinax. Nam etsi dixerit Auicenna cæruleum exedentis esse facultatis, hoc quidem non impedit, quin haustum atram bilem deijcere possit absque noxa, si diligenter fuerit ablutum. quandoquidem eius peracuta septicaque facultas pluribus lotionibus ab eo facilè tollitur. Præfertur in hunc usum quod aureis maculis pellucet: nanque id, quo seplasiæ abundant, & quo in Germania pictorios colores parant, tum facultate imbecillius, tum ignobilius, habetur. Memini me ad nonnullas tam æris, quàm argenti fodinas accessisse, in quibus & cærulei, & Armenij in aceruos congesti plurimum uidi: attamen nullum mihi in ijs locis cæruleum repertum est, quod aureis fulgeret scintillis, eo quòd non proueniat hoc nisi tantùm in auri fodinis. Idcirco cæruleus ille color, qui uulgò nobis dicitur Azzurro oltramarino, ab omnibus magno æstimatur pretio. Fit enim is ex cæruleo lapide, qui tantùm in auri metallis in orientalibus regionibus foditur, omnium præstantißimus. De illo autem, qui ex arena in maris litoribus inuenta conficitur, quid plura dicam non habeo, quàm scripserint Dioscorides, & Plinius.

Cœrulei uires ex Gal.

Cærulei uires retulit Galenus lib. IX. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Cyanos medicamentum acri facultate est, tum detrahendi, quam καθαιρετικὴν uocant, tum digerendi, potentiore quàm cinnabari. Inest quoque ei nonnulla adstrictio. hæc Galeni uerba. Quæ sanè uel non legisse, uel non animaduertisse Manardus ex eo deprehenditur, quod cæruleo Græcos nullam uim deiectoriam tribuisse scriptum reliquerit.

Nomina.

Κυανὸς λίθος sic Græcè, Latinè uerò Cæruleus lapis uocatur: Arabicè, Hager alezaoard, Laziuard, seu Azul: officinis, Lalapis zuli: Italicè, Pietra cerulea: Germanicè, Lasaur stein: Hispanicè Azul.

Ἰνδικόν. INDICVM. CAP. LXVII.

INdici duo genera. unum sua sponte nascitur, tanquam spuma, germinatione Indicis arundinibus exiens. Alterum infectoriæ dant officinæ: & est spuma purpurea innatans cortinis, quam detractam artifices siccant. Optimum existimatur, quod cœrulei speciem præbet, succum suum sorbet, & læue. Inter medicamenta est, quæ leuiter adstringunt, & inflammationes, tumoresque rumpunt. purgat, & reprimit ulcera.

INdicus color, quo hodie pictores utuntur, tametſi in ſeplaſijs ubique uenalis habeatur; fit tamen in infectorijs officinis ex glaſti recremento, & ſpuma, cùm lanæ glaſto ipſo inficiuntur. Quod autem ſponte naſcitur tanquam ſpuma germinatione arundinibus exiens, quòd ſciam, ad nos non defertur. Plinius libro XXXV. cap. VI. factitium indicum in purpurarijs officinis fieri ait, ex purpuræ ſpuma cortinis innatante. Qua in re Dioſcoridis uerba non rectè accepiſſe uidetur Plinius. Siquidem author non ex purpurarum ſpuma fieri Indicum ſcribit, ſed ex purpurea ſpuma (talis etenim eſt quæ ex iſatide prouenit) innatante cortinis in infectorijs officinis. Nulla nanque, quod mihi compertum ſit, ex purpurarum ſanguine, quo regum ueſtes olim tingebantur, ſpuma proferebatur. Quod Græci ἰνδικὸν, Latini quoque Indicum uocant: Itali, Indico. Indici conſid. Nomina.

Ὤχρα. OCHRA. CAP. LXVIII.

OChram leuiſſimam, & omnino luteam eligere oportet, ſaturatam, non lapidoſam, friabilem, natione Atticam. Vritur hæc, & lauatur cadmiæ modo. Vis eius adſtringere, erodere, collectiones & tubercula diſſipare. Excreſcentia in carne reprimit, caua cum cerato explet, & articulorum tofos comminuit.

OChra foſſilis, qua pictores utuntur, cur legitima non ſit, quid obſtet non uideo: quanquam hæc (quod ſciam) ex Athenis laudatiſſima non adferatur, quemadmodum nec Vitruuij tempore, qui ochræ Atticæ uſum in Italia iã exoleuiſſe ſcribit. Eſt itaque Ochra terra, quæ in plumbi fodinis aureo colore reperitur. Quamobrem qui rerum cauſas perſcrutantur, arte etiam ochram ex plumbo ipſo conficiunt, quæ coloris nitore foſſitiam ſuperat. Præſtantiſſimam ochram non longè à Tridento effoſſam, miſit ad me hoc anno Martinus Guidottinus Tridentinus, ſeplaſiarius harum rerum diligens inquiſitor, qua nullam hactenus uidimus meliorem. Ochræ in libris ſimplicium medicamentorum non reperio meminiſſe Galenum: tametſi eius mentionem fecerit commento II. in Hippocratis prognoſtica de uomitione agens, cùm inquit. Ochra enim genus quoddam terræ eſt, cuius potiſſimùm Attica probatiſſima eſt. Quæ ὤχρα Græcè, ochra item Latinè & Italicè appellatur. Ochræ conſid. Nomina.

Κιννάβαρις. CINNABARIS. CAP. LXIX.

HAllucinantur qui cinnabarin minio eandem eſſe exiſtimant. Minium enim in Hiſpanijs ex lapide quodam argenteæ arenæ permiſto, temperari ſolet, alioqui non dignoſcitur. Fornacibus autem in florentiſſimum, flagrantiſſimumque colorem permutatur. In metallis uerò ſtrangulantem halitum eructat. itaque facies incolæ ueſicis obuelant, ut per illas ſpectent, nec reſpirando noxium aerem attrahant. Eo pictores ad ſumptuoſa parietum ornamenta utuntur. Cinnabaris uerò ex Aphrica defertur, & magno conſtat. hactenus inuenitur, ut uix uerſicoloribus pictorum lineis ſatisfaciat: intento colore, nec diluto præditum: quare quidam ſanguinem eſſe draconis exiſtimauerunt. Vim habet cinnabaris hæmatitæ lapillo eandem. Conuenit ad oculorum medicamenta, uerùm efficacius: magis enim adſtringit, & ſanguinem cohibet. Ambuſtis igni, & papularum eruptionibus, cerato excepta medetur.

CInnabaris, qua officinæ, & pictores utuntur, longè ſanè differt (ut planè conſtat) à Dioſcoridis Cinnabari. quandoquidem noſtri uſus cinnabaris res factitia eſt ex ſulphure, & argento uiuo diu arte quadam igne torrefactis. Eſt & aliud cinnabaris genus foſſile, & ſponte per ſe naſcens, ut poſtea dicetur: uerùm non ut factitium copioſum, nec adeò colore præcellens. Quæ autem à Dioſcoride deſcribitur, ex Aphrica defertur, eadem facultate pollens, qua hæmatites lapillus, quem non modò prætulit ipſe foris appoſitum ad plures oculorum morbos; ſed etiam intus aſſumptum, ad urinæ anguſtias, muliebrium locorum defluxiones, & cruentas expuitiones. Quibus utique affectibus uulgaris uſus cinnabaris nullo pacto competere poteſt, quòd propria ui erodat, exulceret, & hauſtum perniciem adferat, & proinde ſit oculis, & internis uiſceribus inimica. Cæterùm quidnam inter ea, quæ hac ætate in uſum medicum ueniunt, Dioſcoridis cinnabaris eſſe poſſit, non equidem auſim decernere, ſed potius quod ſentio, adducor, ut coniecturis quibuſdam aſſequar. quippe quòd Dioſcorides Cinnabarin nullis notis deſcripſerit, neque tradiderit an factitia res ſit, aut foſſilis, an ex plantarum materia proueniat. Sed anteaquàm coniecturas eas afferam, quibus conſtare uidetur Dioſcoridis cinnabari ſeplaſias noſtrates non deſtitui, Plinij ſententia cognoſcenda eſt, qui lib. XXXIII. cap. VII. affirmatè ſcribit, nil aliud eſſe cinnabarin, quàm draconis ſaniem, eliſi elephantorum morientium pondere, permiſto utriuſque animalis ſanguine: quòdq; nullus alius ſit color, qui in picturis propriè ſanguinem reddat: & quòd ea etiam antidotis medicamentis ſit utiliſſima. Id quod pariter affirmat Iulius Solinus in uaria hiſtoriarum lectione. Ad hæc ſcire conuenit, gummi cuiuſdam arboris in Aphrica naſcentis ad nos deferri, quod etiam hoc æuo ſanguinis draconis lacrymam officinæ uocant, colore ſanguinis, pellucidum, leue, & fractu minimè contumax. Hoc noſtrates officinæ uulgo uocant Sangue di drago in lagrime, alterius differentia, qui pluribus impoſturis paſſim in orbiculos coactus uenditur. Priorem itaque non ab re lacrymam appellant, quòd ſcribat Aloiſius Muſtus patritius Venetus in ſuis in Aphricam nauigationibus, ex arbore quadam hoc gummi collacrymare, colore, & ſubſtantia, ſanguini ſimili: inciſo tamen ab incolis prius arboris cortice, ut fuſius inde effluat. Hoc (ut idem ſubdit) æneis cacabis excipiunt, & igni reſinæ modo decoquunt, quouſque conſiſtat, draconis ſanguinem (neſcio qua ratione ducti) ipſum appellantes: niſi id eueniat, quòd fortaſſe ſua lingua plantam, à qua deſluit, draconem appellent. Ex his itaque nobis iure coniectare licebit, gummi hoc Dioſco- Cinnabaris conſid. Sanguis drac.

...sa pedemontanorum mag.r Claud. valentinus chirurgus, ostendit truncum arboris Draco vocatae, crassitudinis brachii. Cortex exterius est [illegible] viridi-
s, niveis & nigris [illegible] lineis interius transversis, ea gratia ut arte pictum facile dicas. Tenuis admodum est cortex, ut betulae: interius plane
dis spectatur. Materia ligni fibrosa, uti palmae. Folia in cacumine caudicis, sine pediculo: alioqui palmeis similia, colore, consistentia, & longitudine,
paulo latiora. Ostendit etiam frustum corticis ejusdem arboris, cui inhaeret gummi Sanguis drac. vocatum, quo [illegible] haeret junior, pino resina.
... Valentinus dono dedit Duci Sabaudiae truncum ejusd. arb. crassum instar [illegible] cum sua lachryma & foliis quod studiosiss.e servatur.
... Ramis. Ex corticis figura (credibile est) nomen Draconis dedit arbori, ut Dracontium vel serpentaria herba [illegible] color aut lachryma, sanguis
[illegible]

ridi facilè cinnabarin eſſe,quòd primùm non aliunde,quàm ex Aphrica deferatur,nec inde copioſum. quòd item pictoribus expetatur,ut intento eius colore,purpureas,rubentesq; concinnent umbras,ubi prius picturas rubro, uel purpureo infecerint. quòd deinde ob raritatem,etiam hoc tempore,quo frequentius in Aphricam nauigatur, non uili ueneat pretio. quod denique(ut Dioſcorides inquit)uiribus hæmatitæ lapillo per omnia reſpondeat. Nam, ut periculum facientibus liquidò patebit,adſtringendi ui pollet,& maiore quidem quàm hæmatites. quo fit, ut felicius eo utantur medici ad muliebres, & dyſentericas fluxiones, ad cruentas excreationes, ad firmandos commotos dentes, & roborandas gingiuas. His accedit, quòd ſi Dioſcoridis ætate non deerant,qui Cinnabarin eſſe draconis ſanguinem exiſtimarent,mirum ſanè non fuerit,ſi per plures ætates producta hæc falſa opinio ad hæc uſque tempora inualuit. At ipſe, ne ſimplicium medicamentorum doctrinam ſectantes hoc tenerentur errore,inanem eorum ſententiam ſilentio inuoluendam non duxit,qui cinnabarin draconis ſanguinem appellabant,cùm inquit. Hactenus inuenitur cinnabaris,ut uix uerſicoloribus pictorum lineis ſatisfaciat,intento colore,nec diluto præditum: quare quidam ſanguinem eſſe draconis exiſtimauerunt. Ex his igitur cùm coniecturis, tum rationibus colligendum eſſe putauerim,hanc lacrymam,colore ſanguinem præ ſe ferentem,legitimam eſſe Dioſcoridis cinnabarim.

Plinij error.

Cæterùm uidetur hac in re manifeſtè aberraſſe Plinius. quandoquidem etſi aſſerat is cinnabarim nil aliud eſſe, quàm draconis ferociſsimæ belluæ ſanguinem,eliſæ elephantorum morientium pondere; cùm tamen dixerit nullum alium reperiri colorem,qui in picturis magis ad uiuum ſanguinem reddat,quàm cinnabaris,facilè deprehenditur error. Quippe neceſſarium ſanè fuerit,ut de hac lacryma omnino intellexerit,putaritq;,falſus uulgari appellatione,lacrymam hanc illum draconis ſanguinem eſſe,ab elephante(ut referunt)colliſi. Nam conſentaneum minimè uidetur, ut huiuſce belluæ ſanguis extra uaſa in terram diffuſus,puluere & lapillis commiſtus,ſitu & putredine obductus contabefactusq;, uiuum,ac uerum ſanguinis colorem referre poſſit. quemadmodum nec ille ſyncerum ſanguinis colorem præbet,quem impoſtores ſuo arbitrio factitant,ex hircino ſanguine,rubrica Sinopica,uel fabrili,contuſis lateribus & ſorbis,diutius inſolatis,illius pro poſſe colorem, & ſubſtantiam imitantes,qui ex colliſis ſimul draconibus, & elephantibus (ſi tamen uera narrant) emanare ſolet: quiq; iam longo tempore ad nos aduehi deſijt. Quo poſtea factum eſſe opinor,ut in eius defectu factitium ſuppoſuerint impoſtores, & hanc fraudem excogitauerint: neque ſolùm ea ratione,quam modò diximus,ipſum parant;ſed etiam modis alijs compluribus,reſinas,rubiæ infectoriæ radices,braſilij decoctum,tragacanthæ lacrymam, rubricas,& alia permulta immiſcentes,quæ ne longior ſit ſermo,quàm ſeries ipſa expoſcat, ſilentio duximus inuoluenda.

Obiectionis dilutio.

Verùm hìc fortaſſe illud quiſpiam nobis obtrudet,quòd cùm hoc loco ſcribat Dioſcorides de metallicis tantùm,ac foßitijs tum coloribus, tum medicamentis, conſentaneum minimè uideatur,ut his inſeruerit arborum lacrymas,quarum hiſtorias, & facultates, diffuſius libro primo pertractauit: & ob id omnino credendum ſit, cinnabarim foſſile eſſe medicamentum. Hæc obijcienti ita reſponſum uolumus,quòd cùm ea hoc loco recenſeat Dioſcorides, quæ ob colorum nitorem, in pictorium ueniunt uſum, nempe ceruſſam, chryſocollam,Armenium,cæruleum,Indicum,ochram,& alia pleraque, non mirum, nec præter inſtitutum mihi ſanè uidetur, quòd his etiam cinnabarim adiunxerit,quanquam arboris fuerit lacryma. Videmus enim inter hæc Indicum quoque à Dioſcoride connumeratum eſſe,quod tamen nec foßile,nec metallicum eſt,ſed in India ſpumæ inſtar, ex arundinum quarundam germinatione ſponte prouenit: atque etiam arte quadam fit ex iſatide herba in infectorijs officinis. Ex his itaque omnibus palàm fieri arbitror,quòd communis uſus cinnabaris,quam Dioſcoridis Minium,quòd in fornacibus fiat, & florenteſſimo, flagrantiſſimoq; colore ſpectetur,eſſe mihi ſemper perſuaſi, ab ea longè diuerſa ſit, de qua author noſter hic mentionem facit. Eſt enim,ut ſuprà dictum eſt noſtri uſus cinnabaris foſſilis,& factitia: nota hæc omnibus,& frequens: illa uerò rara,nec multis cognita. Foſſilem(ut proxima commentatione latius dicetur)uidimus frequenter nos in argenti uiui fodinis,Hydria monte,qui una tantùm dieta à Goritia diſtat,circa Carniolæ fines. Lapis eſt purpureus ad rubedinem declinans, hæmatitæ lapidi æmulus,non admodum durus,impensè tamen grauis, tantoq; plerunque argento uiuo prægnans,ut per ſeſe,nulla ignium ui guttatim exiliat. Factitia eodem loco plurimum etiam paratur ex argento uiuo & ſulphure, fictilibus quibuſdam concluſis,& flagrantiſſimo igni admotis,donec ad ſaturitatem rubeſcant. Id quod fieri à natura crediderim in ea,quæ foſſilis fuerit,in terræ uiſceribus. Nullus harum uſus in medicamentis,quæ intus in corpus ſumuntur,quòd pernicioſæ ſint,& uenenoſæ.

Fuchsij opinio reprobata.

Hinc fortè factum eſt,ut exiſtimauerit Fuchſius medicus clariſſimus,in Nicolai Myrepſici codice in Damaſonij antidoto ab aliquo imperito additam eſſe cinnabarim. Sed in hoc alia planè à Fuchſio opinio noſtra eſt. quippe quòd putem Nicolaum eo in loco non de foßitia,uel factitia cinnabari intellexiſſe,ſed de ea arboris lacryma,de qua ſcripſiſſe Dioſcoridem,iam euidentiſſimum,ni fallor,à nobis factum eſt. Nam cùm cinnabaris hæc Dioſcoridis teſtimonio, hæmatitæ lapillo pares habeat uires,probaueritq; is hæmatitem ad urinæ difficultatem, dubitandum ſanè non eſt, quin conſultò antiquorum cinnabarim ea in antidoto addiderit Nicolaus, quam ſpeciatim ad difficultatem, & ſtillicidium urinæ commendat. Cæterùm quanuis communis uſus cinnabaris in medicamentis,quæ ſumuntur in corpus, omnino lethalis, & perimens ſit; conſtat tamen ijs utiliter admiſceri poſſe,quæ exterius adhibentur,nempe ſuffimentis,quæ fiunt ad delendam Gallicam luem,ubi cætera non profuerint remedia,unguentis item nonnullis ad idem facientibus,& ad contumacia ulcera,alijſque medicamentis,quorum uires longum eſſet in præſentia recenſere.

Minium Dioſcoridi quid nobis.

Porrò cùm dicat Dioſcorides hallucinari eos, qui cinnabarin minio eandem eſſe exiſtimant,cùmq; etiam ſcribat ſequenti capite argentum uiuum ex minio fieri,quod abuſiuè cinnabaris dicitur,omnino mihi perſuaſum uolui, nil aliud Dioſcoridi eſſe minium,quàm foßile hoc, quod diximus cinnabarim foſſitiam hodie appellari, à quo argenti uiui plurimum eliciunt in Hydriæ fodinis. Auxit præterea opinionem ipſe Dioſcorides,quippe qui aſſerat Minium in metallis ſtrangulantem halitum eructare,ob idq; foſſores ueſicis ſibi faciem obuelare, ut per illas ſpectent,nec reſpirando noxium uaporem attrahant. Quandoquidem ubi cinnabaris in Hydria monte foditur (ut ego uidi,& teſtari poſſum)artifices eam decoquentes fictilibus quibuſdam ad id conflatis, & conuerſo ſimul ore argilla circumlitis,ut inde argentum uiuum eliciant,nares,& os linteis ſibi obſtruunt,ne noxio uapori liber pateat aditus: quòd non modò huiuſce halitus noxa,anheloſi fiant,qui hauſerint,ſed plerunque dentes uniuerſos amittant,putreſcentibus circumquaque gingiuis,ut quidam apertiſſimè teſtantur,qui ſpreto narium,& oris uelamento, ut cæteris uiderentur fortiores,edentuli

prorſus

prorsus facti sunt, continuo tremore concussi. Accedit huc Vitruuij authoritas, quæ sententiam nostram maximè tuetur. Ipse enim septimo uolumine suæ architecturæ, ita de Minio differit. Ingrediar minij rationes explicare. Id autem agris Ephesiorum Cilbianis primùm memoratur esse inuentum, cuius & res, & ratio satis magnas habet admirationes. Foditur in gleba, quæ ἄνθραξ dicitur antequàm tractationibus ad minium perueniat, uena uti ferro, magis subrufo colore, habens circa se rubrum puluerem. Cùm id foditur, ex plagis ferramentorum crebras emittit lacrymas argenti uiui, quæ à fossoribus statim colliguntur. hæc Vitruuius. Nos equidem hoc idem uidimus in Hydriæ montis fodinis: ubi plerunque euenit, ut uulnerata ferramentis uena, argentum uiuum fonticuli instar, in substratam defluat humum. Cæterùm Plinio minium diuersorum est generum, ut loco superius citato legitur, ubi cuncta eius genera retulit his uerbis. Inuenitur in argentarijs metallis minium quoque, & nunc inter pigmenta magnæ authoritatis. Theophrastus tradit inuentum minium à Callia Atheniense initio superante aurum: posse excoqui arena rubente in metallis argenti: hanc fuisse originem eius. Reperiri autem iam tum in Hispanijs, sed durum & arenosum. Item apud Colchos in rupe quadam inaccessa, ex qua iaculantes decuterent: id esse adulterum. Optimum uerò supra Ephesum Cilbianis agris. Arenam cocci colorem habere, hanc teri, dein lauari farinam, & quod subsidat iterum lauari. Iuba minium nasci in Carmania tradit. Hermogenes & in Aethiopia. Sed neutro ex loco inuehitur ad nos, nec ferè aliunde, quàm ex Hispania. Sed adulteratur multis modis, unde præda societati. Nanque est alterum genus in omnibus ferè argentarijs, itemq; plumbarijs metallis, quod fit exusto lapide uenis permisto, non ex illo, cuius uomicam argentum uiuum appellauimus, sed ex alijs simul repertis. Steriles etiam plumbi suo colore, nec nisi in fornacibus rubescentes, exustiq; tunduntur in farinam. Et hoc est secundarium minium perquàm paucis notum, multum infra naturales illas arenas. Syncero cocci nitor esse debet. Probatur auri modo. Auro candente fucatum nigrescit, syncerum colorem retinet. Inuenio & calce adulterari. Ac simili ratione ferri candentis lamina, si non sit aurum, deprehendi illico. Hactenus de minio Plinius. Hinc igitur palàm est antiquis minium & fossile, & factitium extitisse. Nec sanè dubitauerim, quin in factitij genere acceperint ipsi cinnabarim factitiam, quæ passim in seplasiariorum officinis inuenitur. Id minium hodie appellant pharmacopolæ, tum etiã pictores, quod ueteres Græci Sandycem uocauere, ex plumbo, aut cerussa in fornacibus perustis paratum. de quo etiam uidetur intellexisse Plinius. Κιννάβαρι sic Græcis, ut Latinis etiam Cinnabaris appellatur: Officinis, Sangue di dragro in lagrime: Italis, Cinabro: Hispanis, Sangre de dragon.

Nomina.

Ὑδράργυρος. ARGENTVM VIVVM. CAP. LXX.

ARgentum uiuum fit ex minio, quod abusiuè cinnabaris dicitur, patinis fictilibus imposita, ferrea concha cinnabarin continente, & calice cooperta, argilla superlita, carbonibus succendunt. siquidem detersa fuligo, quæ calici insidet, refrigerata in argentum uiuum coit. Quinetiam inuenitur in argenti fodinarum tectis stillatim concretum. Alij per se in metallis inueniri tradunt. Seruatur in uitreis, aut plumbeis, aut stagneis, aut argenteis uasis: siquidem aliam materiam omnem exedit, & defluere facit. Potum uim pernicialem habet: suo enim pondere interna exest. Remedio est lac multum subinde potum, & uomitionibus reiectum, aut uinum cum absinthio, aut apij decoctum, aut semen hormini, aut origanum, aut hyssopum cum uino. Auri limata scobs, id est, ramentum quàm tenuissimum epotum mirabili est auxilio.

Argenti uiui consid.

ARgentum uiuum omnibus notissimum, corpus est è fossilium genere, liquidum, & aquæ modo fluidum, colore argenteo, liuescente, pellucidumq;: substantia uerò lenta, tenui, in qua tam frigiditas, quàm humiditas exuperat. Hæc igitur symmetria (ut chymistarum, qui se philosophos existimant, fert opinio) res est sanè admodum disposita ad metallorum omnium generationem. quamobrem ipsorum tum originem, tum semen argentum uiuum appellauere. Quinetiam non addensari putant, quòd ei non insit caliditas, & siccitas tanta, quæ ad id muneris obeundum sufficiant. Addunt temporis defectu id etiam euenire: ideoq; immaturum, indigestum, imperfectumq; reddi. Cæterùm relicta chymistis disceptandi materia, an ipsum metallorum quorumcunque prima fuerit materia, an aliter se res habeat, dicam, philosophorum tantùm, qui de eo scripserunt, sententiam secutus, facilè Argentum uiuum esse materiam ad metallorum generationem proximam. Quippe cùm facillimè omnibus se coniungat metallis, palàm nimirum fit, ijs gignendis aptissimam esse materiam, ijsq; præsertim, quibus facilius contactu inhærescit: quandoquidem in habentibus symbolum (ut uulgata propositio est) & in consimilibus facilis est transitus. Hanc itaque ob causam eos hallucinari putauerim, qui dicunt, quòd si argentum uiuum in terræ uisceribus usqueadeò decoctum esset, ut in aliquod fixum, firmumq; uerteretur metallum, in ferrum potius, & in plumbum uerti deberet, quàm in argentum, uel in aurum. Siquidem certum est, quòd id facilius argento, auroq; contactu inhæret, quàm cæteris. Hic autem est chymistarum ludus, qui tempus conterunt, & oleum & operam perdunt, id arte reficere existimantes, in quo natura ipsa defecit: quam (ut liquidò constat) nemo unquam ita ad unguem imitari potuit, quin ab eius mira solertia aberrauerit. Omnia metalla in argentum uiuum coniecta, supernatant, ut lignum in aqua, præter solum aurum, quod si inijciatur, statim petit fundum, quòd hoc magis amplexetur, quàm cætera. Amplissima argenti uiui metalla (ut etiam in superiori capite diximus) uisuntur in Hydria monte, qui quadraginta millia passuum à Goritia distat, ubi continuò copiosum elicitur è lapide quodam fragili potius, quàm duro, colore ex nigro rufescente, & ad purpuram quadántenus uergente, ponderoso plumbi instar, & argento uiuo scintillante. Hanc uenam postquàm effoderunt, conterunt, & in fictilia quædam angusti orificij conijciunt, & recenti arborum musco obturant: deinde fictile alterum huic simile, latioris tamen oris, in terram sepeliunt, & alterius pleni inuersum orificium, in illud inserunt, & argilla circunquaque muniunt obturantq; oscula, & uasa simul connectunt, & firmant, adeò ut uacuum fictile totum sub terra sidat, plenum uerò totum superemineat. Itaq; in aperta area quàm plurima seriatim collocant fictilia, & deinde ignem in ambitus succendunt, cuius ui calefacta uena, argentum uiuum guttatim distillat in substratum fictile. Hinc suo tempore

Quorundam error.

eximunt, & in utriculos quosdam reponunt, quòd uasa ferè cuncta exedat, ac dilaceret, præter uitrea, uel fictilia uitro circumlita. Quo fit, ut Dioscoridem mirari subeat, qui argentum uiuum in argenteis, aut plumbeis, stagneisue, aut uitreis tantùm uasis seruari posse scribit, quòd aliam materiam omnem erodat, nisi codex hic deprauatus sit. Siquidem id falsum deprehenditur: nam argentum uiuum exest, ac destruit omnia metalla, quibus inhæserit. Ex quo potius, cùm hæc à Serapione non scribantur, qui tamen Dioscoridis omnia ferè scripta bona fide reddidit, planè suspicandum fuerit, huic capiti plura subesse menda. id quod etiam uaria in hoc loco Oribasij lectio confirmare uidetur. Reperiuntur autem in argenti uiui fodinis inter ipsius uenam peculiares quædam lapidis illius rufi zonæ, quem fossores fossitiam cinnabarim uocant, de quo etiam in præcedenti capite diximus. Hic adeò argento uiuo scatet, ut sæpius absque alio igne: inde per sese guttatim defluat. Euenit præterea dum fossores mucronatis instrumentis, uenam effodiunt, ut purum prosiliat argentum uiuum, decurratque celerius, ueluti è fonticulo quodam. Porrò rari admodum sunt fossores, & huiusce materiæ artifices, tametsi robustissimi fuerint temperamenti, qui eo in opere ad quartum usque annum incolumes perdurare ualeant: quippe ob noxium metalli halitum, partium omnium tremore concutiuntur. Cæterùm Galenus libro IX. simplicium medicamentorum scribit, contra illud quod experimento comprobatur, Argentum uiuum ex sponte nascentibus non esse, sed ex ijs, quæ præparantur, uelut cerussa, ærugo, psoricum, lithargyros: faceturque se nullum huiusce medicamenti fecisse periculum, an interimat, si deuoretur, uel ubi foris fuerit admotum. Fit ex argento uiuo & sale, quod ammoniacum uocant, lethale illud medicamentum, quod officinæ chymistas secutæ, Argentum sublimatum appellant, utrisque simul admistis, & in uas uitreum coniectis, ac inde in fornacem deductis, ut hæc ignium ui, in uasis sublime tollantur, ubi salis modo concrescunt, lapidescuntque sacchari colore. Fit etiam ex Argento uiuo, & aqua, quam ex chalcantho, alumine, & sale nitro conficiunt chymistæ, arte quadam, & ignium ui, id quod recentiores quidam Præcipitatum uocant. Cui facultas inest sanè admirabilis ad contumacia ulcera sananda, eaque præsertim, quæ à Gallica lue emerserunt. Sunt etiam qui dimidij scrupuli pondere deuorandum propinent admistis margaritis, alijsque quibusdam, quæ cor tueri non ambigunt, ubi quis Gallicis doloribus circa articulos conflictetur. Datur etiam melancholicis, Armenij lapidis modo, ut libello, quem de morbo Gallico scripsimus, abundè dictum est: nanque eosdem præbet effectus, uomitionibus expurgans. Sunt præterea qui purum syncerumque Argentum uiuum hauriendum præbeant non modò adultis, sed pueris, & infantibus ætate tenellis. Siquidem Brasauolus Ferrariensis uir sanè hac ætate clarissimus, suo de stirpium examine pro certo scribit, sæpius se dedisse Argentum uiuum infantibus deuorandum ui uermiū semimortuis, qui illico sanati sunt: idque fecisse ait in ultima desperatione. Sed quomodo, uel qua mensura, uel pondere dandum sit, silentio inuoluit. At Goritienses obstetrices, ubi grauidæ diu in partu laborauerint, statim Argentum uiuum scrupuli pondere nullis incommodis potandum exhibent. Quo fit, ut facilè mihi persuaserim, Argentum uiuum potantes haud necare, nisi pondus, uel mensuram excesserit. Non tamen crediderim, quòd solo pondere interimat, ut quidam putant Dioscoridem tantùm secuti, ut latius libro sexto differemus. Sed quoniam Argentum uiuum nobis in mentem reuocauit AVRVM omnium metallorum preciosissimum, præstantissimumque, cùm eius nusquam, quod extet, meminerit Dioscorides, crederem profectò non paucam naturæ rerum iniuriam à me illatam iri, si huius tam pretiosi metalli, cuius inextinguibili siti uniuersus æstuat mundus, historiam, & facultatem silentio præteriissem. Quandoquidem ob ipsius splendescentem coloris nitorem, opinati sunt naturæ operum indagatores, admirabiles auro inesse facultates, quibus homines non modò incolumes tueri possit, sed & longæuos reddere. Quapropter mirum non est, si ipsum tanti faciat mundus, & ante cætera extollant homines. Auri itaque materiam nil aliud esse scribunt, quàm substantiæ elementariæ sibi inuicem proportione respondentes. Hæ autem simul commistæ, cùm pari sint uirtute conformatæ, aliud sanè gignere nequeunt, quàm amicabilem quandam, & optimam mistionem, quæ fermentatione, & coctione perficitur. quo fit, ut inde tam indissolubili nexu uniantur, ut permanentes, & ferè indissolubiles fiant, adeò quòd, siue id eueniat cœlestium corporum influxu, aut temporis ui, aut sagacissimæ naturæ opere, aut, his omnibus unà concurrentibus, conuertuntur eædem substantiæ in hoc metallicum corpus, quod uocant aurum. Hoc enim (ut diximus) ob sui tum ingentem temperiem, tum unitatem, tum optimam mistionem, adeò densum euadit, quòd non modò quandam communem consequitur permansionem, sed incorruptibilem ferè temperiem, & causam quandam, ob quam superflui nihil continere possit. Hinc igitur est, quòd quanquam longioribus seculis aurum in terra, uel in aqua sepultum permaneat, nunquam rubiginem contrahit: sicut in igne diutius permanens, non modò aliqua ex parte non comburitur; sed & depuratius, & splendidius efficitur. Ad hæc ob optimam sui unitatem, nullo phlegmate, nulloq; pingui redundat: ita ut perpetuò fulgeat, splendidissimumq; perduret. Quinetiam tractantium manus nullo colore tingit, nempe croceo, aut nigro, quemadmodum cætera faciunt metalla. neque etiam aliquo odore, aut sapore gustantium, aut olfacientium tum nares, tum palatum inficit. Aurum intus in corpus sumptum, siue ex industria, siue inscijs deuorantibus, nullam penitus infert noxam, ut complura faciunt metalla: sed mirum in modum cor, & uitalem facultatem roborat. quod solis influxui acceptum plerique sapientes retulerunt. Quamobrem iure quidem dici potest, aurum omnium metallorum præstantissimum esse, ductile, colore lucido, illiq; persimili, quo cuncta à sole illustrantur. Insuper propria quadam attractrice ui pollet, qua respicientium animos allicit, & disponit, ut ab ipsis illico desideretur. unde quidam existimauerunt auro proprias quàm plurimas inesse dotes. In Italia propriæ synceri auri fodinæ (quod sciam) nullibi extant. Atqui in Germania, Pannonia, ac Transyluania eæ pluribus in locis habentur. Auri uenam ijs omnibus locis crediderim gigni, ubi cœlum id causæ elementaris influat, ac disponat, de quibus antea disserui-mus. Huius uena uarijs lapidibus impacta uisitur in asperrimorum montium uisceribus. Verùm ea omnium præstantissima auri uena censetur, cui cæruleus lapis fuerit admistus: tantò enim melior hæc, quantò ponderosior, & colore uigentior: adeò ut illa cæteras præcellat, quæ pluribus auri guttis scintillet, uel in qua plures auri lineæ intercursantes conspiciantur. Est etiam auri ferax diuersorum fluminum arena. Siquidem proculdubio constat in Hispania Tagum, in Thracia Ebrum, in India Gangem & Pactolum, in Pannonia Istrum, in Germania Rhenum, in Italia Padum & Ticinum, aureas ducere arenas, à quibus arte quadam aurum omnium probatissimum elicitur. ueruntamen non omnibus eorum litoribus

Galenus notatur.

Argenti sublimati cōfectio.

Præcipitatum.

Auri historia, & præstantia.

litoribus aureæ eædem ſunt arenæ. Auri uires prodidit Auicenna ſecundo ſui operis uolumine, ſic inquiens. Aurum in omnibus ſuis partibus æquale eſt. Inſeritur medicamentis, quæ atrabiliarijs competunt morbis. Ad hæc ubi actuali cauterio ſit opus, ignitum aurum cæteris præſtat metallis, quòd ulcus inde exortum citius conſaneſcat. In ore contentum, anhelitus graueolentiam tollit. Auri ſcobs porphyrite lapide læuigata in ea medicamenta additur, quæ ad alopecias, & lichenas parantur, tam intus in corpus ſumptum, quàm extrà medicamentis exceptum. Hæc item eodem modo diutius læuigata, adeò ut tactum ferè effugiat, oculis immittitur ad roborandam eorum aciem. Bibitur autem & ad cordis affectus, & animi mœrores. Argentum uiuum quod Latinis, ὑδράργυρος Græcis nominatur, Mauritanis, Zaibar, ſeu Zaibach: Italis, Argento uiuo: Germanis, Queckſilber: Hiſpanis, Azogue. Aurum uerò Latinis χρυσὸς Græcè dicitur: Germanicè, Guld: Italicè & Hiſpanicè, Oro.

Auri uires ex Auicenna.

Nomina.

Μίλτος σινωπική. RVBRICA SINOPICA. CAP. LXXI.

Rubrica Sinopis maximè probatur grauis, denſa, ad iecinoris imaginem uergens, calculorum expers, concolor, cùm diluitur, impendiò fuſilis. Effoditur in Cappadocia, ſpeluncis quibuſdam, expurgataque defertur in Sinopem urbem, in qua uenditur: unde cognomentum accepit. Vim habet exiccatoriam, quaſi inducendo obſtruentem, & adſtrictoriam. quapropter uulnerarijs emplaſtris, & paſtillis exiccantibus, & adſtrictorijs commiſceri ſolet. Aluum ſiſtit, in ouo ſumpta aut clyſtere infuſa. datur iecinoris uitio laborantibus.

Hodie profectò neminem inuenio, qui doceat, & explicet, quæ nobis legitima ſit Rubrica Sinopica. Sed quantum ego conijcere potui (etſi id pro certo aſſerere non auſim) nullum è foſſilium genere occurrit, quod magis Sinopicam rubricam nobis repræſentet, quàm uulgariſſimus bolus Armenus uocatus, is nimirum, qui in quadratas defertur maſſas, quiq; maximè uulnerarijs medicis expetitur ad ſanguinis profluuium cohibendum, & fracta oſſa ferruminanda. Hæc rubrica (ut Georgius Agricola maximus foſſilium indagator inquit) etſi iandudum ex Sinope Cappadociæ urbe, unde nomen inuenit, tantùm importabatur; conſtat tamen alibi etiam reperiri, non modò in proprijs uenis; ſed in aurarijs, argentarijs, ærarijs, ferrarijsq; metallis. Hanc omnino mihi opinionem illud auxit, quòd certò ſciam plurimum pſeudoboli Armenij ex ferrarijs Iluæ Tyrrheni inſulæ fodinis ad nos quotidie conuehi: quòd deinde colore ſit iecinoris, pondere grauis, ſubſtantia denſus: quòd etiam in aquam coniectus facilè diſſiliat: quòd denique ſua ui exiccet, adſtringat, & cogat. Hæc enim gleba, cùm uerus bolus Armenius non ſit, nil aliud (meo iudicio) eſſe poterit, quàm rubrica Sinopica, quanquam à Sinope non deferatur. Cæterùm non deſunt qui firmiter aſſerere audeant Armenium bolum, quem uulgò orientalem appellamus, Sinopicam eſſe rubricam; ſed ij proculdubio hallucinantur. Plura enim ſunt quæ palam faciunt, hos manifeſto decipi, & in errore uerſari. Si quidem ubi primum color expendatur, is ſanè iocinoris non eſt, ſed longè rubicundior. Præterea qui ſcribant Sinopicam rubricam eſſe pinguem, & in ore detentam butyri inſtar liqueſcere, habeo profectò neminem. Deinde ſi uires expendamus, nuſquàm reperio ſcripſiſſe Dioſcoridem, aut Galenum, Sinopicam rubricam, uiribus eſſe præditam, quibus uenenis, & animalium uenenoſorum morſibus occurrere poſſit; quemadmodum Armenius bolus orientalis. Siquidem is omnium probatiſſimorum medicorum conſenſu, qui paſsim eo utuntur, non ſolùm uenenis aduerſatur, ſed peſtiferis quibuſcunque morbis. Adde quòd aqua maceratum haud facilè diſſoluatur. Sed plura de his (Deo uolente) in ſecundo epiſtolarum noſtrarum tomo differemus. Species Sinopidis (ut Plinius eſt author libro XXXV. cap. VI.) tres, rubra, & minus rubens, & inter has media. Quæ ſanè differentiæ uiſuntur pariter in uulgari Armenico bolo. Porrò Manardus Ferrarienſis libro tertio epiſtola quarta, Sinopicæ rubricæ meminit, quæ albo ſit colore. Sed in hoc uirum alioqui celebrem mirari ſubit, quòd non animaduerterit non poſſe albam quàmuis terræ glebam Rubricam appellari. Rubrica, quæ Græcis μίλτος σινωπική, Latinis pariter ac Italis Rubrica Sinopica uocatur: Arabibus, Mogar, ſiue Magra: Hiſpanis, Almagra.

Rubricæ Sinopicæ conſideratio.

Manardi lapſus.

Nomina.

Μίλτος τεκτονική. RVBRICA FABRILIS. CAP. LXXII.

Rubrica fabrilis ad omnia Sinopide inferior eſt. Optima Aegyptia, & Carthaginenſis, lapidum expers, friabilis. Gignitur etiam in Iberia, quæ ad occidentem ſpectat, ochra exuſta, & degenerante in rubricam.

Rubricam hanc ideo fabrilem appellauere ueteres, quòd ea plerunque uterentur materiarij fabri ad lineas protrahendas infectis in ea funiculis. Naſci fabrilem rubricam in Lemno memoriæ prodidit Galenus, cùm libro nono ſimplicium medicamentorum, tum etiam primo de antidotis, ſed à Lemnia ſphragide plurimum differre. Verùm an communis uſus rubrica, quæ uulgò Italis propriè dicitur Terra roſſa, ea ſit fabrilis rubrica, de qua hîc meminit Dioſcorides, cur pro certo affirmem non habeo. Quæ Græcè μίλτος τεκτονική, Rubrica fabrilis Latinè dicitur: Arabibus, qui nullam faciunt differentiam inter hanc & Sinopicam, Mogar & Magra: Italis, rubrica fabrile: Germanis, Roetelſtein.

Rubricæ fabrilis conſid.

Nomina.

Λημνία γῆ. LEMNIA TERRA. CAP. LXXIII.

LEmnia terra cuniculoſo in ſpecu nata,è Lemno inſula,paluſtri loco defertur,inibi electa & caprino ſanguini permiſta. quam incolæ cogunt in paſtillos,& imagine capræ ſignant: unde & ſphragida ægos,hoc eſt,ſigillum capræ appellauere. Vim antidoti habet contra pernicioſa uenena ſingularem: pota cum uino,& præſumpta euomi uenena cogit. Contra ictus morſusque animalium, quæ exitiale uirus eiaculantur,prodeſt. Antidotis familiaris. Sunt qui hanc ad ſacrificia utantur. eſt & dyſenteriæ utilis.

Lemniæ terræ hiſtor. ex Galeno.

LEmniæ terræ amplam in Italiam notitiam ſuo tempore attulit Galenus medicamentorum omnium diligentiſſimus inquiſitor. quippe qui,ut hac ſynceriſſima tandem potiretur,atque ut omnem impoſtorum fraudem detegeret, qui eam adulteratam uendebant,bis in Lemnum inſulam nauigauit,ut eius uerba teſtantur libro IX. ſimplicium medicamentorum, ubi ita ſcriptum reliquit. At aliæ ſunt terræ differentiæ ex diuerſi generis corporum natæ commiſtione,qua ratione lapidoſæ,& arenoſæ habentur: atque admiſtam talium ſubſtantiam ſegregant largæ aquæ effuſione ac maceratione, dum humidum efficiatur. Cùm enim id effectum eſt,id quod defertur,atque ineſt lapidoſum,atque arenoſum,id omne ſubſidit, & terra exacta ſupernatat. Tale quiddam & in Lemnia terra uiſitur,quam cognominant quidam milton Lemniam,id eſt, rubricam Lemniam,& alij quidam ſphragida Lemniam,hoc eſt,ſigillum Lemnium, ob impreſſum uidelicet illi ſigillum Dianæ ſacrum. Siquidem hanc terram ſacerdos cum patrio quodam honore ſumen,haud mactatis animalibus, ſed tritico, atque hordeo piamenti gratia loco redditis,in urbem comportat: quam deinde aqua maceratam,atque in lutum humidum redactam,ubi ualenter conturbauit,paulumq; inde quieſcere ſiuit, primùm aquam,quæ ſupernatat aufert, & mox quod ſub ea eſt lutum tollit,ac reliquum duntaxat,quod ad imum ſubſedit,lapidoſum ſcilicet,& arenoſum relinquit,ut inutile, ac ſuperuacaneum. Porrò lutum illud pingue uſque eò deſiccat, dum mollis ceræ conſiſtentiam accipiat: huiusq; exiguis acceptis particulis, ſacrum Dianæ ſignum imprimit. Ac poſtea rurſum in umbra ſiccandum reponit, donec omnem planè humiditatem amittat, fiatq; illud medicis omnibus cognitum medicamen Lemnia ſphragis, ſiue ſigillum. Sic enim quidam illam cognominant, ut dixi, ob impreſſam illi ſphragida, hoc eſt, ſigillum: ceu etiam nonnulli ob colorem Lemniam milton ſiue rubricam appellitant: eundem enim,quem rubrica,colorem habet. Verùm ab ea differt, quòd contactu non contaminet atque illa: & ſecundum collem in Lemno,qui totus colore fuluo eſt,& in quo neque arbor, neque ſaxum, neque planta naſcitur, tantùm huiuſmodi terra uiſitur. Porrò tres eius ſignantur differentiæ: una quam poſuimus terræ ſacræ, quam alij nemini præter unam ſacerdotem contingere fas eſt: altera uerò eius, quæ re uera miltos eſt, ſiue rubrica, utuntur autem ea potiſſimùm fabri: demum tertia eius, quæ extergit, qua utuntur, qui lintea, & ueſtes lauant, quibus utique collibitum eſt. Cæterùm cùm & apud Dioſcoridem,& alios quoſdam ſcriptum legiſſem, Lemniæ terræ hircinum miſceri ſanguinem, atque ex luto, quod ea miſtione conficiebatur, ſacerdotem quas uocant Lemnias ſphragidas tum conformare, tum conſignare, cupiebam profectò & ipſe miſtionis modum inſpicere, atque ſymmetriam. Itaque quemadmodum in Cyprum nauigaueram uidendorum, quæ in ea ſunt, metallorum gratia, & in cauam Syriam Palæſtinæ partem profectus fueram, bituminis & aliorum quorundam inſpiciendorum cauſa; ita nec in Lemnum enauigare piguit, ut quantum ſanguinis terræ admiſceretur, conſpicerem. Nam cùm iterum ex Aſia Romam pedeſtri peterem itinere, per Thraciam, & Macedoniam, prius à Troade Alexandræa in Lemnum adnauigaui, nactus illic nauem, quæ ad Theſſalonicam curſum deſtinabat. Conueniebam autem cum nauclero, ut in curſu Lemno appelleret. Et ſanè ille præſtitit, ſed non ad eam ciuitatem, ad quam oportebat. Antea enim neſciueram duas eſſe in inſula ciuitates, ſed credebam, ut Samus, Chius,Cos, Andrus,Tenus, & omnes adeò, quæ in Aegeo ſunt mari,unam duntaxat ciuitatem habent, toti inſulæ cognominem; ita & Lemnum unam nominis ſui habere ciuitatem. Porrò ut ex naui deſcenderam, intellexi ciuitati nomen eſſe Myrinæ, nec in regione ciuitatis illius aut Philoctetis templum eſſe,aut ſacrum Neptuni collem, ſed in altera, quæ uocatur Hephæſtias, nec ciuitatem eam Myrinæ eſſe propinquam. Cùmque me nauclerus expectare non poſſet, diſtuli, ut cùm Roma in Aſiam redirem, tunc Hephæſtiada uiſerem: id quod feci, prout ſperaueram, & propoſueram. Nam ubi ex Italia in Macedoniam traieciſſem, eamque penè totam pedeſtri itinere pertranſijſſem, perueniſſemque Philippos, quæ ciuitas eſt finitima Thraciæ, inde ad mare deſcendi, quod proximum aberat centum uiginti ſtadijs: primumque Thaſon tranſmiſi, diſtantem plus minus ducentis ſtadijs, atque illinc in Lemnum ſeptingentis, ac rurſum ferme ſeptingentis in Alexandræam Troada traieci. Ac proinde ſanè ex induſtria tum de nauigatione, tum de ſtadijs adſcripſi, ut ſi quem eadem, quæ me caperet Hephæſtiada uiſendi cupiditas, cognito eius ſitu, ſic nauigationem inſtitueret. In tota nanque inſula Lemno orientem ſpectat Hephæſtias, occidentem uerò Myrina. Et quod à poeta dictum de Vulcano eſt, qui Græcè dicitur Hephæſtus, Decidit in Lemnum, propter collis naturam occaſionem ſumpſiſſe fabulæ crediderim. Apparet enim combuſto ſimillimus, tum colore ipſo, tum etiam quia nihil in eo naſcitur. In hunc itaque collem ſacerdos, quo tempore ego ad inſulam acceſſeram, egreſſa, certo quodam tritici, hordeique numero in terram coniecto, alijsque quibuſdam pro religione patria perpetratis, plauſtrum totum terra impleuit. Atque ubi in urbem conueniſſet,quo dixi modo, illas fama hominum adeò celebratas Lemnias ſphragidas præparabat. Viſum ergo mihi erat percontari, nunquid unquam antea hircinum, aut caprinum ſanguinem huic teræ miſceri ſolitum,memoriæ proditum accepiſſet. Quo audito, omnes in riſum ſoluti ſunt, nec ij ſanè quiuis ex uulgò, ſed uiri oppido quàm eruditi, cùm in alijs, tum præcipuè in uniuerſa patriæ hiſtoria. Quin & à quodam librum accepi,quondam ab incolarum quopiam deſcriptum, qui omnem Lemniæ terræ uſum edocebat. Quamobrem nec me quoque piguit huius medicamenti periculum facere, acceptis ſphragidum uiginti millibus. Sed & his, à quo

Lemniæ terræ uires.

librum

librum dono accepi, inter principes habitus, ad multa hoc utebatur medicamine: ſiquidem ad uulnera tum uetera, tum cicatrici inducendæ contumacia: ad hæc ad morſus uiperæ, atque adeò omnes ferarum morſus, necnon aduerſus medicamenta lethalia, non antè modò exhibere, ſed & pòſt ſphragide uti conſueuerat. Addebat porrò ſeſe periculum feciſſe medicamenti, quod quia fructum iuniperi accipit, διὰ τῶν ἀρκευθίδων nuncupatur, cui utique indebatur & terra Lemnia: uomitumq́ue ciere aiebat, ſiquis cùm etiámnum in uentre lethale uenenum hæreret, alexiterium ſiue amuletum ebibiſſet. Et ſanè nos quoque huius fecimus periculum in lepore marino, & cantharidibus, cùm ſeſe tale quippiam accepiſſe homines ſuſpicarentur: uerùm hauſto, quod Lemniam ſphragida habebat medicamento, protinus omne euomuerunt, nec poſtea ullum illis accidit ſymptoma eorum, quæ ad leporem, & canthardes comitari conſueuerunt: tametſi conuicta eſſet pernicioſorum medicaminum exhibitio. Cæterùm an ad alia mortifera medicamenta, hæc inquam, quæ uocant deleteria, eandem uim habeat medicamentum, quod ex fructu iuniperi, & terra Lemnia conficitur, mihi utique ignotum eſt. At ille ab Hephestiade profectò aſſerebat, adeò ut & rabientis canis morſum eam ſanare diceret in uino diluto epotam: at ulceri ex aceto impensè acri impoſitam. Sed & aliarum ferarum ictus, ex aceto ſanare referebat, extrinſecus folijs herbarum inſuper impoſitis, quæ putredini reſiſtere didicimus. In primis uerò prædicabat ſcordium, deinde centaurium exile, inde marrubium. Porrò ſi quando nos ſanè ad ulcera cacoethe, & putrida terram Lemniam adhibuimus, magnificè profuit. Vſus autem eſt, pro prauitatis ulceris magnitudine. Quippe id, quod grauiter olet, impendioq́ue laxum, molleq́ue eſt, ac ſordidum, ſuſtinet ut uel per acerrimum acetum Lemnia terra in lutoſam ſoluatur conſiſtentiam, aliorum more paſtillorum, quorum alius alio utitur: dico autem Polyidæ, & Praſionis, & Andronis, & qui nunc dictus eſt, quem Betinum uocant. Siquidem hi omnes ualenter deſiccantes proſunt ulceribus contumacibus, ſoluti interim quidem in uino dulci, interim ſapa, interim œnomelite, nonnunquam etiam alborum uinorum quopiam, aut fuluorum, aut flauorum, prout nimirum uſus poſtulat. Nam de talibus alibi definietur. Similiter uerò quandoque ſoluuntur aut ex aceto, aut uino, aut aqua, aut oxymelite, aut oxycrato, aut melicrato. Porrò Lemnia terra ex aliquo comprehenſorum ſoluta, medicamentum fit idoneum tum recentibus glutinandis uulneribus, tum medendis inueteratis, ægrè ad cicatricem uenientibus, & contumacibus. Hactenus de Lemnia terra Galenus. Ex cuius quidem uerbis facilè conijci poteſt, Lemniam terram, quam ad nos hoc tempore conuehunt mercatores Turcicis characteribus obſignatam, illegitimam eſſe, & minimè ſynceram. Quandoquidem conſtat Galeni teſtimonio, Lemniam ſphragidem impensè rufeſcere, non autem ſubrufeſcere uel potius ſubalbeſcere, qualis hæc uiſitur, quæ paſſim pro legitima, ſynceraq́ue circumferunt impoſtores. Quamobrem eorum ſententiam non omnino improbandam cenſemus, qui nil aliud eſſe Lemniam terram putant, quàm bolum Armenium, qui officinis ſeplaſiariorum Orientalis cognominatur: præſertim quòd compererim (ſi uera fatentur negotiatores, qui mecum locuti ſunt) bolum hunc non aduehi ex Armenia, ubi legitimum ſynceriſſimumq́ue Armenium lutum naſcitur, ſed etiam ex inſula Lemno. Siquidem Armenium lutum, quod bolum quidam uocant, præterquàm quòd ex Armenia adferri debeat, ſi Galeno medicorum principi credimus, colore eſt pallido ochræ inſtar, non autem impensè rubro. Id quod ipſe Galenus libro nono ſimplicium medicamentorum in Samiæ terræ mentione teſtatur, his uerbis. Cæterùm durante hac immani, & graui peſtilentia, ex Armenia ea, quæ Cappadociæ finitima eſt, data nobis eſt terra, etiam ſiccantior, colore pallido. Lapidem qui donarat, non terram appellabat: promptiſſimeq́ue in læuorem ſoluitur, ceu etiam calx: ſic enim uidelicet nuncupo petram combuſtam. Verùm uti nec in illa arenoſum quippiam admiſtum eſt, ita nec in Armenia. Nam poſteaquàm in mortario piſtillo comminuta eſt, adeò eſt leuis, nec plus eſt lapidea, quàm aut calx, aut Samius aſter: tametſi non æquè ut aſter leuis eſt. Itaque illo etiam magis conſpiſſata eſt, minuſq́ue aeria: quamobrem opinionem, ac phantaſiam præbet ijs, qui negligentius intuentur, quaſi lapis eſſet. hæc Galenus. Ex quibus ſanè perſpicuum fit, quòd Armenia terra, ſiue lapis, uel lutum, ab Armenio bolo orientali uulgò uocato, quàm maximè diſſidet. Cæterùm ad Lemniam terram redeuntes, quantum ex literis Doctoris Stephani Albacarij, qui Lemnum Inſulam ferè totam circumiuit, à clariſſimo uiro Augerio de Busbeke Conſtantinopoli mihi tranſmiſſis, intelligere poſſum, locus, ubi nunc terra Lemnia inuenitur, nihil prorſus ſimilitudinis præ ſe ferre uidetur, quod cum Galeni hiſtoria conueniat. Siquidem Albacarius, ad Augerium, qui eum in Lemnum hac tantùm de cauſa ablegauit, ita de terra Lemnia ſcribit. Qui Inſulam hanc incolunt Græci, dicunt nullibi in uniuerſa Inſula Lemniam reperiri terram, niſi hoc in colle, ubi nunc effoditur, nec unquàm ſe intellexiſſe aiunt ſuperioribus ſeculis alibi fuiſſe repertam; neminemq́; haberi ſuæ gentis ſcriptorem, qui aliter de ea poſteritatis memoriæ commendauerit. Verùm non ob id facilè credam, ex hoc loco, Galeni æuo, terram hanc effodi ſolitam. Quippe quòd collis deſcriptio, in quo terra hæc habebatur, apud Galenum huic minimè correſpondeat. Siquidem Galeno collis eſt combuſto ſimilis, fuluus totus, & in quo neque arbor, neque ſaxum, neque planta naſcitur, ſed tantùm lemnia terra refertus eſt. Atqui contrario ferè modo collis ſe habet, in quo eiuſmodi terra nunc foditur. Nam ijs præſertim locis, ubi huiuſce terræ fodinæ habentur, lapides adeò magni reperiuntur, ut ex ijs piſtrinariæ molæ parari ſoleant. Collis præterea nuſquam combuſto ſimilis apparet, nec ullum fului coloris in eo ueſtigium uidetur. Fertilis eſt totus, & arborum, plantarum, & frumentaceorum ferax. Cum enim ab incolis diligenter colatur, copioſum tritici, & leguminum, præſertim faſeolorum, prouentum affert. Idem orientalem plagam reſpicit, & apud uicum quendam ſitus eſt, quem Repondi uocant. Terra autem Lemnia foditur in montis cacumine, quod in planitiem ſe extendit. Fodinæ ibi ſunt tres, quarum duæ, è quibus ſuperioribus temporibus Lemnia terra effoſſa eſt, corruerunt, & in totum deletæ ſunt. Tertia autem, quæ putei modo in collem deſcendit ad Septentrionem uergit. Ad eiuſdem collis radices, tres limpidiſſimæ aquæ ſcaturiunt fontes, quorum duo, qui minores ſunt, ad Septentrionalem plagam excurrunt. Tertius uerò, qui amplior eſt, ad meridiem progrediens, uiridarium quoddam irrigat. Hac in parte antiquum paruumq́; extat ſacellum, pluribus in locis dirutum, ac ubique detectum (Sotiram hoc uocant) quò Metropolitanus ſacerdos unà cum duobus Caloiris (ita præsbyteros uocant) accedit eadem die, quo terra effoditur, & ibi Ieſu Chriſti Saluatoris noſtri transfigurationem in monte Tabor celebrant, ſuas canentes pſalmodias. Verùm id non faciunt aliquam ob ſuperſtitionem, quæ ſeruari debeat, anteaquàm Lemnia terra effodatur, ſed quòd ea die transfiguratio Ieſu Chriſti celebretur. Ad

Lemnia terra quid cẽſeatur.

hæc quæ ibi foditur terra, maiori ex parte candicat, aut paulisper subrubet, & si quandoque (rarissimè tamen) etiam rubro, aureoq; colore inueniatur, Armenio bolo per omnia similis, cùm tamen Galeno in uniuersum Lemnia terra adeo saturatè rubescat, ut à rubrica nihil colore differat. quæ quidem rubrica, qua utuntur fabri ad lineas ducendas, in nonnullis Insulæ locis etiam hoc tempore è fodinis eximitur. Sed hæc Lemnia terra Galeni esse non potest, cum tangentes rubro colore inficiat. Hæc itaque me adducunt ad credendum, quòd aut ex alio colle Galeni tempore desumpta sit, qui tam longo temporis tractu, aut terræ motu, aut pluuiarum inundatione corruerit, ut in alijs quoque locis factum esse scimus, aut, quòd idem collis, cultorum diligentia, ac laboribus faciem, & naturam omnino immutauerit. Nam inter cæteras syluestres plantas Chamæleonis albi plurimum profert. Effoditur terra hoc æuo quot annis non absque quadam superstitionis nota, cùm sexta tantùm Augusti die ad hoc obeundum munus accedant, sibi certò persuadentes, nullo alio tempore reperiri posse, quæ uiribus præstet. Qui fodiunt, Græci sunt, sed astantibus Turcis, nempe Insulæ Præfecto, quem Vaiuodam uocant, & alijs ex primatibus, qui Imperatoria munia obeunt. Verùm non usque adeò fossores, qui in puteum descendunt, obseruare possunt, quin ij effossæ terræ aliquid non abscondant. Sed mirum est, quàm suauem odorem puteus ille spiret. Cæterùm non omnis, quæ in puteo habetur, terra bona est. Quo fit, ut eam quæ inter fragiles quosdam lapides pinguis, lentaq; delitescit, tantùm recipiant, eamq; præsertim, quæ calculorum sit expers. Fodiunt à solis exortu sex continuis horis, & deinde eam tantùm in imam putei partem occludunt, quam annuatim fodere solent, nec reserant, nisi ad statutam futuri anni diem. Nanque legibus cautum est, capitis pœna, ne quis illuc clam, uel palam fodendi causa accedere audeat. Verùm non multum eiusdem terræ effodiunt, cùm fodinæ ambitus non nisi paucos fossores admittere possit. Id deinde selectissimæ terræ, quod exemerunt, diligenter eluit quidam, huic muneri obeundo designatus. Ea elota in suspensos aliquot transfertur saccos, ibiq; tam diu manet, quousque tota effluat aqua. Exemptam deinde manibus miscent, eamq; tandem in maiores, minoresq; globulos fingentes, imperatorio sigillo obsignant. Demum siccari sinunt, & totam Constantinopolim in Scrinio, eodem sigillo occluso ad magnum Turcarum Imperatorem mittunt. Terra hæc in Lemno nusquam uenalis reperitur, quòd in nullius arbitrio relinquatur. Nam etsi permittatur, ut Insulæ præfectus, & alij quidam primates nonnihil obsignatæ terræ sibi accipere possint nemini tamẽ uẽdere audent, sed tantùm amicis donant. Hoc idem facit, qui terram lauat, cui ex lege sacculus donatur. sed hæc principis sigillo non insignitur. Hæc ille. quæ optimis materiæ medicæ studiosis, consideranda relinquo. Sed animaduertendum est, quòd non desunt impostores, qui terram hanc adulterent, & pro legitima uendant. Ego ex officina Rustani Bassani aliquot sphragidum globulos acceptos mihi pro thesauro asseruo, quorum aliqui albi sunt, aliqui rubent, & nonnulli humanæ carnis colorem referunt. Nec ob coloris diuersitatem fraudem aliquam uereor, cum ipse Albacarius fateatur, reperiri terram hanc ijs omnibus coloribus infectam.

Armeniæ terræ seu boli uires ex Gal.

Verùm quandoquidem in ARMENIAE *terræ sermonem deuenimus, non alienum fuerit, eius etiámnum uires referre ex Galeno, qui eas loco nuper citato in simplicium medicamentorum cènsu subdidit, sic inquiens. Armenia terra, quòd summè desiccet, ad dysenterias, & uentris profluuia, tum sanguinis expuitiones, catarrhos, ad hæc ad putrescentia oris ulcera in primis competit. Quin & eos magnificè iuuat, quibus ex capite in thoracem fluxio decumbit: quamobrem illis, quibus ex tali occasione assidua difficilis est anhelitus, ualidè prodest. Sed & eos, qui phthoe laborant, adiuuat, ulcus enim eorum desiccat, ut haud etiam tussiant, nisi in uictu peccetur non leuiter, aut ambiens de repente ad intemperiem recidat. Ac mihi uidetur, quòd sicut in fistulas sæpe conspeximus, non in alijs partibus duntaxat, sed in ipso etiam ano, ut citra collyrij immissionem, quod sordem, aut callum auferret, ipso duntaxat exiccante medicamine, contraheretur, ac clauderetur; ita quoque in pulmonis eueniat ulcere. Siquidem & ipsum ab exiccantibus iuuari medicamentis perinde conspicitur, utique cùm mediocre est, non admodum magnum. Itaque uisi sunt quidam eorum, qui talia habebant, prorsum esse liberati. Ac quidam, qui Roma in Libyam talem ob causam profecti sunt, planè se sanos esse credidere: & sanè usque ad annos aliquot inculpatè transigebant: postea uerò cùm non pari degerent cura, & cautione, reditus morbi apparuit. Hos ergo, ut dixi, bolus Armenia euidenter adiuuit. Quin & eos qui Romæ agunt, qui assiduò difficultate spirandi discruciantur, magis etiam. Porrò in magna hac peste, cuius eadem facies fuit atque eius, quæ Thucydidis memoria grassabatur, quotquot hoc medicamen bibêre, celeriter curati sunt. At quibus non profuit omnes interiere, scilicet cùm nec alio quóuis iuuarentur. Vnde colligitur, quòd ijs duntaxat non fuerit auxilio qui planè erant incurabiles. Cæterùm bibitur ex uino consistentia tenui, modicè diluto, si aut planè febri careat, aut leuiter ea teneatur: sin grauius febriat, admodum aqueo. Non tamen calore uehementes sunt febres pestilentiales. Porrò de ulceribus resiccari postulantibus quid attinet dicere, quantam uim habeat bolus hæc Armeniaca? Liberum est autem utcunque appellare uelis, siue lapidem, ut is qui mihi donauit: siue terram, ut ego; quandoquidem humidis rigari patitur. Hactenus de Armenia bolo Galenus.*

Lapidis Bezahar historia, & uires.

Sed quoniam Lemnia sphragis, & Armenia terra, quòd uenenis maximè resistant, mihi in mentem redegerunt lapidem, quem Arabes suo idiomate Bezahar uocant, & contra deleteria medicamenta miris admodum laudibus celebrant, hic locus opportunus nobis uisus est, in quo de huius lapidis historia, ac uiribus aliquid disseramus. Lapis itaque BEZAHAR, *Mauritanorum testimonio, antidotum est omnium præstantissimum, sua speciali dote, contra omnia in uniuersum uenena: utpote qui non modò haustus; sed etiam adalligatus, ita ut nudam sinistri lateris carnem contingat, omnia superet uenena. Lapis hic plurium est generum, nempe flauus, puluerulentus, qui ex albo uirescat. Præstantissimus est flauus, deinde puluerulentus. Verùm enimuero diligenter inspicere oportet, ne impostorum fallacijs decipiantur, qui hos lapides inquirunt. Sunt enim nonnulli alij lapides, qui hos facie repræsentant, sed uiribus nullis præditi. Hunc Rasis experimento ductus, miris extulit præconijs, ita de eo scribens. Lapis Bezahar est mollis, colore flauo, sapore nullo. Cuius peculiaris uis est, ut uenenis omnibus aduersetur. quandoquidem ego contra haustum napellum hoc lapide usus sum felici admodum successu. Erat autem hic colore flauo albicante, leuis, & luminis modo splendens. Equidem certò testari possum (hoc enim pluribus experimentis compertum habeo) lapidem hunc longè magis præstare aduersus deleteria uenena, quàm cætera non modò simplicia huiusce facultatis medicamenta; sed etiam theriaca dicta, & alia quæuis antidota. Subdit præterea Abdalanarach. Lapidem, quem uocant Bezahar, iam ipsi uidimus apud filios Almirama cu-*

stodis

ſtodis legis Dei: pro quo lapide is magnificam, ac propè regiam ædem Cordubæ rependit, initio belli. Lapis hic(ut diximus) ita uiribus contra uenena omnia pollet, ut non ſolùm hauſtus duodecim granorum pondere; ſed uulneri impoſitus à mortiferis quibuſcunque feris ictos, ſtatim liberet: ueneno ſudore expulſo. Idem pariter iuuamenti adfert, ſi ore aliquo tempore ſugatur. Verùm lapis hic inuentu difficilis fuerit, quòd non deſint paribus notis lapilli, qui tamen nullam uim habent aduerſus uenena. Sunt etiam, qui memoriæ prodiderint, in ceruorum oculorum angulis lapidem gigni, uiribus Bezahar prædicto haud abſimilem. Aiunt enim in orientali plaga ceruos longo ſenio confectos ſerpentes deuorare, quorum eſu(ſi uera ſcribunt) reiuueneſcunt. At ueneni ſuperandi cauſa, ſerpentibus deuoratis, in fluuiorum aquis ceruos illos mergi tradunt, capite tantùm extra aquas exerto. Iis autem ſic permanentibus, humorem quendam lentum ab eorum oculis defluì, qui tandem ſolis ardoribus in lapillos inibi concreſcit, glandis imaginem referentes. Hic itaque lapis ipſis è fluminibus egredientibus, ab eorum oculis(ut aiunt) ſtatim decidit in humum: ubi ab ijs facilè reperitur, qui rem omni diligentia obſeruarunt. Sed an hæc hiſtoria uel fabula dici mereatur, rerum naturalium ſtudioſis, & peritioribus iudicandum relinquimus. Cæterùm de admirandis Bezahardici lapidis aduerſus deleteria uenena uiribus, & ſpeciatim contra Napelli immanitatem, ſuperius in quarto libro de ipſo Napello diſſerentes fuſius diximus; & quæ uidimus retulimus. Terra Græcis λημνία γῆ, *ſeu* μημνία μίλτος, *&* σφραγὶς; *Latinis terra, Lemnia rubrica, & Lemnium ſigillum nominatur: Arabibus, Teri machtim ſeu Thim machtum: Italis, Terra Lemnia: Hiſpanis, Tierra ſellada.*

Lapidis in oculis ceruorum natus.

Nomina.

Χάλκανθον. ATRAMENTVM SVTORIVM. CAP. LXXIIII.

ATramentum ſutorium genere quidem unum & idem eſt, molle, & concretum: ſed in ſpecie differentias tres habet. Vnum nanque humoribus ſtillatim in cuniculos quoſdam colatis, concreſcit: quare ab ijs, qui Cypria metalla conficiunt, ſtillatitium appellatur. Peteeſius ipſum pinarion uocat: alij ſtalacticon, id eſt, ſtillatitium. Alterum ſimplici ratione fit in ſpeluncis: poſtea transfuſum in excauatos ſcrobes, concrementum capeſſit, quod pecton, id eſt, concretitium, propriè nominatur. Tertium dicitur coctile, & in Hiſpania fieri ſolet: ſed inutile, ac inualidiſſimum eſſe conſtat. Ratio parandi hæc eſt. Aqua madefactum decoquunt, mox in piſcinas transfundunt, & reſidere patiuntur. Hoc certis diebus coaleſcit, in complures formulas digeſtum, teſſerarum ſpeciem reddentes, quæ racematim inter ſe cohæreſcunt. Optimum eſſe creditur cœruleum, graue, [a] concretum, translucens: cuiuſmodi ſtillatitium eſt, ab alijs lonchoton nominatum. Proximum concretitium. Coctile uerò ad infectus, & denigrationes, aptius cæteris eſſe compertum eſt: ſed ad medicinæ uſum inualidius eſſe, experimenta docent. Valet adſtringere, calfacere, & cruſtas inducere. latas uentris tineas necat, drachmæ pondere deuoratum, aut cum melle linctum: uomitus ciet. aduerſus hauſta fungorum uenena, ex aqua potum auxiliatur. purgat caput aqua dilutum, & in uellere naribus inſtillatum. Vritur, ut paulò pòſt in mentione chalcitis oſtendemus.

[a] Orib. πυκνὸν, καὶ καθαρὸν. i. denſum, & purum.

CHalcanthum, quod Latini Atramentum ſutorium uocant, quoniam uitri modo pelluceat, Itali Vitreolum nominant. Duo eis genera in Hetruria. Vnum foßile, per ſeſe in terræ uiſceribus concretum, quod uulgò appellant Coppa roſa colore uario. Siquidem chryſtallo, ſapphiro, Smaragdoq; ſimile in Germania natiuum chalcanthum uidimus. Alterum factitium, cuius paßim eſt uſus, infectoribus expetitum. Præſtat hoc plus, minùsue tam pro regionum, locorum, ac cœli diſpoſitione, quàm ipſius foßilis materiæ, à qua arte conficitur. Veruntamen compertum eſt, Romanum cognomento(quanquam colore conſtet dilutiore) cætera factitij genera præcellere. Secundum locum obtinet Cyprium, tametſi huic apud antiquos palma. Quod autem è Germania adfertur, omnibus in Italia infirmius habetur: ſed quòd ſit colore cæruleo, nonnullos fallit. Cæterùm chalcanthi materiam, quoniam guſtantibus linguam uellicet, aſpero, adſtringentiq; ſit ſapore, putauerunt quidam ſulphureis, ferreis, ac æreis conſtare qualitatibus, quinetiam aluminis, nitri, ſalisq;. Chalcanthi uena, quæ foditur in agro noſtro Senenſi pluribus ſanè locis, præſertim maritimis in ſylueſtribus plerunque uallibus, terrea potius, quàm ſaxea uiſitur, colore ſubcinereo, maculis nonnullis reſperſa, quarum aliæ ferri rubiginem, aliæ æruginem, colore referunt. Hæc dum foditur, fœtidum, graueolentemq; halitum eructat, ſulphuris ferè inſtar, quam ob cauſam in concluſis, concameratisq; cuniculis nuſquam foditur, ſed aperto undique cœlo. Quippe ſi in ſubterraneis foderetur ſpeluncis, metallorum modo, ob acerrimum, fœtidiſsimumq; uaporem, foſſores noxio concluſo ſpiritu facilè interirent. Effoſſam itaque chalcanthi uenam in aceruum in longitudinem protractum, quandam ſuper aream exaggerant, ubi aperto cœlo ſex ad minus menſibus, imbribus, roribus, pruinis, ſolibusq; die noctuq; macerandum relinquunt: quo tempore ſtatutis quibuſdam diebus ligonibus, & raſtris aceruum dilacerant, ſubuertuntq; & iterum in eandem congerunt aceruationem, ut facilius hæc imbribus maceretur, coquaturq; ſolis ardoribus. Poſt hæc tectum aceruo ſuperponunt, ne amplius in poſterum pluuijs diluatur, neque ſolibus pluſquàm par ſit, inareſcat: & ita alijs ſex menſibus materiam hanc fermentari patiuntur. Eligunt deinde locum, quò facilius è propinquis fluuijs, uel fontibus ducantur aquæ: ibiq; ſub cõſtructo tecto foditur alueus, qui ligneis aſſeribus, uel lateribus, et calce adeò ſtipatur, ut indita intus aqua nullo pacto prolabi poßit. In hunc igitur alueum purißimam aquam deducunt, cui demum tantum illius chalcanthi materiæ addunt, quantum huic negotio addicti miniſtri ſatis eſſe cenſent: poſtea miſcent aliquo tempore ligneis quibuſdam inſtrumentis ad id paratis, quouſque aqua in ſe omne quod ineſt chalcanthi receperit: deinde excrementa ſubſidere ſinunt, donec aqua chalcantho prægnans claritatem concipiat. His peractis foramina quædam prope aluei fundum in latere facta, recluduntur: & inde exiliens aqua in magnum excipitur receptaculum. Hanc itaque ſumunt, & in plumbeos alueos conijciunt(cætera enim metalla ab ea eroduntur) fornacibus quibuſdam ſuperpoſitos, & igne ſubdito feruorem excitant, ſtatutis horis. Demum ferri fruſtum immittunt, uel æris: ſiquidem aiunt chalcanthum nun-

Chalcanthi genera, & hiſt.

quam concrescere, nisi huiusmodi imponantur metalla, quæ iniecta paruo tempore colliquescunt in aquam. Postquàm autem debito tempore coxerint, ignem quàm primùm è fornace eximunt, permittuntq; quiescere decoctum, quousque egelidum reddatur, ne plumbeus alueus, eo sublato, fornacis calore colliquesceret. Omnibus itaq; tepefactis, decoctam materiam eximunt, & in alueolos quosdam ligneos digerunt, ubi tandem concrescit, aluminis rupei modo, fitq; chalcanthum. Si uerò aliquid superfit decocti, quod concrescere nequeat, id totum iterum recoquunt, eadem seruata ratione. Sed longè aliter olim fiebat Cyprium chalcanthum, de quo Galenus libro IX. simplicium medicamentorum, in hunc modum scribit. Forte fortuna & chalcanthum in chalcitin transire conspexi. Asportaui enim ex Cypro & huius medicamenti ingentem copiam. Extimum eius omne post annos plus minus uiginti chalcitis effectum est, intima eius parte chalcanthi speciē seruante. Quāobrem & usque in hunc diem quod sic mutatur, asseruo, obseruans dum ad imum usque uno quoque anno procedat mutatio, ceu chalcitidis in misy, ut est antè positum. Cæterùm mirari subit de hoc medicamento, quo pacto uehementissimæ adstrictioni admista est caliditas non instrenua. Constat ergo quòd omnium maximè condire, seruareq; carnes humidas potest, nimirum caliditate humiditatem absumens, atque adstrictione substantiam contrahens, atque constipans: hoc enim opere nonnihil etiam humiditatis ipsius exprimit. Constringit uerò, desiccat, atque contrahit in sese substantiam carnis. Porrò quo tempore in Cypro diuersabar, hunc in modum medicamentum hoc colligi conspexi. Domus erat magna quidem, non tamen alta, ingressui in metallum obiecta. Ad parietem autem domus sinistrum, qui erat ingredientibus ad manum dextram, effossus erat specus in continentem collem, ea latitudine, ut tres sese uiri in eo contingerent, tanta uerò altitudine, ut uiro summè procero recto liceret incedere. Specus hic decliuis quidem erat sed non planus, & multis locis præruptus. Porrò ad finem eius quasi in stadium porrecti, lacus erat aquæ uiridis, & crassæ tepentis plenus. At in toto descensu calor similis qualis in primis balneorum ædibus percipitur: quas, quòd in eis corpora præmolliri soleant, promalacteria appellare consue uerunt. Aqua uerò quotidie guttatim ex pertuso colle destillans, quatuor & uiginti horis diei, ac noctis colligi assolet ad amphoras Romanas quasi octo. Eam aquam uincti quidam in urnas quasdam quadratas fictiles in domo ad ingressum po sita sitas, efferebant, in quibus paucis diebus concrescebat fiebatq; chalcanthum. Mihi uerò ubi ad terminum effossi specus descendissem, ubi uidelicet tepida hæc, uiridisque aqua colligitur, aeris odor uisus est suffocans, & toleratu difficilis, chalcitin, æruginemque redolens. Hæc aqua quoque gustu præferebat qualitatem eiusmodi. Ea propter, & nudi, & cum festinatione amphoras uincti exportabant, nec longiorem illic moram perferre poterant, sed celeriter recurrebant. Accensi autem erant mediocribus in specu interuallis lychni, qui nec ipsi longo tempore durabant, sed celerrimè extinguebantur. Hunc ergo specum pedetentim excauatum multis annis ab ijs tunc audiui. Hæc enim, inquiebant, aqua uiridis, quam uides ex colle in lacum manantem, sensim se ipsa minor effici solet. At ubi prope adest ut desinat, rursum uincti, quod continens est ipsius collis, persodere pergunt: eueritque aliquando olim, ut subitò quicquid perfossum esset, concideret, omnesque ad unum occideret, ac totam uiam corrumperet. Id ubi fit, alio foramini fodiendo cousque insistunt, quoad rursum aqua illis adsit. Hæc habui, quæ tibi de chalcantho exponenda censerem, & sanè fortasse non necessaria, cæterùm quæ scire præstaret, quàm ignorare. Memineris autem, quòd ad sinistram manum ingredientibus conspectum nobis dixerim metallum soreos, chalciteos, & misyos. ut ex his conijcere liceat, aquam pluuiam totius collis terram illam colluere, atque abluere, ex qua sponte quidem fiebat sory, misy, & chalcitis: & per fornaces æs, cadmia, pompholyx, spodium, & diphryges. Hæc de calcanthi historia Galenus. Ex quibus palàm fit, aquam uirescentem illam, quæ è monte in speluncam continuo stillicidio defluebat, nil aliud extitisse, quàm aquam, annuis imbribus in montem illum delapsam. Quandoquidem cùm ob sulphureos, metallicosq; uapores, uniuersa montis moles rara effecta, undique innumeris meatibus scateret, non sanè mirum uidetur, si tractu temporis laberetur in imum, secumque deferret tenuiores chalcitis, misyos, soreos, tum etiam ærariæ materiæ partes: ibidemque calefieret, ac decoqueretur, sulphureis, bituminosis, alijsque metallicis ignibus in terræ uisceribus conclusis: adeò ut tandem in cauernam illam descendens, naturæ opera id fuerit assecuta, quod factitium chalcanthum arte consequitur. Eam igitur ob causam in quadratis uasis extrà paratis proiecta ea uiridis aqua, in chalchantum coibat nulla adhibita coctionis ratione. Quinetiam opus non erat ferrum, uel æs in eam inijcere liquandum, ut concresceret, quemadmodum in factitio fit chalcantho. quippe quòd dum per ærarij montis meatus laberetur, æris innumera ramenta secum deferebat, quæ chalcitidis, & misyos, ui ab ipsa aqua contracta, in eandem liquescebant, argumento quòd æruginis modo uiridi esset colore. Ob id itaque statuendum fuerit, Cyprium chalcanthum concretum esse medicamentum ex chalciti, misy, sory, & ære conflatum. Id quod manifestè declarat Galenus, cùm ait. Memineris autem, quòd ad sinistram manum ingredientibus conspectum nobis dixerim, metallum soreos, chalciteos, & misyos. ut ex his conijcere liceat, aquam pluuiam totius collis terram illam colluere, atque abluere, ex qua sponte quidem fiebat sory, misy, & chalcitis: & per fornaces æs, cadmia, pompholyx, spodium, & diphryges. Hoc ego quoque maximè obseruaui in quibusdam chalcanthi fodinis in Tridentino agro, ubi chalcitin, misy, soryque non ambigimus reperiri copiosa. Sed cùm hæc non animaduertisset Brasauolus, uir alioqui huius ætatis clarissimus, dum imprudentiæ Galenum accusare contendit, eius sanè seipsum magis accusat. Quandoquidem ubi Galenum sibi examinandum proponit, eo scilicet loco, in quo scribit chalcanthum è Cypro à se aduectum, tractu temporis consenescens, factum esse chalcitin, dicit & factitium uulgare nostrum illud idem efficere: ueruntamen si in aqua resoluatur, iterum in chalcanthum concrescere. quod manifestè indicat in ueram non transijsse chalcitin: afferens hoc non expendisse Galenum. Verùm in hoc uidetur Brasauolus Galeni uerba haud rectè percepisse, cùm inquit, quòd aqua, ex qua Cyprium fiebat chalcanthum, terram uniuersam diluebat, è qua chalcitis, misy, soryque fiebant in terræ uisceribus. Siquidem nil aliud dixisse uoluit Galenus, quàm quòd chalcanthum efficitur, mirum sanè non est, si ea quæ tractu temporis fit ex chalcantho, eundem præbeat effectum. Neque his obstat, quòd quis dicat Cyprium chalcanthum non solùm ex chalciti fieri, sed ex misy simul, & sory. Quandoquidem (ut in proximo commentario dicemus) tria hæc chalcitis, misy, sory, ex ipsius Galeni sententia, eiusdem tum generis sunt, tum etiam facultatis. Chalcanthum sponte, & per se in terræ uisceribus conflatum, uisu sanè pulcherrimum misit nuper ad me Tridento Martinus Guidottinus diligens peritusque pharmacopola, in plures laminas per uniuersam

massam

Chalchanthi uires, & hist. ex Gal.

Brasauoli uana accusatio.

maſſam diſſectum à miſyos laminis aureis ſcintillis fulgentibus, quæ illas unam ab altera diuidunt. Quod ſanè maximum præbet indicium, chalcanthum hoc nil prius extitiſſe, quàm chalcitin, quæ Galeno teſte, miſy ſemper ſuperſtat. Cæterùm illud nil miri nobis adfert, quòd commendauerit Dioſcorides chalcanthum potum ac deuoratum ad latas alui tineas, & ad fungorum uenena, etſi medicamentum erodens, & ſepticæ facultatis habeatur. Siquidem ad eoſdem, & alios uſus hoc tempore non modò chalcanthum ipſum quidam potui exhibent in peſtilentia; ſed etiam eius oleum, quod chymiſtæ uitreis organis magna ignium ui ab ipſo chalcantho eliciunt, nullo ſanè incommodo, ſed magno ſanè iuuamento. quin etiam (ut ego expertus ſum) datur commodiſſimè ſemiſcrupuli pondere ex aqua agrimonij calculoſis, & ad ciendam remoratam urinam: Aſthmaticis quoque, & ſuſpirioſis perquàm bellè conuenit, ex Tuſſilaginis, aut hyſſopi decocto, limoſos, rubiginoſoſque dentes purgat, & nitidos reddit. ulcera maligna, & ſinus iniectum curat. In ſumma ad multa utile eſt medicamentum. Qui illud in peſte propinant, quod uulgò uocant Coppa roſa, in aqua roſarum diſſoluunt, & iterum cogunt, reiteratis tribus, aut quatuor uicibus: dantque, obolum, uomitum concitantes.

Nomina.

Quod Græci χάλκανθον, Latini quoque Chalcanthum, & Atramentum ſutorium uocant: Mauritani, Calcantum, Calcant, Calcand, ſeu Alcalcadis: Itali, Vetriolo: Germani, Kupfer uuaſſer: Hiſpani, Caparoſa: Galli, Coperoſe.

Χαλκῖτις. CHALCITIS. CAP. LXXV.

CHalcitis præfertur ſimilis æri, friabilis, nec lapidoſa, nec inueterata, intercurſantibus oblongis uenis, ſplendentibusque. Huic abſterſoria uis ineſt, excalfaciens, & cruſtas ulceribus obducens: purgat, quæ oculis, & eorundem angulis hærent. In genere leuiter erodentium eſt. Ad ignem ſacrum, & ulcera, quæ ſerpunt, efficax eſt. Sanguinem è uulua, & naribus erumpentem, cum ſucco porri ſiſtit. Gingiuarum uitia, depaſcentia ulcera, tonſillasque eius farina compeſcit. Vſta, & cum melle trita oculorum medicamentis longè utilior redditur. Callum genarum, & ſcabritiam abſumit, abſtergetque. Fiſtulas tollit, collyrij modo in eas adacta.

Pſoricon.

Fit ex chalcite medicamentum, quod Pſoricon uocant, duabus eius partibus, cum una cadmiæ additis, & ex aceto tritis. oportet autem in fictili obruere fimo diebus quadraginta, per Caniculæ ardores: ſic enim fit acrius. idem quod chalcitis poteſt. Alij pares utriuſque portiones in uino terunt, & eadem proſequuntur. Vritur chalcitis fictili nouo uiuis carbonibus ſuperpoſito. Modus autem uſtionis in humidioribus eſt, dum ipſa chalcitis bullas excitare deſierit, & perfectè inaruerit: in reliquis uerò, dum mutata in floridum colorem fuerit, & ſanguineum aut miniatum colorem contraxerit, tum demum eximenda eſt. Inſidens autem ſpurcitia flatu expellenda, mox reponenda. Torretur etiámnum perflatis carbonibus, uſque dum luteo colore palleſcat: aut fictili ſubditis candentibus prunis, ſubinde uerſata, donec igni conflagret, & colorem mutet.

Μίσυ. MISY. CAP. LXXVI.

MIſy aſſumendum natione Cyprium, auri ſimile, durum, quod friando auri colorem imitatur, & ſtellæ modo ſplendet. Vim habet, & uſtionem, cum chalcitide eandem, præterquam quòd pſoricum ex eo non conficitur, exceſſus, defectusque ratione tantum differens. Aegyptium autem cæteris præſtat, utpote quod efficacius habeatur, ſed ad ocularia medicamenta multò ſupradicto inferius.

Μελαντηρία. MELANTERIA. CAP. LXXVII.

MElanteria geminæ eſt originis. quædam in faucibus cuniculorum, quibus æs eruitur, ſalis modo concreſcit. Alia uerò in ſumma facie ſupradictorum locorum coit, quæ terrena eſt. Quinetiam inuenitur in Cilicia, & alijs quibuſdam regionibus, foſſilis quædam. Præſtat quæ ſulphuris colorem trahit, læuis, pura, æquabilis, & quæ contactu aquæ confeſtim nigreſcit. Vim cauſticam eam obtinet, quam & miſy.

Σῶρυ. SORY. CAP. LXXVIII.

SOry exiſtimarunt aliqui melanteriam eſſe, aberrantes: ſiquidem ſui generis eſt ſory, ei non abſimile. Verùm ſorei uirus ineſt graue, & nauſeam mouens. Inuenitur etiam in Aegypto, & alijs quibuſdam regionibus, ut in Libya, Hiſpania, & Cypro. Præfertur Aegyptium, quodque frianti nigrius apparet, in multa foramina dehiſcens, ſubpingue, inſuper adſtringens, & olfactu deuoratione que magnum uirus olens, ita ut ſtomachus in uomitiones effundatur. Quod autem friatum ſcintillas miſyos modo non emittit, & alterius generis eſſe, & inualidum, cenſendum eſt. Vim, & uſtionem ſupradictis ſimilem habet. dolori dentium cauernis inditum medetur: eoſque labantes firmat: iſchiadicis ex uino infuſum auxiliatur: illitum cum aqua, uaros extinguit. Medicamentis admiſcetur, quæ capillos denigrant. Hæc autem ferè omnia, & alia, quæ uſtionem experta non ſunt, peruſtis ualidiora eſſe exiſtimantur: præter ſalem, & uini fæcem, nitrum, calcem, & conſimilia, quæ cruda remiſſiora ſunt. combuſta enim uiribus efficaciora redduntur.

Tametſi

Chalcitis, misyos, soreos, & melanteriæ cōsideratio.

TAmetsi antea scripserim chalcitim, Misy, sory longis iam seculis latuisse, adeò, ut perpauci, uel potius nulli essent in Italia, qui hæc legitima se uidisse affirmarent; postea tamen, & ipsius chalcitis & Misy quoque plurimum, ex Ducatu Brūsuicensi ad me allatum est, dum hîc Pragæ sum in Aula serenissimi Archiducis Ferdinandi. Atqui primus qui Misyos frustum sanè pulcherrimū, aureis emicans scintillis, quin & Chalcitidis, & Soryos, quibus etiam chalcanthum adiunctum erat, misit ad me Tridento Martinus Guidottinus pharmacopola rei herbariæ, & metallicæ studiosus. Inuenta autem hæc sunt in quibusdam chalcanthi fodinis in Tridentino agro, quibusdam montibus non longè à Leuigo pago. Verùm legitimam Melanteriam iandiu inuenimus in compluribus metallorum tumulis.

Brasauoli error.

Porrò putat Musa Brasauolus, medicus nostri temporis celebris, chalcanthum nobis Romanum uocatum, uerum esse Misy, quod tamen ueritati, & rationi maximè repugnare uidetur. Quandoquidem præter id quòd aurum colore minimè imitatur, minusque cùm frangitur, aureis fulget scintillis, sed uitream tantùm refert substantiam, palàm certè omnibus est, Galeni testimonio, Misy factitium non esse medicamentum, sed sponte & per se factum in terræ uisceribus. Ipse enim libro IX. simplicium medicamentorum, de chalcantho scribens inquit. Memineris autem, quòd ad sinistram manum ingredientibus conspectum nobis dixerim metallum soreos, chalciteos, & misyos. ut ex his conijcere liceat, aquam pluuiam totius collis terram illam colluere, atque abluere, ex qua sponte quidem fiebat sory, chalcitis, & misy: & per fornaces æs, cadmia, pompholyx, spodium, & diphryges. Præterea idem de sory, chalcitide, & misy disserens testatur (ut latius inferius patebit) dum in eorum ingrederetur metallum, quasdam intus se conspexisse ueluti zonas, alias super alias in longum porrectas, numero tres: quarum infima erat ipsius soreos, super quam erat altera chalciteos, suprema uerò misyos. Id quod manifestè ostendit, tria hæc sponte in terræ uisceribus fieri, non autem ullo artificum ingenio, ut Romanum chalcanthum fieri nemo non intelligit. Constat præterea nullam factitij chalcanthi speciem esse posse misy, quòd scripserit Galenus chalcitin transire in misy, non autem misy in chalcitin. Idcirco cùm Galeni testimonio, & uulgari experientia omnibus perspicuum sit, non tantùm Romanum chalcanthum, sed omne, cuiuscunque generis tractu temporis degenerare in chalcitin, nullo pacto fuerit censendum, Romanum chalcanthum esse misy. Vnde rectius fortasse dicere potuisset Brasauolus, chalcanthum soreos magis speciem referre, quàm misyos. Nam (si tantæ authoritatis apud doctißimos quosq; medicos fuerit Galenus) quemadmodum chalcitis uertitur in misy, ita & sory transit in chalcitin.

Misyos, & cognatorum hist. & uires ex Galeno.

Sed ut omnibus huiusce facultatis studiosis hæc admiranda naturæ uis clarius innotescat, audiant, quæso, Galenum de re hac disserentem lib. IX. simplicium medicamentorum his uerbis. In metallo Cypri, cuius modò mentionem feci, in montibus Solorum, domus erat ingens, cuius ad parietem dextrum, sed ad nos utique, qui ingrediebamur, sinistrum, introitus erat in ipsum metallum, in quo quasdam conspexi in longissimum porrectas ueluti zonas, alias super alias numero tres: infima erat ipsius soreos, super quam erat altera chalciteos, suprema misyos. Cæterùm id temporis præfectus metalli his commonstratis: Sicut, inquit, nunc aduenis in cadmiæ fornacariæ inopia, ita horum trium admirandas has uides diuitias. Itaque ego cùm eius multum accepissem, primùm quidem in Asiam, deinde Romam attuli, & usque modò habui, elapsis iam annis plus minus triginta. Et forte quadam absolutum fuit hoc opus ad usque octauum librum, ante annos uiginti, nec adiectus fuit nonus hic, partim quòd lapides quosdam nondum conspexissem, partim ob alia negotia, quæ mihi interea temporis obuenere. Nunc autem cùm nonum hunc librum cæteris addere pararem, interea fortè fortuna mihi accidit res spectatu longè pulcherrima, ac si quispiam eo studio, ac industria magno cum artificio effecisset. Nam cùm misy opus haberem, ad medicamen quodpiam præparandum, bolum eius accepi, quam ferè plena manu teneas, qualem sanè consistentiam misy non admodum solet habere, cùm in parua frustula diuidatur. Miratus itaque insolitam eius condensationem, bolo facta extimum quidem misy circunquaque reperi, eius quod intus erat, uelut efflorescentiam. Porrò sub eo inter chalcitin uidelicet, & misy, quiddam erat medium uergens ex chalcite ad misy, ex dimidio iam commutatum: principio enim bolus fuerat chalciteos: cæterùm quod in alto erat, perfecta erat chalcitis, nullam dum alterationem experta. Hoc igitur ubi uidissem, cogitatione repetens, & in metallo ita super chalcitin nasci ipsum misy, ut ærugo super æs, in mentem subijt inspicere, quod seruabatur adhuc apud me reliquum ipsius soreos, nunquid & ipsum ullam accepisset mutationem in chalcitin: & nonnihil certè apparuit suspicionis, ut uideretur & ipsum fortè longo tempore mutationem in chalcitin posse accipere. Itaque mirum non est tria hæc medicamenta eiusdem genere facultatis esse, sory dico, chalcitin, & misy, tenuitate, & crassitudine partium inter se diuersa. Crassissimum enim est inter ipsa sory, tenuissimum, misy, mediam utriusque facultatem habet chalcitis. Adurunt uniuersa hæc tria, & eschara quas uocant, efficiunt. Attamen etiam si urant, nonnihil quoque adstringunt. Cæterùm misy admotum carnibus duris, minus chalcite mordicat, tametsi ea non minus sit calidum: uerùm id habet, quòd tenuium partium essentia sit. Porrò cùm utraque hæc in decoctionibus fundantur, & magis chalcitis, quàm misy; sory tamen non liquescit, nimirum quòd lapidosius sit, ac uehementius compactum, sicut rursum misy, quia à congenito calore elaboratius est, ac proinde siccius chalcite, idcirco meritò quoque ægrius liquescit. Et libro IIII. de compositione medicamentorum per genera, idem Galenus ita scribit. Misy, & sory, ut didicistis, chalcitidi genere cognata sunt, ex una ut dicam radice producta, tenuius tamen apparet misy, ac minus mordax & urens, crassius sory est, & utroque siccat imbecillius.

Nomina.

Χαλκῖτις ut Græcis, ita etiam Chalcitis Latinis dicitur: Arabibus, Colcotar, seu Cholchotar: Italis, Chalcitis. Μίσυ uerò Græcè, Misy item Latinè uocatur: Arabicè, Zeg, siue Zagi: Italicè, Misi. Quæ deinde Græcis μελαντερία, Melanteria pariter Latinis appellatur: Arabibus, Bitirias, & Maltina: Italis, Melanteria. Quod denique σῶρυ Græcè, sory similiter Latinè dicitur: Arabicè, Surie, Alsurie, seu Alsuri: Italicè, Sori.

Διφρυγές. DIPHRYGES. CAP. LXXIX.

DIphrygis tria genera esse creduntur. Quoddam enim metallicum est, quod in Cypro sola gignitur: lutosum nanque extrahitur, ex luto cuiusdam inibi specus: extractum sole siccatur, mox circumpositis sarmentis uritur. diphryges ideo uocatum est, quòd & à sole, & à sarmentis uratur, arescat, & ferme

& ferme torreatur. alterum perfecti æris quaſi ſubſidens fæx eſt. ſiquidem poſt frigidæ aquæ offuſionem, ut ſuprà retulimus, cùm de flore æris differeremus, ſublato ære, fornacum ima parte cohærens id genus inuenitur, & adſtrictionem, & guſtum æris habens. Tertium ſic fit. Lapidem pyriten, ut calcem multos dies cremant in camino: cùmque colorem rubricæ contraxerit, eximentes recondunt. Quidam tradunt hoc ex ſola materia, quæ lapidem æris gignit, fieri: quando in dictis areis aſſata, & in ſcrobes tumulata peruritur. tunc enim ambientem ſcrobis locum comprehendit, & exemptis lapidibus nihilominus inuenitur. Præfertur, quod ſaporem æris reddit, æruginisque, adſtringens, & uehementer exiccans linguam: quod ſibi exuſta ochra non uendicat, quæ cremata diphrygis uice uænit. Vis eius adſtringere, perpurgare, extergere, ſiccare, excreſcentia conſumere, ulcera ſerpentia, & quæ cacoethe uocant ad cicatricem perducere. Suppurationes terebinthina, aut cerato exceptum diſcutit.

Diphrygis con ſideratio.

Diphrygis genus illud, quod perfecti æris quaſi ſubſidens fæx eſt, poſt frigidæ aquæ offuſionem, ut Dioſcorides inquit, ſæpe ac ſæpius uidimus in ærarijs fornacibus, Tridentino agro, & comitatu Tirolenſi, ac inde etiam nobiſcum detulimus. Sed quod è luto in Cyprio illo ſpecu foditur, uriturq; ſarmentis: quod item è pyrite lapide calcis modo exuſto conflatur: quod demum ex ſola æris materia fit, cùm in areis aſſatur, & in ſcrobes translata peruritur, hactenus mihi uidere non licuit: nec eorum, quod ſciam, ſpeciatim meminit Galenus, qui libro IX. ſimplicium medicamentorum de Diphryge in hunc modum diſſeruit. Diphryges miſtam habet tum qualitatem, tum facultatem: habet enim in ſeſe quiddam & mediocriter adſtringens, & mediocriter acre: quamobrem ulcerum rebellium optimum medicamentum eſt. Conuexi autem & huius medicamenti uim ingentem ex Cypri Solis, ubi metallum ab urbe abeſt, quaſi triginta ſtadijs. Proiectum erat enim in medio ſpatio ædium, quæ ante metallum extructæ erant, & uici, qui ei ſubiacet. Cæterùm præfectus, ac procurator metalli, id quod poſt cadmiam reperiretur, eſſe dicebat inutile: itaque abijci, non ſecus atque uſtorum in foco lignorum cinerem. Verùm hoc mihi ad multa utile factum eſt medicamentum, tum ad putreſcentia oris ulcera, ſiue per ſe, ſiue cum melle, cui de tracta ſit ſpuma, tum ad anginam, uidelicet ubi iam per adſtringentium medicaminum auxilium conſtitit, quod influebat. Præterea columellam ubi præſecuiſſem, ipſo ſolo, & ſtatim, & uſque ad cicatricem ſum uſus: ac frequenter exactè occluſam efficit cicatricem tum huius particulæ, tum omnium adeò exulceratorum: ſic in ulceribus omnibus pudendorum, atque ani. Vſus autem ſimilis eſt in oris ulceribus: ſiquidem eæ partes eiſdem ferè medicamentis gaudent, nimirum calidæ ſimiliter, & humidæ. Et libro IIII. de compoſitione medicamentorum ſecundum genera, ſic inquit. Porrò diphryges appellatum pharmacum, ulceribus ægrè humiditatis uitio ad cicatricem uenientibus aptiſſimum eſt: ualdè nanque ſiccat, etſi modicè mordeat. Enimuerò id quoque præter acrem tum qualitatem, tum potentiam uim habet adſtrictoriam. Quod Græcis διφρυγὲς, Latinis item Diphryges, Arabibus Diphrigis, Italis Diphrige nominatur.

Hiſtoria, & uires ex Gal.

Nomina.

Ἀρσενικόν. AVRIPIGMENTVM. CAP. LXXX.

AVripigmentum in eiſdem metallis, quibus ſandaracha, gignitur. Optimum exiſtimatur cruſtoſum, aureo colore micans, nulli materiæ permiſtum, in ſquamas fiſſile: quale in Myſia Helleſponti naſcitur. Huius duo genera fluxerunt. unum ſuprà dictum eſt. Alterum glandis effigie, pallidum, & colore ſandaracham imitans, globoſum ex Ponto, & Cappadocia defertur: quod etiam ſecundum locum tenet. Torretur in teſta noua, uiuis carbonibus ſubiectis, aſſiduoq; uerſatur, donec igne flagret, & mutet colorem: deinde refrigeratum, tritumque reconditur. Vim habet adſtrictoriam, & erodentem. Cruſtas cum uehementi uredine, & uiolento morſu excitat. reprimit quæ excreſcunt, & capillos euellit.

Σανδαράχη. SANDARACHA. CAP. LXXXI.

SAndaracha probatur rufa, & [a] ſaturatior, & aliena materia uacans, friabilis, cinnabaris colore, ſulphuris uirus redolens. Dos eadem, & uſtio, quæ auripigmento. Explet alopecias, reſina excepta: & ſcabros ungues cum pice eximit: contra phthiriaſin ex [b] oleo efficax eſt: tubercula cum adipe diſcutit. Prodeſt ad narium, oriſque ulcera, & cæteras papularum eruptiones cum roſaceo: item condylomata. Datur ex mulſo, purulenta extuſſientibus. ſuffitur quoque cum reſina, aduerſus ueterem tuſſim, rapto per fiſtulam nidore: uocem expedit cum melle delincta: ſuſpirioſis cum reſina in catapotio optimè datur.

a Meum, & Orib. ἐνανθῆ. i. florida.

b Drag. ad μέλιτι καὶ.. i. melle &

Auripigmenti, & Sandarachæ conſid.

AVripigmentum, & Sandaracha, medicamenta ſunt eiuſdem tum generis, tum facultatis, nec inter ſe in alio differunt, quàm quòd alterum magis, alterum uerò minus excoctum fuerit in terræ uiſceribus, ubi gignuntur. Vnde etiam ſequitur, quòd alterum altero tantùm uirium tenuitate præſtet. Quandoquidem nil aliud eſt ſandaracha, quàm auripigmentum, quod maiori naturæ coctione colorem rubeum contraxit, & tenuius effectum eſt. Id quod periculo arte facto uerum deprehenditur. quippe ſi fictili, uel uitreo uaſe uratur auripigmentum, ſubſtratis candentibus prunis, breui (ut mihi pluries experientia compertum eſt) flammeum, & ſummè rubens contrahit colorem: perinde ac ſandaracha: eoq; magis, quò plus calorifici ignis arte fuerit expertum, quàm ipſa ſandaracha naturæ ui fuerit aſſecuta. Sandaracham ſummè rubens uidimus primùm Venetijs in officinis, ubi auripigmentum, & cæteri uæneunt colores pictoribus expetiti. Veruntamen animaduertendum eſt (ut ſuperius libro primo diximus) quòd hæc illa uulgaris Sandaracha non eſt, quam Vernicem ſcriptoriam officinæ

ficinæ appellant: ſiquidem nil aliud hæc eſt, quàm gummi iuniperi. Errorem autem fecere neoterici illi, qui Mauritanorum nomina ſecuti (ijs enim gummi iuniperinum ſandarax dicitur) idem gummi ſandaracham nominauerunt: ita nomina turpiter confundentes, ut imperitis ſæpe grauiter in rebus ipſis errandi præbeant occaſionem. Quamobrem ubi in Arabum monumentis, uel eorum, qui Arabicam factionem in omnibus ſequuntur, medicamentum aliquod repertum fuerit, quod Sandaracham excipiat, de iuniperi gummi perpetuò intelligendum erit: ubi uerò id in Græcis codicibus inuentum fuerit, ea quidem ſine controuerſia erit aſſumenda, de qua hîc diſſerit Dioſcorides. Vocauerunt præterea recentiorum nonnulli Sandaracham quoque Sandycem, quam è combuſta ceruſſa conficiunt, quòd fortaſſe hæc colore admodum rubeſcat. Sed hæc ab illa (ut ſuprà retulimus, cùm de ceruſſa ſermonem haberemus) uiribus, & qualitatibus plurimùm diſſidet. Eſt & Sandaracha ceraginoſi mellis genus, ſi Plinio credimus, qui libro XI. cap. VII. eius meminit.

Arſenicum cryſtallinum.

Cæterùm illud non eſt ſilentio prætereundum, quòd Arſenicum officinis cryſtallinum uocatum, ideo quòd cryſtalli modo pelluceat, non fit per ſeſe, nec ſponte naſcitur in auripigmenti fodinis (ut ſcribit Vannoccius ciuis meus in ſua pyrotechnia, qui nos aliâs eius fidem ſecutos, in hunc ſuum errorem deduxerat) ſed arte ex auripigmenti ſcobe admiſto ſale. Sumunt enim artifices auripigmenti ſcobem, & cum pari ſalis pondere miſcent, teruntque ſimul, & ſubinde operculatis fictilibus huic operi inſeruientibus, ignium ui tandiu coquunt, quouſque id omne in ſublime feratur, & operculo adhæreat, concreſcatque in lapidem: idque toties repetunt, donec adeò purum efficiatur, ut cryſtallum referat.

Auripigmenti, & Sandarachæ uires ex Gal.

Auripigmenti uires reddidit Galenus lib. IX. ſimplicium medicamentorum ſic inquiens. Arrhenicum, ſiue arſenicum facultatis eſt cauſticæ, ſiue urentis, idque tam combuſtum, quàm uſtionis expers. Cæterùm id conſtat uſtione reddi tenuiorum partium. Vtuntur porrò eo, ceu adurente ad denudandam pilis partem quámuis. Verùm ſi diutius inhæreat, nec cuti etiam ipſi parcet. Idem de ſandaracha eodem libro ſcribens, inquit. Sandaracha urentis eſt facultatis, ceu arſenicum quod uocant. Meritò itaque eam digerentibus facultatibus commiſcent, atque extergentibus.

Nomina.

Metallicum, quod Græci ἀῤῥενικὸν & ἀρσενικὸν, Latini Arſenicum, Arrhenicum, & Auripigmentum uocant: Mauritani, Harneth, ſeu Zarnich: Itali, orpimento: Germani Auripigment, & operment: Hiſpani, Oropimente. Quæ uerò σανδαράχη Græcè, Sandaracha Latinè pariter & Italicè uocatur: Arabicè, non ſecus atque auripigmentum, Harnet, & Zarnich.

Στυπτηρία. ALVMEN. CAP. LXXXII.

Aluminis omne ferè genus in Aegypto, & in eiſdem metallis inuenitur: etenim ſciſſile quoddam quaſi flos gleboſi intelligitur. Gignitur & in alijs quibuſdam locis, in Melo, in Macedonia, in Liparis, Sardinia, Hierapoli Phrygiæ, Aphrica, Armenia, & pleriſque alijs regionibus, ſicut & rubrica. Plurimæ eius ſpecies: uerùm ad medendi uſum ſciſſile, rotundum & liquidum expetuntur. Optimum eſt ſciſſile, præſertim recens, candidiſſimum, guſtu perquàm adſtringens, graue olens, calculorum expers, nec glebuloſè aut aſſuloſè compactum, ſed ſigillatim in capillamenta quædam caneſcentia dehiſcens: quale eſt, quod trichites, quaſi capillare nominatur, in Aegypto natum. Reperitur quoque lapis huic alumini perſimilis, qui guſtus iudicio dignoſcitur, quòd non adſtringat. Damnatur in rotundi genere, quod manu confictum eſt: ſed ex figura deprehenditur. Aſſumendum autem ſuapte natura rotundum, bullis turgens, albo propius, atque ualidius adſtringens, præterea nonnihil palloris cum quadam pinguitudine præ ſe ferēs, ſine arenis, friabile, natione Aegyptium, aut ex inſula Melo. Liquidi probatio, ut ſit lympidum, lacteum, æquale, & ſemper ſucco madens, ſine lapidibus, atque [a] quendam coloris igniculum expirans. Vim habent excalfaciendi, ſtringendi, & expurgandi, quæ caliginem pupillis oculorum offundunt. genarum carnem, cæteraſque excreſcentias extenuant. Sciſſile rotundo efficacius intelligitur. Vri, & torreri chalcitidis modo debent. Putreſcentia ulcera compeſcunt: ſanguinis fluxiones inhibent: gingiuas humore prægnantes comprimunt; motus dentium cum aceto, & melle firmant. Proſunt cum melle ulceribus oris, eruptionibus papularum, & fluxionibus aurium cum ſanguinalis herbæ ſucco. Lepris conueniunt cum braſſicæ folijs, aut melle cocta: item pruritui, & unguium ſcabritijs, pterygijs, & pernionibus, aſperſa cum aqua. Valent cum aceti fæce, & galla, pari pondere cremata, ad phagedænas ulcerum: & cum ſalis duabus partibus, ad uitia, quæ paſcunt. furfures, cum eruo, & pice illita abſtergunt: ad lendes, pediculos, ambuſta, cum aqua illita auxilio ſunt. Contra tumores, & graue alarum, inguinumque uirus illinuntur. Ex Melo autem aduectum, mulieribus præſtat ne concipiant, ante coitum ori uuluæ inditum: partus quoque extrahit. gingiuis, ſi caro excreuit, uuis ac tonſillis accommodantur: ori, auribus, & uerendis, cum melle illinuntur.

[a] Orib. τυρῶδες, non τυρῶδες legit. i. caſei odorem ſpirans.

Aluminum cõſideratio.

Tametſi ſcripſerit Dioſcorides plurima eſſe Aluminis genera; non tamen plura, quàm tria hoc loco ſtatuit recenſenda, nempe ſciſſile, rotundum, & liquidum: quòd fortaſſis ſuo tempore ijs tantùm uterentur medici. Veruntamen hac ætate officinæ complura habent genera, quanuis rotundo, & liquido careant: nimirum Rupeum, quod uulgò uocant Alume di rocca: ſquamoſum, quod uulgò dicunt Alume ſcagliolo: item è uini fæce confectum: necnon illud, Catinum ijſdem uocatum: quibus accedit, quod plumeum appellant. quod tamen legitimum ſciſſile non eſt, etſi iandudum cum cæteris rei metallicæ ſtudioſis crediderim ſciſsile alumen nil aliud eſſe, quàm quod uulgò officinis uocatur Alume di piuma. Sed hoc (ut poſtea dicetur) nil aliud nunc eſſe cenſemus, quàm lapidem amiantum; quòd guſtu non ſit adſtringenti, ſed acri, quòdque igne nunquam comburatur, quod eſt amianti lapidis proprium. Legitimum alumen ſciſſile Piſis miſit ad me hoc anno clariſſimus medicus Lucas Ghinus, notis omnibus refertum, quas illi reddidit Dioſcorides, & guſtu admodum adſtringens. Quo poſtea factum eſt, ut diligentius exploratis plumei aluminis tum notis, tum qualitatibus, facilè deprehen-

Braſauoli opinio reprobata: item Fuchſii error.

prehenderim plumeum hoc non eße ſciſſile. Cæterùm Braſauolus de alumine diſſerens in ſuo ſimp.med.examine, nil aliud liquidum eſſe contendit, quàm rupeum. Sed ab eo, licet uiro eruditißimo, uariat opinio noſtra. Nam quòd ego in Alumerijs Pontificis maximi in Romano agro prope Tolſam per biennium moram duxerim, eo nimirum tempore, quo Auguſtinus Chiſius opulentiſſimus mercator ciuis meus, illas aluminis fodinas à Pontifice emerat, ampla ſanè mihi fuit facultas tum uidendi, tum etiam diſcendi, quo artificio, quave ratione, rupeum conflaretur alumen. Quamobrem facilè teſtari poſſum rupei aluminis materiam liquidam, fluxilemq; non reperiri, ſed lapideam: quinetiam nõ exponi æſtiuis ſolibus exiccandam, ut putat Braſauolus, quod ſic (ut ipſe inquit) ſcripſerit Plinius liquidum fieri, & addenſari. In eodem Braſauoli errore uerſatur etiam Fuchſius medicus alioqui eruditißimus, quippe qui putat libro de compoſitione medicamentorum Alumen liquidum eſſe illud, quod officinis rupeum, uel rochæ uocatur. Fit itaque Rupeum alumen ex duriſſimo quodam lapide, cuius duo obſeruauimus genera: alterum durius, & rufeſcens: alterum uerò mitius, & candicans. Quod autem è candido fit lapide, albedinem ſeruat, & cryſtalli inſtar translucens conſpicitur. Alterum uerò contrà rufeſcit, & maiore acrimonia pollet, uiſiturq; ſordidius. Expetitur candidum ſericeorum ſtaminum infectoribus: item ijs, qui præſtantiora lanarum uellera coccineo colore tingunt, quòd altero nitidius, minusq; acre habeatur. Foditur aluminis lapis è rupe quadam aperto undique cælo, non autem in concameratis cuniculis. Ingens ibi foſſorum caterua perpetuò commoratur, qui partim mucronatis ligonibus ex ualidiſſimo chalybe temperatis, partim ferreis malleis, ipſisq; ingentibus, partim acutiſſimis cælis, cuneisq; hunc lapidem frangunt, lacerant, ſcindunt, conterunt, ac diducunt, ea demum ratione, qua lapicidæ operantur in ingentibus lapidum, marmorumq; fodinis, quæ ad magna effodiuntur ædificia. Transferuntur deinde confracti lapides in fornaces calcarijs ſimiles, ubi ualidiſſimis ignibus, eo ſanè modo, quo calx, nocturno præſertim tempore inuruntur duodecim, aut ad ſummum quatuordecim horarum ſpatio: quippe ſi diutius urerentur, cuncta aluminis materia inareſceret. Poſtquàm autem refrixerint, plauſtris in ampliſſimas areas ſub dio, & ſolibus eos comportant, ibiq; in planos componunt aceruos, hortorum toris perſimiles, ſed longè, lateq; grandiores, latiore fundamento, quàm uertice. Compoſitis igitur hoc modo in areis aceruis, aquam quæ utrinque continuò excurrit, in lapidum aceruos mittunt, quibusdam excauatis inſtrumentis, è ligno conflatis, ijs perquàm ſimilibus, quibus nautæ ſuis è ſcaphis aquam eximunt; id tribus, aut quatuor uicibus quotidie repetentes, donec diuturna aquæ affuſione, peruſti lapides uſqueadeò macerentur, ut in terram quandam lentore madidæ argillæ ſimilem, permutentur: quod tamen non fit, niſi aqua perluantur, ad trigeſimum ſextum, aut quadrageſimum uſque diem. Excauant præterea ligonibus terram hanc, & ad fornaces cortinasq;, quas caldarias uocant, curribus item conuehunt. Sunt autem caldariæ ſic dictæ cortinæ admodum capaces, & ſuper ampliſsimum æneum fundum patinæ inſtar, ſuppoſitam fornacẽ prius extructam undique operientem, ex lateribus, & calce fabricatæ, & cruſta quadam pertinaci undique circumlitæ. Has itaque aqua replent, aquæ ductibus eò deducta: deinde in ſubſidentem fornacem, ualidißimum ſuccendunt ignem, ut demiſſa ferueat aqua. Hoc cùm factum fuerit, comportatam ex areis terram in feruentem aquæ alueum conijciunt. Aſtant utrinque bini robuſtiſſimi artifices, qui ueluti remigantes, magnis quibuſdam ligneis inſtrumentis (palas uocant) continuò immiſſam terram aquæ commiſcent, quouſque aqua omnem aluminis materiam in ſe conceperit. Subinde terræ recrementum inſtrumentis iam dictis trahunt ex aluei fundo, per propinquam ibi feneſtram in quendam aquæ riuulum proijciunt aliò deducendum. Quo facto iterum nouam ſuperindunt terram, modo quo diximus commiſcentes, & recrementum auferentes. quod tandiu proſequuntur, quouſque intelligant aquam tantum aluminis materiæ ſibi aſciuiſſe, quantum ſat fuerit. Demum parumper quieſcere dimittunt, ut ſi quid recrementi ſit, in imum deſcendat. Mox calentem aquam alumine refertam extrahunt, & ſuis aquæductibus ad id paratis in magnas quaſdam capſas ex querna materie factas transferunt. Ibi enim octo dierum termino alumen conficitur internis parietibus inhæreſcens adamantinis mucronibus ſimile, & cryſtalli inſtar pellucidum, ad quatuor, aut quinque digitorum craßitiem. Alumine porrò ita concreto, lixiuij reliquum (ſic enim uocant decoctum) à quo ſeceßit alumen; ijsdem aquæductibus è capſis illis eximentes, ad caldarias ita eis uocatas, remittunt, id ſcilicet, quod clarum defæcatumq; ſit: nam turbidum, & recrementitium, aperto foramine in receptaculi fundo, tanquam inutile per riuulum deferri, & delabi ſinunt. Poſt hæc aluminoſum recrementum, quod minutis particulis granorum tritici inſtar ad fundum reſedit, ad cortinas illas magnas iterum diſcoquendum comportant. Demum capſæ fundo ſcopis omni ex latere mundato, quibuſdam ferreis, ligneisq; inſtrumentis concretum in parietibus alumen diducunt, diductumq; eximunt, & exemptum in uimineas fiſcellas conijciunt, & in quodam aquæ alueo lauant, fiſcellis in aquam demerſis. Eximunt poſtea, & aqua excolata in aceruum domibus aſſeruant, ſalis modo. Ex his itaque omnibus apertißimè cognoſci poteſt, rupeum alumen nullam habere cum liquido cognationem. Quandoquidem aſſerit Plinius libro XXXV. cap. XV. fieri liquidum ex aqua limoque, hoc eſt terræ exudantis natura: corriuatum hyeme, æſtiuis ſolibus maturari. probari autem quod limpidum lacteumque ſit, ſine offenſis fricantium, cum quodam igniculo caloris. Si uerò adulteratum ſit, deprehendi ſucco mali punici: quòd ſyncerum ea miſtura nigreſcat. Sed hæc non inueniuntur in rupeo, ut quod magis glaciem, cryſtallumq; referat, quàm lac: fiat item ex durißimo lapide, non ex limo: nec affuſo punici ſucco nigreſcat, ſed longè magis pelluceat. Hinc igitur fit, ut non modò à Braſauolo diſſentiam, & à Fuchſio uiris alioqui citra controuerſiam doctißimis; uerùm etiam à Cornario, quòd & ipſe in commentarijs in Galeni libros de compoſitione medicamentorum ſecundum locos, Braſauolum fortaſſe ſecutus, ſcripſerit, Rupeum alumen, quòd uulgò uocant Alume di rocca, eſſe liquidum Græcis uocatum. Verùm enimuero liquidum Alumen, quin & ſciſſile, rotundum, placites, & plinthites nuper ad me miſit Bartolomæus Maranta Apulus, medicus apprimè eruditus, & medicæ materiæ ſtudioſus, atque diligentiſſimus inquiſitor, qui ex ſeſe Puteolis Campaniæ iampridem hæc omnia aluminum genera comperit, quæ ſanè nullis, ni me fallit iudicium, notis à legitimis diſſident. Huic ergo uiro eorum aluminum cognitionem libentißimè acceptam refero, & quas poſſum ago gratias. Scio tamen ijs ingentes deberi, qui ut ipſe ſua inuenta, cum alijs quoque communicare non grauantur. Liquidum item Alumen ex Ilua Tyrrheni inſula aduectum, quodq; manibus ductum lenteſcit, antea ad me miſerat clarißimus medicus Lucas Ghinus, Plinianæ deſcriptionis notis omnibus reſpondens, adeoq; adſtringẽs, ut

Aluminis rupei faciendi ratio.

Alumina cognita.

nunquam meminerim medicamentum aliquod deguſtaſſe,quod guſtui tantùm adſtrictionis relinqueret. Porrò quod ro-*tundum Græci uocant,tametſi non deſint,qui ſibi perſuadeant, id eſſe quod officinæ à ſacchari effigie Zuccharinum appel-lant,ex crudo alumine rupeo,ouorum albo,& ſtillatitia roſarum aqua paratum;cùm tamen non inueniatur rupeum ueteri-bus cognitum fuiſſe, cur eorum iudicio ſubſcribam non habeo. præſertim quòd legitimum nunc apud me ſit.* Quod præte-*rea Catinum appellant,ex cuiuſdam plantæ cinere,chali Mauritanis uocatæ,conficitur ad uitra in fornacibus expurganda.* Plãtam *hanc nos uulgò uocamus Soda.* Prouenit *hæc(ut alibi ſcripſimus)in litoribus maris,ſalſo admodum ſapore.* Cęterũ *quod ex uini fæce paratur,fit conformatis è fæce panibus,deinde ſole ſiccatis, & igne tandiu peruſtis,quouſque candorem conceperint.* Poſtremò *Squamoſum(ſic enim uoco alumen illud,quod uulgò dicitur Alume ſcagliola) ex ſquamoſo quo-dam fit lapide,& uitri modo pellucido,qui nonnullis ſpecularis appellatur,quòd fortaſſe ſelenitis modo ſpeculi præbeat effi-giem.nos Aſini ſpeculum dicimus. Hunc itaque in ignem conijciunt,aut ferri laminis igne candentibus ſuperimponunt. In-cenſus enim illico claritatem deperdit,diſſilitq́; in tenuiſſimas laminas,& gypſi modo albeſcit,eiusq́; induit ſpeciem. Quam-obrem maximè falluntur,qui ſibi perſuadent,inter lapidem ſpecularem, & Talcum uocatum nullam intercedere differen-tiam.Quippe(ut mihi quidem experientia compertum eſt)non ſine magno labore,& flagrantiſſimo fornacis igne,Talcus inu ri poteſt.Specularis lapidis puluis nondum ignem experti,miris laudibus quibuſdam effertur ad diſentericos,in uino auſtero potus:exuſtum enim non probauerim,quòd gypſi ſpecie induta,ſumentes ſtrangulet.*

Aluminum uires ex Gal.

Aluminum uires paucis perſtrinxit Galenus lib.IX.ſimplicium medicamentorum,ſic inquiens. Stypteria,huius medicamenti nomen ab adſtrictione deductum eſt:nam adeſt illi uehementiſſima.Cæterùm cùm ſit craſſarum partium,tenuior quodammodo eſt alijs aluminum generibus, quod uocatur ſchiſte,hoc eſt foſſilis:proxima eſt ſtrongile,id eſt rotunda,& aſtragalote. Admodum autem craſſa eſt tum liquida,tum placites,& plinthites appellata.Et libro IIII.de compoſitione medicamentorum ſecundum genera,idem ait. Omnes aluminis differentiæ ulcera ſatis exiccant generoſè adſtringentes: quare nemo ſolis ijs ad ulcera utatur.hæc Gale-nus.

Opinio quædam diluta.

Sed non deſunt,qui Dioſcoridem ſecuti,alumen omne non parum excalfacere opinentur: contrà uerò qui contendant id omnino eſſe falſum,potius frigefacere ipſum exiſtimantes,Galeni authoritate freti. quippe qui lib.IIII. ſimplicium medi-camentorum ſcripſerit,omnia quæ adſtrictoria ſunt facultate,eſſe frigida,ac terreſtria. Veruntamen ſi rectè diligenterq́; ex pendantur aluminum quoruncunque effectus,& facultates,quibus in corpus noſtrum agunt,nemo quidem inficias ire pote-rit,quin aluminis omne genus non obſcurè excalfaciat,quemadmodum chalcanthum, chalcitis,& myſi: quæ cùm ualenter adſtringant,non tamen refrigerant,ſed maximè excalfaciunt, ut idem teſtatur Galenus libro primo de ſimplicium medica-mentorum facultatibus,dum inquit. Quin uerò & Aſclepiades Metrodorus tanquam illum etiam ſuperare contenderet afferendis de ſenſu mendacijs,cùm alia quædam,tum reſinam,& bitumen excalfacere nos denegat, atque adſtringentia om-nia refrigerare dictitat,cùm ſi nihil aliud ſaltem chalcitis,chalcanthos,& myſi,quæ ualenter adſtringunt, tantam aſſecu-ta ſint caliditatem,ut nos etiam exurant. Nihil eſt ergo mirandum,ſi prolixa quædam nugentur,ſeipſosq́; nonnulli fallant, cùm de manifeſtò apparentibus,uerum fateri non audent. Et libro IIII. de compoſitione medicamentorum per genera capite primo illud idem affirmauit,his uerbis. Porrò diphryges appellatum pharmacum ulceribus ægrè humiditatis ui-tio ad cicatricem uenientibus aptiſsimum eſt: ualde nanque ſiccat,etſi modicè mordeat. Enimuero id quoque præter acrem tum qualitatem,tum potentiam uim habet adſtrictoriam,quas tamen ambas fortiores,& chalcitis cruda, & chalcanthum repræſentat.Quin & alumen quodlibet ulcera ſatis exiccat generoſè adſtringens.Ex quibus locis citatis palàm eſt,etſi Ga-lenus lib.IIII.de ſimp.medic.facultatibus,ſcribit omnia adſtringentia eſſe frigida; non tamen eum inter ea recepiſſe chal-canthum,chalcitin,miſy,diphryga,æruginem,& alia quædam,ut alumen omne genus:præſertim quòd facilè compertum ha beam,aluminis cuiuſcunque ſtillatitiam aquam,maximè rupei,non modò carnem exedere,ſed etiam metalla.

Nomina.

Alumen quod Latinis,συπτηρία Græcis appellatur: Arabibus,Sceb,ſiue Seb:Italis,Alume:Germanis,Alun,& Alaun:Hiſpanis,Alũbre.

Θεῖον. SVLPHVR. CAP. LXXXIII.

SVlphur optimum exiſtimatur uiuum,quod apyron uocant,nitedulæ modo ſplendidum,perlucens, minimè lapidoſum. Probatur in genere ſulphuris ignem experti,quod uiret,ac præpingue ſpectatur. Plurimum in Melo,& Lipara gignitur. Supradictum ſulphur calfacit,diſcutit,& celeriter concoquit. Prodeſt tuſſibus,ſuſpirioſis, purulenta extuſſientibus in ouo ſumptum, aut ſuffitum: præterea partus uſti nidore extrahit. Lepras,lichenas,ſcabros ungues,cum reſina terebinthina miſtum aufert: cum aceto autem illitum,ad lepras efficax eſt: uitiligines tollit. Scorpionis ictibus, addita reſina,medetur: cum aceto uerò,draconis marini,ſcorpionisque plagas ſanat. Pruritus toto corpore erumpentes,cum nitro deterſum ſedat: regium morbum emendat, inſparſum fronti cochlearis menſura, aut in ſorbili ouo ſumptum. Facit ad grauedinem,& deſtillationes: ſudores quoque conſperſum inhibet. podagricis cum aqua & nitro illitum,conducit. grauitatem auditus,ſuffiti nidorem raptim per fiſtulam hauſto,ſanat. Lethargicos ſuffitu excitat: erumpentem undecunque ſanguinem ſiſtit. Contuſis auribus, cum uino † & melle illitum, medetur.

† Cat.addit. χαὶ σμύρνη.i.& Myrrha.

Sulphuris conſideratio.

SVlphur tam ſponte & per ſe naſcens(quod uiuum appellant) quàm arte in fornacibus factum, frequentiſſimum habe-tur in Italia: ſed non omnibus unus tantùm color. quippe aliud uiride, aliud luteum, aliud cinereum, aliud pal-lidum ſpectatur. Quod autem ſponte fit, uiuum appellatum, exterius colore eſt ſubcinereo, interius uerò cùm fran-gitur, ſubluteo, nitedulæ modo ſplendens, ut Dioſcorides inquit: iiſdemque oritur locis, ubi factitij uena foditur. Eſt autem Sulphur foſſitium medicamentum è pingui quadam terræ ſubſtantia prognatum, ut in compluribus uiſitur lo-cis, quæ impensè calida ſit, & ſicca: adeò ut à chymiſtarum authoribus, igni natura ſimile Sulphur dicatur. Vocant

id ij

id ij maſculum ſemen,& primum naturæ agens ad omnia metalla procreanda. Cùm autem calidum ſit,& ſiccum,quinetiam pingue(ut diuturna conſtat experientia)maximam cum igne trahit cognationem: ſiquidem non flammæ ignium modo; ſed prunis quoque admotum,ſtatim accenditur,nec unquam accenſum extinguitur,quouſque pinguis,& oleoſa eius ſubſtantia in uniuerſum igni abſumatur. Verùm enimuerò etſi præ ſe ferat Sulphur temperamentum non obſcurè calidum, & ſiccum; non tamen credendum fuerit tam puram,ſynceramq́; id eſſe materiam,ut per ſe tantùm conſiſtere queat. neque etiam cogitandum,ei non eſſe neceſſarium,ut ſibi humiditatem aſciſcat,qua formam congruam ſuſcipiat,quemadmodum miſta quælibet expoſcunt. Id enim nobis indicat eius uelociſſima,ac facillima diffuſio,cùm ſtatim igni admotum colliqueſcat,metallorum modo. Foditur aperto undique cælo,non autem in cuniculis,& ſubterraneis ſpecubus. In his nanque tum uehementi calore,tum fœtidiſſimo terræ halitu,foſſores illico deperirent. Porrò effoſſa Sulphuris uena, fictilibus quibuſdam magnis imponitur Romanis hydrijs non abſimilibus,longo ab ore dependente roſtro, intus uacuo,ac in humum ſpectante,uitrei pilei inſtar,quo ſtillatitiæ aquæ conficiuntur. His itaque fictilibus ſulphurea uena repletis,fictilibus pariter operculis ad id diligenter conflatis,conteguntur,ſtipanturq́; tenaciſſimo luto,creta,& equino ſtercore compoſito,ne tantillum quidem expirare poßit ſulphureus uapor. His peractis in fornacem crates duas ferreas intus habentem fictilia deferuntur,& in ſuperiorem cratem firmantur,eodem luto undique ſtipata,adeò ut ignis flamma,qui in infima accenditur crate ſub fictilium fundo, nullo pacto in ſublime ferri poſſit. Ad hæc fictilium roſtrum in aliud uacuum fictile inſerunt, per quoddam in latere orificium,& eadem creta quàm diligentißimè circumlinunt,obducuntq́; maximè. Demum ignem ſuccendunt ſub fictilium fundo,cuius ui depuratum Sulphur in ſublime fictilium fertur,& per roſtri concauitatem in uacuum ſibi adnexum deſcendit receptaculum: à quo tandem fluens eximitur,aperto in fundo foramine, & alijs uaſis excipitur, ubi in magnos coit globos. Hac ſanè ratione Sulphur fieri conſpeximus in agro noſtro Senenſi in montibus non longè à balneis diui Philippi, & in maritimis apud Petriolum.

Sulphuris faciendi ratio.

Sulphuris uires memoriæ prodidit Galenus libro IX. ſimplicium medicamentorum,ſic inquiens. Sulphur omne trahendi uim poſſidet,eſtq́; temperamenti calidi,atque eſſentiæ tenuis,adeò ut ad multa uenenatorum animalium reſiſtat. Siquidem ego aduerſus paſtinacam marinam, & draconem ſæpenumero eo ſum uſus, & cùm id piſcatores quoſdam docuiſſem,reuerſo poſt aliquantum temporis magnificè medicamentum hoc commendarunt. Vſus eius eſt, ut & ſiccum ictui inſpergatur medicamentum,& cum ſaliua miſtum: nam cùm & hoc excogitaſſem,ab experientia comprobari reperi. Sed & urina maceratum idem effecturum excogitaui. Docebam enim piſcatores medicamenta maximè parabilia,dixiq́; pulchrè illos & cum oleo ueteri,& melle,& reſina terebinthina uſuros. Et ſanè horum omnium experientia iudicium præſtitit. Quin & pſoras,& lichenas,& lepras,non raró hoc medicamento cum reſina terebinthina ſanaui. Extergit enim omnes id genus affectus,abſque ut in profundum repellat,cùm alia multa medicamenta,quæ illos curant,miſtam habeant potentiam,nempe ut digerant pariter & repercutiant. Præterea,ut idem Galenus inquit lib. VI. cap. II. de compoſitione medicamentorum per genera,in compoſitione emplaſtri διὰ σχίλλης,Sulphur tanto calore præditum eſt,ut ubi diutius inhæreat, procul dubio exulceret.

Sulphuris uires ex Gal.

Sulphur ſiue Sulfur Latinis dictum,Græcis θεῖον appellatur, Arabibus, Cribtit,& Rabric: Italis,Solfo: Germanis,Schuuebel,& Lebendiger: Hiſpanis,Piedra azufre.

Nomina.

Κίσσηρις. PVMEX. CAP. LXXXIIII.

PVmicis probatio,ut magnopere leuis,ſpongioſus,ſciſſilis,nec arenoſus, item teri facilis, † & candidus. Crematur flagrantiſſimis carbonibus obrutus,& ubi canduerit, extractus,uino reſtinguitur odorato: iterumq. incenſus,reſtinguitur: & tertia uſtione exemptus, & [a] per ſe refrigeratus,ad uſus conditur. Vis eius adſtringere,gingiuas abſtergere, purgat cum calfactione, quæ pupillis caliginem offundunt: explet ulcera,& ad cicatricem perducit: excreſcentia cohibet. Fit ex farina eius dentifricium. Corpori cruſtam obducit: auellendis capillis aptus. Theophraſtus author eſt, ſi quiſquam in bullientem urceum uini pumicem iniecerit,feruorem ſtatim ſedari.

† καὶ λεπτὴν. i.tenuis.
a Meum. ἑαυτῆς ἔασον ψυγῆναι .i. per ſe refrigeratum.

PVmicem ambuſtum eſſe lapidem in montium concauitatibus,omnes ferè fatentur naturæ operum exploratores. Ob id enim pumices ſæpius eructat mons Aetna in Sicilia, & in Campania Veſuuius, qui hoc tempore, annis nuper elapſis, non ſecus quàm Plinij ætate, ingentibus flammis exarſit, cum magno Puteolorum, & adiacentium locorum detrimento, igne in terræ uiſceribus genito, è ſulphureis uaporibus, & bitumine(quo quàm plurimi referti ſunt montes,eoq́; præſertim) quod Græci piſſaſphaltum dicunt.

Pumicis conſideratio.

Pumicis uires duobus locis reddidit Galenus,libro IX. ſimplicium medicamentorum,ubi de eo primùm ita ſcribit. Si pumex inter lapides recenſeri poteſt, & ipſe eiuſdem eſt facultatis, quod certè ad abſterſionem attinet,uelut etiam figulina teſta,ac multò magis ea,quæ fornacium eſt. Sed ſmiris acrimoniæ quiddam obtinet: proinde cauſticis, & deſiccantibus facultatibus quidam ipſum miſcent, eiſq́; quæ curant gingiuas laxas, ac mollitie fluidas. Pumex autem ſi comburatur,haud erit inferior eoſdem ad uſus ſmire. Secundo autem loco idem de pumice diſſerit his uerbis. Pumicem ſi inter metallica recenſeas, calumniabuntur quibus animus prurit accuſandi libidine: et ſi inter lapides ponas,lapidem eſſe negabunt: ac multò minus terram eſſe concedent,nec marinorum haberi quodpiam. Atqui alicubi tamen de illo dicendum eſt:quippe qui in ſarcotica indatur medicamenta,& ea quæ dentes extergunt,partim uſtionem non expertus,partim etiam uſtus,quando uidelicet alijs omnibus combuſtis ſimiliter ſubſtantiæ efficitur tenuioris. Cæterùm uſtione quiddam acquirit acrimoniæ,quam rurſus lotione exuit. Videri autem poterit ſplendorem conciliare, non tantùm facultate; ſed etiam aſperitate,uelut etiam ſi ſmirin,aut teſtam, aut hoc genus quippiam tritum admoueas. Quæ certè & ipſa ſplendorem afferunt,fortè utroque,tum quia detergendi habeant facultatem,tum quia aſperitatem. Eundem in modum cornua deuſta dentes ſplendidos efficiunt.

Pumicis uires ex Gal.

Pumex qui Latinis,Græcis κίσσηρις uocatur: Arabibus, Fanech: Italis, Pomice: Germanis,Einbims: Hiſpanis,Piedra pomez. Gal. pierre ponce.

Nomina.

Ἅλς. SAL. CAP. LXXXV.

SAl fossilis efficacior est. communiter, si est candidus, calculis uacans, & perspicuus, densus æquali
compage. Peculiariter Ammoniacus natione laudatur, si modò findi facilè possit, & in recta seg-
menta diduci. In marino sale eligendus est candidus, æqualis, densus. Probatissimus in Cypro fit, &
Salamine Cypri, & Megaris, in Sicilia, & Aphrica. Sed inter dicta salis genera lacustris præfertur: sed
multò ualidissimus est Phrygius nomine tapeus, aut, tritæus, aut gantæus. Salis natura in commune
perquàm utilis est: adstringit, absterget, expurgat, dissipat, reprimit, extenuat, & crustas inducit. sed hoc
interest, quòd alius alio sit præstantior. Quin & à putredine uindicat. Admiscetur medicamentis
psoras abstergentibus. excrescentia in oculis reprimit, & pterygia consumit, cæterasque carnis extu- 1
berationes tollit. Clysteribus infunditur: discutit lassitudines ex oleo illitus. Contra hydropico-
rum tumores auxiliatur: dolores in saccis fotu mitigat: & pruritus sedat, ex oleo & aceto infrictus ad
ignem, donec sudent: item lichenas, lepras, psorasque. Anginam ex melle, aceto, & oleo illitus
leuat: tonsillis, uuæque cum melle tostus. Vlceribus in ore manantibus, gingiuis, quas humor ue-
xat, & phagedænis ulcerum, cum polenta crematus illinitur. Aduersus scorpionum ictus cum lini se-
mine: contra serpentium morsus, cum origano, melle, hyssopo: aduersus cerasten cum pice, aut ced ria,
aut melle auxiliatur: contra scolopendræ morsus, cum melle, & aceto: aduersus uesparum ictus, &
teredines, albidasque capitis pustulas, thymos, & tubercula, cum seuo uitulino: furunculos, cum uua
passa, aut suillo adipe, aut melle discutit: testium tumores, origano & fermento maturius concoquit.
Crocodilorum morsibus auxiliatur, tritus in linteolo, & intinctus aceto, ita ut uinculis loca constrin 2
gantur. Prodest ad bestiarum morsus, & ad sugillationes in facie ex melle. contra haustum opium, &
fungos, cum aceto mulso bibitur. Luxatis imponitur cum farina, & melle. ambustis igni cum oleo
impositus, pustulas erumpere non patitur. Podagricis itidem imponitur, & aurium doloribus, cum
aceto. ignes sacros, & ulcera, quæ serpunt, cum aceto, aut hyssopo illitus sistit. Vritur fictili, diligen
ter opertus, ne exiliat, conditusque prunis, usquedum efferuescat. Aliqui fossilem subacto polline
obliniunt, & carbonibus subijciunt, usquedum eius crusta exuratur. Solet & sal communis hoc mo-
do uri. Aqua semel abluitur, & siccatus in ollam coopertam mittitur subdito igne, mouetúrque, do-
nec iam non exiliat.

Ἁλὸς ἄχνη. SALIS SPVMA. CAP. LXXXVI. 3

SPuma salis spumosi maris lanugo, siue ramentum est, in exilibus petris inuentum. cui uis eadem,
quæ salis.

Ἅλμη. MVRIA. CAP. LXXXVII.

MVria effectus salis præbet, abstergitque: dysentericis infunditur, etiamsi nome intestina corripit:
& ischiadicis ueteribus. Ad fotus, aquæ marinæ usum præstat.

Ἁλὸς ἄνθος. FLOS SALIS. CAP. LXXXVIII. 4

FLos salis flumine Nilo defluit: lacubus tamen quibusdam innatat. Assumendus qui crocei colo-
ris est, odore ingrato, ceu gari. interdum longè magis uirus olet, gustuque mordacior, & pin-
guiter lentus. Fucatus autem rubrica, aut scrupulosus, improbatur. Præterea syncerus non nisi oleo
resoluitur: adulteratus nonnulla ex parte, etiam aqua, diluente factitium colorem. Ad ulcera, quæ
cacoethe uocantur, & phagedænas, genitalium nomas, & purulentas aures, efficax est: oculorum he
betudines, cicatrices, albuginesque tollit. Emplastris, unguentisque coloris causa, ut rosaceo, mi-
scetur. Sudorem cit, aluum turbat, in uino aut aqua sumptus: stomachum malè habet. Additur aco
pis, & smegmatis, quæ albandi capilli gratia componuntur. Et in uniuersum acris est, & feruentis
naturæ, ut sal. 5

*SAl, quo frequentissimè in omnibus ferè cibis utimur, & sine quo uiuere nescimus, quo item ad annos asseruantur car-
nes, pisces, aliaque complura, nulli sanè non cognitus est. Plures tamen in salis genere sunt differentiæ: quan-
doquidem præter marinum, fluuiatilis, lacustris, fossilisque reperitur. Marino utitur uniuersa ferè Italia, exceptis Ca-
labris, qui fossitio quàm pulcherrimo abundant. quo etiam utitur uniuersa Pannonia. In Germania hauritur è salsis
quibusdam fontibus, quorum aqua diu ignium ui excocta in salem cogitur. Fossitium officinæ Arabas secutæ salem gem-
mæ uocant. Huius fodinas uidimus apud Calabros agentes, loco, qui uulgò dicitur Altomonte, ubi lapidum modo ex-
ciditur, translucidus crystalli modo. Hic in ignem coniectus præter cæterorum naturam nec dissilit, nec crepitat, sed
ut ferrum ignescit. Lacustrem hactenus non uidimus, nec fluuiatilem. quanquam Plinius libro XXXI. cap. VII. tra-
dit plures haberi lacus, ac fluuios, qui salem copiosum reddunt, ut eius uerba, quæ subijciam, apertè testantur. Sal* 6
*omnis, inquit, aut fit, aut gignitur. Vtrunque pluribus modis, sed causa gemina, coacto humore, aut siccato. Siccatur
in lacu*

Salis omnis generis consid.

in lacu Tarentino æstiuis solibus, totumque stagnum in salem abit, modicum alioquin, altitudine genua non excedens. Item in Sicilia in lacu, qui Cocanicus uocatur, & alio iuxta Gelam. Horum extremitates tantùm inarescunt, sicut in Phrygia, Cappadocia, Aspendi, ubi largius coquitur, & usque ad medium lacum. Aliud etiam in eo mirabile, quòd tantundem noctu subuenit, quantum die auferas. Omnis est talis sal minutus, atque non gleba est. Sunt etiámnum naturales differentiæ tres. Nanque in Bactris duo lacus uasti, alter ad Scythas uersus, alter ad Arios, sale æstuant, sicut ad Cittium in Cypro, & circa Memphin, extrahunt lacu, deinde sole siccant. Sed & summa fluminum densantur in salem, amne reliquo ueluti sub gelu fluente, ut apud Caspias portas, quæ salis flumina appellantur. Item circa Mardos, & Armenios. Præterea apud Bactros amnis Ochus, & Oxus ex appositis montibus deferunt salis ramenta. Sunt & in Aphrica lacus, & quidem turbidi, salem ferentes. Ferunt quidem & calidi fontes, sicut Pagasæi. Et hactenus habent se genera ex aquis sponte prouenientia. Sunt & montes natiui salis, ut Indis Oromenus, in quo lapicidarum modo ceditur renascens, maiusque regum uectigal ex eo est, quàm ex auro, & margaritis. Effoditur & è terra, ut palàm est, humore densato, in Cappadocia. Ibi quidem cæditur specularium lapidum modo. Pondus magnum glebis, quas micas uulgus appellat. Carrhis Arabiæ oppido muros, domosque massis salis faciunt, aqua ferruminantes. Inuenit & iuxta Pelusium Ptolemæus rex cùm castra faceret. Quo exempto postea inter Aegyptum, & Arabiam etiam squalentibus locis cœptus est inueniri, detractis arenis. qualiter & per Aphricæ sitientia, usque ad Ammonis oraculum. Is quidem crescens cum luna noctibus. Nam Cyrenaici tractus nobilitantur Ammoniaco, & ipso, quia sub arenis inueniatur, appellato. Similis est colore alumini, quod schiston uocant, longis glebis, neque perlucidis, ingratus sapore, sed medicinæ utilis. Hactenus de sale Plinius. Cæterùm Ammoniacus sal, qui legitimus sit, ad nos conuehi desijt: quippe factitius, adulterinusque est, qui passim in seplasiariorum officinis uenditur, plerunque è Germania allatus, nigricantibus exterius glebis. Non desunt tamen, qui credant conflari hunc ex camelorum urinis, artificio quodam concretis. Sed cur his adstipulari debeam, non equidem uideo, præsertim cùm Germania, unde Venetias conuehitur factitius, camelos non habeat. Seplasiarij, pariterque chymistæ Sal Armeniacum appellant, quòd fortasse existiment ex Armenia adferri, ubi innumeri sunt camelorum greges. Sed isti, mea quidem sententia, hallucinantur. Serapio (Isach Arabici testimonio) scribit Salem Ammoniacum fieri è lapidibus durissimis, & translucidis. Sed & is fallitur, meo iudicio: siquidem Ammoniaci nomèn non alium de sibi comparauit, quàm ab arena, quæ ἄμμος Græcis dicitur, sub qua in laminas concretus, inuenitur in Cyrenaica regione. Venit præterea in medicorum usum Sal, quem Arabes Alchali cognominant, item Alumen catinum, de quo superius in alumine diximus. Sal autem Indus appellatus (ut libro secundo retulimus) nil aliud antiquis extitit, quàm saccharum in sacchariferis arundinibus in India gummi modo concretum, cuius nunc loco utimur suppositio, quod seplasiæ zuccharum canditum uocant. Veruntamen animaduertendum est, quòd quanquam Paulus, & Auicenna eum fortasse secutus, concretum natura saccharum salem Indum appellant; non tamen fuerit putandum, quòd Indi legitimum salem non habeãt. Quandoquidem (ut Plinius est auctor) in Oromeno Indiæ monte lapicidarum modo foditur ingentibus glebis. proinde dicebat Mesues de sale scribens, Naphthicum, & Indicum cæteros sales præcellere. Quod autem Salnitrum uocant, tormentorum bellicorum pulueribus expetitum, uulgaris notitiæ est, de quo tamen latius sequenti capite sermonem faciemus. Cæterùm salis spumam pluries legi quibusdam in scopulis Tyrrheni maris. Cùm enim procella exoritur, intumescitque pelagus, spumantes aquæ in altum sublatæ, scopulorum cauitates replent; quo fit, ut ibi sub dio remanentes solibus, & rore, æstiuis caloribus, in salem album concrescant. Muria porrò, qua innumera asseruantur edulia, nota omnibus res est, ut quæ sale tantùm, & aqua conficiatur. Sed quidnam ueteribus flos salis fuerit, decernere non ausim, neque plura quod scribam habeo, quàm quæ à Dioscoride produntur. Eius tamen meminit Plinius loco suprà citato, sic inquiens. *Salinarum synceritas summam facit suam differentiam. Quædam enim fauilla salis, quæ leuissima ex eo est, & candidissima flos salis appellatur. Et flos quidem salis, in totum diuersa res, humidiorisque naturæ, & crocei coloris, aut rufi, ueluti rubigo salis. Odore quoque ingrato, ceu gari, dissentiens à sale, non modò à spuma. In Aegypto inuenitur, uideturque Nilo deferri. & fontibus tamen quibusdam innatat. Optimum ex eo, quod olei quandam pinguitudinem reddit. hæc Plinius.* Porrò color rufæ rubiginis instar pictoribus expetitur, è Germaniæ salinis aduectus, qui fortasse flos ipse salis fuerit: nam colore, & sapore illi non obscurè respondet. uulgò appellant Morello di sale. Verùm cur non hoc planè affirmem, illud mihi obstare uideo, quòd color is non sit liquidus, neque oleosus, sed aridus. quare potius inclinat animus, ut ipsum credam esse salis rubiginem, de qua ex Plinio paulò ante mentionem fecimus. Fuchsius medicus ingenio & eruditione clarus, in libro de compositione medicamentorum, quem auctum secundò edidit, nihil aliud esse putat florem salis, qui Dioscoridi ἁλὸς ἄνθος dicitur, quàm balenarum semen, quod Germanis medicorum officinis Sperma ceti nominatur. Qua in re fortasse secutus est sententiam Georgij Agricolæ rei metallicæ acerrimi indagatoris. Sed utcunque sit, non equidem possum horum quanuis eruditorum uirorum iudicio omnino subscribere, nam plura sunt, quæ in eo censendo mihi repugnant. Primum enim est color, quem in spermate Ceti uocato nusquam Croceum, neque rufum, ut salis flori inesse testantur omnes; uidere mihi licuit. Dein non mihi uidetur hoc medicamentum adeò liquidum, ut Galenus, & Aetius annuere conspiciuntur. Præterea si gustum consulamus, difficilè quis asseuerabit, esse ipso sale usto tenuius. Postremò cum Dioscoridi, & Plinio in Nilo flumine, & lacubus quibusdam tantùm is inueniatur; nec usquàm in mari, nec in maritimis paludibus reperiri salis florem meminerint, ubi sperma Ceti hoc æuo colligitur, non ita facilè adduci possum ad credendum, illud florem esse salis legitimum. Tamen ne uidear à Fuchsio uiro doctissimo, & à cæteris, qui eius sequuti sunt opinionem contentiosè dissentire, uelim ut aliorum quoque sit iudicium. Salis autem meminit idem Galenus tum inter fossitia medicamenta, tum etiam interea, quæ in mari nascuntur lib. IX. & XI. simplicium medicamentorum, sic inquiens. *Sal eiusdem generis facultatis est, siue fossilis sit, siue marinus: uerùm hoc differunt, quòd salis è terra effossi substantia magis sit compacta: ac proinde in hoc maior est, & partium crassities, & adstringendi potentia. Itaque marinus affusa ipsi aqua protinus liquescit, at fossili hoc non euenit. Porrò eiusdem speciei cum marino est, qui in stagnis quibusdam salsedinem habentibus nascitur, æstate uideli-*

Sal Ammoniacus.

Fuch. opinio improbata.

Salis uires ex Gal.

cet aquis æstu ex ijs absumptis, cuiusmodi est Tragasius non procul à Sminthio. Confluit enim illuc ante aquas spontaneas, quæ admodum sunt calidæ, copiosa aqua stagnans, non amplo in loco: & ea æstate omnis absumitur, à sole uidelicet arefacta. Porrò quoniam locus ipse salsedinem natiuam continet, quod reliquum est eius omne, sal est, cognominationem à loco pariter & aquis sortitus. Nam spontaneæ & ipsæ illis in locis aquæ Tragasiæ nuncupantur, potentia summè exiccatoria: & sanè, qui in ea regione sunt medici, ad hoc illas accommodant. Porrò dictum est & de Sodominis in mari mortuo prouenientibus in quarto libro, quem siquis librum diligenter perlegerit, illi tantùm refricare memoriam nunc opus est, ut exposita gustus qualitate, ipse medicamenti facultatem cognoscat. Igitur cùm qualitas salsa digerat, simul & contrahat contactam ab ipsa substantiam, uocatum aphrolitron in hoc differt, quòd in ipso unum modò saporem exuperantem expressè sit uidere, quem uocant amarum, uim habentem digerendi, haud etiam contrahendi, uti sal. Nam hîc quicquid in corporibus humidum inest, id totum quodammodo absumit: & quod reliquum est substantiæ solidæ, adstrictione contrahit: ac proinde etiam conditura sua corpora siccat, & à putredine tuetur. Quippe quæ putrescunt, excrementitium continent humorem, substantiamque tum dissolutam, tum minimè compactam. Quibus ergo corporibus nulla prorsus est humiditas superflua, ceu melli optimo, & corpus solidum, & compactum est, ceu lapidibus, ea ut putrescant est impossibile: ac proinde in his salis non probatur usus, uerùm in ijs, in quibus suspecta est putredo. Spumosa autem salis efflorescentia multò tenuioris naturæ est, quàm sal ipse. quare & extenuare, & digerere multò plus ipso potest: uerùm quod substantiæ est reliquum, contrahere ut sal nequit. Cæterùm flos salis medicamentum liquidum est, tenuius etiam quàm sal ustus: tum acris qualitatis, & admodum digerentis facultatis. hactenus de sale Galenus.

Nomina.

Sal Latinis dictus, ἅλς Græcis appellatur: Arabibus, Melech, seu Melha: Italis, Sale: Germanis, Salz: Hispanis, Sal.

Νίτρον, ἀφρόνιτρον. NITRVM, SPVMA NITRI. CAP. LXXXIX.

a Orib. νήσων. i. insulis.

b Meũ. αἰγείῳ. i. caprino.

PRæfertur Nitrum leue, roseo colore, aut candido, in foramina dehiscens, perinde quasi spongiosum quiddam, quale ex [a] Bunis adfertur. Humores euocat, qui in alto concreuerunt. Spuma nitri optima esse putatur leuissima, glebosa, friabilis, colore penè purpureo, aut spumosa, & mordens, qualis ex Philadelphia Lydiæ defertur. secunda est Aegyptia. quin & in Magnesia Cariæ gignitur. Vim, & ustionem salis habet, tam nitrum, quàm spuma eius. Præterea nitrum tormina sedat, si tritum cum cumino bibatur in hydromelite, aut sapa, aut aliquibus, quæ inflationes discutere possunt, uti ruta, uel anetho. Febribus circuitu redeuntibus illinitur, ante suspectam accessionem. Miscetur emplastris, quæ extrahunt, & discutiunt, extenuant, & lepras abstergunt. Cum aqua autem calida, aut uino infusum, inflationes, purulentas aures, & sonitus earundem sanat: sordes expurgat, cum aceto instillatum. Canum morsibus ex [b] asinino adipe, aut suillo medetur. resinæ terebinthinæ admistum furunculos aperit: aquæ inter cutem cum fico illinitur: oculis ad claritatem uisus cum melle succurrit: & uenenis fungorum, ex posca potum: aut si buprestis momorderit, ex aqua: ijs uerò qui taurinum sanguinem biberint, ex laserpitio: ijsque qui cibum non sentiunt, utiliter obducitur: opisthotonisque iam remissioribus, & luxatis cum cerato: in linguæ resolutione, pani commodè permiscetur. Aliqui supradicta carbonibus urunt, subiecta prius testa noua, donec incandescant.

Nitri, & spumæ nitri consideratio.

NItrum, & nitri spuma, quorum antiquis maximus fuit in medicamentis usus, diu sanè est, quòd ad nos conuehi desierunt. Proinde hallucinantur, mea quidem sententia, qui putant Salnitrum uocatum, quo ad tormentorum bellicorũ pulueres utuntur, & ad fortissimas aquas conficiendas, quibus argentarij fabri aurum ab argento separant, uerum ac legitimum esse nitrum, cuius meminere Theophrastus, Dioscorides, Galenus, Plinius, & antiquorum alij. Siquidem id manifestè demonstrat Plinius lib. 31. cap. 10. ubi de nitro ita scriptum reliquit. Non est differenda & nitri natura, non multum à sale distans, & eò diligentius dicenda, quia palàm est & medicos, qui de eo scripsere, ignorasse naturam, nec quenquam Theophrasto diligentius tradidisse. Exiguum fit apud Medos, canescentibus siccitate conuallibus, quod uocant halmirhaga. Minus etiam in Thracia iuxta Philippos, sordidum terra, quod appellant agrium. Nam quercu cremata, nunquã multũ factitatum est, & iampridem in totum omissum. Aquæ uerò nitrosæ pluribus locis reperiuntur: sed sine uiribus densandi. Optimũ copiosumq; in Clytis Macedoniæ, quod uocant calastricum, candidum, purumq;, proximum sali. Lacus est nitrosus exiliente è medio dulci fonticulo. Ibi fit nitrum circa Canis ortum nouenis diebus, totidemq; cessat, ac rursus innatat, & deinde cessat. Quo apparet soli naturam esse, quæ gignat: quoniam compertum est, nec soles proficere quicquam, cùm cesset, nec imbres. Mirum est & illud, scatebra fonticuli semper emicante, lacum nec augeri, nec effluere. Iis autem diebus, quibus gignitur, si fuere imbres, salsius nitrum faciunt, aquilones deterius, quia ualidius commouent limum. Et hîc quidem nascitur. In Aegypto autem conficitur multò abundantius, sed deterius: nam fuscum, lapidosumque est. Fit penè eodem modo, quo sal, nisi quòd salinis mare infundunt, Nilum autem nitrarijs. Excedente Nilo siccantur, decedente madent succo nitri quadraginta diebus continuis, non (ut in Macedonia) statis. Si autem imbres adfuerint, minus de flumine addunt, statimque, ut densari est cœptum, rapitur, ne resoluatur in nitrarijs. Sic quoque olei natura interuenit. Ad scabiem animalium utilis. Ipsum autem conditum in aceruis durat. Mirum in lacu Ascanio, & quibusdam circa Chalcida fontibus, summas aquas dulces esse, potariq;, inferiores nitrosas. In nitro optimum, quod tenuissimum, & ideo spuma melior. Ad aliqua tantùm sordidum, tanquam ad inficiendas purpuras, tincturasq; omnes. Magnus & nitro usus, qui dicetur suo loco. Nitrariæ egregiæ Aegyptijs; nam circa Naucratim, & Memphin tantùm solebant esse. Circa Memphin deteriores: nam & lapidescit ibi in aceruis, multiq; sunt tumuli ea de causa saxei. Faciunt ex ijs uasa. Necnon frequenter liquatum cum sulfure coquentes in carbonibus. Ad ea quoque, quæ inueterari uolunt, illo nitro utuntur. Sunt ibi nitrariæ, in quibus, & rufum

exit

exit à colore terræ. Spumam nitri, quæ maximè laudatur, antiqui negabant fieri, niſi cùm ros cecidiſſet, prægnantibus nitrarijs, ſed nondum parientibus. Itaque non fieri incitatis, etiamſi caderet. Alij operimentorum fermento gigni exiſtimauere. Proxima ætas medicorum Aphronitrum tradidit in Aſia colligi in ſpeluncis mollibus diſtillans, ſpecus eos Calycas uocant: dein ſole ſiccant. Optimum putant Lydium. Probatio, ut ſit minimè ponderoſum, & maximè friabile, colore penè purpureo. hoc in patellis affertur. Aegyptium in uaſis picatis ne liqueſcat. Vaſa quoque ea ſole inareſcentia perficiuntur. Nitri probatio, ut ſit tenuiſſimum, & quàm maximè ſpongioſum, fiſtuloſumq;. Adulteratur in Aegypto calce. Deprehenditur guſtu: ſyncerum enim facilè roſoluitur: adulteratum pungit. Calce aſperſum, reddit humorem uehementem. hæc Plinius. Ex quibus liquidò conſtat, noſtri uſus Salnitrum, antiquorum nitrum non eſſe, etſi inficias eundum non ſit, quin aliquas nitri habeat qualitates. Veruntamen nemini unquam perſuaſum uelim, ut medicamentis, quæ intus in corpus ſumuntur, nitri loco Salnitrum abſque noxa imponi poſſit. Et quanuis contrarium aſſerant, ſcriptisq; tradant Monachi illi reuerendi, qui Meſuem commentati ſunt; non tamen credo, hoc id prius in ſe ipſis expertos eſſe. Quod nihilominus eos facere decebat, ſi fraterna charitate ducti ſunt, ut alijs ſuaderent ſalnitrum tutò aſſumi poſſe, cùm prima charitas (quod dictum frequenter uſurpant) incipiat a ſe ipſo. Nitri legitimi fruſtum, quod à Gulielmo Quacelbeno Flandro Conſtantinopoli mihi miſſum eſt, notis omnibus genuinum refert, ut in epiſtolarum noſtrarum libro fuſius diximus. Nitri meminit Galenus lib. IX. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Nitrum dictum eſt ſuprà in medio eſſe aphronitri, & ſalis uirium: cæterùm uſtum propius ad aphronitrum accedit, utpote exuſtione tenuius redditum. Deſiccat itaque, & digerit: & ſi intrò in corpus ſumatur, ſecat, & extenuat craſſos lentosq; ſuccos potentius multò quàm ſal. Aphronitrum uerò niſi grauis urgeat neceſſitas, nemo deuorabit, nimirum inimicum ſtomacho: quandoquidem plus etiam litro incidit. Sanè ad fungos ſuffocantes, ruſticus quidam eo uti aſſolet, & ſemper profuiſſe probatum eſt. Cæterùm nitro uſto, ſimul & non uſto, & multò etiam magis eius ſpuma, & nos in talibus uti conſueuimus. hactenus Galenus. Qui tamen uidetur ijs, qui codicis mendam non animaduerterunt, maximam facere differentiam inter Aphrolitrum, & Aphronitrum, licet hæc re diuerſa non ſint. Nam ubi de Aphrolitro libro citato differit, uulgata exemplaria habent. ἀφρόλιτρον ἀφρονίτρου διαφέρει. hoc eſt. Aphrolitrum ab aphronitro differt. Verùm in altera dictione latet uitium, ut quæ ἀφροῦ νίτρου, hoc eſt, à ſpuma nitri, duabus uocibus legenda ſit. Ita fiet, ut Galeno non aphrolitrum ab aphronitro, ſed utrunque à ſpuma nitri aptè diſtinguatur. Id quod & Auguſtinus Ricchus Lucenſis, & Leonardus Fuchſius, medici ætatis noſtræ celebres, doctiſſimè adnotarunt. Cæterùm cùm Galeno aphrolitrum, ſiue aphronitrum ſpuma nitri non ſit, quid aliud ſit, ingenuè fateor me ignorare: neque id alius, quod ſciam, hactenus explicauit. Quod Græci νίτρον & λιτρὸν, Latini Nitrum nominant. Mauritani, Baurach: Itali, Nitro. Quod uerò Græcis ἀφρόλιτρον uno uerbo dicitur: Arabibus, Baurach Africe: Italis, Nitro di Africa. Quæ deinde Spuma nitri Latinè, ἀφρὸς τοῦ νίτρου Græcè uocatur; Arabicè, Aphronitrum.

Monachorum error.

Nitri, & aphronitri uires ex Gal.

Τρύξ. FAEX. CAP. XC.

ELigenda Fæx maximè à uino uetere, Italico: ſin minus, ab alio conſimili. Fæx aceti uiribus longè acrior eſt. Crematur, ut alcyonium, antè diligenter ſiccata. Sunt qui noua teſta igni largo urant, uſquedum penitus incendatur. Alij uiuis carbonibus fæcis glebam obruunt, & idem opus proſequuntur. Experimentum eſt legitimæ uſtionis, ut aerio nitore inalbeſcat, linguamque tactu urere uideatur. Eadem urendæ fæcis aceti ratio. Vis ei ſupra modum urens, & abſtergens. ulcera ad cicatricem perducit, adſtringit, uehementer exeſt, ſiccatque. Sed recenti utendum eſt, quoniam celeriter examinatur: proinde non niſi in reconditorio, & uaſe aliquo reponi debet. Lauatur ut pompholyx. Quæ uſtionem experta non eſt, tumores & per ſeſe, & cum myrto cohibet. uentris ſtomachique fluxiones illita ſiſtit: muliebre profluuium imo uentri, aut genitalibus impoſita mitigat: panos diſcutit nondum exulceratos, & tubercula: rigentes mammas, ſuique lactis impatientes, cum aceto peruncta extinguit. Cremata uerò, ungues ſcabros cum reſina aufert. Addito lentiſcino oleo, illita nocte tota, rufat capillum. Elota oculorum medicamentis, ut ſpodos, adijcitur: cicatrices eorum, & caligines eadem abſtergit.

FAex uini uulgaris notitiæ eſt; quin & ipſius adurendæ ratio nota, ijs præſertim, qui ex hac alumen, quod uocant fæcis, conficiunt. Porrò uini recrementum, quod uinarijs cadis agglutinatum, cruſtæ lapidoſæ inſtar inuenitur, officinarum uocabulo Tartarum uocatum, aluum non obſcurè ſubducit. Proinde non deſunt, qui ſibi adſtrictam aluum citent, hauſto tartari puluere ex gallinacco iure, addito maſtiches momento, & ſaccharo: nihil enim incommodi adfert hac ratione paratum. Additum in deiectoria diluta, quæ ex ſena, uel polypodij radicibus, uel epithymo parantur, uim eorum deiectoriam adauget. Sunt qui album Tartarum faciant, diu ipſum in aqua decoquentes, atque ſubinde deſpumantes. Τρύξ ſic Græcè, Latinè uerò Fæx dicitur: Arabicè, Durdi: Italicè, Feccia: Germanicè, Hefen, & Vuein ſtein: Hiſpanicè, Raſura de uino.

Fæcis, & tartari dicti conſid. & uires.

Nomina.

Ἄσβεστος. CALX VIVA. CAP. XCI.

CAlx uiua hoc modo fit. Marinorum buccinorum teſtas igni condito, aut feruenti clibano nocte dimittito: poſtera die, ſi candidiſſimæ fuerint, extrahito: ſin aliter, iterum urito, uſquedum uehementer inalbuerint. Deinubi in aquam frigidam demerſæ fuerint, in fictile nouum conijcito, & exactè pannis operiens, noctem unam conquieſcere ſinito: mane eam extrahens, ubi perfecto omni ope-

re elaborata fuerit calx,recondito. Fit & è litoralibus calculis igne crematis, necnon è uili, & fusaneo marmore,quæ cæteris præfertur. Vis omni calci in commune ignea,mordens,adurens,& crustas inducens: quibusdam alijs immista,ut adipi,oleo,concoquendi uim assumit,mollit, & dissipat: ulcera ad cicatricem perducit. Efficacior existimatur recens,nec aspersa aquis.

Calcis consid.

CAlx,cuius passim usus ad ædificiorum muros struendos,nota omnibus est. Præter hanc fit etiam priuatim ad uaria medicamenta è purpurarum,buccinorum,cochlearum, ostreorum, ouorumq; testis. Non desunt tamen, qui etiam eam,quæ fit ex calcario lapide,unguentis,& emplastris admisceant,eam primùm demergentes in aquam,usquedum prorsus dissiliat,ac subinde lauantes diebus pluribus,affusa sæpius recenti aqua pluuiali,uel fontana. Valet enim sic elota ad contumacia ulcera, quòd absque morsu ualenter siccet. Ob id itaque unguentis expetitur, quibus utuntur ad pudendorum ulcera, eaque præsertim, quæ uenerea lue contrahuntur. Quinetiam prodest ad ambusta,& alia, quæ non facilè curationem admittunt. Sunt etiam qui extinctam prius calcem,lauent deinde diutius rosarum stillatitia aqua, ita ualentius effici medicamentum existimantes.

Calcis uires ex Gal.

Calcis uires descripsit Galenus lib. IX. simplicium medicamentorum, his uerbis. Calx,uiua quidem,quæ ἄσβεστος Græcè dicitur,uehementer urit,minusque inducere crustam potest. At uerò temporis progressu prorsum nec crustam quidem gignit,tametsi etiámnum calfaciat, carnemque liquet. Porrò si lauetur in aqua, suam mordacitatem exuit, efficitque nuncupatam κονίαν, hoc est lixiuium:at ipsa absque morsu resiccat. Ac si bis, terque aut amplius abluta fuerit, planè mordacitatis expers constituitur, ac strenuè absque mordacitate exiccat.

Nomina.

Calx uiua Latinis dicta, ἄσβεστος Græcis appellatur: Arabibus, Horach, Nura,seu Nurc: Italis, Calcina uiua: Germanis, Vngeleschter, & Kalk: Hispanis, Ca.

γύψος. GYPSVM. CAPX. CII.

GYpsum uim habet adstringẽdi,obstruendi:sanguinis eruptiones,sudoresque cohibet.sed potum, strangulationis modo iugulat.

Gypsi histor.

GYpsum quid sit, nemo est qui nesciat. Abundat gypso uniuersa ferè Hetruria,ibique commodè frequenterque expetitur cæmentarijs ad ædium fabricas. Fit gypsum è quodam candido lapide,in laminas facilè scißili: qui tamen non longa ignium ui torretur,& excoquitur. Quandoquidem in calenti furno coniectus, quatuor,aut ad summum quinque horarum spatio peruritur. Tunditur deinde in puluerem, & incerniculis excutitur. Præstantißimum est recens: nam diu asseruatum,aquæ immistum ægrè lapidescit,ac coit. Fit etiam Gypsum è speculari lapide, qui Græcis σεληνίτης dicitur. Item ex alio quodam lapide niuei candoris,è quo in Hetruria torno patinæ, & alia uasorum genera conficiuntur. Hunc alabastrum appellant,sed perperàm.

Gypsi uires ex Gal.

Gypso uires reddidit Galenus libro IX. simplicium medicamentorum,ita differens. Gypsum & ipsum ad communem omnium terrenorum,lapidosorumque corporum facultatem, qua desiccare dicta sunt, insuper hoc adiunctum habet,quòd est facultatis emplasticæ. Vnitur enim ipsum ad sese, & cogitur, lapidescitque maceratum. Quamobrem siccis medicamentis, quæ ad sanguinis eruptionem accommodantur,commiscetur. Nam ipsum per sese lapidosum fit,& durum coactum, ac congelatum. proinde rigare,dilueréque illud excogitaui, tenui alboque oui liquore, quod ad ophthalmias utile est,admisto quod in farina triticea est puluilli tenuißimi,qui in parietibus molendinorum residet. Excipere uerò,quòd sic subactum est tenellis leporis pilis,aut qui perinde sunt molles,expedit. Gypsum combustum non æquè emplasticam uim habet: cæterùm tenuiorum est partium,& ualentius desiccat. Quin & repercussorium est, maximè si maceretur oxycrato.

Nomina.

γύψος ita Græcis,ut Gypsum pariter Latinis appellatur: Arabibus,Gepsim,seu Giepsin: Italis, Gesso: Germanis,Gyps: Hispanis,Yeso,& Alges.

Τέφρα κληματίνη. SARMENTITIVS CINIS. CAP. XCIII.

SArmentorum cinis urendi uim habet: cum axungia autem,uel oleo illitus,fractis neruis, articulorum collisionibus, & neruorum nodis prodest: cum nitro, & aceto excrescentias carnis in scroto reprimit. Serpentium,canumque morsibus illitus ex aceto medetur. crustas obducentibus medicamentis admiscetur. Fit ex eo lixiuium contra præcipitationes,& fungorum uenena,cum aceto, sale, & melle.

Cineris omnis uires ex Gal.

CInis omnis quid sit notius est, quàm ut pluribus explicari debeat. Quare ad eius uires properemus: de quibus in uniuersum differens Galenus lib. VIII. simplicium medicamentorum,sic inquit. Cinis combustorum lignorum reliquiæ sic nuncupantur, compositæ ex contrarijs tum qualitatibus,tum substantijs. Habet enim in se partim terrenum,partim uelut fuliginosum,quod Græcè dicitur æthalodes,siue lygniodes,siue quomodocunque quis appellare uolet:atque hæ sanè partes sunt tenues, & quæ maceratis aqua cineribus,& percolatis,unà asportantur, atque abeunt. Quod uerò reliquum est,terrenum est,infirmum,& morsu carens,calida facultate in lixiuium deposita. Sed non omnis cinis eadem temperatura præditus est, sed pro combustæ materiæ diuersitate uariatur. At nescio quo pacto Dioscorides omnes cineres adstringendi habere uim prodiderit,cùm ficulneus eiusmodi omnis qualitatis sit expers,utpote cùm & ipsa arbor nulla sui parte acerbam qualitatem præferat, ceu quercus,ilex,arbutus,fagus,lentiscus,hedera, & hoc genus alia: uerùm plena succo ualido tota sit,eoque acri & calido. Ergo ex acerbis utique lignis factus cinis, non parum adstringit: meminique me quandoque, cùm aliud ad manum non esset medicamẽtum,per hunc sanguinis suppressisse eruptionem. Verùm nullus unquam ad tale uti

ficulneo audeat. Siquidem hic acrimoniæ multum, adurentisque facultatis obtinet, miſtæ abſterſioni: & utroque differt ab eo, qui ex quercinis lignis conficitur, tum quòd in eo fuligineum multò eſt acrius, tum quòd in illis terrenum quodammodo ſubadſtringens eſt, in hoc abſtergens, uelut in cinere tithimalorum. Eſt & calx cineris quædam ſpecies, cæterùm tenuioris eſſentiæ, quàm qui ex lignis fit; nimirum quantò lapides exactius torreri, ut cinis fiant, poſtulant: non tamen multum reliquum in ſe habet, uelut naturæ igneæ, quod uocant ἐμπύρευμα. Proinde elota medicamen eſt citra morſum deſiccans, magisq; ſi bis terue lauetur. Cæterùm ſi marina aqua abluta ſit, admodum digerit. Dicetur porrò de ea, ubi de metallicis ſermo habebitur. Τέφρα Græcè dicta, Cinis Latinè uocatur: Arabicè, Chamad, ſiue Ramed: Italicè, Cenere: Germanicè, Aeſchen: Hiſpanicè, Ceniza: Gallicè, Cendre. Nomina.

Ἀλκυώνιον. ALCYONIVM. CAP. XCIIII.

ALcyonij quinque eſſe genera compertum eſt. Vnum enim ſpiſſum, acerbi ſaporis, ſpongioſa facie, item tetri odoris, ponderoſum, & piſcem olens, quod plurimum in litoribus inuenitur. Alterum pinnulæ oculorum, aut ſpongiæ ſimile, fiſtuloſum, & leue, odorem algæ referens. Tertium uermiculi forma, & colore magis purpureum, [a] quod Mileſium quidam uocant. Quartum ſuccidis uelleribus non diſſimile, multis inanitatibus hians, leue. Quintum figura fungi, ſine odore, aſperum, parte interna quodammodo pumicoſum, foris læue, acre, quod plurimum in Propontide iuxta inſulam Besbicon appellatam gignitur, patrio nomine halos achnen uocant. Duo priora in fœminarum ſmegmata aſſumuntur, contra lentigines, lichenas, lepras, uitiligines, nigritias, & maculas in facie, reliquoque corpore. Tertium ijs, qui difficili urina uexantur, aut arenulas in ueſica colligunt, idoneum eſt: item renibus affectis, aquæ inter cutem, lieni. Vſtum autem, & ex uino illitum, alopecias replet. Poſtremum dealbandis dentibus aptum eſt. in alia ſmegmata, pſilothraque aſſumitur, cum ſale miſtum. Si quiſquam alcyonium cremare uelit, cum ſale in crudum fictile mittat, & oblinens uaſis ſpiraculum luto, ita fornaci mandet, & cùm figlinum percoctum fuerit, extrahens ad uſus recondat. Lauatur ut cadmia.

[a] Orib. addit. σωληνοειδές. i. fiſtuloſum.

ALcyonium (ut Plinius eſt author lib. 32. cap. 8.) fit in mari ex nidis, ut aliqui exiſtimant, alcyonum, & cæicum: alij ex ſordibus ſpumarum craſſeſcentibus: alij è limo, uel quadam maris lanugine. Quatuor eius genera. Cinereum, ſpiſſum, odoris aſperi. Alterum molle, lenius, odore ferè algæ. Tertium candidioris uermiculi. Quartum pumicoſius, ſpongiæ putri ſimile, penè purpureum: quod optimum, hoc & Mileſium uocatur. Quo autem candidius, hoc minus probabile eſt. hæc Plinius, Qui tamen quintum fungi figura, cuius meminere Dioſcorides, & Galenus, ſilentio præterijt. Sunt præterea, qui Alcyonium ita appellari tradant, non quòd ex alcyonum nidis fiat, ut Plinius ſcribit, ſed quòd alcyones ſuper illud marinis undis ſimul congeſtum nidificent. Quorum ſententiam magis probandam cenſemus. Alcyonium officinæ Spumam maris uocant: quòd ſic idem uocent Arabes, Dioſcoridem ſecuti. quippe qui ſcripſerit quintum Alcyonij genus in Besbico halos achnen, hoc eſt, maris ſpumam uocari. Cæterùm rufum Alcyonium corallij inſtar, coaceruatis in globum ueluti uermiculis, lapidoſaque materie, Venetijs primùm uidimus. Quartum uerò reperimus copioſum in Tergeſtino litore uelleribus ſimillimum, album, ac leuiſſimum. Piſcatores hoc cochlearum marinarum, quæ aculeis rigent, & uulgò appellantur Garuſe, nidum eſſe affirmant. Primum, & ultimum genus pluribus in ſeplaſijs inuenitur. Porrò in hoc capite in uulgatis Dioſcoridis exemplaribus nonnulla (ut planè ſuſpicor) uerba deſiderantur, cùm de uiribus quarti alcyonij nihil in ijs ſcriptum legatur. Auget ſuſpicionem Oribaſius, cuius lectio hoc loco habet. τὸ δὲ τέταρτον, καὶ ὕστατον, hoc eſt. Quartũ, & poſtremũ &c. Idem confirmat Serapio, qui ex Dioſcoride tranſcribens utriuſque ſpeciei meminit. De Alcyonijs diſſeruit Galenus libro XI. ſimplicium medicamentorum, his uerbis. Alcyonia omnia detergunt, ac digerunt, qualitatem habentia acrem, & calidam facultatem: uerùm aliud alio non parum plus minusque, & in his ipſis, quæ diximus, ſecundum partium eſſentiæ totius tenuitatem. Eſt autem eorum unum denſum, & graue, odoris praui: olet enim piſces putres, ſpongiæ in ſpecie ſimile. Secundum uerò aliud figura longiore, leue, & rarum: odorem habens ſimilem phycijs. Alud tertium uermi ſimile eſt ſpecie, colore purpureo, conſiſtentia molli: uocant id Mileſium. Poſt quæ quartum ſecundo quidem iam poſito ſimiliter & leue, & rarum, uerùm lanis ſuccidis ſimile. Denique & quintum extima ſuperficie læui, cæterùm interna ſubſtantia aſperum, nullius odoris, guſtu tamen apparens acre: & ſanè omnium alcyoniorum eſt calidiſſimum, adeò ut & pilos urere poſſit. Itaque cùm duo prima lichenas, alphos, pſoras, leprasque adiuuent, præterea cutem ſplendidiorem competentia uirium efficiant, idem præſtare non poteſt hoc ultimo loco poſitum. Nec enim perinde ut illa, cutem duntaxat ſummam extergit, ſed etiam excoriat, uſque in profundum cutis penetrans, ut etiam ulcera moliatur. Porrò quod tertio ordine recenſuimus, omnium eſt tenuiſſimum. Itaque uſtum alopecias curat illitum cum uino, colore quidem fuluo, tenui tamen eſſentia. Quartum autem eiuſdem cum hoc ſpeciei uires obtinet, uerùm haud parum imbecilliores. Quod Græci ἀλκυόνιον, Latini quoque Alcyonium dicunt: Arabes, Zebothalbahar, ſeu Zebd albhar: Itali, Alcionio.

Alcyonii hiſt. & conſid. — Locus Dioſc. ſuſpectus. — Alcyonii uires ex Gal. — Nomina.

Ἀδάρκης. ADARCES. CAP. XCV.

FIt in Cappadocia, quod adarces appellatur. Eſt autem tanquam concreta ſalſilago, humidis & paluſtribus locis ſiccitate emergens, & harundinibus, ac herbis agglutinata; colore flori lapidis Aſij ſimilis, & omni forma molli alcyonio, & aliquantùm cauo proxima, ut uideri poſſit lacuſtre alcyoniũ. Ad euellendas lepras, lentigines, lichenas, & uitia cutis in facie, ſimilia, accommodatur. Et in ſumma uis eius acris. Humorem euocat, qui in alto concreuit, & iſchiadicis prodeſt.

Legitimam

Adarcæ cõsid.

LEgitimam Adarcen, quæ Dioscoridis, & Plinij placitis respondeat, hactenus non uidimus, etsi in Italia nasci tradidit Plinius lib.16.cap.36. Quam postea lib.32.cap.12. uocauit calamochnum, sic inquiens. Inter aquatilia dici debet & calamochnus, Latinè adarca appellata. Nascitur circa arundines tenues, è spuma aquæ dulcis, ac marinæ, ubi se miscent. Vim habet causticam, ideo acopis additur contra perfrictionum uitia. hactenus Plinius. Porrò uerò eos hallucinari credide rim, qui sibi persuadent id esse Adarcen, quod uulgò Italis dicitur Palla marina. Siquidem hæc in mari tantùm nascitur, non in paludibus aquæ dulcis: & ibi non arundinibus, neque herbis inhærens uisitur, sed in sicco reperitur litore, undis simul cum alga proiecta, pilæ omnino similis, quæ in lactentium hædorum uentriculis, ex exuctis unà cum lacte pilis, plerunque re peritur. Adde quòd hæc, quantum gustauerim, nec acris, nec caustica (ut Plinius inquit) deprehendatur: neque etiam, quod sciam, in paludibus inueniatur. Huius tamen meminit Galenus libro primo de compositione medicamentorum secundum lo cos, referens quæ Crito ad conseruandos, augendos, itemque à defluuio præseruandos capillos scripsit. Vbi cùm interpres

Cornarii lapsus.

Cornarius uir alioqui doctissimus, ignorasset quid Critoni & Galeno intelligeretur per σφαῖραν θαλασσίαν, fortè suspicatus, lo cum hunc in Galeno esse deprauatum, spongiam marinam perperàm interpretatus est: quandoquidem lectio illa uera est, & uertendum erat pilam marinam. Id quod etiam Fuchsius doctissimè adnotauit in suis de compositione medicamentorum libris. Marinam pilam addit Nicolaus Myrepsicus in quodam unguento ad lumbricos, ubi sic habet. Pilæ marinæ, quæ re-

Adarcæ uires ex Gal.

peritur in mari rotunda, ut lana congesta. Cæterùm Adarcæ uires retulit Galenus lib.XI. de simplicium medicamentorum facultatibus, ita scribens. Adarcion aliqui masculino genere adarcon, alij fœminino adarcen dicunt, essentia quidem sua uelut spuma est aquæ salsæ concreta, circa arundines, & farragines concrescens. Acerrimum hoc est, simulque calidissimum medicamentum. proinde & per se inutile est, uerùm commiscetur ijs, quæ uim eius retundunt, itaque fit admodum utile in ijs affectibus, qui excalfieri postulant. idque foris impositum, nam intrò in corpus ipsum sumere est impossibile, nimirum ob ui rium uehementiam. hæc Galenus. Ex quibus liquidò apparet, Adarcium à marina sphera plurimum facie, & uiribus differ

Nomina.

re. Id Græcis ἀδάρκης & ἀδαρκον uocatur, quod Latinis item Adarces: Arabibus, Adarchi, Atharachi, seu Adaraca: Italis, Adarce.

Σπόγγοι. SPONGIAE. CAP. CXVI.

E Spongijs alias mares appellauere, tenui fistula, spissas: quarum duriores tragos nominarunt. Fœminas autem, quæ contrarias dotes habent. Vruntur eæ, ut alcyonium. Recentes sine pinguitudine uulnerariæ sunt, & tumores reprimunt. recentia uulnera ex aqua poscave conglutinant: ueteres sinus ex decocto melle iungunt. Vetustæ autem inutiles. Aridæ ligatæ lino, si penicilli modo adigantur, occlusa ulcera, callosque laxant. Siccæ recentes, & uacuæ, senilia ulcera, & quæ fluxione laborant, aut cuniculatim exedunt, impositu siccant. sanguinis profluuium sistunt. Crematarum cinis ex aceto, aridæ lippitudini auxiliatur: & ubi quid abstergere, aut adstringere opus est. Vtilius in oculorum medicamentis lauare cinerem. Omnium cinis cum pice crematarum, profluentem sanguinem sistit. Candidæ cura fiunt, è mollissimis recentes per æstus tinctæ salis spuma, quæ petris cohæret: insolantur inuersæ, hoc est, parte caua sursum spectante, & qua abscissæ fuerunt, deorsum. Si uerò æstiua serenitate ad lunam sternantur, perfusæ sali spuma, aut maris aqua † maximum candorem referent.

† Drag. λευκαί νον δὲ οὐκ ὀλίγα. i. candidæ fiunt non paucæ.

Spõgiarũ hist. ex Aristotele.

SPongiarum genus (inquit Aristoteles lib.v.cap.XVI. de historia animalium) triplex statuitur: nam aliæ raræ, aliæ spissæ, aliæ quas nominant achilleas. Tenuissimum genus id tertium est, spississimum, & ualidissimum, quod galeis ocreisq; inferitur, eoq; minus ciere strepitum posse notatum est. genus hoc inuentu perquàm rarum est. Quæ autem in genere illo spisso prædura sunt, atque asperæ, nomine hirci nuncupantur. Quæ quidem omnes aut ad saxa nascuntur, aut iuxta litus lutoq; aluntur. Cuius rei argumentum est, quòd captæ limo refertæ omnes cernuntur. quod certè indicat cæteris quoque adhærentibus cibum per ipsum adnexum hauriri. Imbecilliores propterea sunt spissæ, quàm raræ: quia minus albo radicis hæsu innituntur. Sensum etiam spongijs esse aiunt: argumento quòd ad euulsoris accessum contrahuntur, ita ut euelli difficile sit. quod idem etiam faciunt, quoties flatus, tempestasq; urget, ne sua de sede pellantur. Sed sunt, qui de hoc dubitent, ut qui Toronam incolunt. Narrant tamen procul dubio bestiolas quasdam uelut tineas lumbricósue, & eiusmodi alias consistere intra spongias, atque ali: quas & euulsis spongijs, pisciculi saxatiles deuorent, qui uel radices absumunt totas quæ inhærentes saxis remanserint. Si euenerit fortè, ut spongia abrumpatur, residuo item renascitur, & completur. Magnitudine amplissima solutæ illæ, & raræ spongiæ, augentur plurimæ, quæ circa Lyciam sunt. Sed mollissimæ quæ spissæ: nam achilleæ torosiores ijs constant. Omnino quæ altis, tranquillisq; insunt gurgitibus, mollissimæ sunt: flatus enim, ac tempestates spongias quoque, ut cætera altilia reddunt duriores, & incrementum impediunt. Quamobrem spongiæ Hellesponti spissæ, ac duræ sunt, & omnino quas mare ultra Maleam promontorium, citraq; refert. Differunt inter se mollitie, duritieq;. nec calorem immodicum spongiæ patiuntur: fit enim eo, ut more pullulantium putrescant. Quocirca optimæ iuxta oras comperiuntur spongiæ, si gurgite alto demersæ sunt: commodè enim temperantur propter altitudinem gurgitis. Color illotis, uiuisq; nigricans est. Adhærent nec parte, nec toto: intersunt enim fistulæ quædam inanes, sed pluribus passim particulis hæsitant, & quasi membrana extenta subesse radicibus earum uidetur. superne autem cæteri meatus concreti propemodum latent: at uerò quaterni, aut quini patent, per quos pasci existimantur. Hactenus de spongijs Aristoteles. Cui quidem Plinius suam de spongijs historiam acceptam referre potest, quam libro IX.cap.LXV. scriptis tradidit.

Spongiarum uires ex Gal.

Spongiarum uires memoriæ prodidit Galenus lib.XI. simplicium medicament. his uerbis. Spongia usta acris est, & digerentis potentiæ. Vtebatur ea præceptorum meorum quidam ad sanguinis eruptiones, quæ manuali opera indigent. In quem usum semper eam paratam habebat siccam, & exarefactam: cum uerò res posceret, bitumine in primis imbuebat, sin

eo

eo careret, pice. Porrò admouebat eam partibus sanguine profluentibus etiámnum ardentem, ut & crusta parti induceretur, & ipsum spongiæ ustæ corpus, ceu operculum quoddam acciperet. Cæterùm spongia ipsa noua per se, non sicut lana, aut linamentum (quod μοτὸν τιλτόν, id est, carpinatum uocant) materia duntaxat est, quæ humores infundendos excipiat, sed etiã manifestè desiccat. Id quod scies, si ea sola utaris in uulnere, cum aqua, aut oxycrato, aut uino, pro diuersitate uidelicet corporum, uti est antè dictum. Glutinabit siquidem ea similiter atque medicamenta, quæ uocant enæma. At si non noua sit, sed usui accommodata, palàm cognosces, quantum à noua superetur, siue uulneribus eam imponas, siue aqua proluens, siue oxycrato, siue uino. Nec mirum est, cùm in spongia noua seruetur etiámnum ea, quam à mari accepit, facultas modicè corpora exiccandi. Atque hæc quidem præstare potest. cùm etiámnum seruat maris odorem. Nam temporis spatio, etiamsi nunquam usui accommodata sit; tamen & odorem maris amittit, neque æquè desiccare potest. Spongia quæ Latinè, σπόγγος Græcè dicitur: Arabicè, Asfemgi albairi, seu albar: Italicè, Spongia: Germanicè, Badschuuam: Hispanicè, Spongia: Gallicè, Esponge.

Nomina.

Κοράλλιον. CORALLIVM. CAP. XCVII.

COrallium, quod aliqui lithodendron appellarunt, marinum esse fruticem constat, qui alto extractus, duratur statim atque emergit, tanquam offuso aere protinus concrescat. Plurimum inuenitur ad Syracusas, in promontorio, cui Pachyno nomen est. Laudatissimum rubens, colore antherici, aut sandycis saturatæ, nec secus terenti facilè cedens, æquabili usquequaque concremento, rursus algæ, aut phuci marini odore, quàm ramosissimum, forma fruticis, cinnamomi æmulum. Quod autem in lapidis duritiam coit, scrupulosum, inane, & lacunosum, uitiosum existimatur. Adstringit, & refrigerat mediocriter: excrescentia coercet: oculorum cicatrices abstergit: ulcerum caua, & cicatrices explet. Contra sanguinis reiectiones magnopere efficax est: urinæ difficultati auxiliatur. quin & potum ex aqua lienem absumit. † Quod antipathes uocant, corallium esse arbitrantur, specie tantùm distans. Est autem colore nigro, arboris figura, ramosum magis. Vires supradictis habet.

† Drag. ὅτος, καὶ φυλακτήριον ἐστὶ καὶ παντὸς κακοῦ ἀποτροπεύς. i. Quin etiam præseruat à Venenis, & omnium malorum depulsor est.

COrallium, quo usqueadeò abundat Italia, ut ferè nulli ibi reperiantur infantuli, nullæque puellæ, quibus non gestentur Corallij monilia aut collo, aut brachijs suspensa, quo item utuntur fœminæ in templis ad suas preces numerandas, ex Tyrrheno, & Siculo mari extrahitur, atque inde ad nos defertur. Cæterùm etsi rubri tantùm, & nigri meminerit Dioscorides; reperitur tamen quod niuei sit candoris in ijsdem pelagis, non autem ut rubrum compactum, ponderosumque, sed leuius ac rarius, & spongiarum modo inane. Creditur hoc rubro longè magis refrigerare: proinde eo utuntur medici, ubi opus est maiore refrigeratione. Corallij meminit Plinius lib. XXXII. cap. II. ubi de eo ita scriptum reliquit. Quantum apud nos Indicis margaritis pretium est, tantum apud Indos in Corallio: nanque ista persuasione gentium constant. Gignitur quidem & in rubro mari, sed nigrius. In Persio uocatur Iace. Laudatissimum in Gallico sinu, circa Stœchadas insulas, & in Siculo, circa Heliam, & Drepanum. Nascitur & apud Grauiscas, & ante Neapolin Campaniæ, maximeque rubens, sed molle, & ideo uilissimum Erythris. Forma est ei fruticis, color uiridis. Baccæ eius candidæ sub aqua, & molles. exemptæ confestim durantur, & rubescunt, quasi corna satiua, specie, atque magnitudine. Aiunt tactu protinus lapidescere, si uiuat. Itaque occupari, euellique retibus, aut acri ferramento præcidi. hac de causa corallium uocitatum interpretantur. Probatissimum quàm maximè rubens, & quàm ramosissimum, nec scabrosum, aut lapideum, uel rursus inane, aut concauum. Authoritas baccarum eius non minus Indorum uiris quoque pretiosa est, quàm fœminis nostris uniones Indici. Aruspices eorum, uatesque in primis religiosum id gestamen amoliendis periculis arbitrantur. Itaque & decore, & religione gaudent. Galli gladios, scuta, galeas adornabant eo. nunc tanta penuria est uendibili merce, ut perquàm raRò cernatur in suo orbe. Surculi infantiæ adalligati, tutelam habere creduntur. hæc Plinius. Quem tamen mirari subit, quòd tam facilè sibi persuaserit, corallium per se baccas ferre, quasi corna satiua specie atque magnitudine, perinde ac cæteræ arbores suos proferunt fructus. Quandoquidem, ut fatentur ij, qui corallia expiscantur, & in ijs mercaturam exercent, nullas per se baccas edunt. Baccæ enim, quæ in coralliorum monilibus cornis, ac cerasis similes uisuntur, ex ipsorum truncis torno, & lima prius parantur: mox smyridis lapidis puluere, & terra quadam, quæ è Tripoli Aphricæ adfertur, expoliuntur, & lucidum læuorem contrahunt, cùm ijs diutius fricantur. Ad hæc Corallia è mari circunquaque muscosa eximuntur, nec tunc ulla ex parte rubescunt, uerùm inde artificibus tradita, deraso cortice rubent, & perpolita nitescunt. Nigrum Corallium, quod Dioscorides Antipates uocari ait, primùm uidi ego Neapoli ebenum colore referens. Atqui post hac pulcherrimam eius plantam dono mihi dedit Anzianus quidam, qui quotannis mihi plantas è Gargano Apuliæ monte afferre solet. Ea enim prope radices brachij ferè craßitudinem æquat, & à medio trunco in ramos sese diffundit: res quidem uisu digna, & rara. Corallium comitialibus commodè adalligatur, hauriendumque præbetur. Corallium ædes (ut aiunt) à fulminum iniuria tuetur. Idem mensium abundantiam cohibet, dentes commotos firmat, desquamatas gingiuas emendat, itemque oris ulcera sanat. Potum dysentericos iuuat, seminis profluuium in uiris, nocturnasque pollutiones, & in mulieribus albos uteri fluores reprimit. Recensetur inter ea (Auicenna teste) quæ cordi hilaritatem adferunt. Auxiliatur præterea (ut Plinius inquit) contra torminum ac uesicæ calculi mala in puluerem igne redactum, & cum aqua potum. Simili modo ex uino potum, aut si febris sit, ex aqua somnum conciliat. ignibus diu repugnat. Sed eodem medicamine sæpius poto, tradunt lienem quoque absumi. Sanguinem reijcientibus aut excreantibus medetur. Cinis eius miscetur oculorum medicamentis: spissat enim ac refrigerat, ulcera caua explet, cicatricesque extenuat. Corallij meminisse Galenum in libris legitimis de simplicium medicamentorum facultatibus, hactenus non reperi: tametsi libro septimo de compositione medicamentorum plura describat medicamenta ad incipientem phthisin, hæmoptoicos, & suppuratos, quæ corallium excipiunt.

Corallii consideratio.

Plinii lapsus.

Corallii facultates.

Nomina.

piunt. Quod Græci κοράλλιον,& λιθόδενδρον,*Latini Corallium nominant: Mauritani, Baſſad, Mergen, Besd, ſiue Morgian: Itali atque etiam Hiſpani, Corallo: Germani, Coraln: Galli, Coral.*

LAPIS PHRYGIVS. CAP. XCVIII.

λίθος φρύγιος.

PHrygius lapis, quo infectores in Phrygia utuntur, à qua nomen accepit, naſcitur in Cappadocia. Optimus habetur pallidus, modicè grauis, non ſolida corporis compage, intercedentibus albis ſegmentis, ut in cadmia. Vritur autem uino optimo perfuſus, uiuisque carbonibus obrutus: perflatur aſſiduè follibus, donec mutato colore rufeſcat: rurſus extractus eodem uino reſtinguitur. Hoc iterum, & trinis uicibus faciendum: attendendum tamen ne minutim confringatur, & in fuliginem euaneſcat. Vis crudo, uſtoque adſtrictoria, expurgans: ulceribus cruſtas quadantenus inducit: ambuſtis cum cerato medetur. Lauatur, ut cadmia.

Phrygii lapidis conſid.

QVi mihi Phrygium lapidem oſtenderit in Italia, hactenus neminem inueni. quippe cùm nec noſtratibus medicis, nec lanarum infectoribus, ullo ſit uſui, ex Cappadocia ad nos deferri deſijt. Plinius, cùm ignoraſſet, Phrygium lapidem medicamentis etiámnum expeti, tingendis tantùm ueſtibus commendauit. De huius lapidis uiribus diſſeruit Galenus libro IX.*ſimplicium medicamentorum, his uerbis. Pyritæ facultatem habere exiſtimatur & Phrygius, quem uocant. Sed eo ſemper utor combuſto quidem ad ulcera putrida, idque aut ipſo per ſe, aut ex aceto, aut œnomelite, aut oxycrato: ad oculos uerò medicamentum ſiccum efficiens: quod multi nunc acceptum à me obtinent. Miſcentur ei & alia quæpiam. Dicetur autem de ipſo in opere de componendis pharmacis. Nunc ſatis eſt de generali eius facultate explicuiſſe: ualidè enim deſiccat, habens quiddam adſtrictionis, ſimul & mordicationis. Dictum uerò ſuperius eſt, ea eſſe omnia optima medicamina, plurimique uſus, quæ miſtas in ſeſe haſce duas facultates habent, nempe repercutientem, & digerentem.* λίθος φρύγιος *Græcis, Lapis Phrygius Latinis appellatur: Italis, Pietra Phrygia.*

Phrygii lapidis uires ex Gal.

Nomina.

LAPIS ASIVS. CAP. XCIX.

λίθος ἄσιος.

ASius lapis aſſumi debet pumicis colore, leuis, fungoſus, item friabilis, ſciſſiles uenas lutei coloris ad imum actas habens. Eius flos ſalſugo ſubflaua eſt, ſummo lapide inſidens, compage tenui, colore in aliquibus albo, in alijs pumici ſimili, ad luteum uergente: admotus linguæ aliquantùm mordet. Vim habet uterque adſtrictoriam, & modicè erodentem. admiſtus liquidæ pici, aut terebinthinæ, tubercula diſcutit. Longè ualidior flos exiſtimatur. De cætero ſiccatus flos uetera ulcera, & cicatrici repugnantia ſanat. excreſcentia cohibet: tetra ulcera, & fungis ſimilia, cum melle expurgat: ulcerum caua explet, & expurgat cum melle: depaſcentiaque cum cerato ſiſtit. Fit cataplaſma ex eo podagris, miſto fabæ lomento: & lienoſis ex aceto, & uiua calce. Prodeſt flos ex melle phthiſicis linctu. Podagrici iuuantur, pedibus in ſolio ex eo lapide excauato inditis. Fiunt quoque ex eo loculi, qui corpora erodunt: & luxuriantem carnem, & corporum craſſitiem abſumunt, cùm uice nitri in balneo ſparguntur. Si lauare libet, cadmiæ modo lauatur.

Aſii lapidis conſid.

TAmetſi in commentarijs noſtris ſuperioribus annis Italica lingua conſcriptis, Aſium lapidem mihi incognitum eſſe ingenuè confeſſus fuerim; legitimum tamen nuper Tridento ad me miſit Martinus Guidottinus ſeplaſiarius diligens æquè ac peritus: qui quidem lapis, ni fallor, nullis prorſus notis ac uiribus Dioſcoridis deſcriptioni reclamat. Foditur in Tridentino agro quibuſdam chalcanthi fodinis, quodam in monte non procul à pago, quem Leuigum nominant. Eſt enim hic pumicis inſtar leuis, fungoſus, friabilis, lutei coloris intercurſantibus uenis. Hoc, quòd carnes abſumat, utebatur antiquitas ad defunctorum ſepulcra, ut abſumptis ab eo carnibus, corpora non computreſcerent: ob idque Græci appellauere ſarcophagum. Quod manifeſtè declarat Dioſcorides, cùm inquit, καὶ σοροὶ σαρκοφάγοι γίνονται *id eſt, loculi defunctorum carnes abſumentes ex eo fiunt. Hũc locum nullus, quod ſciam, ex interpretibus ita ut nos accepit: ſed omnes ad aliud reſpicientes uocem* σοροὶ *puluerem uerterunt. In quo mihi planè non uidentur mentem Dioſcoridis aſſecuti. Quam probè aſſecutus, noſtræque ſententiæ adſtipulari cognoſcitur Plinius lib. 36. cap. 17. ubi de lapide Aſio ſarcophago ita ſcribit. In Aſſo Troadis lapis ſarcophagus fiſſili uena ſcinditur. Corpora defunctorum condita in eo abſumi conſtat intra quadrageſimum diem, exceptis dentibus. hæc Plinius. Cæterùm Aſij lapidis hiſtoriam, & uires deſcripſit Galenus lib.* IX.*ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Eſt & alius lapis in Aſſo proueniens, quem ob id ipſum Aſſion cognominant, non durus ut petræ. Siquidem color illi eſt, pariterque conſiſtentia ceu tophi, friabilis, & laxus. Innutritur ei quiddam farinæ tenuiſſimæ adſimile, qualis in piſtrinorum parietibus adhærere uiſitur. Appellant hoc medicamentum petræ Aſiæ florem. Eſt uerò & ſubtilium partium, ut ſine morſu nimis molles carnes, ac fluidas eliquet. Petra uerò, in qua naſcitur, tametſi uim habeat illi ſimilem, actionis tamen uehementia inferior eſt. Hoc enim ea potior eſt flos, non tantùm quòd magis colliquet, ac digerat, & uelut ſale condita ſeruet; ſed & quia hæc præſtet abſque uehementi mordicatione. Habet & ſalſedinem quandam in guſtu hic Aſiæ petræ flos: ut coniectura ſit, illum naſci ex eo quòd ros ex mari in petram reſidens, poſtea à ſole deſiccetur. hactenus Galeni uerba. Quæ quidem ſi paulò diligentius examinaſſet Fuchſius medicus alioqui noſtræ ætatis celebris, non tam facilè fortaſſe ſuam protuliſſet ſententiam libro de compoſitione medicamentorum: quòd ſcilicet Aſiæ petræ flos ſit illa mollis, alba, & tenuiſſima materia, quam farinæ, quæ parietibus molarum inhæret, ſimilem exudant ueteres muri, rupes, ſaxaq; montium: ex qua fit quod Salnitrum uocant. Porrò quòd hæc non uerè ſit Aſij lapidis flos, om-*

Aſii lapidis hiſtoria, & uires ex Gal.

Fuchſii error.

nibus

nibus ijs perspicuum fiet, qui rem hanc accuratius expendent. Nam præterquàm quòd ea diuersorum lapidum flos est, nullam habet cognationem cum Asio lapide. qui solus, Dioscoridis & Galeni testimonio, florem sui nominis gignit. Lapis, qui λίθος ἄσσιος & ἄσιος *Græcè, Lapis Asius, & Aßius Latinè uocatur: Arabicè, Hager Asos: Italicè, pietra Assia.*

λίθος πυρίτης. LAPIS PYRITES. CAP. C.

PYrites lapidis genus est, à quo æs conflatur. Eligi debet æris similitudine, facilè scintillas edens. Vritur sic. Melle irrigatus, molli pruna continuè flatur follibus, donec rufescat. Alij in multos carbones igni candentes, lapidem copioso melle perfusum deijciunt, & ubi ad fuluum colorem uergere cœperit, extrahunt: efflatoque cinere, rursus madefactum cremant, donec æquabiliter afficcatus, friabilis reddatur: siquidem sæpe facies summa solùm uritur. ita crematus, siccatusque reconditur. Si eloto opus sit, lauari debet, ut cadmia. Tam crudi, quàm usti uis est excalfacere, abstergere, offusam oculis caliginem expurgare, duritias concoquere, & concoctas discutere. Resina exceptus excrescentia in carne cohibet, sed calorem quendam, & adstrictionem parit. Ita ustum nonnulli diphryges appellant.

LApidem, quem Græci Pyriten dicunt, officinæ cum Mauritanis Marchesitam uocant. Verùm quanquam uniuersi lapides, à quibus ignis chalybe excutitur, pyritæ appellari possunt; cum tamen Marchesita appellata cæteris magis scintillet chalybe aut ferro percussa, per antonomasiam ipsa sola uocatur Pyrites, tanquam cæteris præstantior. Foditur hæc omnium metallorum ferè fodinis, genere, & colore diuersa, plerunque tamen (ut Plinius inquit lib. 36. cap. 19.) aureis scintillis, uel argenteis respersa. Gignitur, ut rei metallicæ periti tradunt, ex impuro metallorum halitu. quo fit, ut ferè semper reperiatur in montium cacuminibus, ubi auri, & argenti uena, in profundo delitescit. Sterilis hæc magna ex parte, quòd (ut chymistæ existimant) ex impurissimo sulphure, alijsque inconcoctis partibus metallorum sit conflata. quamobrem fossores in Germania, extra cauernas Pyriten tanquam inutilem proijciunt. Veruntamen quandoque Pyriten inueniunt, qui aurũ, argentum, uel æs intra se continet. Idcirco rectè prodidit Dioscorides, Pyriten lapidis esse genus, ex quo æs conflatur. Quod cùm ignorasset Albertus, omnem Marchesitam inutilem esse asseruit. Pyrites non solùm in metallorum fodinis reperitur, cum omnibus ferè lapidibus, & metallis commistus: sed etiam in quibusdam Misniæ fluminibus rotunda facie, & cæteris durior. Nos pyritem habemus crystallo, berillo, Armenio, cæruleo, chalcantho, Misy, chalciti, Minio, auripigmento, & alijs lapidibus adnatum adeò, ut cum fossilibus omnibus lapidem hunc cognationem habere crediderim. Pyritæ uires reddidit Galenus libro IX. simplicium medicamentorum, his uerbis. Vnus eorum, qui ualidam facultatem possident, est & pyrites quem uocant. quo utimur digerenti emplastro admisto: adijcitur ei & schistos. Ab hoc medicamine, & pus sæpenumero, et consistentia grumosa in spatijs intermedijs musculorum nata, per halitum digesta sunt. Cæterùm ubi in usu uocantur lapides omnes admodum uehementer contusi, atque ad læuorem redacti sint oportet, similiter atque ea, quæ in ophthalmicas facultates admiscentur. Etenim nisi pollinis instar comminuatur, adeò ut in profundum corporum, quibus applicantur, subeant, asimiles manent istis marinis, & fluuiatilibus arenis, quæ & ipsæ communem omnium lapidum uim possident. Siquidem exiccant tumentem ex hydrope carnem, uidelicet laborante in eis excalfactis decumbente. Non tamen ad aliud quippiam eis utimur, tanquam prædictis, ad ophthalmicas, & sistentes tum sanguinem, tum muliebre profluuium facultates, præterea ad glutinanda ulcera, cicatrice claudenda, carne implenda. Nam qui ex eis acres non sunt, ad hæc omnes sunt utiles, uelut & acres, quorum posterius mentionem faciam, ad detergendum, abstergendumq́; , tum detrahendum, extenuandum, detergendum, ualenterq́; siccandum, & colliquandum. Qui lapis Græcis λίθος πυρίτης, *Latinis lapis Pyrites nominatur: Arabibus, Hager al, siue Alrusenai: Italis & officinis, Marchesita: Germanis, Kis, & Ertz stuoff.*

Pyritæ lapidis consid.

Pyritæ uires ex Gal.

λίθος αἱματίτης. LAPIS HAEMATITES. CAP. CI.

HAematites optimus habetur friabilis, saturato colore niger, durus, & suopte ingenio æqualis, nulla sorde admista, nulloque zonarum discursu. Vim habet adstringentem, & excalfactoriam aliquantùm, extenuantemque. Oculorum cicatrices, & scabritiam cum melle purgat: cum lacte autem muliebri, lippitudini, fractis, & oculis cruore suffusis conuenit. Bibitur contra difficultatem urinæ, & fluxiones mulierum in uino: & ab ijs, qui sanguinem reiecerunt, cum succo punici mali. Fiunt ex eo coticulæ, & collyria oculorum uitijs apta. Vritur ut Phrygius, sine uino duntaxat. Modus ustionis est, ut modicè leuis fiat, & bullis quibusdam intumescat. Sunt qui hæmatiten ita adulterant. Densam glebam, rotundamq́; schisti lapidis, cuiusmodi sunt, quæ eius radices uocantur, in urceum figlini operis, qui feruentem cinerem contineat, condunt: paucaque interiecta mora eximunt, experiunturque si trita ad cotem hæmatitæ colorem reddat. quòd si ita res se habet, reponunt: sin minus, iterum obruunt, & subinde conspicientes, periculum faciunt: siquidem in cinere diu dimissus, colore mutato diffunditur. Coarguitur malè confictus, primùm scissilibus uenis: quippe in rectos uenarum discursus refringitur. At hæmatites longè secus se in colore habet: nanque hic floridum reddit, hæmatites uerò saturatiorem, atque cinnabarin imitantem. Inuenitur in Sinopica rubrica. Fit & è magnete lapide, uehementer ambusto. In Aegypto sponte naturæ cum metallis enascitur.

HAematites lapis, quo omnes in uniuersum medicæ officinæ abundant, quoq; pictores, & lignarij fabri utuntur, uulgò uocatus Lapis, legitimus non est, de quo meminerunt Dioscorides, & Galenus. Quippe hic alius est lapis

Hæmatitæ lapidis consid.

mollis per ſe proueniens in montibus,apertis locis. At legitimus foſſilis eſt,& ſponte naturæ naſcens in metallorum cuniculis: qui fractus, ſanguinem colore imitatur, unde & nomen,cùm Græcis ſanguis αἷμα dicatur. Huic perſimilis eſt, quem Schiſtum uocant,cuius hiſtoriam,& uires ſtatim poſt hunc ſcribit Dioſcorides ob cognationis uinculum. Foditur hæmatites non modò in Aegypto,ſed in pluribus Germaniæ,& Bohemiæ montibus,præſertim in Hercynia ſylua: quin & in Italia Brixienſi agro,ſed peregrinis bonitate cedentes. Variat tamen huic lapidi color,quoniam & niger,& flauus, & ferruginis inſtar, quibuſdam inſit, ut peritiſſimus æquè ac doctiſſimus Agricola in ſuis de foſſilium natura libris diligenter adnotauit. Hæmatitis fodinas habet in Valle Ioachimica Regni Bohemiæ Illuſtris Comes Ioachinus Schlichius.adeò eo refertas,ut inde optimum ferrum conficiant. quo fit, ut nil aliud ſit Hæmatites lapis, quàm ferri materia. Qui ferrum auro ornant,& contegunt,id ſine hæmatite facere nequeunt. Nanque eas aureas bracteas ferro prius circundatas firmant & poliunt, perinde ac pictores, lupino dente.

Hæmatitæ uires ex Gal.

Hæmatitæ uires memoriæ prodidit Galenus lib. IX. ſimplicium medicamentorum,ubi ſic inquit. Porrò talium quoque unus eſt hæmatites, quem uocant,à coloris ſimilitudine id appellationis ſortitus: ſicut & galactites, quando & ipſe in ſuccum ſolutus,lacti ſimilis conſpicitur. Habet lapis hæmatites tantum frigiditatis, quantum habet adſtrictionis. Meritò itaque auſi ſunt medici ocularibus facultatibus lapidem miſcere hæmatiten. Ac ſolo eo uti poſſis palpebris exaſperatis: ſiquidem cum phlegmone aſperæ ſint redditæ, ex ouo ipſum diluens: ac ſi magis etiam, per fœni græci decoctum. Sin uerò citra phlegmonem, ex aqua. Incipito uerò ſemper à modicè humidis,per ſpecillum infundens. Vbi autem, quòd uires eius ferat, conſpexeris, magis ac magis craſſum efficies,ac tandem adeò craſſum facies, ut ſpecilli nucleo inungas, ſecundum ſubiectionem,aut euerſionem palpebræ. Hic idem lapis ſimiliter in cote contritus, ſanguinis expuitioni conuenit, omnibusque ulceribus. Porrò ſiccus,ſi ad tantum redactus fuerit læuorem,ut puluillum referat,reprimit excreſcentia, atque eo nullus ſolo, atque per ſeſe utitur. Ego uerò ad ea,quæ dixi, uſus ſum facultate eius ex guſtu qualitate comperta,cùm mox experientia periclitari uellem,nunquid rectè coniecissem. Et ipſa quidem oculorum ulcera, ſolus per ſe cicatrice includit(ut paulò antè comprehenſum eſt)attritus,cæterùm aut affuſus,aut inunctus. nam & id experientia exploratum habeo. hactenus Galenus.

Hæmatitæ uires ex Alexandro.

Miris item laudibus extulit hæmatiten lapidem Alexander Trallianus,ſic inquiens. Ego ſanè noui frequenter me ſine theriaca,alijſque pretioſis antidotis multos curaſſe,lenibus uſum medicamentis, & præſertim lapide hæmatite. Vſus autem eo ſum in his, qui largius ſanguinem reijciebant,cum ſucco punici mali,& granis,uel cum ſucco polygonij: in quibus autem ſanguis non copioſè euacuabatur, etiam ex aqua ſola egelida. At læuigare ipſum curioſè oportet, ut in tenuiſſimum puluerem redigatur,ſitque aereus,& uento perſimilis. Dedi ego ex eo ſcrupula quatuor, & paulò amplius minusúe. Exhibui etiam ijs, qui pus expui inceperant, ac mirum eſt, quomodo ulcus exiccarit ſanaueritque,ut non amplius pus generaretur, neque æger tuſſi infeſtaretur. Spectaui autem & alium quendam ex his, quibus uas exeſum erat,non modò particulas quaſdam ex faucibus, ſed etiam aſperam arteriam expuentem,ac mirum quo modo in hoc quoque lapis hic maximam efficaciam indicauerit. Nam & hic curatus eſt nobis non admodum etiam ſpernentibus. Exhibui autem ægro potui medicamentum frequentius,ut commodius diſtribueretur. Quare cùm crebrò ipſum bibiſſet, tandem ſumere ipſum faſtidiuit. Excogitaui autem huiuſmodi rationem, redactum in tenuiſſimum puluerem panniculo lineo impoſui, & diligenter ipſum undiquaque conſtrictum,colligatumque in poculo, quod uinum odoratum modicum haberet, ſuſpendere permiſi, idque per totam noctem iam inde ab ipſo ueſpere: extraxi autem tenuem, aereamque eius partem,ut æger ſolam uini qualitatem perciperet. Ex hoc bibere quantum mane libenter habebat,ei præcepi, atque hoc ſanè agendo, bibendoque continuè, ſanitatem recepit. Hoc autem morbo liberatus,idem præſeruationis cauſa facere pergebat, bibebatque,donec etiam corpore probè permutato,conſueta agendo uiribus ſe conſtare ſentiret. Hæc de lapide hæmatite à uiſa, & uſu comprobata conſcripſi. Hactenus Alexander lib. VII. cap. primo.

Nomina.

Hic lapis Græcè λίθος αἱματίτης uocatur: Latinè, Lapis hæmatites: Arabicè, Scedenigi, Sadenegi, ſeu Alſadenegi: Italicè, Pietra hematite: Germanicè, Bluot ſtein.

Λίθος σχιστὸς.

LAPIS SCHISTVS. CAP. CII.

Schiſtos lapis in Iberia Hiſpaniæ gignitur. Probatur maximè, qui croci colorem æmulatur, friabilis,ſuapte natura fiſſilis, concremento, & alterno cohærentium uenarum diſcurſu, pectinum modo, Ammoniaco ſali ſimilis. Vim exhibet hæmatitæ, ſed ad omnia infirmiorem. quin & caua replet muliebri lacte perfuſus. ad procidentia, rupta, item genarum craſſitiem, & uuas oculorum, magnopere efficax eſt.

Schiſti lapidis cōſid. & uires.

Schiſton lapidem, quem tradidit Dioſcorides gigni in Iberia (ut Agricola uir clariſſimus eſt author) non ſolùm in pluribus Hercyniæ Syluæ locis foditur, ſed etiam in Bohemia, ubi & nos quoque eum adinuenimus. Cæterùm cùm de uiribus cum hæmatite certet, hic eius uires nobis ſupplere poterit. Meminit Schiſti lapidis Galenus lib. nono ſimplicium medicamentorum, ſic de eius uiribus diſſerens. Lapidi hæmatitæ perſimilem uim obtinet, uerùm infirmiorem, is qui uocatur ſchiſtus, ac poſt eum galactites. At melitites caliditatis etiam nonnihil, ut dixi, adiunxit. Vt itaque unuſquiſque ipſorum leuiter, ac ſenſim ab hæmatitæ facultate recedit, ita ad oculos ſimiliter in uſum ducitur: eſt tamen mitior. Porrò mitiora remedia partibus etiámnum phlegmone afflictis ſemper gratiora ſunt, atque iucundiora: cæterùm liberis iam phlegmone partibus infirmiora, quàm quæ perſanare ualeant.

Nomina.

Λίθος σχιστὸς ita Græcis,ut Latinis Lapis ſchiſtus, & Italis Pietra ſciſsile appellatur.

Λίθοι γαγάται. LAPIS GAGATES. CAP. CIII.

IN gagatarum lapidum genere, præferendus qui celeriter accenditur, & odorem bituminis reddit. Niger eft plerunque,& fqualidus,cruftofus, perquàm leuis. Vis ei molliendi, & difcutiendi. deprehendit fonticum morbum fuffitus: recreatque uuluæ ftrangulationes: fugat ferpentes nidore. podagricis medicaminibus, & acopis additur. In Cilicia nafci folet,quà influens amnis in mare effundi-tur, proximè oppidum, quod Plagiopolis dicitur. uocatur autem & locus, & amnis Gagas, in cuius faucibus ij lapides inueniuntur.

Gagatæ lapidis confid.

LApidem,quem Gagaten uocant, in comitatu Tirolenfi Germaniæ non longè ab Aeniponte(Germani Ifpruch dicunt) in quodam torrentis alueo repertum, oftendit mihi primùm clarifsimus medicus Ioannes Petrus Merenda Brixianus, nullis prorfus notis à Gagatæ hiftoria difsidentem. Nam præterquàm quòd igni admotus confeftim accenditur, flammãq; contrahit,ac bitumen redolet,fqualidus eft,& niger,cruftofus,& perquàm leuis. Hoc fcatet in uniuerfum Flandria, Cimbriaque,ubi lignorum penuria incolæ hoc tantùm lapide ignem fibi comparant. Foditur hoc tempore etiam in Italia Brixiano agro, è cuius fodinis nuper ingentem glebam mifit ad me Tridento Santus Santinus diligens pharmacopola ad Corallij infignium. Fuchfius uir alioqui eruditiffimus magno errore putat(ut libro primo retulimus, cùm de piffafphalto differeremus) Gagaten in Tirolenfi comitatu repertum, effe piffafphaltum. Verùm cur ego in hoc ab eo diffentiam,citato nuper loco latius oftendimus. Porrò idem in libro de componendis medicamentis,quem nuper auctum edidit, Gagaten cenfet effe fuccinum illud nigrum,quod nobis uulgò Ambra nera uocatur. Sed in hoc fimiliter eum(pace fua dixerim) hallucinari clarius effe opinor, quàm ut pluribus demonftretur. Nam ut omittam abfurdum mihi planè uideri,quòd fuccinum lapidis nomine dignetur,illud non eft fqualidum,neque cruftofum; fed in fuperficie potius læue, & lucidum fatis apparet. Sunt qui exiftiment fofsiles quofdam carbones,quos in pluribus locis effodi in Germania tradidit Georgius Agricola uir doctiffimus, & in foffilibus medicamentis indagandis hodie facilè princeps,effe lapidem Gagaten, quòd carbones ij non aliter quàm è ligno parati igne accendantur. Veruntamen cùm hi flammam non edant,nifi follibus excitentur, nec ullum bituminis odorem fpirent, eorum opinio planè refellenda uidetur. Siquidem Gagates adeò bitumine prægnans eft,ut accenfus picis ferè modo flagret, & nigerrimum emittat fumum. Quin & oleum copiofum reddit,ubi uitreis organis conclufus, ignium ui peruritur. Hoc commendauit Mefues dæmoniacis,epilepticis,paralyticis,fpafmicis,tetanicis,arthriticis,ab utero fuffocatis, & conceptum non admittentibus. Quod tamen à carbonibus ijs elici non poteft, cùm omni penitus humore deftituantur.

Fuchfii error.

Gagatæ hift.& uires ex Gal.

Gagatæ hiftoriam,& uires tradidit Galenus lib. IX. de fimplicium medicamentorum facultatibus,his uerbis. Eft & alius lapis colore atro,qui ubi igni admotus fuerit,perfimilem bitumini odorem exhibet, quem Diofcorides, nonnullique alij in Lycia inueniri prodiderunt,ad fluuium nomine Gagatem,unde & ipfi lapidi nomenclaturam inditam dicunt. Ego tamen eum fluuium non uidi,tametfi parua nauicula totius Lyciæ litora legerim,quò uidelicet,quæ in ea funt,infpicerem. Cruftaceos uerò lapides nigros,& qui in ignem additi exilem flammam ederent, complures Cæle Syria afporta i, natos in colle,mari mortuo,quod uocant circundato, quà orientem fpectat,ubi & bitumen eft: eratque lapidum odor fimilis bitumini. Vtebarque eis ad flatuofos tumores in genu diuturnos,& ægrè curabiles,miftis uidelicet facultatibus, quæ ad hoc fymptoma probatæ fuerant. Planeque uifum eft mihi euidentiorem earum facultatem reddidiffe. Mifcui uerò ipfum & Barbaro quam uocant, & palàm medicamentum effectum eft exiccantius,adeò ut & finus contraheret,nedum cruenta uulnera glutinaret, ad quæ competere maximè creditur. hactenus Galenus.

Plinii lapfus.

Cæterùm Plinius lib. 36. cap. 19. exiftimaffe deprehenditur, quòd quemadmodum in medicamentis fibi uiribus mutuis refpondent Thracius lapis,& Gagates; ita uterque in aqua demerfus accendatur,& conflagret, reftinguatur uerò in oleo. Quod tamen falfum eft: quandoquidem Diofcorides ubi memoriæ prodidiffet Thracium lapidem ijfdem uiribus effe præditum, quibus & Gagates; fubdidit Thracio illud peculiare adfcribi, quòd aqua demerfus accendatur, & oleo reftinguatur. quod tamen in Gagate non accidit. Vim Gagatæ admirandam effe Aetius teftis eft lib. II. cap. XXIIII. quippe fi igne inflammetur,meroque reftinguatur,exhibeaturque id uinum cardiacis potandum,confeftim leuantur,repreffo fudore,excitatoque arteriarum pulfu. Nonnulli Gagaten ad pollinis tenuitatem terunt, feptemque continuis diebus colicis è uino propinant drachmæ unius pondere,& integram reftituunt ualetudinem: poculum interim,quo laborantes bibunt,eiufdem uapore fuffientes.

Achatę lapidis hift.& uires.

Sed quoniam Gagates ob quandam nominis fimilitudinem,lapidem ACHATEN *ita ueteribus appellatum,mihi in mentem redegit,cùm is laudetur ad uaria humani corporis incommoda,meritò hîc aliquid de eo nobis dicendum effe duximus. Repertus primùm Achates eft in Sicilia, iuxta Achaten fluuium,à quo nomen fibi uendicauit. Lapis hic uarijs conftat coloribus,& fe inuicem incurfantibus zonis, lineisque, adeò ut quandoque uarias effingant imaginum formas,naturæ tantùm penicillo. Id quod maximè teftatur Plinius lib. XXXVII. capite primo,ubi fic habet. Poft hunc annulum regia fama eft gemmæ Pyrrhi illius,qui aduerfus Romanos bellum geffit. Nanque habuiffe traditur Achaten,in qua nouem Mufæ,& Apollo citharam tenens fpectarentur,non arte, fed fponte naturæ,ita difcurrentibus maculis,ut Mufis quoque fingulis fua redderentur infignia. Hinc igitur creditum eft antiquos uocaffe Achaten uarijs, ac diuerfis nominibus. Vocatur enim phaffachates,cerachates, dendrachates, leucachates, hæmachates, corallachates, & id genus alijs: quòd quidam columbos, quidam cornua,alij arbores, alij fanguinem, nonnulli corallium coloribus præ fe ferant. Prodeft Achates(ut Plinius eft author)contra fcorpionum ictus. Quod in Siculis utique crediderim,quoniam primum eius prouinciæ afflatu fcorpionum peftis extinguitur. Et in India inuenti contra eadem polleat, & alijs magnis miraculis. Spectaffe etiam prodeft oculis. Sitim quoque fedant in os additi. Leoninæ pelli fimiles, potentiam cæteris ualidiorem habere contra fcorpiones dicuntur. In Perfis uerò fuffitu, earum tempeftates auerti,& præter-*

ea flumina sisti. Argumentum esse, si in feruentes cortinas additi, refrigerent. Sed ut prosint, leoninis iubis alligandos. Abominãtur hyænæ pelli similes, quòd domibus discordiales sint. Sed qui unico tantùm colore notatur, inuictos athletas reddit. hactenus Plinius.

Nomina.

Lapis, qui Græcis λίθος γαγάτης, *Latinis lapis Gagates uocatur: Italis, pietra Gagate.*

λίθος θρακίας. LAPIS THRACIVS. CAP. CIIII.

† Orib. λεία. i. terra.

LApis Thracias dictus, nascitur in flumine quodam Scythiæ, cui Ponto nomen est. Vis ei gagatæ. Traditur aqua accendi, & † oleo restingui: quod in bitumine accidit.

Thracii lapidis mentio ex Gal.

QVi Thracium lapidem ostenderet in Italia, hactenus profectò neminem inueni: nec qui illum alijs in regionibus se uidisse, aut inuenisse testetur, compertum habeo. Eius mentionem fecit Galenus unà cum gagate lib. IX. de simp. medic. facultatibus, ubi ita scribit. Est & alius lapis, cuius meminit Nicander hunc in modum.

Si lapis uratur candenti Thracius igne, &
Pòst madefiat aqua, flagrabit totus: at idem
Mox oleo affuso, penitus restinguitur. adfert
Thracius hunc ad nos pastor de flumine, nomen
Cui Pontus.

Nomina.

Verùm nullus eius in medicina usus: neque Nicander præter graueolentiam, quæ suffitu feras fugat, quicquam ei adscripsit. hæc Galenus. Cæterùm nos Thracij lapidis historiam potius fabulosam, quàm ueram censemus. Eius nomen Græcum λίθος θρακίας: *Latinum, lapis Thracius: Italicum, pietra Thracia.*

λίθος μαγνῆτις. LAPIS MAGNES. CAP. CV.

MAgnes lapis optimus est, qui ferrum facilè trahit, colore ad cœruleum uergente, densus, nec admodum grauis. Datur cum aqua mulsa trium obolorum pondere, ut crassos humores eliciat. Sunt qui magnetem crematum pro hæmatite uendant.

Magnetis lapidis hist.

MAgnes lapis Heraclius, & Sideritis quoque dicitur. Magnes quidem ab inuentore (ut Nicander est autor) nomine Magno, qui primus in Ida mõte lapidẽ hunc adinuenit: aut à Magnesia regione, ut Lucretius suis in poematibus scribit. Heraclius uerò, uel ab Heraclia urbe, uel ab Hercule: ut enim Hercules immanes domuit belluas, uiribusque subegit; ita Magnes ferrum uictricem rerũ materiam ad se trahens, subigit, & tenet. Quas ob uires Sideritis quoq; dicitur. quippe ferrũ Græcis σίδηρος *appellatur. Nos autem uulgari idiomate appellamus pietra Calamita. Foditur in Cantabria Hispaniæ, & in uarijs Germaniæ, ac Bohemiæ locis, etsi sæpe casu inueniatur in ferri fodinis. Præstat, qui ex Macedonia, & Magnesia illi contermina conuehitur: sed omnium præstantissimus est Indicus, & Aethiopicus. Differunt Magnetes colore, qui in ijs aut niger est, aut cæruleus nigricans, aut in nigro rufus, aut contrà. Optimus est mas, qui non modò celerrimè trahit ferrum; sed etiam uim suam in id adeò transfundit, ut possit alterum inhærens ferrum ad se trahere. quo fit, ut sæpius acus acũ trahat, adeò ut altera alteri subpendeat, nullis appositis adminiculis, ad duodenum usque numerum. Quod item ferreis fit anulis, qui alter alteri inhærentes catenæ instar dependent. tametsi postremus non tam pertinaciter inhæreat, uti primus, & secundus. Ratio autem cur Magneti tantùm facultas insit trahendi ferrum, nulli sanè, quod sciam, adhuc comperta est, nec ulla eam philosophorum inuestigatio unquam assequi potuit. Proinde necessarium fuerit dicere, illi uim hanc peculiarem tribuisse cælum, & rerum omnium parentem naturam, ut Rhabarbaro uim detrahendi bilem, & Torpedini marinæ stupidam reddendi manum, quæ ipsam uiuentem tetigerit. Nec sanè aliud quicquam inueniri putauerim, quod uiribus Magnetem magis æmuletur, quàm Torpedo piscis. Quandoquidem ut Magnetis admiranda facultas ex una pendente acu in aliam transit acum, & ex anulo in anulum; idem similiter efficit Torpedinis uirtus. Quippe hamo capta, obstupefaciens eius facultas adeò confestim per setas uirgamque excurrit, ut statim piscatoris manum miro sanè stupore corripiat. Idemq; efficit retibus comprehensa, ui per funem auræ instar excurrente. Cæterùm Dinocrates Alexandrinus (Plinius author est lib. 34. cap. 14.) Arsinoes de Magnete lapide templum concamerare inchoauerat, ut in eo simulacrum eius è ferro pendere in aere uideretur. Cuius forsitan rationem secuti Arabes, Turcarumque sacerdotes (si tamen uera referunt, qui talia scribunt) Mahumeti sacellum è præstantissimo Magnete concamerari iusserunt, ut imposita in eo Mahumeti arca è purissimo ferro conflata, tanquam diuino quodam miraculo in aere penderet, ita deceptis populis. Trahit itaque Magnes propria ui ferrum, excepto eo, quod rubiginem contraxerit, uel ubi lapis is allio fuerit confricatus, aut ubi adamas propè adferatur.*

Theamedes lapis.

Magneti uim sanè contrariam habet Theamedes lapis in Aethiopiæ montibus nascens, non procul à monte magnetis: quippe quòd appositum sibi ferrum confestim abigat respuatque. Quo fit, ut qui calceis ferreis per magnetis montem pergunt, pedes submouere nequeant: per alium uerò ambulantes, nunquam pedibus consistant, & ueluti tripudiantes fiant. Atqui ne fortassis quispiam censeret id esse fabulosum, ego quidem fateri possum, me Magnetis frustum habere, quod altera parte ferrum trahit, altera respuit. Magnes flauo cum ære fusus, illud argenteo nitore colorat, quemadmodum cadmia aureo, ut superius diximus.

Magnetis uires ex Gal.

Magnetis breuiter meminit Galenus lib. IX. simp. med. sic inquiens. Ex lapidibus unus est & magnetes, & heraclea, quam uocant, adsimilem hæmatitæ uim obtinens.

Nomina.

Lapis, qui Græcis λίθος μαγνῆτις, & ἡράκλειος, *Latinis lapis Magnes, Magnetes, & Heracleus appellatur: Arabibus, Hager almagritos, seu Magnathis: Italis, pietra magnete, & Calamita.*

Λίθος ἀραβικός. LAPIS ARABICVS. CAP. CVI.

ARabicus lapis maculoſo ebori ſimilis. Is tritus illitus hæmorrhoidas exiccat. Eius cinis dentifricio optimus.

NVllum hactenus uidi, nec reperi lapidem, qui eburneam mihi oſtenderit faciem. quapropter non crediderim Arabicum lapidem hoc tempore conuehi in Italiam. Eius tamen nomen Græcum eſt λίθος ἀραβικός, Latinum lapis Arabicus: Italicum, pietra Arabica. Nomina.

Λίθος γαλακτίτης. LAPIS GALACTITES. CAP. CVII.

GAlactites appellatur, quod lacteum ſuccum reſudet: cinerei tamen eſt coloris, & guſtu dulcis. Ad oculorum fluxiones, & ulcera conuenienter illinitur. Oportet autem in qua tritum, pyxide plumbea recondere, propter uim glutini, quod ei obhæret.

Λίθος μελιτίτης. LAPIS MELITITES. CAP. CVIII.

MElitites omnia galactitæ ſimilis, hoc tantùm intereſt, quòd dulciorem ſuccum remittit. Eiuſdem ut galactites effectus.

GAlactiten, item Melititen, etſi antea me non uidiſſe ſcripſeram, dum tamen in Boemia ſum, utrunque ex Miſnia ab amicis accepi. Alter tamen (ut Galenus inquit lib. IX. ſimplicium medicamentorum) Galactites uocatur, quòd in ſuccum ſolutus lactis ſpeciem reddat. quemadmodum alter melitites, quòd ſucci dulcedine mel guſtu repræſentet. Galactitæ meminit Plinius lib. 37. cap. 10. ſic inquiens. Galactites ex uno colore lactis eſt. Eandem dicunt leucam, & leucographiam appellant, & ſynnephiten: tritam lactis ſucco, & ſapore notabilem. In educatione nutricibus lactis fœcunditatem: infantium quoque adalligata collo, ſaliuam facere dicitur: in ore autem liqueſcere. Eandem memoriam adimere dicunt. Mittit eam & Achelous amnis. hæc Plinius. Cæterùm, ut teſtatur Agricola, non ſolùm reperitur Galactites in quibuſdam Saxoniæ montibus, in Germania; ſed etiam in quorundam fluminum alueis, pariterque Melitites. Lapis ille Græcè λίθος γαλακτίτης, Latinè lapis Galactites, Italicè pietra Galactite uocatur. Hic uerò Græcis λίθος μελιτίτης, Latinis lapis melitites: Italis pietra Melitite nominatur.

Galactitæ, & melititæ hiſt.

Nomina.

Λίθος μορόχθος. LAPIS MOROCHTHVS. CAP. CIX.

MOrochthus lapis (quem aliqui galaxiam, aut leucographida uocauerunt) in Aegypto naſcitur. quo (utpote molli, & facilè liqueſcente) linteones dealbandis ueſtibus utuntur. Spiracula corporis obſtruere uidetur: conueniens ijs, qui ſanguinem expuunt, cœliacis, & ueſicæ doloribus, cum aqua potus. itidem fluxionibus uuluæ, & impoſitus uelleri. Mollibus oculorum collyrijs miſcetur: explet enim caua, atque delacrymationes ſiſtit. Idem cerato exceptus, ulcera, quæ fiunt in teneris partibus corporis, ad cicatricem perducit.

MOrochthum lapidem nonnulli galaxiam uocãt, naſcitur (ut inquit Georgius Agricola, acerrimus foſsilium indagator) in Saxonia Germaniæ. Huius fruſtum non paruum ex Miſnia, miſit ad me Georgius Fabritius (uir quidem doctrina, & uirtute clarus) nullis deficientibus notis, ac uiribus. Veruntamen cùm nec inde, nec ex Aegypto (quod ſciam) in Italiam deferatur, cur plura de eo dicam, non habeo. Porrò facit Morochthi lapidis adſtringens facultas, qua cruentas reiectiones ſiſtit, & corporis ſpiracula obſtruit, ut alterius quoque lapidis hîc mentionem faciam, admirabilis ſanè facultatis ad oſſium fracturas. Siquidem, tametſi perfracta oſſa à Chirurgicis ante quadrageſimum diem ſanari† ſoleant; compertum tamen eſt à compluribus in Germania, ea proculdubio ſanari triduo, aut quatriduo huiuſce lapidis potu, ſeſquidrachmæ pondere, ex rubro meraco cùm mane, tum ueſperi hauſto. Sed interim os fractum reſtaurare, æquare, ac aſſerculis circumquaque munire, operæprecium eſt: & affectum locum illinire unguento ex Geranij radicibus cæruleum florem gerentis, & lactentis ſuis axungia, ſiccatis prius radicibus, & in puluerem tritis, & deinde ex axungia præſcripta in mortarium exceptis. Extenditur enim ſuper linteolo cera odorata imbuto, & fracto loco adalligatur. Eſt itaque lapis is longus, perinde ac humanus digitus, teres, craſsitudine ferè annularis, & ſæpe tenuiore, albicans, friabilis, tophacea intus ſubſtantia. Hunc primò ad me miſit excellens, ac doctus Medicus Georgius Vuirt, qui olim in Aula Cæſaris Caroli Quinti honorificè medicinam fecit. Naſcitur in eo Rheni tractu, quem Germani Die Bergſtras uocant, circa Derenſtat oppidum, duobus à Rheno miliaribus; & reperitur in arena. Tale eſt enim illius loci ſolum. Sunt qui hos lapides, è plantæ cuiuſdam bechio ſimilis, radicibus, ibi naſcentis gigni exiſtiment. Sed an hoc uerum ſit, mihi certo non conſtat. Germani hunc lapidem ab effectu appellant Beinbruch. Morochthi meminit Galenus unà cum ſciſſili lapide lib. IX. de ſimplicium medicamentorum facultatibus, ſic inquiens. Sunt & alij lapides in ſuccum ſolubiles, ut qui in Aegypto naſcitur, quo utuntur ad ſplendorem linteis conciliandum. Eſt autem omnium dictorum minimè qualitatis particeps, nec adſtrictionem, nec morſum, nec abſterſionem præ ſe ferens. quocirca hoc ipſum duntaxat lapidi huic ineſt, quòd deficcet uidelicet: proinde

† non

Hunc fabuloſum lapidem vocat Eraſtus, cuius etiam & hiſtoriam fuſiſſime ſcribit ad Geſnerum.

Morochthi lapidis uires ex Gal.

cerato eum miscentes ad cicatricem ulceribus inducendam in mollibus corporibus usurpant. Sed & ocularibus miscetur facultatibus, perinde ut modò dicti. At quantò est maiore emolliendi ui, quàm prædicti, quòd nullam uidelicet effectricem qualitatem habeat; tanto etiam moderatior est, magisque dolorem leuat. Hunc lapidem quidam moroxum, nonnulli leucographida nuncupant. hactenus Galenus. Sed certè nescio qua ratione, aut authoritate ductus sibi persuaserit Plinius lib. XXVII. cap. XI. hunc non esse lapidem, sed herbam, ubi unà cum leuca de leucographide disseruit. nisi fortasse fuerit uocabulorum similitudine deceptus. Lapis Græcis λίθος μορόχθος, *Latinis Lapis morochthus appellatur: Italis, pietra Morochtho.*

Nomina.

λίθος ἀλαβαστρίτης.

LAPIS ALABASTRITES. CAP. CX.

Alabastrites uocatus onyx, crematus, resina aut pice exceptus, duritias discutit. stomachi dolores cum cerato leuat: gingiuas comprimit.

Alabastritæ consid.

Alabastrites notissimus lapis est ijs, qui Romana inuiserunt ædificia. Hallucinantur tamen, qui credunt lapidem illum Alabastriten esse, quò hac tempestate torno uaria finguntur uasa, quibusdam subnigricantibus uenis discurrentibus, pellucido læuore, materia uerò adeò imbecilli, ut parum collisa facilè frangantur. Quandoquidem lapis hic Alabastritæ species non est, sed potius gypsi materia. Alabastrites enim, quem antiqui ad uasa unguentaria cauabant, quò diutius unguenta à rancore uindicarent, nascitur (ut Plinius inquit lib. 36. cap. 8.) circa Thebas Aegyptias, & Damascum Syriæ. Hic cæteris candidior. Probatissimus uerò in Carmania, mox in India, iampridem & Syria, Asiaque. Vilissimus autem, & sine ullo nitore in Cappadocia. Probantur quàm maximè mellei coloris in uertice maculosi. hæc Plinius. Huius facultates memoriæ prodidit Galenus lib. IX. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Et alabastrites uocatus unguis in medicinæ usum ingreditur combustus. Quidam eum bibendum dant stomachicis. Is Græcè λίθος ἀλαβαστρίτης, *Latinè Lapis alabastrites dicitur: Italicè Alabastro.*

Alabastritæ uires ex Gal.

Nomina.

λίθος θυΐτης.

LAPIS THYITES. CAP. CXI.

Lapis nomine thyites, in Aethiopia gignitur, subuiridi colore iaspidem imitatus: cùm diluitur tamen, lacteum succum reddit. Vehementer mordet: tenebras, quæ pupillis obuersantur, expurgat.

Fuchsij opinio reprobata.

Thyiten lapidem neque ipse hactenus inueni, neque ab alio compertum scio. Qui fortasse ex Aethiopia tantùm petendus est, ubi eum gigni prodidit Dioscorides. Veruntamen Fuchsius medicus singularis doctrinæ, libro illo de compositione medicamentorum, quem collocupletatum secundò edidit, lapidem Dioscoridi Thyiten dictum, nihil aliud esse censet, quàm lapidem illum cæruleum, qui Italis uulgò Turchina, alijs uerò Turcicus lapis appellatur, ut eius uerba, quæ subijciam, apertè declarant. Iaspis, inquit, Galeno duplex est. Vna subuiridis, quæ Dioscoridi Thyites, ut alibi diffusè monstrauimus, dicitur. Thyites autem non est nisi ea Iaspidis species, quæ quòd aëri & cœlo matutino autumnali similis sit, hoc est, cœrulea, lacteq; suffusa ἀερίζουσα *Græcis, Iunioribus Turcica, Germanis Turckes nominatur. Quam certè appellationem uerisimile est ex Thyitis deprauata uoce promanasse, originemq; suam duxisse. Altera uiridis, quæ sic dicta est quia uiret. Eius duodecim sunt genera, quæ alibi à nobis sunt ordine explicata. Quintum autem genus est Turcica uocata Iaspis, de qua iam diximus. Hactenus de Thyite lapide Fuchsij sententia. Quæ sanè mihi nonnullis rationibus refellenda uidetur. Primùm nanque non inuenio, quòd Galeno Iaspis in duo genera digeratur, in uiridem scilicet, & subuiridem, ut illi Fuchsius adscribit. Sed ipsum uiridis tantùm meminisse constat lib. IX. simplicium medicamentorum, ubi de eius facultatibus disseruit. Nec obstat, quòd Galenus eodem libro in commemoratione Thyitis lapidis ex Dioscoride, hunc coloris esse scribat subuiridis quodammodo, ut Iaspis. siquidem Galenus eo in loco Dioscoridis uerba refert, ut ex capitis illius titulo quisque certior fieri potest: id enim ita inscriptum legitur,* Περὶ τοῦ Διοσκορίδου θυΐτου, *De Dioscoridis Thyite. Præterea equidem nescio, quo pacto lapis ille Turcicus possit esse Thyites quoniam hic tum Dioscoridi, tum Galeno coloris est sub uiridis, non autem saturati cœrulei, ut ille. Ad hæc si lapis, qui* ἀερίζον *Græcis uocatur, & qui uerè Turcicus est, Iaspidis generibus assignatur (quod ipse quoque Fuchsius asserit) non uideo, quo modo fieri possit, ut idem sit Dioscoridi Thyites: qui à nemine, quod sciam, inter iaspidum genera recensetur. Postremò mihi quidem non uidetur uerisimile, quòd Turcicus lapis à Thyitis deprauata uoce nomen acceperit. quam enim, quæso, illæ uoces habent inter se similitudinem? certè nullam. Quare potius adducor, ut credam eam appellationem fluxisse ab Italica nostra lingua. nam quemadmodum in Italia cœruleus color, quem propriè cœli colorem esse uolunt, uulgò turchino uocitatur; ita etiam inibi lapis is, de quo sermo est à colore, quem cœruleum habet, Turchina nominatur. Ex qua nomenclatura postea facilè factum esse arbitror, ut eundem lapidem iuniores Turcicum appellauerint: atque adeò simili imitatione fortasse ducti Germani ipsum Turckes dixerunt. Lapis, qui Græcis* λίθος θυΐτης, *Latinis item Lapis thyites appellatur.*

Nomina.

λίθος ἰουδαϊκός.

LAPIS IVDAICVS. CAP. CXII.

Ivdaicus lapis in Iudæa nascitur, glandis effigie, candidus, scita admodum configuratione, lineis æqualiter inter se distantibus, quasi industria detornatis. Solutus nullam qualitatem manifestam gustui repræsentat. Potest ciceris magnitudine tritus ad cotem, ut collyrium, cum calidæ aquæ cyathis tribus, potu difficultati urinæ auxiliari, & calculos in uesica comminuere.

LApis è Iudæa allatus, unde & illi nomen, paßim in officinis habetur. Vtuntur eo medici non modò ad uesicæ calculos; sed etiam ad eos, qui in renibus fiunt, Galenum secuti, qui libro nono de simplicium medicamentorum facultatibus, eius faciem ac uires descripsit, his uerbis. Est & alius lapis uiribus ualentioribus in Palæstina Syria proueniens, colore candido, specie concinna, lineas habens ceu torno ductas. Appellitant eum à loco, in quo nasci consueuit, Iudaicum, utunturq; ad uesicæ lapides in cote soluentes, & ex aquæ calidæ tribus cyathis potui præbentes. Sanè in quibus nos experti sumus, profecto nihil, quod ad lapides uesicæ pertinet: uerùm ad eos, qui in renibus hærent, efficax est. λίθος ἰουδαϊκὸς ita Græcis, Latinis uerò lapis Iudaicus nuncupatur: Arabibus, Hager alyeudi, seu Agiar aliheud: Italis, pietra Giudaica: Germanis, Iudenstein.

Lapidis Iudaici uires ex Galeno.

Nomina.

Λίθος ἀμίαντος. LAPIS AMIANTVS. CAP. CXIII.

AMiantus lapis in Cypro nascitur, scisso alumini similis. quo, utpote flexili, telas & uela tantùm spectaculi gratia texunt, quæ ignibus iniecta ardent quidem, sed flammis inuicta splendidiora exeunt.

LApis Amiantus ita appellari cœpit, quòd, in ignem coniectus non modò non comburatur, nihilq; splendoris amittat, sed si sordidus fuerit, nihil deperdens, nitidus, & splendescens extrahatur. Idem uocatur Asbestos, quod in lucernis pro elychnio impositus, non solùm non extinguatur dum aliquid olei superuerit, sed nunquàm comburatur. Idem lauatur, pectitur, netur, texitur. Quare, (ut Hierocles literis commendauit) Brachmanes Indorum Philosophi, ex eo sibi uestes parabant, ut diuinitatis specimen posteritati de se relinquerent. Ex eodem quondam etiam funebres Regum tunicæ fiebant, quibus induti in rogum imponebantur, ut corporum cinis, à lignorum cinere secretus seclususq;, sepulchro condi poßit. Hinc Plinius, uel autor quisquis ille fuerit, à quo transcripsit manifestò deceptus est, quòd putarit ex lino quodam Indico has parari telas. Nam is libro decimonono, capite primo, de eo ita scriptum reliquit: Inuentum est etiam linum, quod ignibus non absumeretur. Viuum id uocant, ardentesq; in focis conuiuiorum ex eo uidimus mappas, sordibus exustis, splendescentes igni magis, quàm possent aquis. Regum inde funebres tunicæ corporis fauillam ab reliquo separant. Nascitur in desertis, adustisq; Sole Indiæ, ubi non cadunt imbres, inter diras serpentes, assuescitq; uiuere ardendo. Rarum inuentu, difficile textu propter breuitatem. Rufus de cætero colos splendescit igni. Cùm inuentum est, æquat pretia excellentium margaritarum. uocatur autem à Græcis Asbestinum, ex argumento naturæ. Anaxilaus autor est, ex eo circundatam arborem, surdis ictibus, & qui non exaudiantur, cædi. Ergo huic lino principatus in toto orbe. Hæc ille. Quæ tamen partim fabulosa, partim uera apud me sunt. Obtusi nimirum ingenij esset, credere linum aliquod igni impositum non ardere. sed transeant hæc unà cum Salamandræ fabulosa historia. Ego autem id erroris euenisse censeo ab Amianti lapidis effectu. Cùm enim uidissent antiqui ex eo stamina duci, & telas, & mappas inde parari, linum uiuum lapidem hunc ab opere eos appellasse credendum est. officinæ ac medici Alumen plumeum uocant, id esse existimantes, quod Græcis scissile dicitur. Sed, meo quidem iudicio, falluntur, cùm plumeum alumen ijs uocatum nulla adstringenti ui polleat, sad acri, nec in ignem coniectum comburatur, quod Amianti est proprium. In hac uulgari opinione, ego quoque unà cum plerisque rei metallicæ studiosis iampridem uersatus sum, donec clarißimus medicus Lucas Ghinus legitimum alumen scißile Pisis ad me misit, facie adeò Amianto simile, ut nisi adstrictoria uis, qua pollet, ipsum ab Amianto plurimùm differre gustui indicasset, alterum sanè ab altero discernere nesciuissem. Nihilominus & ex eo discrimen cognoscitur, quòd hoc in ignem proiectum statim exuritur, ille uerò nequaquam. Hinc itaque fit, ut haud dubiè credendum sit Alumen plumeum uocatum legitimum esse Amiantum. Cæterùm non desunt impostores (ut auctor est Brasauolus Ferrariensis) qui lapidem amiantum simplicibus mulierculis ostendant, uendantq; sæpenumero pro ligno Crucis Seruatoris nostri. Id quod facilè credunt, cùm igne non comburatur, quòdq; ligni modo plurimis constet lineis intercursantibus. Meminit Amianti Plinius libro. 36. cap. XIX. ubi sic inquit. Amiantus alumini similis nihil igni deperdit. Hic ueneficijs resistit omnibus, priuatim magorum. Eius nomen Græcum λίθος ἀμίαντος: Latinum Lapis Amiantus: Italicum, pietra Amianto.

Amianti lapidis consid.

Fraus impostorum.

Nomina.

Λίθος σάπφειρος. LAPIS SAPPHIRVS. CAP. CXIIII.

SApphirus lapis percussis à scorpione, potu prodesse existimatur. Contra intestinas exulcerationes bibitur. Excrescentia in oculis, uuasque, & pustulas inhibet, & ruptas membranas cogit.

SApphirus gemma colore constat cyaneo, perquàm translucido. Lapis est omnibus notus, quod annulis, & torquibus, quæ collo gestantur, frequenter inseratur. Plinius Sapphiros aureis punctis collucere scribit libro 37. cap. IX. Veruntamen hac ætate nullum hactenus uidi Sapphirum, qui aureis colluceret scintillis, sed colore tantùm cyaneo, adamantis modo translucido. Quo fit, ut putandum sit aut nostri usus sapphiros esse cyanos gemmas sapphiri æmulas: aut hàc in re errasse Plinium fatendum, quòd fortasse cœruleum lapidem peculiariter uocatum, quem Mauritani azulum uel lazulum dicunt, pro Sapphiro acceperit. Nam nullus præter hunc inter gemmas aureis emicat scintillis. Sapphiri uires perquàm breuiter perstrinxit Galenus, cùm tantùm ad scorpionum ictus haustum prodesse scripserit. Cæterùm adduntur hoc tempore in medicamenta ad cor facientia, & in antidota, quæ aduersus uenena, & pestiferos affectus parantur, non modò sapphiri, sed smaragdi, carbunculi, granati, sardonij, hyacinthiq;: tametsi præter medicorum spem, potantes plerunque fallant: quòd raræ admodum sint seplasiæ, quæ huiusmodi gemmas agnoscant, & legitimas habeant. Caueant itaque medici, ne decipiantur. Id enim fiet, si ubi ijs opus fuerit, peritißimos probatæq; fidei consuluerint gemmarios. quippe gemmarum

Sapphiri consideratio.

Cautiones quædam.

marum ramenta, quæ in ſeplaſijs habentur, adulterijs, & impoſturis non uacant. Adde, quòd plerunque alterum alterius uice ſupponunt. Putant enim chryſopatios aureo colore nitentes hyacinthos eſſe, qui tamen amethyſtum colore referunt. Præterea obſeruandum eſt, ut gemmarum ramenta, ſiqua legitima, præclaraq; inueniuntur, quin & margaritæ, & corallia ſuper lapide prophyrite tandiu atterantur, uſquedum redigantur in puluerem tenuiſsimi pollinis inſtar. Et ſanè aduertant medici, quibus curæ eſt, ut plus honoris, quàm auri lucrentur, ne corallia in æneis mortarijs conterantur. Nam ſi id inconſultè fiat, deraſis delimatisq; æneis mortarijs, ferreisq; piſtillis, æris, & ferri ſcobs corallijs admiſta, noxium & uenenoſum reddet medicamentum, magna ægrotantium iactura. Quandoquidem uidi ego ſæpius mulierculas, quæ corallia & margaritas in æneis mortarijs contriuerunt, & ſubinde ſuis ægrotantibus propinarunt, qui ijs deguſtatis in maximum deducti ſunt diſcrimen. Nomina. *Qui lapis* λίθος σάπφειρος *Græcis, Lapis ſapphirus item Latinis dicitur: Italis, Saphiro.*

λίθος μεμφίτης. LAPIS MEMPHITES. CAP. CXV.

MEmphites in Aegypto iuxta Memphin inuenitur calculorum magnitudine, pinguis, uerſicolor. Tradunt trito, & illito, quæ urenda, aut ſecanda ſunt, ſine periculo obſtupeſcere, ita ut non ſentiant cruciatum.

λίθος σεληνίτης. LAPIS SELENITES. CAP. CXVI.

SElenites lapis, quem aliqui aphroſelenon appellarunt, quoniam noctu inuenitur lunæ imaginem reddere, quæ cum ea quidem augetur, & decreſcit. Naſcitur in Arabia, candidus, translucens, leuis. Huius ramenta comitialibus in potu dari iubent. Eo ceu geſtamine ad amuleta mulieres utuntur. Arbores adalligato eodem frugiferæ redduntur.

Memphitæ, & Selenitæ conſideratio. *MEmphites lapis hodie, quod ſciam, ad nos ex Aegypto non adfertur, tametſi uulnerarijs medicis ſæpiſsimè deſideretur, ubi integra partium ſectione ſit opus. Seleniten uerò etſi antea non uideram; emi tamen hoc anno à peregrino quodam, qui è Galitia Hiſpaniæ, ubi diui Iacobi templum inuiſerat, in patriam reuertebatur. Hic lapis uitri modo translucet, & facilè in tenues finditur laminas. quo fit, ut ijs in locis, ubi frequentiſſimus habetur, uitri uices expleat, ad concludendas ædificiorum feneſtras. Quidam, quòd ſpeculi imaginem reddat, Specularem lapidem uocant.* Cryſtalli hiſt. *Cæterùm quoniam hic translucidus lapis Cryſtallum nobis in mentem redegit, cùm expetatur id ſæpius in medicum uſum, ſilentio inuoluendum non duximus.* Plinii ſentẽtia exploſa. CRYSTALLVM *itaque (ut Plinius inquit lib. XXXVII. cap. II.) gelu uehementiore concreſcit, nec aliubi certè reperitur, quàm ubi maximè hybernæ niues rigent, glaciemq; eſſe certum eſt, unde & nomen Græci dedere. Hæc Plinij de cryſtallo ſententia. Nos uerò contrà rationibus non obſcuris innixi (quod etiam peritiſſimus Agricola ſentit) Cryſtallum cenſemus nec glacie, nec niue fieri unquam: ſed eo ipſo humore, quo in terræ uiſceribus gignitur beryllus, adamas, & alij id genus lapides. Gigni autem cryſtallum ex humore omnium puriſſimo ſanè conſtat, quòd omnium gemmarum clariſsimum, translucidiſſimumq; ſit. Probatur ſic gigni, non autem (ut Plinius inquit) ex glacie, uel niue: quoniam unaquæque glacies quantumuis longo tempore concreta in algidiſsimis montibus, à quibus nec hyeme, nec æſtate nix unquam recedit, etiamſi è profundis partibus eruatur, liqueſcit tamen in calidis locis repoſita, non modò ignis, ſed ſolis etiam calore. Nanque id ipſum Cryſtallo eueniret, igni uel ſolibus admoto, ſi è niue aut glacie concreſceret: repereturq; tantùm in montibus perpetuò niuoſis. Verùm enimuero cùm reperitur etiam in marmorum, aliorumq; lapidum, & metallorum fodinis in Hiſpania, Germania, Scythia, Cypro, Carmania, & in Nerone, & Chiti rubri maris inſulis, quin & in agris, ubi ſeges ſeritur, ubi aratro ſæpius magnas cryſtalli glebas fodêre bubulci, liquidò ſanè conſtabit, ex alia materia gigni cryſtallum, quàm glacie. Siquidem id, quod in præruptis montium ſcopulis inuenitur, ſuperficie tenus cohærens, ex puriſſimo lapideſcente humore in uiſceribus terræ concreſcere non dubitauerim: quo tamen tractu temporis à pluuiarum impetu, quæ in præruptis montium uniuerſam deradunt terram denudari crediderim. Quapropter non temerè dixit Plinius, liquidò ſe affirmare poſſe in cautibus alpium naſci adeò in uijs, ut plerunque fune pendentes id extrahant homines. Huic alia accedit ratio, quòd glacies per aquas innatet, cryſtallum uerò illico ſubſidat. Præſtantiſſimum illud exiſtimant, quod album & aquæ clariſsimæ modo pellucidum uiſitur.* Cryſtalli uires. *Vis cryſtallo adſtrictoria: proinde datur in puluerem tenuiſsimum tritum utiliter dyſentericis ex uino auſtero. Alba uteri profluuia ſiſtit, lac uerò nutricibus auget. quod à Tridentinis mulieribus didicimus. Fiebat quondã antiquis è Cryſtallo pila, qua aduerſus ſolis radijs expoſita medici corpora urebant, igne inde concitato. Sed ijs tantùm id cauterij genus admouebant, qui candente ferro perterriti curari reformidabant. Sed & nos huiuſce cauterij periculum fecimus, non ſine ægrotantium, & aſtantium admiratione.* Nomina. *Lapis, qui Græcis* λίθος μεμφίτης, *Latinis lapis Memphites, Italis pietra Memphite uocatur. Qui uerò* λίθος σεληνίτης *Græcè, Lapis ſelenites Latinè, Pietra ſelenite Italicè appellatur.*

λίθος ἴασπις. LAPIS IASPIS. CAP. CXVII.

IAſpidum quædam ſmaragdum imitatur: alia cryſtallum, colore ſimilis pituitæ: alia non diſſimilis aeri, ob id uocatur aerizuſa: alia ueluti fumo infecta, quæ capnias ex argumento uocatur. quædam lineis albis reſplendentibus præcingitur, Aſſyrios appellata. alia terebinthinæ ſimilis, quæ terebinthizuſa dicitur. alia colore callaida gemmam æmulatur. Omnes amuleta eſſe traduntur, & accelerare partum femoribus appenſæ.

Iaſpidum

Iaſpidum genera.

IAſpidum genera longè plura recenſentur,quàm quæ à Dioſcoride deſcribuntur. Quandoquidem quædam uiſitur cæruleo copioſo,aut glauco pingui ſimilis,id eſt,uiridis lacte ſuffuſa. Alia purpurea,qualis naſcitur in Phrygia. Alia roſea,& quaſi floribus tincta,qualis in Ida monte profundiſſimis ſpecubus foditur. Alia ex purpura cærulea, qualis inuenitur in Cappadocia. Alia ex rubro nigra. Alia iecoris imitatur colorem,quæ ſi ſaturatiore colore reperiatur, lineis eiuſdem coloris diluti, & nigri cingi ſolet. Quædam niuem imitata rutilis punctis reſpergitur. Quædam onyche pungitur, aut ex a'tera parte iaſpis eſt,ex altera onyx; proinde iaſponyx uocata. Alia cuius altera parte ſit purpurea, altera uiridis,nec utrinque pellucens, ſed qua parte uireſcit. In ſumma uaria eſt Iaſpidum natura. Suſpenſas ad plura ualere aiunt, nempe ad omnem ſanguinis fluorem,ad protegendum conceptum,& partum iuuandum,ueneremq́; inhibendam, & febrem, & hydropem fugandam. Nec deſunt ſuperſtitioſi,qui dicant Iaſpidas homines reddere gratos,potentes, ac tutos,ſi quibuſdam magicis uerbis admurmurentur, priuſquam ſuſpendantur. Ex tot Iaſpidis generibus uiridis tantummodo meminit Galenus lib. IX. ſimplicium medicamentorum, ubi de facultatibus eius ita diſſeruit. Proprietatem nonnulli lapidibus quibuſdam teſtimonio ſuo adſcribunt talem,qualem re uera habet Iaſpis uiridis,nempe ſtomachum,uentriſq́; os adiuuans appenſa. Ac nonnulli quoque ipſam anulis inſerunt,ſcalpuntq́; in ea draconem radios habentem,uelut rex Nechepſos ſcripſit in quartodecimo libro. Sanè huius ego quoque lapidis abunde periculum feci. Torquem enim ex huiuſmodi lapillis confectum à collo ſuſpendi,ita ut lapides os uentris contingerent. Apparebant autem nihilominus prodeſſe, etiam ſi ſculpturam non haberent, quam deſcripſit Nechepſos. hactenus Galenus. Qui lapis Latinis Iaſpis, Græcis λίθος ἴασπις dicitur: Italis, Diaſpro.

Iaſpidum natura.

Iaſpidis uires ex Gal.

Nomina.

Λίθος ἀετίτης. LAPIS AETITES. CAP. CXVIII.

AEtites lapis eſt ueluti prægnans,cùm quatitur, alio in utero ſonante. Grauidis continet partus, cùm lubricæ ſunt uuluæ,& parum tenaces,ſiniſtro brachio adalligatus: ſed parturientibus è brachio amoueatur,& feminibus alligetur, ut ſine doloribus pariant. Furem deprehendit,ſi quis in pane conditum offerat: fur enim manſum deuorare non poterit. Quinetiam concoctus furem coarguit: quippe decocta cum eo deuorare non poterit. Tritus,& cerato exceptus, cyprino, aut gleucino,aut alio excalfaciente,comitiales magnificè iuuat.

Aetitæ lapidis hiſt.& uires.

AEtiten Græci,Latini Aquilæ lapidem dicunt,quòd aliquando in earum reperiatur nidis. Variat lapis hic tum colore,tum magnitudine,& uulgaris eſt notitiæ. Meminit huius Plinius libro XXXVI. cap. XXI. his uerbis. Aetitæ lapides ex argumento nominis magnam famam habent. Reperiuntur in nidis aquilarum, ſicuti in decimo uolumine diximus. Aiunt binos inueniri,marem,& fœminam: nec ſine iis parere,quas diximus aquilas,& ideo binos tantùm. Genera eorum quatuor. In Aphrica naſcentem,puſillum, & mollem intra ſe,ac uelut in aluo habentem argillam ſuauem, candidam: ipſum friabilem,quem fœminei ſexus putant. Marem autem, qui in Arabia naſcitur, durum, gallæ ſimilem, aut ſubrutilum,in aluo habentem durum lapidem. Tertius in Cypro inuenitur, colore illis in Aphrica naſcentibus ſimilis,amplior tamen,atque dilatatus. cæteris enim globoſa facies. Habet in aluo arenam iucundam,& lapillos: ipſe tamen mollis, ut etiam digitis frietur. Quarti generis Taphiuſius appellatur,naſcens iuxta Leucadem in Taphiuſa, qui locus eſt dextra nauigantibus ex hac ad Leucadem. Inuenitur in fluminibus candidus, & rotundus. Huic eſt in aluo lapis, qui uocatur callimus,nec quicquam tenerius. Hactenus de aquilinis lapidibus Plinius. λίθος ἀετίτης Græcis dictus, lapis Aetites Latinis uocatur: Arabibus, Hager achtamach: Italis, pietra d'Aquila.

Nomina.

Λίθος ὀφίτης. LAPIS OPHITES. CAP. XIX.

OPhitæ genera multa. quidam ponderoſus,& niger. alter cinereo colore ſpectatur,punctis diſtinctus. tertius lineis quibuſdam candidis intercinctus eſt. Omnes alligati contra capitis dolores & ſerpentium ictus proſunt. Feruntur, qui lineas habent, lethargo,& capitis doloribus auxiliari.

Ophitæ lapidis hiſt.

OPhitæ lapidis meminit Plinius libro 36. cap. VII. ſic inquiens. Ex ophite columnæ, ſed paruæ admodum inueniuntur. Duo eius genera, molle candidum,nigricans durum. Dicuntur ambo capitis dolores ſedare adalligati,& ſerpentium ictus. Quidam phreneticis, ac lethargicis adalligari iubent candicantem. Contra ſerpentes autem à quibuſdam laudatur,præcipuè ex his quem tephriam appellant à colore cineris. hæc Plinius. Verùm Ophites marmor, quod uulgò uocamus Serpentino, porphyritæ ferè lapidis inſtar duriſſimus eſt, colore minimè nigricante, nec candido, nec cinereo, ut in ſuo requirunt Dioſcorides, & Plinius, ſed uiridi ſaturato dilutis eiuſdem coloris maculis reſperſo. Ex quo ſanè conſtat antiquorum Ophiten à noſtrate maximè fuiſſe diuerſum. Ophitæ lapidis uires tradidit Galenus libro IX. ſimplicium medicamentorum, ubi ſic inquit. Ophites quem uocant lapis uſtus extergendi confringendiq́ue uim poſſidet, ceu etiam uitrum. Admodum enim & ipſum ex uino albo ac tenui epotum lapides ueſicæ comminuit. Verùm ipſum in lapidibus quiſpiam fortè non numeret. Et infrà in Iaſpidis uiridis mentione de Ophite ita ſcribit. Porrò lapidem ophiten (deprauati ſunt Græci codices, qui habent ὀμφατίτην) uir fide dignus re uera iuuare morſus à uipera ſuſpenſum retulit. Sed eiuſmodi facultates extra uſum ſunt methodo conſtantem: uelut etiam Hieracitis, & Indici, cùm profluentem ex hæmorrhoidibus ſiſtunt ſanguinem. Lapis Græcis λίθος ὀφίτης, Latinis Lapis ophites,Italis pietra Serpentina uocatur.

Ophites marmor.

Nomina.

Λίθος

Λίθοι ἐν τοῖς σπόγγοις. LAPIDES IN SPONGIIS. CAP. CXX.

Lapides in ſpongijs inueniuntur, qui ueficæ calculos rumpunt, in uino poti.

Lapidum ſpongiarum uires ex Gal.

Lapides in ſpongijs reperti, omnibus notiſſimi ſunt: quippe quòd rariſſimæ ſint ſpongiæ, quæ hiſce lapidibus uacent. Horum uires retulit Galenus lib. IX. ſimplicium medicamentorum, his uerbis. Lapides, qui reperiuntur in ſpongijs, frangendi uim obtinent, non tamen ita ualidam, ut lapidem in ueſica comminuant, unde qui id ſcriptum reliquerunt, mentiti ſunt: uerùm qui in renibus conſiſtunt rumpunt, uelut qui ex Cappadocia conuehuntur, quos in Argeo naſci aiunt. Soluuntur autem hi in ſuccum colore lacteum. ex quo liquet, quòd extenuandi uim obtinent, absque ut inſigniter excalfaciant. Λίθοι ἐν τοῖς σπόγγοις Græcè, Lapides in ſpongijs reperti dicuntur: Arabicè, Hagiar alſefengi: Italicè, pietre delle ſpugne.

Nomina.

Λιθοκόλλα. LITHOCOLLA CAP. CXXI.

Lithocolla glutinum, quo lapides coniunguntur. conflatur autem ex marmore, lapide Pario, & taurino glutine. Poteſt candente ſpecillo admotum, incommodos oculis pilos replicare.

Λίθος ὀστρακίτης. LAPIS OSTRACITES. CAP. CXXII.

Oſtracites teſtæ ſimilitudinem habet, cruſtoſus, & in laminas fiſſilis. quo mulieres ad detrahendos pilos, pro pumice utuntur. Menſes drachmæ pondere potus ex uino ſiſtit. Si quatuor diebus à purgatione bibatur ſicilici pondere, fœminis præſtat ne concipiant. Cum melle autem impoſitus, mammarum inflammationes lenit, & nomas cohibet.

Oſtracitæ lapidis confid. & uires.

Oſtraciten lapidem, quo pumicis uice uſa eſt antiquitas, hactenus mihi uidere non licuit: quanquam reperiri hunc in Hildesheimio circa antrum à nanis appellatum, colore ſubrubeo, & oſtracorum teſtis ſimilem, libro quinto de natura foſſilium ſcribit Agricola. Eius uires tradidit Galenus lib. IX. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Porrò oſtraciten uocatum lapidem prædicare quoſdam audio, quaſi deficcandi ualenter facultatem obtineat, temperatam ex adſtrictione, & acrimonia, uelut & Geoden nomine, pupillas expurgare, & uberum teſtiúmque phlegmonas ſanare, ex aqua uidelicet inunctum. Lapis Latinis oſtracites, Græcis λίθος ὀστρακίτης, dicitur: Italis, pietra oſtracite.

Nomina.

Σμύρις λίθος. SMYRIS LAPIS. CAP. CXXIII.

Smyris lapis eſt quo annularij ſcalptores lapides expurgant, ad erodendum, & urendum utilis: gingiuis, quas humor uexat, prodeſt: dentifricio commendatur.

Ἄμμος αἰγιαλῖτις. ARENA LITORALIS. CAP. CXXIIII.

Arena è litoribus ſole feruefacta, hydropicorum tumores exugit, ſi capite tenus in ea obruantur. Torreri ſolet ad aridos fotus, pro milio aut ſale.

Smyridis confid. & uires ex Gal.

Smyris uulgò nobis Smeriglio, notiſſimus eſt lapis, præſertim quòd eius puluere expoliantur gemmæ, & armorum omne genus. Vitrum quoque Smyride lapide finditur, quemadmodum & adamante, tanta ineſt ei durities. Huius uires Galeno lib. IX. ſimplicium medicamentorum, his uerbis deſcribuntur. Sed & Smyris uocata, quòd multum abſtergentem habeat facultatem, clarum eſt uel ex eo quòd dactylioglyphi, hoc eſt, qui anulos exculpunt, eum in uſum illo utantur. Quinetiam quòd dentes puros efficiat, experti ſumus. Lapis, qui Græcis λίθος σμύρις, Latinis lapis Smyris appellatur: Italis, Smeriglio. Quæ uerò Latinis Arena litoralis, Græcis ἄμμος αἰγιαλῖτις, Italis Arena marina dicitur.

Nomina.

Ἀκόνη ναξία. LAPIS NAXIVS. CAP. CXXV.

E Cote Naxia, quod exacuendo ferro deteritur, illitum alopecias ad pilum reducit. uirginum mammas cohibet, nec increſcere patitur. Potum ex aceto lienem abſumit, & comitialibus prodeſt.

Λίθος γεώδης. LAPIS GEODES. CAP. CXXVI.

Geodes lapis adſtringit, ſiccat, caligines oculorum diſcutit. Illitus autem ex aqua teſtium, mammarumque inflammationes ſedat.

Naxium lapidem nullis prorſus notis deſcripſit Dioſcorides, ſed illum legitimum eſſe cenſeo, quo paſſim utimur ad cultellos acuendos, & fœnarias falces, nobis uulgò Cote appellatum. Geodem autem, cùm ita à terra denominatum eſſe putem, me ſæpius uidiſſe crediderim, cùm in Boemia, Miſnia & Saxonia lapis quidam ſubrotundus, colore ferru-

gineo

gineo reperiatur, qui flauam terram non modicam intra ſe concludit. Naxius autem, Galeni teſtimonio, non ſolùm uirginibus mammarum incrementum prohibet: ſed & pueris teſtes creſcere non patitur, tanquam uidelicet particeps facultatis refrigeratoriæ. Lapis, qui ἀκόνη ναξία, Græcis, Latinis lapis Naxius, ut etiam Italis pietra Naxia nominatur. Qui uerò λίθος γεώδης Græcè, lapis Geodes Latinè, pietra Geode Italicè dicitur. Nomina.

Γῆ πᾶσα. TERRA OMNIS. CAP. CXXVII.

OMnis terra, ad medendi uſum recepta, ſummam & primam uim habet refrigerandi, meatúsque obducendi, occludendique: ſed ſpecie diſtat, cùm alia adiunctis quibuſdam ad alia ſit utilis.

Γῆ ἐρετρίας. TERRA ERETRIA. CAP. XXVIII.

ERetriades duæ ſunt, una uehementer alba eſt, altera cinericia. Optima habetur ad cinereum colorem uergens, perquàm mollis: quæ ſi per æramenta tractim ducatur, lineam uiolaceam refert. Lauatur, ut ceruſſa, aut hunc in modum. Teritur ſeorſum, cum aqua, & ubi peſſum ierit, humor leuiter excolatur: ſiccata ſolibus, iterum teritur interdiu, adiecta aqua, ut ueſpere conſidat: antelucanis colo excernitur, & demum in ſole trita, ſi fieri poteſt, digeritur in paſtillos. Quòd ſi toſta deſideretur, paſtilli magnitudine ciceris in fictile perforatum conijciuntur, oreque uaſis diligenter obturato, ſupra carbones candentes continenter follibus perflantur: ubi uerò cinis in fauillas ſe conuertit, aut aereum colorem contraxit, exempti reconduntur. Vim habet adſtringentem, & refrigeratoriam, leuiter mollientem: caua explet, & ſanguinolenta conglutinat.

Γῆ σαμία. TERRA SAMIA. CAP. CXXIX.

SAmia præfertur candida, leuis, tangenti linguæ glutinis modo adhæreſcens, mollis, ſuccoſa, friabilis: cuiuſmodi eſt, quam aliqui collyrion uocant. Duæ enim ſpecies eius: unam antè diximus: altera aſter appellatur, cruſtacea, & cotis modo prædenſa. Vritur, ac lauatur, ut eretria, uimque conſimilem habet. Sanguinis reiectiones ſiſtit: fœminis fluxione uuluæ laborantibus, cum flore ſylueſtris punicæ datur. Teſtium, & mammarum inflammationes, illita ex roſaceo, & aqua, refrigerat: ſudores arcet. contra ſerpentium morſus, & uenena pota ex aqua auxiliatur.

Λίθος σάμιος. LAPIS SAMIVS. CAP. CXXX.

SAmius lapis in Samia terra inuenitur, quo aurifices utuntur poliendo auro, ut reſplendeat. Probatur candore, & duritia. Vis ei adſtrictoria, & refrigerans. prodeſt ſtomachicis potus. ſenſus hebetat: uerùm ad fluxiones oculorum, & ulcera, cum lacte efficax eſt. Partus, ut tradunt, adligatus accelerat, & conceptus fœminarum cuſtodit.

TErra, quam Samiam uocant, an ex Samo deferatur in Italiam, non equidem auſim affirmare: tametſi hæc uſum in medicina maximum præſtiterit Galeni tempore, qui ea, quæ aſter appellatur, tanquam præſtantiore ſemper uſus eſt: huic tamen Dioſcoridi præfertur illa, quam aliqui collyrion uocant. Sunt qui putent Samium aſtera illum eſſe lapidem, quem ſeplaſiæ Talchum nominant. Sed ij, meo quidem iudicio, hallucinantur. quandoquidem Talchus linguæ contactu nunquam glutinis modo adhæret, attritu contumax eſt, nec cotis inſtar prædurus uiſitur. Adde quòd Talchus non ſit cruſtoſus, ſed ſquamoſus, translucidus, ut uitrum, ac læuis: & quòd non niſi magno labore, & diutino igne comburi poſſit: nec id quidem per ſe fieri poteſt, niſi quibuſdam admiſtis, quod tamen Samio aſteri non euenit, ut pote qui facilè teſte Dioſcoride, eretriæ terræ modo comburatur. Ad hæc ſciant medici Talchum ebibitum ſtrangulare, non ſecus ac gypſum: cùm tamen Samius aſter perinde atque Lemnia terra, contra uenena, & uenenoſorum ſerpentium ictus maximè auxilietur, & ut illa labijs & linguæ inhæreat. Id quod aliquando animum traxit ad credendum, eam terram uel Samiam, uel Samiæ ſimilem eſſe, quam magnifaciunt circulatores, qui ſerpentes circumferunt, à Melita inſula allatum: quamque uulgò uocant Pietra di ſan Paolo. Siquidem hæc colore candida ſpectatur, linguæ tangenti pertinaciter adhæreſcit, mollis eſt, & ſuccoſa, facileq; friabilis: & aduerſus uenena, & ſerpentium ictus Lemniæ uicem explet. Cæterùm neque illud auſim aſſerere, quòd lapis Samius uocatus ad nos conuehant mercatores, quo aurifices aurum, & argentum antiquitus poliebant: etſi hunc quoque in Germania reperiri ſcribat Agricola. Terra Samia ſic Latinis, atque Italis, ut γῆ σαμία Græcis appellatur. Lapis uerò λίθος σάμιος Græcè, Lapis Samius Latinè, & pietra Samia Italicè nominatur.

Terræ Samiæ conſid.

Nomina.

Γῆ χία. TERRA CHIA. CAP. CXXXI.

CHia eligi debet candida, uergens ad cinereum, Samiæ ſimilis. Eſt autem cruſtoſa, † albaque, ſed ficititijs formis differens. Vis eadem, quæ & Samiæ. extendit faciem, & erugat, atque ſplendidam reddit: colorem in facie, & corpore toto commendat. in balneis pro nitro deterget.

† Orib. καὶ λεπτή .i. tenuisq;.

Γῆ

Γῆ σελινουσία. TERRA SELINVSIA. CAP. CXXXII.

EAdem præstat Selinusia. maximè laudatur, quæ uehementer resplendet, candida, friabilis, & humore dilui celerrima.

Γῆ κιμωλία. TERRA CIMOLIA. CAP. CXXXIII.

CImoliæ duo genera, candida, & ad purpureum inclinans. Optima existimatur, quæ innatam habet pinguitudinem, tactuque frigida sentitur. Vtraque aceto diluta, parotidas, & alia tubercula discutit. Ambusta igni, si statim cimolia oblinantur, pustulas non sentient: testium duritias, & totius corporis collectiones cohibet: igni sacro imponitur. In summa, utraque multùm in medicina commendatur, si incorruptæ originis, nec spuria assumatur.

Γῆ πνιγῖτις. TERRA PNIGITIS. CAP. CXXXIIII.

QVæ pnigitis dicitur, colore ferè eretriæ similis est, grandioribus tantùm glebis: manum si quis admoueat, refrigerabit: tactu linguæ usqueadeò glutinosa, ut pensilis hæreat. Cui effectus idem, qui cimoliæ, paulò tamen infirmior. Hanc aliqui pro eretriade uendunt.

Ὄστρακα τῶν ἰπνῶν. TESTAE FORNACEAE. CAP. CXXXV.

FOrnaceæ testæ uehementer tostæ, crustas ulceribus obducunt: quare prurigini, & papularum eruptionibus, medentur. Podagricis prosunt: strumas discutiunt, cerato exemptæ.

Γῆ ἐκ τῶν καμίνων. TERRA FORNACVM. CAP. CXXXVI.

FORNACVM terra, quæ retorrida fuluescit, eiusdem cum testa effectus.

Γῆ μηλία. TERRA MELIA. CAP. CXXXVII.

MElia colore cineream eritream imitatur, aspera tactu: ea digitis friata, derasi pumicis modo crepitat. Vim habet aluminosam, sed remissiusculam, id quod gustu deprehenditur: modicè linguam siccat: purum corpus reddit, & colorem commendat: pilos extenuat: uitiligines, & lepras abstergit. Pictoribus usum præbet, ut colores diutius perennent. Emplastris uiridibus, quæ chloræ dicuntur, efficaciter inferitur. Ex omni melia terra, & omni alia in uniuersum, eligi debet recens, mollis, non lapidosa, friabilis, quæ cùm humorem attigerit, facilè resoluatur.

QVanuis terra Eretria, Chia, Selinusia, Cimolia, Pnigitis, & Melia antiquis notissimæ fuerint, & in usu medico frequentissimæ, ut author est Galenus; tamen ab his, qui nos præcesserunt, adeò neglectas fuisse constat, ut nulla amplius, quod sciam, ad nos adferatur. Quamobrem non operæpretium duxi, ut in singulis moram traheremus, ac de earum historia & uiribus latius dissereremus. Nomina. *Quæ terræ γῆ χία, σελινουσία, κιμωλία, πνιγῖτις, μηλία Græcis, Latinis, terra Chia, Selinusia, Cimolia, Pnigitis, Melia: Italis, terra Chia, Selinusia, Cimolia, Pnigite, Melia uocantur: Arabibus uerò terra Cimolia Teri chimolea, seu Thin chimulia: Pnigitis, Teri hanem.*

Γῆ ἀμπελῖτις. TERRA AMPELITIS. CAP. CXXXVIII.

EX ampelitide terra, quæ pharmacitis nomine in Seleucia Syriæ nascitur, laudatur in primis nigra, piceæ longos carbones referens, modicè assulosa, æquabili splendore, quæ detrita, accepto oleo, statim eliquescit. Vitiosa censetur candida, & cinerea, quæ in liquorem non resoluitur. Vim dissipandi, & refrigerandi habet. ad calliblephara additur, tingendis capillis idonea. Vsus eius ad illinendas uites, sub germinationis tempus, utpote cùm innascentes uermiculos enecet.

Ampelitidis terræ consid. *AMpelitis, ut author est Galenus libro nono simplicium medicamentorum, hoc sibi nomen iure uendicauit, quòd antiquis in frequenti haberetur usu, ad præseruandas ab erucis uitium gemmas prima earum germinatione, quemadmodum nos uisco circumlito nostras tuemur in Hetruria. Pharmacitis uerò dicitur, quòd medicamentosa maximè sit. Siquidem non modò uermiculos ad uites ascendere inhibet; sed etiam eos interficit. Hæc usqueadeò bitumine referta est, ut Plinius, & Posidonius, bitumini similem ipsam fecerint. Cuius experimentum est, si facilè in oleo imposita, liquescat. Quamobrem credidere nonnulli Ampelitim terram crustosum illum fuisse lapidem, quem scribit Galenus se inuenisse in Lyciæ litoribus, & in Cæle Syria, qui in ignem coniectus leuiusculam edebat flammam. Hoc argumento nixi, quòd idem scripserit se reperisse lapidem illum in quodam colle omni ferè ex parte circundato ab Asphaltite lacu, quem Sodomeum uocant:*

ex quo bitumen in ipſum labitur lacum. Quapropter non deſunt, qui dicant, Galenum haudquaquam nouiſſe, eos lapides nil aliud eſſe, quàm terram ampelitidem. quæ cùm piceum referat carbonem, ut Dioſcorides ipſe teſtatur, non mirum, ſi potius lapidis, quàm terræ ſpeciem præ ſe ferat. Non ab re itaque credendum fuerit, Ampelitim terram non admodum à Gagate lapide differre. quippe quòd utræque ex terra & bitumine ſuam traxerint originem. Ampelitis nuperrimè è Carniola, ubi foditur, ad me allata eſt, nullis reclamantibus notis. Hæc, quæ γῆ ἀμπελῖτις Græcis, Latinis terra Ampelitis appellatur: Arabibus, Thin alcharin: Italis, Terra ampelite. Nomina.

Ἀσβόλη ζωγραφική. FVLIGO PICTORIA. CAP. CXXXIX.

FVligo, qua pictores utuntur, ex uitrarijs officinis colligi ſolet: ſiquidem ei palma tribuitur. Vis ei ad adſtringendum, & erodendum efficax. fracta, cum roſaceo cerato ad cicatricem perducit.

Μέλαν γραφικόν. ATRAMENTVM LIBRARIVM. CAP. CXL.

ATramentum, quo ſcribimus, fuligine è tedis coacta colligitur. In ſingulas libras gummis, ternæ fuliginis unciæ adijciuntur. Fit etiam è reſinarum, & pictoria fuligine, de qua paulò antè diximus. Aſſumitur autem fuliginis mina, gummi ſeſquilibra, glutinis taurini, atramenti ſutorij, ſingulorum ſeſcuncia. Additur conuenienter erodentibus medicamentis. ambuſtis, ex aqua commodè craſſius illinitur, ſed non antè ſoluatur, quàm cicatricem induxerit: ſanatis ſiquidem ulceribus, ſua ſponte decidit. Cæterùm habes, amiciſſime Aree, ferè quæ tradenda duximus pro operis modo, quem deſtinaueramus, & materiæ, auxiliorumque medicinalium copia.

DE fuligine pictoria, atque etiam de Atramento librario latius & apertius à Dioſcoride ſcriptum eſt, quàm ut de his plura nobis ſuperſint dicenda, uel declaranda. Quare iam unà cum authore noſtro, huic quinto libro finem imponamus. atque inſuper DEO, *cui omnia, quæ à nobis fiunt, aut dicuntur, accepta ferre par eſt, immenſas agamus gratias. Ea fuligo, quæ ἀσβόλη ζωγραφική Græcè, Latinè Fuligo pictoria dicitur, quemadmodum Italis Fuligine de pittori. Quod uerò μέλαν γραφικὸν Græci, Latini Atramentum librarium, Itali Atramento librario, aut Inchioſtro nominant.* Nomina.

LIBRI QVINTI FINIS.

PETRI ANDREAE MATTHIOLI MEDICI Senenſis Commentarii,

IN LIB. SEXTVM PEDACII DIOSCORIDIS ANAZARBEI, DE LETHALIBVS VENENIS, EORVMQVE PRAECAVTIONE, ET CVRATIONE.

Præfatio Dioſcoridis.

SVPERIORIBVS, amiciſſime Aree, libris tradidimus de aromatibus, oleis, unguentis, arboribus, & earundem fructibus, lacrymisque: item animalibus, melle, lacte, ſeuo, frumentis, oleribus, herbis, radicibus, liquamentis, uinis, metallisque. In hoc uerò totius operis ultimo, facultates medicamentorum recenſebimus, quæ prodeſſe nobis, aut officere poſſunt.

Vitata igitur orationis prolixitate, opus inſtitutum proſequamur. Huiuſcemodi autem tractatus cùm bifariam diſtributus ſit, in partem uenena præcauentem, ita ut ne fallant ſumentes, aut ſi quando per imprudentiam dentur, ut tum quoque innoxia fiant, irritaque: & in rationem ijs ſuccurrendi, qui iam noxam ſentiunt: primùm diſſeram de præcauendi modo, quem eſſe difficillimum plerique maiorum arbitrantur, quòd dantes clam uenena ita inſidias temperant, ut peritiſſimum quenq; decipiant. Siquidem uenena ſua amaritudine, permiſtis dulcibus, ſpoliant, & graue odoris uirus miſtura odoramentorum eximunt. Aut medicamenta immiſcent, quæ tuendæ ſanitatis gratia dari putantur, & præſertim in ualetudine, ut abſinthium, tragoriganum, ſatureiam, aut hyſſopum, quinetiam thymum, irim, origanum, abrotonum, caſtorium, aut ſi quid medicamentis purgatorijs cognatam habere qualitatem uideatur. Aut potionibus inſerunt, ut uinis aſperis, iuribus, paſſo, mulſæ aquæ, muſto: ſuccis, ut in cremore lentis, polentis: aut medicaminibus, aut alijs, quæ aſſumuntur, edulij ſpeciem referentibus. Quare qui in ea ſuſpicione ſunt, conditos cibos uitari debent, omniqúe intenſo ſapore dulcium, aut ſalſorum, aut acidorum abſtinere: nec ſitibundi affatim bibere, aut eſurientes uoraciter comeſſe, ſemperqúe ad ſaporem horum diligenter attendere, præſertimq. potu frigidam aquam præſumere. Satiato enim appetitu, qualitates ægerrimè poſtea concoquuntur. In ægris quidem facilè cauemus potiones auxilij prætextu dari ſolitas, quas offerunt improbi ueneficiorum artifices: itaque ob id laborantes morbo non perinde audentium iniurijs patent. Et hæc quidem ne facilè incauti ſeductiqúe homines capiantur dolis ueneficorum, ratio eſt, & facultas. Sed alia ſupereſt expeditior, ut ſuſpicioſi aliqua præſumant, quæ uenenorum uires hebetent, & inefficaces irritasqúe reddant: cuiuſmodi caricæ ſunt cum iuglandibus nucibus manducatæ, & quæ cedromela uocant, id eſt citria, ſeminisq; napi drachma cum uino. Item folia calaminthæ, aut creta, quæ Lemnia ſphragis appellatur, pondere pari cum uino: aut rutæ folia, & nucis iuglandis nucleum: aut caricas duas, & ſalis callum ieiuni ſumant, & nullo ueneni genere lædentur. Antidota ex uino ſumpta, eundem effectum præbent: inter quæ intelligitur magnum Mithridatium, & quod ſcinco, & quod ſanguine temperatur. Quin & ſæpe uenenis obſiſtunt peculiares quidam corporum affectus certo quodam modo conſtitutorum, cum quadam cibi, potusqúe qualitate, tum uini copia ita temperatorum, ut cum uenenis diſſentiant. ſiquidem ingeſti ueneni uires frangunt, atque iam priore alimento farctis, præcluſisqúe meatibus, obſtant, ne membratim per digeſtionem inſinuetur. Verùm enimuero, quoniam fortunæ neceſſitas interdum ſimilia diſcrimina peregrè agentibus adfert, abſque ullis inſidijs hominum, nonnihil diſſerendum mihi de hac re neceſſarium duco. Iam primùm igitur culinam apparare loco ſubdiali conuenit, ciboſqúe & potus in huiuſcemodi loco ſtruere. Si id fieri commodè nequit, ſecunda erit conditio hæc, apparandi, apponendiqúe ſub tecto. Sed tum diligenter laquearia animaduertenda: frequenter enim à ſuperioribus contabulamentis animalia decidunt exigua quidem, ſed quæ non modicam perniciem moliantur, ut phalangia, ſtelliones, & alia quædam reptilia. Porrò uinaria uaſa

diligenter

diligentèr intueri oportet: nanque reptilia odore uini illiciuntur, quæ interdum ſorbendo, noxium uirus eructarunt, interdum uerò delapſa immerſaque expirarunt, & exitij cauſas haurientibus attulerunt. Sed hæc hactenus dicta ſint, ne cauti, & prouidi inſidijs pateant. Quòd ſi qui ſua ſponte, aut ex quorundam inſidijs ſumpſerunt, auxiliari primo quoque tempore oportebit. ſiquidem dum comites ſingulorum uenenorum notæ expectantur, immedicabile fit uenenum, & pauliſper neglectum, medicamentis ægrè cedit. Quare ſi qui pro comperto ſe uirus ſumpſiſſe intelligunt, & fateantur, aut eorum, qui aderant, teſtimonio conſtet, protinus ad idonea remedia tranſeuntes, facilè peculiari, natiuæque conſtitutioni reſtituemus. Neque enim ijs aſſentimur, qui prorſus auxilia in huiuſcemodi fruſtrà adhiberi contendunt. Quo enim modo morbi, quorum cauſæ cæcæ, latentesque corporibus inſident, medicinam admittunt, & quæ forinſecus incurrunt uenena, medendi rationem aſpernantur? Aequè uerò omnes morbi pro cauſarum ingruentium magnitudine, proque antecedentibus affectionibus, qualitatibusque, quibus ſit opportunum corpus, uel medicabiles ſunt, uel nullis cedunt medicamentis. Quòd ſi qui forſan obmuteſcentes, aut temulenti, aut nolentes alioqui uenenum à ſe egeri, nullam nobis eius cognitionem præbeant, tum protinus accedendum ad ea, quæ communiter epotis quibuſcunque uenenis opitulari conſueuerunt. Atqui nullum magis in omnia ualens auxilium dari poteſt, quàm ut proximo loco uirus foràs exhauriatur, priuſquàm inualeſcat. Quare ſine mora calidum oleum ex aqua, aut ſeorſum, ut uomitare cogantur, dari conuenit. Aut ſi oleum natura loci negat, butyrum cum aqua calida, aut malua, aut lini ſemine, aut trago, urtica, fœno græco, aut halicæ decocto, uicem eius exhibebit. Hæc enim non modò uomitionibus exigent ui illa ſua laxatrice, aut nauſeam ciente; ſed aluum quoque ſubducent, & corporum inanitione ita aduerſabuntur, ut acrimonias uenenorum hebetent. Id quod euidenter huiuſcemodi argumento deprehendere licet. Eſto, ut quiſquam uiua calce, uel fæce, aut cantharidibus, aut alio quouis acri, corpus exulcerare ſtatuerit, is ſi ipſum oleo leniter illinat, exulcerationem non accipiet. Atqui neque uehementer adſtringi corpus, neque refrigerari poterit, ſi antea perungatur. Quinetiam uomitus non ob id modò, quòd uacuet, & noxium humorem excernat, iuuamentum adfert; ſed quòd aſſumptum uirus nonnunquam odore, coagulatis grumis, aut colore prodat. quippe cùm odore, & amaritudine, meconium: colore, ceruſſam, gypſumve: grumis, lac aut ſanguinem animalis recens iugulati oſtendat. Nam grauis odor regeſtorum, leporis marini, aut rubetæ ueneficia deprehendit: ita ut nonnulla ab ijs remedia peti poſſint, ad idonea ſingulorum auxilia tranſeuntibus. Oleo etiam maluæ decoctum admiſcetur, aut glaucium, aut adeps anſerinus, aut pinguium carnium iura, aut lixiuium lignorum cinere factum. Vbi uerò uomitus diligenter citatus fuerit, nequid in uentre coierit, quæ hæſerunt inteſtinis reliquiæ, clyſtere acri deuocentur. Facit & nitrum tritum cum hydromelite ſumptum, & uina uetera liberalius epota, gallinacea iura, præpingues piſces, uetuſtæ carnes pinguesque, & quæ adipe aut recenti butyro parantur. Aluum nanque ſubducunt, uti diximus, & ſtomachum reſoluentia, proniorem ipſum ad uomitum reddunt: & uenenorum acrimonias hebetant, atque meatus obſtruentia, celerem uirium penetrationem inhibent. Quinetiam medicamenta dantur, quæ communi dote profunt, ut Lemnia terra, agaricum, abrotonum, irio, radix eryngij, ſemen paſtinacæ, & calaminthæ, nardum Gallicum, caſtorium, ferulæ uirentis medulla, flos rhododendri, ſuccus marrubij, laſer, aut laſerpitium, ſagapenum, peucedani ſuccus, aut panacis, & radix, quam magudarim appellarunt, ariſtolochia longa, ſylueſtris rutæ ſemen, & betonicæ, quam ceſtron nominant, folia. ſingula cum uino drachmæ pondo ſumi debent. Effectum præbet polij decoctum, & ſeſeli, & liquida pix lincta. Magnificè ferunt opem antidota, quæ in calce operis ſcripta reliquimus. Communis ratio præſtandi auxilij ita ſe habet. Cæterùm ab ijs, quæ conſueuerunt euenire, communia remedia ſumptitari poſſunt. Ferè enim uires uenenorum quàm plurimorum in affectus conſimiles corpus tandem redigunt. Quamob cauſam pleriſque communia conducunt auxilia. uaria etenim ſunt uenenorum genera, communes tamen, nec multi ijdem affectus oriuntur. Neque fieri poteſt, ut omnes concurrentesque caſus, quæ ſymptomata uocant, unum uenenum ſequantur. alioquin ſupervacanea fuiſſet uenenorum ſingulorum traditio, cum ſuis remedijs ab authoribus deſcripta. Neque uerò in uno eodemque promptum eſt inuenire, ut quis ſtomachi, alui, inteſtinorum, iecoris, renum, & ueſicæ dolore uehementer crucietur, ut ſingultiat, erodatur, contremiſcat, refrigeretur, obmuteſcat, conuellatur, pulſus elangueſcat, ſpiritus difficilis fiat, ueterno prematur, uertigo obuerſetur, caligent ſenſus, ſtranguletur, ſitiat, ſanguis erumpat, febre conflictetur, ægrè lotium reddat, torminibus uexetur, crebrò uomitet, nauſea prematur, rubeſcat, liuore ſugilletur, palleſcat, deſipiat, ſtertat, uiribus deficiatur, & pleraque alia faciat, patiaturque. ſingula enim in generales affectus deducta, pauca numero, & communia ea demonſtrant, quæ euenire conſueuerunt. Quare in ſingulis, quæ ſuprà diximus, non facilè fuerit deuoratum uirus cognoſcere. Nam oris & linguæ eroſio, ſtomachi, uentris, ueſicæ ac renum inflammatio, uehemens urinæ difficultas, & interdum cruoris cum eo exitus, lancinatio, & in pluribus partibus quidam aduſtionis ſenſus, non in cantharidibus modò potis reperiuntur; ſed in erucis quoque pinorum, & bupreſte, & ſalamandra. Porrò non modò eos, qui meconium hauſerunt, ueterno, aut ſopore premi, ſtertere, liuore ſugillari, torpere, refrigerari, ſtupeſcere, toto corpore pruritum ſentire, ſenſu priuari conſtat; ſed eos etiam, qui mandragoram, aut cicutam deuorarunt. Delirium non hyoſcyamus tantùm infert; uerùm etiam, quæ

toxica appellantur: itidem aconitum,& mel,quod in Heraclea Pontica gignitur. Strangulatio non minus in fungis,quàm in sanguine taurino,lacte,aconito,cerussa,gypso,conspicitur. In summa, difficile unum uni ueneno proprium inuenire signum,quod haustum,gustatumq́.uirus prodere possit:maximè, quòd hæc cæterorum etiam uitiorum,quæ in corpore exoriuntur,communia sequi solent. Cæterùm in his,quæ celeriter enecant,noxam signis forsitan indicare possis,si ad ea respexeris, quæ sumus dicturi. Sed in ijs, qui ad longas ægritudines spectant,nihil ad medendi rationem difficile, duntaxat quod pertineat ad indicia noxæ,utpote cùm uenena statim,atq; præsentaneam uim illam perdiderunt,transmutata in longos affectus,communia reliquorum uitiorum remedia,compositionesq́.flagitent,cùm uenefica proprietas non amplius insit. Si uerò longa sit affectio,in aliquod diuturnorum morborum genus recidet,a quibus facile fuerit medendi rationem assumere. Sed de ijs,quæ generaliter auxiliātur, hactenus. Consequenter quæ priuatim singulis prosunt,scriptis mandabimus, si prius sigillatim exposuerimus,quæ ex singulis ordinibus exitialem,aut maleficam uim sortiuntur, ut medicinæ studiosi ea cautè obseruent,quæ ad rationem salutis scripta inueniuntur: quòd nonnulla eorum,quibus utūtur, uenenis sint commista.Incuria enim magnas adfert noxas,& sæpe continuo usu eorum,homo in perniciem agitur. Proinde animalia,quæ exitiosam uim habent,hæc sunt: cantharides, buprestis, salamandra, pinorum erucæ,lepus marinus,rubeta,& rana palustris muta,deuoratæ hirudines. Semina sunt, hyoscyamus,coriandrum,cicuta,gith,psyllion. Liquamenta, meconium, opocarpason, thapsiæ succus, elaterium,mandragoras. Radices,quas mittit chamæleo,aconitum,thapsia,ueratrum,ixia,agaricum nigrū, ephemerum,quod aliqui Colchicum uocant,quod in Colchide nascitur. Arbores, herbæ, oleraque: smilax,quam aliqui tithymalum appellant,Romani taxum: solanum manicum,quod & dorycnium dicitur: sardonia herba,quæ ranunculi genus est: corniculatum papauer,pharicum, toxicum, ruta syluestris,fungi. Ab animalibus,taurinus sanguis recens,lac intus coagulatum, mel Heracleæ in Ponto genitum. Metalla,gypsum,cerussa,calx,auripigmentum,duo sandarachæ genera,spuma argenti, adarce, plumbum,& quod argentum uiuum dicitur. E liquoribus domesticis, uinum abunde post balneas potum,aut passum,& frigida aqua similiter.

COMMENTARIVS MATTHIOLI.

M AGNVM *sanè, & immensum beneficium acceptum referre debent sapientissimo Dioscoridi non solùm medici orbis uniuersi; sed etiam uniuersa simul humana natura. quippe quòd is artem medicam illustrauerit quinque superioribus libris, in quibus infinitorum simplicium medicamentorum historiam,ac facultates miro ordine tradidit: sine quibus nullo quidem pacto ægritudines propelli possent, nullaque earum noxa deleri, quibus uita nostra conflictatur, ac tollitur. Sed longè plura adhuc beneficia eidem accepta referri debent, quòd deinceps in hoc sexto uolumine, exactissima scientia mirabilique doctrina, ac ratione explicauerit, & quo modo quisque lethalia omnia uenena præcauere possit, & qua etiam ratione succurrat, ne eadem perniciem, uel aliquam inferant noxam, quæ prius per imprudentiam, aut malitiam,uel dolum intus in corpus assumpta fuere. Nam etsi medicamenta tam ad uniuersales, quàm ad particulares morbos, qui quotidie inuadunt,affliguntque humanum corpus,necessaria plurimùm semper extiterint, apprimeque utilia; innumeri tamen habentur morbi, qui seruata tantùm uictus ratione, naturæ duntaxat ope pelluntur. Secus autem euenit ijs, quibus uenenum exhibitum sit. quandoquidem nisi prius haustis præstantibus admodum antidotis ueneno præuenerint,uel post ipsum assumptum remedia non admiserint, rarissimè uel nunquam naturæ uiribus seruantur. Quin potius eos plerunque uita deficit, qui uenenum hauserunt,nisi quàm primùm succurratur remedijs. de quibus ita abunde, accurateq; scripsit Dioscorides,ut Galenus & grauißimus author,& medicorum facilè princeps, necnon tota posteriorum Græcorum, & Mauritanorum schola, ipsum in hoc adeò diligenter sint imitati, ut ab eo omnem huiusce facultatis doctrinam didicerint. Cuius rei amplissimus testis est Galenus libro primo de antidotis. Quamobrem omnibus perspicuum esse potest, Dioscoridem in hac uenenorum, æquè ac in illa medicamentorum facultate, omnium facilè principem, & magistrum extitisse.*

Beneficium à Diosc. in posteros collatum.

Itaque cùm in alios eius quinque superiores libros,commentarios (ut puto) non inutiles conscripserim, me equidem operæpretium facturum putaui, si libro quoque sexto commentarios adderem: præsertim cùm nouerim quàm utile sit, ac necessarium homines in uniuersum assequi tum modum, tum rationem tam præcauendi, quàm curandi uenena, non solùm ea, quæ intus in corpus sumuntur; sed etiam quæ uenenosorum animalium morsu, uel ictu eiaculantur, & relinquuntur. Siquidem malefica uenenorum uis, adeò grauis,& potens humanæ naturæ semper extitit inimica (huic enim magis,quàm cæteris aduersatur) tantaque uelocitate suum exequitur munus, ut sæpenumero eundem præstet effectum in corporibus nostris, quem præstat uoracissimus ignis, si quando ad aridißimas peruenerit paleas. Fit enim, ut plerunque uenena, dum iubent qui sumpserunt, uel icti languent, medicos accersiri, eousque corporis humores inficiant, atque etiam principes partes,ut subinde nihil, uel parum prosint remedia, & quàm præstantißima antidota. Quapropter rectè Galenus libro. III. de simplicium medicamentorum facultatibus cap. XXIII. scriptum reliquit, quòd quando uenenum putredine, & erosione enecans, grauem corpori intulerit noxam, fieri quidem non potest, ut amplius uincatur, supereturque, uel uictus ratione, uel generosorum medicaminum ope. Ex hoc itaque accepi,clareque cognoui, quòd si in hunc quoque librum sextum commentarios non scripsissem, præstantiorem, magisque uitæ humanæ necessariam medicamentorum partem, intactam silentio præterijssem. Quæ quidem pars, cùm præterea à nobis ex Dioscoride pluribus antè annis in

Ratio commẽtariorum in librum sextum.

Italicam

Italicam linguam uerſa habeatur, ac etiam his noſtris commentarijs enarrata, cauſa nimirum erit, qua potiſſimùm innumeri homines, non modò à mortiferis ſe tueantur uenenis; ſed à morte quoque liberentur. Nam quicunque in hos noſtros inciderit commentarios, qui Italici, aut Latini ſermonis non fuerit prorſus ignarus, quanquam non fuerit medicus, non tantùm ſibi ipſi; uerùm etiam alijs adiumento eſſe poterit. Nempe quòd uſus medicamentis tum ſimplicibus, tum compoſitis ad uenenorum noxam facientibus, quorum inferius præſtantiora, ualentioraque referam: quinetiam conuenientibus uſus cautionibus, facilè aliquando ueneno prorſus medebitur, aliquando autem tandiu ægros uiuos traducet, quandiu diligentiſſimis medicis accerſitis, qui non ſemper præſtò ſunt, ſed magna ex parte uel longè diſtant, uel abſunt, integrum medendi locum relinquet. Sed anteaquàm modum, ac rationem præcauendi uenena in medium afferam, non alienum duxi ad ampliorem huiuſce rei doctrinam, nonnulla in uniuerſum præmittere ſcitu, ut arbitror, neceſſaria, ut ſine quibus tractatio hæc diminuta, & imperfecta uideri poſſet. Primùm itaque dixerim (ut etiam Conciliator inquit in libro, quem de uenenis edidit) uenenum omne intra corpus noſtrum aſſumptum omnibus ſuis facultatibus prorſus opponi cibo, quo nutrimur. Nam quemadmodum cibus in noſtri corporis ſanguinem uertitur, fitque in omni ſui parte membris, quæ præcipuè nutrit, ſimilis, locum illius, quod continuo in nobis exoluitur, ſubintrans; ita uenenum contrario modo ſe habens, corpus, ac membra, quibus primò adhæret (ut infrà latius dicetur) in ſibi peculiarem uenenatam naturam transfert. Vnde quemadmodum animalia omnia, omnesque fructus, quæ terra parens gignit, quæque in nutrimentum uerti poſſunt, ſi à nobis edantur, in noſtrum tranſeunt alimentum; ſic per oppoſitum modum, uenenata intrò in corpus ſumpta, uniuerſa corporis noſtri membra uenenata reddunt. Quippe cùm omne agens ſuo paſſo ſit fortius, uenenum ui ſua agendi ualida, noſtram uincit ſubſtantiam, uertitq; in ſuam uenenatam naturam, ea ſanè ratione, qua ignis ſua ui agendi potentiſſima paleas celerrimè in ſe ipſum conuertit, & conficit. Ob id itaque dixere antiqui rerum naturalium exploratores, quòd uenenum homines interficit corrupta corporis temperie, & compoſitione. Id quod maximè comprobat Galenus lib. III. de ſimplicium medicamentorum facultatibus, ubi in hoc, inquit, differt alimentum à medicamento, quòd hoc noſtrum corpus alterat ſuis qualitatibus, illud uerò conuertitur, fitque ſubſtantiæ corporis ſimile. Porrò ſcire conuenit (ut Auicenna, & Auerroes poſteritatis memoriæ prodiderunt) uenena in uniuerſum trium eſſe generum: ut enim aut à plantis, aut ab animalibus, aut à metallicis exitioſam uim habent; ita inde diſcrimina ſortiuntur. In plantis igitur eæ omnes inter uenenata recenſentur, quæ ciborum naturæ omnino repugnant, & aduerſantur: quæ natura non eiuſmodi ſunt, ut eſitatæ in alimentum conuerti poſſint. quinimo contrariam obtinent facultatem, ita ut membra iam nutrita in ſe ipſas conuertant. Cuiuſmodi eſt elleborus, aconitum, cicuta, napellus, Sardonia herba, nerium, & alia quàm plurima plantarum genera, de quibus in proceſſu pluribus ſeorſum agemus. In animalibus ea omnia ueneno inficiunt, cuius natura humanæ prorſus aduerſatur. Patet id in uiperis, aſpidibus, baſiliſcis, lepore marino, rubeta, ſcorpio, phalangio, ſalamandra, rabidis quadrupedibus: item in morticinis carnibus, aut à fulmine occiſis, aut à uenenoſis, & rabidis animalibus. Cæterùm hac in re, licet nonnulli dicant uenenum cum uita animalis conſumi, eo ducti exemplo, quòd cerui, lupi, apri, & reliquæ feræ, quæ uenenatis ſagittis conficiuntur, innocuè comedantur; ſcire tamen oportet, hanc regulam deficere in his, quæ peſtis, aut rabies, aut fulminis ictus, aut uenenoſorum morſus enecat. Quandoquidem complures uidi mortuos eſſe, qui tantùm boues peſte confectos excoriauerant, haud aliter toto corpore tumentes, ac ſi in hydropem incurriſſent. In metallicis denique illa omnia produntur uenenata, quæ malefica, ac lethali conſtant facultate. Qualia ſunt argentum uiuum, auripigmentum, ſandaracha, magnes, & ſimilia. Ad hæc ſciendum eſt uenena non ſolùm interficere per os ſumpta, ſed interdum etiam extrinſecus applicata, uarijs ac diuerſis rationibus. Porrò quæ per os ſumpta uenena uitam adimunt, ſub ciborum, aut medicinarum ſpecie plerunque propinantur. Quæ uerò exterius tantùm admota inficiunt, ut plurimùm à uenenatis, & mortiferis animalibus deſumuntur. Siquidem hæc homines non morſu modò, uel ictu necant; ſed uiſu quoque, ſibilo, & tactu (ut quidam ſcribunt) interimunt. Quinetiam non deſunt uenena, quæ guſtatu, olfactuque tantùm ſtatim hominem in perniciem agant nulla temporis mora. quæ quidem inter cætera malitiæ, & atrocitatis principem locum obtinent: quippe quòd ſecum deferant præſentaneum interitum, ex quo nullum ſubinde fiat reliquum infelicibus moribundis ſuccurrendi tempus. Cæterùm morſu, ictuque interficiunt uiperæ, aſpides, ſcorpiones, phalangia, paſtinacæ piſces, rabidi canes, & alia id genus plura. Viſu autem, & ſibilo (ut author eſt Galenus libro de theriaca ad Piſonem, ſi tamen Galeni legitimus eſt liber) ſtatim inficit baſiliſcus. Tactu alius ſerpens enecat, de quo agens Auicenna lib. IIII. fen VI. narrat, quòd is à milite quodam haſta infixus uirulentam uim per haſtam tranſmiſit ad manum, quam primùm infecit, & deinde totum corpus corrupit. Ad huiuſce rei comprobationem illud ſanè compertum habeo, quod in agro Tridentino eueniſſe ſcio. Nempe cùm ruſticus quidam ſuis eſſet in uinetis, paruum quendam collem ſæpius aſcendebat, ut ibi uuarum cuſtodiam ageret. Hinc quadam die ad collis pedem magnum, & horrendum uidit ſerpentem, cuius capiti ſupernè haſtam ſatis longam infixit: at dum fixam feram ſe hinc inde fortiter contorquentem, & haſtæ circumuolutam, pro uiribus teneret, magno ſtatim tremore correptus eſt, quo maximè deterritus uociferans, uiatores, & circunſtantes colonos ad ſe ire rogabat. Quam uociferationem audientes, qui non longè aberant ruſtici, eò curſu uelociter contenderunt, & ipſum ferè ſemimortuum inuenerunt. Cognita tamen ex occiſo ſerpente ſui infortunij cauſa, ad theriacam, & alia antidota confugerunt, quibus eum ad uitam reuocarunt. Veruntamen duobus annis poſtea is uniuerſi ferè corporis ſtupore in lecto ſemper decumbens ægrotauit, & eo præſertim brachio, quo pernicioſum animal haſta occiderat. Nec admodum mirari rem hanc nobis licet, cùm uideamus (ut etiam literis mandauit Galenus lib. VI. de locis affectis) torpedinem marinam derepentè piſcatoris manum obſtupefacere, ac torpidam reddere, ubi primùm is tridente eam tetigerit. Id quod ſimiliter efficit, tranſmiſſa per funem retis qualitate, dum trahitur in litus. Proinde id experientia docti piſcatores, ſi dum retia trahunt, manus torpeſcere, tremereq; præſentiant, certò torpedinem captam ſciunt, etſi longo admodum fune trahatur. Vnde illud perſpicuum eſt, quòd ſi huiuſce piſcis qualitates per tridentis haſtam, & retis quàm longiſſimum funem tranſmiſſæ ad manum, inficiunt & corrumpunt homines, eò magis id ipſum fieri poterit, ſi animalia ipſa, aut nuda manu, aut alia corporis parte tangantur. Idcirco manifeſtè conſtat nullum eſſe brachium tam ualidum, & ro-

Veneni operatio qualis.

Venenorum genera unde.

Venena quot modis mortē adferant.

buſtum,quod torpedinem adhuc uiuentem diutius ſuſtinere poßit. Quare admirandum ſanè non erit (ut teſtatur Galenus libro nuper citato) quòd ſputum canis rabidi, ſi humanum corpus contigerit, perinde ipſum rabie afficiat, ac ſi ab ipſo cane eſſet demorſum: nam & huiuſce effectus hac noſtra ætate plura afferri poſſent exempla. Neque etiam alicui mirum eſſe debet, quòd ſputum aſpidis cognomento Ptyas,omnes ueneno inficiat,quos contigerit. Hoc idem ſimiliter efficiunt quædam ſæuiſſima uenena arte conflata, tanta permeandi & penetrandi ui prædita, quòd illitis (ut ferunt) ſellarum pediferis, inſeſſorum ocreas penetrant, donec ad nudas pedis plantas peruenta, & inde per cutis ſpiracula in corpus ingreſſa,uniuerſa eius membra corrumpunt,& abſumunt. Horum uſus(ut audio)frequens apud Turcas,& alias ferinas gentes. Ex hac autem re nullam quis capiat admirationem oportet. ſiquidem arteriæ corporis noſtri (teſte Gale.lib. III. de ſimplicium medicamentorum facultatibus, ac alijs in locis)ad ſe intus trahunt quodcunque proximè circundat eas,dum continuè dilatantur. Id quod quotidie liquet ex inunctionibus,ac ſuffitibus ad morbum Gallicum paratis. quippe eædem ab arterijs attractæ, ubi argenti uiui, cinnabaris, uel ſublimati officinis uocati plurimum admiſerint,ſæuißima ſæpe pariunt ſymptomata. Sunt & alia uenena,quæ olfactu tantùm(ut quorundam fungorum meminit Raſis)præſentaneam afferunt mortem ijs, qui ea naribus admouerint. Huius ſummæ malitiæ ſedem illud ſanè tenere debebat, quo florem recentioribus uetonicum uocatum, Senis quidam circunforaneus infecerat,ex his qui innocuè uenenum deuorare profitentur. Quem cùm olfaciendum exhibuiſſet ſuo concurrenti in publico Senenſi foro, is ex ſolo olfactu derepentè concidit mortuus. Præterea uenena quædam ſunt, quæ ſolo guſtatu, quanquam non deglutiuntur, perimunt: idq; præſtat aſpidis ſurdi ſputum. Quo memini quoſdam imprudenter infectos eſſe. Inter quos uidi ego ruſticum in ualle Anania,qui dum fœnum ſecaret in pratis, feram falce per medium ſecuit, & cùm poſtea capitis truncum manu cepiſſet, ut ſocijs aſtantibus oſtenderet, utpote qui iam feram demortuam fortaſſe cenſebat, ſuſpenſus manu truncus caput retorſit, & ruſtici manum ſæuiens momordit. At ille credens ſuctu uulneri ſuccurrere, os ſtatim morſui admouit. Quo facto derepentè in terram cecidit,ubi illico mutus factus deperijt.

Venenornm effectus à diuerſis cauſis.

Inſuper ſciendum eſt, quòd uenena non uno eodemq; modo,neque ab una eademq; cauſa ſuos pariunt effectus. Siquidem (ut ſapientes quidam memoriæ prodiderunt) quædam agunt exceſſu qualitatum elementorum, quarum miſtione conſtant. Quædam uerò propria tantùm qualitate aut forma, quam occultam proprietatem medicorum quidam appellant, in miſtis inferioribus introducta ex influxu linearum rectarum radicalium, quæ ex ſyderum fixorum ſplendore proueniunt, pro materiæ miſtorum proportione ſeu conſtitutione. Alia denique utroque modo ſimul agunt, nempe & qualitate elementari, & propria, quam formam ſpecificam nominant.

A qualitatibus excedentibus.

Porrò uenena, quæ exceſſu tantùm ſuarum qualitatum operantur, ſuas uariant actiones,pro uarietate ipſarum qualitatum. quippe quòd unum ſit calidum, aliud frigidum, aliud ſiccum, aliud humidum. Quæ igitur caliditate excedunt, duobus modis perimunt. Vno,quòd intus in corpus ſumpta, excalfaciant, urant, corrodantq; uſque ad cor. Alio, quòd extrinſecus appoſita corrodant, & exedant carnes uſque ad oſſa: id quod lepori marino adſcribitur. Vel quòd ſummè calefacientia tam intus, quàm extra corpus adurant quemadmodum euphorbium, & elleborus, donec inflammato tandem corde interimant. Frigida ſimiliter bifariam necem adferunt. Vno modo, quòd exuberante frigiditate ſua,uſqueadeò corpus gelidum, ſtupidumq; reddunt,quòd ſimul etiam cor congelaſcit, ut ijs euenire ſæpius compertum eſt, qui opium deuorarunt. Altero, quòd obſtructis ingenti frigiditate meatibus, anhelitum intercipiunt, & proinde ſuffocant, & ſtrangulant, id quod præſtant exuſtum plumbum, & fungi uenefici. Duplicem & ſiccum uenenum habet operandi modum. quandoquidem uel humidum ſanguinem cordis abſumant, ut calx uiua: uel ſeparent ac diuidant partes abinuicem, quouſque omnia membra ad cor uſque in minimas diuidantur partes: quem effectum præbet riſagallum uocatum. Humidum poſtremò, etſi aliqui tradant non inueniri, quoniam nullum ſit humidum reperire,quod ad quartum humiditatis exceſſum peruenerit; oppoſitum tamen declaratur exemplo illius, qui nocte dum dormiret, à ſerpente quodam demorſus (ut Gilbertus Anglicus narrat) mortem obijt: cùmq; mane à puero per brachium traheretur (ſic enim arbitrabatur dominum à ſomno excitare) caro iam uniuerſa putredine confecta,tractu illo concidit,oſſibus remanentibus carne prorſus exutis. Quod certè non alia de cauſa contigiſſe potuit, quàm ab excedente ueneni humiditate,quæ ſumma ſanè inerat feræ illius dentibus. Eundem effectum præſtat etiam ſalamandra,ſi in puluerem redacta bibatur,ut in proceſſu ſuo loco docebit Dioſcorides. Nec ſecus illi accidit, quem cenchris ſerpens momorderit. Quocirca rectè proditum eſt à Galeno ex authoritate Hippocratis libro primo de temperamentis,quòd cùm anni conſtitutio pluuialis,humida,& auſtralis fuiſſet, ea potiſsimùm humiditas fecit, ut ſuccedente æſtate carbunculi orirentur:quibus ob corruptam uenenatamq; humiditatem eouſque in aliquibus brachia putruerunt,quòd denique tota hac ipſa putredine correpta,à cubitis diuiſa deciderunt. In alijs uerò tantam coxarum, crurium, & pedum caro putredinem ſenſit,quòd planè oſſa carne deſtituta remanſerunt. In alijs denique non caro ſolùm computruit; ſed ſimul etiam nerui, oſſa,eorum compagines,nexuſq; contabuerunt. Ex hoc itaque apertè oſtenditur reperiri uenena,tanta humiditate exuberantia,ut homines interimere poſſint,utpote quæ membra putrida efficiunt:ſicut argentum uiuum,quod ſua humiditate modum excedente,inſitum cordi natura humidum ſæpe corrumpit,ut quotidie uidemus in ijs,qui eo unguentis excepto ſe inungunt ad luem Gallicam delendam. in quibus præterquam quòd ſemper gingiuas,dentes,palatum,aliaſq; uicinas partes putredine afficit; ſæpe etiam ubi uberius quàm par ſit,inunctum fuerit,eos in perniciem ducit: quippe quod uniuerſo ſanguini putredinem inferat. Idq; extrinſecus duntaxat adhibitum. quanquam & id ipſum intus aſſumptum occîdit, ſi modum quendam exceſſerit,ut libro ſuperiore tradidimus. Siquidem præ nimia ſui frigiditate uitales ſpiritus,cordiſq; ſubſtantiam congelat. quod cuidam ſeplaſiario;qui illud imprudenter biberat,eueniſſe narrat Conciliator Petrus Aponenſis. Hoc igitur modo,alijſq; prædictis ſuos uenena præſtant effectus, quæ ſuis modum excedentibus qualitatibus mortem hominibus adferunt.

A forma propria.

Cæterùm uenena,quæ propria ſui facultate,uel(ut dicunt)propria forma enecant, id non efficiunt,quòd caliditatis, frigiditatis,humiditatis,aut ſiccitatis modum excedant,ſed quòd id peculiare à natura habuerint ex influxibus à radijs(ut ſuprà diximus)quorundam ſyderum fixorum prouenientibus, quæ ea humanæ naturæ prorſus aduerſa genuerunt. Hæc propterea etſi tam pauca quantitate ſumantur, ut uix ſentiantur; tanta tamen eſt eorum malefica, atroxq; uis,ut breui

tempore

tempore tantum augeantur, in se ipsa corporis humiditatem conuertendo, quòd postea quasi horæ momento dissoluunt, & ad mortem trahunt homines, à quibus hausta fuerint, quemadmodum aconitum, napellus, & toxicum facere consueuerunt. Id quod optimè nouit Galenus lib. primo de semine, ubi rem explicauit his uerbis. Qua ratione etiam minima particula humoris lethalium uenenorum, quæ deleteria appellant, ubi in animalis corpus ingressa fuerit, totum id momento temporis immutat, sibique simili affectione alterat. Nec secus fit curatio, quæ per uenenorum remedia, & antidota adhibentur, quæ alexipharmaca nuncupant, quæ contraria lethalibus alteratione totum etiam ipsa corpus immutant, non sanè quòd substantia ipsorum per totum penetret corpus (neque enim potest tam paucus succus tam breui tempore corporis interdum maximam molem replere) sed qualitatis diffusione, qualis & extra nos à solis fulgore in ambientem aerem, & in nobis tum à corde in arterias, tum à cerebro in neruos fieri conspicitur. Et lib. V. cap. XIX. de simp. medic. facult. idem inquit. At medicamenta sunt quæ tota essentia nobis contraria sunt. proinde si uel minimum eorum assumptum fuerit, omnino lædat necesse est. hæc Galenus. Ex quibus facilè constat, ipsum uelle quòd antidota non secus atque uenena agant in corpora nostra.

Antidotorum actio.

Idem Galenus tertio simplicium medicamentorum censu cap. XXII. in prædictorum testimonium ita scriptum reliquit. Medicamenta erodentia, & putrefacientia etiamsi quantitate minima sumantur; omnino tamen corrumpunt, quia uidelicet, quæ putredini obnoxia sunt, calore, humiditateq; putrescere solent. Atqui calidus, humidusq; sanguis est. Itaque putrescere nunquam cessare possunt. Proinde longo etiam pòst tempore, à quo sumpta sunt, nonnulla interimunt, potissimùm quæ crassa, terrenáque essentia sunt. hactenus Galenus. Sed ad antidota redeamus. Vbi sciendum est, quòd ex his ea tutius operantur, quæ præcauendi gratia antea assumuntur, quàm quæ pòst: nam ut uenenum, quanquam efficax, nihil aut parum nocet ijs, qui prius se antidotis muniuerunt (ut contigit Mithridati) ita pari ratione nullum, aut paucum ad ferunt auxilium, quæ postea exhibentur, nisi sæpius, maioriq; quantitate sumantur, ut in corporibus maius eorum uis capiat incrementum. His adstipulatur Galenus libro primo de antidotis à principio, sic inquiens. Mithridatica antidotus, itemq; theriaca non eam uim habent post uenenum accepta, quàm ante sumpta habuissent. nam portio antidoti quæ prius, & semel hausta tutum à morte quempiam præstitisset, ea uenenum subsecuta nisi ob quadruplum, quincuplúmue aucta, non iuuabit: neque id semel tantùm, sed bis singulis quibusq; diebus hausta, faciet. hactenus Galenus de his disserens.

Ab utrisque simul.

Cæterùm uenena, quæ & manifestis, & occultis simul qualitatibus agunt, id præstant utroque modo, quo prædicta duo. quemadmodum agit euphorbium, quod licet uenefica ui, quam ab excessu caliditatis obtinet, inficiat; inficit tamen & ui alia, quæ à propria sui forma, & latente qualitate procedit. Cuius rei illud indicium est, quòd exhibita theriaca, cuius proprium est ea omnia superare uenena, quæ propria forma & tota specie operantur, efficacissimè ualet aduersus euphorbium haustum. Quòd si sola excedente caliditate euphorbium noxam inferret, tantum abest, ut theriaca, quæ non parum caliditatis obtinet, auxilio futura sit, ut etiam illius noxam foueat, & augeat. quod tamen non facit.

Venena diuersa membra petunt.

Scire etiámnum conuenit non omnia uenena cor primùm petere, & illi noxam inferre. Siquidem reperiuntur, quibus ita natura comparatum est (id enim claret experientia) ut intus assumpta separatim noceant uno tantùm corporis membro, alia uerò alteri. quemadmodum etiam sunt medicinæ, quarum aliæ præcipuè cordi opitulantur, ut crocus, hyacinthus. aliæ cerebrum, & caput iuuant, ut smaragdus, stœchas, betonica. aliæ uentriculo præcipuam opem ferunt, sicuti corallium, cinnamomum, gingiber. aliæ denique alijs corporum membris auxiliantur. Idcirco Galenus libro de theriaca ad Pisonem: Sunt (inquit) plura medicamenta, quæ quibusdam corporis partibus eximiè curandis sunt idonea. Patienti igitur iecinori sæpe eupatoria herba auxiliata est: glans unguentaria (myrobalanon uocant) lienem adiuuat: saxifragon, & betonica renibus pulchrè faciunt: similiter alia aliarum (ut experientia obseruauimus) propria sunt medicamina. Tales igitur proprietates in uenenis quoque reperiri affirmauerim. quandoquidem planè constat cantharidas præcipuè noxam inferre uesicæ, cicutam cerebro, leporem marinum pulmoni, & alia item alijs corporis membris particularibus, ut in hoc lib. melius, latiusq; ostendemus, ubi de singulis seorsum agemus. Id quoque non latuit Galenum, ut loco iam citato eius uerba apertè testantur, dum ait. Sunt nonnulla uenena, quæ partes etiam quasdam corporis priuatim uitiant. Nam lepus marinus pulmonem exulcerat, cantharis uesicam peculiariter afficit. Porrò non ignorandum, quòd etsi uenena hæc (ut adnotat Gentilis) natura insitum habeant, ut seorsum unumquodque membrum determinatum lædant; non tamen propterea fit, quin noxam etiam cordi communicent. nam si secus esset, neminem sanè interimerent. Quamobrem haud mihi displicet eorum sententia, qui ideo uolunt omnia uenena perniciosa esse, quòd cordis facultatem opprimant. Siquidem parum refert, an illud efficiant, quòd primo cor ipsum opprimant, aut aliquo alio mediante. Huius rei manifestam fidem facit Galenus lib. V. cap. I. de locis affectis, ubi sic habet. Quænam ipsi cordi propriè uel primariò affecto superueniant accidentia: quænam uerò ipso cæteris partibus consentiente, id ex ijs intelligi potest, quæ prius in alijs libris demonstrauimus, ubi iam declaratum est innati caloris cor uelut fontem esse, neque animal mori omnino posse, ni cor afficiatur. hæc Galenus.

Verum uenena in statum diē interimere possint.

Cæterùm illud etiam in disputationem uenit, nunquid fieri possit, ut uenena in diem exhiberi possint, & certis occidere temporibus, hoc est, quòd certo, & præfixo tempore mortem adferant: exempli gratia in uno mense, uel pluribus, uel ad annum usque, non celerius, neque tardius determinato tempore. Qua in re in primis auscultandus est Theophrastus grauissimus, & antiquissimus author, qui libro IX. cap. XVI. de historia plantarum de aconito disserens, ita scriptum reliquit. Componi autem ita ferunt, ut certis occidere temporibus possit, uidelicet bimestri, trimestri, semestri, anno completo, nonnullum etiam biennio. Pessimè illos de uita discedere uolunt, qui plurimum temporis resistere possint: paulatim enim tabescat corpus, & languore pereat diuturno esse necesse. Facillimè illos, qui confestim obeunt. hæc Theophrasti sententia. Veruntamen omnes ferè rei medicæ studiosos in hanc conclusionem conuenire reperio, quòd quanuis in uenenorum numero inueniantur (ut Theophrastus inquit) quæ celerius, & quæ tardius interficiant; non propterea tamen præsciri potest terminus certus, & dies, quo mortem inferre debent, ut quidam existimant. Nam quòd uenena citius, aut serius occidant, non tantùm ex innata & propria eorum ui prouenire censent; sed etiam quòd magis, uel minus resistat eius natura, qui uenenum assumpsit. Id autem planè docet experientia: siquidem constat idem uenenum eodem pondere, uel eadem quantitate diuersis natura exhibitum,

alios in hora tantùm perimere, alios in quatuor horis, alios in die, & nonnullis nisi paruam afferre noxam. Id quòd etiam quotidie experimur in medicamentis, quæ ad deijciendam aluum exhibentur. quandoquidem idem medicamentum eodem pondere, uel quantitate à diuersis hominibus acceptum, in aliquibus suum celeriter præstat effectum, in alijs tardè, in aliquibus parum efficit, in alijs plurimùm, in alijs nihil, in aliquibus citra omnem molestiam deijcit, in alijs uerò magno cum labore. Neque tamen id alia de causa accidere manifestum est, quàm ex uario, dispariq; ægrotantium temperamento: quod non ita ad unguem deprehendi potest, ut certò sciri possit, quandiu innatus eorum calor ueneno resistere ualeat. At quanuis concedi possit, quòd quis adeò peritus ueneficus reperiatur, ut ex longa experientia, ac pariter scientia tam exactè naturam, & robur uitalis facultatis calleat in unoquoque homine, ut conijcere poßit, quousque perdurare ualeat, ubi uenenum illi sua arte præparatum exhibuerit; non tamen propter hoc is determinatè scire poterit diem, neque horam mortis illius, qui uenenum assumpserit. non enim fieri potest, nisi diuino iudicio, aut afflatu, ut aliquis medicus, uel philosophus adamussim expendere possit, ac metiri, quantum humidi substantifici, quantumq; caloris innati in quocunque sit corpore, præsertim quòd non semper in eodem statu persistant principes facultates: quo fit, ut quispiam modò plus, modò minus fortis appareat. tum etiam quòd corporis temperamentum plurimùm immutent causæ extrinsecæ, quas Græci προκαταρκτικὰς uocant. Adde etiámnum quòd antidota, quæ à medicis huiuscemodi uenenatis continuè propinantur, etsi ueneni uim ob sui contumaciam superare nequeant; impediunt tamen, ne id tam breui tempore perimat. Vanum igitur crediderim esse, quòd internas nostri corporis facultates, ac functiones poßint (ut quidam rentur) iudicio duntaxat ita exquisitè expendi, ut lance expenditur crocus. Atqui scire etiam oportet, quòd etsi hoc magna ex parte euenire possit naturæ ipsius robore, in hoc magis, in illo minus existente; eo etiam tamen prouenit, quod aliqui constent arterijs, quibus uenenum in cor fertur, admodum angustis, alij contrà admodum amplis. Nanque uenenum ubi uias latas expeditasq; inuenerit, non solùm celeriter permeat; sed longè etiam facilius unà cum aere prouehitur, qui cordis refrigerio continuè ingreditur. Id quod ijs minimè contingit, qui propterea quòd cor minus calidum obtineant, arterijs potiuntur longè angustioribus, quin & spirituum uitalium facultatem ualde imbecilliorem habent. Quocirca Galenus tum tertio simplicium medicamentorum censu, tum libro secundo de alimentorum facultatibus, tradidit cicutam hominibus in cibo lethalem esse, sturnis autem nutrimentum. Quandoquidem hi arterijs adeò angustis præclusisq; constant, ut nullo pacto per eas ad cor lethalis cicutæ uis, progredi possit. quanquam hoc de frigidis potius, quàm de calidis uenenis intelligi debeat. Hunc illud scitu dignum accedit, quòd persuasu difficillimum est, uenena, quæ ab impijs ueneficis in diem exhibentur, alterius generis esse ab his, quæ suarum tantùm qualitatum excessu perimunt. Nam quæ propria forma ac ui necant, in minima etiam quantitate exhibita (ut Galenus inquit) difficilè cohibentur, quin breuissimo tempore lethale munus obeant suum. Non desunt tamen, qui pro certo affirment, quæcunque uenena adeò temperari posse, ut illa celerius, hæc tardius interficiant. quibus equidem refragari non ausim, cùm sciuerim admiranda admodum esse secreta naturæ.

Vtrum quis assuefieri possit, ut uenena innocuè sumat.

Quæri præterea solet, num fieri possit, ut quis ita ueneno assuescat, minimum quid de eo quotidie assumens, ut eo tandem innocuè nutriatur, quemadmodum Rufi testimonio scribit Auicenna, olim puellam nutritam esse ueneno, ea tantùm ratione, ut reges quosdam, & principes (quòd formosißima esset) qui secum rem haberent, inficeret. Qua in re dixerim ego, quòd etsi non desint, qui hoc fieri posse asserant: nunquam tamen ipse adduci potero, ut credam humanum corpus nutriri posse ueneno, & præsertim napello, quo plerique rem exponentes eam puellam nutritam esse interpretantur. Siquidem ea historia Arabicas potius fabulas imitatur, quàm rem aliquam, quæ omnibus naturalis philosophiæ rationibus comprobari poßit. Quamobrem constat Gentilem Fulginatem in hoc Auicennæ loco adnixum quidem fuisse, ut hanc opinionem seruaret integram. quod nimirum fidelis cuiusque expositoris esse debet. Nam postquàm eam sententiam ualidis, uerisq; rationibus primùm improbasset, denuo (ut assolent) Auerrois, Diniq; authoritate innixus, Auicennæ, & Rufi opinionem probare non dubitauit quibusdam argumentis, quanuis nudis, & infirmis. Quorum illud uidetur fortius esse, ubi authoribus magis, quàm rationibus addictus inquit, Aequum non esse, quòd authores tam graues, tamq; sapientes, mendaces uocentur, uaniq; habeantur. quippe quòd certò crediderit ipse Gentilis Rufum, itemq; Auicennam in ueram historiam hanc rem recepisse, non autem in fabulam. Sed quoniam superuacaneum duco in hoc conterere tempus, longa contradicendi oratione, præsertim quòd uenenorum medelæ ea nullam aut paruam afferat utilitatem: ideo relictis alijs, in Galeni sententiam facilè deuenio. Qui tertio simplicium medicamentorum censu cap. XVIII. tradit uenena calida, & sicca (qualem esse napellum, quo puellam illam nutritam uolunt, non ambigo) nullo modo posse in nutrimentum redigi, etiam quòd in quantitate minima sumantur: tametsi frigida uenena quandoque in alimentum uertantur. Quandoquidem hæc (ut idem author est exemplo cicutæ, papaueris, hyoscyami, & mandragoræ) non sui natura interficiunt, sed qualitate duntaxat frigida. Quibus adijcit ipse Galenus historiam anus cuiusdam Atheniensis, quæ cicutam in cibo sumebat nullo sanè detrimento accepto. Ea enim (ut idem scribit) modicæ primùm quantitati assueuit, mox in dies pluri, donec ex magna etiam quantitate, quæ illi in nutrimentum conuertebatur, nullam percipiebat noxam. Ex quo palàm fit, Galenum non admittere, quòd uenena calida nutrimento esse poßint. Id quod minus etiam illis concedit, quæ propria specie, aut occulta causa, ueneni naturam sortiuntur. Inter quæ principem locum obtinet napellus. Quare longè aberrant nonnulli interpretes, utpote qui illud napello tribuant, quod planè cicutæ reddidit Galenus: itaque fit, ut (quæ eorum inscitia est) historiam hanc confundant, Galeni uerba peruertant, atque rem malè interpretentur. Quo etiam in errore deprehenditur Auicenna: nisi interpreti error fuerit adscribendus. Quòd postremò ueneni facultas (ut quorundam opinio est) iam concocta, & in illius adolescentulæ substantiam conuersa, potuerit ex anhelitu in alios transire, ac eos subinde inficere, sanè perridiculum uidetur, atque euidentius falsum, quàm ut pluribus explodi mereatur.

Vtrum animalia, quæ cibis uenenosis uictitant, exitiosam uim retineant.

Cæterùm quoniam non desunt animalia, quæ natura cibis uictitant uenenosis, atque ex ijs nutrimentum capessunt, sicut (Galeno authore libro II. de alimentorum facultatibus, & III. simplicium medicamentorum) sturni cicutam depascuntur, & coturnices ueratrum, & ut nos quoque quotidie uidemus, anates, quæ in stagnis, & paludibus uiuunt, bufones aquaticos deuorant, & ijsdem nutriuntur, ciconiæ uenenosis, & mortiferis serpentibus, & gallinæ interdum scorpionibus, araneis, serpentibus, & alijs

alijs id genus uenenatis animalibus; ideo inutile non fuerit ſcire nunquid huiuſmodi animalia, quæ uenenoſis ueſcuntur, ab hominibus cibo accepta inde uenenum inferant, eoq; inficiant. Hac in re pleroſque inuenio, imò ferè omnes recentiores, qui de uenenis ſcripſerunt, firmiter aſſerere, quòd ſi huiuſmodi animalia edantur, non modò ueneno non inficere poſſunt, ſed nullam prorſus inferre noxam: quin potius corpus nutrire, non ſecus atque alia. quippe quòd conſtet (ut dicunt) ea in ſuam naturam uenenatos cibos reddere. Quæ ratio, & opinio etſi non abſurda, neque incongrua uideatur; tamen crediderim, quòd licet uenenum concoquatur, & tranſmutetur in eorum animalium ſubſtantiam, quorum id perpetuus cibus eſt, non tamen eſſe poſsit, quin caro quæ ex eiuſmodi fit alimento, ſi edatur, omni prorſus careat nocumento. Quinimo putauerim, quòd ſi ea in frequentiorem cibum uenerint, poſsint quandoque morbos ſæuiſsimos excitare, & ſubinde necem inferre. Siquidem huius rei nobis teſtimonium præbent Dioſcorides, & Galenus. quippe qui pariter affirment lac, quod nil aliud eſt, quàm ſanguis bis coctus, ex animalibus emunctum, quæ ſcammoniam, aut ueratrum, aut tithymalum depaſcantur, potum mirificè uentrem deijcere. Ex quo omnibus perſpicuum eſt, quòd omnes in uniuerſum plantæ, quibus uis deiectoria, & pernicioſa ineſt, quanuis ſæpius concoctæ fuerint, non prorſus tamen ſuam deijciendi, ac necandi facultatem deperdunt. Id quod ſimiliter manifeſtum deprehenditur in turdis, qui iuniperi baccis ueſcuntur: item in gallinis, quæ deuorant abſinthium. Quandoquidem illorum caro iuniperum non mediocriter redolet guſtatu: harum uerò non paruam abſinthij amaritudinem refert. Ab his itaque edocti medici diligentiſſimi mandant nutriendas eſſe capellas herbis accommodatis, ubi animus fuerit earum lac exhibere hecticis, aut alijs alio morbo affectis, quibus tamen conueniat. Hoc quoque teſtatur Galenus de uipera ſermonem habens lib. XI. de ſimplicium medicamentorum facultatibus. Ibi enim de dipſade diſſerens, ſe non ignorare memoriæ prodidit, animantium carnes alterari à cibo, & alimento, quod capiunt. Quare ut ſummatim quod ſentimus dicamus, nullo modo huiuſmodi animalia in cibos admittenda eſſe putauerim, quanuis à nonnullis frequenter recipiantur. Illud porrò ſciendum relinquitur, quòd nonnunquam uenena, quin & medicamenta uenenata tam interius ſumpta, quàm exterius appoſita morbis ſuccurrunt, qui aliud curationis genus non admittunt, interdum etiam aduerſus alia uenena theriacæ uicem ſupplent. Nanque apertè uidemus, quòd ubi quiſpiam afficiatur diuturnis uigilijs, aut ſuffocanti deſtillatione, aut menſium profluuio, aut dyſenteria, aut coli dolore, aut renum, aut uteri, ubi alia non contulerint medicamenta, ſi opium, mandragora, hyoſcyamus, uel antidota aliaq; compoſita medicamenta, quæ hæc exceperint (ſunt enim talia in officinis ſemper parata) exhibeantur, ſæpenumero ægros à morte uindicant. Quemadmodum etiam ſi ſcammonium, coloc ynthis, turpetum, ueratrumq;, & alia id genus deijcientibus pharmacis addantur. Nam quanuis hæc omnia malefica qualitate polleant; in contumacibus tamen morbis & curationi refragantibus, tantam afferunt utilitatem, ut ægris deperditam ferè ſalutem reuocent. Cantharides præterea ad morſus canum rabidorum utiliſſimè exhibentur. euphorbium ſcorpionum ictibus medetur, & ſcorpiones ipſi ſuis ictibus remedio ſunt. Sicut etiam uipera, dempto capite, & cauda, contuſa, & impoſita ſuos ſanat morſus, ut latius infrà ſuis locis dicemus. Sed priuſquàm ad particulares curationes deſcendamus, differemus Dioſcoridem ſecuti, quomodo, quóue artificio à ueneno ij præſeruari poſſint, qui perpetuò ueneni timore premuntur. Quin & rationem docebimus ſuccurrendi iis, qui iam uenenum hauſiſſent. Atque huc omnia præſtantiora remedia afferemus, tam quæ ſimplicia ſunt, quàm quæ compoſita, non ſolùm à ueteribus inuenta, atque experimento comprobata, ſed etiam à clariſsimis quibuſdam recentioribus. De quibus probatis antidotis, etſi pollicitus ſit Dioſcorides ſe omnino traditurum in ultima huiuſce uoluminis parte, pollicitis tamen non ſtetit, ut XXXIIII. huius libri capite conſpicitur, ubi excuſatione uſus, mutati conſilij rationem reddidit. Verùm ut iam ad rem nobis propoſitam accedamus, primò modum aperiam, quo homines ſuſpicioſi ueneficia præcauere poſsint. Plerique igitur ſunt, qui putant, non paruam eſſe principibus cautionem, mandare miniſtris, ut edulia, quæ præponuntur edenda (mos iſte hodie frequentiſsimus eſt) prius deguſtent. Quæ tamen res in ſuſpicione ueneni tribus manifeſtis de cauſis nihil, aut parum æſtimanda uidetur. Siquidem ſi pincerna, ſiue qui cibos ſuis dominis apponunt, ueneficium committere decreuerint, ſe ipſos facilè prius præparare poſſunt ualentiſſimis antidotis, ueneno illi accommodatis, quod exhibere in animo eſt. Vnde ſibi ipſis præcauebunt, dominum autem interficient. Ex quo ſatis liquet nihil prodeſſe ad præcauendum, quòd pocillator in ſeruatæ fidei ſignum domino præbibat, & eduliorum diſſector præcomedat. Adde deinde, quòd quanuis ille, qui edulia miniſtrat, menſæq; apponit, à coquo ueneficium faciente deceptus cibos uenenatos prægustando aſſumat; eorum tamen adeò modicam quantitatem prægustat, ut nullam, aut paruam eo temporis momento poſsit moleſtiam percipere. Vltima accedit ratio, quòd ferè omnia uenena, quæ ut interimant cibarijs admiſcentur, ea arte, eoq; ingenio parata ſunt ab impijs, & ſceleſtis ueneficis, ut non niſi temporis interuallo ſuum triſte perficiant opus. His igitur de cauſis illud liberè proferre non dubitauerim, quòd nullam meliorem, ac tutiorem præcautionem ſibi comparare poſſunt principes, quàm curare, ut uitam chriſtianam, & integram ducant, iuſtitiámque regant, ita ut populi eos uenerentur, pariter & timeant. Curent deinde, ut miniſtros habeant, quorum manibus edulia adminiſtrantur, non ignobiles, nec obſcuro loco natos, ſed præclara è ſtirpe genitos, fideles, nec auaritiæ addictos, neque inuidos, & qui diu antea uita ac moribus probati ſint. In quos præterea debent frequenter noua parua conferre beneficia: ita enim ſemper gratos & fideles miniſtros habebunt. Quin & medicos ſibi adiungant, qui medicæ materiæ peritiſſimi habeantur, ut antidota, quæ contra uenena parantur, quemadmodum ſunt theriaca, & antidotus Mithridatica, ex legitimis, non ex adulterinis ſimplicibus medicamentis, per ſe ipſos (ut ipſe faciebat Galenus) componere ualeant: nam ſi hæc legitimè parata fuerint, haud dubiè poterit unuſquiſque facilè uenena præcauere. Ex his certè maius percipient emolumentum, quàm ſi mille alijs præcautionibus uterentur. Nec minor ſanè cautio adhiberi debet, ut uaſa ex auro & argento conflata, munda, nitidaq; ſeruentur, & hominum fidelium manibus committantur. quandoquidem in eiuſmodi pretioſis uaſculis, quorum apud principes quoſque præcipuus eſt uſus, uenena facilius abduntur, quàm in uitreis aut fictilibus uitro circumlitis. Sunt nonnulli ex recentioribus, rerum prorſus imperiti, qui (ſi uerum fateri liceat) eò dementiæ deuenerunt, ut præceperint in liquatum igne aurum, uel argentum, ex quo uaſa confici debent, theriacam, aut Mithridatis antidotum, & alia adiungi debere, ut aſcita inde antidoti facultate, uenenis repugnent. Sed quàm abſurda, ridendaq; ſit horum opinio, ij dijudicent (ea enim eſt, quæ

Venenũ quandoque morbis. & alteri ueneno remedium eſt.

Modus præcauendi uenena

Præcautio vulgaris exploſa.

Abſurda quorundam opinio.

quæ non indigeat clariori reprobatione)qui mediocrem etiam rerum naturalium,ac metallorum præcipuè peritiam sunt assecuti. Cæterùm supellectilium non negligenda cura,ut scilicet uasa,quibus ciborum condimenta reponuntur,clausa,& cooperta seruentur,ut neque aranei,neque scorpiones, nec aliquod uirulentum reptile,uel insectum ingredi possint. Admonet Dioscorides,ut etiam uasa uinaria diligenter clausa custodiantur. nanque uiperæ summo uini amore alliciuntur, quæ si uasa aperta offenderint,eò facilè contendunt. Quo fit, ut interdum bibendo exitiosum uirus eructent,interdum uerò in uino immersæ expirent. Quamobrem Aristoteles lib.VIII.cap.IIII.de historia animalium,quosdam uiperas uino in fictilibus ad sepes disposito uenari,& eas ebrias capere,memoriæ prodidit. Galenus item lib.XI. simplicium medicamentorum eam narrat historiam,quam nos libro secundo in uiperarum mentione retulimus. nempe de illis uiperis, quæ sponte se uino immerserunt,unde etiam sibi mortem consciuerunt. Quo uino duos homines elephanto affectos sanitati restitutos esse, idem est author. Quibus ex uerbis palàm est Galeni testimonio,uinum in quo sint extinctæ uiperæ,noxium non esse, quin potius adeò salutiferum,ut efficacissimè elephantiasin curet. Quod tamen Dioscoridis sententiæ refragari uidetur. nisi dicamus uipereum uenenum elephanto laborantibus præstans esse auxilium,cæteris autem exitium. Qui item in ueneni suspicione uersantur,cibos uitare debent,qui candido,uel oleraceo colore fuerint:necnon etiam ab his abstinere,qui ex animalium sanguine parantur. Siquidem albedine,uenena quædam metallica facilè occultantur: cibis herbaceo colore,uariæ lethales plantæ commodè admiscentur: sanguini etiam animalium,quibus uescimur,commodissimè uenenatorum sanguis inferitur. Illud etiámnum apprimè utile atque necessarium esse duco,ut coqui,& reliqui culinæ inseruientes,non modò fideles sint,& incorrupti; sed etiam mundi,cauti,ac prouidi,ne ullus ueneficorum insidijs relinquatur locus:tum etiam ut sciant rectè diligenterq; custodire cibaria,uel aliud unumquodque,quod in ciborum usum reponitur. Sed præcipuè diligenter animaduertant,ne in culinaria uasa,quæ super,uel circa focum edulijs referta resident,uenenatum aliquod animal à tecto per caminum decidat,ut quidam exigui aspides,qui sub tectorum tegulis,& contabulamentis se recipiunt, phalangia, stelliones, scorpiones,& similia. Nanque Florentiæ(ut Nicolus est author)cœnobium monachorum ueneno infectum est,quòd araneus niger admodum in olla decidisset,dum coquerentur iuscula. Ad hæc principes maximè curent oportet, ut perquàm fideles habeant cubicularios. Nam(ut superius dictum est)quodam ueneni genere cubilia, interulæ, cæteraq; uestimenta infici possunt. Quare nonnulli facere solent,ut diu,priusquàm uestes induant, eas manibus pertractent serui. Quin & pueris similiter iubent,ut sæpe equis insideant,ijs super sellis, quibus ipsi uti consueuerunt. Tum etiam stabuli præfectis mandant,ut tam cautè sellas,habenasq; recondant,ut ignotis,& his quibus fidendum non sit,eas non intueri, ne dum tangere liceat. Insuper illud scire conuenit,quòd quædam res simplices sunt (ut plerique inculpatæ fidei medici fatentur)

Quæ res uenena prodant, quæq; suspensæ eisdem aduersentur.

quæ sua peculiari naturæ dote præsens uenenum signis manifestant. Inter quas cornu,seu lingua,quam serpentis linguam uocant,refertur,quæ(ut Conciliator Petrus Aponensis tradit)præsente napello,aut uipera,aut pardi felle,exudat: quod tamen non prodit,cæteris uenenis præsentibus. Sunt alij,qui pro certo tradunt, prassium lapidem, quem Plasma uulgus appellat,statim splendorem amittere,ubi in præsentia ueneni cuiusque fuerit. Addunt præterea, quòd si lapis ranæ terrestris anulo aureo inseratur,ita ut is digiti carnem contingat, quàm primùm præsenserit adesse uenenum(si credimus his, qui hoc scriptum reliquerunt)tanta digitum afficit caliditate, ut carbonem accensum,ipsumq; digitum urentem præ se ferat. Quibus sanè etsi parua,mea quidem sententia,sit adhibenda fides; ea tamen, quò omnibus satisfiat quantum potest, non duxi silentio dissimulanda. Non desunt etiam,qui contra lethalia uenena pollere contendant sigilla quædam,siue characteres,siue imagines,quomodocunque eas appellare libeat, præcipuè si collo suspensa gestentur,uel digitorum anulis inserantur. Quocirca prodidit Albertus libro imaginibus dicato, quòd si Serpentarij imago cum suis stellis cuiuis lapidi pretioso insculpatur,eam utilissimè gestari aduersus omnia uenena,eaq; præsertim,quæ uenenosorum animalium ictu uel morsu relinquuntur. Proinde Petrus Aponensis scriptum inuenisse tradidit in quodam libro,quem reges Persarum olim habuisse refert,quòd si in hæmatite lapide sculpatur homo genibus flexis serpente cinctus,cuius caput dextra teneat, caudam uerò sinistra,& lapis ille anulo ex auro purissimo confecto inseratur,gestatu hominem à quocunque ueneno tuetur. Quæ imago si modò aliquem præberet effectum(non enim hac in re certi quicquam proferre ausim)mea fert opinio,quòd tempore,quo sculpitur,necessaria sit quarundam stellarum obseruatio,à quibus ea uis influat in sculptam imaginem. Porrò tradidere sapientum ueterum nonnulli,reperiri pretiosos lapides,quibus solis à natura largitum est,ut uenenorum malitiam efficacissimè dissoluant,& destruant. Ob id itaque scriptum reliquit Albertus cognomento Magnus,adamantem orientalem gestatum brachio sinistro inter humerum,& cubitum adnexum,omnium uenenorum uim demoliri. Id quod etiam idem tribuit achatæ,hyacintho,& sapphiro orientali. Alij eandem facultatem assignant smaragdo,alij lapidi,quem in capite draconum inueniri tradunt, unde draconitis nomen accepit. Cæterùm(ut ingenuè fatear quod sentio) parum fidendum esse crediderim his suspensionibus. quippe quòd nunquam uiderim huiusce rei experimentum tam clarum,ut syncera fides adhiberi possit: quanuis illud facilius persuaderi possim,quòd smaragdus,hyacinthus, achates,sapphirus lapides in tenuissimum puluerem redacti,possint per os sumpti ueneno infecto sæpe liberare: utpote qui eam sortiantur naturam, ut cordis uiribus subueniant. Sed quòd gestati lapides ueneni assumpti uim,atque actionem inhibere ualeant,non ita facilè adduci potero,ut credam, sicut credunt aliqui,& ita imaginantur esse; nisi prius notabile ex his experimentum uiderim. Nemo

Præcautio ex medicamentis.

præterea non poterit(ut in hac præfatione scriptum reliquit Dioscorides) innoxia irritaq; uenena reddere, si medicamenta tam simplicia,quàm composita præsumpserit: quæ uiribus præstantissimis polleant,quibus pòst assumpta uenena facilè ualeant superare. Simplicia autem medicamenta Dioscoridi comprobata,sunt caricæ cum iuglandibus nucibus esitatæ,citria mala cruda manducata,napiq; semen ex uino potum. Item calaminthæ folia,& Lemnia sphragis,quam summis laudibus extulit Galenus: sed quæ pro singula uice drachmæ pondus non excedant. Idem similiter summis laudibus commendauit rutæ folia,cum nucis iuglandis nucleo accepta: quin & duas caricas,salisq; momentum. Ex compositis autem non immeritò cæteris antidotis Mithridatium antecellere scribit. quandoquidem ex frequenti eius usu (ut ex antiquorum monumentis accepimus,atque etiam à Galeno libro primo,& secundo de antidotis memoriæ proditum est) usqueadeò se in-

noxium

noxium præbuit ueneno Mithridates Ponti rex, ut cùm uellet sibi necem ueneno consciscere, ne se Romanis dederet, nullum ex assumpto ueneno percepit incommodum. Qua in re postea Galenus theriacham præstantiorem esse tradidit, afferens fieri non posse, ut ijs uenenum ullum noceat, qui eam quotidie fabæ Aegyptiæ pondo sumere consueuerint, quomodo suo tempore Aurelius Antoninus Imperator facere solebat. Cæteri posteriores, qui Dioscoridem, & Galenum secuti, sunt præsertim Arabes, & ipsi ad idem castaneas plurimùm ualere tradiderunt: quin & mespila, pistacia, allium, raphanum, & nuces Ponticas addiderunt, omnibus his tamen optimam theriacam præferentes. Et hæc hactenus dicta sufficiant de modo præcauendi uenena. Reliquum est, ut curandi ordinem, ac rationem ineamus, qua ijs succurrere possimus, qui cibo aut potu uenenum sumpserint. Primùm igitur (ut paucis etiam superius dictum est) scire conuenit, quòd ingestum intus uenenum, non statim, ut quidam uolunt, ad cor ipsum contendit, quin prius alias internas partes percurrat, & lædat, & sanguinem inficiat. Sed quia maxima pollet agendi ui ob propriam sui formam, uel temperamentum, quam obtinet atrocissimam, quancunque corporis humani partem contigerit in suam uirulentam conuertit naturam, & ita eousque procedit multiplicando, inficiendo, atque sanguinem cum reliquis humoribus in uenenum uertendo, quousque accessoria quantitate adauctum, cor ipsum attingat, quod tandem breui tempore in uenenatam speciem transmutat. Hinc deinde fit, ut spiritus uitam fouentes, loco proprio ac naturali expulsi, suam sedem cedant ueneno: atque ita subinde corpus spiritibus, & uita simul destituatur. Illud præterea non ignorandum, quòd arteriæ unà cum cordis uentriculis (quibus natura datus est motus dilatationis, & constrictionis, ut ex illo quidem attrahatur aer circundans, quo indiget cor ad refrigerandum summum spirituum uitalium calorem: ex hoc autem pars aeris fuliginosa expellitur, pro cordis item refrigerio) quemcunque flatum extrà offenderint, intus attrahunt, ita ut arteriæ, quamuis minutissimæ, quæ per totum corpus disperguntur etiam sub cute, per meatus quos habent, aerem nos circundantem attrahant, ipsumq; prouehant ad cor, quod quidem postea per easdem uias calorem fumumq; superfluum reijcit. Quo fit, ut si nos circundans aer fuerit infectus, uenenatus, & perniciosus, ea ratione dicta cor ipsum inficit, atque corrumpit. Idq; non euenit propterea quòd arterijs atque cordi natura insitum sit, ut uenenum attrahat, sed quòd aerem continuò inspirent, quo mediante natura etiam repugnante sua, uenenum quoque trahunt. Hinc itaque est, quòd quidam, dum (ut contingit) somnum caperent sub arboribus uenenatis, ceu taxo ac nerio; uel humi cubarent super plantis noxijs, uelut napello, & aconito; uel propter uirulentorum serpentium specus quiescerent, imprudenter uenenum contraxerunt, non alia de causa, quàm ex aere loca illa ambiente, plantis illis uenenatis infecto, & specuum uirulento spiritu. Cæterùm iam tempestiuum erit ad generalem eorum curationem accedere, qui ueneno infecti sunt, eorumq; præcipuè, in quibus non adeò manifesta signa conspiciuntur, ut quódnam sit assumpti ueneni genus, dignosci possit. Nullus itaque medicus ingenio præditus est, qui non protinus uideat & intelligat ex sæuis accidentium incommodis, quæ sequuntur, cùm quis uenenum cibo, aut potu sumpserit. Siquidem ijs, quæ propria forma agunt (quam etiam proprietatem occultam appellare liceat) statim semper succedit uirium & roboris totius corporis prostratio: ægri ex magna cordis molestia frequenter animo deficiunt: facies liuescit: quin & lingua, & labia nigricant: item extrema corporis, præsertim ungues, plumbeo colore liuescunt. Ad hæc qui hauserint, uertiginosi fiunt, uocem edunt cum murmure, & oculos toruè mouent. His frigidus accedit sudor circa frontem, & tempora erumpens. Quæ omnia assumpti ueneni manifestissimum præbent indicium, maximè autem si statim sequantur post assumptum cibum, ijsq; contingant qui sibi rectam quotidiani uictus rationem adhibeant. Quandoquidem tam mala esse posset in aliquo uictus ratio, quòd humores inde geniti, tractu temporis usqueadeò cor rumperentur, ut contracta ueneni natura, uim naturæ inferrent, & eadem iam dicta cierent symptomata. Id quod maximè testatur Galenus libro sexto de locis affectis, tum etiam libro de cibis boni ac mali nutrimenti. Quapropter medicos cautos, ac prudentes esse oportet, quo in huiusmodi accidentibus diligenter singula perquirant. Sua similiter accidentia inferunt, quorum etiam manifesta præbent indicia, uenena illa, quæ suis manifestis qualitatibus agunt. Nam quæ caliditate excedunt, omnia membra interna celeriter inflammant, sitim ingentissimam excitant, oculos inflammatione malè habent, inquietudinem continuam inducunt, & continuum sudorem cient. Si uerò præterquàm quòd calido excessu polleant, excellant etiam ui tum erodendi, tum putrefaciendi, ut arsenicum sublimatum, auripigmentum, sandaracha, & id genus alia, punctione, atque dolore intolerabili uentriculum & intestina afficiunt, in quibus etiam frequenter murmura sentiuntur. Hæc autem accidentia sæpe sequuntur uomitus, fastidia, sudores modò calidi, modò frigidi, uariæ denique coloris mutationes. Quæ uerò nimia frigiditate excellunt, plerunque somnum inferunt adeò profundum, ut sæpe non sine magno labore excitari possint affecti. Nonnunquam uerò cerebrum obstupefaciunt, ita ut affecti cogantur quàm plurimos incompositos edere motus tum corpore toto, tum etiam oculis, ore, manibus, reliquisq; corporis partibus, non secus ac si stulti facti essent, uel temulenti. Huc illa præterea accedunt, frigiditas scilicet totum corpus occupans, frigidi sudores, & color in facie liuidus admodum, & terrificus. Ad summum totum corpus torpidum afficitur. Ex siccis autem uenenis lingua arescit, guttur siti inextinguibili afficitur: aluus adstricta redditur, ægrè redditur urina: omnia denique membra fiunt arida, & uigiliæ instant longissimæ. Postremò humida inexpugnabilem somnum adferunt, alui fluxiones, articulorum, neruorumq; luxationes. Ita quòd quandoque oculorum nerui, ac nexus in tantum laxantur, ut sponte sua è cauitatibus exeant, capitiq; propendant. Plerunque etiam extremæ corporis partes putrescunt, ut in præcedentibus dictum est. Porrò & illud adnotandum est, quòd uenena, quæ & manifesta, & occulta qualitate agunt, si fuerit hæc uiribus altera imbecillior, in fine suæ actionis eadem pariunt accidentia, quæ proueniunt ab his, quæ occulta duntaxat proprietate munus suum obeunt. Vis etenim qualitatum elementarium, quæ illis inest, uim illam propriam occultamq;, quam hæc pariter sortiuntur, antecellit. Proinde primùm qualitatis elementaris excedentis effectus præbent, eosq; subinde, qui propriæ eorum formæ attribuuntur. Sed huius rei clariorem notitiam trademus, ubi speciatim singulorum meminerimus. Hæc igitur sunt omnium uenenorum indicia uniuersalia, cæteris quæ explicari possint, certiora, ac manifestiora. quibus peritissimi medici tutò dijudicare possunt. Nam cùm constet accidentia prædicta non solùm perdurare; sed etiam augeri, ac continuè in deteriora labi, nulloq; modo auxilijs cedere, neque naturæ repugnanti obsequium præstare, clarum profectò mortis indicium est. Contrà salutis,

Ratio curandi uenena.

Indicia in commune ueneni sumpti.

Victus ratio eorum qui uenena sumpserunt.

lutis, si quando remitti accidentia, & aegri melius habere uidentur. Caeterùm eorum, qui uenenum sumpserint, cibus esse debet (ubi tamen remedia, quae postea dicentur adhibita fuerint) ex his rebus, quae non solùm uim habent nutriendi corpus; sed quae etiam uenenorum noxiae resistere ualent. Quo in genere lac asininum summopere laudatur: item caprinum, ouillum, bubulum, atque etiam humanum, praesertim si recenter emunctum bibatur. quanquam lac omne efficacius exhibetur contra uenena calida, & erodentia, quàm ad reliqua ueneni genera. Ad hoc & butyrum facit. Faciunt & iuscula tum carnium pinguium, tum piscium, quibus addi possunt, ut pinguiora reddantur, butyrum crudum, & pinguedo animalium, quorum est usus. Siquidem pinguia haec ideo conuenit, quòd uias obstruant, ex quo ueneni transitus inhibetur. Quinetiam ubi uenena excalfaciunt, & erodunt, pinguia haec acrimoniam eorum hebetant. Idcirco hoc in casu, animalium cerebrum, atque ossium medullae aptissimae pariter censentur. His similiter herbae quàm plurimae opem ferre possunt cibis admistae: è quarum numero probatur calamintha, origanum, serpyllum sisymbrium, ruta, buglossum, echium, filipendula, sonchus, pimpinella, aliaeq; quàm plurimae: quarum uim uenenis, superioribus libris, aduersari retulimus, quarum etiam catalogum paulò infrà recensebimus. Locus deinde, in quo residere debent, qui uenenum sumpserint, lucidus sit oportet: ubi aer quoque sit nulla mala qualitate affectus. Paretur autem eorum cubiculum odoramentorum suffitu, quibus uis inest propulsandi uenena. Id enim praestant santalum omne, myrrha, styrax, aloe, laserpitij lacryma, agallochum, scordium, cassia odorata, citrei mali cortex, iuniperi baccae, eiusq; lignum siccum, & id genus plura. Insuper affecti ueneno (Galeno authore lib. I. de antidotis) nihil aut parum dormire sinuntur. Somnus nanque uenenum retinet in internis partibus, & facilius ad cor deducit.

Remedia contra uenena.

Contrà uerò uigiliae, quippe quae id à centro ad corporis superficiem, nempe ad externas partes, retrahunt. His ita institutis in primis omni industria, ac diligentia curandum est, ut deuoratum uenenum foràs exhauriatur. Qua in re nullum sanè ualentius auxilium perhibetur, quàm ut sine ulla mora aegri uomitum ciere cogantur: si tamen uenenum adhuc in uentriculo resideat. Quòd si iam in intestina descenderit, illud quàm primùm clysteribus infusis extrahatur. Atqui in hoc omni diligentia ordinem ac modum inire debemus, quem in huiusce uoluminis praefatione nobis reddidit Dioscorides. Siquidem is de hac re ita exquisitè disseruit, ut posteriores omnes omnia ferè quae de ea scriptis tradiderunt, illi accepta referre possint. Verùm hoc unum ipse addiderim, quòd si fortè is, qui uenenum sumpsisset, ex omnibus uomitum cientibus auxilijs uomere nequiret, tunc (ut Rasis author est) medicamentis soluentibus, itemq; clysteribus erit procedendum. Medicamenta autem, quae deiectoria potiuntur facultate, ad hoc idonea sunt agaricum, & rhabarbarum. Quandoquidem utrunque praeterquàm quòd deiectoria ui praeditum est, facultatem etiam uenenis maximè repugnantem sortitur. Id quod etiam quidam minori centaurio attribuunt. Neque prorsus ab re esset ad idem Aegyptiae siliquae atram medullam, aloemq; usurpare. haec nanque praeter deiectoriam facultatem, seorsum plurimùm pollet aduersus humorum putredinem, quae semper, uel plerunque ingesta sequitur uenena: illa uerò quòd aluum mirificè emolliat, uenenum uentriculi tunicis adhaerens abluit & abstergit. quin & erodentium acrimoniam obtundit, & ea denique per aluum secum educit. His autem peractis, ea certè clysmata competere uidentur (ut Dioscoridi placet) quae acria sunt & trahendi ui praedita. Quibus si ea successerint, quae è iuribus pinguibus, adipe, aut pinguedine, aut butyro, aut lacte parantur, ne ulterius uenena penetrent, ut in dysenteria fieri solet, nequaquam ea inutilia fore putauerim, praesertim ubi compertum haberetur, uenenum intestina exulcerasse. Quamobrem lac copiosius epotum post uomitiones, & clysteria utilissimum esse prodidit Auicenna: nempe quòd ueneni noxiam frangat, & sanet. Quinetiam summopere prosunt: praemissis tamen uomitionibus, & clysteribus, fortes, ac ualidae diuersiones: utpote quae non modo prohibeant ne uenenum petat cor; sed etiam ipsum trahant à membris nobilibus internis, ad ignobilia externa. Ob idq; plurimùm prodesse crediderim cucurbitulas, si ex igne natibus, & crurium pulpae applicentur. Ferunt similiter opem frictiones ex asperis linteaminibus, quin & fibulae strictim factae ita ut dolorem excitent, manuum, pedumq; digitis, item brachijs, & cruribus. Mirificè etiam uenenum auertitur à partibus intrinsecis, si patientes in balneo aquae calidae ex medicamentis accommodatis confecto, uel in laconico sicco sudorem ciente imponantur. Quandoquidem huiusmodi calor extraneus efficacissimè uenenum ad cutim trahit. Balnei ac laconici uicem illud sanè supplere poterit, si dissecto uiui muli, aut equi aluo exertis statim intestinis, aeger in animalis cadauer intromittatur: & cùm refrixerit cadauer, idem etiam de alio fiat, quousque sat fuerit. Ad hoc autem muli, mulaeq; (ut uulgò fert opinio, fortasse quòd haec animalia plurimum caloris habeant) caeteris praepollent animalibus. Hoc enim auxilio à ueneno liberatum narrant Valentinum Alexandri sexti summi Pontificis filium. Is enim (ut ferunt) cùm in quadam coena aliquot Cardinalibus uenenum exhibere uellet, sibi ipsi, ac patri id imprudenter exhibuit. Caeterùm scire etiam conuenit, quòd quanuis praedicta remedia omnia communiter uenenis opitulentur, non propterea est dimittendum, quin continuè infectis propinentur omnia probata antidota, tam simplicia, quàm composita, quae cuiuscunque ueneni noxam auferre possunt.

Simplicia medicaméta, quae pollent aduersus uenena.

Simplicia quidem medicamenta quae ad hoc idonea Dioscoridi, reliquisq; Graecis posterioribus celebrantur, sunt uinum uetus copiosius epotum, Lemnia sphragis, agaricum, abrotonum, irio, eryngij radix, napi & pastinacae semen, calamintha, nardum Celticum, castorium, ferulae uirentis medulla, flos rhododendri (quanquam is Galeno, alijsq; ipsum secutis in antidotum minimè recipiatur, sed potius inter uenena annumeretur) succus marrubij, laserpitij, & panacis, sagapenum, aristolochia longa, semen rutae syluestris, betonica, pix liquida delincta, polij, et seselis decoctum, phu, cinnamomum, cassia, iuniperi baccae, citria mala, & quae limonia, & aurantia uocant, & eorum semen. Item glandes, praesertim quernae ex humano lacte epotae, quinquefolij radicis succus, leporis coagulum, mustellae caro sale inueterata, & in umbra siccata, cum uino pota, lac canis ex primo foetu acceptum, capparis, chamaeleonis albi radix, apij decoctum, polemoniae radix, tribuli terrestris succus, smilacis asperae acini, scordium, thlaspi, & Cretense dictamnum. His Arabes, & recentiorum nonnulli castaneas addunt: item ponticas nuces, mespila, pistacia, zedoariam, lauri baccas, gentianae radicem, quin & dictamni albi, tormentillae, iridis Illyricae, hastulae regiae, helenij, & millefolij: rhabarbarum, hederae corymbos, bolum Armenium, hypericum, sabinam, mumiam, pimpinellam, Imperatoriam, centaurium maius, angelicam, uerbenacae succum: mures, qui napelli radices depascuntur, & muscas grandiores, quae eius folijs uictitant, filipendulam, carpobalsamum, muscum odoratum, ambarum, os in corde cerui repertum, & ceruinum

uinùm cornu, quin & monocerotis, ursi testes, & arietis, origanum, smaragdum, lapidem bezahar, & carduum, quem sanctũ, uel benedictum appellant. Et hæc de censu omnium simplicium medicamentorum, quæ contra uenena pollent, quæ nobis tum ueteres, tum recentiores scripta reliquerunt, dixisse sufficiant. De compositis autem medicamentis illud proferre non dubitauerim, quòd si theriaca legitimè parata reperiretur, non essent aliunde petenda auxilia contra uenena. Sed quoniam mihi planè difficillimum esse uidetur, ut ea reperiatur, quæ quemadmodum eius exigit apparatus, confecta sit, cùm nobis desint cinnamomum, balsamum, petroselinum Macedonicum, myrrha, folium, chalcitis (quam tamen iam nobis compertam putamus) amomum, aspalathus, & calamus odoratus, quæ omnia perquàm maximi sunt momenti; idcirco nunquam adducar, ut credam uenalem theriacam posse sibi locum & usum illius antiquæ legitimè uendicare: præsertim cùm constet tempore usque Galeni, quo Romani summo imperio potiebantur, theriacam omnibus numeris absolutam confici non potuisse (ut ipse Galenus testatur libro primo de antidotis) nisi ab Imperatoribus. quanquam non deessent tempore Antonini Cæsaris diuites primates, qui eam conficerent, etiam quòd multa eis desiderarentur. Quare illud dixerim, quòd si ulla theriaca ex ijs, quæ nostra ætate conficiuntur, in usum admitti debet, dent operam medici diligentissimi, ut illa saltem utantur, quæ omni studio ac diligentia parata sit, clarissimorum & peritissimorum uirorum testimonio: quæq; eo modo experientia comprobata sit, quo docet Galenus libro quem ad Pisonem scripsit: quin & alio, quem Pamphiliano dicauit. Hoc item faciant de Mithridatio, quod nihil minus quàm theriaca præstat aduersus uenena, quodq; & facilius parari potest. Qua in re caueant homines ab adulteratis theriacis, quas in publicis foris uẽdunt circulatores, etsi plerunque ab his, quos eorum adulteria fraudesq; latent cæteris meliores, atque efficaciores habentur: quippe quòd nihil ultra uideant astantes, quàm quòd ij frustum integrum arsenici, uel risagalli officinis uocati, deuorent: quòdq; subinde deuorata theriaca, quam postea circumstantibus uendunt, nullum ueneni incommodum sentiant. Quod cùm Galenus optimè nouisset, libro Pisoni dicato, ita scriptum reliquit. Multæ à subdolis improbisq; in hoc quoq; fraudes fiunt, ac uulgus sola antidoti opinione deceptum, ab ijs quibus ars est mercenaria, plurima pecunia medicamentum, uel prauè confectum redimit. Cæterùm ut quisque flagitiosorum impostorum fallacias, & dolosas merces euitare possit, & debeat, nunc mihi in animo est ad commune rei publicæ beneficium eorum ingens, ac scelestũ facinus posteritati prodere. Nam cùm isti suggesta ascendunt coram populo, quem dolis capere intendunt, ostensuri quòd uenenum æquè ac panem innoxiè sumunt, multis cauillationibus, atque insidijs utuntur. Inter quas has duas habent fraudes, quas modò omnibus aperiam, quasq; retinent illi in suos chariores (ut ita dicam) lenones. Primus itaque dolus, quo nituntur huiusmodi fraudulenti impostores, est quòd cùm sciant uenena non posse nisi parum nocere, ubi uentriculus fuerit cibis ualde repletus (ut in præfatione huius libri tradidit Dioscorides, & libro quarto fen sexta retulit Auicenna) priusquàm suggestum ascendant, ad saturitatem usque, præsertim æstate, lactucas crudas deuorant sale, aceto, & oleo conditas: uerùm olei tantum imponunt, ut ferè in eo innatent lactucæ. Et quia hyeme, maximè urgente bruma, tenellæ lactucæ difficilè passim inueniri possunt; ideo earum uicem his præbent interanea boum præpinguium, quorum tantam comedunt copiam quoad uentriculus ueluti tympanus extendatur. Id autem eo consilio faciunt, ut hæc quidem iurium pinguedine, eorumq; substantiæ crassitudine, illæ uerò frigiditate sua, oleiq; multitudine, quam illis adijciunt, præterquàm quòd ueneni penetrationem inhibẽt, cùm internas uias obstruere possint, erodentem quoque ingesti arsenici, uel risagalli seplasijs uocati, acrimoniam obtundunt, & hebetant. Cùm igitur uenenum sumpserint, quod illis ob præassumpti alimenti uim, nullam, aut paruam noxam adfert, nempe quòd uentriculus sit tensus, & pinguedine imbutus, mox suum adulteratum antidotum, quod omnino legitimam theriacam mentitur, assumunt, idq; impune. Quo fit, ut facilè postea populo astanti persuadeant, id esse antidotum omnium præstantissimum contra omnia uenena, quod in uniuerso orbe reperiri possit. His leues uulgi animi persuasi accensiq;, maiori multitudine, ac impetu feruntur, ut adulteratam, inualidam, ueramque mentientem theriacam emant, quàm ij qui in maxima annonæ penuria eò cateruatim concurrunt, ubi plurimum panis gratis omnibus exhibetur. Itaque cùm temporis momento capsulam hac impostura exhauserint, statimq; è suggesto descendunt circunforanei, seseq; in hospitium recipiunt, ubi cùm primùm fuerint, arsenicum paulò antè sumptum unà cum lactucis aut bubulis interaneis arte quadam euomunt, neque aliud illa die assumunt, quàm lac, quod tamen sæpius alternatim potant, uomuntq;, & reuomunt. tantum potest in improbis hominibus auri cupiditas, ut sponte consultoq; in manifesta uitæ discrimina ferantur. Fraus altera, quam isti facinorosi perpetrant, ita se habet. Ii una, aut duabus horis anteaquàm suggestum ascendant, in foro pharmacopolium petunt, illudq; foro, in quo sermonem populo habere uolunt, propinquius eligunt. Atque ubi iusserint pharmacopolæ sibi arsenici capsulam adferri, eius duo aut tria frusta seligunt, prout sibi magis expedire uidetur, quæ postea charta inuolui, & in eadem capsula reponi mandant. Quo facto pharmacopolam rogant, ut cùm in suggestum ascenderint, arsenicum illud repositũ dare uelint puero, quem ad eum miserint. Porrò in forum abeunt uerba facturi, ubi eorum spuriam theriacam, ad cœlum usque miris laudibus efferunt admentientes. Ad hæc ut rem magis uerisimilem reddant, puerum uel è circumstantibus quempiam ad pharmacopolium mittunt, qui uenenum antea ab ipsis selectum deferat. Interea ingentem capsulam in suggesto stantes aperiunt, quam habent uasculis prauæ illius theriacæ plenis refertam, cuius operculo intus adhærent, cera subposita, uaria cuiusdam miscellæ frusta ex sacchàro, quod canditum uocant, amylo, alijsq; innoxijs medicamentis miro quodam artificio confecta, quæ prorsus & facie, & magnitudine referunt illa ueri arsenici frusta, quæ prius ij in pharmacopolio selegerant. Leuant autem isti hominum proditores operculum à capsula, quò fraudem melius occultent, in suggesto stantes. siquidẽ summo cum artificio internam operculi partem, cui adhærent illius miscellæ frusta arsenicum mentientia, uersus se trahunt, ne quis suam fraudẽ deprehendere possit. Deinde statim in manu socij, aut pueri, quos doli ministros habent, capsulæ operculum collocant: quod eorũ alter aperta manu perquàm eleganter sustinet, parte pseudoarsenicũ continẽte cœlũ uersus respiciẽte: idq; ne quis dolũ intueri possit. Interea redit nuncius arsenicum legitimum à pharmacopolio deferens. Atqui istud accipiens artis captiosæ magister, statim illud populo ostentat longa atque mendaci oratione. Qua perfecta ad experimentum transit, perpetuò dolosè procedens. Quandoquidem simulans sibi opus esse expeditis manibus, manicas ex murice, uel serico proditore, quo plerunque uestiuntur, ad cubitum usque conuoluit, ea tantùm ratione, ut arsenicum uerum, dum hæc agit, super

Compoſita medicamenta.

Fraudes, quibus utuntur circunforanei, qui uenena innoxiè sumere profitentur.

Altera impostorum fraus.

operculo prædicto pseudoarsenicum cõtinente, reponat, abdatq;: quod ob operculi circuli altitudinem nullo pacto infernè à circumstantibus uideri potest. Obuolutis itaq; manicis, brachijsq; denudatis, ac tenui linteolo humeris imposito, iubet aquæ uel uini poculum adferri, & relicto in operculo arsenico uero, factitium innoxium fraudulenta manu capit. quod gladio minutim incidit, & uino, uel aquæ parati cyathi commiscet, & denique tutissimè bibit. Atque ita fraudem hisce coloribus exornatam spectantibus persuadet, ut nullus dubitet, quin ille mortiferum arsenicum hauserit, quod ex medica officina delatum fuerat. Memini me olim unum ex his uidisse, qui uenenum simili modo adulteratum puero exhibuerat suo: & cùm simularet se ei opem ferre nolle, donec pulsum amisisset, & in mortis discrimine uersaretur, ut suæ falsæ atque adulterinæ theriacæ maiorem compararet existimationem: cùm præterea prius uersutum puerum admonuisset, ut anhelitum compesceret, idq; ut facies eius colore mutaretur, quin & interim oculos obuerteret, & os ac ceruicem contorqueret; ad se uocauit astantem medicum haud acris callidiq; ingenij, in ea ciuitate, ubi id mihi contigit uidisse, receptum habentem, qui pueri pulsum tangeret, ut omnibus testaretur, quòd pulsum amisisset. Quod cùm fecisset bonus ille medicus iam imprudenter factus circulatoris leno, omnibus testimonium perhibebat, se nullum pulsum in eo inuenisse: quippe qui nusquam fortè legerat, quòd arte etiã possit intercipi pulsus, cùm tamen id scriptum reliquerit Galenus lib. VI. de placitis Hippocratis, & Platonis, ubi sic inquit. Eadem natura in arterijs cernitur, nam etiam ipsæ perinde ac nerui, aut incisæ, aut laqueo interclusæ pulsu omni, micationeque orbantur. Ex quibus sanè uerbis tunc cõminisci potuisset, quòd facilè huic puero laqueata essent brachia, & proinde interceptus arteriarum pulsus, quæ per brachium ad manum excurrunt. Siquidem adstringentes laquei ab ijs nebulonibus adeò callidè subdoléque aptantur, ut uersato quodam ferreo globulo supra cubitum extra manicas latente, stringantur admodum, ac relaxentur. Id quod facilè ab eo fieri potest, qui puerum semimortuum se simulantem, brachijs ad spectaculum sustinet. Tali igitur fraude adstringebantur fibulæ, ubi pulsum intercipere animus esset, laxabantur autem lentè, cùm iam uersutissimus puer ex theriaca illa assumpta, in pristinam suam constitutionem restitui simulasset. Hactenus de fraudibus horum carnificum, quas pluribus prosequi libuit, ut quisque eas euitare sciat, ac possit. Qua de re morbo Gallico quàm plurimùm certè debeo: siquidem unus, isq; insignis, ex his qui uenenum innocuè deuorare profitentur, cuius ossa lues illa non immeritò depascebatur, cùm à me in sanitatem redigi exoptaret, inter curandum, mihi id ab eo expetenti, omnes has fraudes, quibus hoc flagitiosum hominum genus utitur ut pecuniam extorqueat, libentissimè patefecit. Cæterùm fraudes, ac mendacia, quibus ij pariter utuntur, qui è diui Pauli prosapia ortos se prædicant, qua tamen de re mentiuntur, hîc consultò dimittam. uerùm intactas eas non relinquam, ubi in processu de ijs disseremus uenenis, quæ morsu, uel ictu relinquunt innumera exitiosa animalia. Sed ne aliquod præstans antidotum desideretur in his nostris commentarijs, me probi, ac fidelis medici munere functum existimauerim, si hoc in loco quædam antidota mihi longo labore comparata, magni ad uenena mométi, descripsero. quæ non modò ijs quæ per os assumuntur; sed ijs etiam, quæ animalium morsu, uel ictu eijciuntur, summo, ac præsentaneo fuisse remedio comperi. Licet autem hac ætate rari admodum habeantur medici, qui sua pandere arcana uelint, si quod nacti sunt pulchrum & singulare auxilium; tamen cùm mihi consilium ab initio fuerit, mea opera quantulacunque sit omnibus generatim prodesse, alienum quidem inhumanumq; foret, si modò uel inuidia uel auaritia compulsus, aliquid silentio inuoluerem, quod in arte medica usui futurum putem. Prmum igitur antidotum, cuius admirandas in uenena uires sæpius expertus sum, hoc modo conficitur. Recipit enim rhabarbari, rhapontici ex Ponto aduecti, radicis phu, acori, quem falsò calamum odoratum uocant, cyperi, quinquefolij, tormentillæ, aristolochiæ rotundæ, pæoniæ, helenij, costi, iridis Illyricæ, chamæleontis albi, cuiusque drachmas tres. Item galangæ, Imperatoriæ, dictamni albi, angelicæ, millefolij, filipendulæ, zedoariæ, gingiberis, singulorum drachmas duas: agarici drachmas tres: libanotidis maris, gentianæ, morsus diaboli sic herbarijs dicti, cuiusq; drachmas duas & semis. Ad hæc seminis citrei mali, uiticis, cocci infectorij, fraxini, oxalidis, pastinacæ syluestris, napi, nigellæ, pæoniæ, ocimi, irionis, thlaspis, fœniculi, ammi, singulorum drachmas duas. præterea baccarum lauri, iuniperi, hederæ, asperæ smilacis, cubebæ, singulorum sesquidrachmam. Foliorum scordij, chamædryos, chamæpityos, centaurij minoris, stœchadis, nardi Celtici, calaminthæ, ruthæ, menthæ, betonicæ, uerbenacæ, scabiosæ, cardui benedicti, melissophylli, singulorum sesquidrachmã: dictamni Cretensis drachmas tres. sampsuchi, hyperici, iunci odorati, marrubij, galegæ, sabinæ, pimpinellæ, cuiusque drachmas duas. Caricarum, nucum iuglandium, pistaciorum, singulorum uncias tres: myrobalanorum empelicorum drachmas quatuor. Florum utriusque buglossi, rosarum, lauendulæ, saluiæ, roris marini coronarij, cuiusque scrupulos quatuor: croci drachmas tres. Cassiæ odoratæ, quam hodie cinnamomum uocant, drachmas decem. Caryophyllorum, nucis myristicæ, macis, singulorum drachmas duas & semis. Piperis nigri, ac longi, santalorum omnium, agallochi, singulorum sesquidrachmã. Cornu cerui crudi drachmas quatuor: unicorni drachmam unam. oßis cordis ceruini, ramentorum eboris, uirgæ ceruinæ, castorij, singulorum scrupulos quatuor: terræ Lemniæ drachmas tres: opij sesquidrachmam. margaritarum orientalium, ramentorum smaragdi, hyacinthi, corallij rubri, singulorum sesquidrachmam: caphuræ drachmas duas. mastiches, thuris, styracis, myrrhæ, gummi Arabici, resinæ terebinthinæ, sagapeni, opopanacis, laserpitij, singulorum drachmas duas & semis. moschi odorati, ambari cuiusque drachmam: olei è chalcantho confecti unciam mediam. Pulueris cordialis temperati, diamargariti, diamoschi, diambari, electuarij è gemmis, pastillorum caphuræ, scillæ, singulorum drachmas duas & semis: pastillorum uiperæ uncias duas. Succi oxalidis, sonchi, scordij, echij, buglossi, melissophylli, singulorum selibram: hypocistidis drachmas duas. Theriacæ electæ, Mithridatij optimi, cuiusque uncias sex. Vini ueteris albi odorati libras tres: sacchari è Medera insula, uel optimi mellis libras octo & uncias sex. Ex omnibus his summa diligentia, & ratione inquisitis, atque selectis fiat electuarium, eo modo quo theriaca, aut Mitridati antidotum conficiuntur. Sumendi quantitas est à drachma una usque ad tres pro ætate, & constitutione patientis. Atque ita omnibus persuadere poteris, antidotum hoc non solùm præstantissimum esse (ut antè diximus) contra omnia uenena, quæ per os sumuntur, itemque aduersus ea, quæ morsu uel ictu relinquuntur; uerùm etiam in pestilentia, cui mirificè opitulatur, quotidie assumptum, & præcipuè ad præseruandos sanos. At si cui in animo fuerit, ut præsentaneum adferat auxilium, hæc faciat oportet. Antidoti præscripti libram accipiat, libram item syrupi è citrei mali cortice parati, & libras quinque aquæ uitæ uocatæ, ex optimo, odoratoque uino confectæ, totiesq;

Historia fraudis.

Antidota nostra præstantissima contra uenena.

Primi antidoti descriptio.

Potio ex prędicto antidoto.

totiesq; uitreis organis repurgatæ, ut quintæ essentiæ speciem præ se ferat. Deinde omnia hæc in uas uitreum inijciat duplæ à rebus inditis capacitatis. postea uasis ore ita obturato, ut nullus spirandi meatus relinquatur, magna cum dexteritate aquam in uase cum electuario tandiu agitet, donec totum dissoluatur. Atque tum uas ore cera, uel pice obducto in mensem integrum reponat. Quod tamen bis in hebdomada agitari conuenit eo modo, quo antea dictum est: fit enim, ut electuarium facilè resîdat in fundo, si dimittatur. Exacto denique mense claram aquam aureóque colore nitentem, electuario supernatare inueniet, & quæ iam omnem illius uim in se contraxerit. Tum itaque uas ipsum aperiat, & in uas aliud item uitreum lympidam aquam paulatim effundat, cuius os cum cera, & membrana accuratissimè obturet. Nam si illud diei spatio apertum sineret, omnis conclusa aqua in auram euanesceret. Tanta hæc aqua uirtute pollet (quod millies expertus sum) ut quatuor drachmarum pondere pota uel per se, uel cum pari odorati uini quantitate, uel stillatitiæ cuiúsuis aquæ ad cordis robur facientis, ubi quis ictus, uel demorsus à quocunque uenenato animali, in tanto mortis discrimine uersaretur, ut uocem, uisum, ac reliquos ferè sensus amisisset ægrum ingenti adstantium admiratione à longo ueluti somno excitat. Quin & uomitione plerunque plurimam infectorum humorum copiam exhaurit. Cuius rei exemplo (præter alia innumera) nuper mihi fuit præfecti oppidi Vipaci uxor, quam à uipera in dextra manu demorsam, & iamiam de naulo rationem cũ Charonte inituram, hæc aqua in uitam à morte reuocauit. Id quod etiam paulò pòst contigit cuidam miseræ Sclauæ ab alia non dissimili uipera in manu demorsæ. Hæc idem similiter præstat contra uenena, quæ per os sumuntur: siquidem ea adeò tenuis essentiæ, efficax, & penetrans est, ut momento ui sua in omnes corporis uenas permeet. Quin & eosdem præbet effectus in alios quàm plurimos morbos, quos breuitati studens prætereo. quandoquidem prudentes, & periti medici, habita huiusce uirium exacta ratione, eam adhibere poterunt, ubi legitimè conuenire censebunt.

Alterius antidoti descriptio, & uires.

Porrò antidotum alterum generosum, pariter & singulare, oleum illud est, cuius superius libro secundo capite de scorpionibus, item quarto capite de aconito à nobis facta fuit mentio. Id pulsibus extrinsecus patentibus illitum, nempe temporum, manuum, ac pedum, quinetiam extimæ cordis parti ad sinistram mamillam, repetita alternis tribus horis illinitione, efficacissimè succurrit omnibus uenenis per os sumptis, quæ tamen ex erodentium genere non fuerint. Similiter uiperarum, aspidum, & cuiuscunque denique uenenati animalis morsibus singulari auxilio est, ut in processu latius explicabimus. Vt autem omnes intelligant quàm maximum sit in me iuuandæ posteritatis studium, modum, quo illud conficitur, hìc describere non grauabor. Sumantur itaque ineunte mense maio, quo tempore confici debet, olei communis centum annorum, sin minus sui temporis uetustissimi libræ tres: foliorum hyperici uirentis manipuli tres. Oleum in uas uitreum duplæ à contento capacitatis imponatur, in hypericum aliquantulum antea contusum infundatur. deinde uas cera, & membrana obturetur, & medium in tenuißimam arenam condatur, loco ubi tota die insolari poßit, atque inibi sinatur ad decimum, uel duodecimum diem usque. Quo exacto tempore mergatur uas in calentis aquæ balneo ad uiginti quatuor horas: mox oleum ab herba exprimatur. Hoc facto sumatur hyperici, chamædryos, calaminthæ, cardui benedicti, singulorum manipulus. Quæ omnia prius diligenter contusa oleo admisceantur, ac subinde uas in prædictum mergatur balneum tribus continuis diebus. Extrahatur deinde, & ab incoctis herbis exprimatur. Post hæc accipiantur florum hyperici manipuli tres, qui à caulibus probè repurgati, & contusi in prædictum oleum infundantur, ac in idem balneum per triduum reponatur. Post id tempus eximantur, & ut prius exprimantur. Idem fiat ter, aut quater, usquedum oleum sanguineum colorem referat. His peractis sumatur hypericum, quod iam defloruerit, & ab eius cacumine grana illa uiridia excerpantur, quæ hordeaceis granis similia deprehenduntur, in quibus semen continetur. Ex ijs itaque tres confertim manipuli decerpantur: qui postea tusi, & uino meraco albo aliquantulum perfusi in oleum prædictum infundantur, & cum eodem uitro, in arena sepulto, octo diebus continuis insolentur. Quo tempore transacto tridui spatio in balneum immittantur, pòst colentur, & modo prædicto exprimantur: tertio, aut quarto similiter dictum semen in oleo macerari debet, donec id obscuri sanguinis colorem repræsentet. Ad hæc sumatur scordij recentis, calaminthæ, centaurij minoris, cardui benedicti, uerbenacæ, dictamni Cretensis, singulorum medius manipulus: tundantur omnia, mergantur in oleum prædictum, & uas in balneum iterum imponatur per biduum continuum, dein colentur, & exprimantur, ut suprà. Postea sumantur zedoariæ, radicum dictamni albi, gentianæ, tormentillæ, aristolochiæ rotundæ, singulorum drachmæ tres, scordij manipulus. Tundantur itẽ omnia, infundantur, & immittantur in balneũ, ibiq; permaneant tribus diebus continuis: colentur deinde, & exprimantur. Infundantur denuo styracis calamiti, laseris, cuiusque drachmæ sex, baccarum iuniperi drachmæ quatuor, melanthij drachmæ duæ, cassiæ odoratæ (cinnamomum officinæ uocant) drachmæ nouem: iunci odorati, cyperi, singulorum sesquidrachma: santalorum alborum semuncia. Tundantur omnia (ut pluries de alijs dictum est) & in idem oleum infundantur, & per triduum continuum in balneum macerentur, demũ colentur, & exprimantur, modo quo antè dictum est. Postremò adsint oportet trecenti scorpiones uiui diebus canicularibus collecti. Ii in uase uitreo conclusi, cineribus calidis superponantur, & cùm eos præ calore sudare, atque irasci constet, omne iam dictum oleum calidum superinijciatur. Sed aduertendum est, ne id adeò feruens sit, ut uas disrumpat. obturato statim uasis ore in balneum tribus continuis diebus contineatur: deinde coletur, & exprimatur. Proiectis interea scorpionibus, rursum in oleum infundantur rhabarbari laudatißimi, myrrhæ communis usus, aloes hepaticæ, singulorum drachmæ tres: nardi Indici drachmæ duæ, croci drachma una: theriacæ electæ, electiq; Mithridatij, cuiusque semuncia. Quæ ex his tundenda sunt, terantur, mox ultimò infundantur in oleum, quod per triduum continuum contineatur in balneo. Quo facto oleum non amplius percoletur, sed deinceps recondatur, perinde ac opobalsamum. quippe quod mirandum sit remedium ad iam dicta uenena, & præcipuè contra napellum, quo infecti fuere, ut experimentum fieret, Corsi illi duo uiarum obsessores, quorum historiam suprà retulimus libro quarto in aconiti mentione: ad cuius lectionem, ne idem bis repetamus, eos reijcimus, qui eius desiderio capiuntur. Præter autem Mithridatium, antidota alia duo generosa Dioscoridi probantur in præsenti præfatione, unum scilicet quod è scinco, alterum quod è sanguine nuncupant: sed quod is eorum conficiendorum rationem tradiderit, nusquam hactenus reperi. Quamobrem illa duo in multorum gratiam hìc adscribere, non alienum fore duximus, eo tamen modo, quo lib. II. de antidotis à Galeno seriatim describuntur, ubi hæc scripta reli-

Antidoti è sanguinibus descriptio.

quit. Antidotus διὰ τῶν αἱμάτων id est, ex sanguinibus, ad uenena, uenenatorumq; omnium morsus idonea, sic habet. Piperis longi, piperis albi, acori, croci, phu, mei, dictamni Cretici, ammoniaci, agarici, singulorum drachmas duas: amomi, opobalsami: seminis rutæ syluestris, cymini Aethiopici, anisi, sanguinis anatis maris, & fœminæ sicci, sanguinis hædini, sanguinis anserini, seminis napi syluestris, singulorũ drachmas tres: gentianæ, trifolij, florum iunci odorati, thuris, rosarum siccarum, singulorum drachmas quatuor, petrosilini drachmas quinq;, polij Cretici tantundem, cinnamomi drachamas sex, florum scordij drachmas octo: myrrhæ, nardi singulorum drachmas decem, croci drachmas duodecim, cassiæ drachmas octo. Omnia hæc diligenter contusa, ac per excussorium cribrum traiecta melle Attico despumato, commiscebis, commistaq; in argentea pyxide repones, atq; hac ut maximo medicamento uteris. Cæterùm quæ è scinco temperatur antidotus, à Galeno hunc in modum redditur.

Antidoti è scinco descriptio.

Antidotus Mithridatis Eupatoris διὰ σκίγκου cognominata, faciens ad uenena, omnemq; uenenatorum materiam morteminferentem, omniumq; uenenosorum animalium ictus, conficitur hac ratione. Scinci, sagapeni, acori, phu, hyperici, acaciæ, iridis, mei, gummi, singulorum drachmæ duæ: rosarum siccarum, gentianæ, cardamomi, singulorum drachmæ quatuor, opij oboli duo, styracis drachmæ octo: polij, caßiæ nigræ, seselis, bdellij, balsami, piperis albi, singulorum drachmæ quinque & oboli duo: succi hypocistidis, opopanacis, myrrhæ, thuris masculi, castorij, piperis longi, cypheos, foliorum malabathri, singulorum drachmæ sex: scordij, costi, florum iunci odorati, galbani, resinæ terebinthinæ, singulorum drachmæ sex & oboli duo: nardi Syriacæ, opobalsami, thlaspis, dauci Cretici, singulorum drachmæ sex & oboli tres: croci, cinnamomi, zingiberis, singulorum drachmæ sex & oboli duo: succi glycyrrhizæ, agarici, singulorum drachmæ septem & oboli tres. Construitur autem hoc modo. Cyphi, hypocistis, sagapenum, gummi opium, styrax, opopanax, uino Chio macerantur die noctuque, quoad penitus dissoluta sint. Reliqua uerò interim contusa tenui cribro excutiuntur, illisque iam maceratis, ac dissolutis commiscentur, commistaque Attico melle ad crassitiem usque despumato excipiuntur, opobalsamoque superimmisso. demum in uas argenteum transferuntur, atque ad multos usus reponuntur. Datur autem ex hac antidoto quantum æger tolerat. Hæc de duabus antidotis, quas non immeritò quidem probauit Dioscorides, quasque ut efficacissimas in aliarum censum retulit Galenus, atque descripsit. Sed quoniam (ut suprà in theriacæ mentione dictum fuit) multa nobis desunt simplicia medicamenta, quæ in eis expetuntur; idcirco non uideo quomodo poßint legitimè confici, nisi ijs uti uelimus, quæ eorum uicem supplent, ita ut unum simplex medicamentum in alterius locum succedat.

Succedanea quando admittenda.

Id quod medicorum, ac seplasiariorum plerisque fieri adsolet. Quorum sententiæ etsi cuipiam uideretur Galenus adstipulari, quippe quòd scriptis tradiderit in cinnamomi defectu duplum cassiæ subijci posse; non tamen propterea inde colligi potest, quòd idem fieri possit de quocunque alio simplici medicamento, quod desideretur, ut quidam existimant, non rectè, meo quidem iudicio, Galeni mentem assecuti. Siquidem is secus de hac re differit libro primo de antidotis, ubi sic inquit. *Quòd ad cassiam uerò attinet, ea me commemorare nunc opus est, quæ in multis de medicina libris scripta sunt, duplum cassiæ siquis cinnamomo egeat, inijciendum. Hoc dictum irridens Satyrus magister meus, unam ex Quinti facetijs ipsum esse dicebat, asseuerans eos, qui duplum caßiæ imponere iubent, si cinnamomo careamus, similia illis facere, qui nos censent, si quando Phalerno caruerimus, illius quod in cauponis uenditur, duplicata mensura bibere: siq; panis siligineus desit, furfuracei duplum comedere. Mihi uerò hæc Quinti facetia, si de re una quapiam, qua per se sola uti uelimus, afferatur, uera irreprehensibilisq; uidetur: sin de re, quæ in societatem multorum ueniat, non est eodem pacto uera. Nam cuiuscunque, quod solum corpori admoueri debet, ut puta rhus, absinthium, iris, gentiana, uel id genus alia aliqua medicina, siquis minus boni duplum loco præstantißimi accipiat, & corpori uel extrà, uel intrà admoueat, duplicato etiam nocebit: at si multis aliquod optimum commiscendum fuerit, quod se aucturum aliorum uires spondeat, si præstantißimum desit, peius nihil erit uti duplo illius, qui proprietates eiusdem generis habeat, etiamsi deterius hoc illo uideatur. Cassia quidem cinnamomo genere proxima usque adeò est, ut ex ipsa quandoque cinnamomum oriatur, spectenturque nonnunquam caßiæ arbores integræ, in quibus aliqua cinnamomi uirgulta è caßiæ ramis prodeant. Simile autem istud est non uino aut pani, sicuti Quintus dicebat, sed uitæ functionibus in extruenda domo, in fabricanda naui, in tollendis, & transponendis oneribus, in omnibus denique uitæ actionibus, in quibus quod peragendum erat ab uno homine robusto, si absit, à duobus imbecillioribus perficiatur. hæc Galenus.* Ex quibus uerbis omnibus palàm est, Galenum non assentire, ut in compositis medicamentis unum simplex pro alio supponatur, nisi ex ijs sint, quæ eandem naturam sortiuntur, ut cassia, & cinnamomum. Quare illud inde colligendum esse putauerim, quòd perperàm faciant ij, qui rem hanc aliter intelligunt.

Antidotus ex terra Lemnia.

Porrò & illam antidotum, quæ iuniperi baccas, terramque Lemniam recipit, summopere laudauit Galenus, eamque libro II. de antidotis memoriæ prodidit, hisce uerbis. *Antidotus, quæ exhibita accipientem tutum à uenenis reddit, sic habet. Baccarum iuniperi drachmas duas, terræ Lemniæ drachmas duas & obolos duos. Hæc ubi in puluerem redegeris, oleo, aut melle commiscebis, & repones: atque cùm opus fuerit, ex aquæ mulsæ cyathis duobus quantum est auellana dabis. Hac antidoto Nicomedes rex utebatur, si quando suspectos habuisset, qui se uocarant. Nam si uenenum non subsit, quieta manet: sin adsit, nauseam concitat, & euomere cogit, ita ut uenenum quoque cum antidoto reijciatur.* Sed hæc hactenus dicta sufficiant, quantum ad uenenorum omnium in uniuersum rationem. quandoquidem de ijs priuatim, eorumq; auxilijs, & antidotis in singulorum mentione diffusius agemus.

Κανθαρίδες. CANTHARIDES. CAP I.

QVibus datæ sunt cantharides, signa eueniunt grauissima. Ab ore enim ad uesicam usque cuncta erodi sentiuntur: picem, aut simile quiddam cedriæ resipiunt: dextra præcordia inflammantur. urinam ægrè reddunt, & subinde cum lotio sanguinem emittunt: strigmenta non secus atque dysentericis, aluo deferuntur: fastidia urgent: animo linquuntur, obortaque uertigine concidunt. postremò

ſtremò mente abalienantur. Ergo antea quàm tale nonnihil accidat, dato oleo, aut ſupradictorum aliquo, uomere cogantur. mox ubi uomitione plurima reiecerunt, halicæ aut oryzæ, tragi aut ptiſanæ cremor, aut decoctum maluæ, aut ſeminis lini, aut fœni græci, aut radicum althææ, quam Latinus ſermo ibiſcum appellat, clyſtere infundatur. Præterea nitrum eiſdem dandum, ex hydromelite, ut quæ ſtomacho adhuc, aut inteſtinis adhærent, eluendo excernantur, ac deſcendant. Quæ niſi ſic diſcutiantur, ingeſta in aluum ex nitro aqua mulſa, uacuari debent. Detur deinde uinum, aut paſſum, in quo pineoli nuclei, aut cucumeris ſemina contrita ſint, aut ex lacte, aut mulſa, aut anſerinus adeps in paſſo liquefactus. Inflammatæ autem partes, hordei farina cum mulſa decocta perungantur. Ab initio admota cataplaſmata nocent, quòd citatus ab eis calor, illapſum uirus ita remoratur, ut in principes ſe partes inſinuet: ipſa tamen interiecto tempore, moleſtiſſimis inflammationibus opitulantur, utpote quæ dolores & permulceant, & leniant. Tum ubi corpus calfaciente oleo inunctum fuerit, in ſolium deſcendere oportet, ac lauare, ut per cutem ſummam, quæ corpori noxia inhæſerunt, etiam excernantur. Et deiectiones multifariam moliri oportet, ne affectus infigatur, & ſtabilitatem capeſſat. Gallinaceis carnibus, & hædinis, aut ſuillis catulis, maximè pinguibus, & tenerrimis, ac cum lini ſemine coctis, ueſci debent: ſiquidem aluum cient, atque uenenorum acrimonias hebetant. Vinum dulce liberalius ebibatur. Prodeſt thuris cortex, & Samia terra, quæ aſter appellatur, ſi quaternæ ſingulorum drachmæ cum paſſo ſumantur. item pulegium ex aqua tritum: irinum, aut roſaceum, cum rutæ decocto: recentes uitis ramuli, cum paſſo detriti. Longè omnium potentiſſimè antidota auxiliantur, cum aqua mulſa, drachmis quatuor pota.

Cantharidum malefica & noxia uis.

Cantharidum tum hiſtoriam, tum etiam facultates ſuperius libro ſecundo, ubi & earum picturam exhibuimus, adeò diffuſè lateque tradidimus, ut ſuperuacuum ducerem hoc in loco plura de eis rememorare, niſi nunc de earum malefica & noxia ui nobis diſſerendum eſſet. Cùm igitur Cantharides excalfaciant receſſu quarto, & exiccent ſecundo, nil ſanè mirum fuerit, ſi erodant, ulcerent, & denique ſumentes interimant. Nocent priuatim ueſicæ, omnibusque urinæ inſeruientibus membris, non modò hauſtæ; ſed quandoque etiam exterius illitæ, ubi exulcerare ſit opus: præſertim cùm amplis admiſcentur cataplaſmatis, locisque illinuntur ueſicæ propinquioribus: nempe coxendicum articulis dolore diutius tentatis, uel pubi, uel renibus, uel teſtibus. Quo fit, ut qui has hauſerint, exulcerata inde ueſica, magnis in urina reddenda excrucientur doloribus. quanquam præter id omnia in uniuerſum lædant uiſcera, quòd ſuapte natura erodant, & poſtremò necem inferant: nanque ſua uenefica, & perniciosa ui deradunt internos meatus omnes, quibus obuiant. Proinde nec mirum ſi cum lotio ſanguinem extrahunt, eroſis ab eis uaſis: neque ſi quando (ut recentiorum quidam dixere) penis ipſe, teſtes, pubes, & ueſicæ ceruix intolerabili inflammatione uexentur. Hinc enim plerunque euenit, ut qui hauſerint, urinæ ſtillicidio afficiantur non ſine intolerabili ardore anguſtiaque. Cæterùm picis, & cedriæ odor, quem à cantharidibus malè affecti guſtu, & olfactu percipiunt, aliunde, meo quidem iudicio, non prouenit, quàm à uaporoſis humoribus in uentriculo, & ie cinore aduſtis, intenſa huiuſce ueneni caliditate. Ab ea ſiquidem dum exuruntur humores, quædam inuicem fit commiſtio, quæ propriam tum guſtum, tum odoratum inficiendi facultatem adipiſcitur. Inflammantur præterea dextri lateris præcordia. quippe cùm ueneni uis in iecur facilius, quàm in lienem excurrat, mirum utique non eſt, ſi concitatis ibi inflammationibus, potius dextrum, quàm ſiniſtrum ægrotet latus. Nec alia ratione fit inde fluxio dyſentericæ ſimilis, ſecum deferens inteſtinorum ramenta, quàm quòd cantharides ipſæ ad inteſtina deſcendentes acerrima ſua ui, ea exulcerent, & abradant. Defectus uerò animi, ingens anxietas, cordisque anguſtia partim eueniunt, doloris, ardoris, intolerabilisque inflammationis exuperantia: partim uerò deleteria ui pharmaci, quæ uſqueadeò reſoluit uitales ſpiritus, & imbecillos reddit, ut inde affecto corde, hæc tam ſæua oriantur ſymptomata. Quin & ob id uertiginoſi fiunt, delirio, amentiaque capiuntur, qui eas ſumpſerint, quòd uenenoſæ exhalationes, quæ à colliquatis humoribus in inferioribus membris ſurſum in cerebrum feruntur, adeò ipſum inficiunt, ut facilè animales facultates corrumpantur, ratioque ipſa pereat. Sed ut his omnibus ſuccurratur incommodis, primùm ſanè neceſſarium fuerit (ut etiam Dioſcorides inquit) cantharidas ipſas extra corpus ducere, crebris excitatis uomitionibus, iis nimirùm medicamentis, quorum in huius libri præfatione meminit Dioſcorides, atque etiam nos mentionem fecimus in noſtra in eam longa commentatione. Quinetiam acribus clyſmatis opus eſt, ut per hæc deuocentur, quæ ad inteſtina deſcenderunt. Fit enim ut exhauſtis è corpore cantharidibus, non magno poſtea negotio accidentibus, incommodisque præſidia adhibeantur. Quandoquidem exulceratæ ueſicæ, cui ſuapte natura plus nocent cantharides, quàm cæteris internis uiſceribus, ſuccurritur refrigerantibus, lentis, & pinguibus ſimul miſtis medicamentis. frigida nanque inflammationes extinguunt, mulcentque earum dolores: pinguia ueneni acrimoniam obtundunt: lenta uerò, ac uiſcoſa cùm internis partibus pertinaciter inhæreant, non modò diu medicamenta in exulceratis retinent locis; ſed etiam ſanas partes muniunt, ne ueneni uim admittant. Idcirco ad hoc mirificè præſtat lac humanum ab ipſius uberibus exuctum, crudum, recensque butyrum eclegmatis modo linctum: pſyllii, cydoniorum malorum, & maluæ ſeminis ſpiſſamentum: item ſerapium ex nymphææ floribus, & purpureis uiolis, quin & quod ex papaueribus conficiunt: nec non lactucæ, & portulacæ, & cucumeris, & cucurbitæ ſuccus: præterea cremor, lactis ſpeciem referens, qui è papaucrum, melopeponum, cucurbitæ, cucumeris, anguriæ, & lactucæ ſemine exprimi ſolet, affuſa uiolarum aqua, aut radicis althææ, aut ſolani, quod ueſicariam, & halicacabum uocant. cuius etiam rubentes baccæ decem, uel duodecim numero fractæ, & ex aqua portulacæ, uel ptiſana hordeacea potæ, hoc in negocio præſentaneo remedio proſunt. Facit ad hoc & amygdalinum oleum, quod ſcilicet ex dulcibus elicitur nucibus, unciarum ſex pondere hauſtum. Huic autem præfertur, quòd è recentibus pineis nucibus exprimitur. Sed omnium præſtantiſſimum eſt, quod è ſemine albi papaueris eximitur. quandoquidem hoc præter id quòd tanquam pingue plurimùm conuenit, poteſt ſuapte natura inflammationes extinguere, ueneni acrimoniam retunde-

Symptomatũ cauſæ.

Cantharidum ueneni curatio.

re, & dolores quantumuis uehementes sedare. Sunt etiam qui præferant aquam, quæ feruentis balnei calore uitreis instrumentis elicitur è maluæ folijs, ibisci radicibus, & recentibus cucurbitæ ramentis: quòd propria ui urinæ ardoribus opem ferat, & intestinorum inflammationes repellat. Porrò succurritur exulceratis intestinis, ijsdem sanè medicamentis, quibus ad dysenteriam utimur: nempe pinguium carnium iuribus clystere infusis, addito hirci, ceruiq; adipe: & omphacino rosaceo, plantaginis aut portulacæ aqua prius elota. Prohibentur halitus cerebrum petentes, dissoluunturq; assumptis antidotis, quæ uenenis resistunt, & humores putrescere non sinunt. quinetiam cataplasmatis ex frigidis, repellentibusq; succis, sincipiti, & coronali suturæ illitis. In summa frangitur, atque demolitur ueneni uis, Dioscoridis testimonio, ualentibus antidotis, ueluti theriaca, aut Mithridato, aut (ut scribit Galenus lib. IX. simplicium medicamentorum capite de terra Lemnia) eo antidoto, de quo & nos superius locuti sumus, quod fit ex ipsa Lemnia sphragide, & iuniperi baccis. Prosunt insuper epithemata corroborantia, itemq; inunctiones, quæ ex odoramentis constant ualentioribus: præsertim oleum nostrum de scorpionibus superius descriptum aduersus uenena. Refert Galenus libro secundo de antidotis Asclepiadis authoritate, cantharidas proprio ueneno remedium & antidotum esse, si earum pedes, & alæ tritæ cum melle eclegmatis modo paulatim assumantur. Id quòd etiam asseruit libro XI. simplicium medicamentorum, ut superius libro secundo in earumque mentione retulimus. Hoc idem scribit Aetius à Galeno fortasse mutuatus lib. XIII. cap. XLIX. sic inquiens. At uerò contrariæ affectionis ratione, quantum nihil aliud his auxiliantur cantharidum alæ, & pedes cum passo pota. hæc Aetius. Veruntamen cùm huiuscemodi remedium suspicione non uacet (non propterea Galeni testimonium reijciendum putauerim) cumq; à multis improbetur, atque ipse nullum adhuc eius periculum fecerim; ideo nec ipsum damnare, nec probare ausim. Arabes nanque pro certo habent, omne uenenum, quod cantharidibus insit, earum tantùm alis, pedibus, & capitibus inesse. Quare cùm cantharidas suis immiscent medicamentis, tam intus sumendis, quàm extrà adhibendis, iubent contra Græcorum sententiam, ut capita, alæ, ac pedes abscindantur. quanquam credendum arbitror Arabas Hippocratem perperàm intellexisse, ut ultimo commentario de ratione uictus in morbis acutis scribit Galenus. Sed quoquomodo res se habeat, ambarum partium placita in medium attulimus, ut unusquisque suam in hac re sequatur sententiam. Nos tamen suspecta medicamenta semper dimittenda iudicauimus, atq; his utendũ, de quibus inter probatos authores, & doctos uiros conuenit. Sunt è uulgaribus, qui ad epotas Cantharidas acetum commendent. Sed id equidem probare non ausim, quòd antiquorum, recentiorumq; repererim neminem, qui scriptis tradiderit acetum contra cantharidas auxiliari. Quinetiam medentur urinæ ardoribus, & pudendorum inflammationibus, non tantùm ea medicamenta, quæ per os sumuntur; sed ea quoque, quæ exterius illinuntur. Præstant igitur ad hoc rosaceum, omphacinum oleum, uiolaceum, & quod fit ex nymphææ floribus: item quod ex papauerum semine conficitur, quodq; ex ijs paratur fructibus, quorum plantam appellant aliqui Balsaminam, alij uerò Caranzam, cuius historiam, ac facultates superius libro quarto descripsimus, cùm de uite nigra dissereremus. In quem usum hæc non modò exterius illinuntur pubi, peni, & testium; sed etiam in pudendi meatum clystere inijciuntur, præsertim addito oui albo diutius rudicula agitato, aut sedi succo, aut hyoscyami, aut portulacæ, aut lactucæ. Maximè etiam prodesse compertum est, si ad umbilicum usque duabus aut tribus horis sederint patientes in aquæ tepentis balneo, cui ibisci radices, maluæ folia, & semina, uiolarum flores, psyllij, cydoniorum malorum, fœnigræci, & lini semen, hordeum, & hyoscyamum, & id genus alia fuerint incocta. Postremò ad omnes huius ueneni reliquias, quæ corpori hæsissent, eradicandas, læsaq; membra roboranda, & ad pristinum temperamentum restituenda, probatissimum erit medicamentum bis in die mane, & uesperi, electarium mox describendum, unciæ pondere ex humano, uel caprillo, uel asinino lacte potum. Fit autem hoc modo. Accipe nucleorum pineorum uncias tres: nucis Indicæ recentis uncias duas: pistaciorum sescunciam: seminum melopeponum, cucurbitæ, cucumeris, papaueris albi, maluæ, singulorum unciæ dimidium: corticis arboris thuris drachmas tres: margaritarum, coralliorum amborum, santalorum alborum, singulorum sesquidrachmam: succi glycyrrhizæ drachmas duas: baccarum iuniperi drachmam unam: gummi Arabici sescunciam: terræ Lemniæ drachmas sex: succi baccarum halicacabi, portulacæ, singulorum uncias sex, diluti uiolarum uncias octo: spissamenti è seminibus malorum cotoneorum, aqua uiolarum maceratis, uncias sex: serapij uiolacei uncias quatuor: de floribus nymphææ, de papauere, cuiusque uncias decem. Quæ terenda sunt, conterito, deinde commistis omnibus secundum seplasiariorum regulam, electarium facito: quo utitor, ut antè diximus.

Controuersia inter Græcos, & Arabas.

Electarij descriptio.

Πιτυοκάμπαι. PINORVM ERVCAE. CAP. II.

IIs qui erucas pinorum hauserint, illico dolor in ore & [a] palato exoritur: uehemens alui, linguæ, ac stomachi, inflammatio torquet: intestina dolor excruciat, ita ut pruriginem sentire uideantur: corpus totum exæstuat: fastidium urget. Quibus est succurrendum remedijs, quæ deuoratis cantharidibus dantur. Peculiariter tamen pro simplici oleo & irino, melinum, quod è cotoneis pomis & oleo temperatur, accipiemus.

a Meum. οὖρον. i. urina.

Βούπρηστις. BVPRESTIS. CAP. III.

QVi buprestin biberunt, nõ dissimile nitro uirus sapiunt: stomachi, uentrisq; uehemens dolor insequitur: tam uenter quàm stomachus mirũ in modum, ut in aqua inter cutẽ, difflatus, inturgescit. uniuersa corporis facies contenditur: urina supprimitur. Quibus eadem, quæ potis cantharidibus auxiliantur. Priuatim post uomitus, & uacuationes, quas clysteribus molimur, aridæ ficus prosunt: item earum decoctum, ex uino. Vbi uerò iam ferè pericula inclinantur, Thebaicarum palmularum cibo, aut earundem tritarum in mulso, aut lactis potu, iuuantur. Pyrorum etiámnum omne genus esse, & lac humanum bibere, conuenit.

DE bupreſtibus, & pinorum erucis ſuperius libro ſecundo ſatis diſſeruimus, quantum ad earum hiſtoriam attinet: nunc harum uim ueneficam proſequimur. Hæc igitur animalia etſi pota, aut aliâs in uentriculum ingeſta, quædam ſymptomata, & incommoda pariant, ab his planè diuerſa, quæ ab epotis cantharidibus inferuntur; tamen & ipſa eandem expetunt curationem, eademq; poſtulant medicamenta, quibus in epotis cantharidibus utimur. Verùm aduerſus hæc quoque nonnulla propria, peculiariaq; habentur antidota, quorum cùm latius meminerit Dioſcorides, non eſt cur nos de ijs plura dicamus.

Σαλαμάνδρα. SALAMANDRA CAP. IIII.

SI ſalamandram hauſerunt, linguæ inflammatio conſequitur: mens, & ſermo præpeditur: tremor cum torpore, aut horrore quodam, ac exolutione accedit: partes nonnullæ corporis liuoribus circunquaque ſugillantur: ſæpeque, diutius immorante ueneno, putreſcentes defluunt. Quibus præſtabimus cuncta, quæ potis cantharidibus. Peculiaria uerò remedia, reſina pinus, aut galbanum ex melle linctum, & aiugæ decoctum, in quo nuclei pinei conterantur: urticæ quoque folia, cum lilijs & oleo decocta. Proſunt etiam oua teſtudinis marinæ, aut terreſtris cocta: item ranarum ius, cum quibus eryngij radix incocta ſit.

NOn ſolùm ueneno inficit, & necem adfert Salamandra ſicca, & in puluerem pota, uel clam cibis admiſta; ſed etiam morſu, uiperarum modo, cæterorumq; ſerpentium uenenum eiaculantium. Quin & fructus, & herbas inficit tum ſaliua quadam, tum mucoſa ſpecie, quæ è toto eius corpore ſudat, magno deguſtantium diſcrimine: ſiquidem plerique reperti ſunt, qui hoc tantùm ueneno periere. Proinde mirum non eſſe uidetur, ſi recentiorum quidam tradiderunt, integras quandoque interijſſe familias: quòd aquas bibiſſent, in quorum puteos fortè Salamandra ceciderat: uel quòd panem tantùm comediſſent furno incoctum, qui lignis ea infectis concaluerat. Quibus tamen non uſquequaque credendum exiſtimo, cùm ignium ui uenena omnia abſumantur. Sed potius adſtipulandum fuerit Plinio, qui libro XXIX. cap. IIII. non ex pane furnis incocto, in quibus ligna ſalamandræ ueneno infecta, accenſa fuiſſent, quoſdam iam fuiſſe necatos prodidit, ſed ex panis cruſta lignis inaſſata pede tantùm ſalamandræ contactis, ut eius uerba teſtantur, cùm inquit. Inter omnia uenenata ſalamandræ ſcelus maximum eſt. Cætera enim ſingulos feriunt, nec plures pariter interimunt, ut omittam, quòd perire conſcientia dicuntur homine percuſſo, neque amplius admitti ad terras. Salamandra populos necare improuidos poteſt: nam ſi arbori irrepſit, omnia poma inficit ueneno, & eos qui ederint, necat frigida ui, nihil aconito diſtans. Quinimo ſi contacto ab ea ligno uel pede, quo cruſta panis incoquatur, idem ueneficium eſt, uel ſi in puteum cadat. Quippe cùm ſaliua eius quacunque parte corporis, uel in pede imo reſperſa, omnis in toto corpore defluat pilus. hactenus Plinius. His igitur, qui hauſerint (ut Aetius eſt author lib. XIII.) præter ea quæ à Dioſcoride ſcribuntur, maculæ in totum corpus exoriuntur albæ, deinde rubeæ, poſtremò nigræ, quæ tandem putreſcentes, uniuerſum deglabrant corpus. Sic uenenatis ſuccurritur (ut Dioſcorides ait) ijſdem remedijs, quæ ad cantharidas præſtant. Quod tamen aliquibus minimè uidetur rationi conſonum. quandoquidem cùm ſalamandræ uenenum maximè frigidum, humidumq; ſit, cantharidum contrà calidiſſimum, & exiccans, nullo quidem pacto conſentaneum cenſent, quòd ijſdem utriſque ſuccurratur medicamentis. Verùm his illud rectè, mea quidem ſententia, reſponderi poteſt, quòd ubi Dioſcorides ſalamandris cantharidum commendat medicamenta, de generalibus, quæ in uniuerſum fiunt, duntaxat intelligit, nempe ut quàm citò fieri poſſit, uenenum è uentriculo, & inteſtinis extrahatur crebris uomitionibus, & clyſmatis acrioribus: in cordisq; præſidium dentur theriaca, Mithridatium, aliaq; generoſa antidota, quæ pota cor ipſum à uenenatis omnibus tuentur. Siquidem in cantharidum capite, quod omnium primum habeatur, generalis methodus Dioſcoridi tradenda fuit, ne eadem per ſingula capita ſæpe fruſtrà & ineptè repeterentur. Quare ſcitè cùm ad cantharidum remedia legentes reijcit, de generalibus tantùm intelligit. Auicenna eandem ſalamandris adhibet curationem, quam opio, quòd tam hoc, quàm illæ frigidiſſimo ſint temperamento. præfertq; cæteris theriacam, Mithridatis antidotum, reſinam terebinthinam, ſtyracem, urticæ ſemen, & cupreſſi frondes. Cæterùm quoniam ſalamandra ſui corporis forma STELLIONES mortiferi etiam morſus animalia mihi in mentem reuocauit, cùm eorum peculiarem mentionem non fecerit Dioſcorides, non alienum fore duximus, eorum primùm hiſtoriam deſcribere, deinde uenenati morſus remedia in medium adducere. Sed an lacertarum generi legitimè ſtelliones adſcribi poſſint, profectò non auſim decernere: quanquam non deſunt, qui aſſerant, maiores lacertos, quos uulgò appellamus Ramarri, alij Liguri, alij uerò Lucerti, ueros eſſe ſtelliones. Quorum tamen ſententiæ non poſſum ſubſcribere. quandoquidem Plinius libro X. cap. XXV. & XXVI. Stelliones inquit eſſe lacertarum figura, & chamæleonum quodammodo naturam habere, ut qui rore tantùm uiuant, præterquàm araneis. Ex quibus fateri licebit, ſtelliones non eſſe noſtrates lacertos. nanque hi cochleas, cicadas, locuſtas, & papiliones deuorant, & id genus animalcula. Ad hæc copioſum in uenis continent ſaguinem, & amplo referti ſunt iecinore, hominibusq; haudquaquam inimicantur, quin potius eos amant. Contrà uerò ijs aduerſantur ſtelliones, Plinio authore lib. XXX. cap. X. ubi nullum animal fraudulentius inuidere homini tradidit. Præterea (ut idem eodem loco ſcribit) ſtelliones hyemant in domibus in locis oſtiorum, & feneſtrarum, aut cameris, ſepulcriſue. quapropter uenatores obſeruant cubile eorum æſtatibus. Ibi uere incipiente fiſſis harundinibus textas opponunt caſas decipularum modo, quarum anguſtijs etiam gaudent. Venantur autem eos, ut eorum ſenectam, qua ut ſerpentes quotannis exuuntur, facilè conſequantur: quòd nihil ei remedio in comitialibus morbis præferatur: ex more enim exutam ſenectam illico deuorant. Hinc igitur ſanè perſpicuum fuerit, ſtelliones à maioribus Italicis lacertis differre: hi ſiquidem in campeſtribus, in frutetis, ſepibus, & macerijs degunt: illi uerò in ſepulcris, & domibus noſtris oberrant. Proinde iubet Dioſcorides, ut qui in uenenorum timore uerſantur, & culinam ſubdiali loco apparare nequeunt, ſub tecto apparent. Sed tum diligenter laquearia animaduertenda, quòd frequenter à ſuperioribus con-

Salamãdræ uenefica natura.

Salamãdræ ueneni curatio.

Stellionum cõſideratio.

tabulamentis animalia decidunt,exigua quidem,ſed quæ non modicam perniciem moliantur,ut phalangia,ſtelliones,& alia quædam reptilia. Quòd autem ſtelliones in Italia proueniant,teſtis eſt Ariſtoteles lib. VIII. cap. XXIX. de hiſtoria animalium,aſſerens in quibuſdam Italiæ locis ſtelliones morſu homines perimere. Sed qui ſint,nullam habeo hiſtoriam clariorem. Quanquam his coniecturis iandiu exiſtimauerim ea lacertarum genera eſſe ſtelliones, quæ in Hetruria in noſtris morantur domibus,præſertim quibuſdam prope terram foraminibus,à nobis uulgò Terrantola appellata,de quibus ſuperius libro ſecundo latius diximus,de lacerta Calcidica differentes. Quandoquidem hoc animal lacertis perſimile uiſitur, & araneos maximè uenatur,ut Plinius inquit,item Ariſtoteles lib. IX. cap. primo de hiſtoria animalium. Dorſo præterea maculis quibuſdam nitet ſtellarum modo radiantibus,unde & fortaſſe nomen. Quinetiam,quòd uenenum morſu relinquant,cùm è cauernis exeunt,ſtatim in Hetruria necantur. His(ut audio)abundat Syria in caminis potius, quàm aliubi commorantibus. Varia ſanè ſunt huiuſcemodi animalium genera,de lacertis,chamæleonibus,ſcincis,crocodilis,ſtellionibus,& ſalamandris loquentes: quippe quoniam in unoquoque horum genere habentur differentiæ tum formæ,tum coloris,tum magnitudinis. Obſeruaui ego ſalamandras in quibuſdam Germaniæ ſyluis uniuerſo dorſo nigerrimas, pectore uerò, & uentre admodum rubentes. Sunt & in Vtinenſibus aquis degentes,cauda anguillarum modo lata, & rotundo roſtro, aluo admodum rubente,nigricante dorſo,nullis maculis reſperſo. Quod etiam ſcincis euenit: nam & hi in Italia habentur Vicentino agro parui & nigricantes,ijs utique abſimiles,qui ab Alexandria Aegypti Venetias comportantur. Sicuti & in Arabia lacertæ ſunt bicubitales. In Niſa Indiæ monte XXIIII. pedum longitudine reperiuntur. Et in ea fortunatarum inſula, quæ Capraria nuncupatur,magnæ admodum, & copioſæ. Sed ut ad ſtelliones iam noſter redeat ſermo, eorum morſibus ſuccurrendum eſt theriaca,Mithridatis antidoto,& alijs,quæ in uniuerſum uenenoſorum animalium morſibus opitulantur. Imponuntur priuatim maximo præſidio,demorſis iam locis contriti ſcorpiones. Proinde oleum noſtrum de ſcorpionibus, de quo abunde in prima huius commentatione diximus, ijs præcipuum fuerit antidotum. Si uerò quis uenenum hoc in potu cibóue ſumpſerit, primùm tum uomitione, tum clyſteribus extrahendum erit: mox ualentioribus antidotis cordi ſuccurrendum. Illud poſtremò non ignorandum eſt,quòd(ut Plinius inquit) ex ſtellionibus fit malum medicamentum: nam cùm ſtellio immortuus eſt uino,faciem eorum,qui biberint, lentigine obducit. Ob id in unguento necant eum inſidiantes pellicum formæ. Remedium eſt oui luteum,& mel,ac nitrum.

Stellionum morſus remedia.

Ε'φήμερον. EPHEMERVM. CAP. V.

SVmpto ephemero,quod aliqui Colchicon,aut ſylueſtrem bulbum appellant,pruritus in toto corpore excitatur,non ſecus atque ijs,qui urtica,aut ſcilla laceſſuntur: interna roſionem ſentiunt: ſtomachus cum ingenti grauitate exæſtuat. cæterùm inualeſcente morbo,cruor ſtrigmentis admiſtus,per aluum exigitur. Quibus,ut ijs qui ſalamandram hauſerunt,uomitione aut clyſteribus auxiliari conueniet: ſed antea quàm uenenum inualeſcat, dandum eſt decoctum frondium quercus, aut glandium, aut malicorij: lac bibere prodeſt,in quo ſerpyllum ſit decoctum: item ſuccum ſanguinalis herbæ,aut ramorum uitis,aut rubi,aut medullæ recentis ferulæ,aut myrti cum uino. Baccæ autem myrti tuſæ tritæque,& aqua maceratæ,ut liquor inde ſumatur, opem ferunt. Media caſtanearum tunicula, ſimilem effectum præbet,ſi,cruda in aliquo ſupradictorum ſucco ſumptitetur: origanum quoque cum lixiuio epotum. eximiè iuuantur aſinini lactis,aut bubuli calidi potu etiamſi in ore contineant: ita ut quibus copia lactis huius adſit,non aliud deſideretur.

Ephemeri ueneni curatio.

COlchici Ephemeri hiſtoriam picturamq; reddidimus libro quarto,ubi ea attulimus,quæ in ipſo conſideranda nobis occurrebant. Eius autem ueneno medendi rationem hoc loco adeò diffuſè tradidit Dioſcorides,ut plura ab alijs, qui poſt ipſum claruerunt,conſequi mihi non licuerit. Danda igitur opera eſt,ut primùm(quod in alijs quoque ſæpenumero dictum eſt)crebræ uomitiones, & clyſteres ſuum præſtent auxilium. deinde propria antidota exhibenda ſunt, præſertim humanum lac,aſininum,bubulumq;. Nec tamen omittenda,quæ in uniuerſum omnibus uenenis reſiſtunt, de quibus iam ſæpius diximus. Sed quoniam inter uenenata recenſentur Anacardia ſic Mauritanis uocata, forma ephemero quadantenus proxima,quanuis colore diſsimilia: itemq; Staphis agria, quæ & pernicioſa habetur, & eiuſdem ferè cum anacardijs temperamenti;cùm hæc Dioſcoridi prætermiſſa uideantur,ſintq; medicamenta,quibus quotidie ad uarios humani corporis morbos utuntur medici,ab inſtituto noſtro defeciſſe putarem,niſi horum quoque naturæ ueneficæ propria aſſignaſſem remedia. Præſertim cùm ſæpe contingat,quòd hæc medicamenta(quæ craſſa quorundam circunforaneorum ignorantia eſt, quin non modò non mederi,ſed uix etiam legere ſciunt)propinantur,nullis ſeruatis ponderibus,nec menſuris,nulliſq; additis medicamentis,quæ illorum uim maleficam frangant: unde nonnunquam miſeri ægrotantes in tam magna incidunt diſcrimina, & tam ſæua ſequuntur ſymptomata,ut niſi poſtea à peritis medicis remedia & antidota adhiberentur, facilè deperirent. id quod plurimis eueniſſe ſcimus. ANACARDIA igitur tam in potionibus hauſta, quàm aliâs ingeſta præter quàm quòd fauces,guttur,& uentriculum inurunt,& uſqueadeò uniuerſum excalfaciunt corpus, ut inde febres oriantur,excitant & paralyſim in quibuſdam corporis membris,& ratiocinatricem facultatem corrumpunt,quòd ſua calorifica ui atrum ſuccum exurant. Quibus eſt ſuccurrendum,factis antea uomitionibus ac clyſterijs,oleo amygdalino dulci,aut è pineis nucleis, aut è nucibus Indicis, aut è papaueris ſemine,aut recenti butyro,& bubulo lacte. Dantur hæc affatim in potu,magno ſanè iuuamento. Quin & alia pinguia medicamenta conueniunt: nempe pinguium carnium iura, ſuillus, & anſerinus adeps liquefactus,quadrupedum, & uolatilium cerebrum,& oſsium medulla. quandoquidem his ampliſsima ineſt facultas(ut pluries diximus)qua uenenorum calidorum omnium feruor extinguitur, retunditurq; acrimonia. Præterea ijs auxiliantur omnia, quæ ſuapte natura refrigerant,uel quæ arte fuerint refrigerata. Proinde Auicenna Anacardiorum feruori extinguendo

Anacardiorum ueneni ſigna, & curatio.

guendo cæteris prætulit bubulum lac acescens, uiolaceum oleum, & hordeaceam ptisanam, prius tamen glacie, uel niue frigefactam. Veruntamen proprium Anacardiorum antidotum sunt Iuglandes, & pinorum nuclei aliquantisper torrefacti. Cæterùm STAPHIS AGRIA, *anacardijs (ut paulò superius diximus) temperamento respondet, quòd admodum calida sit, ac urens. Quare eadem sanè adfert incommoda, quæ anacardia, & cantharides. Adurit enim fauces, & palatum, uomitiones commouet, uentriculi erosiones facit, & dysentericos fluxus ciet, postremò strangulat, nisi statim succurratur. Sed cùm hæc sua sponte & propria facultate uomitiones moliatur, non aliter est prouocandus uomitus. Verùm animaduertendum est, an ipsa reijciatur. quod ubi non euenerit, dulce amygdalinum oleum in potu fuerit dandum, admisto hydromelitis plurimo: atque interim cogantur ægri, ut continuò inambulent, nanque hoc tantùm medicamento ualentissimè per uomitum exigitur. Nec tamen ob id negligantur clysteres, quorum pluries meminimus, ut si ramentum ipsius aliquod ad intestina descenderit, his extrahi possit. Reliquum uerò curationis sumatur è cantharidum curatione, non omissis uniuersalibus antidotis.*

Staphidis agriæ noxa, & curatio.

Δορύκνιον. DORYCNIVM. CAP. VI.

DOrycnion, quod aliqui manicon solanum appellarunt, epotum, lactis saporem in gustu refert: continentes singultus ciet, humor linguam uexat, sanguis confertim reijcitur: mucosa quædam perinde quasi dysentericis, aluo egeruntur. Itaque antequàm aliquid ex ijs eueniat, auxilio sunt antedicta, uomitus, clyster, & quæcunque potum uenenum expellere possunt. Priuatim ijs opitulatur, aqua mulsa, [a] lac caprillum, aut asininum, dulce uinum, quod tepidum cum aniso bibatur, amygdalæ amaræ, gallinacea pectora decocta. quinetiam conchylia omnia, tam cruda quàm tosta esse, salutare est. conueniunt & locustæ marinæ, & gammari, & pota eorundem iuscula.

a Meum. ποθὲν. i. pota.

DE dorycnio satis disseruimus libro quarto, quantum quæ nostra esset de eo sententia, ingenuè dicendum erat. Hoc tamen loco non tacebo, quòd idem esse non arbitror Dorycnium, & manicum solanum. quandoquidem duobus capitibus libro quarto, de his tanquam de diuersis disseruit Dioscorides. Verùm enimuero etsi hoc in loco dixerit is reperiri quosdam, qui Dorycnium manicum solanum appellarunt; non tamen id esse uerum asserit, sed aliorum tantùm refert opinionem, quam nec probandam censet. Cæterùm Solano manico ueneficam uim inesse constat, utpote quod eos, qui ipsum hauserint, maximis afficiat incommodis, ut ipse Dioscorides testatur loco citato, cùm inquit. Solani manici radix drachmæ unius pondere pota ex uino, facit species uanas, imaginesque non iniucundas obuersari: sed duplicatus hic modus, ad tres usque dies mentis alienationem adfert: quadruplicatus uerò interimit. Remedio est aqua mulsa copiosius pota, & uomitione reiecta. Has perniciosas facultates, earumque remedia loco dicto reddidit Dioscorides Solano manico: cuius tamen hîc inter uenenatas plantas postea non meminit. Ibidem libro quarto non aliam uim maleficam Dorycnio assignauit Dioscorides, quàm quòd copiosius haustum mortem adferat. Hinc itaque conijcere ausim, quòd eadem utrisque medicamenta facilè competere possint. Dorycnium Auicenna uuam uulpinam uocat, nec tamen plura de eo retulit, quàm scripserint Dioscorides, & Paulus. Idcirco hoc in negocio à Dioscoride minimè discedendum erit, nec ab ijs præterea medicamentis, quæ nobis inferius in opij curatione describentur. Cæterùm non minus lethiferum est Solanum maius, quod uulgo Italis appellatur herba bella donna, cùm non solùm eius baccæ deuoratæ, sed ipsa quoque radix quandoque Ioci causa parasitis exhibita, qui ad lautas mensas, etiam inuitis Dominis, accedere solent, oblectamenti non parum conniuantibus afferre soleat. Siquidem si cultello derasa scrupuli pondere in uini sescuncia maceretur horis ad summum duabus, & deinde percolato diluto, ac digitis presso, id uini recentis addatur, quod poculum repleat, totumque potandum propinetur, fit paulò post, ut qui biberint nihil prorsus edere possint, magno spectantium oblectamento. uerùm qui hoc fuco utuntur, priusquàm mensæ assideant, parasitos ad ientaculum inuitant, ut fucatum uinum propinent. Discutitur fucus à risu, aceto potui dato. Id enim præsentaneum antidotum est. Hanc huiusce radicis facultatem fortè fortuna primus adinuenit Franciscus Calzolarius pharmacopœus Veronensis, rei plantariæ studiosissimus, qui mihi id reuelauit. Sed animaduertendum est, ne modus excedatur, nam si propinetur copiosius, strangulando interficit. Succurritur noxæ ijsdem medicamentis, quibus Dorycnij, & manici Solani noxa superatur.

Dorycnii ueneni consid.

Solani manici ueneni noxa, & curatio.

Ἀκόνιτον. ACONITVM. CAP. VII.

ACónitum statim in lingua inter bibendum, cum adstrictione quadam dulcescit: & subinde, potissimum cùm exurgere conantur, uertigines offundit: lacrymas ciet: grauitatem pectori, & præcordijs adfert, simulque crebri spiritus deflantur. Quare uenenum uomitione abigit, aut clystere per aluum egeri opus est. Vtimur inter propinandum, origano, ruta, marrubio, uel absinthij decocto, cum uino absinthite, uel [a] semperuiuo, uel abrotono, chamelæa, aut aiuga. Prodest etiámnum opobalsami drachma, cum melle aut lacte cum castorio, pipere, & ruta, æquis ponderibus ex uino. coagulum hædi, leporis, aut hinnuli cum aceto: ferri quoque stercus, item uinum in quo aurum, ferrum, argentúmve cadens restinguatur, potum: lixiuiaque cum gallina, & uino decocta, aut carnium bubularum præpinguium iura, cum [b] uino sumpta. Fertur & aiuga priuatim ipsis subuenire.

a Cat. εὐζώμῳ. i. eruca.

b Meum. ὄξει. i. aceto.

Aconiti

Aconiti uene-ni consid.

A Coniti complura haberi genera, quisquis facilè nosse poterit, qui superius libro quarto eorum Icones examinaue-
rit. siquidem genera duodecim ibi reperiet, quæ omnia deleteria sunt facultate. In quibus indagandis sedulam
nauauit operam Franciscus Calzolarius Veronensis, rei plantariæ studiosissimus. Nanque is sex Aconitorum genera ad-
inuenit in Monte quem Baldum uocant: quæ quarto lib. postremo loco appingi curauimus. Et ad me tandem ea transmissa
sunt à Clarissimis Medicis Dominico Montisauro, & Hieronymo Donzellino; qui omnia, Calzolario ipsi accepta referunt.
Itaque tametsi permulta habeantur Aconiti genera: nempe tria, quæ cynoctona, lycoctonaque appellantur, & quartum
pardalianches uocatum, quæ omnia ueneficam uim sortiuntur; unam tamen, & eandem exposcunt curationem. Refert
Aetius, præter Dioscoridem, eos qui hausere, post dulcedinem, & adstrictionem amaritudinem percipere: adstringuntur
deinde maxillæ, subsequuntur morsus, & erosiones stomachi. Quibus nisi illico succurratur, caligant oculi, & suberuenti
uisuntur. Oboriuntur tremores, corpusque uniuersum intumescit, fiuntque ægri hydropicis similes. Medendi ratio à 1
Dioscoride petenda: quippe qui usqueadeò præstantia descripsit medicamenta, ut Aetio, & Auicennæ plura non reliquerit
addenda. Attamen Conciliator Aponensis, qui inter recentiores de uenenis luculenter scripsit, aconitum bibentibus sphra
gidem Lemniam commendauit drachmarum duarum pondere ex calida potam: dein uomitum excitari iubet: à uomitu
theriacam eodem pondere exhiberi, ex uino in quo incocta fuerit gentiana. Atque adeò putat Aconiti præcipuum esse
antidotum longæ aristolochiæ radicem. Cæterùm dum hæc scriberem, mihi in mentem uenit nonnunquam inter uenenatas
plantas haberi scillam, flammulam, urticæ, & dracunculi semen, quæ cùm hîc silentio prætermissa fuerint à Dioscoride, opti

Scillæ ueneno sæ noxa, & curatio.

mum institutum esse putaui, nunc de singulorum ueneno, eiusq; remedijs nonnulla commemorare. Sunt igitur in SCIL-
LARVM genere, quæ suapte natura uenenosa proueniant: sunt etiam contrà quæ nullo imbutæ ueneno in medicum ueniant
usum. Hæ potæ, uel aliâs ingestæ, nullam pariunt noxam, nisi earum plus, quàm par sit, assumatur. Illæ uerò sua malefica
ui, etsi quàm parcè deuorentur; illico tamen hominem torquent, quemadmodum fungi. Venenosa autem scilla (ut Mesues, 2
ac cæteri Mauritanorum tradidere) sola nec alteri annexa prouenit, locisq; oboritur fœdis, ac graueolentibus, ut apud ther
mas. Discant igitur diligentissimi seplasiarij ijs uti scillis, quæ simul connascuntur, sapore amaro, acri, simul & dulci,
splendentibus undique laminis. Quandoquidem nulla his facultas inest, qua corpus lædi possit: nisi fortasse, ut dictum est,
plus earum assumeretur, quàm ferre posset natura. Quamobrem de his disserens Auicenna inter uenenatas plantas sen
septima quarti uoluminis, sic inquit. Scillæ malæ, aut probatæ longior usus, quàm par sit, uentriculum exulcerat, & inte-
stina, ipsasq; mesaraicas uenas, aliósque meatus, qui è uentriculo in iecur permeant. Quo fit, ut in uisceribus oriantur pun
ctiones, acutiq; cruciatus, & inde dysenteria. Quibus incommodis succurritur lactis potu, in quo ferrum, quod Græci sto-
moma, nos uerò chalybem appellamus, pluries restinctum fuerit, deuoratisque ouorum uitellis, in aceto decoctis. Quinetiam
ijs frixa cibaria conferunt, pinguia carnium iura, recens, crudumq; butyrum, & extrema iuuenum quadrupedum membra,
aliaque permulta, de quibus latius egimus, cùm de cantharidibus sermo haberetur. Nec minora facit incommoda 3

Flammulæ ueneni noxa, & curatio.

FLAMMVLA uocata, cuius historiam scripsimus libro quarto in alterius clematidis mentione. Ipsa enim præter uenenosam
quam possidet facultatem, excalfacit ordine quarto, adeò ut ualentissimè corpus exulceret, ubi fuerit imposita. Ingesta ue
rò fauces, guttur, uentriculum, & intestina magnis afficit ardoribus. Quin & intolerabilem excitat sitim, & aridam red-
dit linguam: intestina deradit, & ardentem pellit urinam. nam quandoque tam altè excoriat, ut erosis uasorum tunicis, mi-
ctu sanguis reddatur intolerabili sanè dolore. Ad hoc facit, auxiliaturq;, excitatis prius uomitibus, & clysteribus infu-
sis, lac bubulum suo cum butyro potum, aut alio recenti admistum, item amygdalinum oleum, aut è pineis nucleis, aut Indi-
cis nucibus, aut papaueris semine expressum. Quippe (ut iam sæpenumero diximus) huiuscemodi acutorum curatio, non est
aliunde petenda, quàm à pinguibus, & seminum quorundam crassamentis. Præstat hoc in negotio & iecur fouere, lactu-
cæ, portulacæ, & intubi hortensis succo: item santalis aqua rosacea maceratis: quin & halicacabi baccas deuorare prodest.
Quòd si cruenta cum lotio reddantur, illinantur statim renes, pubes, testes, & ipsa demum uirilia, rosarum, polygonij, planta 4
ginis, cynoglossi, papaueris, lactucæ, & hyoscyami succo. Opitulantur etiam clysteres è bubulo, aut caprino lacte, aut è pin-
guibus carnium iusculis infusi, addito rosaceo, & uino è myrtinis baccis confecto, ut diffusius in cantharidum curatione re-

Vrticæ seminis noxa, & curatio.

tulimus. Sequitur VRTICAE SEMEN, id præsertim, quod lini semen refert, quo excitandæ ueneris gratia quidam
utuntur. Sed cùm & ipsum in medicum ueniat usum, ac etiam quorundam cibis admisceatur, animaduertendum est, ne
largius ingeratur, præsertim solum; sed ijs adijciatur cibis, uel medicamentis, quæ eius acrimoniam excedentemque feruo-
rem obtundere, & extinguere queunt. cuiusmodi sunt pistacia, nuclei pinei, dulces amygdalæ, nuces Ponticæ, & priuatim
deglubitum sesami semen. Nam cùm urticæ semen affatim deuoratur, non solùm (ut Auicenna est author) omnes scillæ
malos præbet effectus; sed priuatim etiam continentem excitat tussim. Curatio eadem quæ scillæ. uerùm ad finiendam
tussim, quæ priuatim ex urticæ semine prouenit, ea non sunt omittenda, quæ suapte natura pectoris asperitates mulcent: qua-
lia sunt amygdalinum oleum, serapium uiolaceum, & ex zizyphis, saccharum quod canditum uocant, diatragacanthum
frigidum, hordeacea ptisana sacc haro inspersa, & id genus alia. Præstant præ cæteris (ut scribit Conciliator) ad epotum urti- 5
cæ semen, malorum cydoniorum semina contusa, & ex calida aqua pota. Calidissimæ porrò, acerrimæque facultatis est

Dracunculi seminis noxæ, & remedia.

etiámnum DRACVNCVLI semen, utpote quod potum, aut in cibis sumptum, guttur asperitate afficiat, adurat, ac pungat:
linguam item, gingiuas, & dentes uexat: quin & corpori uniuerso ingentem calorem inducit. His noxis auxiliatur recens
butyrum haustum. Priuatim tamen præcipuum remedium adfert hordeaceæ farina in pultem conformata, additis pinidijs,
aut sacc haro, amygdalino oleo, uel recenti butyro.

Μέλι τῆς ἡρακλείας. MEL HERACLIAE. CAP. VIII.

MEl in Heraclia Ponti, ubi aconitum gigni solet, inuenitur. quod qui edunt, bibuntve, non se
cus afflictantur, quàm qui aconitum ebiberunt. Ijs eadem, quæ poto aconito conueniunt. Ad 6
iuuantur in primis continuo uini mulsi potu, cui rutæ folia sint adiecta.

MEllis Heracleotici historiam, & uires fusius libro secundo retulimus. Quo in loco tradidit Dioscorides (etsi id postea hic silentio inuoluerit) eos mente abalienari, ac sudore diffluere, qui illud comederint: remedio autem esse rutam esitatam, & salsamenta, aut epotum mulsum. Sed cùm iandiu in Italiam non adferatur; ideo nec curæ eius insistendum est, præsertim quòd eandem cum aconito uenenatam sortiatur facultatem, & curationem.

Κόριον. CORIANDRVM. CAP. IX.

COriandrum ob odorem latêre non potest. epotum autem uocem exasperat: insaniam adfert, à temulentijs non abhorrentem. qui sumpserunt, pudenda dictu blaterant, totiusque corporis odore, uenenum fatentur. Quibus post uomitionem irino oleo concitatam, uti retulimus, merum & per sese, & ex absinthio potum auxiliatur: item oleum: nec secus oua in eodem exinanita, si liquefacta in muria sorbeantur: & epota muria, & ius salsum ex gallina, & ansere: passum quoque cum lixiuia sumptum.

DE coriandro libro tertio abunde disputauimus. Et quia non solùm de facultatibus coriandri, quæ humano corpori prodesse possunt, controuersia est inter authores medicinæ, sed etiam de ijs, quæ eidem officere possunt, idcirco loco antedicto quid de prima difficultate sentirem, & cui potissimum adhærerem, dixi. Cæterùm de secunda difficultate nunc equidem secus sentio, atque olim. Aliàs enim multorum sententiam secutus, coriandrum ab usu prorsus abdicandum esse scripsi, quòd omnem eius usum nocuum esse existimarem. Nunc uerò eius usum tantùm immoderatum (quòd ita mentem commoueat, & mortis periculum adferat) euitandum censeo: idque non leuibus, ut puto, rationibus. Quas quoniam libro superius citato retulimus, ideo ab eis hic supersedebimus, & ad remedia accedemus. Iis igitur, qui Coriandrum largius sumpserint, præter illa quæ à Dioscoride produntur, opitulatur theriaca ipsa ex mero pota: quin & herba uincetoxicum uulgò uocata, de qua libro tertio scripsimus in Asclepiadis mentione: nanque hæc proprium coriandri antidotum est. Subueniunt præterea raucedini, uocique exasperatæ gargarizationes ad id expertæ: item ea, quæ pectori conueniunt. Ad cerebri uerò noxam præstat diamoschum, & diambarum, & id genus alia, quæ cordi, & cerebro auxiliantur.

Coriandri uenefica natura.

Coriandri ueneni remedia.

Ψύλλιον. PSYLLIVM. CAP. X.

PSyllion epotum, corpori toti frigus, & torporem cum exolutione, & mœrore quodam adfert, ita ut animum despondeant. Cui omnia, quæ exhausto [a] coriandro auxiliantur.

a Meum. κώνειον. i. cicuta.

PSyllium, & eius semen, cuius in pharmacopolijs frequens est usus (ut superius libro quarto diximus) notum omnibus est. Hoc in potionibus hausto præter ea, quæ à Dioscoride illi aßignantur indicia, consequitur anhelitus difficultas, alui tumor, & tanta denique cordis anxietas, ut plerunque oborto sudore frigido commoriantur ægri. Curantur qui hauserint, primùm uomitionibus, & clysmatis. Post hæc antidota illa exhibenda sunt, quæ in uniuersum omnibus uenenis aduersantur. Sed & ea omnia ijs maximè subueniunt (ut Dioscorides est author) quæ & ijs, qui coriandrum exhauserint.

Psyllij ueneni noxa, & curatio.

Κώνειον. CICVTA. CAP. XI.

CIcuta pota uertiginem excitat, oculisque caliginem offundit, ita ut ne minimum cernatur: singultus ciet, mentem turbat, extremi artus gelantur: denique conuulsi, suppresso arteriæ spiritu, strangulantur. Quare inter initia, uti in reliquis, cicutam uomitu, excutiemus: postmodum deiectionem moliemur, ut quod ad intestina prolapsum sit, excernamus: tum demum in meracam potionem, quæ maximo est auxilio, deueniemus. repetendum per interualla, in quibus proderit, lac asininum, aut bubulum potui datum, ut absinthium cum pipere & uino, castorio, ruta, mentha cum uino, aut amomi, cardamomi, aut styracis uncia, aut piperis, cum semine urticæ & uino, aut lauri folia. Item laser ex oleo, & passo, & passum per sese largiùs potum proficit.

CIcutæ historiam, & facultates, quibusque in locis magis exitialis proueniat, ita copiosè retulimus libro quarto, ut opus non sit, ea hoc loco repetere, nec plura nobis restent addenda. Sed iam ad uires eius ueneficas transeundum est. Pota hæc, uel in cibis sumpta (ut Dioscorides inquit) uertigines excitat, uisum adimit, oculis caligine offusa, & mentem usqueadeò perturbat, ut in furorem agi uideantur, qui hauserint. Quæ omnia experimento nobis comperta sunt. Quippe cum rusticus quidam magnifici Ioannis à Turri uinitor non longè à Goritiæ arce suas coleret uineas, ligone forte fortuna erutis cicutæ radicibus, secumque domum delatis, pastinacæ radicis loco decoxit, comeditque in cœna unà cum uxore: mox statim (quæ rusticorum consuetudo est) ambo iuere cubatum. Media autem nocte, à somno expergefacti, omni penitus amissa ratione, huc atque illuc per domum in tenebris uagabantur, amentia, & furore ducti: unde adeò caput, faciem, & oculos in parietes percusserunt, ut mane accurrentibus uicinis, partim percussionibus tumidi, partimque effuso sub cute sanguine liuentes, tumentibus admodum oculorum palpebris, horrendam ac monstruosam ostenderent faciem. Vocor ego statim ad curam, percontatisque domesticis, quibus edulijs in cœna uictitassent, reperi hos cicutæ esitasse

Cicutæ uenefica uis.

Historia cuiusdam casus.

tæ eſitaſſe radices, quas paſtinacæ eſſe crediderant. Quandoquidem mihi in propinquam uineam adeunti, oſtenderunt alij locum, ubi ruſticus ille radices effoderat, ibique inueni alias cicutæ radices, quæ iam folia emittere incipiebant. Qua re perſpecta celeriter ad ægros redij, quos quidem non multo pòſt tempore, Deo adiuuante, in priſtinam mentem & ſanitatem reſtitui. tametſi percuſſionum curatio multò longior fuerit, quàm ueneni. Decepta quoque hiſce radicibus eſt ſuperioribus annis quædam nobilis matrona à Coloreto Vtinenſis, quæ cicutæ radices proprio in horto effoſſas toti familiæ decoxit, præbuitque eſitandas carotarum loco. Quinetiam monachum Franciſcanum curauimus, qui pluribus menſibus modò amentia, modò furore agebatur, quòd cicutæ folia hortenſis petroſelini uice piſcium quorundam iuſculis impoſita comediſſet. Caueant igitur omnes, ne in hæc ueniant diſcrimina.

Cicutæ ſumptæ curatio.

Exhibet Aetius, præter Dioſcoridis antidota, cicutam haurientibus apij ſemen, ex uino potandum, aut iridis radicem, aut ſeſeli Maſſilienſe: item nitrum ex aqua copioſiore potum. Totum præterea corpus calefacere conducit, & præſertim præcordia. quamobrem ad uehementiorem motum, ac curſum (ut ipſe inquit) cogendi ſunt ægrotantes. Conciliator tamen theriacam maximopere commendat, duarum drachmarum pondere, ex dictamni decocto potam: aut gentianæ radicem ex uino. Nanque hoc cicutæ uerum eſſe antidotum putat.

Σμίλαξ. TAXVS. CAP. XII.

SMilax, à quibuſdam tithymalum, à Latinis taxus appellatur. frigus uniuerſo corpori, ſtrangulatus, & celerem interitum infert. Cui eadem, quæ cicutæ conueniunt.

Taxi uenefica natura.

TAxus arbor, cuius hiſtoriam ſuperius libro quarto retulimus, ubi & eius plantæ picturam adiecimus, non ſolùm eos perdit homines, qui folia & fructus eſitauerint, uel biberint foliorum ſuccum; ſed etiam (ut aiunt quidam) quadrupedum omne genus, quod præſumptum pabulum non ruminat: cuiuſmodi ſunt equi, aſini, muli, & id genus alia. quanquam ſcribit Plutarchus, tertio ſympoſiorum commentario, Taxum èo tantùm tempore noxiam, quo iam florere inceperit, quòd ſucco ſit maximè prægnans. Dioſcorides libro quarto de taxo agens, inquit. Narbone tam præſentis eſt ueneni, ut ſi qui dormiant ſub ea, aut in eius umbra ſubſideant, lædantur, & ſæpenumero moriantur. Id quod Seſtius (authore Plinio lib. XVI. cap. X.) in Arcadia quoque euenire ſcribit. Vaſa etiam uiatoria ex ea uinis in Gallia factis mortifera fuiſſe compertum eſt: & in Hiſpania lethales eſſe baccas. Prouenit arbor hæc frequens in Tridentinis montibus, præſertim Ananiæ uallis, & Flemarum, ubi ea inter ingentes abietum, picearum, pinorum, & laricum ſyluas, numeroſa conſpicitur. Iis in locis nobis compertum eſt, quòd non modò iumenta, quæ non ruminant, deuorata taxo, moriuntur; ſed etiam quæ ruminant. quandoquidem boues complures uidimus à ruſticis deploratos, qui taxum depaſti fuerant. Quapropter cùm in montanis, ſyluoſiſque paſcuis boues morboſi fiunt, conclamant ruſtici, animaduertendum eſſe, ne Naxum deguſtauerint: ita enim taxum corrupto uocabulo nominant. Nihil minus eius baccæ ijsdem in locis noxiæ ac pernicioſæ deprehenduntur: quippe quòd curauerim ego paſtores, alioſque in ſyluis ligna cædentes, qui ſaporis dulcedine allecti, baccas ipſius comederant. ex quarum eſu non modò in ardentes febres inciderant; ſed & in alui profluuium, adeò ut in maximo uerſarentur diſcrimine.

Taxus utrum calida, uel frigida.

Cæterùm non parum dubitandum uidetur, an inter plantas calidas, uel inter frigidas Taxus ſit reponenda. Dioſcorides quidem, & eius ſequaces omnes exiſtimarunt Taxum eſſe frigidi temperamenti, argumento quòd aſſeruerint, ijſdem remedijs taxi uenenum ſuperari, quibus & cicutæ. Quorum tamen ſententia, omnium pace dixerim, mihi planè non probanda uidetur. nanque amaror, qui cortici, & frondibus ineſt: coma perpetuò uirens, pinorum, abietum, & picearum modo, quibus fronde ſimilis ſpectatur: baccarum tum dulcedo, tum acrimonia quædam: & quòd auiculæ eas depaſtæ nigreſcant; manifeſtè indicant inſignem temperamenti caliditatem. Atque hinc eſt, quòd & febribus, & alui profluuio tentantur, qui baccas eſitarunt, inflammatis eo cibo ſpiritibus, & ſanguine. Verùm quanuis aliquis reſpondere poſſet, accendi in his febres, gignique alui profluuium, ex humorum putredine, quemadmodum in æſtate eueniunt hæc ex frigidorum fructuum eſu: nigrum uerò colorem in auiculis contrahi poſſe non minus à frigido, quàm à calido; ex eo tamen adhuc ſuſpecta & improbanda relinquitur eorum ſententia, quòd frondium, & corticis amaror, baccarum dulcedo, & acrimonia, perpetuoque uireſcens coma, nulla prorſus repugnantia contrarium præ ſe ferant, nempe quòd & febres, & alui profluuia oboriantur potius caloris primùm exuberantia (ut accidit deuoratis anacardijs) quàm humorum putredine. Neque præterea poteſt nigredo illa à frigido pabulo in auicularum pennis ſuboriri: nam ſi frigiditate nigreſcerent, illico perirent. Quandoquidem nimis excedens frigus haudquaquam nigredinem inducit, niſi membris ſimul confectis ac deperditis. At non ita fit ea nigredo, quæ peruſtis humoribus gignitur, quemadmodum accidit Aethiopibus. Hæc ſanè dixiſſe uolumus, ut non quicquam tã celebratorum uirorum authoritati detraherem, neque etiam quòd auſim temerè eorum ſententijs refragari; ſed ut meam in medium proferrem ſententiam, atque ut hæc à nobis proponerentur alijs diſcutienda, & ſtudioſis diligentius æſtimanda.

Nerii malefica natura.

Cæterùm quoniam taxus NERIVM, quod Græci rhododendrum, & rhododaphnen uocant, Mauritani uerò oleandrum, mihi in mentem redegit, cùm ſciam ſcripſiſſe Galenum, & ipſum ſecutos, non modò brutis, ſed etiam hominibus eſſe uenenum; cùmque eo quàm plurimis in locis referta ſit Italia; prætereundum non duxi, quin hîc de Nerio aliquid dicerem. Et quanuis non abſque ratione fortaſſe ſcripſerit Dioſcorides libro quarto, itemque in huius præfatione, quòd Nerij folia & flores, ſi deuorentur, hominibus contra mortiferos ſerpentium morſus præſidia ſunt, atque in hac re ideo poſſit ei fides adhiberi, quòd etiam cantharides dentur potandæ à cane rabido demorſis, & euphorbium ictis à ſcorpione; cùm tamen nec Galenus, nec qui eum ſequuntur, nec Auicenna, cæterique poſteri id probent, aut admittant, Nerium potius dimittendum putarem, quàm cuiquam exhibendum, præſertim quòd alia non deſint antidota, quæ à ſerpentibus demorſis magnopere opitulantur. Nerium igitur, Galeni & Auicennæ teſtimonio, tam potum, quàm in cibis ſumptum, quanuis non largius ingeratur, homines & quadrupedes interficit. Primùm enim intolerabiles excitat anguſtias, intumeſcit inde aluus, & ſubſequitur uniuerſi corporis inflammatio: quòd temperamento calidum ſit, & ſiccum, diſſecans, & exulcerans. Ob

id enim

id enim non tantùm noxam corporibus infert, intra corpus ſumptum; ſed etiam eos afficit, qui in eius umbra ſubſederint, taxi (ut antè diximus) modo. Quinetiam aquæ fluuiorum, & lacuum, in quorum ripis Nerium creſcit, umbra, frondibus, floribuſque deciduis infectæ, nonnunquam in magnum diſcrimen bibentes ducunt. Succurritur noxæ epoto fœni græci decocto, aut deuoratis palmulis, aut uiticis ſemine, aut frondibus, aut hauſto horum decocto. Conferunt & caricæ ex melle, aut ſaccharo aut iulapio ſumptæ. Præterea defrutum, & pinguia, & quæ craſſum dant alimentum auxiliantur, non omiſſis tamen clyſteribus, & uomitionibus, ut in alijs omnibus ſæpenumero dictum eſt. Conuenit & diacaſtoreum (ut Conciliator eſt author) potum duarum drachmarum pondere. Proſunt item iuniperi baccæ eodem pondere. Porrò illa quoque lethifera eſt arbor, quam perperàm quidam Sicomorum appellant, quæ fructus profert loti arboris inſtar, quorum oſſiculis funiculo traiectis, ſuas preces Deiparæ uirgini numerant infimæ gentis mulieres, quæ illos à monachis ſæpe dono accipiunt, quòd in eorum monaſterijs arbor ea frequens reperiatur. Hanc Auicenna uocat AZADARACHT *fen* VI. *quarti uoluminis, ſic inquiens. Folia Azadaracht, quemadmodum & lignum, animalia necant. Tollitur noxa ijs medicamentis, quæ in uniuerſum omnibus ſuccurrunt uenenis. priuatim uerò ijs, quibus & nerij uis exitialis aufertur. Caueant itaque omnes, qui hanc arborem ſuis in uiridarijs alunt, ne fortè imprudenter ſe ipſos, & domeſticos omnes in perniciem agant. Sed ſi aliquis fortaſſe dubitaret hanc arborem non eſſe Azadaracht Auicennæ, fidem illi manifeſtam faciet Andreas Bellunenſis, qui in Arabicorum nominum interpretatione, ita eſſe apertè declarat.*

Nerij ueneni curatio.

Azadaracht arboris uenenũ, & remediũ.

Καρπάσου ὀπός. CARPASI SVCCVS. CAP. XIII.

EPotus carpaſi ſuccus ſoporem, citamque ſtrangulationem adducit. Adiuuantur autem qui hauſerunt, epotæ cicutæ remedijs.

QVódnam hodie plantæ genus nobis Carpaſum dici poſſit, omnino fateor me ignorare: nec quenquam reperiri crediderim in Italia, qui plura quàm nos de Carpaſo referre poßit. Quandoquidem etſi hîc inter uenenatas plantas illud deſcripſerit Dioſcorides; nuſquam tamen in præcedentibus libris quicquam de Carpaſo retulit, quemadmodum nec poſteri tam Græci, quàm Arabes, ex quo coniectari poſſit, quidnam antiquis fuerit Carpaſum. Hoc Paulus Dioſcoridem ſecutus lib. V. *carpeſiam uocat. Quamobrem credidere nonnulli carpaſum, carpeſiam, & carpeſium, de quo primo libro latius diximus, unam, & eandem eſſe plantam. Sed uanam prorſus horum ſententiam eſſe arbitror. Siquidem à nemine poſteritatis memoriæ proditum inuenitur, deleteriam uim ullam carpeſio ineſſe, uerùm eandem (ut Galenus, & Paulus teſtantur) quæ ipſi phu. quinimo ita aduerſus uenena commendari compertum eſt, quòd Quintus carpeſium cinnamomi loco in theriacam addere non dubitauerit, quòd tantum id præſtare exiſtimauerit, quantum poteſt laudatißima caſſia. Verùm ſi quis fortaſſe aſſereret opocalpaſum, de quo ſcribit Galenus, dum probatißimæ myrrhæ notas expendit, libro primo de antidotis, & opocarpaſum hoc loco à Dioſcoride deſcriptum unum & idem eſſe medicamentum, is meo quidem iudicio, rem (ut aiunt) acu tetigiſſet, quòd opocalpaſum Galeno mortiferum omnino ſit & lethale. Licet idem Galenus non opocalpaſi, ſed ὀπῶ καρπάσου, hoc eſt, ſucci carpaſi mentionem faciat tum libro primo de compoſitione medic. localium, ubi ex Archigene ea recenſet medicamenta, quæ capillos criſpos reddunt: tum etiam lib.* V. *de compoſitione eorundem in quodam molari emplaſtro. Cæterùm cùm huius uſus, & notitia apud omnes penitus exoleuerit, non eſt cur alia à nobis fruſtrà de eo ſit inſtituenda curatio.*

Carpaſi, & opocarpaſi conſideratio.

Vana quorundam opinio.

Σαρδονία πόα. SARDONIA HERBA. CAP. XIIII.

SArdonia ranunculi herbæ generi aſſignatur, quæ ueſcentibus mentem adimit, & quadam neruorum diſtentione labia in rictum contrahit, ut riſus ſpeciem præbeant. à qua quidem affectione, de Sardonio riſu adagium in uulgus infauſto omine manauit. Poſt uomitum peculiariter conuenit aqua mulſa & lac, liberaliùs epota: irrigatio, perunctioque à pinguibus medicamentis, totum corpus excalfacientibus: in calidam aquam, oleumque deſcendant, ſed tum multum perfricare, & inungere expedit. & in ſumma, curam omnem, quæ conuulſioni neruorum adhibetur, exequi oportet.

QVòd inter Ranunculi genera ea annumeretur planta, quæ à Sardinia, ubi plurima naſcitur, nonnullis uocatur herba Sardonia, abunde docuit Dioſcorides libro ſecundo. Tradidit huiuſce curationem Aetius lib. XIII. *qui præter ea medicamenta, quæ huic curationi à Dioſcoride redduntur, declarat quibus auxilijs hoc conuulſionis genus priuatim curari debeat. Quippe cùm diuerſa ſint conuulſionum genera, diuerſa etiam expoſcunt remedia. Præfert tamen caſtoreum in puluerem contritum aut per ſe, aut è dulci uino potum. Cæterùm, ut Conciliator eſt author, adiuuantur qui hauſerint Apium riſum (ſic enim Sardoniam herbam appellauerunt Mauritani) uino dulci potentiq; adeò largè epoto, ut inde ebrij facti diutius dormiant: item meliſſophylli ſucco, ex aceto ſumpto: is enim, ut idem ait, Sardoniæ herbæ uerum ac ſingulare eſt antidotum. Sed quoniam (ut Dioſcorides prodidit) in hac cura, balnea, & laconica admodum proſunt, ea utique paranda ſunt medicamentorum decoctis, quibus uis inſit excalfaciens, tum etiam deſiccans, & quæ propria facultate neruos tum roborent, tum iuuent. Cuiuſmodi ſunt, ſtœchas, hyſſopum, ſaluia, ruta, betonica, chamæpitys, amaracus, origanum, calamintha, pulegium, dictamnum, anthemis, ſatureia, acorum, Syriaca & Celtica nardus, aſarum, phu, cyperus, roſmarinus, & id genus alia. Ad hæc præſtat inungere occipitium, ceruicem, & uniuerſam ſpinalem medullam, ſuſino oleo, aut è caſtoreo, aut è terreſtribus lumbricis, aut è coſto, aut ex hyperico, aut uulpino, aut unguento aragone, aut agrippino, aut denique alijs his ſimilibus.*

Sardoniæ herbæ uenenum, eiusque curatio.

Ὑοσκύαμος. HYOSCYAMVS. CAp. XV.

HYoſcyamum potum,aut comeſum,ſimilem ebrijs abalienationem mouet: ſed facilè medicamentis cedit. Auxiliatur aqua mulſa copiosè data,lacq́ue,præſertim aſininum: ſi id deſideratur, caprillum,uel bubulum, uel aridarum ficuum decoctum. Faciunt ad id etiam nuclei pinei,aut cucumis ſemen ex paſſo ſumptum, & uinum ſalſum, cum adipe ſuilla recenti, paſſoque: itidem urticæ ſemen,aut nitrum ex aqua, & intubus erraticus, & ſinapis, & naſturtium, radix, cepa, & allium: & hæc ſingula cum uino ſumantur. Poſtea ſinendi quieſcere, quemadmodum qui uinum biberunt,ut excoquant.

Hyoſcyami uenenoſa uis.

SVccurritur facilè Hyoſcyami noxiæ, cuius hiſtoriam cum Dioſcoride tradidimus libro quarto,ubi eius quoque effigiem dedimus,ſi antea,quàm uenenoſa uis inualeſcat, ſuperetq́; corporis uires,conferentia propinentur medicamenta. Sed præter indicia,quæ epoto,uel comeſo hyoſcyamo à Dioſcoride aſſignantur, alia plura eidem reddidit Aetius libro XIII. *nempe quòd inſequatur iactatio corporis cum diſtortione: quibus ſuccedit exolutio,animi deliquio ſimilis,oculorum rubor, pruritus,deinde tremor: præterea omnino delirant ægri, & putant ſe flagris corpore cædi. Proinde meritò Ananienſes hyoſcyamum uulgò uocant Diſturbio, utpote quod mentem,& omnes corporis ſenſus diſturbat. Meminit utriuſque hyoſcyami inter deleteria pharmaca etiam Auicenna,ſic inquiens. Epoto hyoſcyamo albo, oſſium compagines luxantur,lingua in abſceſſus tranſit, ſpumat os,caligant & ruſeſcunt oculi, ſpiritus difficulter redditur. Hinc fiunt uertigines, ſurditas,gingiuarum,& totius corporis pruritus: ebrietas,amentia, furor,comitialis morbus,uocisq́; diuerſitas: nam quandoque rudunt affecti aſinorum mulorumq́; more,& equorum modo hinniunt. A` nigro autem corporis extrema confrigeſcunt,obtenebrantur oculi,oboritur delirium,atque adeò conſtringitur pectus,ut impedita prorſus reſpiratione, ſuffocentur, conuellanturq́; ægrotantes. Verùm hæc omnia cicutam facere tradiderunt Dioſcorides, & Paulus. Quo fit,ut ſuſpicari liceat, in hoc cæcutiſſe,erraſſeq́; Auicennam,quemadmodum & in alijs quàm plurimis ſimplicibus medicamentis,quorum nomina ab eo ſæpenumero confunduntur. Cæterùm in albi hyoſcyami curatione idem Auicenna præfert cæteris medicamentis theriacam, & Mithridatis antidotum. Sed ijs,qui nigrum hauſerint,poſt uomitum & clyſteres meracum præbet potandum: quin & bubulum lac, abſinthium,caſtoreum,rutam,laſeris lacrymam,baccas & folia lauri, defrutum, urticæ ſemen,magudarim,cardamomum,& ſtyracem: ſed quæ ſingula ex uino ſumantur. His præterea addit mori radicis decoctum,& opobalſamum ex lacte potum. Ad hæc inſuper farinam triticeam uino ſubactam, emplaſtri modo uentriculo utiliter imponi promittit. Sunt porrò ex recentioribus nomine præclaris, qui longum piper in hoc magnopere commendant, atque etiam piſtacia largius manducata,cæteris præferunt antidotis.*

Auicennæ erratum.
Hyoſcyami utriuſque curatio.

Μανδραγόρας. MANDRAGORA. CAP. XVI.

MAndragora ſi bibatur, confeſtim ſopor inſequitur, exolutio, ac uehemens ueternus, nihil temerè diſtans à lethargo. Cui,antequàm aliquid ex ijs accidat, uomitus & aqua mulſa proderit: poſtea nitrum, & abſinthium, ex uino dulci, aut paſſo ſumantur. caput roſaceo, & aceto perfundatur. Proficit excitatio,& motus corporis, & olfactus eupatorij, & piperis, ſinapis,caſtorij,& rutæ, tritorum in aceto: & liquidæ picis, & odor è lucernarum exuſtione, & extinctu. Quòd ſi ægrè ij reuocentur, ſternutamenta mouere, alijsq́ue communibus auxilijs uti conueniet.

Mandragoræ uenefica natura.

QVandoquidem Mandragoræ hiſtoriam latius proſecuti fuimus libro quarto, ubi utrunque eius genus depinximus; ideo nunc tantùm indicia primùm,& accidentia referam,quæ ab epotis uel deuoratis eius tum radice,tum fructu euenire ſolent: deinde horum curationem aggrediar. quoniam ſi diutius malefica uis ſerpere,augeriq́; negligenter dimittatur, nullis adhibitis remedijs,facilè ij qui hauſerint, emori poterunt. Quamobrem dixerim, Aetium ſecutus, eam uix fallere bibentem,aut comedentem poſſe,quòd odore ſit admodum graui, ac nauſeabundo, amaro iniucundoq́; guſtu. Certa itidem copia,& menſura ad lædendum requiritur. De cætero uerò moleſtias quidem facit, ſed ſerius interimit. Huius potu facilè ægrotantes (ut Dioſcorides inquit) in ueternoſum ſoporem delabuntur: quin & ſegnes,& languidi,& triſtes,et exoluti fiunt,adeò ut clamoribus,ac torſionibus excitati,repentè rurſus tanquam amentes recidant. Remoueri noxam ſcribunt, præter ea quæ Dioſcoridi produntur,coriandri ſemine,aut pulegio ex calida aqua, aut alui deiectione cum deiectorio medicamento,quo ad ueternoſos utimur. Quòd ſi à uomitu,qui malè habent,non excitentur à ſomno, origanum potandum ex frigida, tanquam expertiſſimum medicamentum offerri uolunt. Proſunt item acria clyſmata,frictiones aſperis linteaminibus in totum corpus extenſæ: cucurbitulæ ignis flamma appoſitæ tum occipitio,tum ſcapulis,tum etiam natibus: fibulæ extrema corporis membra torquentes: quin & ſternutamenta,quæ ueratri albi puluere naribus indito cienda ſunt: & ſeptica medicamenta ueſicas excitantia,ut cantharides,& ranunculus,occipiti,& poſt aures emplaſtri modo impoſita,maximopere auxiliantur. nanque hæc omnia ualentiſſimè reuocant,quæ cerebro officiunt. Porrò animaduertendum eſt, quòd iubet Dioſcorides ægrotantium caput ad repellendum uapores eò petentes,roſaceo,acetoq́; perfundi. Id quod etiam Galenus lethargicis commendaſſe uidetur lib. XIII. *methodi medendi. Sed hoc certè,ſi quis rem accuratè expendat, rationi refragari deprehenditur. Vnde nil mirum,ſi Paulus, Aetius, Alexander Trallianus,& alij,qui Galeni ueſtigia ſequuntur, cùm rectè nouiſſent ueternum morbum à frigidis tantùm humoribus prouenire, & roſaceum cum aceto illi haudquaquam conuenire, quòd magis refrigerare ualeant, caſtorium, chamæpityn, pulegium, calamintham, ſerpyllum, thymbram, & thy-*

Mandragoræ noxæ remedia.

Roſaceum utrum hic conueniat.

& thymum huic medicamento addiderint,ne eo solo admoto, morbum fouerent, atque demum ægris mortem adferrent. Verùm enimuero putandum est, Galenum rosaceum ex aceto tantùm imponere,ubi frigidus humor, quo ueternus excitatur,bili(ut plerunque accidit)fuerit admistus,quæ tamen bilis maxima ex parte in ipso duntaxat morbi principio uexare solet: nam cùm tenuis sit,facilè resoluitur,& superatur à frigido. Hinc itaque quisque expendere & cognoscere potest, an ijs,qui à deuorata mandragora ueternosi fiunt,purum illud medicamentum ex rosaceo,& aceto admouere liceat,nullis additis excalfacientibus,cùm(ni fallor)ab assumpta mandragora caput nullo afficiatur calore. Ad hæc tametsi mandragoræ poma matura comedantur à nonnullis detracto semine,citra ullam prorsus molestiam; immatura tamen, & cum semine deuorata,mortifera sanè inferunt symptomata. Siquidem exoritur intolerabilis ardor,qui uniuersam corporis superficiem adurit: lingua,& os arescunt, quam ob causam ore perpetuò hiante cernuntur affecti,frigidum trahentes aerem. Quibus nisi illico succurratur,conuulsi pereunt: contrà uerò facilè liberantur,si statim hauserint,quæ opem ferre possunt. Id autem commodè,& efficaciter præstat Andromachi theriaca,ex aqua pota: quippe hæc sola momento omnem aufert molestiam. Curantur(ut Conciliator inquit)qui huiusce radicem,uel pomum,uel succum sumpserint, unius tantùm diei inedia, si tamen subinde præstantissimum meracum uinum largiùs bibant ægri, & acetum olfaciant, cui admistum sit castoreum. Sed horum omnium peculiare scribit esse antidotum domestica radix triduo cum pane, & sale deuorata. Cæterùm cùm mandragoræ poma METELLAS NVCES *quas uocant,mihi in memoriam reuocauerint, quam historiam superius libro primo descripsi, sciuerimque non modò,si edantur,suapte natura canes necare,sed etiam homines,cùm nihil de his, quod extet,posteritatis memoriæ prodiderit Dioscorides,nec antiquorum cæteri, non alienum duxi hoc loco earum indicia referre, atq; etiã medicamenta commemorare,quæ harum ueneno opitulantur. Eæ nuces igitur cùm intus in corpus sumuntur,uertigines,& faciei ruborem inducunt: quin & oculorum caligines,temulentiam, inexpugnabilemque somnum: postremò oboritur frigidus sudor,uicinæ mortis præsagium. Auxiliatur noxæ excitatus pluries uomitus aqua calida,& oleo: post uomitum datur conuenientissimè butyrum,& uinum meracum copiosum,additis pipere,pyrethro,lauri baccis, cinnamomo, & castoreo. Prodest,& ægrotantium extremas corporis partes,nempe manus,& pedes calida aqua fouere, ac inde frictionibus rudi linteamine factis calorem in uniuersum corpus excitare: cum eo tamen, ut subinde balanino, aut costino oleo perungantur affecti. Præstat item exercitatio,proinde ad celerem gressum cogendi sunt, ut uniuersum corpus incalescat: & pinguibus postea cibis,dulcique uino refocillandi. In summa & his ea maximè conueniet curatio, quam epotum requirit opium,de quo proxima commentatione differemus.*

Metellarum nucum ueneficium,& remedia.

Μηκώνειον. MECONIVM. CAP. XVII.

EPoto papaueris succo, quem meconion uocant, consequitur ueternus cum perfrictione, & pruritu uehementi, ita ut sæpe inualescente ueneno, tanta erumpat prurigo, ut hominem excitet: corpus id medicamentum olet. Post citatam oleo uomitionem, acres clysteres auxiliantur, acetumque mulsum cum sale potum, aut mel cum rosaceo calido: merum cum absinthio aut cinnamomo copiosum, aut calidum per sese acetum: nitrum ex aqua, & origanum cum lixiuia aut passo: & rutæ syluestris semen cum pipere, uino, & panace: piperque cum castorio, & aceto mulso, uel cum saturei æ aut origani decocto cum uino. Hi olfactilibus excitandi: & ob enatam pruriginem in balneas descendant, & foueantur. Post lauacrum prodest iurium pinguium usus, cum uino, aut passo: medulla etiam ex oleo pota.

Μήκων κερατῖτις. PAPAVER CORNICVLATVM. CAP. XVIII.

QVod corniculatum papauer appellant,& potu, & cibo eadem inferre consueuit, quæ papaueris succus: nec alijs expugnatur auxilijs.

INgratus opij odor,perinde atque mandragoræ,facilè obstat,ne in cibis,aut medicamentis inferi possit, quin ueneficium pateat gustantibus,præsertim cùm necem non inferat,nisi certa quadam sumatur quantitate. Quamobrem rarò contingit,ut homines uenefici opio utantur,ubi quenquam ueneno tollere uolunt,nimirum ueriti ne fraus odoris grauitate deprehendatur. Tametsi quandoque accidat,aut fortè medicorum imperitia,aut pharmacopolarum negligentia, ut ebibitis medicamentis,quibus opium admistum sit largius quàm par sit,sumentes in ea incurrant discrimina, quorum meminit Dioscorides. Atque illa quoque sequantur,quæ in suis alexipharmacis Nicander ijs uerbis repræsentauit. Animaduerte, inquit, è sumpto papaueris in capite suo semina gerentis liquore dormientes: nam illi in summa corporis cute frigent: nec oculi eis aperiuntur,sed enim palpebræ eorum immobiliter colligantur,eque labore eo,odoratus sudor distillat unà collectus, adeoq; ipsum corpus pallescit ac labia ardent,eq; genis nexus demittunt, id est flaccidæ maxillæ sunt. Languidus item & frigidus è gutture anhelitus expirat: sæpe & liuidus unguis,uel obtortus nasus mortem non procul abesse nunciant, ipsique oculorum,qui in caua recesserunt,radij. Nicandro subscribit Aetius lib. XIII. *ubi sic inquit. Quando uoluntariè meconium aliqui biberint,siue id manifestare uoluerint,siue uolentes non possint, his cognoscentur indicijs. Sequitur enim eos, qui opium acceperunt,in somnum grauem collapsio cum frigiditate & pruritu intenso, ut aliquando ob ipsum excitentur: odorque opij per totum corpus effertur, & exhalat: inferior maxilla laxatur, tumescunt labra, irruit singultus, distorquetur nasus, pallor adest, liuor unguium, præcordiorum diuulsio, respiratio parua, & frigida, oculorum offuscatio, & ad postremum mortifera conuulsio. Hæc de notis, quæ opium sumptum consequuntur. Quibus ualentissimè illa remedia auxiliantur, quorum hic meminit Dioscorides. neque enim plura apud posteriores Græcos reperi. Auicenna autem*

Opii ueneficæ natura.

Opii ueneni curatio.

præfert laſerpitij lacrymam,& caſtoreum. Sed præſtantiſſimum dicit eſſe medicamentum,theriacam,ſagazeneam, & Mithridatis antidotum ex uino potum. Excitandi etiámnum ſunt ægrotantes ſternutamentis, fibulis, frictionibus, odoramentis, nempe moſcho,caſtoreo,laſere,ambaro,naribus inditis, quin & ſulphuris fumo. Succurritur conuulſioni,ſi uniuerſum corpus perungatur ſuſino oleo,ac etiam coſtino,alijsque remedijs,quorum in præcedenti capite meminimus. Verùm longè omnium potentiſſimè proficit antidotus noſtri uſus,ſcilicet quinta eſſentia theriacalis, de qua ſuperius in præfationis commentatione diximus,quòd præſentaneo remedio non modò his omnibus opituletur ;ſed etiam omnibus in uniuerſum uenenis,quæ frigiditate nimia interimunt. Nec aliter curantur,qui corniculatum papauer deuorauerint.

Φαρικόν. PHARICVM. CAP. XIX.

QVod Pharicon uocant, ſapore ſylueſtre nardum imitatur. Reſolutionem neruorum potum adfert, cum conuulſione & delirio. Oportet autem poſt uacuationes uinum abſinthiten potui dare, cum cinnamomo, aut myrrha,aut nardo gallico, quod ſerinen aliqui uocauerunt: aut ſpicæ nardi duas drachmas,& myrrhæ totidem obolos,cum paſſo: aut irim cum croco ex uino: deraſúmque caput illinire hordeacea farina cum aceto,& trita ruta.

Pharici ueneni conſid.

NOn equidem hactenus apud quenquam ſcriptorem conſequi potui, quid Pharicum antiquis fuerit, an ſimplex, aut compoſitum medicamentum. Quin neque etiam certò inuenire licuit, unde id nomen traxerit, cùm uaria ſit de nomine eius apud authores ſententia. Porrò is, qui in Nicandri alexipharmaca ſcholia ſcripſit, hæc protulit. Praxagoras memoriæ prodit pharicum lethale medicamentum ſic uocatum à Pharico uenefico quodam Cretenſi, qui hoc reperit. Sunt qui primum Pharis Arcadiæ repertum uelint: appellant autem etiam Medicum. Nec deſunt qui in Theſſalia in Pheris, alij Lacedæmone, quòd ibi fortaſſe proueniat. hæc ille. Cæterùm cùm iam id meritò deperditum ſit,neque hoc tempore à nemine, quod ſciam, cognoſcatur,ſuperfluum ſanè eſſet plura de eo ſcribere: nam inſtitutum noſtrum non eſt, in re incerta diutius immorari.

Τοξικόν. TOXICVM. CAP. XX.

TOxicum ex eo nominari uidetur, quòd barbarorum ſagittæ eo illinebantur. Qui biberint, labiorum,& linguæ inflammatione torquentur. Incoercitus furor uarias ijs imagines obuerſat: quare uix medicinæ locus eſt, raróque qui hauſerunt, euadent. Vinculis ergo cohibendi, aut uinum dulce cum roſaceo bibere,& reuomere cogantur: rapi ſemen bibendum cum uino. Priuatim ijs conuenit quinquefolij radix, & hircinus ſanguis, aut caprillus, eodem modo ſumptus: roboris, fagi, aut ilicis cortex cum lacte tritus: malaque cotonea trita eſſe,aut cum pulegio,& aqua bibere,conueniet: amomum & balſami ſemen ex uino. Sed qui periculis defuncti ſunt, diu lecticis decumbunt: & ubi ſurrexere, ſtupidi reliquum uitæ tempus degunt.

Toxici conſid.

Manardi opinio reprobata.

QVid antiquis fuerit Toxicum,quo Barbari ſagittas inficiebant, ut ijs uulneratos inimicos haud dubiè perderent,nec à Dioſcoride, nec ab alio aut Græcæ,aut Arabicæ familiæ authore memoriæ proditum eſſe, mihi hactenus compertum eſt. Ideoque difficilè admodum fuerit decernere an Toxicum hodie ſit,uel cognoſcatur in Europa, cùm propriè hi Barbari antiquis dicantur,qui Troglodyticam Aethiopiæ regionem incolunt,apud quos fortaſſe tantùm naſcitur. Verùm enimuero putauerunt quidam,ut Manardus Ferrarienſis uir noſtræ ætatis celebris, id antiquis fuiſſe Toxicum, quod Arabes Napellum uocant. Quæ quidem ſententia non omnino ijs uidetur refellenda,qui plura de Toxico non inueſtigarunt. quandoquidem (ut Auicenna eſt author) non defuere,qui ſagittas napello inficerent: conſtatque napellum haurientibus linguæ, & labiorum inflammationem excitari,& raros admodum eſſe ſumentes,qui euadant: id quod omnes Græci toxico adſcribunt. Ad hæc cùm aſſerat Auicenna,quòd ſiqua cura cum toxico adhiberi poſſit, ea fiat uomitionibus, hauſto antea rapi ſemine,& ſumptis ſubinde glandium putaminibus,hoc omnino illorum opinionem auget. Siquidem Dioſcorides quoque ijs, qui toxicum hauſerunt, rapi ſemen ad ciendum uomitum ex uino potandum præbet, ac deinde quercus, fagi, aut ilicis corticem, arborum nimirum, quæ omnes glandes proferunt. Quæ ſanè omnia facilè ad credendum trahunt Græcorum toxicum,& Arabum napellum unum & idem eſſe uenenum. Sed diligenter rem expendentibus contrariæ profectò ſeſe offerunt rationes. etſi enim ex notis prædictis toxicum,& Napellum unum & idem eſſe uideantur; tot tamen aliæ habentur notæ, quæ alterum ab altero diſcriminant, & contrarium arguunt, ut aliter exiſtimandum non ſit, quàm quòd deleteria hæc medicamenta plurimùm inter ſe diſsideant. Nam nuſquam, quod legerim, tradidere Mauritani eos,qui Napellum hauſerint, in tantum furorem agi, ut uinculis ſint coercendi, quemadmodum eos, qui toxicum deuorauerint. Equidem illud pro certo teſtari poſſum, quòd Corſi illi latrones, ſicarijque nequiſsimi, quorum hiſtoriam libro quarto prodidimus, cùm de aconito diſſereremus, quanquam ab aſſumpto Napello ea omnia dederint indicia, quæ ab Auicenna napello aſſignantur; in nullum tamen furorem adducti fuere, neque ullum etiam ſenſere delirium. Præterea Auicennæ, noſtróque teſtimonio, qui experimentum uidimus, epoto Napello, oculi exterius prominent, oboriuntur uertigines, animi defectus, & ingens crurium imbecillitas. Quorum tamen ſymptomatum nihil de toxico agens meminit Dioſcorides. Quinetiam (ut ipſe perhibet Auicenna) qui Napelli pericula euadunt, plerunque aut ad hecticam febrem, aut ad tabem, aut ad comitialem morbum deſciſcunt. id quod toxicum ſumentibus non euenit: horum ſiquidem qui ſuperuixerint, ſtupidi tantùm reliquum uitæ tempus ducunt. Ex his itaque omnibus liquidò apparet, quòd hæc inter ſe maximè differunt. Longè enim

ge enim sæuiora sunt Toxici incommoda, quàm Napelli, ut abunde constat ex Nicandro in alexipharmacis, ubi Toxicum descripsit ijs notis. Protenus etiam lethalis toxici dolorem, & malum abigere discas, quando suis cruciatibus hominem comprehenderit. Lingua eius, qui Toxicum hauserit, infernè crassior redditur. Sed labia intumescentia, os planè pondere suo degrauant, ac aridum prorsus sputum regerit, inferiorique parte gingiuæ diffunduntur, & è suis stationibus mouentur. Sæpe etiam cordi stuporem, iniecit, omnisque sensus consternatus est, sontico isto malo perturbatus. Ac laborans eo, & balat, & mugit, innumeras nugas fabulasque præ insania edens: ac sine intermissione dolens, uehementer uociferatur, instar hominis, cui caput, totum corpus compingens, ense amputandum sit. Vel quemadmodum craterifera sacras res tractans ipsa Rheæ sacerdos, nona mensis publico appropinquans itineri, longum ore suo rumorem, & clamorem edit, quem horrendum in montanis latratum audientes sibi metuunt. Sic ille rabie, mente sua turbatus errans eiulat, ac lupi instar fugitiuè ululat, obliquisque pupillis taurino more inspiciens, album dentem acuit, dentibusque suis despumat. hactenus Nicander. Cæterùm differunt toxicum, & napellus in curandi quoque ratione. Toxicum nanque Dioscoridi curatur rosaceo ex passo poto, quinquefolij radicibus, caprillo, & hircino sanguine, cotoneis malis, amomo, & balsami fructu. Auicenna uerò Napello succurrit cum uini potu, butyro, moscho, capparis radice, & eo denique mure, qui napelli ipsius radices depascitur. quæ utique medicamenta omnia ab ijs admodum discrepant, quæ in Toxici curatione commemorauit Dioscorides: quem tamen penè ad uerbum reddidit Auicenna in cæteris uenenorum auxilijs. Hæc igitur apertissimè ostendunt, conuincuntque Napellum & Toxicum esse diuersa uenena. Nec illa obstant sententiæ nostræ, quæ superius in Manardi fauorem adduximus. quandoquidem (ut facilè colligi potest ex uniuersa huiusce libri materia) alia etiam habentur uenena, quæ quòd eadem excitent accidentia, & paribus curentur antidotis, uidentur unam, & eandem rem esse, cùm tamen longè diuersa cernantur: cuiusmodi sunt mandragora, opium, hyoscyamus, corniculatum papauer, & id genus alia. Sed ut iam de Toxico meam in medium proferam sententiam, eum haudquaquam falli crediderim, qui dixerit, id esse Auicennæ Toxicum, quod idem Tusom appellat. Nempe quòd afferat eo epoto labra, & linguam inflammari, sequi delirium, & incoercitum furorem. quæ propria toxici sunt indicia. Attamen hoc uidetur illi omnino fuisse incognitum. quod nec minus fortasse Dioscoridem latuit. Nam si toxicum nouisset Dioscorides, eius certè historiam libro quarto silentio non dißimulasset, ubi de cæteris mortiferis disseruit medicamentis. Illud porrò indicium quodammodo facit, Mauritanorum tusom esse Dioscoridis toxicum, quòd nomen illius licet corruptè, ab hoc Arabes traxisse uideantur, quasi toxicon tusom nominauerint. Verùm cùm toxicum de NAPELLO loquendi nobis occasionem dederit, non alienum fuerit, ut nostrum sequamur institutum, hoc loco eius tum uenenum, tum remedia describere, præsertim cùm nascatur in Italia. Napellus itaque, ut Mauritanorum testantur monumenta, & nostra adstipulatur experientia, si potu uel cibo in corpus ingeratur, sæua statim adfert discrimina: nempe illico labia inflammantur, & adeò intumescit lingua, ut exeri extra dentes, & oris amplitudine capi non possit: oculi item pariter intumescunt, ita ut promineant: uertigines, & animi deliquia frequentissimè inuadunt, & crura imbecillitate affecta immobilia redduntur: subinde uniuersum liuescit corpus, intumescitque, & confestim malo occupatur habitu. Quo fit, ut breui temporis spatio, qui sumpserint, miserabiliter intereant. Sed id mirum non est: quippe quoniam tanta est huiusce lethiferi ueneni uis, ut nisi statim proprijs antidotis succurratur, nullis subinde expugnatur medicamentis. Imò quanuis etiam in ipso principio ualentiora dentur remedia; pauci tamen superuiuunt, qui aut hectica febri (ut diximus) aut tabe, aut comitiali morbo tandem non conficiantur. Succurrendum igitur illico fuerit, excitatis prius uomitibus (ut Auicenna inquit) epoto rapi, aut napi semine. Prodest deinde butyrum bubulum coctum, & sæpe ac largè cum uino sumptum: item glandium putaminum decoctum ex uino potum. Auxiliatur diambari, & diamoschi puluis: quin potius ambarum & moschus præ cæteris per se, & cum Lemnia terra, ex uino pota. Quòd si hæc non proficiant, nihil sanè præterea sperandum relinquitur, quòd parùm, uel nihil poßint in huiusce ueneni noxa theriaca, & Mithridatis antidotus. Proinde dicebat Auicenna, theriacam Napello non prodesse, nisi certo tempore, & termino. Faciunt ad hoc & capparum radices, quòd dixerint quidam antiquorum, has uerum Napelli esse antidotum. Conciliator smaragdi puluerem duarum drachmarum pondere magno remedio ex uino potandum pollicetur. Sed hoc dari tantùm potest Pontificibus, Imperatoribus, Regibus, alijsque opulentis principibus. quandoquidem parua, uel nulla est adhibenda fides pretiosorum lapidum fragmentis, quibus hac ætate seplasiæ utuntur. Ad hæc recentiores ferè omnes, qui uenenorum materiam pertractarunt, Auicennam secuti, uerum securumque Napelli antidotum putant murem quendam, qui Napelli radices depascitur. Hunc uidimus nos, cepimusque in quibusdam altioribus uallis Ananiæ montibus. Sed non omnibus datur ipsum inueniendi, uenandique modus: ad hoc nanque multa patientia, & uigilantia opus est. Quamobrem mihi mirum non est, quòd scripserit quidam recentiorum clarissimus, magnificum quendam uirum ac principem, philosophum tamen, & medicum, cùm diu hos mures quæsiuisset, neque eos inuenire potuisset, ut demum suum conficeret antidotum, horum uice magnas quasdam cepisse muscas, quas folijs, & floribus Napelli uictitare obseruauerat. Eo autem antidoto, quod constabat ex prædictis muscis numero uigintiquatuor, uncijs duabus Lemniæ sphragidis, & pari pondere baccarum lauri, atque Mithridatis antidoto, omnibus oleo & melle sufficienti exceptis, admirandos fecit effectus, non solùm aduersus Napelli uenenum, quod ut periculum faceret, diuersis dederat animalibus, & ipsemet experiundi antidoti gratia sumpserat; sed etiam in omni alio ueneno. Sed quid dicam (si tamen licet sine uitio suaquenque laudibus efferre) de admiranda ui olei nostri de scorpionibus, cuius componendi rationem tradidimus in præfationis huius libri commentatione, cùm à tam sæuo exitialique ueneno, qui biberint, breui admodum tempore liberentur, eo tantùm exterius inuncti? nihil certè aliud, nisi quòd aduersus hoc uenenum, & cætera quæ uiscera non erodant, sicut & uenenosorum omnium morsus & ictus, inter omnia remedia (pace aliorum dixerim) id primum sibi locum uendicat. Vbi enim uehementissima, ferociaque fuerint uenena, singulis horis inungi postulat: ubi uerò minus uehementia, minusque sæua fuerint, interposito trium horarum spatio, pluribus continuis diebus. Inungi autem debet non modò cordi ad sinistram mamillam; sed temporum quoque, manuum, & pedum arterijs.

Toxici notæ ex Nican.

Napelli uenenum, eiusque remedia.

Ἰξίας. IXIA. CAP. XXI.

Ixia, quæ ulophonon appellatur, inter potandum aliquid ocimo simile gustu & odore redolet: uehementem linguæ inflammationem excitat: mentem mouet: omnes excrementorum exitus supprimit: strepitum cum animi deliquio ciet: ijsque intestina latrant, nec egeritur quicquam. Post uomitionem aluumq; resolutam, auxilium præstat aqua, in qua absinthium maduerit, ex uino largiore, aut aceto mulso pota: rutæq; syluestris semen, aut laseris radix. item tragorigani decoctum, cum aliquo supra dictorum, aut lacte, aut resina terebinthina, aut nardo, aut castorio, aut laserpitio, quorum singuli oboli conueniunt. quin & nuces iuglandes ex uino, cum resina castorio, & ruta tritæ, ita ut singula drachmæ pondus æquent. Itidem chamelææ, aut thapsiæ, aut absinthij succi sicilicus cum aqua mulsa, & acetum calidum potum.

Ixiæ uenefica natura.

Etsi Ixiæ nomenclatio utrique chamæleoni sit communis, quòd ambo gummi uisco simile proferant, Ixia tamen dubio procul nil aliud designat hoc loco quàm nigrum Chamæleonem. Siquidem id apertissimè declarant plantarum uariæ appellationes, quæ Dioscoridi ascribuntur, ubi sic legitur. Chamæleo niger, quem quidam ulophonum, alij Ixiam, nonnulli Cynoxylon uocant. Quæ uerba adeo rem claram faciunt, ut ab hac sententia discedere nequeant. At si sycophanta quispiam adeo fuerit impudens, ut nomenclationes illas tãquam Dioscoridi adulterinas reijciat, addam non ob id esse fabulosas, Quòd si adhuc recalcitrabit, Plinium illi in oculos obijciam. Quippe qui libro XXII. cap. XVIII. ita de nigro Chamæleone scriptum reliquit. Ex nigris Chamæleonibus aliqui marem dixere, cui flos purpureus esset, & fœmina cui uiolaceus. Vno nascuntur caule, cubitali, crassitudine digitali. Radicibus eorum lichenes curantur, cum sulphure, & bitumine unà decoctis, commanducatis uerò dentes mobiles, aut cum aceto decoctis. Succo scabiem etiam quadrupedum sanant, & ricinos canum necant; Iuuencas quoque anginæ modo: Quare quibusdam Vlophonum uocatur, & Cynozolon propter odoris grauitatem. Ferunt & hæc uiscum ulceribus utilissimum. Omnium autem generum eorum radices scorpionibus aduersantur. hactenus ille. His itaque me satis comprobasse arbitror Ixiam chamæleonem esse nigrum. Quare apertissimè hallucinatur impudentissimus ille, qui Ixiam contendit plantam esse ab utroque chamæleone differentem, nempe eam ipsam, quam Theophrastus libro sexto, cap. quarto de plantarum historia, Ἰξίνην appellat. Deprehenditur error & impostura non ex his modò quæ diximus, sed etiam ex ipsius Theophrasti historia. Siquidem Ἰξίνη nil aliud Theophrasto designat, quàm album chamæleonem. Nanque hæc notis omnibus illum omnino refert. Ita enim de ea scribit Theophrastus: Ἰξίνη haud multis in locis prouenire potest. Est ab radice foligera, qua de media seminalis acanus ueluti malum extuberat, folijs nimirum occultatus. Hic lacrymam iucundi saporis parte profert postrema, quam spinalem mastichem uocant. Hæc ille. Quæ si quis rectè perpenderit, & inter Ἰξίνην, & album chamæleonem nullam esse notarum differentiam non agnouerit, is meritò stupidus appellari poterit, & præsertim cùm Ἰξίνην nusquàm dixerit Theophrastus esse uenenosam, et Vlophonum appellari, nec eius usquàm extet mentio apud Dioscoridem, Galenum, & Plinium. Imposturæ hæc sunt, & sophismata, quibus studiosa iuuentus sæpe decipi solet. IXIA itaq; (ut Nicander, quem Dioscorides est secutus, in alexipharmacis inquit) gustata ocimo similem saporem præbet: hausta extremum linguæ tractum exasperat, interiora adurens. quinetiam corde suo turbatur ad insaniam usque qui sumpserit, ac linguam penitus dentibus lacerat. Porrò mente attonitus redditur, aluusq; tenerè ambos utrinque meatus & liquidorum, & esculentorum obdurans; quæ & intrinsecus spiritum suffocans, submurmurat, ac modico tractu uolutatur. Qui item hoc malo angitur, ægrè magnaq; difficultate respirat, adeoq; uenenata illa ixiæ

Ixiæ ueneni curatio.

potio protenus excrementa eijcit ouorum similitudine. hactenus Nicander. Cæterùm Mauritani ixiam aldabac uocant, quod propriè uiscum significat. Ideoque etsi scripserim ego antea Ixiam uiscum esse Chamæleonis, non ob id mihi uitio uertendum est, & præsertim, cùm non minus uenenosum esse sciam huiusce plantæ gummi, quàm sit ipsa radix. Cuius nimirum incommodis in primis succurrunt, Auicenna teste, excitatæ uomitiones, & infusi clysteres, qui ijs maximopere auxiliantur, sed mitiores lenioresq; esse oportet. Præstant deinde auxilium theriaca, & Mithridatis antidotus, ex absinthij Romani aut santonici decocto pota. Prosunt item epithemata, quæ cordis imbecillitati dicantur: quin & utriusque buglossi flores saccharo asseruati, additis margaritis, corallijs, pretiosorum lapidum fragmentis, moscho, ambaro, & alijs quæ cordi opem ferunt. Conuenit insuper rosaceum aceto admistum, & sincipiti ubi sutura intersecat, linteis illitum. Quæ sanè remedia non modò remorantur, franguntq; ueneni uim; sed omnibus etiam incommodis ab eo excitatis mirificè subueniunt.

Chamæleonis nigri uenenũ, & remedia.

Verùm etsi ego in radice albi chamæleonis, qui in Italia prouenit, nullam hactenus Ixiam reperi: attamen superiori anno à Iacobo Antonio Cortuso uiro sanè insigni, & plantarum indagatore maximo, & à Francisco Calzolario Veronensi rei herbariæ admodum studioso, plures chamæleonis plantæ integræ ad me Pragam missæ sunt, quæ gummi illo uisci modo lento refertæ sunt. Antea uero quidam Cretensis rei herbariæ studiosus mihi pro certo affirmauit, è carlinæ uulgò uocatæ radice in Creta Ixiam ab ijs colligi, qui sagittas conficiunt, ut pennas sagittis conglutinent. Nec modò eam reperiri mihi retulit in eo carlinæ genere caule uiduo; sed etiam quandoque in altero. Cæterùm hîc referre non prætereibo quæ de Chamæleonis nigri ueneno, & eius remedijs memoriæ prodiderunt Paulus, & Aetius: ita enim scribunt. A Chamæleonis nigri potu morsus uentris, & linguæ tumor, cum rugitibus intestinorum sequitur: facies distorquetur, & uomitus spumosus, tremores, concussiones, & totius corporis conuulsiones, ac uocis interceptio concomitantur. Cæterùm curantur ex his, quæ ad fungos sunt relata. Datur eis & thlaspios, & betæ succus, & triticeæ ptisanæ cremor ex passo, absinthij dilutum & nitrum cum aceto mulso. Vbi uerò euomuerint, lac recens mulctum sæpe exhibeto, et aluum cum lubricis infusis eluito, uelut est fœni græci & althææ decoctum. Præcordijs etiam fomenta, ac calfactoria adhibeto.

Ψιμμύθιον. CERVSSA. CAP. XXII.

CEruſſa ſuo colore proditur: ſumpta enim, mox palatum, gingiuæ, lingua, & commiſſuræ dentium, candore quodam inficiuntur: ſingultus, tuſſim, ac linguæ ariditatem excitat: ijs extrema frigeſcunt, mens labat, membra torpeſcunt. Quibus dare conuenit aquam mulſam, aut ficuum, aut maluæ decoctum, aut lac calidum, aut ſeſamam ex uino tritam, uel lixiuiam ex ſarmentis factam, amaracinum oleum, aut irinum, perſicorum oſſa cum hordei decocto: columbina oua cum thure, aut hordei decocto, aut prunis: aut gummi, quod ulmus plorauit: aut humor, quem ulmea folia reddiderunt, cum tepida aqua: ſed tum quoque uomant. Conuenit etiam thapſiæ ſuccus, aut ſcammoniæ, cum aqua mulſa potus.

CEruſſæ faciundæ rationem tradimus ſuperiore libro. Hæc tametſi ad ulcerum medicamenta, quæ exterius illinuntur, ſalubre plerunque ſit medicamentum; ſi tamen ſumatur intus in corpus, interficit, quemadmodum cætera deleteria pharmaca, de quibus iam plura retulimus. Epotæ ceruſſæ incommoda pluribus notis, quàm fecerit Dioſcorides, eleganter carminibus reddidit in alexipharmacis Nicander, quorum carminum hæc erit paraphraſis. Ceruſſa per omnia ſpumanti adhuc lacti, cùm uerno tempore, pingue & recens in mulctram emulſum fuerit, colore ſimilis eſt. Porrò ceruſſæ ſpuma ſuper gingiuas adſtringente ui ſcandit, quæ ſpumoſi medicamenti frigore areſcunt, & contrahuntur in rugas. Lingua, & fauces aſperitate languent. Vexantur ob id, qui hauſerint, arida tuſſi, oculiſq; nutantes grauitate, dum crebros ructus egerunt, non ſine labefactione ſui opplentur. Hinc fit, ut capite non parum turbentur: quinetiam animo ſuo nauſeabundi præ triſti labore gemunt. At ſæpiſſimè in ipſa luce uanum phantaſma, quod re ipſa nullum ſit, cernunt. aliâs ſomnolenti toto corpore frigent, neque ut antea membra, potiſſimùm manus, & pedes, ſuum officium faciunt, adeo ut ni eis ſuccurratur, eo tandem dolore laceſſiti, ſuccumbant pereantq;. hactenus Nicander. Cæterùm Auicennæ teſtimonio ceruſſam haurientibus alia adueniunt incommoda, nempe animi deliquium, faucium aſperitas, uentriculi, & alui compunctiones, præcordiorum tenſio, anhelitus difficultas, præfocatio ſpirituum, & albedo totius corporis: quin & urina modò nigra, modò cruenta redditur. His auxilium præſtant (ut ipſe, & Aetius tradidere) ſcammonium ex mulſa potum, aliaq; medicamenta, quæ ſuapte natura urinam ualenter pellunt. Poſt hæc clyſteribus uti conueniet, ac ſubinde prouidere, ne dormiant affecti, ſed uigilantes ſæpius euomant poto prius hydromelite, ſuſino, & narciſſino oleo admiſtis. Præferunt quidam uomitiones ab atriplicis, & rapi ſemine concitatas: item clyſteres ex braſicæ decocto cum oleo, abſque ſale: inſuper theriacam ex uino, & Mithridatis antidotum, & album meracum uinum largiùs potum.

Ceruſſæ lethalis natura.

Ceruſſæ mali auxilia.

Μυκῆτες. FVNGI. CAP. XXIII.

FVngorum alij genere, alij copia lædunt: omnes tamen ſtrangulatus ſuſpendio ſimiles concitant. Quibus confeſtim ſuccurrendum: communiter ex oleo uomere cogendi: mirificè iuuat lixiuia ex ſarmentis, aut pyraſtri ſurculis, epota cum ſale, poſca, & nitro. Fructus, aut folia pyraſtri cum fungis decocta, ſtrangulantem illam uim auferunt, eſitataque eiſdem auxiliantur. Aduerſus fungos gallinacea oua cum poſca proficiunt, adiecta ariſtolochiæ drachma: item abſinthium cum uino melleque ſumptum, & ex aqua potum: apiaſtrum ex nitro: panacis radix, & ſemen in uino: fex uini cremata, cum aqua: atramentum [a] ſutorium ex aceto: radix, uel ſinapis, aut naſturtium eſu proſunt.

a Cat. χάλκε ἄνθος. i. flos æris.

NOn modò nocent in uniuerſum Fungi, quòd in eorum genere aliqui habeantur lethales, & ſuapte natura ueneno imbuti; ſed etiam quòd ex his, qui pernicioſi non ſunt, plus quàm uentriculi robur ferre poßit, quandoque ingeratur, ita ut tunc non malefica ui: ſed copia lædant. Quippe cùm natura humidi admodum, & frigidi ſint, & lentore non modico ſcateant, ſuperato ſua quantitate corporis calore ſuffocant, ſtrangulant, & denique interimunt, niſi citius remedijs ſuccurratur. Cognoſcuntur qui mortiferi ſunt (ut ſuperius libro quarto tradidimus) ſi frangantur, quod illico uarios mutent colores, ſtatimq; computreſcant. Proinde dicebat Auicenna, in fungorum genere eos eſſe lethales, qui uirides, & cæſij deprehenduntur. Sed certè magnopere admirari licet, quòd tanta in hominibus inualuerit gulæ libido, ut etſi ſciant fungos eſſe plerunque necis hoſpitium; tamen ſui ipſius obliti, magno ſanè apparatu eos in cibis auidiſſimè deuorent. Verùm poſtquàm tantam cum palato fungi iniere gratiam, ut ab his abſtinere homines non poſſint, ſaltem diſcant uelim, ut ſe ipſos à morte uindicent, fungos nunquam eſſe ſumendos, niſi prius cum ſylueſtribus pyris decocti fuerint. Quòd ſi ſylueſtria pyra deſiderentur, ex domeſticis ea ſupplere poterunt, quæ cæteris auſteriora habentur. in quem uſum adhiberi poſſunt tam recentia quàm ſole ſiccata. Præſtant idem arboris tam folia, quàm cortex, præſertimq; ſylueſtris: ſiquidem fungorum antidotum pyra ſunt. Dioſcorides libro quarto præter medicamenta hîc ad fungos aſſignata, prætulit origani, & ſatureiæ decoctum, gallinaceorum fimum, ex aceto aut melle potum: quod tamen (ut Philagrius explicat) album eſſe oportet. Sed primùm medicamentis ſæpius enarratis eliciendus eſt uomitus, & ſubinde acria infundenda clyſmata, ut extra corpus trahatur uirus. Cæterùm ignorandum non eſt, eos incommoda afferre longè maiora, qui propria natura uenenati naſcuntur. quandoquidem non modò ſuffocant, ſtrangulantq; comedentes; ſed etiam inteſtina exulcerant, uentriculum inflant, ſingultum, & punctiones excitant, corpori uniuerſo pallorem inducunt, & urinam remorantur. Præter hæc alia uerenda, & lethifera oriuntur ſymptomata, nempe frigus, tremor, interceptio arteriarum, animi deliquium, perfrigidus ſudor, & mors ad poſtremum immatura. His primùm auxiliantur uomitiones omni celeritate excitatæ: quibus etiam conuenit epotus

Fungorum ueneſica natura.

Fungorum præparatio.

Fungorum ueneni remedia.

domestici raphani succus, aut deuorata rutæ folia, aut origanum, aut mel. Prodest deinde mirum in modum theriaca, & Mithridatis antidotus ex acerrimo aceto pota, aut ex oxymelite, aut ex aqua uitæ uocata. Quamobrem quinta essentia nostra theriacalis, in his fungorum malis mirificam fert opem. Prætulit ad hæc Auicenna calida quæcunque aromata: cuiusmodi sunt diapipereos, diacyminum, diagalanga, dyamoschum. Conciliator potandum exhibet magno iuuamento uinum optimum, in quo conferbuerit piper, offertq; subinde allium crudum deuorandum. Id quod facit uniuersa ferè rusticorum turba, qui (ut Galenus inquit) allio theriacæ uice plerunque utuntur.

Γύψος. GYPSVM. CAP. XXIIII.

LApidescens gypsum strangulationem creat. Quare eadem proferenda sunt, quæ mansis fungis, auxilia: & ad hæc maluæ decoctum, quod etiam olei uicem pensat: utpote cùm pingue sit, euomendo lubricas uias, & faciles reddit, deradique corpora non sinit. quod ubi duratur in lapidem, gypsum efficit. Quinetiam prodest oleum ex aqua mulsa, aut ficorum decocto: & lixiuia è ficulneo cinere, aut sarmentis facta, cum uino copiosiore pota: & origanum, aut thymum cum lixiuia, aut aceto, aut passo: hique decocto maluæ proluendi.

Gypsi uenenicium, eiusq; remediis.

GYpsum omnibus notum, si bibatur, aut comedatur, strangulat (ut Dioscorides inquit) quòd respirationis meatus ualenter adstringat, & obstruat. Meminit huius inter uenenata medicamenta Auicenna, sic inquiens. Eadem sunt gypsi indicia, quæ & cerussæ, præterquàm quòd illud citius, & atrocius strangulat. quamobrem ijs, qui hauserint, ea conueniunt medicamenta, quæ cerussæ, & fungis opitulari diximus. Postea lubrica danda sunt, cuiusmodi est maluæ, althææ, fœni græci, & lini seminis decoctum. Conciliator egelidam aquam cum butyro primùm potandam iubet, & deinde uomitum excitandum, à uomitu calidam item cum melle præbet, ut iterum uomant: postremò Mithridatis antidotum uino meraco mistum, drachmarum duarum pondere. Quòd si aluus ab hoc adstricta fuerit, citetur oleo, & anatis adipe clystere infusis, & illinatur uenter ricino oleo. Quin & murium stercus (ut ipse ait) ex uino potum, proprium est gypsi antidotum. Auicenna autem ultimò purgari iubet scammonio, & alijs pharmacis, quæ aluum deijciendo ad rem faciant.

Αἷμα ταύρειον. SANGVIS TAVRINVS. CAP. XXV.

TAuri recens iugulati sanguis epotus, spirandi difficultatem, strangulatumque concitat: faucium, tonsillarumque meatus cum neruorum distentione præcludit: lingua rubescit: dentes inficiuntur, & quædam concreti sanguinis uestigia, inter eorum commissuras restant. Quare uomitum uitabimus: sanguinis enim globi attractu illo in sublime relati, magis gulæ inculcantur. Dari ergo opus est quæ concretum sanguinem discutiunt, & aluum subducunt. Grossi lacteo succo turgentes ex posca, & nitrum per sese, auxiliantur: nec secus coagulum omne cum aceto, & laserpitij radice, aut lasere: itidem & brassicæ semen, & è cinere ficulneo lixiuia: conyzæ[a] folia cum pipere, & rubi succus ex aceto. aluus resoluenda. Iis qui seruantur, stercorosa, & fluida per sedem egeri consueuerunt. Stomachum, aluumque hordeacea farina ex aqua mulsa perungere oportet.

a Meum. σπέρμα.i.semen.

Sanguinis tauri ueenenata natura.

NEmo tauri sanguinem clàm potandum exhibere potest: nam unusquisque sanæ mentis sanguinem cognoscet. quare, mea quidem sententia, fieri non potest, ut uenefici eo quenquam decipiant: quippe nisi largiùs bibatur, & adhuc calens ab ipsis defluens uenis, antea quàm concrescat, noxam non infert, aut leuem. Quo fit, ut eos tantùm taurino sanguine interire crediderim, qui aut atra bile tentati, aut cacodæmonibus irritati, uel ut aliquod seuum mortis genus ab legibus pro suorum facinorum pœna luenda institutum effugiant, uel ut immedicabiles & grauissimos morborum cruciatus finiant uitam pertæsi (quod Plinius lib. XX. cap. XVIII. fecisse ait epoto opio Licinij Cecinnæ patrem ciuem Romanum) mortem sibi uoluntariam consciscunt. Proinde scitè Nicander in alexipharmacis ita scriptum reliquit. Si ex insipientia quispiam atrum tauri sanguinem hauserit, mœrore adeò ingemit, ut nimio cruciatu tandem conficiatur. quando cordi appropinquans sanguis ille condensatur, ac in medio alui receptaculo in grumos coagulatur: hinc & meatus spirituum obdurantur, & halitus suffocatur impleto gutture. Atqui tractibus, & singultibus iste afflictus, crebrò humi spuma coinquinatus palpitat. hæc ille. Cæterùm si fortè fortuna euenerit, ut quis tauri sanguinem potauerit, & ad eum domestici, quibus factum constet, medicos aduocent, tunc medici ijs uti poterunt remedijs, quorum hîc abunde meminit Dioscorides. Sed quoniam taurinus sanguis menstruum sanguinem mihi in mentem redegit, atque etiam hîc nobis occurrit fel pardi, uiperæ, & canis piscis: item cerebrum felis, quem Græci ælurum uocant, cerui extrema cauda, quorundam quadrupedum sudor, & malum denique improbatumq; castoreum, quæ omnia inter lethalia medicamenta annumerantur, cùm hæc à Dioscoride in hoc uenenorum censu prætermissa deprehendantur, & nobis propositum sit, singulorum uires maleficas, earumq; auxilia describere, hic locus opportunus uisus est, in quo de ijs dissereremus, & nostrum institutum, quantum possumus exequeremur. Sanguis itaque MENSTRVVS *mulierum, præsertimq; biliosarum, & facilè rixantium potus, adeò bibentes effascinat, & inficit, ut lunaticos & amentes efficiat. Id autem detestabilis facinoris quandoque perpetrant maleficæ ueneficæque mulieres cacodæmonibus ductæ ipsum exhibendo proprijs maritis, uel alijs, quos odio prosequuntur. Huius tamen noxæ succurritur contritis margaritis drachmæ pondere ex melissophylli aqua potis: auxiliatur & tepidæ balneum. Confert ad hæc (ut Conciliator inquit, si tamen id absque diuinæ legis iniuria fieri possit) ut affecti hilari frequentiq; mulierum consortio lætentur, cum eisq; coeant, præcipuè cum iuuenibus, quæ raro nuptias celebrent. Prodest & theriaca drachmæ pondere*

Sanguinis menstrui uenenũ, eiusq; curatio.

dere ex fumariæ aqua quotidie pota. Proſunt & uiperei paſtilli ſcrupuli pondere, additis tum margaritis, tum theriaca eodem pondere.

Pardi fellis uenenum, eiusq; remedia.

Epoto autem PARDI *felle excitatur uomitus, ceu aloes amarore, os & nares inficiens: poſt uomitum uniuerſum corpus flaueſcit, ictericorum modo: poſtremò ea omnia conſequuntur incommoda, quæ ab aſſumpto napello, & à uiperarum morſibus eueniunt, cùm tam ſæuum lethiferumq; ſit, ut tribus tantùm horis potantes perimat. quod ſi hoc temporis ſpatio non interficit, prorſus deſperandum non fuerit. Expugnatur primùm uomitionibus illico excitatis, ſubinde ijs utique antidotis, quæ napello, uel uiperæ morſu infectis opitulantur. Auicenna huic ueneno peculiarem conficit theriacam ex Lemniæ terræ, & lauri baccarum, ſingulorum drahma una: capreoli coaguli drachmis quatuor: myrrhæ, & rutæ ſeminis cuiuſque ſemidrachma. quæ omnia melle excipit. Hanc iuglandis quantitate exhibet, excitatis deinde uomitionibus, ductisq; demum laborantibus in calidæ aquæ balneum, cui inferbuerint odorata medicamenta.*

Viperæ fellis uenefica uis, & auxilia.

Sed VIPERAE *fel adeò pernicioſum exiſtit, ut ſtatim animi deliquium adferat: quare rariſſimè antidotis ſuccurri poteſt, quòd nullum detur ea præparandi ſpatium. Veruntamen ſi quid eſt, quod tam breui temporis momento quicquam opis ferat, id erit quàm celerrimè excitatus uomitus, epoto prius cocto butyro, igne colliquato: quo uomitiones iterum, atque iterum mouere oportet. Poſt uomitus nihil ſalubrius, quàm theriaca, & Mithridatis antidotum, moſchus, ambarum, & eorum compoſita medicamenta, quæ diamoſchum, & diambarum appellantur. Vbi autem animi deliquia perſeuerant, & corporis uniuerſi anguſtia, uinum quidem offerendum eſt, aut caporum, & gallinarum carnium ſuccus ex aquæ feruentis balneo in uaſe uitreo diſtillatus. Huic equidem noxæ crediderim magnificè aduerſari oleum noſtrum de ſcorpionibus, cuius componendi rationem tradidimus in huius libri præfationis commentatione: itidem & quintam eſſentiam noſtram, quòd ictu oculi ſuis perquàm tenuiſsimis partibus in totum deferatur corpus.*

Canis piſcis fellis uenenum, & cura.

Porrò fel, quod à CANE *piſce eximitur, lethiferum eſt. quippe quòd potum, uel eſitatum lentis tantùm quantitate, ſeptenis diebus interficiat. Curantur tamen qui hauſerint, epoto bubulo butyro cum gentianæ radice, cinnamomo, & leporis coagulo. Prodeſt & corpus uniuerſum odoratis oleis illinire, & uictu tenuiſſimo uti.*

Felis cerebri maleficium, & remedia.

Cæterùm qui FELIS CEREBRVM *in cibis ederint, crebris afficiuntur uertiginibus, fiuntq; ſubinde ſtolidi, & amentes. Quibus etſi ſubueniri poſſit, id tamen non niſi temporis tractu, & admodum difficulter fieri poteſt. His danda eſt Lemnia ſphragis, & uomitiones inde ſunt excitandæ, fieriq; id oportet, ter, aut quater in menſe. Præſtat item auxilium, ſi quotidie mane ſumant ægri diamoſchi confectionem, tribus uel quatuor horis ante cibum. Quinimo moſchus per ſeſe ſufficienter auxiliatur: nanque ut quidam tradiderunt, moſchus tantùm huiuſce cerebri proprium eſt antidotum, ſi dimidij ſcrupuli pondere ex uino bibatur. Sed illud non eſt ignorandum, quòd non modò Feles deuorato eorum cerebro homines inficere poſſunt; ſed pilis quoque reſpiratione, & oculorum intuitu. Nam etſi pili omnes imprudenter in cibis ſumpti, præfocare poſſint, anhelitus meatus obſtruentes; tamen felium priuatim exitiales cenſentur. Eorum præterea ſpiritus tabifico quodam ueneno infectus deprehenditur. Etenim noui ego quoſdam, qui cùm felibus adeò delectarentur, ut nunquam ſine ipſis dormitum peterent, attracto inde diutius aeris uehiculo eorum ſpiritu, in tabem, & maraſmum incidere. quibus poſtremò confecti diem ſuum obierunt. Nec diu eſt, quòd in quodam monachorum cœnobio uniuerſa perijt familia, magno felium numero, & contubernio. Lædunt item ſuo (ut diximus) oculorum intuitu, adeò ut quidam reperiantur, qui his uiſis, aut auditis, pauore quodam illico capiantur, terreanturq; maximè, quòd non modò ex eorum ueneno prouenire exiſtimauerim; ſed etiam propria eorum natura, qui eos uel intuentur, uel audiunt. quandoquidem ij ſua natura talem à cœlo qualitatem influxam habent, quæ nunquam ad propriam mouetur actionem, niſi obijciatur id, quod natura ſibi contrarium fuerit. Horum plures in Germania duntaxat uidimus, & quoſdam ex ea natione Goritiæ commorantes. Quòd autem uerum ſit id aliunde euenire non poſſe, quàm à congenita qualitate, quæ paucis admodum ineſt, apertè ſanè oſtenderunt eorum aliqui. Quippe cùm huius gentis quidam hyemis tempore in hypocauſtum nobiſcum cœnaturus intraſſet, quò plurium amicorum ſodalitas conuenerat, mulier quædam huius uiri naturæ conſcia, ne is, uiſo felis catulo, quem educauerant, iratus diſcederet, illum in arcula quadam eodem in cœnaculo concluſerat. Sed quanuis nec uidiſſet ille, nec audiſſet catulum, cùm pauco pòſt tempore aerem felis halitu infectum inſpiraſſet, irritata ſtatim ea temperamenti qualitate felium inimica, emiſſo ſudore, pallida admodum facie, omnibus ſanè admirantibus, tremebundus conclamare cœpit, hîc aliquo in angulo latet felis. His autem eadem opem ferre putauerim, quæ cerebrum comedentibus remedio eſſe diximus.*

Caudæ cerui uenenum, & eius curatio.

Inuenitur etiámnum in CAVDAE CERVI *extremis partibus porraceus quidam humor felleæ bili admodum ſimilis, qui ſi fortè deuoretur, præſentaneum eſt uenenum. Adfert enim illico intolerabiles anguſtias, animi deliquia, & omnia tandem ſymptomata, quæ epotum napellum conſequuntur. Succurritur his, ut cæteris, primùm uomitionibus, epoto butyro excitatis. Poſtea dandus ſmaragdi puluis ex uino dimidij ſcrupuli pondere. Quin & piſtacia proſunt, & ponticæ nuces in cibis largius ſumptæ. Ad hæc uniuerſum corpus inungi præſtat, oleo è citri ſemine expreſſo. Item theriaca proficit ex uino pota duarum drachmarum pondere.*

Sudoris animalium uirus, & remedia.

Magna quoque infert incommoda quadrupedum quorundam SVDOR *præſertim equi, aſini, & muli, quanuis etiam cæterorum ſit malus. Is igitur potus uiridem tumidamq; reddit faciem: ſudorem fœtidum in uniuerſum excitat corpus, præſertim ſub alis. Perturbat præterea tum uentriculum, tum aluum uniuerſam, genitis excitatisq; flatibus in inteſtinis. Quòd ſi bibatur ex uino delirium facit. His tepidam largius præbendam ſcribunt, ut concitato inde uomitu pulverulentus ſudor reijciatur. Poſt uomitum confert uinum cum roſaceo potum: item rhabarbarum ſemidrachmæ pondere ſumptum, addito foſſitij ſalis momento. tametſi propria huiuſce ſudoris antidotus ea ſit theriaca (ut Auicenna eſt author) quæ ex Lemnia ſphragide, & lauri baccis conficitur, cuius componendæ rationem paulò ſuperius retulimus, de Pardi fele diſſerentes.*

Caſtorei uirulenta uis, & curatio.

Venenoſum æquè ac lethiferum aiunt eſſe etiam CASTOREVM, *quod iam putredine nigredinem contraxit, uel illud potius, quod è Ponto fuerit allatum. Hoc enim (ut Strabo inquit) uenenoſum eſt propria ſui natura. Animaduertant igitur tum ſeplaſiarij, tum medici, cùm plurimi uſus ſit medicamentum, ne malum exhibentes caſtoreum, aliquem interimant. Quandoquidem non modò furore aguntur, qui hoc medicamentum hauſerint; ſed etiam intumeſcentem linguam exerunt, atque tam ſæua febre corripiuntur, ut uno tantùm ferè die intereant. Aduerſus hoc uenenum mirum in modum iuuant uomitiones, quas toties butyro, & hydromelite epotis citare conuenit,*

quod

quod nullum ea, quæ reijciuntur, castorei odorem referant. Post uomitiones conducit diamuron potum, aut limonum, aut citrei mali succus saccharo admistus. Verùm peculiariter huiusce castorei antidotum est coriandri semen tostum, drachmarum duarum pondere sumptum.

Γάλα ἐμπυτιασθέν.

LAC INTVS COAGVLATVM. CAP. XXVI.

EOs, qui coagulatum lac hauserunt, frequens illico strangulatio inuadit, quòd in globulos quosdam lac coalescat. Quibus iuuandis pro antidoto, coagulum ex aceto damus, & bibere sæpius cogimus. Damus & calaminthæ folia arida, item succum: aut laserpitij radicem, aut laser cum posca: thymumque ex uino, & cum luto suo lixiuiam. Sed nulla salsilago obijciatur: quoniam magis lac coiret, & in caseum densaretur. Neque illos uomere conuenit: siquidem concretum lac sese in gulæ angustias insinuans, strangulat.

Lactis coagulati consid. Quorundã interpretũ error.

CRedidere quidam Dioscoridis interpretes, authorem hoc in loco de eo coagulato lacte disserere, quo frequenter in cibis utimur. E quorum numero fuere Ruellius, & Manardus Ferrariensis ea epistola, in qua uniuersam Marcelli interpretationem corrigit. Sed ij alioqui uiri eruditissimi, in hoc haud dubiè falluntur, meo iudicio. Siquidem lac ea ratione coagulatum, nutrit, non autem strangulat, ut omnes in uniuersum homines testari possunt, sed præsertim ij qui in montibus degunt, cùm Maio, & Iunio mensibus huiusce modi lactis plurimum deuorent. Ideo nil aliud nobis asserendum esse putauerim, quàm quòd de eo tantùm lacte intellexerit Dioscorides, quod cum admisto coagulo bibitur, antequàm coalescat, ita ut intus, non extrà coagulatum sit. Quo factum est, ut in hoc à Ruellij interpretatione in aliam desciuerimus & hìc, & in huius libri præfatione prope calcem. Magis enim Dioscòridis sententiam exprimi censemus, si lac intus coagulatum, uel (ut Marcellus) lac cui coagulum admistum sit, uertantur uerba illa γάλα ἐμπυτιασθέν. Nam quod iam coagulatum estur, non magno labore coquitur, ac digeritur, transitque in nutrimentum. Illud uerò, quod ubi coagulum ei admistum sit, subinde hauritur, priusquàm coalescat, cùm aliquantisper in uentriculo resederit, ui admisti coaguli illico inibi concrescit, fitque concoctrici facultati adeò contumax, ut superato caloris robore strangulet, non secus ac taurinus sanguis. Proinde asserit Dioscorides, tauri sanguinem minimè suffocare, nisi recens calidusque è iugulati tauri uenis defluxus bibatur, antequàm concrescat. quandoquidem is non enecat aliqua propria ueneni facultate, sed concretione tantùm, quam in uentriculo consequitur. Id quod euidentissimum est in epoto lacte, cui admistum sit coagulum: aut in eo quoque, quod sine coagulo bibitur, & per se alijs de causis in uentriculo coalescit. Euenit enim quandoque hoc, cùm lac bibitum crassius fuerit, & uentriculi, & iecoris temperatura calida, & sicca nimis. Nam ingens horum uiscerum tum caliditas, tum siccitas, consumpta breui lactis humiditate, reliquum, quod crassum est, facilè cogit, & conspissat. Quinetiam illud idem ingenti fit frigiditate: nimirum expresso ab ea, quod tenuium est partium, reliquum, crassioris substantiæ facilè congelascit, haud secus quàm de glacie, & niue fieri libro quarto meteororum tradidit Aristoteles. Quamobrem est Galeni consilium libro tertio de alimentorum facultatibus, ut nemo lac potaturus ipsum bibat, nisi mellis, aut salis tantillum prius admisceat, ne in uentriculo concrescat. Sed non propterea mirari licet, quòd Dioscorides scripserit, lac concretum in uentriculo habentibus nihil salis salsiue esse offerendum. Quippe quemadmodum coagulum primò lac coagulat, contrariumque deinde efficit, si iam concreto lacti superaspergatur; ita sal prius lacti commistum, id concrescere prohibet, mox contrarium effectum præbet, si iam concreto aspergatur. recens enim caseus sale respersus, illico duritiem contrahit. Sed iam ad curationem accedamus.

Lactis in uentriculo coagulati curatio.

Diosc. lectio castigata.

Eadem autem erit lactis in uentriculo coagulati curandi ratio, quæ sanguinis tauri, quando ijs tantùm sit utendum medicamentis, quæ suapte natura concreta liquant, & discutiunt. Qua in re auxilium præstant ipsa coagula, acetum, præsertimque scillinum, lixiuium, & ea omnia, quæ incidunt, & disgregant. Porrò illud non prætereundum esse arbitror, quòd ubi in hoc capite legitur καὶ τὴν πηλοποιητικὴν κονίαν, id est, & figlinam lixiuiam, non ut uertit Ruellius, & cum luto suo lixiuiam, Gesnerus in primo suo de animalibus tomo, de tauro agens, legendum rectius putat καὶ τὴν πιλοποιϊκὴν κονίαν, hoc est, & pilopœorum lixiuiam: reprehenditque in hoc Cornarium, quòd putauerit figulos ad lutum lauandum sibi lixiuiam conficere. Sed mihi, ut ingenuè dicam, magis placet Gesneri, quàm Cornarij opinio. siquidem cùm figlinum lutum nunquam lixiuia lauari aut parari audiuerim, uiderim, aut legerim, ueritati consonum non uidetur, ut de figlina lixiuia intellexerit Dioscorides: sed de ea potius, qua ad lanam expurgandam, ut infecturæ magis idonea reddatur, utuntur pilopœi, hi sunt, qui pileos conficiunt. Eorum nanque lixiuia, quòd è combusta uini fæce plerunq; fiat, ea quæ ad caput capillosque abluendos communiter paratur, acrior, fortiorque efficitur: & proinde ad lac dissoluendum in uentriculo coagulatum, est longè ualentior. Error præterea facilis esse potuit librariorum, ex unius duntaxat literæ uariatione, η pro ι scribentium. πηλὸς enim per η scriptum, lutum significat, unde πηλοπλάθον, & πηλουργον aliqui figulum interpretantur, πιλοποιὸς autem per ι, artifex est, qui pileos ex lana conficit. Hac itaque ratione putandum fuerit, πιλοποιϊκὴν, non autem πηλοποιητικὴν in Dioscoride hoc loco esse legendum. Cæterùm Fuchsius in suis doctissimis annotationibus in Nicolaum Myrepsicum ea sectione, in qua de unguentis tractat, capite XXVIII. nil aliud hanc lixiuiam esse putat, quàm aquam quæ lutum lauerit, uel per lutum transierit, non autem cum cinere & calce factam. Sed cùm figlinum lutum potius adstringat, contrahatque, quàm laxet, ac digerat, nesciuerim profectò, qua ratione is eam lixiuiam è tali luto confectam, ijs potandam daret, quibus lac in uentriculo concreuisset.

Λιθάργυρος. ARGENTI SPVMA. CAP. XXVII.

Spuma argenti pota, ſtomacho, uentri, & interaneis grauitatem cum magnis torminibus adfert, & nonnunquam pondere ſuo inteſtina uulnerat, urinamque ſupprimit: corpus intumet, plumbeamque deformitatem concipit. Quibus ſubuenit ſecundum uomitionem, potum ſylueſtris hormini ſemen, myrrhæ drachmæ octo, abſinthium, hyſſopum, apij ſemen, aut piper, aut liguſtri flos ex uino: aridum palumbis fimum, cum nardo & uino.

Pota argenti ſpuma, cuius hiſtoriam libro quinto tradidimus, lethifera (ut Dioſcorides inquit) adfert incommoda. Sed præter hæc Aetio, & Auicenna authoribus, alia etiam eueniunt mala. nempe compaginum, & articulorum incendium, ſeu ardor: alui ſuppreßio, quanuis quandoque ex accidenti aluus ipſa deijciatur: ſermo item præpeditur, & ſedis inteſtinum prominet: poſtremò inualeſcente malo ægri ſuffocati moriuntur. Nicandro uerò in alexipharmacis authore, ijs qui argenti ſpumam ſumpſerint, alui moleſtia accedit: quin & flatus ſeſe reuoluentes per medium uentrem, & iuxta umbilicum murmurant, inſtar torminum curatu difficiliorum, quæ hominem affligant duris eum cruciatibus impetentes. Nec iam urinæ eijciendæ patet exitus: membra totius paſſim corporis ardent, planeque iam plumbeum, ſeu liuidum colorem induerunt. hæc ille. Cæterùm illud animaduertendum eſt, quòd ubi in hoc capite legitur, dandam eſſe myrrham octo drachmarum pondere, non deeſt ſuſpicio, quin ea lectio ſit deprauata, quòd hæc myrrhæ nimia uideatur eſſe quantitas. Auget ſuſpicionem Nicander, qui duos tantùm myrrhæ obolos exhibet Aetius, Auicenna uerò tres drachmas non excedit. Curatio in uniuerſum fit citatis primùm uomitibus, et infuſis deinde clyſmatibus (ut Concili ator tradit) ex hydromelite, gallinarum, & anatum adipe. Poſt hæc prodeſt amygdalinum oleum potum è dulcibus nucibus expreſſum. Conferunt item caricæ in cibis ſumptæ: præterea uentriculum apij ſucco, & aluum butyro illinire utile eſt. Proprium uerò huiuſce ueneni antidotum (ut idem ait) eſt lathyris ſemen duarum drachmarum pondere potum. Veruntamen cùm hoc facultatis admodum deiectoriæ ſit medicamentum, drachmam ego non excederem. Eadem quoque infert mala PLVMBI SCOBS *tenuiſſimè contrita, & ijsdem pariter curatur medicamentis. Siquidem argenti ſpuma nil aliud eſt, quàm plumbum argenti, aut æris recremento commiſtum. Nec deleteria ui uacant (ut author eſt Auicenna)* FERRI *tum ſcobs, tum ſquama, tum recrementum. tametſi omnia hæc prius diutius aceto macerata nulla prorſus moleſtia in medicum ueniant uſum, denturque potanda dyſentericis, mulieribus uteri defluxione tentatis, & in eclegmate ad lienis infarctus, itemque ad enterocelas. Sed de his uel non infrænatis, uel pluſquàm par ſit ſumptis, fortaſſe intelligit Auicenna. Itaque excitatur ab his inteſtinorum cruciatus, oris & linguæ ſcabrities, æſtuatio uniuerſi corporis, capitis dolor, maraſmus, & membrorum omnium arefactio. Succurritur noxæ potu lactis recenter mulſi, ac ſubinde datis aluum ualenter ſoluentibus medicamentis. ſecundum quæ butyrum tandiu potandum dare oportet, donec inteſtinorum dolores amoueantur. Hæc dum fiunt, perfundatur eorum caput oleo roſaceo, uiolaceo, & è nymphææ floribus parato. Tollitur deinde adueniens maraſmi intemperies, & corporis uniuerſi arefactio, demerſis in balneo laborantibus, in quo teſtudines, ranæ, & maluæ folia inferbuerint: quinetiam clyſteribus ex pedum hædorum iure, aut althææ radicum decocto: item butyro largiùs in cibis ſumpto, & epotis pinguium carnium iuribus. Sed (ut idem Auicenna ſcribit) proprium huiuſce ferrei pharmaci antidotum, eſt lapis magnes drachmæ pondere potus, ex mercurialis, uel betæ ſucco. Veruntamen hoc haudquaquam fieri poſſe uidetur abſque manifeſto ſumentium diſcrimine. quandoquidem etſi magnes ſuapte natura ferrum trahat; non tamen affirmauerim, quòd hanc ob cauſam eius quoque deſtruat facultates, & impediat noxam, ſed potius quòd eam augeat crediderim. Quippe cùm is ferrum ad ſe traxerit, id ſanè diutius in uentriculo retinebit, ex quo noxa fouebitur. Adde præterea, quòd cùm & ipſe* MAGNES *deleteriæ ſit facultatis, adeò ut eos, qui hauſerint, lunaticos, & melancholicos efficiat, eum haudquaquam ore ſumendum eſſe duxerim. His itaque, qui Magnetem ſumpſerint, commendant quidam auri tenuiſſimam ſcobem ex uino potam, & ſmaragdorum ramenta eodem pondere. Laudant etiam clyſteres ex lacte, & dulcium amygdalarum oleo infuſos. Sed cæteris præferunt ſmaragdum ter nouem diebus potum, tribus ſemper intermißis diebus. Lethifera & non parum formidanda eſt etiam* AERIS SQVAMAE *uis. Ea ſiquidem pota, intolerabiles alui defluxiones mouet, aut noxias uomitiones concitat, obortis inde moleſtiſſimis alui, & uentriculi punctionibus. His auxiliantur citatæ primùm uomitiones: deinde ægri in balneum mittendi ſunt, in quo hircorum conferbuerint capita, aut ingens cochlearum numerus. Prodeſt & menthæ ſuccus potui datus: inſuper aluum, & uentriculum calido roſaceo perungere expedit. Verùm ad hoc præ cæteris pollent acori radices trium drachmarum pondere potæ, aut earum ſucci tantundem. Sed nobis acori ſuccum dare perdifficile fuerit, cùm legitimum in noſtris non proueniat regionibus, nec niſi ſiccum afferatur. Lituani tamen, & Tartari eo abundant, ut ſuperius libro primo prodidimus.*

Spuma argenti mala.

Spumæ argenti curatio.

Plumbi ſcobis noxa, & curatio.

Ferri ſcobis, ſquamæ, & recrementi noxa, & cura.

Magnetis uenefica uis, & auxilia.

Squamæ æris lethifera uis, & remedia.

Ὑδράργυρος. ARGENTVM VIVVM. CAP. XXVIII.

Argentum uiuum potum eadem quæ ſpuma argenti infert, eiſdemque utendum auxiliis. Lac copioſè potum auxiliari conſtat: ſed poſtea euomant, qui hauſerunt.

Veram omnino & exquiſitam argenti uiui cognitionem non habuiſſe Dioſcoridem & Galenum, illud maximo indicio eſſe uidetur, quòd hic paucis, ille uerò perplexè eius hiſtoriam, & facultates tractauerit. Hoc, ut in præfationis huiuſce uoluminis commentario tradidimus, interimit, ſi largius bibatur, exceſſu ſummè frigido & humido. Putrefacit enim hoc ſuo exuperante temperamento innatum cordis humorem, ac ſubinde cogelat ſanguinem, uitales ſpiritus, & ipſam denique

Argenti uiui pernicialis natura.

nique cordis ſubſtantiam. quandoquidem id medicis experientia compertum eſt, ut Conciliator teſtatum reliquit. Nam cùm ſeplaſiarius quidam ardentiſsima febre correptus, ſiti intolerabili uexaretur, & delirio oberrans in pharmacopolium deſcendiſſet, ut aliquid ad potandum inueniret, fortè fortuna in argenti uiui uas incidit, multumque ex eo potauit, aquæ fortaſſe uice: poſtea ſtatim in ſuum cubiculum ſe recepit, ubi paucis pòſt horis congelatus interijt. At cùm eius domeſtici ſub cadauere magnam argenti uiui quantitatem inueniſſent, iam per ſedem egreſſi, aduocarunt medicos, ut eius rei, quam miraculum exiſtimabant, diligenter cauſam inueſtigarent. Ii ſtatim ex pharmacopolio argenti uiui uas adferri iuſſerunt, quod ubi ferè uacuum reperiſſent, rem uti ſe habuerat deprehenderunt: auxitque fidem, quòd euiſcerato homine, adhuc argenti uiui libram in eius uentriculo inuenerunt: quin & ſanguinem circa cor concretum. Quo argumento palàm fit, magno admodum receſſu frigidum eſſe argentum uiuum. Verùm enimuero in eius curatione illud inquirendum eſt, an purum ſit quod potum fuerit, an ſaliua alióue liquore extinctum, aut acerrima aqua, qua chymiſtæ utuntur, aut per ſe tantùm præcipitatum, aut unà cum arſenico, uel chalcantho ſublimatum. cùm enim aliud alio pernicioſius habeatur, proprium quodlibet exigit remedium. Pernicialius eſt ſublimatum: ſecundum hoc præcipitatum: proximè ſequitur quod ſaliua, aut aliquo liquore fuerit extinctum: minus uerò cæteris nocet, quod purum, uiuumque fuerit: utpote cùm fluidum admodum ſit, & ponderoſum, non difficulter clyſteribus extrahitur. Id quod cæteris generibus non euenit, quæ cùm uentriculo inhæreant, illum facilè erodunt, & exulcerant. Argento uiuo puro, aut extincto, aut præcipitato epotis, eadem conſequuntur ſymptomata, quæ argenti ſpuma pota infert, ſed cum magno anhelitus fœtore, quem & ij reſipiunt, qui Gallica lue affecti eo illinuntur. Quod maximum præbet indicium, quòd ſua exuperante humiditate, omnes humores, qui uentriculo alijſque circumſtantibus partibus hæſerint, computreſcere faciat. Cæterùm epoto ſublimato, illico lingua, & fauces non aliter exaſperantur, quàm ſi quis immaturorum ſorborum ſuccum hauſiſſet. Quod ſanè incommodum nullo lenientium gargarizatu, niſi difficilè, & longo tempore tolli poteſt. Id enim quàm primùm in uentriculum deſcenderit, ei pertinaciter inhæret. qua re ſtatim erodit, & exulcerat: tum inextinguibilem ſitim excitat, & inexplicabilem anguſtiam inducit. His ſuccedit linguæ tumor, animi deliquium, urinæ ſuppreſsio, anhelitus difficultas, & uentriculi, & inteſtinorum tormina, tam uehementi eroſione, ut niſi confeſtim ſuccurratur, pereant affecti, eroſis, perforatiſque uentriculo, & inteſtinis. Purum curatur

Argenti uiui ſūpti curatio.

(ut Dioſcorides, Aetius, & Paulus memoriæ prodidere) auxilijs, quibus argenti ſpuma: nam niſi copioſius ebibatur, non interficit, quòd ob ſui tum pondus, tum fluxilem ſubſtantiam facilè per inferna ſecedat, nulla in uentriculo, & inteſtinis protracta mora. Ex quo nil mirum, quòd ſcripſerit Auicenna, non deeſſe qui bibant argentum uiuum, & nullam inde ſentiant noxam, quòd facilè labatur è corpore, dummodo qui hauſerint, continuè huc atque illuc deambulent. Goritienſes mulieres ægrè parturientibus ultimo remedio, argentum uiuum potandum præbent, ſcrupuli pondere. Nec deſunt qui ad interimendas alui tineas, pueris etiam propinent, ad duorum granorum milij quantitatem, citra nullam moleſtiam. In aliorum autem curatione alia requiruntur remedia, nempe clyſteres, uomitiones, pinguia in potu ſumpta: & ut in uniuerſum dicam, his opem ferunt omnia medicamenta, quæ uenenis erodentibus conueniunt, quorum latius ſuperius meminimus in cantharidum caratione, ad quam breuitatis ſtudio lectorem reijcimus: nanque ijs efficaciora non plura hactenus nobis comperta ſunt. Nec alijs utendum eſt remedijs, ubi quis cinnabarin ſumpſiſſet.

Τίτανος· σανδαράχη, ἀρσενικόν.

CALX, SANDRACHA, AVRIPIGMENTVM. CAP. XXIX.

CAlx, ſandaracha, & auripigmentum, pota aluum, & inteſtina cum uehementi eroſione excruciant. Præbenda cuncta, quæ ſuo admiſtu illorum acrimoniam hebetant, ac ſoluunt, & facilem lubricamque aluum reddunt, cuiuſmodi ibiſci, & maluæ ſuccus eſt: natura enim utrique perlubrica. Dandum decoctum ſeminis lini, uel ſemen tragi herbæ, uel oryzæ, lacque cum aqua mulſa copioſum, iura pinguia, & boni ſucci.

Calcis, ſandarachæ, & auripigmenti uenefica uis, & curatio.

NOn modò Calx, Sandaracha, & Auripigmentum, quorum hiſtoriam ſuperiore libro tradidimus, hauſta uehementiſſimos uentriculi, & inteſtinorum cruciatus, & eroſiones excitant, ut Dioſcorides inquit, ſed etiam ſitim inexplebilem, faucium, & gulæ aſperitatem, tuſſim, ſpirandi difficultatem, urinæ ſuppreſſionem, & dyſenteriam. Cæterùm hæc omnia adiuuantur (ut ſcitè docet Dioſcorides) pinguibus acrimoniam obtundentibus, & potionibus lenientibus, aluumque lubricam reddentibus, tum etiam cremoribus, atque ſeminum quorundam ſpiſſamentis, ut in cantharidum curatione latius, diffuſiusq; prodidimus. quandoquidem medicamentorum omnium erodentium curatio à cantharidum curatione non differt: neque ijs ſinè ualentiora nobis ſeſe offerunt remedia. Quare ex eo loco illa medicamenta petenda erunt ijs, quibus uſui futura ſunt.

Arſenici ſublimati, & aliorū quorundam uenenum.

Eoſdem quoque effectus malos, & noxios præbent ARSENICVM *ſublimatum, Aerugo, & quod officinæ Riſagallum appellant: quin & Saponis lixiuium, quod uulgò uocant Itali la maeſtra, & Aqua ea omnium acerrima, qua aurifices, ac chymiſtæ aurum ab argento ſeparant. Sed aquæ huius, & lixiuij difficilis eſt cura, quòd illico in totum diffundantur corpus. Vniuerſalis tamen curandi ratio eadem erit, quæ calcis, & auripigmenti: tametſi alterum altero ſit uehementius, & erodentius.*

Arſenici ſublimati curatio.

Qui autem priuatim Arſenicum ſublimatum hauſerunt, eos frequenter uomere oportet, poto ſemper prius butyro, aut per ſe tantùm, aut addito rapi ſeminis decocto. Proſunt his & clyſteres ex pingui iure, aut ptiſanæ alicæúe cremore, aut ſpiſſamentis ex pſyllij, maluæ, & cydoniorum ſemine factis. Auxiliatur amygdalinum oleum, & ius pinguium gallinarum in cibis ſumptum. In præſtantiſſimum uerò antidotum cenſetur foſsile cryſtallum, in tenuiſsimum puluerem contritum drachmæ pondere, ex dulci amygdalino oleo potum. Sed antidotum omnium præſtantiſsimum contra mortiferam Arſenici uim, eſt puluis Sereniſsimi Principis mei Ferdinādi Archiducis Auſtriæ, quo Pragæ ſeruatus eſt quidam ſuſpendio damnatus, cui pulueris huius experiundi gratia, Arſenicum datum eſt in potione drachmarū duarum pondere. Siquidē cū is

poſt

poſt quartam ab epoto ueneno horam, liuidus totus adeò uiribus deſtitutus decumberet, ut iam iam moribundus ſtrangularetur, oblatus eſt illi puluis ex albo meraco. Quo factum eſt, ut etſi in conflictu nulla ferè recuperandæ uitæ ſpes habere tur, uicit tamen natura hoc antidoto ualidior ac uiuacior reddita, et ueneni immanitatem ſuperauit, adeò ut is ſequenti die liber euaſerit, & lætus coram omnibus apparuerit. Eodem quoque puluere alij à me ſeruati ſunt, quinetiam ab alijs, qui antidotum à me receperunt. Franciſcus Calzolarius myropola Veronenſis amicus intimus meus, hoc anno eodem antidoto à me accepto duos homines Veronæ in carcere detentos, qui uenenum in piſce quodam dono miſſum uorauerant, poſt octauam diem à ueneno accepto liberauit, præter medicorum ſententiam, qui ſymptomatum immanitatem cernentes, illos omnino morituros cenſebant. Nec quidem ab re, cùm alij duo, qui illis commenſales in carceribus erant, eodem die mortui ſint, quòd neminem habuerint, qui ſui curationem ſuſcepiſſet. Huiuſce hiſtoriæ etiam aſſertores habeo Magnificos uiros, patritios Venetos, Nicolaum Quirinum, & Hieronymum Marcellum, quorum hic Capitaneum, (ut dicunt) ille Prætorem Veronæ gerebant, ut ex publicis eorundem ſcriptis, quæ apud me ſunt, quiſquis certior fieri poteſt. His acceſſit Clariſſimi Medici Antonij Capriani Mantuani teſtimonium, qui Tridentini Concilij aliquot annis Phyſicum egit magna cùm laude. Nã cùm is, tunc temporis, quo hæc euenerunt, Veronæ ſe reperiret; accerſitus à Reuerendiſſimo Cardinali Nauagerio, admirandas huiuſce pulueris aduerſus uenena uires, ad Excellentiſſimum Philippum filium ſuum Reuerendiſſimi Archiepiſcopi Pragenſis Medicum, & hiſtoriam omnem deſcripſit, & ut me rogaret addidit ut eundem puluerem illi tranſmitterem. Sed & id mirum admodum uideri debet, quòd hic puluis non ſolùm hauſtus, ſed etiam illitus demorſos, ictosque à uenenoſis animalibus ſeruat, & ſanat, eo è roſarum aqua epithematis modo ſub ſiniſtro ubere, & ſuper affecto loco illito. Iacobus Antonius Cortuſus Patritius Patauinus, hoc puluere à me accepto, quendam Ciuem, & uicinum ſuum à Scorpione magno ictum, iam animi deliquio detentum, breui admodum tempore reuocauit ad uitam. Quinetiam eadem ſeruata ratione proprium ſuum ſeruauit Aurigam à ſerpente uenenoſo demorſum. Porrò AERVGO, *præter alia eius mala antè dicta, adeò ſpirandi meatus occludit, ut magno impetu ſuffocet affectos. Succurritur noxæ crebris cum butyro, & calida excitatis uomitibus, ut in arſenico, & infuſis ſubinde clyſteribus ex aſinino lacte, & dulci amygdalino oleo. Prodeſt & Lemnia ſphragis drachmæ pondere ex uino albo pota. Præſtat item in olei balneum laborantes ad uentriculum uſque demittere. Sed proprium huiuſce pharmaci antidotum (ut ait Conciliator) eſt, ut qui hauſerint, bibant ex uino corallia rubra in tenuem puluerem contrita ſenorum ſcrupulorum pondere. Cæterùm* RISAGALLO *uulgò dicto, quod quidam Realgal appellant, cùm maximè extremeque ſiccet, & neruos contrahat, non alia conuenit curatio, quàm quæ argento uiuo, & arſenico ſublimatis, & ærugini adhibetur. quanquam priuatim non obſcurè iuuat uniuerſum corpus dulci amygdalino illinire, & uiolaceo iulapio, & ptiſana hordeacea ſitim extinguere. Proficit & pinorum nucleorum oleum, aut è magnis nucibus, quæ ex India aduehuntur, expreſſum, ſemilibræ pondere potum. In ſumma ea omnia efficaciter adhibentur, quæ cantharibus conferre diximus.*

Aeruginis remedia.

Riſagalli curatio.

Λαγωὸς θαλάσσιος. LEPVS MARINVS. CAP. XXX.

QVi leporem marinum biberunt, piſcium uirus olent: procedente tempore aluus dolore afficitur, & urina ſiſtitur: & ſi quando eam reddere contingat, purpureum colorem referet. omne piſcis genus auerſantur, & odio habent. fœtido, ac graui ſudore manant: bilioſus uomitus, interdum ſanguini promiſcuus, ſubſequitur. His dandum lac aſininum, uel paſſum continuè, aut radicis maluæ foliorumque decoctum, aut trita cyclamini radix cum uino, aut ueratri nigri, aut ſcãmonij ſucci drachma, cum aqua mulſa, punicique mali acinis. Cedria contrita cum uino efficax eſt: anſerinus ſanguis, ut tepebit, potus. Sed cùm piſces omnes reſpuant, aſpernenturque, ſolis fluuiatilibus cancris ueſci poſſunt, bibuntque eos admiſto uino, adiutique ab his percoquunt. cùmque appetere & comeſſe piſces cœperint, ſuæ ſalutis indicium habent.

DIximus de Lepore marino libro ſecundo, de quo ita ſcribit Nicander in alexipharmacis. Sin marini leporis malè perdentis potionem deprehenderis, perniciem afferentem, odorem eius ſenties, qualis eſt ſquamarum, & piſcium purgamenti. Porrò guſtus, & ſapor eius piſcoſus eſt, qualis putrefactorum piſcium eſſe ſolet: uel cùm nondum ablutorum ſquamæ polluunt corpus. Sequitur huiuſce potionem uiridis fellis ſuffuſio, cum obtenebratione uiſus: & caro paulatim in homine contabeſcit. Accedit his ciborum omnium abominatio, malus habitus, & talorum ardor: oculi in concauum occultantur, & genæ ac maxillæ florido colore rubent. Vrina ægerrimè redditur: quæ tametſi reddatur, purpurea apparet, & plus æquo ſanguinea. Ad hæc ſi piſces ægris offerantur, eos illico nauſeabundi execrantur. hæc ille. Cui ſubſcribunt Aetius, & Auicenna, qui præter relata indicia, alia adhuc lepori marino epoto aſſignant, his uerbis. Marinus lepus adeò icterum inducit, ut totius corporis habitus croceo admodum colore inficiatur. Poſtea facies liuens intumeſcit, pedum plantæ incenduntur, adeſt ſpirandi difficultas, pectoris & pulmonis anguſtia, rufeſcuntque oculi. Dehinc tuſſis emergit ſicca, ſputus cruentus, renum dolor, uiriliumque inflammatio, adeò ut perpauci euadant, qui non labantur in tabem. Quare Galenus libro de theriaca ad Piſonem, proprium marini leporis eſſe ait, ut pulmonem exulceret, & erodat. Succurritur noxæ (ut Dioſcorides inquit) aſinino lacte ex paſſo poto, & maluæ decocto. Neque id aliam ob cauſam, ut Aetius declarat, quàm ad eliciendum uomitum, & ueneni acuitatem retundendam, quemadmodum elleborum, cyclaminum, & ſcammonium exhibet, partim ad citandas uomitiones, partim ad aluum deijciendam. Cætera uerò, ut incommodis ſubueniatur, quæ internis infert particulis. Præfertur quibuſdam aduerſus hoc malum humanus ſanguis calens è uenis potus: humanum item lac, ab ipſis uberibus exuctum, & uulpis caro inaſſata: quin & theriaca diateſſeron tribus diebus pota.

Leporis marini ueneni ſigna.

Φρῦνος, καὶ βάτραχος ἕλειος. **RVBETA, ET PALVSTRIS RANA.**

RVbeta, aut rana paluſtris aſſumpta tumores ciet: pallor corpus uehementer decolorat, ut planè buxeum ſpectetur: ſpirandi difficultas torquet: & grauis halitus oris, ſingultusq́ue, inuita interdum genituræ profuſio conſequitur. Adiuuantur ſecundum uomitionem multo meri potu, & arundinis radicis binis drachmis, aut cyperi totidem. Breuiter, cogendi ſunt, ut uehementi ambulationi & curſui ſe credant, ob torporem, quo corripiuntur. quinetiam quotidie lauandi ſunt.

Rubetæ, paluſtrisque ranæ uenenum.

RVbetæ Ranæ, quam quidam bufonem uocant, diuerſa reperiuntur genera. Terreſtris tamen, quæ Græcis phrynos dicitur, Latinis uerò rubeta, quòd in frutetis & ſepibus inter rubos degat, nocentior, magisq́ue lethifera eſt, quàm quæ in paludibus, & aquoſis ſcrobibus uiuit (id quod non rectè, meo iudicio, intellexit Aloyſius Mundella Brixianus octaua ſui uoluminis epiſtola.) tantoq́ue magis noxia, lethiferaq́ue fuerit terreſtris, quantò in opacioribus, frigidioribusq́ue locis uitam duxerit. Quamobrem in hoc genere eæ omnium peßimæ creduntur, quæ in umbroſis conuallium ſyluis, & in harundinetis morantur. Adultæ craſſa tenaciq́ue conteguntur cuti, adeò ut acutißimo palo quandoque difficilè à ruſticis, qui ita eas interficere ſolent, perfodantur. Hæ cùm circumnaſcentes herbas, ſiue aliquod depaſcens animal, ueneno inficere uolunt, contrahunt ſeſe in tumorem, ut uenenum per urinam longiùs eiaculentur in plantas, & circumſtantes quadrupedes. Quare admirari non licet, ſi nonnunquam repentè interimant homines, qui fraga, fungos, aliasq́ue plantas harum ueneno infectas inſcij deuorauerint. Quippe quòd non modò ueneni mictu hæc omnia inficiunt; ſed etiam ſaliua ea ſæpius conſpuunt: quæ ſanè non minus mortifera eſt, quàm napellus. quinetiam earum ſanguis uipereo ſcatet ueneno. Proinde mirum non eſt, ſi in puluerem potæ mortifera inferunt incommoda, quemadmodum & morſu. Nam etſi dentibus careant; tamen compreſſa ſcabris gingiuis particula, & ſubinde ingreſſa per cutis ſpiracula ſaliua, demorſos uenenant, ut in præfationis huiuſce libri commentario tradidimus. Siccæ & in puluerem potæ, ut Auicenna refert, præter mala quæ à Dioſcoride redduntur, faucium, & gutturis tum inflammationem, tum ſiccitatem excitant: item oculorum caliginem, uertigines, conuulſiones, dyſenteriam, faſtidium, uomitus, animi deliquium, delirium, amentiam, & plerunque edentulos faciunt homines, quanuis euadant, qui hauſerint. Nec minora etiam pericula adferunt fructus, & herbæ earum ueneno infectæ, & epotus earundem ſanguis. Curantur ijs malis affecti theriaca, uel Mithridatis antidoto tribus continuis diebus ex uino potis. Idem præſtat teſtudinis marinæ ſanguis, additis cumino, leporis coagulo, & uino. Datur potanda præſentaneo remedio quinta eſſentia noſtra theriacalis. Quin & oleum noſtrum de ſcorpionibus exterius commodè inungitur. Præfert Conciliator ſmaragdi puluerem ex uino potum ſcrupuli pondere, cum eo tamen, ut ſubinde intret æger nudus in mulum recenter exenteratum, inibiq́ue concluſus moretur, donec deferueſcat cadauer, totiesq́ue ſic exenteratum mulum aut equum, ſi mulus non adſit, permutet, donec effuſo diutius ſudore cedat noxa. Aetius mulis, & equis parcens, in clibano, quantum tolerari poſſit, calidißimo affectos, uel alio in loco arte calefacto detinendos ad ſudandum iubet, quemadmodum curantur aqua inter cutem laborantes. Quorum medicamenta curatioq́ue, ut Auicenna eſt author, hoc in negocio non parum conueniunt. Proinde prodeſt ijs maximè rhabarbarum, diacurcumæ, & dialaccæ confectio: tametſi Conciliator lapidem his omnibus præferat, qui in earum capite reperiri ſolet.

Ranæ maleficæ ſigna, & curatio.

Βδέλλα. **HIRVDO.** **CAP. XXXII.**

DEuoratæ cum aqua hirudines, ſi ori uentriculi adhærent, tractione partium, nonnullam ſuctionis imaginem præbent: eo enim argumento hauſta hirudo deprehenditur. Has muria ſorbitione excutit, & Cyrenaicus ſuccus, aut laſerpitij folia, aut betæ, cum aceto, aut pota niuis glebula, cum poſca. nitrum ex aqua gargarizatur, aut atramentum ſutorium aceto dilutum. Si faucibus hæreant, in aquam calidam ingreſsis, aqua frigida ore contineatur, & ad eam hirudines exilient.

Hirudinum deuoratarum noxa.

HIrudines rarò in alijs aquis inueniuntur, quàm in paluſtribus, lacuſtribus, & ſtagnantibus: quandoquidem in probatiſsimis fontibus, & arenòſis, & ſaxoſis fluuijs non niſi rariſſimè uiuunt, cùm ſuapte natura cœno, ac limo delectentur. Quamobrem caueant, qui paluſtres, uel ſtagnantes aquas bibunt, ne hirudines ſimul ingerant, quemadmodum inexpertis uiatoribus nonnunquam euenit. nanque æſtatis tempore calore, & ſiti defatigati, dum aquam, cuicunque in itinere obuiauerint, auidè potant, ſæpe imprudenter hirudines hauriunt. Quo fit, ut ſubinde non modò ſibi ſanguinem exugi ſentiant (ut tradidit Dioſcorides;) ſed etiam (ut Auicenna inquit) cruenta expuant, ac præ timore melancholici fiant. Verùm anteaquàm aliquod offeratur medicamentum, inueſtigandum eſt, an animal ori uentriculi, an gulæ adhæſerit, an ipſis faucibus. Id quod facilè intelligi poteſt ex eorum, qui hirudines hauſerint, relatione: quoniam ubi ſuctionem ſentiunt, nimirum ibi hirudinem fixam eſſe ſignificatur. Quòd ſi ori uentriculi affixa fuerit, auxilium præſtat muria leniter epota, fœtida item laſerpitij lacryma, quin & lixiuium cum ſale & aceto, aut raphani domeſtici ſuccus cum aceto, aut oleum crudum hauſtum, quod per ſe tantùm hæc interficit animalia. conferunt inſuper ea omnia, quæ alui tineas, & lumbricos necant. Si uerò guttur medium ab hirudine obſideatur, proderit acre lixiuium gargarizare, aut aquam, in qua alumen cum aceto inferbuerint, uel calcanthum, aut muriam cum lixiuio, aceto, & ſinapi ſimul commiſtis. Sed ſi ea faucium ambitui hæreat, opem mirificam feret (ut Dioſcorides docet) calidæ balneum, aqua frigida in ore contenta. Siquidem hirudo ab aquæ calore propulſata, ad frigidam in ore contentam decurrens, facilè unà cum ipſa aqua expuetur. Interdum contingit, quòd ſtatim ſub linguæ radicibus, uel inprimis faucium partibus adhæreſcit, ita ut depreſſa lingua uideri poſsit: tunc roſtratis forcipibus facilè extrahi poterit, uel quóuis alio inſtrumento, quod cuique in promptu fuerit.

Hirudinum curatio.

Ἐλλέβορος λευκός, θαψία, ἐλατήριον, ἀγαρικὸν μέλαν.

VERATRVM ALBVM, THAPSIA, ELATERIVM, AGARICVM NIGRVM. CAP. XXXIII.

PRouidendum etiam ijs, quæ etſi ferendi auxilij gratia tradantur; non minora tamen cæteris uenenis pericula ſæpius adferunt. Qualia ſunt album ueratrum, thapſia, elaterium, agaricum nigrum: ſiquidem ea ſtrangulatus concitant, aut immodicas deiectiones mouent. Quibus ea medentur, quæ in fungorum mentione, & ſimilibus retulimus. Nimios autem deiectionum impetus, medicamentis, quæ excrementa ſupprimunt, coercebimus. Neque negligenda quæ parum quidem nocere uidentur, interim uerò uitam in diſcrimina agunt. Quo in numero ſunt ſylueſtris ruta, gith, nouæ glacies, pappi recentes: flores autem ſunt eius ſpinæ quæ cactos dicitur. Eos qui ſumpſerint, ſola uomitio recreat.

Diuiſio capitis caſtigata.

EXtant quàm plurimi Dioſcoridis codices, in quibus caput hoc de Veratro albo, Thapſia, Elaterio, & Agarico nigro, à præcedenti capite ſeiunctum non legitur. Verùm cùm antiquiſſimus manu ſcriptus codex, hæc proprio, & peculiari capiti dicauerit, uideaturq; abſurdum de his diſſeruiſſe Dioſcoridem unà cum hirudinibus, cum quibus nullam habent cognationem, neque ijſdem curantur remedijs, non temerè facturos duximus, ſi illa à nobis ſeorſum proprio capite ab hirudinibus diſtincto, tractarentur. Sciendum itaque eſt, quòd cùm hactenus ſcripſiſſet Dioſcorides omium uenenorum indicia, quæ pota, uel deuorata, homines necant, uel ſaltem ægros efficiunt, quin & uniuerſalia & particularia antidota tradidiſſet, quibus illorum uis frangi, ac deſtrui poſſit, cùm præterea ſciret aliqua in medicum uſum haberi medicamenta aluum ducentia, quæ ſimpliciter pota, & nullis antidotis infrænata, uel maiori menſura, uel pondere, quàm par ſit ſumpta, non minus homines interimunt, quàm quæ propriè uenena uocantur, medicos illud hoc loco admonere uoluit, quòd in propinandis hiſce medicamentis minimè cæcutiant, ſed in hoc omne ſuum ſtudium, omnemq; diligentiam impendant. Verùm quanuis, inter ea omnia, quæ in medicum uſum ueniunt, paucorum tantùm meminerit, nempe thapſiæ, albi ueratri, elaterij, & agarici; non tamen ob id fuerit inſimulandus, quòd neſciuerit præter hæc, alia plura eſſe medicamenta, quæ noxam inferre poſſunt, aut maiorem quàm illa, aut æqualem. Quippe quòd illi ſatis uiſum ſit, ſi tantùm horum exemplo imperitos medicos diſcrimen, noxamq; docuiſſet, quæ omnia in uniuerſum medicamenta aluum cum labore ducentia plerunque ſumentibus adferunt, cùm (ut modò diximus) uel largius quàm deceat, uel ſuis antidotis exuta ſumuntur. Sed ut harum rerum ſtudioſis in omnibus, quantum poſſumus, ſatisfaciamus, præter ea quæ à Dioſcoride tradita ſunt, nos alia quoque plura addere decreuimus, quibus quotidie paſſim utuntur medici. Cuiuſmodi ſunt cyclaminus, ueratrum nigrum, euphorbium, turpetum, tithymali omne genus, ſcammonium, colocynthis, bryonia, lathyris, ricinus, thymelæa, & chamelæa. Quandoquidem cùm hæc omnia medicis in frequentiſsimo ſint uſu, ad corporis excrementa exigenda, & ad uomitum quandoque ciendum, in quàm plurimis hominum affectibus, mihi ſanè negligentiæ adſcribi poſſet, ſi hæc prorſus ſilentio inuoluiſſem, præſertim cùm ſæpius eueniat quorundam circunforaneorum imperitia, ac temeritate (pharmacopolas nunc prætereo, quòd eorum errata ſæpe, ac ſæpius improbauerim) ut uulgaribus, & ruſticis, necnon & quandoque nobilibus, innumera propinentur pharmaca aluum ducentia, quæ plerunque ſumentes in magnum diſcrimen ducunt, quoniam nec medicamenta ponderant, nec infrænata exhibent, nec ad ægrotantium temperaturam, ætatem, ſexum, conſuetudinemq; reſpiciunt. Quo fit, ut ægrotantes, qui in eorum manus incidunt, præcipuè ij qui natura ſunt imbecilles, magnis nonnunquam afficiantur incommodis, quibus niſi periti proprijs ſuccurrerent remedijs, facilè interirent. Albi itaque Veratri potionem, aut Thapſiæ, aut Elaterij, aut Agarici nigri, aut Cyclamini ſequuntur uomitus, ingentia alui profluuia, inteſtinorum tormina, ſtrangulationes, & reſpirationis anguſtia. quibus dehinc tanta ſuccedit principum facultatum imbecillitas, ut paruo temporis momento ægri animi deliquio corripiantur, grauiter ſpirent, & frigido ſudore madeſcant. Poſtremò, niſi citius ſuccurratur, oborto ſingultu, illico uel ſuffocati, uel conuulſi intereunt. His primùm auxiliantur

Albi ueratri, aliorumq; noxa, & auxilia.

uomitiones (ut multoties diximus) crebrò concitatæ, & infusa clysmata, quorum sæpissimè superius meminimus. Post hæc remedio sunt antidota, quæ in uniuersum omnibus aduersantur uenenis, præsertimq; theriaca, cui (ut Galenus pluribus in locis testatur) uis peculiaris inest, modò adulterio uacet, ut sumpta post medicamenta deiectoria, adeò eorum superet uires, ut nihil per aluum exigant. Cæterùm priuatim Albo ueratro confert aqua mulsa largiùs sumpta, & nymphææ flores duarum drachmarum pondere poti, uel deuorati, traduntq; hæc propria albi ueratri esse antidota. Cyclamino deinde conducunt lauri baccæ, duarum drachmarum pondere, sed propria facultate nigrum piper in puluerem contritum, & eodem pondere potum. Elaterio præterea opem fert Andromachi theriaca ex baccarum lauri decocto, aut melle pota senum scrupulorum pondere: uerùm proprium eius remedium est menthæ succus. Thapsiæ denique & nigri agarici noxa tollitur, ijs medicamentis, quibus albo ueratro subuenimus, cùm eadem sint huius, quæ illorum incommoda. Fiunt quoque à NIGRO *ueratro (ut scribit Auicenna) interdum horrenda symptomata, nempe intolerabiles alui fluxiones, suffocationes, conuulsiones, animi deliquia, palpitatio cordis, linguæ arefactio, dentium constrictio, frequentissimi ructus, & uniuersi corporis inflammatio: & nisi illico succurratur, tremor consequitur, uniuersum occupans corpus, cum quo postremò commoriuntur ægri. His auxilium præstat absinthium ex uino potum: quin & cumini, & anisi semen, nardus, castoreumq; æquis ponderibus in puluerem contrita & ex uino pota appositis, ubi intumuerit uenter, linteolis igne calefactis, itemq; sacculis flatus discutientibus. Cibandi autem sunt ægri recenti caseo, melle, butyro tam crudo quàm cocto, pinguium carnium iuribus, ac etiam passo. Sed non propterea parcendum fuerit antidotis in uniuersum iuuantibus, nec etiam nymphææ floribus, utpote qui non modò albi ueratri uires demoliantur; sed etiam nigri. Porrò* EVPHORBIVM *fauces, & guttur uehementi admodum incendio uexat. Corpus uniuersum inflammat, uentriculum, & intestina magno dolore erodit, singultum excitat, & continuas alui fluxiones. Quæ itidem omnia mala inducunt* TVRPETVM, *Scammonium, Colocynthis, Bryonia, Tithymali omnes, Lathyris, & Ricinus. Quanquam non tam acriter nocent, ueluti euphorbium. A* THYMELAEA *autem, & Chamelæa pituitosæ spumantesq; excitantur uomitiones, alui profluuia, intolerabiles intestinorum, & uentriculi erosiones, angustiæ, inflammationes, & uniuersi corporis cruciatus: quin & sitis implacabilis, singultus, conuulsio, præpedita locutio, & alia sæua accidentia, quæ quandoq; ea excedunt, quæ ab epoto euphorbio proueniunt. His omnibus in uniuersum primùm opitulantur uomitiones & clysmata, seruata uniuersali methodo, ac etiam communis usus antidota. Priuatim uerò prosunt oleosa, ac pinguia: item quæ ualenter sunt frigida, ut hæc ingentem feruorem extinguant, illa uerò ut exuperantem acrimoniam obtundant. Proinde prætulit Auicenna acidum lac, caphuram ex rosacea aqua potam, punicorum austerorum uinum, anguriæ, cucumeris, cucurbitæ, & acidorum malorum succum: item hordei ptisanam niue, uel glacie refrigeratam. Sed proprium (ut aiunt) euphorbij antidotum est citri semen ex uino, in quo helenij radix inferbuerit potum. Scammonij uerò lac, à quo demptum fuerit butyrum, malorum, cotoneorum, rhois, ribisq; succus. Colocynthidis deinde antidotum fuerit sanè bubulum lac, & butyrum recens, Lemnia sphragis, & smaragdi puluis, pluries pota. Turpeti præterea, & Tithymalorum omnium, Andromachi theriaca ex uino pota, in quo Cretense dictamnum in coctum fuerit: item mumia sepulcrorum in puluerem ex uino meraco pota drachmæ pondere. Bryoniæ porrò, theriaca ex uino hausta, in quo helenium conferbuerit, itemq; nigrum piper contritum. Lathyris ad hæc, & Ricini proprium antidotum est hyperici succus, aut herba ipsa in puluerem pota. Thymelææ denique & chamelææ rosaceum serapium, ex hordei ptisana potum, & subinde origanum Cretense igni tostum. Sed hæc omnia præstant tantùm ad supradictorum medicamentorum uim deleteriam superandam. Cæterùm cùm plerunque eueniat, ut hæc, quæ modum excedunt medicamenta, uaria ac diuersa adferant incommoda, quæ etiam ob sui repentinam uehementiam præsentanea exposcunt remedia, nempe continentes uomitus, perpetua alui profluuia tam cæterorum humorum, quàm puri sanguinis, cùm uasorum oscula ueneni ui reserantur, conuulsiones, præfocationes, animi deliquium, & uirium omnium imbecillitatem; idcirco non modò attendendum fuerit, ut medicamenti uis antidotis superetur; sed etiam ut ipsis grauibus symptomatis omni diligentia succurratur. Quandoquidem hæc sæpius tanti sunt ponderis, ut maiorem, celerioremq; expetant curationem, quàm cætera. Inhibentur itaque uomitus modum excedentes (si tamen medicamentum cum humoribus reiectum sit) adstringentibus medicamentis, quæ uentriculum roborant, exterius præsertim illitis, quin & uinculis, ac fibulis, extremis membris obtortis. Faciunt ad hoc in corpus sumpta flaua myrobalana, tam sicca, quàm sacchario asseruata: item nuces cum putaminibus sacchario similiter conditæ, diacytonites, saccharum rosaceum diutius inueteratum, addita Lemnia sphragide: præterea cydoniorum, & punicorum malorum uinum, syluestrium prunorum succus, myrti baccæ, rhus, rosa sicca, syluestrium rosarum semen, cornu ceruinum combustum, santala, corallia, omphacium, acetum, & id genus alia. Sed eorum quæ exterius illita prosunt, hæc sese offerunt, Indica uidelicet, & Celtica nardus, mentha, glandes, lentiscina resina, thus, flaua myrobalana, myrti folia, rhus, melinum, nardinum, lentiscinum, & myrtinum oleum. Nec tantùm pollent hæc ad uomitiones compescendas; sed etiam pari facultate ualent ad sistendas alui fluxiones, quæ modum excedant: uerùm ijs uniuersa aluus est illinenda, ab ipso uentriculi ore ad pubem usque. Præstat & brachia ab scapulis ad manus, & crura à coxendicis articulo ad pedes usque fascijs constringere, offusis subinde austeris plantarum succis. Confert item sudoris excitatio, aut detentis ægris in calido cubili, aut laconicis arte calefactis, in quibus ægros caput emittere oportet, aut brachijs, & cruribus, in calido balneo demersis. Ab his dare conuenit, quæ adstringunt, & roborant. Principes in uniuersum facultates roborantes odorata medicamenta, cuiusmodi sunt rosæ siccæ, caphura, garyophylla, agallochum, styrax, laserpitij lacryma, iuniperi baccæ, santala omnia, & id genus plura. Prætulit in huiuscemodi alui fluxionibus Auicenna nasturtij semen tostum, trium drachmarum pondere, ac subinde in lacte decoctum, quousque lac concreuerit, & postremò potum. Si uerò hæc non profuerint, soporiferis uti licebit, nimirum Philonis medicamento, athanasia, requie, & alijs quibuscunque quæ opium, aut meconicum exceperint. Nam etsi hæc quoque noxa haud uacent; tantum tamen adferunt iuuamenti (si tamen recta ratione exhibeantur) ut ijs tutò in tam magno discrimine medici uti possint. In summa si optimam haberemus theriacam, quæ ex adulterinis & suppositititijs non esset confecta medicamentis, omnibus præponeretur antidotis in superanda ui me-*

Nigri ueratri noxa, & cura.

Euphorbij, & quorũdam aliorum uenenata potio.

Euphorbij, & aliorum omnium curatio.

Remedia ad uaria symptomata.

ni medicamentorum aluum ducentium. Siquidem teſtatur Galenus (ut paulò ſuperius diximus) pluribus in locis, ſuis in libris de theriaca ad Piſonem, & Pamphilianum, illud optimæ theriacæ indicium eſſe, ut à præſumpto deiectorio pharmaco pota humorum deiectionem impediat, citra ullam ægrotantium noxam. Id quod nobis experientia compertum eſt præſtari ab antidoto noſtro, cuius deſcriptionem tradidimus in præfationis huius libri commentario. Prodeſt non parum præter hæc uomitionibus, & fluxionibus prædictis etiam uictus regimen ex adſtringentibus & auſteris inſtitutum, quæ deinde niue uel glacie refrigerari conuenit, at in altum aquæ puteum fune ſuſpendi. Adiuuantur conuulſiones, quæ ab ingentibus laborioſisq; alui profluuijs eueniunt, ijs duntaxat cibis, quibus ad refocillanda exinanita corpora uiresq; roborandas utuntur medici. Quo in negocio præfertur humanum lac ab ipſis exuctum uberibus: quin & dulcium amygdalarum cremor, & earum pariter oleum, ciborum condimentis admiſtum. Proſunt & nuclei pinei, piſtacia, Indicæ nuces, & melopeponum ſemen, omnia in mortario contuſa, & caporum iure colliquata, addito candidiori ſaccharo. Opem ſimiliter fert caporum, & phaſianorum exenteratorum carnium eliquatus ſuccus, carnibus ipſis tenuiter inciſis, uitreo uaſe concluſis, & in aquæ balneum eodem in uaſe decoctis, quouſque uniuerſus ab his exudauerit ſuccus. is nanque frequenter potus cochlearis menſura (ut libello de uiribus cordis prodidit Auicenna) magis ſuccurrit imbecillitati cordis, quàm alius quiuis cibus. Conducunt præterea recentium ouorum uitelli carnium iuribus admiſti, & ſaccharo reſperſi: inſuper caporum, phaſianorum, perdicum, & attagenarum pulpa in mortario contuſa, & iure, & ſaccharo temperata. Præfocationibus porrò ſubuenimus iiſdem tum auxilijs, tum medicamentis, quorum ſuperius mentionem fecimus cùm de mortiferis fungis diſſereremus. Cæterùm meminit hoc capite Dioſcorides præter prædicta, melanthij, ſylueſtris rutæ, & earum plantarum lanuginis, quæ in aculeatarum genere quibuſdam cacti uocantur. Quorum omnium hiſtorias, & facultates ſuperius proprijs locis tradidimus, quæ tamen non ſemper nocent. At ſi noceant, curantur excitatis uomitionibus, ebibito prius maluæ decocto, aut lacte, aut recenti crudo butyro. Poſt quæ proficiunt pinguia iura, & cætera, quæ aluum emolliunt. Dent igitur operam, diligenterq; animaduertant ſeplaſiarij probi, ac fideles, ne in ponderandis hiſce medicamentis, aut manu aut oculis imprudenter decipiantur. Quinetiam eos admonitos uelim, ut imperitos, ac temerarios circunforaneos à pharmacopolijs ſuis excludant, reprehẽdant, & miſſos faciant: ac ſi opus fuerit, protomedicis & rectoribus ciuitatum eos denuncient, ne miſelli ægrotantes, ſub publica omnium fide ab hoc improbo ac peſſimo hominum genere prodantur, atque in perniciem agantur.

Remedia ad conuulſiones.

Οἰκεῖα ἡμῖν. DOMESTICA NOBIS. CAP. XXXIIII.

AQua frigida abunde pota, aut meracum uinum liberaliùs epotum, aut paſſum, præſertim à balneo aut curſu, aut uehementi exercitatione, ſtrangulatus, & dolores infert. In quibus ſanguinis miſſio protinus, & uacuatio, imminentia ſoluunt pericula. Sed de notis ueneficiorum, ac remedijs, & cauendi modo, hactenus dicta ſint. Subiungeremus etiam antidota neceſſaria, quæ præclarè auxiliantur, quibus utimur, quale Mithridatium eſt præſertim, & quod ſanguine, & quod ſcinco temperatur. Verùm quoniam alijs in locis diligentiſſimè ſcripta ſunt, hic ab eorum deſcriptione ſuperſedemus.

Rerum domeſticarum noxa.

NOn modò aqua frigida, & uinum meracum, aut paſſum inter ea, quæ nobis domeſtica ſunt, & quotidiano uſu alimentum præbent in humanæ uitæ ſubſidium, eo modo pota, quo Dioſcorides ſcribit, maxima adferunt diſcrimina; ſed etiam carnes, & piſces. Etenim hæc utraque cocta, & adhuc feruentia humidis locis diutius aſſeruata, ſubindeq; frigida deuorata, eoſdem malos pariunt effectus, quos à maleficis fungis creari tradidimus: tametſi quandoque non niſi duobus, aut tribus pòſt diebus appareat noxa. Toſtæ præterea carnes, uenenatorum ſubeunt naturam, ſi calidæ inter duas ſuffocentur patinas, obuoluanturq; linteis, ne exhalare poſſint. Eadem etiámnum mala inferunt morticinæ carnes eſitatæ, quemadmodum & eæ, quarum animalia aut à uenenatis ſerpentibus, aut à rabidis brutis demorſa, aut fulmine icta interiere. Quandoquidem ſæpius harum eſu coli oritur inflammatio, mœror, alui profluuim, furor, obliuio, ueternus morbus, & ad poſtremum mors inſequitur. Quamobrem hæc ſanè negligenda non ſunt, quin potius ſumma cura uitanda. quippe aliquos noui, qui his deuoratis nullo medicamento adiuti, intumeſcente inde toto corpore, tandem uitam miſerè finiuerunt. Nec minus euitare oportet oua barbi piſcis: nam adeò uenenata ſunt, ut ſi largiùs ſumantur, eos qui hauſerint, in magnum periculum adducant. Piſcium curatio eadem eſt, quæ fungorum. quanquam non exiſtimat Conciliator, ut piſcibus ſicut mortiferis fungis conueniant ſylueſtria pyra. Carnium uerò ſuffocatarum malis ſuccurritur excitatis prius uomitionibus, & infuſis clyſteribus: mox uini optimi & odorati potu admiſto cydoniorum malorum ſucco. Præſtat à uomitu Lemniam ſphragidem bibere, unà cum agallocho, & maſtiche. quanuis eadem ſit harum cura, quæ coli affectibus adhibetur.

Piſcium, & carnium noxæ remedia.

De venenatis animalibus.

Ἰοβόλα.

VENENATA. CAP. XXXV.

De bestiis, quæ uirus eiaculantur, & exitialibus uenenis, ideo scribere aggredimur, ut tota curationis remediorumque ratio ad umbilicum perducatur. Siquidem pars hæc non minus quàm cæteræ aliæ, necessaria est ijs, qui artem medicam exercent, utpote cùm adminiculo eorum, quæ inibi traduntur, doloribus, periculis, & cruciatibus, plurimisque alijs malis homines liberari conueniat. Hæc autem in summa fastigia duo, sicuti ab initio relatum est, distribuitur. Nam qui de feris uirus insputentibus sermo differit, theriacus dici solet: qui uerò de amoliendis ueneficijs, alexipharmacus: quo prius tradito, simul quæ sequi signa consueuerunt, præmonstrabimus: tum quæ nonnihil auxilij ferunt. Omnia autem in promptu, & ad manum habere artificem oportet, propter urgentem sæpenumero necessitatem. Siquidem pauca è uenenis & uirulentis animantibus, tarda & grassantia sensim pericula cient, ita ut dilationem admittant: pleraque uerò præsentaneam perniciem afferunt. Hominum autem partim malè alijs cogitantes, ingenita prauitate maleficium ita temperant, ut spatium curanti libe rum non relinquant: partim sceleris admissi conscientia, aut tristi aliquo euentu oppressi, hausto sponte ueneno, mortem sibi consciscere conantur. qui postea deprehensi, aut resipientes, & uitæ cupidi, præsentaneam opem poscunt. Non desunt qui hostiles sagittas illinentes, aut fontes aquasque puteanas hac labe polluentes, certam & ineuitabilem aduersarijs perniciem moliuntur. In quibus ipsis etsi maleficium non subitò, sed aliquantò pòst grassari natura sua comparatum est; tamen nisi primo quoque tempore coerceatur, & remedijs subinde excipiatur, frustrà tandem succurritur, occupatis iam corporibus exitiali ui ueneni. Proinde non uulgari industria diligentiaque in ea re utendum est, ut quod in alijs incommodis ars consueuit, in his quoque salutem mortalibus præbeat. Quin & apud priscos genus hoc unum existimabatur esse eius partis, quæ medicamentis pugnat: sed recentiores id ipsum di screuerunt, nominantes præcautionem, & modum præcauentem, salubris sanantisq; medium statuentes, parua & leui supra modum persuasione decepti. Siquidem tres in humanis corporibus constitutiones esse contendunt. unam, qua sani degimus: alteram, qua sinistra ualetudine corpora laborant: tertiam, quæ medium inter utrasque locum sibi uendicat. In qua positi, sanitatem specie mentiuntur, facileque in morbos & pericula concidunt, ob uim corruptricem, quæ corporibus nostris incumbit: quemadmodum in ijs uidere licet, quos excandescens rabie canis momorderit, necdum tamen aquam horrent: in ijs quoque qui cantharidas hauserunt, sed nondum urinæ tormento cruciantur. Tripartitò igitur artem digeri, triplicique corporis constitutioni meritò respondere tradunt. Salubrem partem esse uolunt, quæ sanitatem tuetur: præcauentem, eandemque prohibentem, quæ obstat, quo minus in morbos incidant: & sanantem, qua uitia discutiuntur. Quibus ita responderi potest, quòd primùm ex ista ratiocinatione non tres corporis tantùm, sed quatuor haberi constitutiones fatendum esset. quippe ut aliqui sunt, qui necdum morbo laborant, morbo tamen maximè ob impendentem causam sunt obnoxij: ita sunt, qui iam priore morbo defuncti, nondum tamen secundæ ualetudini restituti sunt. id quod in ijs qui à morbo proximè sese recolligunt, cernere licet, qui uirium recreationem & robur desiderant. Sed quemadmodum curandi ratio ad partem medicamentariam pertinet; ita præcautionem eidem subijci par est. Ad arcendas enim ualetudines uehementibus utimur auxilijs, altiore scarificatu, ustionibus, amputatione, derodentibus epithematis, potionibus perniciei occurrentibus, & plerisque alijs. Verùm enimuero sunt usque eò rudes nonnulli, ut ne remedia quidem appellent, quæ morbos arceant. Cuius sententiæ inire rationem haud promptum est: etenim cùm uerbum ipsum, præcauere, tum agendi modus, omnino auxiliarem remediariamque uim præ se ferunt. Mirum uerò nisi etiam sua illa distributione partium eos complectuntur, qui in pestilentis cœli statu morbo nondum correpti sunt: pesti tamen, propter obuersantem aeris occasionem, opportu ni, & in morbum proni reddũtur. Dicere forsitan quis posset, salubris institutionis præcepta non aliud esse, quàm arcendorum morborum rationem: quippe cùm firma reddere corpora, & minus uitijs obnoxia nitamur, ut inoffensa ualetudine degant, nec morbis conflictentur. Neque id silentio prætereundum, quòd maximè præcipuum, & tanquam caput rei est, non oportere medicinæ partium distributionem, totidem corporis constitutionibus respondere, sed naturas singulorum suis notis seorsum scrutari, ac explorare, ut suis locis ostendimus. Cum ijs igitur non pluribus agendum. Illud magis adnotare conuenit, affectus, qui à uirulentis animalibus, uenenisque contrahuntur, uocari cæcos, id est, quorum ratio minimè iniri potest. Quin & ea, quæ eisdem auxiliantur, nulli pariter sunt addicta causæ. quapropter quæstionibus obseruatoriæ artis, & eius quæ ratione fulciatur, annumerari solent. Neque prorsus uerum deprehenditur, affectus huiusmodi cæcos esse. nam quod semper se protrahit, & nullum in quibusdam necessarijs usum exhibet, haud facili coniectura colligi potest: etsi naturæ pro prietate prorsus cæcos eos affectus concedimus, qui ab exitialibus uenenis, & animantibus, quæ uiru-

lento

lento morſu ſæuiunt,contrahuntur. Nam quod ad opus nonnullum uſum præbet, datque medendi occaſionem,neque imperceptibile,neque cæcum,nullive cauſæ obnoxium reputatur: ſed magis ab ipſo quis impulſus,demonſtrationem ſe habere, & opinionem de abditorum cognitione confirmare poterit. Nam etſi ſæpe minora ſunt, quàm ut ſenſibus percipiantur;euidenter tamen ex ipſis inter ſe collatis deprehenduntur. Diocles autem in eo commentario,quem Pliſtarcho dicauit,ſatis modos perſtrinxit, ad uerbum ita ſcribens. Noſſe quis hoc poteſt cùm in alijs non paucis,tum in uiperis,& ſcorpionibus,& reliquis id genus, ſecum animo reputans,ut quanuis exiguo ſint corpore, uixque conſpectui ſubijciantur; magnorum tamen diſcriminum ac dolorum cauſas inferunt: quorum nihil præter quandam corporis exiguitatem,uimque præ cæteris animantibus datam illis, facile fuerit ſpectare. Quanta enim moles corporis eſt, quæ à ſcorpij ictu,& aliorum id genus uenenatorum, quæ nos morſu conficiunt attingitur? quorum aliqua uehementes cruciatus excitant, alia erodunt, & putredines cient,nec deſunt quæ præſentaneam perniciem moliantur. Aut quantulum eſt quod à phalangij morſu ingeritur, & uniuerſum corpus excruciatur? neque enim quis magnitudinem ipſorum deprehendere poſſet,cùm prorſus exigua mole conſtent. Ergo quòd hæc ad affectus referantur,conſtitit inter omnes. Verùm quòd exactè deprehenſum ſit,uim quandam ipſis ineſſe mortiferam, quæ inſinuata corporibus,moleſtiarum,quæ exoriuntur,nobis cauſa ſit,in confeſſo eſt, & omnium conſenſu perſuaſum. Nec quiſquam inuenietur uſqueadeò contentionis ſtudio flagrans, qui aliunde exoriri moleſtias aſſeueret,quàm à materia mortifera partem corporis attingente. Porrò id erat, quod inter utilia artis opera in omni opere dicere oportuit,quænam res opus hoc efficiat, ut nihil prorſus nos lædat, incomprehenſa communis cauſæ quæ proprijs ineſt ratio: quandoquidem tum euidenter indicari poſſit,cùm deprehenſa eſt. Ideo Eraſiſtratus empiricorum pertinaciam graui cauillatione inceſſens,cæcis affectibus cauſas aſſignauit,inficiatus his communem,& ſupremam morborum cauſam incomprehenſibilem eſſe: & hanc in eo,quem de cauſis ſcripſit,commentario aptiſſimè prodidit, candido ſignatam lapillo. Nec ferendos eos eſſe cenſuit, qui ſe dicant in quibuſdam,ut in uenenis, ſerpentium ictibus, & cæteris id genus trita medendi ratione contentos eſſe. neque ſatisfacturam ſibi obſeruationem eam, quæ à cauſarum comprehenſione ſeparata eſt: primùm enim genere comprehendi facilè poſſunt. Quod autem ſit lethifera uis,corporaque permutans, ita ut perimat, ex ijs quæ per genus, non per ſpeciem uagantur, curationem indicat,qua hæc hebetare,& prorſus expugnare liceat. Cùm uerò ſubiungit, Ad aquam dulcem,& potui idoneam uenit quis,& ante obſeruationem ad uomitum,ad uulneris dilatationem,ad demorſæ partis ſuctum,cucurbitulas adfixit,partem incîdit, urentia medicamenta,aut ea quæ uim eandem adipiſcuntur,admouit,poſtremò partem amputauit: ſecum reputauit medicamina, quæ per ſummam cutim ferre,& applicari ſolita,immiſſæ ad intima perniciei repugnarent. Hæc itaque,quæ diſſeruit Eraſiſtratus,ueritati conſentanea ſunt,nec arti refragantur. Sed methodicos demirari licet,qui mortiferam uim corporibus illapſam,negociorum,quæ ipſa faceſſit, eſſe cauſam diffiteantur: uerum rudiuſculè nomini attendunt. Nam apud ipſos palàm immiſſa uis φθοροποιὸς, id eſt mortifera,nominatur: φθοροποιὸν autem nullius officij alius eſſe poteſt, quàm cauſæ. Aiunt hæc nomina, μάρσιπποs,& ἀνακαλύπτειν,eſſe reliquis omnibus ſimilia, in quibus partes quædam dictionum non pro uirtute, ſed nuda enunciatione comprehenduntur. Enimuero quemadmodum in his uocibus μάρσιπποs,& ἀνακαλύπτειν, partes neque certos,neque principes retinent ſignificatus; ſic in hoc uerbo φθοροποιεῖν, partes productionis gratia,non pro uirtute coaluerunt. Hinc ad cauſarum differentias tranſeunt,affirmantq; cauſarum aliquas euidentes eſſe, quæ dum aduerſam ualetudinem crearunt, ſeparantur: cuiuſmodi ſunt frigus,labor,æſtus,& ſimilia. quaſdam continentes, quæ permanent,poſtquàm morbum excitarunt,hoc eſt,quibus præſentibus,& effectus eorum adſunt: increſcentibus, affectus augentur: decreſcentibus,minuuntur:& cùm deſinunt,ijdem finiuntur: quibus ſolis ac per ſe manentibus,effectus quoque ipſi manent. Talia quidem receptiſſima ſunt cauſarum diſcrimina, quorum nulli phthoropœon ſubijci poteſt. Euidens enim cauſa non eſt,quoniam morbus ipſe permanet,nec ipſa à corpore ſeparatur. Nec continens cauſa dici poteſt,cùm magna ex parte hic adſit: quemadmodum accidit ijs, qui à rabioſo cane ſunt demorſi. Quòd ſi neque euidens cauſa,neque continens fuerit,neque per ſe, neque alterius conſortio cauſa erit. Quòd ſi à nulla cauſarum differentia phthoropœon deducere poſſumus, conſequitur,ut neque cauſam eſſe fateamur. Quòd autem aſſerunt, uocabula quædam in ſe non habere partes rerum ſignificatrices, ſed nuda & ſimplici pronunciatione ficta eſſe, fateri neceſſe eſt.Verùm non omnia, ſed perpauca talem nanciſci conditionem exiſtimandum eſt:neque enim ποιεῖν in hoc nomine φθοροποιὸν,perinde atque aſſumptitia profertur, ſed longè principem obtinet ſignificationem. Quemadmodum enim φθορᾶς,id eſt corruptionis,nomen mutationem in peius ſignificat;ſic hoc uerbum ποιεῖν ſumi debet,ut nihil amplius ex eo quòd hanc dictionem φθορὰ ſecum habeat, declaret.neque prorſus id ſignificat, quod omnes palàm audiunt, & huic ſimile redditur, παιδὶ ἔχειν δῖλος. Si dant à corruptione ſanis fieri morbum,concedunt utique uim in huiuſcemodi uerbo ποιεῖν ſubeſſe:ſiquidem aliquid eſt,quod corruptionem efficiat. Omne autem quod aliquid efficit,oſtenditur per ſingulas cauſas,quæ corporibus ſubijciuntur,idque tam in lethalibus uenenis, quàm in ijs quæ corporibus ingeruntur. Verùm nonnihil ſubiacere cauſarum differentijs produnt. Quinetiam aberrarunt, non exa-

ctam diuisionem assumentes. Qui uerò se dogmaticos profitentur, causam esse partim præparantem, partim continentem afferunt, ut inguinum ulcus, & inguinariam febrim, & quæ effectui tum assistat, tum etiam separetur, ut à fractis præcipitatio. In summa quoties quidpiam suapte natura causa fuerit, nec ulla diuisione comprehenditur, uitiosum est, neque causæ adscribitur, eorum quæ idem genus sortiuntur. Sed quod phthoropœon causa sit, nomen ipsum argumento est, & in ijs quæ contingunt, apertius ostenditur. Quid aliud causæ arbitrantur esse post impressum à serpentibus ictum, quàm ex animante uim, & illapsum in corpora uirus? Neque enim frigus, neque æstum, neque sectionem corporis, neque cruditatem, neque aliud quicquam simile causari possunt. Verùm quoniam causarum differentijs gaudent, & aliquas continentes, alias euidentes appellant, ipsis dicendum, utroque istorum modorum euidentem quidem causam esse, quod affectum præcedit, & quod corporis substantiam præoccupat: continentem uerò, quod morbis præsentibus adest, qua separata recedunt, quæ cum ipsa euenerant. Sed de ijs hactenus. Statuendum itaque mortiferam uim intrinsecus manifestissimam esse causam, ipsamque principem facere scopum oportet. Et antequàm ad ima decumbant morbi, uarijs modis est certandum, donec uis tota corporibus excutiatur. Modò enim reuocari debet ea parte, qua pestis intrauerit: modò aliqua alia, præsertim principatum non obtinente, antè coerceatur, quàm altius irrepens uiscera tangat: aut eius pernicies eluatur, retundaturque, cùm iam mem bratim peruagatura est. Itaque uenena si hausta sint, crebris uomitionibus: si morsu impressa, scarificatione, affixis cucurbitulis, exuctu, carnis circumscriptione, nonnunquam amputatione extremæ partis, euocantur. Retinentur uerò infusione, & impositu medicamentorum acrium cohibentur. hæc simul utique arcere uirus, & eluere possunt. Restinguuntur, & euincuntur meraciore potu, aut passo nulla aqua diluto, uel contrariorum esu, quæ acrimonia sint prædita. Postremò deiectio alui, euocatus sudor, & alia quædam in commune, quæ membratim demonstrabimus, auxiliantur. Verùm enimuero non lethiferam modò materiam; sed & magnitudinem, & tempus, pro scopo considerare oportet. etenim ab ijs remedia quàm plurimum discrimen capessunt. A' magnitudine quidem, cùm nonnulla ex uenenis, & uirosis animalibus pericula minantur: alia putredines altas, aut exteriores excitant: alia uehementissimos dolores, aut cęcos cient: alia uix medicamentis cedunt, & magis minusve molestias excitant. Oportet autem ea quæ pericula ferunt, peruicacioribus auxilijs expugnari: & minus infesta, mitioribus. Quippe absurdum fuerit in grauioribus, segnioribus medicamentis homines in discrimen adducere: in minoribus uerò, uehementium auxiliorum iniuria corpus lacessere. Finitio à temporibus in promptu est: hoc enim subitò in pericula, & præsentes molestias adducit: illud uerò sensim, & dilatas in diem longam, aut breuiorem producit. Itaque in acutis quidem confestim multa simul auxilia repræsentari oportet: reliquis, paulatim. Hæc quadam artis formula breuiter definita sint. Iam membratim rem prosequamur.

Ratio tractatus de uirulentis animalibus.

CVm hactenus tradiderit Dioscorides de his priuatim uenenis, quæ epota aut in cibis sumpta, corpora nostra permutant, corrumpunt, destruunt, & denique in perniciem agunt, ut hac in re nihil amplius desiderari posset, statuit deinceps de his etiam sibi esse differendum, quæ uirulenta animalia ictu, uel morsu relinquunt. Quòd utique probè sciret, hæc non minora, quàm illa repræsentare discrimina, imò etiam maiora: quandoquidem eueniant hæc ex tempore, & præter opinionem, plerunque in campestribus, & montibus, ubi nullum auxilium, nullaq; uel rara remedia. Quamobrem de his non minus diligenter disseruit, quàm de alijs, quæ corporibus ingeruntur, argumento satis manifesto, quòd uniuersalia horum remedia non una tantùm præfatione, sed pluribus scriptitauerit. Quod cùm animaduerterit recentiorum quidam, haud dubiè existimarunt, hoc sextum uolumen in quatuor libros esse diuidẽdum, nempe in sextum, septimum, octauum, et nonum. Veruntamen ij mihi non rectè (pace semper eruditorum dixerim) ea expendisse uidentur, quæ in huiusce libri præfationis initio à Dioscoride scribuntur: is enim apertissimè hunc sextum librum totius operis ultimum declarauit. Quapropter ipse Dioscoridem secutus relictis aliorum opinionibus, asserere non dubitauerim, hunc uniuersum de uenenis, & uenenatis animalibus tractatum, unum tantùm, non plures esse libros: tametsi pro cuiusque arbitrio in plures sectiones diuidi possit. Quarum prima ijs dari poterit, quæ ore sumuntur in corpus: secunda canis rabidi morsibus: tertia indicijs ac symptomatibus, quæ à uenenatis morsibus oriuntur: postrema uerò eorum curationi. Verùm enimuero cùm hæc diutius examinauerim, ut Dioscoridis doctrina ad maius omnium commodum in unum congeratur, & ne tot huius libri fiant sectiones, uenenosorum animalium tum indicia, tum accidentia, quæ proprijs capitibus tradidit Dioscorides, ijs coniunximus, quibus ipse egit de eorundem curatione, & remedijs, ut unusquisque iunctim nulla temporis iactura, uno tantùm capite indicia, accidentia, & curationem consequatur. Quod & ipse fecit Dioscorides, ubi superius de uenenis disseruit, quæ in corpus sumuntur. Ibi enim indicia à curationibus non disiunxit. Nam si in uno tractatu indicia, in altero uerò curationes quærantur, maius temporis dispendium fiet, maiorq; menti molestia inferetur, quàm si hæc omnia in unum redacta legentibus sese offerant. Neque hoc nobis uitio adscribendum esse putamus, quando res eò magis placere soleant, quò commodius fieri possunt, cùm præterea illud (ut aiunt) frustrà fiat per plura, quod fieri potest per pauciora. Neque etiam ob id quis calumniari poterit, quòd Dioscoridis codicem aliqua ex parte deprauauerim, quòd nusquam à me deprauatum, sed tantùm in meliorem formam, & ad priorem authoris doctrinam ipsum redactum, & restitutum putem. Porrò non aliud super hac præfatione nobis dicendum uidetur (quæ multis intellectu difficilius extitit, ut Marcellus ipse fatetur, quòd fortasse Dialecticam ignorauerit) nisi quòd aliud sanè hæc præfatio non sit, quàm Dioscoridis Aristotelem secuti disceptatio, aduersus eos omnes, qui superficietenus in medica facultate, super nuda ac simplici uocabulorum interpretatione altercantur, eorumq; præsertim, quæ

Nouus ordo huius libri.

ex

ex uarijs,ac diuerſis uocibus componuntur. Quandoquidem hæc interpretationis uocabulorum diſtractio, potius ad ſophiſtas,& nugatores attinet,quàm ad expertos,& probatos medicos,ut facilè uidere eſt in pluribus irreprehenſibilibus uocabulorum exemplis ex pluribus uocabulis compoſitorum, quæ in lib. perihermenias ab Ariſtotele aſſignantur. Quippe quoniam nouerat ipſe Dioſcorides,quòd tam methodicorum,quàm dogmaticorum quidam in ipſis compoſitis uocabulis declarandis expertorum,exercitatorumq; medicorum ſententiam, proprijs uocabulis denominatam, haudquaquam ſecuti fuerant. Cæterùm & eos non parum reprehendit, qui abſque aliquo Dialecticæ fundamento,diuiſiones in cauſis facere audent. nam cùm in diuiſionibus errorem committant, in ijs quoque quæ ſequuntur,errent neceſſe eſt. Proinde qui hæc latius uberiusq; noſcere cupiunt, Ariſtotelem conſulant libro ſecundo phyſicorum: illis ſiquidem inibi ampliſſimè ſatisfiet. Potuiſſemus quidem & nos rem hanc pluribus proſequi: ſed cùm noſtrum inſtitutum non ſit,nunc in aliam materiam digredi,hæc ſilentio prætereunda duximus.

CANIS RABIOSVS.

Σημεῖα κυνὸς λυσσῶντος, καὶ τῶν ὑπ' αὐτοῦ δεδηγμένων.

SIGNA RABIOSI CANIS, ET DEMORSORVM AB EO. CAP. XXXVI.

DE rabioſi canis morſu ſermonem alijs præpoſuimus,quòd id animal domeſticum,ac frequens eſſe conſueuit,& in rabiem ſæpius agitur,ac perit,ab eoque caueri difficile. inde periculum ineuitabile hominem manet,niſi multis utatur auxilijs. Canis plerunque flagrantiſſimis æſtibus in rabiem efferatur: interdum quoties frigora inceſſerunt. Rabioſus autem potum & eſcam auerſatur: largam ſpumantemque pituitam naribus,& ore proijcit: toruè & ſolito triſtius intuetur: in omnes paſſim ſine latratu irruit,& æquè feras homineſque,tam familiares, quàm ignotos mordet: nec protinus infeſtum quicquam infligit,niſi,ut uulnus, dolorem: exinde morbus ille,qui ab aquæ metu hydrophobicus Græcia eſt uoce appellatus,contrahitur. Euenit autem cum diſtentione neruorum,totiuſque corporis rubore, præſertim faciei,cum ſudore,& languore quodam. Aliqui auræ ſplendorem fugiunt: alij ſine ulla doloris intercapedine uexantur. Sunt etiam qui canum more latratus ædant, & obuiàm factos morſu adoriũtur,ac mordendo ſimili uitio labefactant.Proinde ex ijs qui hoc uitium ſenſerint, neminẽ ſeruatum uidimus,niſi forſitan ex hiſtoria unum aút alterum euaſiſſe audiamus. ſiquidem Eudemus ſuperaſſe quendam affirmat. Themiſonem aliqui demorſum in hunc furorem incidiſſe, & euaſiſſe fatentur. Alij ipſum cùm amico aquam expaueſcenti morem gereret,& officium exhiberet,quadam naturarum concordia, ſimilem contraxiſſe affectum:ſed poſt multos tandem cruciatus ſeruatum extitiſſe. Moleſtiſſimum itaque genus morbi, à quo multos, anteaquàm ipſum experirentur, uindicauimus, & complures ab alijs medicis ſeruatos nouimus.

NVllum in uniuerſum animal homini tam domeſticum, familiareque reperitur, nullumque quod tam multiplici, uarioque genere conſtet, quàm canis. Hinc eſt, quòd uiri, mulieres, ac pueri ijs magis delectantur, quàm cæteris animalibus, quæ in domibus noſtris aluntur, tanta quidem intercedit canibus cum homine ſocietas. Qui tamen in rabiem acti, quos momorderint, in maximum diſcrimen plerunque deducunt. Cùm itaque canes à continuo hominum conſortio nunquam abſint, qui propterea illorum morſibus magis ſubijciuntur, quàm cæterorum, quæ morſu pariter, uel ictu uenenum eiaculantur; ideo merito quidem de his prius, quàm de reliquis beſtijs uenenatis tradidit Dioſcorides. Cæterùm quanquam ipſe cauſas non ſcribit, cur magis æſtate Caniculæ ardoribus, itidem hyeme frigoribus uehementiſſimis in rabiem aguntur, quàm reliquis anni temporibus; cùm tamen palàm ſit, canum rabiem non aliunde prouenire, quàm ab atrabiliarijs excrementis, facilè cognoſci poteſt, id æſtate euenire peruſto à caloribus eorum ſanguine, hyeme uerò frigoribus concreto. Rabidi canis indicia deſcribit Galenus libro de theriaca ad Piſonem (ſi tamen liber is Galeni legitimus eſt) his uerbis. Si audieris canem, qui aliquem momorderit, gracilem corpore, & ſiccum, oculis rubentibus,

Canis rabioſi uenefica natura,& ſigna.

bus, cauda demissa, spuma ex ore fluente, præterea lingua foràs porrecta, & tanquam bile colorata obuium quenquam insiliisse, citraque rationem cucurrisse, deinde rursus subitò consistentem cum ira quadam magis furenti non ipsi præuisos momordisse, hæc inquam si in eo sic habere audieris, statim rabiosum canem fuisse intelligas. hæc ille. Incedunt præterea (ut quidam asserunt) lento gradu, demissis auribus, abscissa uoce, stupido capite, & obuios non modò homines nullo delectu; sed & bestias demordent. Nec mirum si proprium mordeant dominum, aliosque domesticos omnes, nullius habito discrimine, uel ratione. siquidem cùm proprium atræ bilis sit sensus omnes inficere, omnium, & sui ipsius obliti, domesticos ipsos cognoscere nequeunt. Id quod etiam pluribus hominibus accidit, qui melancholici effecti, non modò patrem, matrem, uxorem, & proprios filios; sed etiam se ipsos quandoque occiderunt. Verùm enimuero non tantùm æstiuis caloribus, & hyemis frigore canes in rabiem aguntur, sed etiam morticinarum, putridarum, uermibusque scatentium carnium esu: quin & marcescentis earum sanguinis. Quòd si fuerint hæ carnes eorum animalium, quæ pestilentia, aut ictu fulminis, aut uenenosorum morsibus interierint, eò facilius maiorique afficiuntur rabie. Quæ etiam excitari solet computrescentibus aquis frequentius ebibitis, quòd hæc omnia atrabiliarios succos augeant, & putredine corrumpant. Eoque magis his de causis in rabiem aguntur, quantò alter altero suapte natura magis atræ bili obnoxius fuerit. Aduertant præterea nobiles mulieres, ne suis catellis, quos in deliciis habent, & quibus maximè oblectantur, cibum uel iuscu lum edendum præbeant, quibus aromata, præsertimque piper & gingiber, fuerint admista. Quippe cùm hæc caliditatis, siccitatisque modum excedant, eadem ratione, qua ingens æstatis feruor, canes rabidos efficiunt. Caueant ideo eas libenter moneo, ne ipsis fortè fortuna id mali accidat, quod Tridenti euenisse scimus clarissimo Baldo utriusque legis doctori. Is siquidem inter ludendum cum quodam suo catello iam rabie affecto, leuiter in inferiori labio demorsus fuit. Sed ipse huius rei ignarus quarto pòst mense rabidus factus, & tandem hydrophobicus miserabiliter mortem obijt, nullo adiutus medicamento. Ad hæc sciendum est, quòd non canes tantùm (quanquam ij magis, quàm cætera animalia in rabiem agantur) rabidi fiunt; sed etiam alia pleraque animalia, nempe uulpes, mustelæ, uiuerræ, martes, simiæ, & id genus alia. Quapropter nescíuerim, quo argumento dixerit Galenus libro sexto de locis affectis, solum canem inter cætera animalia corripi rabiè: nisi uoluerit dicere (ut equidem reor) canes cæteris animantibus rabiei magis esse obnoxios. Refert Aristoteles libro octauo de historia animalium, camelos etiam, & equos in rabiem agi. Id quod ego quoque asserere possum: etenim memini, cùm ruri degerem, me uidisse equum rabie furentem, qui fracto capistro obuiam quandam uetulam per capitis, & crinium uittam morsu comprehensam, decem pluresque passus à terra suspensam pertulit, nullo tamen uulnere illato, sed magno sanè terrore. Hoc affectu capiuntur (ut Auicenna est author) etiam muli, qui suis aliquando morsibus dominos, & stabularios rabidos, & ueluti arreptitios reddiderunt. Verùm huiusmodi animalia non nisi rarò, uel nunquam per se rabie tentantur; quandoquidem ferè semper id illis eueniat, cum à canibus, seu lupis, aut uulpibus rabidis mordentur. Cæterùm (ut ipse Dioscorides inquit) rabiosorum canum morsus infestum quicquam protinus non infligit, nisi, ut uul nus, dolorem. Sed neglecta curatione, demorsi aliquo pòst tempore rabidi fiunt, & aquam expauescunt. quod etiam fatetur Galenus libro de theriaca ad Pisonem, alijsque in locis. Idcirco diligenter aduertant, qui à canibus mordentur, si aliqua sese offerant indicia, quibus conijci possit, canem, qui momorderit, rabie laborasse. Siquidem neglectis remedijs (ut modò diximus) in id discriminis demorsi adducuntur, ut nullus subinde relinquatur salutis locus. Tradidere Oribasius, Paulus, Aetius, Auicenna, aliìque probatissimi authores, quòd illitis per integram noctem contritis iuglandibus canum morsibus, & postmodum gallis, aut gallinis in escam exhibitis, gallinaceos ipsos sequenti die interire, si à rabido cane illatum fuerit uulnus. Sunt etiam qui asserant, si panis emanante è uulnere sanguine inficiatur, & cuicunque cani quantumuis famelico offeratur, canem non modò illum non mandere; sed nec olfacere quidem. Attamen his tantùm experimentis (meo consilio) non planè fidendum fuerit: quanquam ea à probatissimis prodantur authoribus. quapropter alia indicia iam dicta diligenter fuerint perquirenda. Cùm autem rabidorum canum morsus negliguntur, post aliquod temporis spatium demorsi præter morem cogitabundi fiunt, eaque mente reuoluunt, quæ illis insueta sunt, quod iam ueneni uis in cerebrum repens imaginatricem occupet facultatem. Si uerò adhuc in longum protrahuntur nullis remedijs adiuti, ijs frequentius nocte interrumpitur somnus, sæpiusque pauore expergiscuntur: exinde hominum, & domesticorum consortia uitant, & cum ferino quodam aspectu secum submurmurant: solitudinem deligunt, lucem & candida omnia odêre maximè, rubent quandoque facie, ijsque extremarum partium nerui conuelluntur: postremò eò deducuntur, ut aquam expauescant. Quod certissimum mortis, & inexpugnabilis ueneni præbet indicium. Proinde dicebat Dioscorides ex ijs, qui hoc uitium senserint, neminem seruari posse. Allata itaque in eorum conspectu aqua, cuius potu facilè sanarentur, si tamen bibere possent, ingentissimis clamoribus, & canum latratu astantes terrent. Quòd si diutius ante eos aqua ipsa dimittatur, tremunt, sudant, deficiunt animo, delirant, pauoreque concutiuntur, ac si in ignem illico se proijciendos cernerent. Id uerò accidit, quòd melancholici effecti, corruptis, infectisque inde animalibus facultatibus, recusant miselli, metuuntque aquam, qua sola sanari possunt. Nec alia de causa id euenire censent medici, quàm huiusce inexpugnabilis ueneni prauitate. Nam cùm humorum omnium, & totius corporis principalium facultatum, functionumque imperium uenenum ipsum susceperit, cùmque iam omnes corporis dispositiones sibi similes reddiderit, mouentur uniuersi corporis uires, irruuntque contra id, quod sibi contrarium existimant, hoc est, contra ipsam aquam, si ea in medium afferatur. Quocirca Galenus libro de theriaca ad Pisonem, ita scribit. Non enim corpus duntaxat ipsis inarescit, & conuellitur interdum, febrique acri intus uritur, sed animus etiam delirat, & grauissimum ipsis affert symptoma. Quippe aquam timent, ac propter multam siccitatem humidi tenentur desiderio, & à potu abstinent, quia mente alienati, id quod auxiliari possit, non considerant. Fugientes enim aquam, pauentesque miserrimo mortis genere intereunt. hactenus Galenus. Hæ itaque rationabiles sunt causæ, quibus in aquæ timorem deueniunt. Veruntamen quidam testantur, ut Aetius, Posidonius, & Rufus, id etiam accidere posse, quòd rabidi canis imaginem uidere in aquis imaginentur, cuius speciem recolentes, protinus ingenti terrore corripiuntur. quod quidem nimiam ob siccitatem perpetiuntur. Nam philosophus quidam (ut Aetius refert)

Canes quibus causis rabie exagitentur.

Animalia alia rabie tentantur.

Neglecti morsus discrimina, & causæ.

refert) morſus à cane rabido, & egregia animi uirtute affectioni reſiſtens, dum phantaſtici canis imago ſibi obuerſaretur in balneo (ea enim ipſi quoque quemadmodum & reliquis eodem morbo affectis apparebat) diu intra ſe meditatus, ecquid tandem inquit commune eſt cani cum balneo? quod effatus balneum intrauit, & imperterritus bibit, atque ita morbum ſuperauit, & incolumis euaſit. Vnde poſtea in prouerbium manauit, quid cani cùm balneo. Refert Auicenna quòd ſi quis à cane rabido demorſus, aquam timens in ſpeculo reſpiciens, ſe ipſum cognouerit, huic ſalutis ſpem non deeſſe. Quod utique arguit hydrophobicos quoque ſanari poſſe, cùm ueneni uis non adeò uniuerſum occupauerit corpus, & cerebri facultates, ut omnino ratiocinatrix facultas ablata ſit. Quamobrem mirum non eſt, ſi philoſophus ille, cuius hiſtoriam refert Aetius, curatus euaſerit, cùm manifeſtò appareat eius ratiocinatricem facultatem parum fuiſſe affectam. Ad hæc ſcribit Auicenna euenire interdum, ut à cane rabido demorſi quædam fruſta carnis ingenti cum dolore mingant, quæ forma propè canes paruulos referant. quod etiam ab alijs recentioribus accepimus, quin & ab ijs, qui huiuſmodi catulos ſe minxiſſe fatentur. Cæterùm cùm hoc potius fabuloſum, quàm rationi conſentaneum uideatur, atque ab ipſa natura penitus alienum, ſi qui id uerum eſſe rationibus, & authoritatibus comprobatum uidere cupiunt, Gentilem Fulginatem conſulant Auicennæ interpretem: item Conciliatorem differentia 179. Quandoquidem ex ijs nimirum intelligent, quo pacto hæc præter naturæ inſtitutum quandoque eueniant. Poſtremò aſſerit in hoc capite Dioſcorides fateri aliquos Themiſonem, cùm amico aquam expaueſcenti morem gereret, & officium exhiberet, quadam naturarum concordia ſimilem contraxiſſe affectum. Sed id potius ego eueniſſe crediderim, quòd Themiſon medicus amicum laborantem excitandi cauſa ad aquam, & cibum, ſecum manducaſſet, aut bibiſſet, ex eodem ſanè poculo, eius fortaſſe ſaliua infecto, aut alio quóuis modo oris ſpumam contigiſſe. Nam ſi, ut Galenus tradit libro ſexto de locis affectis, rabidorum canum ſaliua, nuda corporis membra contingens, non aliter homines rabidos efficit, quàm ſi demorderentur, quid mirum, ſi rabidi hominis ſaliua id ipſum effecerit? Proinde eos admonet Auicenna, qui rabidorum curam agunt, ne eorundem ciborum reliquias comedant. Nec paruipendat aliquis ſpumæ contactu infici poſſe homines: quippe quòd duos uiderim ego, qui ſpuma tantùm perfuſi, nullo quidem ex morſu accepto uulnere, rabiem contraxerunt. Legitur in Ariſtotele lib. VIII. cap. XXII. de hiſtoria animalium, quòd omnia animalia à cane rabido demorſa rabiunt, excepto homine. Quæ tamen ſententia apertè falſa deprehenditur, ut millies experimento compertum eſt. Quamobrem potius adducor, ut credam Ariſtotelis codicem eo in loco deprauatum eſſe, quàm ut in re clara, & omnibus cognita, ipſum Ariſtotelem ignorantiæ accuſare uelim.

Salutis indicium.

Θεραπεία τῶν ὑπὸ λυσσῶντος κυνὸς δηγμάτων.

REMEDIA DEMORSORVM A' CANE RABIOSO. CAP. XXXVII.

RAtio medendi duplex. una communis, qua utendum in omnes morſus, quos uirulentæ animantes impreſſerunt: alia peculiaris priuataque, eorum duntaxat quos rabioſi canes momorderint: quæ nonnullis quidem ſummam opem ferre conſueuit: alijs uerò inutilis, maximè qui ex multo iam tempore ictum acceperunt. Quæ ad hanc pertinent, primùm exponemus, deinde curſim perſtringemus, quæ ad communem medendi rationem pertinent. Cancros itaque fluuiatiles in ſarmentis albæ uitis cremare oportet, & cinerem eorum, quàm minutiſſimè tritum habere reconditum: itidem gentianæ radicem tuſam, cribratamque reponere. Quoties autem canis rabioſus morſum intulerit, in quaternos cyatos meraci uini, bina cineris cancrorum cochlearia, unumque gentianæ conijciantur: hæc in polentæ dilutioris modum ſubacta, quatriduo bibantur. Inter principia medicamentum hoc modo detur. Atqui ſi ab illato morſu bini ternìve dies fluxerint, curationem auſpicabimur à triplicato pondere, ſupra id quod ab initio retulimus. Optimum hoc aduerſus rabioſorum morſus auxilium, quod & pleriſque unum ſatisfecit, eoque cum fiducia uti licet. Sed ut alijs etiámnum auxilijs contra ineuitabile periculum muniamur, nihil cæteris uti prohibet. Satius autem multò fuerit, etiamſi in unum recidat, medicamentorum inhumanos tolerare cruciatus, quàm per inertiam, ac deſidiam in diſcrimen adduci. Nec ita in demorſis à rabioſo animali maiora uulnera uereri oportet, uti minora, & ulcuſculi cutis ſimilia: quippe maiori uulnere confertim copioſus ſanguis emanans, poteſt nonnihil uirulenti liquoris exhaurire: quod in minoribus non accidit. quin à maioribus abſcedentes carnes hinc auferre, & labia acie ſcalpelli circunſcribere, & prehenſam hamulo aut uulſella carnem amputare oportet. In utriſque circunſtantia loca altioribus ulcuſculis ſcarificanda, ut copioſior ſanguinis uacuatio arceat, ne nenenum membratim inſinuetur. Cucurbitulæ cum multa flamma agglutinatæ id iuuamenti præſtant, ut ueneni uis extrahatur.

TAm accuratè exquiſiteq; tradidit hoc capite Dioſcorides rabidi canis curationem, nihil planè ſilentio præteriens, ut mihi ſuperuacuum eſſe uideatur quicquam addere. Verùm ut noſtrùm ſequamur inſtitutum, utq; etiámnum lectoribus fiat ſatis, qui nouis ſemper rebus inhiant, non alienum fuerit hîc nonnulla commemorare, quæ multos fortaſſe delectabunt, quòd ea in hac re non inutilia, neque ſcitu iniucunda putem. In primis itaque illud animaduertendum eſt, quòd alia utique ratione cancrorum fluuiatilium cinerem præparabat Galenus, quàm Dioſcorides, ut conſtat apertè ex uerbis ipſius Galeni lib. XI. ſimp. medicamentorum, ubi ita ſcriptum reliquit. At fluuiatilium cancrorum cinis, quanquam ſimiliter prædictis exiccatorius eſt; ſubſtantiæ tamen totius proprietate, mirificè contra rabioſorum morſorum efficax eſt, iſq; tum ſolus, tum cum gentiana & thure multò præſtantior. Thuris ſanè partem eſſe unam oportet, quinque autem gentianæ, porrò cancrorum decem. Et raròequidem aliter illis uſtis nos ſumus uſi: cæterùm ad eum modum plerunque, quo utebatur Aeſchrion empiricus, medicamentorum peritiſsimus ſenex, conciuis, ac præceptor meus. Patella erat æris rubri, in quam impoſitos

Curatio demorſorum à cane rabioſo.

positos

positos cancros uiuentes, hactenus urebat, donec in cinerem redigerentur, ut facilè ad læuorem redigi possent. Hic Aeschrion sic paratum promptum semper in ædibus habebat medicamen, tempore æstiuo urens cancros ipsos post ortum Canis, quando sol in Leonem transisset, luna decima octaua. Porrò bibendum hoc medicamen ijs, qui à cane rabido fuissent morsi, præbebat quotidie usque ad diem quadragesimum mensura cochlearij satis magni, aquæ inspersum. At si non protinus ab initio, uerùm aliquot post dies à morsu curam cœpisset demorsi, tunc quotidie duo cochlearia aquæ inspergebat. Ad ipsum uerò uulnus emplasticum applicabat medicamentum, quod ex pice brutia, & opopanace, acetoq; conficitur, habens picis libram unam, unum aceti acerrimi sextarium Italicum, opopanacis uerò uncias tres. hæc Galenus.

Multorum error.

Cæterùm sciendum est, eos maximè, meo iudicio, hallucinari (ut latius libro secundo prodidimus) qui gammaros Latinis uocatos, cancrorum fluuiatilium loco, à cane rabido demorsis potui exhibent. Nanque aliud Græcis animal esse censemus καρκίνον, *aliud uerò* ἀστακὸν, & καμμαρίδα. *Scripsit & Damocrates carminibus huiusce cancrorum antidoti componendi rationem (ut libro secundo de antidotis refert Galenus) eo sanè modo, quo ipsum fortasse secutus eam reddit Dioscorides. Attamen antiquorum quidam resinam terebinthinam imposuerunt thuris uice, quod Aeschrion Galeni præceptor huic semper inseruit medicamento. In summa huius antidoti uires miris laudibus ab authoribus celebrantur, adeò ut scripserit Galenus, neminem unquam mortuum esse, qui hoc antidoto rectè fuerit usus. His non dißimiles uires ueteres assignant Alysso, si siccum quadraginta diebus continuis detur ex hydromelite potandum: sed à prima statim die incipiendum erit. Huius experimenti meminit Galenus libro secundo de antidotis, ubi alia quoque ualentiora remedia ad rabidorum morsus ex Asclepiade retulit. Verùm nobis difficilè admodum fuerit decernere, quænam hodie planta sit, quæ ueterum Alysson repræsentet, ita ut potius de hoc diuinandum esset, quàm aliquid certi statuendum, ut latius superius libro tertio disseruimus.*

Curatio ex Aetio.

Commendauit Aetius secundo, & sexto uolumine, ad morsus rabidorum canum bitumen Iudaicum, siue Asphaltitis lacus, asserens si drachmæ pondere ex aqua bibatur, non id modò aquæ pauorem arcere; sed & eos sanare, quos iam primùm timor inuaserit. Memorauit etiam marinos hippocampos ex aceto nigro & melle subactos, tam potu haustos, quàm uulneri illitos. Confert præterea his maximè acutus rumex: quare idem scripsit se nouisse senem quendam, qui demorsos à cane rabido hoc solo rumice curabat. Primò enim ulcus eius decocto fouebat: deinde herbam ipsam illinebat, eandemq; potandam exhibebat. quod quidem medicamentum tanquam efficacißimum summopere commendabat. Plurima autem, & turbulenta qui illam assumpserint, mingere solent: id quod maximè hac in curatione confert. Quo fortasse argumento extulit Auicenna propria quædam medicamenta, quæ cantharidas admistas habent, ut ualentissimè non modò urinam excernerent demorsi; sed etiam sanguinem ipsum, asserens paulò pòst securum esse salutis indicium, cùm post medicamenta sanguinem mingunt affecti. Porrò Galenus libro de theriaca ad Pisonem, theriacam præfert tam intus in corpus sumptam, quàm exterius supra morsus illitam. Sed cùm hæc, quæ nostro tempore conficitur, non adeò præstet, quemadmodum ea, quam ipse conficiebat Galenus, illi sanè fidere non possumus, nisi facto prius de ea periculo in gallis à uipera demorsis, ut ipse docet Galenus. Prodest item potamogetum cum sale exterius illitum: itidem caprifici cortex contusus, & ex aqua potus: quin & absinthium, & allium, minus centaurium, aristolochia, artemisia, scordium, chamædrys, bryonia, pulegium, & laser, tam exterius illita, quàm interius sumpta.

Remedia suspecta.

Sunt qui credant securißimum esse remedium ipsius rabidi canis, qui momorderit, iecur tostum, & à demorsis in cibis deuoratum. quod etiam scribit Dioscorides: quanuis id non affirmauerit, ut libro secundo capite de diuersorum animalium iecinoribus legitur. Proinde scribit Galenus libro XI. *simplicium medicamentorum, iecur canis rabientis alijs ualentioribus antidotis admistum quàm plurimos sanasse, sed eos tamen interijsse, qui solum nullis alijs adiectis medicamentis illud esitarunt. Sunt etiámnum qui credant, ut loco antè citato tradit Dioscorides, arceri aquæ pauores dente eo, qui caninus dicitur, si is à cane, qui momorderit, exemptus, & folliculo inditus, pro amuleto brachio adnectatur. Sed nemini his fidendum esse persuaserim, ut in nostra huius sexti libri præfatione de pretiosorum lapillorum suspensione diximus: satius enim esse semper existimaui certis ac tutis uti medicamentis. Cæterùm curationis summa manuum maximè operam exposcit. Quandoquidem uulnus diducere oportet, laniatamq; per ambitum carnem rescindere: ita enim latior fit ueneni exterius euocandi aditus, demitur quod tabefactum est, & ex sanguinis fluore ab excidentibus cultris excitato, repens affectio non parum reuellitur. Quod etiam facere expedit scalpello circunquaque profundius adacto, & subinde appositis scalpto loco cucurbitulis sanguinem fortiter extrahentibus, aut hirudinibus. Medicamenta autem, quæ aluum citant, & humores deijciunt, in principio omnino uitanda sunt, sicuti etiam sanguinis mißio. quippe cùm hæc à circumferentijs ad centrum trahendi facultatem habeant, facilè ægros in mortis traherent discrimen. Tametsi in curationis processu, & ubi præsertim medicorum negligentia citius quàm expetat ratio conclusum fuerit uulnus, irrepseritq; uenenum (ut postea dicetur) medicamenta aluum ducentia, pariterq; sanguinis missio in sanguineis temperaturis admodum quandoque proficiant.*

Auxilium religiosum.

Verùm enimuero perpauci nostra hac ætate habentur à rabioso cane demorsi, qui medicos consulant. Nam tanta est religionis uis, ut omnes, quos canes rabiosi momorderint, partim ad diui Donini templum confugiant, partim uerò ad diui Bellini sacellum, ubi quibusdam exorcismis, & panibus characteribus obsignatis à sacerdotibus perquàm facilè curantur, ut plurimorum testimonio equidem fateri poßum. Sed cogitanti mihi quónam pactò hoc tam facilè eueniat, nonnullæ sese obtulerunt rationes, quas liberè dicam. Haud dubiè inprimis diuina auxiliatur gratia: quippe cùm non parum molestiæ malique morsu canis rabiosi affectis inferre possint cacodæmones, ut qui in atrabiliarijs humoribus suam habeant sedem, ij quidem exorcismis cedentes abeunt, & afflictorum corpora munda relinquunt, sublato secum ueneno. Illud præterea addiderim, quòd fortasse sacerdotes ipsi aliquod nobis occultum habent antidotum, quod panibus illi admiscentes, ægris deuorandum: uel id aliquo in potu bibendum exhibent. His denique accedit magna laborantium fides, quam suscipit Deus optimus maximus, cuius solius munere omnia nostra delentur incommoda, atque omnes auferuntur ægritudines.

Καῦσις τῶν ὑπὸ λυσσῶντος κυνὸς δηγμάτων. VSTIO DEMORSORVM A CANE RABIOSO. CAP. XXXVIII.

CОntra uirulentos ictus, uſtio expeditiſſimum eſt auxilium, utpote cùm ignis cætera uiribus præſtet, ſimul quòd uirus domet, & ferri penitius non patiatur: ſimul quòd pars ignem experta, poſtea non uulgare fundamentum curationi futuræ præbeat, manente diutius exulceratione. Animaduertendum ex eo tempore, cùm cruſtæ decident, ne ulceris oræ coaleſcant, & cicatrice induantur, ſed ſi fieri poteſt ad multum, idque præſtitutum tempus, ulcerationes, & ſordidas adhuc & inflammationem minantes prorogari conuenit. Quod inditum ijs ſalſamentum optimè præſtabit, & ſylueſtre allium detritum, item cepæ, ſuccusve, præſertim Cyrenaicus, aut qui Medicus, aut Parthicus appellatur. Tritici grana tam manſa, quàm non manſa imponantur: ſiquidem ſubacta piſtave à perfuſione uulnera dilatant. Sunt qui à mandentium ieiunio, ſibi aliquid aſciſcere arbitrentur, quod ſuapte natura reſiſtat: uerùm id certum non eſt. cæterùm tempeſtiuus eorum uſus minimè eſt contemnendus. Si uerò, quod perſæpe accidit, ante dies præfinitos cicatrices coirent, committerenturq́ue, manum poſtulabunt: nanque eas diducere, carnemq́ue ſcalpello circinare, aut iterum inurere expediet. Vbi uerò propoſitum tempus præterijt, ulcus ad cicatricem ducendum, & emplaſtro, quòd è ſalibus conficitur, locus comprehendendus: nec multò poſt ſinapiſmo utendum.

CAuterium, quod ferro igne candenti, aut auro, aut argento fit, non modò ſalutiferum eſt ad rabidi canis morſum; ſed etiam aliorum quoruncunque animalium uirus eiaculantium, quin & ad alios inſanabiles ferè morbos. Proinde mirum non eſt, quòd hoc loco dixerit Dioſcorides uſtionem, ſiue cauterium contra uirulentos ictus aut morſus expeditiſſimum eſſe auxilium. Fiat itaque cauterium intrepidè, tantæque amplitudinis, ut ulceris cicatrices breui committi non poſſint. Quòd ſi timidus quiſpiam uſtionem ignis terrore recuſet, ſepticis & exulcerantibus medicamentis utendum erit. Qua in re cæteris præſtat, quod uocant argentum ſublimatum. admiſcetur id unguentis refrigerantibus, ut minus doloris inferat. Probatur hoc, quòd non modò ualentiſſimè inurat; ſed quòd etiam exuſta ab eo caro, obductaque cruſta duobus tantùm diebus poſt decidat, ſi tamen recenti butyro aſſiduè illinatur. id quod in aliorum exuſtione non euenit, niſi longiore temporis tractu. Quòd ſi igne, aut adurenti medicamento (ut multis de cauſis quandoque accidit) id effici nequeat, diligenter prouidendum eſt, ne uulnus coeat, ſed diutius maneat diductum & apertum, ſuperimpoſitis emplaſtris ualidè attrahentibus, cuiuſmodi ſunt quæ è brutia pice, reſinis, uario gummi genere, & id genus alijs parantur. Si uerò cauteria fiant, diligenter procurandum, ut relicta quàm primùm excidat cruſta, quò ueneno pateat exitus. quippe ea diu in uulnere retenta, omnes obducit meatus magno ægrorum detrimento. Porrò non magno quidem negotio decidet appoſita continuè liquida uernice oui uitello, & recenti butyro permiſta: quin & butyro ſolo igni liquato, & madefactis in eo ſplenijs ſuperimpoſito: præſtat enim hoc cæteris. Vbi uerò è uulnere cruſta deciderit, ſalutiferum quidem fuerit remedium plagæ quotidie puluerem præcipitati (ſic enim uocant chymiſtæ argentum uiuum in puluerem rubicundum conflatum) inſpergere: ſiquidem id eximium præſtantiſſimumq́ue medicamentum, præter id quòd uulnus occludit prohibet, diuq́; patens ſeruat, attrahit etiámnum ex alto ad ſuperficiem potenter uenenum. Qua in re cætera huiuſce facultatis præcellit medicamenta. Commodè etiam, nec minus efficaciter idem puluis attractorijs emplaſtris, ſiue unguentis admiſceri, & ſubinde uulneri admoueri poteſt. etenim iandudum certior ſum in uniuerſa medicæ facultatis materia, nullum haberi medicamentum, quod ualentius ab alto reuocet extrahatq́; uirus, quàm præcipitatum dictum. Ad hæc tametſi (ut omnibus ferè placet) in quadrageſimum diem apertum uulnus dimittere ſit ſatis; non tamen errauerit, qui diutius prorogauerit, ut quicquid mali reſiduum fuerit, exhauriatur.

Vſtionis, ſiue cauterij utilitas.

Præcipitati uocati uis.

Δίαιτα τῶν ὑπὸ κυνὸς λυσσῶντος δηχθέντων. RATIO VICTVS IN MORSV RABIOSI CANIS. CAP. XXXIX.

QVæ ad partem ictam pertinent præſidia, ita ſe habent. Cæterùm uictus rationem ex ijs, quæ ueneno aduerſantur, coniectura quadam colligere oportet, ſimul ut ueneni uires hebetet reſtinguatque, ſimul ut arceat, quò minus ad intima pernicies illabatur. Etenim aſſumpta pernicioſarum uirium penetrationi reſiſtunt. Quorum utrunque præſtare poteſt uini meracioris, paſſi, & lactis potus. quippe qui hæc omnia capiunt ad curam, nonnihil ueneno obijciunt, quod omnem eius acrimoniam obtundat. Simili modo alliorum, porrorum, ceparumq́ue cibus: quòd ea difficulter conficiantur, uixq́ue aboleantur. Nam multos dies huius cibi qualitates remanent, quo tempore nec euincuntur, nec permutantur à mortifera ui, ſed contrarijs illa uis expugnatur. Cui rei antidotorum uſus accommodatur, & theriaces, Mithridatij, & eius quod eupatorio temperatur, denique omnium quæ magnam aromatum partem ſibi uendicant. quippe aromata omnia uiribus & ſubſtantijs ægrè permutantur: quare in corporibus euincunt. Victus ratio hoc modo ſe habet. Noſſe conuenit, pauorem aquæ non ſtato, definitoq́ue tempore exoriri: plurimum tamen ad quadrageſimum uſque diem neglectis differri conſueuit: poſt ſemeſtre etiam nonnullos inuadit: quendam poſt annum aquam hor-

ruiſſe conſtat. quæ nobis uiſu comperta fuere. Narrant & aliquos pòſt ſeptennium aquæ metu fuiſſe tentatos. Inter principia demorſorum à cane rabioſo curandi ratio talis eſt. Verùm enimuero ſi ea quæ retulimus auxilia, primis diebus prætermiſſa fuerint, nec ſcalpro carnem circinare, nec uſtionem experiri operæpretium eſt. non enim quod pertranſiit, ſatis euocare poſſent. Nulla utique iſtius rei occaſio aut utilitas, ſed in caſſum corpora doloribus ſternentur. Alter uerò curationis modus accedat. Deiectio magnum præbet iuuamentum, utpote cùm mouendo, corporis habitum tranſmutet: & quæ colocynthidem recipit hiera. item lac ſchiſtum, quod ſimul deiectionem moueat, & uenenum domare poſſit. cibi acres, & meraculi potus, quibus uis ueneni uehementer retunditur, quotidie ſumi debent. Cæterùm ſudores ante cibos, & poſt etiam ciendi. Dropaciſmi ſinapiſmiq; alternatim per corpus totum adijciendi. Sed longè omnium efficaciſſimum auxilium helleboriſmus cognoſcitur: quo cum fiducia non ſemel atque iterum, ſed frequentius ante quadrageſimum diem, uel poſt hoc tempus uti licet. Tantam enim uehementiam hoc auxilium habere fertur, ut quidam qui iam aquæ metum ſentirent, ſumpto helleboro, ſimul ac primum morbi impetum experirentur, fuerint ſeruati. nam & iam uitio tentatos nemo unquam ſeruare poteſt. Itaque primùm curam contra rabioſi canis morſus breui ſermone expoſuimus. iam ad alia, quæ uenenatis morſibus ſæuire conſueuerunt, tranſeundum. Notas uno contextu, deinde communem medendi locum, qui omnibus conuenire poſſit, explicabimus. Curſim deinceps ſubiungemus ea, quæ ſua proprietate nonnullis auxilium præſtare poſſunt. Poſtremò ſubnectentur etiam uenenata, quæ nullis cedunt remedijs.

Ratio uictus demorſis à cane rabioſo inſtituenda.

INſtituenda demorſis à cane rabioſo diligenter eſt ratio uictus, nec ea tantùm regula, cuius hîc meminit Dioſcorides; ſed etiam ut ea ſit ciborum quantitas, quæ ijs rectè conueniat. Siquidem huiuſce curationis regimen tenuem uictum non expetit, ſicuti nec pleniorem, ut Aetius eſt author libro VI. ubi ſic inquit. In uictu indigentia, & ſatietas euitanda, magis tamen indigentia: hæc enim ſuccorum prauitatem adauget, quod nequaquam expedit malefico ulceri. Ergo alimentum moderari oportet, ut & rectè conficiatur, & optimum ſuccum corpori præbeat. Nec minus egeſtioni, & urinarum prouocationi ſtudendum. quod quidem tum ea, quæ prædiximus, tum fœniculum, & ſcandix comeſta efficiunt. Plus uerò ſimul & aluum, & urinam ducit. ac cichorium agreſte crudum oblatum ſtomacho confert, quem nonnulli ſerim, nonnulli ab amaritudine picrim appellant. Proſunt & braſsicæ cimæ, & paluſtris aſparagus, & hortenſis, & agreſtis rumex: & è piſcibus qui carnem teneram habent, & cammari, cancri, & erinacei recentes cum uino mulſo: & carnium extremitates, auiculæq; omnes montanæ, quæ facilè coquuntur, boniq́ue ſunt ſucci. Vinum album tenue, neque ualde antiquum. hæc ille. Ex quibus conijci poteſt, hac in curatione ea plurimùm conferre, quæ urinam ualenter mouent. Idcirco Auicenna (ut proxima commentatione diximus) quædam profert medicamenta, quæ cantharidas excipiunt, ut unà cum lotio ſanguis etiam reddatur. Proinde mirum non eſt, ſi quandoque præualens natura, per inſtrumentum urinæ, magno cum dolore parua ueluti liquidæ carnes fruſta catulorum forma, uenenum propellat. His itaque ea uictus ratione uti licebit, quæ urinam ægrè excernentibus à medicis inſtitui ſolet. Verùm ſi fluuiatiles cancri, quibus uniuerſa abundat Hetruria, haberi poterunt, ijs tam in prandio, quàm in cœna ueſcantur demorſi: quòd ijs mira inſit facultas, aduerſus rabidorum canum uenenum. Præbet Auicenna præter dulce uinum etiam aquam, in qua candens ferrum, uel chalybs reſtincta fuerint.

Aquæ pauor ad quod uſque tempus exoriatur.

Cæterùm noſſe conuenit (ut ſcribit Dioſcorides) aquæ pauorem non ſtato definitoq́ue tempore exoriri: plurimùm tamen ad quadrageſimum uſque diem neglectis differri conſueuit: poſt ſemeſtre etiam nonnullos inuadit: quendam poſt annum aquam horruiſſe conſtat. quæ nobis uſu comperta fuere. Narrant & aliquos poſt ſeptennium aquæ metu fuiſſe tentatos. Sed cogitanti mihi unde id eueniat, nulla ſanè alia hactenus ſeſe obtulit ratio, quàm quæ ex demorſorum temperamento, ac uiribus ſumi poteſt. Quandoquidem nonnulli habentur, qui uiribus ualidiſsimis præſtant: quidam qui debiles, & infirmi ſunt: alij qui corporis meatus anguſtiſſimos habent, alij uerò contrà: quidam ſynceriſſimis referti ſunt humoribus, nonnulli uerò ſuccis ichoribus ſcatentibus, ac facilè putredini obnoxijs. Ex quo fit, ut in his citius, in illis uerò ſerius hæc appareant ſymptomata. In Hetruria abſtinent demorſi per integrum annum à quorundam lignorum contactu, præſertim corni arboris, & ſanguineæ uirgæ uocatæ. Siquidem (ut teſtantur ij, qui rem experimento compertam habent) ſi harum arborum uirgæ tandiu manibus teneantur, quouſque concaleſcant, illico demorſi rabie exagitantur. Quod cuiquam minimè fabuloſum uideri debet: etenim memini me uidiſſe in ciuitate noſtra Ilicinenſi amicum quendam meum rabie correptum, quòd corni arboris uirgis (dabat enim lanificio operam) lañam diu excuſſiſſet, qui eorum oblitus, quibus ſibi à medicis interdictum erat, rabidus interijt.

Aquæ pauor quando, & quibus curetur.

Poſtremò ſciendum eſt, aquæ pauorem haudquaquam curari poſſe, cùm ueneni uis omnes corporis occupauerit facultates: quanuis in ipſo pauoris initio, aut anteaquàm uenenum illapſum fuerit in uniuerſum corpus, aliqui curati euaſerint, ut philoſophus ille, cuius hiſtoriam ſuperius enarrauimus. præſertim cùm pro uiribus in morbum nituntur malè affecti, & qui eorum curationem agunt. His adſtipulari uidetur Dioſcorides: quippe qui quoſdam aſſerit, qui iam aquæ metum ſentiebant, ſumpto cum fiducia helleboriſmo non ſemel atque iterum, ſed frequentius ante quadrageſimum diem uel poſt, fuiſſe ſeruatos. Proinde ſcribit Auicenna eos, qui aquam expaueſcunt, deploratos non eſſe, quouſque in ſpeculo intuentes ſeipſos cognoſcunt, argumento quòd non adhuc uenenum uniuerſas infecerit cerebri facultates. Hoc igitur tempore medicamentis utendum eſt deiectorijs, & ſi nihil obſtet, ſanguinis miſſio non aſpernanda. Ex medicamentis autem in hoc cæteris præſtat album uel nigrum ueratrum, ijs adiectis, quæ eorum infrænant feruorem. Conuenit etiam epithymum, ſena, fumaria, myrobalana, elaterium, agaricum, rhabarbarum, centaurium minus, geniſtæ ſemen, thapſia, confectio Amech, & hiera colocynthidis, & Armenius lapis: ſiquidem hæc in atra bile deijcienda principem tenent locum. Proderit item Syriacum bitumen frequentius ex aqua potum: quin & Mithridatis antidotum, & ipſa theriaca, & cancrorum fluuiatilium combuſtorum puluis, Galeni modo paratus. Confert præterea his leporis, uulpis, & capreoli coagulum. Sed

ſemper

ſemper in primis omni ſtudio curandum, ut aquam malè affecti bibant. Verùm ne ipſam intuentes pauor inuadat, longiſſimis tenuibusq; metallicis fiſtulis è longinquo ducenda erit, aut ex ſuperioribus contabulamentis: nanque ipſa ſola ſeruari poterunt. Refert Aetius, quòd ſi catuli coagulum ex aceto ſemel tantùm ederint hydrophobici, ſtatim eos capit potus aquæ cupiditas, & bibunt: ob idq; medicamentum hoc miris laudibus extulit. Sunt qui nigrum cicer aquæ incoquendum eſſe uelint: ſic enim aqua claritatem amittit, nigraq; efficitur: & præter id quòd haurientibus pauorem non adfert, quemadmodum quæ ſyncera, pellucidaq; ſpectatur, urinam ualenter ducit. Nec deſunt qui ſuadeant urentia cataplaſmata occipiti eſſe apponenda, pariterq; poſt aures. Quæ etſi ad rem facere non uideantur, quòd ualentiſſimè exiccent; ubi tamen deplorati ſunt ægri, ualentiſſimis etiam medicamentis uti licebit.

Κοινὴ τῶν ἰοβόλων θεραπεία. COMMVNIS CVRATIO IN OMNES ICTVS VIRVLENTOS. CAP. XL.

ADuerſus quidem omnem animalis ictum, quod uenenum uibrat, oris ſuctio conuenit. Sugentem uerò oportet ieiunum non eſſe, ſed & cibum ſumpſiſſe, & uino os abluiſſe: poſtea exiguum olei in ore continens plagam exugat. Locus ipſe ſpongia fouendus, deinde ſcarificandus: ſed ulcuſcula altius imprimere expedit, quò uiroſa materies profundo euocetur. Circinatio autem carnis, & ſectio, ſcarificatione longè potentius opitulantur: nanque ab ijs duo peculiaria præſidia fiunt. unum, quòd uirus è loco tollitur: alterum, quòd eius ueneni pars, quæ ad interiora graſſatur, cum multo copioſoque ſanguine excernitur. Quòd ſi locus ſectionem non admittat, cucurbitulæ cum largiori flamma adfigendæ ſunt. Sed etiam de uſtione ſuprà in rabioſorum morſu diſſeruimus. Si uerò icta pars, utpote extrema, eam ſectionem commodè non reſpuat, præſertim in omnibus ſerpentium ictibus ut aſpidis, ceraſtæ, ſimiliumque, procul dubio amputanda eſt. Conuenientiora ſuprà dictis auxilia ſunt, quæ epithemata uocant. Imponatur ſarmentitius cinis, aut ficulnus, cum lixiuio ſtillatitio ſubactus, garo, & acri ſalſamento: porri, cepæ, & allia modò minutiſſimè contrita illinuntur, modò cremata uulneribus inijciuntur. Quinetiam diſſecti gallinarum pulli, cùm maximè tepent, percuſſo loco applicentur. Nec deſunt qui hiſce tanquam diſcordia quadam naturali pugnantibus utantur: uerùm huius rationem inire facillimum fuerit. Gallinæ enim calida natura præditæ ſunt, argumento, quòd deuoratum inſigne uirus conficiunt, & ariditſſima quæque ſemina conſumunt: item nonnunquam arenas lapilloſque ingluuie ſua deuoratos, diſſoluunt. Itaque animantis admoti calore adiutus ſpiritus, ab icta parte impetum capeſſens exilienſque ſecum uenenum exigit. Nec me fugit, quid in Aegypto fieri ſoleat. Cùm ſpicas Aegyptij metunt, ollam picis paratam habent, & appenſam faſciam: tunc enim maximè ſerpentium iniurias expaueſcunt, tum propter ſpicilegij tempus, tum quòd opacis ſimul abditæ ſpeluncis, & cauernis, denſoque aruorum ceſpite deliteſcunt. Moleſtiſſima enim animalia, & uirus eructantia, Aegyptus in campis ferre conſueuit. Vbi ergo aut in pedem, aut partem aliam, morſum intulerunt, qui adſunt, faſciam in ollam picis conijciunt, & ſemel aut iterum brachium aut crus paulùm ſupra uulnus obligant, & arctiſſimè duo è præſentibus diſtringunt, locumque ſecantes qua circumactus eſt laqueus, picem inſtillant: cùmque ſatis uulnus excepiſſe uidetur, laqueum reſoluunt, & cepis alijsque ſuprà memoratis illinunt. Præterea pix liquida cum ſale trito & feruente illita, præſentaneo eſt auxilio, ſi iugiter innouetur. Conuenit & cedria, & fimum caprarum ex uino decoctum. Locum aceto calido, calamintha in lotio, maris aqua, aut acida muria decocta, foueri ſalutare eſt. Quinetiam non deſunt emplaſtra uehementiſſima, & calidiſſima, quæ uenenum elicere, expugnare, & diſcutere poſſunt. Cuiuſmodi ſunt quæ ex ſale, aut nitro, ſinapi, & cachrye componuntur, de quibus conſequenter erit tractandum. Eraſiſtratus autem non iniuſta reprehenſione eos inceſſit, qui incognitas ad hunc uſum facultates conſcripſerunt, ut elephanti fel, crocodiliue ſanguinem, ouaque teſtudinis, & conſimilia. Nam cùm iuuantia quædam literis tradidiſſe uidentur, planè in hæc ſola incidentibus impoſuerunt. Quare talia deuitanda ſunt, cùm difficilè, niſi regia facultate, perueſtigari poſſint: neque, quò noſtra fides ijs obſtringatur, frequenti obſeruatione, ſufficiens experimentum præſtiterint. Quæ autem ad communem omnium uſum pertinent, quæque facilè ſuppeditari, & omnibus à ſerpente percuſſis auxilium ferre queunt, ſubiungenda uidentur. Intubus itaque, & erica, & aſtragalus, cum aceto pota, contra omnes ſerpentium morſus auxiliantur. Item bitumen, & uirentes platani pilulæ in uino diluto coctæ, & paliuri decoctum: radix ariſtolochiæ, & eryngij: decoctæ etiam lauri baccæ, & deuoratæ, piperque largiùs eſitatum, ruta, anethum, & cyclaminus: coma porrorum priuatim ex pane, aut allium, aut cepæ, ſalſamentaque quàm acerrima: origani decoctum cum uino potum, fœniculi, pulegij, calaminthæ, porrorumque ſuccus cum melle deſorptus. hæc quidem à plantis conquiruntur. Ab animantibus uerò quædam utiliter peti ſolent, gallinaceorum cerebella in cibo, leporinum coagulum cum uino; itidem caſtorei ſextans: teſtes marinæ teſtudinis ſumpti multum prodeſſe traduntur: muſtela ſale inueterata inter auxiliaria medicamenta eſt. Commendatur in primis exenterata, quæ ſale ſicceſcens inueteratur: ex qua binas drachmas cum uino bibiſſe ſatis eſt. Sed de ſimplicibus, quæ dari ſolent, hactenus. Percuſſis à ſerpente prodeſt alui deiectio, diffluens ſudor, urina copioſè reddita. Sunt & compoſitæ quædam potiones, quæ mira remedia polliceri traduntur, ut & opij &

myrrhæ ſinguli oboli, piperis ſicilicum: ea melle excipiuntur, & inſtar Aegyptiæ fabæ dantur cum uino. Itidem ſylueſtris rutæ ſeminis, gith, cumini Aethiopici, ariſtolochiæ, galbani, ſingulorum pares portiones tritæ, & cum erucæ ſucco ſubactæ, digeruntur in paſtillos, qui drachmæ pondus æquent. dantur ex ijs terni cyathi cum uino. Hæc habui de communibus auxilijs quæ dicerem. De peculiaribus remedijs contra beſtias, quæ uenena uibrant, conſequenter eſt dicendum.

Ordinis Dioſcoridis immutati ratio.

Venenoſorum animalium ictus, morſusq; doctrinam, curandiq; rationem, duabus ſectionibus tradidit Dioſcorides. In quarum altera cuiuſcunque ictus indicia expoſuit: in altera uerò curationes diligentiſſimè conſcripſit. Cæterùm præfationem hanc illi ſectioni præpoſuit, quæ curandi rationem docet: in qua præfatione omnium uirulentorum ictuum curationem in uniuerſum proſecutus eſt. Verùm quoniam (ut ſuperius diximus in commentatione, quam in caput XXXV. huius libri conſcripſimus) rati ſumus illud non paruum legenti negotium faceſſere, quòd ex diuerſis locis indicia, & curationes conquirantur, ut id moleſtiæ quiſque effugeret, utq; citius commodiusq; nulla temporis iactura omnia in unum redacta haberentur, ubi prius illa in duobus locis legebantur, nos omnia in unum locum congeſſimus, atque ex duobus capitibus unum tantùm fecimus, ſingulis uirulentorum ictibus ſua peculiaria remedia ſubijcientes. Hanc uerò Dioſcoridis præfationem præfiximus, in qua tametſi adeò exactè docteq; tradiderit is uniuerſalem uirulentorum omnium animalium ictibus medendi methodum, ut nihil planè addi poſsit; tamen ne ab inſtituto noſtro defeciſſe uideamur, in eorum gratiam, qui ſemper plura proferri expectant, nonnulla modo diſſeram, quæ, ut arbitror, non inutilia, neque ſcitu iniucunda erunt.

Venenorum diuerſi gradus, & effectus.

Dicam itaque primùm animalium, ferarumq; uirus, non in omnibus eſſe idem, ſed in hoc uehementiſſimum, & omnium perniciosiſſimum, adeò ut una tantùm hora hominem conficiat, ut in aſpide, ceraſte, & baſiliſco: in alio uerò minus uehemens minusq; lethale, uno uel duobus diebus interimens, ut in uipera: in alio denique his longè imbecillius, ut in ſcorpione, & phalangio, longiore tempore necans. Verùm quanquam id plerunque euenit, quòd animalia quæ mordent, uel icunt, diuerſorum ſint generum, & proinde diuerſa etiam eorum uenena; accidit tamen, ut ab aſpide, uel uipera demorſi quandoque tribus tantùm horis, interdum uno duntaxat die, nonnunquam pluribus diebus ſuperuiuant. Quod à diuerſis cauſis prouenit: ſiquidem in aſpidum, & uiperarum genere longè pernicialiores ſunt fœminæ quàm mares, iuuenes quàm ſenes, (quanuis non deſint, qui contrarium putent) adultæ quàm adoleſcentes. Quinetiam feræ omnes, & inſecta in montibus, & aridis locis inter uepres, & ſaxa degentes, ijs citius hominem perdunt, quæ paluſtres, uliginoſosq; tractus incolunt. Citius præterea necant, quæ orientalem, & meridionalem inhabitant plagam, quàm quæ ſeptentrionalem. Ad hæc famelicæ depaſtis nocentiores ſunt, & irritatæ uenenoſiores ſunt, quàm dimiſſæ. quanuis omnium in uniuerſum ictus perniciosiores ſint æſtate, quàm hyeme. Hæ itaque cauſæ eſſe poſſunt, cur citius, uel ſerius demorſi intereant. Id tamen etiam plerunque fit ex fortiori, uel imbecilliori demorſorum temperamento, aut uaſorum latitudine, uel anguſtia. quandoquidem (ut ſuperius pluribus in locis diximus) ueneno non tam facilis patebit aditus, ubi uaſa ſuapte natura anguſta fuerint, quàm ubi latiora.

Quorundam opi. exploſa.

Cæterùm errant, Auicennæ teſtimonio, qui ſerpentium uenenum frigidum eſſe ſtatuunt, quòd ab ijs demorſi illico frigidi fiant, quodq; ſerpentes ipſi, ut frigoris impatientes, appetente hyeme in ſubterraneis cauernis latitent, uel ſub lapidibus, ſub quibus priuatim ſe condunt uiperæ, ubi nonnunquam adeò frigore correptæ reperiuntur, ut ſtupidæ & immobiles redditæ, tanquam congelatæ perſiſtant. Frigiditas enim toti corpori ex ictu uel morſu adueniens, non utique euenit ex ueneni frigiditate; ſed quòd innatus calor ab extremis, & ultimis corporis partibus ad cor ſe conferat, quòdq; etiam ueneno ſuperetur, & extinguatur. Nec eo argumento frigidi temperamento ſerpentes ſunt iudicandi, quòd ſcilicet hyeme immobiles, & ferè exanimes ſuis in cauernis reperiantur. quippe nulla alia de cauſa id illis accidit, quàm quòd eorum natura, quæ calidiſſima eſt, id maximè refugiat, quòd ſibi contrarium ſentit. Viſitur hoc pariter in piſcibus, qui cùm frigidi natura ſint, quàm primùm ex aqua extrahuntur, aeris calore necantur. Quin & ueſpæ, quæ temperamento calidæ ſunt, & ſiccæ, eadem ratione hyeme conficiuntur, niſi calidiſſimis recondantur locis. Sed iam ictuum, uel morſuum uirulentorum curationem aggrediamur.

Virulētorum ictuú, uel morſuum curatio.

In qua Dioſcoridem, Paulum, Aetium, & alios æterni nominis ſcriptores imitati, dicimus efficaciſſimum eſſe remedium, morſu uel ictu illatum uulnus continuè ore ſugere (ſugentem tamen prius præparatum eſſe oportet) & ſubinde uenenum, uel uenenatum ſanguinem expuere. Veruntamen id opus, meo quidem iudicio, perfici non poteſt, abſque magno ſugentis diſcrimine. Nam ſi in aliqua oris parte, aut gingiuarum, linguæ, palatiq; ulcuſculum aliquod fuerit, quanquam adeò inſenſibile, ut cutim tantùm occupet, ubi uenenum in os ſuctione reuocatum ulceris locum contigerit, & ſanguini ſe admiſcuerit, qui forti ſuctione facilè è gingiuis per dentium connexus manat, dubitandum non eſt, quin illico ſugenti perniciem inferat: itaque fiat, ut qui alteri mederi uelit, ſibi ipſi necem paret. Quin nec minus periculi immineret, ſi uenenatæ ſaliuæ tantillum in ſtomachum deſcenderet. Neque temerè hæc dicimus. etenim iam nos uidimus (ut ſuperius in noſtra in primam, & uniuerſalem huius libri præfationem commentatione retulimus) ruſticum, qui cùm fœnum quodam in prato ſecaret, fortè fortuna falce mediam ſecuit uiperam: & cùm à trunco, quem manu imprudens ſuſtulerat, in digito morſus eſſet, os uulneri ſtatim admouit, & uenenatum exuxit ſanguinem. quo facto repentè mortuus concidit. Proinde ſcitè admonet Aetius, ut caueant, qui ſugunt, ne os habeant ulceratum. Porrò ad hæc uitanda diſcrimina, recentiores galli uel gallinæ ſedem plumis exuunt, & uulneri conſultiſſimè applicant, & demortuo, primo, alterum ſubſtituunt, idque tandiu proſequuntur, quouſque uniuerſa ueneni uis extrahatur. Cuius rei certum indicium habent, cùm gallus poſtremò appoſitus non moritur. Aetius Dioſcoridem ſecutus, non modò gallinaceos, gallinasque uiuentes diſſectas, & adhuc palpitantes his morſibus commodè applicari tradidit; ſed etiam quodlibet uolatilium genus, item iuuenum, tenellorumque quadrupedum. Debinc idem iubet, excitatis calidæ aquæ potu uomitibus, ualentiora dari antidota, nempe theriacam, & Mithridatis antidotum. Mirificam uim in hac curatione habent, quantum equidem experientia comperi, quinta noſtra eſſentia, pariterq; oleum de ſcorpionibus, quorum parandi rationem in præfatio nis huius libri commentario tradidimus: ſiquidem his tantùm antidotis, imò nonnunquam ſolo oleo, nonnullos à uiperis de-

.9.morſos

morsos sanauimus, paucis admodum horis, qui cùm nullum uitæ signum præberent, tanquam deplorati iacebant. Nam tanta est horum partium tenuitas, ut momento uniuersum corpus percurrant, & subinde omne superent uenenum. Protulit Aetius sarmentorum, & ficulneæ cineris uice, eam quæ è laurinis conficitur lignis. Cuius sententiam magis probandam censemus, quòd hæc arbor suapte natura polleat aduersus uenena. Vbi uerò ueneni uis contumax reperiatur, & non nisi longo tempore euinci possit, est diligenter animaduertendum, ne icti unquam die ac noctu dormire sinantur, donec ueneni uis euanuerit. quippe quòd somnus (ut alijs in locis superius dictum est) uenenum maximè ad cor, & cerebrum ducat, & secum trahat. Multa præter hæc habentur remedia uulneri illinenda, ut calx uiua, oleo & melle subacta. hæc enim (ut Aetius est author) omnibus uenenatis morsibus opem fert, præterquàm ab aspide illatis. Sunt & qui nigri ueratri recentem radicem in uulnus figendam consulant: quòd hæc (ut equidem me experientia cognouisse fateri possum) uirus ualentissimè extrahat. Quamobrem Tridentina rura cùm iumentum aliquod à serpente initur, statim perforato ibidem corio, præstantissimo remedio ellebori nigri radices in uulnus inserunt. Prosunt etiámnum magno iuuamento cepa, allium, porrum, asphodeli, & dracunculi radix elixa, contusa, & subinde theriaca, aut Mithridatio, & oleo de scorpionibus subacta, & illita. Non secus auxiliantur, iridis, ari, phu, utriusque chamæleonis, lilij, hemerocallis, helenij, fœniculi, smyrnij, gladioli, scillæ, sparganij, cyclamini, bryoniæ, utriusque raphani, & bulbaceorum omnium radices, concisæ, ac decoctæ, & morsibus illitæ: quæ omnia sæpe à nobis experta sunt. Conferunt præterea bdellium, Syriacum bitumen, pix liquida, castoreum, montanarum caprarum fimum, euphorbium, sulphur urinæ admistum, sal, nitrum, taurinum fel, oleraceæ erucæ, utrunque laser, galbanum, sagapenum, panacis lacryma, erica, hyssopum, origani omne genus, dictamnum Cretense, & Italicum, calamintha, conyza omnis, uerbenaca, halicacabum, satiua & agrestis ruta, sonchus tam aspera quàm læuis, sisymbrium, sinapi, nasturtium, lepidium, iberis, thlaspi, aut in emplastris, aut in fomentis exterius adhibita. Quæ uerò pota, uel deuorata ualentissima censentur, ea omnia erunt, quæ in nostro in huius libri præfationem commentario longiori catalogo recensuimus. tametsi priuatim ad uenenatos ictus præferantur Medica mala, & eorum semen: quin & ecbij, & uiticis, & ligustici, & pæoniæ, & hyacinthi: præterea uirides platani pensiles pilulæ, iuniperi baccæ, conyza, chamædrys, scordium, chamæpitys, echini terrestris caro, gallinaceorum & gallinarum cerebrum, leporis & equi coagulum ex uino potum, marinæ testudinis sanguis cum cymino, porri succus ex melle, nasturtium, maioris centaurij, gentianæ, albi dictamni, & superior gladioli radix, thlaspi, pulegium, Cretense dictamnum, elichrysi coma, ranæ oleo incoctæ, & sale conspersæ, earundem ius, oleo & sale adiectis, & cerui genitale siccum, & in puluerem potum. Mirificum ac singulare remedium præstat illius herbæ radix, quam Goritienses, ex eo quòd serpentium morsibus celeriter, & efficaciter medeatur, Serpentinam uocant, cuius historiam descripsimus libro secundo in coronopi mentione. hæc siquidem in puluerem ex uino hausta cochlearis mensura, à uenenoso quouis serpente demorsos breui tempore sanat: neque ea solùm ualet aduersus uirulentos ictus; sed etiam contra epota uenena. Iis ferè uiribus pollent (ut quidam recentiores fatentur) flosculi syluestres roseo colore micantes, quos nonnulli syluestres garyophyllos uocant. Porrò Galenus libro de theriaca ad Pisonem, cæteris antidotis tam simplicibus, quàm compositis ad uirulentorum morsus Andromachi theriacam prætulit his uerbis. Theriaca est procul dubio apud uniuersos homines celeberrimum antidotum, tum quòd pollicito neminem frustretur, tum ob ipsius actionis efficaciam. Siquidem nullum unquam à feris, quæ hominem solent interimere, commorsum, hac statim epota perijsse memoriæ est proditum. Nullus eadem præsumpta, haud multò pòst morsu impetitus, belluæ ueneno ceu illam superante interijt. Quod subinde nonnulli prætores etiam, penes quos uitæ, & necis potestas est, experiuntur: atque medicamentum probare uolentes, an quod promittat præstare quoque possit, in omnibus iam ob praua quædam, & illegitima facinora ad mortem iudicatis, de ipsa faciunt experimentum. Nos autem cùm in hominibus id non possimus, in alijs quibusdam animantibus idem facientes, ueram medicamenti probationem inuenire conemur. Nanque gallis, qui domi non enutriti, neque nobis sunt contubernales, sed potius agrestibus, & sicciore præditis temperamento, captis, feras obijcimus, & qui inter illos non biberint ex medicamento, protinus intereunt: qui uerò biberint, conualescunt, & à morsu uitam retinent. Interdum uerò medicamentum num adulteratum sit, hoc quoque modo probare conuenit. Si epota theriaca, non purgetur, qui purgans sumpsit medicamentum, hoc ipso iudicamus antidotum esse præstantissimum, quoniam purgationem, ei qui medicamento usus sit purgante, impedierit, ut tali experimento à ueri medicaminis inuentione nunquam aberrauerimus. hactenus Galenus. Cuius nimirum ætate qui prætorium in facinorosos exercebant iudicium, facilè probare poterant num theriaca probatæ esset facultatis, an adulterina. Nanque pluribus in locis qui ob sua facinora mortis supplicio damnabantur, non semper capite, aut quouis alio pœnæ genere necabantur, prout leges statuebant: sed sæpius in theatrum ducti, ut mitiori supplicio è medio tollerentur, aspidibus, & uiperis offerebantur demordendi. Huius rei testis est Galenus eodem libro ad Pisonem, ubi post enarratum Cleopatræ interitum, sic inquit. Pluries in magna Alexandria sum contemplatus, quàm celeriter aspides homines perimant. Cùm enim aliquem hac pœnæ lege damnatum, humaniter, citóque uolunt occidere, adijcientes ipsius pectori feram, iubentésque paululum ambulare, ita sine mora hominem tollunt è medio. Probanda igitur fuerit theriaca, præsertim quæ fit hoc tempore, antequàm ematur, uel alicui propinetur, in gallis agrestibus à feris sæpius enarratis demorsis, ut docet Galenus, aut in alio quouis animali: etenim in simijs (ut opinor) tutius & certius id experiri possent, quòd simiæ magis cæteris hominem referant. Cæterùm si qua in Italia Theriaca nunc reperitur, quæ mihi probanda sit, ea sanè fuerit (seruata omnium pace) quæ Veronæ ad Campanæ aureæ insigne, à Francisco Calzolario pharmacopæo quàm peritissimo parari solet. Eam enim, dum uiuam, semper mihi usui futuram decreui, & præsertim cùm iam intelligam, eundem ad ipsam iterum parandam magno apparatu, se accingere, ac pro uiribus nauare operam, ut perquàm pauca succedanea in eum ueniant. De his ego facilè testari possum, quum iam apud me plura sint peregrina, à Calzolario ipso mihi transmissa; quæ antea, hoc æuo, nullis in Theriacis (quod sciuerim) legitima addita sunt. Inter ea (ut aliquid in medium afferam) est costi radix, medicamentum sanè inuentu rarissimum, in qua nihil prorsus desiderari potest, quòd illi per omnia non correspondeat. Cætera silebo, ne fortasse alicui inuidiam faciam. Narrant quidam antiquitus fuisse gentes in pluribus orbis partibus, quæ

Theriaca laudibus à Galeno celebrata.

Gentes tutæ à serpentibus, eorumq; ictibus medentes.

suapte natura cum serpentibus degebant, tractabántque manibus, nullo unquam ab his morsu accepto. Cuius rei testis est Plinius libro VII. cap. II. ubi ita scriptum reliquit. Crates Pergamenus in Hellesponto circa Parium genus hominum fuisse tradit, quos Ophiogenes uocat, serpentum ictus contactu leuare solitos, & manu imposita uenena extrahere corpori. Varro etiam nunc esse paucos ibi, quorum saliuæ contra ictus serpentum medeantur. Similis & in Aphrica genus Psyllorum fuit, ut Agatharchides scribit, à Psyllo rege dicta. Horum corpori ingenitum fuit uirus exitiale serpentibus, ex cuius odore sopirent eas. Mos uerò liberos genitos protinus obijciendi sæuissimis earum. eóque genere pudicitiam coniugum experiendi, non profugientibus adulterino sanguine natos serpentibus. Hæc gens ipsa quidem propè interemptione sublata est à Nassomonibus, qui nunc eas tenent sedes. Genus tamen hominum ex his, qui profugerant, aut cùm pugnatum est, abfuerant, hodiéque remanet in paucis. Simile & in Italia Marsorum gente durat, quos a Circes filio ortos ferunt, & ideo inesse ijs uim naturalem eam. hæc Plinius. Veruntamen, ut author est Galenus libro de theriaca ad Pisonem, Marsi qui suo tempore extabant, contra serpentium uenena nullam utique propriam habebant facultatem: sed fraude quadam uniuersam decipiebant plebeculam. Ipse enim loco citato ita scribit. Circulatores hi nunquam congruo tempore uiperas uenantur, sed multò post uernationem, cùm non amplius uigent. Captas autem ipsas crebrò sibi ipsis assuefaciunt, & cibis non solitis enutriunt, imò carnes ipsis permittentes, & continuè mordere cogentes, ut uirus ex earum ore uacuetur efficiunt. quinetiam mazas quasdam obijciunt, quæ dentium foramina obstruant. Atque hac ratione morsus fiunt imbecilles, ut uidentibus magnum sit miraculum, talis ipsorum ad fraudem parandam artificij imperitis. hæc Galenus. Cæterùm id fraudis dolíue genus, nostro etiam tempore locum habet, in his præsertim circulatoribus, & circumforaneis, qui ex diui Pauli stirpe (quod tamen planè mentiuntur) se prognatos prædicant. Quippe quòd ferè omnes Apuli sint ex Leccia urbe oriundi, aut ex circumstantibus locis. quanquam facilè possunt originem duxisse à Marsis eorum uicinis, qui sexcentenis, aut fortasse millenis annis ante diuum Paulum extitere. Cauendum igitur fuerit ab eorum nugis: nam quicquid loquuntur, pollicenturq;, id omne fraudulenter, & dolosè agunt. Capiunt enim uiperas abeunte iam hyeme, & ut magis ab earum morsibus se tutentur, manus sibi perquàm diligenter inungunt quodam unguento hac in uenatione ab ipsis experto. Vnguentum illud conficitur ex oleo syluestris raphani semine expresso, dracunculi radicis, & asphodeli succo, leporis cerebro, sabinæ folijs, lauri baccis, & alijs quibusdam additis. Affirmant eo unguento perunctos à serpentibus ici non posse. Quod ego facilè crediderim, cùm etiam apud Nicandrum in theriacis unguentum repererim, quo qui fuerit perunctus, à feris ici non possit. Nicandri uerba subijciam, quæ soluta oratione ita redduntur. Quòd si in triuijs mista reptilia iam recens generantia sese, & rem secum habentia, in ollam mittas, repones aduersum perniciosas noxas remedium. Inijcies autem in ollam illam cerebri, seu medullæ cerui recens cæsi drachmas triginta: cotylas quatuor rosacei, cuius primam, mediam, & tertiam expressionem unguentarij præcipuas, & solas numerant. Olei splendentis crudi totidem cotylas infunde, & cotylam ceræ unam, atque hæc in rotundo uase celeriter calefacito, donec liquefactæ serpentium squamæ mollescant. postea arte paratam molam recipies, & hæc omnia in unum mista turbabis, teresq; cum serpentibus. Longè autem spinas separa: quandoquidem maleficum illis uenenum adhæreat. Omnia porrò membra ex hoc unguento inunge, tumq; uel in quámuis uiam, uel grabatum etiam te tutò conferes, uel cùm arentis æstatis tempore ad areæ opera cinctus, tridentibus profundum manipulorum aceruum disquisiueris. hæc ille. Capiunt igitur qui Marsos se faciunt uiperas, aliudq; quóduis serpentium genus hoc modo: captisq; statim caput saliua perfundunt, cuius contactu non parum, uilescunt, & ueneni feritatem deponunt, quòd hominis saliua facultate sit illis prorsus contraria. Cùm autem in foro, ut miraculosum de se spectaculum præbeant, ab his nullo ueneni incommodo demordi se facere uolunt, oblato prius illis duræ carnis frusto, id dentibus dilaniare cogunt, ut uirus, quod prope dentes quosdam uesiculis continetur, in mansam effundatur carnem. Non desunt tamen qui etiam uesiculas illas forcipibus abscindant, ne amplius ueneno repleantur. Itaque hac fraude uniuersam gentem decipiunt. Verùm pulcherrimè horum fraus quandoque detegitur, cùm simul in eodem foro plures eiusdem praui generis homines contendunt, ut alter alteri primum locum præripiat, & summam apud populum authoritatem consequatur. Nam ij, ut quisque se legitimè ex diui Pauli familia ortum ostendat, uiperis, quibus uenenum exemptum non sit seinuicem dilacerant, præsumptis tamen suis fallacibus antidotis: quibus tandem frustrati, à ueneno uicti relictis uexillis, tanquam moribundi, suis è pulpitis in terram cadunt. Et certè nisi statim periti medici illis opem ferrent, mortem sæpe immaturam oppeterent: licet etiam interdum occumbant, & animam cacodæmonibus, corpora uerò suis serpentibus deuoranda relinquant. Equidem memini, cùm essem Perusijs, me duos huiusce generis circunforaneos uidisse in foro, qui in tribus corporis partibus à uiperis demorsi erant: & ij sanè ambo perijssent, nisi Carauitus ille Bononiensis chirurgicus, & præceptor meus, oleo nostro de scorpionibus eos inunxisset: nec suus illis profuisset lapis, quem uendunt, & omnibus præferunt, aduersus omnia uenena. Quemadmodum idem non profuit ijs, qui Tridenti inuicem in foro demorsi, & ueluti mortui in hospitium delati, prædicto oleo sanitati restituti fuere, magno quidem amborum discrimine, ac dedecore. Sunt qui dicant eum lapidem, uel potius terram obsignatam, à Melite insula allatam, quam omnibus præponunt antidotis, uim omnino aduersus serpentium uenena efficacem habere, quemadmodum & ea, quæ à Lemno insula, Lemnia uocatur. Veruntamen ubi ab aspide, uel uipera quis fuerit demorsus, parum uel nihil proficit. quamobrem credendum minimè fuerit, panem uel uinum, quibus suas ij admurmurant cantilenas, eos qui sumpserint, tutos à serpentibus, & alijs id genus uenenum eiaculantibus, ad integrum usque annum seruare posse. Quandoquidem nouimus nos, qui hoc pane deuorato se tutos à serpentibus existimantes, serpentium uenationi se dedere: sed ab ijs tandem demorsi huius admurmurati panis opinione falsi interiere. Non tamen eam inficias, quin aliqui reperiantur, quibus quædam ea à cœlo facultas tributa est, ut à serpentibus non mordeantur. Siquidem noui ego plures, qui simpliciter, nulloq; artificio aut uerbis aspides, & uiperas quotidie capiebant, nec unquam ab ijs icti fuere, quanuis serpentes ab ijs modo pedibus calcati, modò manibus compressi fuerint, ac diutius in nudo eorum sinu gestati. Neque præterea negauerim, serpentes non posse carminibus, & incantationibus compelli, quòd plurimis id constet experimentis. Cæterùm, ut nihil quod ad curationem ictuum uirulentorum facere

Fraus circumforaneorum qui diui Pauli stirpem mentiuntur.

Vnguentum Nicandri.

poſſit, à nobis prætermittatur, qui omnia quæ ſcimus, ingenuè docemus, non uerebor prodere memoriæ (etſi id ſciam ad medicos non ſpectare, neque ab ipſis recipi) quónam pacto in Romano agro ſenex quidam eremita amicus meus, à feris ictos ſanabat, ipſis abſentibus ægris. Cùm enim quis è circumſtantibus populis à ſerpente demordebatur, id per nuncium eremitæ ſignificabant: tum is interrogabat nuncium, an medicamentum icti loco ebibere uellet. Quòd ſi id ſe facturum reſpondebat, iubebat ille, ut dextrum pedem calceo denudatum ſolo ſiſteret, & cultello totius pedis ueſtigio lineam circunducebat: deinde iubebat pedem auferri, & intra ſpatium lineæ ſignatæ cultelli cuſpide hæc uerba inſcribebat. * CARO CARVZE, SANVM REDVCE, REPVTA SANVM, EMANVEL PARACLETVS. *mox terram eodem gladio abradebat, ita ut omnes abolerentur characteres: abraſum puluerem fictili quodam paruo aqua pleno excipiebat, ibique tantiſper dimittebat, donec terra ſubſideret: demum nuncij interula aquam percolabat, & cruce ſignatam illi bibendam præbebat. Sed certè mirum eſt, quòd eadem hora ictus ſanabatur, qua nuncius potionem illam ſumpſerat, ut mihi planè compertum eſt, & omnibus illius regionis incolis. Hæc eſt curatio in uirulentos ictus, qua utebatur ille eremita. qui mihi ſæpius dixit, hoc eſſe maius ſecretum, efficaciusque remedium, quod habeant ij, qui ſuam originem in diui Pauli familiam falsò referunt.*

Curatio ſecundum quendam eremitam.

Σφῆκες, καὶ μέλισσαι. VESPAE, ET APES. CAP. XLI.

INter ferientium uenenatorum notas, nihil de ueſpis, & apibus articulatim digeſsimus, quòd conſpicuæ omnibus ſint, & nihil excellens, aut notatu dignum in his obſeruetur: inter remedia tamen earum meminiſſe non fuit alienum. Igitur aduerſus utrarumq; ictus prodeſt illita malua, & hordeacea farina cum aceto, ficulneum lac in uulnus inſtillatum, & muriæ, aut aquæ marinæ fotus.

ET ſi ueſparum, & apum ictus nemini unquam attulerit necem; cum tamen dolores moleſtiſſimi inde quandoq; oriantur, non alienum, neque inutile fuerit ea noſſe medicamenta, quibus facilè ijdem mulceri poſſint. Quamobrem iam dictis à Dioſcoride remedijs ea addenda duximus, quæ priuatim ſcribit Aetius lib. XIII. ſic inquiens. Si quis ab apibus, & ueſpis illæſus permanere uelit, eum maluæ folia cum oleo illita, & eruca, ſiue bruchus cum oleo illitus aſſeruabunt. Quandoquidem uerò quidam ab his clanculum percuſſi, ob dolorem perturbantur, putantque ſe à maligno aliquo animante petitos eſſe, neceſſarium exiſtimo prius oſtendere quæ ſigna horum ictus comitentur. Hos itaque, qui ab apibus punguntur, dolor ictus conſequitur, & rubor loci, cum tumore partium in ambitu ſitarum: ſtimulus autem omnino in percuſſo loco reperietur. Eadem etiam hos, quos ueſpa pupugit, concomitantur, ſed intenſiora: uerùm ſtimulum ueſpa in percuſſo loco non relinquit. Auxilium autem utrique ferunt luto, aut ſtercore bubulo eis illito cum poſca: aut maluæ folijs impoſitis cum poſca: aut cimolia cum malua & poſca. Naturaliter autem opitulatur ueneranda, & uiuica ſtrombi conchylij imago in ſigillo ferreo exculpta, & loco ictus appreſſa: non enim permittit amplius inflammationem generari. In potu præterea ipſis foliorum lauri tenerorum drachmas duas cum uino auſtero præbeto. hæc Aetius. Cæterùm compertum eſt, dolorem ſtatim ſedari illitis muſcis prius contritis. Id quod ſimiliter præſtant thymbra, meliſſophyllum, & ſiſymbrium.

Veſparum, & apum ictus, & remedia.

Φαλάγγια. PHALANGIA. CAP. XLII.

DEmorſis à phalangijs locus quidem ipſe, quaſi ab impacto aculeo rubet, non intumeſcens, nec per ambitum calidus eſt, ſed mediocriter humeſcit: ubi uerò contrariorum occurſu refrixit, conſequitur corpore toto tremor, diſtentiones poplitum, & inguinum, conuulſionibus non diſſimiles. in lumbis collectio exoritur, & perpetua urinæ libido laceſſit, multaque reddendis excrementis colluctatio. uniuerſa cute frigidus ſudor emanat, collacrymant oculi, offuſiſque nebulis caligant. Horum ictibus ficulneum cinerem adiecto ſale trito, & uino imponere oportet: aut radicem ſylueſtris punicæ quàm tenuiſſimè tritam: aut ariſtolochiam cum hordei farina; & aceto ſubactam. Vlcera aquæ maris proluenda, aut apiaſtri decocto, foliaque eiuſdem illinenda. Lauacris perpetim utendum, & propinandum abrotoni ſemen, aniſum, ariſtolochiam, cicer ſylueſtre, cuminum Aethiopicum, cedrides tritas, platani corticem, & trifoliæ herbæ ſemen: priuatim autem, ſingulorum ex ijs binas drachmas dare cum uini hemina conuenit. item myricæ fructus, & chamæpityos, & uiridium cupreſſi pilularum decoctum, admiſto uino. Sunt qui fluuiatilis cancri expreſſi ſuccum cum lacte, aſſumpto apij ſemine, confeſtim moleſtijs liberare prodant.

PHalangiorum genera quanquam plura à ueteribus deſcribuntur; tamen Aetio lib. XIII. cap. XVIII. ſex tantùm numerantur, his uerbis. In phalangiorum genere primum quidem rhagium, alterum lupum, tertium formicarium, quartum cranocolaptes, quintum ſclerocephalum, ſextum ſcolecium appellant. Ac primum quidem Rhagium, id eſt, acineum, figura rotundum eſt, colore uerò nigrum, acini uuæ nigræ ſimilitudine, unde etiam appellationem accepit: & os quidem iuxta medium uentrem habet, pedes uerò ex utraque parte quàm breuiſsimos. Alterum uerò Lupus appellatum, muſcas perdit, eiſque paſcitur: ac corpus quidem habet latum, & uolubile, partes uerò circa collum ipſis inciſæ ſunt: amplius autem & os eius eminentias tres habet. Tertium autem Myrmecium, hoc eſt, formicarium dictum, formicæ maximæ aſſimilatur, colore fuliginoſo: corpus uerò eius uelut aſtris quibuſdam inſignitum eſt, maximè circa dorſum. Quartum deinde Cranocolaptes, ſublongum eſt, & uiride, ſtimulumque iuxta collum habet, atque ſi in quem irruat, locos circa caput petit. Quintum Sclerocephalum dictum, caput habet ſaxeum, & obduratum: lineamenta uerò per omne corpus ſimilia

Phalangiorum genera ex Aetio.

animalibus illis, quæ circumuolitant noctu lucernas. Sextum autem Scolecium siue uermicarium appellatum, sublongum est, & submaculosum, maximè circa caput. Atque hæ quidem species phalangiorum enumerantur. hactenus Aetius. Qui tamen cuiuscunque phalangij notas, & indicia seorsum non descripsit (genus enim diuersum diuersa quoque parit symptomata) sed omnia in commune simul collegit. Quamobrem si particulatim cuiusque phalangij indicia per se scire cupimus, Nicandrum consulamus. Is siquidem in theriacis præter id quod plura, quàm fecerit Aetius, phalangiorum genera reddit, singulorum etiam priuatim indicia describit suis uersibus, qui ita paraphrasticè in Latinum uertuntur. Opera iam nunc no xij considera phalangij, signaque eius morsus. Primus itaque splendidus Rhox appellatur, niger planè, accumulatis pedibus prorepens, medium uentrem ore, & dentibus septum habens. Cui ab hoc inflictum fuerit uulnus, perinde corpore apparet atque si nihil quicquam sauciatus foret: oculi uerò inferiori parte rubescunt, frigus iuxtà in corpore adhæret, infigitur, statimque color, & membra hominis à supernis ad ima uergere uidentur: neque penis semine uuidus demittitur, sed lumbos occupans ita frigus genuum nexus dissoluit. Asterion iam secundum obserua, in cuius dorso pinguia quædam relucent, ac lucidæ in corpore uirgulæ. Percussum ab hoc inexpectatus horror cum flamine quodam adoritur, caput uerò somnus grauat, genuum & membrorum nexus, & imbecillitas fit. Cyaneum aliud sublime, crinitum, & asperum æqualiter est. Difficilem corpori infert illud puncturam, quodcunque labefactauerit, corque graui languore succumbit. Nox & caligo tempora circumstant, uomitumque edit è collo lubricum, ab araneis telis non multum distantem, adeòque tandem interitum subministrat. Ab hoc alius est Agrostes, qui specie sua lupo similis est, muscarum interemptori, qui apum obseruator est, culicum qui psenes dicuntur, & æstrorum, & omnium quæ ad telam ipsius peruenerint. Hic imbellem plagam, & uanum uulnus homini infligit. Quod autem Dysderi, siue sphæceum appellant, rutilum satis, uespæ crudis uescenti persimile. Hic si quempiam uulnerarit, ingens è uulnere tumor erigitur: morbi etiam quidam ad genua, aliàs etiam neruorum cordis, & uenarum languentium trepidatio, aliàs uirium destitutio, ut percussum sæpius domet, atque interimat. Extremi maleficij animal, somnum adferens, qui hominem quiescere ab huius seculi laboribus faciat. Est præterea Formicarium dictum, quod formicis planè simile sit, collo quidem rutilum, reliquum corpus nigredini ex putredine factæ, par est, undique latum, stellatum dorsum, punctisque distinctum gerens, cui subcinericium tempus ad modicam ceruicem attollitur. Atque ex hoc phalangio dolores priorum similes uenenatorum ueniunt. Sunt & alia parua phalangia scarabeis similia, quæ in agris inter legumina sua carpunt pascua. Horum circa cruciantem morsum tubercula, & pustulæ exurgunt, cor oberrans furit, lingua inconditè obmurmurat, oculi etiam subuertuntur. Educatur in Aegypto in perseæ folijs, quem Cranocolapten dicunt, phalænæ similis, quæ circum lucernas cum impetu uolitat noctè. Eius horribile semper caput incessanter nutat, uterus autem grauatur. Hic ubi cuipiam stimulum infixerit, quem ceruice tenus gerit, facilè sanè citra omnem laborem ad interitum ducit. hæc Nicander. A quo tamen in hoc dissentit Aetius, quòd sclerocephalum ijs simile fecerit bestiolis, quæ noctu lucernas circumuolitant, Nicander uerò huic cranocolapten comparauerit. Sed iam ea prosequamur, quæ de phalangiorum ictibus tradidit Aetius, qui loco superius citato sic habet. Quæ percussos à phalangijs concomitantur, communia sunt iuxta magnitudinem, & paruitatem discreta. Morsus porrò tenuis est, ut uix conspici possit: tumor autem liuidus. quibusdam etiam rubicundus: frigiditas adest circa genua, lumbos, & scapulas, nonnunquam uerò totum corpus aggrauatur. amplius & dolor assiduus adest, tremor, pallor, uigiliæ. Quibusdam uerò pudendi tentigo, & circa caput pruritus, aliquando etiam circa suras: oculi humecti, & lacrymantes, ac caui, & uenter inæqualiter eleuatur. Intumescit autem uniuersum corpus, faciesque, & maximè circa linguam partes, adeò ut impedito sermone balbutiant demorsi. Quibusdam uerò urinæ emittendæ difficultas adest, cum pudendi tentigine, & dolore. Si uerò minxerint, aquosæ ipsorum sunt urinæ, quædam aranearum telis similia in se habentes, & uomitus quoque similis. aliquando uerò & per uomitum, & per uentrem talia excernuntur. Cæterùm in calidam aquam demissi, dolore leuati sibi uidentur: pòst uerò è balneo egredientibus intentum dolet pudendum. Senioribus uero pudendum plurimùm laxatur, ac minimè intenditur. Atque hæc quidem communiter ad omnium ictus sequuntur. Si uerò cranocolaptes aliquem percusserit, caput magis dolet, & uertigines consequuntur, frigus continens, delirium, corporis iactatio, & uentriculi punctiones. Omnes autem à phalangijs percussi iuuantur assiduis balneis: ictus etiam locus ex trifolij bituminosi decocto, cum oleo proluatur, totum uerò corpus ex cerato liquidissimo pinguefiat. Iuuantur etiam fomento spongiarum in calido aceto tinctarum, & plagæ continuè adhibitarum. Cataplasmata autem eis conueniunt: bulbi, sanguinaria, porrum, furfures aceto incocti, hordeacea farina incoctis cum ea in uino aut melle lauri folijs, ruta, grossi, caprinum stercus cum uino, amaracus cum aceto, syluestris ruta cum aceto, & cyperus. hactenus Aetius. Cæterùm Dioscorides uarijs in locis huius totius operis de medica materia plura alia medicamenta intus in corpus sumenda aduersus phalangiorum morsus commemorauit, præter ea quæ hoc capite speciatim retulit. Ea autem sunt, si summatim colligantur, myrti baccarum succus ex uino potus, succus item foliorum mori cyathi mensura, lixiuium è fici uel caprifici cinere paratum, asparagi radicum decoctum, agrestis lactuca, coris semen, hederæ succus ex aceto potus, ruta ex uino hausta, hieracium, dauci semen, melanthium drachmæ pondere ex aqua potum, aparine, melissophyllum, & phalangium herba ex uino pota, pentaphyllum, hyacinthi radix, & sedum minus. Quæ uerò ad idem exterius illinenda commendauit, hæc sunt, mullus piscis dissectus, maluæ decoctum, aqua marina, & marinorum iuncorum tenella folia. Nec desunt composita medicamenta ab authoribus tradita. quæ si quis uidere & habere cupit, Galenum consulat libro secundo de antidotis, ubi ualentissima describuntur antidota ad phalangiorum ictus, è pluribus ueterum clarissimorum medicorum monumentis excerpta. In summa tamen legitima theriaca, & Mithridatium contra phalangiorum uenenum cæteris præstantiora censentur. Sunt etiámnum in phalangiorum genere recensendæ, quæ nobis in Hetruria TARANTVLAE uocantur. Quarum historiam, & admiranda symptomata superius libro secundo abundè retulimus, cùm de phalangijs dissereremus. Quinetiam inibi docuimus, quo modo ab ijs icti curentur musicis instrumentis, ductisque quàm longissimis tripudijs. quare eò se conferre poterunt, qui hæc scire desiderant.

Phalang. genera, & morsus notæ ex Nicandro.

Phalangiorum ictuum signa, & curatio ex Aetio.

Tarantulæ uenenum, & remedia uide libro II.

Σκολό-

Σκολόπενδρα. SCOLOPENDRA. CAP. XLIII.

SI Scolopendra, aut dicta ophioctene, morſum intulit, locus per ambitum liuore ſugillatur, & computreſcit: interdumque, licet raro, fæculentus, atque ruber cernitur. A` morſu ipſo exulcerari locus incipit, ulcusque id negocium exhibet, ferè remedijs inuictum: præterea toto corpore prurigo ſentitur. Hæc ubi morſum infixit, ſal quàm leuiſſimè tritus, ex aceto uulneri inſpargendus, aut ruta ſylueſtris ſuperponenda. Locus acida muria fouendus, & danda in potu ariſtolochia cum uino, aut ſerpyllum, aut calamintha, aut ruta ſylueſtris.

Scolopendræ uenenoſæ conſideratio.

TErreſtres Scolopendras Hetruſci centipedas uocant. Sunt enim in Hetruria omnibus uulgaris notitiæ uermes, innumeris utrinque pedibus refertæ, colore ſubrufo: diuerſo quoque genere conſtant. Cæterùm ea tantùm ictu uenenum relinquunt, quæ quòd morſu ſerpentes interficiant, ophioctonæ appellantur, quarum tantùm exiſtimamus hoc loco meminiſſe Dioſcoridem. Veruntamen quæ in uniuerſo genere eæ ſint hactenus compertum non habeo. Quibuſdam in regionibus tanta copia increuere ſcolopendræ, ut fugati ab eis populi, proprios deſeruerint lares. quod Arerietis contigiſſe ſcribit Theophraſtus. Progreditur ſcolopendra tam in anteriorem, quàm in poſteriorem partem. Idcirco ſcribit Ariſtoteles lib. IIII. cap. VII. de hiſtoria animalium, quòd diſſecta Scolopendra altera parte in caput, altera in caudam mouetur, & ſerpit. Vnde uidetur exiſtimaſſe Nicander, hanc bicipitem eſſe, ut eius uerba in theriacis innuunt, cùm inquit. Modicaq; pemphredon, biceps que ſcolopendra. Cuius euntis alæ, ut remi nauis, feſtinant. Non inepta quidem Nicandri comparatio: nam ſcolopendræ pedum multitudine ueloci que motu triremem repreſentant. Harum morſibus (ut Dioſcorides ait) auxiliantur aſphodeli ſemen, & flores ex uino poti. Quinetiam (ut ſcribit Aetius) ea omnia ſcolopendræ ictibus medentur, quæ priuatim muris aranei morſibus conueniunt, de quorum curatione paulò inferius dicemus. Præferunt antiquorum nonnulli cinerem aceto ſubactum, & uulneri illitum, item ſcillam: præterea pulegium, rutam, & mentham ex uino potam. De marinis Scolopendris tradidimus ſuperius libro ſecundo. Nec tamen mihi compertum eſt, aliam noxam ab ijs inferri, quàm ingentem pruritum ijs tantùm partibus, quibus inhæſerint (ut ſcribit Ariſtoteles, & Dioſcorides) earum erucarum more, quæ pilis horrent, & quæ præſertim in pinu uitam agunt.

Scolopendræ morſus remedia.

Σκορπίος. SCORPIO. CAP. XLIIII.

SScorpionis morſu inflammari ſtatim incipit locus, & indureſcit, ac intentus rubet, uiciſſimque dolore premitur: modò ſiquidem exæſtuat, modò frigore occupatur. Labor repentè fatigat, & aliquando meliuſculè habet, aliquando recrudeſcit. Conſequitur ſudor, horroris ſenſus, & tremor. Extremæ corporis partes refrigeſcunt, inguina extolluntur, per ſedem flatus exeunt, capilli eriguntur, pallor membra decolorat, & dolor, tanquam ex pungente acu, per uniuerſam cutem ſentitur. Percuſſis præſenti eſt auxilio ficulneum lac in uulnus inſtillatum. Scorpius ipſe, qui ictum uibrauit, tritus, & percuſſo loco impoſitus, ſuæ plagæ remedium eſt, ob cæcam quandam naturarum (ut conſtat) diſcordiam, quæ antipathia appellatur. Præterea tritus, & impoſitus cum ſale, lini ſemine, & althæa, ſcorpius conuenit. Sulphur ignem non expertum, reſina terebinthina exceptum, & emplaſtri modo adiectum, auxiliatur. Itidem galbanum ad ſplenij formam ductum, & calamintha, quæ trita illinatur, & farina hordei in uino parata, in decocto rutæ. Semen trifoliæ herbæ tritum, & uulneri iniectum opitulatur. Hæc ad affectum locum pertinent. Poſt hæc quàm efficaciſſimis potionibus utendum, cuiuſmodi ſunt ariſtolochiæ, præſertim corticis binæ drachmæ cum uino, tuſa gentiana, & pulegium decoctum, & baccæ lauri pauco numero tritæ, & calamintha cum poſca, in qua magnopere diſcoqui debet: cupreſſus cum uino, & ruta, nec ſecus ficulneum lac: laſerpitium, ſi adſit: ſin deſideretur, peucedani ſucco utendum. efficax eſt potum trifolij, & ocimi ſemen. Horum autem omnium uicem penſat iugis lauacri uſus, euocatus ſudor, & dilutæ uini potiones.

Scorpionum genera ex Nicandro.

PLura, ac uaria antiquis numerantur Scorpionum genera, ut latius libro ſecundo diximus, quorum alij multùm, alij parum ſuo ictu officiunt. Porrò Nicander in theriacis ſcribit eorum octo reperiri genera, his uerbis. Agedum aculeo do lorifico armatum ſcorpionem canam, eiusque tetricum genus. Quorum primus albicans, neque fonticus, neque lethalis eſt. Sed cui rutilæ genæ micant, calorem flagrantemque mortalibus furorem incuſſit, quo malo homines horrore concutiuntur, & frigore, perinde ac qui febre diuexantur, & acri ſiti incenduntur. Qui liuidus eſt, malam trepidationem, & motionem tribuit hominibus, quos percuſſerit, qui ceu attoniti, & uani, & ſtulti rident. Alius uiridante colore, qui ſimul ac corpus hominis concuſſerit, tremores, & frigora illico admittit, acriſque grando talibus uidetur circumſtare, etiam ſi ſol ardentiſſimè radijs ſuis flagret. Talis tantaque eius ſtimuli afflictio, cuius uertebræ nouem (lego ſeptem, cùm non plures ſcorpionum caudis ineſſe comperiantur) iuncturis connexæ apice ſuo nocent. Alius liuido colore, ingentem aluum geſtat, latumque: herba enim ueſcens, ſemper inſaturabilis manet, corpus etiam hominis exedens, inguini inſolubili ictu nocens: tam uehemens eius genis, & ori morſus inſitus, infixusque eſt. Deprehendes itidem ſimilem ſcorpionem litorali ſeu marino cancro, qui albentes algas fluctumq; maris decerpit paſcendo. Alij rurſus incuruis æquales planè paguris uidentur, corpore grandes, chelis, & forcipibus æquè ſolidi, atque paguri, qui in ſaxoſis cauernis demorantes ſibi timent. quinetiam è paguris tales ſcorpiones, genus & ortum ſuum dicunt. Nam cùm rupes, tenuesque multum ſtrepentis maris reliquerint algas, eos ex mari ineſcan-

tes

tes piscatores extrahunt. At paguri se peti ea uenatione sentientes, murium rimas, & nidos subeunt, ubi prolem perditricem habent, ibique è mortuis tandem paguris scorpij nocentes per foramina ista generantur. Postremò melichlorus tibi animaduertēdus, cuius summum uerticillum prænigrum est, inextinctamq; noxam infligit, hominibus certè infensissimus ille obliquo gressu corpus flammæ simile commouens: pueris uerò, & natu minoribus celerem interitum adduxit: quibus & circum terga densæ alæ expanduntur locustæ fruges rodenti non dissimiles. hactenus Nicander. Cæterùm scorpionum ictuum indicia, & curationem conscripsit diligentissimè Aetius lib. XIII. cap. XIX. sic inquiens. A Scorpio percussos uehementissimus plagæ dolor consequitur, frigiditasque ac tensio, & stupor: circaque plagam, & totum corpus frigidus sudor: & his, qui iuxta infernas partes percussi sunt, inguina excitantur, ac intumescunt: qui uerò circa supernas, locus sub alis. Et hæc quidem leuiter percussis adsunt. Validius autem ictis ardor circa plagam adest, quemadmodum in ambustis, & uerrucarum instar formicarum eruptio circa labra, & totum corpus, ut grandine se impeti putent. Facies distorquetur, sordes circa oculos adsunt glutinosæ, & lacrymæ uiscosæ: durities articulorum, anusque procidit, cum egerendi cupiditate: spuma circa os est, & uomitus largus, singultus, conuulsiones opisthotonicis similes. His igitur serpyllum, althææ radicem, & elaphoboscum bibendum præbeto. Præter opinionem autem facit elaphoboscus, tum uiridis comesta, tum sicca pota. Cochleam item hortulanam maximè accipito, eamque unà cum operimento tritam, plagæ imponito, & confestim sedabis dolorem. Idem etiam uermes terreni facere dicuntur. Prodest præterea fluuiatilis cancer tritus, addito lasere, in uino potus. Confert uerbenaca recta, aut uiridis cataplasmatis modo imposita, aut sicca in puluerem pota. Conducit etiãmnum puluis ex æqualibus partibus cumini, melanthij, & uiticis seminis confectus, & drachmæ pondere ex uino potus. Datur, & pastinacæ semen, quin & ponticæ nuces: quippe hæ non modò in cibum sumptæ; sed in cingulo quoque gestatæ, gestantem ab omni scorpionum ictu tutum reddunt. hæc ex Aetio. Commune & uulgare remedium est plagam perungere ipsorum scorpionum oleo. Proinde oleum nostrum de scorpionibus, cuius antea sæpenumero mentionem fecimus, hac in curatione maximopere conueniet. Scorpionum ictibus Dioscorides præter ea medicamenta, quorum hoc capite meminit, hæc quoque sparsim in superioribus libris mederi tradidit: nempe amomum melle subactum, fluuiatiles cochleas, mullum piscem recentem, smaridem muria asseruatum, diuulsas lacertas, domesticos mures concisos, tritici farinam uino aut aceto subactam, sonchi & intubi succum, ocimum polentæ admistum, amaracum ex sale & aceto, hieracium, laser pitij lacrymam, melissophyllum, chamæpityn: uerbasci illius folia, quod tantùm aureum florem gerit, leucoij aurei semen: & polemoniæ radicem, cui tantam uim contra scorpiones inesse quidam tradunt, ut ij ab his non feriantur, qui eam gestauerint: quos, si fortè percussi fuerint, nihil tamen molesti passuros affirmant. Et hæc omnia prosunt tantùm uulneri illita. Quæ uerò pota, uel deuorata auxilium præstant, eiusdem testimonio, hæc erunt: fluuiatiles cancri triti, & cum asinino lacte poti: asinorum & equorum, qui in pascuis degunt, fimum liquatum in uino, & potum: oxylapathi, & oxalidis semen ex uino aut ex aqua potum, agrestis lactuca: abrotoni hortensis, pastinacæ, hyacinthi, & urticæ semen: quin & olusatrum, & heliotropium, & cardamomum, & myrrha, & myrti baccarum uinum. E quibus omnibus cùm plura possint confici antidota, pro uaria medicorum intentione, non operæprecium puto, nos hac in re longiorem moram ducere, ut quæ potius peritissimi cuiusque iudicio sit relinquenda.

Scorpionum ictus, & curatio ex Aetio.

Remedia alia ex Diosc.

Τρυγὼν θαλάσσια, σκορπίος καὶ δράκων θαλάσσιοι. PASTINACA MARINA, SCORPIO ET DRACO MARINI. CAP. XLV.

SI Marina pastinaca percussit, protinus accidunt molesti dolores, assiduæ conuulsiones, lassitudo, & imbecillitas, mens percussis labat, postea obmutescunt: oculi caligant. Percussus autem locus in ambitu cum uicinis partibus denigratur, & ita obstupescit, ut tangentem non sentiat. hunc si quis premat, atra sanies, crassa, & malè olens excernitur. Ei qui marina pastinaca icitur, omnia, quæ de uipera rum morsu paulò pòst referemus, simili modo conueniunt. Peculiariter autem ictus à marino scorpione, & dracone inferuntur, qui molestos cruciatus cient: interdum autem, sed raro, nomas excitant. Quibus absinthij, saluiæ, aut sulphuris ex aceto triti potio subuenit. Ipsi etiam dissecti, uulneribusque impositi, sui cuiusque ictus remedio sunt.

QVi à marina Pastinaca percussi sunt (ut testatum reliquit Aetius) his uulneris locus manifestè apparet. Sequitur autem dolor pertinax, & totius corporis stupor. Acutum enim, & firmum habet aculeum, quo uehementissima ui in altum impulso, nerui sauciantur. quapropter in aliquibus mors derepentè totum conuellens corpus comitatur. Narrant quidam, quòd si quis caudam pastinacæ, quæ ictum intulit, auferat, & in arborem maximè quercum, suspendat ac figat, ipsam quidem arborem arescere, ægrum autem sanari, atque id iuxta contrariæ affectionis, & remedij rationem contingere. Id quod etiam asserit Nicander in theriacis, his planè uerbis. Trygonem, hoc est, pastinacam, itidem maleficum, mareque uastantem draconem arcere noui. Dolore autem sic hominem afficit trygon, cùm oblongis sagenis defatigatum piscatorem aculeo suo ceciderit: uel etiam ramis arboribus infixus fuerit. nam tum arbor ea fit obscurior, ignobiliorque. Siquidem ab huius morsu, ceu salis æstu, eius & radices perditæ unà cum folijs flaccidæ redduntur, & arescunt: homini uerò caro putredine imminuitur. hæc Nicander. Cæterùm auxilium sentiunt percussi, ut Aetius inquit, ubi stupor, & refrigeratio totius corporis consequatur, ex calidis illitionibus, & consimilibus cataplasmatis. Propriè autem furfures aceto incocti, & pro cataplasmate impositi eis auxiliantur, & ipsum adeò acetum pro fotu affusum maximè prodest. Magis autem conueniunt eis attractoria, & quæ tenuium partium sunt, ac calida. quo nimirum per attractoriam facultatem uenenum ex profundo attrahatur, & per calorem frigiditas mitigetur, & quæ tenuium sunt partium, in altum prorepetent. Ad hanc igitur rem in promptu habebis apta, sulphur uiuum urina ueteri subactum, marrubium, lauri folia, echium, radicem panacis, saluiam,

Pastinacæ marinæ ictus signa.

Pastinacæ ictus remedia.

ſaluiam,& ſimilia. At uerò ſi hæc deſiderentur,fermentum acidum cum liquida pice emollitum imponito:mirabiliter enim auxiliatur. Dato item lauri decoctum,aut ſuccum Cyrenaicum cum myrrha magnitudine fabæ, ac modico pipere terito, ac dato cum uino: aut ſilphium,aut laſer ex uino: aut ſucci fici guttas quinque, cum tribus ſerpylli granis bibendas præbe. Hæc Aetius aduerſus paſtinacæ marinæ ictus auxilia reddidit. Ad quos præterea commendatur ſaluiæ decoctum continuè pluribus diebus potum: quin & ſcordium in puluerem tritum,& ex ſui ipſius decocto potum, itemque uerbenaca. Non tamen ob id prætermittenda eſt theriaca,aut Mithridatis antidotus,aut quinta noſtra eſſentia,cuius iam ſæpe meminimus. Porrò Nicander quoque nonnulla remedia protulit,quæ hæc ſunt. Anchuſæ folia,quinquefolium,rubi flores,arctium, oxalis,lycopſis,ordilum,chamæpitys,fagi cortex,agreſtis paſtinacæ ſemen,terebinthi fructus,phycus marinus,adiantum, ſmyrnium,eryngium,libanotis,cachry,& utrunque papauer.

Μυγαλῆ. MVS ARANEVS. CAP. XLVI.

A Mure araneo percuſſis,circa morſum in orbem inflammatio exoritur, nigraque puſtula, diluta ſanie turgens,exurit: proximæ partes liuent. Rupta puſtula, depaſcens ulcus, non ei diſſimile, quod ſerpit,occupat: Inteſtinorum quoque tormina,difficultas urinæ,& frigidæ aſperginis offuſio conſequuntur. Huius morſibus auxiliatur ex galbano ſplenium,per ſe uulneri exterius impoſitum, ut medicamenti modo aceto tritum, & hordeacea farina cum aceto mulſo illita. Quinetiam mus ipſe, qui morſum intulit, ſi diſſectus apponatur, ictus ſui ueneficia luit. Reſiſtunt quoque acini dulcis punici decocti, & illiti: item porri,& allia contrita,necnon aquæ calidæ fotus: ſed hæc ad locum pertinent. Prodeſt potum abrotoni decoctum,maximè ſi in uino detur. præterea ſerpyllum,& galbanum,& eruca uino madefacta: recentes cupreſſi pilulæ cum aceto, & cyclaminus ex aceto mulſo, & pyrethrum cum uino,& chamæleonis herbæ radix. Nec deſunt, qui literarum monumentis tradiderunt, tritum murem araneum contra ſuos ictus commodè bibi. Quam hiſtoriam apud alios inuentam,dignam duntaxat cenſuimus,quæ adnotaretur. Alij aſſeuerant,demorſum non aliàs exulcerari,niſi prægnans mus araneus fuerit: tum ſanè auxiliari ferunt.

Muris aranei morſus notæ, & curatio.

QVanquam Mus araneus,qui,quòd colore muſtelæ ſit ſimilis, Græcis μυγαλῆ dicitur,ab omnibus inter uenenata numeratur; attamen in agro Tridentino is nullam morſu infert noxam, quemadmodum nec ſcorpio. Hiſtoriam eius ſuperius libro ſecundo retulimus. quare iam ad eius morſus notas,& remedia progrediamur. Demorſis itaque ab eo(ut Aetius inquit)uulnera manifeſta ſunt: quadrifido enim ordine illata uulnera conſpiciuntur: & ſanguis quidem primùm purus promanat,paulò pòſt uerò ſanioſus. animal enim ipſum putrefactione occidit. Conſueuerunt etiam bullæ inſurgere, quas ſi quis diſrumpat,carnem ſubiacentem fæculentam offendet, & fiſſuris diſparatam. Inflatio autem ſequitur demorſos. Cæterùm hoc animal frequentius ad teſtes inſilire ſolet,eoſque uerbere impetere,non hominis modò; ſed cuiuſque etiam bruti animantis. Auxilium autem ferunt cùm ob putrefactionem periclitantur demorſi, poſt prædicta communia remedia,lauri tenella folia,unius aut duarum drachmarum pondere,trita & ex uino pota. Conueniunt etiam ipſis omnia communia uenenorum remedia è uino dulci in potu ſumpta. In pecoribus uerò & iumentis illa ipſa cum aqua trita, naribus infunde: eſt enim ipſis præſens remedium. Vnde etiam hominibus ſimiliter in potu exhibeto. Morſus porrò cumino,& allio, putamine extrinſeco non abiecto,contegatur. Eadem etiam cum oleo trita aſſiduè ac diligenter locis circumſitis illinantur. Si uerò ruptæ fuerint bullæ,& ulcera oborta,acida muria proluatur locus,aſpergaturque ſubinde uſti hordei puluere. Verùm non rumpentur,niſi prægnans fuerit mus araneus,qui morſum inflixit. Quòd ſi exulcerentur, mali punici dulcis putamen coctum tritum erit imponendum,& ulcera ex eodem decocto,aut magis myrti decocto proluenda,fouendaque. Strato uerò inquit,in muris aranei morſu primùm ſcalpello,circunquaque uulnerandum eſſe locum, & murem ſubinde araneum uſtum cum aceto imponendum,aut ſinapi tritum,& aceto exceptum. In potu uerò opem ferunt panax, eruca, capparis cortex,gentianæ radix,& recta uerbenaca,omnia ex uino pota,aut in cataplaſmata conformata, & morſibus illita. Proſunt & maluæ folia impoſita,& magna antidota potui data.

Ἔχιδνα. VIPERA. CAP. XLVII.

SI uipera momordit,corpus intumet,uehementer areſcit,ſubalbidumque colorem concipit. Sanies à uulnere profunditur,primùm ſubpinguis,mox cruenta. puſtulæ aduſtis ſimiles erumpunt: & antea depaſcens ulcus,quod in proxima repens, non ſumma modò corporis; ſed intima quoque corripit. Gingiuæ ijs cruore ſuffunduntur: inflammatio circa iecur erumpit: tormina, & bilioſi uomitus ſequuntur. Sopor,tremor,& urinæ difficultas accedit, & frigidus ſudor offunditur. Vbi uerò uipera morſum impreſſit,fimum caprinum cum uino,ſtudioſè impoſitum opitulatur. item laurus & abrotonum,& galbanum ſplenij loco ſuperiectum,& origanum uiride inditum. pulli gallinarum diſcerpti,& confeſtim admoti: erui farina uino ſubacta: radicis cortex uſque eò tuſus, ut in puluerem ſolutus abeat,& ſcilla toſta: detritum chamæmelum, hordeaceæ farinæ cataplaſma in aceto mulſo præparatum, ſed locus antè eo calido foueatur.hæc loco imponuntur. Contra uiperinos ictus rubus cum uino prodeſt. Aliqui anchuſam tenui folio conſtantem auxiliari produnt. Leporini coaguli in uino terni oboli bibuntur,& porracei ſucci hemina in mero,& foliorum apiaſtri ſuccus, & ſylueſtris ruta. hæc in uino potari debent. Vinum frequenter bibendum,allia mandenda,& cepæ,& porri recentes, ſalſamen

ta

ta acerrima, & opipara. ſimplicia hæc ſunt. Percuſſis à uipera præclarè auxiliatur medicamentum, quod myrrhæ, piperis, caſtorij, floris portulacæ ſeminisque, dimidio acetabulo conſtat: hæc omnia in Cretico paſſo teruntur, aut in alio probato. Eraſiſtratus in eo libro, qui περὶ δυνάμεων, id eſt de uiribus, inſcribitur, pleraque alia tradidit, quæ ictis à uipera auxilium ferre poſſunt: inter quæ talia maximè laudantur. Gallinacea cerebella cum uino pota, ſemen ſatiuæ braſſicæ tritum, & acetabuli menſura cum uino potum. Quinetiam bonum eſt digitum in liquidam picem intingere, deinde uinum, quo digitus fuerit elutus, bibere. Hæc ſunt quæ contra uiperæ ictus auxiliantur.

Viperarũ morſus indicia.

Viperarum hiſtoriam exactius, ut puto, latiusque libro ſecundo tradidimus, quàm ut operæpretium ſit hîc eandem repetere, uel plura nobis ſuperſint addenda. Quare tantùm reliquum eſt, ut iam de earum morſus indicijs, & remedijs diſſeramus. Reperiuntur itaque in eis (ut Aetius memoriæ prodidit) quos uipera mas momordit, uulnera in loco bina: in his uerò qui à fœmina demorſi ſunt, quaterna. Primùm autem ex eis excernitur ſanguis, deinde ſanies ſanguinolenta, & oleoſa. Adeſt tumor bilioſus, feruidus, bulloſus, ſubruber, deinde liuidus, denigratus, & proſerpens. Siccitas uehemens ineſt ori, ardor, exolutio, & frigidi horroris inſultus, aliquando & bilis uomitus, tormina, capitis grauitas, uertigo, pallor, ſingultus, febris, ſpiritus & anhelitus celer, color plumbeus, & frigidus ſudor. Mors in horis ſeptem, aut ut longiſſimè abſit, tertia die, in his qui non ſeruantur, & maximè his, qui à uipera fœmina ſunt icti. hæc ille. Quæ omnia Nicandro accepta referri poſſunt: ſiquidem is in theriacis ita ad Latinum ſenſum ſcribit. Hinc luctum à uipera manantem uiatores diuulgant: duos enim inſtar nerui acutos maſculi dentes in ore ſuo uirus eructantes, oſtentant: uipera uerò fœmina ſemper plures exerit, pernicioſo ſuo ore inſultans. Atqui in carne icti facilè latos dentes perpendas. Porrò è uiperæ inflicta plaga ſanies aliâs pinguedini ſimilis, aliâs cruenta, interdum ſine ullo colore conſpicitur. Sed quæ ulcus ipſum caro circundat, germinans graui offert ſeſe tumore: interdum rubens, tumque palàm liuida cernitur: quandoque etiam aquoſum onus concipit. Frequentes præterea bullæ, ceu uacui per ignem tumores, perinde ac corpus igni ſit ambuſtum, in cute ſupernè ebulliunt. illic ſubinde putredines circumcirca accurrunt, aliæ quidem ſeorſum à uulnere, aliæ circa plagam ueneno non diſſimilem mortem edentes. Aſpera itaque noxa, uehementerque igneſcens totum corpus exedit: hîc per guttur, atque collum coeuntes ſonitus, agminatim ſtrepunt: quinetiam oculorum uertigine mæret. Illicoque membris grauans imbecillitas, & lumbis anxietas uenit: at in capite caliginoſum onus conſiſtit. Atqui laborans ille aliâs ſiti aridum guttur ſuum exiccat, ſæpeque ex unguibus eum frigus tenet. Hyberna autem niue exuberans grando, omnia membra degrauat. Crebrò etiam bilioſos uentris ſui tumores expuit, toto corpore pallens, ac humens circa membra ſudor niuis iactu frigidior circunfunditur. Colorem interdum liuidi plumbi gerit, aliâs obſcurum, mox floribus ſimilis eſt æris. hactenus Nicander.

Viperarum morſus remedia.

Præſtat igitur (ut Aetius author eſt) priuſquàm cruenta prodeat urina, allij plurimum deuorare, & uinum meracum copioſum bibere, excitatis ſubinde uomitibus. Efficaciſſimum enim eis remedium eſt allij eſus, ac meracior uini potio, inquit Archigenes, adeò ut ſi quis multum eius ſuſtineat uſus, itemque meri potum, nullo alio auxilio opus habeat. Conuenit item maximè theriaca ex uiperis ſine dilatione pota, & uulneri illico ſuperpoſita. Quin & ipſa uipera excoriata, capite, & cauda abſciſsis, interaneis omnibus reiectis, anguillarum modo cocta, & à demorſis deuorata, maximum ictis præſidium affert. Caput autem à uiua amputatum, diligenter per uolſellam prehenſum, morſuique impoſitum, ea parte adhuc calente, quæ ceruicem contigit, uenenum id mirificè extrahit. Conducit & diſſectam gallinam adhuc internè calentem morſui imponere, idque alijs pariter diſſectis, frequenter, & aſsiduè repetere. Oportet etiam ſcalpello per ambitum demorſum locum circuncidere, & cucurbitulas ſubinde admouere. A cucurbitulis foliorum fraxini ſuccus in potu exhibendus eſt, et expreſſa à ſucco folia uulneri illinenda: eſt enim ualde efficax ad uiperarũ morſus fraxinus arbor. Meliſſophylli item folia, et ſuccus tum ex uino potus, tum uulneri exterius illitus, euidens auxilium confert, etiamſi iam moriatur æger. Aiunt præterea, ſi quis melanthij drachmas quatuor edat, non moriturum. Similiter etiam metaphroditos herba efficax eſt, & cancri fluuiales cum lacte triti, & poti, & uulneri adhibiti. Magnificè etiam proſunt ranæ coctæ, & in cibum ſumptæ, & iuſculum earum ſubinde bibitum. Præſtat & naſturtium plurimum edere, uel tritum ex uino bibere. Facit autem ad id mirificè teſtudinis ſanguis exiccatus, & cum ſylueſtri cumino potus. Vtendum etiam omnibus communibus remedijs, ſupra ſæpius relatis: quippe ſuperuacaneum fuerit eadem tam ſæpe repetere. Maximè uerò utendum eſt anchuſæ radice, & heliotropio cum uino. dandus & hæmatites lapis. Auxiliantur & raphani in cibo accepti, & deinde uomitu reiecti, exhibita ſtatim à uomitu Andromachi theriaca. Poſt ſcarificationem, & gallinarum impoſitionem, uulnus ex trifolij bituminoſi decocto calido, diu proluendum ac fouendum eſt: nam ſi pauco id tempore fiat, demorſi peius afficiuntur. Deinde porrum & panem cum ſale illini conuenit, aut allium cum aceto, aut ipſius exuſti, aut fraxini cinerem, aut alium quemuis cum aceto, aut haſtulæ regiæ, aut ſycomori folia cum pane: aut lauri tenellis folijs, coctis & cum oleo tritis integatur locus, aut caprino ſtercore, priuſquàm claudatur. Cæterùm, ut libro de theriaca ad Piſonem author eſt Galenus, non modò è uiperarum morſibus retrahitur uenenum appoſito tantùm, ut Aetius inquit, uiperæ capite; ſed ipſa quoque uipera tota contuſa, & uulneri impoſita. Contra uiperarum morſus mirificè medetur echij epotus ſuccus, herbaque ipſa uulneri impoſita, ut ſuperius libro quarto prodidimus, illius Alcibij hiſtoriam referentes, à quo echium Alcibiadis cognomentum accepit. quandoquidem planta hæc (ut ipſe Dioſcorides teſtatur) facultatibus adeò præſtantibus inſignitur, ut epota eius radix ex uino, non percuſsis modò à ſerpentibus opituletur; ſed eos quoque qui antea biberint, feriri non patiatur.

Simplicia medicamenta ex Dioſc.

Commendauit etiámnum aduerſus uiperarum morſus Dioſcorides ſparſim in ſuis de medica materia libris, præter ea quæ hoc capite retulit, alia præſtantiſſima ſimplicia medicamenta, partim exterius applicanda, partim bibenda, uel comedenda, quorum nonnulla hîc ſubijciam. Vulneri igitur exterius illita conferunt, iuniperi, & fraxini folia, tritici furfures ex rutæ decocto incocta, erui farina uino macerata, ſcilla ex aceto feruefacta, perſonatæ, ebuli, & ſambuci radices in uino elixatæ, ſarmentitius cinis aceto ſubactus, aliaq; complura, quæ breuitati ſtudentes nunc ſilentio inuoluimus. Pota uerò proſunt caſſia odorata, coſtum, myricæ ſemen, piſtacia, cerui

genitale exiccatum, tritum & potum, chondrylla, anagallidis ſuccus ferulæ medulla, aparine, rubiæ radicis, & terreſtris tribuli ſuccus: auxiliatur etiam bryoniæ radix. Admirandos inſuper præbet effectus radix illa, quam Goritienſes ab auxiliari eius ui Serpentinam uocant, cuius hiſtoriam, pariterque uſus rationem ſuperius libro ſecundo tradidimus. Verùm præter hæc præſentaneo remedio ſanat noſtra quinta eſſentia, cochlearis menſura pluries eodem die pota: item oleum noſtrum de ſcorpionibus, de quo etiam ſæpius dictum eſt, ea ratione inunctum, quam ſuperius ipſius conficiendi modum deſcribentes retulimus. In Viperarum quoque genere ea nimirum immanis fera recenſeri poteſt, quam AMMODITEN uocant, cuius etſi nuſquam, quod extet, meminerit Dioſcorides; minimè tamen ſilentio prætereundum eſt, quin hæc eiusq; ueneni remedia deſcribantur.

Ammoditæ hiſtoria, & ueneſica uis.

Siquidem Ammoditæ, meo iudicio, in pluribus Italiæ & Illyriæ locis reperiuntur, præſertim in Goritienſi comitatu, & Iapidiæ montibus. Eſt enim fera hæc uiperæ omnino ſimilis, præterquàm quòd capite ſit ampliore, & maxillis latioribus, quòdq; ultimo roſtro ſuperiori parte eminentiam quandam habeat, acutæ uerrucæ ſimilem. Vnde circunforanei, qui ſerpentes eorumq; ueneni remedia profitentur, hanc feram uulgò appellant Aſpido del corno, hoc eſt, Aſpidem cornutum. Neque ſanè ineptum illi nomen indiderunt: nanque non minori cum uelocitate interficit, quàm aſpis. Scimus enim quoſdam ab his inopinatè demorſos, tribus tantùm horis morte occubuiſſe. Proinde ſcitè libro XIII. cap. XXV. de eo ita ſcriptum reliquit Aetius. Ammodites magnitudine quidem cubitalis eſt (maior enim non pingitur, neque ſcribitur) colore uerò arenoſus, per corpus autem maculis nigris inſignitus: caudam habet præduram, ſuper nè diſciſſam. A quibuſdam uerò Cenchrias, hoc eſt miliaris, ob caudæ inſtar milij duritiem, appellatus eſt. Latiores autem maxillas, quàm uipera habet, cùmq; in multis, aliâs ei ſimilis ſit, colore magis diſcerni poteſt: uipera enim ſubflaua eſt. Cæterùm ab Ammodite percuſſos feſtina ut plurimùm mors ſequitur.

Ammoditæ morſus ſigna, & curatio.

qui uerò tam breui non pereunt, his ſanguis è uulnere manat, & uulnus intumeſcit: ſed paulò pòſt ſanies effertur, ſequiturque capitis grauitas, & animi deliquium. Qui uerò optimè diſpoſiti ſunt, & robuſti, in triduo intereunt: quanquam reperti ſunt, qui in ſeptimum uſque diem durarint. Celerius uerò mors aduenit his, qui à fœmina ſauciantur. Auxilium porrò & ij ferunt, primùm quidem à communibus remedijs, utpote ab adfixis cucurbitulis, circunciſo prius per ambitum uulneris loco, & ſuperioribus partibus arctiſſimis uinculis conſtrictis: quin abſciſſa, dilatataque ſtatim ſcalpello plaga. Propriè autem eis auxiliatur mentha ex aqua mulſa pota, caſtorium, caſſia, & artemiſiæ ſuccus cum aqua. Danda etiam in potu theriace, necnon uulneri eadem illinenda. Vtendum & emplaſtris attractorijs, & ſubinde cataplaſmata, quæ ad nomas ſiue ulcera ſerpentia conducunt, imponenda.

Sepis feræ conſideratio.

Viperæ præterea ſimilis, ut quidam tradunt, ea etiam fera fuerit, quam SEPA nominant, cuius hiſtoriam ſuperius libro ſecundo retulimus. quanquam inibi Dioſcorides Sepem lacertæ generi aſſignauit, unde & eam lacertam Chalcidicam à quibuſdam uocari tradidit. Itaque cùm uaria ſit apud authores Sepis hiſtoria, facilè adducor, ut credam, Sepa reperiri non modò in lacertarum; ſed etiam in mortiferarum ſerpentium, & uiperarum genere. Quod ſanè uidetur aſſerere Nicander in theriacis ſuis. Siquidem cùm inquit primò, Præterea niualis, & aſper admodum mons Othrys rubentes beſtias profert, cauaq; uallis, & ſalebroſæ rupes, nemoroſumq; promontorium, ubi ſitibundus ingreditur Seps, colore nunquam uno uiſus, &c. haud dubiè oſtendit ſerpentem, immanemque feram ſe repræſentare, non autem lacertam. Cùm uerò ſecundò ait, Sepem item corpore demiſſo, exiguis haud diſſimilem lacertis, declinabis; nulli dubium eſt, quin eam deſcripſerit, quam Chalcidicam lacertam uocant. Nicandro ſubſcribit Dioſcorides, quippe qui etſi libro ſecundo ea ratione Sepa ſtatim poſt lacertas reddiderit, quòd lacertis corpore, & forma ſit ſimilis; attamen libro quinto, Sepa uiperarum generi adſcripſit, ubi de aceti mulſi uiribus diſſerens, inquit. Acetum mulſum contra morſum eius uiperæ, quam ſepa uocant, hauſtum meconium, ixiámue auxilio eſt. Aetius tamen eius Sepis tantùm meminit, quæ inter mortiferos ſerpentes, uel uiperæ genera recenſetur, his uerbis. Serpens, qui Seps appellatur, longitudine quidem duorum cubitorum reperitur: ex craſſo autem in tenuem abit: rectà uerò ac tardè proſerpit. Caput habet latum, os acutum: uniuerſum autem corpus multis albis notis reſperſum. Sed aliter de Sepis forma, magnitudine, & greſſu tradidit Pauſanias, ut ſuperius libro ſecundo ſuo loco adnotatum reliquimus.

Sepis morſus ſigna, & remedia.

Cæterùm ab ea percuſſis (ut tradit Aetius) ſanguis è uulnere manifeſtus excernitur, & paulò pòſt ſanies graueolens, tumor, & dolor ſegnis eſt: ſed affectæ partes putrefactæ dealbantur, & totum corpus uitiligini, quæ alphos appellatur, ſimili colore inficitur. Pili, capillique è toto corpore defluunt, atque intra tres aut quatuor dies icti pereunt. Porrò opem & hi ſentiunt ex ijſdem rebus, quæ in uiperæ, & ceraſtæ, & ammoditæ morſu relatæ ſunt. Exhibenda eſt præterea portulaca plurima in cibo, et uinum bibendũ myrtites meracius. Cõueniet item ſpongiã calido aceto imbutã, morſui imponere, & ex butyro cum melle locum illinire, aut milium cũ melle, aut paleas unà cum terra, quæ eis adhæret, exuſtas imponere. hæc Aetius. Ex quibus facilè conijci poteſt, cùm ambæ hæ feræ è uiperarum ſint genere, ijs tutò antidotis earum uenenum ſuperari poſſe, quibus uipereum frangitur, & euincitur.

Acontiæ hiſtoria, morſus notæ, & cura.

Sed quoniam hæc humanæ uitæ tam inimica animalia aliam admodum pernicioſam feram mihi in mentem reuocarunt, quæ Græcis ideo ACONTIA appellatur, quòd iaculi, uel ſagittæ modo in hominem proſiliat, cùm nihil de ea à Dioſcoride memoriæ proditum ſit, ſciuerimque & hanc in Italia reperiri, non alienum duxi de eius hiſtoria ac ueneni curatione ea hoc loco commemorare, quæ ex probatis authoribus excerpſi. Hanc itaque deſcribens Galenus libro de theriaca ad Piſonem, inquit. Acontias ſerpens, ubi ſe multum extenderit, ceu iaculum quoddam corporibus inſiliens, ſic perimit. Hæc, ut Aetius ſcriptis tradidit, ſerpens eſt duorum cubitorum magnitudine, figura autem craſſa in tenuem abeunte, colore uiridi, præſertim iuxta uentrem, ut milium colore referat, unde & cenchrias, hoc eſt miliaris, appellatur. Aiunt hanc fortiorem fieri, cùm milium floret. Porrò ubi ſe ad lædendum parat, extendit ſe ipſam, ac ueluti iaculum uibratum corporibus inuolat, atque hoc modo uerberat. Ab huius morſu omnia, quæ de uipera dicta ſunt, ſequuntur accidentia, atque etiam grauiora, adeò ut etiam putrefactiones, & carnium defluxus conſequantur, ac grauior item mors ſuccedat. Cæterùm remedia ſimiliter eadem, quæ ad uiperæ morſum his conducunt. Eſt qui referat inter recentiores non obſcurus author, quòd cùm paſtor quidam miſellus, ſub cuiuſdam arboris umbra æſtate media quietem ſomnumque caperet, cuius ſocij non procul oues paſcebant, ab Acontia, quæ in arborem aſcenderat, ita percuſſus fuit in ſiniſtram mamillam, ut illico perierit. At ſocij audito

percussionis sonitu, uiso serpente, quem nouerant, super defuncti pectus, relicto grege in propinquum rus, pauore territi, aufugerunt. Reperitur hoc sæuissimi serpentis genus, ut quidam mihi retulerunt, in quibusdam Calabriæ, & Siciliæ locis, ubi ipsum incolæ à sagitta Saettone uernaculo nomine appellant.

Σκυτάλη, καὶ ἀμφισβαῖνα. CAECILIA, ET AMPHISBAENA. CAP. XLVIII.

CONsimilia suprà dictis in uipera eueniunt ijs, qui à cæcilia nomine, & amphisbæna demorsi sunt, eademque ferè auxiliantur. quare hoc uenenum priuatam descriptionem sortitum non est, neque uisum est dignum, quod alio genere comprehendatur. De ijs autem mentionem hoc loco fecimus, quoniam ferè remedijs ad uiperas scriptis, percussi ab eis adiuuari soleant.

Amphisbænæ, & cæciliæ consider.

NOn desunt, qui scripserint, Amphisbænam præter naturæ institutum duobus cum capitibus gigni, quæ utranque serpentis extremitatem occupent: fieríque ob id putent, ut fera in utranque partem repat. Quod tamen fabulosum censemus: nam & hydram poetæ, septem capitibus constare fabulantur: id quod nihilominus falsum est. Veruntamen non negauerim ego id monstrosè, & præter naturæ intentionem euenire non posse in omni serpentium ouiparorum genere, quemadmodum & uolatilium. Siquidem pluries compertum est, ex uno tantùm ouo duobus uitellis referto, nasci pullum modò habentem quatuor alas, modò totidem crura, totidemque pedes: atque etiam lacertæ uisæ sunt aliquando bicipites. Sed hæc non utique statuunt, haberi aliquod serpentium genus natura biceps. Hoc scitissimè, & apertissimè confirmat Aristoteles libro, & cap. III. de generatione animalium, sic inquiens. Monstra raro admodum fiunt in ijs, quæ singulos pariunt, sed crebrius in ijs quorum partus est numerosus, & præcipuè in auium genere, potissimumque in gallinis. Iis enim partus numerosus, non modò quòd sæpe pariant, ut columbæ; uerùm etiam quòd multos simul conceptus intra se contineant, & temporibus omnibus coeant. Hinc gemina etiam pariunt plura: cohærent enim conceptus, quoniam in propinquo alter alteri est, quomodo interdum fructus arborum complures. Quòd si uitella distinguuntur membrana, gemini pulli discreti sine ulla superuacua parte generantur. Sed si uitella continuantur, nec ulla interiecta membrana disterminantur, pulli ex ijs monstrifici prodeunt, corpore, & capite uno, cruribus quaternis, alis totidem. quoniam superiora ex albumine generantur, & prius: (uitellum enim cibo ijs est) pars autem inferior postea instituitur. quanquam cibus idem, indiscretusque suppeditatur. Iam serpens etiam biceps uisus est, uidelicet eadem de causa: nam id quoque genus oua parit, & multa numero. hæc Aristoteles. Amphisbæna biceps non est. *Quæ sanè mihi facilè persuadent, ut credam, omnino falsum esse, quòd Amphisbæna ex sui generis natura biceps perpetuò nascatur. Verùm quandoquidem hoc serpentis genus terrestrium lumbricorum modo utrisque extremitatibus, capite scilicet, & cauda, acuminatis gignitur, adeò ut difficillimè possit caput à cauda discerni, existimauere quidam hanc feram duobus constare capitibus. Proinde Aetius lib. XIII. cap. XXVII. scribit, Scytalam (hanc alij Cæciliam interpretantur) & Amphisbænam animalia esse inter se similia. Non enim, inquit, ex crassis in caudam tenuem abeunt, sed æqualis crassitudinis in uniuersum existunt, ut neque cognoscant uidentes ea, iuxta utram partem caput aut cauda sint sita. Quod equidem tum in terrenis & alui tineis, tum in erucis quibusdam, tum etiam in hirudinibus conspicitur. Differt autem, ut idem tradit, amphisbæna à scytala, quòd illa ex utraque parte progrediatur, unde à Græcis illi nomen inditum est. Galenus porrò libro de theriaca ad Pisonem, Amphisbænam bicipitem esse existimat (si tamen liber is adscriptitius non est) ut hæc uerba, quæ in eo leguntur, apertè ostendunt. Amphisbæna (est autem animal biceps, quemadmodum sanè & nauigia utrinque proram habentia, cui natura ex superfluo substantiæ bina capita est largita) hoc inquam animal, aiunt, si mulier grauida supergressa fuerit, malè abortum facit. hæc ille.* Vtriusq; mor sus signa, & curatio. *Cæterùm, ut ipse Aetius scriptum reliquit, ab utraque demorsis contingit morsum obscurum esse, ac uix apparere, ueluti sunt muscarum ictus. quapropter etiamsi mordeant, non enecant tamen, sed inflammationem excitant, ut apum & uesparum stimulus. Quare transferantur ad hos quoque, quæ de illis sunt relata, uerùm facultate intensiore. Ex his etiam Aetij uerbis conijci potest, cum horum animalium ictus admodum tenuis, & obscurus sit, Amphisbænæ caput inesse terrenis uermibus, uel alui tineis persimile, ac proinde adeò etiam caudæ æmulum, ut alterum ab altera non nisi difficilè discerni possit. Cæciliam autem Hetrusci uulgò appellant Lucignola. Amphisbænæ corium, authore Nicandro, oleastri baculo circumuestitum, si manibus frigore torpentibus tractetur, calorem statim adfert, articulorumque nexus dissoluit.*

Δρύινος. DRYINVS. CAP. XLIX.

A Dryino morsis pustulæ, molestique dolores incidunt, præsertim quà dilutæ saniei emissarium subest: quinetiam erosio, torminaque consequuntur. Ab eo ictis conuenit aristolochia cum uino pota, trifolium herba, radix hastulæ regiæ similiter assumpta, & fructus ex omni glandiferarum arborum genere: & tusæ ilicis radices, & illitæ parti ictæ auxiliantur.

Dryini historia, & eius ictus notæ ex Nican.

DRyinus, ut in theriacis testatum reliquit Nicander, in quercubus latebras parat, aut alicubi in concauis fagis, in montibus uersatur. Appellant enim alio nomine etiam hydrum, sed & alij chelydrum, qui relictis bryis, palude, suæque naturæ idoneo lacu uenatu intercipit in pratis molurides, & ranas. Hic si à myope musca illa quæuis animantia prouocante, petatur, insuetum illum impetum suscipiens, cum concauæ quercus robur celeri saltu subit, structo sibi in imo cespite cubili. Candet tergo, caput illi æquale, adeoque hydro simile: grauis autem fœtor à corpore eius euaporat. Quemadmodum quando incurua, necnon abrasa corij præsegmina sub teretibus ferramentis circa humentes equorum exu-

uias,

nias, & pelles hument. Si quempiam is uel in talum, uel pedis plantam percuſſerit, à corpore icti hominis difficilis odor ſparſus fertur, atque circa ictum niger in acutum ſurgit tumor, mentemq; mœrentis angor, & triſtitia, quibus detinetur, obſcurant. Species nimio dolore conflacceſcit, & perit: cutis cum corpore admodum malè olet, adeò ipſum atrum uenenum ſemper depaſcens conſumit, quin & caligo lumina eius obfuſcans, occultansque, malè affectum perdit. Alij à dryino icti caprarum inſtar ſeu ouium balant, ac omnino difficiles redduntur, impendioq; cruciantur. Vrina eis decutitur, & palleſcit. Ipſi uerò dormitantes ſtertunt, frequentibus ſingultibus correpti, aliàs per collum uomitum felli ſimilem, aliâs cruentum eructantes, ipſumq; malum acrem ſitim generat: poſtremò laborantibus membris tremorem effundit. hæc Nicander. Cæterùm Dryini nomen huic feræ mortiferæ inditum eſt, quòd in quercuum cauernis, quæ prope radices ſunt, ſtabuletur. Græcis enim quercus δρῦς *dicitur. Proinde Galenus libro de theriaca ad Piſonem, de dryino ita ſcribit. Dryinus ſerpens ſic nominatus, quòd in radicibus quercuum uiuat, tam malignus ad perdendum proditur, ut eius, qui ſupergreditur imprudens, cutis à pedibus excorietur, tota crura admodum intumeſcant, & quod magis mirificum eſt, manus quoque ipſæ curantium eodem modo periclitentur. Si autem quis aggrediatur eum perimere, olfactu adeò mulctari aiunt, ut quemlibet gratum odorem prauum eſſe exiſtimet, nec alterius prætereà rei queat ſentire. hactenus Galenus. Dryino, ut Aetius inquit, abundat Helleſpontus. Is latibula in quercuum radicibus habet, atque adeò fœtidus eſt, ut etiamſi quis eum non uideat, fœtore loci cognoſcatur. Eſt autem cubitorum duorum lõgitudine, obeſus, ac aſperrimis ſquamis circa uniuerſum corpus munitus. Porrò qui ab eo percutiuntur, his tumor inſurgit nigricans, dolor uehemens, nomæ, dilirium, corporis ſiccitas, ſingultus, bilioſus uomitus, aut omnino ſimplex, urinæ ſuppreſſio, tremor, interceptio uocis, ſtupor, ſciſſura, & mortificatio percuſſorum locorum: plurimi etiam intereunt. Porrò & hi quoque ex ijs, quæ in uiperæ morſus dicta ſunt, opem ſentiunt: itemque ex communibus remedijs iuxta conſequentium acceſſionum proportionem adhibitis.*

Ex Galeno.

Dryini deſcriptio, & morſus curatio.

Αἱμόρροος, καὶ διψάς.

HAEMORRHOVS, ET DIPSAS. CAP. L.

A B hæmorrhoo ictis uehementes cruciatus accidunt, qui anguſta, contractaque corpora ex continuo dolore reddunt. Ex plaga copioſus ſudor effluit, & quacunque parte corporis cicatrix ulla fuerit, ea ſanguine manat. Excrementa per aluum cruenta eijciuntur, profluensque ſanguis in globo coit. A pulmone ſanguinem extuſſiunt, & in uomitiones effuſi ſine remedio commoriuntur. Quos uerò dipſas percuſſit, ſolutus ac non conſtrictus tumor premit, ſitisque uſque eò pertinax, ut ſatiari non poſſit, ac ſine ulla intercapedine excruciet: & ſi potum pleno ore affatim trahant, illico in eandem ſitim relabuntur: proinde toto habitu ſimiles ſunt ijs, qui antea potus nihil hauſerint. quare propter continuam ſitim, & preſter, & cauſon, aut dipſas appellatur. Hemorrhoi, dipſadisque morſus uelut immedicabiles à pleriſque maiorum deplorati relinquebantur. quare ſi peculiaribus contra dipſadem remedijs egeamus, communia experiri operæpretium erit. Protinus autem ſcarificatione uti, uſtionem facere, & ſi locus patiatur, extremorum amputatione opus erit: conſequenter quàm acer rima cataplaſmata admouere, de quibus ſæpenumero diximus. Nec me fugit, acres cibos, maximè à ſalſamentis, utiles eſſe. Meracæ potiones, & lauacra proſunt, quæ ſubinde interiecto breui ſpatio aſſumenda ſunt, priuſquàm morbi genus emerſerit. quo ſemel erumpente opem ferre non poteſt ulla medici opera. In ictu hæmorrhoi eadem proſunt. Inſuper quæ in commune opitulantur, ut ſcarificationes, uſtiones, acres cibi, meraci potus, & quæ nunc in dipſade definiuimus. Quinetiam de cocta uitis folia, & cum melle trita.

HAemorrhous, & Hæmorrhois, authore Galeno in libro de theriaca ad Piſonem, ſuis ipſorum nominibus ſimilem hominibus perniciem inferunt. quippe percuſſi, ſanguine per os, & nares, totoq; corpore effuſo, intereunt. Hic (ut in theriacis cecinit Nicander) petroſas rimas aſſiduò incolit, aſperum, ſupinum, & modicè pendentem lectum illic ſumens, ubi tractum ſuum habeat, deinde pabulo ſatur fiat. Longitudo eius pedis ueſtigio æqualis: cæterùm quod ad latitudinem attinet, à capite aduſque caudam totus & ſubtilis, & minutus eſt. Aliâs colore igneo, aliâs rurſum candens. Collo ſatis conſtricto eſt, gracilis cauda neceſſariò in arctum contracta, extenta eſt anguſtè, & tenuiter. Supra eius frigidos, & niuales oculos, duo cornua fronti ſunt infuſa: albore luminum ſuorum, locuſtis uel ſylueſtribus apibus par. Inſuper horribile, & aſperum ei caput horret, obliquè modico corpore ſuo inſtar ceraſtæ claudicans. Ex medio etiam dorſo paruum nauigium ſemper appellit, ad terram uentrem ſuum atterens: ſquamis uerò & itinere parum ſubſtrepit, perinde ac arundinis copiam tranſeat. Poſt ictum ſtatim decolor ſpecies accurrit, nigra nimirum, corque ipſum dolore circumangitur: uenter aqua refertus effluit. Quin & prima nocte ſanguis cùm ex naribus, tum collo, & auribus ſalit, recens bilioſo ueneno conquinatus: lotium item rubens accurrit. quæque in corpore ſunt uulnera, & plagæ, hæmorrhoi rumpuntur aperiunturque: cutes enim fuligine contrahuntur. Caueas itaque in primis, ne in te fœmina hæmorrhois uirus ſuum iaculetur. Nam ſi cui morſum illa inflixerit, ei gingiuæ ſimul igneſcunt, penitusque & unguibus ſanguis cum impetu procurrit. Dentes etiam ex ea cæde graueolentes, ſeu humentes molunt. hæc ex Nicandro. Cui ſubſcribit Aetius, ſic inquiens. Animalia hæc (hæmorrhoum, & hæmorrhoida intellige) colore quidem ſunt arenoſo, magnitudine autem tres palmos æquant, & in tenuem caudam anguſta figura paulatim deſinunt. Sunt autem igneo oculorum fulgore, rectaq;, & tardè proreptant. Per corpus uerò multis notis albis, & nigris uariegata ſunt, & aſperioribus ſquamis obſita: quapropter dum ſerpunt, ſonus auditur. Et fœmina quidem uentri incumbens, per terram reptat, & greſſum infernè circa caudam firmat: mas uerò circa uentrem in greſſu nititur, & collum ſerpendo extendit. Conſequitur horum morſum color icti loci cruentus, coloris tetri, &

Hæmorrhoi pernicioſus ictus, & hiſt.

Hæmorrhoi morsus notæ, & curatio.

nigricans: ex quo nihil in initio effluit, præterquàm paucum quidpiam aquosum. Ventriculus dolore tentatur, adestque spirandi difficultas. Deinde sanguis ex naribus profluit, & ex ipsius morsus foraminibus: & siqua in corpus obducta iandiu sit cicatrix, ea rumpitur, & sanguinem profundit, atque hæc quidem in maris Hæmorrhoi morsus contingunt. A fœminæ uerò Hæmorrhoidis morsu ad hæc & anguli oculorum, dentium gingiuæ, & unguium radices sanguine manant, & ut simpliciter dicam, per omne corpus sanguinem efferri contingit. Dentes præterea excidunt, & gingiuæ putrescunt. Horum porrò curam facere oportet, primùm quidem sanguinis eruptioni obluctando ac resistendo ijs medicamentis, quæ aptè sanguinem sistere possunt. deinde cataplasmata plagæ imponendo ex folijs uitis coctis tritis cum melle, & portulacæ folijs cum polenta. Antea uerò quàm cruenta prodeat urina, allij multum deuorent, multumque uini diluti bibant, & ad uomitum cogantur. deinde confestim theriace exhibeatur, & postea pisces multos, allijs tritis cum oleo tinctos edant. Sumant item in cibo panem, & uuam passam dulcem, & deinde uino diluto largè hausto uomant. Plaga uerò aqua frigida proluatur: uesica autem spongijs calidis foueatur. Sed iam de Dipsade disseramus, quæ sic à Græcis dicta est, quòd continuam, & inextinguibilem sitim excitet. Huius mentionem fecit Galenus libro XI. simplicium medicamentorum, ubi eiusmodi feras in Lybia, non in Italia reperiri scribit: quòd hæc regio humida sit, illa uerò siccissima. Hoc autem à Marsis, qui Romæ uiperas uenabantur, accepisse ait: quibus tamen non in omnibus fidem adhibendam esse existimat. Quare longè minus nos ijs circumforaneis fidem præstare debemus, qui Marsos hosce imitati, diui Pauli generi se adscribunt, seq; inde ortum duxisse prædicant. Nam si Galeni ætate hi mendacissimi nebulones uniuerso orbi imponebant, uerì quidem simillimum est, eos qui hodie per Italiam uagantur, longè magis decipere posse, quàm fecerint Marsi illi antiqui. quippe non dubitandum, quin eorum astus à Galeni seculo in hunc usque diem protractus, maximum susceperit incrementum, quòd constet mortalium ingenia tam in bonum, quàm in malum procliuia, ætate magis acui. Meminit etiam Dipsadis Galenus libro de theriaca ad Pisonem, sic scribens. A dipsade commorsi causo febri malè conficiuntur. nam & multa siti, & æstu uehementi uexati, interdum & dirupti, diem obeunt. His Galeni uerbis subscribit Aetius libro XIII. ubi sic inquit. Dipsas, quæ à quibusdam causus appellatur, uiperæ est species, quæ magis in maritimis locis reperitur, quàm alibi, magnitudine cubitali, ex crassa in tenuem desinens: notas autem habet per omne corpus fuluas, & nigras: caput uerò angustius. Sequitur autem ab ea demorsos, præter ea quæ de uipera dicta sunt, & sitis intolerabilis planè, adeò ut etiamsi multus potus eis adhibeatur, sitis non sedetur: & tamen neque per urinas, neque per uomitum, neque per sudores quicquam excernitur. Duobus igitur pereunt modis, aut ob multam sitim exusti, si potum non sumant: aut ob multam potus repletionem distentus rumpitur uenter, uel infernè circa inguina, uel circa imum uentrem, ut in aqua inter cutem sæpius euenit. Cæterùm & his, ceu à uipera demorsis, auxiliamur: propriè autem in his potiones magis urinam cientes exhibeantur. Aluus item per infusum eluatur, & oleo cum decoctis exhibito, ad uomitum cogendi sunt malè affecti. Ad plagæ uerò locum, post exuctionem, circuncisionem circunquaque scalpello factam, cucurbitularum affixionem, & dissectas gallinas admotas, calx uiua cum oleo imponitur, & emplastra attractoria, & theriaca illinuntur. Porrò Dipsadis priuatim meminit Aelianus libro. IX. de historia animalium, sic inquiens. Dipsas, cuius uim, & naturam eius, nomen nobis declarat, inferior quidem est magnitudine, quàm uipera, sed tamen in occidendo quàm celerrimè superior. Cuius morsu confixi, etsi assiduam potionem hauriant; ad sitim tamen continuò exardescunt, & ad bibendum eatenus inflammantur, quoad celerrimè rumpantur. Eam Sostratus cùm albam esse ait; tum duas in cauda lineas nigras habere. Et sicut audio, uario, multiplicique nomine nuncupatur: quidam presterem uocant, alij causonem, alij anombaten, à quibusdam melanurus appellari fertur. Cùm in Aphrica, tum magis in Arabia nascitur. hæc Aelianus. Ex quibus uerbis manifestè deprehenditur error Leoniceni uiri alioquin eruditissimi, qui Dipsadem putauit corporis forma nullis notis à uipera diuersam esse. Nec equidem scio, qua ratione, uel authoritate nixus, in hanc opinionem uenerit, in eaq; persliterit.

Dipsadis historia, morsus signa, & cura.

Leoniceni error.

Ὕδρος. NATRIX. CAP. LI.

AB. Natrice demorsis ulcus dilatatur, & liuidum, ac ingens euadit. Sanies ex eo multa, & atra, & malè olens, non secus atque ijs quæ serpunt ulceribus, expuitur. Si ergo morsum natrix adegit, prodest origanum tritum, & aqua subactum: lixiuia cum oleo indita, aut aristolochiæ cortex, aut querna radix minutim contrita, & hordei farina cum aqua, & melle colliquata. Bibuntur etiam binæ aristolochiæ drachmæ in potione poscæ cyathis duobus, deinceps marrubij succus, uel decoctum alterius cum uino. fauus recens datur in aceto.

Hydri, siue natricis hist.

Hydrus anguis in aquis plerunque degit, à quibus nomen sibi uendicauit. Sunt & qui Natricem, quòd aquis innatet, uocent. Hic si relictis aquis, terras inhabitet, longè nocentior euadit, uocaturq; tunc chersydrus. Differt tamen is à dryino, qui (ut superius diximus) Nicandro hydrus etiam appellatur. Siquidem ipse de Hydro, cuius nunc historiam, morsus discrimina, & remedia prosequimur, disseruit sub Chersydri nomine in theriacis, sic carmine in prosam uersò scribens. Age itaque chersydri, qui aspidi conformis est, figuram æqualem recita. Sed plagam eius malefica, & pessima sanè signa sequuntur. Tota cutis circa carnem arida, & abominabilis expassa ab internis partibus, humentem ictum satis certò indicat, putredine fatiscens. Quinetiam dolores immensi ignescentes, hominem tandem interimunt. mox etiam per membra pustulæ finguntur, aliæ ex alia parte inuicem turbantes ægrum. Atqui chersydrus iam antea in uuido, seu parum aquæ habenti lacu, irreconciliabilem ranis iram adfert. Enimuero ubi sole aqua exiccata fuerit, adeoq; ariditas in fundo extiterit lacus, tum hic serpens in terra sese continet, & squallidus, & deformis in sole tetrum corpus suum refocillans: in semitis autem, lingua sua afflando sitibundus sulcos exedit. hæc ille. Chersydri quoque meminit Aetius lib. XIII. cap. XXXV.

Chersydri natura, morsus, & curatio.

his uerbis. Serpens hic chersydri appellationem inde habet, quòd in principio quidem in aquosis degit locis, & hydrus appellatur ab ipsis aquis, hoc est natrix. postea uerò siccos incolit locos, & ex compositione locorum, chersydri, id est natricis terrestris, nomen inuenit. In humectis quidem locis, ex humido uictu exsatiatus, non purum uenenum habet: cùm autem terrestris fit, nocentius id acquirit. Cæterùm forma, paruam terrestrem aspidem refert, præterquàm quòd ceruicem non ita latam habet: hoc enim insigne solum aspides præ his habent. Qui igitur ab hoc morsi sunt, eis communiter eadem accidunt, quæ in aliorum serpentium morsu, ueluti est tumor, continuus dolor ardens, liuidus locus, & fæculentus, uertigo oculorum, exolutio, uomitus biliosus, ac fœtidus. Propriè autem motus totius corporis inordinatus, ut & per uentrem quædam inordinatè ferantur: mors autem intra tres dies. Porrò ex communibus remedijs etiam hi opem ferunt, & ex theriacis antidotis. Priuatim uerò coni cupressi drachmam unam, & myrti baccarum itidem unam, terito, & cum melle rosaceo, aut uino mulso in potu exhibeto. Iuxta uerò affectum locum calcem uiuam, & similia, cum oleo imponito.

Κέγχρος. CENCHRVS. CAP. LII.

Cenchri morsum, qui uiperino ictui similis est, putridum ulcus sequitur. carnes antea, ut in aqua inter cutem, prætumidæ defluunt. lethargo corripiuntur, & ueterno pressi somnos captant. Erasistratus eos iecinore, intestino ieiuno, coloque conflictari author est. quippe dissectis ipsis, omnes ferè partes corruptæ reperiuntur. Morsis à cenchro auxiliatur lactucæ fructus cum lini semine illitus, & satureia trita, & syluestris ruta, & serpyllum, cum duabus hastulæ regiæ drachmis, & tribus uini cyathis, aut aristolochiæ radix, item cardamomum, & gentiana.

Cenchri consideratio.

Quanuis Aetius appellauit Cenchrum ammoditen, & acontiam cenchriten; non tamen propterea censendum est Cenchrum, de quo hic differit Dioscorides, ammoditen, aut acontiam esse: quòd hic nullam cum illis habeat cognationem, nec similitudinem. Ea autem de causa Cenchrus dictus est, quòd maculis perquàm minimis (ut Lucanus est author) milij magnitudine, & colore, uniuersum eius corpus respersum appareat. Auicenna cenchrum famosum appellat.

Κεράστης. CERASTES. CAP. LIII.

A Ceraste percussis locus attollitur, cum duritia pustulosus. è plaga sanies profluit, modò atra, modò pallidior: sed toto concretu uaricosus intumescit: genitale intenditur, mens labat, & oculorum caligo exoritur: denique rigore neruorum distenti commoriuntur. Si cerastes percusserit, cita partis amputatio suffragatur. quare sine mora ictam partem amputare, aut scalpro confestim circuncidere, & ijs similia prosequi oportet. Vrentia insuper reliquijs admouenda: siquidem uirus hoc ueneno basilisci simile est.

Ceraftæ morsus exitialis, & auxilia.

Cerastæ, quorundam probatissimorum authorum testimonio, in Aphrica duobus in capite cornibus cochlearum instar oriuntur, à quibus cerastæ, hoc est cornuti, nomen inuenerunt. Horum morsus lethalis ferè semper fuerit, nisi (ut Dioscorides inquit) demorsum membrum statim à reliquo corpore abscindatur, amputeturque, aut saltem illico omnis caro, quæ demorsum ambit locum, circuncidatur. Immanis hæc fera (ut refert Aetius) cubitalis est longitudinis, longissima duorum est cubitorum, corpore uerò arenosa, & iuxta caudam desquamata. Eminentias habet in capite duas, cornuum similitudine: partes uerò circa uentrem ex ordine squamis obsitæ sunt. quapropter in serpendo sonum sibilo similem edit: per obliquum autem, non rectà proreptat. Cæterùm percussis ab ea, eleuatio ac tumor plagæ capitis claui similitudine insurgit, & sanies profluit uini colore, aut nigricans, & maximè per ambitum, uelut in cruentatis ac sugillatis aliàs fieri consueuit. Reliqua item, quæ in uiperæ morsu dicta sunt, etiam his succedunt, cum intensione uehementiori. Vt plurimùm uerò usque ad nonum diem supersunt. Remedia autem eadem, quæ morsis à uipera conferunt. hæc Aetius.

Ἀσπίς. ASPIS. CAP. LIIII.

Ab Aspide ictis uulnus exiguum prorsus, quasi ab adacta acu citra tumorem conspicitur: sanguis exiguus ille quidem, sed ater distillat: caligo uelox oculos obnubit: labor in totum corpus multiplex, omnino leuis, & non sine uoluptate consequitur. Ideo Nicander perpulchrè cecinit. At uir perit absque labore, uirens, atque discolor. mediocris stomachi dolor afficit: frons perpetuò reuellitur: genæ contremiscunt, quasi sine sensu in somno uacillent. hos mors tollit, ad diei trientem non dilata. Cæterùm ijs, qui ab aspide feriuntur, quæ de ceraste scripta sunt, auxilia dari debent. Nam uenenum hoc, quemadmodum basilisci, aut sanguis bubulus, celerrimè in arterijs sanguinem cogit.

Aspidis perniciosus ictus, & genera.

Reperio apud eos authores, qui animalium historias tradunt, tria Aspidum genera constitui, & unumquodque, ubi hominem morsu comprehenderit, celerrimè mortem inferre: quippe tanta est earum ueneni uis in hominum necem, ut rarissimè seruentur, qui ab eis percussi fuerint. De his scribens Galenus libro de theriaca ad Pisonem, sic inquit. Inter aspides nominata ptyas collum exporrigens, & spatij metita longitudinem, perinde ac si tunc rationalis fera facta esset, uenenum solerter corporibus inspuit. Harum itaque ferarum una (siquidem tria sunt Aspidum genera, ptyas dicta, chersæa, & chelidonia) reginam ferunt Cleopatram, cùm uellet custodes latere, statim, & citra suspicionem mortem sibi consciuisse. Hæc

ille, qui subinde pluribus historiam enarrauit tam inuicti animi huiusce moribundæ reginæ. Cæterùm chelidoniam uocatam, id nominis sibi comparasse uolunt, quòd hirundinum modo dorso nigricet, & candicet aluo. quemadmodum & ptyas altera dicitur, quòd in hominem expuat. chersæa uerò ita dicta est, quòd in mediterraneis semper degat. Harum omnium meminit Aetius libro XIII.*cap.*XX.*sic inquiens. Aspidum apud ferarum scriptores tres species reperiuntur. quædam enim ex eis terrestres appellantur: quædam uerò chelidoniæ, quæ circa fluuiorum ripas, præsertim Nili, latibula habent: aliæ uerò ptyades nominantur. Terrestres quidem igitur maiores sunt, & quandoque usque ad quinque cubitorum longitudinem reperiuntur. Maximæ uerò ptyades, cinereo sunt colore, uiridique, & ad auri colorem inclinante. Terrestres uerò ut plurimùm & ipsæ cinerei sunt coloris, quanquam & subuirides reperiantur. Cæterùm accessiones, & signa communia sunt in his, quos aspides momorderunt. Vulnera enim in demorso loco, ueluti ab acu puncta inueniuntur: bina quidem ex maris morsu, ex fœmellæ uerò quatuor citra magnum dolorem, à quibus nihil effluit, nisi uiolentum animal sit, quod morsum infixit. Consequitur autem stupor, pallor, frontis refrigeratio, assidui hiatus, palpebrarum nictationes, colli inclinatio, capitis grauitas, segnities, & collapsio in somnum profundum, ad finem uerò & conuulsio. Mors autem in tribus ad summum horis ex terrestris morsu sequitur: in chelidoniæ uerò ictu præsentissima adest. Porrò his, qui à ptyade conspuuntur, caligo oculorum succedit, & cordis dolor, faciei tumor, ac auditus corruptio: tardius autem mors consequitur. Auxilium autem ab aspide morsi ferunt, & præsertim quo ptyas momordit, ex acerrimi aceti potu: dandum autem est, quousque aceti qualitatem circa dextram præcordiorum partem percepteut. hepar enim in morsis ab aspide primum aiunt sensu priuari. Cæterùm ad prænotionem, an uicturus sit percussus, centaurium cum uino tritum bibendum præbent: siquidem enim euomet pharmacum, morietur; si non, uiuet. Quo uerò ueneni in corpus distributi uis probè euomatur, allia trita cum zytho exhibenda sunt, donec nauseabundus reddatur malè affectus. aut opopanax cum uino diluto detur, & confestim euocet. Numius autem inquit. Origanum uiridem, aut aridam pro ægri uiribus cum uino dato. Post uomitum antidotis theriacis utendum, & communibus remedijs prædictis. Vtiliter autem ad plagam imponuntur post cucurbitarum adhibitionem, & scarificationem, centaurium cum myrrha, & modico opio. Rumex autem si cataplasmatis modo imponatur, nihil lædetur. Præter opinionem uerò auxiliatur theriace tum plagæ imposita, tum pota. Prosunt autem & assiduæ excitationes cum euulsionibus, & plagis, & uniuersi corporis motus, & aqua marina calida pro fomento aspersa. hactenus de aspidibus Aetius. Efficacissimum porrò, & omnium, quantum equidem expertus sum, præstantissimum antidotum contra uenenosum ictum aspidum, quas surdas dicunt, quæ in Italia pluribus in locis reperiuntur, est nostra quinta essentia, ex aqua uitæ & antidoto nostro confecta. Quippe cùm tenuium admodum sit partium, ictu oculi in uniuersum corpus diffunditur, uenas, & arterias confestim permeans. Vnde prohibet, ne sanguis & spiritus in uasis refrigerati cogantur: atque aucto calore innato, ueneni uim arcet potentissimè, idque superat citissimè.*

Aspidum historia, ictus notæ, & cura.

Βασιλίσκος. BASILISCVS. CAP. LV.

ERasistratus in libro, quem de medicaminibus, & uenenis condidi, de uocato basilisco scitè ita refert. Cùm basiliscos momorderit, uulnus ad auri colorem efflauescit. Itaque in plurimis, quæ uirus eiaculantur, comites notæ ita se habent. Ad basilisci morsum, ut idem Erasistratus author est, auxiliatur castorij drachma in uino pota: item papaueris succus. Ictuum remedia ita se habent.

Basilisci uaria historia.

MVltiplex uariaque est apud ferarum scriptores Basilisci historia, quem Latini Regulum uocant. Sunt enim qui scribant tantæ perniciei animal esse Basiliscum, ut solo oculorum intuitu, alij sibilo tantùm, alij halitu, alij uerò morsu, homines statim interimat. Nec desunt qui uulgi opinionem secuti, ex antiqui galli ouo hanc sæuissimam feram nasci putant. Ex hac itaque historiæ uarietate, ac inconstantia facilè adducor, ut credam, plerosque historiam basilisci, ut fabularem, descripsisse. Id quod etiam probè Dioscorides sensisse, atque adeò nostro iudicio adstipulari uidetur. Siquidem is ne cum alijs accusaretur, Erasistratum citauit, authoremque historiæ huius fecit. Basilisci meminit Galenus libro de theriaca ad Pisonem (si tamen liber ille inter legitimos censetur) ubi sic inquit. Basiliscus bellua subflaua, & triplici frontis apice munita, tantummodo conspectus, & quando sibilat auditus, uidentes se, & audientes necat: atque si quod aliud animal illum etiam mortuum attingit, statim moritur. Hinc aiunt omne aliud reptilium genus cauere, ne basilisco uicinum habitet. Libro uerò X.*cap.primo de simplicium medicamentorum facultatibus idem contra Xenocratem scribens, non omnino Basilisci historiam comprobare uidetur, sic inquiens. Nam bestiam seu feram regiam, quam uocant* βασιλισκὸν θηρίον, *ne uidere quidem mihi unquam contigit: & si uera sunt, quæ de illa referuntur, periculosum etiam est uel propè accedere ad hoc animal. Aelianus præterea Basiliscum tanta ueneni acuitate, & immanitate pollere ait, ut quanuis magnitudine dodrantalem non excedat mensuram; serpentes tamen omnes etiam ingentes suo duntaxat halitu extinguat, adeò ut uirga quoque è longinquo contactus, illico tangentem conficiat. Huius item horrendissimæ feræ historiam tradidit Plinius lib.* VIII.*cap.*XXI.*ubi ita scriptum reliquit. Apud Hesperios Aethiopas fons est Nigris, ut plerique existimauere, Nili caput, ut argumenta, quæ diximus, persuadent. Iuxta hunc fera appellatur Catoblepas, modica alioquin, cæterisque membris iners, caput tantùm prægraue ægrè ferens: id deiectum semper in terram. Aliàs internecio humani generis, omnibus, qui oculos eius uidere, confestim expirantibus. Eadem & Basilisci serpentis est uis. Cyrenaica hunc generat prouincia, duodecim non amplius digitorum magnitudine, candida in capite macula, ut quodam diademate insigni. Sibilo omnes fugat serpentes: nec flexu multiplici, nec ut reliquæ, corpus impellit, sed celsus & erectus in medio incedens. Necat frutices non contactos modò, uerùm & afflatos: exurit herbas, rumpit saxa. Talis uis malo est. Creditum quondam ex equo occiso hasta, & per eam subeunte ui non equitem modò, sed equum quoque absumptum. Huic tali monstro (sæpe enim enectum concupiuere reges uidere) mustelarum uirus exitio est: adeò naturæ nihil placuit esse sine pari. Inijciunt eas cauernis, facilè cognitis sola tabe. Necant illæ*

Catoblepas.

simul

ſimul odore, moriunturque, & naturæ pugnam conficiunt. Hæc de baſiliſco Plinius. Quem tamen plura cùm alijs fabuloſa narraſſe putamus. Nam ſi tantùm oculorum intuitu, ſibilo, aut halitu hominem interficit, non equidem uideo, quomodo factum ſit, ut ij qui ipſum uiderunt, eiusque faciem adnotarunt, ex quorum poſtea relatione huius ferè hiſtoriam pleriq; deſcripſerunt, incolumes euaſerint: præſertim cùm tam paruum ſit animal, ut niſi è propinquo loco conſpici poſſit. Atque adeò hinc mihi impoſſibile uidetur, quin ipſe aſpicientes non uiderit, cùm (ut Plinius refert) non multiplici flexu incedat, ut reliquæ feræ, ſed celſus, & erectus: uel quòd ex infecto circumſtante aere, qui uiderunt non perierint. Cæterùm cùm Eraſiſtratus his fabulis nullam fortaſſe fidem adhiberet, certoque ſciret Baſiliſcum morſu tantùm, ut aliæ feræ, homines interimere, eius duntaxat morſus curationem inſtituit. Verùm quandoquidem huiuſce ueneni uis adeò uehemens, & immanis extitit, ut expugnari non poſſit, non eſt cur plura hîc referam, quàm ex Eraſiſtrato memoriæ prodidit Dioſcorides. Quem ducem & authorem ſecuti, ut ipſe ſuis de medica materia libris hoc ſexto finem impoſuit; ita nos noſtris in eos commentarijs, quos ad noſtram communemq; rei medicæ ſtudioſorum utilitatem conſcripſimus, iam extremam manum imponemus. Non obliti immenſas gratias agere DEO *optimo maximo, cui & omnia accepta referimus, & honorem ac gloriam tribuimus ſempiternam.*

Plura fabuloſa in Baſiliſci hiſtoria.

LIBRI SEXTI ET VLTIMI FINIS.

Martini Cutheni Pragenſis:

Cedant Heſperidum, cedant & Adonidis horti,
Hactenus, & quotquot barbara Memphis habet.
Vnicus hic cunctis multò eſt præſtantior hortis,
Quem pia Matthioli cura, laborq; dedit.
Illic non cui uis tranſcendere ſepta licebat,
Omnibus hîc aditus, & loca cuncta patent:
Illorum vanas abijt decor omnis in auras,
Huius at æternùm gratia viua manet.
Tot plantis, herbisq; ſuum reddendo nitorem,
Autor naturæ contulit artis opus.
Huic igitur meritò, debes Hetruria, quantum
Ipſa Dioſcoridi Græcia docta ſuo.

Venetiis, apud Vincentium Valgriſium,

M D L X V.

VIN
CENT

DE RATIONE DISTILLANDI AQVAS EX OMNIBVS PLANTIS,

Et quomodo genuini odores in ipſis aquis conſeruari poſsint.

DE RATIONE DISTILLANDI
AQVAS EX OMNIBVS PLANTIS,
& quomodo genuini odores in ipſis aquis conſeruari poſsint.

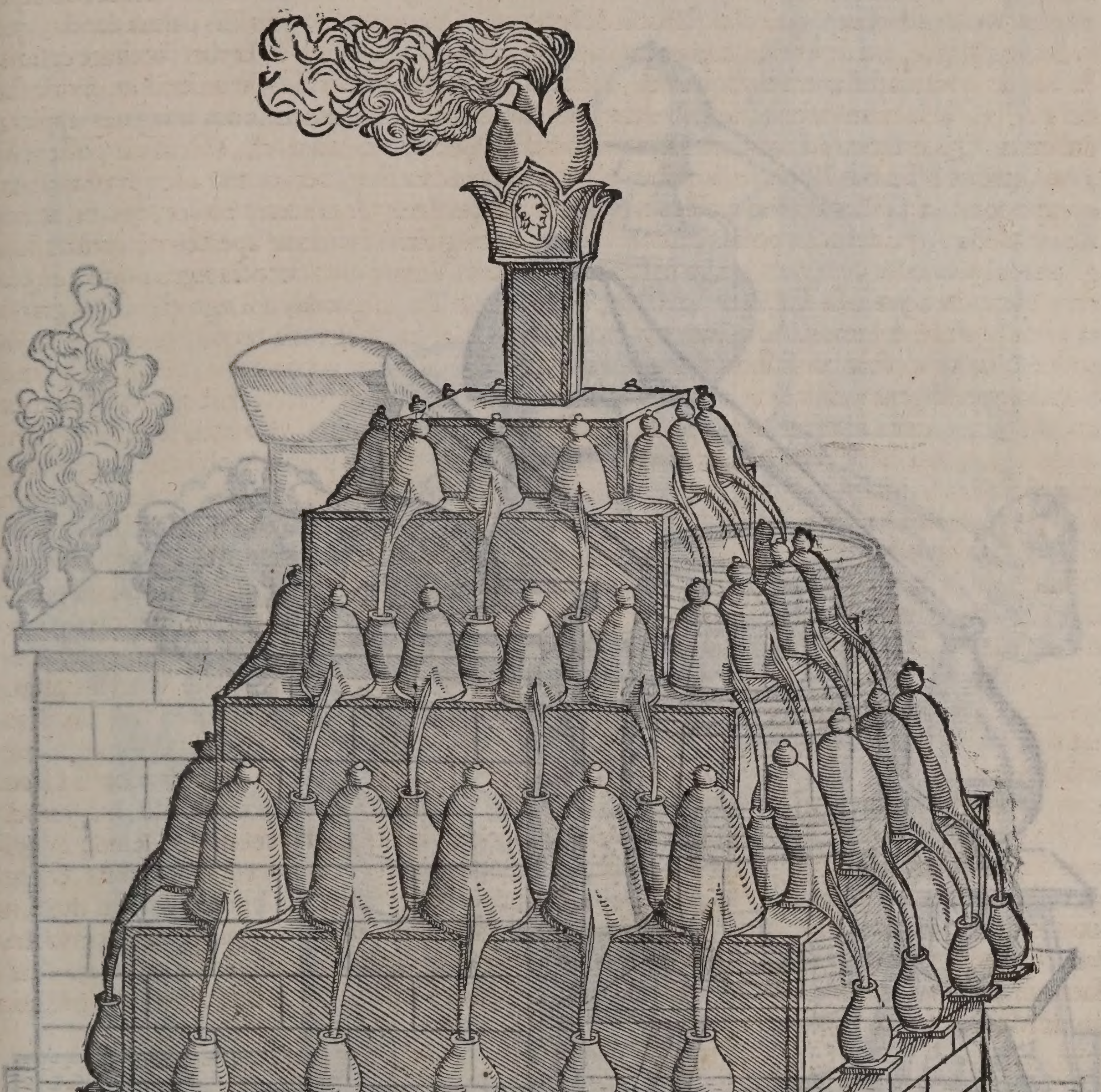
PRISCORVM medicorum nemo fuit, qui quicquā ad poſteritatem tranſmiſiſſet de arte eliciendi aquas ſtillatitias ex plantis, uel alijs uegetabilibus. Parabant illi potiones ſuas ex dilutis, uel decoctis, ad curandos corporum noſtrorum affectus, aquarum ſtillatitiarum nulla habita notitia. Inuentum hoc nouum eſt, referuntq́ue quidam ad Chymicæ artis profeſſores: alij ad Medicum quendam, qui (ut narrant) rerum experimenta admodum diligenter inueſtigans, dum fortè fortuna Betam decoctam, & adhuc calentem, in ſtanneam patinam effunderet, altera ſimili patina ſuperpoſita, ne ſtatim refrigeſceret olus: id ubi ſub edendi tempus rurſum detegeret, uideretq́ue ſuperiorem patinam aqueo liquore, ipſoque copioſo adeo reſudantem, ut undiquaque plurimæ excurrerent guttæ, quæ oleris iam cocti tum odorem, tum ſaporem reſipiebant, illico artem à natura edoctus, inſtrumentum excogitauit plumbeum, campanæ roſtratæ ſimile, ad contegendum æneum uas, plantarum plenum, ſuper fornace conſtitutum, ut hinc claras limpidasque conſequeretur aquas. Id quod illi feliciſſimè ceſſit. Elegit autem ille plumbeas haſce campanas, quòd certò ſciret, plumbum ob ſuam, quam poſſidet, frigiditatem, aſcendentem è plantis ab igne calefactis uaporem, perquam facile in aquam uertere poſſe. Et rectè quidem, cùm è nullo alterius metalli, aut materiæ Alembico, tam copioſa educatur aqua, ut è plumbeo. Id cùm deinde contemplarentur alij, nouum modum excogitarunt, quo uno tantum igne, & una tantum fornace, plura concalefacerent uaſa, ſingula ſingulis plumbeis Alembicis contecta, ut minore ſumptu ac labore copioſas adipiſcerentur aquas. Quamobrem fornacem, cuius imaginem primo loco dabimus, ſibi fabricarunt. Cæterùm cum non deſint, qui ſemper meliora inuentis addere ſatagent, præſertim Chymiſticæ facultatis Magiſtri, ij cum uiderent eiuſmodi aquas plumbeis Alembicis paratas, ſuarum plantarum odores, ſaporesque haudquaquam reſipere, ſed potius fumum olere, & aduſtionis nidorem, & quæ ex amaris, acutisq; plantis fierent, nec amaroris aliquid, nec acredinis, ſed dulcedinis non parum guſtantibus reddere, aliud ad deſtillandas è plantis aquas inuenerunt inſtrumentum, quod Veſicam appellauere, quo paſſim utuntur ij, qui è uini, aut Cereuiſiæ fæcibus Aquam uitæ diſtillant, herbis unà cum communis aquæ non mediocri quantitate, in uas æneum coniectis, ut ex fornacis ipſius imagine quiſpiam uidere poterit. Sed concinniorem modum poſtremi repererunt, qui eiuſmodi aquas in feruentis aquæ balneo (quod Mariæ uocant) aut ſuper uaporibus extrahunt, ſiquidem conſtat eas aquas eſſe multò præſtantiores, quòd ſuarum plantarum tum odorem, tum ſaporem egregiè retineant. Euenit ſanè hoc, quoniam balneum calentis aquæ, ſua ipſius humiditate, partes tenuiores retinet, conſeruat, ac cuſtodit, quo fit, ut eæ non reſoluantur ſuis in plantis, quemadmodum in ijs, quæ lignorum, aut carbonum uiolento igne exuruntur. Quapropter inter aquas, quæ balnei calentis ui diſtillantur, & quæ plumbeis inſtrumentis extrahuntur, tanta deprehenditur differentia, quanta inter aurum & plumbum. Quippe quæ fiunt in balneo aquæ bullientis, aut ſuper ipſius uapore, uitreis roſtratis organis ad id muneris paratis, ut poſtea oſtendemus, eæ ab herbis & floribus, à quibus manant, nec ſapore (ut paulo ante diximus) nec odore diſcrepant. Quin non ſolùm proprias plantarum qualitates ſecum trahunt, ſed & tam limpidæ & ſinceræ proueniunt, ut ne tantillum quidem fumi, uel aduſtionis nidorem reſipiant. Contrà uerò nunquàm uel rariſsimè guſtaueris aquas è plumbeis Alembicis reſultantes, quin tibi fumidum quoddam uirus in ore relinquant. Quæ res non modò guſtantibus, bibentibusve præſertim ægris, qui cæteris moroſiores ſemper eſſe ſolent nauſeam mouent, & moleſtiam afferunt, ſed plurimum noxæ pectori, uentriculo, iocinori, uiſceribusq; omnibus ingerunt, quòd à metallicis uaſculis, è quibus deriuantur, malam qualitatem imbuant, & in ſe ipſas contrahant. Patet hoc manifeſtiſſimo exemplo in Abſinthij aqua, ex Alembico plumbeo profecta, nam eam dulcem eſſe conſtat, non amaram. Id quod à plumbeis inſtrumentis, quibus conficitur (ut diuturna docet experientia) euenire certum eſt. Et non ſolùm in Abſinthij aqua, ſed etiam in quauis alia planta, temperamento calido, & ſapore acri prædita. Siquidem cùm plumbeus Alembicus huiuſcemodi herbarum uaporibus tum actu, tum potentia excalfacientibus ſuperficietenus afficiatur, corrumpaturve, fit quidem, ut ſuperficies ipſa ita affecta in ceruſſam tenuiſſimā uertatur, quæ deinde aquis ſeſe commiſcens, illis dulcedinem addit. Atque id uidere eſt in albo talium aquarum ſedimine, præſertim ubi aquæ per plumbeum Alembicum recens paratum meauerint. Nam uas, quod diu in hoc opere uſurpatum eſt, obducta circunquaque quadam ueluti gypſea cruſta, non ita facilè à uaporibus deraditur, & in ceruſſam uertitur. Nulli autem mirum eſſe debet, ſi ab acri plantarum uapore plumbi ſuperficies in ceruſſam mutetur, cùm ceruſſa ipſa (ut Dioſcorides

est autor) paretur laminis plumbeis, super aceti uaporibus suspensis, & super craticula ex arundinibus parata extensis. Quod quidem ijs non accidit, quæ duplici uase, uitreis organis, calentis aquæ balneo conficiuntur, nam eæ sufficienter amarescere, aut fauces linguamve mordicare, si fiant ex amaris, aut acerrimis plantis, apertissimè sentiuntur. Præterea carent dulcedine, quòd à uitreis Alembicis, unde stillatim fluunt, nullam adscititiam qualitatem recipiant. Porrò, quæ parantur instrumento, quod Vesicam appellant, stanno circumlito, longè meliores habentur, quàm quæ è plumbeis rostratis campanis euocantur. Quòd ignis fornacis herbas in aqua feruescentes, nec ustulare, nec fumido nidore inficere queat. Attamen nec hæ integras herbarum uires retinent, ob aquæ communis admistionem, quæ illas suffocat & hebetat. Quamobrem aquis illis palma danda, quæ in Balneo Mariæ, aut super eius uapore parantur, & præsertim quæ fiunt ex herbis facultate calidis. Et hæc de modis distillandarum aquarum, à plantis, & plantarum floribus, in uniuersum dixisse sufficiat. Peculiaria enim inferius describentur, ubi fornacum, & instrumentorum imagines appictas dabimus. Quod autem ad aquarum stillatitiarum uires spectat, sciendum est, ijsdem eas pollere uiribus, quibus & herbæ, floresve, à quibus eliciuntur, præditæ sunt, uerùm non adeo præstantibus, quippe quòd in distillando non modicum substantiæ deperdatur, & in auram euolet, quo fit, ut non desint Medici, qui decoctis potius utantur. Siquidem ex gustu olfactuque apertissimè constat longè plus uirium in his contineri, quàm in sublimatis aquis. Verùm quia decocta ægris non æquè placere solent, ut aquæ ipsæ distillatæ, ideo hæ potius, quàm illa, eligendæ, ubi ægrotis nostris gratiora pocula offerre uolumus. Ad quam rem etiam Myropolarum diligentia requiritur, ut eas aquas probè & cum industria conficiant, si & ægrotantium & Medicorum gratiam sibi conciliare uolunt.

Vtilitas aquarum stillatitiarum.

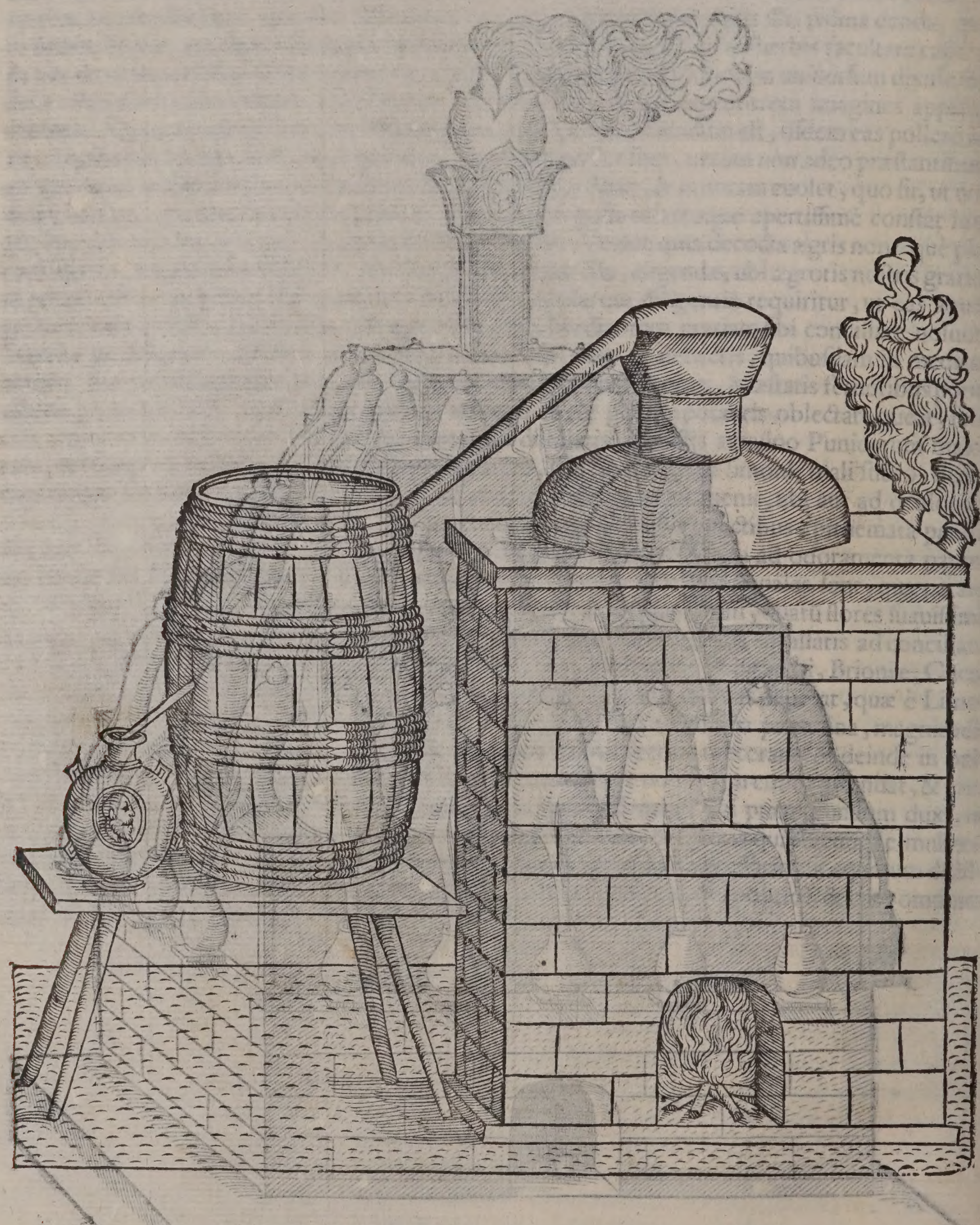
Sunt itaque diligenter distillatæ aquæ utiles admodum, adeo ut decoctis, quibusdam in medicamentis, non parum anteferri debeant. Nam ubi in ardentibus febribus, & æstatis feruoribus potus aliquis parandus fuerit, qui & sitim ualenter restinguere, & gustum potantis oblectare queat, felicius, commodiusque id proculdubio fiet cum aquis distillatis, admistis aut uino Punicorum malorum, aut Iulapio è rosarum, aut uiolarum aqua parato, aut ex citrei, aut limonij mali succo, quàm cum quouis decocto, quantumcunque optimè confecto. Idem etiam euenit, ubi aut ad oculorum collyria, aut in capitis dolore oxyrhodina, aut in iocinoris, & cordis affectibus epithemata paranda erunt. Prætereo, quantum conducat aquarum distillandarum artificium ad odoramenta paranda, cùm in Medicum potissimùm usum, tum ad uniuersi corporis delitias: quales sunt, quæ parantur è floribus rosarum, pomorum aurantiorum, Myrti, & aliarum plantarum, quarũ flores suauissimè spirant. Quin etiam ad mulierum ornatum, quæ subinde suis utuntur aquis distillatis ad conciliandum faciei nitorem. Ad hanc rem sunt efficacissimæ, quæ è radicibus Poligonati, Brioniæ, Cucumeris agrestis, Ari, & fabarum floribus ac Tiliæ parantur. Verùm cæteras superat, quæ è Limonum succo, in quo minuta cochlearum quarundam marinarum candidissima putamina, magnitudine pisi granum parumper aut nihil excedentia, pluribus diebus fuerint macerata, & deinde in balneo feruentis aquæ unà cum succo ipso distillata. Siquidem hæc non solùm cutim attenuat, & erugat, sed nitorem elegantissimum addit. Id quod neutiquàm silentio mihi prætereundum duxi, ut non solùm uiris satisfecisse uidear, sed etiam nobilibus matronis, & cæteris quibuscunque mulieribus, quarum gratia mihi non paruifacienda est. Quo fit ut admodum necessarius sit aquarum distillatarum usus apud omnes nationes, & præsertim apud eos Medicos, qui politicè, & cum omnium laude Medicinam exercere desiderant.

PRIMA FORNAX.

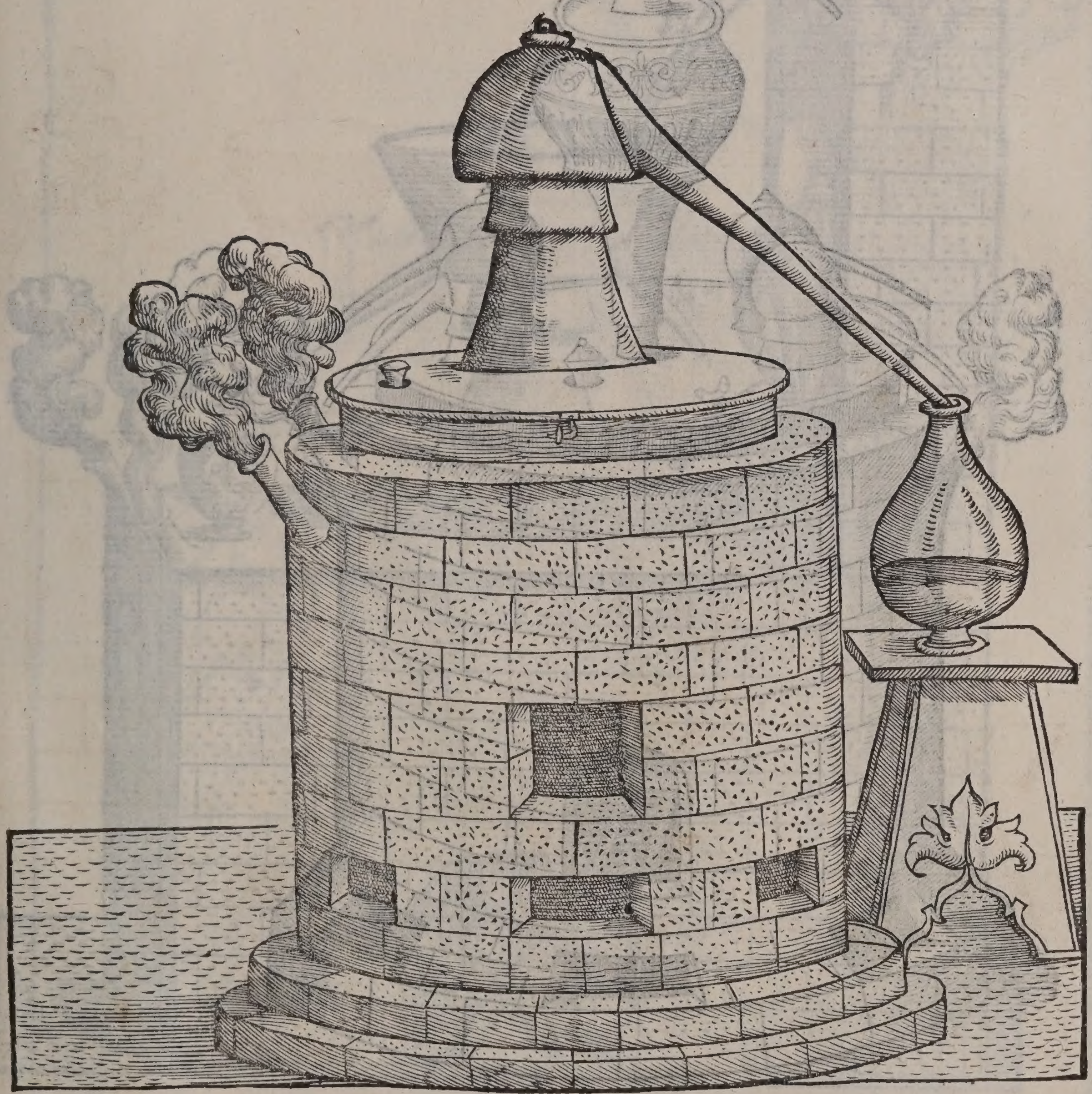
HAEC fornax in teſtudinis acutæ formam parata, quàm plures poteſt fouere & ſuſtinere plumbeas roſtratas campanas, quæ unico tantum igne calefieri poſſunt. Attamen hiſce plumbeis alembicis ij tantum utuntur pharmacopæi, qui hactenus præſtantiores aquas facere neglexerunt.

SECVNDA FORNAX.

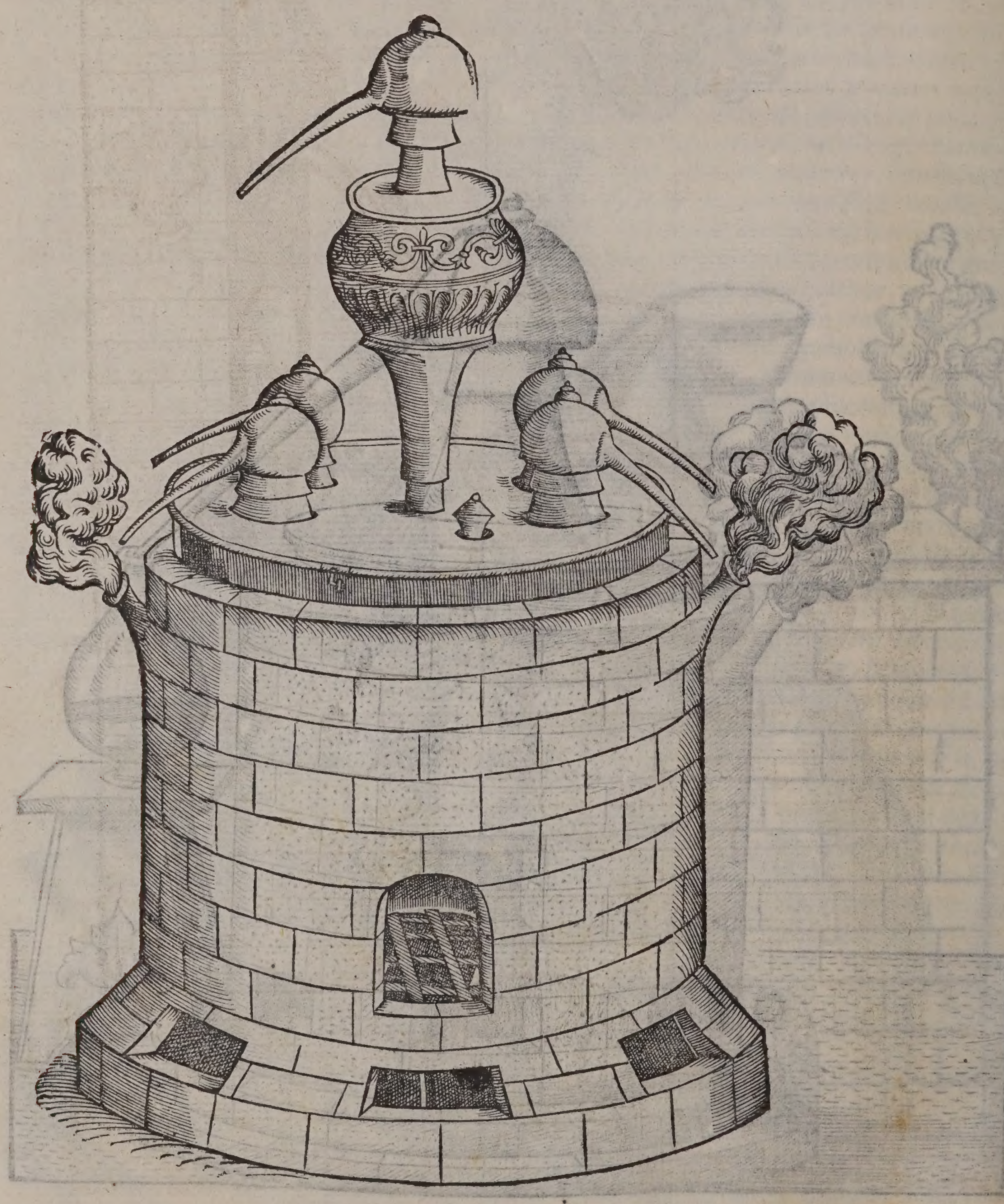
VESICAM æneam, æneo pariter alembico coopertam continet, cuius roſtrum, ligneum cadum, aqua frigida plenum perforat, ne ſpiritus in auram euaporent, ſed condenſentur, atque in aquam uertantur. Hoc itaque alembico (ut diximus) paratur aqua uitæ. Verùm omnes ferè Germaniæ Myropolæ eo nunc utuntur ad diſtillandas aquas ex omnibus plantis, ſanè non reprobandas.

TERTIA FORNAX.

BALNEVM eſt Mariæ,ſimpliciter paratum,cum uno tantum alembico. Inferius uas matulæ magnæ,oblongæ adſimile eſt,tum æneo caldarij cooperculo ita concorporatum, ut alterum ſine altero extrahi non poſſit.Simul imponuntur,ſimul quoque auferuntur. Atqui alembicum uitreum eſſe oportet. Vbi autem aqua in caldario ex longo feruore decreuerit,aperto foramine, quod cuneo concluſum in caldarij operculo ſpectatur,alia etiam feruens infunditur, donec ahenum repleatur.

QVARTA FORNAX.

BALNEVM hoc quatuor continet alembicos uitreos, quorum uaſa in balneum collocanda, & uitrea & ſtannea eſſe poſſunt. Quod autem in ſummo eminet, uapore tantum aquæ inferioris balnei, per æneam fiſtulam ſurſum aſcendente calefactum, aquàm a contentis herbis aut floribus reddit omnium optimam. Cōcluditur autem urinale eius ſtanneum in Cacabo maioris circunferentiæ, ſuper fiſtula fabricato, rimis ubique ſtanneo glutino adeo occluſis, ut nihil uaporis aſcendentis expirare ualeat. Eſt itaque ſuperius hoc inſtrumentum adeo ſimul compactum confabrefactumque, ut unum tantum corpus uideri poſſit. Solus uitreus alembicus ſeparari poteſt, & uiciſſim reponi, ubi aquas diſtillare opus eſt.

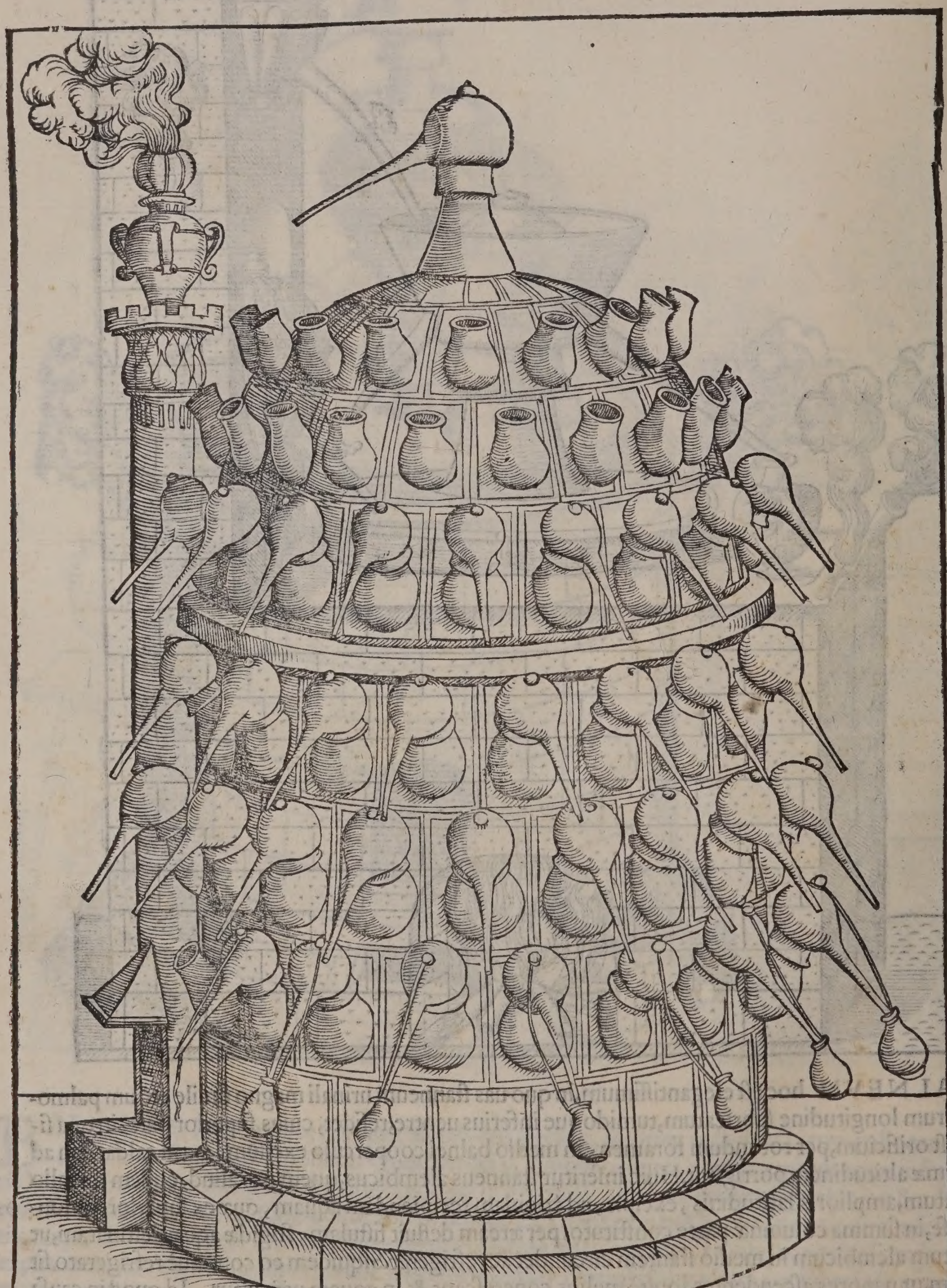
QVINTA FORNAX.

BALNEVM hoc eſt elegantiſſimum, in quo uas ſtanneum urinali magno ſimile, trium palmorum longitudine fabricatum, tumidoque inferius uentre, reſidet, cuius ſuperior pars, in qua ſitum eſt orificium, per rotundum foramen, in medio balnei cooperculo exciſum, extra caldarium ad ſpithamæ altitudinem porrigitur. Huic inſeritur ſtanneus alembicus, quem uas aliud, eodem metallo conflatum, amplioris latitudinis, excipit, ad frigidam recipiendam aquam, quæ ex ſuperiori oblongo uaſe, in ſumma columnæ parte conſtituto, per æream defluit fiſtulam, frigidæ aquæ deſtinatam, ut ſtanneum alembicum in medio ſtantem circundet ac refrigeret. Siquidem eo continuè refrigerato fit quidem, ut uapores aſcendentes longè melius concreſcant, & in aquam uertantur. Id quod in cauſa eſt, ut copioſiorem aquam recipiant artifices. Vbi autem ipſa aqua frigida paulo poſt à calore Alēbici calefiat, illico fiſtula in inferiori uaſis Alembicum recipientis parte euacuari poteſt, aperto epiſto-

mio, & alia iterum frigida denuo uas ipſum repleri. Verùm ne tantum laboris in effundenda & refundenda hac aqua ſuſcipiāt miniſtri, poteſt ſuperioris uaſis fiſtula, quod frigidam continet, epiſtomio ita ſubinde regi & moderari, ut tantum aquæ continuò in uas alembicum circundans diſtillet, quantum huiuſce recipientis fiſtula, ſuo epiſtomio moderata, continuè uacuari queat. Vt autem Balnei ipſius caldarium eadem ſemper aquæ quantitate refertum ſit, & ne aqua, quæ ignium ui continuò conſumitur, uacuum remaneat, arte quidem factum eſt, ut uas aliud columnæ inferiori parte affixum, calidiſſimam continuò, per inferiorem fiſtulam, epiſtomio menſuratam, in balnei caldarium effundat aquam, quæ quidem ſuo in uaſe calefit eodem igne, quo ipſum calefit balneum, ſiquidem uacua eſt parietis columna, uſque ad ipſius inferioris uaſis fundum.

VLTIMA FORNAX.

VLTIMA hac fornace utuntur Veneti, ac Neapolitani, qui uitreis alembicis abundant. In qua una tantum die, & nocte, ſicco ignis calore, eliciuntur aquę ultra centum libras. Fornax

alus alos

rotunda

rotunda eſt, ut ex imagine hic appicta apparet, fornacibus, quæ in Germanorum uiſuntur uaporarijs, omnino ſimilis. Continet hæc circuncirca, ut uidere eſt, innumera fictilia, intrinſecus uitro incruſtata, urinalis formam referentia, & diligenti ſanè artificio argillaceo luto agglutinata, quibus ſingulis per totum fornacis ambitum ſinguli adduntur uitrei Alembici, è quorum uertice ex globulo ad hoc parato, Recipientia craſſiori filo adalligata, pendent. Calefit hæc fornax eodem modo, quo Germanicorum uaporariorum fornaces. Atqui dum ignis uehemens eſt, uacua relinquunt uaſa, donec parumper remittat, ne uiolento calore plantæ aut flores exurantur. Tunc itaque plures miniſtri, qui hoc tantum artificio aluntur, obſtructo undique fornacis oſtio, ne concluſus expiret calor, herbas fictilibus inijciunt, & ſimul uitreos applicant Alembicos. Atque in hunc modum copioſas eliciunt aquas, quæ longè meliores habentur, quàm quæ plumbeis conficiuntur inſtrumentis, quòd nullam metallorum contrahant infectionem.